

మాండలిక వృత్తిపదకోశం

ద్వితీయసంపుటం
చీ నే త ప దా లు

సంకలనకర్త, సంపాదకుడు
భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి

సహాయకుడు
పోరంకి దక్షిణామూర్తి

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

సైఫాబాదు : హైదరాబాదు

1971

First Edition 1971

Copies 1000

All Rights Reserved

Price Rs. 60/-

Published by

The Andhra Pradesh Sahitya Akademi

Kalabhavan, Saifabad

Hyderabad (A.P.), India

Printed at

Shivaji Press

Secunderabad

మా మాట

1957 వ సంవత్సరములో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడమి యేర్పాటు జరిగినది. మొట్టమొదటి కార్యవర్గసమావేశములోనే తెలుగుభాషలో ఆధునిక భాషాశాస్త్ర పద్ధతులప్రకారము మాండలికపదకోశాలను సిద్ధముచేసి ప్రకటించవలెనని అకాడమి నిశ్చయించినది. భారతీయభాషలలో ఇటువంటి ప్రయత్నానికి మార్గదర్శకమైనది ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడమి అని యీ సంవత్సరములో మనవి చేయవలసి ఉన్నది. ఇటువంటి వృత్తిపదకోశాల నిర్మాణానికి వ్యవసాయము, చేనేత, వాస్తు, మత్స్యశ్రమ కుమ్మరము, కమ్మరము మొదలగు వృత్తులను స్వీకరించి యీ పనిని సమర్థవంతమైన సంపాదకవర్గానికి అకాడమి అప్పగించినది. డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారి అధ్యక్షతన డా. దొణప్ప, డా. జి. యన్. రెడ్డి, డా. బూదరాజు రాధాకృష్ణ సభ్యులుగా ఈ సంపాదక వర్గము ఏర్పాటు జరిగినది.

1962 లో డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారి సంపాదకత్వాన తొలిసంపుటమైన వ్యవసాయపదకోశము ప్రకటితమైనది. తరువాత 1968 లో డా. బూదరాజు రాధాకృష్ణ గారి సంపాదకత్వాన వాస్తుకోశము ప్రకటితమైనది. ప్రస్తుతము డా. దొణప్పగారి సంపాద కత్వాన మత్స్యపదకోశము డా. జి. యన్. రెడ్డిగారి సంపాదకత్వాన కమ్మరము, కుమ్మరము, కంసాలిపని మొదలగు వృత్తుల పదకోశముల పని యించుమించుగా పూర్తియై యిప్పుడు వ్రాతప్రతులు సిద్ధమవుతున్నవి. 1972 లో ఈ రెండు గ్రంథాలు అచ్చుకాగలవని ఆశిస్తున్నాను.

డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారి సంపాదకత్వములో సిద్ధమైన యీ చేనేత వృత్తిపదకోశాన్ని యీ సంవత్సరములో అకాడమి ఆంధ్రమహాజనులకు అందజేస్తున్నది. డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ భాషాశాస్త్రశాఖకు అధిపతులు; ఆర్ట్సు కళాశాలకు అధ్యక్షులు. అన్నిటికన్న ముఖ్యముగా భాషాశాస్త్రములో, వ్యాకరణములో నిష్ణాతులైన పండితులు. ఇట్టి ప్రామాణికులు యీ సంపుటానికి సంపాద కులుగా నుండుట సంతోషకరమైన సంగతి. సుమారొక సంవత్సరము విదేశవిశ్వవిద్యాలయములలో పనిచేయవలసివచ్చినప్పటికిని, అనేక పరిశోధనకార్యక్రమములలో నిమగ్నులైనప్పటికిని, డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారు శ్రమకోర్చి అమూల్యమైన సమయము వినియోగించి యీ గ్రంథమును సిద్ధముచేసినారు. వారికి అకాడమి పఠాన ధన్యవాదాలు.

ఈ గ్రంథాన్ని చక్కగా అచ్చుచేసిన శివాజిముద్రశాలయమువారు అభినంద నియులు.

22-11-1971.

—దేవులపల్లి రామానుజరావు

కార్యదర్శి

వి ష య సూ చి క

తొలిపలుకు	...	...	7
రేఖాచిత్రాలపట్టిక	...	...	9
చేనేతపని : కథనాత్మకవివరణ		పోరంకి దక్షిణామూర్తి	15
గ్రంథపరిచయం		భద్రదిరాజు తృప్తమూర్తి	21
పరిశోధకుల పర్యటనవివరాలు	...	...	32
మాండలికపదపటాలు	...	...	39
ప్రధానసంకేతవివరణ	...	...	55
మాండలికవృత్తిపదకోశం 2	...	...	1
రేఖాచిత్రాలు	...	...	385

[రంగులపట్టిక 453 (i-iv); త్రివర్ణపటం 54 పుట తరవాత]

తొలి పలుకు

తెలుగుదేశమంతటా దేశీయవృత్తుల్లో తానవతులు వాడే మాటలన్నిటినీ మాండలిక భేదాలతోనూ కోశరూపంలో వెలువరించాలని ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడమీ 1957లో నిర్ణయించింది. ఆ నిర్ణయంమేరకు వ్యవసాయవృత్తిలో ఉన్న పదాలతో మాండలిక వృత్తి పదకోశం మొదటిసంపుటం 1962లో వెలువడ్డది. గృహనిర్మాణ సంబంధమైన పదజాలం (వాస్తుపదాలు) మాండలికవృత్తిపదకోశం నాలుగోసంపుటంగా 1968లో వెలువడ్డది. చేనేతపదాలతో కూర్చిన ఈ కోశం ఈ వరసలో రెండోది. మత్స్యపరిశ్రమ, పడవల నిర్మాణానికి సంబంధించిన పదాలు మూడో సంపుటంగాను కమ్మరం, కుమ్మరం, వడ్రంగం, కంసాలి వృత్తుల్లో వాడేపదాలు అయిదోసంపుటంగాను మరో ఏడాదిలో వెలువడతాయి.

దేశభాషల్లో వృత్తిపదకోశాల నిర్మాణం మొదటిసారిగా మనభాషలోనే జరిగింది. వీటికూర్పులో ఏర్పరిచిన శాస్త్రీయవిధానానికి మరెక్కడా సమానాలు లేవు. స్వతంత్రంగా కల్పించిన ఈ విధానం ఇతర భాషాప్రాంతాలకు మార్గదర్శకమైందని చెప్పటంలో అతిశయోక్తి లేదు. ఇప్పుడు కన్నడం, మలయాళం, హిందీ, మరాఠీ మొదలైన భాషల్లో ఈ ప్రక్రియ ఒరవడిగా వృత్తిపదకోశాలు నిర్మించే ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి.

పదసంగ్రహణం ఒక ఏడాదిలో పూర్తి అయింది. కోస్తా, తెలంగాణ, రాయలసీమ ప్రాంతాల్లో అయిదుగురు పర్యటన పరిశోధకులు పర్యటించి పదసేకరణ చేశారు. శ్రీ పోరంకి దక్షిణామూర్తి 33, శ్రీ లింగుల్ల కోనేటప్ప 25, శ్రీ నిమ్మగడ్డ సుబ్బారావు 17, శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమాణిక్య 11, శ్రీ ఎదిరె చెన్నకేశవులు 10 గ్రామాలు పర్యటించారు.

ఈ కోశనిర్మాణం విజయవంతంగా సాగటానికి ఈ కింద పేర్కొన్నవారందరూ తోడ్పడ్డారు ; వారందరికీ కృతజ్ఞతలు :

వేతనం తక్కువయినా ప్రయాణక్షేత్రాలకు ఓర్పి నిర్ణయవిధేయంగా పదసంగ్రహణం చేసిన పర్యటన పరిశోధకులకు ; కోస్తాప్రాంతంలో పదసేకరణ కార్యక్రమం పర్యవేక్షించిన డా. తూమాటి దొణప్పకు ; నేను విదేశాల్లో ఉన్న కాలంలో పదకోశంలో కొన్ని

భాగాలకు ఆరోపనిర్ణయం, రూపాంతర పర్యాయపదవివేచనల్లో తోడ్పడ్డ డా. చేకూరి రామారావుకు ; ముద్రణకార్యక్రమంలో కడపటి పూపులు ఎక్కువభాగం ప్రత్యేక శ్రద్ధతో చూసిన డా. బూదరాజు రాధాకృష్ణకు ; పర్యటన పరిశోధకులతోబాటు దాదాపు 50 గ్రామాలు పర్యటించి అర్థస్పష్టత లక్ష్యంగా చక్కటి రేఖాచిత్రాలు గీసిన శ్రీ లాభి వెంకట హనుమంతరావుకు.

పదసేకరణ మొదలు ముద్రణవరకూ అన్నిదశల్లోనూ నాకు చేదోడువాదోడుగా ఉన్నవాడు శ్రీ పోరంకి దక్షిణామూర్తి. ఈ పదకోశనిర్మాణానికి ఏర్పరిచిన విధానం మేరకు సుమారు సగభాగానికి ఆరోపనిర్ణయం, రూపాంతర పర్యాయపదాల నిరూపణ, అర్థనిర్ణయం మొ. వనులు అతనే చేశాడు.

పర్యటనపరిశోధకుల నియోగంలోను, కోశనిర్మాణవిధానంలోను సంపూర్ణస్వేచ్ఛ ఇచ్చి ఎన్నోరకాల సహకరించిన అకాడమీ కార్యదర్శి శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుకు, వారి ఆఫీసు సిబ్బందికి, ముద్రుటగా నిర్దష్టంగా అచ్చువేసిన శివాజీప్రెస్ అధికారులకు ప్రత్యేక కృతజ్ఞతలు.

హైదరాబాదు
22 నవంబరు, 1971

—భ. కృ.

రేఖాచిత్రాలపట్టిక

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
1.	పత్తిరాట్నం	387	26.	కుంది	392
2.	పత్తివిడదీసే సాధనాలు	387	27.	ఒగ్గూడై	392
3.	పత్తివిడదీసే సాధనాలు	387	28.	కాటుపీట	392
4.	పత్తివిడదీసే సాధనాలు	387	29.	క. చెలకపంతు	392
5.	పత్తిశుభ్రంచేసే సాధనాలు	387	చ. చెలకపంతు	392	
6.	పత్తిశుభ్రంచేసే సాధనాలు	387	ట. చెలకపంతు	393	
7.	పత్తిచిగిలించటం	387	త. చెలకపంతు	393	
8.	దూదిగుల్లి	388	30.	డబ్బా	393
9.	క. కమాను	388	31.	క. రాటి	393
చ. కమాను	388	చ. తాళ్ళరాటి	393		
10.	క. దూదిపకే సాధనాలు	388	ట. రాటి	394	
చ. దూదిపకే సాధనాలు	388	త. రాటి	394		
ట. దూదిపకే సాధనాలు	388	వ. రాటి	394		
11.	ఏకులుచేసే సాధనాలు	388	గ. బిసరాటి	394	
12.	సేరుకోల	389	జ. రాటి	395	
13.	ఏకులబుట్ట	389	డ. రాటి	395	
14.	ఏకు	389	ద. నిట్టరాటి	395	
15.	క. రాట్నం	389	32.	తొడెకొణతలి	395
చ. రాట్నం	389	33.	జరికొణతలి	396	
ట. బొమ్మ	390	34.	అడ్డగుమ్మి	396	
16.	కిసాన్ రాట్నం	390	35.	అడ్డగుమ్మి, మరరాట్నం	396
17.	క. ఏకుపొత్తి	390	36.	క. దూపిరి	396
చ. ఆరటిపొత్తి	390	చ. దూపిరి	396		
ట. కదురు	390	37.	లపేటా	396	
18.	కదురుగొట్టం	390	38.	క. ఏంకరు	397
19.	క. పంతు	391	చ. ఏంకరు	397	
చ. చంకపంతు	391	ట. ఏంకరు	397		
ట. పంతు	391	39.	తెంకె	397	
త. పంతు	391	40.	మండ	397	
వ. పంతు	391	41.	క. డబ్బాలరాట్నం	397	
20.	తలకట్టుచిత్రం	391	చ. డబ్బాలరాట్నం	398	
21.	మొల	391	ట. డబ్బాలరాట్నం	398	
22.	పొన్న	391	త. డబ్బాలరాట్నం	398	
23.	చెక్రం	391	వ. కదురు	398	
24.	ముద్దగొయ్య	392	42.	దొడ్డి	398
25.	ముద్దగోలు	392	43.	నిలువుదొడ్డి	399
			44.	ఉలవాయి	399
			45.	క. ఆసు	399

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
చ.	దొడ్డి (అను)	399	67.	క. కొంకి	407
ట.	అను	400	చ.	కొంకి	407
త.	అను	400	68.	క. కొణతలి	407
46.	అను	400	చ.	కొణతలి	407
47.	మొగలాను	400	69.	వడుగేరుకర్ర	407
48.	క. అనుగొట్టం	400	70.	క. గొలుసు	407
చ.	చెక్కకోవి	400	చ.	గొలుసు	407
ట.	బొక్కఅనుగొట్టం	400	ట.	వంకెన	408
49.	కుంటిపుల్లి	400	త.	వంకెన	408
50.	మరాను	401	71.	తిరుగుడు	408
51.	కండె	401	72.	మేడిమెలక	408
52.	బోటు	401	73.	కొలికి	408
53.	కండెలరాట్నం	401	74.	వడుగుకు గంజిపెట్టటం	408
54.	కండెలమండిగ	401	75.	అరికెత్తుడు	409
55.	సానిక	401	76.	క. కుంచె	409
56.	క. పీట	402	చ.	కుంచె	409
చ.	పీట	402	77.	గాడికుంచె	409
57.	గంజు	402	78.	చెండుపుస్త్రకుంచె	409
58.	కండెలకదురు	402	79.	క. అలుక్కుంచె	409
59.	కండెలబుట్ట	402	చ.	అలుక్కుంచె	409
60.	ఉంగరం	402	80.	నరిచెయ్యటం	409
61.	కండెలు చుట్టటం	402	81.	కచ్చిఎత్తటం	409
62.	కండెలముల్లు	403	82.	ముక్కచ్చి	410
63.	క. ఊడై	403	83.	ఎంట	410
చ.	ఊడై	403	84.	కుంచెగొడ్డెలు	410
ట.	నరిగుంజ, ఊడై	403	85.	కుంచెబాడిసె	410
త.	ఊడై	403	86.	కొల్లె	410
ప.	ఊడై	404	87.	దబ్బలం	410
గ.	ఊడై	404	88.	క. జంరం	410
జ.	ఊడై	404	చ.	జంరం	410
డ.	ఊడై	404	89.	క. వన్నెకట్టే సామగ్రి	410
ద.	ఊడై	405	చ.	వన్నెకట్టే సామగ్రి	411
బ.	ఊడై	405	త.	వన్నెకట్టే సామగ్రి	411
య.	ఊడై	405	90.	వన్నె	411
ర.	వడుగుసాగు	405	91.	క. జంరం (అచ్చుకట్టేది)	411
ల.	వడుగుసాగు	405	చ.	జంరం (అచ్చుకట్టేది)	411
64.	క. నరిగుంజ	406	ట.	జంరం (అచ్చుకట్టేది)	411
చ.	ఊడై	406	92.	క. అచ్చుబిళ్ళ	412
65.	క. నరిగుంజలు	406	చ.	అచ్చుబిళ్ళ	412
చ.	నరిగుంజలు	406	93.	వడిబిళ్ళ	412
ట.	నరిగుంజలు	406	94.	బెంజికదురు	412
66.	ఊడైబిళ్ళ (రకాలు)	406	95.	రీలుదిమ్మ	412

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
96.	దిద్దు (దు) బిళ్ళ	412	వ.	పుట్టె మను	420
97.	క. తడికిబిళ్ళ	412	గ.	చేతిమగ్గం	420
	చ. తడికిబిళ్ళ	412	జ.	వరుపు	420
98.	నాడిపుల్ల	413	122.	క. చేతిగూటం	421
99.	తడికి	413	చ.	చేతిగూటం	421
100.	అచ్చు	413	ట.	వళ్ళుచైత్రం	421
101.	క. నాలుగండ్ర అచ్చు	413	123.	క. దోనె	421
	చ. బోనచ్చు	413	చ.	దోనె	421
102.	క. అచ్చతకటం	413	ట.	దోనె	421
	చ. అచ్చతకటం	413	త.	గుండుదోనుగ	421
103.	బెంతుబద్దె	413	వ.	దోనె	421
104.	సొతు	413	గ.	దోనె	422
105.	తివాటువెయ్యటం	414	జ.	దోనె	422
106.	బెంతుపనె	414	124.	దోనె	422
107.	దొగ్గనం	414	125.	క. చేడుకర్ర (లు)	422
108.	మరమగ్గం	414	చ.	చేడుకర్రలు	422
109.	క. చేతిమగ్గం	414	ట.	చేడువలకలు	422
	చ. చేతిమగ్గం	414	త.	చేడువలకలు	422
	ట. చేతిమగ్గం	414	వ.	చేడుపలక	422
	త. చేతిమగ్గం	415	గ.	తన్నుడుబద్దె	422
	వ. చేతిమగ్గం	415	126.	దండె	422
110.	ఎదురుదోనెమగ్గం	415	127.	చేతిమగ్గం, నేతసాగు	423
111.	క. బేలుమగ్గం	415	క.	మగ్గం చివరిభాగం	423
	చ. బేలుమగ్గం	416	చ.	మగ్గం చివరిభాగం	423
112.	బోల్లుమగ్గం	416	ట.	మగ్గం చివరిభాగం	423
113.	క. బుటామగ్గం	416	త.	మగ్గం చివరిభాగం	423
	చ. బుటామగ్గం	416	వ.	మగ్గం చివరిభాగం	424
114.	అడమగ్గం	417	గ.	మగ్గం చివరిభాగం	424
115.	రాకెటుమగ్గం	417	జ.	నేతసాగు చివరిభాగం	424
116.	మగ్గంపందిరి	417	డ.	నేతసాగు చివరిభాగం	424
117.	కత్తెరగుంజ	417	ద.	నేతిసాగు చివరిభాగం	425
118.	క. మగ్గంచట్టం	418	బ.	కొలిపిగూటం	425
	చ. మగ్గంచట్టం	418	129.	క. మగ్గం చివరిభాగం	425
119.	ఉడత	418	చ.	మగ్గం చివరిభాగం	425
120.	క. ఏకాసి	418	ట.	మగ్గం చివరిభాగం	425
	చ. ఏకాసి	418	త.	నేతసాగు చివరిభాగం	425
	ట. ఏకాసి	418	వ.	పెడకోల	426
	త. ఏకాసి	419	గ.	రాయబారంతాడు	426
121.	క. చేతిమగ్గం	419	జ.	మగ్గం చివరిభాగం	426
	చ. చేతిమగ్గం	419	డ.	మగ్గం చివరిభాగం	426
	ట. చేతిమగ్గం	419	130.	జరుగుడుచెక్క	427
	త. చేతిమగ్గం	420	131.	క. మరనాడె	427

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
	చ. చేసినాడె	427	160.	అసరబ్బి	484
	ట. సాలూడె	427	161.	ఆకుతీగనులికాయ	484
	త. మరనాడె	427	162.	ఆకుపాకిజాతం	484
	ప. నాడె (జంపభానా నేనేది)	427	163.	ఎరకలంచు	485
182.	క. దాబీ	427	164.	ఎన్నంచు	485
	చ. తోట్లపింజెర	428	165.	చిగురంచు	485
	ట. తొల్లపింజెర	428	166.	కడ్డిఅంచు	485
	త. గొలుసుపింజెర	428	167.	కంచెంచు	485
183.	క. పేటుదారం	429	168.	అల్లెంచు	485
	చ. పేటుదారం	429	169.	కమలమంచు	485
184.	క. దొడ్డినేత (సాధనాలు)	429	170.	కలశంమల్లి మొగ్గపేటు	485
	చ. దొడ్డినేత (సాధనాలు)	430	171.	కల్యాణతిలకమంచు	485
	ట. దొడ్డినేత (సాధనాలు)	430	172.	కళావరంచు	485
185.	జాకార్డు (సాధనాలు)	430	173.	ఒంటిపువ్వంచు	485
186.	క. అడ్డబేలు	431	174.	క. కోటకొమ్మంచు	486
	చ. అడ్డబేలు	431	చ. కోటకొమ్మంచు	486	
	ట. అడ్డబేలు	431	175.	గర్వాలంచు	486
	త. నాగలి	431	176.	గజ్జెలపేటు	486
187.	బొమ్మ	431	177.	గువ్వకన్నంచు	486
188.	చురకత్తి	431	178.	అంటిమొగ్గపేటు	486
189.	గొండుపుల్లి	431	179.	బనారస్	486
140.	గంజిమట్ట	432	180.	గొలుసంచు	486
141.	కొబ్బరికుంచె	432	181.	గొలుసుబుగిడి	486
142.	వాయికుండ	432	182.	గోరుబుగిడి	486
143.	క. దీసోదా	432	183.	గోన	486
	చ. గంజెదీసోదా	432	184.	కోరీఅంచు	486
144.	బద్దె	433	185.	కోరీఅంచు	487
145.	కర్రగట్టటం	433	186.	చిత్రబుగిడి	487
146.	అక్షింతలపేటు	433	187.	చిరుగజ్జెలద్రాక్షపేటు	487
147.	ఆకుతీగ	433	188.	చంద్రహారం	487
148.	ఇటికెపేటు	433	189.	కోడులాహిరీ	487
149.	లాహిరీఅంచు	433	190.	జాతిపువ్వంచు	487
150.	ఈనెగోరంచు	433	191.	జెగన్మోహిని	487
151.	ఈనెబొత్తంచు	433	192.	జెడకమలం	487
152.	ఉడకచారలంచు	433	193.	నక్షత్రంపేటు	487
153.	ఉయ్యాలపేటు	433	194.	దైమనుచుక్క	487
154.	అబంతా	434	195.	తణుకు	488
155.	అడకపేటు	434	196.	తులసిగద్దె	488
156.	అడుగు	434	197.	దువ్వెనంచు	488
157.	అంపపేటంచు	434	198.	నగిషి	488
158.	అరవంకిపేటు	434	199.	నాగదారిపేటు	488
159.	అర్ధబుగిడి	434	200.	నాగబంధం	488

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
201.	నాగమణిపేట	438	241.	మెలికి	442
202.	నిస్సాణిఅంచు	438	242.	రిబ్బనంచు	442
203.	నులికాయ	438	243.	రుద్రాక్షపువ్వు	442
204.	నెమలికన్నంచు	438	244.	రుద్రాక్ష (పేట) అంచు	442
205.	పచ్చినుగళ్ళు	439	245.	రుఝిపూలంచు	442
206.	వననపేటంచు	439	246.	లేసుపేట	442
207.	వల్లెరుకాయంచు	439	247.	వైక్రాంతం	443
208.	పిందెలపేట	439	248.	వ్యవసాయమంచు	443
209.	పెద్దపల్లెకోరు	439	249.	కోభనతీగ	443
210.	పెద్దగోరంచు	439	250.	సంతానంపేట	443
211.	ప్రేమలంచు	439	251.	కిప్పుకాటు	443
212.	బన్నంచు	439	252.	సూర్యకమలం	443
213.	బలహలంచు	439	252.	సూర్యహారం	443
214.	బల్లెమంచు	439	254.	స్వస్తికపేట	443
215.	వంకీపేట	439	255.	పచ్చిపేట	444
216.	బాతుపేట	440	256.	తీవభౌత్యంచు	444
217.	బాదామి	440	257.	చిగురుబొత్తంచు	444
218.	బాంబుగోల	440	258.	లింగాలమండవం	444
219.	బాసింగంపేట	440	259.	నెమలిఅంచు	444
220.	బీరపువ్వంచు	440	260.	మిత్రలాభం	444
221.	బుగిడంచు	440	261.	దారకాసు	444
222.	బుగిడికటారి	440	262.	ప్రభావతిపేట	444
223.	బుగిడిగొలుసు	440	263.	పంచళిలాపేట	445
224.	బుగిడిసాదా	440	264.	మంగలాపేట	445
225.	క. బెండపువ్వంచు	440	265.	చిన్నఖయలుపేట	445
	చ. బెండపువ్వంచు	440	266.	వరాసుపేట	445
226.	బోడనరం	441	267.	కాకరపువ్వంచు	445
227.	మల్లాడంచు	441	268.	కంగోరు	445
228.	మల్లెపువ్వంచు	441	269.	కడ్డికమ్మి	445
229.	మహేశ్వరిపేట	441	270.	కండ్లచీర	446
230.	పల్లెంచు	441	271.	కన్ను	446
231.	మామిడిపిందెబార్డురు	441	272.	కమ్మి	446
232.	క. మాలెగాంఅంచు	441	273.	కంతాయి (పట్ట)	446
	చ. మాలెగాంఅంచు	441	274.	కూసలమ్మచీర	446
233.	మిరపపూలంచు	441	275.	మల్లిపందిరి	446
234.	ముగ్గుపేట	441	276.	కురంజీలకమ్మి	446
235.	ముంగిలంచు	441	277.	తులసికోట	447
236.	ముత్యం (పేట)	442	278.	పొప్పిలిచీర	447
237.	ముత్తకడ్డి	442	279.	పూనాకమ్మి	447
238.	మూడుకటారి	442	280.	బుటా (ల) కమ్మి	447
239.	మట్టమంచు	442	281.	ముంగిచీర	447
240.	మొగిలాకుపేట	442	282.	క. అద్దకంసామగ్రి	447

క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట	క్రమసంఖ్య	చిత్రం	పుట
	చ. అద్దకంసామగ్రి	448		ట. జరిమట్టేపనిముట్టు	457
	ట. అద్దకంసామగ్రి	448	296.	పట్టు అనుబోయటం	457
	వ. అద్దకంసామగ్రి	448	297.	జనుశృంగిడితె, ఇతరసాధనాలు	458
	ప. రంగులు కలుపుకొనే సామగ్రి	448	298.	కట్లకట్టె	458
283.	క. చేతిఅద్దకం పనిముట్లు	448	299.	వడుకుడుకట్టె	458
	చ. అచ్చ (రాగిది)	448	300.	తిక్కిడి	458
	ట. చేతిఅద్దకం సామగ్రి	449	301.	జంగ	459
	త. చేతిఅద్దకం సామగ్రి	449	302.	కదురు (నారవడికేది)	459
	ప. కలంకారీ అద్దకం పనిముట్లు	449	303.	కొల్లెం	459
	గ. కలం (చుంచె)	449	304.	నారపట్టా నేతసామగ్రి	459
	జ. అంచుచెక్కలు	449	305.	వల	459
	ద. కలంకారీ అద్దకం డిజైన్లు	450	306.	ఉన్నికత్తెర	459
	ద. చేతిఅద్దకం డిజైన్లు	450-451	307.	ఉన్నివల	460
284.	క. నీలితొట్టి	451	308.	ఉన్నివడికే సామగ్రి	460
	చ. నీలికుండ	451	309.	క. ఏకుబద్ద	460
285.	చిటికెపీట	452		చ. ఏకుబద్ద	460
286.	క. చెరగుమొద్దు	452	310.	ఏకులబుట్ట	460
	చ. అడ్డకొంగుపట్టె	452	311.	క. దండెగదురు	460
	ట. జంత్రం	452		చ. తొడగదురు	461
287.	క. అడచెక్క	452	312.	ఉన్ని పడుగుతోడటం	461
	చ. మీటర్ గడిపరికరం	452	313.	ఆనుగొట్టం (ఉన్ని పడుగుతోడేది)	461
288.	రంగులపట్టిక	453	314.	ఉన్ని పడుగు సరిచెయ్యటం	461
289.	క. పట్టుపురుగు (దళలు)	455	315.	కురమమగ్గం	462
	చ. చెంద్రవంకెలు	455	316.	జంత్రం	462
	ట. మేజు	455	317.	పండ్లబద్ద	462
290.	దసలికాయలు ఉడకపెట్టటం	455	318.	నేకగొట్టం	462
291.	దసలికాయ	455	319.	నేకకట్టె	462
292.	పూన్లు	456	320.	తివాసీమగ్గం	463
293.	క. డొలక	456	321.	తివాసీమగ్గం	463
	చ. పెద్దరాత్నం	456	322.	క. పంజా	463
294.	క. రేషం గూటం	456		చ. తివాసీకత్తి	463
	చ. పట్టుతోడటం	456		ట. కత్తెర	463
	ట. పట్టుతోడటం	457	323.	చేతిమగ్గం (జంపభానాలు నేనేది)	464
	త. జల్లారుపట్టె	457	324.	క. నవారుమగ్గం	464
	ప. నల్లకట్టె	457		చ. నవారుమగ్గం	464
295.	క. కోలికర్ర (లు)	457		ట. నవారుమగ్గం	464
	చ. కోలికర్ర (లు)	457			

చేనేతపని

కథనాత్మకవివరణ

మనదేశంలో తరతరాలుగా అనుసరిస్తున్న వృత్తుల్లో సేవ్యులవాత చెప్పుకోవలసివచ్చేదే చేనేతపని. దారపోగులు ఒక వరకే అమ్మగ్గా మగ్గానికి అమిర్చి. వాటిగుండులో అడ్డంగా మరొక దారపోగు వచ్చేటట్టు కందెవేస్తూ ఆ పోగు దగ్గరవచ్చేటట్టు ఒక కొయ్యపలకతో ఒత్తుతూ ఉంటే బట్టతయ్యేవుతుంది. సూరింగా చెబితే, నేత అంటే ఇదే.

పోతే, చేనేతలో విశేషమేమిటంటే. అడ్డానికవచ్చే దారపుకందె ఒకనాడెలో అమిర్చి ఒకవేపునుంచి మరో వేపు చేత్తోటి విసురుతారు. దీనికి ఖిన్నంగా, కొన్ని దశాబ్దాలక్రితం యంత్రసాధనాలు వాడుకలోకి వచ్చి నేతపనివాడు శ్రమపడి చెయ్యనలసిన పనులు చాలా వరకు తగ్గిస్తున్నాయి. కాని ఈ యంత్రసాధనాలన్నీ సామాన్యులకు అందుబాటులో ఉండవు. ఏ మావుకారో, ఏ కంపెనీయో అయితే బాగా పెట్టుబడిపెట్టి వాటిని వినియోగించుకోవచ్చు. అయినప్పటికీ కొంతలో కొంత పనివాడికి సౌకర్యం కలిగించే మగ్గాలు వాడుకలోకి వచ్చాయి. వీటిని మరమగ్గాలంటున్నారు (చూ. మర మగ్గం). ఈ రకం మగ్గంలో విశేషమేమిటంటే వన్నె, పలక ఒక కొయ్యపట్టెలచట్టం (చూ. మగ్గంచట్టం)లో అమరుస్తారు. చట్టం కిందిభాగంలో పానుపుపట్టెకు ఈచివరా ఆచివరా సొరుగుచెక్కలు ఏర్పరుస్తారు. నేసేటప్పుడు పేకనూలుకందె ఆమిర్చిన మరనాడె పడుగుదారంగుండా, అడ్డంగా, ఒకవేపుసొరుగులో నుంచి మరోవేపుసొరుగులోకి పరుగెత్తుతూ ఉంటుంది. అలా పరుగెత్తేటట్టుచెయ్యటానికి సొరుగులపై న ఉడతలు అనే కొయ్యలిళ్ళలు రెండు అమిర్చి, రెండువేపుల ఉడతలకూ పై నకట్టిన తాళ్ళను ఒకకుచ్చుతో కలుపుతారు. ఆ కుచ్చుకుపై న మరో రెండుతాళ్ళు కట్టి వాటి పై కొనలు మగ్గంచట్టం నిలుపుపట్టెలకు బిగిస్తారు. ఈ ఏర్పాటువల్ల కలిగే సౌకర్యమేమిటంటే నేతపనివాడు కుచ్చుపట్టుకొని ఏవేపు గుంజితే సొరుగులో ఉన్ననాడె ఆవేపు పరుగెత్తుతుంది. పడుగులోకి పేకనూలు వెళ్ళి నేత చెకచెకా సాగుతుంది. చేపేమగ్గం నేతకూ మరమగ్గం

నేతకూ ముఖ్యంగా ఇంతేతేడా. అయినా ఈ రెండు రకాల మగ్గాలమీదనేతా చేనేతకిందికే వస్తుంది. ప్రక్రియలో దీనికి ఖిన్నమైంది మిల్లునేత.

మన కట్టుకొనే ఒట్టలు, కప్పుకొనే కండువలు, దుప్పట్లు, ఒళ్ళుకుమరుకొనే తువాళ్ళు, జేబు రుమాళ్ళు,తలపాగలు మొదలైనవేకాక జంబుఖానాలు, మడతమంచుగుడ్డలు, కుర్చీగుడ్డలు, మంచినచారు పంటివికూడా పత్తిదారంతో నేసేవే. చీరలు, ఓడీలు, రవికలగుడ్డలు, చొక్కాగుడ్డలు, రుమాళ్ళు మొదలైనవి పట్టుదారంతో కూడా నేస్తూంటారు. గొంగళ్ళు, తివాసీలు ఉన్నిదారంతో నేస్తారు. గోగు, జనుమువంటి మొక్కల నారతో పట్టాలు నేస్తారు.

చేనేతవృత్తిపేద దేించేవాళ్ళు మన రాష్ట్ర మంతటా ఉన్నారు. నూలుబట్టలు నేసేవాళ్ళు ముఖ్యంగా పర్వతాలివారు, చేవాగులు, తొగటవారు, నేనాపతులు, కరిచెట్లకులు, హాజులు, క్రిస్టియన్లు మొదలైనవారు. వీరిలో పర్వతాలి, చేవాగులతో బాటు పట్టుసాలెఅనే తెగవారుకూడా పట్టుబట్టలు నేస్తారు. ఇకపోతే, ఉన్నిగొంగళ్ళు నేసేవారు కురమలు, గొర్రెల మందలు పెంచుతూ వాటి ఉన్నితో గొంగళ్ళు నేస్తారు. తివాసీలు నేస్తున్నవారు ఎక్కుగా సాయేబులు. మొత్తంమీద, కేవలం నేతపనిమీద పొట్ట పోసుకొనేవాళ్ళేకాదు దానికి అనుబంధమైన ఇతర పనులుచేస్తూ బతుకుతున్నవాళ్ళు కూడా ఎందరో ఉన్నారు. అయితే నానాటికి వస్తున్న రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘికాది పరిణామాల మూలంగా సాంప్రదాయక వృత్తులకు కట్టుబడివాళ్ళ సంఖ్య క్రమంగా తగ్గిపోతోంది కాబట్టి ఈనాటివరకు నిలిచిఉన్న పదాలయినా కోశస్థం చేయవలసిన అవసరమేర్పడింది. వాటి సంపూర్ణావగాహనకు కోశంలో ఇచ్చిన అర్థాలతో బాటు కథనాత్మకవివరణ మరింత తోడ్పడుతుంది.

నేతకు పనికివచ్చే ముడిసరుకుల్లో ప్రధానమైంది పత్తి అని మనకు తెలుసు. ఇది రేగడిసేలల్లో పండిస్తారు.

నేతపనివాళ్ళు 'తై మల' గుంపించి పత్తికాయలు కొనుక్కొచ్చి ముండు ఎండేస్తారు. తరవాత కాయలు విడిపించి దుమ్ముదూగరా బాగా దుక్కగొట్టి గింజలు తీసేస్తారు. గింజలు తీయ్యటానికి రెండు మూడు వద్దకులున్నాయి. చేపవడతోగాని, కొడుపు (చూ. పుట 88)తో గాని, పత్తిరాట్నంతోగాని గింజలు విడిపిస్తారు. పత్తిరాట్నానికి దూకుకర్రల్లాటివి (చూ. గిరక) రెండు ఒకదానిమీదొకటి దగ్గరదగ్గరగా అమర్చి ఉంటాయి. వాటిమధ్యకు పత్తి అందిస్తూ గిరకపిడి పట్టుకొని తిప్పితే గింజలు వాటికి ఇవతలే రాలిపోయి దూది అవతలివైపుకు వెళ్ళి పడుతుంది.

ఆ దూది తీసుకొచ్చి మళ్ళీ ఎండేస్తారు. తరవాత దూదేకులాయనదేత ఏకిస్తారు. దూదేకులవాళ్ళు సాయేబులేకాని. సాధారణంగా తెలుగే మాట్లాడతారు. దూదేకే సాధనం వేరు కమాను. దానికి ఒక సరం కట్టి ఉంటుంది. ఆ సరం దూదిమీద ఆనేటట్టు కమాను పట్టుకొని ఒకకొయ్యి గుండుతో దాన్ని కొడుతూ ఉంటారు. సరం కదలికకు దూది విడిపడుతుంది. అప్పుడది ఏకులు చేస్తారు. ఒక పీటమీద దూదిపరిచి దానిమీదొక పుల్లి పెట్టి ఆ పుల్లిమీద ఒకచెక్క ఆనించి దొర్లిస్తే దూది పుల్లకు చుట్టుకొని ఏకు తయారవుతుంది. దానిని ఏకు పొత్తి (చూ. చిత్రం 17క)లోగాని అరటిపొత్తిలోగాని పెట్టి ఎడంచేత్తో పట్టుకొని దారం తీస్తారు.

మామూలుగా, నూలువడికే వద్దకులు రెండు విధాలు. చేత్తో కదురుపట్టి తిప్పుతూ వడకటం ఒక వద్దతి; రాట్నం తిప్పుతూ వడకటం మరొక వద్దతి. అయితే చేత్తో వడికేకదురుఉరుపు రాట్నం కదురు (చూ. చిత్రం 15చ.1) కంటే కొంచెం పెద్దది. పూర్వం నేతపనివాళ్ళే కాకుండా ఇతరులకూడా నూలువడికి వడుగుతోడి అనుపోసి మగ్గులకు అందిస్తూ ఉండేవారు. ఇప్పుడు తటా మిల్లునూలు వాడకమే ఎక్కువ కాబట్టి నేత పనివాళ్ళతోకాటు ఇతరులకూడా ఆ పని మానుకున్నారు. అయితే నూలువడికేవాళ్ళు ఇప్పటికీ మన రాష్ట్రంలో లేకపోలేదు. ముఖ్యంగా శ్రీకాకుళంజిల్లా పొందూరులో బహువన్నటి దారం తీసేవాళ్ళకూడా ఉండటం విశేషం.

మిల్లునూలు పెట్టెల లెక్కన అమ్ముతారు. పెట్టె బరువు మామూలుగా పదిపౌండ్లు ఉంటుంది. పెట్టెలో నూలు ఏ నెంబరుదయితే అందులో లడి (చూ. పుట 840) లు అన్ని ఉంటాయి. లడికి పది చిలవలూ చిలవకు ఏడు పొత్టెలూ ఉంటాయి. పోగు సన్నదనాన్నిబట్టి నూలు

నెంబరు నిర్ణయమవుతుంది. సంఖ్య పెద్దదయినకొద్దీ పోగు మరింత సన్నగా ఉంటుంటుంది. ఉదాహరణకు, ముతకబట్ట నెయ్యటానికి గలభయ్యోనెంబరునూలు వాడితే సన్నబట్టల నేపకు నూరు నెంబరు నూలు వాడతారు.

ఏ పావుకారుదగ్గరినుంచో సహకారసంఘంలో మనో నూలు పెట్టెలు తెచ్చుకొనివచ్చి లడిలు విడదీసి నీళ్ళతో బాగాతడిపి ఎండేస్తారు. నేసేబట్టనుబట్టి నిలువువరసకు కావలసిన నూలు ఎంతో అడ్డవరసకు కావలసినదెంతో నిర్ణయించుకొంటారు. ఎండినలడిలు గుమ్మటంలాఉండే రాటికి తొడుగుతారు. లడిపోగు తీసుకొని పంచెకు చుడతారు. పాతకాలపు పంచెలకు పొడుగాటి కామలుంటాయి. కామ చేత్తో పట్టుకొని తిప్పుతూంటే రాటికి తొడిగిన దారం పంచెకు చుట్టుకొంటుంది. అలాకాకుండా, ఒకరకం రాట్నానికి చెలక పంచె అమర్చి రాట్నం తిప్పుతూంటే నూలు చుట్టుకొంటుంది. చెలకపంచెల బదులు రేకుదబ్బాలకుకూడా చుడుతూ ఉంటారు. ఈ ప్రక్రియకే నూలుతోడటం అని వాడుక.

నేసేదిరంగు వస్త్రముయితే నూలుతోడే ముందే రంగులు వేస్తారు. ఈ రంగులు స్థూలంగా రెండు రకాలని చెప్పవచ్చు - ఇండెంక్రిన్ రంగులు, సెప్టాల్ రంగులు. రంగుపొడి వేట్టిళ్ళ అండాలో కలిపి నూలులడిలు దాంట్లో వేసి ఉడకబెడతారు. ఆ ప్రక్రియకువాడే రంగులు ఇండెంక్రిన్ రంగు అంటారు. అట్లాకాకుండా చన్నిళ్ళలో కలిపి, నూలుకు పట్టంచే రంగులు సెప్టాల్ రంగు అంటారు. సాధారణంగా ఇండెంక్రిన్ రంగులు చాలాకాలం నిలబడతాయి. సెప్టాల్ రంగులు రాను రాను వెలిసిపోతాయి.

ప్రస్తుతం కంపెనీలవాళ్ళు సరఫరాచేసే రంగులే వాడుకున్నారు. కాని పూర్వం నేతపనివాళ్ళే రంగులు సొంతంగా తయారుచేసుకొనేవారు. ఉదాహరణకు, నూలుకు ఎర్రరంగు అద్దాలనుకోండి, నీల్వేరుచెక్కగాని మడ్డిచెక్కగాని తెచ్చి పొడికొడతారు. నువ్వులకంప తెచ్చి కాల్చిన బూడిద, వై నెచ్చిన చెక్కపొడి, పేడ ఒకచెంకతో కలిపి నూలులడిలు వేసి చేతులతో బాగా పిసుకుతారు. లడిలకు రంగు బాగా అంటిన తరవాత వాటిని నీళ్ళతో బాడించి ఎండేస్తారు. అప్పుడు నెత్తుటి వన్నెతో మినమినలాడుతూంటుంది నూలు.

సాంప్రదాయికమైన అడ్డకంరంగుల్లో మరొకటి నీలివన్నె. నీలిమొక్క చీత్తులు, ఆకులు పెద్దకుండల్లో

ఊరబెట్టి పైతేట తీసుకొని నూలుకు అద్దుతారు. నీలి కుండలను చాలా వపిత్రంగా చూసుకొంటారు. నేతపని వాళ్ళు. అకుచిగా ఉన్నవాళ్ళు వాటిదగ్గరకు వెళ్ళనే కూడదు. వాటిని అమ్మవారికి ప్రతీకగా కొలుస్తారు.

ఇంతకు ముందు చెప్పకొన్నట్లు పంతులకు నూలు తోడిన తరవాత పడుగుకు కావలసిననూలు అను పోస్తారు. ఆను (చూ. గుట 27) అనే కొయ్యపనిముట్టు మూడునూలుగు రకాలుగా ఉంటుంది. వాటిలో ఎక్కువ చేతితినులు. అంటే చేత్తో నూలుపోనే అనులు. అను పట్టెలకు జానెడేసిపాడుగు పుల్లలు కొన్ని తెక్క ప్రకారం వరనగా బిగించి ఉంటాయి. ఆ పుల్లల నందుల గుండా పోగు పోసిస్తూ నూలు చుడతారు. అలా చుట్టేటప్పుడు పడుగులో అనులు (చూ. అని) వేస్తారు. అనుపోయటముచే స్థూలంగా ఇదే. దీనికి అవసరమైన మరొక ముఖ్యసాధనం ఆనుగొట్టం. పూర్వం ఎముక ముక్కలే ఆనుగొట్టాలుగా వాడుతుండేవారట. ఇప్పుడు కొయ్యగొట్టాల వాడకం ఎక్కువయింది. పంతు తోడిన నూలుపోగు తీసుకొని, దానికొస గొట్టంలో ఒకవేపుదూర్చి, గొట్టంరెండోవేపు నోట్లో పెట్టుకొని లోపలికి గాలి పీల్చుకొంటే పోగుగూడా గొట్టంవెంబడి పైకి వస్తుంది. అప్పుడు పోగుతీసుకొని కొలికివేసి ఆనుపట్టెపుల్లకు తగిలించి గొట్టం కుడిచేత్తో పట్టుకొని పద్ధతి ప్రకారం అనుపోస్తారు.

అలాకాకుండా చెక్రంలా తిరిగే మరానుకు పడుగు చుట్టే పద్ధతికూడా ఉంది. ఒక గోతీలో ఈ వేపూ ఆ వేపూ రెండురాటలు వాటి మరానుఇరును వాటి మీద మోపి ఉంచుతారు. దాన్ని తిప్పుతూ ఉంటే డబ్బాలకు చుట్టి ఉంచిననూలు మరానుపట్టెలకు చుట్టు కొంటుంది. ఈ విధంగా తక్కువక్రమతో ఎక్కువ పడుగులు ఒకేసారి పోయటానికి ఈ సాధనం బాగా ఉపయోగపడుతున్నది.

అనుపోనేటప్పుడు పడుగులో అనులు పడటం ప్రధానమైన అంశం. మొదట, చివర వచ్చేవాటిని కోల్తల లంటారు. అనుపోనేసిన తరవాత అనులు విడిపడకుండా ఉండేటట్లు కట్టుకడతారు. తరవాత పడుగు ఆనుమించి తీసేసి చుట్టచుడతారు.

ఇక ఇప్పుడు జరగవలసింది పడుగేరటం; అంటే పడుగుపోగులు ఒకదానికొకటి అంటుకుపోయినా, చిక్కులుపడ్డా అన్నీ జాగ్రత్తగా సాపుచెయ్యటం. ఈ పనికి కావలసినవి ఊడైలు, సరిగుంజలు, పడుగేరు కర్రలు, లాకలు, దొగ్గనం మొదలైనవి. వీధిలోకాని,

[2]

ఇంట్లో ఆరుబయటకాని పడుగేరతారు. ఆ ప్రదేశం పడుగుబయలు. అక్కడ నేలలో ఒకచిన్న ఇంపగూటం పాతి దానికొక చేంతాడుకట్టి చాచుచివర ఒక గిలక కాని, దుప్పికొమ్ముకాని, పంకెరకట్టెకాని కడతారు. ఊడై అడ్డపట్టెకు లావుపాటిమోకు ఒకటి వేసి గిలకకు తగిలించటమో దుప్పికొమ్ముకు కట్టటమో చేస్తారు. ఊడై నిలబెట్టి మోకు బిగిస్తారు. అలాగే రెండోవేపు కూడా మరొక ఊడై అయినా నిలబెడతారు, సరిగుంజ అయినా అమరుస్తారు. అటు ఊడైకూ ఇటు సరిగుంజకూ ఇంపగొలుసులు తగిలిస్తారు. వాటిబదులు, కొందరు గుదులు తగిలిస్తారు.

అనుపోసి చుట్టినపడుగు ఊడైదగ్గరికి తెచ్చుకొని విప్పుతారు. రెండు కోల్తలల్లోకి రెండు పడుగేరు కర్రలు ఎక్కిస్తారు. ఊడైగొలును కొక్కేలకు ఈ పడుగేరు కర్రలు తగిలిస్తారు. ఒకవేళ, ఊడైకూ సరిగుంజకూ గొలుసుబదులు గుదులు వేసినట్లయితే పడుగేరు కర్రలను ఆ గుదుల్లోకి దూరుస్తారు. దాంతో పడుగంతా ఆ రెండోటిమధ్య సాగుతుంది. పడుగులో అనులున్న చోట్ల లాకలు దూర్చి అంతకుముందు కట్టినట్లు విప్పేస్తారు. అప్పుడిక, పడుగేరుకర్రలమీదా లాకలమీదా పోగులు వరనగా వరుస్తారు. అంటుకుపోయినవి విడదీస్తారు; మెలకలపడవి సాపుచేస్తారు; తెగిపోయినవి అతుకుతారు. ఈ విధంగా పడుగేరటం అయిపోయిన తరవాత నూలు మళ్ళీచుట్టేసి గంజిపెట్టటానికి తీసుకు వెళ్తారు.

అన్నం వార్చినగంజి ఒకతొట్టెలో పోసి తెచ్చు కొంటారు. తడవవలసినపడుగు ఒక బండమీదగాని కొయ్యదుంగలమీద గాని అడ్డంగాపెట్టి కొద్దికొద్దిగా విప్పుతూ గంజిలో ముంచిన పిడచతో గట్టిగా తడతారు. పడుగంతకూ గంజి బాగాపట్టేటట్లు తట్టినతరవాత మళ్ళీ చుట్టేసి సరిచేయటానికి (చూ. సరిచేయు) ఊడైదగ్గరికి తీసుకువెళ్తారు.

ఇంతకుముందు చెప్పినట్లే, ఆరుబయట పడుగు చాపుతారు. కుంచీ తీసుకొని పడుగుమీదమోపి, దాన్ని ఆవేపు ఒకరూ ఈవేపు ఒకరూ పట్టుకొని పడుగు దువ్వుతారు. గంజి సరిగా అంటుచోట్ల అలుక్కుంచెతోకాని వెంపలిమండలతోకాని గంజి చిలకరిస్తారు. గంజి ఎక్కువగా అంటుచోట్ల కుంచెతో దువ్వితే పోగులు సావవుతాయి. పడుగు ఆరుబయదుమీద ఉన్నప్పుడు విరుక్కుంచెవేస్తారు. ఈ ప్రక్రియలో పడుగుబాగా ఆరి, పోగులు బిరుపెక్కుతాయి. ఇంక పడుగు చుట్టేసి అచ్చతకటానికి (చూ. అచ్చతుకు) తీసుకు వెళ్తారు.

చేనేకసాహస్రాల్లో అచ్చు, పన్నెకూడా ముఖ్యమైనవే. అచ్చుకట్టేవాళ్ళూ పన్నెకట్టేవాళ్ళూ వేరే ఉంటారు. అచ్చుకట్టే జంతులనికే రెండు పొడుగాటికర్రలు విగించి రీలుదారం అల్లుతారు. ఆ పనికి కావలసినవి జంతులకాక, వడిదారం, అచ్చుబిళ్ళ, బిగుబిళ్ళలు మొదలైనవి. పన్నెకట్టే జంతుల వేరేవిధంగా ఉంటుంది. దానికి కావలసినవి వడిదారం, జొన్నఈనెలు, దండెలు, సాపుకత్తి, గీరుకత్తి, రంపం, బట్నీ మొదలైనవి. కొత్తగా అచ్చుకట్టినప్పుడు జానెడేని పడుగుపోగులు అచ్చులోకి పన్నెలోకి దూర్చి అనులువేస్తారు. ఆ పోగులే నేయవలసిన పడుగుకు అతుకుతారు. అలాకాకుండా అచ్చు పాతదే వాడినప్పుడు, అంతకుముందు నేసి విడిచిన బద్దెలో పోగులు కొత్తపడుగుకు అతుకుతారు. పడుగు కోల్తల తెంపి కిందిపోగు బద్దెపోగుకు అతుకుతారు. అలా అతికేటప్పుడు చేతికి చెమటపట్టకుండా ఉండటం కోసం వేళ్ళకు బూడిద అద్దుకొంటారు. అచ్చుతిన తరవాత అల్లుచేస్తారు. దీనికోసం పడుగును మళ్ళీ ఆరు బయట చాపుతారు.

అల్లుచేయటానికి కావలసినవి మలగట్టుకర్ర, లచ్చన లాక, మూరెలు మొదలైనవి. నేయవలసినబట్టల నీడివిని బట్టి ఒక్కొక్కకాత్తి ఎంతవరకూ నెయ్యాలో అన్ని మలలుగా విడదీసుకొని పడుగుమీద మసిగుర్తులు పెట్టుకొంటారు. లచ్చనచేయటమంటే అదే. అలాగుర్తులు పెట్టటానికి ముందుగా పడుగును కొలిచే లాకను లచ్చన లాక అంటారు. మలచినపోగులు కట్టేకర్ర మలగట్టుకర్ర. కొన్నిచోట్ల అలా కట్టకుండా కర్రలకు చుడతారు. తరవాత పోగులన్నీ మళ్ళీ సాపుచేసుకొని మగ్గందగ్గరికి పడుగు తీసుకొనినస్తారు.

చేనేకమగ్గలో ప్రధానంగా చేతిమగ్గం, మరమగ్గం అని రెండురకాలుంటాయని ముందే చెప్పకొన్నాం. కేవలం అంచులుమట్టుకేనేసేదాన్ని అంచుమగ్గమంటారు. నిలుపూ అడ్డం ఎక్కువ ఉండే తలపాగలు వగయిరాలు నేసేవి పెద్దమగ్గాలంటారు. జంబుఖానాలు, కుర్చీ గుడ్డలు మొదలైనవి నేసేవి మామూలు వాటికి కొంచెం కొంచెం భిన్నంగా ఉంటాయి. సవారుమగ్గం అన్నిటికంటే చిన్నమగ్గం.

నేతపనివాడు కూర్చునే చోటికి ఎదురుగా మగ్గం ఉంటుంది. అతని కుడిచేతికి దగ్గరగా చేతికొయ్య ఉంటుంది. మగ్గంనేతమోకు రెండోకొన దీనికి విగిస్తారు. పనివాడికి దగ్గరగా అడ్డంగా ఉండే బెత్తెడు వెడల్పు కొయ్యదూలాన్ని దోసె అంటారు. దానికి

ఒకవేపు గాడిఉంటుంది. అందులో అరంగుళం పొడుగుని నన్నపాటి పుల్లలు విగించి ఉంటాయి. వాటిని పండ్లంటారు. పడుగు మొదటి కొనపోగుల్లో దూర్చిన చువ్వ ఈ గాడిలోకి ఎక్కిస్తారు.

దోసెనుమోసే కొయ్యలు రెండు. కుడివేపుది నాలికొయ్య, రెండోవేపుది బొడ్డుగొయ్య. దోసెకు సుమారు మూరెడుదూరంలో పన్నె, అచ్చు పైనించి వేలాడదీసి ఉంటారు. మరమగ్గానికయితేపన్నె మగ్గం చట్టంలోనే అమర్చి ఉంటుంది. అచ్చుకర్రలకు కింద రెండు గుదులుంటాయి. అవి మగ్గంగుంటలోకి వేలాడుతుంటాయి. వాటిని పూనుగర్రలకు తగిలిస్తారు. పూనుగర్రలకు దిగువ ఉండే గుదులు పాపుచెక్కలకు తగిలిస్తారు. ఈ ఏర్పాటువల్ల నేతపనివాడు పాపుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చులోకి ఎక్కించిన పడుగులో అని తెరుచుకొంటుంది. పాపుచెక్కమించి కాలు తీసేస్తే అని మూసుకొంటుంది.

అచ్చుకు అవతల మూరెడుఎడంలో దండె అమరుస్తారు. అది రెండుగుంజలమీద ఆనుకొని పడుగు దిగబడిపోకుండా మోస్తుంది. దానిదగ్గర పడుగులో ఎక్కించిన చువ్వ దిగజారిపోకుండా మధ్యగా ఒకతాడు కట్టి దానికి చివర ఒకగుండు కడతారు. ఆ గుండే నవలతగుండని ప్రసిద్ధి. దానికి సంబంధించి తమాషా కథ కూడా చెబుతారు. దండెకు అవతల లాకలు, పొట్టెలకోల, మలగట్టుకర్ర, పెడకోల, మిడిగూటం వరసగా ఉంటాయి. మగ్గంమీద మిగిలిన పడుగును చుట్టి పెట్టుకుంటారు. దాన్ని ఎంటి అంటారు.

నేతనేసేటప్పుడు బట్టబిరుగా ఉండటానికి అడ్డంగా చేడుకర్రలు పెడతారు. కర్రల చివరిముళ్ళు బట్టలంచు కొనలో గుచ్చుతారు. దానివల్ల బట్ట మడుచుకుపోకుండా ఉంటుంది.

నేతపనికి కావలసిన మరొక ముఖ్యసాధనం నాడె అని ముందే ప్రస్తావించటం జరిగింది. చేతిమగ్గంతో నేసేవాళ్ళు బ్రతకొమ్ముతో చేసిన నాడె వాడతారు. మరమగ్గంతో నేసేవాళ్ళు కొయ్యనాడె వాడతారు. నాడెలలో ఒక ఇనపముల్లు ఉంటుంది. దానికి పేక దారంకండె గుచ్చి నాడెబెజ్జంలోంచి పోగుకొన బయటికి తీస్తారు. జంబుఖానాలు నెయ్యటానికి, అంచులు నెయ్యటానికి వాడేనాడెలు కొద్దిగా వేరుగా ఉంటాయి.

మరమగ్గంమీద నేసేటప్పుడు నేతలో డిజైన్లు రావటానికి డాబీ అనే సాధనం అమరుస్తారు. చేతిమగ్గం

మీదయితే అన్ని పనులూ చేస్తోనే చేసుకోవాలి. ముఖ్యంగా కుప్పడం నేతనే నేటవ్వును నేతపనివాడితోడు మరొకడు సాయంచేస్తూ ఉండాలి.

నేతలో అంచులకు, కమ్ములకు, డిక్షైన్లుకు, ఎన్నో రకాల పేర్లున్నాయి. ఉదా: చెమలికన్నం, కళావరంచు, గద్దాలంచు, పూనాకమ్మి, తురంజీలకమ్మి; జొన్నలరాసిచీర, రాసికడం, బుటాలచీర, ముత్యాల పందిరి, కూనలమ్మచీర, ఆనందచీర, కనకాంబరంచీర, పీతాంబరం మొ.వి.

నేతప్రస్తాల్లో కొన్నికొన్ని ప్రత్యేకసందర్భాల్లో వాడేవి, ప్రత్యేకంగా కొన్నితెగలవాళ్ళు వాడేవి ఉన్నాయి. ఉదా: నాగులకోకలు, గడ్డికండుచాలు, గొల్లకుప్పచాలు. కొన్నిబట్టలకు, నేసినేతల వాతరంగులు, డిక్షైన్లు అద్దుతారు. సాంప్రదాయకమైన వాటిలో కలంకారీఅడ్డం ఒకటి. ఇందులో, చెట్ల సంబంధమైన రంగులే వాడటం విశేషం.

చేనేతపనివాళ్ళు చేసుకొనే ముఖ్యమైన పండుగలు వినియోగకవనితి, నూలుపున్నమి. ఆరోజున మగ్గం సామాన్లన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసుకొంటారు. నేతపనివాళ్ళలో పద్మశాలివారికి మార్గం దేయ పురాణం, దేవాంగులకు దేవాగపురాణం పవిత్ర గ్రంథాలు. ప్రత్యేకంగా పద్మశాలివాళ్ళపద్గర్గకు అడుక్కిటానికి వచ్చేవాళ్ళను కూనపులివాళ్ళని, దేవాంగులపద్గర్గ అడుక్కినేవాళ్ళను జంగాలని అంటారు. పూర్వం బ్రాహ్మణపద్గర్గ కనుకట్టులాంటి వినోదవిద్యలు ప్రదర్శించే వాళ్ళను విప్రవినోదులన్నట్లే పద్మశాలివాళ్ళపద్గర్గ వినోదవిద్యలు ప్రదర్శించే వాళ్ళను సాధనాశూరులనేవారట. అలాగే ఉన్ని గొంగళ్ళు నేసే కురమలపద్గర్గ శీరవ్వుమల్లవ్వుల కథలు చెప్పేవాళ్ళను ఒగ్గివాళ్ళంటారు.

మొత్తంమీద చేనేతపనికి పనివాళ్ళకూ సంబంధించిన కథానంగ్రహమిది. అయితే పట్టు, ఉన్ని, నారనేతలు దీంతో కొద్దిగా భేదిస్తాయి కనక. కొన్నికొన్ని సాధనాలూ ప్రక్రియలూ మారుతుంటాయి కనక వాటిలో ముఖ్యమైనవి కొంతవరకు పరిచయం కావటం అవసరం.

సాధారణంగా, పట్టు మల్లరీ, నేరేడువంటి చెట్ల ఆకులు తిని బిత్తి పురుగులంపుంచి తీస్తారు. రసాయన ప్రక్రియల ద్వారా కృత్రిమంగా తయారుచేసింది కూడా వాడుతున్నారు. కాని సహజమైనదాని విలువ ఎప్పుడూ ఎక్కువే.

ముదురుగోధుమపన్నెలో ఉండే ఒకరకం పట్టును దసలి అంటారు. నీతాకోకచిలకమాదిరి ఒకరకం పురుగు పెట్టిన గుడ్లు పరిలి పిల్లలు వస్తాయి. వాటిని పట్టి చెంద్రవంతెలవంటి బుట్టల్లో పెడతారు. పురుగు ముక్కురంధ్రాల్లోనుంచి వచ్చేద్రవం దారంమాదిరిగా దాని చుట్టూ అల్లుకొంటుంది. దాన్ని గూడు అనీ కాయ అనీ అంటారు. వాటిలో ఆడకాయలూ మగ కాయలూ వేరుగా గుర్తుపడతారు. పట్టుకాయ ఆకారం సాలగ్రామం మాదిరిగా ఉంటుంది. వాటిని పేర్పులో పోసి పైన వరిగడ్డి వేసి వాసెనకట్టుకట్టి నీళ్ళుఅట్టికే మీద బోర్లించి పొయిమీద ఉడకబెడతారు. ఉడక బెట్టటంవల్ల లోపలి పురుగులు చచ్చిపోతాయి. అప్పుడు వాటిని ఒక పళ్ళెంలో పోసి ఒక్కొక్కసారిగా తీసుకొని పూమ్మతో వడుతున్నారు. వడికాక డోలికి చుట్టి దాని మీంచి పెద్దరాట్నానికి తోడి పురిపెడతారు. పురిపెట్టిన దాంట్లో పడుగుకుకావలసింది వేకకుకావలసింది వేరు చేసుకొంటారు. పడుగుదారం ఆసుపోస్తారు, వేకదారం కండెలుపడతారు. అచ్చకుక్కిని మగ్గానికి తగిలిస్తారు. పట్టునేత చాలావరకు చేతిమగ్గాలమీదే జరుగుతుంది. నూలుబట్టలకుకూడా పట్టుచులు నెయ్యటం, పట్టు వాటికి జరిపోగులు పెట్టి నెయ్యటం కూడా వాడుక.

గొంగళ్ళనెయ్యటానికి అవసరమైంది గొర్రె బొచ్చు. ఏడాదికి రెండుసార్లు గొర్రెలకు బొచ్చు కత్తిరిస్తారు. ఉగాది వెళ్ళినతరువాత కత్తిరిస్తే అవిటి కత్తిరింపు అంటారు. చలికాలంలో కత్తిరిస్తే మాగకత్తిరింపు అంటారు. కొదమగొర్రె ఉన్ని మృదువుగా ఉంటుంది.

ఉన్ని కత్తిరించి శుభ్రంచేసి ఏకువిల్లుతో పీకి వడుతున్నారు. ఆడవాళ్ళు వడికే కదురువేరు, మగవాళ్ళు వడికే కదురువేరు. వడికిన ఉన్నిదారంలో పడుగుకు కావలసింది ఆసుపోస్తారు. అంటే నేలమీద తెక్క ప్రకారం కొన్ని గూటాలుపాతి వాటికి దారం చుడతారు. తరవాత చింతంబిలితో తడిపి కుంచెతో దువ్వి అచ్చుకట్టి మగ్గందగ్గరికి తెచ్చుకొంటారు. నూలుబట్టలు నేసే చేతిమగ్గానికి, గొంగడిమగ్గానికి కొంచెంతేదాలున్నాయి. దీనికి పన్నె ఉండరు. గుంటలో పాపుచెక్కలుండవు. నేకనేసేటప్పుడు, పడుగులో పైపోగులను, కిందిపోగులకు విడదీయటానికి జంత్రి అనే పనిముట్టు ఒకటి ఉంటుంది. దాన్ని అచ్చుగోలకు కడతారు. వేకదారం వెయ్యటానికి నాడె ఉండరు; వేకగొట్టం వాడతారు. అంటే వేకదారంచుట్టినకర్ర ఈ గొట్టంలోకి దూరుస్తారన్నమాట. దీని బెజ్జంలోనుంచి పీగు బయ

టికి పస్తుంది. నేతనే నేటప్పడు అని తెలిచి ఈ పేక గొట్టం అందులోకి దూర్చి మళ్ళీ అని మూస్తారు. ఇట్లా గొంగడినేత అంతా చేత్తోనే చెయ్యవలసివస్తుంది.

ఉన్నితో నేసేవాటిలో తివాసీలు ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోవలసినవి. మేలిరకంఉన్ని తెచ్చి శుభ్రంచేసి రంగులద్దుతారు. మందపాటి నూలుపోగులు పురిపెట్టి, సరిచేసి, అచ్చుకట్టి మగ్గానికి అమరుస్తారు. తివాసీమగ్గం మామూలు చేతిమగ్గంలాంటిది కాదు. మామూలు

మగ్గం నేలమీద పొడుగుతూ ఉంటే తివాసీమగ్గం కింది నించి పైకి అమర్చి ఉంటుంది. నేతపనివాడు దానికి ఎదురుగా కూర్చుని నెయ్యదలచిన డిజైన్ నుబట్టి అయారంగులఉన్ని చేత్తోలే పడుగులోకి దూరుస్తూ పంజాలో ఒర్తుతూ కత్తితో సాపుగా కోస్తూ అనితెరిచి పేకపోగువేస్తూ నేస్తాడు. తివాసీ డిజైన్ లలో ఎన్నో రకాలున్నాయి ఉదా: సాంపోంకాహుసర్, చిల్కా పరీ డిజైన్ మొ. వి.

— పోరంతి దక్షిణామూర్తి

గ్రంథ పరిచయం

ప్రస్తావన

తెలుగుదేశంలో వ్యవసాయవరచాత ఎక్కువ మందికి జీవనాధారం కల్పించేవృత్తి నేతవని. తిండి, బట్ట, ఉనికి వ సమాజానికయినా కనిష్టావసరాలు కాబట్టి వాటికి సంబంధించిన వృత్తులు ఆ సమాజంలో అతిప్రాచీనమైనవిగా ఉంటాయి. కొన్నివేల సంవత్సరాల నుంచి తెలుగునాట పరంపరగావస్తున్న ఈ దేశీయ వృత్తుల్లో సామాన్యులకు తెలియనిపదజాలం ఎంతో మరుగుపడిఉంది. ఇది అక్షరజ్ఞులలేని పామరులు కమ వ్యవహారావసరాలనుబట్టి తెలుగు నుడికాగానికి సరి పడేట్టు సృష్టించుకున్న పదజాలం. ఆయా వృత్తుల్లో వాడే పనిముట్లు, పనులు, కొలతలు, తక్కువ, పొడ గలు, నమ్మకాలు కాలాంతరంలో ఆ వృత్తిలోవచ్చిన పరిణామాలు - స్థూలంగా ఆవృత్తిలో ఉన్నవాళ్ళ సంస్కృతి అంతా వాళ్ళు ఉపయోగించుకునే మాటల్లో ప్రతిఫలిస్తుంది. తెలుగులో వచ్చిన కావ్యసాహిత్యం కొన్ని మైతరగకుల రచయితలకు, పాతకులకుమాత్రం పరిమితం కావటంవల్ల దేశీయ వృత్తుల్లో వ్యవహరించే పామరుల జీవిత విధానంగాని వారి వాడుకగాని దీనిలో అట్టే కనిపించదు. ఆ సాహిత్యం ఆధారంగా కూర్చిన కోశాల్లో అతిప్రాచీనమైనవయినా ఎన్నో వృత్తిపదాలు కనిపించకపోవటం ఆశ్చర్యంకాదు.

పారిశ్రామికాభివృద్ధితో దేశీయవృత్తుల స్వరూపం మారిపోతుంది. ఆయా వృత్తులతోజాటు తెలుగు చూడ కుండా ఏన్నో దేశ్యకళలు అంతరించిపోతాయి. అసలు దేశభాష సామాన్యుల నోళ్ళలో ఎలాపెరుగుతుందో అర్థంచేసుకోవాలంటే వృత్తిపదాలు పరిశీలించాలి. ఈ పరిశీలనవల్ల ఆధునికశాస్త్రజ్ఞానానికి పరిభాష ఎలా ఏర్పడుతున్నోపలసిందీ మనకు తెలుస్తుంది. తెలుగు భాషకు ప్రమాణమైన నిఘంటువు చారిత్రకసూత్రాల మీద నిర్మించటానికి మాండలికపదాలన్నిటినీ సేకరించాలి. వృత్తిపదసంగ్రహణలో దేశ్యకళలు చాలావరకు కోశస్థమౌతాయి.

పదసంగ్రహణం

ఈ పదకోశనిర్మాణ కార్యక్రమంలో మొదటి దశ పదసేకరణ. ఇది 1982 నవంబరులో మొదలైంది.

ఇందుకోసం నియమితులైన పర్యటనపరిశోధకులు అయినారు: శ్రీ పోరంకి దక్షిణామూర్తి, శ్రీ లింగుట్ల కోనేటప్ప, శ్రీ నిమ్మగడ్డ సుబ్బారావు, శ్రీ జెల్లం కొండ చంద్రమౌళికాశ్రమి, శ్రీ ఎదిరె చెన్నకేశవులు. నేరవనికి సంబంధించిన పనిముట్లు, పనిపనులు మొదలైనవి స్వయంగా చూసి బొమ్మలుచేసి పంపటంకోసం నియమితుడైన చిత్రకారుడు శ్రీ లాభి వెంకటహనుమంత రావు. వీరిలో శ్రీ పోరంకి దక్షిణామూర్తి నాలుగు నెలలపాటు 33 గ్రామాలు, శ్రీ లింగుట్ల కోనేటప్ప రెండున్నర నెలలపాటు 25 గ్రామాలు, శ్రీ నిమ్మగడ్డ సుబ్బారావు మూడు నెలలపాటు 17 గ్రామాలు, శ్రీ జెల్లం కొండ చంద్రమౌళికాశ్రమి నెలలపాటు 11 గ్రామాలు, శ్రీ ఎదిరె చెన్నకేశవులు నెలలపాటు 10 గ్రామాలు పర్యటించారు.

నేతపనిమీద జీవించేవారి వ్యాప్తినిబట్టి పరిశోధకులు పర్యటించవలసిన గ్రామాలు కోస్తాప్రాంతంలో 37, తెలంగాణాలో 33, రాయలసీమలో 24 నిర్ణయించుకున్నారు. మొట్టమొదట, మైరరాజాదుకు ఇటు అయిదారు మైళ్ళ దూరంలో ఉన్న 'కారవాన్' లోను, అటు పదహారుమైళ్ళదూరంలో ఉన్న 'పోచం పల్లి'లోను సమూహపదసేకరణ జరిగింది. దాన్ని ఆధారంచేసుకొని పదసంగ్రహణప్రణాళిక ఒకటి రూపొందించాం. దాంట్లో ఇచ్చిన విషయవిభాగాన్ని బట్టి పర్యటన పరిశోధకులు వ్యవహారలదగ్గరినుంచి సమాచారం సేకరించారు. వ్యవహారను ఎక్కుకొనే టప్పుడు, పదసేకరణచేసేటప్పుడు పరిశోధకుడు గమనించవలసిన నియమాలు మాండలికవృత్తిపదకోశం (వ్యవసాయపదాలు) మొదటిసంపుటం (పుటలు 10-12)లో వివరించటం జరిగింది.

పదసేకరణకార్యక్రమం మొదట అయిదారు ఊళ్ళలో జరిగిన తరువాత వచ్చిన అనుభవాన్ని పురస్కరించుకొని పదసంగ్రహణప్రణాళికను మరింత విస్తరించి ప్రమాణీకరించటం జరిగింది.

పదసంగ్రహణప్రణాళిక

1. నాలుగు ఉపయోగించే ముడినరక వివరాలు :

- (i) వత్తి—వత్తిలో రకాలు : కొండవత్తి, కాయవత్తి, పయ్యడివత్తి, కీరంగివత్తి,

జెడవత్తి, కరుంగనివత్తి, కాంబోడియా
వత్తి, తినివత్తి, దేవతావత్తి మొ.వి.

వత్తి విడదీసే సాధనాలు : గిరక
రాట్నం మొ.వి., భేదాలూ భాగాలూ.

- (ii) పట్టు—పట్టులో రకాలు : దనలి, కృత్రిమపు
పట్టు, మల్పరీపట్టు, ఎరీపట్టు, ముగాపట్టు
మొ.వి., ఉత్పత్తిచేసే పరికరాలు.

పట్టుపురుగులు : జాతిభేదాలు.

ఆహారం : విప్పాకం, చెన్నంగిచెట్టు,
గుంపెన, నల్లమద్ది, బుడ్డదర, రేగి మొ.
చెట్ల ఆకులు.

పెంపకం, పరిచామదళలు :

పట్టుకాయలు తెచ్చుకునేవరకూ చేసే
పనులూ సాధనాలూ భేదాలూ.

- (iii) నార — నార ఉత్పత్తికి మూలమైన
మొక్కలు : గోగు, జనుము, ఎల్లిగిసె,
చైనాగడ్డి, కొబ్బరినార, అరటినార
మొ.వి.

నార — తీసే పద్ధతులు, పనులు, పని
ముట్లు, భేదాలు.

- (iv) ఉన్ని — గొర్రెల వయస్సునుబట్టి,
రంగునుబట్టి, ఉన్ని మెత్తదనాన్నిబట్టి,
జాతినిబట్టి, గొర్రెల్లో భేదాలు.

ఉన్ని కత్తిరించటం, బాగుచేయటం మొ.
పనులకు ఉపయోగించే పని ముట్లు,
భేదాలూ భాగాలూ.

2. ఏకటం :

- (i) పత్తివేసే సాధనాలు—ఉండెలుబద్ద, పలక,
కమాను మొ.వి. భేదాలూ భాగాలూ;
పింజెలూ ఏకులూ చెయ్యడం, సాధనాలూ
భేదాలూ భాగాలూ.

- (ii) పట్టుదారం తియ్యడానికిముందు కాయలు
ఉడకలెట్టడం, సాధనాలూ భేదాలూ
పనిచేసే పద్ధతులూ.

- (iii) నార ఏకటం—సాధనాలూ, భాగాలూ.

- (iv) ఉన్ని ఏకటం—సాధనాలు : ఉండెలుబద్ద
* మొ.వి. భేదాలూ, భాగాలూ.

3. నూలు వడికే సాధనాలు :

- (i) పత్తి నూలు వడికే సాధనాలు—రాట్నం,
కదురు, తకిలి మొ.వి. భేదాలూ భాగాలూ
పనులూ.

- (ii) పట్టు వడికే సాధనాలు — పూన్సు, పెద్ద
రాట్నం మొ.వి. భేదాలూ, భాగాలూ,
పనులూ.

- (iii) పట్టు వడికే సాధనాలు — భేదాలూ
భాగాలూ పనులూ.

- (iv) ఉన్ని వడికే సాధనాలు—కదురు మొ.వి.
భేదాలూ భాగాలూ పనులూ.

4. నూలు :

- (i) మూలపదార్థాన్నిబట్టి భేదాలు : పత్తి
నూలు, నారనూలు, పట్టునూలు,
కోరా, ఉన్ని; బరువు, నన్నదనం, మెత్తన,
పురి — ఇతరగుణాన్నిబట్టి ఒక్కొక్క
దానిలో భేదాలు.

మరనూలూ చేత్తో వడికిందీ కూడా
ఇవ్వాలి.

- (ii) చుట్టేపద్ధతినిబట్టి, పోగుల సంఖ్యనిబట్టి,
పరిమాణాన్నిబట్టి భేదాలు — ఇచ్చెలు,
చిత్తెలు, చిలపలు, జిల్లలు, కండెలు,
బోట్లు మొ.వి.

5. నూలుతోడటం :

పత్తి, పట్టు, నార మొ. వాటికి విడివిడిగా.

- (i) సాధనాలు—రాట్నం, రాటి, చెలకపంచె,
పంచె, డబ్బా, బుడ్డి రాట్నం, బొందరు
రాట్నం, భేదాలూ, భాగాలూ.

- (ii) కధనాశక్తకంగా : గంజిలో పినకటం, సిండి
ఎండెయ్యటం మొ. పనులు కూడా.

6. నూలు పడుగుపోయటం :

- (i) సాధనాలు—ఆను : చేతిఆను, పెద్దాను,
తానెపీట, బీమ్, ఆనుబుర్ర, పూసలకపై,
మొ.వి. భేదాలూ భాగాలూ పనులూ.

- (ii) పోసిననూలు పేర్లు— పడుగు, పాగడ,
తోట్నం మొ.వి.

(iii) లెక్కలు — పోగులు, కొలుకులు, ఎనికెలు, సవళ్ళు, పుంజాలు మొ.వి.

(iv) పనులు — అనులకు కట్టుకట్టి పడుగు తీసి చుట్టటం.

7. పేకవ కండెలపట్టటం (నూలుచుట్టటం):

పత్తినూలు, పట్టు, నార మొ. వాటికి విడివిడిగా.

కండెలరాట్నం మొ. వి., భేదాలూ ఖాగాలూ చుట్టిన నూలుపేర్కా. ఉదా: కండెలు, బోట్లు మొ.వి.

రిప అంశంలో ఇచ్చిన రాట్నంఖాగాల కంటే వేరుగా ఉన్నవాటిని ప్రత్యేకంగా నూలించాలి. వడికేరాట్నానికి, కండెల రాట్నానికి భేదంతేని ఖాగాలు మళ్ళీ ఇక్కడ ఇవ్వక్కరలేదు.

8. పడుగేరటం:

(i) సాధనాలు — ఊడైలు, దొగ్గనం, కొండ్లకర్ర, లాకలు. సరిగుంజ, సరి గూటం, కొంకి, గొలుసు మొ.వి.

(ii) పనులు: కోలలేరటం, కోలలు దిద్దటం, కచ్చులేయటం, గంజిపెట్టేందుకు చుట్టి తేవటం మొ.వి.

9. గంజిపెట్టటం:

(i) గంజింకాలు — బెల్లపుగంజి, బియ్యపు గంజి, జొన్నల గంజి, కైదలగంజి, కాచగడ్డల గంజి మొ.వి. తయారుచేసే పద్ధతులు, సాధనాలు, పనులు; గంజిలో తోడుకలిపే పదార్థాలూ వాటి తయారు, సాధనాలు, పనులు.

(ii) గంజిపెట్టే సాధనాలు — గంజిబండ, తొట్టి, పిడచ.

(iii) పనులు — గంజిపెట్టటం. తట్టటం మొ.వి. కథనాత్మకంగా.

10. సరిచేయటం:

(i) సాధనాలు — కుంచె: పొడుక్కుంచె, అలుక్కుంచె; భేదాలూ ఖాగాలూ.

(ii) పనులు — గంజి పిండటం, పోగులు నెరవటం, కుంచె గుంజటం, జురగుంచెచెయ్యటం, మొలచెయ్యటం, కుంచె వేసే పదును అలుక్కుంచెతో వాండ్ల దువ్వటం ఎంటి కట్టటం మొ.వి.

11. అచ్చుకట్టటం:

(i) సాధనాలు — జుంత్రం, అచ్చులిళ్ళ, బిగు బద్దలు మొ.వి.

(ii) పనులు.

12. అచ్చుతకటం:

(i) సాధనాలు — అచ్చుపన్నె, రబ్బపన్నె, డిక్కుపన్నె, కర్రపన్నె, భేదాలూ ఖాగాలూ.

(ii) పనులు — బద్దెకోయటం, అచ్చుతకటం మూగ, పొర, సిస్తచ్చు మొ.వి.

13. అల్లుచేయటం:

(i) సాధనాలు — మలగట్టుకర్ర, నూరెలు, లచ్చనకర్ర మొ.వి.

(ii) పనులు — పొట్టెలుకట్టటం, మలగట్టటం లచ్చనేయటం, కరకేరటం మొ.వి. మగ్గ మీదికి తీసుకురావటం.

14. మగ్గం:

నిర్మాణాన్నిబట్టి, పరిమాణప్రయోజన నాలనుబట్టి భేదాలు.

ఉదా. చేమగ్గం, గుంటమగ్గం, బీమ్మగ్గం, లాటుమగ్గం, మరమగ్గం, కోరుమగ్గం, అంచుమగ్గం మొ.వి.

ప్రతిదాని ఖాగాలూ ఇప్పుడు వాడుకలో లేకపోయినా వాటి భేదాలూ, ఖాగాలూ పనులూ ఇవ్వాలి.

ఖాగాల ఉపయోగాన్నిబట్టి అవి మగ్గంలో ఏస్థానంలో ఉండి ఏపని చేస్తాయో వాటి వినియోగం కూడా ఇవ్వాలి.

ఉదా. దోనె — గుండుదోనె, పడుగుదోనె మొ.వి.

బొడ్డుగొయ్యకూ, నాలికగొయ్యకూ నడుమ అడ్డంగా ఉండే నాలుగుపలకల కొయ్యదూలం; దోవెలో గాడి, పండ్లు, చువ్వ మొ.వి. బట్ట నేసినంతవరకూ దోవెకు చుడకారు.

నాడె—కర్రనాడె లేదా సట్టరునాడె, కొమ్మునాడె లేదా చేతినాడె మొ.వి.

నాడెభాగాలు — ఉంగరం, ముల్లు, గాడి, బొడ్డెలు మొ.వి. వేకకు వేసే కండెనాడెముల్లుకు చెక్కి వేస్తారు.

పలక, నూరెలు, దండె, సవలక్షగుండు, లాకలు, మగ్గుగుంట, పావుకోడుచెక్కలు మొ.వి.

పట్టుపనిలో ప్రత్యేకంగా వాడేవి— పరుపు, చిక్కులు, వేటుపలక, మొలలు, అంచు నాడెలు మొ.వి.

పింతెర (డాబీ) ఖేదాలూ భాగాలూ పనులు.

15. నేత :

రకాలు : సాదానేత, సరినేత, మారునేత, కుప్పదంనేత.

డాబీపని

కలనేత

డిక్టేన్ నేత - పడుగుతోపు, వేకతోపు మొ.వి.

నేతపని కథనాత్మంగా వివరించాలి.

16. అంచులు, పనివరసలు :

(i) అంచుల ఆకారాన్నిబట్టి రకాలు—చిలక వేటు, చిత్రవేటు, నెమిలికన్నంచు, గువ్వ కన్నంచు, కళావరంచు, ఏనుగులంచు మొ.వి.

(ii) అంచులు వేయటాన్నిబట్టి రకాలు— పొరవేటు, ముగ్గువేటు, పట్టుమూటమంచు.

17. వస్త్రాలు, రకాలు :

చీరలు :

(i) అంచుల రకాన్నిబట్టి చెక్రంవేటుచీర మొ.వి.

(ii) పనివరసల్నిబట్టి : మద్ది కాయలచీర, గంగ సరం, రాసికడం, జొన్నలరాసి, పగడ సారవల్లె, కాప్రేడుచీర, బుటాలచీర, ముక్కాలపందిరిచీర, కొలికిముంగిచీర, గళ్ళచీర మొ.వి.

చిటుకులో రకాలు : లింగాలమంటపం, రుద్రాక్ష మొ.వి.

(iii) రంగులరకాల్నిబట్టి—నీలంచీర, ఆనందచీర, సంపెంగచీర, కనకాంబరచీర మొ.వి. రంగులపేర్లూ వాటి వివరణా ఇవ్వాలి. ఉదా. కెంపురంగు = ఎరుపులో నలుపు వన్నె. వీలుంటే ఆ రంగుల దారంబోగులు జతపరచడం మంచిది.

(iv) కమ్ముల రకాల్నిబట్టి — పట్టెలకమ్మి, బోనుకమ్మి, పూనాకమ్మి, తురంజీల కమ్మి మొ.వి. ఇదేవిధంగా ధోవతులు, తువాళ్ళు, చాపులు, కండువాలు, దుప్పట్లు, పాగాలు, కనుములు, మడుపులు, గొల్లి కండువాలు, గొల్లి ధోవతులు మొదలైన వస్త్రాలకు అంచుల్నిబట్టి, పనివరసల్నిబట్టి, కమ్ముల్నిబట్టి రంగుల్నిబట్టి ఉన్నరకాలన్నీ వివరంగా ఇవ్వాలి.

పెళ్ళిళ్ళలోనూ ఇతర ప్రత్యేకసందర్భాల్లోనూ ఉపయోగించే చీరలు, పంచెలు, కండువాలు మొ. వాటి పేర్లు ఇవ్వాలి. గొల్లివాళ్ళూ గమళ్ళవాళ్ళూ తదితరులూ కొన్నికులాలవాళ్ళూ ప్రత్యేకంగా కట్టే చీరలూ పంచెలూ కండువాలూ వివరించాలి. పీతాంబరాలూ మడిపంచెలూ జరిబట్టలూ గొంగళ్ళూ తివాసీలూ జంబుఖానాలూ నవారు మొదలైనవాటి వివరాలుకూడా సమగ్రంగా ఇవ్వాలి. అంచులూ డిక్టేన్లు సమూహాలు రాసి పంపాలి. వీలుంటే అంచుల ముక్కలు తీసుకుని పంపడం మంచిది.

18. రంగుల అధికం :

రంగు తయారుచేసే పద్ధతులు - పాతవీ ఇప్పటివీకూడా. సాధనాలూ ఖేదాలూ భాగాలూ.

రంగులో తోడుకలిపే వస్తువులు-తయారు

చేసే పద్ధతులు; సాధనాలు భేదాలూ భాగాలూ

ఉకారు, కారాలు తయారుచేసే పద్ధతి - రంగు పీల్చుకునేది ఉకారు; Base for the colour dye.

అద్దేవిధానం, సాధనాలు

- (i) సాదాఅద్దకం - పూర్వపద్ధతి: సిల్వరుచెక్కరంగు, మడ్డిచెక్కరంగు, పీపారంగు మొ.వి. అద్దకం, పద్ధతులు, సాధనాలూ భేదాలూ భాగాలూ. ఇప్పటిపద్ధతి - ఇండోత్రిన్స్, నెప్టోల్స్ తయారుచేసే అద్దే విధానాలు విడివిడిగా.

సాధనాలూభేదాలూ భాగాలూ; బానలు, తొట్లు, స లా క లు, ఉకారగుంజ, లెంకెలు, గురుగులు మొ.వి., వనులు.

- (ii) డిత్తెన్ అద్దకం - సాధనాలూ భేదాలూ భాగాలూ

ఇనపకగులు, పాలంగురుగులు, కళాయిలు మొ.వి; వనులు.

- (iii) కలంకారిఅద్దకం - సాధనాలూ, భేదాలూ భాగాలూ.

ఉదా. పలకలు: పేటుపలకలు, పూల పలకలు మొ.వి.

- (iv) చిటుకుఅద్దకం - సాధనాలూ భేదాలూ భాగాలూ.

ఉదా. అద్దకొంగుపట్టె, చిటికాను మొ.వి.

- (v) పట్టుఅద్దకం - సాధనాలూ భేదాలూ భాగాలూ

వారాలవాళ్ళ అద్దకం కూడా ఇవ్వాలి.

19. చేనేతవారి పండుగలు, ఆచారాలు, వంశచరిత్రలు:

చేనేతవృత్తికి సంబంధించిన పండుగలు, ఆచారాలు.

ఉదా. వినాయకచవితి, నూలుపున్నమి (జంధ్యాల పౌర్ణిమ) మొ.

చేనేతవారి జీవితపద్ధతులూ పెళ్ళిళ్ళూ పేరంటాలూ. మొత్తం వారివారి కులాలూ చారాలూ పూజలూ. మార్కండేయవంశ

కథ, దేవాంగనాటకకథ, బీరప్పమల్ల పులకథ, వారాలపుల్ల య్యకథ మొ.వి.

చేనేతవారి కులదేవతలూ గురువులూ పురోహితులూ వారికి ప్రత్యేకంగా కథలు చేప్పేవారు, వినోదవిద్యలు ప్రదర్శించేవారు. ఉదా. ఒగ్గోళ్ళు, కూనపుతోళ్ళు, సాధనాకూరులూ మొ. వారు.

చేనేతపనిలో వాడే పనిముట్లను ప్రత్యేకంగా తయారుచేసేవారు. ఉదా. పన్నెగట్టోళ్ళు, గోవెబర్రెతోళ్ళు, కుంచెరకతోళ్ళు మొ. వారికి సంబంధించిన వివరాలన్నీ ఇవ్వాలి.

20. పరిశిష్టం:

ఒకే ఊరిలో కులభేదాల్నిబట్టి మాటల్లో భేదాలుంటే ఆయాకులాల పదాలకు ప్రత్యేకమైన రిపోర్టులు పంపాలి.

చేనేతవృత్తిలో ఉన్నవారి కులాలకు సంబంధించిన వివరాలు—

ఉదా. పద్మసాలీలు, దేవాంగులు, పట్నాలీలు, పడసాలె, తొగట, పత్తిలిశెలు, కుర్నోళ్ళు, దూదేకులవాళ్ళు, వక్కారివాళ్ళు, కురమలు, గూనచాకళ్ళు, మాలవాళ్ళు మొ. వారు ఏ కులాలవారు ప్రత్యేకంగా ఏ పనిలో ఉన్నదీ వివరాలు ఇవ్వాలి.

ఉదా. కురమలు - గొంగడినేత, పట్టుసాలెలు = పట్టునేత, దేవాంగులు = దనలి. వారాలవాళ్ళు = రంగుల అద్దకం.

ఒక్కొక్కపదానికి ఏకవచన బహువచన రూపాలు, వ్యతిరేకార్థకళజ్ఞాలు, అర్థవివరణలు, ఇన్ఫార్మేంటు చెప్పిన కథనాత్మక వివరణలు చాలా జాగ్రత్తగా ఉచ్చారణవిధేయంగా నేకరించి ఇవ్వాలి. పనిముట్లలోకాని, డిత్తెన్లలోకాని మార్పులరకాలు కనిపించినచోట నకలు బొమ్మలు కూడా వేసి పంపాలి.

ఈ ప్రచారికలో విశేషమేమిటంటే వ్యవసాయ పదకోశంలో మాదిరిగా పదనేకరణ మాత్రమేకాక ఆయా పనులకు సంబంధించిన ఉంజాలన్నీ సమగ్రంగా

వచ్చేటట్లు కథనాత్మక వివరణ వ్యవహారచేత చెప్పించి ఉచ్చారణ విధేయంగా రాసుకోవాలని నిర్దేశించటం. దానివల్లనే ఈ సంపుటలో క్రియాపదాలు ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి.

నిర్దేశించిన గ్రామాల్లోనేగాక పర్యటన పరిశోధకులు చుట్టుపక్కల చేనేతకు ప్రసిద్ధిపొందిన ఇతర గ్రామాలకు కూడా వెళ్ళి పదసేకరణ చేశారు. అందువల్ల కొన్ని గ్రామాలను సూచించే సంఖ్యలకు వక్కన A, B అనే సంకేతాలు చేర్చవలసి వచ్చింది.

కోశనిర్మాణప్రక్రియ

సేకరించిన పదాలను పర్యటనపరిశోధకులు సంవిన రిపోర్టుల నుంచి - మాట, అది వాడుకలో ఉన్న ఊరి నెంబరు, అర్థం, చొప్పున-ఒకే అర్థంతో వేరు వేరు చోట్ల ఉన్న మాటలన్నిటినీ ఒకచోట చేర్చటం మొదటి దశలో జరిగింది. ఈ విధంగా తయారుచేసిన పదపట్టికల నుంచి ఉచ్చారణలో మార్పులేని ఒక్కొక్క పదాన్ని ఒక్కొక్క ఆరోపం (entry) కింద రాసి దాని అర్థం, అది వాడుకలో ఉన్న ఊళ్ళ నెంబర్లు ఒక్కొక్క కార్డు మీద రాయించటం రెండోదశ. ఈ విధంగా వచ్చిన సమానార్థక శబ్దాలను కొన్నినియమాలు ఆధారంగా ఉచ్చారణభేదాలుగాను, రూపాంతరాలుగాను, పర్యాయ పదాలుగాను వేరుచేశాం. చారిత్రకంగా ఒకే మాటకు మండలభేదాన్నిబట్టిగాని, వర్గభేదాన్ని బట్టిగాని, వ్యవహారల ఉచ్చారణలో ఏర్పడ్డ రూప భేదాలనే రూపాంతరా లంటాం. ఇలాటి రూపాంతరాల్లో ఒక ప్రాంతానికిగాని, వర్గానికిగాని విలక్షణంగా లేకుండా, అవ్యవస్థితంగా ఉన్నవాటిని అప్రధానమైన ఉచ్చారణభేదాలుగా గ్రహించాం. అలాటివాటికి ఆరోపా లివ్వలేదు.

ప్రధానారోపం ఉచ్చారణభేదాలు రూపాంతరాలు

	ఊడిలి	ఊడెల్లు
	ఉడ్డ	ఉడ్డ
(1) ఊడె	ఊడితె	ఊడెలి
	ఊడ్డ	
	ఊడ్డి	
	ఊడ్డు	
(2) గుడిపె	గుడిలి	గుతువ
	గుడితె	గుదువ
		గుమితె

చెమక	
చెమిక	
చెముక	
చెమ్మ	చేకి

(3) చెమికె	సెంక
	సెమక
	సెమిక
	సెమికి
	సెమ్మ
	సెవిక

ఈ విధంగా వచ్చిన సమానార్థక శబ్దాల్లో ఎక్కువ ప్రాంతంలో వాడుకలోఉన్న మాటను ప్రధానారోపంగా ఇచ్చి దానివక్కన ఉచ్చారణభేదాలు, ఆ తరవాత రూపాంతరాలు, వాటిని అనుసరించి పర్యాయ పదాలు ఇవ్వటం, ప్రధానారోపం వాడుకలో ఉన్న ఊళ్ళలో ఇచ్చిన అర్థాలన్నీ కలిపివచ్చేట్లు సులభమైన వాడుకభాషలో అర్థం నిర్ణయించి రాయటం, బొమ్మల్లో ఉన్న భాగాలను అవసరమైనచోట్ల ఈ అర్థంతో సమన్వయించటం మొదలైన పనులన్నీ మూడోదశలో జరిగాయి. స్థూలంగా కోశనిర్మాణ విధానమంతా వృత్తిపదకోశం మొదటి సంపుటంలో వివరించినట్లుగానే జరిగింది (చూ. మాండలికవృత్తిపదకోశం, మొదటి సంపుటం, వ్యవసాయపదాలు, పుటలు 21-80).

మొదటి సంపుటానికి దీనికి నిర్మాణ ప్రక్రియలో ఒక్కతేడా మాత్రం ఉంది. వ్యవసాయపదకోశంలో పదాలన్నిటినీ పదసంగ్రహణప్రణాళికను అనుసరించి కొన్ని శీర్షికలుగా విభజించి ఒక్కొక్క శీర్షికకింద అకారాదిక్రమంలో ఆరోపాలను ఇవ్వటం, ఆ చివర రేఖాచిత్రాలు కూర్చటం జరిగింది. అందువల్ల కోశం చివర చిన్న శీర్షికలకింద వచ్చిన పదాలన్నిటినీ ప్రత్యేకంగా అకారాదిపదమూచి ఇవ్వవలసివచ్చింది. ఈ సంపుటంలో ఆరోపాలను విషయానుసారంగా గాక అకారాదిగానే ఇవ్వాలనీ ఉపారోపాలు లేకుండా అన్నీ ప్రధానారోపాలే ఉండాలనీ రేఖాచిత్రాలన్నిటినీ కోశం చివర ఇవ్వాలనీ సంపాదకమండలి నిర్ణయించింది. ఈ పద్ధతే మిగిలిన సంపుటాలకు కూడా వర్తిస్తుంది.

ఫలితాలు, ప్రయోజనాలు

1. ఈ కోశంలోనే మొదటిసారిగా కనబడుతున్న చేళ్ళవైకృతశబ్దాలు కొన్నిపదంలున్నాయి;

మచ్చుకు; అముడు, ఆలు, ఇరవ, ఇరి, ఉడత, ఎర, ఒగ్గె, ఒగ్గెర, ఒది, ఒలి, ఒలిమి, కరి, కిక్కు మొ.వి.

2. ఇదివరకు కోశాల్లో ఉన్న పదాలకు కొన్ని టికి స్పష్టమైన అర్థాలు, అర్థవిశేషాలు ఈ కోశంలో దొరుకుతాయి, ఉదా. అచ్చు : 'a weaver's reed, బట్ట నేసేటందుకు ప్రధానమైనది' (బ్రా.); 'సాలెవానిసాధన విశేషము' (శ. ర.); 'సాలెవాడు ఉపయోగించు నేత పనిముట్టు' (నూ. రా. ని.). ఈ కోశంలో "అచ్చు" అరోపంకింద ఇచ్చిన అర్థవిశేషాలను పై వాటితో పోల్చి చూస్తే పాఠకులకు ఈ కోశ ప్రయోజనం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

3. ఇతరకోశాల్లో ఒకే రూపంలో ఉన్న మాటలకు ప్రాంతీయంగా వర్షాద్ధ రూపభేదాలు, అవి తెలుగు దేశంలో ఎక్కడ వాడుకలో ఉన్నది ఈ కోశాన్నిబట్టి తెలుస్తుంది. ఉదా : "ఊడై". దీనికి ఉచ్చారణ భేదాలు "ఊడితి, ఊడితె, ఊడ్ర, ఊడ్రి, ఊడ్రు"; రూపాంతరాలు—"ఊడెత్తు, ఊడ్రలి, ఊడెలి" (శ. ర., నూ. రా. ని. ల్లో "ఊడిత" అని ఒకే రూపం ఉంది.) ఇతర వివరాలు ఈ కోశంలో "ఊడై" అరోపం కింద చూడవచ్చు.

4. కావ్యభాషలో వచ్చిన వృత్తిపదాలకు స్పష్టమైన అర్థాలు ఈ కోశంలో దొరుకుతాయి. 'పడుగు, పేక' అన్న పదాలు నన్నెచోడుని కుమార సంభవంలో కనిపిస్తాయి. (కు. సం. 11-894). హంస వింశతిలో ఈ కింది పద్యంలో ఉన్న చేనేతపనివారి మాటలకు ఉపలభ్య కోశాల్లో సరిఅయిన అర్థాలు దొరకవు.

"కుంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు
పరచె ద్రొక్కుడుపట్టె పలక దోనె
పరిపరి యచ్చులు చరికుండ యూడిత
చీడుదబ్బలు దండె నాడె క్రోవి
కోశిప్తల్లలు నాల్క కుడుతరికొయ్యలుఁ
బొప్పయూచలుఁ గోతచూటుకత్తి
కారంపుఁబడుగులు గండెలు కప్పెర
గోలము లాకలు నీలికడప

గంప దొల్లి కళాసంబు కదురు చెమికె
నూలురాట్నంబు జాలంబుగ్రాలు గోడ
వఱల నా కుభభద్రుని నివాసభూమి
యప్పరంబున సంతతం బొప్పచుండు".

(అశ్వాసం 2, పద్యం 12.)

పరిచెతిప్పటం, నూలుతోడటం, రాట్నంతిప్పటం, కండెలుచుట్టటం, పడుగుచేయటం మొ. పనులను కూడా 'నారాయణామాత్యుడు' పేర్కొన్నాడు.

కావ్యాల్లో వచ్చే అని=యుద్ధం, కోశ్రిలచేయు= రణోద్యోగం, మొదలైన పదాలు చేనేతపని, వాడుకలో నుంచి తరవాత అర్థవిశేషాలతో వర్షాద్ధవిలా కనిపిస్తాయి.

పదబంధకల్పన

ఏ భాషలో నయినా ప్రాథమిక శబ్దాలు-అంటే పడుగు, ఆను, కట్టె, కోల, కర్ర-మొదలైనవి తక్కువ సంఖ్యలోనే ఉంటాయి. వీటిని అంతకంటే చిన్నవిగా విరవటానికి వీలుగాదు. ఇలాంటి పదాలను కొత్తగా సృష్టించటం చాలా అరుదు. కాని కొత్తభావాలకు మాటలు అవసరమైతే అన్యభాషాసంపర్కంతో జానపదులు పాతమాటల కలయికతో అర్థవిశేషాల్లో కొత్త పదబంధాలు సృష్టించుకొంటారు. ఒక భాష వచ్చినవాళ్ళందరికీ ఆ భాషాజ్ఞానగతంగానే నూతన పదబంధాలు కల్పించే శక్తి అలవడుతుంది. అంటే ప్రాథమిక శబ్దాలు నేర్చుకొని గుర్తుంచుకొంటే కాని రావు. వాటి కలయికతో కొత్త పదబంధాలు కూర్చే విధానం కొన్ని నియమాలను అనుసరించి ఒరిగినా భాషావ్యవహార ప్రత్యేకంగా ఆయా నియమాలు నేర్చుకోవలసిన అవసరంలేదు. ప్రాథమికపదాలకు, పదబంధాలకు ఉన్న సంబంధం అంకెలకు, సంఖ్యలకు మధ్య ఉన్న సంబంధంలాంటిది. అంకెల్ని అందరం నేర్చుకుంటాం. వాటికి ఏ స్థానంలో ఏ విలువ ఉన్నదీ (ఒకట్లు, పదులు, వందలు మొ.వి.) కూడా నేర్చుకుంటాం. కాని వాటి కలయికవల్ల వర్షాద్ధ ప్రతినంఖ్యా ప్రత్యేకంగా నేర్చుకోనవసరం లేదు. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0—ఈ పొడి అంకెలతో తెక్కలేనన్ని సంఖ్యలు మనం సృష్టించుకోటం సాధ్యమవుతుంది. అలానే భాషలో ఏదే నియమాల ననుసరించి ఏ అర్థవిశేషాల్లో కొత్త పదబంధాలు వర్షాద్ధతాయో పరిశీలించటానికి వృత్తిపదకోశంలో సామగ్రి లభిస్తుంది.

ఒకభాష పెరుగుదలకు ప్రధానమార్గాలు రెండు: (1) ఇతరభాషల్లోనుంచి ఎరువు తెచ్చుకొన్న భావాలతోపాటు వాటి మాటలు కూడా తెచ్చి కలుపుకోటం; (2) కొన్ని నియమాలకు కట్టుబడి దేశ్య శబ్దాలతోనే కొత్త పదబంధాలు సృష్టించుకోటం. చేనేత పనివారు విరళంగా అన్యదేశ్యాల్ని వాడుకలో కలుపు

కొన్నారు. ఇలాటి పదాలు ఛాత్రకంగా ఆవృత్తిలో వచ్చిన మార్పుపల్ల ఇటీవల ఏర్పడ్డవి. దేశీయవృత్తుల్లో ఉన్న వాళ్ళకు అష్టశాసనపర్వం తక్కువగా ఉంటుంది. కాబట్టి దేశ్యకల్పాంతోనే కొత్తమాటలు కల్పించుకుంటారు. రెండుమూడు మాటలు కలిసి నప్పుడు వాటిమధ్య ఏదో కారకసంబంధాలు, క్రియాధాలు ఇమిడిఉంటాయో తెలుసుకోటానికి తెలుగులో పరిశోధన జరగాలి.

రెండు పదాల కలయికతో ఏర్పడే పదబంధాల్లో ఈ కింది రకాలైన సంబంధాలు తరచుగా కనిపిస్తాయి. రెండు పదాల్లో మొదటిది X అని, రెండోది Y అని అనుకోండి.

(1) X వైపు (/గ/న/) ఉన్న Y $\rightarrow$ XY (Y = ఒక పనిముట్టుగాని, దాని భాగంగాని; X = ఒక దిక్కునుగాని, కొలతనుగాని మార్చివేసడం).

ఉదా : అడుగుపై, అడుగుబల్ల, అడుగుపీట, అడ్డకట్ట, అడ్డకమ్మి, అడ్డకొయ్య, అడ్డవలక, అడ్డపీట; ఎదురుగుంజ; కడకట్టు, కడగుంజ. కడవల్లి; వెనకబల్ల; దిగుబడ్డ, దిగువకోల్లెల; ఎగువకోల్లెల; ఎగువమగ్గం; మేలుకొయ్య; తలకొయ్య, తలవల్లి, తలపీట, తలబల్ల.

(2) X ఉన్న Y (X Y లో ఉంటుంది; X = ఆధేయం; Y = ఆధారం) ఉదా : అంటికుండ. కారంతొట్టి, కండె(ల)గంప, ఉన్నిగంప, వెయ్యిగళ్ళకోక, ఏకుపొత్తి.

(3) X తో చేసిన Y (X తో Y చేస్తారు; X = ఒక ఉపకరణంగాని, ముడిపరుగుగాని; Y = ఆ ఉపకరణంతో కయ్యారైన వస్తువు).

ఉదా : అరటిపొత్తి, ఇనపగొట్టం, వెదురులాక.

(4) X వంటి గుర్తులున్న Y; X గుర్తులతో ఏర్పడ్డ Y (Y = కొన్ని X గుర్తులు; Y లో X గుర్తులుంటాయి).

ఉదా : అరకపేటు, హంపపేటు, గువ్వకన్నంచు, గజ్జెలపేటు, ఉయ్యాలపేటు.

(5) X పేరుగల Y (X = విశేషనామం; Y = సామాన్యనామం; ఉదా : చింతపేటు, గులాబిపువ్వు మొదలైన పేర్లలో చెట్టు, పువ్వు, సామాన్యపదాలు, జాతివాచకాలు; చింత, గులాబి ఆయా తెగలకు చెందిన కొన్ని వస్తువుల పేర్లు). ఉదా : ఉగాదిపండుగ, వినాయకచవితి, కారుసీక్కు.

(6) X లాంటి Y (Y, X లాగా ఉంటుంది; X = ఒక వస్తువు; Y = రంగు) ఉదా : అరటివచ్చ, చిలకవచ్చ, వంగపండురంగు, రెక్కమాను, కత్తెరమాను, బెండకాయచెక్రం.

(7) X తో (భాగంగా) ఉన్న Y (X = పనిముట్టు పేరు; Y = ఆ పనిముట్టుతో భాగం; Y, X తో కలిసి ఉంటుంది). ఉదా : ఇరుసుచెవి, ఆసుగుంజ, కుంచెకర్ర, కుంచెచెంప, కుంచెపుల్ల, మగ్గంపలక, మగ్గంతాడు, మగ్గంబల్ల, ఊడైకాలు, ఊడైగొలుసు.

(8) X ప్రయోజనానికి Y (ఇక్కడ X-Y ల మధ్య చాలారకాల సంబంధాలుంటాయి).

ఉదా : ఆసు (పోసే) గొట్టం, గంజి (పట్టించే) పిడచ, మగ్గంగుంట, మగ్గంబయలు. పిర్రవట్టు, ఉన్ని కత్తెర, కాపుబడ్డ, కండెలపీట, కుంచెపుల్ల (కుంచె కట్టటానికి పుల్లలు), గంజిగడ్డలు, గంజిపలక, గంజిబండ.

(9) X నుంచి తీసిన Y (X నుంచి Y తయారవుతుంది; X = మూలం; Y = దాన్నించి ఉత్పన్నమయ్యే పదార్థం; 'ఉపుపాలు'లాగా). ఉదా : పరిగంజి.

(10) X = ఒక పనిపేరు; Y = ఆ పనితో సన్నిహిత సంబంధం ఉన్న వస్తువుపేరు (Y = ఒక పనిని తెచ్చే క్రియకు (X కు) కర్తగాగాని, కర్తగాగాని ఉంటుంది).

ఉదా : అడుగర్ర (అడేకర్ర), పూనుగర్ర, తొక్కుడుకర్ర. ఎత్తుపుల్ల, ఏకుడుకర్ర, కట్టుకమ్మి, గీరుకత్తి, గుచ్చుకర్ర, ఏకువిల్లు, ఏకునార, చీరులాక, చుట్టుకట్ట.

(11) X తో ఉన్న Y (X = ఆధారం; Y = ఆధేయం) ఉదా : కండెనూలు (డబ్బాపాలు లాంటిది).

(12) X వల్ల గుర్తించదగిన Y (X = Y లో ఒక భాగం. అవయవం; Y = ఆ భాగంవల్ల గుర్తించదగిన పనిముట్టుగాని వ్యక్తిగాని).

ఉదా : గళ్ళచీర, ఆకులరాట్నం, కుచ్చుమగ్గం, గుంటమగ్గం, గాడికుంచె, గడ్డంకురమలు.

(13) X = ఒక ఊరు లేక దేశంపేరు; Y = ఒక వస్తువు (Y కి ప్రసిద్ధమైన X ఉన్నప్పుడు సాధారణంగా ఇలాటి పదబంధాలు ఏర్పడతాయి).

ఉదా : గద్వాలచీర, గుంటూరుచీర, గద్వాల అంచు.

(14) $X =$ గుణవాచకంగాని, పరిమాణాత్మకంగాని, సంఖ్యావాచకంగాని; $Y =$ విశేష్యం (ఇలాటివి అసంఖ్యాకంగా ఉంటాయి).

ఉదా: ఎర్రఉన్ని, ఒరపోగు, అరపిడి, గుండు దోనుగ, గట్టి నేర.

(15) ద్వంద్వసమాసం $X + Y = XY$. ఉదా. పడుగుంటేలు, సరింటేలు.

(16) $X =$ ఒక ఋతువునుగాని కాలభాగాన్ని గాని సూచిస్తుంది; $Y =$ ఆకాలంలో తయారయ్యే వస్తువు పేరు.

ఉదా. అగిటిఉన్ని, మాగిఉన్ని, వేసంగిఉన్ని.

ఇలాటి నిర్మాణాలు శతాధికంగా తెలుగులో ఉంటాయి. అందులో కొన్ని చాలా తరుచుగాను మరి కొన్ని విరళంగానూ ఉంటాయి. తెలిసిన మాటలు అవయవాలగా కొత్తమాటలు సృష్టించి వాటిని అవగాహనచేసుకొనే శక్తి మనకు భాషాజ్ఞానగతంగా అలవడుతుంది. ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రాలు నేర్పటానికి కొత్తమాటలు సృష్టించేవారు ఈ నియమాలు గ్రహించకుండా మాటలు కల్పిస్తే వాటికి చెలామణి అట్టే ఉండదు. అంటే-అవయవాల కలయికతో అవయవి అర్థం చప్పున తెలియనవ్వదు ఆ వదలింధాలు చదువుకునేవారు మొత్తంగా గుర్తుపెట్టుకోవలసివస్తుంది. భారతభాషలన్నిటికీ పారిభాషికపదాలు ఒకేరకంగా ఉండాలన్న వాళ్ళకు ఈ భాషానియమం తెలియకపోవటం శోచనీయం.

ఇవిగాక నుడికారాలుగా మారిపోయిన పదబంధాలెన్నో ఉన్నాయి. అంటే అవయవపదాల అర్థాన్ని బట్టి అవయవి (వదలింధం) అర్థం నివృత్తం చెయ్యటం సాధ్యంకానవ్వదు వాటిని నుడికారాలంటారు. ఉదా: ముక్కుతాడు, మిడతకన్ను, ఆలుమగలపోగులు, రాయబారపుతాడు, కాలుగుంజ, గడ్డగోరు మొ. వి.

మాండలికభేదాలు

వ్యవసాయవృత్తిపదకోశంలో జరిగిన పద పరిశోధనల్ని బట్టి తెలుగుదేశాన్ని నాలుగు భాషా మండలాలుగా విభజించవచ్చునని ఆ విభజనకు రాజకీయ, సాంస్కృతిక కారణాలున్నాయనీ నిరూపించాం. ఆ మండలాలు:

(1) పూర్వాంధ్రం (=కళింగమండలం) (శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్నం జిల్లాలు).

(2) పశ్చిమాంధ్రం (రాయలసీమ, నెల్లూరు, ఒంగోలు జిల్లాలు, గుంటూరుజిల్లాలో వినుకొండ తాలూకా; మహబూబ్ నగర్ జిల్లాలో దక్షిణభాగం)

(3) ఉత్తరాంధ్రం (తెలంగాణా జిల్లాలు, మహబూబ్ నగర్ లో ఉత్తరభాగంతో కలుపుకొని).

(4) మధ్యాంధ్రం (మిగిలిన ఉభయగోదా వరులు, కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలు - వినుకొండ, పల్నాడు తాలూకాలు తప్ప).

ఈ విభజన స్థూలంగా చేసేతపదాల వాడుకలోనూ ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ విభజన ఏర్పడకముందు ఉత్తర దక్షిణాంధ్ర మండలాలు (ఇప్పటి రాయలసీమ, తెలంగాణా జిల్లాలు) కొన్ని శతాబ్దాల కిందట ఏకైక భాషామండలాగా ఉండేవని ఊహించవచ్చు. మాండలిక పదపటాల్ని అర్థంచేసుకోటానికి ఈ కింది సూత్రాలు గమనించాలి:

(1) ఒకమాట నాలుగు మండలాల్లోనూ కన్పిస్తే మాండలికభేదాలు ఏర్పడకముందే దేశం అంతటా ఆ పదం వాడుకలో ఉండి ఉండాలి - లేకపోతే - చాలా ఆధునికంగా అన్నా అన్యభాషాప్రభావంవల్ల ఆ మాట అంతటా ఇటీవల వ్యాపించి ఉండాలి.

ఉదా: రాత్నం (దేశ్యం); చెరభా (అన్యదేశ్యం) (చూ. పటం 12).

[చెరభా దేశం అంతటా ప్రజలకు అర్థమవుతూ ఉన్నా పటంలో చూపలేదు].

(2) మూడు మండలాల్లో ఒక మాట, నాలుగో మండలంలో మరికమాట వర్ణాయపదాలుగా వాడుకలో ఉన్నప్పుడు, నాలుగో మండలంలో వచ్చినమాట ఆధునికం అయి ఉండాలి. మిగిలిన మండలాలతో ఈ మండలానికి సాంస్కృతిక సంబంధం, రాకపోకల సంబంధం చాలాకాలం లేకపోవటంవల్ల ఇలాటి వరిస్థితి ఏర్పడుతుంది (చూ. పటం 3; 'అను' దేశ్యం, 'తానె' ఉర్దూ ప్రభావంవల్ల తెలంగాణాలో మాత్రం వ్యాపించింది). కాని నాలుగోమండలంలో దేశ్య పదమూ, మిగిలిన మండలాల్లో అన్యదేశ్యమూ వాడుకలో ఉంటే దేశ్యపదమే ప్రాచీనమైందని గుర్తించాలి. ఉదా: రాయలసీమలో 'కొమ్ము'; మిగిలిన మండలాల్లో నాడె, మొ.వి. (చూ. పటం 8).

(3) ఇటీవలిదాకా రాకపోకల సంబంధం లేకుండా దూరంగా ఉన్న రెండు మండలాల్లో ఒకమాట వాడుక పరిమిళంగా లంకల మదికిగా కనిపిస్తే అమాట అతి ప్రాచీనం అని. ఆ తరవాత వాడుకలోకి వచ్చిన మరొక రూపం వ్యాప్తివల్ల దీనివ్యాప్తి కాలక్రమాన సంకుచితం అయిపోతున్నదని ఊహించాలి.

ఉదా : పరింటె, పంటె — ఈ రెంటికి ప్రాచీన రూపం పరింటె అయి ఉండాలి (చూ. పటం 9); చెవుడు - చెముడు - పూర్వాంధ్రంలోను, దక్షిణాంధ్రంలోను అక్కడక్కడా కనిపిస్తుంది. చేడు అర్వాచీనం (చూ. పటం 5).

(4) ఇప్పుడు సంబంధంలేని రెండు మండలాల్లో రెండేని దేశ్యపదాలు వాడుకలో ఉండి వాటికి సమానంగా మిగిలినచోట్ల వాటిలో ఏదో ఒక పదం వ్యాప్తిలో ఉన్నప్పుడు మాతృమైస అర్థభేదం తోపించటంవల్ల ఒకేమాట ఆ రెండింటి అర్థాల్లోనూ వ్యాపించిందని గ్రహించాలి.

ఉదా : అని, కచ్చి (చూ. పటం 1).

(5) మై నియమానికి విరుద్ధంగా ఒకమాటకున్న అర్థ విశేషాలను విరిచి ఆ మాటతోతాటు మరో కొత్త మాట అర్వాచీనంగా ఒకప్రాంతంలో కల్పించుకున్నప్పుడు ఆ మార్పు ఏదో ఒక మండలంలోనే ఉంటుంది గాని ఇప్పుడు సంబంధంలేని రెండు మండలాల్లో ఉండదు.

ఉదా : అను, అనుమాను (రాయలసీమ), ఆను (ఇతర మండలాలు) (చూ. పటం 9).

(6) ఒకే అర్థంలో రెండు మాటలుండి అందులో ఒకటి ఎప్పుడూ సమాసగతంగానూ రెండోది వ్యవ్రం గానూ వాడుకలో ఉంటే సమాసగతంగా వచ్చేపదం ఆ రెంటిలోనూ ప్రాచీనం అని, అది ఒకప్పుడు ఆ ప్రాంతంలో వ్యవ్రంగా ఉండిఉండవచ్చనీ గ్రహించవచ్చు. ఉదా : చెవుడుకర్ర, చెముడుకర్ర, చెవుడుకట్టె; చేడు వ్యవ్రంగా గూడా వస్తుంది (చూ. పటం 5).

వర్తమాండలికాలు

చేనేతపనిచేసే కులాలు చాలా ఉన్నాయి; వద్ద శాలీలు, దేవాంగులు, తొగట సేనాపతులు, కురమలు, హరిజనులు, తురకలు. కులభేదాల్నిబట్టి కొన్ని పని ముట్లపేర్లు, పనులపేర్లు వేరువేరుగా ఉంటాయి. ఈ

మాటల తేడాలు చేనేతవృత్తిలో ఉన్న కులాల పాచ్చ తగ్గులకు గుర్తులుగా నిలిచిపోయినాయి.

అనె : తె. 27లో కురమల వాడుక. అదేఊళ్ళో పద్మశాలీలు అనె అంటారు.

కచ్చి : కో. 7, 12, 20, 21, 22-26, 28, 29, 32, 33, 35-37; తె. 17, 24; రా. 3 కేంద్రాల్లో దేవాంగులవాడుక.

కో. 22, 27 కేంద్రాల్లో తొగట సేనాపతుల వాడుక.

దాప : రా. 3లో దేవాంగుల వాడుక (వేరే వాళ్ళు ఊడై).

పాక : తె. 27, 28 కేంద్రాల్లో కురమల వాడుక. అదేఊళ్ళలో ఇతరుల వాడుక పేక.

మైట : కో. 9, 13 కేంద్రాల్లో హరిజనుల వాడుక; పద్మశాలీల వాడుక పంటె.

ఫనీ : కో. 4, 5 లో పన్నెగట్టేవాళ్ళ వాడుక (వేరేవాళ్ళు పన్నె).

బూటా : కో. 5లో పన్నెగట్టేవాళ్ళ వాడుక (వేరేవాళ్ళు గూటుం).

బొంగరం : కో. 9లో తొగటవాళ్ళ వాడుక (వేరేవాళ్ళు రాటి).

మట్టుగర్ర : కో. 8, 9లో హరిజనుల వాడుక (ఇతరకులాలు పూనుగర్ర).

మడుపుకట్టె : రా. 19లో హరిజనుల వాడుక; (ఇతరకులాలు మలగర్ర).

మడుపుకర్ర : కో. 6, 9; తె. 13; రా. 21 కేంద్రాల్లో హరిజనులవాడుక (ఇతరకులాలు మలగర్ర).

తకలా : కో. 5, 14లో అచ్చుకట్టే సాయేబుల వాడుక.

సరాట : కో. 8; రా. 4, 6, 11, 13-15, 17-19 కేంద్రాల్లో తొగట సేనాపతుల వాడుక (వేరే కులాలు ఊడై).

సరిపెద్దు : కో. 4లో తొగట సేనాపతుల వాడుక; వేరే కులాలు ఊడై.

సరెద్దు : కో. 6, 8, 9; తె. 13; రా. 21 కేంద్రాల్లో హరిజనుల వాడుక; వేరే కులాలు ఊడై.

చమిపెద్దు : రా. 9, 12 హరిజనుల వాడుక; వేరే కులాలు ఊడై.

సాంజ్ : కో. 7లో పన్నె గట్టేవాళ్ళ వాడుక; ఇతరకులాలు గూడు.

సాటా : కో. 5, 7; రా. 24 పన్నె గట్టేవాళ్ళ వాడుక; ఇతరకులాలు దండె.

సింగ్ : కో. 5లో అచ్చుకట్టేసాయేబుల వాడుక; ఇతరకులాలు దిద్దు (డు) విళ్ళ.

హరిచిన్నీ : తెల్ల ఉన్నికి వేసిన ఆకుపచ్చపన్నె; తివాసీ నేతపనివాళ్ళ వాడుక.

త్రేక : కో. 1, 3, 7, 12; తె. 2, 6, 21, 22 కేంద్రాల్లో దేవాంగుల వాడుక.

అన్యదేశ్యాలు

చేనేతపనివారికి ఇతరభాషలతో ఉన్న పరిచయాన్నిబట్టి, రాజకీయ కారణాల్నిబట్టి, ప్రాంతాన్నిబట్టి, చేనేతవృత్తిలో కాలక్రమాన వచ్చిన మార్పుల్నిబట్టి ఉర్దూ, పర్షియన్, అరబిక్, ఆంగ్లం మొదలైన భాషల నుంచి కొన్నిపదాలు వారి వాడుకలో ప్రవేశించాయి.

కమాను : దూది ఏకే పలక; పర్షి. కమాన్ విల్లు, వంపు.

కచ్చారంగు : తొందరగా వెలిసిపోయేరంగు : హిందీ కచ్చారంగ్ తొందరగా వెలిసిపోయేరంగు.

కసీదా : అంచుల్లో పూలు పడెటట్టు వేసిన ఒక డిజైను : అర. కసీదా. ఒక రకం పద్యం.

చోగీగుడ్డ : ఆడవాళ్ళ రవికెల కోసంవేసిన బట్ట : హిం. చోలా చిన్న జాకెట్టు.

చెద్దరు : పక్కపేద పరుచుకునే దుప్పటి : హిం. ఛద్దర్.

జరి : నన్నటి మెరుపుదారం : పర్షి. జరీ బంగారురంగు దారంతో అల్లినది.

జల్దాయ : ఒట్ట అంచులకుగానీ కమ్ములకుగానీ డిజైన్లకోసం పెట్టే నన్నటి మెరుపుదారం : పర్షి. జర్దూర్ బంగారుదారం.

జలానే ఏక్ గోలేకామసార్, గోటు, గోల్సు నాయిసేత, చెమడాముల్లు, చేదస్తీ, జాలిపింజెర, జోడా, జెంతర్, డబ్బా, దాబీ, దాబు, దామ్గడి, మొదలైన అన్యదేశ్యాలు సుమారు రెండు మూడు వందలుదాకా ఉన్నాయి.

'అడి, కణుము, కొళివి' మొదలైన శబ్దాలు కన్నడభాషా ప్రభావంవల్ల ఆ దగ్గరి గ్రామాల్లో వినిపిస్తాయి.

ముగింపు

ఈ వృత్తిపదకోశాలవల్ల తెలుగుభాషా విస్తృతి తెలియటమే కాకుండా దేశీయవృత్తుల సాంస్కృతిక చరిత్ర పునర్నిర్మించటం కూడా సాధ్యం అవుతుంది.

భాషలో వచ్చే మార్పులు, సంఘానికి భాషకూ ఉన్న పరస్పరసంబంధం, భాష పెరుగుదలతో ఉన్న తత్వం శాస్త్రీయంగా పరిశీలించటానికి వృత్తిపద కోశాల్లో మౌలికమైన సామగ్రి దొరుకుతుంది.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
కో. 33	పొందూరు	చిపురుపల్లి	శ్రీకాకుళం	అంకం గురుమూర్తి అల్లంపెట్టి అప్పయ్య వడగ అచ్చయమ్మ	పట్టుసాలె	40	చేనేక	—	కవిత్వంవెప్పేవదువు
కో. 34	బొంతలకోడూరు	"	"	గుంటుకు లింగరాజు	"	50	"	—	—
కో. 35	బొమ్మిలి	"	"	కాలెపు నత్తనారాయణ	దేవాంగులు	40	"	—	కొద్దిపాటి
కో. 36	నరసన్నపేట	బొమ్మిలి	"	గోరు స్వామి	"	40	"	—	"
కో. 37	బొంకభద్ర (నోంపేట)	నరసన్నపేట నోంపేట	"	కాకర నత్తం నప్పటి గురవయ్య సంకా శ్రీరాములు	"	50	"	—	కొద్దిపాటి
కో. 38	అంబేపేట	నోంపేట	"	సంకా శ్రీరాములు	పట్టుసాలె	55	"	—	"
కో. 1	అంబేపేట	అంబేపేట	మహాబూబ్ నగర్ పాలాది రోడ్లపై	పద్మశాలి	70	"	"	—	—
కో. 2	మొల్లికల్లు (గద్దాల)	గద్దాల	"	రంగా ఈదన్న మరైలబండ తిమ్మన్న	"	58	"	—	కొద్దిపాటి
కో. 3	కాడూరు	నాగర్ కర్నూలు	"	కుకుదాల తాలిక్ పయ్య దిగ్గేన పెంటయ్య	పద్మశాలి కురమ	55	"	—	"
కో. 4	అచ్చెంపేట	అచ్చెంపేట	"	మాకం నారాయణ వనం ముక్కాల్లు	పద్మశాలి	55	గొంగడినేక	—	—
కో. 5	అమనగల్లు	కల్వకుర్తి	"	గాజులు చెన్నయ్య	"	40	చేనేక	—	కొద్దిపాటి
కో. 6	నారాయణపేట మల్	మల్	"	చెన్న పొండురంగయ్య	"	85	చేనేక	—	—
కో. 7	కోట్ల	కోడంగల్	"	బుగ్గపై అడికె పాపయ్య	కురమ	55	పట్టునేక	—	—
కో. 8	అంబేపేట	అంబేపేట	"	పాపయ్య	కురమ	60	గొంగడినేక	—	—
కో. 9	అంబేపేట	అంబేపేట	"	పాపయ్య	కురమ	20	నవారనేక	—	—
కో. 10	అంబేపేట	అంబేపేట	"	పాపయ్య	కురమ	70	చేనేక	—	—
కో. 11	అంబేపేట	అంబేపేట	"	పాపయ్య	కురమ	80	దసలినేక	—	—
కో. 12	అంబేపేట	అంబేపేట	"	పాపయ్య	కురమ	58	గొంగడినేక	—	—

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
తె. 8	కారవాన్	హైదరాబాదు	హైదరాబాదు	గడ్డె నారాయణ	పద్మశాలి	70	..	—	4వ తరగతి
తె. 9	మిట్టకోడూరు పరి	..	..	దుర్గాల శివయ్య	పద్మశాలి	58	..	—	కొడిపాటి
తె. 10	పోచంపల్లి	భువనగిరి	నల్లగొండ	ముత్యం సాయన్న	కురమ	60	గొంగడినేత	—	—
తె. 11	రామన్నపేట (నీరుపురం)	రామన్నపేట	..	శీతా నరసయ్య	..	60	..	—	—
తె. 12	దేవకొండ	దేవకొండ	..	తంగెళ్ళ వెంటయ్య	కురమ	45	గొంగడినేత	వ్యవసాయము	—
తె. 13	మిర్యాలగూడెం	మిర్యాలగూడెం	నల్లగొండ	గొంగె రాజయ్య	..	50	..	—	—
తె. 14	నూర్యాలపేట	నూర్యాలపేట	..	అప్పం గోపయ్య	పద్మశాలి	80	చేనేత	—	—
తె. 15	ఖమ్మం	ఖమ్మం	..	సిరివేరు ముక్కాంబ	..	68	..	—	—
తె. 16	సుజాతనగర్	ఇల్లందు	..	గుండ బుచ్చయ్య	..	55	పట్టునేత	—	అడగల్గూరు
తె. 17	వరంగల్లు	వరంగల్లు	..	రావిరాల రామయ్య	పద్మశాలి	50	చేనేత	—	—
తె. 18	ఇస్మాయిల్ ఖాన్ పేట	సంగారెడ్డి	మెదక్	తాటి ముత్యయ్య	..	59	..	—	—
తె. 19	జహీరాబాద్	జహీరాబాద్	..	కటకం గట్టయ్య	..	60	..	—	—
తె. 20	జోగిపేట	అంధోల్	..	మిడతనపల్లి రామయ్య	..	78	..	—	—
తె. 21	సిద్దిపేట	సిద్దిపేట	..	ఇంగాల జాలయ్య	..	70	..	—	అడగల్గూరు
తె. 22	..	..	..	ఎంగల లక్ష్మయ్య	..	70	..	—	—
తె. 23	..	..	..	రాసరి శ్రీద్రయ్య	హరిజనులు	40	తివానీనేత	—	—
తె. 24	..	..	..	గుండబోయిపల్లి శైలయ్య	పత్తిబిలి	80	రంగులదర్శం	వ్యవసాయం	—
తె. 25	..	..	..	పొలాప శ్రీద్రయ్య	దేవాంగులు	50	దసలిపని	—	వ్యవసాయం
తె. 26	..	..	..	గూడా రాధయ్య	పద్మశాలి	70	చేనేత	—	అడగల్గూరు
తె. 27	..	..	..	చాగలేటి అంజప్ప	..	45	..	—	—
తె. 28	..	..	..	కె. విశ్వనాథం	..	50	..	—	—
తె. 29	..	..	..	గుడ్డిరి జోగయ్య	కురమ	35	గొంగడినేత	—	—
తె. 30	..	..	..	రంగపేట మల్లయ్య	పద్మశాలి	85	చేనేత	—	కొడిపాటి
తె. 31	..	..	..	బూర పీరయ్య	..	65	పట్టునేత	—	—
తె. 32	..	..	..	వడ్డేపల్లి బాలకృష్ణయ్య	..	..	..	—	—

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
తె. 22	నారాయణశేడ్ నారాయణశేడ్	"	"	మంజీరి హనుమయ్య లక్ష్మి గుండన	"	55	చేనేత	—	—
తె. 23	పిట్లం బిమ్మవాడ	నిజామాబాద్	"	అన్నరామలింగం	కురమ	45	గొంగడినేత	మందకాయటం	—
తె. 24	ఆర్కూరు ఆర్కూరు	"	"	బ్రహ్మదండి పోతయ్య	పద్మశాలి	58	చేనేత	వ్యవసాయం	—
తె. 25	దోమకొండ కామారెడ్డి	"	"	జమ్మల బాబన్న	దేవాంగులు	54	"	—	కొద్దిపాటి
తె. 26	కరీంనగర్ కరీంనగర్	"	"	వల్లకాటి రామలింగం	పద్మశాలి	60	"	వ్యవసాయం	"
తె. 27	జగత్కాల జగత్కాల	"	"	పెద్దోలి ఆగన్న	కురమ	45	"	—	—
తె. 28	మెట్టుపల్లి మెట్టుపల్లి	"	"	వనాస చిన్నరామయ్య	పరికె	80	గొంగడినేత	మందకాయటం	—
తె. 29	నిర్మల్ నిర్మల్	"	"	శ్రీవతి మల్లయ్య	కురమ	52	గొంగడినేత	వ్యవసాయం	—
తె. 30	లక్షటిపేట లక్షటిపేట	"	"	నిరిపురి బిక్కయ్య	పద్మశాలి	52	గొంగడినేత	కూలిపని	—
తె. 31	చెన్నూరు చెన్నూరు	"	"	పుల్ల అకాలు	పద్మశాలి	75	చేనేత	ఉద్యోగం	—
తె. 32	దసరాపురం దసరాపురం	"	"	గుండెటి మల్లయ్య	కురమ	80	చేనేత	—	—
తె. 33	అదిలాబాద్ అదిలాబాద్	"	"	శ్రీకృష్ణ సాయన్న	పద్మశాలి	55	గొంగళ్ళనేత	కైతి (కూలి)	—
రా. 1	నారాయణవనం పుత్తూరు	చిత్తూరు	"	జోగ గంగారాం	కురమ	85	నవారునేత	—	—
రా. 2	చిత్తూరు చిత్తూరు	"	"	రాజుల కరెన్న	పద్మశాలి	51	గొంగళ్ళనేత	కూలిపని	—
				పురండ్ల రాజం	—	80	చేనేత	—	—
				గుండెటి అప్పయ్య	"	85	చేనేత (ఖద్దరు)	—	—
				బండారు చంద్రయ్య	"	50	"	—	—
				పొన్న మల్లయ్య	"	40	"	—	—
				పొన్న సాంబయ్య	"	70	"	—	—
				బంగి మల్లయ్య	"	50	"	—	కొద్దిపాటి
					"	50	"	—	—
రా. 1	నారాయణవనం పుత్తూరు	చిత్తూరు	"	అదం చెంచయ్య	"	80	"	—	వివరగతి
రా. 2	చిత్తూరు చిత్తూరు	"	"	శ్రీరామమలినెట్టి	"	40	"	—	—

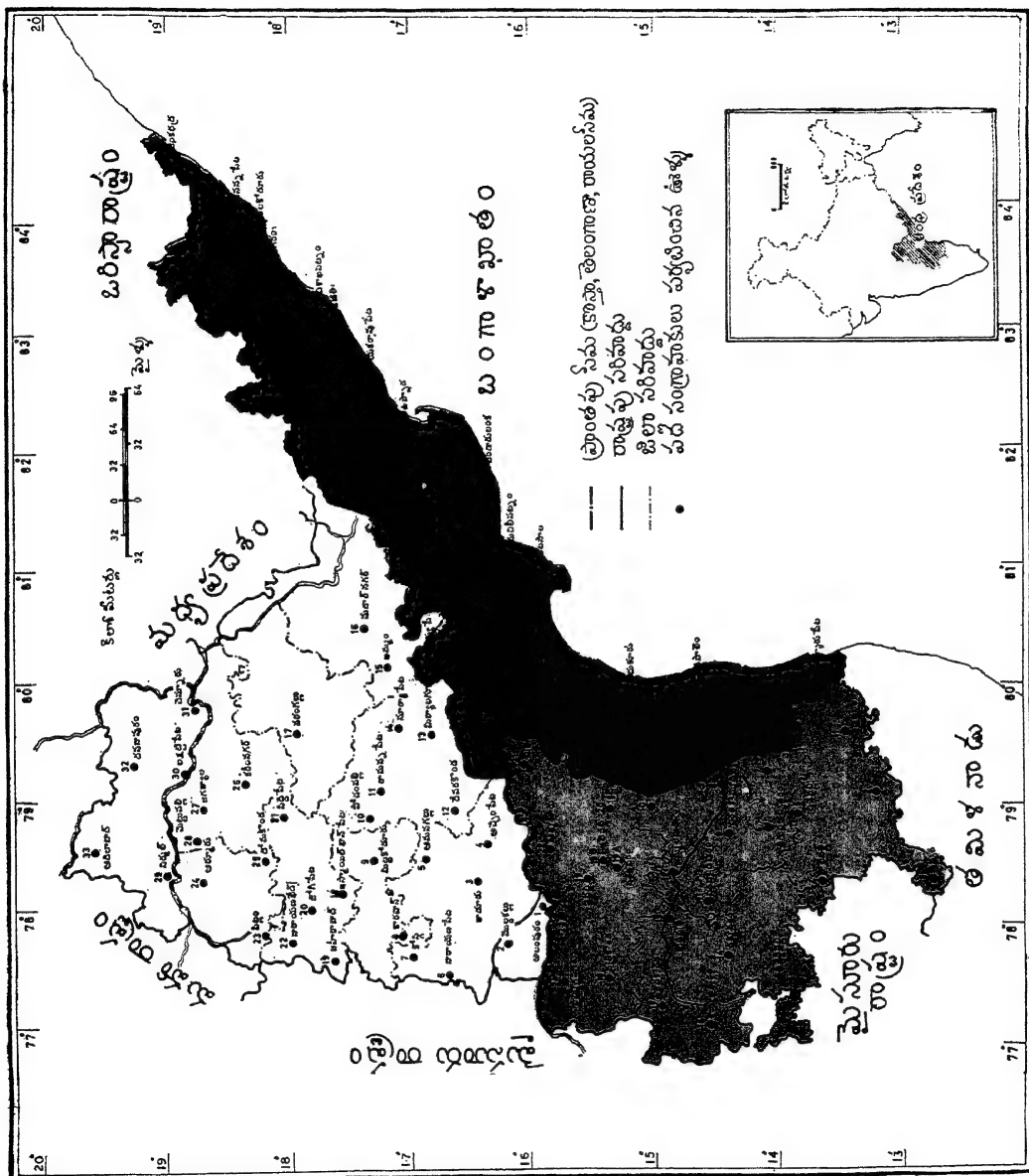
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
రా. 3	కుప్పం	కుప్పం	"	వేటూరి సంజాడప్ప	దేవాంగులు	50	చేనేత	—	—
రా. 4	తాలేపల్లి	మదనపల్లి	"	భోజిపల్లి నారాయణ	కొంగుపెట్టి	41	"	—	—
రా. 5	చీనేపల్లి	నాయలపాడు	"	శరం సుబ్బయ్య	దేవాంగులు	70	"	—	3 వ శరగతి
రా. 6	దిగువఅబ్బవరం	రాయచోటి	కడప	బొల్లి వెంకట్రామయ్య	కొంగు	50	"	వ్యవసాయం	—
రా. 7	పుల్లంపేట	రాజంపేట	కడప	మాకల నారప్పగారి సుబ్బయ్య	పద్మశాలి	83	"	—	—
రా. 8	మాధవరం	నీడవటం	"	బోడగల వెంకటసుబ్బయ్య	"	80	"	—	5 వ శరగతి
రా. 9	చింతకొమ్మడిపల్లి కాజీపేట	"	"	పొట్టిపేగుల వెంకటపతి	కొంగు	50	"	—	—
రా. 10	పోరుమామిళ్ళ బద్దేలు	"	"	అచారు చిన్నపోలయ్య	పద్మశాలి	84	"	—	4 వ శరగతి
రా. 11	సింహాద్రిపురం	పులివెందుల	"	చింతా నారాయణ	కొంగు	80	నవారునేత	—	—
రా. 12	జమ్మలమడుగు - జమ్మలమడుగు	"	"	బడిగించెల నారాయణ	"	55	చేనేత	—	—
రా. 13	రాడిపత్రి	రాడిపత్రి	అనంతపురం	జింకా పెద్దరంగప్ప	పద్మశాలి	80	"	—	—
రా. 14	ధర్మవరం	ధర్మవరం	"	నపారు నాగప్ప	పట్టనాలి	85	"	—	—
రా. 15	ముదిరెడ్డిపల్లి	హిందూపురం	"	పల్లా నరసప్ప	కొంగు	72	పట్టునేత	—	—
రా. 16	కల్యాణదుర్గం	కల్యాణదుర్గం	"	కండ్ల హనుమంతప్ప	కొంగు	88	చేనేత	అంగడి	5 వ శరగతి
రా. 17	ఉరవకొండ	ఉరవకొండ	"	బెలోన్ ముద్దప్ప	"	84	"	—	—
రా. 18	పత్తికొండ	పత్తికొండ	కర్నూలు	పుట్లూరు నారాయణప్ప	"	53	"	—	5 వ శరగతి
రా. 19	నూనెపల్లి	నంద్యాల	"	లంకె వేటూరు	క్రీష్ణయన్	80	"	కాపుదనం	—
రా. 19A	నంబవరం	ఆర్గడ్డ	"	బొబ్బిల్లి పెద్దసీరన్న	మాల	55	"	కూలిపని	—
రా. 19B	జూలెపల్లి	నీరవెళ్ళ	"	రెడ్డి సంజీవరాయుడు	దేవాంగులు	55	"	వ్యవసాయం	5 వ శరగతి
రా. 20	క్రీష్ణంపెట్టి పల్లి గిద్దలూరు	"	"	ఉక్కండపు వెంకటస్వామి	పద్మశాలి	58	"	—	3 వ శరగతి
రా. 21	ఎర్రగొండపాలెం మార్కాపురం కర్నూలు	"	"	గుడి నాగయ్య	మాల	50	చేనేత	కూలిపని	—
రా. 22	అత్తూరు	నందికొట్కూరు	"	పులిపాటి లింగయ్య	పద్మశాలి	53	"	—	2 వ శరగతి
రా. 23	కర్నూలు	కర్నూలు	"	మాడం లీనన్న	కొంగు	58	"	—	3 వ శరగతి
రా. 24	ఎమ్మిగనూరు	అదోని	"	పోలి ముసలప్ప	పద్మశాలి	55	"	—	—

మాం డలికపదపటా లు

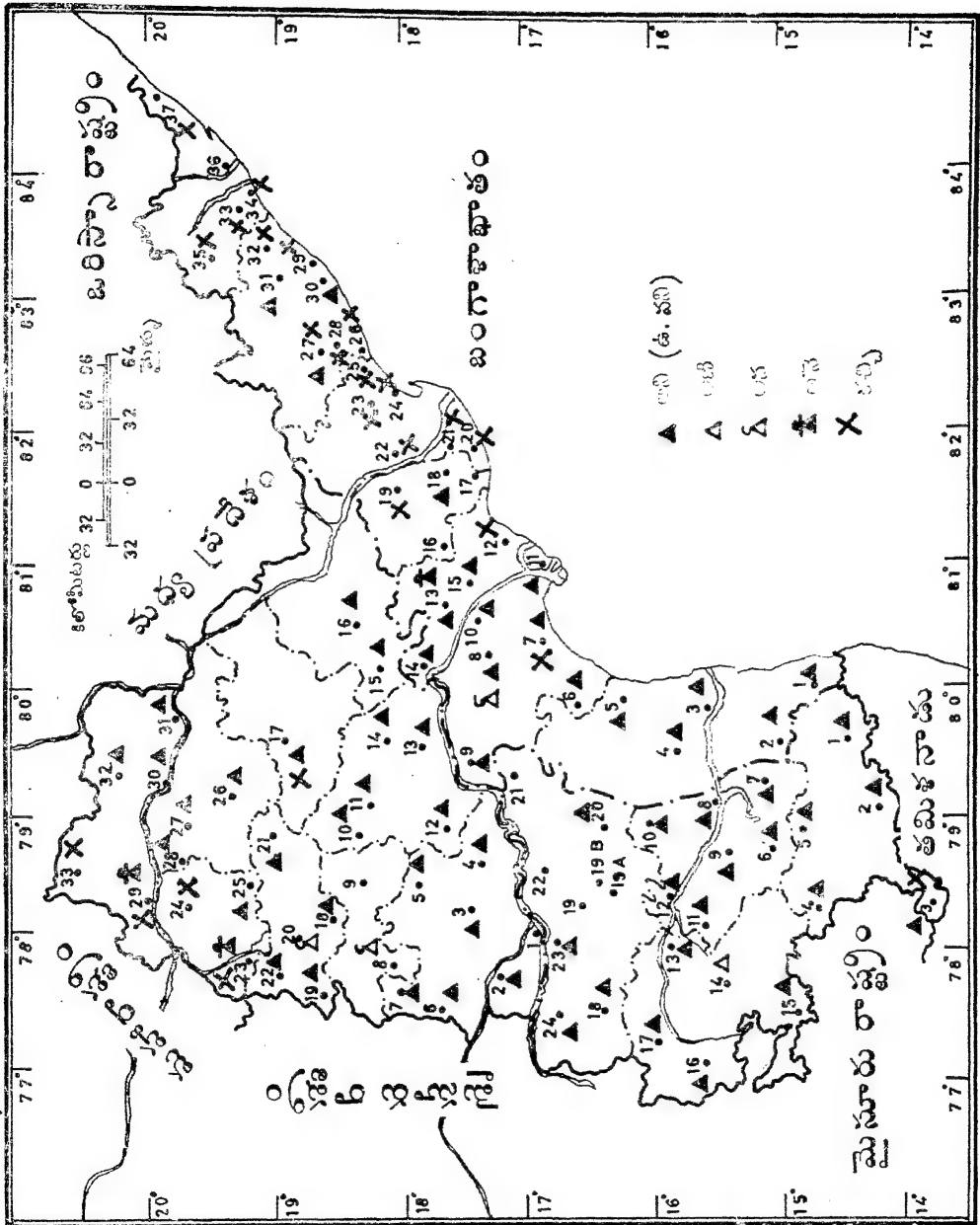
[A TELUGU WORD ATLAS]

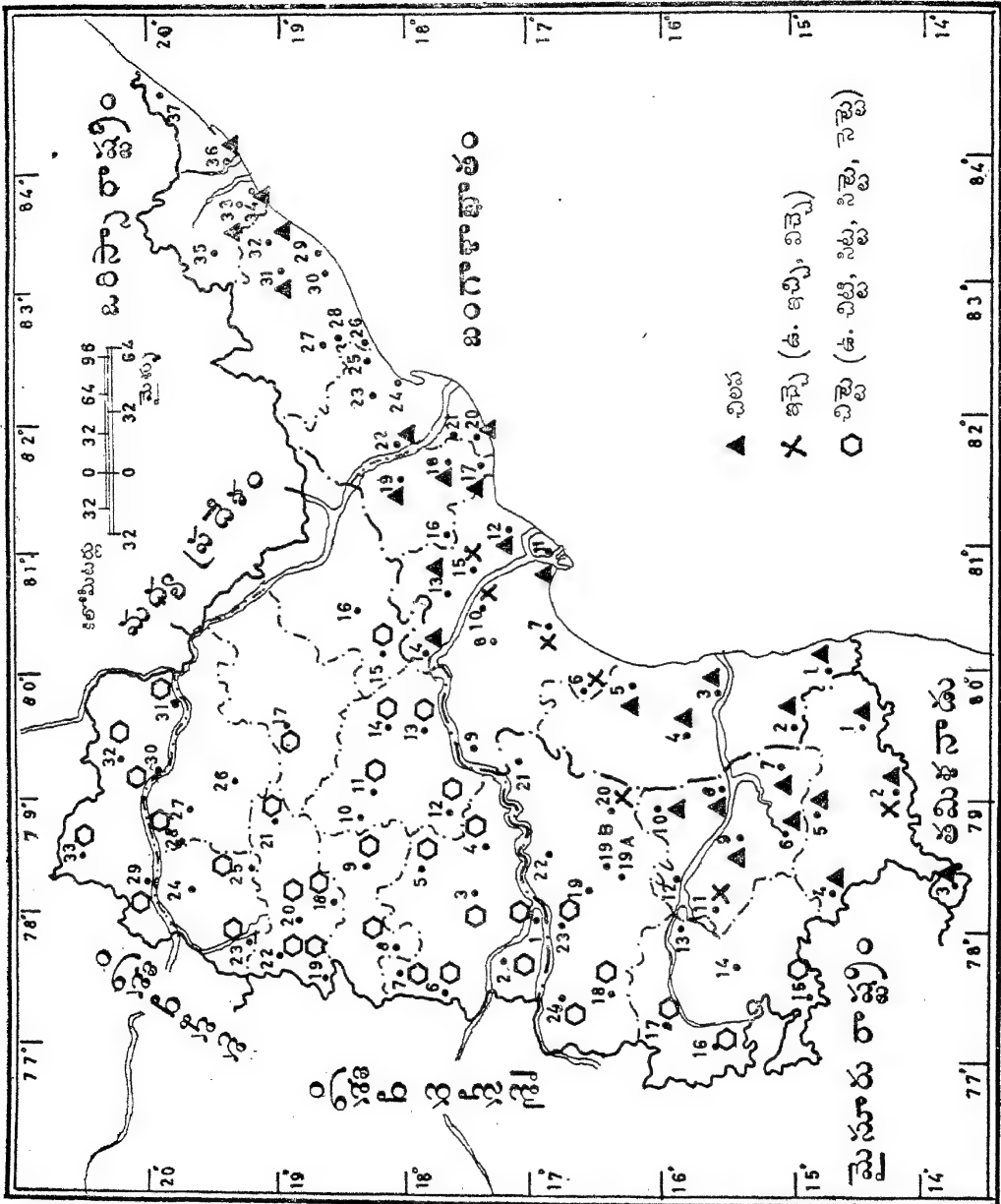

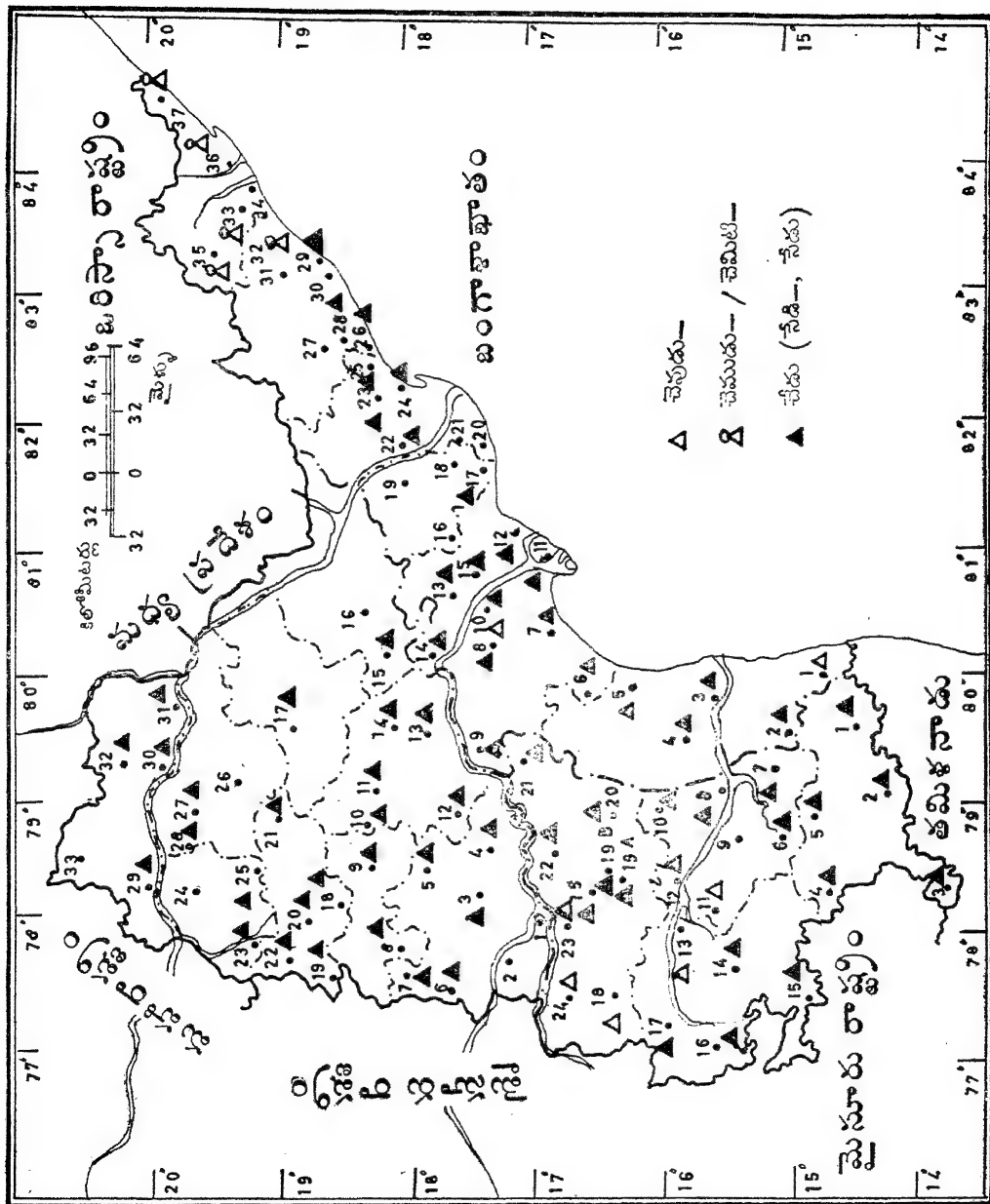

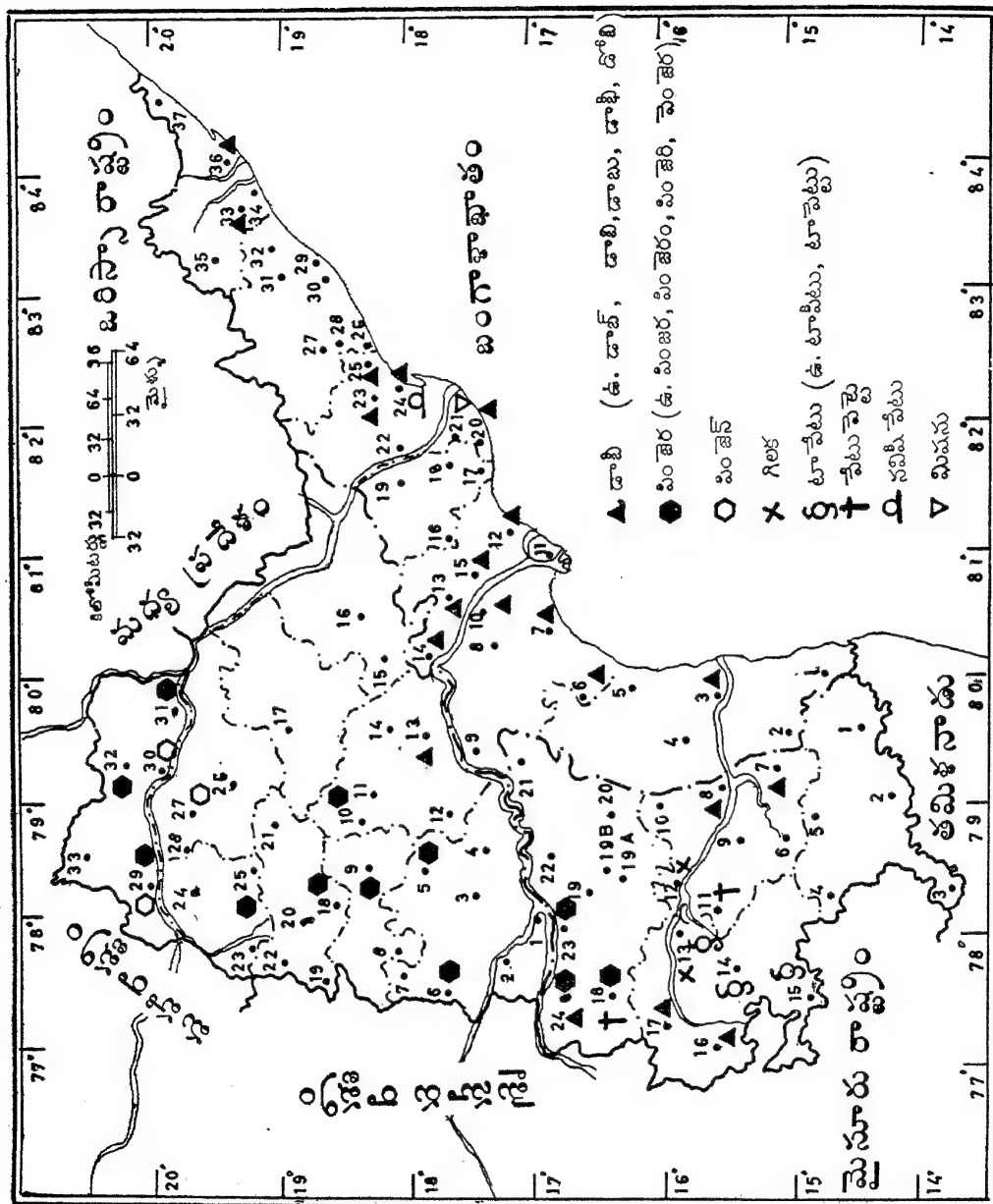

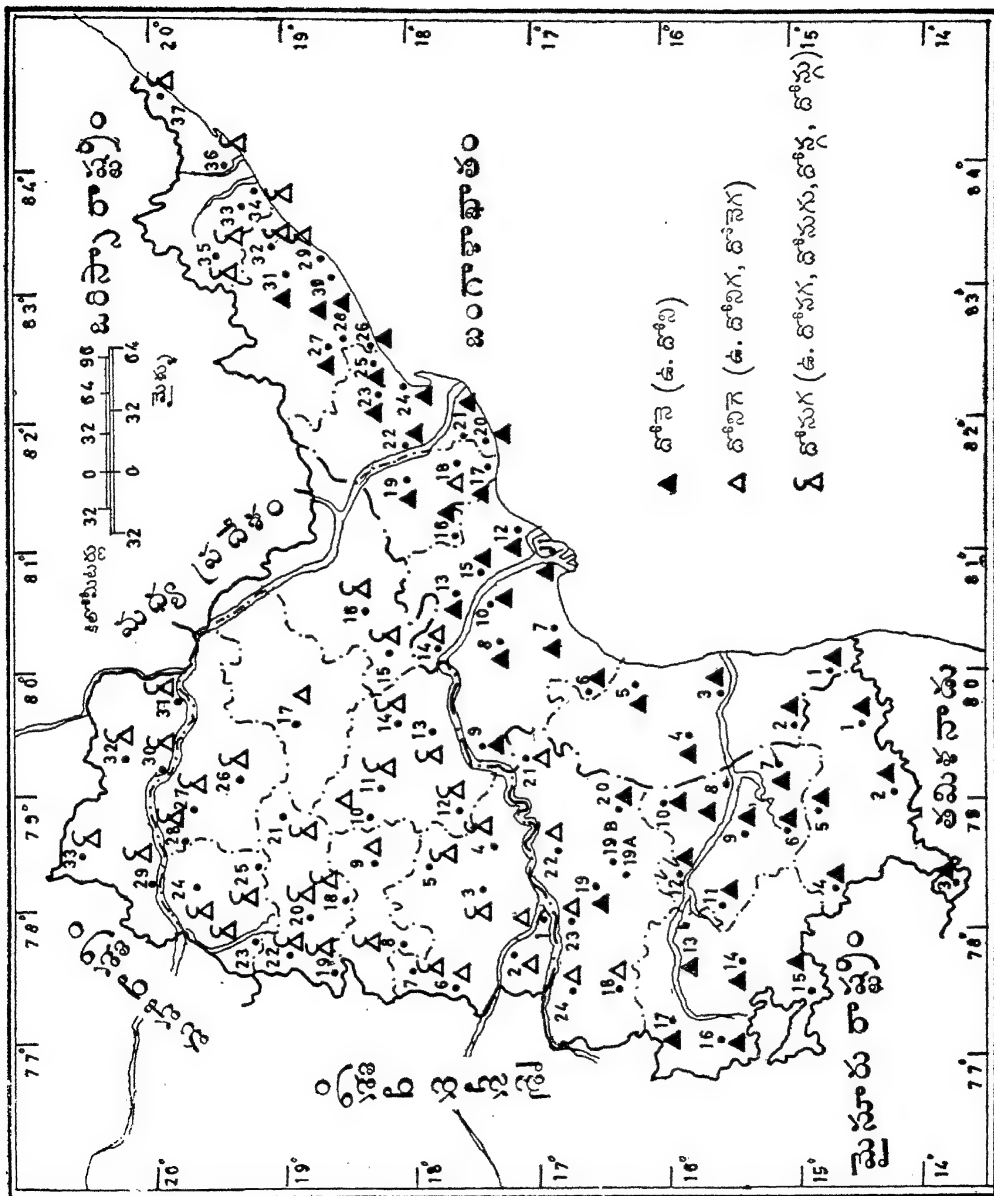

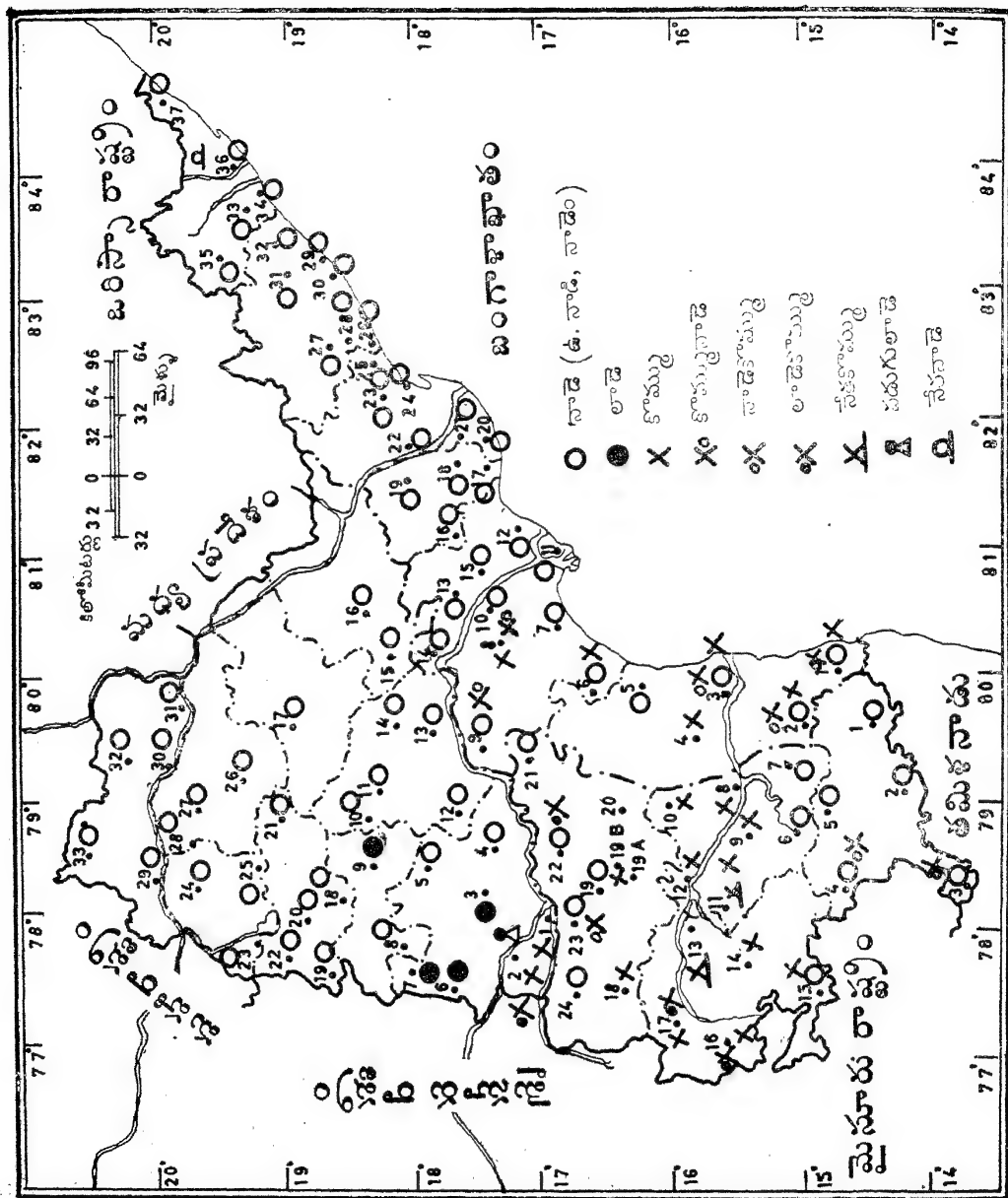

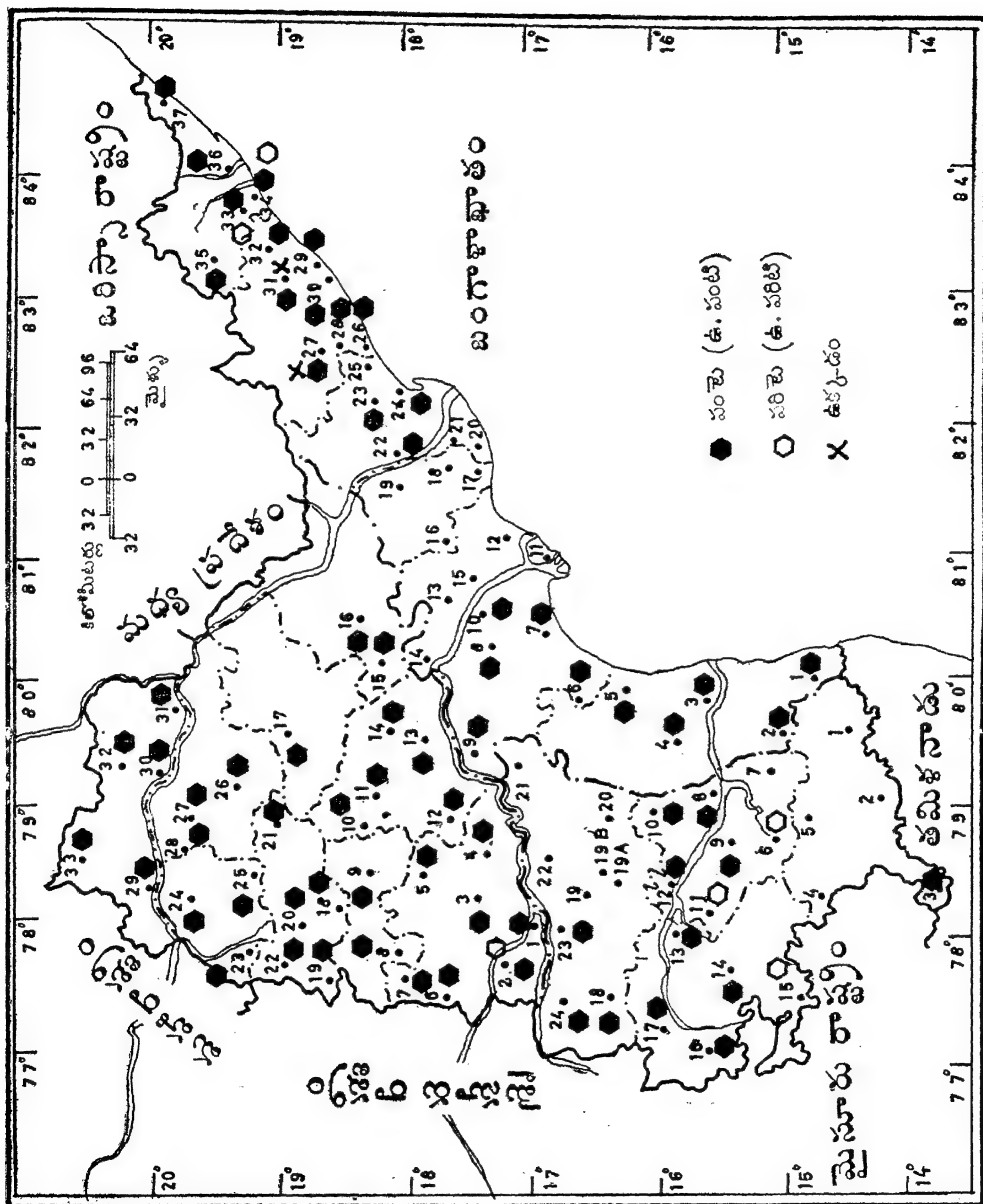

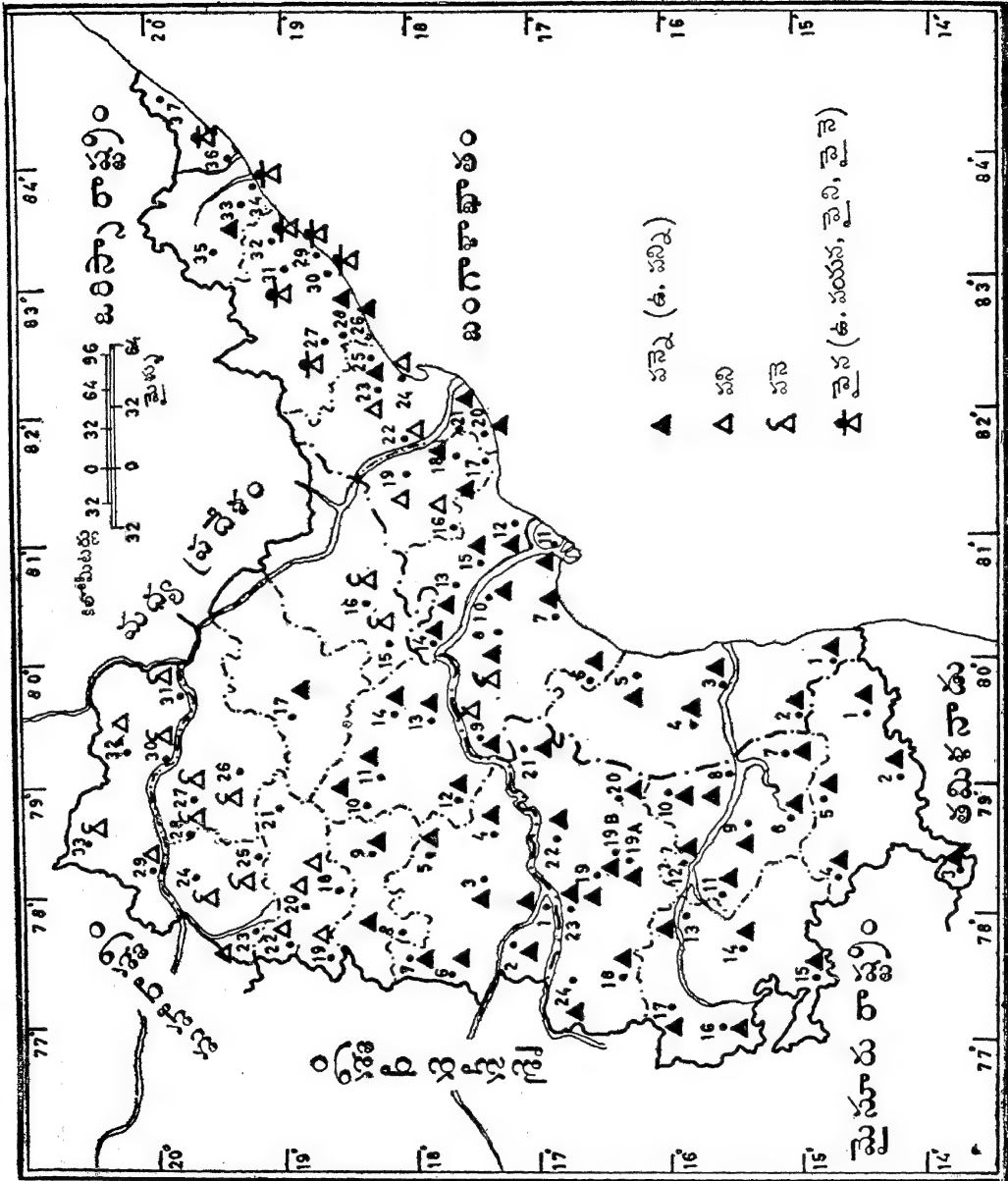

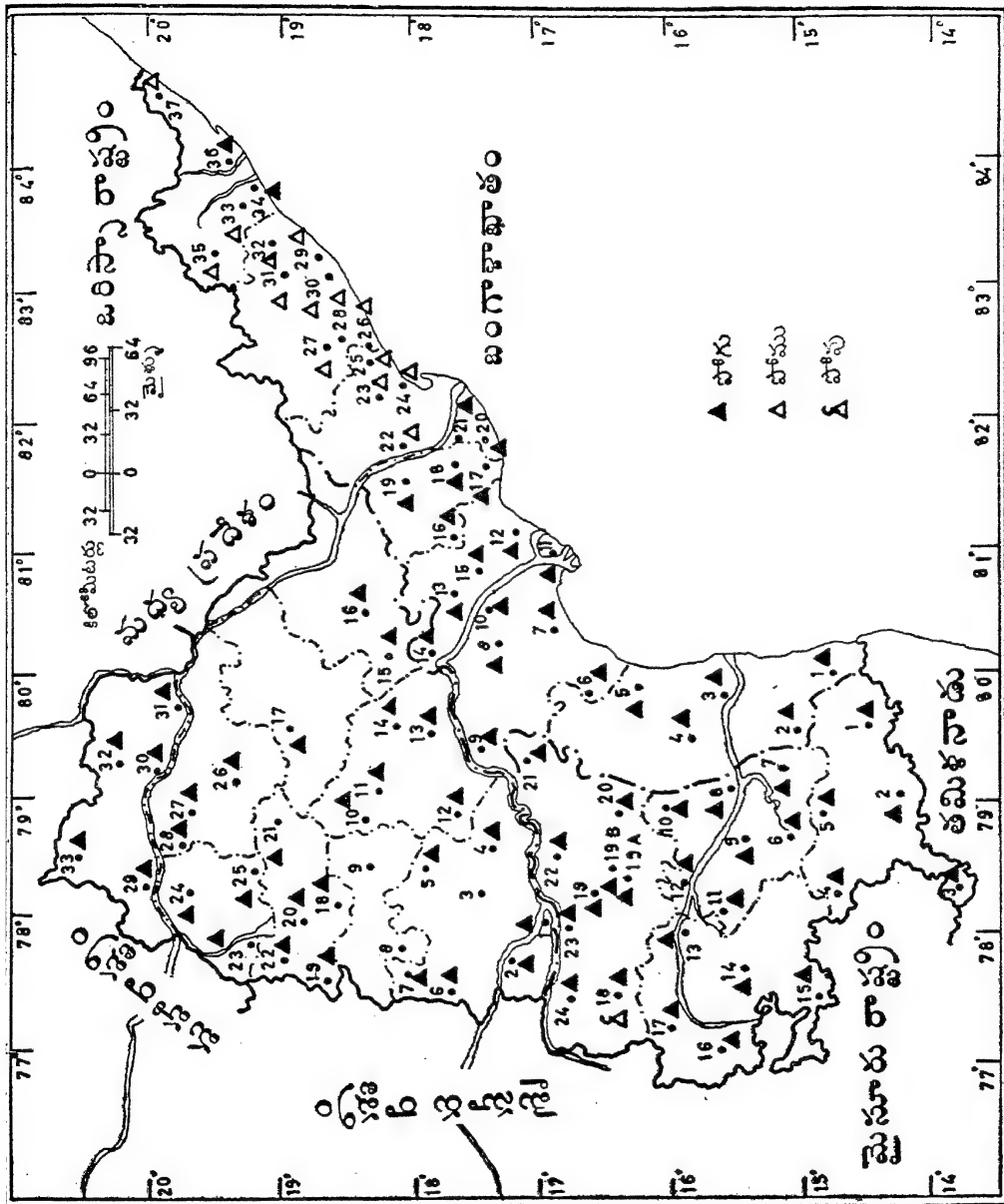

పటం 9

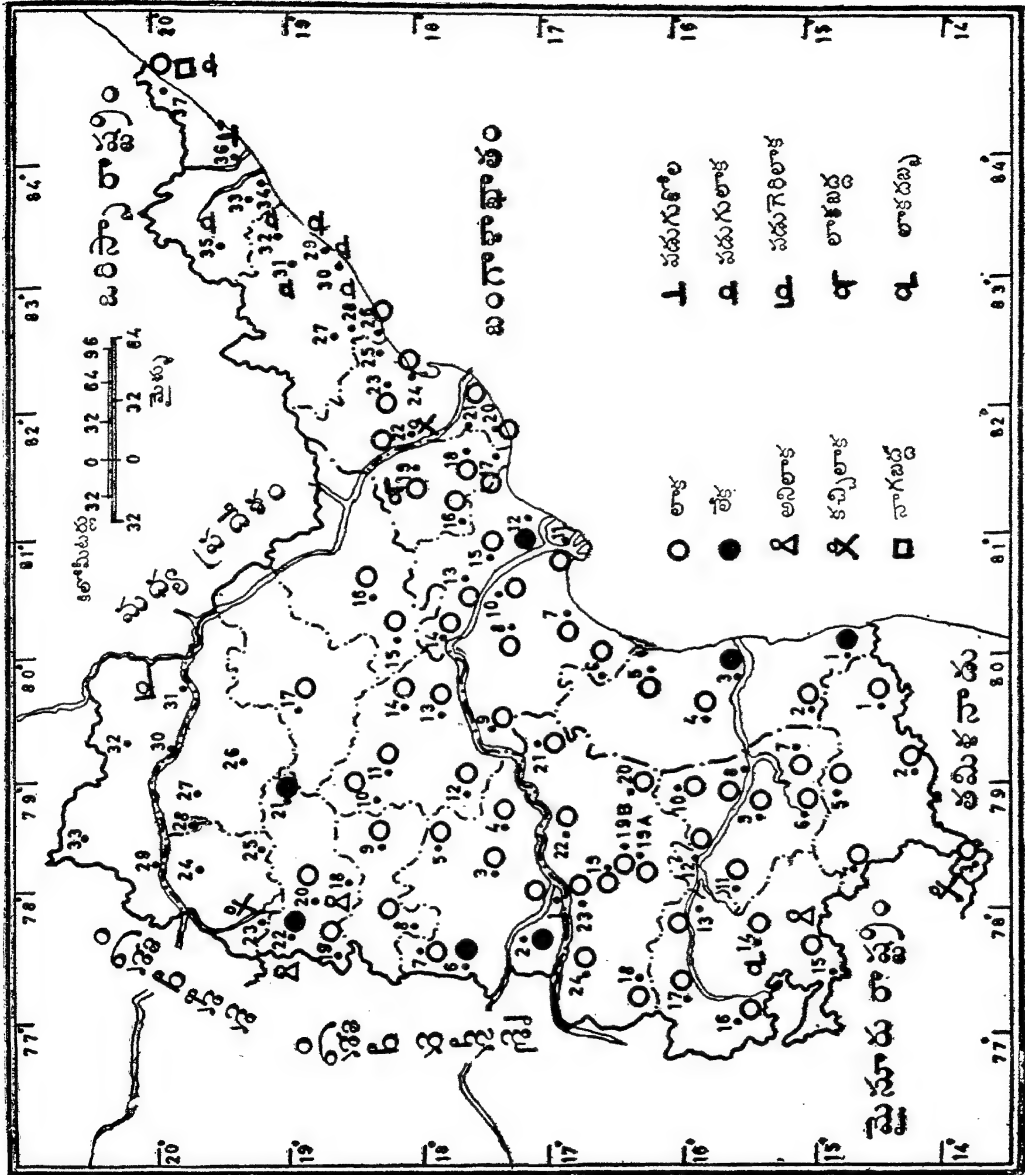

శాం 10

పటం 11

పటం 13

ప్రధానసంకేతవివరణ

ఉ.	= ఉచ్చారణభేదం (-భేదాలు)
కన్న.	= కన్నడం
కో.	= కోస్తాజిల్లా
క్రి.	= క్రియాపదం
చూ.	= చూడు
తమి.	= తమిళం
తె.	= తెలంగాణా
పర్యా.	= పర్యాయపదం (-పదాలు)

రా.	= రాయలసీమ
రూ.	= రూపాంతరం (రూపాంతరాలు)
వి.	= విశేష్యం
విణ.	= విశేషణం
హిం.	= హిందూస్తానీ
[<]	చారిత్రక నిష్పత్తి సూచనకు గుర్తు;
[>]	మొనవైపున్నరూపం అర్వాచీనం (నిష్పన్నం)
	రెండో వైపున్నది ప్రాచీనం (మూలరూపం)

వృత్తిపదకోశం 2

అ

అడింతలపేటు ఉ. అడింతలపేట్టు. అంచలో నేసే ఒకరకం డిజైను. చూ. చిత్రం 148 (కో. 11).

అగిటిఉన్ని ఉ. అగిటిఉన్నె. ఉగాదివెళ్ళిన తరవాత అవిటి (= మృగశిరకాదై ప్రారంభం)లో కత్తిరించిన ఉన్ని; ఇది తేలికగా ఉంటుంది (తె. 3).

అగ్గిపెట్టెగడిచీర నిప్పెట్టె మదిరి గళ్ళువడేట్టు నేసిన చీర (కో. 20; రా. 7).

అంకాలమ్మచీర బొద్దు(పోగు)లు పెట్టి నేసిన ఒక రకం నేతచీర (రా. 10).

అంతెంగుడ్డ కుంచెకట్టుబడిలో, కుంచెచెంపలు కుట్టిన పట్టా; చూ. కుంచెచెంప (కో. 34, 38).

అంగవస్త్రం ఉ. అంగవస్త్రం; రూ. అంగాస్త్రం, అంగోస్త్రం(1); పర్యా. కొల్లాయిగుడ్డ, గావంచా. మగ వాళ్ళు మోకాళ్ళు వరకూ కట్టుకొనే ఒక రకం చిన్న బట్ట; సన్నటిఅంచు పెట్టి 2-5 మూరల పొడుగున పలచగా నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చుతకది; కొన్ని చోట్ల తువ్వలు మదిరిగా దీంతో ఒళ్ళు తుడుచు కొంటారు; కొందరు మడిగట్టుకొటానికి వాడతారు (కో. 22, 23, 31; తె. 8).

అంగాస్త్రం చూ. అంగవస్త్రం (కో. 18, 19, 21).

అంగోచ ఒకరకం తలపాగాగుడ్డ; ఎరుపులో తెల్లటి గీరలు పడేట్టు నేసింది (తె. 18).

అంగోస్త్రం ఉ. అంగోస్త్రం. 1. చూ. అంగవస్త్రం (కో. 18, 20, 21, 24); 2. మగవాళ్ళు పై న వెనుకొనే కందువా (= నెల్లా). (కో. 3, 17).

అచ్చతుకు (అచ్చు+అతుకు; క్రి.) పర్యా. పడుగుతుకు, పాగడఅతుకు, వడిఅతుకు, సరిఅతుకు. బద్దె పోగులకు పడుగు పోగులు కలిపి వడిపెట్టుట (కో. 1-19, 21-37; తె. 1-15, 17, 18, 20-22, 26-33; రా. 1-13, 15-19, 21-24).

అచ్చతుకుపుల్ల ఉ. అచ్చతుకుపుల్ల; పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల. అచ్చతికేటప్పడు, అచ్చకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడు గట్టి మడతమంచం కోళ్ళ మదిరిగా నిలబెడతారు; 35

ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 5, 8; రా. 8-21).

అప్పీనె (<అచ్చు+ఈనె) పర్యా. చూ. ఈనె (1). పన్నె కట్టుబడిలో, నండెల మధ్య, దువ్వెన పండ్ల మదిరిగా, వరసగా కట్టిన, కలప, జొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ. వాటి పుల్ల(లు); కొన్ని చోట్ల, పట్టునేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ. వాటి ఊచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 37).

అచ్చు 1. (-అతుకు, -ఒగ్గు, -కట్టు, -కుట్టు, -కూర్పు, -కోయు, -పన్ను, -పన్నెయు, -పొందించు, -పొందెయు). పర్యా. రవ్, వడి (4). నేత నేసేటప్పుడు పడుగులో పైపోగులను కిందికి కిందిపోగులను పైకి జరపటానికి వీలుగా వాలుగు కర్రలకు వడిదారాలతో లంకెలు నేసిన పనిముట్టు; పన్నె గూళ్ళలో దూర్చిన పోగులు అచ్చువడుల కొలుకుల్లోకి ఎక్కిస్తారు; నేత నేసేటప్పుడు, ఒక పావుచెక్కను కాలితో తొక్కితే, అచ్చులో ఒక వైపు కిందికి దిగి, అనిపోగులు విచ్చుకొంటాయి. కాలు తియ్యగానే అచ్చు మామూలుగా వచ్చి అనిపోగులు మూసుకొంటాయి. చూ. చిత్రం. 100 (కో. 1-38; తె. 1-22, 25-33; రా. 1-24); 2. నవామగ్గంలో, కర్రలకు వడిదారాలు అల్లిన పనిముట్టు; చూ. అచ్చు (1). చూ. చిత్రం 324 చ. 2 (తె. 3, 27); 3. తిహార్ మగ్గ లో వడిదారం అల్లిన పనిముట్టు; చూ. అచ్చు (1). చూ. చిత్రం 320, 3 (తె. 10); 4. (-పోయు) గొంగడి నేతలో పడుగు పైపోగును, కిందిపోగును విడదియ్యటానికి ఒక కర్రకు ఉన్ని పోగులు అల్లిన సాధనం. (తె. 10, 11, 22, 25-28); 5. పర్యా. పన్నె (1). జొన్న, వెదురు, కలప, గలుగు మొ. వాటి ఈనెల్లు గాని, ఇత్తడి, ఇనుము, ఉక్కు మొ. వాటి ఊచల్లు గాని, ధువ్వెనపండ్ల మదిరిగా వరసగా బిగించిన ఒకరకం పనిముట్టు; అచ్చు కట్టేటప్పుడు, ఈనెల మధ్య సందుల్లో నుంచి బద్దెపోగులు ధూరుస్తారు; నేత నేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు వీటిల్లో నుంచి వస్తాయి. చూ. చిత్రం 90 (కో. 37); 6. చేత్తోడిజైన్లు అద్దే కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 283. 1 (కో. 7).

ఉ. = ఉచ్చారణచేదం (-చేదయ); కో. = కోస్తాజిల్లాలు; క్రి. = క్రియ; చూ. = చూడు; తె. = తెలంగాణ; పర్యా. = పర్యాయపదం (-పదయ); రా. = రాయంసీమ; రూ. = రూపాంతరం (-రూపాంతరయ).

అచ్చకట్టు (క్రి.) అచ్చకట్టే జంతుమీద, కర్రలకు వడిదారాలుకట్టి అచ్చ తయారు చెయ్యటం; చూ. అచ్చ (1). (కో. 1-38; తె. 1-28, 25-33; రా. 1-24).

అచ్చకట్టుదారం పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చ కట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చకడుగుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100. 5 (కో. 4).

అచ్చకట్టుబిళ్ళ పర్యా. అచ్చబిళ్ళ. అచ్చకట్టే టప్పుడు వడిదారం చుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడి దారం అచ్చకర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రాలు 92 క, చ. (కో. 19, 23).

అచ్చకర్ర 1. పర్యా. చూ. అచ్చకర్ర (1). అచ్చలో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చకట్టేటప్పుడు, దీన్ని జంతుకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (తె. 9; రా. 4, 6, 9, 11-15, 19); 2. పర్యా. చూ. జంతుం(పీట). అచ్చవడి కట్టటానికి అచ్చ కర్రలు బిగించే కొయ్య పనిముట్టు; రెండు అడ్డపట్టెలను మధ్య నిలుపువట్టెకు బిగించింది; అచ్చకట్టేటప్పుడు, అడ్డపట్టె కొయ్యలకు అచ్చకర్రలు కడతారు. చూ. చిత్రం 91 (రా. 18); 3. సవారుమగ్గంలో, వడి దారాలు అల్లిన కర్ర(లు). చూ. చిత్రం 224 క. 4 (తె. 6); 4. పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల (2) అచ్చతికే టప్పుడు, అచ్చకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల (లు); రెండుపుల్లలకు తాడుగట్టి, మడత మంచంకోళ్ళ మదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (తె. 7, 9).

అచ్చకడుగు పర్యా. కడుగు(6). అచ్చకట్టేటప్పుడు, అచ్చబిళ్ళకు చేర్చి వడిదారం చుట్టే పుల్ల; మామూలుగా కట్టెపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇంపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చవడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (తె. 15).

అచ్చకర్ర (-అతుకు) పర్యా. చూ. బద్దె (1). అచ్చతుక్కొటానికి, సుమారు బెత్తెకు వెడల్పునేసి, చివర జేసేదుపొడగు దారాలు వడలిగుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తిచేసిన తరవాత, అచ్చలో బద్దెకోసి మరొక వడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102. 2, 144. (రా. 21).

అచ్చకర్ర ఉ. అచ్చగర్ర. 1. పర్యా. అచ్చకట్టె (1), అచ్చకోడు, అచ్చకోల్(1), కట్టె (2), కర్ర (2), కోలకర్ర (2), బిగవుకర్ర, వడికోల, వడిగర్ర. అచ్చలో

వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చకట్టేటప్పుడు, దీన్ని జంతుకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (కో. 1-13, 16-20, 22, 24-27, 29-36; తె. 5, 10-17; రా. 2-5, 7, 8, 10, 19-21); 2. పర్యా. అచ్చకోల (2). సరిచేసిన ఉన్నివడుగు మీద, లావుపాటి పోగులతో అనులువేస్తూ అల్లి, అచ్చకట్టే కర్ర. చూ. చిత్రం 215 క. 7 (తె. 22); 3. పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల (2).

అచ్చతికేటప్పుడు, అచ్చకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడుగట్టి మడతమంచంకోళ్ళ మదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 9); 4. తివాసీ మగ్గం అచ్చలో, వడిదారాలు అల్లిన కర్ర; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 220.4 (తె. 10.)

అచ్చకర్రు నేతవడుగులో చివర లాక తరవాత దూర్చే వెదురుబద్దె (రా. 19 బి).

అచ్చకుట్టు (క్రి.) అల్లుచేసేటప్పుడు అచ్చలో, అని పోగు వెంబడి కమ్మి దూర్చటం (రా. 2).

అచ్చకొండి అచ్చుగుది చివరవేసిన కొక్కెం. చూ. చిత్రం 127 (తె. 12).

అచ్చకొలికి ఉ. అచ్చకొలికె; పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చకట్టేటప్పుడు, రెండు అచ్చకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతచేసేటప్పుడు, వడుగు పోగులను వైకి తేవటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లో నుంచి వెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (తె. 29; రా. 13).

అచ్చకోడు పర్యా. అచ్చకర్ర (1). అచ్చలో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చకట్టేటప్పుడు, దీన్ని జంతుకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8. (రా. 16, 17, 24).

అచ్చకోయు (క్రి.) పర్యా. బద్దెకోయు. అచ్చలో బద్దెపోగులుగాని, వెంతుపోగులుగాని వరసగా కొయ్యటం. అచ్చతికేటప్పుడు, వడుగులో అతుకులు సరిగా రావటానికి అచ్చపోగుల కొనలు కత్తితో కొస్తారు; నేత అయిపోయిన తరవాత బద్దెపోగులు కొయ్యటం (కో. 11, 16, 18, 20, 21, 23, 28-31).

అచ్చకోల ఉ. అచ్చగోల. 1. పర్యా. చూ. అచ్చ కర్ర (1). అచ్చలో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చ కట్టేటప్పుడు, దీన్ని జంతుకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోన

చ్చకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (కో. 28; తె. 1, 2, 4, 6, 7, 18, 30, 32, 33; రా. 18, 22, 23); 2. పర్యా. చూ. అచ్చకర (2). సరిచేసిన ఉన్నిపడుగు మీద, లావుపాటి పోగులతో అనులువేస్తూ అల్లి, అచ్చుకట్టే కర్ర. చూ. చిత్రం 315 క. 7 (తె. 3, 9, 10, 11; 25-28).

అచ్చగట్టుదారం పర్యా. చూ. వడి(దారం) (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు (= దారబుండి) దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుకట్టకు చుట్టి, తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (కో. 14).

అచ్చగట్టువాళ్ళు ఉ. అచ్చుకట్టువాళ్ళు, అచ్చు కట్టోలు, అచ్చుగట్టేలు, అచ్చుగట్టోలు; పర్యా. అచ్చు గట్టవాళ్ళు. మగ్గంలో అమర్చే అచ్చులు తయారుచేసే వాళ్ళు; తురకసాయబులు (రా. 9, 12, 19, 20).

అచ్చగట్టవాళ్ళ పర్యా. అచ్చుగట్టవాళ్ళు. మగ్గంలో అమర్చే అచ్చులు తయారుచేసేవాళ్ళు; తురకసాయ బులు (తె. 1, 21, 28).

అచ్చగిరక పర్యా. చూ. గిరక (8). మగ్గంమీద, అచ్చుగుదులు తగిలించే కొయ్య కప్పి; దీన్ని మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (తె. 32).

అచ్చుగుది (బహు. అచ్చుగుదులు, అచ్చుగుడుళ్ళు). ఉ. అచ్చుగుది. 1. పర్యా. అచ్చుసూత్రం (1), గుది (3), వడిగుది, సూత్రం (దారం) (1). అచ్చుకర్రకు పై నకట్టిన దారం; సుమారు తేనెను పొడుగుది; ఇటు వంటివి, కర్రకు రెండేసి కడతారు; అచ్చును మగ్గనికి అమర్చటానికి వీటితో వేలాడదీస్తారు; కిందిగుదులు ఆడుగర్రల తాళ్ళకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 91 క. 8; 100.9, 100.11, 121 క. 10 (కో. 1-9, 12, 14, 17, 22-37; తె. 10, 11, 17, 20, 22, 25, 29, 32, 33; రా. 4, 10, 14, 16, 21, 23); 2. పర్యా. అటు కొలిగుది, ఆడుగర్రతాడు (2), ఆడుగుది, ఆడుగొలి గుది, కిందిగుది, గుది (9), తానెకొలికట్టెతాడు, తానె గుదితాడు, నిలుపుదారం (2), పూనుగర్రతాడు (2), మట్టుగర్రతాడు. మగ్గంలో, పూనుగర్రకు కట్టిన దారం; అచ్చులో కిందికర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 8 (తె. 2, 6, 7, 10, 13, 18, 19, 22, 32); 3. పర్యా. చూ. పావతాడు. పావుచెక్కనూ పూనుగర్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. (తె. 31)

అచ్చుగూటకట్టె పర్యా. చూ. ఎత్తపుల్లి (2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నీడవెట్టిన

పుల్లి(లు): రెండుపుల్లిలకు తాడుగట్టి, మడతమంచం కోళ్ళమాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి చూ. చిత్రం 102 క. 1 (తె. 7).

అచ్చుగూడు పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు, రెండు అచ్చుకర్రల పడిదారాలకు వేసినంతె; నేత నేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి తేవటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (కో. 4, 6, 8, 10; తె. 11, 14, 16; రా. 18).

అచ్చుచివర ఉ. అచ్చుచివర; పర్యా. అచ్చుచువ్వ (2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుపోగుల్లో అని వెంబడి పోగులు చెదరకుండా ఉండటానికి దూర్చిన సన్న బెత్తం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. (రా. 23).

అచ్చుచివ్వ ఉ. అచ్చుచివ, అచ్చుచివ. 1. పర్యా. చూ. బద్దెనుచ్చుకర్ర. అచ్చుతికిన తరవాత, బద్దెలో పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన సన్న బెత్తం; కొన్ని చోట్ల, వెదురుబద్దగాని, ఇనపకడ్డిగాని దూరుస్తారు; అల్లచేసేటప్పుడు దీన్ని ఊడైగుదులకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల గూటానికి కడతారు. చూ. చిత్రం 102 (కో. 32); 2. పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం (= బద్దె)లో దూర్చిన పాడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్ల గుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 30, 32, 37).

అచ్చుచువ్వ ఉ. అచ్చుచువ్వ. 1. పర్యా. అచ్చు పుల్లి (8). అచ్చుసూత్రం. దండె దగ్గరి పోగులు నెరపటానికి, అచ్చుదగ్గర దూర్చిన సన్న బెత్తం; ఇటువంటివి దండెకు రెండు బెత్తులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్న కొద్దీ, వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127. 3 (కో. 5, 9); 2. పర్యా. అచ్చుచివర. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అనివెబడి పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన సన్న బెత్తం. ఇటువంటివి రెండుంటాయి. (కో. 5; తె. 15)

అచ్చుచెమికె పర్యా. చూ. చెమికె. పన్నెనుదుల్లో నుంచి అవతలికి దూర్చిన పోగుల్లో (బెంతుదారాలుగాని, బద్దెదారాలుగాని) అచ్చుతకటానికి కొనిన కొనలు, లేక పాయ. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (తె. 30).

అచ్చుతాడు పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, పడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చుకర్రవీటి మెలికల్లో దూర్చిన పురదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100. 5 (కో. 8).

అచ్చుదండె పర్యా. దండె (3). పన్నె కట్టుబడిలో

ఈనెల విగింపు కోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురు బెత్తం; ఇటువంటివి, పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 37).

అచ్చుదారం 1. పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, వడిదారాల విగింపుకు, అచ్చుకర్ర మీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చు కదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100. 5 (రా. 1, 2, 4, 11, 18); **2.** పర్యా. చూ. వడిదారం (5). ఉన్ని పడుగు మీద అచ్చుకోలకు అనులువేస్తూ అల్లిన లావుపాటి పోగులు; మామూలు పోగులు ఏడేసి కలిపి పురిపెడతారు (తె. 9, 10).

అచ్చుదిద్దకంతాడు పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల విగింపుకు. అచ్చుకర్ర మీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (రా. 19 వి).

అచ్చుపన్ను (క్రి.) అచ్చుకట్టేటప్పుడు జంఠానికిగాని, అచ్చుకేటప్పుడు ఎత్తుపుల్లలమీదగాని అచ్చును పెట్టటం; కొన్నిచోట్ల, నేలమీద పెట్టి అచ్చుతుకుతారు (తె. 5. 15, 23, 26, 31, 38; తె. 13, 17, 31).

అచ్చుపాయ పర్యా. చూ. గుడిపాయ. అచ్చు వళ్ళలో అచ్చుకర్రకు గుడి కట్టినచోట పాయగా చీలిన భాగం; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగు పాయలుంటాయి; అచ్చు కట్టిన తరవాత గుడిపాయలు బిగ్గరగా ఉండటానికి అచ్చుకర్ర మీద, కొమ్ముతో రుద్దుతారు (కో. 37).

అచ్చుపుల్ల 1. పర్యా. చూ. కదురు (6). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చు విళ్ళకు చేర్చి వడిదారం చుట్టేపుల్ల; మామూలుగా, కట్టేది; కొన్నిచోట్ల, ఇనవది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చువడితో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 26); **2.** అచ్చు బద్దెలో ఎక్కించిన సన్న బెత్తం; చూ. బద్దెపన్ను (తె. 29); **3.** పర్యా. వడిపుల్ల (2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల విగింపుకు, అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన సన్నపుల్ల; మామూలుగా, కొబ్బరితనె (కో. 1, 37); **4.** పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల (2). అచ్చుకేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడగట్టి మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 22, 24, రా. 1, 3, 20); **5.** పర్యా. చూ. అచ్చులాక. అచ్చుపోగుల్లో, అని వెంబడిపోగులు చెదరకుండా దూర్చిన వెదురుబద్దె. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (తె. 29); **6.** పర్యా. చూ. అచ్చుచువ్వ (1). దండెగ్గరి పడుగుపోగులు నెరపటానికి, అచ్చు దగ్గర

దూర్చిన సన్నబెత్తం; ఇటువంటివి దండెకు రెండు వైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్న కొద్దీ, వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127. 3 (తె. 21)

అచ్చుపొత్తె ఉ. అచ్చుపొట్టి; పర్యా. చూ. చెమికె. పన్నె సందుల్లోనుంచి దూర్చిన పోగుల్లో అచ్చుతకటానికి కోసిక కొనలు, లేక పాయ. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (తె. 5).

అచ్చుపోగు 1. పన్నె సందులగుండా దూర్చి, అచ్చు వడిలోకి ఎక్కించినపోగు (రా. 11, 24); **2.** పర్యా. ఆడపోగు. ఆసుపోనేటప్పుడు, కిందినుంచి పొయ్యేపోగు (తె. 22, 25); **3.** పర్యా. చూ. వడిదారం (5). ఉన్ని పడుగుమీద అచ్చుకోలకు అనులువేస్తూ అల్లిన లావుపాటి పోగు(లు); మామూలుగా, ఏడేసి పోగులు కలిపి పురిపెడతారు (తె. 7, 22).

అచ్చుపోయు (క్రి.) సరిచేసిన ఉన్ని పడుగుమీద, అచ్చుకోలకు. లావుపాటి పోగులతో అనులువేస్తూ అల్లటం; అచ్చుకట్టడం; ప్రతిపడుగుకూ ఎప్పటికప్పుడు అచ్చు కట్టుకొంటారు (తె. 9. 11, 28-28).

అచ్చుబద్దె పర్యా. చూ. అచ్చులాక. అచ్చుపోగుల్లో అని వెంబడి పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన వెదురుబద్దె. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (కో. 11)

అచ్చుబద్దె పర్యా. చూ. బద్దె (1). అచ్చుతోటానికి. సుమారు బెత్తెడు వెడల్పునేసి చివర క్షేత్రము పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తి చేసిన తరవాత, అచ్చులో బద్దెకొని మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102.2, 144 (తె. 1.80)

అచ్చువిళ్ళ ఉ. అచ్చువిల్ల; పర్యా. అచ్చుకట్టు విళ్ళ. కట్టువిళ్ళ, వేంచె, జంఠ్రపువిళ్ళ, దండ్రపుల్ల, విళ్ళ (10). బెంతి, వడివిళ్ళ (2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారం చుట్టేకొవ్వ; దీనికి చుట్టిన వడిదారం, అచ్చు కర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 92 క. చ. (కో. 1-7, 10-13, 15-17, 20, 21, 26, 27, 31, 35, 37; తె. 4 5, 13, 15; రా. 11, 13, 15, 18, 24).

అచ్చురి (< అచ్చు + రి); పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసేలంకె, నేతనేసేటప్పుడు పడుగుపోగును పైకి లేపటానికి. కిందికి దింపటానికి, లంకెతో నుంచి బెత్తుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం. 100.3 (కో. 32).

అచ్చురేవు (లు) నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుపడుల్లో పడుగుపోగులు జరిగేభాగం (రా. 13, 17, 17, 18, 24).

అచ్చులాక పర్యాయ. అచ్చుపుల్ల (5), అచ్చుపల్ల. అనికట్టె (1), అనికర (1), అనిలాక (2). అచ్చు పోగుల్లో, అనివెంబడి పోగులు చెరకుండా దూర్చిన చెరురుబద్ద. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (తె. 18, 23).

అచ్చువడి (-కట్టు) ఉ. అచ్చడి, అచ్చడి; పర్యాయ. చూ. వడి (5). అచ్చుకట్టేటప్పుడు. రెండు అచ్చుకర్రలకు కట్టిన పురదారానికి. అంతవడెట్టు వేసిన అల్లిక; నేతనేసేటప్పుడు అనిపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి వనికవస్తుంది. చూ. చిత్రం 100.2 (కో. 1-6, 9-12, 25-34 36; తె. 9, 11, 12, 15, 19, 20, 22, 26-28, 33; రా. 13, 14, 21, 22, 24).

అచ్చుసూది 1. చూ. అచ్చుసూత్రం (తె. 23); 2. నేత అయిర తరువాత, అచ్చుబద్ద పోగుల్లో దూర్చిన సన్న బెత్తం (= సూది). (తె. 20).

అచ్చుసూత్రం ఉ. అచ్చుసూత్రం. 1. పర్యాయ. చూ. అచ్చుగుది (1). అచ్చుకర్రకు వైక కట్టినదారం; సుమారు తైలము పొడుగుది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండే కడతారు; అచ్చును మగ్గానికి అమర్చటానికి వీటితో వేలాడదీస్తారు; కిందిగుడులు అడుగర్రల తాళ్ళకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 91 క. 8, 100.9, 100. 11, 121 క. 10 (తె. 2, 6, 19-21); 2. పర్యాయ. కోతికట్టె తాడు, కోతితాడు, కోతిదారం, కోతిసూత్రం, చిట్టె సూత్రం, పుల్లదారం, వడిసూత్రం, సూత్రం, సూత్రం తాడు, సూత్రందారం (2). అచ్చును వైమంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల, కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (తె. 2, 6, 20, 21, 25, 29, 32, 33).

అచ్చుసూరె రూ. అచ్చుసూది (1); పర్యాయ. చూ. అచ్చుచువ్వ (1). దండెదగ్గర పడుగుపోగులు నెరవటానికి, అచ్చుదగ్గర దూర్చిన సన్న బెత్తం; ఇటువంటివి. దండెకు రెండు వైపులా ఉంటాయి; నేత అపుతున్న కొద్దీ, వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (తె. 10).

అజంతా గీరలు పడెట్టు వేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 12; తె. 26).

అంచు (-పట్టు) చూ. అంచు (కో. 7, 34, 37; తె. 15 25; రా. 18).

అంచగీడునేత దోనెనుంచి వన్నెవరకూ వేసిన నేత (రా. 8).

అంచగుదిపాయ(లు) పర్యాయ. కడగుదిపాయ, చిన్న గుదిపాయ, వారుగుదిపాయ. అచ్చుగుదిపాయల్లో చివరిది; ఇటువంటివి కుడివైపున, ఎడమవైపున రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 100.6, 100.8 (కో. 3; రా. 8, 20).

అంచగుప్పినేత పర్యాయ. చూ. అచ్చుడంనేత. అంచుతో వేరే రంగు వేకదారాలు పెట్టి, డిత్తెస్తు, పువ్వులు, మొగ్గలు, ఆకులు మొ.వి పడెట్టు వేసే నేత; అంచులకు వేరుగా రెండు నాడెలు, మధ్యభాగానికి మరొకనాడె, పెట్టి కేతిమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు ఎడమవైపున మరొక మనిషి కూర్చోని అంచుపోగులు మలపాలి (కో. 22 23).

అంచ(న)పట్టు (క్రి.) పువ్వుడంనేతలో అంచు పడుగు వరకు వేరే రంగు వేకపోగులు దూర్చి నెయ్యటం (తె. 5, 15).

అంచనాడె చూ. అంచనాడె (తె. 16).

అంచపొగడ (-అతుకు) నేతలో అంచులకు పెట్టే పడుగునూలు (రా. 11).

అంచపేడు అంచులో వేసిన డిత్తెను (రా. 12).

అంచపోగులకుంచె సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో చివరి అంచుదారాలు దువ్వె కుంచె; సుమారు రెండు క్షేత్రం పొడుగు ఉంటుంది; దీంతో, అరుచడనులో ఉన్న పడుగుమీద గంజిపూడా చిలకరిస్తారు; చూ. అలు క్కుంచె. చూ. చిత్రం 79 (కో. 9).

అంచలపక్కి ఉ. అంచలపక్కి. నేతపడుగు పక్క భాగం (= అంచు) లో అతిక్రి పోగులు (తె. 11).

అంచలు అంచు నేతకు వాడే దారాలు; పడుగులో అతికినవి; వీటిని, వేరే పుల్లలకు చుట్టి పెట్టుకొంటారు (కో. 8; రా. 24).

అంచు రూ. అంచ. నేతబట్టు పొడుగు వైపుకొన; మామూలుగా, ఒకరంగు పడుగుకు, మరొక రంగు దారాలు (కొన్నిచోట్ల, ఒక పట్టు మొ.వి) అంచుగా పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దింట్లో గీరలు, పువ్వులు, ఆకులు గళ్ళు మొ. నమూనాలు నేస్తారు (కో. తె; రా.).

అంచుకోపు పర్యాయ. చూ. లోఅంచు. అంచులో పడుగు వైపు భాగం. చూ. చిత్రం 148.1 (రా. 11).

అంచుగడి అంచులో వేసిన గడి; పదిహేను కొలు కుల జమిలి పోగులు బెత్తెకు వెడల్పున వేసి పన్నెండు లాకల జరితో గళ్ళు నేస్తారు. (కో. 2).

అంచుచెక్క(లు) అడ్డకంలో, అంచులకు వేరేరంగు అంటకుండా విగించిన కొయ్యచెక్క(లు); అంచులు వీటితో విగించి, మిగిలిన భాగం రంగులో ముంచుతారు; డేచెక్క. చూ. చిత్రం 283 జ. 1 (కో. 7).

అంచురూలు అంచుల్లో డిత్తెస్తు నెయ్యటానికి కేతి మగ్గంపడుగుమీద వంతెన మూడిగా కట్టిన లాపు దారాలు; చూ. అడ్డబేలు (తె. 2).

అంచునాడె రూ. అంచనాడె, అంచునాడె. పర్యాయ.

సాలాదే. అంచనేతకు ప్రత్యేకంగా వాడే కొమ్ము నాడే; చిన్నది. చూ. చిత్రం 131 ట (తె. 21).

అంచనేత పడుగు అంచులకు డిత్తెన్లు వచ్చేటట్లు నేసిన నేత (రా. 14-17, 23, 24).

అంచపడుగు అంచనేతకు ప్రత్యేకంగా వాడే పడుగునూలు; సుమారు రెండున్నర గుల్లె లుంటుంది; గుల్లె 80 పోగులు (కో. 38).

అంచపాగడ ఉ. అంచపాగడి. అల్లుచేసే ఫడుగులో, అంచుల్లో కలిపే నూలు; సరిచేసింది (కో. 7).

అంచపోగు (=అతుకు) నేతలో పడుగుకు పక్కభాగంలో అతికిన పోగు (రా. 2).

అంచఘటా అంచులో నేసిన చిన్న డిత్తెన్లు (కో. 11)

అంచఘటాచీర అంచులో డిత్తెన్లు (=ఘటాలు) నేసిన చీర (కో. 11).

అంచమలుపునేత పర్యా. చూ. కుప్పడంనేత. అంచుల్లో వేరేరంగు వేకదారాలు పెట్టి డిత్తెన్లు పువ్వులు, మొగ్గలు, అకులు మొ.వి పడేట్లు నేసేనేత; అంచులకు వేరుగా రెండు నాడెలు. మధ్యభాగానికి మరొక నాడె పెట్టి వేతిమగ్గం మీద నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈనేతకు, ఎడమ వైపున మరొక మనిషి కూర్చోని అంచుపోగులు మల పాలి (కో. 20, 21).

అంచులాదే చూ. అంచనాదే (తె. 2).

అంచువాయి మగ్గంమీద చూపిన పడుగులో, నడిమి పాయనుంచి కుడివైపు (కో. 34).

అంజలి శేతనిలిరంగు; తార అనీ. అంటారు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 8).

అటార్ వాక్కు దేవాంగులు; నేతపనిచేసే వాళ్ళలో ఒక తెగ (తె. 7).

అటుకోలకిర్ర ఉ. అటుగోలకర్ర. అట్టోలుకర్ర; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చుకర్రను కిందిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునూ, అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి, రెండువైపులా అచ్చు కర్రలతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 28, 29, 30, 31, 32, 33).

అటుకోలగుడి పర్యా. చూ. అచ్చుగుడి(2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టిన దారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండే ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 35).

అపేరన్ వడికిననూలు చిలపలుగా చుట్టే కొయ్య పనిముట్టు; సుమారు ఒక అడుగు పొడుగుంటుంది, చూ. చిత్రం. 37 (తె. 28).

అట్టిగుడి పర్యా. చూ. సరిమట్టుగుడి. సరిగుంటల అడ్డపట్టుకు వేసినతాడు; మామూలుగా, ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి పడుగేరు కర్రతగిలిస్తారు; చూ. చిత్రం 35 ట. 1 (తె. 23).

అవార నేతబయలులో మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి, నిలుపురాటలకు అడ్డంగా మంచెవూదిరిగా విగించిన కర్రలు; మగ్గంగుంటకు పైన ఎత్తుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 116 (కో. 12).

అడ 1. రూ. అడి; పర్యా. దడి. నేతలో డిత్తెన్లు పడటంకోసం, డాబీకోలలకు కట్టిన దారాలు. చూ. చిత్రం 132 క. 5 (కో. 6, 7, 10, 24; రా. 7, 8); **2.** అంచుల్లో డిత్తెన్లు నెయ్యటానికి. మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డినించి కిందికి వేలాడే లావుదారాలు. చూ. చిత్రం 134 చ. 5 (కో. 34, 37).

అడకి పేటు ఉ. అటకపేటు, అట్కపేటు; రూ. అడ్డికపేటు; పర్యా. బత్తీస్ పేటు. బద్దపేటు. ఒకరకం హరింలో బిళ్ళ (=అడక) మాదిరి డిత్తెన్లు; చీర అంచుల్లో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 155 (తె. 5, 12, 13).

అడగుడులు అంచుల్లో డిత్తెన్లు నెయ్యటానికి, మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డిలో, అడకుచ్చునుంచి కిందికి వేలాడేతాళ్ళు. చూ. చిత్రం 134 చ. 5 (కో. 24, 34, 37).

అడచెక్క ఒకరకం డిత్తెన్లు వేసుకోటానికి, నూలు చుట్టే కొయ్యపనిముట్టు; మేకులు బిగించింది. చూ. చిత్రం 287 (కో. 7).

అడతాడు 1. పర్యా. చూ. పేటుదారం. నేతలో డిత్తెన్లు పడటానికి, డాబీఅడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిత్తెన్లుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు; చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (కో. 6, 7); **2.** మగ్గానికి బిగించిన పడుగులో, ధూర్చిన పెద్దలాకలు జారబోకుండా, అడ్డంగా కట్టినదారం (రా. 1).

అడదొడ్డి పర్యా. చూ. తొట్లపింతెర. ఒకరకం డాబీ; దిండుకు తొడిపెలు చేసింది; దిండు తిరిగినప్పుడు తొడిపెలు కోలలను పైకి లేపుతాయి (కో. 26).

అడనిచ్చెన్లు పర్యా. చూ. పేటుపన్నె. పేటుదారాలు దూర్చి రెండు పాయలుగా విడదీసిన చిన్న పన్నె. డాబీఅడకు కొంచెం కిందగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (కో. 24).

అడపన్నె పర్యా. చూ. పేటుపన్నె. పేటుదారాలు దూర్చి రెండుపాయలుగా విడదీసిన చిన్న పన్నె డాబీఅడకు. కొంచెం కిందగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (కో. 7).

అడపూత డాబీ మగ్గంమీద, పేటుఅడ కట్టి, నేసిన డిజైను (కో. 2).

అడబల్ల పర్యా. చూ. పేటుపలక. చేతిమగ్గం మీద డిజైన్లు నేసేటప్పుడు, అని తొక్కగా లేచిన పోగులను నిలిపి ఉంచటానికి పడుగులో గాని, అడ్డజేటులో గాని దూర్చే చెక్క. చూ. చిత్రం 186 క. 2 (కో. 24).

అడమగ్గం డిజైన్లు నెయ్యటానికి పేటుదారాలు కట్టిన ఒకరకం మగ్గం. చూ. చిత్రం 114 (కో. 12).

అడవడి పేటుదారాల నుంచి, అంచుపడుగులోకి వేలాడే వడిదారాలు; చూ. వడి (కో. 24).

అడవాల్లు పర్యా. చూ. వాయిదా. మగ్గందోనెకు దండెకు మధ్యభాగం (కో. 97).

అడసూత్రాలు మగ్గండాబీనించి కిందికి వేలాడే లావుదారాలు; పేటుదారాలు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (కో. 25; తె. 31).

అడి చూ. అడ (1). (రా. 18).

అడితి ఉ. అడ్డి; పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మర మగ్గంలో, వన్నె విగించిన కిందికొయ్యి, నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 9 (తె. 10-12).

అడియార్కొంగు ఒకరకం చీరకొంగు; జెత్తెడు వెడల్పు వట్టె, రెండుపక్కలా జరిగిరలు పెట్టి నేస్తారు (రా. 14).

అడిచీర పెద్దఅంచు పెట్టి నేసిన ఒకరకం చీర (రా. 14).

అడుగు అంచు డిజైనులో మొగ్గ, పిందె మొ. వాటికి ఊనికగా కనబడేట్టు, కింద నేసిన నమూనా. చూ. చిత్రం 156 (తె. 18).

అడుగుగుండు ఉ. అడుగుండు. 1. పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో, వన్నె విగించిన కింది కొయ్యి; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 1; రా. 1); 2. పర్యా. చూ. గుండు (4). చేతిమగ్గంపన్నె విగించిన కిందికొయ్యి; రోకలిమాదిరిగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; దీన్ని పలక పీలలతో వై పలకకు విస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (రా. 1).

అడుగుపట్టె ఉ. అడుగుపట్టి; పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో వన్నె విగించిన కిందికొయ్యి; నేతనేసేటప్పుడు, దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది. దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 118.9 (రా. 11, 17, 22, 23).

అడుగుపీట 1. ఉ. అడుగుపీటె; పర్యా. చూ. పీట

(2). రాట్నం నిలుపులు విగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (తె. 5, 27, 28; రా. 15); 2. గిరక వంటె (=ఒకరకం రాటి) కింద నాగవాసం విగించిన కొయ్యిమొద్దు (తె. 17); 3. పర్యా. చూ. పానుపు వట్టె. మరమగ్గంలో వన్నె విగించిన కిందికొయ్యి; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 15).

అడుగుబల్ల పర్యా. చూ. పీట (2). రాట్నం నిలుపులు విగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 32).

అడ్డ 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట (1). పత్తిరాట్నం కింది పీట. చూ. చిత్రం. 1.2 (కో. 8, 9, 14; తె. 4, 16); 2. పర్యా. చూ. పీట (2). రాట్నం నిలుపులు విగించిన పీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (కో. 8, 9, 9, 14; తె. 12 16; రా. 21). 3. పర్యా. చూ. దిండు (1). రాట్నం రెండుచెక్రాల (ఆకుల)నూ వేరుచేసే కొయ్యి. ఇరుసు దీనిమధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15 క. 6 (కో. 11, 18-16 22-27); 4. పర్యా.

చూ. పీట (5). డబ్బారాట్నం నిలుపులు విగించిన కింది పీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 6 10); 5. పర్యా. చూ. దిండు (3). డబ్బాలరాట్నం చెక్రం ఆకుల మధ్య, విగింపుకు అమర్చిన కొయ్యి. చూ. చిత్రం 41ట. 1 (కో. 21, 25-28, 35); 6. పర్యా. చూ.

గొట్టం (2). రాటి ఆకులు విగించిన వెదురుగొట్టం; దీన్ని సూలానికి మార్చి రాటి తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 31 త. 1 (కో. 34); 7. పర్యా. చూ. ఆసు పీట. ఆసుకొయ్యి (=ఆసుకు విగించిన నిలుపు పుల్ల) లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డవట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 6.9; తె. 12-14);

8. కుంటిపుల్ల (=ఆసుపోసేటప్పుడు పోగు సాపుగా రావటానికి నిలబెట్టిన పుల్ల)కు ఆధారంగా చుక్కకు విగించిన గొట్టం. చూ. చిత్రం 49. 2 (కో. 34);

9. పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడై పై వైపున విగించిన అడ్డవట్టె. చూ. చిత్రం 63 క. 3 (తె. 5, 7, 12, 18, 19, 22; రా. 15); 10. పర్యా. చూ. దిండు (7). డాబీలో అడ్డంగా విగించిన కొయ్యిగుండు; బోట్ల పింజెర దిండుకు బొడిసెలు, తొల్ల పింజెర దిండుకు

గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు (దీనికి గొలుసు తగిలిస్తారు); కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనప ఊచలచెక్రంగా ని. (రేకు)పక్కచెక్రంగాని విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132. క. 1 (కో. 25, 33, 36; తె.

18-20, 22, 25); 11. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువు పట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు కడతారు. చూ. చిత్రం 118 క. 2. (కో. 1); 12. పర్యా. కానికట్టె. కానిగుంజకు అమర్చిన అడ్డకట్టె; తడిపిన నూలు అడిలు దీనికి తగ్గించి కర్రతో పిండు తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 2 (తె. 13); 13. అడ్డ కొంగుపట్టె కొయ్యలకు ఆధారంగా ఉండే పొడుగుపట్టె. చూ. చిత్రం 286 చ (తె. 17).

అడ్డకట్టుపంచె పర్యా. చూ. లుంగీ(1). మగవాళ్ళు నడుముకు చుట్టుకొనే పట్టె; 2-4 గజాల పొడుగు నేస్తారు; మామూలుగా, తెలుపులో నేసి, రంగులో అంచులు కమ్మలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, రంగులోను, డిజైన్ లోను గళ్ళలోను, గీరల్లోను నేస్తారు (కో. 3).

అడ్డకట్టె 1. పర్యా. చూ. అడ్డాకు(లు). పట్టు దారం చుట్టే దొరిక కట్టుబడిలో ఇరుసుకు బిగించిన పొడుగాటి కొయ్యపట్టె(లు); వీటిమీద పోగు తిరుగు తుంది. చూ. చిత్రం 293 క. 8 (తె. 5); 2. పర్యా. చూ. బెజ్జంకట్టె. రాజీనూలం దూర్చిన కట్టె; పైకగాని, కిందగాని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం. 31 ప. 3 (తె. 7, 22, 23); 3. రాట్నం నిలువులు బిగించిన పీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (తె. 8); 4. పర్యా. అడ్డపట్టె (4), దూపిరి (2), పట్టెపీట, పీట (7), మొద్దు (4). అడ్డ గుమ్మి కిందిపీట: దీనికి నిలువులు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 84.1 (తె. 21, 25-27); 5. పట్టుదారం వడకటానికి పెద్దరాట్నానికి దగ్గరగా గాజాలకట్టెను, కదుర్ల పీటను అమర్చటానికి ఆధారంగా గుంజలకు చేసిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 293 చ. 15 (తె. 5); 6. ఆసుకొయ్య (= ఆసుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు; కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (తె. 1); 7. పర్యా. చూ. ఊడై దండె. ఊడై వై వై వున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (తె. 7, 18, 19, 22; రా. 15); 8. పర్యా. చూ. సరిమట్టుబడితె. సరిగుంజల వై వై వున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 65 క. 1 (రా. 17, 24); 9. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో నిలువుపట్టె లకుపైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర మేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చెంపతాళ్ళు కడ తారు; నేతనేనేటివ్వుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం. 118.8 (తె. 28); 10. పర్యా. అడ్డకర్ర (4), అడ్డకొయ్య (8), అడ్డగుంజ, అడ్డపట్టె (21), ఇరువులకట్టె, చెముకట్టు(1), బెండు(2),

మగ్గంబడితె (1), లాటుపట్టె. నేతబయలులో మరమగ్గం నిలబెట్టటానికి, నిలువురాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116.1 (తె. 18, 23; రా. 17); 11. పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె(2). మగ్గంతాళ్ళు (= చేతిపలకతాళ్ళు, కోతివుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ. వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి పైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 12, 20); 12. పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటూదారాలకు ఆధారంగా, డాబీ చట్రం అమర్చిన సన్నబడ్డ; పావుచెక్కును తొక్కినవ్వుడు, గొలుసుపిక్కలుగాని, దిండు దిమ్మలుగాని. కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (రా. 13); 13. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్య కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 8); 14. మరాసు ఇరుసుకు బిగించిన ఆకులను రెండు కొనలా బిగించే పట్టె(లు); మరాసు తిప్పినవ్వుడు, వడుగు వీటిమీద చుట్టుకొంటుంది. చూ. చిత్రం 50.7 (తె. 13); 15. దసలి(పట్టు) వడుగు సరిచెయ్యటానికి ఊడైకు రెండోవైపు నేలలో పాతిన కొయ్యరాట (చూ. సర్వటిగుంజ)లకు రెంటికి అడ్డంగా బిగించిన కర్ర. చూ. చిత్రం 297.7 (తె. 7).

అడ్డకమ్మ చూ. అడ్డకమ్మి (8). (తె. 6).

అడ్డకమ్మి 1 పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె: దీన్ని కాలితో తొక్కినట్టి రాట్నం తివ్వతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 8 (కో. 15, 20); 2. ఉ. అడ్డకమ్మె; పర్యా. చూ. పీట (2). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (కో. 13, 15-17, 19); 3. పర్యా. చూ. పీట (8). దబ్బారాట్నం నిలువులు బిగించిన కిందిపీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 18); 4. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (5): దబ్బారాట్నం తొక్కుడుపీటకు ఎడమవైపు బిగించిన చిన్నపట్టె. చూ. చిత్రం 41 క. 4 (కో. 28); 5. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసుకొయ్య (= ఆసుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 18, 19); 6. పర్యా. చూ. జంత్రిందండె. అచ్చుకట్టె జంత్రినానికి, నిలువుపుల్లలు బిగించిన కిందిపీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 14); 7. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకుపైన బిగించిన అడ్డ

పట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు. నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118. 3 (కో. 17; తె. 16); 8. రూ. అడ్డకమ్మ; పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మర మగ్గంలో. పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరు గులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 9 (కో. 17); 9. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో. మేరువుపలకకు కిందగా నిలుపువట్టెలు బిగించిన మధ్య కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం. 118. 2 (కో. 22); 10. పర్యా. చూ. కమ్మి (9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డ పుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; పావుచెక్కలకు చేసిన చిల్లుల్లో దూర్చి. పక్కగూటా లకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం. 121 చ. 1 (రా. 1).

అడ్డకర్ర 1. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మర మగ్గం చట్రంలో. మేరువుపలకకు కిందగా, నిలుపు వట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు తాడు కడతారు. చూ. చిత్రం. 118. 2 (కో. 25); 2. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో. నిలుపువట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గం పందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118. 3. (కో. 26); 3. ఉ. అడ్డగర్ర. పర్యా. చూ. ఊడైరండె. ఊడై వై వై పున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 68 క. 3 (కో. 27-29, 31); 4. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేతబయలులో మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి, నిలుపురాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116. 1 (కో. 25).

అడ్డకొంగుపట్టె కొంగునేతకు నాడె దారాలుచుట్టే కొయ్యపట్టె; దీనికి రెండు నిలుపుగుజలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 286. చ (తె. 17).

అడ్డకొండి పర్యా. చూ. బుసేపుల్ల. చేతినాడె గాడిలో అడ్డంగా బిగించిన పుల్ల; వేకపోగు, చిక్కుపడకుండా సాపుగా రావటానికి, దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం. 181 చ. 2 (తె. 18).

అడ్డకొయ్య 1. పర్యా. చూ. ఊడైరండె. ఊడై వై వై పున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం. 68 క. 3 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. వీట (2). రాట్నం నిలు

పులు బిగించిన అడుగువీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (రా. 4 6); 3. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేత బయలులో మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి, నిలుపు రాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116. 1 (రా. 1, 5).

అడ్డగుంజు పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేతబయలులో, మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి, నిలుపురాటలకు అడ్డంగా మామూలుగా బిగించినకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116. 1 (తె. 26).

అడ్డగుండ్లజాడి అడ్డంగా. రెలుపు. నలుపు వన్నెల చారలు పడేట్టు వేసిన గొంగడి. (తె. 6).

అడ్డగుమ్మి ఉ. అడ్డగుమ్మె; పర్యా. అడ్డకిక్కిడి, అడ్డరాటం. గిరక (4), చైకం (3). చిత్తెలరాటం (2), చెంటి, తిరిగిడి (1), పచ్చవంటె, పడత (2), ఒరాటి (2) బొంగరం (2). బొండువంటె, లాటువంటె. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (తె. 18).

అడ్డగుల్ల పర్యా. చూ. నిలుపుబడ్డ (1). రాటి ఆకులను కలిపే నిలుపుబడ్డ (లు); కొన్నిచోట్ల. తాళ్ళుకడతారు. చూ. చిత్రం 81 క. 4 (తె. 8).

అడ్డగొలుసు ఉ. అడ్డగొల్లు; పర్యా. చూ. వంకెన. పడుగు బిగింపుకొనం, పడుగేరు కర్రకు తగిలించే ఇనప కొక్కెల గొలుసు. చూ. చిత్రాలు. 70 ట, త. (తె. 15, 16).

అడ్డపట్టం పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువు పలకకు కిందగా, నిలుపువట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు కడతారు. చూ. చిత్రం. 118. 2 (రా. 3).

అడ్డజంగ 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 3 (తె. 10); 2. పర్యా. చూ. జంగ్రందండె. అచ్చుకట్టే జంగ్రానికి, నిలుపుపుల్లలు బిగించిన కిందివీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 91 క. 1 (తె. 10).

అడ్డతాడు 1. పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు. ఒకవైపు ఆకునుంచి మరొక వైపు ఆకుకు వీటాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం. 15 క. 5 (కో. 14; తె. 17); 2. పర్యా. చూ. మడిమతాడు. పావుచెక్కను గూటానికి బిగించే వెనక తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 121 క. 3 (రా. 18, 24); 3. పర్యా. అడ్డదారం (2). కుచ్చు

తాళ్ళలో అక్షంగా కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118 చ. 4 (తె. 14); 4. పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర ఘగ్గంలో, నాడెను నడపడానికి; ఆధారంగా కుచ్చు కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118. 22 (కో. 4); 5. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీద, చేదు కర్రలను అక్షంగా బిరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీని కొనలు. చేదుబొందులు (కొన్నిచోట్ల, కర్రలు)రెంటికి కడతారు; ఇది లాగితి కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (రా. 23).

అక్షతిక్కిడి పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అక్షంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (తె. 17).

అక్షదండె 1. పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి (7). అచ్చుకట్టే బృత్రం కిందిబీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోపైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (కో. 37); 2. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకిందగా, నిలువు పట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు తాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118. 2 (కో. 37); 3. పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె (2). మగ్గంతాళ్ళు (= పలకతాళ్ళు. కోటిపుల్లల తాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి పైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 4, 28); 4. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివరరేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంప తాళ్ళుకడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంవందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118. 3 (తె. 9, 29); 5. పర్యా. చూ. నాగచానం (8). గొంగడి మగ్గానికి వేసిన బృత్రంలో పైకట్టె; మామూలుగా, వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 316. 3 (తె. 9).

అడ్డదప్పి 1. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (= ఆనుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె. ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్ని చోట్ల, రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (తె. 8); 2. పర్యా. చూ. బిరుచిట్టె (2). వంచె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 14 (రా. 14).

అడ్డదరి (కట్టె) ఉ. అడ్డదర (కట్టె). అడ్డదరి. చూ. అడ్డదారి (కట్టె). (తె. 9, 11, 28).

అడ్డదారి ఉ. అడదరరాయి; చూ. అడ్డ దారిరాయి. (తె. 7, 9).

అడ్డదాపు పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (= ఆనుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్ని చోట్ల, రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3. 5 (తె. 8).

అడ్డదారం 1. పర్యా. చూ. పాపతాడు. పూను గర్రనూ పాపుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 16); 2. పర్యా. అక్షతాడు (3). కుచ్చుతాళ్ళలో అక్షంగా కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118 చ. 4 (రా. 2).

అడ్డదారికట్టె రూ. అడ్డదరి (కట్టె). అడ్డదారుకట్టె; పర్యా. దండెకోల (1). మగ్గానికి తగిలించిన ఉన్ని పడుగు నేలకు ఆనకుండా ఊనికగా పెట్టిన కొయ్య; రోకలి మారిరిది. చూ. చిత్రం 315 క. 12 (తె. 10, 25).

అడ్డదారిరాయి ఉ. అడ్డదారాయి; అడ్డారాయి రూ. అడ్డదరరాయి; పర్యా. చూ. చెవి (8). మగ్గానికి తగిలించిన పడుగు నేలకు ఆనకుండా ఊనికగా పెట్టిన కొయ్య (= అడ్డదారి)ని మోసేరాయి; ఇటువంటివి, రెండువక్కలా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, వంగలగుంజలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 315 క. 13 (తె. 22, 25).

అడ్డదారుకట్టె ఉ. అడ్డదారుకట్టె; చూ. అడ్డదారి (కట్టె). (తె. 22, 27).

అడ్డవంచె పర్యా. చూ. లుంగీ (1). మగవాళ్ళు నడుముకు చుట్టుకొనే బట్ట; 2-4 గజాల పొడుగు వేస్తారు; మామూలుగా, తెలుపుతో నేసి, రంగులో అంచులు, కమ్మలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, రంగుల్లోను, డిక్లెక్లలోను గళ్ళలోను, గీరల్లోను వేస్తారు. (తె. 6, 19; రా. 1-3, 5, 11, 18, 28).

అడ్డపట్టె ఉ. అడ్డపట్టి, అడ్డపట్టి, అడ్డుపట్టె. 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట (1). వత్తిరాట్నం కింది పీట. చూ. చిత్రం 1.2 (కో. 5, 9; తె. 15; రా. 11); 2. పర్యా. చూ. పీట (2). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (కో. 2, 5, 7, 9, 11, 12; తె. 15; రా. 1, 5, 7, 8, 11-13; 16, 17, 20, 22-24); 3. పర్యా. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 3 (కో. 2, 9, 23; తె. 6; రా. 6, 22); 4. పర్యా. చూ. అడ్డ కట్టె (4). అడ్డగుమ్మి కిందిపీట; దీనికి నిలువులు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 314.1 (కో. 4); 5. పర్యా. అడ్డ కమ్మి (4). అడ్డపీట (3), గుంజలపీట (2), తోకపట్టె (2) ముంగడిపీట (2). దబ్బాపూర్నం తొక్కుడు పీటకు ఎడంతెచ్చు బిగించిన చిన్నపట్టె. చూ. చిత్రం 41 క.

4 (రా. 1, 7, 11, 28); 6. ఉ. అడ్డపట్టి; పర్యా. చూ. పీట (8); డబ్బారాట్టుం నిలుపులు బిగించిన కింది పీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 4 9బి, 15); 7. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటినుంచి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 12); 8. పర్యా. చూ. ఆనుపీట, ఆనుకొయ్య (= ఆనుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల) లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 1, 2, 4, 7-9 ఎ 11, 13-15, 37; తె. 2, 15-17, 31; రా. 1, 4, 10-12, 17, 20, 23); 9. పట్టుదారంతోడే ఆనులో, కొయ్యపుల్లలు బిగించిన పట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడుంటాయి (తె. 17); 10. పర్యా. చూ. మూలబద్ధ. మరాను కట్టుబడిలో, అడ్డపట్టెలను ఆకులను బిగించిన కట్టె(లు); పటాలుగా బిగిస్తారు (కో. 13); 11. పర్యా. చూ. ఊడై దండె. ఊడై పై వైపున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (కో. 5, 6, 22; తె. 12, 14, 16, 17; రా. 13, 16, 17); 12. పర్యా. చూ. సరిమట్టుబడితె. సరిగుంజలపై వైపున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 85 క. 1 (కో. 5; రా. 18); 13. పర్యా. చూ. జంత్రిందండె. అచ్చుకట్టే జంత్రినికి, నిలువుపుల్లలు బిగించిన కిందిపీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (కో. 26; తె. 15, 17); 14. పర్యా. అడ్డ (11), అడ్డకట్టె (13), అడ్డకమ్మి (9), అడ్డకర్ర (1), అడ్డచట్టం, అడ్డదండె (2), అడ్డపలక, అడ్డపెండె (3), అడ్డబద్ద (2), అడ్డబల్లి (7), అడ్డపెండు (8), కుచ్చుదండె, నడిపెండె, నడిమిపట్టె, నడుమ అడ్డపట్టె, బిగువు బద్ద (2), మధ్యకట్టె, మధ్యనెక్క, మధ్యపట్టె, సట్టరు అడ్డపట్టె, మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 2, 5, 6, 7, 9బి, 10; తె. 12, 14, 16, 18; రా. 2, 5-9; 11-13, 18); 15. పర్యా. చూ. మేరువుపలక, మరమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుచెక్కతాళ్లు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గం పందిరిమీద అటూ, ఇటూ అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 7; తె. 1, 12, 28; రా. 11, 14, 16, 24); 16. పర్యా. చూ. పాముపుపట్టె. మరమగ్గంలో, పన్నెబిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు, దీనిమీద నాడే అడుతుంది; దీనికి, రెండుచివరలా, పూరుగులు

ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 1, 16); 17. పర్యా. చూ. రెక్క (1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలువు పట్టెకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 1, 2); 18. పర్యా. చూ. డాబీకోల పేటదారులకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసు పిక్కలుగాని, దిండుగాని పీటిని పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 6 (రా. 7); 19. పర్యా. పట్టె (5), పండ్లపట్టె. డాబీచట్రం (= తడక) అడ్డబద్ద; ఊచలు బిగించింది, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 5 (రా. 12); 20. రూ. అడ్డంపట్టి; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె (2), మగ్గంతాళ్లు (= పలకతాళ్లు, కోతిపుల్లలతాళ్లు, గిరకలతాళ్లు, పుల్లరుసుతాళ్లు మొ. వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, పెడురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (రా. 9); 21. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేతబయలులో మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి నిలుపురాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించిన కర్ర(లు); కొన్నిచోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్లు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116.1 (తె. 28, 29, 33; రా. 11, 14, 24).

అడ్డపలక పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14), మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 4, 10).

అడ్డపిక్కరు పర్యా. చూ. దిమ్మ (5). డాబీ దిండుకు చేసిన బొడిపె(లు); దిండు తిరిగినప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 క. 2 (కో. 28).

అడ్డపింజెర(ం) ఉ. అడ్డపెంజెరం; పర్యా. చూ. బోట్లపింజెర. ఒకరకం డాబీ; దిండు (= అడ్డ)కు బొడిపెలు చేసింది; దిండు తిరిగినప్పుడు, బొడిపెలు కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. (తె. 19, 20, 22, 23, 25).

అడ్డపీట ఉ. అడ్డపీటె. 1. పర్యా. అడ్డ (1), అడ్డ పట్టె (1), దిమ్మె (1), పట్టి (1), పీట (1), మట్టు పల్లి (1), పత్తిరాట్టుం కిందిపీట. చూ. చిత్రం 1. 2 (కో. 1, 6, 8, 10, 14; తె. 4-14, 16, 17); 2. పర్యా. చూ. పీట (2). రాట్టుం నిలుపులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం. 15 క. 1 (కో. 1, 4, 7, 10; తె. 7, 11, 12, 14, 17, 24); 3. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (5). డబ్బారాట్టుం తొక్కుడుపీటకు ఎడవు

వైపు విగించిన చిన్నపట్టె. చూ. చిత్రం. 41 క. 4 (కో. 7; 28); 4. పర్యా. చూ. పీట (8). డబ్బా రాట్నం నిలుపులు విగించిన కిందిపీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 2, 5, 7); 5. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు విగించిన పొడుగుపట్టె (లు); ఇవి ఒకటి నుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 11); 6. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (= ఆనుకు విగించిన నిలుపుపుల్ల) లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్ని చోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 28; తె. 6, 7, 10, 21, 27, 28); 7. మొగ లానుకు పడుగునూలు చుట్టటానికి కొయ్యపుల్లలు విగించిన పట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 47. 2 (తె. 6); 8. పర్యా. చూ. జంత్రందండ. అచ్చకట్టె జంత్రానికి, నిలుపుపుల్లలు విగించిన కింది పీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (తె. 13); 9. నవారుమగ్గం నిలుపు కొయ్యలు విగించిన కింది పట్టె. చూ. చిత్రం 924 ట. 2 (తె. 12; రా. 10); 10. చిటికెపీట కొయ్యలు విగించిన పైపట్టె. చూ. చిత్రం 285.1 (తె. 11); 11. ఉన్నిపడుగుతోడే ఆనుతో, గూటాలు విగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి మూడుంటాయి; చూ. ఆను. (తె. 26, 27).

అడ్డపుల్ల పర్యా. చూ. బునీపుల్ల. చేతివాడెగాడిలో అడ్డంగా విగించిన పుల్ల; వేకపోగు చిక్కుపడకుండా, సావుగారావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగుతీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 చ. 2 (కో. 7, 10, 29, 30, 33; తె. 8, 10, 24).

అడ్డపుసాండా అంచుల్లో డిక్లెన్లు నెయ్యటానికి, చేతిమగ్గం పడుగుమీద, వంతెన మూదిరిగా కట్టిన లాపు దారాలు; చూ. అడ్డతేలు. చూ. చిత్రం 186 క. 1 (తె. 21).

అడ్డపూటీ ? డాబీడిండుకు చేసిన గాడి; దిండు తిరిగి నప్పుడు, డాబీకోలలు ఇటువంటి గాళ్ళతోకి వస్తాయి. చూ. చిత్రం. 182 ట. 2 (తె. 24).

అడ్డపూలసాండా అంచుల్లో డిక్లెన్లు నెయ్యటానికి, చేతిమగ్గం పడుగుమీద, వంతెన మూదిరిగా కట్టిన లాపు దారాలు; చూ. అడ్డతేలు. చూ. చిత్రం. 186 క. 1 (తె. 21).

అడ్డపెండె 1. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు విగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటి నుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం. 45 క. 7 (కో. 5); 2. పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడై వై వైపున విగి

చిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 68 క. 3 (కో. 8, 4); 3. ఉ. అడ్డపెండి; పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మర మగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలుపు పట్టెలు విగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు తాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 3).

అడ్డబడి 1. పర్యా. చూ. సరిమట్టుబడితె. సరిగుంజల వై వైపున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 65 క. 1 (రా. 12); 2. ఉ. అడ్డబడి; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె (2). మగ్గంతాళ్ళు (= పలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ. వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి పైన అను ద్దిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, వెనరుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (రా. 11, 16).

అడ్డబద్ద 1. పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచె కట్టు బడిలో. పురివిగింపుకు, రెండు వక్కలా అడ్డంగా వేసిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడ తారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (తె. 20); 2. ఉ. -బద్దె; రూ. అడ్డబద్ద; పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మర మగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలుపు పట్టెలు విగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు తాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 12, 18, 27, 32); 3. పర్యా. చూ. మేరువు పలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలుపుపట్టెలకు పైన విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర మేకులు వేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, దీనికి, కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసే టప్పడు, ఇది మగ్గంవందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడు కుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 12, 27); 4. పర్యా. చూ. మూలబద్ద. మరాసు కట్టుబడిలో, అడ్డపట్టెలను, ఆకులను విగించిన కట్టె(లు); పటాలుగా విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 50 (తె. 13).

అడ్డబల్ల 1. పర్యా. ఎత్తుబల్ల. పత్తిరాట్నం నిలుపు కొయ్యల మధ్య అడ్డంగా నిలిపిన చెక్క; దీనికి ఒక వైపున దూదీ మరొకవైపున గింజలూ పడతాయి. చూ. చిత్రం 18 (కో. 37); 2. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలుపులు విగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (కో. 31); 3. పర్యా. చూ. విరు చిట్టె (2). వంచె ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 6); 4. రూ. అడ్డు బల్ల; పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (= ఆనుకు విగించిన నిలుపుపుల్ల) లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 30); 5. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో.

నిలువుపట్టెలకుపైన న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 80); 6. చూ. అడ్డపట్టె (2); పర్యా. చూ. జులతందండె. అచ్చుకట్టే జులతానికి, నిలువుపట్టెలు బిగించిన కిందికి; కొన్నిచోట్ల ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (కో. 88); 7. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 93).

అడ్డబెండు 1. పర్యా. చూ. ఊడెందె. ఊడె పై వైపున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 68 క. 3 (తె. 10); 2. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికిచివర రేకులు వేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసే టప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూ ఇటూ ఆడు తుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (తె. 21, 27, 30, 33); 3. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువుపలకకు కిందగా, నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్య కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 11); 4. పర్యా. చూ. సూత్రాల కట్టె (2). మగ్గంతాళ్ళు (= పలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లల తాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ. వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గంపైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 10).

అడ్డచేలు పర్యా. ఝాలు, పరుపు(3) సాంచా. చేతి మగ్గం మీద డిశైన్లు నెయ్యటానికి పడుగుకు పైన పంపెన మారిరిగా అడ్డంగా కట్టిన లావుదారాలు; వీటి నుంచి పడుగులోకి వచ్చిన నిలువుదారాలు, పడుగు పోగులలో కొన్నిటిని పైకి ఎత్తుతాయి. చూ. చిత్రం 136 క. 1 (తె. 5).

అడ్డచొంగు(లు) పర్యా. చూ. బడ్డి (1). మరాసు మీద పంచుకోడేటప్పుడు, డబ్బాలకు ఉన్న నూలు ఒగ్గలపట్టె వరకూ సాపుగా పోవటానికి నిలువుగుంబల మీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్య (లు); వెదురువి. (కో. 98).

అడ్డముల్లు పర్యా. చూ. ఖుసిపుల్ల. చేతనాడెగాడిలో అడ్డంగా బిగించిన పుల్ల; వేకపోగు చిక్కుపడకుండా సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు వేస్తారు;

కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం. 131 చ. 2 (తె. 19).

అడ్డమొల దానీకుక్కను గుంజే ఇనపమేకు; చూ. దానీ. (తె. 25).

5 **అడ్డంపట్టి** చూ. అడ్డపట్టె (20). (రా. 6).

అడ్డంపట్టె(లు) నవారుమగ్గం నిలుపులమధ్య, పన్నె బింపుకోసం అమర్చిన కర్ర. చూ. చిత్రం (రా. 10).

అడ్డరాట 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాటూం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాటూం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం. 15 క. 3 (కో. 25, 28); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట (2). డబ్బా రాటూం పీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాటూం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం. 15 41 క. 3 (కో. 25, 28).

అడ్డరాటం పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చినరాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (రా. 11).

అడ్డనలాక దాబీదిండు బిగింపుకు వేసిన ఇనప చుప్ప. (తె. 22, 23).

20 **అడ్డసూత్రాలు** మగ్గం దాబీనుంచి కిందివేలాడే లావు దారాలు నిలుపుగా ఉండటానికి కట్టినతాళ్ళు. (తె. 18).

అడ్డాకు(లు) (< అడ్డ + ఆకులు) 1. పర్యా. అడ్డ కట్టె (1). గుమ్మిఆకు (2). పట్టుదారం చుట్టే దొలక కట్టుబడిలో, ఇరుసుకు బిగించిన పొడుగాటి కొయ్య పట్టె(లు); వీటిమీద పోగు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం. 25 293 క. 3 (తె. 12); 2. వీమ్ అడ్డ (= ఒకరకం మరాసు) చెక్రం కట్టుబడిలో, పడుగు చుట్టటానికి బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); చూ. చెక్రం. చూ. చిత్రం 50.7 (తె. 8).

30 **అడ్డికపేటుకమ్మి** అడ్డికలచీరు (= మెళ్ళో వేసుకొనే ఒక రక) మారిరి డిశైన్లు వేసేన కమ్మి; గొల్ల వాళ్ళ పంచెలకు వేస్తారు. (కో. 8).

అడ్డికిపేటంచు మెళ్ళో వేసుకొనే ఒకరకం హారంలో బిళ్ళల మారిరి డిశైన్లు వేసేన (చీర) అంచు. చూ. చిత్రం. 155 (రా. 16).

35 **అడ్డికపేటు ఉ.** - వేటి; చూ. అడ్డకపేటు (రా. 16).

అడ్డుబద్ద చూ. అడ్డబద్ద (2). (కో. 22).

అడ్డుబల్లి 1. చూ. అడ్డబల్లి (4). (కో. 31).

2. చూ. అడ్డబల్లి (6). (కో. 27).

40 **అడ్డుముక్క** పర్యా. చూ. రెక్క. (1). మరమగ్గం భొమ్మకు, నిలువుపట్టెకు పటాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 118, 18 (కో. 27).

అద్వైతవిద్య పర్యాయ. చూ. సరముట్టుబడితె. సరగుంజల పై వైపున అడ్డంగా కట్టినకట్టె. చూ. చిత్రం. 65 క. 1 (తె. 7).

అణి చూ. అని (1). (రా. 14).

అణిగుంజ చూ. అనిగుంజ (1). (రా. 14 15).

అణిలాక చూ. అనిలాక (3). (రా. 15).

అణును 1. పర్యాయ. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొగ అనెపోకుండా బిగించిన ఇవపొన్ను; కొన్ని చోట్ల ఇత్తడిది; ఇటుపంటివి. రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (రా. 23); **2.** నేతనేసేటప్పుడు మరమగ్గు నాడె అరగకుండా, కిందివైపు బిగించిన ఊచ; వెడల్పుది; ఇటుపంటివి రెండుంటాయి. (రా. 24).

అంటి మొగ్గ పేటు అంచుతో నేసే ఒకరకం డిశైను; అరటి మొగ్గ పేటు; చూ. చిత్రం 178 (రా. 10).

అంటు 1. (-పెట్టు -వేయు). పర్యాయ. చూ. అచ్చన. అచ్చతికిన పడుగుమీద, కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్తు; మామూలుగా మసీగుర్తు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చిక్కుడు, నీర మొ. వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని, మూరకు ఒకటి చొప్పున గాని గుర్తులువేస్తారు. (కో. 2-10, 12, 16, 20-28; తె. 13, 14, 16; రా. 6, 13); **2.** (-దింపు -వదిలించు) గంజితో అంటుకుపోయిన పడుగు (కో. 32); **3.** పర్యాయ. చూ. సంధు (1). పడుగులో, రెండు అనులమధ్యభాగం; గంజితో అంటుకొన్నది; పై పోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య లాకలున్నించి వాటిని విడదీస్తారు. (రా. 6, 24).

అంటుతోట్టి గంజి పోసుకొనే పాత్ర; నేతనేసే టప్పుడు, బట్టముండుభాగం బిరుసెక్కటానికి పూసే గంజి దీంట్లో పోసుకొంటారు. (తె. 18, 55).

అంటుదింపు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, గంజితో అంటుకుపోయిన పోగులు శేతో విడదియ్యటం (కో. 16, 20).

అంటుపట్టు క్రి. 1. పడుగులో కిందిపోగులు, పై పోగులు అంటుకోకుండా సందులాకలు పుట్టటం. (కో. 6); **2.** సరిచేసేటప్పుడు, అంటుకుపోయిన పడుగుపోగులు శేతో విడదీసి సాపుచెయ్యటం (కో. 9ఎ, 25, 26, 35).

అంటుపివ నేతనేసేటప్పుడు, బట్టముండుభాగం (= వాయి) బిరుసెక్కటానికి గంజి పూసేగుడ్డ. చూ. చిత్రం 142-1 (తె. 25).

అంటువదిలించు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో అంటుకుపోయిన పోగులు విడదియ్యటం; అనిలాకతో బాటు మరోలాకదూర్చి పైకివత్తుతారు. (కో. 30, 37).

అంట్లబాడు ఉ. అంటల్బాడు; పర్యాయ. కొల్లదారం.

గుర్తు దారం. అచ్చతికిన పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి కొలిచేదారం; మామూలుగా గజం పొడుగుది. (కో. 2, 8, 6, 7).

అంట్లబద్ద పర్యాయ. చూ. అచ్చనలాక. అచ్చతికిన పడుగుమీద, గుర్తులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజం (కొన్నిచోట్ల, మూరెడు) పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు; చూ. లాక. (కో. 23).

అంట్లకర్ర పర్యాయ. చూ. అచ్చనలాక. అచ్చతికిన పడుగుమీద, గుర్తులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజం (కొన్నిచోట్ల, మూరెడు) పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల, మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు. (కో. 4).

అంట్లెత్తు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో అంటుకుపోయిన పోగులు విడదియ్యటం; అనిలాకతో బాటు మరో లాకదూర్చి పైకి ఎత్తుతారు. (కో. 20; రా. 24).

అండా 1. ఒకరకం గిన్నె; దీంట్లో రాగిపిండి ఉడకబెడతారు. (రా. 1); **2.** రంగునీళ్ళు కాచే పెద్ద ఇనపడతా; మామూలుగా, నలుపలకలది; కొన్ని చోట్ల, గుండ్రటిది; దీంట్లో నూలుబడిలువేసి ఉడకబెడతారు. చూ. చిత్రం. 282 క. 3 (కో. 2, 5, 9, 11, 14; రా. 12, 15).

అండ్లజాపు (క్రి.) రూ. అనులుజాపు; పర్యాయ. చూ. అల్లుచాపు (1). అచ్చతికిన పడుగును ఆరుబయట పారదియ్యటం; ఒకవైపున ఊడై కు, మరొకవైపున సరిగుంజ (కొన్నిచోట్ల గుంపం)కు కట్టి చాపుతారు. (తె. 13).

అతకడ నాలుగుచీరల నేతకు సరిపడే పడుగునాలు; అచ్చతికింది (రా. 13).

అతుకుకచ్చి అచ్చశకటానికి తెంపేపోగులు; సరిచేసేటప్పుడు, వీటిని చివరికి జరుపుతారు; దిగువకోలల (కో. 9ఎ).

అతుకు(డు) రూ. అతుకులు, పర్యాయ. చూ. తల్లు (1). అచ్చతికిన పడుగు. (కో. 14; తె. 15-17, 21, 26, 27, 29, 30; రా. 12, 19, 20).

అతుకు(డు)కలుపు (క్రి.) పర్యాయ. చూ. అల్లు చేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి, నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులు వేసి, చివర పాయలకు ముడులువేసి, మగ్గానికి అమరుస్తారు. (తె. 15, 26, 30).

అతుకుడుగోల అచ్చతికిన పడుగు పోగుల్లో, అతుకుల్లదగ్గర దూర్చిన కర్ర (తె. 10).

అతుకుడుచాపు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. అల్లుచాపు (1). అచ్చతికిన పడుగును ఆరుబయట పారదీయ్యటం (తె. 15); 2. పర్యా. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా వెయ్యటం (కో. 14; తె. 17, 27; రా. 12, 19 20).

అతుకుడుచేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి. నేతకు అనుకూలంగా సాపుతేయ్యటం; పడుగుపేద గుర్తులు వేసి, చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు. (తె. 18).

అతుకులబద్దె పడుగుకు అతికిన బద్దెపోగులు (రా 11).
అతుకులు చూ. అతుకు (దు). (తె. 24, 25 28, 31-33).

అతుకులుకోయు (క్రి.) అచ్చతికే బద్దెపోగుల కొనలు వరనగా కొయ్యటం. (కో. 37).

అతుకు(లు)దాటించు (క్రి.) పర్యా. అతుకులు దాటేయు. అచ్చతికిన పడుగులో, అచ్చకు అవతల ఉన్న అతుకులను వన్నె ఇవతలకు జరపటం. (తె. 27, 28).

అతుకులుదాటేయు (క్రి.) పర్యా. అతుకు (లు) దాటించు. అచ్చతికిన పడుగులో, అచ్చకు అవతల ఉన్న అతుకులను వన్నె ఇవతలకు జరపటం (రా. 24).

అతురాయిచేయు (క్రి.) ఇల్లువట్టి లోపలకు తీసుకోటం (రా. 7).

అత్తకోడలంచు చీరకు రెండు చివరలా రెండు రకాల రంగులు పెట్టి నేసిన అంచు; మామూలుగా, ఒకవైపు అంచుకు నీలి, మరొకవైపు అంచుకు తొగరు రంగులు పెట్టి నేస్తారు. (కో. 11, 33).

అద్దకవట్టి వేణ్ణిళ్ళలో రంగు అద్దటానికి నూలు లడిలు తగిలించే ఇవ(రేకు)గొట్టం; కొన్నిచోట్ల, ఇవపకమ్మి వాడతారు: చూ. కమ్మి. (తె. 25).

అద్దకం నూలుకుగాని బట్టకుగాని రంగు వెయ్యటం (తె. 4).

అద్దకంవొట్టి అద్దకంరంగు పోసిన వొట్టి. చూ. చిత్రం. 282 క. 2 (కో. 28).

అద్దకంబొంగు వేణ్ణిళ్ళలో రంగు అద్దటానికి, నూలు లడిలు తగిలించే వెరురుగొట్టం. చూ. చిత్రం. 282 త. 1 (తె. 25).

అద్దముత్తాలచీర ఉ. అద్దముత్తేలచీర. కమిలో మద్ది కాయుడితైను పెట్టి. అంచుకుప్పడం వద్దతిలో నేసే చీర; అదనంగా రెండు పాపుచెక్కలు అమ్మకమ్మి నేస్తారు (తె. 14).

అద్దు (< హద్దు). ముప్పాతికగళం నేతగుడ్డ; ఒక రవికకు సరిపడేది. (కో. 24).

అద్దుపేదవ పర్యా. చూ. పేదచ(1). పడుగు తడవ టానికి, గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, బద్దె పేలికలు కుప్పచేసి పేదనగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో, పడుగుకు గంజికాచి. అంబలికాచి వట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం. 74. 2 (కో. 8 5, 9a).

అన చూ. అని (1); హరిజనులవాడుక. (కో. 9; తె. 8. 20).

అనగొట్టు చూ. అనిగొట్టు (తె. 20).

అనవడు (క్రి.) ఆనుపోనేటప్పుడు, పడుగులో అని వడటం. (తె. 8).

అనసూయ ఉ. అసూర్య. కాషాయ (= ఒక రకం ఎరుపు) రంగు. చూ. చిత్రం. 298 (కో. 12, 13, 24, 26, 28).

అనసూయచీర కాషాయ (= అసూయ) రంగు చీర. (కో. 26, 35).

అనార్కలిటూ టిగిగిలో, ఎర్రదానిమ్మ మొగ్గ. ఆకు వరనగా నేసిన డిజైను (బుటా). (కో. 2).

అని (-కట్టు, -వడు, -పోయు; బ. అండ్లు, అనులు, అన్లు); ఉ. పని; చూ. అణి, అన, అనె; పర్యా. కచ్చి (1). పడుగులో కింది పోగులూ పై పోగులూ X ఆకారంలో కలిసేటటు; ఆనుపోనేటప్పుడు, అనువీటల నడిమి కొయ్యలకు అని వడుతుంది; పడుగేరేటప్పుడు, ఈ అనుల వెంబడి లాకలు దూరుస్తారు. (కో. 1-11, 13-15, 18, 27, 30, 31; తె. 2-7, 10-19 21, 22 25-28 30-32; రా. 1-13, 15-18, 20 23, 24); 2. పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చకర్రల వడిదారాలకు వేసినలా; నేకనేసే టప్పుడు, పడుగు పోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈలంకెల్లో నుంచి బెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం. 100. 3 (తె. 17; రా. 4);

3. పర్యా. చూ. వడి (7). పవారుమగ్గు కట్టుబడితో, పై వట్టెకు కింద బిగించిన కర్రకు అల్లిన పురదారం; ఇటువంటివి కర్రపొడుగునా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 324. 2 (తె. 27); 4. చూ. ఆనె. ఉన్నివడుగులో కింది పోగులూ పై పోగులూ X ఆకారంలో కలిసే వోటు; ఆనుపోనేటప్పుడు, గూటాలకు అని వడుతుంది. పడుగునేసేటప్పుడు, ఈ అనుల వెంబడి లాకలు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం. 312. 3 (తె. 3, 6 7, 10, 22 25, 26, 28).

అనివిరు (క్రి.) ఉ. అనేరు. అచ్చకట్టేప్పుడు, బెంతు దారాల్లో పై పోగులకు; కిందిపోగులకు మధ్య X ఆకారంలో లంకెవచ్చేటట్టు విడదీయ్యటం. (కో. 1. 6-8; తె. 21; రా. 18).

అనికట్టు 1. (క్రి.) ఉ. వనికట్టు; పర్యా. కచ్చె కట్టు. పడుగులో అనిపోగులు కూర్చి దారంతో, కట్టటం (తె. 10, 27); 2. (-కట్టు) పర్యా. కచ్చికట్టు (2). సరిచేసిన తరవాత పడుగులో అనిపోగులు కూర్చి దారంతో వేసినకట్టు. (కో. 2-10, 15; తె. 5, 11, 14, 21, 28; రా. 2-13, 16, 18, 20-23.)

అనికట్టె 1. ఉ. వనికట్టె; పర్యా. చూ. అచ్చులాక. అచ్చు(బద్దె)పోగుల్లో, అని వెంబడి పోగులు చెదరగూడా ఉండటానికి దూర్చిన వెదురుబద్దె. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (తె. 31); 2. పర్యా. చూ. అనిలాక (3). నేతపడుగులో, అనిపోగు వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్దె (లాక); కొన్నిచోట్ల, అనిసూరెముందు దూరుస్తారు. (రా. 12).

అనికర్ర 1. పర్యా. చూ. అచ్చులాక. అచ్చుపోగుల్లో, అని వెంబడి పోగులు చెదరకుండా ఉండటానికి దూర్చిన వెనురుబద్దె. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (రా. 1); 2. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, అచ్చుపడిలో దూర్చిన కర్ర. (రా. 1).

అనికుట్టు (క్రి.) పర్యా. కచ్చెకుట్టు. పడుగులో, అని వెంబడి లాకలు దూర్చటం. (కో. 4).

అనికెతాడు పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టినతాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి, రెండో వైపు ఆకుకు పటాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 1 (తె. 2).

అనికొయ్య (లు) ఉ. అనిగొయ్య, వనికొయ్య; పర్యా. అనిగుంజ (1), అనిపుల్ల, కచ్చికొయ్య, కచ్చి పుల్ల, కొయ్య (9), చిడత (2), చిడతపుల్ల పిల్లకొయ్య. ఆసుపోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు (= మెలికలు) పడటానికి కచ్చిపీటకు బిగించిన పుల్లలు; చూ. అని. చూ. చిత్రం 45 క. 6 (కో. 27; తె. 17, 29, 31).

అనిగుంజ 1. రూ. అణిగుంజ; పర్యా. అనికొయ్య. ఆసుపోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు (= మెలికలు) పడటానికి కచ్చిపీటకు బిగించిన పుల్ల; చూ. అని. చూ. చిత్రం 45 క. 6 (తె. 6); 2. మొగలాసుకు ఆసుపోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు (= మెలికలు) పడటానికి పట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి; రెండు పట్టెలకూ రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 47.5 (తె. 6); 3. ఉ. వనిగుంజ; పర్యా. చూ. అనిగూటం, ఉన్నిపడుగు తోడేటప్పుడు, అనిపడేగూటం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, ఆసుగూటాల్లో మధ్యవరసతో ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 312.2 (తె. 25).

అనిగుంజలపట్టె మొగలాసుకు అనిగుంజ బిగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 47.4 (తె. 6).

అనిగుంజ (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుమధ్యలో ఉన్న అనిని ఒక చివరికి జరపటం; లాకలతో జరపుతారు. (తె. 22).

అనిగూటం రూ. అనెగూటం, అనెగూటం; పర్యా. చూ. అనిగూజ (3), అనిగొయ్య, కచ్చుగుంజ. ఉన్ని పడుగుతోడేటప్పుడు, అనిపడేగూటం; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, ఆసుగూటాల్లో మధ్య వరసతో ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 312.2 (తె. 6, 7, 28).

అనిగూర్పు (క్రి.) ఉ. వనిగూర్పు. అనిపోగులు చెరికిపోకుండా చక్కశెయ్యటం; సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో అనికి రెండు వక్రలా ఉన్నలాకలు దగ్గరగా జరపుతారు. (తె. 22, 23).

అనిగొట్టు (క్రి.) రూ. అనగొట్టు, అనెగొట్టు. గొంగడిచేసేటప్పుడు, పేకపోగు దగ్గరబడేట్టు జేముతో ఒత్తటం (తె. 26).

అనిగొయ్య పర్యా. అనిగూటం. ఉన్నిపడుగు తోడేటప్పుడు, అనిపడే ఆసుగూటం; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, ఆసుగూటాల్లో మధ్యవరసతో ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 312.2 (తె. 28).

అనిచిడత (లు) మొగలాసుకు బిగించిన నిలుపు కొయ్యకు, పైన అద్దంగా బిగించినపుల్ల. చూ. చిత్రం 47.6 (తె. 6).

అనిచివర 1. పర్యా. చూ. అనిసూరె (2). దండె దగ్గర, నేతపడుగులో అని వెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; మామూలుగా, దండెకు రెండు వైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 127.8 (రా. 13); 2. పర్యా. చూ. అనిచువ్వ (1). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుపోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (రా. 13).

అనిచివ్వ చూ. అనిచువ్వ (1). (రా. 5).

అనిచువ్వ 1. రూ. అనిచివ్వ; పర్యా. అనిచివర (2), అనిసూరె (1). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుపోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. (కో. 8; తె. 13, 14); 2. పర్యా. చూ. అనిసూరె (2). దండెదగ్గర, నేతపడుగులో అన్నివెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; మామూలుగా, దండెకు రెండు వైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 127.8 (కో. 8).

అనిచెక్క నవాదుమగ్గానికి నేతకట్టెను బిగించిన చెక్క; బెత్తకు, తక్కువ వెడల్పు, తైనకు, పైగా పొడుగు ఉండేది; దీని బెజ్జాలగుండా పోగులు బయటికి వస్తాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314 చ. 3. (కో. 12).

అనితెరుచు (క్రి.) పడుగుపోగులు కొన్నిపైకి కొన్ని

కిందికి విడబడేటట్లు చెయ్యటా; పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు విడబడతాయి. (కో. 5, 6; తె. 7).

అనిపోగు (క్రి.) ఉ. -బొక్క. పడుగుపోగులు కొన్ని పైకి కొన్ని కిందికి వచ్చి, అనిపోగులు విడబడటానికి పావుచెక్క తొక్కటా. (కో. 9-10, 27; తె. 4; రా. 8, 10-12, 16).

అనిదారం పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చుబట్టె పోగుల్లో, అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగులవలన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్ని చోట్ల, నన్నబద్దలతో కలిసి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ. (రా. 13, 14, 18).

అనిపట్టె 1. ఉ. అనిపట్టి; పర్యా. చూ. మేకుల కమ్మి. మరాసుమీద మేకులు వింగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గుల పట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు, పడుగులో అనులుపడతాయి; ఇటువంటివి, 8-20 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 2; రా. 17); 2. పర్యా. చూ. ఒగ్గులపట్టె. మరాసు కట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే జెట్టాలు గల కేకు ముక్కలు ఉంగరాలు వింగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు దీనిమీద ఆడుతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కుూ జరుపుతూ ఉంటుంది; ఇలా జరగటంవల్ల పడుగులో అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 50.11 (రా. 18).

అనిపాటు అనిసరిగాపడి, నేతబాగా కలిసిరావటం (రా. 14).

అనిపుల్ల పర్యా. చూ. అనికొయ్య. ఆసుపోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు (=మెలికలు) పడటానికి కచ్చిపీటకు వింగించిపుల్ల. చూ. చిత్రం 45 క. 6 (కో. 9; రా. 18).

అనిపోగులు అచ్చుతో అనిపడ్డ పోగు; అచ్చుతికే పడుగులో చివరి అనిదారం; కిందిపోగులూ పైపోగులూ X ఆకారంలో వస్తాయి. (కో. 9);

అనిపోయు (క్రి.) పడుగునూలులో పైపోగులూ కింది పోగులూ కలిసేటట్లు (=అనులు పడేటట్లు) ఆసుపొయ్యటం (కో. 2, 3, 8; తె. 11, 12).

అనిబల్ల పర్యా. చూ. తలసీట. ఆసుసీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండు చాళ్ళలో ఆసుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 27).

అనిమూయు (క్రి.) పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు పైకి లేచిన అనిపోగులు మళ్ళీ పడుగులో కలిసిపోయేటట్లు చెయ్యటం; పావుచెక్క మీదినుంచి కాలుతీసేస్తే అనిమూసుకొంటుంది. (కో. 4-10; రా. 13-15, 17).

అనిలాక ఉ. వండ్లాక, వండ్రేక. 1. పర్యా. చూ. లాక (2). పడుగులో, అనివెంబడి దూర్చిన వెదురు

బద్ద; మామూలుగా, ఇటువంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదిరిపోకుండా ఉండటానికి లాకలు వేస్తారు; చూ. చిత్రం. 62 చ. 3 (తె. 13, 22; రా. 15); 2. పర్యా. చూ. అచ్చులాక. అచ్చు పోగుల్లో, అనివెంబడి పోగులు చెదరకుండా ఉండటానికి దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (రా. 15); 3. చూ. అబిలాక. అనిలేక; పర్యా. అనికట్టె (2). నేతపడుగులో, అనిపోగుల వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద (=లాక); కొన్నిచోట్ల, అనిసూరె ముందు దూరుస్తారు. (తె. 3, 12, 28; రా. 8, 11, 13, 15, 19, 22).

అనిలేపు (క్రి.) పడుగుపోగులు కొన్ని పైకి కొన్ని కిందికి వచ్చి, అనిపోగులు పడుగుమట్టానికి రావటం; పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అనిపోగులు పైకివస్తాయి; (కో. 3, 6, 10, 22; రా. 7, 14-19).

అనిలేపు (క్రి.) ఉ. వనిలేపు. 1. పడుగులో, అని పక్కన ఉన్నలాకతో మరో లాక చేర్చి పైకి ఎత్తటం (తె. 22); 2. పర్యా. అనులేపు. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు లాకలతో ఎత్తటం; అంటుకుపోయిన పోగులు ఇలా విడదీస్తారు.

అనిలేక ఉ.వండ్రేక; చూ. అనిలాక (3). (తె. 6, 22).

అనివడి పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకువేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లో నుంచి వెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం. 100. 3 (రా. 12).

అనివిరుగు (క్రి.) గొంగడి నేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు కలిసిపోవటం; జంత్రిం వాలిస్తే, పోగులు కలిసిపోతాయి; జంత్రిం లేపితే పోగులు విడబడతాయి (తె. 28).

అనిసువిరె ఉ. వంచువిరె. వనిసువిరె; చూ. అనిసూరె (1). (తె. 22).

అనిసూరె 1. చూ. అనిసువిరె; పర్యా. చూ. అనిచువ్వ (1). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. (తె. 5); 2. పర్యా. అనిచివర (1), అనిచువ్వ (2), కచ్చిచివర. దండెదగ్గర నేతపడుగులో అనివెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; మామూలుగా, దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 127. 3 (తె. 4).

అనులుబాపు (క్రి.) చూ. అండ్లుబాపు (కో. 18).

అనులుదిద్దు (క్రి.) అనిపోగులు సాపుచెయ్యటం. (కో. 27).

అనులుపట్టు (క్రి.) అనిపోగులు తీసుకోటం; వడుగుతో పైపోగులు విడదీసేటప్పుడుగాని, ఒక వడుగుతో కొన్ని రకాల రంగుపోగులు అతకవలసినప్పుడుగాని పోగులు తీసుకొంటారు. (కో. 18).

అనులులేపు (క్రి.) ఉ.పనులేపు. ఉన్ని పడుగు సరిచేసేటప్పుడు, అనులవెంటిడి సరిబద్దలు దూర్చి పైపోగులు ఎత్తి కిందిపోగులు విడదీయటం (తె. 25).

అనులెత్తు (క్రి.) పర్యా. అనిలేపు (2). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుతో అనిపోగులు లాకలతో ఎత్తటం; అంటుకుపోయిన పోగులు ఇలా విడదీస్తారు. (కో. 7, 27; తె. 12; రా. 13).

అనులేరు (క్రి.) అనిపోగులు విడదీసి సాపుచెయ్యటం (కో. 30, 31).

అనువంతుడుకొయ్య (< హనుమంతుడు) ఎడరు దోసెను మోసే, కుడివైపు కొయ్య గూటం. చూ. చిత్రం 110 (కో. 4).

అనువుతాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు (2). మర మగ్గం నిలుపువట్టెను, మేరువుపలకకు బిగించి, నన్న పుల్లతో వడిపెట్టినదారం; మేరువుపలకను పైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని, దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం. 118. 6 (రా. 17, 24).

అనువుపుల్ల పర్యా. చూ. బిరువుల్ల (2). మర మగ్గం నిలుపువట్టెకు మేరువుపలక బిగించి, తాడు వడి పెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 118. 7 (రా. 17, 24).

అనె చూ. అని (1). (కో. 18; తె. 7, 9, 11, 23, 27, 29).

అనెగూటం చూ. అనిగూటం. (తె. 9).

అనెగొట్టు (క్రి.) చూ. అనిగొట్టు (తె. 7, 11).

అనెరెరుచు (క్రి.) గొంగడి సేసేటప్పుడు, జంత్రిం లేపి అనిపోగులు విడదీయటం. (తె. 27).

అనెలిచ్చు (క్రి.) అనిపోగులు విడదీయటం; వెదురుబద్దలు దూర్చి విడదీస్తారు. (తె. 11).

అప్పలమృచీర ఇరవై నెంబరు నూలుపెట్టి నేసిన తెల్లచీర; రెండు వైపులా, రంగుల్లో అంచులు సేస్తారు. (కో. 18).

అబ్బాసి ఉ. అబ్బాసీ. 1. ఎరుపు నల్ల దొంగరు కలిసినరంగు (కో. 7); 2. కడవనీలిలో కొద్దిగా ఎరుపు కలిసినరంగు (తె. 18); 3. నల్ల పంకాయ రంగు (తె. 17); 4. నలుపురంగు (తె. 21).

అబ్బాసిచీర ఒకరకం నల్ల (= అబ్బాసి)రంగుచీర; ముదురుఎరుపు కలిసింది. (తె. 21).

అమాస కృష్ణపక్షంలో చివరిరోజు; అమావాస్య. (కో. 12).

అమిసాకుపట్టె(లు) సగం నీలి, సగం తెలుపు వస్త్రాల్లో అరంగుకం చొప్పున నేసిన పట్టె(లు). (కో. 4).

అముడు పర్యా. చూ. చిగురు. అంచులో చిట్ట చివరిభాగం; కొన్నిచోట్ల చివరికొలత విడిచి అంచు సేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చివరిభాగంలో సేస్తారు; మామూలుగా, ఈ నేతకు జమిలిపోగులు (= మందపుదారాలు) వాడతారు. చూ. చిత్రం. 155. 1 (కో. 90 ఎ).

అమురుదండె పర్యా. చూ. సూత్రాలకపట్టె (2). మగ్గంతాళ్ళు (= పలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ. వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (రా. 24).

అమెరిక నేలుబూచీర చిన్నజీపువులు (దాదాపు 120 వరకూ) పెట్టి నేసిన ఒకరకం చీర; అమెరికాలో జరిగిన ఒక ప్రదర్శనం నిమిత్తం నేసి పంపిన నమూనా. (కో. 2).

అమెరికాషర్టింగు అమెరికాకు ఎగుమతి చెయ్యటానికి నేసిన ఒక రకం చొక్కాగడ్డ. (రా. 4, 5).

అంబలికుండ 1. చూ. అంబలికుండ (1). (తె. 17);

2. చూ. అంబలికుండ (2). (తె. 11, 26).

అంబలిపిడచ చూ. అంబలిపిడచ (తె. 11).

అంబలిపేర్చు పర్యా. చూ. అంబలికుండ (2). ఉన్నిపడుగుకుపెట్టే చింతఅంబలి కాచే పెద్దకుండ. (తె. 10).

అంబం రూ. అమ్మం. వీసిన తరవాత, పొడుగ్గా చుట్టిన ఉన్ని. (తె. 22).

అంబరసులేలు ఒకరకం నేతడితైను. "చిన్నపిల్లలు వేసుకునే అంబరసులాగ పడుతుంది". (తె. 21).

అంబర్ చెర్లా ఏకాంబరం అనే ఆయన తయారు చేసిన మరరాట్నం; ఇది ఇటీవలే రామకలోక వచ్చింది; దీని మీద వేగంగా దారం తియ్యవచ్చు. (తె. 28).

అంబర్ నూలు అంబర్ చెర్లా మీద వడికిన నూలు (కో. 34).

అంబర్ రోజు ఉ. అంబర్ రోజు. ఒకరకం, లేతరోజు రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 3, 10).

అంబలి పర్యా. అంబలిగంకి గంజికూడు. పలకగా ఉడకబెట్టిన పిండి; మామూలుగా, చోడిపిండి వాడతారు; దీన్ని పడుక్కు పెడతారు. (కో. 9, 28, 31, 37; తె. 7, 9, 17, 22, 28-33).

అంబలిఅదీత ఉన్నిపడుగుకుపెట్టే చింతఅంబలి పోసిన చిన్నకుండ. చూ. చిత్రం 314.13 (తె. 28).

అంబలికుండ 1. రూ. అంబలికుండ (1). నూలు పడుగుకుపెట్టే అంబలి కాచే కుండ. (కో. 9ని; తె. 33); 2. రూ. అంబటికుండ(2); పర్యా. అంబటిపేర్పు. ఉన్నిపడుగుకు పెట్టే చిందాంబలి కాచే పెర్పు కుండ. (తె. 27, 28).

అంబలిగంజి ఉ. అంబలి; పర్యా. చూ. అంబలి. పరిచగా ఉడకపెట్టిన పిండి; మామూలుగా చోడిపిండి వాడతారు; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు. (కో. 25, 26, 30).

అంబలితొట్టి 1. అంబలి పోసుకొనే తొట్టి. (తె. 30); 2. పర్యా. తొట్టి (2), నరితొట్టి (3). చింత అంబలి పోసినతొట్టి (చిన్నకుండ). (తె. 7, 9, 22, 28).

అంబలిపిడచ 1. పడుగు తడవటానికి అంబలిలో ముంచిన గుడ్డ; చూ. పిడచ(1). (తె. 30-32); 2. రూ. అంబటిపిడచ; పర్యా. కొరుబొంత, గొంగడి(కొరు) బొంత. గొంగడిపిడచ, తొడగరిబొంత, పిడచ. గొంగడినేతలో పడుగు తడవటానికి అంబలిలో ముంచిన (గొంగడి)గుడ్డ. చూ. చిత్రం 315 క. 20 (తె. 26, 28).

అంబలిపెట్టు (క్రి.) అంబలిపిడచతో, ఉన్నిపడుగుకు అంబలి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి అంబలి (కొన్నిచోట్ల, గంజి) పెడతారు. (తె. 10, 28-29).

అంబలిబండ పర్యా. చూ. గంజిబండ. గంజి, అంబలి మొ. వాటిలో పడుగు తడవటానికి పరిచిన రాయి. చూ. చిత్రం 74.1 (తె. 31).

అంబలిసొరవ గంజిపోసుకునే ఒక రకం మట్టి పాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు, బట్ట ముందుభాగం బిరుసెక్కటానికి గంజి దీంట్లో పోసుకొంటారు. (తె. 33).

అంబారి బట్టలమీద నేసే కలంకారీ అద్దకం డిజైన్ నుల్లో ఒకరకం (కో. 12).

అంబారిదండె ఉ. -దండి; పర్యా. చూ. సూత్రాల కట్టె (2). మగ్గంతాళ్ళు (=పలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లల తాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి పైన అమర్చిన కల్ల; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం. 121 క. 44 (తె. 2, 7; రా. 17).

అంబారిదండెతారు అచ్చుకు ఆధారంగా, అంబారి చండెకు వేసిన పొడుగుతాడు; అచ్చుసూత్రం (2). చూ. చిత్రం. 121 గ. 1 (రా. 17).

అంబికాడితై ను చీరకొంగులో నిలుపుగీరలు పడేట్టు నేసిన డిజైన్. (తె. 21).

అంబుదబ్బ పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). తాడు కట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూడే ఏకుతారు. చూ. చిత్రం. 9 క. 12, (రా. 22, 24).

అమ్మం (-య్యం) చూ. అంబం. (రా. 20).

అమ్మవారిసాలితే చౌడీళ్ళు పడుగునాను, అమ్మ వారి గుడిలో పద్మాకారంలో అయిదు రంగులతో రాసే పట్టు (ముగ్గు). (తె. 24).

అంసపేటంచు పర్యా. హంసలంచు. హంస ఆకారంలో డిజైన్లు పడేట్టు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, హంస, శిగ, ఆకు, కేస్తూరు. చూ. చిత్రం. 157 (తె. 4).

అంసబేలుకమ్మి హంస ఆకారంలో డిజైన్లు నేసిన కమ్మి. (రా. 15).

అయికదురు ఒకరకం ఉన్ని కదురు; పెద్దది; చిన్న కదుర్లతో వడిన దారం దీనిమీదకి తోచుకొంటారు. (తె. 27, 28).

అర కదురు నిండా వడిన నడెం (నార) దారం; నేతలో నిలుపుకు వాడతారు. (తె. 25).

అరకపూతపూయు (క్రి.) గుడ్డపిడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజి పట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంబలి పెడతారు. (తె. 31).

అరకపేటు అంచులో నేసే ఒక రకం డిజైన్. (కో. 14).

అరగ నూలు తెక్క: లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు; మొత్తం 880 గజాల పొడుగు. (కో. 17).

అరటితడవ అరటిమొక్క చెర్మం ఒలిచి, నండపెట్టి తీసిననార; ఏదైనా కట్టటానికి వాడతారు. (కో. 20).

అరటిపచ్చ ఆకుపచ్చరంగు. చూ. చిత్రం. 288 (కో. 14).

అరటిపొత్తి ఉ. -బొత్తి; పర్యా. దవ. సన్న దారం తీసేటప్పుడు, చేతిపెనుట అంటుకుండా ఏకుపెట్టుకొనే అరటిదొప్ప; కొన్నిచోట్ల తోలుతిత్తి వాడతారు. చూ. చిత్రం. 17 చ. (కో. 33).

అరపేసుపచ్చ ఉ. అంటారు-. 1. ఒకరకం ఆకు పచ్చరంగు; గ్రీన్. 800, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రో సల్ఫేట్ తయారుచేస్తారు. (కో. 2, 4, 13; తె. 2, 5, 18, 31; రా. 5, 7, 10); 2. (రామ)చిలకపచ్చ కంటే ముదురురంగు (కో. 12, 15); 3. తేక ఆకుపచ్చ (కో. 14); 4. ప్రభావరంగు (కో. 16); 5. పిగ్రిక్ చూ. చిత్రం 288. (రా. 12).

అరపిడి పిడిలో నగం నూలు; లడి; చూ. పిడి. (కో. 11, 12, 17).

అరపోగు నాడె వాడేసినప్పుడు, పడుగులో ఒక వైపునుంచి మరొక వైపుకు అడ్డంగా కలిసిన దారం; వేకకువడ్డ ఒకదారపు పోగు (కో. 7).

అరలడి ఉ. అర్లడి. పది చిలపలనూలు; చూ. లడి. (కో. 3).

అరవంకిపేట అనునో వంకిల మాదిరిగా నేసిన ఒక రకం డిజైను. చూ. చిత్రం 158 (కో. 20).

అరిటాకులకడ్డి అరటిచెట్టు, మూడు ఆకులు, అరటి గెల సమూహాలు నేసిన డిజైను. (తె. 21).

అరితట్టు (క్రి.) పడుగుపోగులు, పడుగేరుకర్రమీద పరసు కొనేటట్టు అరిచేతో తట్టటం. (కో. 6).

అరితాడు ? సరిచెయ్యటానికి చాపిన ఉన్నిపడుగు బిగించిన తాడు. (తె. 6).

అరుగు పట్టువారం వడికేటప్పుడు, రాట్నం దగ్గర కూర్చోటానికి కట్టిన వేదిక (కో. 14).

అరుంజం అరపుంజం; ముప్పయి కొలుకుల (= అరవై పోగుల) దారం (కో. 24).

అరుణోదయం ఎర్రకనకాంబరంలో ముదురురంగు చూ. చిత్రం 288 (కో. 9).

అర్థ ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పెద్దమూకుడు మాదిరిది; పెంకె; మండ; దీంట్లో రంగునీళ్ళుపోసి నూలుండిలు తడుపుతారు. (కో. 7).

అర్థకుట్టు ఉ. అర్థ-. ఒకరకం కుప్పడం (= కుట్టు) నేత. (రా. 28).

అర్థబుగడ ఉ. అర్థ-; చూ. అర్థబుగడి. (రా. 11, 15, 16).

అర్థబుగిడి ఉ. అర్థ-; చూ. అర్థబుగడ. మొగ్గ (= బుగిడి) లో పై సగం నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 159 (రా. 16).

అర్థబొటు సగానికి నూలు చుట్టిన కండె; ఇది పేకకు (= నేతలో అడ్డానికి) వాడతారు (రా. 6).

అర్థ(లు) ఉ. అర్థ. పేకదారం సగం వరకూ ఉన్న కండె(లు). (తె. 8).

అలవాటు మగ్గానికి ఎడమవైపు. (కో. 84).

అలిజరిన్ పూర్వం పీపాల్లో దిగుమతిఅవుతూ ఉండే ఎరుపురంగు; బర్మనీనుంచి వచ్చేది. (తె. 8).

అలుకు 1. (క్రి.) పర్యా. అలుకుడుజేయు, చిలక రించు, జిమ్ము. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బాగా బిరు సెక్కటానికి గంజి చిలకటం; గంజిపిడచ ఒకచేతో పట్టు కొని, రెండోచేతో దానిమీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే పడుగుమీద అలుకు పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు. (తె. 25); 2. (-చల్లు -వేయు). పర్యా. గంజిఅలుకు పూసఅలుకు, పై గంజి, పై సరి, రవ్వ. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బిరు సెక్కటానికి పై న చిలికిన గంజి; గంజిపిడచ ఒక చేతో పట్టు కొని, రెండో చేతో దానిమీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో గంజి చిలుకుతారు. (కో. 1-7, 10, 22,

25, 27, 28, 30-32, 34, 37; తె. 7, 9, 13, 20, 22, 27, 28; రా. 1).

అలుకుజల్లు (క్రి.) కళ్ళాపుమాదిరిగా నీళ్ళుచల్లటం (తె. 17).

అలుకుడుకలుపు (క్రి.) ? అంబలితో తడిపిన ఉన్ని పడుగును కుంచెతో దువ్వుతూ అక్కడక్కడ గంజి చిలకటం. (తె. 20).

అలుకుడుజేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. అలుకు (1). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బిరు సెక్కటానికి గంజి చిలకటం; గంజిపిడచ ఒకచేతో పట్టుకొని, రెండో చేతో దానిమీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే, పడుగుమీద అలుకుపడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో గంజి చిలుకుతారు. (తె. 23).

అలుకుడుదారం పర్యా. చూ. అల్లికదారం. అచ్చతికిన పడుగులో, చివరి పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టుగర్రకు కడ తారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రం 128 వ. 2 (కో. 4).

అలుకుతాడు నూలుబొందుకు చుక్కకట్టటానికి, గుర్తులు వేసుకొనేటప్పుడు, కొలత చూసుకొనేతాడు. (కో. 7).

అలుకుపండుగ చేలల్లో జనుము విత్తనాలు చల్లే టప్పుడు, మృగశిరకాత్రో చేసుకొనే పండుగ పాయసం వండి తీసుకువెళ్ళి, పంచపాదవుల బొమ్మలు నిలిపి, కొలిచి, నైవేద్యం పెడతారు. (తె. 25).

అలుకుమండ పర్యా. మండ. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుమీద గంజిచిలికే ఆకులరెమ్మ; వేప వెంపలి మొ. చెట్ల మండలు వాడతారు (రా. 7, 8).

అలుకేయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుమీద గంజి చిలకటం (తె. 17).

అలక్కుంచె (< అలుకు + కుంచె; -లాగు, -వేయు). ఉ. అలుక్కుంచి; పర్యా. రవ్వకుంచె, సంకటికుంచె, ఒక రకం కుంచె (= పడుగు దువ్వేది); సుమారు రెండు జేసల పొడుగుంటుంది; సరిచేసేటప్పుడు పడుగు ఆరుబడునులో ఉన్నప్పుడు, దీంతో పై న గంజి చిలకరిస్తారు; పడుగేసేటప్పుడు, పోగులు పాపుచెయ్యటానికి దీంతో దువ్వుతారు. చూ. చిత్రం 79 (కో. 1, 3-5, 7, 10-13, 15, 18, 27, 32, 34, 37; తె. 13; రా. 1, 2, 5, 20, 21).

అలుచు (క్రి.) చూ. అలుము (కో. 3). అలుచునేత పోగులు ఎడంఎడంగా వచ్చేట్టు నేసిన నేత (రా. 5).

అలుము (క్రి.) చూ. అలుచు. నూలు జాడించటం; ఉత్పటం (కో. 2).

అల్లిగాయరసం కలంకారీ రంగుల అద్దకంలో వాడే ఒక ద్రవం; కరక్కాయపువ్వు కాచి తీసింది; ఇది పూస్తే ఆకువచ్చరంగు వస్తుంది (కో. 12).

అల్లుకుంచె కలంకారీ అద్దకంకోసం, కరక్కాయ రసం (= అల్లిగాయరసం)లో ముంచేకుంచె; చూ. కలం (కుంచె). చూ. చిత్రం 283 గ. 3 (కో. 12).

అల్లకంతాడు పర్యా. చూ. ఆకలంతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు కట్టిన తాడు; ఒకవైపు ఆరునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు వీలవాలిగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 5 (కో. 2).

అల్లనేరడిరంగు ఒక రకం నీలరంగు; నలుపు, ఊదా కలిసింది; నల్లవంకాయకంటే ఒక వన్నె తక్కువ ఉన్న రంగు. చూ. చిత్రం 286 (తె. 9).

అల్లికేకర్ర ఉ. అల్లిక్కర్ర; పర్యా. చూ. పొట్టె కోల. నేతపడుగు చివర, పాయల తాళ్ళు కట్టిన కర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పొట్టెలు మెలికేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (కో. 1, 3).

అల్లికతాడు పర్యా. చూ. అల్లికదారం. అచ్చతికిన పడుగులో, చివర పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టుగర్రకు కడతారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 1. (కో. 3).

అల్లికదారం ఉ. అలకదారం, అల్కుదారం; అల్లిక దారం; పర్యా. అలుకుదుదారం అల్లికతాడు, అల్లు దాడు, అల్లుదారం, జాలెతాడు, మలతాడు. అచ్చతికిన పడుగులో, చివర పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టుగర్రకు కడతారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 1 (కో. 1, 3; తె. 14, 16).

అల్లు 1. ఉ. వల్లు; పర్యా. అతుకు(డు); మడికెల (1) మల (3). అచ్చతికిన పడుగు. (కో. 1-8, 7-9, 12, 17, 18, 22-24, 30, 32, 34-36; తె. 1-5, 7, 9-14, 19-23; రా. 1, 10, 15-18, 23, 24); 2. పర్యా. జాలు. అచ్చతికిన పడుగులో, చివరిపాయ పోగులు (కో. 6); 3. పర్యా. చూ. చుట్టు (4). మగ్గానికి అమచ్చ, నేతబయలులో చావిన పడుగునూలు; ఒక ఉరుపు (బట్ట) నేతకు సరిపడేది. (రా. 15, 23).

అల్లుకట్టు 1. ఉ. వల్లుకట్టు. పర్యా. చూ. అల్లు

చేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయటచాపి, నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులు వేసి, చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు. (తె. 1, 7, 9; రా. 15-18, 24); 2. నేతపడుగు, మగ్గంలో అమచ్చటం (రా. 1, 23); 3. పడుగులో చువ్వేమిడి అనిపోగులు, చేరుతో సాపు చెయ్యటం; అనుకుట్టటం (తె. 22).

అల్లుకపై పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో, చివరి పాయలు వింగుచిన కర్ర; మామూలుగా, దీనికి (మలబద్ద జోడించి) పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పొట్టెలుగాని, పొటెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (రా. 15).

అల్లుకలుపు 1. పర్యా. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి, నేతకు అనుకూలంగా సాపు చెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి, చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు. (తె. 12); 2. అచ్చతికిన పడుగుకు, అనుచుపోగులు అతకటం (కో. 9).

అల్లుకుంచె ఉ. అలుకుంచి, అల్లుకుంచి. ఒకరకం కుంచె (=పడుగు దువ్వేది); సుమారు రెండు తెరల పొడుగుంటుంది; సరిచేసేటప్పుడుగాని పడుగేకేటప్పుడుగాని, పోగులు సాపుచెయ్యటానికి దీంతో దువ్వతారు; సరిచేసే పడుగు ఆరుబయటలో ఉన్నప్పుడు, దీంతో వైన గుడి చిలకరిస్తారు. చూ. చిత్రం 79 (కో. 11, 16, 19-26, 28, 31, 32; రా. 10).

అల్లుకో(లు) అల్లుచేసే పడుగులో, కర్రల దగ్గర దూర్చిన బద్ద(లు). (కో. 37).

అల్లుచాపు (క్రి.) 1. ఉ. ? అల్లుజాపు, అల్లుచాచు, అల్లుచాయు; అల్లుజాపు, వల్లుసాపు; పర్యా. అడ్డుజాపు, అతుకుడుచాపు, అల్లుపారజాపు. అచ్చతికిన పడుగును ఆరుబయట పారదీయ్యటం; ఒకవైపున ఊడైకు, మరొక వైపున సరిగుంజ (కొన్నిచోట్ల, గుడపం)కు కట్టి చాపుతారు. (కో. 1-3, 12, 22, 23, 30, 32, 34-36; తె. 4, 11, 21-23; రా. 16); 2. పర్యా. చూ. అల్లు చేయు. ఆరుబయట పడుగు పారదీసి, నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం (తె. 2, 3, 5).

అల్లుచివ్వ ఉ. అల్లునీవ 1. పర్యా. చూ. ఎక్కింపు చివ్వ (2). అచ్చతికిన పడుగులో మొదట (=అచ్చదగ్గర) ఎక్కించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, బద్దగాని, నన్నతెత్తం గాని, ఇనపకడ్డిగాని ఎక్కిస్తారు. 1వరక (కో. 35); 2. పడుగు చుట్టటానికి, పై పోగులకూ కింది పోగులకూ మధ్య ఎక్కించిన కర్ర. (కో. 37); 3. పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమచ్చే పడుగు మొదటి భాగం

(=బద్దె) లో దూర్చిన పొడవాటి బెత్తం; దీన్ని దోసె గాడిలో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇనప చువ్వగాని, వెసురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 29).

అల్లుచేయు (క్రి.) పర్యాయ. అతుకుడుకలుపు, అతుకుడుచాపు (2), అతుకుడుచేయు. అల్లుకట్టు (1), అల్లుకలుపు (1), అల్లుచాపు (2) అల్లుపట్టు (1), మడిచె పట్టు, మలగట్టు (2) మలజాపు (1), మలదోయు. మలపట్టు. అచ్చతికిన పడుగు అరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు. (కో. 17, 22; తె. 10, 19, 20).

అల్లుతట్టు 1. ఒకవైపు వలచగాను, మరొకవైపు చిక్కగాను వచ్చిన నేత. (కో. 32); 2. ఒకవైపు తక్కువ, మరొకవైపు ఎక్కువ వచ్చిన నేత. (కో. 37); 3. ? రెండేసి గజాల నేత చివరిభాగం (కో. 34).

అల్లుదండ్రం పర్యాయ. చూ. బెంతువనె. అల్లుచేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పనిముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగు కర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి, వాటమధ్య పడుగుపోగులు దూర్చి పొడుగ్గా చాపుతారు. చూ. చిత్రం 106 (కో. 7).

అల్లుదాడు పర్యాయ. చూ. అల్లికదారం. అచ్చతికిన పడుగులో చివరి పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టుగర్రకు కడతారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 1 (కో. 9బి).

అల్లుదారం పర్యాయ. చూ. అల్లికదారం. అచ్చతికిన పడుగులో, చివరి పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టుగర్రలకు కడతారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 1 (కో. 8).

అల్లుపట్టు (క్రి.) 1. పర్యాయ. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు అరుబయటచాపి, నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి, చివరి పాయలకు ముడులు వేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు. (కో. 1, 7, 16-18; రా. 10). 2. నేత బయలుతో చాపగా మిగిలిన పడుగునూలు (=అల్లు) చుట్టటం. (కో. 28).

అల్లుపడుగు అల్లుచేసే నూలు పాగడ(లు). (కో. 7).

అల్లుపారజాపు (క్రి.) పర్యాయ. చూ. అల్లుచాపు (1). అచ్చతికిన పడుగును అరుబయట పారదియ్యటం; ఒక

వైపున ఊడైతూ, మరొకవైపున సరిగుంజుకు (కొన్నిచోట్ల, గునపం)కు కట్టి చాపుతారు. (తె. 18).

అల్లుపోయు (క్రి.) అచ్చతికిన పడుగులో అంచు పోగులు కలపటం (కో. 9బి).

అల్లుమోకు అల్లుచేసేటప్పుడు, ఊడై నిలబెట్టి బిగించే లాపుపాటితాడు; చూ. ఊడైతాడు. (కో. 7).

అల్లులాక 1. పర్యాయ. చూ. బద్దెగుచ్చుకర్ర. అచ్చతికిన తరవాత, బద్దెలోపోగులు చెదరకుండా దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 102 త (కో. 25); 2. పర్యాయ. అల్లులాకబద్ద. అల్లుచెయ్యటానికి పడుగు చాపిన తరవాత, వైపోగులకూ కిందిపోగులకూ మధ్య అనివెంబడి ఎక్కించిన వెదురుబద్ద; చూ. లాక. (కో. 34; తె. 20).

అల్లులాకబద్ద పర్యాయ. అల్లులాక (2), అల్లుచెయ్యటానికి పడుగు చాపిన తరవాత, వైపోగులకూ కిందిపోగులకూ మధ్య అనివెంబడి ఎక్కించిన వెదురుబద్ద; చూ. లాక. (కో. 16).

అల్లువిచ్చు (క్రి.) అచ్చతికిన పడుగు (= అల్లు) విడదియ్యటం. (తె. 2).

అల్లునలాక ఉ. వల్లునలాక. అచ్చతికిన పడుగులో మొదట (= అచ్చు దగ్గరి మెలికల్లో) ఎక్కించిన ఇనప కడ్డీ; చూ. ఎక్కింపుచువ్వ (2). (తె. 22).

అల్లుసుక్కు సరిచేసినపడుగులో, అచ్చుకు సరిపడగా మిగిలిననూలు; దీన్నితీసేసి, తక్కువపడ్డప్పుడు కలుపుకొంటారు. (కో. 8).

అల్లుసువిరి పర్యాయ. చూ. ఎక్కింపుచువ్వ (2). అచ్చతికిన పడుగులో మొదట అచ్చుదగ్గర ఎక్కించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల బద్దగాని, నన్నబెత్తంగాని, ఇనప కడ్డీగాని ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త (తె. 28).

అల్లె ఉ. అల్లి; పర్యాయ. చూ. లాహిరి. ఒకవైపుకు మొనచేలిన గుర్తులు, దగ్గరదగ్గరగా, వరసగా వచ్చేట్టు వేసిన డిజైను. చూ. చిత్రాలు 149, 168 (తె. 31, 32).

అల్లెంచు బట్టిచివరి లాహిరి (=అల్లె), మధ్య పట వాలుగీతలు (=నాగముడి) డిజైనుగా వేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, వంకులు వంకులుగా డిజైను పడేట్టు వేస్తారు. చూ. చిత్రం. 168 (తె. 31, 32).

అల్లెరు (< అల్లు + పరు; క్రి.) అచ్చతికిన పడుగు (= అల్లు)లో పోగులు వరసగా తీసుకోటం (తె. 2).

అవుజు నీరు నిలవచేసుకొనే తొట్టి (తె. 18).

అవుడు నూలు అడిలు పిండేకర్ర. చూ. చిత్రం. 282 క. 5 (తె. 24).

అసరమ్మి పర్యాయ. అసరీఫ్ వేటు. నిజాం రాజుల పాలనలో చెలామణిలో ఉన్న బంగారపు నాణెం (అవమ్మి)

మాదిరిగా నేసిన అంచు దీక్షై ను; కొన్నిచోట్ల, రామ టెంకనీలంటారు. చూ. చిత్రం 180 (తె. 4).

అనరీఫ్ పేసు ఉ. - పేటి: పర్యా. అనరరీఫ్. నిజాం రాజుల పాలనలో చెలామణిలో ఉన్న బంగారపునాణెం (అప్రఫీ) మాదిరిగా నేసిన అంచు దీక్షై ను కొన్నిచోట్ల రామ టెంకనీలంటారు. చూ. చిత్రం 180 (తె. 2).

అస్తల్లాక చూ. అస్తల్లాక. (కో. 5).

అస్తపుతాడు (<హస్త-) పర్యా. చూ. చెంప తాడు (4). కుచ్చుతాళ్ళలో, దైమనుతాడుకు, ఒక వైపు కట్టినదారం; దీన్ని మైన మగ్గం నిలుపువట్టెచూ కింద ఉడత(తాడు)కూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 23 (తె. 9).

అస్తాలబద్ద ఉ. అస్తాళ- పర్యా. చూ. అస్తాలలాక (బద్ద). నేతపడుగులో, అచ్చు తరవాత దూర్చిన నన్నటి వెదురుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్ని చేత్తో జరుపుకొంటూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127. 2 (కో. 10).

అస్తాలలాక(బద్ద) (<హస్తాల-) ఉ. అస్తాళ్ళాక. అస్తాళ్ళాక; చూ. అస్తల్లాక; పర్యా. అస్తాలబద్ద, పొర నల్లిలాక. నేతపడుగులో, అచ్చు తరవాత దూర్చిన నన్నటి వెదురుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్ని చేత్తో జరుపుకొంటూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127. 2 (కో. 2, 5, 6, 7, 11).

అగిది (<హిం. హత్తి) ఒకరకం పసుపురంగు, పచ్చ కనకాంబరం రంగు. చూ. చిత్రం 288 (రా. 15).

ఆ

ఆకు 1. పర్యా. ఎక్కు(1), చెక్రబద్ద, పూటు(1). రేకు (5), లాక (1). రాట్నం ఇరుసుమీద తిరగటానికి చెక్రంమాదిరిగా అమర్చిన సాపుచెక్క(లు); ఇలాటివి మామూలుగా, ఒక్కొక్కవైపు నాలుగేసి చెక్కలు (ఎనిమిది ఆకులు) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 15. 4 (కో. 1-24; తె. 1, 2, 4-88; రా. 1-24); 2. పర్యా. ఎక్కు (2), దబ్బ (3) బద్ద(1), రేకు (6). పంతుకామ చుట్టూ వంచకట్టిన వెదురుబద్ద(లు); పంతు కట్టుబడిలో, ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగు, కొన్నిచోట్ల ఆరు, ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 1-6, 8-10. 23, 24; తె. 2-5, 7-33; రా. 6, 14, 17, 18, 23, 24); 3. పర్యా. చూ. చిట్టె (2). పంతు నిలుపుబద్దల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు); చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 16 క. 4. (కో. 7; తె. 1);

4. చెక్రవంతుల దారం చుట్టుకొట్టానికే పేలుగా చెక్రా అకు బిగించిన కొయ్యబద్ద(లు); చూ. చిత్రం 29 క. 1 (తె. 11, 12, 14, 16, 15, 21); 5. పర్యా. ఏదైబద్ద (1). గింకలకు గిరకబద్ద (1) గుమ్మిలకు (1), గుమ్మి పుల్లి (2). గుమ్మిబద్ద, డోలకపట్టె రంగువచ్చి దబ్బ (2) పడలబద్ద, పాడు, పుల్లి (2). బంబిలకు, బండివచ్చి, బండిపుల్లి (1). బండిలాక, బద్ద (2). బొంగరంపుల్లి, రాటిలకు, రాటిపుల్లి, రాటిబద్ద, రాటిబల్లి, రేకు (7), లాకబద్ద (5) వెనటిబద్ద (1) వెనురుబద్ద. రాటికి పై నా కిందా కట్టిన వెనురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 7, 9, 11, 16, 30, 31); 6. పర్యా. చూ. గిరకబద్ద (2). అడ్డగుమ్మికి రెండువైపులా కట్టిన వెనురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 34. 2 (తె. 5, 21, 26-28); 7. పర్యా. గిల్లారు, చెక్ర (2), బట్ట (4). డబ్బారాట్నం చెక్రానికే అమర్చిన సాపుచెక్క(లు). చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 2, 7, 10, 18, 21; తె. 10, 21; రా. 10, 11); 8. పర్యా. రేక (2). మరాసు చెక్రం కట్టుబడిలో, అడ్డపట్టె(లు)ను, ఇరుసును కలిపే కొయ్యపట్టె(లు); ఒక్కొక్కపక్క ఎనిమిదేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50. 2 (కో. 13, 14, 18, 21, 24; తె. 8; రా. 2); 9. చెక్రరాట్నం కట్టుబడిలో, చెక్రా బిగింపుకు మధ్య బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 298 క. 4 (కో. 14; తె. 5); 10. గిరకవంతు (=భిరకం రాటి) వు వైన, కింద బిగించిన వెదురుబద్ద(లు). (తె. 17); 11. పర్యా. చూ. పలక (7). మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన పై చెక్క; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118. 10 (తె. 18); 12. ఉన్నిక తెరపడును. చూ. చిత్రం 306. 1 (తె. 3. 11).

ఆకుచిట్టె పర్యా. చూ. చిరుచిట్టె. పంతులకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 2).

ఆకుచెవులగొర్రె ఉ. - నెవల- వెదల్లు చెవులుగల గొర్రె. (తె. 25).

ఆకుతాడు చూ. ఆకులతాడు (తె. 12, 18; రా. 11, 17).

ఆకుతీగ పర్యా. ఆకులత. ఆకులూ తీగల్లా పడే టట్టు నేసిన దీక్షై ను. చూ. చిత్రం 147 (కో. 10, 34; తె. 4, 5, 11, 12, 18, 22, 25, 28).

అకుటిగ(చీర) 1. అంచుల మధ్యలో (=చీరగర్భం) లో ఆకు తీగ మాధిర దీక్షై న్లు పెట్టి నేసిన చీర; కొన్ని చోట్ల, దీక్షై న్లు చిన్నవి నేస్తారు. (తె. 12); 2. ఉ. ఆకు

తీగచీర. అంచులో ఆకులు, తీగలుపడేట్టు నేసిన ఒక రకం డిజైనుచీర. (కో. 34).

ఆకుతీగంచు ఉ. ఆకుతీగంచు. ఆకు, తీగ నమూనాలు పడేట్టు నేసిన చీర; దాఖిమగ్గం మీద నేస్తారు. చూ. చిత్రం 147 (కో. 10, 34; తె. 4, 5, 11, 12, 18, 22, 25, 28).

ఆకుతీగెనులిరాయ అంచులో ఆకు, తీగ, నులికాయ నేత వరసగా పడేట్టు నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 161 (తె. 25).

ఆకుదారం చూ. ఆకులదారం (1). (తె. 29).

ఆకుపచ్చ రూ. పచ్చాకు; పర్యా. పచ్చ. చెట్ల ఆకుల రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 24, 26, 30-32, 35; తె. 1, 6, 9, 24, 25, 27-29, 31; రా. 3, 5, 6).

ఆకుపారిజాతం అంచులో ఆకులు, తీగలు పువ్వులు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం డిజైను. చూ. చిత్రం 162 (కో. 14).

ఆకుపుల్ల పర్యా. చూ. చిట్టె (2). పంజెఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 2).

ఆకుపేటంచు ఆకుమాదిరి డిజైను పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 147 (కో. 7, 16; రా. 1, 7).

ఆకుపేటు ఉ. ఆకుపేటి; పర్యా. ఆకుపేలు. చీర అంచులోనేనే ఒకరకం డిజైను; నందు, అడక, ఒకదాని వెంబడి మరొకటి రెండు వరసల్లోనే, తరవాత నందు, ఆకు, చిగురు వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 147 (కో. 7, 16, 20; తె. 2, 13; రా. 1, 7).

ఆకుపేలు పర్యా. ఆకుపేటు. చీర అంచులో నేసే ఒకరకం డిజైను; నందు, అడక, ఒకదాని వెంబడి మరొకటి రెండు వరసల్లో నేసి, తరవాత నందు, ఆకు, చిగురు వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 147 (తె. 6).

ఆకులచెక్రం పర్యా. చూ. చెక్రం(4). డబ్బా రాట్నం ఇరుసుకు బిగించిన (రేకు) చెక్రం; దీనిమీద పడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (రా. 19).

ఆకులత పర్యా. ఆకుతీగ. ఆకులూ తీగలూ పడేట్టు నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 147 (కో. 36).

ఆకులతాడు 1. ఉ. ఆకులతాడు; రూ. ఆకుతాడు; పర్యా. అడ్డతాడు (1), అనికెతాడు, అల్లికంతాడు, ఆకులదారం (1), ఆకులమలక, ఉడ్డతాడు, కట్నం తాడు, తలకట్టు (1), తలతాడు (1), దంతిరితాడు, వన్నతాడు, వన్నదారం (1), వట్టితాడు, బిగుతాడు (1), బిగుదారం, బిరుతాడు (1), మొలతాడు(దారం), రేకులతాడు, రేకులదారం, అంకెతాడు. రాట్నం ఆకులకు చుట్టినతాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు

ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 5 (కో. 1, 3, 9, 13, 24; తె. 9, 11, 12, 14-16, 20, 23; రా. 10, 11, 22, 23); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటిఆకులు పై వీ కిందివీ కలిపికట్టిన దారం చూ. చిత్రం 31 వ. 4 (తె. 7); 3. అడ్డగుమ్మి ఆకులు కలిపి కట్టిన దారం (తె. 27).

ఆకులదారం 1. రూ. ఆకుదారం; పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టినతాడు; ఒక వైపుఆకునుంచి రెండోవైపుఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 5 (కో. 15, 19; తె. 27; రా. 9, 14-16); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు పై వీ కిందివీ కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 31 వ. 4 (తె. 30).

ఆకులమలక పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టినతాడు. ఒకవైపుఆకునుంచి రెండోవైపుఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15 క. 5 (తె. 28).

ఆకులరాటం 1. ఉ. ఆకులరాటం; పర్యా. చూ. కండె(ల) రాట్నం. పేక (=నేతలో అడ్డం)కు వనికి వచ్చే దారిపు కండెలు చుట్టేరాట్నం; మామూలు రాట్నం మీదనే కండెలు చుడతారు. చూ. చిత్రం 53 (కో. 2, 3); 2. చూ. ఆకులరాట్నం. (కో. 8; రా. 16).

ఆకులరాట్నం రూ. ఆకులరాటం (2). ఇరుసుచుట్టూ రెండు వరసల్లో కొయ్యచెక్కలు (=ఆకులు) అమర్చి కట్టినరాట్నం; చూ. రాట్నం. చూ. చిత్రం 15 (తె. 1, 28, 30).

ఆకుర్ ఉ. హోఖర్. తివాసిగుగ్గం కట్టుబడిలో కింది దోసె; లావుగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది. తేకుకొయ్యతో చేస్తారు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 320. 1 (కో. 16).

ఆట ముందుకూ వెనక్కూ జరగటం; పడుగుతోడే టప్పుడు మరాసు చెక్రాన్ని కొన్నిచుట్లు ముందుకు, కొన్నిచుట్లు వెనక్కు తిప్పుతారు. (కో. 8).

ఆటకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగేకర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 12).

ఆటచెక్రం పర్యా. పళ్ళుచెక్రం (1). మరాసు తిరిగే టప్పుడు, బెండకాయచెక్రాన్ని తిప్పే మీదిచెక్రం; ఈ చెక్రంపళ్ళు బెండకాయచెక్రం గాడుల్లోకి వస్తాయి; దీనికి సుమారు 28 పళ్ళుంటాయి. చూ. చిత్రం 50.3 (కో. 12, 16).

ఆటపాప(లు) మడిమగూటానికి బిగించకుండా మూములుగా కట్టిన పావుచెక్క(లు). చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 38).

ఆటబల్ల పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసు కట్టుబడిలో, పడుగు పోగులు దూర్చే బెజ్జాలుగల రేకుముక్క (=ఒగ్గి)లు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు అడుతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కూ జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50. 11 (కో. 24, 26).

ఆటబల్లరంపం మరాసు కట్టుబడిలో, కీలును ఒగ్గలపట్టెను కలిపిన ముక్కొడ్డపురేకు; కీలు అడినప్పుడు, ఇది ఒగ్గలపట్టెను అడిస్తుంది. చూ. చిత్రం 50. 18 (కో. 26).

ఆడకట్టుచీర పర్యా. ఆడకట్టుపంచె. విశంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లది; మామూలుగా, 80-100 నెంబరు నూలులో నేస్తారు; ఒక కొలికిదారంతో మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, గోరంచుకాని, కడ్డిఅంచుకాని పెట్టి నేస్తారు. (కో. 19).

ఆడకట్టుపంచె ఉ. ఆడగట్టుపంచె; పర్యా. ఆడకట్టుచీర. విశంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకంబట్ట; తెల్లది; మామూలుగా, 80-100 నెంబరు నూలులో నేస్తారు; ఒక కొలికిదారంతో మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, గోరంచుకాని, కడ్డిఅంచుకాని పెట్టి నేస్తారు. (కో. 17, 18, 20, 21).

ఆడకాయ ఆడ దనలిపురుగు అల్లిన గూడు; చూ. దనలికాయ. (తె. 7).

ఆడగోల పర్యా. దండెకోల. ఉన్నిపడుగు మధ్యలో అనిపోగులు విడదీయటానికి (=అని తెరవటానికి) అచ్చుగర్గర ఎక్కించిన కర్ర; నేతనే సేటప్పుడు, అని పోగుల మధ్యనుంచి పేకపోగు వేస్తారు. (తె. 27).

ఆడదనలిపురుగు దనలి (=ఒకరకంపట్టు) ఉత్పత్తి చేసే పురుగుల్లో ఆడది; దీనిపొట్ట లావుగాను, రెక్కలు పెద్దవిగాను ఉంటాయి; 150-200 వరకూ గుడ్డు పెడుతుంది; ఇది ఎక్కువదారం ఉత్పత్తి చేస్తుంది. (తె. 7).

ఆడపోగు పర్యా. అచ్చుపోగు (2). అనుపోసేటప్పుడు కిందినుంచి పొయ్యే ఉన్నిపోగు (తె. 20).

ఆడుగర్ర ఉ. ఆడుకర్ర, వాడుగర్ర; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టిఉంటాయి; కొన్ని చోట్ల, దేవాంగులకు మాత్రం వాడుక; ఇటువంటివి,

రెండు కర్రలుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 1-3, 7, 14; తె. 5, 10-17; రా. 4, 5).

ఆడుగర్రతాడు 1. ఉ. ఆడుకర్ర; పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 12; రా. 4); **2.** పర్యా. చూ. అచ్చుగుది (2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టినదారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 1, 7).

ఆడుగుది పర్యా. చూ. అచ్చుగుది (2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టిన దారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (తె. 24).

ఆడుగోలగుది ఉ.-గుతి, వాడుగోలగుతి; పర్యా. చూ. అచ్చుగుది (2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టిన దారం; అచ్చులో కిందికర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121. 6 (తె. 5, 22, 23).

ఆడుగోలతాడు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 21, 28, 30).

ఆడుగోలవలుపు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 19).

ఆడుగోలుకర్ర ఉ. వాడుగలుకర్ర; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్కల తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టిఉంటాయి; ఇటువంటివి రెండు కర్రలుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 20, 21).

ఆడుచెక్క పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనే సేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతవని వాడు కాలితో తొక్కి కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి, కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండుచొప్పున అడవంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. (కో. 3).

ఆడు(డు)గోల ఉ. ఆడుకోల, వాడుకోల, వాడుగోల; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉం

టాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (తె. 7-9, 18, 26, 28, 30-33).

అత చూ. హాటి (కో. 26).

అతచేయు (క్రి.) ఉ. అతసేయు. పన్నెదండెలమధ్య విగించినపుల్ల (=ఈనె)లు ఒకచోట దగ్గరగాను, ఒక చోట దూరంగాను లేకుండా సమంచెయ్యటం; హాటితో ఒత్తుతారు. (కో. 26).

అనందకలరు ఉ. -కల్లు; పర్యా. అనంద(రంగు). ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు. (రా. 16, 18).

అనందవీర ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు చీర. (తె. 1).

అనందజ్ఞా ఒకరకం నీలరంగు (తె. 10).

అనందంపేయు (క్రి.) చౌడీశ్వరి పండుగనాడు, అమ్మవారి ఏడుట ఆడటం; నెత్తిమీద దీపాలు పెట్టుకొని చిందలుదొక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, అమ్మవారిని స్తుతిస్తూ 'ఖడ్గపద్యాలు' చదువుతారు; కత్తులతో దవడలు పొడుచుకొంటారు. (రా. 11, 16).

అనంద(రంగు) ఉ. ఆనందు-; పర్యా. అనందకలరు. ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 33, 37; తె. 1, 2, 6, 9, 18, 26, 27; రా. 1, 10, 11, 14, 15, 19 బి. 22, 24).

అనవాలుపెట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. అచ్చన. అచ్చనికి సడుగుమీద, కొలతనుబట్టి వేసినగుర్లు; మామూలుగా, మనీగుర్లు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చిక్కుడు, శీరమొ. వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని, మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని గుర్లులు వేస్తారు. (కో. 11).

అనుకోలకర ఉ. అనుకోల-; పర్యా. చూ. పూసు గల్ల. పావుచెక్క తొక్కివచ్చుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కతాళ్ళూ కట్టిఉంటాయి; ఇటువంటివి రెండుకర్రలుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 16, 29).

అనె చూ. అని (4). కురమచాళ్ళ వాడుక. (తె. 27).

అనెగుటం చూ. అనిగుటం. (తె. 27).

అపు(ఉద్ద) పర్యా. చూ. దవడ. పన్నె కట్టుబడిలో, ఈనె (పుల్ల)ల వరసకు చివర విగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 6).

అప్రికారంగు(లు) వట్టెమూర్పుగుడ్డ (=రెండురకాల వట్టెలు ఒకటి విడిచి ఒకటి వచ్చేటట్టు వేసింది) మాదిరి రంగుగుడ్డ (లు); అప్రికాకు ఎడమతి అయ్యేవి. (కో. 1).

అమదంసబ్బు అమదం (నూనె) తో తయారయిన సబ్బు; దీంతో నూలుతడిపి శుభ్రంచేస్తారు. (తె. 14).

అరకజేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. సరిజేయు (2). గంజిపెట్టిన పడుగును ఊడైలకు చాపి, కుంచెతో దువ్వుతూ నేతకు అనుకూలం చెయ్యటం. (తె. 29).

అరంజి(వన్నె) ఉ. అరంజీ, ఆరంజి. నారింజపండు రంగు; ఎరుపు, పసుపు వన్నెలు కలిసింది; ఎ. టి. ఎల్. బి. వేసి నెప్తాతో అరంజి తయారుచేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఎ. ఎస్. బి. ఎస్. వేసి తయారుచేస్తారు; చూ. నారింజ (పండు) రంగు. చూ. చిత్రం 288. (కో. 2, 6, 7, 26, 35, 36; తె. 10, 24, 25; రా. 6, 11, 16).

అరికె 1. ఉ. అర్క-. గంజిపెట్టటానికి చుట్టిన పడుగు; అరికెతుండలమీద వేసి పడుగు తడుపుతారు. (కో. 11); 2. పడుగు; గంజిపెట్టింది. (తె. 26, 27, 30).

అరికెఅచ్చు (క్రి.) ఉ. అరికార్పు. గంజిపెట్టిన పడుగు (=అరికె)ను అరబెట్టటం; అరుబయట చాపి, కుంచెతో దువ్వుతూ అరబెడతారు. (కో. 5).

అరికెకొట్టు (క్రి.) ఉ. అరికకొట్టు. గుడ్డపిడచతో, పడుగుకు గంజిపట్టించటం; పోగు విరునెక్కటానికి గంజి పట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల అబలిబెడతారు. (కో. 7, 10).

అరికెజేయు (క్రి.) ఉ. అరకజేయు. సరిచేసేటప్పుడు, కచ్చులులేసిన తరవాత, పడుగుకు మళ్ళీ గంజిపెట్టటం. (తె. 29).

అరికెతడుపు (క్రి.) ఉ. అర్క-. గుడ్డపిడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు విరునెక్కటానికి గంజి పట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అబలి. బెడతారు. (తె. 21, 30).

అరికెతుండు ఉ. అరికె-; పర్యా. తుండు (2). పీటకోడు, పూతకొయ్య. గంజిపెట్టటానికి, చుట్టిన పడుగు వేసుకొనే కొయ్య; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి; మామూలుగా, సన్నపడుగులు వీటిమీద తడుపుతారు. చూ. చిత్రం 75 (కో. 5, 7, 10, 11).

అరుకాళ్ళపంచె ఆరు ఆకులపంచె; పట్టుదారంచుట్టే పంచె మాదిరిగా ఉంటుంది. (తె. 10).

అరుకుంచె (=వేయు). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబదునులో ఉండగా, సందు (=రెండు కచ్చుల మధ్య ఖాగం) సందుకూ అవుతూ దువ్వేకుంధే; పడుగు బాగా ఆరేవరకూ సందు సందుకూ రెండు మూడుసార్లు నిదానంగా దువ్వుతారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నపడుగులు దువ్వుతారు. (రా. 18).

అరుగీరలంచు. అరు గీతలు పడేటట్టు వేసిన అంచు. (కో. 35).

అరుపు (క్రి.) గంజిపెట్టిన పడుగును, ఎండబెట్టటం; అరబెట్టటం. (కో. 5, 7).

అరువదును పర్యాయం. ఎండుబదును. ఒక మోస్తరుగా అరినతడి; అరుబదును; పడుగు అరుబదునులో ఉన్నప్పుడు కుంచెతో బలంగా దువ్వుతూ కచ్చులు వేస్తారు. (రె. 5, 18, 14, 17).

అరేట్లగుంజ పర్యాయం. సరిగుంజ (1). అరుబయట చూపిన పడుగు (చసరి) రెండోవైపు కట్టటానికి పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాతిస్తంభం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; ఒకవైపున ఊడైవన్నీ రెండోవైపున గుంజ(లు) పాతుతారు. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 63 ర. 1, 65 (తె. 7).

అర్ధసిల్గు ఉ. అరటుచిల్గు, -చిల్గు. కృత్రిమపు పట్టు; అంచులు, కమ్మలు, డైక్లెన్లు మొ. వాట నేతకు వాడతారు; దీన్ని మాయపట్టు, డైమాన్సిల్గు అనీ అంటారు. (కో. 12-14, 17).

అలపురాయి చూ. అలం(రాయి). (కో. 2; రా. 10).

అలం(రాయి) రూ. అలపురాయి, గడ్డలు గడ్డలుగా దొరికే ఒక లవణం; పటిక; అద్దకంరంగు తయారీకి, ముడిరంగులో కలుపుతారు; alum. (రా. 8, 12).

అలివు 1. ఉ. అలివ్వు. ఆకువచ్చలో నలుపుచాయ; మానుగాయరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 6-9); 2. పచ్చిమామిడికాయరంగు. (కో. 11).

అలు 1. ఒకసారి వీసిన దూది. (తె. 28); 2. (< తమిళం. అలై; -విసురు). పర్యాయం. చూ. మరాసు. పెద్దపడుగులు ఒకేసారి పోసే ఒకరకం అను; ఒక గోతిలో పెద్ద చెక్రం అమర్చి, దాన్ని తిప్పుతూ పడుగుపోస్తారు; 12-24 పడుగుల వరకూ ఒకేసారి దీనిమీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (కో. 1).

అలుగుంట పర్యాయం. చూ. మరాసుగొయ్య. మరాసు (=అలు) చెక్రం తిరగటానికి అనువుగా తవ్విన ప్రదేశం చూ. చిత్రం 50.6 (రా. 2).

అలుమగలు(పోగులు) పర్యాయం. గూడు (8). అను పోసిన ఉన్నిపడుగులో ఒకటి పైకి ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండు పోగులు; అచ్చుపోగు, దండెపోగు కలిసి. (తె. 20, 28).

అవటం మగ్గంనిలుపులు వైకిగాని, కిందికిగాని జరపటం. (కో. 8).

అవాలమక్క ఉ. అవాలక్క. ఒకరకం అద్దకం డైక్లెన్లు; అంచుల్లో వేస్తారు. (కో. 9).

అవిటికత్తిరింపు ఉగాది వెళ్ళిన తరివాక (=అవిటి) మృగశిరకారై ప్రారంభంలో ఉన్న కత్తిరించటం. (తె. 27).

అవిటిపున్నెమ అహమ్మహమ్మలో వచ్చేపొద్దుమీ; పిచ్చుచేవతలమేలమీద ఒట్టులుపెట్టే పూజచేసి, తెంకాయ కొడితారు; ఈరోజునుంచి కదిరోజులపాటు నేతపని చెయ్యరు. (కో. 67).

అవిరిమంద హరిపురుగులను చంపటానికి, అవిరి పెట్టిన కుండ. చూ. చిత్రం 290 (రె. 7).

అవుపుడిర (<? అవ-). రెండుకొలుకుల రంగు దారం, ఒక కొలిసేనల్లదారం కలిపి నేసినచీర. (రె. 15).

అష్టంపు తెలుపుఒట్టుకు తొగరంచుపెట్టి, చిట్ట చివర నల్లపోగులు వచ్చేట్టు వేసిన అంచు. (రె. 12).

అను (కన్నడ. హను) 1. (-తోడు, -పోయి-బోయి-వోయి, -విసురు)-ఉ. హను; పర్యాయం. అనుఒల్ల(లి), అను మాను, తానె (1), పడుగుబల్ల. నీడుమాను. పడుగు (=నేతలో నలుపు) నూలుపోసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 2-7, 92, 10-19, 21-21, 24-26; తె. 2-5, 7-14, 18-20; రా. 1, 5); 2.

(-తిప్పు, -తోడు, -విసురు). పర్యాయం. చూ. మరాసు. పెద్దపడుగులు ఒకేసారి పోసే కొయ్యపనిముట్టు; ఒక గోతిలో పెద్దచెక్రం అమర్చి, దాన్ని తిప్పుతూ పడుగు పోస్తారు; 12-24 పడుగులవరకూ ఒకేసారి దీనిమీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (కో. 2; రె. 18); 3.

అనుపోసిన నూలు; రెండు నీళ్ళు (=అడిలు). (రా. 18). **అనుకొయ** పర్యాయం. చూ. అనుగొట్టు (1). అను పోసేగొట్టు; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని అనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 2, 4; రా. 6, 7, 9).

అనుకొయ్య(లు) ఉ. అనుకొయ, అనుగొయ. అను గొయ్య, అనుగొయ్య, వాసుగొయ్య. 1. పర్యాయం. అను గొట్టు (1). అనుపోసే గొట్టు; దీంట్లోకి పోగు తీసుకొని అనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (తె. 8, 10, 17-21; రా. 1, 4, 8, 10-14, 16, 18, 19, 22, 24); 2. పర్యాయం. చూ. అనుగొట్టు (2). అనుపోసే గొట్టు; మామూలుగా, వెదురుది; కొన్నిచోట్ల, ఎముక; దీంట్లోంచి పోగుతీసి ఉన్నిపడుగు తోడతారు. చూ. చిత్రాలు 312. 5, 313 (తె. 7, 11, 25); 3.

పర్యాయం. అనుకోల, అనుగుంజ (1), అనుపుల్ల (3), అను మేకు, అనుమొల. కొయ్య (8), కోల (8), కోలపుల్ల (2), గుంజ (10), చిల్లి (2), తానెకొయ్య (1), తానె పుల్ల, పట్టెపుల్ల, పుల్ల (4), మేకు (1), మొల (1), వరనపుల్ల, నీల (1). అనుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపు పుల్ల(లు); విటిని చుట్టవచ్చేట్టు (అనుకు) నూలు పోస్తారు; మామూలుగా, పీటకు ఒకచాలు చొప్పున కొయ్యలుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, తలపీటకు రెండు చాళ్ళలోకూడా ఉంటాయి; మామూలుగా, తలపీట

30

35

40

కొయ్యలు పెనకపీట కొయ్యలకంటె ఒకటి ఎక్కువ గాను, మధ్యపీట కొయ్యలు పెనకపీట కొయ్యలకు రెట్టింపూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8. (కో. 22, 27-29, 81, 92; తె. 3-5, 9, 11-13, 22, 24, 28-30); 4. పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసేటప్పడు. అచ్చుకర్రలు నులువుగా లేవటానికి, మగ్గం మీద, దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండు పైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (రా. 19); 5. పర్యా. చూ. ఆసుగూటం. ఉన్నివడుగు నూలుతోడటానికి, నేలమీద పాతినపుల్ల; ఇటువంటివి, మూడువరసల్లో 3: 2: 3 చొప్పున ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 312.1 (తె. 20).

ఆసుకొలివి చూ. ఆసుకొలివి. (తె. 1.)

ఆసుకొలివి చూ. ఆసుకొలివి, ఆసుకొలివి, ఆసుకొలివి; పర్యా. చూ. ఆసుగొట్టం (1). ఆసుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (రా. 16, 17, 23).

ఆసుకొళివి చూ. ఆసుకొలివి. (తె. 2.)

ఆసుకొళివి చూ. ఆసుకొలివి. (తె. 6; రా. 24).

ఆసుకొల పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య (3). ఆసుకొలకు దిగగొట్టిన నిలువుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టివచ్చేటట్టు (ఆసుకు) నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8 (తె. 18, 23).

ఆసుకొలు పర్యా. చూ. ఆసుగొట్టం (1). ఆసుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 6).

ఆసుగుంజ 1. పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య (3). ఆసుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలువుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టివచ్చేటట్టు (ఆసుకు) నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8 (తె. 2, 6, 21); 2. పర్యా. చూ. ఆసుగూటం. ఉన్నివడుగునూలు తోడటానికి, నేలమీద పాతినపుల్ల; ఇటువంటివి, మూడు వరసల్లో 3: 2: 3 చొప్పున ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 312.1 (తె. 25).

ఆసుగుటం పర్యా. ఆసుకొయ్య (5). ఆసుగుంజ (2), గూటం (11). ఉన్నివడుగునూలు తోడటానికి, నేలమీద పాతినపుల్ల; ఇటువంటివి, మూడువరసల్లో 3: 2: 3 చొప్పున ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 312.1 (తె. 6, 7, 9-11, 22, 28).

ఆసుగొట్టం 1. పర్యా. ఆసుకాయ, ఆసుకొయ్య (1), ఆసుకొలివి, ఆసుకొలు, ఆసుగొలి, ఆసుపుల్ల (1), ఆసుపూస (2), ఆసుపోతగొయ్య, ఆసుబుర్ర (1), ఆసుమానుపూస, గొట్టం (4), తోడుపుల్ల, పూసలకట్టె

(1), బోనగర్ర, బోనుకోలు, బోనుగొట్టం. నీడు కొయ్య. ఆసుపోసేగొట్టం; మేక ముందుకాలి ఎముక కాని, కొయ్యదికాని. ఇనపదికాని; దీంట్లోకి పోగు తీసుకొని ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 5-10, 15; తె. 26, 27, 30-32; రా. 20); 2. పర్యా. ఆసుకొయ్య (2), ఆసుబుర్ర (2). ఆసుపోసేగొట్టం; మామూలుగా, పెరురుది; కొన్నిచోట్ల ఎముకది; దీంట్లోంచి పోగుతీసి ఉన్నివడుగు తోడతారు. చూ. చిత్రాలు 312.5, 318 (తె. 6, 20, 22, 27, 28).

ఆసుగోవి ఉ. ఆసుగోయి, వాసుగోయి; పర్యా. చూ. ఆసుగొట్టం (1). ఆసుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (తె. 22-25, 29, 33).

ఆసుజంగ పర్యా. అడ్డపట్టె (7), అడ్డపీట (5), అడ్డపెండె (1), ఆసుపెట్టె (2), ఆసుబల్ల (1), చాపు కట్టె, జంగతి (2) తానెకాలు, తోకపట్టె (4), నాగ వాసం (8), నిడపకమ్మి (8), నిడపట్టె (1), నిడిపీట (3), నిడిబల్ల (4), నిలుపీట, నిలువు (8), నిలువుకట్టె (2), నిలువుకమ్మి (6), నిలువుజంగ (1), నిలువుదబ్బ (1), నిలువుపట్టె (7), పట్టె (11), పడుగుదండె, పీట కట్టె (2), జారు (2) మానుకర్ర. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినుంచి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 20-25, 29).

ఆసుతాడు 1. పర్యా. చూ. పేటుదారం. నేతలో డిక్షెన్లు పడటానికి, డాబీఅడనుంచి రెండువాయలుగా విడదీసి, అంచువడుగులోకి వేలాడదీసినదారం; డిక్షెన్లు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (తె. 5); 2. పర్యా. చూ. కమానుతాడు. డిక్షెన్లు నేసే చేతిమగ్గానికి వైనకట్టి, అంచులోకి వేలాడదీసిన పేటుదారం; ఇటువంటివి డిక్షెన్లకు అవసరమైనన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 184 క. 3 (తె. 5).

ఆసుతోడు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. ఆసుపోయి. ఆసుగొట్టంలోకి పోగుతీసుకొని, ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేటట్టు చెయ్యటం. (కో. 5-7); 2. పర్యా. పడుగు తోడు. నేతలో నిలువుకువాడే పడుగునూలు మరానుకు చుట్టటం; చెక్రం తిప్పినప్పుడు, డబ్బాలకు ఉన్న నూలు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది. (కో. 10).

ఆసుపట్టె 1. పర్యా. చూ. ఆసుపీట, ఆసుకొయ్య (=ఆసుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా, మూడు, కొన్ని చోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 3; తె. 18). 2. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ; ఆసు

పీటలు బిగించిన పొడుగువట్టె; ఇవి, ఒకటినుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 3).

ఆనుపీట ఉ. ఆనుపీటె, ఆస్పీట, వాసుపీట; పర్యాయ. అడ్డ (7), అడ్డకట్టె (8), అడ్డకమ్మి (5), అడ్డరబ్బి (1), అడ్డదాపు, అడ్డవట్టె (8), అడ్డపీట (8), అడ్డబల్లి (4), ఆనువట్టె (1), ఆనుబల్లి (2), ఆనుమానువట్టె ఆను, మొద్దు, కమ్మి (4), కోలబల్లి (2), తానెవట్టె, తానె పీట (1), చందెబల్లి (3), నిలుపు (9), నిలుపువట్టె (6), పట్టె (12), పీట (12), బల్లి (3), మొద్దు (5). ఆనుకొయ్య (ఆనుకు బిగించిన నిలుపువట్టె)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డవట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా, మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-8. (తె. 5, 9, 11, 22-25, 28).

ఆనుపుల్ల 1. ఉ. ఆనుపుల్ల, ఆనుబల్లి; పర్యాయ. ఆనుగొట్టం (1). ఆనుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగు తీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 9, 12-14; తె. 12-16; రా. 21); 2. చిటికెపీటమీద నూలుతోడే గొట్టం; చూ. ఆనుపుల్ల (1). (తె. 11); 3. పర్యాయ. చూ. ఆనుకొయ్య (8). ఆనుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల (లు); వీటిని చుట్టి వచ్చేటట్టు ఆనుకు నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (కో. 4, 6, 24).

ఆనుపూన 1. పర్యాయ. కోవిపూన, పూన (1). కొయ్య ఆనుగొట్టం చివర అమర్చిన గాజుపూన; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 48 చ. 1 (తె. 19); 2. పర్యాయ. చూ. ఆనుగొట్టం (1). ఆనుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 3).

ఆనుపెండె పర్యాయ. చూ. మేకు(ల)కమ్మి. మరాసు మీద పడుగు పోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు రావటానికి, మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు, పడుగులో అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 5).

ఆనుపోతగొయ్య పర్యాయ. చూ. ఆనుగొట్టం (1). ఆనుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (తె. 28).

ఆనుపోయ్య (క్రి.) ఉ. ఆనుబోయ్య, ఆనువోయ్య, వాసుబోయ్య; పర్యాయ. చూ. ఆనుతోడు (1), ఆనువినురు, తోడు (2), నూలుపోయ్య (2), నూలువినురు పడుగు తోడు (1) పడుగుపోయ్య (1) పడుగువినురు (2), పాగడపోయ్య (2), పోయ్య, వినురు, సీకుపోయ్య. ఆను గొట్టంలోకి పోగుతీసుకొని ఆనుకొయ్యలకు చుట్టివచ్చే టట్టు చెయ్యటం. (కో. 1, 2, 4, 6, 8-10; తె. 1-14, 22, 25, 28-30; రా. 14, 16-18, 21-24).

ఆనుబల్లి 1. పర్యాయ. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగువట్టె(లు); ఇవి ఒకటినుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7; 2. పర్యాయ. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (=ఆనుకు బిగించిన నిలుపు పుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డవట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-8 (కో. 27, 29, 30, 32, 34, 35); 3. పర్యాయ. చూ. ఆను (1). పడుగు (=నేతలో నిలుపు) నూలుపోసే కొయ్యవనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 32, 33, 36).

ఆనుబుర్ర 1. పర్యాయ. చూ. ఆనుగొట్టం (1). ఆను పోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగు తీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 2; తె. 5, 7, 9); 2. పర్యాయ. చూ. ఆనుగొట్టం (2). ఆనుపోసే గొట్టం; మామూలుగా, రెండుదె; కొన్నిచోట్ల, ఎముక; దీంట్లోంచి పోగుతీసి ఉన్నిపడుగు తోడతారు. చూ. చిత్రాలు 312.5, 313 (తె. 3, 10).

ఆనుమాను ఉ. ఆనుమాన, ఆస్మాన్, ఆస్మాను; పర్యాయ. చూ. ఆను (1). పడుగు (=నేతలో నిలుపు) నూలుపోసే కొయ్య వనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 1, 2, 6, 8, 9; తె. 1, 2, 6; రా. 2, 4, 6-14, 16-24).

ఆనుమానువట్టె ఉ. ఆస్మానువట్టె; పర్యాయ. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (=ఆనుకు బిగించిన నిలుపుపుల్ల) లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డవట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-8 (రా. 24).

ఆనుమానుపూన పర్యాయ. చూ. ఆనుగొట్టం (1). ఆనుపోసేగొట్టం; దీంట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 48 క-ట (కో. 2).

ఆనుమేకు పర్యాయ. చూ. ఆనుకొయ్య (3). ఆను పీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల (లు); వీటిని చుట్టివచ్చే టట్టు ఆనుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (తె. 14).

ఆనుమొద్దు పర్యాయ. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (=ఆనుకు బిగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డవట్టె; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్ని చోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-8 (తె. 18).

ఆనుమొల పర్యాయ. చూ. ఆనుకొయ్య (3). ఆను పీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల (లు); వీటిని చుట్టివచ్చే టట్టు ఆనుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (తె. 19).

ఆసురాట్రం పర్యా. చూ. డబ్బా(ల) రాట్రం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్రం. చూ. చిత్రం 41 క. (కో. 37).

ఆసువినురు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఆసుపోయ. ఆసు గొట్టంలోకి పోను తీసుకొని, ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేటట్టు చెయ్యటం. (కో. 23).

ఆస్త్రిన్ మరమగ్గ చట్రంలో నిలుపుగా బిగించిన పట్టె; చూ. మగ్గచట్రం (తె. 7).

ఆస్మాన్ (హిందూస్తానీ) ఉ. ఆసమాన్, ఆస్మాను. 1. నీలంరంగు; blue; నీలంరంగు, పయలెట్ రంగు వేణ్ణి శృలోకలిపి, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫ్ వేసి తయారు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 228 (తె. 4. 5, 8, 11, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 27, 28); 2 ఆకాశంరంగు (తె. 10, 18, 30); 3. నలుపుతో తెలుపు కలిపిన రంగు (తె. 12).

ఆస్మాన్ పీఠ నీలంరంగు చీర (తె. 28).

ఇ

ఇగంఎక్కు (క్రి.) ?నునుపుగ్గటం; నేతనేసే బట్టుకు, నునుపు తగ్గిన నాడెకు నూనె రాస్తారు. (రా. 22).

ఇగ్గు (క్రి.) గుంజటం; లాగటం (రా. 13, 24).

ఇచ్చుపోగు (< ? విచ్చుపోగు). మామిడిపండ్ అంచుతో, మధ్యగావడ్డ పోగు (తె. 18).

ఇచ్చె ఉ. ఇచ్చి విచ్చె. నూలుకొలత; 1. లడిలో పదోవంతు నూలు (కో. 6, 7 10 15; రా. 2. 10 20); 2. లడిలో డెబ్బయ్యోపంతు నూలు (రా. 11).

ఇచ్చెలబండి పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు. పంతు మొ. వాటికి, దీనికి తగ్గించిన చింప (=ఇచ్చె) నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (కో. 10).

ఇచ్చెలరాటం ఉ. ఇచ్చిల్రాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా (ల)రాట్రం. చివల నూలు డబ్బాలకు తోడేరాట్రం. చూ. చిత్రం 41 (కో. 10).

ఇళ్ళోడు(పుల్లలు) ఉ. ఎళ్ళోడా; పర్యా. చూ. ఎత్తు పుల్లి (2). అచ్చుతికేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్లి(లు); రెండు పుల్లలలకు తాడుగట్టి, మడతవంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 33, 36).

ఇంచు (? < ఎంచు; క్రి.) కొలపటం; పన్నెదండెల

మధ్య బిగించే పుల్లి (జూనె)లు టుకినీతో కొలతచూసి తెంపుతారు. (కో. 1).

ఇటాలీనీలి ఒకరకం నలుపురంగు; పాలచాయను మించిన నలుపు. (కో. 2).

ఇటికెపెల్లలంచు ఇటికముక్కలు పేర్చినట్టు నేసిన డీకైను అంచు; చూ. ఇటికపేటు. చూ. చిత్రం 148 (తె. 11).

ఇటికె(ల)పేటు ఇటికెలు పేర్చినట్టువడే ఒకరకం నేత డీకైను; ఇటికెపెల్లలంచు. చూ. చిత్రం 148 (రా. 8, 13).

ఇండంత్రి(న) ఉ. ఇండెంత్రి ఇంట్రెత్రి, ఇండంత్రి, ఇండాంత్రి, ఇండాంత్రిను, ఇండెంత్రి, ఇండాద్రి, ఇనెం తల, ఇండాంత్రి. పర్యా. ఉడుకురంగు. నీళ్ళలో ఉడక బెట్టి నూలుకు వేసేరంగు; వేట్ కలరు; దీంట్లో రసాయ నాలు చేస్తారు; రంగు చాలాకాలం నిలబడుతుంది. (కో. 6, 8, 11, 12, 14-21; తె. 5-8. 12, 17-22, 24, 25-33; రా. 11, 15, 23).

ఇనపకడ్డి పర్యా. కిప్పుమానుగునపం. కానిగుంజకు తగ్గించిన కడ్డి; తడిపిన నూలులడిలు దీనికి తగ్గించి కర్రతో పిండుతారు. (రా. 8).

ఇనపకోవి ఉ. కోయి. ఇనప ఆసుగొట్టం; చూ. ఆసుగొట్టం (1). (తె. 33).

ఇనపగొట్టం కానిగుంజకు తగ్గించిన ఇనపగొట్టం; తడిపిననూలు లడిలు దీనికి తగ్గించి, కర్రతో పిండు తారు (కో. 26).

ఇనపతూకం పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి, కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్లి (లు); కొన్నిచోట్ల నత్తువి; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండువక్కలా గుట్టల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (తె. 9).

ఇనపపురికడ్డి పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి, కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్లి (లు); కొన్నిచోట్ల నత్తువి; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి, రెండువక్కలా గుట్టల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (రా. 14).

ఇనపబొడ్డె పంతుముక్కుకు బిగించిన ఇనప తోడుగు. చూ. చిత్రం 22 (తె. 6).

ఇందిరాపీఠ మధ్యలో, మూడేసి కొలుకుల చొప్పున నిలువుగీరలు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 24).

ఇందె నరుకు; గాడి; పెడకోలకు చివర, మలగుడి తగ్గించటానికి గాడిచేస్తారు. చూ. చిత్రం 127. 12 (తె. 14).

ఇమురుతాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు: పావు చెక్కను, గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (రా. 24).

ఇరకలంచు 1. ఉ. ఇరికలంచు. ఇరుకలంచు; రూ. ఎరకలంచు. నాలుగు లాహిరీలు రెండు బుగిడిలు వడెట్టు సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 149 (తె. 1, 6, 18, 19, 22, 23, 28); 2. గీరలు గీరలుగా సేసిన ఒకరకం అంచు (తె. 4).

ఇరక(లు) 1. ఉ. ఇరిక; ఇరుక; రూ. ఎరక; పర్యా. చూ. లాహిరీ. ఒకవైపుకు మొనచేరిన గుర్తులు వర సగా, దగ్గర దగ్గరగా సేసిన దీక్షైను. చూ. చిత్రం 149 (తె. 1, 6, 18, 19, 22, 23, 28); 2. అంచునేతలో వడె ఒకరకం గీర(లు). (తె. 4.).

ఇరకాలకర్ర నూలు చుట్టేటప్పుడు పంతుకర్రను మోపి తిప్పటానికి, ముద్దగొయ్యికు బిగించిన పంగల కర్ర. చూ. చిత్రం 24 (కో. 2).

ఇరవ రూ. ఇరి; పర్యా చూ. కోతిపుల్ల (1). నేత సేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు నులువుగా లేవటానికి, మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్య; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 25, 26, 34).

ఇరవచెక్రం చూ. ఇరువుచెక్రం. (కో. 22).

ఇరవలకర్ర పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతి పుల్లలుగాని, గిలకలు గాని వేలాడదియ్యటానికి, మగ్గానికి పై న, దారాలు కట్టినకర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 13 (కో. 25).

ఇవలదండి పర్యా. ఇరవలకర్ర, గిరకలబడితె, చిలకడ్డకర్ర, చిలక(ల) కర్ర, చెక్రాలకర్ర, దొడ్డికర్ర, పట్టె (7). కోతిపుల్లలుగాని, గిలకలుగాని వేలాడదియ్యటానికి, మగ్గానిపై న, దారాలు కట్టినకర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 13 (కో. 26).

ఇరవలెత్తు (క్రి.) మగ్గం అమర్చేటప్పుడు, అచ్చు గుడులు కోతిపుల్లలకు తగిలించటం; చూ. ఇరవ. (కో. 32).

ఇరి చూ. ఇరవ. (కో. 33).

ఇరుక్కంతె (< ఇరుకు + కంతె). పర్యా. చూ. పాదరగూడు. నేతసేసేటప్పుడు, మగ్గంచట్రం ముందుకు, వెళ్ళు ఆడటానికి అనువుగా, ఒకవైపు గోడలో చేసినగూడు (=కంత). (రా. 9).

ఇరుపుడిప్పు ఒకరకం లవణం; "రంగుల అద్దకంలో ఉపయోగిస్తారు. (కో. 7, 8).

ఇరువు 1. ఆధారం (కో. 1); 2. మగ్గందోనెకు, దండెకు మధ్యభాగం (కో. 33).

ఇరువుకొండి పర్యా. చూ. కొండి(గి). అచ్చు గుడులు తగిలించే వంకర ఇరవడి; దీన్ని మామూలుగా, మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్ని చోట్ల, అచ్చుగుడికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (రా. 19).

ఇరువుగోలుచెక్రం పర్యా. చూ. గిరక (6). మగ్గం మీద, అచ్చుగుడులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (కో. 1).

ఇరువుచెక్రం చూ. ఇరవచెక్రం. పర్యా. చూ. గిరక (6). మగ్గంమీద, అచ్చుగుడులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (తె. 25).

ఇరువుతాడు 1. పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 5); 2. కోతిపుల్లలుగాని, పూనకోలునుగాని మగ్గం పై మంచి వేలాడదియ్యటానికి కట్టినతాడు; చూ. పూనకోలు సూత్రం. చూ. చిత్రం 121 ట. 4 (కో. 1, 8; రా. 5, 19); 3. దీక్షైన్లు సేసేమగ్గంలో, పేటుదడి వేలాడదియ్యటానికి పై నకట్టిన తాడు. (కో. 1).

ఇరువులకట్టె పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేత బయలులో మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి, నిలువు రాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించినకర్ర; కొన్ని చోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116. 1 (రా. 19).

ఇరుసు ఉ. ఇరుసు, విరుసు. 1. పర్యా. చూ. సంగటి కోల. పత్తిరాట్నం నిలువులమధ్య రూళ్ళకర్ర మాదిరిగా అమర్చినకట్టె; ఇటువంటివిరెండు, ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు, ఒకవైపు గింజలు మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1. 1 (రా. 10); 2. పర్యా. కమ్మి (1), గడారు (1). రాట్నం ఆకులు తిరగటానికి నిలువులకు బిగించిన ఇరవచువ్వ. చూ. చిత్రం 15 క. 7 (కో. 1, 3-37; తె. 1-33; రా. 1-15, 17-24); 3. పర్యా. కడ్డి (2), గడారు (2). డబ్బాలరాట్నం చెక్రం తిరగటానికి నిలువులకు బిగించిన ఇరవచువ్వ. చూ. చిత్రం 41 క. 10 (కో. 1-7 10, 21, 26, 35; రా. 7-11, 17-20, 22); 4. పర్యా. గుమ్మిఇరుసు. అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉండేకర్ర. చూ. చిత్రం 34. 6 (తె. 18, 25-28; రా. 11, 13); 5. అడ్డగుమ్మి ఆకుల బిగింపుకు వేసినదిండు. చూ. చిత్రం

84. 7 (తె. 21); 6. పర్యా. డోరిఇరుసు. మరాను చెక్రంలో ఆకులు బిగించిన పొడుగాటి ఇనవకడ్డి. చూ. చిత్రం 50. 10 (కో. 5, 6, 11-16, 18-24, 26, 36; తె. 5, 8, 13; రా. 17, 18, 24); 7. పట్టుదారం. వడికే పెద్దరాట్నం కట్టుబడిలో, చెక్రం బిగించిన ఇనవకడ్డి. చూ. చిత్రం 293 చ. 3 (కో. 14; తె. 5); 8. పట్టుదారంతోడే దొలక కట్టు బడిలో మధ్యఉండే పొడుగాటికట్టె. చూ. చిత్రం 293 క. 1 (తె. 5, 21).

ఇరుసుచెవి 1. పర్యా. చూ. తొడవ (1). రాట్నం నిలుపుటకు ఆకుల రాపిడి తగలకుండా మధ్యన వేసిన కొయ్యబిళ్ళ. (కో. 20); 2. పట్టుదారం వడికే పెద్ద రాట్నం ఇరుసును మోసే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 1 (తె. 5).

ఇరించు (క్రి.) పన్నెగూళ్ళలో బద్దెపోగులు, ఎక్కించటం; ఇరికించటం. (కో. 35).

ఇల్లింత పులిచేరుచెట్టు మాదిరి ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులునసిలి (=ఒకరకంపట్టు)పురుగులకు ఆహారం (తె. 7).

ఇల్లు 1. పర్యా. చూ. కొలికి (1). ఆసుపోసిన నూలులో ఒకటి పైకి, ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండు పోగులదారం. (రా. 16, 17, 24); 2. పర్యా. చూ. గూడు (3). పన్నెదండెలకు బిగించినపుల్ల (=ఈనె)ల మధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్క దాట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేనీ టప్పుకు, వడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (తె. 6; రా. 18-18, 28 24).

ఇస్టిన్కోరా ఉ.-కోర. పసుపుచ్చలో ఒకవన్నె తక్కువ ఉండే ముడిపట్టు (=కోరా). (తె. 12).

ఈ

ఈటుబద్ద రాట్నంబొమ్మ గాడిలోనుంచి కదురు దిండు మీదికి అమర్చినపుల్ల; ఇది ఉంచే, పురి పక్కలకు జరగదు. (తె. 24).

ఈడిగంచు రూ. ఈరిఅంచు. ఒక కొలికి రంగుపోగులకు, ఒకపక్కన తెలుపు, మరొకపక్కన జమిలి పోగులు పెట్టి నేసిన అంచు. (కో. 3).

ఈడుపు (ఎ) ఉ. ఈళ్ళు. అడనూ దాబీనీ కలిపే దారం. చూ. చిత్రం 132 క. 6 (రా. 8).

ఈతపట్టు ఈతాకు చదర(ముక్క); నారపడుగుకు గంజిపెట్ట టూనికి పాడతారు. (తె. 25).

ఈతపేటుచీర అంచులో ఒకరకం ఈతాకు డిజైను నేసిన చీర. (కో. 33).

ఈతబొద్దంచు చీర చివరలో నేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 30).

ఈతాకుపేటు 1. అంచులో ఈతాకు మాదిరిగా (లాహిరీ) నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 149 (కో. 38; తె. 13); 2. పదిపాను కొలుకుల దారంతో ఒకరకం దువ్వెనపేటు మాదిరిగా నేసిన అంచు డిజైను; ఇది నెయ్యటానికి, మగ్గుంటలో అయిదు పాపుచెక్కలు అమరుస్తారట. (తె. 14).

ఈనగోవచీర రెండు కొలుకుల దారం (=ఈనె) ఒకరంగు, రెండు కొలుకులు మరొకరంగు చొప్పున వరసగా అచ్చతికి నేసిన చీర. (కో. 30).

ఈనజాడ చూ. ఈనజాడి. (కో. 36).

ఈనజాడి రూ. ఈనజాడ, ఈనిజాడ; పర్యా. కవ జాడి, కవనందు. నేతలో రెండు పోగులు తెగినప్పుడు వచ్చిన వెలితి. (కో. 32, 35).

ఈనిజాడ చూ. ఈనజాడి. (కో. 37).

ఈనె (బహు. ఈండ్లు, ఈనెలు); ఉ. ఈన, ఈని, వీనె 1. పర్యా. అచ్చినె, ఈనెపుల్ల (1), కలవపుల్ల, కాడి, వన్నినె, పేకు. పన్నెకట్టుబడిలో, దండెలమధ్య, దువ్వెనపక్క మాదిరిగా, వరసగాకట్టిన కలవ, జొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ. వాటి పుల్ల (లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టునేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ. వాటి ఊచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 1-37; తె. 1, 2, 4, 5, 7, 11, 14-17, 21, 27, 28, 31; రా. 10 11, 13, 18, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. కొలికి (1). ఆసుపోసిన నూలులో ఒకటి పైకి ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండు పోగులదారం. (కో. 1-3; రా. 8, 18); 3. పర్యా. చూ. గూడు (3). పన్నెదండెలకు బిగించిన పుల్లల మధ్యవెలితి; అచ్చుకట్టే టప్పుడు, ఒక్కొక్కదాట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేనీటప్పుడు, పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (తె. 8).

ఈనెగీతకత్తి పర్యా. చూ. గీరుకత్తి. పన్నెదండల మధ్య బిగించే ఈనె(పుల్ల)లు చీల్చి, సాపుచేసే రేకుకత్తి; ఒకవైపున వంపుగా గాడి ఉంటుంది; మామూలుగా, ఒక వెదురుబొంగును సగానికి చీల్చి, మధ్యగా ఈ కత్తి ఇరికిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గుంజుకోటాబద్దకట్టి, రెంటికి మధ్య కత్తి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 6 (కో. 33).

ఈనెగోరంచు ఉ. ఈనగోరంచు, ఒకరకం గోరంచు;

రెండు పోగులలో కన్నుల పక్కెట్టు చేయింది; కొన్నిచోట్ల చివరవిడిచి కన్నుల పక్కెట్టి, తరవాత కన్నుల పక్కెట్టి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 150 (కో. 28, 28, 31).

ఈనెనాడె ఉ. ఈనాడి. కన్నెనెలో కొన్ని (=పట్టె)లు పక్కెట్టునెయ్యటానికి వాడే నాడె: చిన్నది (కో. 30).

ఈనెపుల్ల 1. పర్యా. చూ. ఈనె(1). పన్నె కట్టు బడిలో, పంచెలమచ్చ, దుప్పెలపక్కమాదిరిగా పంచుగా కట్టిన కలప, జొన్న, గలుగు, పెరుగు, కొండచీపురు మొ. వాటిపుల్ల (లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టునెలకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ. వాటి ఉంచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (తె. 4); 2. నేతనెసేటప్పుడు, పడుగులో తెగినపోగును దగ్గులకు లాగటానికి, పన్నెగూడు లోనుంచి పోగులు లాగటానికి వాడే ఇరవముల్లు; కంటాణిమాదిరిది. చూ. చిత్రం 94 (కో. 26).

ఈనెపొడుచు (క్రి.) ఉ. ఈనుపొడుచు; పన్నె ఈనెలనందులో పోగులు దూర్చటం (కో. 95, 97).

ఈనెపొత్తంచు ఉ. ఈనె- చివర గీరలు పడేటట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు. చూ. చిత్రం 151 (కో. 31).

ఈనెలంచు గీరలుగీరలుగా నేసిన ఒకరకం అంచు. (కో. 26).

ఈనెసందు ఉ. ఈనె-; పర్యా. చూ. గూడు (9). పన్నెదండెలకు విగించినపుల్ల (=ఈనె)లమచ్చ వెలితి, అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్కదాట్లో రెంచేసి బద్దె పోగులు దూరుస్తారు; నేతనెసేటప్పుడు, పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, వైపోగు ఒకటి దింట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 1, 24; రా. 11).

ఈరకత్తెలచీర(లు) పెళ్ళికొడుగులో వియ్యపురాళ్ళు, ఒకరికొకరు పెట్టుకొనే చీర(లు) (కో. 23).

ఈరగాసు చూ. ఈరేకాంచు. ?మైలకుత్తం; నలుపు అడ్డపురంగు తయారుచెయ్యటానికి, ముడిరంగులో కలిపే ఒక రసాయనం (తె. 8).

ఈరిఅంచు చూ. ఈడిగంచు (కో. 9).

ఈరేకాంచు చూ. ఈరగాసు (రా. 24).

ఈలపీట కత్తిపీట; నూలుతోడేటప్పుడు, దీనికి పైనుండే చిల్లి (=చిద్రం)లోనుంచి రేపంపోగు తీసి రాట్నానికి తోడుకొంటారు (తె. 21).

ఈలాయి పర్యా. చూ. డబ్బా(1). పంచెకుబదులు, నూలుచుట్టుకొనేరేకుడబ్బా; కొన్నిచోట్ల, రేకుపట్టెలు విగించింది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యిది. చూ. చిత్రం 80 (రా. 5).

ఉ

ఉకారకుండ చూ. అక్షేముంగు నూలులవివే ఒక రకం నీళ్ళు (=కారం నీళ్ళు) పోసినకుండ (తె. 14).

ఉకారకొట్టు (క్రి.) పర్యా. ఉకారశీయు(2). కాని గుంజ అడ్డకట్టెను రోలించిన తడి నూలులడిలు సాపు అయ్యేట్టు జాడించటం (తె. 12).

ఉకారగుంజ పర్యా. చూ. కార(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పింట్టానికి నేలలోపాతిన పొదుగు రాట; మామూలుగా కొయ్యిది; కొన్నిచోట్ల, ఇరవది; మామూలుగా వీనికి, కలువమాదిరిగా అడ్డకట్టె అమచ్చ ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గంజు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గురవంచూర్చి, అడిలు తగలించి పిడుపుక్కతో పిండు తారు. చూ. చిత్రం 292 క. 1 (తె. 12).

ఉకారశీయు (క్రి.) 1. రంగు అక్షేముంచు, నూలు అడిలు కారంనీళ్ళలో వేసి పిండుటం (తె. 12); 2. పర్యా. ఉకారకొట్టు. కానిగుంజ అడ్డకట్టెను రోలించిన తడి నూలులడిలు సాపుఅయ్యేట్టు జాడించటం. (తె. 18).

ఉకారం 1. ఉ. ఉకారు, ఉభార; పర్యా. చూ. కారం(1). నూలు రంగును పీల్చుకొటానికి రయారు చేసిన మిశ్రం; నువ్వుకంప (కొన్నిచోట్ల నాగకెముకు బొంత), బూడిద, గొర్రెపేద, నూనె మొ.నవి వేసి తయారుచేస్తారు. దింట్లో చన్నీళ్ళుపోసి ఉరబెట్టి నూలు అడిలువేసి బాగా పిండుతారు; తరవాత రంగు అస్తు తారు (తె. 5, 12); 2. పర్యా. చూ. కారం (2). చొడు, మన్నం కలిపిననీళ్ళు; రంగుఅక్షేముంచు దింట్లో నూలులడిలువేసి ఉడకబెడతారు (రా. 14).

ఉకారంశీయు (క్రి.) పట్టుదారాన్ని చలపచెయ్యటం (రా. 14).

ఉకారు (-శీయు). ముడిపట్టు(=కోరా)కు ఉంచే మాలిన్యం (తె. 21).

ఉక్కడం 1. పర్యా. చూ. పంచె. శేట్లో నూలు చుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (కో. 27, 31); 2. ముతకనూలు చుట్టే పెద్దపంచె. చూ. చిత్రం 19 క. (కో. 22).

ఉక్కడంమూతి పర్యా. చూ. పంచెముక్కు. పంచెకు కిందివైపున ఆకులచివరకు కలిపికట్టిన కొన. చూ. చిత్రం 19 క. 6 (కో. 21).

ఉక్కెడం పర్యా. చూ. చిరుతాడు(1). మర మగ్గం నిలుపుపట్టెను, మేరుపుపలకకు విగించి, నన్న పుల్లతో వడిపెట్టినదారం; మేరుపుపలకను వైకిగాని,

కిందికిగాని జరుపుకొని, దీంతో విద్రువెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 6).

ఉత్పాదంఘట్ట (ప్ర.) మెలిదిప్పుటం; మగ్గం విద్రువాకు, పుల్లిపెట్టి మెలిదిప్పుతారు (కో. 6).

ఉగాదిపండుగ సంవత్సరాదినాడు, వర్షకాలిలు భావనారుషికి చేసే పండుగ; పులివాహనం మీద ఒక సర్పంబొమ్మపెట్టి ఊరేస్తారు; ఇంటింటికి కొబ్బరి కాయలు కొడతారు (కో. 27).

ఉగ్గం (-కట్టు) ఒకచెంబుగాని, ముంతగాని పట్టుకోటానికి పిలుగా, మూతికి కట్టినతాడు. (తె. 7).

ఉగ్గంతాడు ఉన్ని పకులబట్ట పట్టుకోటానికి పిలుగా, మూతికి కట్టినతాడు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని బజానికీ తగిలించుకొంటారు. చూ. చిత్రం 810.1 (తె. 7, 9, 28).

ఉగ్గంపట్టి చూ. ఒగ్గులపట్టె (కో. 20).

ఉగ్గిలబల్ల పర్యా. చూ. ఒగ్గులపట్టె. మరానుకట్టు బడిలో, పడుగుపోగులుదూర్చే, బెజ్జాలుగల రేకుముక్క (=ఒగ్గి)లు, ఉంగరాలు విగించిన కొయ్యలపట్టె; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలుబకతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 24).

ఉగ్గులు (బహు.) ముడతలువడ్డ పడుగుపోగులు; పీటిని చేతులతో ఏరతారు (కో. 33, 34).

ఉంగరం ఉ. ఉంగురం, ఉంగ్రం. 1. పకుపాత్తి (తోలుది)కి చివరవేసిన నన్నటి తోలుముక్క; పాత్తిలో నుంచి దూర్చిన పకు రెండోకొన, వేలాడకుండా దీట్లో మడిచివెడతారు. చూ. చిత్రం 17 క. 3 (తె. 2);

2. పర్యా. కొండి(1). పకరుదుక్కకు విగించిన ఇనప కొక్కెం; నూలుపోగు దీట్లోకి దూర్చి పకరుకు చుడతారు. చూ. చిత్రాలు 38 క. 4, 38 ట. 2 (తె. 2);

3. పర్యా. పూస (2), రింగు (1). మరాను ఒగ్గుల పట్టెకు విగించిన చిన్న ఇనపచుట్టు; దీనిగుండా పడుగు పోగు మరానుసిదికి పోతుంది. చూ. చిత్రం 50.15 (తె. 13; రా. 2); 4. కాడెలు చుట్టేటప్పుడు నూలు పోగు, సాపుగా రావటానికి దూర్చే రింగు; ఇది, నీళ్ళు పోసిన సానిటోలో వెడతారు. చూ. చిత్రం 60 (రా. 1);

5. పడుగేరుకర్రకు విగించిన గుండ్రటి ఇనపకొండి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69.1 (రా. 2); 6. పర్యా. పంకెనకడియం. పంకెన (=పడుగేరుకర్ర విగింపుకోసం తగిలించే ఇనపకొక్కెల పనిముట్టు)కు వేసిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 70 త. 1 (తె. 28, 27);

7. పర్యా. నాడెఉంగరం, రింగు(2). చేతినాడెగాడిలో, బునీపుల్లకు వేసిన, చిన్నచుట్టు - ఇత్తడిదిగాని, ఇనపదిగాని; పేకదారంపోగు చిక్కుపడకుండా రావటానికి, దీట్లోంచి తీస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 3 (తె. 4,

5, 8, 11, 13, 15, 17, 18); 8. పర్యా. చూ. చేతు జొందు. చేతుకర్రల విగింపుకు, దారాలకు వేసే తోహపుచుట్టు; ఇనపదిగాని, ఇత్తడిదిగాని. చూ. చిత్రం 125 క. 1 (రా. 11); 9. చేతిమగ్గం పలక

5 వేలాడదియ్యటానికి. పలకమూత్రం చివర వేసిన ఇనప చుట్టు; కొన్నిచోట్ల, కొండ్లువేస్తారు; చూ. కొండి. (తె. 5); 10. పర్యా. మెట్టె. అచ్చుగురులు తగిలించే ఇనపచుట్టు; దీన్ని మగ్గం వైదండ్లకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (రా. 21); 11. పర్యా.

10 గాజు (1). పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, కదురునుంచి వచ్చిన పోగు దూర్చటానికి కొయ్యలపట్టెకు విగించిన ఇనపచుట్టు; ఇటువంటివి, గాజులకట్టెమీద వరసగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 14 (తె. 21);

12. పర్యా. గాజు(2). ఉన్నికర్రెర ఆకుకు, కిందవేసిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 306.3 (తె. 11, 28);

13. ఇంపభానానేతకు వాడే పడుగునూలు ఆనుపోసే టప్పుకు, పోగుదూర్చే ఇనపచుట్టు (తె. 17).

ఉంగరందండి దనులికాయ తొడిమె; ఉంగరం మాదిరిగా, చెట్టుకొమ్మకు చుట్టుకొని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 281.1 (తె. 17).

ఉంగరాలకట్టె పర్యా. చూ. గాజులకట్టె. పట్టు దారం వడికేటప్పుడు, పెద్దరాట్నం దగ్గర, కదుర్ల పీటకు కిందగా (కొన్నిచోట్ల, పక్కన)పెట్టే కొయ్యలపట్టె; దీనికి ఇనపచుట్టు (కొన్నిచోట్ల, కొండ్లు) విగించి

25 ఉంటాయి; దారం వడికేటప్పుడు, కదురుపోగులు, దీని గాజు (=ఉంగరం)లగుండా వచ్చి దొలకకు చుట్టుకొంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 13 (తె. 21).

ఉచ్చు పర్యా. చూ. వడి(7). నవారుమగ్గం కట్టు బడిలో, వైపట్టెకు కిందకర్రకు అల్లినపురదారం; ఇటు

30 వంటివి కర్ర పొడుగునా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 324.2 (కో. 12).

ఉజారుఘర్మా(లు) నిజానవాలు (=మౌజూర్) పురమాయిపుమీద వేసిన ఒకరకం బట్ట(లు). (తె. 18).

ఉడుకోలకర్ర చూ. ఊడుగోలకర్ర (కో. 25).

35 **ఉడత** ఉ. ఉడ్డ, ఊడత్త; పర్యా. ఉడతకొయ్య, ఉడతచెక్క, ఉడతబిళ్ళ, చిడత(5), చెక్కేటు, టక్కి, పొట్టెలుచెక్క, లాటుడత సక్కట్టు. మర్రమగ్గంనాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి, మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి,

40 సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు ఉంగరం విగించిన కొయ్యలిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులవైపునా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (కో. 2-7, 9, 10, 12-13, 20-33, 35-37; తె. 13-16;

రా. 2, 5-9, 12, 16-20).

ఉదతకొయ్య పర్యా. చూ. ఉదత. మగమగ్గు నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు ఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (రా. 1).

ఉదతగుడి ఉ. ఉద్దగుడి; పర్యా. చూ. ఉదతరామ. మగ్గుఉదతకు, పై నకట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 35, 27, 29, 32, 37).

ఉదతచారలగుడ్డ ఉ. ఉద్దసారలగుడ్డ. నీలం, తెలుపు, ఎరుపు రంగుల పోగులు పడేసికొలుకులు నిలుపుకు పెట్టి, అడ్డానికి తెలుపు పెట్టి నేసినట్లు (తె. 15).

ఉదతచార(ల)ంచు ఉ. ఉదచ్చారంచు. ఉదత సార్లంచు; పర్యా. ఉదతంచు. ఉదతచారల మాచిరి గీరలుపడేట్టు నేసిన అంచు; చిగురు, మూడు జరికట్టిలు పెట్టి, మధ్యన వరసగా చారలు పడేట్టునేస్తారు. చూ. చిత్రం 153 (కో. 93, 10, 24).

ఉదతచారిలగొంగడి పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన ఒక రకం గొంగడి (తె. 11).

ఉదతచిత్తి ఉ. ఉదతనీత్తి. పర్యా. చూ. ఉదతతోలు. మరమగ్గులో, ఉదతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీనికొసలు, ఉదతచిత్తిలోనుంచి వైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమైన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (రా. 193).

ఉదతచెక్క ఉ. ఉదచ్చెక్క; పర్యా. చూ. ఉదత. మరమగ్గునాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు ఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (కో. 8, 11; రా. 16).

ఉదతచెర్మం పర్యా. చూ. ఉదతతోలు. మరమగ్గులో, ఉదతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొసలు, ఉదతచిత్తిలోనుంచి వైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమైన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 2; రా. 2, 5, 7, 8).

ఉదతజబ్బ ఉ. ఉదజబ్బ; పర్యా. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గు చ్చట్రంలో, పానుపుపట్టెకు పక్కన బిగించిన సొరుగుచెక్క; ఇటువంటివి; రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 35).

ఉదతంచు పర్యా. ఉదతచార(ల)ంచు. ఉదతచారల మాదిరి గీరలుపడేట్టు నేసిన అంచు; అంచుచివర కొంచెం వదిలిపై న మూడు జరిపట్టెలు, వాటిమధ్య చారలు

పడేట్టు నేసి అంచు. చూ. చిత్రం 153 (కో. 1, 34).

ఉదతతాడు ఉ. ఉదతాడు; పర్యా. ఉదతగుడి, ఉదతదారం, ఉదతరెడ్డె, చివరతాడు, చెక్కుటాడు, చెవుకట్టుతాడు(2), టక్కితాడు, తాడు(8), దారం(7), పక్కతాడు(2), చివరతాడు(4), బుట్టతాడు, రెక్కతాడు, పై నకట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి బొమ్మరెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 2, 4, 5, 7, 10, 14-16, 20, 22, 23, 26, 31, 33; తె. 14, 16; రా. 5, 8, 6, 18, 19a).

ఉదతతోడప పర్యా. చూ. ఉదతతోలు. మరమగ్గులో, ఉదతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొసలు, ఉదతచిత్తిలోనుంచి వైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమైన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 25, 27, 31).

ఉదతతోలు ఉ. ఉదతోలు; పర్యా. ఉదతచిత్తి. ఉదతచెర్మం, ఉదతతోడప, ఉదతవారు, చివరతోలు, చిత్తి, చెర్మం, టక్కితోలు, టక్కివారు, తోడప(2), తోలు, తోలుంగరం, తోలుచిట్టి, తోలుచిత్తి, వారు(2). మరమగ్గులో, ఉదతకుకింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొసలు, ఉదతచిత్తిలోనుంచి వైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమైన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 4, 5, 7, 10-18, 20, 22-24, 28; తె. 13, 14; రా. 16-18, 19a, 20).

ఉదతదారం పర్యా. చూ. ఉదతతాడు. మగ్గు ఉదతకు, పై నకట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.20 (రా. 2, 12, 13).

ఉదతబద్దె ఉ. ఉద్ద-; పర్యా. చూ. ఉదతతాడు. మగ్గు ఉదతకు, పై నకట్టిన దారం; ఇటువంటివిరెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 35).

ఉదతబిళ్ళ ఉ.-బిల్ల; పర్యా. చూ. ఉదత. మరమగ్గు నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు ఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి, రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (రా. 193).

ఉదతబొమ్మ పర్యా. చూ. గుర్రం(4). మరమగ్గు సొరుగుకు, మొదట బిగించినచెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెబద్దె తగలకుండా, ఇటువంటివి రెండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.19 (రా. 8).

ఉయ్యాలకర్ర పర్యా. చూ. రాయబారపుకర్ర. వేలాడదీసిన పడుగుచుట్టును దగ్గరికిగాని, దూరానికి గాని జరుపుకోటానికి వీలుగా, మగ్గానికి వైన పెట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రాలు 129 క. 4, 129 చ. 2 (కో. 25).

ఉయ్యాలతాడు పర్యా. చూ. రాయబారంతాడు. పడుగుచుట్టుకు రెండు వైపులా కట్టి, మగ్గానికివైన (కొన్నిచోట్ల, రాయబారంకర్రకు) వేలాడదీసిన తాడు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (కో. 25).

ఉయ్యాలపేటు పర్యా. చూ. ఉయ్యాలజేలు. అంచులో ఉయ్యాలబొమ్మలు వడేట్టు నేసిన ఉజ్జెను. చూ. చిత్రం 153 (రా. 8).

ఉయ్యాలజేలు పర్యా. ఉయ్యాలపేటు. అంచులో ఉయ్యాల బొమ్మలు వడేట్టు నేసిన ఉజ్జెను. చూ. చిత్రం 153 (తె. 21).

ఉరి 1. పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు, రెండు అచ్చుకర్రల వడదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను వైకిలేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెలోనుంచి జెంతు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100. 3 (కో. 32, 35); **2.** పర్యా. వడి (6). వేటుదారానికి చివరికట్టిన పురదారం; మామూలుగా, మైగంపూసింది; కొన్ని చోట్ల, ఇనపతీగ; దీనికి, బెజ్జంచేసిన చిన్న (ఇనప) బిళ్ళ ఉంటుంది; చాబీకోలలు వైకి లేచినప్పుడు, ఇవి అంచుపోగులను తేవుతాయి. చూ. చిత్రం 192 చ. 12 (కో. 28).

ఉరుబద్దెదారం ఉ. ఉరుబద్దారం; రూ. ఉలిబద్దారం; పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చువచుట్లో దూర్చిన బద్దె పోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు పోగులవరకు చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్ని చోట్ల, నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 26, 27, 33).

ఉరుపు ఉ. ఉరవ; పర్యా. మూర్తి, శాల్తి. నేసిన ఒకబట్ట; single unit (కో. 7, 8, 23).

ఉలవాయి ఇరునుమోవేచోట, డబ్బారాట్నం నిలుపుకు విగించిన ఇనపకట్టు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 44 (కో. 2).

ఉలిబద్దెదారం చూ. ఉరుబద్దెదారం (తె. 31).

ఉల్లాసీదా బట్టనేతలో, వైన ఒకరకంగానూ కింద ఒకరకంగానూ వచ్చేటట్టు నేసే తీరు (కో. 7).

ఉల్లారు (క్రి.) ఒక మోస్తరుగా ఎడతం (తె. 33).

ఉల్లారేయు (క్రి.) తడిసిన నూలు విప్పి, ఆరవెయ్యటం (తె. 32, 33).

ఉల్లిగడ్డచీర ఉ. ఉల్లిగడ్డ. ఎరుపు, తెలుపు, లేక పసుపు వన్నెల్లో నేసిన కలనేత చీర; కమ్మి, అంచు నలుపు వన్నెలో నేస్తారు (కో. 8).

ఉల్లిగడ్డరంగు ఒకరకం ఎరుపు (తెలుపు వన్నె కలిపి సింధి); ఎర్రఉల్లిపాయలరంగు; లేతగులాబి. చూ. చిత్రం 288 (తె. 4, 9, 13, 20).

ఉల్లిపూలచీర తెల్లచీరలో, నాలుగు పెల్లకొలుకులు ఒక పచ్చకొలికి చొప్పున నిలుపు, అడ్డంపెట్టి నేసిన చీర (తె. 15).

ఉల్లిపొట్టుచీర నేతలో, నిలుపుకుతెలుపు, పేకకు, అంచుకు నలుపు (కొన్నిచోట్ల, ఎరుపు) పెట్టి నేసిన చీర. (రా. 13, 17).

ఉల్లిమల్లిచీర ఉ. ఉల్లి మల్లు. తెలుపు, ఎరుపురంగు కొలుకుల మధ్య రెండు తెల్ల కొలుకులు పడుగు, పేక పెట్టి నేసినచీర (తె. 11, 13).

ఉల్లెడతాడు పర్యా. చూ. ఆలలతాడు(1). రాగ్గిం ఆకులకు చుట్టినతాడు. ఒకవైపుబునుంచి, రెండో వైపులకును ఏటవాలుగా అల్లుతారం; చూ. ఉల్లెడ తీయు. చూ. చిత్రం 15 క. 5 (కో. 8).

ఉల్లెడతీయు రాత్తు రెండువైపులా ఉన్న బాగులను కలుపుచు తాడు చుట్టటం (కో. 8).

ఉసుము (క్రి.) బాడించటం; గోగు (ము.వాట) కాదలు నలగగొట్టి నీళ్ళలో బాడిస్తే నాలుపడ్డు (రా. 21).

ఉరి

ఉరికరంగుంజ పర్యా. చూ. సరికరంగుంజ. సరికనే టప్పుడు, ఉన్నిపడుగులో చివన పడుగుచు కర్ర (=దానె)ను బిగించటానికి నేలలోపొత్తి కొట్టడం; ఇటు వంటివి మామూలుగా, ఒకవైపున రెండు, మరొక వైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.11 (తె. 7).

ఉరికరతాడు పర్యా. చూ. సరితాడు(3). సరికేయు టానికి చావిన ఉన్నిపడుగును గూటాలపై బిగించేతాడు. చూ. చిత్రం 314.8 (తె. 7).

ఉరికరాయి పర్యా. చూ. దాకెరాయి. సరికేసే టప్పుడు, ఉన్నిపడుగులో, చివన పడుగుచు కర్ర (=దానె) బిగింపుకోసం నేలలో పొత్తి కొట్టడం; ఇటు వంటివి మామూలుగా, ఒకవైపున రెండు, మరొక వైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.2 (తె. 7).

ఉరికొడి (< అంగ్లం. hooks). పర్యా. చూ.

మైనపువడి. మైనంపూసిన పడి; దీనికి మధ్య అంచు పొగులు దూరుస్తారు. చూ. పడి (కో. 24).

ఊచ ఉ. ఊశ, ఊన. 1. పర్యా. చూ. పకుపుల్ల (1). పకు తయారుచెయ్యటానికి ఉపయోగించేపుల్ల. చూ. చిత్రం 113 (కో. 6; తె. 28); 2. పర్యా. చూ. మాలం(1). రాటి తిరిగటానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరుసు (మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నచోట్ల కొయ్యచి); కొన్నిచోట్ల, రాటికట్టుబడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 25, 26; తె. 30, 32); 3. పర్యా. ఊచపుల్ల, కదురు (ఊచ)(1). జొన్నబెండు, పుల్ల(5), బెండు(1). కండెనూలుచుట్టే జొన్నదంటుముక్క; కొన్నిచోట్ల, కంకిపుల్ల, కాకిరెల్లు, చొప్పపుల్ల, కొయ్య, ఇనుము మొ.వాటితో చేసిన ఊచలు వాడతారు; మర మగ్గనాడెలో, మామూలుగా కొయ్యఊచలుగాని; ఇనపఊచలుగాని, అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 (కో. 27, 29-37; తె. 1-38; రా. 1-18, 20, 24); 4. పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గంగుంటలో, పావు చెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా, ఇన పది; కొన్నిచోట్ల కొయ్య; పావుచెక్కలకు చేసిన చిల్లులో దూర్చి వక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 26); 5. పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో, వేకదారంకండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (రా. 1, 8, 9); 6. రంగునిచ్చలో నూలు ఉడకబెట్టేటప్పుడు, అడిలు తిప్పే ఇనపకడ్డి; దీంతో కూడా అడిలు పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 11, 19, 28); 7. పర్యా. కదురు (ఊచ)(2). కదురుకామ, దామ. ఉన్నికదురుపుల్ల; వెదురుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 1 (తె. 7, 9, 11, 20, 25, 27, 28); 8. నవారునేతకు వాడే వేకదారం చుట్టిన పుల్ల; చూ. కండె (రా. 10); 9. పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కిందవేలాడ గట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనపపుల్లలు; కొన్నిచోట్ల నవ్వు; నేతనేసేటప్పుడు, అనిమూసిన తరవాత, వడికిందికి దిగటానికి ఇవి కడతారు; ఇవి రెండువక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (కో. 20, 23, 24, 26).

ఊచకమ్మి నన్నటి, బెత్తంమా దిరికమ్మి; మామూలుగా, కందువాలకు వేస్తారు (తె. 13).

ఊచపుల్ల పర్యా. చూ. ఊచ(3). కండెనూలు చుట్టే జొన్నదంటుముక్క; కొన్నిచోట్ల, కంకిపుల్ల, కాకిరెల్లు, చొప్పపుల్ల, కొయ్య, ఇనుము మొ.వాటితో

చేసిన ఊచలు వాడతారు; మరమగ్గనాడెలో మామూలుగా కొయ్యఊచలుగాని, ఇనపఊచలుగాని అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 (కో. 28, 36).

ఊచలచిప్ప ఉ. ఊనెలచిప్ప. నూలులేని చంటు ఊచలు వేసుకొనే మట్టిపాత్ర (తె. 31).

ఊచలబుట్ట ఉ. ఊచలబుట్టి. నేతనేసేటప్పుడు, దారం అయిపోయినపుల్ల (=ఊచ)లు వేసుకొనే బుట్ట (కో. 25, 29, 37).

ఊటగట్టు (క్రి.) ఊరబెట్టుటం (రా. 19).

ఊటగుంజ పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే వంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (రా. 19ఎ).

ఊటగుండు పర్యా. చూ. నవలఊగుండు. దండె దగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, ఇనపచెక్రం గాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (కో. 8, 8; రా. 19ఎ).

ఊటం ఎక్కువ; అధిక; "కరి ఊటంగ ఉండేది నిలుపువట్టు." కరి = పురి (తె. 5).

ఊటిసరం పర్యా. చూ. సరం(1). పకుబద్దకొన (ల)కు కట్టిన జంతువునరం; మామూలుగా, ఎద్దుది; కొన్నిచోట్ల, గొర్రెపేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరంకొడుతూ ఉన్నిపకుతారు; కొన్నిచోట్ల, చేత్తోనే సరం గుంజతూ పకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 27).

ఊపెపోగు పర్యా. చూ. సరం(1). పకుబద్దకొన (ల)కు కట్టిన జంతువునరం; మామూలుగా, ఎద్దుది; కొన్నిచోట్ల, గొర్రెపేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరంకొడుతూ ఉన్నిపకుతారు; కొన్నిచోట్ల, చేత్తోనే సరంగుంజతూ పకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 26).

ఊడికట్టె పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతవడుగు బిరుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన మంకరకట్టె; మగ్గానికి పడుగుఅమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుడులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో ముడివేస్తారు, కొన్నిచోట్ల, దీనికి మోపుగా కొయ్యచెక్రాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (రా. 1).

ఊడుకాలెకట్టె చూ. ఊడుకోలకట్టె (రా. 3).

ఊడుకోలకట్టె చూ. ఊడుకాలెకట్టె; పర్యా. చూ. పెడకోల. నేతవడుగు బిరుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన మంకరకట్టె; మగ్గాడికి

పడుగు అమర్చిన తరువాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుదులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో ముడివేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి మోపుగా కొయ్యచెక్రాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (రా. 18).

ఊడుగండె దారం ఊడిపోతున్నకండె (తె. 6).

ఊడుగుర్ర పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిరుపెట్టటానికి మలగుర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన వకరకటై; మగ్గానికి పడుగుఅమర్చిన తరువాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుదులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో కొయ్యచెక్రాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు; తొగటిలవాడక. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 8).

ఊడుగుకోల ఉ. ఊడుకోల. చూ. ఊడుగోల. (తె. 22).

ఊడుగుతాడు పర్యా. చూ. సరితాడు(3). సరిచేయటానికి చాపిన ఉన్నిపడుగును గూటాలను బిగించే తాడు. చూ. చిత్రం 314.8 (తె. 20).

ఊడుగోల(ఉద్దె) ఉ. ఊడుగోల; రూ. ఊడుగుకోల. మగ్గుపడుగు బిగింపుకు, చివర మోకు తగిలించినకర్ర; పెడకోల లాంటిది; కొన్నిచోట్ల, ఉన్ని పడుగుచేసేటప్పుడు, దీన్నిచివర దూరస్తారు. చూ. చిత్రాలు 314.6, 315 క. 15 (తె. 3, 6, 7, 9, 10, 11, 20, 25, 27, 28).

ఊడుగోలకర్ర రూ. ఉటుకోలకర్ర; పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిరుపెట్టటానికి మలగుర్రకు అవతల అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన వకరకటై; మగ్గానికి పడుగు అమర్చిన తరువాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుదులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో కొయ్యచెక్రాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 4).

ఊడుగోలచిలుక పర్యా. చూ. చిలకడ(1). సరిచేయటానికిగాని, నేతచేయటానికిగాని చాపిన ఉన్నిపడుగు బిగింపుకు, తలకోలకు తగిలించినతాడు; దీన్ని ఊడుగోలకు వేస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు, కొన్నిచోట్ల (సరిగూటానికి) సరట్టకు వేస్తారు; మామూలుగా ఉటువంటి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.9 (తె. 27).

ఊడుపుదిళ్ళ ఉ. ఊడుపుళ్ళ, ఊడుపుళ్ళ; పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన పెడల్పుబద్ద; నేతచేసేటప్పుడు, ఊనెలు చెడరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 1).

ఊడెత్తు (-పన్ను). చూ. ఊడై (కో. 30, 31).

ఊడెత్తుకాలు చూ. ఊడైకాలు (కో. 30, 31).

ఊడెత్తుగుది చూ. ఊడైగుది (కో. 31).

ఊడెలి చూ. ఊడై (తె. 22, 23).

ఊడెలితాడు చూ. ఊడైతాడు(1) (తె. 22).

ఊడై (-పన్ను, -మగ్గేయం). ఉ. ఊడెలి, ఊడెలి, ఊడై, ఊడై, ఊడై; రూ. ఊడెర్లు, ఊడైలి, ఊడైలి; పర్యా. చమిశెట్టు, దావ, బంకం, పరాట నింశెట్టు, సరిశెట్టు, సరెట్టు. అరబియన్ పడుగు చాపటానికి నీలచెట్టే కొయ్యచేసేమట్టు; రెండుపాడుగువట్టులు, మవర మంచకోళ్ళ మూదిగా అమర్చి, మైల అడ్డవట్టువేస్తే మించి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (కో. 1-4, 7, 9, 9వ, 11-29, 32-37; తె. 1-7, 10-19, 21-23, 29; రా. 1, 2, 5, 7, 10, 11, 19, 20, 22-24).

ఊడైకర్ర ఉ. ఊడైకర్ర; పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీదిమోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మవర మంచకోళ్ళ మూదిగా, రెండుంటాయి; వీటమైన అడ్డవట్టు విస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (కో. 24, 32).

ఊడైకాలు ఉ. ఊడెర, ఊడై; రూ. ఊడెర్లు కాలు; పర్యా. ఊడైకర్ర, ఊడైక, ఊడైనిలుపు, కంకవొంగు, కర్రకొయ్య(1), కాలు(2), నిలుపు (12). నిలుపుకాలు, నిలుపువట్టు(6), సరాటకాలు. నేలమీదమోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మవరమంచ కోళ్ళ మూదిగా, రెండుంటాయి; వీటమైన అడ్డవట్టు విస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (కో. 7, 9వ, 23, 25, 27-29, 32-37; తె. 4, 5, 10-14, 16, 17, 23).

ఊడైకాళ్ళవీర ఉ. ఊడైకాళ్ళవీర. ఊడైకాళ్ళ మూదిర ఉత్తెన్లు, అచూ మధ్యభాగంలో నేసిన వీర. (తె. 11).

ఊడైకొండె ఉ. ఊడైకొండె; పర్యా. చూ. గడ్డగోడు. ఊడైకొండెపట్టుకుగాని, సరిగుంజుకుగాని వేసిన ఇరవకొక్క; దీనికి, బిగింపుకోసం వేసిన వంకెనకడియంగాని, తిరుగుడుగాని తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రాలు 83 గ. 1, 83 ర. 3 (కో. 4).

ఊడైగుది ఉ. ఊడైగుది, ఊడైగుది ఊడైగుది, ఊడైగుది. 1. ఊడైఅడ్డవట్టును తిరుగుడుతో కలిపికట్టిన తాడు. చూ. చిత్రం 83 బ. 1 (తె. 15); 2. రూ. ఊడైత్తుగుది; పర్యా. గుది (1), గుదితాడు (1), గుది దారం (1), చిరతాడు (2) చిరతాడు (1), చిలగడతాడు, చిల్ల(ల)తాడు, చె పగుది, చెపతాడు (1), పక్కగుది, పడుగుగుది, బంకతాడు, మోపుగుది, సరాటగుది. పడుగుచాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డవట్టును, పడు

గేరుకర్రను కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; మామూలుగా, ఊడై అడ్డవట్టెకు ఉంటాయి; కొన్ని చోట్ల పడుగేరుకర్రకు ఉంటాయి; వీటికి చివర, కొన్ని చోట్ల, చిన్నపుల్లలు కడతారు. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (కో. 1, 12, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 35; తె. 16, 29, 31-33).

ఊడైగునపం పర్యా. చూ. గడ్డపాద (1). ఊడైను నిలబెట్టి మోతుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 83 త. 1 (కో. 36).

ఊడైగొలును ఉ. ఊడిగొలును; పర్యా. చూ. గొలును(3). ఊడై అడ్డవట్టెగాని, సరకుంజుగాని, బిగించిన ఇనపవనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొమ్మల రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ర. 3, 70 (తె. 10, 25).

ఊడైచెయ్యి ఉ. ఊడ్డి. ఊడై(చండె)అను. చూ. చిత్రం 83 క. 4 (కో. 32).

ఊడైజంగ ఉ. ఊడ్డి; పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీదమోసే ఊడైకొయ్యి; ఇటువంటివి, మడత మంచం కోళ్ళ మాదిరిగా, రెండుంటాయి; వీటిపైన అడ్డవట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (తె. 29).

ఊడైతల ఉ. ఊడ్డి; పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడైపైవైపున బిగించిన అడ్డవట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (తె. 29).

ఊడైతాడు ఉ. ఊడతాడు, ఊడితెతాడు, ఊడితాడు, ఊడతాడు, ఊడ్తాడు. 1. రూ. ఊడ్తలి తాడు, ఊడైలతాడు; పర్యా. ఊడైమోకు, కొంకికట్టె తాడు, తాడు (8), పడుగుతాడు, పడుగుమోకు, బంకంతాడు, చిగువుతాడు, మోకు(1), సంచారితాడు, సరాటతాడు, సరాటమోకు, సరితాడు(2), సరిమోకు, సరెయ్మోకు. ఊడైను నిలబెట్టి, కిందిగూటానికి బిగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా, రెండుంటాయి; ఊడై అడ్డవట్టెనుంచి కొంకివరకూ, లేదా బిళ్ళవరకూ ఒకటి, అక్కడినుంచి గూటంవరకూ మరొకటి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 13, 18, 25, 27, 31; తె. 1, 6, 21, 26-28; రా. 22, 24); 2. దసలి(పట్టు) పడుగు సరితెయ్యటానికి నిలబెట్టిన ఊడై అడ్డవట్టెను. కొంతవరకొచ్చు కలిపేతాడు. చూ. చిత్రం 297.5 (తె. 7).

ఊడైదండె ఉ. ఊడ్డిదండె; పర్యా. అడ్డ (9), అడ్డ కట్టె (7), అడ్డకర్ర (3), అడ్డకొయ్యి (1), అడ్డవట్టె (11), అడ్డపెండె (2), అడ్డబెండు (1), ఊడైతల, ఊడైపీట, ఊడైబడితె, తలవట్టె (1), పీట (10), వైవట్టె (2), మయంకర్ర, సరాటవట్టె, సరికోల (1).

ఊడైపైవైపున బిగించిన అడ్డవట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (కో. 25, 26, 30, 33-37).

ఊడైనిలుపు ఉ. ఊడ్డ; పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీద మోసే ఊడైకొయ్యి; ఇటువంటివి మడత మంచం కోళ్ళమాదిరిగా రెండుంటాయి; వీటిపైన అడ్డవట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (తె. 19).

ఊడైపీట పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడైపై వైపున బిగించిన అడ్డవట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (తె. 11).

ఊడైబడితె పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడైపై వైపున బిగించిన అడ్డవట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (తె. 31).

ఊడైబిళ్ళ ఉ. -బిళ్ళ; పర్యా. చూ. బిళ్ళ (8). ఊడైతాడు బిగింపుకు వేసే కొయ్యిగిలక; కొన్నిచోట్ల ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 83 వ. 1, 86 (కో. 9ఎ).

ఊడైమోకు ఉ. ఊడితిమోకు, ఊడితెమోకు; రూ. ఊడైలమోకు, పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి, కింది గూటానికి బిగించేతాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 1, 23, 24).

ఊడైల ఉ. ఊడితెల, ఊడ్తల; చూ. ఊడై (కో. 6, 10; తె. 8, 20; రా. 8).

ఊడైలతాడు చూ. ఊడైతాడు (1). (కో. 10).

ఊడైలమోకు చూ. ఊడైమోకు (రా. 18).

ఊడైసీల ఉ. ఊడ్డిసీల; పర్యా. సీల (5). ఊడై కాళ్ళు బిగించే మోకు; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యిపేడు; ఊడై కాళ్ళు కలిసేచోట, అడ్డవట్టెకు బిగించేచోట వేస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 2 (కో. 26, 32, 34).

ఊడైతులగుండ్ర నేతనేసేటప్పుడు, నేతపనివాడు ఉమ్మివేసుకోటానికి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొనే మట్టిపాత్ర 'ఉగల్లాన్'; దీంట్లో అడుగున బూడిద పోస్తారు (కో. 27).

ఊడైతులపెంకు నేతనేసేటప్పుడు, నేతపనివాడు ఉమ్మివేసుకోటానికి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొనే పెంకు (కో. 32).

ఊడైతులమండిగ ఉ. ఊతలమండిక, ఊతలమండికి, ఊతులమండిగ; రూ. ఊమెలమండిగ. నేతనేసేటప్పుడు, నేతపనివాడు ఉమ్మివేసుకోటానికి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొనే (మట్టి)పాత్ర; 'ఉగల్లాన్'; దీంట్లో అడుగున బూడిదపోస్తారు (కో. 25, 26, 28, 29, 35, 37).

ఊడైచీర రెండు రంగుల్లో పడుగూపేకాపెట్టి నేసిన చీర (రా. 17).

ఊడై(రంగు) 1. ముదురు నీలంలో ఎరుపువన్నె

కలిసిన రంగు (కో. 23); 2. నల్ల నేతపదమరంగు (తె. 12); 3. ఒకరకం నీలరంగు (తె. 21, 31); 4. చెండుపువ్వు చాయలో చిత్రామణిచాయ కలిసిన రంగు. చూ. చిత్రం 288 (రా. 16).

ఊదారంగుచీర ఒకరకం నీలరంగు చీర (కో. 23).

ఊపురం ఉ. ఊవరం, ఊపరం; రూ. రూపురం; పర్యా. గోపురం, పలకఊపురం, పలకగంపం (2), పలకగోపురం, పలకబుజం, పలకబొడ్డు, పిడిపలక బుజం, మూపురం. చేతిమగ్గ: పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనే సేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదుముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 6, 8, 9, 14; తె. 4, 5, 11, 13, 15-17, 28, 31-33).

ఊవిది బూడిద; అచ్చుతికేటప్పుడు, చేస్తున్నప్పుడు ఉండటానికి బూడిద అద్దకొంటారు (కో. 3).

ఊమెలమందిగ చూ. ఊతులమండిగ (కో. 30).

ఊరగల్లుచెట్టు? పొదగా పెరిగే ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులు నీలిరంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు; కడవల్లో ఊడేస్తారు (రా. 24).

ఊరబెట్టు (క్రి.) నూలు, గంతలో నానబెట్టుటం (కో. 11, 20).

ఊలు (< ఆంగ్లం wool). గొర్రెవొచ్చుతో తీసిన దారం; ఉన్నిదారం; తివానీల, గొంగుళ్ళు నెయ్యి టానికి వాడతారు (తె. 17).

ఊసిపోవు (క్రి.) ఊడిపోవటం; దారానికి పుర బాగా లేకపోతే, పోగు ఊడిపోతుంది (తె. 6).

ఊసుముంగిచీర ఒకవైపుపోగు ఒకరంగు, మరొక వైపుపోగు మరొకరంగు పెట్టి నేసిన చిన్నగడి (ముంగి) చీర (రా. 14).

ఎ

ఎక్కింపుచివ్వ ఉ. ఎక్కింపునీవ, ఎక్కింసీవ, ఎక్కింపునీవ. 1. సరిచేసేటప్పుడు, గంతి ఆరినతరవాత, పడుగులో ఎక్కించే చిన్నఊవ; చువ్వ (కో. 25); 2. పర్యా. అల్లుచివ్వ (1), అల్లుసులిరె, ఎలుపుచివ్వ (3), కోలలాక (2), మలలాక (1). అచ్చుతికిన పడుగులో మొదట, అచ్చుదగ్గర ఎక్కించిన కర్ర; కొన్ని చోట్ల, బద్దగాని, నన్నబెత్తంగాని, ఇనపకడ్డిగాని ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 128బి (కో. 26, 27); 3. దండెదగ్గర పడుగుపోగులు నెరపటానికి, అచ్చుదగ్గర దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి, దండెకు

రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్నకొద్దీ, వీటిని ముందుకు ఒకపురూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.8 (కో. 25, 27).

ఎక్కింపుబద్ద 1. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, బద్దపోగుల్లో గాని, బెరుపడుగులోగాని పూదారం ఎక్కించటానికి చూరే బద్ద (కో. 27); 2. అచ్చుతికిన పడుగులో, కోల్లల పోగుల్లో దూర్చినబద్ద; అల్లుచేసేటప్పుడు, పడుగేరుకట్టెసి, బద్దఎక్కిస్తారు (కో. 27); 3. ఉ. ఎక్కింబద్ద; పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చు(డు)లాక. దోసెగాడిలో బెగించే పొడుగాట వెదురుబద్ద; కొన్నిచోట్ల, కర్ర. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 27).

ఎక్కించితపుల్ల పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేత సేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి, మగ్గంపేద దారంతో, అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికిరెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలిపెనతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేత సేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 21).

ఎక్కు 1. పర్యా. చూ. ఆకు (1). రాట్నం ఇరుసు పేద తిగటానికి డెక్రం మారిరిగా అమిచ్చిన సాపుడెక్క; ఇలాడివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 15 క. 4 (కో. 38, 34); 2. పర్యా. చూ. వీకరులేక. వీకరుగొట్టానికి నాలుగువైపులా ఉండే పొడుగుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 38 క. 2 (కో. 34); 3. పర్యా. చూ. ఆకు (2). పంతుకామపట్టు వంచి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); పంతుకామపట్టులో ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 34).

ఎక్కుమ్మలాక ఎక్కింపులాక; నేతపడుగులో దండెదగ్గర దూర్చిన వెదురుబద్ద (కో. 28).

ఎగదాల సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో, కుంచె బయలు దేరేవైపు (రా. 20).

ఎగువలకోర్లల ఉ. ఎగదల; పర్యా. చూ. పైకోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటిఅని పద్దభాగం (=కోల్లల) (కో. 8).

ఎగుమల పర్యా. చూ. పైకోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటిఅని పద్దభాగం (=కోల్లల) (కో. 8).

ఎగుమలకచ్చి ఉ. ఎగమల. సరిచేసేపడుగులో, ఊడైదగ్గర ఉన్న అనిపోగులు (కో. 9).

ఎగువకోర్లల ఉ. ఎగవ., -కోర్లలు; చూ. ఎగువకోల్లల (కో. 4; రా. 11, 15).

ఎగువకోల్లల ఉ. ఎగువకోల్లాలు; రూ. ఎగువకోర్లల; పర్యా. చూ. పైకోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటిఅని పద్ద భాగం (=కోల్లల) (కో. 3; రా. 8).

ఎగువమగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేపటప్పడు, వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుండేది; మగ్గంపలక, పన్నె ఒకకొయ్య చట్రంలో బిగించి, పైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు; చూ. మగ్గంచట్టం. చూ. చిత్రం 108 (రా. 1).

ఎచ్చుపోత ఆసుకు ఎక్కువ నూలు పొయ్యటం; ఆసు మొదటినుంచి ప్రారంభించి చివరికి పోస్తే ఎక్కువ నూలు పడుతుంది (తె. 18).

ఎజెంటి గోరంటపువ్వరంగు; మెజంటా (తె. 17).

ఎడమఅని (=తెచు). అచ్చులో ఎడమవైపు (=అవ తలివైపు) లేచిన అనిపోగులు (రా. 18).

ఎడమకొమ్ము ఎడమకాలితో పావుచెక్క తొక్కి, ఎడమఅనిలోకి, ఎడమచేత్తో, కుడివైపుకు విసిరిన నాడె (కొమ్ము) (రా. 14).

ఎడమవాదాడి మగ్గంచట్రం కింద, ఎడమవైపు పల్లపువోటు; దీంట్లో నేతకండలు వేసుకొంటారు (రా. 22).

ఎడంకోల పర్యా. చూ. పైకోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటిఅని పడ్డభాగం (=కోల్లల) (కో. 2).

ఎడంవాయి మగ్గానికి బిగించిన అచ్చుల్లో వెనకది (కో. 28).

ఎంటి 1. (-కట్టు, -చాపు) రూ. ఎంటు, ఎంటె, వెంటి; పర్యా. సరెంటి(1). వడిదిప్పి చుట్టిన నూలు; సరిచేసిన తరవాత, మామూలుగా ఒక కర్రకు చుడతారు; అల్లుచేసిన తరవాత చుట్టుగా చుడతారు. చూ. చిత్రం 88 (కో. 8, 10, 11, 13, 15; తె. 10, 11, 32; రా. 4, 5, 8, 10, 12, 13); 2. పర్యా. సరెంటి (2). అచ్చుతికిన తరవాత చుట్టపెట్టిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 102 క. 5 (కో. 1, 2, 7, 8); 3. పర్యా. చూ. సరెంటి(3). చుట్టచుట్టిన పడుగునూలు, మగ్గం మీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పురిపెట్టి చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పెడ కోలకుట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 బ. 2 (కో. 4, తె. 32).

ఎంటిగట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఎంటేయు. సరిచేసిన పడుగును చుట్టి వెయ్యటం (తె. 10).

ఎంటిచుట్టు (క్రి.) ఉ.-నుట్టు; రూ. ఎంటెచుట్టు; పర్యా. చూ. ఎంటేయు. సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (కో. 8; రా. 4, 5, 8, 10, 12).

ఎంటు చూ. ఎంటి(1) (కో. 1, 2, 8).

ఎంటె చూ. ఎంటి(1) (రా. 24).

ఎంటెచుట్టు (క్రి.) ఉ. -నుట్టు; చూ. ఎంటిచుట్టు (రా. 24).

ఎంటేయు (<ఎంటివేయు; క్రి.) పర్యా. ఎంటి గట్టు, ఎంటిచుట్టు, సరెంటేయు. సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (కో. 1, 2, 10; రా. 1, 13, 19, 20).

ఎండగుంజు (క్రి.) పడుగు ఆరుతుండగా కుంచెతో దువ్వటం (తె. 23).

ఎండుపుగాకు ఉడకపెట్టకముందు, వనలో ఎండిన పొగాకు రంగు (కో. 9).

ఎండుబదును పర్యా. ఆరుపడను. ఒక మోస్తరుగా ఆరినతడి; ఆరుబదును; పడుగు ఆరుబదునులో ఉన్నవస్తువు కుంచెతో బలంగా దువ్వతూ కచ్చులు వేస్తారు (తె. 10).

ఎత్తినకోల రూ. ఎత్తుడుగోల. సరిచేయటానికి చాపిన ఉన్ని పడుగులో చివర దూర్చిన తలకోలను మొయ్యటానికి ఆధారంగా, నేలలో పాతిన పంగల కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.7 (తె. 20, 22, 25).

ఎత్తుడుగోల చూ. ఎత్తినకోల (తె. 27).

ఎత్తుడుతాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు(1). మర మగ్గం నిలుపువట్టెను మేరువుపలకకు బిగించి, సన్న పుల్లతో వడిపెట్టినదాని; మేరువుపలకను పైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని, దీంతో వడిపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 10).

ఎత్తుపుల్ల 1. ?కాళ్ళరాటి దిగువబద్దకు బెజ్జంలో దూర్చేపుల్ల (కో. 25); 2. పర్యా. అచ్చుతుకుపుల్ల, అచ్చుకట్టె(4), అచ్చుకర్ర(3), అచ్చుగూట్కట్టె, అచ్చు పుల్ల (4), ఇజ్జోడుపుల్ల, కోతిపుల్ల (2), దబ్బ (7), పుల్ల (7), పొందకంపుల్ల, బిగువబ్బ, బిట్టుపుల్ల, బిరు బద్ద, బిరుపుల్ల (1). అచ్చుతికేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టినపుల్ల(లు); రెండుపుల్లలకు తాడు గట్టి, మడతమంచం కోళ్ళమాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 7, 25-29, 31, 32, 34, 35, 37; రా. 2, 5, 19, 24).

ఎత్తుబల్ల పర్యా. అడ్డబల్ల (1). పత్తిరాట్నం నిలుపు కొయ్యలమధ్య అడ్డంగా నిలిపినచెక్క; దీనికి ఒకవైపున దూది, మరొకవైపున గింజలు పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.6 (కో. 36).

ఎత్తుపంపులు (బహు.) ఒకరంగు పోగులసంఖ్య వరసగా హెచ్చిస్తూ, ఒకరంగు పోగులసంఖ్య వరసగా తగ్గిస్తూనేసిన జంపఖానా నమూనా (తె. 17).

ఎత్తుసరి పర్యా. చూ. బిరుతాడు(1). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను, మేరువుపలకకు బిగించి, సన్నపుల్లతో

వడిపెట్టినదారం; మేరుపువలకను వైకిగాని, కిందికి గాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 9ఎ).

ఎత్తునీల పత్తిరాట్నం అడ్డబల్లను నిలుపుకు విగించిన కట్టెపుల్ల. చూ. 1.9 (కో. 86).

ఎడకుబడ్డ (-జంపిచ్చు). పర్యా. చూ. ఉండేలు (బడ్డ). తాడుకట్టిన వింటిబడ్డ; దీనికి, తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూదిపకుతారు. చూ. చిత్రం 9 క. 12 (తె. 12, 13).

ఎదురుకొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేతబయలులో చివరపాతిన గూటం. దీనికి, నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకొలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి, వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, నేత మోకు పెడకొలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 18, 29).

ఎదురుకోళ్ళసెల్లా ఉ. ఎదురుకోల్ల - ఒకరకం కండువా (= సెల్లా); అంచులేకుండా బొప్పైకమ్మలుపెట్టి నేసింది; పెళ్ళిచారు ఎదురుకోలుకు వచ్చినప్పుడు, పెళ్ళి కొడుక్కు పెడతారు; గుండ్ర సెల్లా (కో. 8).

ఎదురుగలవ ఉ. -గల్ప; చూ. ఎదురువలక (కో. 80; తె. 29, 32).

ఎదురుగుంజ పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేత బయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి, నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకొలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 20).

ఎదురుదోనె పర్యా. గుండుదోనె (2), తిరుగుడు దోనె, పడుగుదోనె, పిల్లిదోనె, బీమ్ మొద్దు, రోలరు (4). మగ్గం చివర, పడుగునాలు చుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా, రోకలి మాదిరిది; కొన్నిచోట్ల పలకలిది; మలగర్రకుబదులు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రాలు 110.1, 123 క (కో. 4, 8; 7, 12).

ఎదురుదోనెగుబ్బ ఉ. ఎదుర్దోనె-; పర్యా. చూ. గుబ్బకొయ్య (2). ఎదురుదోనెను మోసే గూటం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 110.8 (కో. 12).

ఎదురుదోనెమగ్గం ఉ. -దోనె-; పర్యా. దోనెమగ్గం, రోలరుమగ్గం. మగ్గంమీద చాపిన పడుగుతో చివరి భాగం చుట్టటానికి, ఎదురుగా రోకలివంటి కొయ్య (చూ. ఎదురుదోనె) అమర్చిన మగ్గం; దీన్ని కొంచెం చోటులోనే అమర్చుకోవచ్చు. చూ. చిత్రం 110 (కో. 4).

ఎదురునాలిక(లు) ఎదురెదురుగా, నాలికల మాదిరిగా నేసిన డిక్షను (కో. 9).

ఎదురువలక (-వచ్చు) ఉ. ఎదుర-; రూ. ఎదురు గలవ. నేతబల్ల చుట్టే దోనెవలకల్లో, గండి ఉన్న వలక; ఇది కిందికి తిప్పిగాని, నేత ఆవగూడదట (కో. 7, 28, 28, 32-37; తె. 8; రా. 8).

ఎదురువలకవేయు (క్రి.) గాడి ఉన్న దోనెవలక నేత (వడుగు) వైపుకుతిప్పి బట్టచుట్టటం; "ఎదురువలకేస్తే ఎదురెక్కొస్తది" అని వాడుక; అంటే కీడువస్తుందని అర్థం; ఎందుకంటే, నేత నడలి, పోగులు తెరిసి, శ్రమ పృథా అవుతుంది (కో. 7, తె. 8).

ఎదురుబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ (9). మగ్గం పొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇట్లువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 25).

ఎదురుమేకు పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేత బయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి, నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకొలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా, గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 5, 7, 11).

ఎనికె ఉ. ఎనిక, ఎనికి, వెనికె. నాలుపొగులతెక్క: 1. మూడు పొగుల దారం (తె. 5, 18); 2. మూడు కొలుకుల (= ఆరుపొగుల) దారం (కో. 14; తె. 13; రా. 8, 11-19ఎ, 21-24); 3. నాలుగుపొగులదారం (కో. 11, 12, 18; రా. 1, 5, 7, 8, 10); 4. నాలుగు కొలుకుల (= ఎనిమిదిపొగుల) దారం (కో. 1, 2, 7, 10, 13, 15, 17, 20).

ఎనికెగొట్టం పర్యా. చూ. బొక్కానుగొట్టం. ఎముకగొట్టం; మేకకాలి ఎముక. చూ. చిత్రం 48 క (కో. 8).

ఎనికెచేయు (క్రి.) పుంజాల తెక్కన నాలుపొగులు ఎంచటం (కో. 80).

ఎన్నెనేత చేతిమగ్గంమీద, రెండు నాడెలతో నేసిన ఒకరకం నేత (రా. 10).

ఎన్నెమ్మచీర పడుగు, పేకల్లో మూడెనిగీరలు వచ్చేట్టు నేసిన పెద్దగడిచీర (కో. 33).

ఎమ్మచేయు (క్రి.) పడుగు, వెడల్పు చెయ్యటం; నెరవటం (కో. 2).

ఎర దనలి (పట్టు) పురుగు విడిచిన కూనం (తె. 7).

ఎరక పర్యా. చూ. లచ్చన. అచ్చతికైన పడుగు మీద, కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్తు; మామూలుగా మసి గుర్తు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చిక్కుడు, బీర, మొ. వంటి

ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని, మూరకు ఒకటి చొప్పుగాని గుర్తులుపెస్తారు; నూలుకు రంగు అద్దేముందు, చిలవలు కొలిచి గుర్తులు పెట్టుకొంటారు (తె. 10).

ఎరకలంచు 1. ఉ. ఎరకలంచు, ఎరకలంచు; చూ. ఇరకలంచు. మొదట బుగడి, తరవాత దించు (=కడ్డి). లాహిరి మగ్గో ముక్కం, తరవాత చిగురు పరిసంగా వచ్చేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రాలు 149, 168 (తె. 5, 11, 12); **2.** బుగడి, నందు, లాహిరి నందు, ముచ్చెర కొలుకులు, నందు, లాహిరి, నందు, బుగడి, చిగురు వరసగా వచ్చేట్టు నేసిన అంచు (తె. 14).

ఎరకలవాళ్ళగడి ఉ. ఎరకలోల్ల గడి. ఒకరకం నేత గడి (కో. 20).

ఎరకలవాళ్ళ (గడి) చీర ఉ. ఎరకలల్ల -, ఎరకల వల్ల -, ఎరకలోల్ల గడి -, ఎరకలోల్ల గడి -. పిల్లలులేని వాళ్ళు పిల్లలకోసం కట్టుకొనే ఒకరకం గళ్ళచీర (కో. 16-21).

ఎరకలు (జవా.) ఉ. ఎరకలు, ఎరక్కలు; చూ. ఇరక(లు) (తె. 5, 11, 12, 14).

ఎరకళ్ళు ఎరకెలజాతివారు; కుంచెలు తయారు చేస్తారు (కో. 24).

ఎరగలునేయు (క్రి.) చీరనేతలో కమ్ముల తరివాత తైనెడు పొడుగు నెయ్యటం (కో. 85).

ఎరతియు (క్రి.) దనలిపురుగు కూసం (=ఎర)విడవటం; తరవాత, దానిమూతి ఎర్రగా ఉంటుంది. (తె. 7).

ఎరనాహ్లాచీర రెండు ఎర్రకడ్డి (=నన్నవట్టె)లు పడేట్టు నేసినచీర (రా. 16).

ఎరికలగోచి ఉ. -గోచి. ఎరికలవాళ్ళు పెట్టుకోటానికి నేసిన గోచిగుడ్డ (కో. 8).

ఎరికలవాళ్ళు ఉ. ఎరకలోల్ల ఎరకలోళ్ళు, ఎరికలోల్లు, ఎరికలోళ్ళు, ఎరికలోల్లు, ఎలుకులోల్లు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ (కో. 3, 6, 7, 10, 23; రా. 4-6, 10, 11, 13, 17, 19).

ఎరుపు పర్యా. ఎర్రరంగు, ఎర్రచాయ. పండు మిరప(కాయ)రంగు; ఎరుపు నెప్తాల్ రంగు, ఆర్. సి., బి. ఎస్. వేసి తయారుచేస్తారు (కో. 8, 22-24; తె. 27, 28, 30, 31; రా. 3, 4, 6, 15, 18, 22-24).

ఎరుపుకన్ను (-తీర్పు) చీరకమ్మిలో, అందానికి పెట్టిన ఎర్రరంగుదారం; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుంటుంది (కో. 2, 3).

ఎరుపుగొట్టు (క్రి.) నేలకు ఎరుపు వెయ్యటం; తుత్తూరుచెట్ల పెంపకానికి, ఎరుపుచేస్తారు (తె. 5).

ఎర్రఉన్ని ఉ. ఎర్రున్ని. ఎరుపురంగు ఉన్ని (తె. 11, 20).

ఎర్రకనకాంబరం ఒకరకం, తేత ఎరుపురంగు (కో. 24).

ఎర్రకామ్రేడుచీర ఉ. ఎర్రకామ్రేడిచీర. గర్భవతులు, దుష్టగ్రహాలుసోకి గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి, కట్టుకొనే ఒకరకం చీర; ఎరుపులంచులు, ఎరుపుకమ్ములు పెట్టి నేస్తారు; దీన్ని వరుచువాళ్ళు నెయ్యగూడదని నిషేధం (కో. 10).

ఎర్రగడ్డచీర పడుగు తెలుపు. పేక ఎరుపుపెట్టి, పేకరంగు అంచుకుపెట్టి, నిలుపురంగు కమ్మికిపెట్టి నేసిన చీర (కో. 4).

ఎర్రగొంగడి ఉ. ఎర్రగొంగడి. మిరపపండువన్నె ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 11, 22).

ఎర్రగొర్రె ఎరుపురంగు బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 11).

ఎర్రచాయ ఉ. ఎర్రసాయ; పర్యా. చూ. ఎరుపు. పండుమిరప(కాయ)రంగు; ఎరుపు నెప్తాల్ రంగు, ఆర్. సి., బి. ఎస్. వేసి తయారుచేస్తారు (రా. 11).

ఎర్రతొగరు ఉ. -తొగురు, -దొగురు. ముదురు ఎరుపురంగు; బి. ఒ., బి. ఎస్., బి. ఎస్. డబ్బుల్ల, రెడ్ బి., స్కాల్డెట్ ఓర్. సి. వేసి తయారు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 1, 9; తె. 5, 12).

ఎర్రదూది పర్యా. ఎర్రపత్తి. గోధుమపన్నెలో ఉండే పత్తి; ఇది నాలుగయిదు నెలల వంట; దీనిదూది ముతగ్గా ఉంటుంది (కో. 14).

ఎర్రపట్టు పట్టుపురుగుల నూచి వచ్చే ఎరుపుపన్నె పట్టు; మంచీరకం (కో. 11).

ఎర్రపత్తి పర్యా. ఎర్రదూది. గోధుమపన్నెలో ఉండే పత్తి; ఇది నాలుగయిదు నెలల వంట; దీనిదూది ముతగ్గా ఉంటుంది (కో. 5, 11, 14, 23; తె. 13-16; రా. 6, 11, 19, 20).

ఎర్రబందిరుమాలు ఒకరకం తలపాగ; ఎర్రరంగు అంచులుపెట్టి గీరలుపడేట్టు నేసింది (తె. 25).

ఎర్రబొత్తంచుచీర ఎరుపురంగులో బొత్తంచుపెట్టి నేసిన చీర (కో. 24).

ఎర్ర(రంగు) పర్యా. చూ. ఎరుపు. పండుమిరప (కాయ) రంగు; ఎరుపు నెప్తాల్ రంగు ఆర్. సి., బి. ఎస్. వేసి తయారు చేస్తారు (తె. 3, 3, 21, 24; రా. 17).

ఎర్రరాస్తా(లు) ఉ. -రాస్తలు. ఎర్రరంగుదారంతో, అంచులో నేసే గీర(లు). (తె. 19).

ఎలకగొడ్డెలరంగు ఉ. ఎలగొడ్డెల -. తేతనన్యంరంగు (కో. 16).

ఎలకపల్లెకోక ఒకరకం నేతపీఠ (రా. 19ఎ).

ఎలకలపేటు అనులో ఎలకల బొమ్మలు పడేట్లు నేసిన దనైను (రా. 8).

ఎలకపుల్ల పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేనే తప్పను, అచ్చుకరలు నులుపుగా తేవటానికి, మగ్గం మీద, చారంతో అడ్డంగా నేటావడిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిమెడితారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేనేతప్పుకు వైకికిందికి అను తుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 2).

ఎలుచు (క్రి.) ఉ. ఎలును ఎల్లు పల్లు; చూ. వెలుచు(1) (కో. 3-10, 13 15 19 34; రా. 7, 10, 18, 19-21).

ఎలుపుచివ్వ ఉ. -చివ, -చివ. 1. అచ్చుకట్టెబ్రాం చివరి నిలుపుకొయ్యకు అడ్డంగా విరిచిన బెత్తం; అచ్చు చివ్వగుడులు దీనికి తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 చ. 2 (కో. 37); 2. అచ్చుకట్టెబుప్పుకు అచ్చుపోగులను నులుపుగా నుటానికి పెట్టిన బద్ద(కో. 37); 3. పర్యా. చూ. ఎక్కిపుచివ్వ (2). అచ్చుతికిన పడుగులో, మెడకు ఎక్కించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల బద్దగాని, పన్ను బెత్తంగాని ఇనపకడ్డిగాని ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 128బ (కో. 38).

ఎలుపుచివ్వగుడి అచ్చుకట్టే బ్రాతం నిలుపుకొయ్యకు ఎలుపుచివ్వ విరిచినదారం; దీన్ని అచ్చుచివ్వకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 చ 3 (కో. 37).

ఎలుపుచురాటం ఉ. ఎలుపుచాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాచు నూలుతోడే రాట్నం; చూ. ఎలుచు. చూ. చిత్రం 41 (కో. 6).

ఎలుంవివ్వు (క్రి.) ఉ. -ఇవ్వు. పడుగేరుకర్రల మీద పడుగుపోగులు పరవటం (తె. 21).

ఎల్లు బట్ట వెడల్పు (తె. 15).

ఎల్లులుతట్టు (క్రి.) పడుగేరుకర్రమీద పోగులు బట్టుగా రాకుండా అంచెత్తో తట్టుటం (రా. 11).

ఎళ్ళువచీర అయిదు కొలుకుల గీరలునెట్టి నేసిన చీర (రా. 24).

ఏ

ఏకటిదబ్బు చూ. ఏకుబద్ద (తె. 6).

ఏకటనార పర్యా. చూ. నరం(1). ఏకుబద్ద కొన లకుకట్టిన జంతువునరం; మామూలుగా, ఎద్దుది; కొన్ని చోట్ల, గొర్రెపేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరంకొడుతూ ఉన్ని ఏకుతారు; కొన్ని

చోట్ల, చేత్తోనే నరంగుడునూ ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 7).

ఏకలబ్బి పర్యా. చూ. ఏకుబద్ద. నాటికట్టిన వింట బద్ద; ఏంతో దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 10 క. 1 (కో. 36).

ఏకినార చూ. ఏకునార(2). (కో. 34).

ఏకిలికట్టె పర్యా. చూ. ఏకుబద్ద. ఉన్నిపకే(వెలుగు) బద్ద; బిల్లు మారినది. చూ. చిత్రం 809 (తె. 7, 9).

ఏకిలిగంప చూ. ఏకులిగంప (తె. 20).

ఏకిలినార చూ. ఏకునార(2). (కో. 37).

ఏకిలిబద్ద 1. చూ. ఏకులిబద్ద (కో. 37); 2. చూ. ఏకుబద్ద (తె. 10).

ఏకిలిబట్ట ఉ. ఏకిలిబట్ట. చూ. ఏకులిబట్ట (తె. 10 22).

ఏకు 1. (క్రి.) ఉ. వేకు; పర్యా. ఏకుడుజేయు (1) పింజు, విప్పు. కమానుతో దూది పింజెపింజెలుగా విచ్చుకొనేట్లు చెయ్యటం (కో. 1-19 22-24; 36, 37, తె. 2, 5, 13, 14, 16, 17, 26, 27, 30; రా. 8, 11, 12, 15-18, 20 23, 24); 2. పర్యా. ఏకుడుజేయు(2). పింజెను జేయు. ఉన్ని పింజెపింజెలుగా విచ్చుకొనేట్లు వేరుచెయ్యటం; గూటంతోగాని చేత్తో గాని ఏకుబద్దనరం విరిలిస్తూ ఏకుతారు (తె. 3, 11, 25-28); 3. (-చుట్టు -చేయు, -చాల్పు, -తిప్పు). వడకటానికి అనువుగా పొడంగా చుట్టిన దూది. చూ. చిత్రం 14 (కో. 1-10 12, 14, 15 22 23 36 37; తె. 2, 5 11-14, 16 17, 20, 26; రా. 12, 15-18, 20, 22-24); 4. ఉన్నిచాల్పునవ్వు: దూదివత్తికంటె పెద్దది, వెడల్పుది (తె. 3, 7, 9-11, 20, 22, 25-28).

ఏకుకడ్డి పర్యా. చూ. ఏకుపుల్ల(1). ఏకుళయారు చెయ్యటానికి ఉపయోగించేపుల్ల. చూ. చిత్రం 11.3 (తె. 2).

ఏకుడుకర్ర పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది పడికే తప్పదు కమానునరం కొట్టే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 9 క. 13 (కో. 19).

ఏకుడుగూటం 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). గూది పకేటప్పును కమాను నరంకొట్టే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 9 క. 13 (తె. 5); 2. ఉన్ని పకేటప్పును, నరంకొట్టే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 309 చ. 1 (తె. 6).

ఏకుడుజేయు 1. (క్రి.) పర్యా. చూ. ఏకు(1). కమానుతో దూది పింజెపింజెలుగా విచ్చుకొనేట్లు చెయ్యటం (తె. 20); 2. (క్రి.) పర్యా. చూ. ఏకు

(2). ఉన్ని పింజెపింజెలుగా విచ్చుకొనేటట్లు వేరు చెచ్చుటం; గూటంతోగాని, చేత్తోగాని ఏకబద్ధనరం వినిలిస్తూ ఏకతారు (తె. 20).

ఏకదుదబ్బ ఉ. ఏకద- చూ. ఏకబద్ధ (తె. 8).

ఏకతాల్పు (క్రి.) ఏకపుల్లకు దూది చుట్టి వత్తిగా చెయ్యటం. చూ. చిత్రాలు 10, 11 (కో. 8, 9; తె. 11, 13, 14, 16, 17).

ఏకుదబ్బ చూ. ఏకులబద్ధ (తె. 2).

ఏకునార ఉ. ఏక-, ఏకి-, ఏక-. 1. పర్యా. చూ. నరం(3). కమాను(=దూచిపకే కొయ్యపనిముట్టు)కు చుట్టే (ఎద్దు) నరం; దీన్ని దూదిమీద అన్ని కొయ్య గుండుతో కొడుతూ దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9 క. 1 (కో. 34, 36); 2. రూ. ఏకిలినార; పర్యా. నరం(2). దూది ఏకటానికి, బద్ధ(=ఏకువిల్లు)కు కట్టిన (ఎద్దు)నరం. చూ. చిత్రం 10 క. 2 (కో. 34, 36); 3. ఏకుబద్ధకు కట్టిన గట్టి పురిదారం; నారకాప; దీనిమీద గూటంతో కొడుతూ ఉన్ని ఏకుతారు; చూ. నరం(2). చూ. చిత్రం 309 క (తె. 20, 22, 25).

ఏకుపుల్ల ఉ. ఏక-, ఏకి-. 1. పర్యా. ఊచ(1), ఏకుచ, ఏకుకడ్డి, కదురు(1), కాపెపుల్ల, గంటం(6), చుట్టుపుల్ల, బదుగు(1). ఏకు తయారుచెయ్యటానికి ఉపయోగించేపుల్ల, కొన్నిచోట్ల, ఇనపది. చూ. చిత్రం 11.8 (కో. 9, 36, 37; రా. 8); 2. ఉన్ని ఏకు తయారుచెయ్యటానికి ఉపయోగించే పుల్ల; ఏకినఉన్ని దీనికి చుట్టి తీస్తారు (తె. 25).

ఏకుపొత్తి ఉ. -బొత్తి. సన్నదారం తీసేటప్పుడు, చేతిచెమట అంటుకుండా, ఏకుపెట్టుకొనే తోలుబొత్తి; కొన్నిచోట్ల అరటిదొప్ప వాడతారు; చూ. అరటి పొత్తి. చూ. చిత్రం 17 క. 1 (కో. 33, 34, 36; తె. 2).

ఏకుబద్ధ ఉ. ఏక-, -బద్ధ; రూ. ఏకటిదబ్బ, ఏకిలి బద్ధ, ఏకుదుదబ్బ; పర్యా. ఏకిలికట్టె, ఏకుబెప్పె, బెప్పె. ఉన్నిపకే(వెదురు)బద్ధ; విల్లు మాదిరిది. చూ. చిత్రం 309 (తె. 3, 11, 20, 22, 25, 28).

ఏకుబెప్పె పర్యా. చూ. ఏకుబద్ధ. ఉన్నిపకే(వెదురు) బద్ధ; విల్లుమాదిరిది. చూ. చిత్రం 309 (తె. 27).

ఏకులగంప ఉ. ఏకల-; రూ. ఏకిలిగంప. ఉన్ని ఏకులు పెట్టుకొనే గంప (తె. 25).

ఏకులబద్ధ ఉన్నిఏకులు పెట్టుకొనే ఒకరకం గంప (తె. 7).

ఏకులబొత్తి ఉన్నిఏకులు పెట్టుకొనే ఒకరకం బుట్టి; దీన్ని మగవాళ్ళు బుజానికి తగిలించుకొని తీసుకు వెళ్తారు; చూ. ఏకులబుట్టి. చూ. చిత్రం 310 (తె. 7).

ఏకు(ల)పీట 1. ఉ. ఏకి-. ఏకులు తయారుచేసే పీటచెక్క; కిందిది. చూ. చిత్రం 11.1 (కో. 36, 37; తె. 28; రా. 8); 2. ఉన్నివడికేటప్పుడు, ఆడవాళ్ళు, కూర్చోటానికి వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 3, 22).

ఏకులబద్ధ రూ. ఏకిలిబద్ధ ఏకుదబ్బ; పర్యా. చూ. ఏకువిల్లు. నారికట్టిన వింటిబద్ధ; దీంతో దూదిఏకుతారు. చూ. చిత్రం 10 క. 1 (తె. 15).

ఏకులబుట్టి 1. ఏకులుంచుకొనే బుట్టి. చూ. చిత్రం 18 (కో. 37); 2. ఉ. ఏకులబుట్టి. ఏకులబుట్టి, ఏకులబుట్టె; రూ. ఏకిలిబుట్టి. ఉన్నిఏకులు పెట్టుకొనే బుట్టి. దీన్ని మగవాళ్ళు బుజానికి తగిలించుకొని తీసుకు వెళ్తారు. చూ. చిత్రం 310 (తె. 9, 22, 25, 28).

ఏకులరాటం ఉ. ఏకల్రాటం, ఏకుల్రాటం. ఏకుల నుంచి నూలుతీసే రాట్నం. చూ. రాట్నం. చూ. చిత్రం 15 (కో. 5, 10; రా. 11, 12).

ఏకువిల్లు ఉ. ఏకిల్లు; పర్యా. ఏకులబడి, ఏకులబద్ధ. నారికట్టిన వింటిబద్ధ; దీంతో దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 10 క. 1 (కో. 33, 34).

ఏకుచ ఉ. ఏకున; పర్యా. చూ. ఏకుపుల్ల(1). ఏకు తయారు చెయ్యటానికి ఉపయోగించే పుల్ల. చూ. చిత్రం 11.8 (తె. 2).

ఏక్ గోలేకాపసుర్ తివాసి నేతలో వచ్చే ఒకరకం డిత్తెను (తె. 17).

ఏక్ హర్ కాపసుర్ తివాసి నేతలో వచ్చే ఒకరకం డిత్తెను (తె. 17).

ఏగర్ర రాట్నం ఏలకచెవుల మధ్య వేసిన నిలువు కొయ్య; దీని మధ్యగాడిగుండా వడిదారం వస్తుంది. చూ. చిత్రం 15 చ. 2 (కో. 34).

ఏనిగలబాచు అంచుతో, ఏనుగులబొమ్మలు వరసగా వడిటట్టు వేసిన డిత్తెను (తె. 14).

ఏనిగలబేలు పర్యా. చూ. ఏనుగు(ల)పేటు. అంచుతో ఏనుగుల బొమ్మలు వరసగా వేసిన డిత్తెను (తె. 5).

ఏనుగుపొప్పిలి ఒకరకం (పెద్ద) గడిచీర; నాలుగు ఎనికెల పోగులు. ఒకరంగు, నాలుగు ఎనికెల పోగుల మరొకరంగు చొప్పునపెట్టి వేస్తారు (రా. 18).

ఏనుగుమెలత ఉ.-మెల్ల; రూ. ఏనుగుమెలిక; పర్యా. మేడివలక. ఒకరకం మెలిక; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్రమీది కొండితాడుకు వడిదారంతో మెలిక వేస్తారు (కో. 17).

ఏనుగుమెలిక ఉ. -మెలిక; చూ. ఏనుగుమెలత; పెడకోలకు కట్టిన నేతమోకు దీనికి మెలివేసి బిరుపెడ తారు (కో. 5, 7).

ఏనుగుల(అ)ంచువీర అంచుతోను, కొంగుతోను పరసగా ఏనుగుబొమ్మలు పడేట్టు నేసిన పట్టువీర; నాలుగు అన్నలు, డాబీ అమర్చిన మగ్గంపీడ నేస్తారు (తె. 21).

ఏనుగులపేటు ఉ. ఏనుగు(ల)నేటు; పర్యా. ఏనిగల పేలు, గణేంద్రంపేటు, అంచుతో, ఏనుగుల బొమ్మలు పరసగా నేసిన దీక్షై ను(కో. 12, 17; రా. 10, 19).

ఏనుగుల(బారు)అంచు ఉ. ఏనగలంచు, ఏనిగలంచు. ఏనుగు ఆకారం దీక్షై న్ను పరసగా పడేట్టు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, ఆకు, తీగ, పువ్వు ఏనుగు, చిగురు పరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు (కో. 14; తె. 4, 5, 10, 13; రా. 1).

ఏము చూ. బేము (తె. 8).

ఏముబారెడికట్టె చూ. బేముబారుకట్టె (తె. 7).

ఏరంకపున్నమ ఏరువాక పున్నమి; శ్వేతపూర్ణిమ; ఈ కాలంలో ఒకసారి ఉన్ని కత్తిరిస్తారు.

ఏరినపడుగు ఆరుబయట ఊడై(ల)కు కట్టి పోగులు సాపుడేసిన పడుగు (కో. 4).

ఏరు (క్రి.) పర్యా. ఏరుకుజేయు, సరిచేయు. ఆరు బయట చావిన పడుగు (= నేతలో నిలుపుకువాడే నూలు) పోగులు అంటుకుపోకుండా విడదీసి నెరవటు; తెగిన పోగులు సరిచూసుకొని అతుకుతారు (కో. 1-18, 21-28, 28-33, 35, 36; తె. 1-7, 9-17, 19-33; రా. 1-24).

ఏరుకర్ర పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చావినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్తల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (కో. 8).

ఏరుడుకాయ అడవుల్లో ఏరుకొని తెచ్చిన దసలి కాయ (తె. 7).

ఏరుడుజేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఏరు. ఆరుబయట చావిన పడుగు (= నేతలో నిలుపుకువాడే నూలు) పోగులు అంటుకుపోకుండా విడదీసి నెరవటు; తెగినపోగులు సరిచూసుకొని అతుకుతారు (తె. 19).

ఏల్లు (క్రి.) నూలుపోగులు విడదీయటం (తె. 1, 2, 6).

ఏల్లెబద్ద ఉ. ఎల్లిబద్ద. 1. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (తె. 21, 22); **2. పర్యా. చూ. కుంచెలాక.** కుంచెకట్టుబడిలో, పురిలిగింపుకు, రెండు పక్కలావేసి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (తె.

21); **3. పర్యా. చూ. దండె(3).** పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబద్దం; ఇటువంటివి పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (తె. 21).

ఏషియారుమాలు ఒకరకం తలపాగ; నేతబొడ్డు (= రెండంచుల మధ్యభాగం) లో అత్తాసి రంగుపెట్టి పడుగు వేకానేస్తారు; నల్లరంగం బట్టలో మధ్య. పద హారుగళ్ళూ వాటిలో ఏనుగు గంధపుగిన్నె, స్వస్తిక, కళాపరుచుక్క, సింహాలు మొ. నమూనాలూ నేస్తారు; తెల్లదారం చిలవలకు చుక్కకట్టి (చూ. చుక్కకట్టు) అత్తాసి రంగులో ముంచి నేస్తారు; ఇవి ఎక్కువగా అరే బియాకు ఎగుమతి అవుతాయి; అక్కడ, దీనికి ఈ పేరు వాడతారు (కో. 7).

ఏసు గింజముంచి విడదీసిన పత్తి నిడివి (పొడుగు); దీన్ని ఆంగ్లంలో staple అంటారు (తె. 28).

ఎ

ఎంపలపువ్వు ఒకరకం నీలరంగు; మెజంటా (తె. 14).

ఎన్నంచు 'S' ఆకారంలో దీక్షై ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 164 (కో. 23).

ఏ

ఏంకరు పర్యా. పరీకె(2), పరీత, లపేటా. నూలు చిలవలుగా చుట్టే పనిముట్టు; hank అంటే చిలవ. చూ. చిత్రాలు 38 క, చ, ట (కో. 33, 34, 36).

ఏంకరుకోడు పర్యా. చూ. ఏంకరులేత. ఏంకరు గొట్టానికి నాలుగు వైపులా ఉండే పొడుగుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 38 క. 2 (కో. 33).

ఏంకరుగొట్టం ఏంకరు మేకుకు తగిలించే గొట్టం. దీనికి నాలుగువైపులా బద్దలు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 38 చ. 2 (కో. 34, 36).

ఏంకరుదుక్క ఉ. ఏంకరుద్దుక్క. ఏంకరుకింది మొద్దు. చూ. చిత్రం 38 క. 1 (కో. 33, 34, 36).

ఏంకరుమేకు ఏంకరు మొద్దుకు వేసిన ఇవవ ఊచ. చూ. చిత్రం 38 చ. 1 (కో. 34).

ఏంకరులేత పర్యా. ఎక్కు, ఏంకరుకోడు. ఏంకరు గొట్టానికి నాలుగువైపులా ఉండే పొడుగుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 38 క. 2 (కో. 36).

ఏతం జాకాన్తదాఖి కట్టుబడిలో, అన్నను తిప్పటానికి, దొడ్డిచక్రంపై న అమర్చుకొని య్యబద్ధ; దీని దారం రెండోకొన, మగ్గుగుంతలో పావుచెక్కకు కట్టి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 185.1 (కో. 32).

ఏపారుకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; ముందు రెట్టు కొలికి (=రెండు పోగుగీరలు), బెత్తెను వెడల్పునందు, అయిదు కొలుకుల దారంతో తలచిత్తె, చొటనవేలెను వెడల్పునందు ఇరవై కొలుకుల దారంతో ఒకవత్తె వరసగా వచ్చేట్లు నేస్తారు (కో. 7).

ఏపారుమైజారు బెత్తెను వెడల్పునట్లు తొమ్మిది, పట్టెల్లో మధ్యగా రెండేసి కొలుకుల దారంతో తెల్ల గీరలు పడేట్లు కమ్మినేసిన పైటకొంగు; కొన్నిచోట్ల, పువ్వులడికైస్తు నేస్తారు (కో. 8, 9).

బె

బెన్ శ్రీంపీర సీమపట్టు రంగు చీర (కో. 36).

ఒ

ఒకారు ఒకరకం చిన్నతొట్టె; దీంట్లో లడిలు తడుపు తారు (తె. 18).

ఒక్కపొద్దువిడును (క్రి.) ఒకపూట ఉపవాసం చెయ్యటం (కో. 25).

ఒగ్గి ఉ. ఒగ్గె; పర్యా. కమాను (2) కొక్కి (1), తంతె (1), పిన్ను (1), రేకు (1), నీల (4). మరానుమీద పడుగుతోడేట్లప్పుడు, అనులుపడేట్లు పోగును జరపటానికి ఒక కొయ్యవత్తెకు బిగించిన రేకుముక్క; సుమారు మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని బెజ్జంలోను చి తిసినపోగు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ కొయ్యవత్తె జరిగి దానికి బిగించిన ఈ రేకుముక్క పోగునుకూడా జరుపుతుంది; ఇలా జరగటంలో పడుగుతో అనివసతుంది; ఇటు వంటివి పట్టె పొడుగునా వరసగా (కొన్నిచోట్ల 40) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (కో. 18, 20, 22; తె. 18).

ఒగ్గిపట్టె చూ. ఒగ్గులపట్టె (తె. 13).

ఒగ్గిరిపట్టె చూ. ఒగ్గులపట్టె (కో. 7).

ఒగ్గిలిపట్టె చూ. ఒగ్గులపట్టె (కో. 10).

ఒగ్గిలిపెండె పర్యా. చూ. ఒగ్గులపట్టె. మరాను కట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే బెజ్జాలుగల రేకు

ముక్కలు. ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యవత్తె; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 5).

ఒగ్గివాళ్ళు ఉ. ఒగ్గోలు. మరమల దగ్గర డోలు కొడుతూ, బీరవ్వు మల్లవ్వల కథలు చెప్పేవాళ్ళు (తె. 11).

ఒగ్గు (క్రి.) వచ్చెనా వస్తువు పనికి అనువుగా అమర్చటం (కో. 34).

ఒగ్గుడుకర్రలు పర్యా. చూ. ఒడ్డి (1). మరాను మీద పడుగుతోడేట్లప్పుడు దబ్బాలకు ఉచ్చ దారం ఒగ్గుల పట్టెవరకూ సావుగా పోవటానికి నిలుపుగుజలమీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యలు; కొన్నిచోట్ల, వెదురువి (కో. 12ఎ).

ఒగ్గుడుబల్ల పర్యా. చూ. ఒగ్గులపట్టె. మరాను కట్టుబడిలో పడుగుపోగులు దూర్చే బెజ్జాలుగల రేకు ముక్కలు. ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యవత్తె; మరాను తిరిగినప్పుడు కీలు ఆడుతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 18).

ఒగ్గులపట్టె ఉ. ఒగ్గిలపట్టి, -పట్టి; రూ. ఉగ్గలపట్టి, ఒగ్గిపట్టె, ఒగ్గిరిపట్టె, ఒగ్గిలిపట్టె; పర్యా. అనిపట్టె (2), ఆటబల్ల, ఉగ్గిలిబల్ల, ఒగ్గిలిపెండె, ఒగ్గుడుబల్ల, కచ్చె పట్టి, కమానురట్టె, కమానుబద్ద, కమానుబల్ల, కొక్కి మాను కొలికిపట్టె, కోలపట్టి, తంతె (ల)పట్టె, పిన్ను బద్ద, నిల్పురుపట్టె. మరానుకట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే బెజ్జాలుగల రేకుముక్కలు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యవత్తె; మరాను తిరిగినప్పుడు కీలు ఆడుతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 13, 23).

ఒగ్గూడై (< ఒగ్గు + ఊడై) ఉ. ఒగ్గూడ్డి. నూలు తోడేట్లప్పుడు వంటె తిరగటానికి అమర్చిన పంగలి కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, ఊడై (=మడతమంచకోళ్ళ మారిదిగా బిగించిన కొయ్యవనిముట్టు) మాదిరి పని ముట్టు. చూ. చిత్రం 27 (కో. 36, 37).

ఒగ్గె రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడకబెట్టటానికి నూలు లడిలు తగ్గించిన ఇనపడిచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి వీలుగా రెండు వైపులా పావులుంటాయి; దీంతో లడిలు రంగునీళ్ళలోంచి, అండా అంచులమీద మోపు తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 8).

ఒగ్గెర ఉ. ఒగ్గిరి; పర్యా. చూ. బెంతువనె. అల్లు చేనేటప్పుడు, పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పని ముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగు కర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి; వాటిమధ్య పడుగు

పోగులు దూచుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పట్టుసావీరి వాడుక. చూ. చిత్రం 106 (కో. 6, 7).

ఒగ్గోరంచు సన్నగిర పడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 30).
ఒడివాలవీర పెళ్ళిచూతునికి ఒడితాలబియ్యం కట్టే చీర (రా. 24).

ఒడ్డు 1. (క్రి.) ఉడకబెట్టిన దనలికాయలు, ఒక పళ్ళంలోకిగాని, చేతులోకిగాని చేర్చటం (తె. 17);
2. ఉడకబెట్టిన తరవాత, ఒక పళ్ళంలోకిగాని, చేతులోకిగాని చేర్చిన దనలికాయలు (తె. 17).

ఒడ్డుబట్ట ఉడకబెట్టిన దనలికాయలు ఒక పళ్ళం లోకిగాని, చేతులోకిగాని చేర్చుకొనే బట్ట (తె. 17).

ఒంటికటారి ఒకే వరనలో, ఏటవాలు గీరలు నేసిన డిజైను; చూ. నులికాయ (తె. 5).

ఒంటికడచ్చుకమ్మి కమ్మికి చెరొకకై పునా చెరొక పోగు, వేరేరంగుది పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 5).

ఒంటికన్ను(అంచు) ఒకరకం డిజైను పెట్టి నేసిన అంచు (తె. 12).

ఒంటిగీతవీర అంచులపద్ధి పెట్టిన పడుగు రంగును బట్టి నింబోలిరంగులో ఒకగీర, నల్లరంగులో ఒకగీర వచ్చేట్టు నేసినచీర; లంబాడివాళ్ళు కడతారు (తె. 24).

ఒంటిదుప్పటి ఉ. ? ఒంటదుప్పటి. ఒకే పొరగల దుప్పటి; ఒంటిపొర దుప్పటి (తె. 24).

ఒంటినాడెనేత ఒకే నాడె (=పేకదారపు కండె గలది)తో నేసిన నేత (తె. 22).

ఒంటిపంచె ఒక పంచె; రెక్క (రా. 15).

ఒంటిపడుగు 1. పర్యా. చూ. పొరనది. అచ్చతికే టప్పుడు, కిందిపోగులు (ఒకపొర) మాత్రం అతికే పడుగు నూలు (కో. 8); 2. రెండుబట్టల నేతకు సరిపడే పడుగునూలు (రా. 20).

ఒంటిపురి ? ఒకేపోగు పురిపెట్టిన దారం (రా. 15).

ఒంటిపువ్వంచు ఒక్కొక్కపువ్వు వరసగా పడేటట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 178 (తె. 4).

ఒంటిబాణా ఒకరకం కృత్రిమపువట్టు (=బాణా); పులేకుండా, ఒకే పోగుగా ఉన్నది (తె. 28).

ఒంటిదొగిడి అంచునేతలో, ఒక మొగ్గకింద మరొకటి తలకిందుగా ఆనేటట్టు నేసిన డిజైను; చూ. బుగిడి (తె. 12).

ఒంటివేతబార్దరు ఉ. ఒంటేతబార్దర్. ఒకేసారి అద్దినఅంచు (కో. 7).

ఒంటివోగు చూ. ఒరపోగు (తె. 8).

ఒంటెచ్చు (< ఒంటి + అచ్చు) పర్యా. మడతచ్చు.

ఒకరకం అచ్చు; నేతపడుగులో కిందిపొర పోగులు, పై పొరపోగులు అతికి నేసేది; దీనికి వైన, కింద రెండేసి కర్రలుంటాయి (కో. 4, 9).

ఒంటెచ్చుమగ్గం ఒకే అచ్చు అమర్చిన మగ్గం; మామూలు మగ్గం; చూ. అచ్చు (తె. 22).

ఒంటెలంచు ఒంటెబొమ్మల డిజైను పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 5).

ఒండుతొట్టి నీలితొట్టుకు ఇవతల ఉండే తొట్టి. చూ. చిత్రం 284 క. 2 (కో. 12).

ఒత్తి పర్యా. మోంబత్తి. కొవ్వుతో చేసిన బిళ్ళ; నబ్బుబిళ్ళంత ఉంటుంది; నేతనే నీటిప్పుడు, నాడె(కొన్ని చోట్ల, పన్నె)ను సాపుచెయ్యటానికి దీంతో రుద్దుతారు (రా. 8).

ఒత్తు(డు)బద్ద ఉ. పత్తుబద్ద; పర్యా. చినకరబద్ద. గొంగడినేత చివరికి వచ్చినప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు దట్టించటానికి దూర్చే బద్ద; ఇది ఎక్కించి, బేము తీసేస్తారు (తె. 6, 7, 9, 10, 22, 26, 27).

ఒది (-అవు) ఏకినదూది (కో. 7).

ఒరపోగు (-అతుకు) చూ. ఒంటివోగు, ఒరవోగు. అచ్చతికే పడుగులో ఒంటిపోచదారం; కిందిపోగు మాత్రం అతికి, పైరపొరపోగు వెనక్కు చాపుతారు (రా. 17).

ఒరబద్దె ఉ. ఒరబద్ది, వరబద్ది. 1. పర్యా. చూ. బద్దె(1). అచ్చుతోటానికి, సుమారు బెత్తెడువెడల్పు నేసి, చివర క్షేపకుపొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తిచేసిన తరవాత, అచ్చుతో బద్దెకోసి మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102.2 (కో. 3; రా. 10); 2. (-నేయు, -వేయు) పర్యా. ముగుబద్ది. నేతచీరకు ముందువైపు వదిలిన బద్దె; బట్ట కట్టుకొనే ముందు ఈ బద్దె కోసి పారేస్తారు (కో. 10; రా. 10).

ఒరబద్దెదారం ఉ. వరబద్దిదారం. బద్దెపోగుల్లో అడ్డంగా దూర్చిన పురిదారం; అని దొరకటానికి వీలుగా దూరుస్తారు (కో. 3).

ఒరవోగు చూ. ఒరపోగు (తె. 4).

ఒరవోగుచీర ఒంటిపోగుగళ్ళు పడేట్టు పడుగు, పేక నేసినచీర (తె. 4).

ఒలి దనలికాయలు ఉడకబెట్టిన తరవాత ఊడే వైపార; ఉల్లిగడ్డపొర మాదిరిగా ఊడిపోతుంది (తె. 17).

ఒలికొయ్య ఉ. ఒలగొయ్య; పర్యా. చూ. చేతి గూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిర్రుపెట్టటానికి, మోకు కట్టేకొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో

పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 8; రా. 21).

ఓలిమి వడి; చేతిమగ్గం మీద డిజైన్లు నేసేటప్పుడు, పడుగుపోగుల్లో కొన్నిటిని విడదీయటానికి లంకెలుగా వేసిన చిక్కుదారాలు; చూ. బుటాజుట్టు. చూ. చిత్రం 138 క. 3 (తె. 5).

ఓసిలించు (క్రి.). ఉ. వసిలించు. నేతమోతు ముడి విప్పి పదులుచెయ్యటం (కో. 35).

ఓ

ఓణి రూ. చాణి(1); పర్యా. చూ. వైటకండువా. ఆడపిల్లలు, పరికిణిమీద, నడుముకు చుట్టుకొని, పైన కప్పుకొనేబట్ట; రెండుమూడు మూరల పొడుగుది (కో. 11, 13, 14, 20).

ఓవల్లిన్ ఉ. వాల్మీను. ముదురుగంధం రంగు (కో. 2, 24, 36; రా. 8).

ఓవల్లిన్ చీర ముదురుగంధం రంగు చీర (కో. 36).

క

కంకపుల్ల నవారునేతలో పేకదారం చుట్టిన పుల్ల (తె. 27).

కంకబద్ద 1. పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). వింటి బద్ద; దీనికి కమాను వేలాడగట్టి దూది పుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (తె. 28); 2. పర్యా. బద్ద (10). ఉన్ని పకటానికి, నరంకట్టిన వెదురుబద్ద; చూ. నీకుబద్ద. చూ. చిత్రం 809 (తె. 28, 28).

కంకజొంగు పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీద మోనే ఊడైకొయ్య; ఇటుపంటివి, మడతమంచంకోళ్ళ మాదిరిగా రెండుంటాయి; వీటిపైన అడ్డపట్టె విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (తె. 32).

కంగోరా పర్యా. టిక్కబల్ల. వజానేతకోసం అనుర్విన రోడ్డిలో, కన్నాలబల్లనుంచి కుచ్చుతాళ్ళు కిందికి గుడి తగిలించటానికి, గాళ్ళుచేసిన చెక్క. చూ. చిత్రం 134 చ. 10 (కో. 37).

కంగోరు (-తీయ) చెరగునేతలో, డిజైన్లు వెయ్యటానికి, పొడుగ్గా దూర్చిన రంగుదారం. చూ. చిత్రం 288 (తె. 32; రా. 14, 17).

కచ్చకాయ(రంగు) పర్యా. గచ్చకలరు. సిమెంటు రంగు (తె. 12, 17, 24).

కచ్చారంగు 1. పచ్చిరంగు; తొందరగా వెలిసిపోయే రంగు; నెస్తాల్ రంగులు తొందరగా వెలిసిపోతాయి (కో. 15, 19, 21); 2. Direct colour; వేణ్ణిళ్ళలో మామూలుకప్పు వేసి, ఈ రంగు కలిపి నూలుకు అద్దతారు; 3. ద్రావకం అట్టేవెయ్యకుండా తయారుచేసిన రంగు; ఇది తొందరగా వెలిసిపోతుంది (కో. 16).

కచ్చి 1. (-తడుపు, - వేయు) పర్యా. చూ. అని (1). పడుగులో కిందిపోగులూ పైపోగులూ X ఆకారంలో కలిసే చోటు; అనుపోసేటప్పుడు, అనుపీటల నడిమికొయ్యలకు అనిపడతుంది; పడుగు పరేటప్పుడు ఈ అనులవెంబడి లాకలు దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దనలి(పట్టు)పనివాళ్ళ వాడుక; కొన్నిచోట్ల, దేవాగుల వాడుక (కో. 7, 12, 19-29, 32-37; తె. 7, 17, 23, 24, 29, 33; రా. 3); 2. (-ఊమ్ము-ఎగేయు, -పరు, -తడుపు, -నింపు, -నిలుపు, -పడగొట్టు, -పొడుచు),

రూ. కచ్చు (1). కచ్చె. అనికి రెండువైపులా తొడిగిన లాకల నడుమ ఉండే పడుగుభాగం (కో. 8-12, 14, 16, 22-32, 34-37; తె. 2-7, 9, 11-25, 27-31, 33; రా. 1); 3. పర్యా. చూ. సందు (1). పడుగులో రెండు అనుల మధ్యభాగం (తె. 18, 20); 4. పర్యా. నిరికిచ్చి. నేతలో, రెండు పేకపోగులమధ్య వచ్చిన వెలితి; వలచగా నేసినప్పుడుగాని, పోగులు తెగినప్పుడుగాని వెలితి వస్తుంది (కో. 25-28, 30, 31, 34, 36; రా. 3);

5. (-కొట్టు) ఉ. కన్నె. నేసిన రెండు బట్టల నడుమ, తెత్తెమమేర, పేకదారం వెయ్యకుండా వదిలిన పడుగు పోగులు; నేత అయిపోయిన తరవాత చివరి 'కచ్చి' కోసేస్తారు. చూ. చిత్రం 144.2 (కో. 10, 27, 28, 30, 34, 36, 37; తె. 8).

కచ్చిక పిడకలబూడిద; అచ్చతికేటప్పుడు, వేళ్ళు పొడిగా ఉండటానికి బూడిద రాసుకొంటారు (కో. 17)

కచ్చికట్టు (క్రి.) 1. అనుపోసిన పడుగులో, అనుకు దారంతో కట్టుకట్టుటం (తె. 33); 2. పర్యా. చూ. అనికట్టు (2). సరిచేసిన తరవాత, పడుగులో అనిపోగులు కూర్చి దారంతో కట్టుటం (కో. 29).

కచ్చికొయ్య పర్యా. చూ. అనికొయ్య(లు). అను పోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులుపడటానికి కచ్చిపీటకు విగించిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 45 క. 6 (తె. 22, 24, 29, 31, 33).

కచ్చికోయు (క్రి.) పర్యా. చూ. బద్దెకోయు. అచ్చులో, బద్దెపోగులు వరసగా కొయ్యటం; అచ్చతికిన పడుగులో, అతుకులు వరసగా రావటానికి అచ్చుపోగుల కొనలు కత్తితో కోస్తారు; నేత అయిన తరవాత బద్దె పోగులు కొయ్యటం (కో. 34).

కచ్చివివర పర్యా. అనిసూరె (2). దండెదగ్గర, నేతపడుగులో అని వెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం; మామూలుగా, దండెకు రెండువైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.3 (రా. 3).

కచ్చితాడు (-కట్టు) పడుగులో, అనిపోగులు కలిపి కట్టిన తాడు (కో. 24; తె. 7. 24).

కచ్చిపట్టె ఉ. కచ్చిపట్టి; పర్యా. చూ. కచ్చిపీట. అనుపీటల్లో మధ్యది; దీనికి బిగించిన కొయ్యలకు అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (కో. 37).

కచ్చిపడు (క్రి.) నేతపల్లగా రావటం (కో. 28).

కచ్చిపీట పర్యా. కచ్చిపట్టె. కచ్చిపల్లె, కచ్చుల మొద్దు, కుంచెనపీట. అనుపీటల్లో మధ్యది; దీనికి బిగించిన కొయ్యలకు అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (తె. 24, 29).

కచ్చిపుల్ల పర్యా. చూ. అనికొయ్య. అనుపోనేటప్పుడు, పడుగులో అనులుపడటానికి కచ్చిపీటకు బిగించినపుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 45 క. 3 (కో. 22, 26, 28, 29, 35).

కచ్చిపెట్టు (క్రి.) నేతలో వేలెడు వెడల్పున పేక దారం వెయ్యకుండా పడుగుపోగులు వదిలెయ్యటం; వాటి తరవాత, బద్దె నేస్తారు; నేతపూర్తయిన తరవాత, దోనెనుంచి బట్టకోసి, తియ్యటానికి కూడా కచ్చిపెడతారు (కో. 27, 28, 30, 34).

కచ్చిపొర ? పై పోగులూ, కిందిపోగులూ బిగ్రుగా ఉన్న పడుగుభాగం (కో. 34).

కచ్చిబద్ద 1. ? ఆసు కట్టుబడిలో అనికొయ్యల దగ్గర బిగించిన కిందివరక కొయ్య; ఇటువంటివి పదిహేనుంటాయి (కో. 27); 2. పర్యా. చూ. లాక (2) పడుగులో అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, ఇటువంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదిరిపోకుండా ఉండటానికి లాకలు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 43 చ. 3 (కో. 22).

కచ్చి(బద్దె) పర్యా. చూ. బద్దె (1). అచ్చకు కోటానికి, సుమారు బెత్తెడువెడల్పు నేసి, చివర క్షేనేడుపొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తయిన తరవాత అచ్చులో బద్దెకోసి మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102.2 (కో. 34).

కచ్చిబల్ల పర్యా. చూ. కచ్చిపీట. అనుపీటల్లో మధ్యది; దీనికి బిగించిన కొయ్యలకు అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (కో. 32).

కచ్చిలాక పర్యా. చూ. లాక (2). పడుగులో అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, ఇటువంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో

అని చెదిరిపోకుండా లాకలు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 43 చ. 3 (కో. 22; తె. 23; రా. 3).

కచ్చివరస పడుగులో అచ్చుతికే అనిపోగుల వరస (కో. 24).

కచ్చివిసురు (క్రి.) పడుగులో అని వచ్చేటట్టు అను పొయ్యటం (కో. 28).

కచ్చివేయు (క్రి.) నేతలో నిలుపుకువాడే పడుగు నూలులో పై పోగులకు, కిందిపోగులకు అనివచ్చేటట్టు మరాసుచెక్రం తిప్పటం (కో. 28).

కచ్చు 1. (-కూర్పు) చూ. కచ్చి (2). (తె. 5, 12, 18, 22, 25); 2. దసలిదారం వడికే పూన్ముక్కొమ్ము కొన; నన్నగా ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండు కొనలు ఉంటాయి; వీటికి గుడులు కడతారు (తె. 17).

కచ్చుగుంజ పర్యా. చూ. అనిగుంటం. ఉన్ని పడుగు తోడేటప్పుడు అనివడే గుంజ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అనుగుంటాల్లో మధ్యవరసలో ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 312.2 (తె. 25).

కచ్చులమొద్దు పర్యా. కచ్చిపీట. అనుపీటల్లో మధ్యది; దీనికి బిగించిన కొయ్యలకు అనులుపడతాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (తె. 20).

కచ్చులుజోడుపుచ్చు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు లాకలు అని దగ్గరకు చేర్చటం; "కచ్చులు జోడుపుత్తం" అని వాడుక (తె. 31).

కచ్చె (-వరు, -కుట్టు, -దిట్ట, -దింపు) ఉ. కచ్చె; చూ. కచ్చి (2). (కో. 1, 4-6, 10-13, 15, 18, 18, 20).

కచ్చెకట్టు పర్యా. అనికట్టు (1). పడుగులో అని పోగులు చెదిరిపోకుండా దారంతో పేసినకట్టు; కొన్నిచోట్ల, దేహంగుల వాడుక (కో. 1, 7).

కచ్చెకుంచె సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబడునులో ఉండగా, కచ్చికి కచ్చికి అవుతూ, కచ్చుల మధ్యభాగం దువ్వేకుంచె; పడుగు.బాగా ఆరేవరకూ రెండు మూడు సార్లు ఇలా నిరానంగా దువ్వతారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నపడుగులే ఇలా దువ్వతారు (కో. 13).

కచ్చెకుట్టు (క్రి.) పర్యా. అనికుట్టు. పడుగులో, అని వెంబడి లాక దూర్చటం (కో. 1).

కచ్చెపట్టి పర్యా. చూ. ఒగులపట్టె. మరాసు కట్టు బడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే బెజ్జాలుగల రేకుముక్క (= ఒగ్గి)లు; ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ దీన్నిముందుకూ వెనక్కూ ఇరువుతూ ఉంటుంది; ఇలా ఇరగటంవల్ల పడుగులో అనులుపడతాయి. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 1).

కప్రమారుగొర్రె పర్యా. కసిరెగొర్రె. ఒక రకం

గోత్రం: వెంట్రుకలు నెరిసింది; బొచ్చు కరుకుగా ఉంటుంది; ఈ గోత్ర మూడేళ్ళవయస్సులో నడి ఉడున ఉంటుంది (తె. 28).

కంచంపొత్తు సరిబంతిని భోజనాలుచేసే ఆసుకూల్యం; వత్తికంకణం కురమలకు, ఉన్ని కంకణం కురమలకు కంచంపొత్తే గాని వియ్యంపొత్తులేదు (తె. 28).

కంచికమ్మి ఉ. కంచెకమ్మి. ఒకరకం చీరకమ్మి; ముందు గీరలు, తరవాత ఎర్రపట్టె, గీరలు, తెల్లపట్టె, గీరలు వరసగా వడేట్టు నేస్తారు (కో. 38; తె. 14).

కంచుడు పట్లెం; దసలిదారం, రంగులు వేసేటప్పుడు దీంట్లో పెడతారు (తె. 17).

కంచెంచ చూ. కంచెంచ (కో. 34).

కంచెంచకమ్మి చూ. కంచెంచకమ్మి (కో. 34).

కంచెంచ (<కంచ+అంచ) చూ. కంచెంచ. సాదాపోగులు, జరిపోగులు, అయిమూల వరసల్లో పడే టట్టు (= బనారస్) నేసి, పిందెమూదిరి డిజైన్లు పెట్టి నేసిన అంచు; మూడునాలుగు వేళ్ళ పెడల్పున నేస్తారు. మధ్యన గీరలు వస్తాయి; ఇది వైష్ణవులకు ప్రియమైంది; కొన్నిచోట్ల, కమ్మిలో గీరలుపెట్టి, కమ్మి అంచులకు రెండువైపులా మందపుదారాలు పెడతారు; అంచు కొనలో కొంత విడిచి, రెండుమూడు గీరలు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 187 (కో. 2, 7, 8).

కంచెంచుకిమ్మి చూ. కంచెంచకమ్మి. చీరకొంగులో గీర (= జిట్ట)లు పెట్టి, అంచులకు రెండు వైపులా మందపుదారాలు పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 38).

కంచెంచుచీర (<కంచ+అంచ-). అంచులో మూడు తెల్లగీరలు, మూడు ఎర్రగీరలు వడేటట్టు నేసిన చీర (కో. 38).

కటారి 1. ఉ. కటారు; పర్యా. చూ. లాహిరీ. ఒక వైపున మొనడేలిన గుర్తులు దగ్గరదగ్గరగా వరసగా వచ్చేటట్టు నేసిన డిజైన్. చూ. చిత్రం 149.2 (తె. 5, 18, 24); 2. (-కొట్టు) ఒకరకం అద్దకం; నూలుచిలప మీద, కొయ్యలచ్చుతో రంగు అద్దతారు (కో. 2).

కటారిఅంచు ఉ. కటారంచు; పర్యా. చూ. లాహిరీ అంచు. ఒకవైపుకు మొనడేలిన గుర్తులు వరసగా వచ్చే టట్టు డిజైన్లు నేసిన అంచు (కొన్నిచోట్ల, చిన్నలాహిరీలు నేస్తారు). చూ. చిత్రం 149 (తె. 5, 18, 24).

కటారికనుము ఒకరకం డిజైన్ వచ్చేటట్టు నేసిన రచితెగుడ్డ (తె. 24).

కటారిషర్టింగు పడుగునూలుకు, పేకనూలుకు డిజైన్లువచ్చేటట్టు రంగుఅద్ది నేసిన చొక్కాగుడ్డ (కో. 8).

కటికలకత్తెర పర్యా. చూ. ఉన్నికత్తెర. గోత్రం

బొచ్చు (= ఉన్ని) కత్తిరించే కత్తెర. చూ. చిత్రం 308 (తె. 9).

కటుకుపురినూలు ఎక్కువ వడి గల నూలు; పోగు ముడుచుకు పోయేటంతగా వడిపెట్టిన నూలు (రా. 24).

కట్టు నూలు తెక్క: 1. ఇరవై లడిలనూలు (కో. 19); 2. 92 పోగుల నూలు; ఒక్కొక్కపోగు పొడుగు 42 అంగుళాలు (కో. 38).

కట్టు 1. నూలుపోగుల తెక్క: లడిలో డెబ్బయ్యోగ వంతునూలు (కో. 2-11, 13-15; తె. 11, 13-17); (క) లడిలో పదోవంతు నూలు (తె. 27; రా. 11); (చ) తొంభై రెండుపోగుల నూలు (కో. 38); కో. 11 లో కట్టుకు 84 పోగులు; కో. 14 లో ఖద్దరునూలు కట్టుకు 84 పోగులు, మిల్లునూలు కట్టుకు 80 పోగులు; దీనిచుట్టుకొలత 4½ అం. లు; కో. 15 లో 120 గజాల పొడుగు నూలు; తె. 27 లో కట్టుకు 72-78 పోగులు; 2. పట్టుదారంతెక్క; ఇటువంటివి, ముప్పయి రెండు కట్టు కలిస్తే ఒక టోకు అవుతుంది (రా. 14); 3. చేతిమగ్గం వలక, గుండు కలిపి బిగించినదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (కో. 14).

కట్టుకమ్మి పర్యా. చూ. కట్టుచెరగు. చీరకట్టుకొనే టప్పడు నడుముకు చుట్టుకొనే లోపలిచెరగు; మామూలుగా, డిజైన్లు లేకుండా చిన్నది నేస్తారు (తె. 18).

కట్టుకర్ర అట్టుచేసేటప్పుడు, ఊడె అడ్డపట్టె వక్కన బిగించిన కర్ర; అడ్డపట్టె గుదులు తగ్గించింది (కో. 7).

కట్టుకొంగుకమ్మి చీరకట్టుకొనేటప్పడు, లోపలికి వచ్చే అడ్డకొనలో నేసినకమ్మి (రా. 18).

కట్టుకోల(లు) పట్టాలు నేసే నార ఆసుపోసే కొయ్యగూటాలు; పన్నెండు గజాల ఎడంలో రెండు కొయ్యలుకొట్టి, వాటికి పెట్టిన రెండు అడ్డకొయ్యలు (తె. 25).

కట్టుగర్ర పర్యా. కట్టె (3). ఎదురుదోనె గాడిలో, పడుగుదారాలు బిగించే నన్నతెత్తం (రా. 5).

కట్టుచిలప నూలుతెక్క: లడిలో డెబ్బయ్యోగవంతు నూలు (రా. 18).

కట్టుచెరగు ఉ. కట్టుచెరుగు; కట్టుజెరుగు; చూ. కట్టుజెగు; పర్యా. కట్టుకమ్మి, చిట్టచెగు, లోపలి కొంగు. చీర కట్టుకొనేటప్పడు, నడుముకు చుట్టుకొనే లోపలి చెరగు; మామూలుగా, డిజైన్లు లేకుండా చిన్నది నేస్తారు (కో. 2, 5, 9).

కట్టుజెగు చూ. కట్టుచెరగు (కో. 7; తె. 15).

కట్టుపంచె పర్యా. చూ. పంచె (3). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే బట్ట; మామూలుగా, ఏడెనిమిది మూరల

పొడుగుది; రెండంచులు. రెండు కమ్ములు పెట్టి నేస్తారు; మామూలుగా తెలుపుది; కొన్నిచోట్ల రంగుది; అంచుల్లో రంగులు, డిక్షెన్సు పెట్టి నేస్తారు (కో. 10).

కట్టుపాప మగ్గుంటలో, మడిమగూటానికి గుడు లతో బిగించిన పావుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 86).

కట్టుపోగు చిలవతో చివరపోగు; ఇది తీస్తే మొత్తం నూలంతా దీని వెంబడి పరసగా వస్తుంది (తె. 9).

కట్టుబిళ్ళ పర్యా. చూ. అచ్చుబిళ్ళ. అచ్చుకట్టే టప్పుడు, వడిదారం చుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడి దారం అచ్చుకర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రాలు 92 క, చ (కో. 28).

కట్టువాక రోజూ కట్టుకోటానికి నేసినచీర (తె. 8).

కట్టె 1. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపి నప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటు వంటివి రెండువైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (రా. 4, 6, 9, 11-17, 19); 2. పర్యా. చూ. అచ్చు కర్ర (1). అచ్చులో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చుకట్టే టప్పుడు, దీన్ని జంత్రికొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటు వంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (తె. 9; రా. 4, 6, 9, 11-15, 19 ఎ); 3. పర్యా. కట్టుకర్ర. ఎదురుదోనెగాడితో, పడుగు దారాలు బిగించికట్టే సన్నబెత్తం (రా. 4).

కట్టెచిర్ర పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసే టప్పుడు, అచ్చుకర్రలు నులువుగా లేవటానికి, మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (తె. 28).

కట్టెపసక(ఉన్ని) ఒకరకం ఉన్ని (తె. 7).

కట్టెలాడెకొమ్ము ఉ. కట్టెలాడెకొమ్ము; పర్యా. చూ. మరనాడె. ఒకరకం నాడె; మరమగ్గంది; పడుగు వైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేకదారం పడ టానికి, కండె అమర్చి కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో విసిరే కొయ్యనాడె; కుచ్చు గుంజినప్పుడు, పడుగు పోగుల మధ్య, పానుపుపట్టెమీద ఒక సారుగులోనుంచి మరొక సారుగులోకి పరిగెడుతుంది; చేతినాడెకంటె ఉరుపు పెద్దది; దీంతో నేత నులువుగా, తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (రా. 18).

కట్టుంతాడు పర్యా. చూ. అకులతాడు (1).

రాట్నం అకులకు చుట్టినతాడు; ఒకవైపు అకునుంచి రెండోవైపు అకుకు ఓటవాలగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (తె. 32).

కట్లకట్టె నార శుభ్రంచెయ్యటానికి, బండమీద వేసి కొట్టే కొయ్యగూటా చూ. చిత్రం 288 (తె. 25).

కట్లపీట 1. పర్యా. చూ. కండెలపీట. కండెలు చుట్టే మనిషి కూర్చోటానికి రాట్నందగ్గర వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రాలు 58 క, చ (కో. 33, 34); 2. గంజి పట్టించటానికి పడుగు పరిచే పీట (కో. 34).

కట్లపూపురంగు లేకనిలరంగు (తె. 27).

కడ 1. పర్యా. చూ. చెంప (1). పడుగుదువ్వే కుంచె పక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి వీలుగా, దీనికి గోనెపట్టా గాని, లేకిచేపట్టా గాని వేసి కుడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (తె. 15 16; రా. 24); 2. పర్యా. చూ. చిగురు. అంచుతో చిట్టచివరి భాగం; కొన్నిచోట్ల, చివర విడిచి అంచు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చివరి భాగంలోనే వేస్తారు; మామూలుగా, ఈ నేతకు జమిలిపోగులు (కొన్నిచోట్ల, మండపు దారాలు) వాడతారు. చూ. చిత్రం 155.1 (కో. 5).

కడకట్టు పర్యా. చూ. చెంపకట్టు. కుంచెచెంపకు వేసిన దారపుకట్టు; ఇటువంటివి రెండు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 76 క. 9 (కో. 30).

కడగుంజ ఉన్నిపడుగు తోడే అనుగూటాల్లోకిందిది. చూ. చిత్రం 312 (తె. 25).

కడగుడిపాయ పర్యా. చూ. అంచగుడిపాయ. అచ్చుగుడిపాయల్లో చివరది; ఇటువంటివి, కుడివైపునా ఎడమవైపునా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 100.6, 100.8 (రా. 10).

కడచిగురు అంచు చివరి భాగం; పడుగు నాలుగేసి పోగులు కలిపినప్పుడు, అంచు చివరిభాగానికి వాడే నూలుకు జమిలిపోగులు అకుకుతారు; చూ. చిగురు. చూ. చిత్రం 155.1 (తె. 8, 12).

కడజముళ్ళు ఉ. కడజమండ్లు, కడజముళ్ళు; పర్యా. చిగురుజముళ్ళు, జముళ్ళు. అంచుతో చిట్టచివరివైపు నేతకువాడే జమిలిపోగులు; అంచు గట్టిదనం కోసం, రెండుమూడు పోగులు కలిపి, పురిపెట్టి వాడతారు. (తె. 14; రా. 17, 18).

కడంచు పర్యా. చిగురంచు. బట్టకు చివర వదిలిన సన్నటిఅంచు; పంచెలకు రెండుమూడు కొలుకుల దారం పెట్టి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 165 (కో. 3, 5).

కడంచుబద్ధ పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడితో ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ధ; నేత

నేసేటప్పుడు, ఈనెలు చెదరకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 7).

కడతట్టునేత పర్యాయ. కడానేత, కొననేత, దిగుడు దలనేత. బట్టచివరిభాగం నేత (రా. 16).

కడతతాడు ఉ. కడతాడు; పర్యాయ. చూ. చెంప తాడు (3). చేతిమగ్గం వలక, గుండు కలిపి బిగించిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (తె. 33).

కడదబ్బ పర్యాయ. చూ. దవడ. పన్నె కట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 4).

కడవకారుకావికోక కొంతవరకు తొగరు, రెండు కొలుకులు తెలుపు, ఒక కొలికి తొగరు చొప్పున పెట్టి వేసిన చీర (రా. 19).

కడలనైవేద్యం ఉ. కడలనై వెదైం. కడవలతో అన్నం తీసుకువెళ్ళి అమ్మవారి పేట్టె నైవేద్యం; బోనాలు (తె. 2).

కడవ 1. ఉ. కడవ; పర్యాయ. కుండ (1), తాండువ. ఒకరకం మట్టి పాత్ర; మామూలుగా, పొయ్యిమీద ఎనరు పెట్టటానికి గంజిపోసుకోటానికి వాడేది (తె. 12). **2.** పర్యాయ. చూ. నీలికుండ. నీలిరంగు ఊరబెట్టే పెద్ద కుండ; సుమారు ఆరడుగుల పొడుగుది; దీన్ని భూమిలో పాతిపెట్టి, నీలిచెట్ల ఆకులు, తగిరినె విత్తనాలు మొ.వి వేసి ఊరేస్తారు; దీన్ని 'మహాకాళి'గా తలచి పూజలు చేస్తారు; అకుచిగా ఉన్న (స్త్రీ) పురుషులు దీనిదగ్గరికి వెళ్ళగూడదట (రా. 11, 18); **3.** రూ. గుడవ; పర్యాయ. కుండ (8). మట్టిపాత్ర; దీంట్లోకి నీళ్ళుకోడు కొంటారు (రా. 15); **4.** చింత అంబలి కాచే కుండ (తె. 20).

కడవచాయ ఉ.-సాయి; పర్యాయ. చూ. కడవనీలి (1). ఒక రకం నల్ల రంగు; నీలిచెట్ల ఆకులు కడవల్లో ఊరబెట్టి తయారచేసిన రంగు (రా. 11, 18, 15).

కడవనల్ల పర్యాయ. చూ. కడవనీలి (1). ఒకరకం నల్ల రంగు; నీలిచెట్ల ఆకులు కడవల్లో ఊరబెట్టి తయారు చేస్తారు (రా. 24).

కడవనీలి 1. పర్యాయ. కడవచాయ, కడవనల్ల. ఒక రకం నల్ల రంగు; నీలిచెట్ల ఆకులు కడవల్లో ఊరబెట్టి తయారుచేస్తారు; indigo (కో. 14; తె. 5, 8, 16, 17; రా. 24); **2.** నీలిలో ఎరుపువన్నె; జిన్నపుడు వన్నె (తె. 18).

కడవవన్నె ఉ. కడవొన్నె. ఒకరకం నల్ల రంగు; చూ. కడవనీలి (రా. 17).

కడానేత పర్యాయ. కడతట్టునేత. బట్టచివరిభాగం నేత (రా. 18).

కడి పర్యాయ. చూ. పరిగుంజ (1). ఆరుబయట చాపినపడుగు, రెండోవైపు కట్టటానికి నేలలో పాతిన రాతిస్తంభం. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (తె. 10).

కడికొండి రాతిస్తంభానికి (= సరిగుంజకు) పడుగు తగిలించటానికి అమర్చిన కొక్కెం. చూ. చిత్రం 83 ర. 8 (తె. 10).

కడియం 1. ఉ. కడెం; పర్యాయ. గాను (2), గొలుసు కడియం, చెక్రం (7). ఊడై అడ్డపట్టెకు బిగించిన ఇనప చుట్టు. చూ. చిత్రాలు 64 చ. 1, 70 క. 2 (కో. 5, 9; తె. 10, 11, 14, 15, 20, 21); **2.** మగ్గందగ్గర రాయబారంతాడుకు వేసిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 129 గ. 1 (కో. 6).

కడుపు మరాఠుచెక్రం కట్టుబడిలో, రెండు ఆకుల వరసలకు మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 50 (కో. 24).

కడ్డి ఉ. కడ్డి. **1.** పర్యాయ. చూ. నూలం (1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలో ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31.2 (కో. 9; తె. 13, 16; రా. 6, 16, 18); **2.** పర్యాయ. చూ. ఇరుసు (3). డబ్బా రాట్నం చెక్రం తిరగటానికి నిలుపులకు బిగించిన ఇనపచువ్వ. చూ. చిత్రం 41 క. 10 (కో. 10); **3.** డబ్బా రాట్నం చెక్రంలో ఆకులకు బదులు బిగించిన ఇనపఊచ. చూ. చిత్రం 41 త. 2 (రా. 6, 24); **4.** పర్యాయ. చూ. కదురు (6). అచ్చు కట్టేటప్పుడు అచ్చుబిళ్ళకు చేర్చి వడిదారం చుట్టే ఇనప పుల్ల; దీనిబెజ్జంలో దూర్చినదారం, అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (రా. 15, 19); **5.** పర్యాయ. చూ. నలక (3). నేతబద్దెను, దోనెకు బిగించే పొడుగాటి ఇనపవవ్వ (రా. 11); **6.** పర్యాయ. చూ. కమ్మి (9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; పావుచెక్కలకు వేసిన చిల్లుల్లో దూర్చి పక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (రా. 6, 7, 11); **7.** పర్యాయ. కమ్మి (18). రంగుల అడ్డకంఠో, నూలుబడిలు తగిలించే ఇనపఊచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి నీలుగా రెండువైపులా వంపులు ఉంటాయి. దీంతో లడిలు, రంగునీళ్ళ అండాల్లోకి దింపి, అంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 13; రా. 11, 18, 23, 24); **8.**

పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలు పిండటానికి నేలలోపాతిన పొడుగురాట్ట; మామూలుగా, దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చుకుంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాట్లో గునపం దూర్చి లడిలు తగలించి విడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 9).

కడ్డిఅంచు ఉ. కడ్డంచు. 1. వేలెడు వెడల్పున, కడ్డిఅమాదిరిగా నేసిన అంచు; ముద్దంచు. చూ. చిత్రం 166 (కో. 2, 91, 91; తె. 15; రా. 7, 16); 2. రెండువేళ్ళ వెడల్పున నేసిన అంచు (తె. 17); 3. చివర కొంతవిడిచి, పై నా కిందా జమిలిపోగులు పెట్టి, మధ్యగా నేసిన అంచు (కో. 92, 95-97); 4. చిట్ట చివర కొంత విడిచి, 2-6 వరకూ నన్నవట్టెలు పడేటట్టు నేసిన చీరఅంచు; కొన్నిచోట్ల, జరిపెట్టి నేస్తారు (కో. 24).

కడ్డిఅంచులుంగి కడ్డిఅంచుపెట్టి నేసిన లుంగి (కో. 96).

కడ్డికమ్మి ఉ. కడ్డికమ్మి. బొటనవేలెడు వెడల్పు పట్టెమాదిరిగా నేసినకమ్మి; ఈ కమ్మిచీరకు, చిగురంచు కూడా అంతే వెడల్పున నేస్తారు. చూ. చిత్రం 289 (కో. 92-94, 96, 97; తె. 17).

కడ్డిచీర ఉ. కడ్డిచీర. నాలుగు కొలుకులు కలిసి ఒక కడ్డిలాగా వరసగా వచ్చేట్టు అంచునేసిన చీర (కో. 94; తె. 23; రా. 23).

కడ్డిపేటు ఉ. కడ్డిపేటు. వేలెడు వెడల్పు పట్టెలుగా నేసిన డిజైను; చూ. ఉడతసారలంచు. చూ. చిత్రం 152 (తె. 4; రా. 7).

కడ్డిముంగి ఒకరకం చిన్న నేతగడి (తె. 29).

కడ్డిమైబారు ఒకరకం చీరకొంగు; రెండు మూడు గిరలు పడేట్టు నేస్తారు.

కడ్డికోభ ఉ.-కోబ. అంచులోనేనే ఒకరకం డిజైను (తె. 25).

కణత పర్యా. చూ. పలకలుజం (1). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదీయ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్క భాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటు వంటి రెండుభాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 4 (తె. 16).

కణతచువ్వ ఉ.-నువ్వ. చేతిమగ్గం పలక పక్కదారం తగలించే నన్న బెత్తం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 16).

కణుము చూ. కనుము (కో. 8).

కంట(క)పుకోల 1. అల్లకట్టేటప్పుడు పడుగులో చివరదూర్చిన చువ్వ (తె. 7, 9); 2. అచ్చుకట్టేటప్పుడు,

అచ్చుపోగుల్లో అనివెంబడి పోగులు చెడరకుండాపెట్టిన నన్నటి ఇనపచువ్వ; చూ. బద్దెచువ్వ (తె. 7, 24).

కండ్లెపీట ఇనప(జేలుపట్టా)రేకులు అల్లిన, చిన్న నాలుగుకోళ్ళపీట; మంచంమాదిరిగా అల్లింది; పట్టు దారం పంచెకు చుట్టేటప్పుడు, పట్టాలమధ్య నందులో పంచెకామ దూర్చి నిలుపుతారు: చూ. కట్లెపీట (తె. 17).

కండె ఉ. కండి. 1. పెట్టెలో ఇరవయ్యో వంతు నూలు (రా. 6, 7); 2. (-చుట్టు, -చెక్కు, -తివ్వ, -పట్టు, -కెట్టు, -పోయు); పర్యా. నేతకండె. బోటు (1). రాట్నంమీద, జొన్నదంటు ముక్కుకు చుట్టిన నూలు; వేకకువాడే నూలు కండెలుగా చుడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్ని నాడెగాడితో అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 (కో. 1-8, 5-7, 9-97; తె. 1-15, 17-93; రా. 1-8, 12-24); 3. రాట్నం మీద పడికిననూలు (కో. 8); 4. పర్యా. చూ. నూలు కండె, బోటు (8). నవారు నేతలో వాడే వేకదారం చుట్ట; రాట్నంమీద జొన్నపుల్లకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 924 క. 8 (కో. 12; తె. 6, 27); 5. (-చుట్టు). నారపట్టానేతలో అడ్డానికి వాడేనూలు; ఊచకు చుట్టిన ఉండ (తె. 25).

కండెఅట పర్యా. కొమ్ముఅట. నేతనేసేటప్పుడు (= కుచ్చు గుంజేటప్పుడు) కండె అమర్చిన నాడె కుడి ఎడమలకు వస్తూపోయా ఉండటం; నాడె ఆడినప్పుడు, పై పోగులకు, కిందిపోగులకు, మధ్య వేకపోగు పడుతుంది (కో. 1).

కండెగంప కండెపుల్లు వేసుకొనే గంప(రా. 24).

కండెచల్లి ఉ.-నట్టి. వేకదారం కండెలు వేసుకొనే చిన్న మట్టిపాత్ర (రా. 24).

కండెచెక్కు (క్రి.) నాడెముల్లుకు, వేకదారంకండె గుచ్చటం (తె. 17).

కండెనాటు (క్రి.) పర్యా. బోటుచెక్కు. నాడె ముల్లుకు, వేకదారంకండె గుచ్చటం (కో. 22).

కండెనూలు ఉ. కండిమరులు; పర్యా. వేకనూలు. నేతలో అడ్డానికి వాడేనూలు; దీన్ని కండెలుగా చుడతారు (కో. 7; రా. 19).

కండెబొందు ఉ. కండి-. వేకకు వాడేనూలు చిలప (కో. 7).

కండెబోటు 1. (-చుట్టు) ఉ. కండి-. రాట్నం మీద, జొన్నదంటుముక్కుకు చుట్టిన చిన్ననూలుకండె. చూ. చిత్రం 51 (కో. 8, 9; రా. 9, 12, 19-21); 2. పర్యా. బోటు (2). నిండుకండెలో కొంతదారం

ఉపయోగించుకోగా మిగిలింది. చూ. చిత్రం 52 (కో. 18, 22).

కంఠముల్లు పర్యాయ. చూ. నాఠముల్లు. నాఠలో, పేకదారంకంఠె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాఠగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 క. 3 (రా. 28).

కంఠ(ల)కదురు ఉ. కంఠి-. పేకదారంకంఠెలు చుట్టే రాట్నం కదురు; వడికే కదురుకంటె చిన్నది. చూ. చిత్రం 58 (తె. 31; రా. 11, 13, 23).

కంఠెలకుండ పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే మట్టి పాత్ర; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (తె. 29).

కంఠెలగంప ఉ. కంఠెగంప. పేకదారంకంఠెల పుల్ల (కంఠె)లు వేసుకొనే గంప; నేతపనివాడు కుడి వక్కన పెట్టుకొంటాడు (రా. 17).

కంఠెలగుండ్ర పర్యాయ. చూ. కంఠెలమండిగ. నూలు కంఠెలు వేసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర. చూ. చిత్రం 54 (కో. 27).

కంఠెలచిట్టి ఉ. కంఠెల్చిట్టి. పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే చిన్న తొట్టి; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (కో. 11; రా. 11).

కంఠెలచిప్ప ఉ. కంఠెల్చిప్ప. పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే మట్టిపాత్ర; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (కో. 2, 5, 10, 18, 14; తె. 2, 31, 32; రా. 7, 8, 10, 12, 18, 18).

కంఠెలచొప్ప పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే మట్టి పిడత; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (రా. 5).

కంఠ(ల)తొట్టి ఉ. కంఠెతొట్టి. పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే తొట్టి; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు. చూ. చిత్రం 54 (తె. 1, 9, 18, 22, 25, 33; రా. 16).

కంఠెలదిబ్బ ఉ. కంఠెదిబ్బ; పర్యాయ. చూ. మొద్దు (2). నూలుడత్తా తిరగటానికి వీలుగా, వంపుదిరిగిన ఇనపచువ్వ దిగగొట్టిన కొయ్యమొద్దు. చూ. చిత్రం 30.1 (కో. 7).

కంఠెలనూలు చేత్తో వడికి కంఠెపోసిన నూలు (రా. 11, 12.)

కంఠెలపడిగం పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే మట్టిచిప్ప; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (కో. 12).

కంఠెలపీట ఉ. కంఠెపీట; పర్యాయ. కట్లపీట (1), పీట (9). కంఠెలుచుట్టే మనిషి కూర్చోటానికి, రాట్నం

దగ్గర వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రం 56 క, చ (కో. 25, 28, 31).

కంఠెలబుట్టి 1. కంఠెలబుట్టి వేసుకొనే అనవకాయ బుర్ర. చూ. చిత్రం 59 (తె. 32); 2. చూ. కంఠెల బుట్టి. పేకదారంకంఠెల పుల్లలు వేసుకొనే బుట్టి; నేత పనివాడు కుడివక్కన పెట్టుకొంటాడు (తె. 10, 18).

కంఠెలబుట్టి చూ. కంఠెలబుట్టి (2).

కంఠెలమండిగ ఉ. కంఠెమండిగ, కంఠెలమండిగె; చూ. కంఠెలమండిన, కంఠెలమండ్రెగె; పర్యాయ. కంఠెల గుండ్ర. కంఠెలతొట్టి, కంఠెలమలక. నూలుకంఠెలు వేసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర. చూ. చిత్రం 54 (కో. 25, 28, 28-31, 35-37).

కంఠెలమండిన చూ. కంఠెలమండిగ.

కంఠెలమండ్రెగె ఉ. మండ్రెగె; చూ. కంఠెలమండిగ (కో. 34).

కంఠెలమలక పర్యాయ. చూ. కంఠెలమండిగ. నూలు కంఠెలు వేసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర, చూ. చిత్రం 54 (కో. 33).

కంఠెలముల్లు పేకదారంకంఠెలు గుచ్చిన బలుసు కొమ్మ; ఒక్కొక్క ముల్లుకు ఒక్కొక్క రంగు దారం కంఠె గుచ్చుతారు. చూ. చిత్రం 62 (తె. 32).

కంఠెలమూకిడి పేకదారంకంఠెలు వేసుకొనే మట్టి చిప్ప; మూకుడు; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (రా. 1).

కంఠెలరాటం ఉ. కంఠిలాటం, కంఠెలరోటం, కంఠెలాటం; చూ. కంఠె(ల)రాట్నం (కో. 5-7, 10-13, 27; రా. 1, 6, 9, 10, 12, 18, 19, 21, 28, 24).

కంఠె-రాటి ఒకరకం రాటి; కంఠెలు చుట్టేటప్పుడు చిలవ దీనికి తగిలిస్తారు (కో. 33).

కంఠె(ల)రాట్నం ఉ. కంఠెలరాట్నం, కంఠెలాట్నం; చూ. కంఠెలరాటం; పర్యాయ. ఆకులరాటం (1), చేతిరాట్నం, నూలురాటం, బొట్లరాటం. పేకకు పనికివచ్చే కంఠెలు చుట్టే రాట్నం; మామూలురాట్నం మీద చుడతారు. చూ. రాట్నం (1). చూ. చిత్రం 53 (కో. 1, 12, 17, 25, 28, 28-30, 33-37; తె. 1, 2, 6, 7-10, 13, 20-22, 24-33; రా. 2, 5, 24).

కంఠెవాసు ? కంఠెకుకంఠె పూర్తిగా నేసిన అంప ఖానా (తె. 17).

కంఠెసిడు పేకకువాడే నూలుచుట్ట (తె. 12).

కంఠెకమ్మి చీరకమ్మిలో అక్కడక్కడ ఎరుపు సలుపు పోగులు దూర్చి నేసిన కమ్మి (కో. 5).

కంఠెగొంగడి గళ్ళుగళ్ళుగా నేసిన గొంగడి (తె. 28).

కండ్లవీర పర్యా. చూ. గళ్ళవీర. అంచల మధ్య ఖాగంలో రంగుపోగులుపెట్టి గడలుగడులుగా నేసిన చీర; మామూలుగా, నల్లదరపుగళ్ళు నేస్తారు; కన్ను అంచె గడి. చూ. చిత్రం 270 (తె. 4. 5).

కతాళి ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టు; art silk; 'కల్లు బాణా, బాణానిట్లు' అనికూడా అంటారు. పసుపుచ్చ రంగులో ఉంటుంది; అంచు నేతకు వాడతారు (రా. 17).

కత్తి ఉ. కత్తె. 1. పర్యా. చేతు, చుకీ (1). చెక్కె ఇవ పనిముట్లు; పన్నెపుల్లలు చెక్కె ఒకరకం కత్తి. చూ. చిత్రాలు 89 క. 1, 89 చ. 1 (కో. 1); 2. పర్యా. చూ. కుక్క (2). డాబీకోలను తేపటానికి దిండు చెక్రాన్ని, కొన్నిచోట్ల దిండుగుగాని, గుజే ఇవరేకు; దీనికి ఒకవైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, పళ్ళచెక్రాన్నిగాని దిండు ఊచల చెక్రాన్నిగాని గుజాతూ కిందికి పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 182 క. 8, 182 చ. 7, 182 ట. 8 (కో. 10, 28-25, 86; రా. 18; 14, 18); 3. పర్యా. చెక్క కత్తి, నేత కత్తె, పలక (8). వారునేసేటప్పుడు, పడుగులో వేక పొగు దట్టిందే కొయ్యపనిముట్లు; కత్తి మాదిరిది. చూ. చిత్రం 824 చ. 4 (కో. 12; రా. 10); 4. తివాసీ నేసేటప్పుడు పడుగులో ఉన్నిపోగులు ఎక్కించి కొనలు కోసే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 822 చ (తె. 17).

కత్తి పట్టె డాబీ కట్టుబడిలో కుక్క (= కత్తి) బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 182.7 (రా. 12).

కత్తిబల్ల పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలుపుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి, కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 83).

కత్తెర 1. పర్యా. చూ. కొలికి (8). అచ్చుకట్టే టప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిచారాలకు వేసే లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి తేపటానికి కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంబుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.8 (తె. 24; రా. 24); 2. ఉ. కత్తిర; పర్యా. బొమ్మ (18). ఒకరకం డిత్తెను నేతనేసేటప్పుడు, అడ్డబెలు దారాలు పైకి ఎత్తటానికి వాడే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 187 (తె. 18); 3. తివాసీనేతకు వాడే ఉన్నిపోగులు కత్తిరించే కత్తెర. చూ. చిత్రం 822 ట (తె. 10, 17).

కత్తెరకాయవీర మూరెడుపొడుగు కమ్మి పెట్టి

నేసిన ఒకరకం చీర; తురంజీలకమ్మిచీర. చూ. చిత్రం 276 (తె. 18).

కత్తెరకొయ్య 1. ఉ. కత్తిరి-. పర్యా. చూ. ఊడై కాలు. నేలమీద మోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మడతమంచంకోళ్ళ మాదిరిగా రెండుంటాయి; వీటిపై న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. కత్తెరగుంజ (2). మరమగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి నేతబయలులో పాతిన ఒకరకం నిలుపు గుంజ; పైన ఒకటి, ఏటవాలుగా మరొకటి కొయ్య పట్టెలు బిగించింది; కత్తెరమాదిరిగాను, రైలురెక్క మాదిరిగాను ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (కో. 5).

కత్తెరగుంజ 1. మరానుబడ్డికి ఆధారంగా నేలలో పాతిన కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 12 ఏ); 2. ఉ. కత్తిరి-; పర్యా. కత్తెరకొయ్య (2). కత్తెర మాను, రెక్కమాను, సిగ్గులు. మరమగ్గంచట్రం నిల బెట్టటానికి, నేతబయలులో పాతిన ఒకరకం నిలుపు గుంజ; పైన ఒకటి, ఏటవాలుగా మరొకటి కొయ్య పట్టెలు బిగించింది; కత్తెరమాదిరిగాను, రైలురెక్క మాదిరిగాను ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (కో. 8, 4, 8, 7, 9 10, 12; రా. 2).

కత్తెరమాను ఉ. కత్తిరి-; పర్యా. చూ. కత్తెర గుంజ (2). మరమగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి, నేతబయలులో పాతిన ఒకరకం నిలుపుగుంజ; పైన ఒకటి, ఏట వాలుగా మరొకటి కొయ్యపట్టెలు బిగించింది; కత్తెర మాదిరిగాను, రైలురెక్కమాదిరిగాను ఉంటుంది; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (కో. 2).

కత్తిపువనె (కమిళం: కత్తికైయ = వంకాయ). చూ. వంగపువ్వరంగు (రా. 15).

కదురు ఉ. కదరు. 1. పర్యా. చూ. ఏకుపుల్ల (1). ఏకు తయారుచెయ్యటానికి ఉపయోగించే పుల్ల. చూ. చిత్రం 11.8 (తె. 18; రా. 28); 2. (-నిండు) పర్యా. తుంటా. రాట్నంబొమ్మ చెవులకు దూర్చిన ఇనపపుల్ల; నూలువడకటానికి కండెలుపట్టటానికి ఉపయోగపడు తుంది. చూ. చిత్రం 15 క. 11. (కో. తె; రా.); 3. చేతో నూలు వడికే ఇనపపుల్ల; రాట్నంకదురుకంటె చిన్నది. చూ. చిత్రం 17 ట (కో. 1-10, 12; తె. 14, 15, 17); 4. పర్యా. చూ. మాలం (1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్ని చోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటికట్టుబడిలోనే ఒక ఖాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 81 క. 2 (రా. 1); 5. పర్యా. చూ. గంటం (1). దబ్బారాట్నం బొమ్మలకుగాని,

దొడ్డి నిలువులకుగాని బిగించే మందపుకడ్డీ; పెద్దకదురు. చూ. చిత్రం 41 క. 12 (కో. 1, 2; తె. 14; రా. 1-8, 10, 11, 16, 18-20, 23, 24); 6. పర్యా. అచ్చుకదురు, అచ్చుపుల్ల (1), కడ్డీ (4), కదురుపుల్ల, కమ్మి (7), తకలా, పిసరపుల్ల, పుల్ల (7), బిళ్ళపుల్ల, బెంతిపుల్ల (1), బెంతిముల్లు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చు బిళ్ళకు చేర్చి, వడిదారం చుట్టేపుల్ల; మామూలుగా కట్టే పుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చువడిలో తిప్పి, కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 4-6, 10, 16-18, 20, 24; తె. 6 13; రా. 7, 8, 10, 11, 13, 18, 22-24); 7. పట్టుదారంవడికే పెద్దరాట్నం కదురుపీటకు బిగించిన ఇనపపుల్ల. చూ. చిత్రం 293 చ. 10 (కో. 14; రా. 14); 8. పట్టుమగ్గం కట్టుబడిలో, అచ్చును పైకి తేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఆధారంగా కట్టిన పైతాళ్ళు తగిలించే పెద్ద కొయ్యగిలక; చూ. పుల్లిరుసు (తె. 5); 9. నారవడికే కొయ్యపుల్ల; దీనికి చివర ఒక బిళ్ళ బిగించి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 302 (తె. 25); 10. తివాసీనేతకోసం ఉన్నిదారం వడికే పుల్ల; చివర, కొయ్యబిళ్ళ బిగించింది; తకీలీలాంటిది. చూ. చిత్రం 319 (తె. 17); 11. చేత్తో ఉన్నివడికే పుల్ల; వత్తి వడికేదానికంటే పెద్దది. చూ. చిత్రం 311 (తె. 3, 6, 7, 9-11, 20, 22, 25-28).

కదురు(ఊచ) 1. ఊ. కదురున; పర్యా. చూ. ఊచ (3). కండెనూలు చుట్టే జొన్నదంటు ముక్క; కొన్నిచోట్ల, కంకిపుల్ల, కాకిచెల్లు, చొప్పుపుల్ల, కొయ్య, ఇనుము మొ. వాటితో చేసిన ఊచలు వాడతారు. మర మగ్గం నాడెలో, మామూలుగా, కొయ్యఊచలుగాని, ఇనపఊచలుగాని అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 క (కో. 33, 34); 2. పర్యా. చూ. ఊచ (7). ఉన్ని కదురుపుల్ల; వెదురుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 1 (తె. 9, 10).

కదురుకామ పర్యా. చూ. ఊచ (7). ఉన్నికదురు పుల్ల; వెదురుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 1 (తె. 8).

కదురుకుంపటి పర్యా. కుంపటి. పెద్ద కుండపెంకు; ఉన్నిదారం వడికేటప్పుడు. కదురు దీనిమీదపెట్టి తిప్పుతారు; బోకిమారిది. చూ. చిత్రం 308.8 (తె. 6).

కదురుకొయ్య పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మర మగ్గం చక్రంలో నిలుపువలెలకు వైన బిగించిన అడ్డ పట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులువేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 31).

కదురుగొట్టం కదుళ్ళువేసి ఉంచుకొనే వెదురు గొట్టం. చూ. చిత్రం 18 (కో. 34).

కదురుడెప్ప పర్యా. చూ. కదురుబిళ్ళ. రాట్నం మీద వడికిన నూలు కదురుకు చుట్టేటప్పుడు, హద్దుగా, కదురుకు బిగించిన బిళ్ళ; గుమ్మడిపెంకు, తోలు, తోహం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 15 చ. 1 (కో. 36).

కదురుదారం పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకులతాడును, కదురును కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 15).

కదురుదిండు 1. పర్యా. చూ. కదురుబిళ్ళ. రాట్నంమీద వడికిన నూలు కదురుకు చుట్టేటప్పుడు, హద్దుగా, కదురుకు బిగించిన బిళ్ళ; గుమ్మడిపెంకు, తోలు, తోహం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 15 చ. 1 (కో. 34); 2. పర్యా. చూ. దిండు (4). గంటానికి బిగించిన రీలుదారపు గిలక; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీని గాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41క. 18 (తె. 21).

కదురుపంటె ఊ. కదురుపంటి. రాట్నంకదురుకు తగిలించి నూలు చుట్టే చిన్నపంటె; చెలకపంటెకంటే కొంచెం చిన్నది; చూ. చెలకపంటె. (తె. 31).

కదురుపీట 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ(8). రాట్నం పీటకు ఎడమవైపున కదురుబిగించే నిలువుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 13); 2. పర్యా. చూ. దాకెపీట. ఉన్నివడికేటప్పుడు, అడవాళ్ళు కూర్చోటానికి వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 6).

కదురుపుల్ల పర్యా. చూ. కదురు (6). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుబిళ్ళకు చేర్చి వడిదారం చుట్టే పుల్ల; మామూలుగా కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; దీన్ని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 7).

కదురుపూస పర్యా. చూ. దిండు (4). గంటానికి బిగించిన రీలుదారపు గిలక; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీనిగాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 18 (తె. 10).

కదురుబద్ద పట్టుమగ్గం అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన పెద్ద గిలక (=కదురు) కు ఆధారంగా వైన బిగించిన చెక్క; చూ. పుల్లిరుసు (తె. 5).

కదురుబిళ్ళ ఊ.-బిల్ల; పర్యా. కదురుడెప్ప, కదురు దిండు (1). రాట్నంమీద వడికిన నూలు. కదురుకు చుట్టేటప్పుడు, హద్దుగా, కదురుకు బిగించిన బిళ్ళ;

గుమ్మడిపెంకు, తోలు, తోహం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 15 చ. 1 (కో. 5, 87).

కదురుమొల పర్యా. చూ. మొలికి(1). ఉన్ని కదురు ఊచకు కిందలిగించిన మేకు; మామూలుగా, అడ వాళ్ళుపడితే కదుర్లకు, పెద్దకదురుకు లిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 811 చ. 4 (తె. 7, 9).

కదురురుద్దు (క్రి.) పర్యా. కామమద్దు. ఉన్నిపడితే టప్పుడు, కదురు తొడమీదపెట్టి తిప్పటం (తె. 27, 28).

కదురుచ (కదురు + ఊచ) రాట్నంబొమ్మ చెవుల మధ్య ఉండే కదురుభాగం; దీన్ని, చిటికేళ్ళరం, కంది, కలేకట్టె మొ. కట్టెలతోగాని, తోలుతోగాని, బంక పట్టించిన నూలుతోగాని ఏర్పాటు చేస్తారు. ఈ దిండు గాడికి, పడిచారం చేస్తారు (కో. 34).

కదుర్లపట్టి పర్యా. కదుర్లపీట. పట్టుచారం పడక టానికి, పెద్దరాట్నం దగ్గర పెట్టే కొయ్యపట్టె; దీంట్లో మధ్యన కొయ్యగిలకలు వరసగా లిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 9 (కో. 14).

కదుర్లపీట ఉ. కదులపీట; పర్యా. కదుర్లపట్టి. పట్టుచారం పడకటానికి పెద్దరాట్నం దగ్గరపెట్టే కొయ్య పట్టె; దీంట్లో మధ్యన కొయ్యగిలకలు వరసగా లిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 9 (తె. 5, 21; రా. 14).

కద్దరు(నూలు) ఉ. కదరు-, కద్దర-. చేత్తోరాట్నం మీద పడిననూలు; ?కదరునూలు (కో. 7, 12, 14, 17-24; రా. 17).

కద్దరురాటం ఏకునుంచి నూలుతీసిరాట్నం; ఖద్దరు రాట్నం; చూ. రాట్నం (రా. 17).

కనకనాగులచీర ఉ. కనకనాగత్తీర. తెలుపు, నీలి. ఎరుపుపన్నెల్లో నేసినచీర; మధ్య తెల్లపోగులు దూర్చి, దండెంచుపెట్టి నేస్తారు (రా. 11, 18బి).

కనకపితాంబరం ఒకరకం పసుపుచ్చ రంగు; తీర పువ్వు, గుమ్మడి పువ్వు రంగుల మాదిరిది (తె. 12)

కనకపుల్ల పర్యా. బునిపుల్ల. చేతినాడె గాడితో అడ్డంగా లిగించిన పుల్ల; వేకపోగు, చిక్కుపడకుండా సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 చ. 2 (తె. 29).

కన్యంబరం 1 ఒకరకం లేత ఎరుపురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2-4, 6, 7, 9, 11, 15, 20-24, 38, 35; తె. 2, 4, 8, 17; రా. 5, 7, 8, 11, 19, 22); 2. పసుపుతో ఎరుపుపన్నె (కో. 14); 3. ముదురు నారింజరంగు (కో. 18, 18); 4. బంగారరంగు;

బెండపువ్వురంగు (తె. 11, 12; రా. 15); 5. ఎరు పుతో పసుపుపన్నె (తె. 28).

కనితెడు (విణ.) ? కొద్దిపాటి పరిమాణం; పడుగుకు పెట్టేగంజి తియ్యటానికి నూకలపిండి ఉడకబెట్టేటప్పుడు జిగురుపాకం రావటానికి "కనితెడుచిరాకు" అందుతో చేస్తారు (తె. 18).

కనుంగన్నిపత్తి చూ. కరుంగపత్తి (కో. 14).

కనుము ఉ. కన్ను; రూ. కణుము; పర్యా. జాకెట్ పీసు; జాకేటుముక్క. ఒక రవికెకు సరిపడే నేతగుడ్డ; పదిగీరల (10/16 గజం) పొడవు ఉంటుంది (తె. 2, 4-6, 11-17, 21, 23-25; 31, 32).

కంత 1. పర్యా. చూ. గనిగుంత. మగ్గం దగ్గర గోడలోపెట్టిన కిటికీ; నేతనేసేటప్పుడు మగ్గందగ్గర వెలుతురుపడటానికి కిటికీ పెడతారు. చూ. చిత్రం 108.4 (రా. 1); 2. మగ్గందగ్గర గోడలోపెట్టిన చిన్నగూడు; నేతకు అవసరమయే చిన్న పస్తువులు- నాడెలు, నూనెసీసా మొ. వి - దీంట్లో పెట్టుకొంటారు (కో. 15).

కందు(వన్నె) ఉ. కొందు. ఒకరకం నలుపువన్నె (రా. 18, 24).

కన్నప్పసోమవారం (ఉ. -సోమారం) చేనేతపని చేసే కైకాలవాళ్ళు కార్తికమాసంలో తొలి సోమ వారంనాడు చేసుకొనే పండుగ; ? ఈ కన్నప్ప, కులం కోసం ప్రాణత్యాగం చేసిన 'పేరంటాలు' (కో. 18).

కన్నాలిబల్ల పర్యా. బొక్కలిబల్ల. పజానేతకోసం అమర్చిన దొడ్డిచటంలో కుచ్చుతాళ్ళు దూర్చినచెక్క; దీని చిల్లుల్లో ఒక్కొక్కరాడు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 184 చ. 8 (కో. 37).

కన్ను (-కుట్టు, -తీయు, -తీర్చు) పర్యా. కుట్టు, టాచా (2), జాణం. కమ్మినేతలో అంచానికి, పడు గులో దూర్చిన రంగుచారం; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుది; మామూలుగా ఎర్రచారంపెడతారు; కొన్ని చోట్ల, నలుపు, తెలుపుచారాలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 271 (కో. 2, 3, 8).

కన్నుపేటు నెమలికన్ను ఆకారంలో గాని, గువ్వ కన్ను ఆకారంలో గాని నేసిన డిత్తెను (తె. 25).

కన్నుబుటా కన్నుమాదిరిగా నేసిన పువ్వు (బుటా) డిత్తెను (కో. 2).

కన్నె 1. జనపనారతో అల్లిన వలతో. తాళ్ళమధ్య నందు; కన్ను, చూ. చిత్రం 305.1 (తె. 25); 2. సరి చెయ్యటానికి చాపిన ఉన్నిపడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర (=తలగోల) ను, రాగోలకట్టెను కలిపే వంకర ఇనపక్షి; ఇటువంటిది రెండుంటాయి (తె. 28); 3.

పర్యా. చిలకడ. సరిచెయ్యటానికి గాని, నేతనెయ్యటానికి గాని చాపిన ఉన్నిపడుగు బిగింపుకు, తలగోలకు తగిలించిన తాడు; దీన్ని ఊడుగోలకు వేస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు సరిగూటానికి వేస్తారు; మామూలుగా ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 814.9 (తె. 22, 28).

కన్నెతాడు పర్యా. చూ. పురి (1). రాట్నం ఆకులతాడును కదురును కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 20).

కపాలపట్టు బంగారం రంగు (తె. 11).

కపిల(వన్నె) 1. నారింజవండు రంగు; జంపశానా నేతతో వాడుక (తె. 1); 2. ఉ. కపిళవన్నె. ?పను వుచ్చరంగు (కో. 21; తె. 2; రా. 17); 3. బీరపువ్వు, పసుపుపన్నెలు కలిసిన పట్టురంగు (తె. 21); 4. ఎరు పులో నలుపుపన్నె (తె. 82).

కపేలా పట్టుదారానికి వేసే నారింజరంగు (రా. 14).

కపేలాపిండి పట్టుదారానికి నారింజరంగు వెయ్యటానికి వాడే పొడి (రా. 14).

కపేలాపిత్రాలు ఉ.-ఇత్తనాలు. పట్టుదారానికి వేసే నారింజరంగు తయారీతో వాడే గింజలు (రా. 14).

కప్పరుతాళ్ళు (కో. 88) సురమగ్గానికి దాబీఅమర్చి దీక్షైన్లు నేసేటప్పుడు, అంచులకు కట్టినతాళ్ళు (కో. 88).

కప్పరుబండి పర్యా. చూ. దారపుబండి (2). బరువు కట్టిన అంచువేటు దారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక; రీలు; దీన్ని మామూలుగా, మగ్గంమీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 188 క. 2 (కో. 86, 87).

కప్పిరు(లు) వజానేతనేసేటప్పుడు, చివర బరువులు కట్టిన అంచుపోగులు. చూ. చిత్రం 188 క. 4 (కో. 87).

కప్పిరు(ల)నంచి ఉ. కప్పరునంచి; పర్యా. చూ. పేటుమూట. పడులో అతికిన పేటుపోగులు బిరుగా ఉండటానికి, మగ్గానికిపై న దండెంబిదినుంచి వేలాడదీసి చివరకట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనకమూట; కొన్నిచోట్ల, రాళ్ళు; మగ్గంమీద ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి, వాటికి పేటుదారాలు తగిలించి, చివరబరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 188 క. 1 (కో. 86, 87).

కప్పి 1. ఉ. కప్పి. పర్యా. చూ. బిళ్ళ (8). ఊడైతాడు బిగింపుకు వేసే కొయ్యగిలక; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 83 ప. 1, 86 (కో. 15); 2. పర్యా.

చూ. దారపుబండి (2). బరువుకట్టిన అంచువేటు దారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక; దీన్ని మామూలుగా, మగ్గంమీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 188.2 (కో. 25).

5 **కప్పిచెక్రం** పర్యా. చూ. బిళ్ళ (8). ఊడైతాడు బిగింపుకువేసే కొయ్యగిలక; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 83 ప. 1, 86 (రా. 1).

కప్పిబిళ్ళ పర్యా. చూ. బిళ్ళ (8). ఊడైతాడు బిగింపుకువేసే కొయ్యగిలక; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 83 ప. 1, 86 (కో. 8).

10 **కప్పిలకర్ర** దాబీ అమర్చిన మగ్గానికి చివర, కొయ్యగిలకలు వేలాడదీసిన కర్ర. చూ. చిత్రం 188 క. 8 (కో. 25).

కప్ప 1. చేతి అద్దకంలో; మొదట అద్దిన రేఖా చిత్రంమీద వేరేరంగుతో అద్దే అచ్చు. చూ. చిత్రం 288 క. 1 (కో. 7); 2. రంగులో నిండుదనం; depth of the colour (తె. 5).

కప్పగిన్నె రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు తులాల రంగు వట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 8).

20 **కప్పపీర** పోకరంగు (పట్టు) పీర (తె. 21).

కప్పచెక్క పర్యా. కప్పపలక, పెండు (8), మూత (8). మగ్గంసోరుగుమీద బిగించిన చెక్క. చూ. చిత్రం 118.17 (తె. 25).

25 **కప్ప(దట్ట)** దీక్షైన్లు అద్దకంలో, అచ్చుమీద కొట్టే కర్ర. చూ. చిత్రం 288 ప. 1 (రా. 24).

కప్పనీలి ముదురునీలి (= ఒకరకం నలుపు) రంగు (కో. 8).

కప్పపట్టె చేత్తో దీక్షైన్లు అద్దే ఒకరకం కొయ్య అచ్చు; ఇటువంటి అచ్చులతో రకారకాల దీక్షైన్లు - పువ్వులు, కాయలు, ఆకులు, బొమ్మలు - మొ. వి. అద్దతారు. చూ. చిత్రం 188 క. 1 (కో. 26).

కప్పపలక పర్యా. చూ. కప్ప చెక్క. మగ్గం సోరుగుమీద బిగించిన చెక్క. చూ. చిత్రం 118.17 (తె. 24).

35 **కప్పరంగు** నలుపు, ఎరుపు కలిసిన ఒకరకం రంగు; పోకరంగు; నిండురంగు (తె. 1, 8, 8-8, 21, 80).

కప్పవన్నె ఉ. కప్పాన్నె. 1. ఒకరంగుమీద వేసిన మరొక రంగు (తె. 18); 2. ఎరుపులో మబ్బువన్నె (తె. 20); 8. కొంచెం నలుపువన్నె (తె. 22).

40 **కప్పెరగిన్నె** పర్యా. చూ. చిప్ప (1). రాటిపై బద్దలనుబిగించి, వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టినచిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, రేకు

మూతగాని క్రరచిప్పగాని వాడతారు; ఇదిరాటిసూలం మీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 9).

కమలం తామరపువ్వు సమానాలోనేసిన డిశైను: తివాచీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిశైను (తె. 10).

కమలమంచు పర్యా. కమలంపేటంచు. తామర పువ్వు ఆకారంలో డిశైనునేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 169 (తె. 10, 27).

కమలంకడ్డి తామరపూలు, మొగ్గలువరసగా నేసిన డిశైను (తె. 21).

కమలం(చీర) నేతలో, తామరపువ్వుడిశైను పడేటట్టు నేసిన చీర (కో. 36).

కమలంపేటంచు పర్యా. కమలమంచు. తామర పువ్వు ఆకారంలో డిశైనునేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 169 (రా. 13).

కమలం(పేటు)ఉ.-పేటి;పర్యా.తామరపువ్వుపేటు, వర్ణంపేటు. తామరపువ్వు ఆకారంలో, అంచులోనేసిన డిశైను. చూ. చిత్రం 169 (తె. 7; రా. 10, 13-15, 22).

కమలంమొగ్గ అంచులో, తామరపువ్వు, తామర మొగ్గలు నేసిన డిశైను (రా. 18).

కమలాంబరం? ఒకరకం లేత ఎర్రరంగు (కో. 21).

కమనగర్జ(లు) చూ. కాచగర్జలు (కో. 5).

కమాను 1. ఉ. కమాను; పర్యా. దుంకి, దూడేకు పలక, ధనుష్పింజెన్, పంజతోడు, పలక (2), పింజెర (1). దూదిపేతే కొయ్య పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 9 (కో. 3-7, 9, 11-16, 19, 22; రా. 6, 11, 12, 15, 19-21, 23); 2. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరాసు మీద పడుగుతోడేటప్పుడు, అనులు పడేట్టు పోగును జరపటానికి ఒక కొయ్యపట్టుకు బిగించిన రేకుముక్క; సుమారు, మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని వెజ్జంలో నుంచి తీసినపోగు మరాసుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ కొయ్యపట్టె జరిగి, దానికి బిగించిన ఈ రేకుముక్క పోగునుగూడా జరుపుతుంది; ఇలా జరగటంలో అనివధుతుంది; ఇటువంటివి. పట్టె పొడుగునా (కొన్నిచోట్ల, 40) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (కో. 5, 6); 3. పర్యా. కొండి (8), నాడెకొండి, నాడెవిల్లు, ప్రేకు (2), రేకు (8), లాటు, కొమ్మరేకు, లివరు. మరనాడెగాడిలో ముల్లుకుగుచ్చిన (కొయ్య)క్రందెకొండ కుడిపోకుండా బిగించిన ఇత్తడి రేకు. చూ. చిత్రం 181 త. 2 (కో. 7, 12, 24); 4. పర్యా. చూ. నాగపానెం. నేతమోకు చుట్టే ఒకరకం చేతిగూటానికి బిగించిన ఇనపకొండ; కొన్నిచోట్ల, రేకు; మోకు చుట్టిన తరవాత, దీన్ని చెక్రంపక్క నందులోకి

జరుపుతారు. చూ. చిత్రం 123 ట. 2 (కో. 7); 5. తివాచీమగ్గం దోనెడగ్గర నూలువరుగు కట్టినకర్ర (తె. 10).

కమాను (కట్టె) 1. చూ. కమాను (1). (కో. 13);

2. డిశైన్లునేసే పట్టుమగ్గానికి వైన, పేటుదారాలు దూర్చి చిన్నపన్నెల బిగింపుకు వెట్టిన కొయ్యచర్రటు. చూ. చిత్రం 134 చ (తె. 5).

(కమాను)కర్ర చూ. కమాను (1). (కో. 12).

కమాను(కర్ర) తివాచీమగ్గంలో, నేరనేనే టప్పుడు, అచ్చుపడిదారాలను కిందికి వైకి జరపటానికి పట్టుకొనే కొయ్యపడి; రేకుకొయ్యది. చూ. చిత్రం 320.5 (కో. 16; తె. 10, 17).

కమానుతాడు పర్యా. ఆనుతాడు (2). డిశైన్లు నేసే చేతిమగ్గానికి వైన కట్టి, అంచుల్లోకి వేలాడదీసిన పేటుదారం; ఇటువంటివి డిశైనుకు అవసరమైనన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 134 క. 3 (తె. 5).

(కమాను)దబ్బ చూ. కమాను (1). (కో. 9).

కమానుదుడ్డు పర్యా. చూ. గూటం (1). దూది పేటేటప్పుడు కమానునరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (కో. 9).

కమానుపట్టె పర్యా.చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసు కట్టు బడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే వెజ్జాలుగల రేకు ముక్కలు; ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 6).

(కమాను) పలక చూ. కమాను (1). (కో. 3).

కమానుబద్ద ఉ. కమాన్-; పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసు కట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే వెజ్జాలు గల రేకుముక్కలు; ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ దీన్ని ముందుకూ, వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 15).

(కమాను) బద్దె చూ. కమాను (1). (కో. 9).

కమానుబందెన్లు (బహు.) తివాచీమగ్గంలో, అచ్చు కర్రలను, పిడిని కలిపే దారాలు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 320.6 (తె. 17).

కమానుబల్ల పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసు కట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే వెజ్జాలుగల రేకు ముక్కలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు కీలు ఆడుతూ దీన్ని ముందుకూ వెనక్కు జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 17, 18).

కమానువికృ పర్యా. చూ. గూటం (1). దూది

వకేటప్పుడు కమానునరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.18 (కో. 11).

కంబడి పర్యా. గొంగడి. ఉన్నిదారంతో నేసిన బట్ట (రా. 18).

కంబడి (మెత్త) పర్యా. కంబళి, గొంగలి. రంగు తాటిలో. పింజెరమీద ఒత్తుగాకప్పిన ఉన్నిగుడ్డ; దీని మీద రంగుపోసి, కొయ్యలచ్చతో రంగు అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 288 క. 3 (కో. 3, 7).

కంబం ఉ. కంభం 1. పర్యా. చూ. నిలుపు (2). ఆకులరాట్టుం ఇరుసు బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 1, 2, 8); 2. పర్యా. చూ. సరిగుంజ (1). ఆరుబయట వడుగు చాపటానికి నేలలో పాతే రాతిస్తంభం. చూ. చిత్రాలు 68 ట. 1, 68 ర. 1, 65 (రా. 13, 24); 3. చూ. స్తంభం (3). (కో. 28; రా. 24); 4. చూ. స్తంభం (4). (రా. 24).

కంబళి చూ. కంబడి (మెత్త). (రా. 24).

కంబాయి(పట్టి) పర్యా. దొండఫట్టి. తురకలు కట్టుకోటానికి నేసిన గళ్ళలుంగీలో రంగులోగాని, తెలుపులోగాని, జేనెడు వెడల్పున అడ్డంగా నేసిన పట్టి; కొన్నిచోట్ల, మూడుజేనెల వెడల్పున నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చివర తెలుపు, పదికొలుకుల జమిలి పోగులు, లాకీ తెలుపు ఒక్కొక్క కొలికి, తరవాత ముప్పాతిక అంగుళం వెడల్పున లాకీరంగు పోగులు వరసగా నిలుపులో వచ్చేట్లు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మధ్యలో తెల్లచారలు పడేట్లు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 278 (కో. 1, 2, 4, 7).

కంబీ చూ. కమ్మి (13). (కో. 17).

కమ్మనూలు కమ్మచారు వడికిన నూలు; ఇది నన్న దనానికి ప్రసిద్ధి (కో. 22).

కమ్మి 1. పర్యా. చూ. ఇరుసు(2). రాట్టుం ఆకులు తిరగటానికి నిలుపులకు బిగించిన ఇనపచువ్వ. చూ. చిత్రం. 15.7 (కో. 2); 2. పర్యా. చూ. సూలం (1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటికట్టుబడితోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (రా. 4); 3. పర్యా. చూ. బొమ్మ (5). డబ్బారాట్టానికి గంటం బిగించే నిలుపుచెక్క; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 6); 4. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసుకొయ్యలకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల, రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం

45.క 1-3 (కో. 17-19); 5. పర్యా. చూ. మేకు (ల) కమ్మి. మరానుమీద వడుగుపోసేటప్పుడు, వడుగులో అనులు రావటానికి, మేకులు బిగించిన చిన్నపట్టె; ఒగ్గలపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు, వడుగులో అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 20); 6. పర్యా. చువ్వ (2). కండెలు చుట్టేటప్పుడు, నూలుడబ్బా అమచ్చే ఇనపచువ్వ; ఇది ఒక కొయ్యమొద్దుకు బిగించి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 30.2 (కో. 1; రా. 1); 7. పర్యా. చూ. కదురు (6). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చు విళ్ళకుచేర్చి వడిదారం చుట్టే ఇనపపుల్లి; దీని బెజ్జంలో దూర్చినదారం అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 3); 8. పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చుకర్ర. అచ్చుతికిన తరవాత, బద్దెలో పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన ఇనపకడ్డి. చూ. చిత్రం 102 త (రా. 2); 9. పర్యా. అడ్డకమ్మి (10), ఊచ (4), కడ్డి (6), కర్ర (8); కిక్కినఅడ్డగర్ర, గజెం (2), గంటం (2), చువ్వ (8), పాకోళ్ళచువ్వ, పావచిప్పలగజెం, పావలకర్ర. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్లి; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; పావుచెక్కలకు చేసిన చిల్లిల్లో దూర్చి పక్క గూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 2, 3; రా. 2, 4, 5); 10. పర్యా. చూ. నలక (3). నేతబద్దెను దోనెకు బిగించే ఇనపచువ్వ; చూ. బద్దెచువ్వ (రా. 4); 11. పర్యా. చూ. పానుపువ్వ. మర మగ్గంలో వన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 35); 12. (-నేయ, -వగలగొట్టు, -వేయ). బట్ట అడ్డకొనలో నేసిన భాగం; మామూలుగా, వెడల్పుగా నేసిన పట్టె; దీంతో కొన్నిచోట్ల డిజైన్లు నేస్తారు; చీరలు, పంచెలు, కందువాలు, తువాళ్ళు, అంగవస్త్రాలు మొ. వాటికి నేసేది; మామూలుగా, చీర వైటచెరగులో పెద్దకమ్మి, కట్టుజెరగులో చిన్నకమ్మి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 272 (కో. 2-28, 30, 32-34, 36, 37; తె. 4, 8, 12-16, 18; రా. 1, 3, 7, 8, 11-15, 17, 19-21); 13. చూ. కంబీ; పర్యా. కడ్డి (7). గజెం (4). రంగుల అడ్డకంలో, నూలులడిలు తగిలించే ఇనప ఊచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి వీలుగా రెండువైపులా పంపులు ఉంటాయి; దీంతో లడిలు, రంగునీళ్ళ అండాలో దింపి, అంచలమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 2, 3, 5, 6; రా. 8, 24).

కమ్మికండె కమ్మి నేతకు వాడే దారపుకండె (కో. 35).

కమ్మిగూటం కండెలు చుట్టేటప్పుడు, నూలుడబ్బా అమర్చటానికి కమ్మి బిగించిన గూటం; చూ. కండెల దిబ్బ. చూ. చిత్రం 30.1 (రా. 1).

కమ్మివిట్టె ఉ. కమ్మిపిట్టి. కమ్మికి వక్కన పెట్టి నేసిన పురిదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 372.1 (కో. 30).

కమ్మిచీర చెరగులో పెద్దకమ్మినేసిన చీర; అంచు, పేరంటాలుచీర అంచుమాదిరిది పెడతారు; దీనికి వచ్చరంగు పెట్టగూడదట; దీన్ని వితంతువులు కట్టుకొంటారు (కో. 4).

కమ్మిచెరగు ఉ. -చెరుగు; పర్యా. చూ. పైట చెరగు; చీరకట్టుకొన్నప్పుడు బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చెరగు; చీరచివరి మూరెసు భాగం; మామూలుగా, ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, పెద్దకమ్మినేసిన చీరచెరగు (కో. 23; రా. 11).

కమ్మితల కమ్మినేతలో ముందు (=ఇవతలి) భాగం (రా. 18, 15).

కమ్మితలనేత చీరలో కమ్మికి ఇవతలి భాగం నేత (రా. 18, 15).

కమ్మినాడె ఉ. కమ్మినాడి. చీరచెరగులో కమ్మి నేతకు వాడే నాడె; చూ. నాడె (కో. 25-30, 32, 33, 35; తె. 26).

కమ్మినూలు చీరనేతలో కమ్మికి ప్రత్యేకంగా వాడే నూలు (కో. 7).

కమ్మినేత చీరచెరగులో అడ్డంగా, వట్టెలమాదిరిగా, కమ్మి నెయ్యటం (రా. 14, 17).

కమ్మిపగలగొట్టు (క్రి. వెడల్పుగానేసిన కమ్మిలో మధ్య నన్నటిగీర పడేట్టు వేరేరంగు పోగు పెట్టి నెయ్యటం; రాటపాకుల కమ్మి ఇలానేస్తారు (కో. 8).

కమ్మిపక్షిలనేత చీరకమ్మిలో ముందు, అడ్డవట్టెలు పడేట్టు నేసిన నేత (రా. 17).

కమ్మిపేటు కమ్మిలో నేసిన (ఒక రకం) డీజైను (రా. 12).

కమ్మిపేటువాయి చీరకమ్మిలో డీజైన్లు నెయ్యటానికి ప్రత్యేకంగా అమర్చిన అచ్చు; మామూలు అచ్చు వక్కనదీన్ని కడతారు (కో. 28).

కమ్మిలదుప్పటి ఒకరకం దుప్పటి; గొల్లవాళ్ళలో మగవాళ్ళు కప్పుకొంటారు (రా. 10).

కమ్మించు చిట్ట చివరివరకూ పూర్తిగానేసిన సారా అంచు; కమ్మిఅంచు (తె. 33).

కంసాలివాళ్ళు ఉ. కంసలివాళ్ళు, కంసాలివోండ్లు, కంసాలోళ్ళు. కొయ్యవని చేసేవాళ్ళు; వడ్డంగులు; మగ్గాలు తయారు చేస్తారు (రా. 1, 7, 21).

కయలు ఉ. కైలు. ఒకరంగు నల్లదరంగడిలో నేసిన వేరేరంగు గడి (రా. 11).

కయలునేత ఉ. కయలునేత. ఒకరకం, చిన్నగడి నేత (రా. 9, 192, 20).

కర 1. అచ్చుతుక్కుటానికి నేసిన బద్దెలో కొన పోగులు (రా. 19); 2. (-తట్టు) పర్యా. చూ. బద్దె. అచ్చుతుక్కుటానికి, సుమారు బెత్తెడువెడల్పు నేసి చివర జైనెడుపొడుగు దారాలు పదిలన గుడ్డ; ఒక సారి నేత పూర్తి చేసిన తరవాత అచ్చులో బద్దెకొని మరొక వడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102.2, 144 (రా. 192, 21).

కరకంచు నలుపురంగు పెట్టి నేసిన అంచు; కొన్ని చీరలకు ఒకవైపు అంచు నలుపులోను, మరొకవైపుది ఎరుపులోను పెట్టి నేస్తారు (కో. 23).

కరకతొగరు ఎరుపు(తొగరు)లో నలుపువన్నె కలిసిన రంగు (తె. 16).

కరక (నీలి) పర్యా. కరక్కాయరంగు. బొగ్గు మాదిరి నల్లరంగు; కరక్కాయలు, ఈరగాను, సోడా వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 15, 23).

కరకేరు (<కరకు+పురు క్రి.) 1. పడుగులో పడుగేరుకర్రమీది పోగులు వరసగా వర్తటం (తె. 10); 2. పర్యా. మలతేరు. పడుగును మొదటినుంచి చివరి వరకూ పాయలుగా విడదీసుకోటం (తె. 23).

కరకోయు (క్రి.) పర్యా. చూ. బద్దెకోయు. అచ్చులో బద్దెపోగులుగాని, బెంబుపోగులుగాని వరసగా కొయ్యటం; అచ్చుకిన పడుగులో అతుకులు వరసగా రాపటానికి, అచ్చుపోగుల కొనలు కత్తితో కోస్తారు; నేత అయిపోయిన తరవాత బద్దెపోగులు కొయ్యటం (రా. 19).

కరక్కాయవచ్చడం ఒకరకం వచ్చడం (=రెండు పొరలదుప్పటి); జైనెడువెడల్పు, నాలుగుమూరల పొడుగు పెట్టి, (?) నల మాదిరిగా ఒకపొర నేసి, ఇరవై నాలుగుమూరల పొడుగు, నాలుగుమూరల వెడల్పు, వచ్చేట్టు ఇంకొక పొర నేస్తారు; తలవాలువచ్చడం; అంటే, పెళ్ళికొడుకు కప్పుకొనేది (రా. 15).

కరక్కాయబొచ్చె(లు) కరక్కాయ బెరడు; ఒక రకం నీలిరంగు తయారుచెయ్యటానికి వాడతారు (తె. 11).

కరక్కాయరంగు పర్యా. కరకనీలి. బొగ్గుమాదిరి నల్లరంగు; కరక్కాయలతో చేస్తారు.

కరప్పిచీర ఒకరకం నేతచీర (తె. 10).

కరలాక నేతపడుగులో, రండెకు అవతల దూర్చిన వెదురుబద్ద (రా. 21).

కరవనుగొంగడి రూ. కరిబసగొంగడి. ముదురు గొర్రె బొచ్చుతో నేసిన గొంగడి; ఇది చాలా 'తేజ్' గా ఉంటుంది (తె. 7, 9).

కరవనుగొర్రె ఉ. కరవనుగొర్రె; 1. రూ. కరిబస గొర్రె. సలుపుతో తెలుపువన్నె బొచ్చుగల గొర్రె; దీనిబొచ్చు కరుకుగా ఉంటుంది (తె. 7).

కరవనున్ని (< కరవను + ఉన్ని) రూ. కరిబసన్ని. కరుకుగా ఉండే ఉన్ని; కరవను గొర్రెది (తె. 8, 7, 9).

కరాచీకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి (కో. 28).

కరి (-వసు, -పెట్టు) పర్యాయ. చూ. పురి (8). దారపుపోగు మెలితిరగగా వచ్చిన గట్టిదనం (తె. 5, 18).

కరికంబ పర్యాయ. చూ. నేతనులిగె. గొంగడినేత చివరకు వచ్చినప్పుడు, పడుగులోవేసే పేకదారం దూర్చిన గొట్టం; పేకగొట్టంకంటె చిన్నది; బెత్తెడు పొడుగుది; పేకగొట్టంకంటె చిన్నది; బెత్తెడు పొడుగుది; పేకగొట్టంతీసేసి, ఇది ఎక్కిస్తారు; దీనిపై బెత్తెంలో నుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది. (తె. 27, 28).

కరికమలంబెలు రెండు పనుగులు, ఒక తామర పువ్వు పడేట్టు నేసిన డిత్తెను (తె. 21).

కరికాలబత్తులు చూ. కైకాలబత్తులు (కో. 18).

కరిణెబత్తులు ఉ. కరిణ-. నేతపని చేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ; చూ. కర్లసాలిలు (కో. 18).

కరినూలు ఉ. కర్నూలు; పర్యాయ. పురి(నూలు) (1). రెండు పోగులు కలిపిపురపెట్టిన నూలు; గట్టి నూలు (తె. 18).

కరిపెట్టు (క్రి.) ఉ. కరిపెట్టు, కరిపెట్టు. పర్యాయ. చూ. పురితిప్ప. పడిపెట్టుట; మెలిపెట్టుటం (తె. 11, 15, 20).

కరిబసగొంగడి చూ. కరవను గొంగడి (తె. 20).

కరిబసగొర్రె ఉ. కరబసగొర్రె; చూ. కరవను గొర్రె (1). (తె. 20).

కరిబసన్ని (< కరిబస + ఉన్ని). చూ. కరవ నున్ని (తె. 20).

కరిబాణా ఒకరకం కృత్రిమపువ్వు; రెండుమూడు పోగులు కలిపిపురపెట్టింది; అంచులనేతకు వాడతారు (తె. 28).

కరుంగనపత్తి రూ. కనుంగన్నిపత్తి. ఒకరకం తెల్ల పత్తి (కో. 33, 34, 37).

కరుబరిసిబర పర్యాయ. చూ. బద్దెచువ్వు. మగ్గానికి అనురేపడుగు మొదటి భాగంలో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్నిదోసే గాడిలో, పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు;

కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వు గాని, పెదురుబద్ద గాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 20).

కర్లసాలిలు నేతపనివాళ్ళలో ఒక తెగ; నాలు గయిదు తరాల క్రితం, తమిళనాడులో ఉన్న 'కంచి' ప్రాంతంనుంచి వచ్చి, సూళ్ళూరుపేట చుట్టు పక్కల గ్రామాల్లో స్థిరపడ్డారట; వీరు కై వమతాను యాయలు (కో. 1; రా. 8).

కర్లిబత్తులు నేతపని చేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ; చూ. కర్లసాలిలు (కో. 28).

కర్నాటకనేత ఉ. కొర్నాటకనేత. 1. చీరఅంచులో కొమ్ముల మాదిరి డిత్తెల్లు పడేట్టునేసిన నేత; పేకకు మూడు నాడెలతోనేస్తారు (తె. 24); 2. రెండురంగుల్లో రెండేసి పోగులుపెట్టి నేసిన నేత (తె. 25).

కర్నాటక(ం)చీర ఉ. కొర్నాటకచీర. అంచులో, ఒకమాదిరి డిత్తె నులో రంగుపోగుదూర్చి (=కంగోరు పెట్టి) నేసిన చీర (తె. 11; రా. 24).

కర్నాటిచీర ఉ. కొర్నాటిచీర. సీమపట్టు; దమ యంతి, సీమపట్టు రంగులదారాలు వరసగా 20, 4, 10 కొలుకుల చొప్పున చివరి అంచుపెట్టి, తరవాత 15-20 కొలుకుల కెంపురంగుదారం పెట్టి, లోపలిఅంచుకు సీమపట్టు, దమయంతి, సీమపట్టు రంగులదారాలు 18, 4 10 కొలుకుల చొప్పున పెట్టి నేసిన చీర (కో. 7).

కర్నాటిపీతాంబరం తైనెడు బెత్తెడు పెడల్పు డిత్తెను అంచుపెట్టి నేసిన పట్టుపీతాంబరం; పద్నాలుగు మూరల పొడుగు ఉంటుంది (తె. 12).

కర్నాటుపొరచీర ఒకరకం నేతచీర (తె. 7).

కర్ర 1. పర్యాయ. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగుచాసి నప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరేవేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కొల్లల వెంబడి దూరు

స్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (కో. 1-87; తె. 10-18, 15-17; రా. 1, 2, 7, 8, 10, 20, 21); 2. పర్యాయ. చూ. అచ్చుకర్ర (1).

అచ్చులో పడిదారం కట్టినకర్ర; అచ్చుకట్టేటప్పుడు దీన్ని జంత్రిం కొయ్య(ల)కు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి.

చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (కో. 1-27, 29-37; తె. 5, 10-17; రా. 2-5, 7, 8, 10, 19, 21); 3. పర్యాయ. చూ. కమ్మి (9). మగ్గం గుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల;

మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; పావు చెక్కలకు చేసిన చిట్టల్లో దూర్చి పక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 28); 3.

పర్యాయ. చూ. కాని(గుంజ). రంగుతో తడిపిన నూలు

లడిలు పిండడానికి, నేలలో పాతిక పొడుగురాలు; మామూలుగా, దీనికి నిలువమాదిరగా అడ్డకట్టె అమచ్చ ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపందూర్చి, లడిలు తగిలించి, పిడపుకర్రతో పిండు తారు. చూ. చిత్రం 282 క.1 (కో. 17, 26);

5. కమ్మినేతలో, మూడుపేళ్ళు వెడల్పున నేసిన పట్టె(లు). చూ. చిత్రం 272.2 (కో. 8); 6. రంగు అద్దిన నూలులడిలు, గుంజకుతోలించి, పిండేకర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిలలో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునీళ్ళతో ఉడికి లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క.5 (కో. 11, 14, 17, 19-21, 26).

కర్రవీరు (క్రి.) ఉ. కర్రెరు. పడుగేరుకర్రమీద పోగులు నెరిపి సాపుచెయ్యటం (కో. 27; తె. 16).

కర్రగట్టు (<? కరగట్టు; క్రి.) చీరకొంగు చివర, బద్దెదారాలకు ముడులువేసి అల్లటం. చూ. చిత్రం 145 (రా. 14).

కర్రచిట్ట ఉ. కర్రసిట్టి. కమ్మినేతలో, చిన్నిపట్టెకు రెండుపైపులా వేసిన మందపుదారాలు. చూ. చిత్రం 272.8 (కో. 30).

కర్రచెక్కముల్లు కొయ్యచెక్కకు విగించిన చేప దపడ; పత్తినించి గింజలు విడదీసే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 6.2 (కో. 34).

కర్రతోక్కు (క్రి.) పడుగులో, కర్రదూర్చటం (కో. 34).

కర్రదారం పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చుపడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ,తికేటప్పడు, పోగులవరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 8).

కర్రదిండు కర్రతో చేసిన కదురుదిండు; చిటికేశ్వరం, కంది, కళికట్టె మొ.వి వాడతారు; చూ. దిండు (కో. 37).

కర్రదిడ్డు (క్రి.) పర్యా. కోరిదిడ్డు. పడుగేరుకర్ర మీద పోగులు పరిచి చిక్కులుతీసి సాపుచెయ్యటం; కొన్నిచోట్ల, దువ్వెనతో దవ్వతారు (కో. 11, 14).

కర్రలకమ్మి ఉ. కర్లకమ్మి. పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన ఒకరకం కమ్మి. చూ. చిత్రం 272 (కో. 5).

కర్రసూత్రాలు అంచుల్లో డిజైన్లు నెయ్యటానికి, దాబీకోలలకు కట్టిన దారాలు. చూ. చిత్రం 182 క.6 (తె. 10).

కర్రగొంగడి పర్యా. నల్లగొంగడి. నలుపురంగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 11).

కర్ర పర్యా. గజెం (1), గసికె, తోకమొల. ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో విగించటానికి, నేలలో పాతిక ఇంచుగూటం. చూ. చిత్రం 68.1 (రా. 8, 11, 19, 20, 22).

5 కర్రవేయు (క్రి.) అనివెంబడి కర్రతోడగటం (రా. 2).

కర్రగొర్రె ఉ. కర్రగొర్రె. నలుపుబొచ్చుగలగొర్రె (తె. 9, 11, 27, 28).

10 కర్రపూలంచు ఒకరకం డిజైనులో నేసిన అంచు (తె. 32).

కలకత్తాఅంచు 1. సాదాఅంచు నేసిన తరవాత, ఒకకొలికి దారం తెలుపుడి, ఒకకొలికి దారం రంగు పెట్టి నేసిన అంచు (కో. 3); 2. చిగురంచు వెడల్పుగానేసి, రెండేసి కొలుకుల తెలుపు, రంగు దారాలు రెండుసార్లు తిరిగేట్టు నేసిన అంచు; పంచెలకు నేస్తారు (తె. 15).

15 కలకత్తాకమ్మి మూడుగీరలుపెట్టి, పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన కమ్మి (కో. 34).

కలనేత ఉ. కల్నేత; 1. పర్యా. చూ. దూప్పాయ (నేత). నిలువుకు ఒకరంగు, అడ్డానికి మరొక రంగుల నూలుపెట్టి నేసిన గట్టినేత; మామూలుగా, తెలుపు, నలుపుతప్పమిగిలిన రంగులుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నిలువుకు తెలుపు, అడ్డానికి రంగు గల నూలుపెట్టి నేస్తారు (కో. 11-16, 18-21, 26, 35; రా. 10, 12, 20); 2. రంగుదారపు కండెలు విగించిన వాడెలు మార్పుకొంటూ నేసిన నేత (రా. 19); 3. నేతలో పోగులు కలిసిపోయేట్టు చిక్కుగా నేసిన నేత (కో. 6, 17; రా. 7, 8, 13); 4. అనితోక్కి పలకకొట్టి నెయ్యటం (కో. 28).

25 కలనేతవీర ఉ. కల్నేప్పీరి, కల్నేతనీర. నిలుపు పోగులు ఒక రంగువి, వేకపోగులు మరొకరంగువి పెట్టి నేసిన రెండు రంగుల చీర (కో. 9, 10, 22, 23; తె. 4, 14, 15).

30 కలనేయు (క్రి.) ఉ. కల్నేయు. రెండు రంగుల పోగులు కలిపి నెయ్యటం (రా. 14).

35 కలంకారి(అద్దకం) (పర్షియన్ : ఖలమ్ = కలం పుల్ల; కాల్ = పని) ఉ. కలంకారి. (మైనపు)కలంతో నేసేఅద్దకంపని; దీన్ని ఆధునిక చిత్రకారుల పరిభాషలో Batic painting అంటారు; చెట్లఆకులు, పువ్వులు, చెక్కలు, ఔరళ్లు, వేళ్లు మొ.వాటితో తయారయిన గట్టిరంగులు వాడతారు. చూ. చిత్రాలు 288 డ, డ (కో. 8, 12).

కలం(కుంచె) కలంకారి అద్దకానికి వాడే వెదురు ముక్క; ఆరంగుకాల పొడుగుది; దీనికి ఒకవైపున

వెంట్రుకలతో కుంచెమారిదిగా కడతారు; దీన్ని రంగులో ముంచినప్పుడు, కుంచె రంగును వీల్చుకొంటుంది; కొన్ని చోట్ల, ఇనపదిగాని, ఈతపుల్లకుంచెగాని వాడతారు. చూ. చిత్రం 288 గ 1-4 (కో. 12).

కలవ ఉ. కల్ప. 1. కొండలమీద పెరిగే ఒకరకం మొక్క; దీనిపుల్లలు చీల్చి, పన్నెకట్టుబడిలో దండెల మధ్య బిగించి కడతారు; ఈ మొక్కవేళ్ళు(=పురి) సరి చేసే కుంచెకు అడుగున కడతారు (తె. 5, 12); 2. (-నింపు, -వేయు) చూ. పలక (5). (కో. 22, 30; తె. 29, 30, 32, 33).

కలవటంనేత రెండురంగుల చారాలు, రెండు నాడెల్లోపెట్టి, నేసిన ఒకరకం నేత; కలనేత (తె. 32).

కలవనింపు (క్రి.) ఉ. కల్పనింపు; పర్యా. చూ. పలకవేయు (2). నేసినబట్ట చుట్టటానికి, దోసెపలక తిప్పటం; నేతపనివాడు, తనవైపుకు తిప్పుకొంటాడు (తె. 25).

కలవనేత నేసినబట్ట దగ్గరనుంచి పన్నెవరకూ మగ్గమీద ఉన్న పడుగు (తె. 33).

కలవపుల్ల ఉ. కల్పపుల్ల; పర్యా. చూ. ఈనె (1). పన్నెకట్టుబడిలో దండెలమధ్య రువ్వెనపళ్ళ మారిదిగా వరసగా కట్టిన, కలవ, జొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ.వాటి పుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టు నేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ.వాటి ఊచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (తె. 5).

కలవవేయు ఉ. కలవేయు, కల్వేయు; చూ. పలక వేయు (2). (తె. 21, 26-28, 30).

కలబందనార కలబందమొక్క కాడలు ఊరబెట్టి తీసిననార (రా. 21).

కలవారంచు చూ. కళావారంచు (కో. 13).

కలవారుపేటు పర్యా. కళావరు. అంచులో కళా వరుచుక్క(=వేకముక్కల్లో ఒక నీళ్ళెన్నకు ఉండేగుర్లు) మారిదిగా నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 172 (కో. 14).

కలశంపూజ చౌడిశ్వరిపండుగనాడు, కలశం అమర్చిచేసే పూజ (కో. 1).

కలశంపేటు ఉ. కలిశంపేటు; పర్యా. బుగడపేటు. మొగ్గ మారిగం నేసిన డిత్తెను; అంచుల్లోను, కమ్ముల్లోను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 170 (రా. 10).

కలశంమల్లెమొగ్గపేటు ఉ. కలశంమల్లెమొగ్గపేటి. పెద్దకలశం ఒకటి, మల్లెమొగ్గ ఒకటి చొప్పున వరసగా నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 170 (తె. 2).

కలాయి పెద్దగిన్నె; కిందినించి మూతివరకూ వెడల్పుగా ఉన్న గిన్నె; కొన్నిచోట్ల పట్టుపురుగులను దింట్లో ఉడకేస్తారు (తె. 5).

కలి పర్యా. కూరాటికలి, కూరాడు (2). పులవ బెట్టిన గంజితేట, బియ్యపు కడుగునీళ్ళు; పడుగుకు పెట్టే గంజి కాచటానికి ఈ నీళ్ళతో ఎనరు వెడతారు (కో. 14; తె. 2, 5, 12-14, 20; రా. 24).

కలికుండ గంజి పులవబెట్టిన కుండ (తె. 7).

కలిదులు గొంగళ్ళు నేసే కురమవాళ్ళలో ఒక వంశం (తె. 28).

కలుపుతొట్టె రంగులు కలిపేతొట్టి (తె. 28).

కలెఅతుకు (క్రి.) అచ్చతికే పడుగులో కింది పోగులూ పై పోగులూ కలిపి, మొత్తం అతకటం (తె. 17).

కలెంపూచీర నడిమినేతలో ఒకరకం పువ్వు (? కలివి; *Carissa Garandas*, Linn.) డిత్తెను పడెట్టు నేసిన చీర (తె. 18).

కల్యాణతిలకంఅంచు పెండ్లిబొట్టు మారిదిగా, మూడేసి చుక్కలు రెండువరల్లో పెట్టి, వాటికి మధ్య నిలుపుగిరలు పడెట్టు డిత్తెను నేసిన అంచు; ఇటీవల దుప్పట్లకు నేస్తున్నారు; చూ. గూడాబార్దరు. చూ. చిత్రం 171 (తె. 5).

కల్లురాయి పర్యా. గుండ్రాయి (2). గుండ్రటి రాయి; దీంతో, వేయించిన చింతగింజలు చితగొడతారు (తె. 10).

కల్లెం పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు పటవాలుగా బిగించిన కల్ల; దీనికి ఉడత దారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 6).

కల్వపువ్వంచు కలగపువ్వు ఆకారంలో డిత్తెను పడెట్టు నేసిన అంచు (తె. 12).

కప 1. చూ. కవ్వ (1). (కో. 25, 34); 2. పర్యా. చూ. గూడు (3). పన్నెదండెలకు బిగించిన పుల్లలమధ్య వెలితి; అచ్చకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్కదాంట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 29, 32, 33).

కవజాడి పర్యా. చూ. ఈనజాడి. నేతలో, రెండు పోగులు తెగినప్పుడు వచ్చిన వెలితి (కో. 29, 35).

కవపడు (క్రి.) నేతనేసేటప్పుడు, రెండు పోగులు తెగి వెలితి ఏర్పడటం (కో. 32).

కవనందు పర్యా. చూ. ఈనజాడి. నేతలో, రెండు పోగులు తెగినప్పుడు వచ్చిన వెలితి (కో. 34).

కవిచేయు (క్రి.) రచించటం; "మార్కండేయ పురాణం కవిచేసిన పడిగెరాజు తిరమలకొండడు" (కో. 3).

కవెల (బహు. కవెళ్ళు) చూ. కైల (కో. 4).

కవ్వ 1. రూ. కవ (1); పర్యా. చూ. కొలికి (1). అనుపోసిన నూలుతో ఒకటి పైకి ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండు పోగులదారం (కో. 1, 3, 7, 11, 12, 17, 18, 20-24; రా. 5); 2. పర్యా. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (కో. 7); 3. నాడె వాచేసినప్పుడు, పడుగులో ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు అడ్డంగా కలిసి మళ్ళీ తిరుగువరసలో కలిసినదారం (కో. 7).

కవ్వకమ్మి గోరంచుకమ్మి మారిరిగా, రెండు పోగులుపెట్టి సన్నగా గీరపడేట్టు నేసినకమ్మి (కో. 11).

కవ్వగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

కవ్వంను సన్నటి గీరపడేట్టు నేసినఅంచు; గోరంచు; ఒకటి రెండు పోగులుపెట్టి నేస్తారు.

కవ్వం రంగురుద్దేకర్ర (తె. 20).

కవ్వనందు పర్యా. చూ. గూడు (3). పన్నెండంటల మధ్య లిగించిన పుల్లల మధ్యవెలికి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్కదాంట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పై పోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క.9 (కో. 7).

కలింతొట్టి (<కళింతాయం-). కలంకారి అద్దకం కోసం, బెల్లం, ఇనుము కలిపిన మిశ్రం (=నల్లరంగు అద్దటానికి వాడేది) పోసిన పాత్ర. చూ. చిత్రం 288 ప. 2 (కో. 12).

కనకనకడ్డిచీర ఒకకొలికి ఒకరంగు, ఒకకొలికి మరొకరంగు చొప్పున అచ్చుతికి నేసినచీర (రా. 16, 17).

కనకనచీర ఒకకొలికి ఒకరంగు, ఒకకొలికి పచ్చ రంగుపెట్టి నేసిన చీర (తె. 18).

కనకసముంగి ఒకరకం చిన్న నేతగడి (తె. 23).

కసరగొంగడి ఉ. కర్ర-, తెర్ర- అన్నిరంగులూ కలిసిన ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 22, 26, 28).

కసరురంగు కేతకకుపచ్చరంగు; ఈరంగు ఉన్నితో గొంగళ్ళు నేస్తారు (తె. 3).

కసికసినేత రెండురంగులు రెండేసిపోగుల చొప్పున నిలుపు, అడ్డంపెట్టి నేసిన నేత; రెండు నాడెలతో నేస్తారు (తె. 25).

కసిదసింగర్ ఒకరకం డిత్తెను నేతనేసేటప్పుడు, అంచుల నూత్రాలుదింపటానికి పెట్టిన కొయ్య (తె. 82).

కసిరైగొర్రె (కే పిం. కన్ రా-). ఉ. కర్ర-, కర్ర-, పర్యా. కర్రబూరుగొర్రె, ఒకరకం గొర్రె;

వెంట్రుకలు నెరిసింది; దీనిబొచ్చు కరుకుగా ఉంటుంది; ఈ గొర్రె మూడేళ్ళ వయస్సులో నడికడుగు ఉంటుంది (తె. 25-27).

కసిదా ఉ. కసిద. అంచుల్లో పువ్వులుపడేట్టు నేసిన ఒకరకం డిత్తెను; ఎనిమిదికర్రలఅచ్చులో అంచులకు కట్టిన వడులతో నేస్తారు (తె. 17, 31, 32).

కసిదాపేటు అంచుల్లో పువ్వులుపడేట్టు నేసిన ఒకరకం డిత్తెను (కో. 20).

కసెం (-రీయు) పర్యా. చూ. కారం (1). నూలు, రంగును పీల్చుకోటానికి తయారు చేసిన మిశ్రం; నువ్వు కంప (కొన్నిచోట్ల, నాగతెముడు బొంత), బూడిద, గొర్రెపేడ, నూనె మొ.వి వేసి తయారుచేస్తారు; దీంట్లో చన్నీళ్లుపోసి ఊరబెట్టి నూలుండిలు వేసి బాగా పిసుకుతారు; తరవాత రంగు అద్దుతారు (కో. 8).

కస్సె అలిచివ్వు; కమానుకుకట్టే నరాన్ని, ముందు దీంతో గీసి, నునుపు చేస్తారు (తె. 28).

కస్తూరిమళ్ళచీర ఉ.-మల్లచీర. అయిదు కొలుకులు నలుపు, ఒక కొలికి తెలుపు చొప్పున నిలుపు, అడ్డం పెట్టిన గళ్ళచీర (రా. 13).

కళావతు పర్యా. చూ. జరి. బట్టి అంచులకుగాని, కమ్ములకుగాని, డిత్తె న్లకోసంగాని నేతలోవాడేసన్నటి మెరుపుదారం; బంగారం, రాగి, వెండి మొ. వాటితో తయారుచేస్తారు (తె. 12).

కళావరంచు ఉ. కలావరుఅంచు, కళావరిఅంచు; రూ. కలవారంచు, కిలావరంచు. కళావరుచుక్క ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, మొలికి, నందు, చుక్క, తిగ, మొలికి, పుష్పం వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 172 (కో. 14, 19, 20; తె. 13).

కళావరు ఉ. కలావరు; పర్యా. కలవారుపేటు. అంచులో, కళావరుచుక్క (=పేకముక్కల్లో ఒక నీళ్ళె న్నుకు ఉండే గుర్తు) చూదిరిగా నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 172 (కో. 13).

కళ్ళె రంగుపూత (కో. 8).

కళ్ళెకుపచ్చు (క్రి.) అద్దకంరంగు, పూతకు అను కూలం కావటం (కో. 8).

కాకర కేదూదిపకే కమాను పలకకు లిగించిన తోలు పట్టె; చూ. కమాను. చూ. చిత్రం 9 (రా. 8).

కాకరపువ్వుం చూ. కాకరపువ్వు ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 287 (రా. 13).

కాకరపువ్వు ఒకరకం కమ్మి డిత్తెను (రా. 12).

కాకరపువ్వుపేటు కాకరపువ్వు చూదిరి డిత్తెను (రా. 12).

కాకిచాయ ఉ. -సాయ; పర్యా. చూ. ఖాకీరంగు. ఖాకీగుడ్డరంగు; 2 జి. 800, కాన్సిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫ్ వేసి తయారు చేస్తారు. (రా. 11).

కాకిబ్రాసు ఉ. -బ్రాస్; పర్యా. చూ. ఖాకీరంగు. ఖాకీగుడ్డరంగు; 2 జి. 800, కాన్సిక్ సోడా, హైడ్రో సల్ఫ్ వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 24, 25).

కాకిరంగు 1. ఖాకీరంగు (కో. 36; తె. 5, 11, 20, 22, 27); 2. పూర్తి నలుపు (తె. 10).

కాకివెదురు ఉ. కాకెదురు. వెదురుకొయ్యలో ఒక రకం; దీని బద్దలతో అల్లిన చిన్నచాపలు మగ్గానికి రెండువక్కలా ఉండే చిన్న గుంటల మీద నాడె, గుంటల్లో పడకుండా ఉండటానికి వెడతారు (కో. 2)

కాగు 1. రంగునీళ్ళు ఉడకబెట్టే ద్రవ్యము. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (కో. 7; తె. 3, 23); 2. చింత అంబలి కాచేకుండ (తె. 22, 25).

కాంగో ఒకరకం ఎరువురంగు; పొడిరంగు (కో. 7).

కాంగ్రెసుబార్లరు ఉ. -బార్లరు. ఒకవైపు పచ్చ, తెలుపు, ఎరుపు రంగుల్లో వేరొడిసి వెడల్పు పట్టెలు నేసిన అంచు; ఒక్కొక్కపట్టెకు ముప్పయ్యేసి కొలుకుల దారంపెట్టి నేస్తారు (కో. 8).

కావగడ్డ(లు) ఉ. కానగడ్డ; రూ. కమనగడ్డ(లు) పర్యా. గంజిగడ్డ(లు). పడుగుకుపెట్టే గంజి తయారు చెయ్యటానికి వనికివచ్చే ఒకరకం గుంప(లు). (కో. 7).

కాచిపుల్ల దోసెగాడిలో, బర్లెపవ్వ తగిలించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల, కొండి వాడతారు; చూ. పన్ను. చూ. చిత్రం 123 క. 4 (రా. 24).

కాంచరంగు వక్కరంగులో ముదురుపన్నె (రా. 9).

కాంచు (క్రి.) 1. జొన్నలు, బియ్యం, రాగులు మొ.వాటి పిండి, గంజి తియ్యటానికి ఉడకబెట్టం; కాచటం (రా. 4, 5, 24); 2. (దనలికాయలు) కాచటం; ఉడకబెట్టటం. (రా. 14).

కాంచెనమాలగడిచీర నాలుగుపోగుల నల్లరంగు రంగుగడిలో, మధ్య రెండేసి రంగుపోగులు నిలుపు, అడ్డం స్పృటంగా పడేట్టు నేసిన చీర; ఒక సినిమాతార పేరుమీద ప్రచారంలోకి వచ్చింది (తె. 13).

కాటి(క)కండ్లచీర ఉ. కాటికండ్లనీర, కాటిక్కండ్ల నీర. అయిదు కొలుకులు నలుపు, ఒక కొలికి ఎరుపు, ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి ఎరుపు చొప్పున నడిమి నేతకు పెట్టి, ఎర్రంచు నేసిన చీర; కొన్నిచోట్ల, అంచు మధ్య పదికొలుకుల నల్లపోగులుపెట్టే గీరలుపడేట్టు నేస్తారు (రా. 13, 24).

కాటికకన్నంచ చిలకపచ్చరంగుచీరలో, ఒక కొలికి

ఎరుపు(మడ్డిరంగు), చిలకపచ్చరంగుల దారాలుపెట్టి నేసిన ఒకరకం అంచు; చిటికెకట్టి మూకంచు నేస్తారు; చూ. మూకంచు (రా. 18).

కాటిరంగు బొగ్గుమాదిరి నల్లరంగు.

5 **కాటి** (హిం. కాటి) పర్యా. చూ. జెంఠికదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులుదూర్చే పుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కంటాణీలాంటిది; దీనికి పదును ఉన్నవైపు. పోగుదూర్చటానికి చిన్న కొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల రెండోవైపున పిడి ఉంటుంది; అచ్చుకట్టేవాళ్ళ వాడుక. చూ. చిత్రం 84 (కో. 5).

కాటు 1. పర్యా. చూ. కోరా (నూలు). చలవ చెయ్యని ముడినూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమ రంగులో ఉంటుంది (తె. 18, 20, 22, 23); 2. పసు వుచ్చరంగు (తె. 8); 3. ఉన్ని కదురుకుపై న చేసిన గాడి; కదురునుంచి పోగు ఉడకకుండా నిలిపేది; గాటు చూ. చిత్రం 311 చ. 1 (తె. 25).

కాటుగుంజ పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగు రాట; మామూలుగా, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; 20 మామూలుగా, దీనికి శిలువమాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపందూర్చి, లడిలు తగిలించి కర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (తె. 20, 22).

కాటుచీర ఉ. కాటుశీర. ఒకకొలికి ఎరుపు, రెండు 25 కొలుకులు పోకరంగూ పెట్టి నేసిన చీర; ఒక మాదిరి నలుపుచీర (తె. 3, 18).

కాటునిలి ఉ. కాట్నీలి. మసిమాదిరి నలుపురంగు (రా. 9).

కాటుపీట పర్యా. కాటుమొద్దు, చిత్తెలమొద్దు, చెయిముద్ద, తిప్పుడుగొయ్య, తిప్పుడుపీట, తిప్పుడు మొద్దు, పీట (5), మొద్దుగూటం (1), రుంజకట్టె, రుంజడు మొద్దు. పంచెకు నూలుచుట్టేటప్పుడు పంచె కామకు ఊనికగాపెట్టేకొయ్య. చూ. చిత్రాలు 18, 21, 28 (తె. 20).

35 **కాటుమొద్దు** పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంచెకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంచెకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 22).

కాటు(రంగు) ఉ. కాట్. 1. బొగ్గుమాదిరి నలుపు రంగు (కో. 7; తె. 2-4; రా. 9, 17, 19); 2. ? నలుపు మాదిరిగా గోరగా ఉండేరంగు (తె. 18).

కాటేరమ్మచీర పర్యా. చూ. కాటేరుచీర. కోడలు కాపరానికి వచ్చినప్పుడు అత్తగారు నేయించిపెట్టేచీర; కడుపుతోఉన్న స్త్రీకి అయిదోనెలలో పెట్టే ఒకరకం

చీర; అంచు, కమ్మి నీలివన్నెలో నేస్తారు; బొటనవేతలను వెడల్పు ముద్దకమ్మి పెట్టి, చిగురంచుకు తెలుపువదిలి, వైన గోరంచు (కొన్నిచోట్ల, బొట్టెంచు) పెట్టి నేస్తారు; పద్దెనిమిది మూరల పొడుగుది; బయటఉన్న స్త్రీలు దీన్ని కట్టుకొంటే దుష్టగ్రహాలు సోకవని నమ్మకం; దీన్ని పడుచువాళ్లు నెయ్యిగూడడట (కో. 2).

కాటేరుచీర చూ. కాటేరుచీర (కో. 2-5).

కాట్టిపిండి పట్టుదారానికి నల్లరంగు నెయ్యిటానికి వాడే పొడి (రా. 14).

కాట్టిరంగు పట్టుదారానికి వేసే నలుపురంగు (రా. 14).

కాట్టిరేషం ఒకరకంపట్టు(రేషం); పోగు ముతకగా ఉంటుంది (కో. 14).

కాటేరుచీర చూ. కాటేరుచీర (తె. 19).

కాటేరుచు ఉ. కాటేరుచు. నీలిరంగు దారాలు పెట్టి నేసిన అంచు; చూ. కాటేరుచీర (కో. 12).

కాటేరుచీర (< కాటి + రేడు) ఉ. కాటేడి-, కాటేడ-, కాటేడి-, కాటేడు-, కాటేడి; రూ. కాటేరుచీర, కాటేరుచీర, కాటేరుచీర, కాటేరుచీర, కాటేరుచీర; పర్యా. కాటేరుమట్టకోక. 1. కోడలు కాపరానికి వచ్చినప్పుడు, అత్తగారు నేయించి పెట్టేచీర; కడుపుతోఉన్న స్త్రీకి అయిదో నెలలోపేటే ఒకరకంచీర; అంచు, కమ్మి నీలివన్నెలో నేస్తారు; బొటనవేతలను వెడల్పు ముద్దకమ్మి పెట్టి, చిగురంచుకు తెలుపు వదిలి, వైన గోరంచు (కొన్నిచోట్ల, బొట్టెంచు) పెట్టి నేస్తారు; పద్దెనిమిది మూరల పొడుగుది; బయటఉన్న స్త్రీలు దీన్ని కట్టుకొంటే దుష్టగ్రహాలు సోకవని నమ్మకం; దీన్ని పడుచువాళ్లు నెయ్యిగూడడట (కో. 3, 7-10, 12-14, 16; తె. 15); 2. చిగురంచున ఇరవై జమిలిపోగుల తెలుపు వదిలి, ఇవతల ఆరుజమిలి పోగుల నీలిఅంచు, రెండువేళ్ళ వెడల్పున కమ్మి నేస్తారు (కో. 6); 3. పర్యా. చూ. రక్తకాటేరుచీర. తెలుపులో ఎరుపు, నలుపుగట్ల పడేట్టు నేసినచీర (కో. 11, 18); 4. అయిదు రంగుల్లో పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన చీర (కో. 15).

కాటేరుచీర చూ. కాటేరుచీర. గొల్ల వాళ్లు కడతారు; అమ్మవార్ల పేరుమీదా చనిపోయిన పెద్దల పేరు మీదా ఎవరికయినా పెడతారు (రా. 10, 19ఎ).

కాటేరుచీర చూ. కాటేరుచీర (తె. 18).

కాటేరుచుచీర ఒకరకం అంచుపెట్టి నేసిన చీర; చూ. కాటేరుచీర (రా. 20).

కాటేరుచీర చూ. కాటేరుచీర (రా. 19బి).

కాట్లకట్టె నవారుమగ్గం నిలుపుకొయ్యల మధ్య

బిగించిన కట్ట; దీనికి కిందివైపు గాళ్ళు ఉంటాయి (తె. 12).

కాట్లపీట 1. దబ్బారాట్నానికి చిన్నకదురు బిగించే చిన్నపీట; దీనికి గాళ్లు ఉంటాయి; ఇది అమర్చిన రాట్నం మీద కండెలు గూడా పట్టుకోవచ్చు. చూ. చిత్రాలు 41 క. 14, 41 క (కో. 7); 2. ఉ. -పీట. పట్టుమగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్యపట్టె; దీనికి ఒక వైపు వరసగా గాళ్లు ఉంటాయి; డిక్షెన్షు నేసేటప్పుడు చుంచుతాళ్ళను కిందికి గుంజి ఈ గాళ్ళలో దూరుస్తారు; చూ. టెక్నబల్ల. చూ. చిత్రం 124 చ. 10 (తె. 5).

కాడ పర్యా. చూ. కొండి (4). పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనపగొలుసు కొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (తె. 15).

కాడమల్లిపేటు అంచులో ఒకరకం పూలు వరసగా పడేట్టు నేసిన డిక్షెన్షు (కో. 20).

కాడీ పర్యా. చూ. ఈనె (1). పన్నెకట్టుబడిలో దండెలమధ్య రువ్వెనవళ్ళ మాదిరిగా వరసగా కట్టిన కలప, తొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ. వాటిపుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల పట్టునేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ.వాటి ఊచలు వాడతారు; పన్నె గట్ల వాళ్ళవాడుక. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 5, 7).

కానాలచీర ఉ. -నీర. ఒకరకం గడచీర (తె. 81).

కానానులు నేతపనిచేసే దేవాంగులదగ్గర అడుక్కొనే ఒక తెగవారు; చీరముష్టులు (కో. 28).

కానికట్టె పర్యా. అడ్డ(12). కానిగుంజుకు అమర్చిన అడ్డకట్టె; తడివిన నూలులడిలు దీనికి తగించి పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 2 (తె. 28).

కాని(గుంజ) రూ. కానె; పర్యా. ఉకారగుంజ, కడ్డి (8), కర్ర (4), కాటుగుంజ, కీట్టుమాను, కిప్పు మాను, గుంజ (9), దట్టగుంజ, దుల్లగుంజ, వారు (మాను), వారుమొద్దు, బిసెమొద్దు, బిసెగుంజ, లాడ్ ఖానా, స్తంభం. రంగులో తడివిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగురాట; మామూలుగా కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; మామూలుగా, దీనికి శిలువమాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపందూర్చి లడిలు తగించి పిడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (తె. 19, 21, 25).

కానుముక్క పర్యా. చూ. అంగీగుడ్డ. చొక్కాల కోసం నేసిన బట్ట; రకరకాల రంగుల్లోను, గళ్ళలోను, చారల్లోను, డిక్షెన్షులోను నేస్తారు (కో. 29, 32).

కానులు మరాఠు కట్టుబడిలో అడ్డపట్టెను, ఆకులను బిగించిన కట్టె(లు); పటాలుగా బిగిస్తారు (కో. 36).

కానె చూ. కాని(గుంబ) (కో. 83).

కాపు పర్యాయ. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనె పుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 8).

కాపుచెక్క 1. పర్యాయ. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 24); 2. పర్యాయ. చూ. చెక్క. మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపువట్టకు పట్టవాలగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 24).

కాపుజీట్ట కమ్మిజవతల నేసిన రెండుపోగులు. చూ. చిత్రం 272 (కో. 24).

కాపునూలు కాపులువడికిన నూలు (కో. 7).

కాపుబద్ద ఉ. కాబ్బద్ద; పర్యాయ. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 98 క. 10 (కో. 8, 28).

కాపువిళ్ళ పర్యాయ. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 7).

కాఫీకలరు ఉ. కాపికలలు, కాఫీకలలు. వక్కరంగులో నలుపువన్నె (కో. 8, 9, 11, 18).

కామ 1. రంగుఅద్దిన నూలులడిల గుంజకు తగిలించి పిండేకర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిల్లో దూర్చి మెలి పెడతారు; దీంతో పోగులు విరిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునీళ్ళలో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (తె. 29); 2. పట్టుదారంచుట్టేపంట (నీల్కుపంట) కట్టుబడిలో మధ్య బిగించినకర్ర; చూ. పంట (తె. 18, 21).

కామధేనువు ఉ. కామధేనువు; 1. కెంపుకంటె ఒకవన్నె నలుపు ఎక్కువ ఉండేరంగు (కో. 7); 2. ఒక రకం నలుపు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 21; తె. 4; రా. 7, 11, 12, 18); 3. నీలికంటె కొంచెం ఎర్రగా ఉండే రంగు. చూ. చిత్రం 288 (రా. 19బి).

కామధేనువుఅంచు ఒకరకం రంగునూలుతో నేసిన అంచు; చూ. కామధేనువు (తె. 4).

కామమద్దు (క్రి.) పర్యాయ. కదురురుద్దు. ఉన్ని వడి కేటప్పుడు, కదురుకుత తొడమీదపెట్టి తిప్పుట(తె. 6).

కాయతీయు (క్రి.) కత్తిరించిన గొర్రెబొచ్చులో చిక్కుకొన్న ముళ్ళకాయలు తీసెయ్యటం; కొయ్య గూటంతో కొడతారు (తె. 27).

కాయపత్తి ఉ. కాయపత్తి. పత్తిలో ఒకరకం (కో. 19; రా. 9).

కాయపోయు (క్రి.) దసలిపురుగు దారంతో తన చుట్టూగూడు(=దసలికాయ) అల్లుకోటం (తె. 7).

కాయంచు కాయఅకారంలో డిత్తెను నేసిన ఒకరకం అంచు; సులికాయ, మామిడికాయ మొ.వి నేస్తారు (తె. 25).

కాయసంపెంగ ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు; కాయలు కానే సంపెంగచెట్టు ఆకురంగు (కో. 7).

కారకంనూలు పర్యాయ. చూ. కోరా(నూలు). చలవ చెయ్యని ముడినూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమ రంగులో ఉంటుంది (కో. 2).

కారపునూలు అద్దకంపనిలో, 'కారం'లో వేసి పిసికిన నూలు; నూలుకు రంగు బాగా పట్టటానికి వెలిబూడిద, ఉప్పు మొ.వి కలిపిన మిశ్రం "కారం" (కో. 7).

కారం (-చేయు, -తియు, -తిర్చు) 1. ఉ. కారెం, ఖారం; పర్యాయ. ఉకారం(1), కసెం. నూలు, రంగును పీల్చుకోటానికి తయారుచేసిన మిశ్రం; నువ్వుకంప (కొన్నిచోట్ల, నాగశముడు బొంత) బూడిద, గొర్రె పేడ, నూనె మొ.వి వేసి తయారుచేస్తారు. దీంట్లో చన్నీళ్ళుపోసి ఊరబెట్టి, నూలులడిలువేసి బాగా పిసుకు తారు; తరవాత రంగు అద్దతారు (కో. 2, 8-10; తె. 8, 11, 18, 16, 17, 28; తె. రా. 5, 8, 8, 10, 15, 28); 2. పర్యాయ. ఉకారం(2); కారునీళ్ళు, సారం. చౌడు, సున్నం కలిపిననీళ్ళు; రంగు అద్దేముందు దీంట్లో నూలులడిలువేసి ఉడకబెడతారు (రా. 15, 16, 28).

కారంతొట్టి కలంకారీ అద్దకంకోసం, పటికగుండ, తుమ్మజిగురు కలిపి తయారుచేసిన రసం(=ఎరుపురంగు అద్దటానికివాడేది) పోసే తొట్టి. చూ. చిత్రం 283 ప. 8 (కో. 12).

కారాలుతీర్చు (క్రి.) రంగుఅద్దేముందు, నూలు లడిలు కారంలోవేసి పిసకటం (కో. 7).

కారికం పర్యాయ. చూ. కోరా(నూలు). చలవ చెయ్యని ముడినూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమ రంగులో ఉంటుంది (కో. 3, 7).

కారికానీచీర రెండు కొలుకులు ఒకరంగు (కందు), రెండు కొలుకులు మరొక రంగుపెట్టి నేసిన గళ్ళచీర (రా. 24).

కారిగొర్రె నలుపు, తెలుపు చారలుగల గొర్రె (తె. 28)

కారునీళ్ళు పర్యా. చూ. కార్. 2). చౌడు, సుగ్గుం కలిపిననీళ్ళు; రంగు అద్దేముందు దీంట్లో నూలుబడిలు వేసి ఉడకబెడతారు (తె. 1).

కారుమంచివీర ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టుతో నేసిన చీర; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చిన పేరు (రా. 18).

కార్తంచు ఉ. కార్తంచు. పోష్టుకార్తంచ వెడల్పున నేసిన మామూలు అంచు; కొన్నిచోట్ల, మధ్యలో గీరలు పెడతారు (కో. 5, 10; రా. 13, 14).

కార్తీకపున్నమ కార్తీకపౌర్ణమి; ఆనాడు నేతపని వాళ్ళు ఇల్లు శుభ్రంచేసుకొని, శివుడికి పూజచేసి, పోలెలు నైవేద్యం పెడతారు (కో. 38).

కార్తీకసోమవారం కార్తీకమాసంలో గౌరీదేవిని పూజించేరోజు; మట్టితో గౌరీదేవిబొమ్మచేసి, భోజంతా ఉపవాసముండి, సాయంత్రం పూజచేసి భోంచేస్తారు (కో. 31).

కార్పాన (< సం. కార్పాన-). చూ. పత్తి (తె. 4).

కార్వంచీర పర్యా. గర్వాధానంచీర, కోళ్ళనంచీర. గర్వాధానం (= కార్వం) నాడు పెద్దల కూతురికి పెట్టే (తెల్ల)చీర; జరిలోగాని, మామూలుగాగాని వెడల్పాటి అంచుపెట్టే నేస్తారు (కో. 17)

కాలిగుంజ చూ. కాలుగుంజ (రా. 9).

కాలిపట్టె పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2); రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 6).

కాలిపీట 1. పర్యా. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 12). 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట (2). డబ్బారాట్నం పీటకు విగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 6).

కాలిమొద్దు ఉ. కాలిమొద్దు; కాలుమొద్దు; పర్యా. చూ. ముద్దగొయ్య (1). పంతుకు నూలు చుట్టేటప్పుడు ముక్కుకు ఊనికగాపెట్టే మొద్దు. చూ. చిత్రం 19.1, 24 (తె. 2, 6, 19, 26; రా. 13, 15).

కాలిపన్నె (< కాలి-) మరమగ్గం చట్రంలో, మామూలుపన్నె అమర్చగా మిగిలిన ఖాళీని నింపటానికి పెట్టిన చిన్నపన్నె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చూ. పన్నె (కో. 6).

కాలు 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 4, 8); 2. పర్యా. మొద్దుకాలు. అడ్డగుమ్మి ఆమర్చిన తిరిగిడి చట్టం కింది పీటకు వేసిన పొడుగుపట్టె. చూ. చిత్రం 34.2 (కో. 4);

3. పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీదమోసే ఊడై కొయ్య; ఇటువంటివి, మడతమంచం కోళ్ళమాదిరిగా, రెండుంటాయి; వీటిపైనే అడ్డపట్టె విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 63 క. 1 (కో. 6, 8, 9, 10).

5 కాలుకొయ్య పర్యా. తేనెకొయ్య. ఆనుమీర, పశుగు తేనెడు ఎక్కువ రావటానికి, పక్కపీటకు విగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 ట. 2 (కో. 37).

కాలుగుంజ చూ. కాలిగుంజ; పర్యా. చూ. నట్టరు గుంజ. మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా, నేతబయలులో పాతినకొయ్యరాట్నం; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కోన్నిచోట్ల, రెండు. చూ. చిత్రం 116.2 (కో. 12).

కాలేజిపార్వరు నాలుగయిదు వరసల్లో, ఏటవాలుగా పోగులుపడేట్లు నేసిన అంచు; రెండున్నర అంగుళాల వెడల్పు నేస్తారు (రా. 14).

కాలుజాపుపీట ఉ. కాలాప్పీట, కాలుజాప్పీట. 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట (2). డబ్బారాట్నం పీటకు విగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 3); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 3).

కాసిపేటంచు ఒకరకం (డికైతె మతో నేసిన) అంచు (తె. 10, 12).

కాసికోక ఉ. కాచీకోక. పర్యా. చూ. దట్టి (2). విగింపుకుగాని, అందంకోసంగాని నడుముకు చుట్టుకొనే ఒకరకం బట్ట; సుమారు తేనెడు వెడల్పు, రెండున్నర గజాల పొడుగు ఉంటుంది; రకరకాల రంగుల్లో నేస్తారు (కో. 16).

కాసీదట్టి పర్యా. చూ. దట్టి (2). విగింపుకుగాని, అందంకోసంగాని, నడుముకు చుట్టుకొనే ఒకరకంబట్ట; తేనెడు వెడల్పు, రెండున్నర గజాల పొడుగు ఉంటుంది; రకరకాల రంగుల్లో నేస్తారు (రా. 14).

కాసెపుల్ల ఉ. కాసిపుల్ల; పర్యా. చూ. ఏకుపుల్ల (1). ఏకు తయారు చెయ్యటానికి ఉపయోగించేపుల్ల. చూ. చిత్రం 11.3 (రా. 11, 12).

కాస్టిక్ (సోడా) ఉ. కాస్టికు, కాస్టికు, కాస్టికం; పర్యా. ఉప్పు, షోడా. అద్దకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి వేణ్ణిళ్ళలో కలిపే ఒకరకం లవణం; Caustic soda (తె. 23; రా. 5, 8, 10-12, 15, 22).

కిక్కిన పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గం గుంటలో, పావుచెక్కల విగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (మడిమదగ్గర) ఉంటుంది;

పావుచెక్కల వెనక తాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 27).

కిక్కినఅడ్డగర్ర పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గం గుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; పావుచెక్కలకు వేసిన చిల్లిల్లో దూర్చి పక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 27).

కిక్కు 1. చెవులులేని రాట్నం బొమ్మకు చేసిన గాడి; మామూలుగా, ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటిలో కదురు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 15.11 (కో. 7); 2. డబ్బారాట్నం గంటం అమర్చుటానికి రాట్నం బొమ్మకు చేసినగాడి. చూ. చిత్రం 41 క. 6 (కో. 7); 3. చేదుబద్దకు బిగింపుకోసం పెట్టిన నరుకు; గాటు. చూ. చిత్రం 125 ట. 1 (కో. 28, 24).

కిగ్గర్ర (< కిక్కుగర్ర). పర్యా. చూ. చేదుపలక(1). దోనెమండర వేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా వైవైపు బిగ్గర్రపెట్టే పొడుగు చెక్క(లు); మామూలుగా, రీపరుబద్ద మాదిరిది; బద్దకు చివర బిగించిన ముళ్ళగుడ్డ అంచుతో గుచ్చుతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 ట (తె. 18).

కింగ్స్వే (kingsway) మామూలు గీరలు వడేట్టు సేసిన అంచు (కో. 22).

కిట్టు (క్రి.) పిండటం; తడిపిన నూలు లడిలు, కాని గుంజ అడ్డకట్టకు తగిలించి కర్రతో పిండుతారు (కో. 2, 8).

కిట్టుమాను పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలోపాతిన పొడుగు రాట; మామూలుగా, దీనికి శిలువమాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చిఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపందూర్చి, లడిలు తగిలించి, పిడుపు కర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 2, 3).

కిత్త నేతవనికి తెచ్చుకొన్న (నూలు) నరుకు (తె. 6).

కిత్తనార మంచంనులక నెయ్యిటానికి వాడే ఒక రకం నార; సాగవార; రంపంపండ్ల మాదిరిగా, రెండు అంచులనార ముళ్ళుండే మట్టులను ఎండబెట్టి, కర్రలతో నలగ్గొట్టి నారతిస్తారు (కో. 17, 19, 21).

కిత్తా పర్యా. వాలు(2). దఫా; పర్యాయం (తె. 20)

కినార తివాసీఅంచు; నిలుపుకోస. చూ. చిత్రం 820 (తె. 17).

కిందికచ్చు ఉ. అనులో మధ్యపీటకు బిగించిన చివరి కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 క. 12 (తె. 28).

కిందికుంచెవేయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, కుంచె

తలకిందుగా పట్టుకొని, పడుగుకు కిందిభాగం దువ్వటం (కో. 28).

కిందికొలికి పర్యా. చూ. కిందికోల్లల. అనుపోసిన పడుగులో చివరిఅని పద్దభాగం (కో. 10).

కిందికోల్లల చూ. కిందికోల్లల (కో. 7.)

కిందికోల అనుకొయ్యలలో చివరికొయ్య. చూ. చిత్రం. 45 క. 11 (తె. 28, 25).

కిందికోల్లల ఉ. కింది కోల్లాల; రూ. కిందికోల్లల; పర్యా. కిందికొలికి కుడికోల, దిగుదలకోల్లల, దిగుమల, దిగువకోల్లల, పురకోల. అనుపోసిన పడుగులో చివరి అని పద్దభాగం (కోల్లల) (కో. 5, 6; తె. 8, 15).

కిందిగుండు పర్యా. చూ. గుండు (4). చేతిమగ్గం వన్నెబిగించిన కిందికొయ్య; రోకలిమాదిరిగా, గుడ్డంగా ఉంటుంది; దీన్ని పలకసీలలతో వై పలకకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (తె. 21, 28).

కిందిగుడి ఉ. కిందిగుతి; పర్యా. చూ. అచ్చుగుడి(2) మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టినదారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 34).

కిందివట్టె ఉ. కిందివట్టి. పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో, వన్నెబిగించిన కిందికొయ్య, నేతనేసేటప్పుడు. దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 118.9 (రా. 14, 18).

కిందిపలక పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మర మగ్గంలో వన్నెబిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం. 118. 9 (తె. 18, 22 28).

కిప్పుమాను పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలు లడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగురాట; మామూలుగా, దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి దాంట్లో గునపం దూర్చి, లడిలు తగిలించి, పిడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 17).

* **కిప్పుమానుగునపం** పర్యా. ఇనపకడ్డి, కాని గుంజకు తగిలించిన ఇనపకడ్డి; తడిపిన నూలు లడిలు దీనికి తగిలించి కర్రతో పిండుతారు (కా. 17).

కిరమంజి ఉ. కిరవంజి, కిరవంది; చూ. కిర్మింజి (2) (రా. 9, 18, 17).

కిరమంజివిత్తనాలు ఉ.- ఇత్తనాలు. పట్టునూలుకు రంగునెయ్యిటానికి వాడే ఒకరకం విత్తనాలు (రా. 14).

కిరిగె రూ. కిరిగ; పర్యా. చూ. పల్లె (2). కన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే చిన్నచీర; కొన్నిచోట్ల, పది పన్నెండు మూరల పొడుగున, రెండు మూరల వెడల్పున నేస్తారు (రా. 11, 18).

కిర్తి (విణ.) తక్కువ; చిన్న; ఉదా. కిర్తిచీర (రా. 17) కిర్తిచీర పర్యా. చూ. పల్లె (2). కన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే చిన్నచీర; కొన్నిచోట్ల, పదిపన్నెండు మూరల పొడుగున, రెండు మూడు మూరల వెడల్పున నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, కిందికులస్థలు కడతారు (రా. 17).

కిర్తింజి 1. ఉ. కిరింజి. చేకితేటురంగు; గార్నెట్ బ్లూ వి. ఎస్, పటిక తేజాపు, వైశ్రేట్ నల్స్ నేసి తయారు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (తె. 5); 2. రూ. కిరమంజి; పర్యా. తిరుమంజి రంగు. కవ్వ (=తేలిక) ఎరుపు (తె. 19, 26); 3. వంకాయరంగు (తె. 27).

కిలావరంచు చూ. కళావరంచు (తె. 6, 17).

కిష్టగుడుదువీర నిలుపుకు తెలుపు. అడ్డానికి నలుపు రంగులు పెట్టి నేసినచీర. (తె. 82).

కిసాన్ చెర్థా పర్యా. కిసాన్ రాట్నం. ఒకరకం రాట్నం; ఒక కొయ్యపట్టుకు రెండు చెక్రాలు అమర్చి తయారుచేసింది. చూ. చిత్రం 18 (తె. 2.)

కిసాన్ రాట్నం పర్యా. కిసాన్ చెర్థా. ఒకరకం రాట్నం; ఒక కొయ్యపట్టుకు రెండు చెక్రాలు అమర్చి తయారు చేసింది. చూ. చిత్రం 18 (తె. 28, 30).

కిలిగ చూ. కిరిగె (రా. 16).

కిలు మరాసు తిరిగేటప్పుడు, వెండకాయ చెక్రంతో బాటు తిరిగే వంకర ఇనప ఊచ. చూ. చిత్రం 50.5 (రా. 2).

కుకణం చూ. కుప్పడం (తె. 5).

కుక్క 1. ఎదురుదోనె దగ్గర అమర్చిన పళ్ళచెక్రం బిగింపుకు వేసిన ఇనపకొక్కం; చూ. నాగపాసెం. చూ. చిత్రం 122 ట. 2 (తె. 18); 2. పర్యా. కత్తి (2) కుత్త, కేతిగాడు, కొక్కి (2), కోతి, గిలకకత్తి, మిమనకత్తి. డాబీకోలలను లేపటానికి దిండుచెక్రాన్ని, కొన్నిచోట్ల దిండుగాడిని, గుంజే ఇనపరేకు; దీనికి ఒక వైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పావుచెక్ర తొక్కినప్పుడు, పళ్ళచెక్రాన్ని గాని, దిండు ఊచల చెక్రాన్ని గాని గుంజుతూ కిందికి పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 182 క. 3, 182 చ. 7, 182 ట. 3 (కో. 8, 8; తె. 8, 10, 18-20; రా. 28).

కుక్క-కర్ర డాబీకట్టుబడిలో కుక్క-బిగించినకొయ్య. చూ. చిత్రం 182 క. 7 (తె. 31).

కుక్క-చెక్రం కుక్కను గుంజే డాబీచెక్రం; చూ. కుక్క (2). (తె. 8).

కుక్కతాడు పర్యా. చూ. కుక్కసూత్రం. డాబీ చెక్రాన్ని గుంజేరేకు (=కుక్క)కు వేలాడదీసిన దారం; మగ్గంగుంటలో పావుచెక్ర-కుగాని, పైన అచ్చుకర్రకు గాని కట్టి ఉంటుంది; పావుచెక్ర తొక్కినప్పుడు కుక్కను వెనక్కు గుంజుతుంది; మామూలుగా, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 182 క. 4 (తె. 10).

కుక్కసూత్రం ఉ. -సూత్రం; పర్యా. కుక్కతాడు, కుత్తతాడు. డాబీచెక్రాన్ని గుంజేరేకు (=కుక్క)కు వేలాడదీసినదారం, మగ్గంగుంటలో పావుచెక్ర-కుగాని, పైన అచ్చుకర్రకుగాని కట్టి ఉంటుంది; పావుచెక్ర తొక్కినప్పుడు కుక్కను వెనక్కు గుంజుతుంది; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 182 క. 4 (తె. 20, 22-25, 29).

కుంకంనామ్మూరీచీర ఒక్కొక్క. కొలికి ఎరుపు, నలుపు, ఎరుపు చొప్పున వరసగాపెట్టి నేసినచీర; దీనికి మూకంచు నేస్తారు (రా. 18).

కుంకుమకడ్డిచీర ఉ. -కడ్డిచీర. ఎరుపురంగు పట్టెలు పడెట్టు నేసిన చీర (రా. 16).

కుచ్చివరచు (క్రి.) పట్టుదారం చిలవకొనలు చేతులతో పట్టుకొని జాడించటం (తె. 12).

కుచ్చు (-గుంజు, -లాగు) పర్యా. చుంచు, చెండు (1), పిడి (8), బంతి, ముష్టి, సూత్రాలకుచ్చు. మర మగ్గంలో ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను నెట్టుటానికి చేతో తాళ్ళను గుంజేపిడి; మామూలుగా, గుడ్డవేలిక (కొన్నిచోట్ల, బద్దవేలిక)లు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల, దారపురీలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118, 21 (కో. 1-6, 8, 15, 17-19, 22-30, 32, 35-37; తె. 1, 8, 15, 16, 18, 30, 31; రా. 1-3, 15-19, 22-24).

కుచ్చు(అడ) వజానేతకొనం మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డిలో, నడిమి ఉల్లినుంచి కిందికి వేలాడే లావు పాటి(అడ) దారాల మొత్తం చూ. చిత్రం 184 చ. 4 (కో. 34, 36, 37).

కుచ్చుఇగ్గు (క్రి.) పర్యా. చూ. కుచ్చులాగు. నాడె ఆడటానికి మరమగ్గం కుచ్చు గుంజటం; కుచ్చు ఏవైపుకు గుంజితే, నాడె ఆ వైపుకు వెళ్తుంది (రా. 11, 19).

కుచ్చుగుంజు పర్యా. చూ. కుచ్చులాగు. నాడె ఆడటానికి మరమగ్గం కుచ్చుగుంజటం; కుచ్చు ఏవైపుకు గుంజితే నాడె ఆ వైపుకు వెళ్తుంది (రా. 18, 20, 24).

కుచ్చుతాడు పర్యా. అడ్డతాడు (4). కుచ్చుదారం, కుచ్చుసూత్రం, గొండసూత్రం, చట్రంతాడు, చుంచు తాడు, పిడిసూత్రం, బంతితాడు, బొండసూత్రం, మయంతాడు, ముట్టితాడు. మరమగ్గంలో నాడెను

నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118.22 (కో. 1-8, 5, 6, 9, 10, 14, 15, 22, 28, 25, 26, 28-30, 33, 35-37; తె. 1, 6, 16, 30, 31; రా. 1, 2, 4-12, 15, 17-20, 22-24).

కుచ్చుతాడుపుల్ల పర్యా. చూ. చిల్ల (7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చట్రం నిలుపు పట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి, చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 1).

కుచ్చుదండె పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (14). మర మగ్గంచట్రంలో, మేరుపువలక కిందగా, నిలుపుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 26).

కుచ్చుదారం పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర మగ్గంలో, నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (రా. 13, 14, 16).

కుచ్చుదారంపుల్ల పర్యా. చూ. చిల్ల (7). మగ్గం కుచ్చుతాడుకట్టటానికి ఆధారంగా, చట్రం నిలుపుపట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 18).

కుచ్చుదొడ్డి అంచుల్లో డిక్షైస్తుపడే వజానేతకోసం, మగ్గానికి పైన కుచ్చుతాళ్ళు వేలాడదీయ్యటానికి అమర్చిన జాలచట్రం; పన్నెమారిది. చూ. చిత్రం 134 క. 2 (కో. 33).

కుచ్చుమగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుండేది; మగ్గంవలక, పన్నె ఒక కొయ్యచట్రంలో బిగించి, పైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా వెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 13, 18; రా. 1, 8, 10, 14-16).

కుచ్చులాగు (క్రి.) పర్యా. కుచ్చుఇగ్గు, కుచ్చుగుంజు, నాడెలాగు. నాడె (వేకకండె ఉన్నది) ఆడటానికి మర మగ్గం కుచ్చుగుంజుటం; కుచ్చు పట్టెపుకు గుంజితే, నాడె ఆ వైపుకు వెళ్ళుతుంది. (కో. 8, 9, 10, 22, 23; రా. 7, 8, 15, 16, 18, 19, 23).

కుచ్చుసూత్రం పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర మగ్గంలో, నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా, కుచ్చుకట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118.22 (కో. 27).

కుంచం పర్యా. చూ. దిండు (1). రాత్తుం రెండు చెక్రాలనూ (=అకులు) వేరుచేసేకొయ్య; ఇరును దీని మధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 18).

కుంచె ఉ. కుంచి 1. పర్యా. సరికుంచె (1). గంజి పెట్టిన పడుగును ఆరుబయట చాపి దువ్వే పనిముట్టు; గంజి ఆరటానికి దీంతో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 78

(కో. 1-37; తె. 1, 7-33; రా. 1-24); 2. పర్యా. చూ. కురమకుంచె. అంబలి పెట్టిన ఉన్నిపడుగును దువ్వే కుంచె; గొంగళ్ళునేసే కురమవాళ్ళది; ఏదెగడ్డివేళ్ళు (పురి) కూర్చికట్టినది; దీనికి పిడిఉండదు. చూ. చిత్రం 314.12 (తె. 3, 9-11, 20, 22, 25-28).

కుంచెఅచ్చు ? మొగలి నారతో కుంచె బిగించటానికి చేసిన కొయ్యచట్రం చూ. చిత్రం 87 (కో. 35).

కుంచెఇగ్గు (క్రి.) ఉ. కుంచిగ్గు. 1. పర్యా. చూ. కుంచెవేయు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరో వైపునా కుంచె పట్టుకొని, ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (రా. 24); 2. పర్యా. కుంచెపట్టు (2). అంబలి పెట్టిన ఉన్నిపడుగు మీద కుంచె లాగటం (తె. 25).

కుంచెఈడ్చు (క్రి.) పర్యా. చూ. కుంచెవేయు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు. (కో. 27, 29; రా. 11-13, 15, 16, 18, 22-24).

కుంచెకట్టు 1. ? మరాను ఇరునుపై వేసిన కర్ర చెక్కు (కో. 26); 2. కుంచెకట్టుబడిలో, పురికి వైఖా గంలో వేసినకట్టు; మామూలుగా, మొగలి, మోదుగు, మునగ, పోక మొ. వాటి నారతోగాని, పేముతోగాని నేస్తారు. చూ. చిత్రం 78 క. 7 (కో. 33, 37).

కుంచెకట్టువాళ్ళు ఉ. కుంచెకట్టోళ్ళు. నూలు సరి చేసే కుంచె తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు (రా. 17).

కుంచెకట్టెరికలవాళ్ళు ఉ. -ఎరికలోల్లు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు (రా. 13).

కుంచెకట్టవాడు ఉ. కుంచెకట్టోడు. పడుగుదారం దువ్వేకుంచెలు తయారుచేసేవాడు; కుంచెరకలవాడు (తె. 12).

కుంచెకర్ర ఉ. కుంచికర్ర 1. పర్యా. చూ. బిడికర్ర. ఊడైతాడు బిల్లుపెట్టే పొడుగుకర్ర; ఊడైతూ గూటానికి మధ్య తాడు మెలిదిప్పి నేలమీద ఆనుస్తారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 2 (కో. 28); 2. పర్యా. దండె (2). పడుగుదువ్వే కుంచెకు పక్కభాగంలో కట్టిన పొడుగు కర్ర; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటిని ఇద్దరు మనుషులు పట్టుకొని పడుగుమీద కుంచెచేస్తారు. చూ. చిత్రం 78 క. 4 (కో. 4, 6, 10, 15).

కుంచెకోపు పర్యా. చూ. చెంప (1). పడుగుదువ్వే

కుంచె పక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి వీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని వేసి కుడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (కో. 9; రా. 11).

కుంచెకోల అనుపీటకూ కిందిపీటకూ బిగించిన కొయ్యల్లో చివరిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 45 త. 3 (కో. 34).

కుంచెగుంజు (క్రి.) పర్యాయ. చూ. కుంచెవేయ. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (తె. 7, 15; రా. 7).

కుంచెగేడి పర్యాయ. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచెపై భాగం; మొగలినారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 య. 3 (కో. 4; రా. 11, 13).

కుంచెగిడ్డెలు (కుంచె)పురివేళ్ళు నరికే గొడ్డలి. చూ. చిత్రం 84 (కో. 35).

కుంచెగోడ పర్యాయ. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచెపై భాగం; మొగలినారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 3).

కుంచెగోడు పర్యాయ. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలినారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 8).

కుంచెపట్టం ఉ. -నట్టం; పర్యాయ. చూ. పరుపు(1). కుంచె(=పడుగుచేదీ) పురి అడుగుభాగం; కుంచెవేసేటప్పుడు, పడుగుమీద నమంగా అనుతుంది. చూ. చిత్రం 76 క. 11 (రా. 18).

కుంచెచివ్వ ఉ. -నివ; పర్యాయ. చూ. కుంచెదండె. కుంచె(=పడుగుదువ్వే పనిముట్టు) వెన్ను బిగింపుకు తోపల అమర్చి కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 76 చ. 1 (కో. 33, 37).

కుంచెచెంప ఉ. కుంచెనింప; పర్యాయ. చూ. చెంప(1). పడుగుదువ్వే కుంచె పక్కభాగం; కుంచెపట్టుకోటానికి వీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని వేసి కుడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (కో. 22, 27, 31; రా. 13).

కుంచెవేయ (క్రి.) పర్యాయ. చూ. కుంచెవేయ. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 7).

కుంచెతట్టు పర్యాయ. చూ. చెంప(1). పడుగుదువ్వే

కుంచె పక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి వీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని వేసి కుడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (తె. 19, 20, 25).

కుంచెలియు (క్రి.) పర్యాయ. చూ. కుంచెవేయ. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి. కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 2, 6, 7, 9, 23, 30, 37; రా. 6, 10, 20).

కుంచెతోలు ఉ. కుంచెతోలు. కుంచెచెంపలకు కట్టిన తోలు; మామూలుగా టేకిచేపతోలు వాడతారు (కో. 24).

కుంచెదండె ఉ. కుంచెదండి; పర్యాయ. కుంచెచివ్వ, దండెకర్ర(2). కుంచె(=పడుగుదువ్వే పనిముట్టు) వెన్ను బిగింపుకు, తోపల అమర్చి కట్టిన వెదురుబొంగు. చూ. చిత్రం 76 చ. 1 (కో. 26, 27, 29, 32, 34).

కుంచెదరికట్టు పర్యాయ. చూ. చెంపకట్టు. కుంచె చెంపకు వేసిన దారపుకట్టు; ఇటువంటివి రెండువేస్తారు. చూ. చిత్రం 76 క. 9 (కో. 29).

కుంచెదువ్వ పర్యాయ. చూ. కుంచెవేయ. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి, కుంచెతో పోగులు దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 33; రా. 4, 8).

కుంచెపట్టు (క్రి.) 1. పర్యాయ. చూ. కుంచెవేయ. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 6, 31; తె. 18-20, 24, 25, 29, 31, 32); 2. పర్యాయ. కుంచెఇగ్గు(2). అంబలిపెట్టిన ఉన్ని పడుగుమీద కుంచెలాగటం (తె. 11, 20).

కుంచెపడుపు ఉ. కుంచెపరుపు; పర్యాయ. చూ. పరుపు (1). కుంచె(=పడుగుచేదీ) పురి అడుగుభాగం; కుంచె వేసేటప్పుడు, పడుగుమీద నమంగా అనుతుంది. చూ. చిత్రం 76 క. 11 (రా. 11, 17).

కుంచెపిడి ఉ. కుంచెపిడి, కుంచెపిడె; పర్యాయ. కుంచె పిడికిలి, చేతిపిడి, పిడి(7), బొద్దు(3), ముట్టికట్టె. పడుగు దువ్వే కుంచె పట్టుకోటానికి, పైన బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 76 క. 1 (కో. 1, 4, 9బి, 22, 23-24, 36, 37; తె. 1, 3-5, 7, 10-18, 22, 25, 26, 29, 31-33).

కుంచెపిడికిలి పర్యాయ. చూ. కుంచెపిడి. పడుగుదువ్వే

కుంచె పట్టుకోటానికి బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 78 క. 1 (తె. 23).

కుంచెపురి ఉ. కుంచిపురి; పర్యా. పురి(4). కుంచె కట్టుబడితో, ఒకరకం గడ్డివేళ్ళతో పొడుగ్గా, బ్రష్టు నూదిరిగా కట్టిన కుచ్చు; అడవిగడ్డి, కానెగడ్డి, కలప పుల్ల, చివురుపుల్ల మొ. వాటి వేళ్ళతో పురి కడతారు; సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు చిక్కులు పడకుండా దీంతో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 10 (కో. 1, 8, 23, 24, 27, 30-34, 36, 37; తె. 4, 7, 8, 20, 21, 25, 27, 29, 31-33; రా. 16).

కుంచెపురిఎరికలవాళ్ళు ఉ. -ఎరికలోల్లు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు.

కుంచెపుల్లలు కుంచెకట్టటానికివాడే ఒకరకం గడ్డి వేళ్ళు; పురి (తె. 19).

కుంచెపెట్టు (క్రి.) ఉ. కుంచెపెట్టు; పర్యా. చూ. కుంచెవేయు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరో వైపునా కుంచెపట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 8, 9; తె. 1-5, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 26, 30).

కుంచెపేము ఉ. కుంచి-; పర్యా. పేము. కుంచె కట్టుబడితో, వెన్నుకూ కుంచిపురిమీద వక్కభాగాలకూ అల్లిన (?) మొగలి నార; కొన్నిచోట్ల కుట్టుకుడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 6 (కో. 28, 31, 32).

కుంచెబద్ద 1. ఉ. కుంచె-; పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెకట్టుబడితో, పురిబిగింపుకు, రెండు వక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (కో. 23, 27, 28, 29, 31, 34, 36); 2. ఉన్నిపడుగు సరిచేసే కుంచెకు రెండువక్కలా బిగించిన వెదురుబద్ద(లు); చూ. కురమకుంచె. చూ. చిత్రం 314.12 (తె. 22).

కుంచెబాడిసె కుంచెపురి సమంగా సరికే ఇనపవని ముట్టు; బాడిత. చూ. చిత్రం 85 (కో. 35).

కుంచెబుజం 1. పర్యా. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలి నారతోగాని, పేముతో గాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (తె. 17);

2. ఉ. కుంచి-. పర్యా. చూ. చెంప(1). కుంచె = పడుగు దువ్వేది) వక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి పీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని వేసి కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (తె. 29, 33; రా. 13).

కుంచెముల్లు కుంచెపురికివాడే ఒకరకం గడ్డి వేళ్ళు; చూ. పురి (రా. 24).

కుంచెమూత పర్యా. చూ. చెంప(1). పడుగుదువ్వే కుంచె వక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి పీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని కుడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (కో. 7).

కుంచెమూల పర్యా. చూ. చెంప(1). పడుగుదువ్వే కుంచె వక్కభాగం; చేత్తోపట్టుకోటానికి పీలుగా, దీనికి గోనెపట్టాగాని, టేకిచేపతోలుగాని వేసి కుడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (కో. 3, 4, 6, 10).

కుంచెమేరువ పర్యా. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలి నారతోగాని, పేముతో గాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 33).

కుంచెరికలవాళ్ళు ఉ. కుంచెరికలోళ్ళు, కుంచెలు కులోల్లు, కుంచెలుకులోళ్ళు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు (కో. 3, 6, 7).

కుంచెలకట్టవాళ్ళు ఉ. కుంచెలకట్లోళ్ళు. కుంచెలు తయారుచేసేవాళ్ళు; ఎరికలవాళ్ళు (రా. 18).

కుంచెలకొరిచెవాళ్ళు ఉ. కుంచెలకొరిసోల్లు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు (రా. 15).

కుంచెలాక ఉ. కుంచెలాక; పర్యా. అడ్డబద్ద(1), ఏత్తెబద్ద(2), కుంచెబద్ద(1), చెంపలాక, పురిబద్ద, బద్ద (5), బిగుబద్ద(1), లాక(3), లాకపచ్చె, లాకబద్ద(3), వెదడుదబ్బ, వెదురుబద్ద, వెదురులాక. కుంచెకట్టుబడితో, పురిబిగింపుకు, రెండువక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (కో. 26, 30, 33, 37; తె. 18, 19, 22, 23, 25, 32, 33).

కుంచెలాగు (క్రి.) పర్యా. చూ. కుంచెవేయు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి, కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 7, 8, 10, 22; రా. 13).

కుంచెబిడుచు (క్రి.) పర్యా. చూ. కుంచెవేయు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (రా. 16, 17).

కుంచెపీపు ఉ. కుంచీపు, కుంచెకాపు; పర్యా. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచెపై భాగం; మొగలి నారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం (కో. 28; తె. 19, 32; రా. 18, 24).

కుంచెవెన్ను ఉ. కుంచెవెన్ను, కుంచెన్ను; పర్యా.

చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచెపై భాగం; మొగలివారలోగాని పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 8; తె. 15 26).

కుంచెచేయు (క్రి.) పర్యాయ. కుంచెగ్గు (1). కుంచెకాడు, కుంచెగుంజు, కుంచెతీయు, కుంచెచువ్వు, కుంచెపట్టు (1). కుంచెపట్టు. కుంచెలాగు, కుంచెవిడుచు. గంజితో తడిపిన పడుగును చాపి కుంచెతో దువ్వటం; మామూలుగా, ఇద్దరు మనుషులు చెరోవైపునా కుంచె పట్టుకొని ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఈడ్చుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 4, 8 - 10, 23-26, 32, 34, 35; తె. 12, 13; రా. 1, 7, 19, 21).

కుట్టు (-తీయు) పర్యాయ. చూ. కన్ను. కమ్మినేతలో, అందానికి పడుగులో దూర్చిన రంగుదారం; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుది; మామూలుగా ప్లరదారం పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, నలుపు తెలుపు దారాలు పెడతారు (రా. 11).

కుట్టుడుదబ్బు పర్యాయ. చూ. చేడుబద్ద (1). దోనె ముందర, నేసిన గుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డంగా వైవైపు బిరుపెట్టే కొయ్యబద్ద(లు); ఇటువంటి రెండు బద్దలకు ముక్కు బిగించి ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, దారాలుకట్టి వాటిలో ముక్కుదూర్చి మెలిపెడతారు; మామూలుగా, మరమగ్గలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 వ (రా. 12).

కుట్టుతీయు (క్రి.) అంచులో వేరే రంగుదారం, వేరే నాడెతో మలిపి డిక్షైన్లుపడెట్టు నెయ్యటం; కుప్పడంపట్టి నెయ్యటం (కో. 3).

కుట్టునేత పర్యాయ. కుప్పడంనేత. అంచులో వేరే రంగు పేకదారాలుపెట్టి, డిక్షైన్లు (=పువ్వులు, మొగ్గలు ఆకులు మొ.నవి) పడెట్టునేసేనేత; అంచులకు చేరుగా రెండు నాడెలు, మధ్యభాగానికి మరొక నాడెపెట్టి చేతి మగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు ఎడమవైపున మరొకమనిషి కూర్చొని అంచుపోగులు మలపాలి; ఇవి రెండు రకాలు (=పూర్తి కుట్టు, అర్థకుట్టు)గా నేస్తారు (రా. 10, 13-18, 23, 24).

కుట్టుపేటు పర్యాయ. చూ. కుప్పడంనేత. అంచులో వేరేరంగు పేకదారాలుపెట్టి, డిక్షైన్లు (=పువ్వులు, మొగ్గలు, ఆకులు మొ.వి) పడెట్టు నేసేనేత; అంచులకు చేరుగా రెండు నాడెలు, మధ్యభాగానికి మరొక నాడెపెట్టి చేతిమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు ఎడమవైపున మరొక మనిషి కూర్చొని అంచుపోగులు మలపాలి; ఇవి రెండు రకాలు (=పూర్తికుట్టు, అర్థకుట్టు)గా నేస్తారు (కో. 3).

కుట్టుముల్లు పర్యాయ. చూ. చేడుముల్లు. నేతనేసే

టప్పుడు గుడ్డను బిరుపెట్టటానికి, అంచు చివర గుచ్చే నన్నటి లోహపుముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; ఇల్లడి, ఇసుము, రాసి మొ.వాటితో చేస్తారు; కొన్ని చోట్ల ఒలునుముల్లు; దీన్ని చేపవలుపుకు మెలిపెడతారు; కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు చివర బిగించింది; ఇటు వంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (తె. 24).

కుడిఅని (-లేవు) అచ్చులో, కుడి(ఇవతలి)వైపు పోగులు (రా. 13).

కుడికొమ్ము కుడికాలితో పావుడెక్కతోక్కి, కుడి అనితోక్కి కుడిచేత్తో ఎడమవైపుకు విసిరిన నాడె(కొమ్ము) (రా. 14).

కుడికోల పర్యాయ. చూ. కిందికోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో చివరేఅని పడ్డభాగం; కోల్లల (కో. 2).

కుడితలకొయ్య ఉ. కుడతలకొయ్య; పర్యాయ. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గంమీద, నేతబట్ట చుట్టే కొయ్య (=దోనె)కు ఆధారంగా, ఎడమవక్కన నేలలోపాతిన కొయ్యగూటం; దీని వెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (రా. 4, 6, 9, 19, 19a, 21).

కుడితలమాను పర్యాయ. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం మీద, నేతబట్ట చుట్టే కొయ్య (=దోనె)కు ఆధారంగా, ఎడమవక్కన నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని వెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండు వైపులా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురు దోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (రా. 1).

కుడితి రంగులు కలుపుకొనే గోతం (రా. 17).

కుడితిగూన ఉ. కుడిగూన. నూలుకండెలు వేసు కొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర (రా. 24).

కుడితినికొయ్య పర్యాయ. చూ. చేతిగూటం (1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతవనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (రా. 10).

కుడివలక మగ్గంవలకకు, క్షేనేసు ఇవతలి వరకూ నేసిన నేత (కో. 5).

కుడివాటు మగ్గానికి కుడివైపు (కో. 34).

కుడివాదాడి మగ్గంచట్రంకింద, కుడివైపు పల్లిపు చోటు; దింట్లో కండెజీచలు వేసుకొంటారు (రా. 22).

కుడివాయి మగ్గానికి బిగించిన అచ్చుకర్రల్లో ముందుది (కో. 23).

కుడుకుడుకొయ్య ఉ. -గొయ్య; పర్యా. చూ, బొడ్డుగొయ్య. మగ్గంమీద, నేతబట్ట చుట్టేకొయ్య (= దోనె)కు ఆధారంగా, ఎడమవక్కన నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 4; రా. 20).

కుంటికొయ్య ఉ. కుంటుకొయ్య; రూ. కుంటెన కొయ్య; పర్యా. చూ. కొలతకొయ్య. ఆసు పొడుగు పీటకు బిగించిన కొయ్య; ఇవి నాలుగుంటాయి; పడుగు ఎక్కువ కావటానికి వీటికి చుట్టే ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 ట 2-5 (కో. 28, 30).

కుంటిన (-అతుకు). చీర అంచుల్లో, నూలుపోగులకు అతికిన జరిపోగులు; చీరకట్టుకొన్నప్పుడు, పాదాల మీదికి వచ్చే అంచు(కట్టుఅంచు)కు జరిపోగులు కొద్దిగా అతుకుతారు; పైటఅంచుకు ఎక్కువగా అతుకుతారు (రా. 8).

కుంటిపుల్ల ఆసుపోనేటప్పుడు పోగు సాపుగా రావటానికి దుక్కుగొట్టంలో నిలబెట్టినపుల్ల; దీనికి బిగించిన ఊపమీదినించి పోగువస్తుంది. చూ. చిత్రం 49.8 (కో. 84).

కుంటిపుల్లదుక్కు కుంటిపుల్లకింది మొద్దు. చూ. చిత్రం 49 క. (కో. 84).

కుంటువినురు (క్రి.)అనులో కొలతకొయ్యను పోగు చుట్టవచ్చేట్టు ఆసుగొట్టం తిప్పటం (కో. 28).

కుంటెనకొయ్య చూ. కుంటికొయ్య (తె. 88).

కుంటెనపీట పర్యా. చూ. కచ్చిపీట. ఆసుపీటల్లో మధ్యది; దీనికి బిగించిన కొయ్యలకు అనులుపడతాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (తె. 88).

కుండ 1. పర్యా. కడవ(1). ఒకరకం మట్టిపాత్ర; మామూలుగా, పొయ్యిమీద ఎనరుపెట్టటానికి, గంజి పోసుకోటానికి వాడేది (కో. 3, 7-9, 13, 14, 17; తె. 1, 11, 14, 15, 17, 20, 24, 26-29, 33; రా. 11-13, 15-18, 21); 2. నూలులడిలు నానబెట్టే మట్టితోటై (తె. 16); 3. పర్యా. కడవ(3). మట్టి పాత్ర; దింట్లోకి నీళ్ళు తోడుకొంటారు (కో. 13); 4. పర్యా. చూ. దిండు(7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బొట్లపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లిపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసు పింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనవఊచల చెక్కింగాని, రేకువళ్ళ చెక్కింగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 క. 1 (కో. 7).

కుండకొయ్య పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. పట్టు

మగ్గం దోనెను ఎడమవైపున మోసే కొయ్యగూటం; నేలలో పాతినది. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (తె. 12).

కుండకోతి మరమగ్గం దోనెను మోసే కొయ్య గూటం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చూ. దండెచెవి. 5 (తె. 7).

కుండతలకాయ పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గంమీద, నేతబట్ట చుట్టేకొయ్య(= దోనె)కు ఆధారంగా ఎడమవక్కన నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగు చుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతినగూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 8, 8).

కుండీ పెద్దతొట్టి; దింట్లో నీళ్ళుపోస్తారు (కో. 28).

కుత్త (<హిం. కుత్తా) పర్యా. చూ. కుక్క(2).

డాబీ కొలలను లేపటానికి, దిండుచెక్కినాన్ని, కొన్ని చోట్ల దిండుగాడిని, గుంజే ఇనవరేకు; దీనికి ఒకవైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పావుచెక్కితొక్కినప్పుడు, వళ్ళ చెక్కినాన్నిగాని, దిండు ఊచలచెక్కినాన్నిగాని గుంజుతూ పైకి కిందికి అడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 182 క. 3, 182 చ. 7, 182 ట. 8 (తె. 18).

కుత్తతాడు పర్యా. చూ. కుక్క-తాడు. డాబీ చెక్కినాన్ని గుంజే రేకుకు వేలాడదీసిన దారం; మగ్గం గుంటలోపావుచెక్కికుగాని, పై న అచ్చుకర్రకుగాని, కట్టి ఉంటుంది; పావుచెక్కి తొక్కినప్పుడు, కుక్కను వెనక్కు గుంజుతుంది; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 182 క. 4 (తె. 18).

కుత్తికాలు పర్యా. చూ. నట్టరుగుంజ(1). మర మగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా, నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, రెండు. చూ. చిత్రం 116.2 (కో. 1).

కుదప పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెనుమోసే వంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 38).

కుదురు ఉన్నిదారం (కూర్చొని) వడికేటప్పుడు, బోకి ఆధారంగా పెట్టిన మట్టు; చుట్ట కుదురు (తె. 28).

కుంది 1. పర్యా. చూ. దిండు(3). డబ్బారాట్టుం చెక్కిం ఆకుల బిగింపుకు అమర్చినకొయ్య. చూ. చిత్రం 41 ట. 1 (కో. 19); 2. పట్టుదారం చుట్టేటప్పుడు, వంతుకొన మోపటానికి పెట్టే మట్టు. చూ. చిత్రం 28 (కో. 23).

కువణం చూ. కుప్పడం (తె. 12).

కువనం చూ. కుప్పడం (తె. 5).

కుప్పినితోరా ఉ. -కోర. గచ్చకాయవన్నెలో ఉండే ముడిపట్టు (తె. 12).

కుప్పటపంచు చూ. కుప్పడమంచు (కో. 8).

కుప్పడం రూ. కుకణం, కుపణం, కుపనం. అంచుకు పేకరంగు కలవకుండా, వేరేరంగు నూలుపెట్టి రెండు నాడెలతో పోగులు మలుపుతూ చేత్తోనేసిన బట్టి; రక రకాల డిశైన్లు నేస్తారు (తె. 15).

కుప్పడమంచు రూ. కుప్పటపంచు, కుప్పణమంచు. బట్టిచివర వేరేరంగు దారంపెట్టి రెండు నాడెలతో పోగులు మలుపుతూ చేతిమగ్గంమీద నేసిన అంచు; మామూలుగా చీరలకు, పంచెలకు పెట్టి నేస్తారు (కో. 34, 36, 37; తె. 31, 32).

కుప్పడంచీర 1. ఉ. -నీర; రూ. కుప్పణంచీర; పర్యా. మలుపుకుచీర. అంచుకు పేకరంగుపోగు కలవ కుండా వేరేరంగు నూలుపెట్టి, రెండునాడెలతో పోగులు మలుపుతూ నేసిన చీర; ఇలా రకరకాల డిశైన్లు నేస్తారు (కో. 8, 33, 36, 37; తె. 31, 32); 2. ? అంచుకు ఏరంగు ఉంటే పేకకు అదే రంగుపెట్టి నేసిన చీర (కో. 34).

కుప్పడంచెట్లకమ్మి కమ్మినేతకు వేరే రంగుపోగులు పెట్టి, చెట్లకకారాల్లో డిశైన్లు వడేటట్లు చేత్తో పోగులు మలుపుతూ నేసిన కమ్మి (తె. 18).

కుప్పడం(నేత) ఉ. కుప్పటం; రూ. కుప్పణంనేత; పర్యా. అంచగప్పినేత. అంచుమలుపునేత, కుట్టునేత, కుట్టుపేటు, కుప్పడంపని, మూడునాడెలనేత. అంచుల్లో వేరేరంగు పేకదారాలుపెట్టి, డిశైన్లు (పువ్వులు, మొగ్గలు, ఆకులు మొ.వి) వడేట్లు నేసేనేత; అంచుకు వేరుగా రెండునాడెలు, మధ్యభాగానికి మరొకనాడె పెట్టి చేతిమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు, ఎడమవైపున మరొక మనిషి కూర్చొని అంచుపోగులు మలపాలి (కో. 6, 9, 13, 14, 16, 19, 33, 34; తె. 13, 15, 16, 32).

కుప్పడంపని పర్యా. చూ. కుప్పడంనేత. అంచులో వేరేరంగు పేకదారాలుపెట్టి, డిశైన్లు (పువ్వులు, మొగ్గలు, ఆకులు మొ.పని) వడేట్లు నేసేనేత; అంచులకు వేరుగా రెండునాడెలు మధ్యభాగానికి మరొకనాడె పెట్టి చేతిమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, జరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు, ఎడమవైపున మరొక మనిషి కూర్చొని అంచుపోగులు మలపాలి (కో. 12).

కుప్పడంవజా ఉ. -వజ; చూ. వజాకుప్పడం (కో. 34, 37).

కుప్పణమంచు ఉ. కుపనంఅంచు, కుపునమంచు, కుప్పనంఅంచు; చూ. కుప్పడమంచు (తె. 7, 12, 17, 21).

కుప్పణంచీర ఉ. కుపునం; చూ. కుప్పడంచీర (తె. 7, 12, 17, 21).

కుప్పణంనాడె ఉ. కుపణం-. అంచునేతలో, వేరే రంగుపోగులుపెట్టి, కుప్పడంనేత నెయ్యటానికి ప్రత్యేకంగా వాడే కొమ్మునాడె; చేతినాడెకంటే చిన్నది, పన్నటిది. చూ. చిత్రం 181 కు (తె. 11).

కుప్పణంనేత ఉ. కుపణంనేత, కుపనంనేత, కుప్పం నేత; చూ. కుప్పడం (తె. 5, 7, 12, 17, 21)

కుప్పణంపట్టు (క్రి.) ఉ. కుపనం-. అంచుల్లో వేరే రంగుదారం వేరే నాడెతో కులిపి డిశైన్లు వడేట్లు నెయ్యటం; కుప్పడంనేత నెయ్యటం (తె. 5).

కుప్పి పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడెమొన అరిగిపోకుండా బిగించి ఇగవహిస్తూ; కొన్నిచోట్ల, ఇట్టడిది; ఇటువంటిది రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 181 క. 1 (రా. 12, 17).

కుంపబి పర్యా. కదురుకుంపటి. పెద్ద కుండపెంకు; ఉన్నిదారం (కూర్చొని) వడికేటప్పడు, కునరు దీనిమీద పెట్టి తిప్పుతారు; చూ. బోకి. చూ. చిత్రం 308.3 (తె. 6, 7).

కుంభం ఉ. కుంబం; పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండుచెక్కలనూ (ఆకులు) వేరుచేసేకొయ్య; ఇరును దీని మధ్యన ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (రా. 24).

కుంభంపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం డిశైన్లు (కో. 20).

కుయ్యనెత్తు (క్రి.) అచ్చుకట్టేటప్పుడు, కింది వడి దారాలు, పై వడిదారాలతో లంకపడేటట్లు పైకి తియ్యటం (తె. 16).

కురమ(లు) ఉ. ?కురుమ; రూ. కురవ(2). ఉన్నితో గొంగళ్ళు నేసే ఒకతెగ (తె. 2, 6, 7, 9-11, 20, 22, 25-28).

కురమకుంచె (-పెట్టు). ఉ. కుర్రకుంచె; పర్యా. కుంచె(2). నరకుంచె(2). అబలిపెట్టిన ఉన్నివసుగును దువ్వే కుంచె; గొంగళ్ళు నేసే కురమవాళ్ళది; పడెగడ్డి వేళ్ళు (పురి) కూర్చి కట్టినది; దీనికి పిడి ఉండదు. చూ. చిత్రం 314.12 (తె. 26-28).

కురమమగ్గం ఉ. కురమగ్గం. ఉన్నిగొంగళ్ళు నేసే మగ్గం; కురమలు - గొర్రెలుకాసే ఒక తెగవాళ్ళు- నేస్తారు. చూ. చిత్రం 315 (తె. 10).

కురవ ఉ. కురవ. 1. కొండపాంతం; మెట్టప్రదేశం; 2. చూ. కురమ; కొండపాంతంలో గొర్రెలను పెంచు కొంటూ ఉన్న కురమలు, రానురాను వల్లపు ప్రాంతాలకు వచ్చారట (తె. 3, 4, 28).

కురిబిళ్ళ ఉ. కురిబిల్ల. చిన్న అచ్చుబిళ్ళ; దీంతో అచ్చుకడితే వడి కురచగా వస్తుంది; చూ. అచ్చుబిళ్ళ (రా. 20).

కురివిని నేతపనివాళ్ళలో ఒక తెగ (రా. 16).

కురుబల్లి పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంట ఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 82).

కురుబిళ్ళ పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంటఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 86).

కుక్కివట్టా పడకకుక్కిరింపుకు వాడే దళసరిగుడ్డ; పది గీరల వెడల్పు, ఒకటిన్నర గజం పొడుగుగా ఉంటుంది (తె. 1).

కుర్ని నెట్టి ఉ. కుర్నిచెట్టి. నేతపనిచేసే దేవాంగుల్లో పెట్టుబడిదారు (తె. 7).

కులభట్రాజులు ఉ. -బట్రాజులు. తొగటవారి దగ్గర అడుక్కొనేవాళ్ళు (రా. 11).

కుసుము (క్రి.) నూలుతడిపి (రంగు అద్దిన తరవాత, నీళ్ళలో) జాదించటం (రా. 19).

కుసెంగా (క్రి. విణ.) కాగా (రా. 10).

కూకంగీతలచీర రెండు పోగులు తెలుపు, మూడు పోగులు నలుపు చొప్పున వరసగా పెట్టి నేసిన చీర; పూర్వం నేస్తూ ఉండేవారట (తె. 29).

కూకుడుగుండు పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు. దండె దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ, కిండికి జారకుండా దారకట్టి. దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్న చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.8 (తె. 16, 17).

కూజాపేటు ? అంచులో కూజాఆకారం పడేట్టు నేసిన డిజైను (కో. 16, 20).

కూటిగంజి పర్యా. సరికూటిగంజి. అన్నంపండి, వార్చిన గంజి; దీంతో పడుగు తడుపుతారు (కో. 7).

కూటి 1. ? డాబీ దిండుకు చేసినగాడి; దిండు తిరిగి నప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 ట. 2 (తె. 22); 2. ఉ. కూటి. చూ. పూటి (తె. 8).

కూటికోల ఉ. కూటి-; పర్యా. చూ. గొలుసుబద్ద. డాబీ గొలుసుకు అడ్డంగా బిగించి ఉన్న సన్నబద్ద(లు); పిటికి కొయ్యముక్కులు బిగిస్తారు; ఇవి దిండునుచుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (తె. 8).

కూటిలద్ద తొల్లిపంజెరమధ్య అమర్చిన కొయ్య గుండు; దీనికి అక్కడక్కడ గాళ్ళుచేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 ట. 1 (తె. 22).

కూడబెట్టు (క్రి.) కూర్చటం; పట్టుదారం పోగులు కొన్ని కలిపి, సిల్కు-పంటకు చుడతారు (కో. 28).

కూడిపోయ్ (క్రి.) చిన్నకదుర్లకు చుట్టిన ఉన్ని పోగులు కలిపి, పెద్దకదుర్ల (=అయికదుర్ల)కు చుట్టటం (తె. 27).

కూనపులివాళ్ళు ఉ. కూనపులివాండ్లు, కూనపులిల్లు. వద్దసాలీల దగ్గర కధలుచెప్పి అడుక్కునేవాళ్ళు; వద్ద సాలీలలో ఒకశాఖ; మార్గంజేయ పురాణంకధ చెబు తారు; భావనారుషి, భద్రావతిని పెళ్ళిచేసుకోటానికి వెళ్ళినప్పుడు, తన వెంట వచ్చిన పులికానలకు కావలిగా, రొమ్ముమీది మన్ను నలిపి సృష్టించిన కూనపులివాడి వంశం వాళ్ళమని చెబుతారు (తె. 4; రా. 28, 24).

కూనలమ్మచీర ఉ. కూనాలమ్మచీర. ఒకరకం గళ్ళ చీర: 1. వరసగా ఎనిమిది పోగులు ఎరుపు. ఒక పోగు పసుపు, ఎనిమిది పోగులు ఎరుపు, నాలుగు పోగులు పసుపూ రంగులుపెట్టి రిబ్బనంచుగాని, బలపాలంచుగాని పెట్టి నేసిన చీర (కో. 7); 2. నల్లదరంగడి, చిటికెన వేరెడు ఎడంగా ఎర్రకొలికి నీలికొలికి పడేట్టు నేసిన చీర; గడికి గడికి మధ్య (=రెండు రంగుపోగుల మధ్య) తెల్లపోగు పడుతుంది (తె. 18); 3. తెలుపులో బొటన వేరెడు వెడల్పునేసి, రెండు కొలుకులు నలుపుపెట్టి నేసిన చీర (తె. 15); 4. ఎరుపు, నీలి కలిసిన చిన్నగడి చీర. చూ. చిత్రం 274 (కో. 14); 5. గొల్లవాళ్ళు కట్టే ఒకరకం వన్నెచీర; అమ్మవార్ల మొక్కు-బళ్ళకూ, చనిపోయిన పెద్దల వేర్లమీద పెట్టుబళ్ళకూ వాడ తారు (రా. 10, 20).

కూరాటికలి పర్యా. చూ. కలి. పులవబెట్టినగంజి తేట, బియ్యపుకడుగునీళ్ళు; పడుగుపెట్టేగంజి కావ టానికి ఈ నీళ్ళతో ఎనరుపెడతారు (తె. 21).

కూరాటికుండ రూ. కూరాడుకుండ; పర్యా. కూరాడు. గంజి, బియ్యం కడుగునీళ్ళు పులవబెట్టేకుండ (తె. 18, 14, 17).

కూరాడు 1. పర్యా. కూరాటికుండ గంజి, బియ్యం కడుగు నీళ్ళు పులవబెట్టే కుండ (తె. 11, 12); 2. పర్యా. చూ. కలి. పులవబెట్టిన గంజితేట; బియ్యపు కడుగు నీళ్ళు పడుగుకుపెట్టే గంజికావటానికి ఈనీళ్ళతో ఎనరుపెడతారు (తె. 5, 25, 27).

కూరాడుకుండ చూ. కూరాటికుండ (తె. 12).

కూర్పు (క్రి.) కూర్పు; రెండుమూడు పట్టుపోగులు కలిపి వడిపెట్టటం (తె. 5).

కూలిపడుగు(లు) కూలికి నేసిన పడుగు(బట్ట); పత్తి పండించే లై తులు నూలు వడికించుకొని, పడుగులు తెచ్చి, కూలికి బట్టలు నేయించుకొంటారు (తె. 16).

రెంపు ఉ. రెంపు. 1. ఒకరకం (ముదురు) ఎరుపు రంగు; కొంచెం గలుపువన్నె కలిపింది. చూ. చిత్రం 288 (కో. 1-3, 6-11, 14, 16, 19, 21, 24, 26, 28, 29, 36, 37; తె. 11-17, 22; రా. 1, 6-8, 10-12, 19, 20, 23); 2. తోపురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 12, 13, 15).

కేతరి ఉ. కేత్రీ; పర్యా. బనానె(2). ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టు; అంచులు, కమ్ములు, దీక్షైస్తు నెయ్యి తూనికి వాడతారు; చూ. కేతి(౪). (తె. 4).

కేతరికొలుకులు పర్యా. ముక్కం(పేటు). జరితో గాని, కృత్రిమపు పట్టుతోగాని వరసగా 2-3 పోగులతో నేసిన దీక్షైస్తు; కొన్నిచోట్ల, బంటిగిరలు, కొన్నిచోట్ల చదరంగాను నేస్తారు (తె. 4, 17).

కేతిగాడు పర్యా. చూ. కుక్క(2). డాబీకోలను లేపటానికి దిండుచెక్రాన్ని, కొన్నిచోట్ల దిండుగాడిని, గుంజి ఇవచేకు; దీనికిఒకవైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పాపుచెక్క తొక్కినప్పుడు పళ్ళచెక్రాన్నిగాని, దిండు ఊచల చెక్రాన్నిగాని గుంజుతూ కిండికి పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 192 క. 3, 192 చ. 7, 192 ట. 3 (రా. 16).

కేతి(3) ఉ. కేత్రి, కేతిరి. ఒకరకం కృత్రిమపుపట్టు; నారనూలు; చెట్లపట్టులతో తయారు చేస్తారు; దీన్నే కొన్నిచోట్ల, బాణా(సిల్కు)అనీ, పైజల్ అనీ అంటారు; అంచుల నేతకు వాడతారు; చూ. కేతరి. (తె. 10, 13, 19, 25, 31, 32)

కొత్తంచు చిగురువదిలి. జరిపెట్టి నేసిన అంచు (కో. 24).

కేదగిబెండు పర్యా. చూ. మొగలినార. మొగలి చెట్టు (?) ఊడలనుంచి తీసిననార; కుంచె కట్టుబడిలో, వెన్నుభాగంలోనూ పురికి పై భాగంలోనూ దీంతో గట్టిగా కుట్టువేస్తారు (రా. 24).

కేదగి(పన్నె) 1. కేసరిరంగు మాదిరి, ఒకరకం పసుపురంగు (రా. 16); 2. మొగలిరంగు (రా. 17); 3. వీరపువ్వురంగు; నింజావళికంటే తక్కువ వన్నె (రా. 24).

కేదారేశ్వరప్రతం కా రికపార్లమిమాడుచేసే ప్రతం; తొడుగునోము(లు); కేదారేశ్వరుడి పూజచేసే కథ చెప్పి కొంటారు (కో. 25, 28, 33, 34).

కేసరి(పన్నె) 1. ఎరుపురంగు (రా. 16); 2. ఆరంజి రంగు (రా. 24); 3. పసుపులో ఎరుపువన్నె (తె. 29).

కైకాలబిత్తులు చేనేతపని చేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ; కరికాలబిత్తులు; కరికాలవాళ్ళు (కో. 18).

కైకాలవాళ్ళు చేనేతపనిచేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ(రా. 8).

కైపట్టు చేస్తో పట్టుకొనే అనిపోగులు; కొల్లల (రా. 16).

కైరు చిన్నఉరుపు బొగడి (రా. 12).

కైరుజేలు చిన్నమొగ్గలు వరసగా పడేట్టు నేసిన దీక్షైస్తు (రా. 12).

కైల (బహు. కైళ్ళు) ఉ. కయల; రూ. కలెల; పర్యా. కైజను. చురకలు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం గళ్ళలు; వది, ఇరవై నెంబర్ల నూలుతో, రెండు ముప్పాతిక గజం పొడుగు నేస్తారు (కో. 1, 2).

కైలుమగ్గం ఒకరకం కేతిమగ్గ; నేతలో, రెండు మూడు రంగులు రావటానికి వేరువేరు నాడెలుపెట్టి నేసేది (రా. 13).

కైవారంకట్టు పంటతలచిట్టెలకు పైపై పున ఆకులను కలిపి తాడుతో వేసేకట్టు; చూ. తలకట్టుతాడు(కో. 8).

కొక్కి 1. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరానుమీద పడుగు తోడేట్టును, అనులుపడేట్టు పోగును జరవటానికి, ఒక కొయ్యవట్టెకు బిగించిన రేకుముక్క; సుమారు మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని బెజ్జంలోనుంచి తీసిన పోగు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ, కొయ్యవట్టె జరిగి దానికి బిగించిన రేకు ముక్క, పోగునుగూడా జరుపుతుంది; ఇలా జరగటంలో అని పడుతుంది; ఇటువంటివి, పట్టెపొడునా వరసగా, కొన్నిచోట్ల 40, ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (రా. 2, 7); 2. పర్యా. చూ. కుక్క(2). డాబీకోల

లను లేపటానికి, దిండుచెక్రాన్ని, కొన్నిచోట్ల దిండు గాడిని, గుంజి ఇవచేకు; దీనికి ఒకవైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పాపుచెక్క తొక్కినప్పుడు, పళ్ళచెక్రాన్ని గాని, దిండుఊచలచెక్రాన్నిగాని గుంజుతూ కిండికి, పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 192 క. 3, 192 చ. 7, 192 ట. 3 (రా. 11, 15, 18).

కొక్కిమాను పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాను కట్టుబడిలో పడుగుదూర్చే బెజ్జాలుగల రేకుముక్కలు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యవట్టె; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ దీన్ని ముందుకూ వెనక్కూ జరుపుతుంది. చూ. చిత్రం 50.11 (రా. 2).

కొక్కు 1. పర్యా. చూ. నిలుపు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు బిగించి నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 5); 2. పట్టుదారం వడకటానికి, పెద్దరాట్నానికి దగ్గరగా, గాజులపట్టెను, కదుర్లపీటను అను రేపే అడ్డవట్టెకు ఆధారంగా నేలలో పాతిన నిలుపువట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 29.3 చ. 16 (తె. 5).

కొక్కుగుంజ పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను

మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 4).

కొక్కెం 1. పర్యా. చూ. కొండి(4). పడుగేరు కర్రకు కలిగించే ఇనప(గొలుసు)కొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (కో. 7, 8); 2. పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చుగుదులు తగిలించే వంకర ఇనపక్షిచ; దీన్ని మామూలుగా. మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 28); 3. పర్యా. చూ. కొండి(7). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదీయ్యటానికి, పలక నూత్రం చివర వేసిన వంకర ఊచ; ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని మగ్గం పై తాడుకువేసి, పలకనూత్రం దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 109 క. 1 (కో. 9); 4. వజానేతకోసం అమర్చిన దొడ్డిలో, నడిమిజల్లినించి కిందికి వేలాడే లావుదారానికి చివర, కన్నాలజల్లికింద తగిలించిన కొండి; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్నిపట్టుకొని దారంకిందిగుంజి, టిక్కబల్లి గాడిలో దూరుస్తారు; ఇటు వంటివి దారానికి ఒకటి చొప్పున వరసగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 184 చ. 9 (కో. 88, 84, 78).

కొక్కెలతాళ్ళు వజానేతకోసం అమర్చిన దొడ్డిలో, తెరచివ్వ దగ్గరినించి కిందికి వేలాడే లావుదారాలు; వీటికిచివర, కన్నాలజల్లికింద కొక్కెలు ఉంటాయి; నేత నేసేటప్పుడు, కొక్కెలు పట్టుకొని వీటిని కిందికి గుంజి, టిక్కబల్లి గాళ్ళలో దూర్చి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రం 184 చ. 7 (కో. 84, 87).

కొక్కెలచొడ్డి అంచుల్లో డిత్తెల్లుపడే వజానేతకోసం మగ్గానికి పైన అమర్చిన చ్చటం; దీంట్లోకి దూర్చిన కుచ్చుదారాలకు చివర కొక్కెలు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 184 క. 1 (కో. 88).

కొక్కెలబల్లి పర్యా. చూ. టిక్కబల్లి. వజానేత కోసం అమర్చిన దొడ్డిలో కిందికి గుంజిన కుచ్చుతాళ్ళు తగిలించటానికి గాళ్ళు చేసిన చెక్క. చూ. చిత్రం 184 చ. 10 (కో. 88).

కొంకరికట్టె చూ. కొంకిడికట్టె (తె. 6, 8).

కొంకి 1. ఉ. కొంక; పర్యా. కొంకికట్టె, కొంకి కర్ర, కొంకిడి(1), కొంకిడికట్టె, కొండి(కట్టె), కొమ్ము (1), గొడికట్టె, వంకెం. ఊడైతాడు తగిలించి బిరుపెట్టే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (కో. 2, 4, 7, 8, 14, 18; తె. 12, 17, 21, 22, 24-31, 33); 2. పర్యా. చూ. కొండి(4). పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనప (గొలుసు) కొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (కో. 2, 9, 8);

3. పర్యా. దోటి. సరిచేయటానికి ఉన్నిపడుగు చాపి నప్పుడు సరితాడు బిగింపుకు వేసిన వంకరకట్టె; తాడు దీనికి తగిలించి సరిగూటానికి చుట్టి గుంజుతారు (తె. 28); 4. పర్యా. చూ. నాగపానెం. నేతమోకుచుట్టే ఒకరకం చేతిగూటానికి బిగించిన ఇనపక్షిచ; కొన్నిచోట్ల రేకు; మోకుచుట్టిన తరవాత, దీన్ని చెక్రంవళ్ళు సందులోకి జరుపుతారు. చూ. చిత్రం 122 ట. 2 (రా. 1); 5. పర్యా. చూ. నాగలి. చేతిమగ్గంమీద డిత్తెల్లు నేసేటప్పుడు, పేటు అడపోగులు ఎత్తిపట్టుకొనే కొయ్యపనిముట్టు; నాగలిజకారంలో ఉంటుంది; దీన్ని మగ్గానికి పై నుంచి వేలాడదీస్తారు. చూ. చిత్రాలు 111 చ. 2, 186 త (తె. 21); 6. పర్యా. చూ. కొండి (6). అచ్చుగుదులు తగిలించే వంకర ఇనప ఊచ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గంపై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 10).

కొంకికట్టు ఊడైనిలపెట్టుటానికి బిగించే తాడు; చూ. ఊడైతాడు (రా. 16).

కొంకికట్టె ఉ. కొంక-, కొంకట్టె, కొడ్డి-; పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగిలించి బిరుపెట్టే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (తె. 1, 2, 4, 5, 11, 12; రా. 15, 22, 24).

కొంకికట్టెతాడు పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలపెట్టి, కిందిగూటానికి బిగించేతాడు; ఇటు వంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 68 క. 5 (తె. 5).

కొంకికర్ర పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగిలించి, బిరుపెట్టే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (కో. 18; తె. 10).

కొంకిడి 1. పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగిలించి, బిరుపెట్టే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (తె. 9, 22); 2. పర్యా. చూ. దోటి(కట్టె). ఉన్ని మగ్గించివర వేసిన వంకరకర్ర; దీన్ని తాడుతో కలిపి గూటానికి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 315 క. 17 (తె. 22).

కొంకిడికట్టె చూ. కొంకరికట్టె; పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగిలించి, బిరుపెట్టే పంగల కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (తె. 19, 20).

కొంగతుకు (క్రి.) చీరకొంగునేతలో రావలసిన రంగుపోగులు పడుగులో కలుపుకోటం (రా. 14).

కొంగు 1. పర్యా. చూ. మైటచెరగు. చీరకట్టు కొన్నప్పుడు, బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చెరగు; చీరచివరి మూరెడు భాగం; మామూలుగా, ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు (కో. 10); 2. పర్యా. చూ. చెరగు. చీర చివరిభాగం; మామూలుగా, బద్దెనేసిన తరవాత, తేనెడు బెత్తెడు నుంచి మూరెడుపొడుగు వరకూ (కమ్మి, డిత్తెన్లు మొ.వి) నేస్తారు; ఇటువంటివి రెండు (మైటచెరగు, కట్టుచెరగు) ఉంటాయి (కో. 1, 5, 9, 10; తె. 2, 5, 6, 12, 17, 18, 22, 31; రా. 14, 16).

కొంగుచీర చెరగుకు వేరే రంగుపెట్టిన చీర (తె. 31).

కొంగుతొడుపు (క్రి.) చీరకొంగు నేసేటప్పుడు డిత్తెనుకోసం రంగుపోగులు మెలిపెట్టి పడుగులో అక్కడక్కడ దూర్చటం (రా. 14).

కొంగునేత పర్యా. చెరగునేత. చీరమొదటగాని, చివరగాని మూరెడుపొడుగున నేసిన నేత (రా. 16).

కొంగుపూలపీతాంబరం కొంగులో డిత్తెన్లు నేసిన పట్టుబట్టు; దీన్నే గులాబీపీతాంబరం అనీ అంటారు (తె. 5).

కొంగుపూలు చీరకొంగులో నేసిన డిత్తెను పువ్వులు (కో. 9).

కొంగుసేడు పర్యా. చూపు(నేత). బట్టు ముందరి భాగంలో మూరెడుపొడుగు నేసిన నేత; మొదటి నేత; చిక్కగా నేస్తారు (తె. 11).

కొట్టిడిచీర ఒకరకం గళ్ళుచీర (రా. 7).

కొట్టిడినేత ఉ. కొట్టిడి-ఒకరకం గడినేత (రా. 7).

కొట్లం నారపడుగు నలగగొట్టే కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 308 (తె. 25).

కొడత పర్యా. గట్టం. గూటం; చేత్తో డిత్తెన్లు అద్దబప్పుడు, బట్టుకు నునుపురావటానికి, ఒక కొయ్య దిమ్మమీద దీంతో కొడతారు; కొన్నిచోట్ల, చలవచేసిన భాదీతువ్యాళ్ళు చదును చెయ్యటానికి వాడతారు. చూ. చిత్రం 287 చ. 1 (తె. 2).

కొడతం ఉ. కొడుతం; రూ. కొడితె; పర్యా. ఉన్నికొడిత. ఉన్నిదంచే కొయ్యగూటం; బండమీదవేసి కొడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఉన్నిమీద వలకప్పి దీంతో కొడతారు. చూ. చిత్రం 307.2 (తె. 26, 27).

కొడతలి ఉ. కొడతలు; చూ. కొణతలి(1) (కో. 20, 21).

కొడితి పర్యా. చూ. గూటం(1). దూరి పోటప్పుడు

కమానురంకొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (రా. 17).

కొడితె చూ. కొడతం (తె. 6).

కొడుపు రూ. గొనుపు; పర్యా. గంటం(5). సలాఖ. పత్తినించి గంటలు వేరుచెయ్యటానికి వాడే ఇనపకడ్డి; ఇది అప్పుడాలకరలాగ ఉపయోగిస్తుంది. చూ. చిత్రాలు 2.2, 2.2 (తె. 2).

కొణతం(విళ్ళ) చూ. కొణతలి(3). (కో. 6).

కొణతలి ఉ.కొంతలి.1.రూ.కొడతలి; పర్యా.చూ. రాటి. గుమ్మంటాలంటి పనిముట్టు; పంచె మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలవనుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (కో. 17, 18, 24); 2. ఒకరకం చిన్న రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 ద. 2, 2, 2 (కో. 22, 27); 3. రూ. కొణతం; పర్యా. విళ్ళ (7). ఊడైతాడు విగింపుకు వేసే కొయ్యచెక్క; దీనికి రెండువైపులా రెండు చిల్లిలుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 62 వ. 2, 62 క, చ (కో. 6).

కొణతలిదిమ్మ ఉ. కొంతలి-; పర్యా. చూ. దూపిరి (2). రాటి తిరగటానికి, రాటిమాలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 18).

కొణతలిదుక్క పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిమాలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 34).

కొణతం దవలి(పట్టు) పడుగు సరిచేయటానికి నిల పెట్టిన ఊడైతాడు విగింపుకోసం వేసిన కొయ్యవిళ్ళ; చూ. విళ్ళ(7). చూ. చిత్రం 297.2 (తె. 7).

కొండగొర్రె ఒకరకంగొర్రె; దీనిబొచ్చు ఎర్రగా ఉంటుంది (తె. 22).

కొండపత్తి కొద్దిపాటి ఎరుపువన్నెపత్తి; మేలరకం; దీంతో 60-120 సెం.దాకా దారం తియ్యవచ్చు; ఇది శ్రీకాకుళం జిల్లాలో పొందూరు, బొంతలకోడూరు ప్రాంతాల్లో పండే మేలిరకం పత్తి (కో. 19, 20, 33, 34, 36, 37; తె. 28).

కొండి ఉ. కొండె. 1. పర్యా. ఉంగరం(2). పుంకరుదుక్కుకు విగించిన ఇనపకొక్కెం; నూలుపోగు దీంట్లోకి దూర్చి పుంకరుకు చుడతారు. చూ. చిత్రాలు 33 క. 2, 31 ట. 2 (తె. 11); 2. పర్యా. తిరుగుడు కొండి(1).ఊడై అద్దవట్టెకుగాని, సరిగుంజుకుగాని విగించిన ఇనపపనిముట్టు; చూ. గొలును (కో. 4; తె. 8; రా. 5, 6); 3. వంకెన(=పడుగేరుకర్ర విగింపుకోసం తగిలించే ఇనపకొక్కెం పనిముట్టు) చివరి కొక్కెం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 70 ట. 3 (తె. 17,

28-28, 80); 4. పర్యా. కాడ, కొక్కెం(1), కొంకి (2), గొలుసుకొండి, గొక్కెం(1), చువ్వ(3). పడుగేరు కర్రకు తగిలించే ఇనపగొలుసు కొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (తె. 4, 5, 11, 14, 21); 5. అచ్చుకట్టే జంత్రం కొయ్యకు బిగించిన ఇనపకొక్కెం; అచ్చుకర్ర దీనికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 ట. 1 (తె. 15); 6. పర్యా. ఇరువుకొండి, కొక్కెం(2), కొంకి(8), కోతికొండి, గడ్డగోరు, గిరక కొండి, గుండి, గుడికమ్మి, గొడ్డెం, చింతకాయ, నాగ వానం(5), లింకు, వంకీ, సీల(11), సూత్రపుకొండి. అచ్చు గురులుతగిలించే వంకర ఇనపక్షిచ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం వైదండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చు గుడికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 14; తె. 4, 10-12, 14, 15; రా. 4); 7. రూ. గొండి; పర్యా. కొక్కెం(8), పలకొండి. చేతిమగ్గం పలక వేలాడదీయటానికి, పలకసూత్రం చివర వేసిన వంకర ఊచ; ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని మగ్గం వైతాడుకు వేసి పలకసూత్రం దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 త. 1 (తె. 4, 18); 8. పర్యా. చూ. కమాను(3). మరనాడె గాడిలో, ముల్లుకు గుచ్చిన కొయ్యకండెక్షిచ ఊడి పోకుండా బిగించిన ఇత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 131 త. 2 (తె. 21, 28-28, 80).

కొండి(కట్టె) పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడై తాడు తగిలించి, బిరుపెట్టే పంగలకొయ్య; కొన్ని చోట్ల దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (కో. 9; తె. 7; రా. 18, 18, 24).

కొండితాడు పర్యా. అచ్చుకట్టుదారం, అచ్చుతాడు, అచ్చుదారం(1), అచ్చుదిద్దకంతాడు, కొండిదారం, గుర్రపుతాడు, దండెతాడు(1), పినర(తాడు), బిరు దారం(1), బిళ్ళతాడు(2), బెదనుదారం, బెంతితాడు, బెంతిదారం(1), రేపుతాడు, రేపు(దారం), వడితాడు (4). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చు కర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చు కదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 9, 10; తె. 4, 5, 11-17, 80).

కొండిదారం పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టే టప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చుకర్రమీది మెలి కల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరు స్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 6; తె. 5, 28, 27).

కొండ్లకర్ర 1. (-తాడుకు) ఉ. కొండ్లకర; పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగుచాపినప్పుడు, కిందిపోగులు

కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లలవెంబడి దూరుస్తారు; మామూలుగా దీనికి రెండు ఇనపకొండ్లుంటాయి; ఇటువంటివి, రెండుకర్ర లుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (తె. 10-13, 16; రా. 7, 8, 10); 2. పర్యా. చూ. గాజులకట్టె. పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, పెద్దరాట్నందగ్గర కదుర్ల పీటకు కిందగా, కొన్నిచోట్ల పక్కన, పెట్టెకొయ్యపట్టె; దీనికి ఇనప చుట్టు(కొన్నిచోట్ల, కొండ్లు) బిగించి ఉంటాయి; దారం వడికేటప్పుడు, కదురుపోగులు దీని కొండ్ల గుండా వచ్చి డొలకమీద చుట్టుకొంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 18 (తె. 12).

కొండ్లకోల పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లలవెంబడి దూరు స్తారు; ఇటువంటివి రెండువైపులా రెండుంటాయి; మామూలుగా, దీనికి రెండు ఇనపకొండ్లుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (తె. 1, 2, 4, 5, 11, 12).

కొండ్లగొలుసు పర్యా. చూ. గొలుసు(3). ఊడై అడ్డపట్టెకుగాని, సరిగుంజుకుగాని బిగించిన ఇనపపని ముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొండ్లుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ర. 2, 70 (తె. 1).

కొండ్లపీట పర్యా. చూ. గాజులకట్టె. పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, పెద్దరాట్నందగ్గర కదుర్ల పీటకు కిందగా, కొన్నిచోట్ల పక్కన, పెట్టెకొయ్యపట్టె; దీనికి ఇనప చుట్టు(కొన్నిచోట్ల, కొండ్లు) బిగించి ఉంటాయి; కదురు పోగులు కొండ్లగుండా వచ్చి డొలకమీద చుట్టుకొం టాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 18 (తె. 5).

కొదమ ఊతపదని గొర్రె (తె. 11).

కొనకొయ్య పర్యా. చూ. వెనక(టి)కొయ్య. ఆను పీటకు వెనక బిగించిన పుల్ల(లు); తలకొయ్యలకంటె వీటి సంఖ్య తక్కువ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 45 క. 4 (తె. 28).

కొనపీట పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. ఆనుపీటల్లో చినరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆను కొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 3 (తె. 24).

కొనముక్కు పర్యా. చూ. పంతుముక్కు. పంతుకు కిందివైపున అకుల చివర్లను కలిపికట్టిన కొన. చూ. చిత్రం 19 క. 8 (తె. 33).

కొప్పతోలు కమాను (=దూది పకే కొయ్యపని ముట్టు) కట్టె చివరివంపుకు చుట్టి నతోలు. చూ. చిత్రం 9.8 (తె. 28).

కొబ్బరినార తెంకాయపీచు; దీంతో మూడుపేట

లుగా తాళ్ళు, అయిదారు పేటలుగా మోకులు పేను తారు (కో. 12).

కొబ్బరినారచీర ఉ. కొబ్బెర-. నిలుపుపోగులు తెలుపు, పేకపోగులు ఎరుపు రంగుల్లోపెట్టి నేసిన చీర; కొంగుకు రంగు అప్పుతారు; ఎక్కువగా వడ్డెరవాళ్ళు గొల్లివాళ్ళు కడతారు (తె. 11, 13).

కొబ్బరిపీచు తెంకాయపీచు; దీంతో మూడుపేటలుగా తాళ్ళు, అయిదారుపేటలుగా మోకులు పేను తారు (కో. 17, 20).

కొబ్బరిబరితె పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటి వై బద్దలను బిగించి వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా, కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటి నూలంపిద తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 29).

కొబ్బరినెలగడిచీర మూడేసి రంగుల పోగులు పడుగుంటేకలుపెట్టి నేసిన గళ్ళుచీర (కో. 10).

కొబ్బెరకుంచె నేతనేసేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు, పడుక్కు గంజిపూసే కుంచె; కొబ్బరిపీచుతో చేసింది. చూ. చిత్రం 41 (కో. 33).

కొమ్ము 1. పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగిలించి, బిరుపెట్టే వంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 8 క. 8 (కో. 12; తె. 32); 2. పర్యా. చూ. దిద్దు(దు)బిళ్ళ, అచ్చుకరకు కట్టిన వడిదారం బిరుగా ఉండటానికి, వై మెలిక(పూస)ల మీద రుద్దే దుప్పికొమ్ము. చూ. చిత్రం 98 (కో. 3, 4, 14, 16, 18, 21, 24, 26, 33, 37); 3. పర్యా. చూ. చమురుకొమ్ము. నూనె పోసుకొనే దుప్పికొమ్ము; మగ్గానికి వేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు, నాడెను సాపుచెయ్యటానికి గుడ్డతో నూనె పూస్తారు. చూ. చిత్రం 121 క. 16 (కో. 9; తె. 16, 32; రా. 21); 4. పర్యా. చూ. చేతినాడె. పడుగుపైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చి చేత్తోవినీరే నాడె; గేదె కొమ్ముతో చేసింది; చూ. నాడె. చూ. చిత్రం 181 చ (కో. 1-3, 6; తె. 1, 2; రా. 11, 13, 16, 17, 21-24); 5. పర్యా. చూ. నాడె. నేతనేసేటప్పుడు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్యవేసే, పేకదారంకండె అమర్చిన వనిముట్టు; గేదెకొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ.వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 (కో. 4, 8; తె. 1; రా. 8-10, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 24).

కొమ్ము-అట పర్యా. కండెఅట. నేతనేసేటప్పుడు,

కండె అమర్చిన నాడె, కుడి ఎడమలకు వస్తూపోతూ ఉండటం; కండె అడినప్పుడు, వై పోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య పేకపోగు పడుతుంది (కో. 1).

కొమ్ము-ఇగ్గు (క్రి.) పడుగుపోగులకు మధ్యగుండా పేకదారపు కండె గల నాడె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు సారేట్టు చెయ్యటం; చేతిమగ్గం నేతలో విసురుతారు; మరమగ్గంనేతలో కుచ్చు గుంజతారు (రా. 18).

కొమ్ముకడుపు పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేకదారం కండె అమర్చే సదు. చూ. చిత్రం 181 చ. 1 (రా. 24).

కొమ్ముగాడి ఉ. -గాడి; పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో, పేకదారంకండె అమర్చేసదు. చూ. చిత్రం 181 చ. 1 (తె. 2; రా. 13).

కొమ్మువిమ్ము (క్రి.) పడుగుపోగులకు మధ్యగుండా పేకదారపు కండె గల నాడె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు సారేట్టు చెయ్యటం; చేతిమగ్గంనేతలో విసురుతారు; మరమగ్గంనేతలో కుచ్చు గుంజతారు (రా. 24).

కొమ్మునాడె 1. పర్యా. చూ. నాడె. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చినవనిముట్టు; గేదెకొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 (కో. 8, 9); 2. ఉ. -నాడి; రూ. కొమ్ములాడె; పర్యా. చూ. చేతినాడె. పడుగు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్యవేసే పేకదారంకండె అమర్చి, చేత్తోవినీరే నాడె; గేదెకొమ్ముతో చేసింది. చూ. చిత్రం 181 చ (కో. 1, 2, 5, 14, 22; తె. 20, 29, 33).

కొమ్ముపారు (క్రి.) నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో నాడె ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు అడ్డంగా వెళ్ళటం (రా. 15, 17, 24).

కొమ్ముపూస పర్యా. చూ. పూస(8). మరనాడెలో, కండెపోగు బయటికి రావటానికి బెజ్జంచేసి విగించిన గాజుపూస; కొన్నిచోట్ల, పోగు దూరేసందు (=బెజ్జం); దీంట్లోనుంచి పోగు సాపుగా వస్తుంది; మామూలుగా ఒకటి, కొన్నిచోట్ల 2-4 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 181 త. 1 (రా. 12).

కొమ్ముముల్లు పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున విగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 క. 3 (తె. 2; రా. 15, 22).

కొమ్ములాడె చూ. కొమ్మునాడె(1). (తె. 3).

కొమ్మువాటు పర్యా. చూ. వాటు(1) నేతనేసేటప్పుడు, పడుగు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య పేకదారం వచ్చేటట్లు నాడె చెయ్యటం (కో. 6).

కొమ్మవాటుఇగ్గు (క్రి.) పర్యా. వాటులాగు. నేత పడుగులో పేకదారం పడటానికి, మరమగ్గం కుచ్చు గుంజటం; కుచ్చు ఏవైపుకు గు.జితే, నాడె ఆవైపుకు వెళ్తుంది (రా. 12).

కొమ్మవాటేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. వాటేయు. పడుగుపోగులకు మధ్యగుండా పేకదారపుకండె ఒక వైపునుంచి మరొక వైపుకు పారేట్టు చెయ్యటం; చేతి మగ్గం నేతలో, వినురుతారు; మరమగ్గం నేతలో కుచ్చు గుంజతారు (కో. 8).

కొమ్మేయు (< కొమ్మ వేయు; క్రి.) పడుగుపోగులకు మధ్యగుండా పేకదారపుకండె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు పారేట్టు చెయ్యటం; చేతిమగ్గం నేతలో వినురు తారు; మరమగ్గం నేతలో కుచ్చు గుంజతారు (కో. 8).

కొయ్య 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది ఏకే టప్పుడు కమానునరంకొట్టే కొయ్యబడితే. చూ. చిత్రం 9.18 (కో. 9); 2. పర్యా. చూ. సరిగుంజ(1). ఆరు బయట చాపిన పడుగు, రెండోవైపు కట్టటానికి పాతిన కొయ్య. చూ. చిత్రాలు 68 ట. 1, 68 ర. 1, 68 (తె. 3, 4; రా. 22); 3. పర్యా. చూ. సరికొయ్య (1). ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 68 క. 7 (కో. 28, 81; తె. 4, 81, 82); 4. పర్యా. చూ. చేతి గూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (రా. 11); 5. పర్యా. కోల(5), జంత్రికొయ్య; జంత్రిపుగూటం, నిలుపుకొయ్య(4). అచ్చుకట్టే జంత్రిం కిందిపీటగాని, నిలువుకమ్మిగాని బిగించినపుల్ల; సుమారు శ్రేణెడు పొడుగుది; మామూలుగా, పెద్దపట్టెకు రెండు, నిలువుకమ్మి-కొన్నిచోట్ల, నిలుపుపీటకు-ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 3 (కో. 26, 27, 81, 85, 87; తె. 18); 6. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి, నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకుచుట్టి, పడుగు బిరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేత మోకు పెడకోలకుకట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగు తారు. చూ. చిత్రం 127.18 (కో. 9); 7. అడ్డకొంగు పట్టెకు బిగించిన చిన్నపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 284 చ (తె. 17); 8. పర్యా. చూ. ఆసు కొయ్య(3). ఆసుపీటకు దిగగొట్టిన నిలువుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టిపచ్చేట్టు, ఆసుకు నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (కో. 21-28, 26, 87; తె. 7,

9, 11-13, 15, 22, 24, 25, 28-33); 9. పర్యా. చూ. అనికొయ్య. ఆసుపోనేటప్పుడు, పడుగులో అనులు పడటానికి కచ్చిపీటకు బిగించిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 45 క. 6 (కో. 21, 24, 29, 31, 33, 84; తె. 29, 81); 10. పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంకు టలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 9, 16, 21, 22, 25; తె. 4, 11, 18); 11. చిటికెకట్టటానికి నూలుపోగులు చుట్టిన పుల్లలు; అడ్డపీటకు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 285.2 (తె. 11).

కొయ్యకండె పర్యా. లాటూచ. పేకదారం చుట్టే కొయ్యపుల్ల; దీంతో చుట్టినకండె, మరమగ్గం నాడెలో అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 చ (కో. 7).

కొయ్యగుది ఉ. -గుతి; పర్యా. చూ. వంటిగుది. దోనెగాడిలో బద్దెపవ్వ బిగించటానికి, పుల్లకు కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (తె. 29).

కొయ్యగూటం పర్యా. చూ. గుబ్బికొయ్య(2). ఎదురుదోనెను మోసే కొయ్యగూటం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 110.8 (రా. 5).

కొయ్యపట్టె ఉ. కొయ్యపట్టి; పర్యా. చూ. మేరువు పలక. మరమగ్గం చల్లంలో నిలుపుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడ తారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద ఇటూ అటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 17).

కొయ్యలాను ఒకరకం ఆసు; చేతిఆసు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 29).

కొరిచెవాళ్లు ఉ. కొరిచ్చోళ్ళు. నూలు సరిచేసే కుంచెలు తయారుచేసే ఒక తెగ; ఎరికలవాళ్ళు (రా. 16).

కొరిపం ? ఒకరకం అంచు (తె. 6).

కొలకట చూ. కొలికి(5). (తె. 14).

కొలకొయ్య చూ. కొలతకొయ్య (కో. 28, 87).

కొలతకొయ్య ఉ. కొల్ల-; రూ. కొలకొయ్య; పర్యా. కుంటికొయ్య, తాపనకొయ్య, మీదికొయ్య, మూరకొయ్య. ఆసుమీద పడుగు ఎక్కువ రావటానికి వక్రపట్టెకు బిగించినకొయ్య; మామూలుగా, ఇటు వంటివి నాలుగుంటాయి; కావలసిన పడుగుపబ్బి 1-4 వరకూ ఈ కొయ్యలకు గూడా నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 ట. 2-5 (కో. 25, 26, 80-82, 85).

కొలతకొల పడుగు మూరకొలిచే కర్ర; రెండు మూరల పొడుగుది (తె. 2).

కొలతగురిగె ఉ. -గురిగి; పర్యా. చూ. పాపు(2). రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు పులాలు పట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (తె. 4).

కొలతతెడ్డు ఉ. కొలతెడ్డు; పర్యా. చూ. పాపు(2). రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు పులాలు పట్టేది; దీన్ని పొడుగాటి కాడకు కడతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 6 (కో. 33).

కొలతబల్ల పర్యా. చూ. టుకినీ. పన్నెదందెల మధ్య బిగించే పుల్లులు ఒకే పొడుగులో తెవటానికి కొలిచేవిచ్చ. చూ. చిత్రం 89 క. 7 (కో. 33).

కొలికచేరుకోక ఒకరకం నేత చీర (రా. 19).

కొలికంచు రెండుపోగుల దారం నిలువుగా పడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 4).

కొలికపట్టె పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసు కట్టుబడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే, బెజ్జాగుల రేకు ముక్కలు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె; మరాసు తిరిగినప్పుడు కీలుఆడుతూ, దీన్ని ముందుకూ వెనక్కూ జరుపుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 50-11 (కో. 3).

కొలికి ఉ. కొలుకు, కొలికె, కొల్కి.. 1. పర్యా. ఇల్లు(1), ఈనె(2), కవ్వ(1), గుడి, గూడు(2). ఆసు పోసిన నూలులో ఒకటి పైకి, ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండు పోగులదారం (కో. 2, 4, 5, 7-15, 19, 22; తె. 1, 3-5, 11-13, 15, 16, 26; రా. 1, 3, 7-16, 19); 2. ఒకరకం ముడి; ఊడైవన్నీలప్పుడు, కాడుతో కిందిగూటానికి వేస్తారు. చూ. చిత్రం 73 (తె. 18); 3. రూ. గొలికె; పర్యా. అచ్చుకొలికి, అచ్చుగూడు, అచ్చురి, అని(2), అనివడి, ఉరి(1), కత్తెర(1), కవ్వ(2), గొలుసు(4), పోటువడి, మెలికె, వడికత్తెర, వడికొలికి, వడిగూడు, వడిమెలికె. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.8 (తె. 29; రా. 6, 11, 13-15); 4. రెండుపోగుల పట్టుదారం (తె. 5, 12); 5. (-పెట్టు) రూ. కొలకట. ఆసుపోసేటప్పుడు, మొదటి ఆసుకొయ్యకు వేసిన దారపు మెలిక (తె. 11, 13, 16); 6. (-పెట్టు, -వేయ) రూ. కొల్కడ; పర్యా. చిలకడ(2). కాడుతుట్టు; మిడిగూటానికి నేత మోకువేసి పెడకొలకు తగిలించి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 129 క. 8 (కో. 9; తె. 12, 13, 15-17; రా. 8).

కొలికిఅతుకు (క్రి.) బద్దెపోగులకు రెండేసి పడుగు పోగులు కలిపి అచ్చుతకటం (రా. 10).

కొలికినేత పర్యా. చూ. చల్నేత. వేకపోగులు కలవకుండా విడివిడిగా కనిపించేట్లు నేసిననేత; మేటి నేతమాదిరిది; అనిమూసి నేస్తారు (రా. 3).

కొలికిపోగులకర్ర ?పైకోలల (కో. 3).

కొలికిమళ్ళచీర వేరెమవెడల్పుగడి పడేట్టు నేసిన ఒకరకం గళ్ళచీర (తె. 15).

కొలికిముంగిచీర ఉ. కొలికిముంగిచీర. ఒకరకం చిన్నగడిచీర; రెండుపోగులు ఒకరంగు, రెండుపోగులు మరొకరంగు పెట్టి నేస్తారు (తె. 4, 12).

కొలికికారుకావికోక రెండునాడెలతో, రెండు రంగుల నూలు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 19).

కొలుకులకర్ర పడుగులో పైకోలలకు దూర్చే కర్ర; దేవాంగులవాడుక (కో. 7).

కొలుకులకోల పర్యా. చూ. మేకులకమ్మి. మరాసు మీద పడుగు పోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులు రావటానికి, మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గలపట్టె వక్కకు జరిగినప్పుడు, పడుగులో అనులుపడతాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (తె. 13).

కొలుకులపట్టె పర్యా. చూ. మేకులకమ్మి. మరాసు మీద పడుగుపోసేటప్పుడు, పడుగులో అనులురావటానికి, మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గలపట్టె వక్కకు జరిగినప్పుడు, పడుగులో అనులుపడతాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 4).

కొలుకులమళ్ళచీర ఉ.-మల్లచీర. నిలువుకు తెలుపు, అడ్డానికి రంగునూలుపెట్టి రెండేసి పోగులు పడేట్టు నేసిన గళ్ళచీర. (తె. 18).

కొలుకులుతీయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో చిక్కులు తియ్యటం (తె. 3).

కొలుకొయ్య (<కొలుకు+కొయ్య) పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివరపాతిన కొయ్య; దీనికి, నేతమోకు కొలికివేసి పెడకొలకు చుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కుంగుంజుతారు; కొన్ని చోట్ల, నేతమోకు పెడకొలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగు మెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల; ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 17).

కొల్కడ ఉ. కొల్కట; చూ. కొలికి(8). (తె. 11, 14).

కొల్లిగిన్నె పర్యా. చూ. పాపు(2). రంగు కొలుకు కొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు పులాలు పట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (రా. 11).

కొల్లదబ్బ (<కొలతబద్ద) పర్యా. చూ. లచ్చన

లాక. అచ్చతికిన పడుగుమీద, గుర్తులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనేబద్ద; మామూలుగా, గణెం-కొన్ని చోట్ల, మూరెడు-పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల, మలగట్టు కర్రతో కొలుస్తారు (రా. 18).

కొల్లదారం (<కొలతదారం) పర్యాయ. చూ. అంటితాడు. అచ్చతికిన పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి కొలిచేదారం; మామూలుగా గణెం పొడుగుది (రా. 18).

కొల్లబిళ్ళ పర్యాయ. చూ. టుకినీ. పన్నెదండెలమధ్య బిగించే పుల్లలు ఒకే పొడుగుతో తెంపటానికి కొలిచే కొయ్యబిళ్ళ. చూ. చిత్రం 89 క. 7 (కో. 24).

కొల్లజేయు (క్రి.) పడుగుపోగులు విడదీయటం; విప్పటం (రా. 22).

కొల్లాయిగుడ్డ పర్యాయ. చూ. అంగవస్త్రం. మగ వాళ్ళు మోకాళ్ళవరకూ కట్టుకొనే ఒకరకం చిన్న బట్ట; సన్నటి అంచుపెట్టి, 2-5 మూరల పొడుగున వలచగానేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ముతకది; కొన్నిచోట్ల, తువ్వాయిమాదిరిగా దీంతో ఒళ్ళు తుడుసుకొంటారు; కొందరు మడిగట్టుకొంటానికి వాడతారు (కో. 13, 15).

కొల్లె ఒకరకం కత్తి; దీంతో కుంచెపురి కొనలు సమంగా కొస్తారు. చూ. చిత్రం 88 (కో. 35).

కొనకట్టు పర్యాయ. చూ. చెంపకట్టు. కుంచె చెంపలకు వేసిన దారపుకట్టు; ఇటువంటివి రెండు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 78 క. 9 (కో. 28).

కొనపిట్ట పర్యాయ. చూ. బిరుచిట్టె(2). పంచెకుల మధ్య బిగింపుకువేసే అడ్డబద్దల్లో కిందివి. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 16).

కొనసేత పర్యాయ. కడకట్టుసేత. బట్టచివరిభాగంలో నేసిన సేత (కో. 10).

కొనమలకర్ర అల్లుచేసేటప్పుడు, ఒకబట్ట సేతకు సరివడే పడుగు బిగింపుకోసం చివరపెట్టిన కత్తె; మామూలుగా ఒకటి, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి; పొట్టెలతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఒకబద్ద ఊడించి, పడుగు చివరి పాయలు చుడతారు. చూ. చిత్రాలు 127-10, 128 త. 3 (కో. 33, 34).

కొనమలబద్ద పడుగులో చివర దూర్చిన వెడరుబద్ద; పడుగుమడతలో దూర్చింది (కో. 33, 34).

కొనమలవిరుపు ఉ. -ఇరుపు. మలలుగా ఏర్పరచిన పడుగుకట్టలో చివరి లాక (కో. 34).

కొళిపిగుటం సేతమోకు రాపిడికి అరక్కుండా, గొట్టం తొడిగిన మిడిగూటం; చూ. మిడిగూటం; చూ. చిత్రం 128 బ (రా. 15).

కోక పర్యాయ. చీర(1). ఆడవాళ్ళు కట్టుకొనే బట్ట,

దీనికి మామూలుగా, రెండు అంచులు, రెండు కమ్ములు నేస్తారు; రకరకాల రంగుల్లోనూ, రకరకాల డిజైన్లలోనూ వాడుక; ఎక్కువగా, సమస్తపదంలో వాడుక (కో. 1, 3, 4, 8-10, 17-19, 22-24, 31; తె. 33; రా. 11, 19, 19ఎ).

కోకంచు చివర, తెల్లజమిలిపోగులుపెట్టి లోపల మూడువేళ్ళ వెడల్పున రంగుదారం పెట్టి నేసిన చీర అంచు (కో. 4).

కోకలదారు రెండు చీరలు; బద్దెతో కలిసి ఉన్నవి (కో. 4).

కోక-వాక గుడ్డ, గుడుసు అన్నదానికి సమానార్థక ప్రయోగం (కో. 7).

కోకో కోకోపాడి రంగు (కో. 24, 35).

కోకోచీర చేకిలేటురంగుచీర (కో. 35).

కోట తివాసీసేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (తె. 10).

కోటకురమలు గొంగళ్ళునేసే కురమవాళ్ళలో ఒక తెగ (తె. 28).

కోటకొమ్మ(అంచు) కోటగోడమీది చిన్నకట్టడం (=కోటకొమ్మ)ఆకారంలో వరసగా డిజైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 174 (తె. 2).

కోటబొమ్మంచు కోటఆకారంలో, రంగులో బొమ్మలు అద్దిన అంచు; మామూలు బట్టకు చివర, బొమ్మ చెక్కిన కొయ్యలచ్చుతో రంగు అద్దుతారు; బొమ్మలు వరసగా పడతాయి; మామూలుగా చీరలకు అద్దుతారు (తె. 15; రా. 20).

కోటబద్ద పన్నెపుల్లలు చీల్చి, సాపుచేసే గీరుకత్తి బిగించటానికి, గుంజకు కట్టిన వెదురుబద్ద; రెంటికీ మధ్యకత్తి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 89 క. 5 (కో. 33).

కోటింగు (పొడుగు)లాగులు, కోట్లు మొ. వాటి కోసం నేసిన బట్ట (కో. 15, 19).

కోటిలనేత పెద్దగళ్ళు వడేట్టు నేసిన సేత; ?పొప్పిలి సేత (తె. 32).

కోడికండ్లు(చీర) మూడుకొలుకులు నీలి, ఒకకొలికి బీరపువ్వు రంగుల్లో రెండు వరసలుపెట్టి, తరవాత, తొగరు, బీరపువ్వు, నీలి 3:1:3 పోగుల చొప్పున నిలుపు, అడ్డంపెట్టి నేసిన చీర (తె. 18).

కోడు 1. పర్యాయ. చూ. సంగటికొల. పత్తిరాట్నం నిలుపులమధ్య రూళ్ళకర్ర మాదిరిగా ఉండేకత్తె; ఇటు వంటివి రెండు, ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒక వైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (రా. 18); 2. పత్తిలో గింజలు రాలగొట్టే

పొడుగుకట్టె. చూ. చిత్రం 5.2 (కో. 7); 3. పర్యా. చూ. దాబీకోం. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, దాబీ చట్రంలో అమర్చిన సన్నబద్ద; పావుచెక్కలు తొక్కినప్పుడు, గొలుసు పిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను వైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 192 చ. 6 (రా. 18, 17); 4. దాబీపేటకు ఆధారంగా వినించిన కొయ్య; ఇటువంటివి, మూడుగాని, నాలుగుగాని ఉంటాయి; చూ. దాబీపేట. చూ. చిత్రం 208.2 (తె. 22).

కోతకచ్చి బట్టచివర, పేకదారం వెయ్యకుండా వదిలిన పడుగుపోగులు; నేత అయిన తరువాత, మగ్గం మీదినుంచి బట్ట కోసి తియ్యటానికి కోతకచ్చి వెడతారు; చూ. కచ్చి. (కో. 24, 26, 27).

కోతకత్తి నేత పూర్తి అయిన తరువాత, దోనెనుంచి బట్ట తీసెయ్యటానికి బద్దెదగ్గర కోనే కత్తి. చూ. చిత్రం 188 (తె. 23).

కోతకర పర్యా. చూ. బద్దె(1). అచ్చుకుక్కోటానికి, సుమారు బెత్తెడు వెడల్పు నేసి, చివర త్రేనెడు పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తి చేసిన తరువాత, అచ్చులో బద్దెకోసి మరొక పడుక్కు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102.2, 144 (రా. 21).

కోతనేత నేతలో పనికిరాని భాగం; మామూలుగా, నేత అయిపోయిన తరువాత దీన్ని కోసి తీసేస్తారు (రా. 24).

కోతబద్దె పర్యా. చూ. బద్దె(1). అచ్చుకుక్కోటానికి, సుమారు బెత్తెడు వెడల్పు నేసి, చివర త్రేనెడు పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తి చేసిన తరువాత, అచ్చులో బద్దెకోసి మరొక పడుక్కు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102.2, 144 (తె. 1, 14).

కోతి పర్యా. చూ. కుక్క(2). దాబీకోలను లేపటానికి, దిండుచెక్రాన్ని - కొన్నిచోట్ల, దిండుగాడిని-గుంజే ఇనపరేకు; దీనికి ఒకవైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, పళ్ళుచెక్రాన్నిగాని, దిండు ఊచల చెక్రాన్నిగాని గుంజుతూ కిందికి పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 182 క. 2, 192 చ. 7, 182 ట. 8 (కో. 7; రా. 24).

కోతికట్టె పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేపటానికి, మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలివెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (తె. 2, 7; రా. 28, 24).

కోతికట్టెతాడు పర్యా. చూ. అచ్చుసూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; కొన్నిచోట్ల దీనికిచివర కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 గ. 1, 121 త(తె. 7).

కోతికర్ర పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పుడు అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేపటానికి, మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలివెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (తె. 19).

కోతికొండి పర్యా. చూ. కొండ(8). అచ్చుగుదులు తొలినుంచి వంకర ఇనపరేకు; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం పైనుంచే వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి బొడిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, చివర, కొండ కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (తె. 22).

కోతికొయ్య 1. దాబీదిండు తిప్పుటానికి అమర్చిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 182 చ (తె. 19); 2. దాబీకట్టు ఒడిలో, కుక్కకర్రను లేపే కొయ్య (తె. 21); 3. దాబీకుక్కను కోతికొయ్య కట్టెను కలిపేబద్ద; కొన్నిచోట్ల, ఇనపరేకు (తె. 6); 4. పర్యా. చూ. దిమ్మ(5). దాబీదిండుకు చేసిన బొడిపె(లు); దిండు తిప్పినప్పుడు, ఇవి, కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 క. 2 (తె. 18); 5. ఉ. కోతికొయ్య; పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేపటానికి, మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలివెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (తె. 4, 5, 9-11, 13, 14, 17, 20-22, 25, 28).

కోతికొయ్యకట్టె కుక్క. రెండోకొన వినించిన పొడుగుబద్ద; కొన్నిచోట్ల, ఇనపరేకు (తె. 8).

కోతిచిరత ఉ. కోచ్చిర్ర; పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేపటానికి మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలివెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 9ఎ).

కోతితాడు పర్యా. చూ. అచ్చుసూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 గ. 1, 121 త(రా. 28).

కోతిదారం పర్యాయము. చూ. అచ్చుసూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; కొన్ని చోట్ల, దీనికి చివర కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 గ. 1, 121 త (రా. 3).

కోతిపుల్ల 1. పర్యాయము. ఆసుకొయ్య(4), ఇరవ, కట్టె చిర్ర, కోతికట్టె, కోతికర్ర, కోతికొయ్య(5), ఎక్కిరింతపుల్ల, ఎలుకపుల్ల, కోతిచిర్ర, చిట్టెకొయ్య, చిడత(4), చిలక(2), చిలకకర్ర, చిలకపుల్ల(1), జీట్టకట్టె, తుంకిపుల్ల, సూత్రకొయ్య, సూత్రంపుల్ల, సూత్రపబండి. నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి, మగ్గమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 6, 7, 9, 10, 14, 18, 22; తె. 16, 31; రా. 1, 3, 7-10, 12-15, 17, 18, 21, 22); **2.** పర్యాయము. ఎత్తుపుల్ల(2). అచ్చుతికేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడుగట్టి, మడతమంచుకోళ్ళ మూదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 15); **3.** పర్యాయము. చిల్ల(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా. చల్లం నిలుపువట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 3, 5); **4.** పర్యాయము. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపువట్టెకు ఏటవాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతతాడు కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 3, 4, 8).

కోతిసూత్రం పర్యాయము. చూ. అచ్చుసూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు. కొన్ని చోట్ల, దీనికిచివర కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 గ, 121 త (తె. 22, 28).

కోనంచు పంచెల చావులకు నేసే ఒకరకం అంచు (కో. 38).

కోస్టి బిన్నట్టురంగు (కో. 7).

కోరకురమలు గొంగళ్ళునేసే కురమవాళ్ళలో ఒక పంశం (తె. 28).

కోరంద పెనరగింజల రంగు (తె. 17).

కోరరైక ఉ. కోరైక. ఆడపిల్లలకు సారెపెట్టె రవికెగడ్డ; కోరానూలుది (తె. 32).

కోరా ఉ. కోర. పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చే ముడి

దారం; ఎర్రగోధుమ వన్నెలో ఉంటుంది; దీంట్లో, సన్నపోగురకం, పట్కరివాళ్ళు సెల్లాల్లా రవిక కనుములూ నెయ్యటానికి, పద్మసాలీలు పీతాంబరాలూ ధోవతులూ నెయ్యటానికి, ముతకరకం, చీరలూ ధోవతులూ నెయ్యటానికి వాడతారు (కో. 21; తె. 5, 12; రా. 14).

కోరా(నూలు) పర్యాయము. కాటు(1), కారకంనూలు, కారికం, తెల్లకాటు. పచ్చినూలు, మసరు, ముడినూలు. చలవచెయ్యని ముడినూలు; unblached yarn; ఇది గోధుమరంగులో ఉంటుంది (కో. 12-14, 16, 19, 20; రా. 12, 22, 24).

కోరారాట్నం ఉ. కోరరాట్నం; పర్యాయము. పెద్దరాట్నం. పట్టుదారం వడికి ఒకరకం రాట్నం; పెద్దది. చూ. చిత్రం 293 చ (తె. 21).

కోరాసిల్గు పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చే ముడిదారం; నేతనేసేముందు, కాన్టీక్ సోడా, సబ్బు కలిపిన నీళ్ళలో ఉడకబెడతారు (కో. 17).

కోరీఅంచు ఉ. కోరి. గీరలుగీరలుగా నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 184 (తె. 24).

కోరిచీర అంచులో, గీరలుపడెట్టు నేసిన చీర (తె. 24).

కోరుబొంత పర్యాయము. చూ. అంబలిపిడచ(2). గొంగడినేతలో పడుగుతడవటానికి, అంబలిలో ముంచిన గొంగడి గుడ్డ. చూ. చిత్రం 315 క. 20 (తె. 7).

కోరుమగ్గం ఉ. -మెగ్గం. ప్రత్యేకంగా అంచులునేసే ఒకరకం మగ్గం; ఉరువు చిన్నది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది (తె. 18).

కోర్తండ్లువీరు (క్రి.) ఉ. కోర్తల్లు; పర్యాయము. కోల తాళ్ళవీరు. పడుగులో, కోల్లలపోగులు విడదెయ్యటం; చూ. కోల్లల (రా. 11).

కోర్తల ఉ. కోర్తలు, కోర్తాల, కోర్తాలు; చూ. కోల్లల (కో. 4, 7, 8, 14; రా. 11, 13-15, 18, 23).

కోల 1. పర్యాయము. సంగటికోల. పత్తిరాట్నం నిలుపులమధ్య రూళ్ళకర్రమూదిరిగా అమర్చిన కట్టె; ఇటువంటివి రెండు, ఒకదానినొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపెట్టి పెట్టినప్పుడు ఒక వైపుగింజలు, మరొకవైపు పత్తిపడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (తె. 14, 16); **2.** (-నులుము) పర్యాయము. కోల్లల. పడుగులో మొడటగాని, చివరగాని, అనిపక్వన కర్రలు దూర్చే భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; అచ్చుతికేటప్పుడు పై కోల పోగులు తెంపి అతుకుతారు (కో. 1, 2, 22-24; తె. 11, 23, 25); **3.** పర్యాయము. ఆసుకొయ్య(3). ఆసుకులకు దిగగొట్టిన నిలుపు

పుల్ల(లు); వీటిని చుట్టవచ్చేట్టు ఆసుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (కో. 25, 26); 4. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగుచాపి; పప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసి గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లలవెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండు వైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (తె. 1-7, 9, 14, 18-88; రా. 18, 22-24); 5. పర్యా. చూ. కొయ్య(5). అచ్చుకట్టే జంతు కిందిపీటకుగాని, నిలుపు బొమ్మకుగాని బిగించిన నిలుపుపుల్ల; సుమారు క్షేత్రము పొడుగుది; మామూలుగా, పెద్దపీటకు రెండు, నిలుపు కమ్మికి-కొన్నిచోట్ల, చిన్నపీటకు-ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 5); 6. పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో బిగించిన నన్నబద్ది(లు). సాపుచెక్కలు తొక్కినప్పుడు, గొలుసుపిక్కలుగాని దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (కో. 93, 98; తె. 18, 19, 20, 22, 28, 25, 29; రా. 23); 7. పడిపెట్టి చుట్టిన పట్టుపడుగుకొన; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 12); 8. రంగులదైన నూలులడిలు గుంజకు తగిలించి పిండేకర్ర; గుండ్రటిది; దీన్నిలడిల్లో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునీళ్ళతో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (తె. 25).

కోలఅనె ? ఆసులో కొనకొయ్యకుపడే అని (తె. 9).

కోలకచ్చి 1. పై కోల్లలలో పడ్డ అని (కో. 1); 2. పడుగులో మొదటి అని; దీంట్లో పడుగేరుకర్ర దూరుస్తారు (కో. 84).

కోలకట్టు మొదటిఅనికిగాని, చివరిఅనికిగాని చెదిరి పోకుండా కట్టే కట్టు (కో. 1).

కోలకట్టె పర్యా. చూ. పిడుపుకర్ర. రంగులదైన నూలులడిలు గుంజకు తగిలించి పిండేకర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిలో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునీళ్ళతో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (తె. 23).

కోలకమ్మి మరాసుమీదికి పడుగు తోడేటప్పుడు, అచ్చితే కోల్లల పోగులు చుట్టుకొన్న మేకులపట్టె (కో. 24).

కోలకర్ర 1. (-తొడుగు). పర్యా. చూ. పడుగేరు కర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసి గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (కో. 16, 17, 20, 21, 23-28, 28, 29, 32-37); 2. పర్యా. చూ. అచ్చుకర్ర(1). అచ్చులో

పడిదారం కట్టినకర్ర; అచ్చుకట్టేటప్పుడు దీన్ని జంతు కొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (రా. 1); 3. పట్టుదారం, పంచెకు చుట్టటానికి, చిలపతగిలిచే కర్ర; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 295 (కో. 28).

కోలకర్రపీరు (క్రి.) పర్యా. చూ. కోల(లు)పరు. పడుగేరుకర్రమీద పోగులు నెరిపి, సాపుచెయ్యటం (కో. 28).

కోలకళ్ళి ఒకరకం చెట్టు (*Euphorbia tirucalli*, Linn.); నీలిరంగు తయారీలో దీని ఆకులు వాడతారు (రా. 16).

కోలకొయ్య మొదటి ఆసుపీటకు బిగించిన కొయ్య (లు). చూ. చిత్రం 45 క. 10 (కో. 22, 25, 36).

కోలగుంజ ఉన్నిపడుగుతోడే ఆసుగూటాల్లో పైది. చూ. చిత్రం 812 (తె. 25).

కోలచేయు (క్రి.) ఉ. కోలసేయు; పర్యా. చూ. కోల(లు)పరు. పడుగేరుకర్రమీద పోగులు నెరిపి సాపు చెయ్యటం (కో. 30).

కోలతిడుపు (క్రి.) పడుగేరుకర్రదగ్గర పోగులు తడవటం (కో. 25).

కోలతొక్కువీరు (క్రి.) పర్యా. చూ. కోర్తొక్కువరు. ? పడుగులో కోల్లలపోగులు విడదీయటం; చూ. కోల్లల (రా. 20).

కోలదిద్దు (క్రి.) పర్యా. కర్రదిద్దు. పడుగేరుకర్ర మీద పోగులు పరిచి, చిక్కులుతీసి సాపుచెయ్యటం; కొన్నిచోట్ల దువ్వెనతో దిద్దుతారు (తె. 5, 11, 12, 14; రా. 1, 19, 23).

కోలదిప్పు (క్రి.) పడుగేరుకర్రమీద ఉన్న పడుగు పోగులు పక్కకు జరపటం; సరిచేసేటప్పుడు కోలలు తిప్పి, అల్లుకుంచెతో పోగులు దువ్వెతారు (కో. 21, 22).

కోలదువ్వు (క్రి.) 1. పడుగేరుకర్రలమీది పోగులు, చిక్కులుపోయేట్టు దువ్వటం; మామూలుగా, దువ్వెనతో దువ్వెతారు; కొన్నిచోట్ల, పిమ్మటట్లతో దువ్వెతారు (కో. 24); 2. పర్యా. కోలవిప్పు. పడుగేరుకర్రమీది పోగులు చేత్తోవిడదీయటం; కొన్నిచోట్ల, దువ్వెనతో దువ్వెతారు (కో. 25, 36).

కోలనులుము (క్రి.) సరిచేసేచుట్టిన పడుగు, అంటుకు పోకుండా కోల్లలపోగులు మెలిపెట్టటం (తె. 20).

కోలపట్టి పర్యా. చూ. ఒగ్గలపట్టె. మరాసుకట్టు బడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే తెజ్జలుగల రేకు

ముక్కలు, ఉంగరాలు విగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 2).

కోలపట్టు (క్రి.) కోలకర్రలమీద పోగులు నర్చటం (కో. 24).

కోలపుల్ల 1. చట్రంఆను నిలుపువట్టెకు విగించిన పుల్ల; ఆసుపోసేటప్పుడు కోల్లల దీనికి చుట్టుకొంటుంది (కో. 22); 2. పర్యా. చూ. ఆనుకొయ్య(3). ఆను పీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); పీటని చుట్టి వచ్చేట్టు ఆనుకు నూలుపోస్తారు; మామూలుగా, పీటకు ఒక చాలు చొప్పున కొయ్యలుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, తలపీటకు రెండు చాళ్ళలోకూడా ఉంటాయి; మామూలుగా, తలపీటకొయ్యలు వెనకకొయ్యలకంటే ఒకటి ఎక్కువగాను, మధ్యపీటకొయ్యలు వెనకపీటకొయ్యకు రెట్టంపూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 48 (కో. 23).

కోలపొడుచు (క్రి.) పడుగుపోగులు నవరించటం (కో. 33, 35).

కోలపొర పైపోగులూ కిందిపోగులూ పదులుగా ఉన్న పడుగుభాగం (కో. 34).

కోలపోగులు పట్టుపడుగులో అచ్చుకున్నానే కొన పోగులు; కోల్లలపోగు (తె. 17).

కోలబద్ద 1. చట్రం ఆనునిలుపువట్టెకు విగించిన బద్ద; ఆసుపోసేటప్పుడు కోల్లల దీనికి చుట్టుకొంటుంది. చూ. చిత్రం 48.1 (కో. 22); 2. మరాఠీ మేకు పట్టెలో, అనులపడే బద్ద; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 28).

కోలబల్ల 1. పర్యా. చూ. తలపీట. ఆనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండుచాళ్ళలో ఆనుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 25, 26, 32, 35); 2. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (=ఆనుకు విగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45. 1-3 (కో. 25).

కోలగుర్రం ? డాబీకోలనులేపే కర్ర; చూ. డాబీ. చూ. చిత్రం 122 క (తె. 22, 23).

కోలబాక ఉ. కోల్లాక. 1. పడుగులో, పడుగేరు కర్రదగ్గర దూర్చినలాక (కో. 33, 36); 2. పర్యా. చూ. ఎక్కింపుచివ్వ (2). అచ్చుతికిన పడుగులో, మొదట (=అచ్చుదగ్గర) ఎక్కించిన బద్ద; కొన్నిచోట్ల, కర్రగాని, నన్ను జెత్తెంగాని, ఇనపకడ్డిగాని ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 128 జ (కో. 33).

కోల(లు)ఏరు (క్రి.) పర్యా. కర్రఏరు, కోలకర్ర ఏరు, కోలచేదు. పడుగేరుకర్రమీద పోగులునెరిపి,

సాపుచెయ్యటం; కోల్లలపోగులు నరికెయ్యటం (కో. 15, 19-21, 23, 25, 26, 31-34, 36, 37; తె. 5, 12, 14, 22, 24, 25, 33; రా. 1, 10, 19, 22).

కోల(లు)తోక్కు (క్రి.) పడుగులో రెండు చివరలా పడుగేరుకర్రలు దూర్చటం (కో. 32, 33).

కోల(లు)దువ్వ (క్రి.) పడుగేరు కర్రలమీద పోగులు దువ్వెనతో దువ్వటం (కో. 22).

కోలవిప్ప (క్రి.) ఉ. కోలిప్ప; పర్యా. కోలదువ్వ. పడుగేరుకర్రమీద పోగులు చేత్తో విడదీయటం; కొన్ని చోట్ల దువ్వెనతో దువ్వతారు (కో. 25, 35).

కోలసూత్రం ఉ. కోలసూత్రం; పర్యా. చూ. కేటుదారం. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి, అనుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిజైనుకు అవసరమయినన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (తె. 22, 23, 24).

కోలాభానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (కో. 16).

కోలాను కొయ్యలు తక్కువఉండే ఆను; మూగాను (తె. 12).

కోల్లణి (బహు. కోల్లండ్లు) చూ. కోల్లని (రా. 24).

కోల్లని (బహు. కోల్లండ్లు) రూ. కోల్లణి; పర్యా. చూ. కోల్లల. పడుగు మొదటగాని, చివరగాని అని పక్కన కర్ర(లు) దూర్చేభాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; అచ్చుతికేటప్పుడు, పైకోల్లని పోగులు తెంపి అతుకుతారు (రా. 16, 17).

కోల్లల ఉ. కోంఠల, కోల్లాలు; రూ. కోర్లల పర్యా. కోల(2), కోల్లని, తలకోలికి(1), తలకోల(1). పడుగులో మొదటగాని, చివరగాని, అనిపక్కన కర్ర(లు)దూర్చే భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; అచ్చుతికేటప్పుడు, పైకోల్లల పోగులుతెంపి అతుకుతారు (కో. 3, 5, 6; తె. 8, 14-16, 21, 26, 30; రా. 8).

కోలిపూస ఉ. కోయిపూస. కొయ్యఆనుగొట్టం చివర అమర్చిన గాజుపూస; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 48 చ. 1 (తె. 23).

కోరుదుప్పటి ఒకరకం ఎరుపు (=కొరురంగు) నూలుతో నేసిన దుప్పటి; ఎర్రమట్టితో నూలు తడిపి నేస్తారు; లంబాడివాళ్ళు కప్పుకొంటారు (తె. 16).

కోరుపంచె ముదురుఎరుపురంగు నూలుపెట్టి నేసిన పంచె; నూలును, ఎర్రమట్టితో తడిపి నేస్తారు; లంబాడివాళ్ళు కట్టుకొనేది (తె. 16).

కోరుపొప్పి ఏవీర వరసగా, ఒకకొలికి ఎరుపు, రెండు

కొలుకులు వక్కరంగు, రెండుకొలుకులునలుపు, రెండు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒకకొలికి ఎరుపు చొప్పున పడుగుపేకల్లో వచ్చేట్టు సేసిన పెద్దగడిచీర (రా. 15).
కొరువన్నె నలుపు కలిసిన నీలరంగు మారివన్నె (రా. 16).

క్రాసుబద్ధ పర్యా. చూ. మూలబద్ధ. మరాసు కట్టు బడిలో అద్దపట్టెలను ఆకులను బిగించినకట్టె; ఇటు పంటివి, ఏటవాలుగా బిగిస్తారు (కో. 26).

క్రిష్టన్ ఉ. క్రిష్టన్, క్రిష్టన్. 1. ఒకరకం ముదురు గులాబిరంగు; Crimson (కో. 2, 4; రా. 7, 8, 12); 2. చెంద్రకాంతరంగు (కో. 6).

క్రిష్ణకమలం ఒకరకం నేతచీర (తె. 26).
క్రిష్ణనీల నలుపులో తెలుపువన్నె కలిసినరంగు; చూ. ఆస్సాన్ (తె. 12).

క్రిష్ణలుగు నల్ల మబ్బురంగు (కో. 14).
క్రిష్ణ(రంగు) ఉ. కిట్ట, కిష్ట. బొగ్గుమారి నల్ల రంగు (తె. 20, 27, 32).

క్రిష్ణలీలు ఒకరకం నేతచీర (తె. 10).
క్రుత్రిమపట్టు నారలతో తయారుచేసిన పట్టు; మాయపట్టు; మన్నిక తక్కువ (కో. 26).

క్రేంక్ ? మరాసు కట్టుబడిలో ఫ్రీగర్ రాదును అడించేది; చూ. మూలమట్టం (కో. 36).

క్రోలును 1. ముదురు ఆకువచ్చ; సస్యరంగు (కో. 11); 2. లేతపయిలెట్ రంగు (కో. 3; రా. 12).

క్రోమ్ కాఫీపొడిరంగు మారి వన్నె (కో. 7).

ఖ

ఖద్దపద్యాలు (-చెప్పు) ఉ.-పట్టెలు. చొడిళ్ళరి అమ్మ వారి ఎదుట చదివే స్తోత్రపద్యాలు; కత్తితో దవడలు పొడుచుకొంటారు (రా. 16).

ఖత్రి పట్టుబట్టలు నేసేవాళ్ళలో ఒకతెగ (తె. 24).
ఖలమ్దానీ తివాచీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిక్రైను (తె. 17).

ఖాకీరంగు చూ. కాకీరంగు; పర్యా. కాకిచాయ, కాకిబ్రాసు. ఖాకీగుడ్డరంగు; బిజి. 800, కాన్ఫ్ సోడా, హైడ్రోనల్స్ పేసి తయారుచేస్తారు (కో. 24).

ఖాడీ చేత్తో పడిన నూలు (తె. 2).

ఖాసీ తివాచీనేతలో వచ్చే ఒకరకం సమూనా. చూ. చిత్రం 320 (కో. 16).

ఖావా (< హిం.) పర్యా. చూ. గిరుకత్తి. పన్నెదండెల మధ్య బిగించే తానెపుల్లలు చీల్చి, సాపుచేసే కత్తి; ఒక

వైపున పంపుగా గాడి ఉంటుంది; మామూలుగా, ఒక వెదురుబొంగును సగానికి చీల్చి, మధ్యగా కత్తి ఇరికిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు కోటాబద్దకట్టి, రెంటికి మధ్య కత్తిదురుస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 6 (కో. 7).

ఖూటా చూ. గూటం (5). (కో. 5).
ఖూటీ తివాచీమగ్గం వైదోనె బెజ్జంలో దూచేటంగుకు బిగించిన మేకు; దానికి తాడుకట్టి, కింది దోనెకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రాలు 320.11, 321.1 (కో. 16).

ఖైంబీ (< హిం.) తివాచీనేతకువాడే ఉన్నిపోగులను కత్తిరించే కత్తె. చూ. చిత్రం 322 ట (కో. 16).

గ

గంగనరంకమ్మి ఒకరకం పెద్దకమ్మి; దీనికిముందు, రెండుపోగుల గీరలు (=జిట్ట)లు సేసి, మధ్య తెలుపుతో చేరే రంగు గీంలుపెట్టి, కమ్మి తరవాత $\frac{3}{4}$ —1" వరకు రంగు గీరలు, పువ్వులు పడేట్టు నేస్తారు (కో. 14, 15).

గంగనరంబీర ఉ. గంగానరంబీర. అంచుల్లో ఎరుపు (=లాకీ), మధ్య నీలి (=ఒకరకం నలుపు) పెట్టి సేసిన ఒకరకం చీర; కొన్నిచోట్ల, అంచుల మధ్యభాగంలో తెలుపు వెడతారు; పైటచెరగులోనూ, అయిదుపేళ్ళు వెడల్పు అంచులోనూ అంచపట్టి (=అంచుపోగులు చేత్తో మలిపి) డిక్రైన్లు నేస్తారు; దీన్ని, గొల్ల వాళ్ళు కట్టుకుంటారు (కో. 9; తె. 11, 14-16; రా. 11, 18, 28).

గంగాధరంచు నాలుగు రంగులు పెట్టి నేసిన ఒక రకం అంచు; చిరుగు వదిలి, తెలుపు, ఎరుపు; నలుపు రంగులుపెట్టి, జరిపోగులు కలిపి నేస్తారు (కో. 24).

గంగానమ్మ నీలితొట్ల దగ్గర, గోడమీద పెట్టిన బొట్టు; అమ్మవారి గుర్తు. చూ. చిత్రం 284 క. 3 (కో. 12).

గంగానమ్మబీర ఒకకమ్మి తొగరు, మరొకటి నీలి రంగుల్లోపెట్టి నేసిన చీర; మామూలుగా 80, 80 నెంబర్ల చూలుతో నేస్తారు (కో. 18).

గచ్చకలరు ఉ. గచ్చకల్లు; పర్యా. కచ్చకాయ (రంగు). సిమ్మెంటురంగు మారివన్నె; గచ్చకాయ రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 4).

గణెం 1. పర్యా. చూ. కల్లు. ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన ఇనవగూటం. చూ. చిత్రం 36.1 (కో. 12 ఎ); 2. పర్యా. చూ.

కమ్మి(9). మగ్గుగుంటలో, పావుచెక్కల బిగంపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; పావుచెక్కలకు వేసిన చిల్లుల్లోదూర్చి, పక్క గూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 25, 38, 37); 3. ఎదురుదోన వెజ్జంతో దూర్చే ఇనప గూటు; పల్లికట్టకు బదులువాడేది; ఎదురుదోనకు పడుగు చుట్టటానికి దీంతోతిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 110.2 (కో. 24); 4. పర్యా. చూ. కమ్మి(18). రంగుల అద్దకంలో నూలులడిలు తగిలించే ఇనపడిచ; దీన్ని పట్టుకొంటానికి వీలుగా రెండువైపులా వంపులు ఉంటాయి. దీంతో లడిలు రంగునీళ్ళ అండాలోకి దింపి అంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 33).

గణెంకొయ్య ఆనుపోసిననూలు (=పడుగు) గజం పొడుగు ఎక్కువ రావటానికి బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 ట. 5 (కో. 37).

గణెంగుర్లు పర్యా. చూ. లచ్చన. అచ్చతికిన పడుగు మీద, కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్లు; మామూలుగా మసి గుర్లు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చిక్కుడు, బీర మొ.వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని, మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని గుర్లులు వేస్తారు. (రా. 3, 14).

గణెందబ్బి పర్యా. చూ. లచ్చనలాక. అచ్చతికిన పడుగుమీద, గుర్లులు పెట్టటానికి కొలతచూసుకొనేబద్ద; మామూలుగా గణెం, కొన్నిచోట్ల మూరెడుపొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు (రా. 14).

గణెంద్రంపేటు పర్యా. చూ. ఏనుగు(ల)పేటు. అంచులో ఏనుగుల బొమ్మలు వరసగా వేసిన డిజైను (రా. 8).

గణ్ణిరాయిగుండు పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెదగ్గర పడుగులో దూర్చినచువ్వుకిందికి జారకుండా దారంకట్టి, దండెలవతలకు వేలాడదీసినగుండ్రటిరాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (తె. 5).

గణ్ణ ఉ. గజ్జి; మువ్వ ఆకారంలో వేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 178 (కో. 7, 10).

గణ్ణగోపురం ఉ. గజ్జిగోపురం. గణ్ణపలక (=ఒకరకం చేతిమగ్గు పలక)కు మధ్యలో ఎత్తుగాఉన్న భాగం; నేత నేసేటప్పుడు పడుగులో వేకపోగువేసి దీంతో అదుముతారు; చూ. ఊపురం (కో. 1).

గణ్ణపలక ఉ. గజ్జిపలక. ఒకరకం చేతిమగ్గు పలక; పలకనీలల్లో మువ్వలు బిగించింది; దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; పోగువేసి పలక ఇవతలికి లాగినప్పుడు మువ్వలు గలగల్గొడతాయి; చూ. పలక (కో. 1).

గణ్ణపూతంచు గణ్ణలు, పువ్వులు ఆకారాల్లో డిజైను వేసిన అంచు (కో. 8).

గణ్ణ(ల)పేటు ఉ. గజ్జిపేటు, గణ్ణలపేటి. అంచులో వేసే గణ్ణలవంచ డిజైను. చూ. చిత్రం 178 (కో. 15; తె. 2).

గంజి ఉ. గంజి. 1. (-అద్దు, -అలుకు, -తట్టు, -తడుపు, -తోము, -నించు, -పూయు, -పెట్టు, -రుద్దు, -వార్చు) అన్నవండి వార్చిన నీళ్ళు; దీంతో పడుగు తడుపుతారు (కో. 1-37; తె. 1-7, 9-29, 32, 33; రా. 1-24); 2. చింతగంజలమిండి ఉడకబెట్టి వార్చిన నీళ్ళు (తె. 25).

గంజిఅబ్బితె పర్యా. సరిఅబ్బితె. పడుగుకు పెట్టటానికి గంజిపోసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర (తె. 2, 4, 6, 7; రా. 15).

గంజిఅలుకు (-చల్లు) పర్యా. చూ. అలుకు(2). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బాగా బిరు సెక్కటానికి పైన చిలికిన గంజి; గంజిపిడచ ఒకచేట్లో పట్టుకొని రెండో చేత్తో దానిమీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే, పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల వెంపలిమండలతో చిలుకుతారు (తె. 9).

గంజికుండ 1. గంజి తియ్యటానికి అన్నవండే కుండ; ఈ గంజి పడుగుకు పెడతారు. చూ. చిత్రం 74.3 (కో. 3, 7-8; తె. 1, 15, 20, 26, 23, 29; రా. 11-18, 15-18); 2. గంజిపోసుకొనే మట్టి పాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు బద్దె ముందుభాగం బిరు సెక్కటానికి పూసే గంజి దీంట్లో పోసుకొంటారు (తె. 24, 31)

గంజికూడు పర్యా. చూ. అంబలి. పలచగా ఉడక బెట్టిన పిండి; మామూలుగా చోడిపిండి వాడతారు; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (కో. 7a).

గంజికొట్టు (క్రి.) పట్టాలునేసే నారపడుగుకు చింతగంజి పట్టించటం (తె. 25).

గంజిగడ్డ(లు) పర్యా. కాచగడ్డ(లు). పడుగుకు పెట్టేగంజి తయారుచెయ్యటానికి పనికివచ్చే ఒకరకం దుంపలు (కో. 7).

గంజిగుడ్డ 1. పర్యా. చూ. పిడచ. పడుగు తడవటానికి, గంజితో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల బద్దెపేలి కలు కుప్పచేసి, పిడచగా ఉపయోగిస్తారు. దీంతో పడుగుకు గంజికాని, అంబలికాని వట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (కో. 24); 2. గంజిపోసి తోమేగుడ్డ; గంజి వడగట్టెగుడ్డ (కో. 3, 5, 8, 10; తె. 21; రా. 18).

గంజిగుండ్ర గంజిపోసుకునే మట్టిపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు బద్దెముందుభాగం బిరు సెక్కటానికి పూసేగంజి దీంట్లో పోసుకొంటారు (కో. 27).

గంజిగురిగి ఉ.-గుర్గి. గంజిపోసుకొనే చిన్న మట్టి పిడత; నేతనేసేటప్పుడు బట్టముందుభాగం బిరుసెక్కటానికి పూసేగంజి, కొన్నిచోట్ల అంబలి, దీంట్లోపోసి నేతపనివాడు కుడిచేతివైపు పెట్టుకొంటాడు. చూ. చిత్రం 142.2 (తె. 1, 10).

గంజిగూన పర్యా. గూన(1). గంజిపోసుకొనే తొట్టి; కొన్నిచోట్ల దీంతోనే అన్నంవండి, చిన్న గూనలో గంజి పోసుకొంటారు (రా. 23, 24).

గంజిగోలం పర్యా. గోలం(1). గంజిపోసుకొనే మట్టితొట్టి; దీంట్లో గంజి నిలవ ఉంచుకొంటారు (కో. 33, 37; రా. 6).

గంజిచట్టి ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పడుగుకు పెట్టే గంజి దీంట్లోకి తీసుకొంటారు (రా. 2).

గంజిచిప్ప గంజి పోసుకొనే చిప్ప; నేతనేసేటప్పుడు బట్ట ముందుభాగం బిరుసెక్కటానికి పూసేగంజి దీంట్లో పోసి, నేతపనివాడు కుడివక్కన పెట్టుకొంటాడు చూ. చిత్రం 140.2 (తె. 2).

గంజితట్టు (క్రి.) అంబలి పిడచతో, ఉన్నిపడుగుకు (చితగింజల) గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజిపెడతారు (తె. 25).

గంజితీడు (క్రి.) రూ. గంజితీడు; గంజిపెట్టిన పడుగును పాయలుపాయలుగాతీసి చేత్తో రుద్దటం (కో. 8, 9; తె. 11, 17, 21, 28).

గంజితీడ్డు (క్రి.) చూ. గంజితీడు (తె. 14).

గంజితొట్టి 1. పర్యా. తొట్టి(1), సరితొట్టి(1). ఒకరకం మట్టిపాత్ర; దీంట్లో గంజి పోసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల, దీంట్లో గంజి వడగడతారు (కో. 2, 7, 10, 12; తె. 9, 10, 21; రా. 1, 8, 9, 13, 18, 22, 23); 2. గంజిపోసుకొనే పాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు బట్టముందుభాగం బిరుసెక్కటానికి పూసే గంజి దీంట్లో పోసుకొంటారు (తె. 9, 18, 21).

గంజిదుంగ గంజి పెట్టటానికి, చుట్టిన పడుగు వేసు కొనే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 15).

గంజిపలక పర్యా. చెక్క(3). పడుగు పెట్టుకొనే కొయ్యచెక్క; గంజి పట్టించటానికి పడుగు దీనిమీద పరుస్తారు (కో. 37).

గంజిపిడచ 1. పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు తడవటానికి, గంజిలో ముంచినగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల. బద్దెవేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో, పడుగుకు గంజికాని, అంబలికాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (కో. 27, 30, 31, 34; తె. 1, 2, 6, 7, 9, 10, 18, 20, 21, 23-29, 33; రా. 2, 13, 18); 2. పర్యా. పిడచ(8). నేతనేసేటప్పుడు,

బట్ట ముందుభాగం(=వాయి) బిరుసెక్కటానికి గంజి (కొన్నిచోట్ల, అంబలి) పూసేగుడ్డ. చూ. చిత్రం 142.1 (తె. 1, 2, 9, 21); 3. (? < -పిడత) గంజి పిడచ పెట్టుకొనే చిన్న మట్టిపాత్ర (రా. 4).

5 గంజిపీచు నేతనేసేటప్పుడు, బట్ట ముందుభాగం (=వాయి) బిరుసెక్కటానికి గంజి పూసేకుంచె, కొబ్బరిపీచు. చూ. చిత్రం 141 (కో. 37).

గంజిపూత పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పడుగుకు పూసిన గంజి (కో. 9; తె. 5; రా. 5).

10 గంజిపెట్టు (క్రి.) ఉ. గంజిపెట్టు. గంజి పిడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజి పెడతారు (కో. 17, 20, 31; తె. 8).

గంజిబద్దె పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు తడవ టానికి, గంజిలో ముంచినగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల బద్దెవేలి కలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (కో. 34).

గంజిబండ పర్యా. అంబలిబండ, పడుగుబండ, బండ, సరిబండ. గంజి, అంబలి మొ.వాటితో పడుగు తడవటానికి వరిచిన రాయి. చూ. చిత్రం 74. 1 (కో. 27-29, 32; తె. 1, 2, 6, 10, 18, 20, 29, 33; రా. 3, 4, 6, 12, 18, 19, 20).

గంజిబాన పర్యా. బాన(1), సరిబాన. పడుగు పెట్టే గంజిపోసుకొనే మట్టిపాత్ర (కో. 1; రా. 7).

గంజిబొప్పి ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పడుగుకుపెట్టే గంజి దీంట్లోకి తీసుకొంటారు (రా. 4).

25 గంజిమట్ట నేతనేసేటప్పుడు, బట్ట ముందుభాగం (=వాయి) బిరుసెక్కటానికి గంజి పూసే తాటిమట్ట; కుంచెమా దిరిది. చూ. చిత్రం 140 (కో. 38).

గంజిమండిగె ఉ. -మండిక, -మండికి, -మండిగ; రూ. గంజిమండిగ; పర్యా. మండిగె(1). వెడల్పు మూతిగల గుండ్రటి మట్టిపాత్ర; మామూలుగా, పడు గుకుపెట్టే గంజి దీంట్లోకి తీసుకొంటారు. చూ. చిత్రం 139.3 (కో. 25-30, 33, 35-37).

గంజిమండిగె చూ. గంజిమండిగె (కో. 34).

35 గంజిమొద్దు గంజి పెట్టటానికి, చుట్టినపడుగు వేసుకొనే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 13).

గంజిసాదు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు గంజిపెట్టిన పడు గును చేత్తో దూసి పిడచటం (తె. 5).

గంజా నూలుకండెలు వేసుకొనే ఇత్తడిపళ్ళం. చూ. చిత్రం 57 (తె. 31).

40 గట్టం పర్యా. కొడత. గూటం; చేత్తో డిత్తెస్తు అద్దేటప్పుడు, బట్టకు నునుపురావటానికి, ఒక కొయ్య దిమ్మమీద దీంతో కొడతారు; కొన్నిచోట్ల, చల్లవచేసిన

భాడితువ్యాళ్లు చదునుచెయ్యటానికి వాడతారు. చూ. చిత్రం 267 చ. 1 (రా. 24).

గట్టిసేత పర్యా. తరుచుసేత, సరుగుసేత. పడుగులో, పేకదారంపోగులు కలిసిపోయేటట్లు చిక్కగా నేసిన సేత (కో. 19; రా 12).

గట్టుపడు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. పూసకట్టు. సేతలో పోగులు ముద్దగా పడటం; పలక గట్టిగా కొట్టి నప్పుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు కలా జరుగుతుంది (కో. 28).

2. పర్యా. తట్టుపడు(1). ఒట్టులో కొంత చిక్కగా నేసి నప్పుడు, మిగిలిన సేతలో తేడారావటం (కో. 26).

గట్టెంచు (గట్టి + అంచు) ముద్దగా (అతికి) నేసిన అంచు (కో. 1).

గడకర్ర నూలుచిలపలు ఆరవేసే వెదురుబొంగు (కో. 13, 14).

గడజేయు (క్రి.) ఉ. గడసేయు. నేసిన గొంగడి మడతపెట్టటం (తె. 20, 25).

గడపపచ్చ ఉ. గడపచ్చ. ఒకరకం పసుపురంగు (కో. 6).

గడారు ఉ. గడార. 1. పర్యా. చూ. ఇరుసు(2). రాట్నంఆకులు తిరగటానికి నిలుపులకు బిగించిన ఇనప చువ్వ. చూ. చిత్రం 15.7 (రా. 18); 2. పర్యా. చూ. ఇరుసు(3). డబ్బారాట్నం చెక్రం తిరగటానికి నిలుపులకు బిగించిన ఇనపచువ్వ. చూ. చిత్రం 41 క. 10 (రా. 18); 3. చూ. గడ్డపార(2) (రా. 18).

గడి పర్యా. గడి(2), మడి. ఒకరంగు పడుగులో వేరేరంగు పోగులతో నేసిన చతురంగ. చూ. చిత్రం 270.1 (కో. 7, 12, 13, 15, 17, 20, 21, 34).

గడిచీర చూ. గళ్ళచీర (కో. 17, 21, 34).

గడిసేత ఒట్టులో, గళ్ళపడేట్టు, రంగుల పోగులు పెట్టి నేసిన సేత (కో. 18-21).

గడిపేటుచీర అంచులో గడిడితైను పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 12, 13).

గడిబిల్ల పర్యా. చూ. దపడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపువటైకు పక్కన బిగించిన పొరుగు చెక్క; ఇటువంటివి రెండువక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 27).

గడ్డ 1. పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిమూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు (చూ. రాటి). చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 38 (కో. 7a); 2. అంచుసేతలో, వేలడు వెడల్పువట్టె; మామూలుగా, రెండురకాల (డిడ్డెన్ల) సేతకు మధ్య వచ్చింది. చూ. చిత్రం 133 (తె. 18; రా. 13).

గడ్డకమ్మి పర్యా. పట్టె(ల)కమ్మి. వేలడువెడల్పు

కడ్డీల మాడిరిగా నేసిన కమ్మి; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 272 (తె. 14).

గడ్డంకురములు ఉ. గడ్డంకుర్పు. గొంగళ్ళునేసే కురమవాళ్ళలో ఒక తెగ (తె. 28).

5 గడ్డచీర సాదారంగుపెట్టి నేసిన చీర (తె. 31).

గడ్డనీలి ఉ. గెడ్డనీలి. 1. నీలివన్నెలో నలుపుచాయ (కో. 1); 2. నీలివన్నెలో తెలుపుచాయ (కో. 2); 3. ఒకరకం (కడవ)నీలి రంగు; గడ్డలుగడ్డలుగా వచ్చేది (కో. 3, 7).

10 గడ్డనీలిమందు ఉ. గెడ్డనీలిమందు. బజారులో దొరికే నీలిరంగు; ముక్క(=గడ్డ)లు ముక్కలుగా ఉంటుంది (కో. 1).

గడ్డపలుగు ఉ. గడ్డపల్లు, గెడ్డపలుగు. 1. పర్యా. చూ. గడ్డపార(1). ఊడైను నిలబెట్టి మోకుతో బిగించటానికి, నేలలోపాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 63 త. 1 (కో. 7, 18; తె. 18); 2. నవారు నేసేచోట, మగ్గానికి ఒకవక్క, నేలలో పాతిన గునపం; కొన్ని చోట్ల కొయ్యగూటం వాడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 12).

20 గడ్డపార ఉ. గెడ్డపార. 1. పర్యా. ఊడై గునపం, గడ్డపలుగు(1), గునపం, పలుగు. సరిగునపం. ఊడైను నిలబెట్టి మోకుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 63 త. 1 (కో. 2-6; తె. 5, 12, 14, 21, 26, 27; రా. 1, 2, 5, 8, 14, 18); 2. చూ. గడారు(3). ఇనపగునపం; రంగు అద్దిన నూలులడిలు దీనికి తగిలించి, ఒక కట్టెతో మెలిదిప్పి పిండుతారు (కో. 14); 3. తివాసీమగ్గం దోనె బిగింపుకు, పక్కన పెజ్జంలో దూర్చిన గడ్డపార. చూ. చిత్రం 320.10 (తె. 17).

30 గడ్డపింజెర(ం) పర్యా. తొల్లపింజెర. ఒకరకం దాబీ(=సేతలో డిడ్డె మరావటానికి అమర్చేయంత్రం); దించుకు గాళ్ళు ఉండేది; దీనికి గొలుసు ఉండదు. చూ. చిత్రం 182 ట (తె. 10, 18, 29).

గడ్డికండువా ఉ. -కండ్డు. ఒకరకం కండువా; గడ్డి మోసుకు వెళ్ళటానికి నేసింది; అయిదుమూరల పొడుగు, అయిదుజేసల వెడల్పుపెట్టి, గోరంచుపడేట్టు నేస్తారు (తె. 15).

40 గడ్డిపోగులకోక పర్యా. చూ. గరికపోచలచీర. ఒకకొలికి ఎరుపు, రెండుకొలుకులు తెలుపు చొప్పున నిలుపుపోగులు పెట్టి నేసిన చీర; కొన్నిచోట్ల, నల్ల పోగులు ఎనిమిది, తెల్లపోగులు రెండు చొప్పున నిలుపుకుపెట్టి నేస్తారు (తె. 33).

గడ్డిపోగులచీర పర్యా. చూ. గరికపోచలచీర.

ఒక కొలికి ఎరువు, రెండు కొలుకులు తెలుపు చొప్పున నిలుపుచుపెట్టి నేసినచీర; కొన్నిచోట్ల, నల్లపోగులు ఎనిమిది, తెల్లపోగులు రెండు చొప్పున పెట్టి నేస్తారు (రా. 19బి).

గణపతివనితి ఉ. -సాతి; రూ. గనెచోతి; పర్యా. చూ. వినాయకవనితి. వినాయక (=వెనకయ్య)వనితి; శాస్త్రపద శుద్ధ చనితి; నేతపనివాళ్ళు, మగ్గంసామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (తె. 25).

గణపతిపండుగ పర్యా. చూ. వినాయకవనితి. వినాయక (వెనకయ్య)వనితి; శాస్త్రపదశుద్ధ చనితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గంసామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి, పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (రా. 16).

గంటం ఉ. గంటాం. 1. రూ. గంట్లం; పర్యా. కదురు(5), డబ్బాకదురు, డోరికదురు, పెద్దకదురు(1), బుడ్లకదురు, చూలం(2). డబ్బారాట్నం బొమ్మలకు గాని, దొడ్డి నిలుపులకుగాని విగించే మందపుకడ్డి; పెద్దకదురు. చూ. చిత్రం 41 క. 12 (కో. 3, 5-19; 21-26, 28, 35, 36); 2. పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల విగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; పావుచెక్కలకు వేసిన చిల్లుల్లో దూర్చి, పక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 16, 24); 3. పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, నస్తుది; నేతనేసేటప్పుడు, వడికి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి, రెండు పక్కగుంటల్లో వేలాడగడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 15 (కో. 33, 36); 4. జాకార్డుదాబీ అమర్చిన మగ్గంలో, వడికి చివరకట్టిన ఇనపఊచ; నేతనేసేటప్పుడు, పైకిలేచిన పళ్ళు కిందికి దిగటానికి ఇటువంటివి కడతారు; చూ. తూకం (కో. 34, 37); 5. పర్యా. చూ. కొడుపు. పత్తినుంచి గింజలు వేరుచెయ్యటానికివాడే ఇనపకడ్డి; ఇది అప్పుడాల కర్రలాగ ఉపయోగిస్తుంది. చూ. చిత్రం 2.2 (కో. 24); 6. పర్యా. చూ. ఏకుపుల్ల(1). ఏకు తయారు చెయ్యటానికి ఉపయోగించేపుల్ల; ఇనపది. చూ. చిత్రం 11.8 (కో. 11).

గంటంగుట్టు పర్యా. చూ. బొమ్మ (5). డబ్బారాట్నానికి గంటం విగించే నిలుపుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (కో. 28).

గంటందిండు ఉ. -దిండి; పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి విగించిన రీలుదారపుగిలక; డబ్బారాట్నం

వడిదారం దీని గాడిలో తిరుగుతూ, గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (కో. 25, 26, 29).

గంటువేయు (క్రి.) తెగిన ఉన్నిపోగులను ముడివెయ్యటం (తె. 6).

5 గంటె చూ. గరితె (కో. 18).

గంటెడిసోదా మగ్గంబగ్గర దీపం పెట్టుకొనే చిప్పు; గరితె మారిది; బొట్టుగుంకిన తరవాత, మగ్గంబగ్గర దీపం పెట్టుకొని నేస్తారు. చూ. చిత్రం 143 చ (తె. 15), గంట్లం చూ. గంటం (కో. 3, 9బి).

10 గతిచెత్రం పెట్టెరాట్నానికిగాని, కిసాకరాట్నానికిగాని ఎడమవైపున కింద ఉండే చిన్న కొయ్యచెక్క; పెద్దచెక్కాన్ని దింతో కలుపుతూ ఒక పురితాడు ఉంటుంది; దీనికి అడుగున ఉండే గాడిలోనుంచి కదురు దిండుమీదికి ఇంకొక నన్నటి పురితాడు తిరుగుతూ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 16.2 (తె. 28).

15 గత్తబద్ద మగ్గానికి విగించిన పడుగులో అచ్చదగ్గర దూర్చినబద్ద (కో. 18).

గది 1. పర్యా. చూ. గూడు(8). పన్నెదండెలకు విగించిన పుల్లలమధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్కరాంట్లో రెండేసి బద్దపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, వడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దింట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 12, 18, 22, 27, 28, 30, 31); 2. పర్యా. చూ. గడి. ఒకరంగు బట్టలో, వేరేరంగు పోగులతో వేసిన చతురం. చూ. చిత్రం 270.1 (కో. 8).

25 గదిపోవు (క్రి.) నేతనేసేటప్పుడు రెండుపోగులు తెగి వెలితి ఏర్పడటం (కో. 30).

గడుకుమూకంచు చివర ఎరుపురంగు జమిలిపోగులు పెట్టి, ముప్పాతిక అంగుళం వెడల్పున సారాపట్టె వడెట్టు నేసిన అంచు (రా. 24).

30 గడ్డగోడు పర్యా. ఊడైకొండె, గొడి, తిరుగుకు కొండి(2), తిరుగుడునీకు, నరికొండి. ఊడై అడ్డపట్టెకు గాని, సరిగుంజుకుగాని వేసిన ఇనపకొక్కెం; దీనికి, విగింపుకోసం వేసిన పంకెన కడియంగాని, తిరుగుడుగాని తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రాలు 63 గ. 1, 63 ర. 2 (కో. 4).

35 గడ్డగోరు ఉ. గెడ్డగోరు; పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చుగుదులు తగిలించే వంకర ఇనపఊచ; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గం పైదండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 23).

గడ్డె పర్యా. చూ. బొమ్మ (9). మరమగ్గంసారు

గుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా అపటానికి బిగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 32).

గదెగులాది గులాబిరంగులో ఒకరకం (కో. 35).

గద్దాలంచు 1. అయిదు కొలుకుల రంగుదారంతో కడ్డిమాదిరిగానే, తరవాత మూడుకొలుకులదారంతో ఒకగీర, ఒకకొలికిదారంతో మరొకగీర, రానివక్కున బుగిడి వరసగా నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల గళ్ళుగా నేస్తారు; 2. లాహిరి, బుగిడి వరసగా నేసిన బెత్తెడు వెడల్పు అంచు. చూ. చిత్రం 175 (రా. 24).

గనిగుంత ఉ. గనిగింత; పర్యాయ. కంత(1), గేవాసి. మగ్గందగ్గర గోడలో పెట్టిన కిటికీ; నేతనేసేటప్పుడు మగ్గంమీదికి వెలుతురు రావటానికి కిటికీ పెడతారు. చూ. చిత్రం 108.4 (రా. 8, 9).

గనెచాతి ఉ. గనెసాతి; చూ. గణపతిచవితి (తె. 22, 29, 32).

గనెనాతుడు మగ్గం వై పలక; గణనాథుడు (=వినాయకుడు); భాద్రపద శుద్ధ చవితినాడు, దీనికి పూజ చేస్తారు; చూ. పలక (తె. 22).

గంధం విన్నపట్టురంగు (కో. 14, 18).

గన్నేరుపువ్వుపేటు అంచులో, గన్నేరుపువ్వు ఆకారంలో నేసిన దీక్షైను (కో. 2).

గయ చెట్లమీది దనలికాయలు విడిలిం చే గడకర్ర (తె. 17).

గరికపోచలచీర పర్యాయ. గడ్డిపోగులకోక, గడ్డిపోగులచీర. ఒకకొలికి ఎరుపు, రెండుకొలుకులు తెలుపు చొప్పున నిలుపుకుపెట్టి నేసిన చీర; కొన్నిచోట్ల, నల్ల పోగులు ఎనిమిది, తెల్లపోగులు రెండు చొప్పున నిలుపుకుపెట్టి నేస్తారు (తె. 14).

గరిపె ఉ. గిరిటి; చూ. గంపె. రంగునీళ్ళలో నూలు ఉడకబెట్టేటప్పుడు, కుడిలుతిర్లగ వేసే ఇనపగరిపె; కొన్నిచోట్ల, దీంతో రంగులు కలుపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 2 (కో. 20, 21; రా. 8).

గరును ?గట్టిదనం; చిక్కదనం; ఇలాఉన్నగంజి, రెండోసారి వడగడతారు (తె. 16).

గర్పం ఉ. గర్పం; పర్యాయ. చూ. వాయిదా(1). మగ్గందోనెకూ దండెకూ మధ్య నేతభాగం (తె. 26).

గర్పనందు ఉ. గర్పన; పర్యాయ. చూ. వాయిదా(1). మగ్గందోనెకూ దండెకూ మధ్యనేతభాగం (తె. 24).

గర్వాధానంచీర ఉ. గర్వాధానం; పర్యాయ. చూ. కార్యంచీర. గర్వాధానం (=కార్యం)నాడు పెండ్లి కూతురికిపెట్టే (తెల్ల)చీర; జరిలోగాని, మామూలుగా గాని పెడల్పాటి అంచులుపెట్టి నేస్తారు (రా. 16).

గలుగుదంటు పర్యాయ. గలుబుకట్టె. సముద్ర ప్రాంతంలో పెరిగే ఒకరకం మొక్కనుంచి తీసినపుల్ల; దీన్ని చీల్చి, పన్నెకట్టుబడిలో, దండెలమధ్య బిగించి కడతారు (రా. 22).

గలుబుకట్టె పర్యాయ. గలుగుదంటె. సముద్రప్రాంతంలో పెరిగే ఒకరకం మొక్కనుంచి తీసినపుల్ల; దీన్ని చీల్చి, పన్నెకట్టుబడిలో, దండెలమధ్య బిగించి కడతారు (తె. 6).

గవాక్షి కిటికీ; మగ్గందగ్గర వెలుతురుకోసం ఇంటి మిదెకు చేసిన కంత (రా. 16).

గవ్వంచు చిరురు వదిలి, తెల్లకొలికి (=కవ్వ)గాని, జరికొలికిగాని పెట్టి వరసగా నేసిన అంచు; ఏలూరు వైపున దీన్ని 'మువ్వంచు' అంటారట (కో. 24).

గష్టి అంచులో నేసే ఒకరకం దీక్షైను (తె. 7).

గనగసాగడిచీర రెండుకొలుకులు ఒకరంగు, రెండుకొలుకులు మరొకరంగు పెట్టి నేసిన గళ్ళచీర (కో. 7).

గనగసాలచుక్క ఉ. గనగసాలన్నుక్క. ఒకరకం అద్దకందీక్షైను; అంచుల్లో వేస్తారు (కో. 3).

గసాలచీర ఒకరకం (?గడి) నేతచీర (రా. 19బి).

గసిత పర్యాయ. చూ. కర్రు. ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 66.1 (కో. 12).

గసితపుల్ల మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల గూటం ముందుకు జరగకుండా ఆపే కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 2 (కో. 12).

గసిగి 1. పర్యాయ. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, ఘడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకకాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు పక్కగా, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 7); 2. ఉ.

గసికి; పర్యాయ. చూ. చేతిగూటం. మగ్గంమీద నేతబిర్రు పెట్టటానికి, మోకుకట్టేకొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతిఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 7, 19).

గళ్ళచీర ఉ. గళ్ళచీర, గళ్ళచీరి; చూ. గడిచీర; పర్యాయ. కండ్లచీర, దళ్ళచీర, మళ్ళచీర. అంచుల మధ్య భాగంలో, రంగుపోగులుపెట్టి, గదులుగదులుగా నేసిన చీర; మామూలుగా, నల్లదరపుగళ్ళు నేస్తారు (కో. 5, 11, 15, 16, 18, 21, 30, 32; తె. 1, 2).

గాజ 1. పర్యాయ. ఉంగరం(11). పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, కదురునుంచి వచ్చిన పోగును దూర్చటానికి,

కొయ్యపట్టెకు విగించిన ఇనపచుట్టు; కొన్నిచోట్ల చేతికి తొడుక్కొనే గాజులు విగిస్తారు; ఇటువంటివి, గాజుల కట్టెల వరసగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 14 (తె. 21); 2. పర్యా. ఉంగరం(12). ఉన్నికత్తెర ఆకులకు కిందవేసిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 306.3 (తె. 3).

గాజులుగు ఒకరకం నీలంరంగు; చేతిగాజులరంగు మారిది (కో. 9బి).

గాజులకట్టె పర్యా. ఉంగరాలకట్టె, కొండ్లకల్త్ర(2). కొండ్లపీట, గాజులపట్టీ. పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, పెద్దరాట్నందగ్గర కదుర్లపీటకు కిందగా-కొన్నిచోట్ల, పక్కగా-పెట్టే కొయ్యపట్టె; దీనికి ఇనపచుట్టు (కొన్ని చోట్ల కొండ్లు)గాని, చేతులకు తొడుక్కొనే గాజులు గాని విగించి ఉంటాయి; దారం వడికేటప్పుడు, కదురు పోగులు దీని గాజులగుండా వచ్చి దొలకమీద చుట్టు కొంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 13 (తె. 21; రా. 14).

గాజులపట్టీ పర్యా. చూ. గాజులకట్టె. పట్టుదారం వడికేటప్పుడు, పెద్దరాట్నందగ్గర కదుర్లపీటకు కిందగా-కొన్నిచోట్ల, పక్కగా-పెట్టే కొయ్యపట్టె; దీనికి ఇనప చుట్టు(కొన్నిచోట్ల కొండ్లు)గాని, చేతులకు తొడుక్కొనే గాజులుగాని విగించిఉంటాయి; దారంవడికే టప్పుడు, కదురుపోగులు దీని గాజులగుండా వచ్చి దొలక మీద చుట్టుకొంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 13 (తె. 21; రా. 14).

గాజువన్నె పచ్చ, నీలం కలిసిన (గాజు) రంగు (కో. 11).

గాజువన్నె చీర ఉ. ? గాజువన్నె చీర. మూడుపోగులు పురుపు; మూడుపోగులు నలుపు చొప్పున పడుగు అతికి వేసిన చీర. (తె. 18).

గాటు గాడి; అచ్చుగుడి విగింపుకు పూనుగ్రరకు రెండువైపులా గాట్టుపెడతారు. చూ. చిత్రం 121 ట. 2 (కో. 7).

గాడ ముడిపత్తి (కో. 83, 94).

గాడి ఉ. గాడి. 1. రూ. గాడెం(1); పర్యా. చూ. పలకగాడి(2). చేతిమగ్గం పలకకు పన్నె వైవైపు విగించటానికి చేసిననందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 2 (కో. 14, 34, 36, 37; తె. 4, 18, 19, 21, 22, 25); 2. రూ. గాడెం(3). గేడి(1); పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వు విగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (కో. 3, 6, 9, 14, 24, 30, 31, 36, 37; తె. 1, 2, 4, 7, 10, 18, 21-23, 33; రా. 6, 9, 11,

12, 14-19, 24); 3. రూ. గాడెం(2), గేడి(2). పర్యా. చూ. పలకగాడి(1). మరమగ్గం పలకకు, పన్నె విగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 118.12 (తె. 22; రా. 17, 19); 4. రూ. గాడెం(4), గేడి(3); పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేకదారంకండె అమర్చేనందు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1 (కో. 12, 13, 16, 18-21, 31, 34, 36, 37; తె. 2, 4, 9, 15, 18, 19, 21, 25, 33; రా. 3, 8, 10, 11, 13-18).

గాడికుంచె పురికిమధ్య గాడి ఉన్న కుంచె; చూ. పురి. చూ. చిత్రం 77 (కో. 4, 5).

గాడిచిల్ల ఉ. -సిల్ల; పర్యా. చూ. పన్ను(1). దోనె గాడిలో, బద్దెచువ్వు విగించటానికి అమర్చిన కొయ్య పుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 15).

గాడిపట్టె పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిడికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు, దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సారుగు లుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 9).

గాడిపన్ను పర్యా. చూ. పన్ను(1). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వు విగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్ని చోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 18).

గాడిబద్దె పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మరమగ్గం చ్చటంలో, నిలుపుపట్టెలకు పై న విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు. కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంవందరిమీద అటూఇటూ అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 27).

గాడెం 1. చూ. గాడి(1) (తె. 5, 11, 12); 2. చూ. గాడి(3) (తె. 5, 12, 14, 15, 17, 28, 27, 30); 3. చూ. గాడి(2) (తె. 5, 18); 4. చూ. గాడి(4) (తె. 12, 25, 27).

గానందబ్బ అచ్చుదారానికి కట్టినపుల్ల (రా. 12).

గాని (బహు. గాండ్లు). పర్యా. చూ. పెడకోల చెక్రం. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులు చేసినప్పుడు, వడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద తిరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (రా. 10).

గాను 1. పర్యా. చూ. చెక్రం(4). డబ్బారాట్నం ఇరుసుకు విగించిన (రేకు)చెక్రం; దీనిమీద వడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (కో. 4; రా. 11);

2. పర్యా. చూ. కడియం(1). ఊరై అడ్డవట్టెకు విగించిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 64 చ. 1 (కో. 4).

గాంధీకమ్మి ఒకరకం కమ్మి; మొదట. మూడంగు కాల వెడల్పున నేని తరవాత ఒకకొలికి రంగుగీర, రెండు కొలుకుల తెల్లగీర(లు), రెండు కొలుకుల రంగు గీర(లు) వడెట్టు నేస్తారు (కో. 8).

గాలు రంగునీళ్లు ఉడకబెట్టే తొట్టి. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (కో. 14; తె. 12-14).

గాల పర్యా. చూ. దోనుగగాడి(2). ఉన్నిమగ్గం దోనుగకు, సులిగె బిగించటానికి కొలిచిన నందు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 915 క. 1 (తె. 10, 26).

గావంచా పర్యా. చూ. అంగవస్త్రం. మగవాళ్లు మోకాళ్లవరకూ కట్టుకొనే ఒకరకం చిన్నబట్ట; సన్నటి అంచపెట్టి, 2-5 మూరలపొడుగున పలచగా నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ముతకది; కొన్నిచోట్ల, తువ్వలుమూది రిగా దీంతో ఒళ్ళుతుడుచుకొంటారు; కొందరు మడిగట్టు కొటానికి వాడతారు (కో. 16, 21, 25-28, 31, 33, 35, 37).

గింటం ఉ. గింటం, గింటుం; పర్యా. జమిలి. రెండు పోగులు పురిపెట్టినదారం; జమిలిదారం (తె. 1; రా. 4, 8, 16, 17, 24).

గింటంఅతుకు (క్రి.) పర్యా. జములతుకు. సరిచేసిన పడుగులో రెండేసిపోగులు ఒక బద్దెపోగుకు కలిపి అచ్చ తకటం; కొన్నిచోట్ల, మగ్గంమీద అతుకుతారు (రా. 14, 15).

గింటందుప్పటి పర్యా. చూ. సుదిసీ. నేతలో నిలు వుకు, అడ్డానికి రెండేసి పోగుల చొప్పునపెట్టి నేసిన దుప్పటి; కొన్నిచోట్ల, గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు (రా. 14).

గింటంనూలు పర్యా. చూ. జమిలి(నూలు). రెండు పోగులు కలిపి పురిపెట్టిన నూలు (తె. 2).

గిన్నివత్తి (< ? గిన్నీవత్తి) చూ. తెడవత్తి(తె. 5).

గిన్నె రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు తులాలు వట్టేది; చూ. హవు; చూ. చిత్రం 282.1 (కో. 3; రా. 11, 13).

గిర చూ. గిర (2) (తె. 12).

గిరక (-బట్ట, -పట్టు) ఉ. గిరకె, గిరికె, గిర్క. 1. రూ. గిలక(1); పర్యా. చూ. పత్తిరాట్నం(1). పత్తినించి గింజలు విడదీసే కొయ్యవనిముట్టు. చూ. చిత్రం 1 (కో. 9, 14; తె. 4, 5, 11-17, 28; రా. 16, 17, 22, 24); 2. పర్యా. చూ. సంగటికోల. పత్తిరాట్నం నిలువులమధ్య రూళ్ళకర్ర మాదిరిగా ఉండే కట్టె; ఇటు వంటివి రెండు ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒక

వైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (కో. 9; తె. 5, 11, 15, 17); 3. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంటె మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలవనుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 81 (తె. 23, 24, 33); 4. పర్యా. చూ. అడ్డగమ్మి. అడ్డంగా అమర్చినరాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (తె. 21, 25, 27, 29); 5. పుంకరు రేకలు తిరగటానికి, కింద బిగించిన గుండ్రటి కొయ్య

బిళ్ళ. చూ. చిత్రం 38 ట. 1 (తె. 11); 6. రూ. గిలక(5); పర్యా. అచ్చుగిరక, ఇరువుగోలు చెక్రం, ఇరువుచెక్రం, చెక్రం(10), చెక్రంగిరక, తొక్కుడు బిళ్ళ, బిళ్ళ(12), వాయిచెక్రం, నూత్రంచెక్రం. మగ్గం మీద అచ్చుగురులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గం పైదండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (తె. 4, 10, 13, 14, 16, 18); 7. రూ. గిలక(8); పర్యా. చూ. పికాసి. మర

మగ్గం నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగు లోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలప టానికి, అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా, మిషను దారం చుట్టే కొయ్యగిలక; ఇటువంటివి, ఉడతలకు, బదులు, రెండు సొరుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 8, 18, 22); 8. పర్యా. చూ. పుల్లిరును. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలి వంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనే నేటిప్పుడు, అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121

వ. 1 (తె. 31); 9. పెద్ద కొయ్య ఊచకు దారం చుట్టిన కండె; bobbin (తె. 8).

గిరకఅతు ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. ఆకు(5). అడ్డ గుమ్మికి రెండువైపులా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 21).

గిరకడివ పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగ టానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరును; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటికట్టుబడి లోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 33).

గిరకకదురు ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. సంగటి కోల. పత్తిరాట్నం నిలువులమధ్య రూళ్ళకర్రమాదిరిగా ఉండే కట్టె; ఇటువంటివి రెండు ఒకదాన్నొకటి ఆను కొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒకవైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడ తాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (తె. 4).

గిరకకొండి ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. కొండి(6).

గిరకకొండి ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. కొండి(6).

గిరకకొండి ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. కొండి(6).

గిరకకొండి ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. కొండి(6).

అచ్చుగుదులు తగిలించే వంకర ఇనపక్షిచ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం వై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్ని చోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (తె. 31).

గిరకకోల ఉ. గిర్కకోల, గిరికెకోల; పర్యా. చూ. నంగటికోల. పత్తిరాట్నం నిలుపులమధ్య రూళ్ళకర్ర మాదిరిగా ఉండకట్టె; ఇటువంటివి రెండు, ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడి పత్తి పెట్టినప్పుడు ఒకవైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (తె. 13; రా. 24).

గిరకగుంజ పర్యా. చూ. గుమ్మినిలువు. అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా అడ్డకట్టకు పాతిన నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 34.5 (తె. 25).

గిరకజంగ పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(1). పత్తి పట్టెటప్పుడు, రాట్నం కదలకుండా తొక్కిపట్టటానికి అమర్చిన పట్టె. చూ. చిత్రం 1.4 (కో. 8, 37).

గిరకతాడు 1. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు (వైపి, కిందిపి) కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (తె. 23, 24); **2.** పర్యా. చూ. విరుతాడు(3). అడ్డగుమ్మి ఆకులు కలిపి కట్టినదారం చూ. చిత్రం 34.4 (తె. 21, 25, 29); **3.** రూ. గిలక తాడు(1); పర్యా. చూ. పికానీతాడు. మగ్గంపికానీకి బొమ్మకూ కట్టినదారం; చూ. ఉడతతాడు (తె. 22); **4.** ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. పుల్లిరుసుతాడు. పుల్లిరుసుకు వేసిన అచ్చుసూత్రం; వాయితాడు. చూ. చిత్రం 121 చ. 5 (తె. 4, 12).

గిరకదామ పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటికట్టుబడిలో ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల. దూపిరికి దిగ గొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 23).

గిరకదారం గిలకకువేసిన అచ్చుసూత్రం. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (తె. 31).

గిరకనిలువు పర్యా. చూ. నిలువు(4). రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలువుకొయ్య; ఒకటిగాని రెండు గాని ఇలాటివి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 31 ప. 1 (తె. 23).

గిరకనిలువుగుంజ ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. గుమ్మినిలువు. అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా అడ్డ కట్టకు పాతిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 34.5 (తె. 21; రా. 17).

గిరకపంటె ఉ. గిర్క-; నూలుచిలపలుతోడే ఒక రకం రాటి; చూ. రాటి (తె. 17).

గిరకపంటెతాడు గిరకపంటె(=ఒకరకం రాటి) కింది ఆకులను, వై ఆకులను కలిపి కట్టినతాడు (తె. 17).

గిరకపీట పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 23).

గిరకబద్ద 1. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి కిందా వై నా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (తె. 24, 33); **2.** పర్యా. చూ. ఆకు(8). అడ్డగుమ్మికి రెండువైపులా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు) చూ. చిత్రం 34.3 (తె. 29).

గిరకమొద్దు 1. ఉ. గిర్క-; పర్యా. చూ. ముద్ద గొయ్య(1). పంటెకు నూలు చుట్టేటప్పుడు ముక్కుకు ఊనికగాపెట్టే మొద్దు; దీనికి అమర్చినకొయ్య చిల్లితో పంటెమొల పెట్టి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 24 (తె. 27); **2.** పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 24, 33).

గిరకరాటం ఉ. గిరికెరాటం; పర్యా. చూ. పత్తి రాట్నం. పత్తినిచ్చి గింజలు వేరుచేసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 1 (రా. 16, 17).

గిరకలబడితె పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతి పుల్లలుగాని, గిలకలుగాని వేలాడదీయటానికి మగ్గానికి వైనదారాలు కట్టినకర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 18 (తె. 32).

గిరిడి రూ. గిరిడి; పర్యా. నిడివిబిళ్ళ. పన్నెకట్టేటప్పుడు, దండెలమధ్య బిగించిన పుల్లలు ఒకేమట్టంలో ఉండేట్టు కొలత చూసుకోటానికి, దండెలమధ్య ఎక్కించిన కొయ్యముక్క; పన్నెకట్టుబడి ప్రారంభించిన వైపునుంచి, రెండోవైపుకు దీన్ని జరుపుకొంటూ వెళ్తారు. చూ. చిత్రం 39 క. 3 (కో. 5, 23, 33).

గిరిణి చూ. గిరిడి (కో. 5, 7).

గిరేయు (క్రి.) పంటెతిప్పటం; చూ. పంటె (తె. 22).

గిర్పిసూలు పర్యా. చూ. మిల్లుసూలు. మిల్లులో యంత్రాలమీద తయారయిన సూలు (తె. 5, 11).

గిర్ర 1. రూ. గిల్ల(3), పర్యా. బిళ్ళ(3). చెలక పంటె ఆకులమధ్య ఉండే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; మధ్యన కదురు దూర్చటానికి బెజ్జం ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 29 క. 2 (తె. 15, 16); **2.** మగ్గంగిరకలో బిగించిన కొయ్యచెక్రం; చూ. గిర్రకో- చూ. చిత్రం 121 క. 12 (తె. 13).

గిలక 1. చూ. గిరక(1) (కో. 11, 13, 19);
2. పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి బిగించిన రీలు దారపుబండి; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీనిగాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 18 (కో. 6); 3. పర్యా. చూ. బిళ్ళ(8). ఊడైతాడు బిగింపుకువేసి కొయ్యగిలక; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 68 ప. 1, 68 (కో. 5, 7, 10, 11, 12ఎ); 4. పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిజైన్లు రావటానికి, మరమగ్గంపైన అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 132 (రా. 12, 13); 5. చూ. గిరక(6) (కో. 7, 8, 10, 13; రా. 18); 6. చూ. గిరక(7) (రా. 11).

గిలకకత్తి పర్యా. చూ. కుక్క(2). డాబీకోలను తేవటానికి, దిండుచెక్రాన్ని-కొన్నిచోట్ల, దిండుగాడిని-గుంజే ఇనపరేకు; దీనికి ఒకవైపున పేటుతాళ్లు కడతారు; సాపుచెక్క తొక్కినప్పుడు, పళ్ళుచెక్రాన్నిగాని, దిండుఊచల చెక్రాన్నిగాని గుంజుతూ కిందికి పైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రాలు 132 క. 3, 132 చ. 7, 132 ట. 3 (రా. 13).

గిలకతాడు 1. చూ. గిరకతాడు(2). (రా. 11); 2. గిలకకువేసిన అచ్చుమూత్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (కో. 10).

గిలకదిండు పర్యా. చూ. దిండు(7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్లపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లిపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; దీనికి గొలుసు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనప ఊచల చెక్రంగాని, రేకుపళ్ళుచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 క. 1 (రా. 13).

గిలకపట్టె మగ్గంగిలకలు వేలాడటానికి, పైన అమర్చిన కర్ర(లు). చూ. చిత్రం 133 క (రా. 12).

గిలకమగ్గం పర్యా. పేటుమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; డిజైన్లు నెయ్యటానికి; పైన డాబీ అమర్చింది; చూ. డాబీ (రా. 13).

గిలకమోకు పర్యా. బిళ్ళతాడు(1). ఊడై బిళ్ళ బిగించేతాడు. చూ. చిత్రం 68 ప. 3 (కో. 12ఎ).

గిలకవారు పర్యా. పిక్కిరవార. మరమగ్గం బొమ్మకూ, పికానికి కట్టిన తోలుపట్టి. చూ. ఉడత తాడు (రా. 11).

గిలకసూత్రం ఉ. -సూత్రం; పర్యా. చూ. పేటు దారం. నేతలో డిజైన్లువడటానికి, డాబీఅడనుచి రెండువాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసినదారం; డిజైన్లుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. 132 చ. 10 (రా. 12).

గిలక్కాయ (< గిలక + కాయ) మరమగ్గంలో ఒక సారుగులోనుంచి మరొక సారుగులోకి నాడెను నెట్టటానికి చేత్తో తాళ్ళను గుంజేపిడి; దారపురీలు కడతారు; చూ. కుచ్చు. చూ. 118.21 (కో. 16).

గిల్ల 1. పర్యా. బిళ్ళ(1). చేతికదురుకు దారం చుట్టుకొనేవైపు ఉండే గుండటి బిళ్ళ; దీన్ని కట్టె, ఇనుము, ఇత్తడి, రాగి మొ.వాటితో తయారుచేస్తారు. చూ. చిత్రం 17 ట. 2 (తె. 12, 15); 2. పర్యా. చూ. చెక్ర(4). డబ్బారాట్నం ఇరుసుకు బిగించిన రేకుచెక్రం; దీనిమీద వడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (తె. 10); 3. చూ. గిర్ర(1). (తె. 11, 14).

గిల్లకు (< గిల్ల + ఆకు) పర్యా. ఆకు(7). డబ్బారాట్నం చెక్రానికి అమర్చిన సాపుచెక్క(లు). చూ. చిత్రం 41 చ. 1 (తె. 10).

గీతగుండంచు జమిలిపోగులతో నేసిన ఒకరకం అంచు (రా. 1).

గీతవోభ అంచులో నేసిన ఒకరకం డిజైన్ (తె. 25).

గీతబద్ద డిజైన్లు అద్దకానికి, మెత్తమీద పోసిన రంగు సమంగా నెరిపేబద్ద; అంగుళన్నర పొడుగుది (కో. 26).

గీర 1. పర్యా. చూ. చెక్రం(4). డబ్బారాట్నం ఇరుసుకు బిగించిన రేకుచెక్రం; దీనిమీద వడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (తె. 19); 2. చూ. గిర, గీరు, జీర (2). గీత; నేతలో సన్నగా గీతపెట్టి నట్టు వేరే రంగుదారంపెట్టి నేస్తారు (కో. 5); 3. పర్యా. జిమ్ము(లు). కమ్మినేతలో, జైన్లు పొడుగుచెరగు నేసిన తరవాత పెట్టిన జంటగీర(లు). (కో. 6).

గీరంచుధోవతి ఉ.-దావతి; పర్యా. గీరంచుపంచె. గీరంచుపెట్టి నేసిన పంచె (రా. 17).

గీరంచుపంచె ఉ.-పంచి; పర్యా. గీరంచుధోవతి. గీరంచుపెట్టి నేసిన పంచె (రా. 17).

గీరలంచు ఉ. గిర్లంచు; చూ. జీరలంచు. వరసగా గీతలుపడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 184 (కో. 14, 15).

గీరలువిడుచు (క్రి.) ఉ.గిర్లిడుచు. అంచులో, గీరలు పడేట్టు నెయ్యటం (రా. 17).

గీరు చూ. గీర(2) (రా. 14).

గీరుకత్తి పర్యా. ఈనెగీతకత్తి, ఖావా, ఘరీ, బట్. పన్నెదండెలమధ్య బిగించేకొన్న-కొన్నిచోట్ల, కలప-పుల్లలుచీల్చి, సాపుచేసే రేకుకత్తి; ఒకవైపునంపుగా గాడి ఉంటుంది; మామూలుగా, ఒక వైపుదూబొంగును సగానికి చీల్చి, మధ్యగా కత్తి ఇరికిస్తారు; కొన్నిచోట్ల.

ఒక గుంజకు కోటాబద్ధకట్టి రెంటికిమధ్య కత్తి దూరు స్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 6 (కో. 28).

గిరుపుల్ల ఉ. గిరుపుల్ల. నేతనేసేటప్పుడు చెదిరిన పోగులను సాపుచేసేపుల్ల; పోగులు ఒకదానిమీద ఒకటి వడ్డప్పుడుగాని, పోగులుచిట్టపడి వెలితివచ్చినప్పుడుగాని దీంతో గిరుతారు (కో. 25, 26, 27, 28; తె. 8, 18, 31).

గుచ్చుం నాలుగుపోగుల ఉన్ని దారం (తె. 3).

గుచ్చుగర్ర పర్యా. బద్దెగుచ్చుకర్ర. అచ్చతికిన తరవాత బద్దెలో పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన నన్న బెత్తం; కొన్నిచోట్ల, వెదురుబద్దగాని, ఇనపకడ్డిగాని దూరుస్తారు; ఇటువంటివి, బద్దెలో ఇనతల ఒకటి, అవతల ఒకటి ఉంటాయి; అల్లుచేసేటప్పుడు, దీన్ని ఊడై గుదులకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గూటాలకు కడతారు. చూ. చిత్రం 102 త (కో. 12, 17).

గుజ్జ 1. రూ. గుజ్జ(1); పర్యా. చూ. నిలువు(1). పత్తిరాట్నం అడ్డపీటకు దిగ్గొట్టినకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 1.8 (కో. 14, 36, 37; తె. 11, 18, 14, 17); 2. ఉ. గుజ్జ(లు); పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 27-31, 33, 34, 36, 37; తె. 11-15, 17, 26, 29-31); 3. పర్యా. చూ. నిలువు(6). డబ్బా రాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 28, 36, 37; తె. 31); 4. పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంటెఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధ(లు); తె. 13 లో హరిజనుల వాడుక. చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 6, 8; తె. 18); 5. పర్యా. చూ. గుమ్మినిలువు. అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా అడ్డకట్టకు పాతిన నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 34.5 (తె. 26); 6. పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్లరాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 37); 7. గిరకపంటె(=ఒకరకం రాటి) అడుగు పీటకు, పక్కగా బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 17); 8. పర్యా. నిలువు(16). పట్టుదారంచుట్టే డొలకకట్టుబడిలో, ఇరుసును మోసే కొయ్య; ఇటువంటివి, రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 293 క. 2 (తె. 12).

గుజ్జెడ (< గుడి + జెడ) పర్యా. చూ. పంటిగుడి. దోనెగాడిలో, బద్దెయవ్వ బిగించటానికి, పుల్లకుకట్టన తాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (కో. 8).

గుంజ 1. పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 3, 23; తె. 18, 24, 28, 33); 2. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బా రాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (కో. 3); 3. పర్యా. చూ. నిలువు(6). డబ్బారాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 3); 4. పర్యా. చూ. గూటం(3). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి, నేలలో పాతినగూటం; కొయ్యదిగాని, ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 63 క. 7 (తె. 7, 9, 19, 20, 22; రా. 9, 10, 12, 13); 5. పర్యా. గూటం(5). నేలలో పాతిన నిలువుకొయ్య; పన్నెపుల్లలు చీల్చి, సాపుచేసే గిరుకత్తి బిగించటానికి కోటాబద్ధ కట్టిన నిలువుకొయ్యకు, కోటాబద్ధకు మధ్య కత్తి ఇరికిస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 4 (కో. 33); 6. పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద, నేతబిరుప్పెట్టటానికి మోకు కట్టేకొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (రా. 9, 19); 7. పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 11, 12); 8. పర్యా. చూ. నట్టరుగుంజ(1). మరమగ్గం చ్చటం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా, నేతజయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, రెండు. చూ. చిత్రం 116.2 (తె. 18; రా. 10); 9. పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగురాట; మామూలుగా, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; మామూలుగా, దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపందూర్చి అడిలు తగిలించి, పిడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 10; తె. 12, 13); 10. పర్యా. చూ. ఆసు కొయ్య(8). ఆసుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలువుపుల్ల(లు); పీటిని చుట్టవచ్చేపు ఆసుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (తె. 1, 2, 21; రా. 1-17, 20, 28, 24); 11. మొగలాసుకు పడుగునూలు చుట్టటానికి బిగించిన కొయ్యపుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 47.3 (తె. 6);

12. పర్యా. చూ. నిలుపు(10), మరాసు ఇరుసును మోసే పొడుగుకొయ్య(లు); గోతిపక్కల పొతినవి. చూ. చిత్రం 50.9(కో. 14, 16; రా. 2); 13. మరాసు బడ్డికి ఆధారంగా, నేలలోపా తిన కొయ్య(లు) (రా. 18); 14. పర్యా. చూ. సరిగుంజ(1). ఆరుబయట చాపిన పడుగు రెండోవైపు కట్టటానికి పాతినకొయ్య; కొన్ని చోట్ల, రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి, ఒకటి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 63 ట. 1, 65 ట. 1, 65(కో. 7. 13, 14, 20; తె. 1, 2, 5, 6, 8-18, 20, 21, 25-27; రా. 2, 4, 6, 9, 11-14, 17, 19, 23); 15. పర్యా. చూ. చిల్ల(7). మగ్గంకుచ్చుతామ కట్టటానికి ఆధారంగా, చ్చటం నిలుపుపట్టుకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 14).

గుంజకేయు (క్రి.) తడిపిన నూలులడిలు, కానిగుంజ అడ్డకట్టెకు తగిలించి పిండటం (తె. 12).

గుంజగొలుసు పడుగుచాపేటప్పడు, సరిగుంజకు వేసి, పడుగేరుకరకు తగిలించే ఇనపనిముట్టు; చూ. గొలుసు (తె. 25).

గుంజలపీట 1. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలుపులు బిగించిన అడుగుపీట చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 3); 2. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(5). డక్చా రాట్నం తొక్కుడుపీటకు ఎడమవైపు బిగించిన చిన్న పట్టె. చూ. చిత్రం 41 క. 4 (కో. 3); 3. పర్యా. చూ. పీట(8). డక్చా రాట్నం నిలుపులు బిగించిన కింది పీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 3).

గుంజగుగొయ్య పర్యా. చూ. తట్టు(డు)కొయ్య. మిడిగూటానికి వేసిన నేతమోకు, పడుక్కు అడ్డు రాకుండా తగిలించటానికి పాతినగూటం; మామూలుగా, నేతబయలులో ఒకమూల ఉంటుంది; కొన్ని చోట్ల, మిడిగూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (తె. 32).

గుబీతె పర్యా. చూ. పికాసి. మరమగ్గంనాడెను, ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా, మిషనుదారంచుట్టే కొయ్యగిలక; ఇటువంటివి, ఉడతలకుబదులు రెండుసొరుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 32).

గుబీతెతాడు పర్యా. చూ. పికాసితాడు. మగ్గం పికాసికి బొమ్మకూ కట్టినదారం; చూ. ఉడతతాడు (తె. 32).

గుట్టిల్ల చూ. గూటిల్ల (కో. 14).

గుడ ఉన్నిదారం ఉండ; రంగు అద్దిన ఉన్నిదారం

కట్ట; తివాచీనేతకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 92.1.3 (కో. 16; తె. 17).

గుడవ చూ. కడవ(3) (రా. 18).

గుడి పర్యా. చూ. కొలికి(1). అనుపొసిన నూలులో ఒకటి పైకి, ఒకటి కిందికి వచ్చిన రెండుపొగులదారం (తె. 33).

గుడుగువత్తి తెల్ల పత్తిలో ఒకరకం (రా. 19).

గుడ్డదోనె పర్యా. చూ. దోనె(3). మగ్గంమీద, నేసినబట్ట చుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా నలు పలకాది; కొన్నిచోట్ల, గుండ్రటిది; దీనికి ఒకవైపున పొడుగ్గా గాడిగాని, నాలుగయిదు చిల్లులుగాని ఉంటాయి; త్రేనెడుబట్ట నేసిన తరవాత దీనికి చుడతారు; దీన్ని నాలికకొయ్యకూ, బొడ్డుగొయ్యకూ మధ్య అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (కో. 1; రా. 5).

గుడ్డపిడవ పర్యా. చూ. పిడవ(1). పడుగు తడవ టానికి, గంజిలో ముంచినగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలి కలు కుప్పచేసి పిడవగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజిగాని, అంబలిగాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (తె. 14, 15, 17).

గుంట 1. పర్యా. చూ. మరాసుగొయ్య. మరాసు చెక్రం తిరగటానికి అనువుగా తవ్విన పల్లపుప్రదేశం. చూ. చిత్రం 50.6 (కో. 14; రా. 2); 2. రూ. గుంత; పర్యా. చూ. మగ్గంగుంట. నేతబయలులో, పావుకోళ్ళు అమర్చటానికి తవ్వినచోటు; మోకాలులోతు ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 14).

గుంటకొయ్య రూ. గుంత(ల)కొయ్య; పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 18).

గుంటగూటం రూ. గుంతలగూటం; పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం, మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకుపాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 33).

గుంటమగ్గం రూ. గుంతమగ్గం; పర్యా. గోతిమగ్గం. నేతబయలులో, గుంటదగ్గర అమర్చినమగ్గం; చేతిమగ్గంగాని, మరమగ్గంగాని; చూ. మగ్గంగుంట. చూ. చిత్రాలు 108, 109(కో. 12-16, 21),

గుంటాముచాపు కమ్మిలో నాలుగేసిగిరలు పడేట్టు నేసిన రెండుపంచెలు (కో. 94).

గుంటికర్ర పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె, మరమ్మగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 10, 18).

గుంటూరుకమ్మి ఒకరకం ధోవతుల కమ్మి (కో. 96).

గుండంచు 1. చివరకొంత పడుగువదలి, పైన వేలెడు వెడల్పున రంగులో నేసిన అంచు; దీనికి రెండు వైపులా రెండేసి పోగులు వేరేరంగుగిరలు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పెద్దసాదాఅంచు; కొన్నిచోట్ల, బోడంచు అంటారట. చూ. చిత్రం 168 (కో. 7, 8, 12, 18, 21, 25, 28, 28, 32; తె. 15, 31, 32; రా. 11, 18); 2. ఎనిమిది కొలుకులదారంతో నేసిన ఒకరకం అంచు; దీనికి, చిగురు పదలరు (కో. 22).

గుండంచుచీర మామూలుగా నేసిన (ఒకరకం) చీర (రా. 18).

గుండీ పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చుగురులు తగి లించే వంకర ఇనపక్షి; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండీకూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 28).

గుండు 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది వకే టప్పుడు కమానునరంకొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.18 (కో. 10); 2. నూలుతెక్క. లడిలో డెబ్బయ్యో పంతు నూలు; తెలాంగాణాలో పూర్వం అనేవారట (తె. 11, 18; రా. 17); 3. కండెలు చుట్టేటప్పుడు, గోలంలో నిట్టుపోసి, దాంట్లో పోగు తడవటానికి ఎత్తు పెట్టెరాయి. చూ. చిత్రం 61.1 (కో. 6); 4. పర్యా. అడుగుగుండు(2), కిందిగుండు, గుండుపలక(1), పలక గుండు(1), మగ్గంగుండు(1). చేతిమగ్గంపన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; రోకలిమాదిరిగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; రోకలిమాదిరిగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; దీని పలకనీల లతో పై పలకకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (కో. 2, 2, 8, 14; తె. 2, 4, 7, 11-18, 17, 21-25, 28-32; రా. 1, 7, 8, 11-18, 15, 16, 21, 23, 24); 5. పర్యా. చూ. పలక(7). మరమ్మగ్గంలో, పన్నె బిగించిన పైచెక్క; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అడుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (రా. 15); 6. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమ్మగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసే టప్పుడు, దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు

చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 29, 30; రా. 3, 16, 21); 7. పర్యా. చూ. దిండు(7). దాడిలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్ల పింజెరదించుకు బొడిపెలు, తొల్ల సింజెరదించుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెరదించుకు ఇవి ఉండవు; దీనికి గొలుసు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్కిగాని, రేకువళ్ళ చెక్కిగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 122 క. 1 (రా. 7, 14, 17, 24); 8. పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు, దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటిరాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్కిగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (కో. 1, 2, 5-9, 14, 25-27, 30, 34, 35; తె. 1, 2, 4, 5, 7, 9-17; రా. 1, 3, 8, 10, 14-16, 18, 19, 19ఎ, 23, 24); 9. అంచులో, అడ్డంగా పట్టెమాదిరిగా నేసిన నేత; ఇటువంటివి వర నగా వచ్చేట్టునేస్తారు. చూ. చిత్రం 166 (రా. 18); 10. పొడుగుపైపు, అంచులో నేసినపట్టె; గడ్డ. చూ. చిత్రం 163.1 (రా. 14); 11. పర్యా. చూ. గుండ్రాయి(2). గుండ్రటిరాయి; దీంతో, వేయించిన చింతగింజలు చితకగొడతారు (తె. 28).

గుండుకటారి ఒకగిర, లాహిరి పడేట్టు నేసిన అంచు డిడెను. చూ. చిత్రం 149 (తె. 24).

గుండుకమ్మి పర్యా. బిళ్ళకమ్మి. కొంగులో ఒకే రంగుది; బెత్తెడు వెడల్పు పట్టెమాదిరిగా నేసిన కమ్మి (కో. 4, 18; రా. 7).

గుండుగల్లకోక ఒకరకం నేతచీర (రా. 19 ఎ).

గుండుగాడి రూ. గుండుగాడెం; పర్యా. గుండు గాలి, గుండుదోనె(1). చేతిమగ్గం గుండుకు, పన్నె కింది వైపు బిగించటానికి చేసిన పండు. చూ. చిత్రం 109 చ. 8 (కో. 34, 36, 37; తె. 4, 18, 19, 22, 25).

గుండుగాడెం చూ. గుండుగాడి (తె. 18).

గుండుగాల పర్యా. చూ. గుండుగాడి. చేతిమగ్గం గుండుకు, పన్నె కిందివైపు బిగించటానికి చేసినపండు. చూ. చిత్రం 109 చ. 8 (తె. 24).

గుండుచువ్వ ఉ. -చువ్వ. మగ్గందండెదగ్గర, నేత పడుగులో దూర్చిన చువ్వ; నవలక్షగుండు తాడును మోవేది (కో. 2).

గుండుతాడు నవలక్షగుండు వేలాడదీసిన దారం. చూ. చిత్రం 126.1 (తె. 25).

గుండుదోసుగు మగ్గంమీద, నేతగుడ్డచుట్టే ఒకరకం దోనె; గుండ్రటిది; చూ. దోనె. చూ. చిత్రం 123 త (కో. 36).

గుండుదోన ఉ. -దోని. 1. పర్యా. చూ. గుండుగాడి. శేతిమగ్గం గుండుకు, పన్నె కిందివైపు బిగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 8 (తె. 7, 81, 82); 2. పర్యా. చూ. ఎదురుదోనె. మగ్గించివర పడుగుమాలచుట్టే కొయ్యదూలం; రోకలిమాదిరిది; కొన్నిచోట్ల, నలుపలకలది; మలగర్రకు మారుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రాలు 110.1, 122 త (రా. 2)

గుండునూలు పర్యా. చూ. జమిలి (నూలు). రెండుపోగులు కలిపి పురిపెట్టిన మిల్లునూలు (తె. 10).

గుండుపరకపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిశైను (తె. 26).

గుండుపరుపుకుంచె ఉ. గుండుపరుపుకుంచి. పురి అడుగుభాగం గుండ్రంగా ఉన్న కుంచె. చూ. చిత్రం 78 (రా. 11).

గుండుపలక 1. పర్యా. చూ. గుండు(4). శేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; రోకలిమాదిరిగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; దీన్ని, పలకనీలతో, పై పలకకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (రా. 4); 2. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కింది కొయ్య; నేతనే సేటప్పుడు, దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 4).

గుండుబద్ద పర్యా. చూ. గూటం(1). దూదిపకేటప్పుడు; కమానునరంకొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.18 (కో. 15).

గుండుబల్ల 1. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కొయ్య; నేతనే సేటప్పుడు, దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 12); 2. పర్యా. చూ. పలక(7). మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన పైచెక్క; నేతనే సేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 27).

గుండుబిళ్ళ రకరకాల రంగులపట్టె వరసగా వచ్చేటట్టు నేసిన జంపఖానా. (తె. 17).

గుండురుమాలు తలకు గుండ్రంగా చుట్టుకోటానికి నేసిన తెల్ల పాగ (తె. 8).

గుండ్రకొయ్య పర్యా. చూ. సంగటికోల. వత్తి రాట్నం నిలుపులమధ్య రూళ్ళకర్రమాదిరిగా ఉండే కట్టె; ఇటువంటివి రెండు. ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; నాటిమధ్య ముడివత్తి పెట్టినప్పుడు ఒకవైపు గింజలు, మరొకవైపు వత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (కో. 14).

గుండ్రగుబ్బ పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం

మీద నేతబట్టచుట్టే కొయ్యకు ఆధారంగా, ఎడమ పక్కన నేలలో పాతిన గూటం; దీని బెజ్జంలో దోనె కొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (రా. 2).

గుండ్రాయి 1. పర్యా. చూ. సవలకుగుండు. దండె దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి, దండెఅవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటిరాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 123.3 (కో. 22); 2. పర్యా. కల్లురాయి, గుండు(11). గుండ్రటిరాయి; దీంతో, వేయించిన చింతగింజలు చితకగొడతారు (తె. 10, 11, 22).

గుండ్రగొర్రె చెవులు అంటుకుపోయిన గొర్రె; కనీకనపడని చెవులు గలది (తె. 22).

గుండ్లవీర ఒకరకం నేతవీర (తె. 2).

గుండ్లంచు పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన అంచు (తె. 1; రా. 11).

గుండ్లజాడిగొంగడి చారలచారల డిశైనులో నేసిన ఒకరకం గొంగడి (తె. 6, 7).

గుండ్లబిక్కులజాడి చారలుచారలుగా నేసిన ఒకరకం గొంగడి డిశైను (తె. 6).

గుండ్లసెల్లా ఉ. -చెల్లా; పర్యా. ఎదురుకోళ్ళసెల్లా. ఒకరకం కండువా; అంచులేకుండా, బొట్టకమ్ములుపెట్టి నేసింది; పెళ్ళివారు ఎదురుకోలుకు వచ్చినప్పుడు పెళ్ళి కొడుక్కి పెడతారు (కో. 8).

గుతి చేడుకట్టెలను రెంటినీ బిరుపెట్టటానికి కట్టిన చిన్నతాడు (తె. 8).

గుతిమొల పర్యా. బిరుకట్టెమొల. బిరుకట్టె (తిరుగుడు) చెక్కుకు తాడుకట్టిన చివరిభాగం (తె. 9).

గుతుప చూ. గుదిపె (తె. 12).

గుత్తకర్ర మగ్గానికి బిగించిన పడుగులో, అచ్చు దగ్గర దూర్చిన కర్ర (కో. 16).

గుత్తికట్టు పర్యా. చూ. ముక్కుకట్టు. పంతుకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపి వేసినకట్టు; చూ. ముక్కుతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 7 (కో. 8).

గుత్తులకోల చూ. గుదులకోల (తె. 18, 20, 28).

గుది (బహు. గుజులు, గుతులు, గుదులు, గుదుళ్ళు). ఉ. గుజి, గుతి, గుత్తి, గుదె. 1. నూలుతెక్క; రెండు లడిలు (రా. 16); 2. పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగుచావేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరు కర్రనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 68 క. 8 (కో. 1, 3, 5, 7, 9, 10, 12, 16, 17, 21-27; తె. 2, 3, 6, 7, 9, 16, 17).

19, 20, 22-24, 26-33; రా. 6, 13, 15, 16, 18, 24); 3. పర్యా. చూ. అచ్చగుది(1). అచ్చకరకు పై న కట్టిన దారం; సుమారు జేసెను పొడుగుది; ఇటువంటివి, కరకు రెండేసి కడతారు; అచ్చను మగ్గా నికి అమర్చటానికి వీటితో వేలాడదీస్తారు; కిందిగుదులు ఆడుగరల తాళ్ళకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 91 క. 8, 100.9, 100.11, 121 క. 10 (కో. 1-18, 22, 37; తె. 10, 20, 23-25, 29, 31-33; రా. 1, 14, 16, 19, 21, 23); 4. పర్యా. చూ. జంత్రిపుగుది. అచ్చకట్టే జంత్రికొయ్యకు కట్టినదారం; దీంతో అచ్చ చువ్వ బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (కో. 26, 27, 33, 35, 37); 5. పర్యా. చూ. పాయ(8). పడుగు పొగుల్లో కొంతభాగం; అచ్చతికేటప్పుడు, పడుగును పాయలుగా విడదీసి, ఒక్కొక్కపోకే అచ్చపోగుకు అడుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (కో. 34); 6. పర్యా. చూ. పంటగుది. దోసెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి, పుల్లకు కట్టినతాడు; ఇటువంటివి, పంటకి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (కో. 1, 2, 4, 6, 7; తె. 1, 11, 13, 16, 17, 21, 26-28, 30; రా. 2, 7, 9, 10, 12, 19, 20); 7. పర్యా. చూ. బిగుతాడు(3) చేడుకరలకు మధ్యన, రెంటినీ బిగించే పై తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (కో. 37; తె. 13); 8. పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగరనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 22; తె. 11, 23; రా. 8, 14, 17); 9. పర్యా. చూ. అచ్చగుది(2). మగ్గంలో, పూనుగరకు కట్టిన అచ్చదారం; అచ్చలో కిందికరకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కరకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 2, 10, 23, 36); 10. పర్యా. మల గుది(2). పెడకొలకు తగిలించే మలగర (కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద)దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 1, 2, 5-7, 10, 17, 22-30, 32-36; తె. 4, 5, 7, 11, 13, 17, 19-23, 25, 28-30, 32; రా. 7, 9); 11. పడుగులో చివర, లాకకు కట్టిన దారం; మలగుది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటిని పెడకొలకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 4; రా. 6); 12. అచ్చకరకు కట్టిన దారం; జేసెను పొడుగుది; చూ. అచ్చగుది. (తె. 12; రా. 8); 13. పర్యా. చూ. చేడుపలుపు. చేడుకరకు (కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు) చివర కట్టినదారం; ఇటు వంటివి, మూడు, నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లు గుచ్చి దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3

(తె. 21; రా. 10, 17, 18); 14. పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారంచొప్పున మలగరకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 5, 12, 17, 24, 32); 15. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీద చేడు కరలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీని కొనలు, చేడుబొందులు(కొన్నిచోట్ల, కరలు) రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కరలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (రా. 1); 16. దవలిదారం వడికే పూన్లు కొమ్ముకు కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి, రెండు కొమ్ములకు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 292.3 (తె. 17); 17. సర్వటిగుంజల అడ్డకట్టెకు, జమక్కబొంగుకు తగి లించినదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 297.8 (తె. 7); 18. అచ్చకరలకు, లంకెపడెట్లు అల్లివడిదారం; చూ. అచ్చవడి (తె. 17); 19. రంగు అడ్డటానికి, రెండు లడిలు కలిపికట్టిన నూలు (తె. 1).
గుడికమ్మి పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చగుదులు తగిలించే వంకర ఇసప ఊచ; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చ గుడికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (రా. 1).
గుదిగర ? అల్లుచేసేటప్పుడు, పడుగుకు చివర గుదులు కట్టినకర (కో. 35).
గుదిగాడి ఉ. గుదుగాడి; పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డ చుట్టే దోసెకు ఒకవైపున చేసినచిల్లి; దీంట్లో బిగించిన పుల్లకు దారంకట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటు వంటివి, మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 చ. 4 (రా. 12).
గుడితాడు 1. పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకరనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (రా. 24); 2. ఉ. గుత్తేడు; పర్యా. చూ. తిరుగుదుగుది. తిరుగుడుకు రెండువైపులా కట్టినతాళ్ళు; ఊడై అడ్డపట్టెను, పడుగేరుకరను కలిపేవి. చూ. చిత్రం 71.2 (రా. 11); 3. పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకు కట్టినదారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున, మలగరకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (రా. 6); 4. అచ్చకరకు కట్టినదారం; జేసెను పొడుగుది. చూ. చిత్రం 121 క. 10 (రా. 11); 5. పర్యా. చూ. బిగుతాడు. చేడుకరలకు మధ్యన, రెంటినీ బిగించే పై తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (రా. 24).

గుడిదారం ఉ. గుడ్డారం 1. పర్యా. చూ. ఊడై గుడి(2). పడుగు చాపేటప్పడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపేతాను; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (రా. 16); 2. పర్యా. చూ. పంటిగుడి. దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి, పుల్లకు కట్టినతాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (రా. 16).

గుడిపాయ (-దిద్దు) ఉ. గుడిపాయ; పర్యా. అచ్చు పాయ, పాయ(8). అచ్చువళ్ళలో, అచ్చుకర్రకు గుడి కట్టినచోట పాయగా చీలినభాగం. దాంతోపాటు అచ్చుతికిన పడుగులో పాయగా చీలినభాగం; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగు పాయలుంటాయి; అచ్చు కట్టిన తరవాత; గుడిపాయలు బిరుగా ఉండటానికి అచ్చుకర్రమీద కొమ్ముతో రుద్దుతారు. చూ. చిత్రం 100.8-8(కో. 1-8, 5, 7, 10, 22-26, 28, 32-36; తె. 82; రా. 2-8, 10-21, 23, 24).

గుడిపాయతాడు అచ్చువళ్ళలో, చివరిగుడిపాయ దగ్గర అచ్చుకర్రకు కట్టినదారం; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి; చూ. అచ్చుగుడి. చూ. చిత్రం 100.9, 100.11 (కో. 81).

గుడిపుల్ల పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దె చువ్వబిగించటానికి అమర్చినకొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4(రా. 12, 20).

గుడిపె ఉ. గుడిబి, గుడిబె; రూ. గుతువ, గుదువ, గుమిటె; పర్యా. చూ. గూటం. దూదిపకేటప్పడు కమానునరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (రా. 6, 10, 11, 15, 18, 19, 21, 22).

గుదుకోళ్ళకట్టె పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావు చెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగేకర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 19బి).

గుదువ చూ. గుడిపె (తె. 2).

గుదులకోల రూ. గుట్టలకోల; పర్యా. చూ. పొట్టెకోల. నేతపడుగు చివర, పాయలతాళ్ళు కట్టిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పొట్టెలు మెలిచేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (తె. 81).

గుదులగూటం పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 17).

గుదులబద్ద ఉ. గుదుళ్ళబద్ద; పర్యా. చూ. మలబద్ద. నేతపడుగు చివర పొట్టెలుచుట్టే వెదురుబద్ద; దీన్ని పొట్టెకోలకుగాని, మలగర్రకుగాని జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పొట్టెతాళ్ళు కడతారు; దీని చివరిగుదులు, పెడకోలకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 129 త. 2 (కో. 7, 19, 31).

గుదులలాక ఉ. గుదుల్లాక, గుదుళ్ళలాక. పర్యా. చూ. మలబద్ద, నేతపడుగు చివర పొట్టెలుచుట్టే వెదురుబద్ద; దీన్ని పెట్టెకోలకుగాని, మలగర్రకుగాని జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పొట్టెతాళ్ళు కడతారు; దీని చివరిగుదులు, పెడకోలకు తగిలిస్తారు(కో. 4-7, 10, 21; రా. 8).

గుదుళ్ళకర్ర అచ్చుకట్టే జంతం కొయ్యలకు అడ్డంగాబిగించి, అచ్చుగుదులు తగిలించినకర్ర (రా. 1).

గుదె ఉ. గుడె; పర్యా. చూ. దానె(1). సరిచేసేటప్పడు, ఉన్నిపడుగు ముందువైపు దూర్చిన లావాటి కర్ర; పడుగేరుకర్ర మాదిరి; కొన్నిచోట్ల, పడుగులో చివర ఎక్కించి సరిగుంజకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 314.1 (తె. 26, 27).

గునకాలకట్టె పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి, రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటికర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 8).

గునపం పర్యా. చూ. గడ్డపార(1). ఊడైను నిలబెట్టి మోకుతో బిగించటానికి, నేలలో పాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 83 త. 1 (కో. 17, 19, 21-24, 26, 30, 32-36).

గునుకురాటం మాలుతీసే రాట్నం; హరిజనుల వాడుక. చూ. చిత్రం 15 (కో. 16).

గునుకోలుకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావు చెక్కతొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగేకర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ మధ్యలో పావు చెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 4).

గుంత చూ. గుంట (2) (కో. 8; తె. 19, 20, 22, 24; రా. 19).

గుంతమగ్గం ఉ. -మొగ్గం; చూ. గుంటమగ్గం (తె. 19; రా. 3).

గుంత(ల)కొయ్య చూ. గుంటకొయ్య (కో. 9బి; తె. 9, 12, 23 30).

గుంతలగూటం చూ. గుంటగూటం (తె. 2, 6, 7).

గుబ్బ ఉ. గుబ్బా, గుబ్బి. 1. రూ. బుగ్గ; పర్యా. చూ. దోనుగబొడ్డు. బొడ్డుగొయ్య బెజ్జంలో దూర్చే, దోనె చివరిభాగం; మామూలుగా, గుడ్డంగా ఉంటుంది: కొన్నిచోట్ల, కోణాకారంలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 123 క. 8 (రా. 1, 2, 5, 6, 8, 9, 19); 2. రూ. గుబ్బె; పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడెమొన అరిగి పోకుండా బిగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (కో. 1-3, 10-13, 15, 24; రా. 1, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 19, 24); 3. పర్యా. చూ. గుబ్బ కొయ్య(2). ఎదురుదోనెను మోసే కొయ్యగూటం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 110.3 (కో. 1, 12); 4. పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గమీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్యకు ఆధారంగా, ఎడమపక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 5, 7, 10-12).

గుబ్బకొయ్య 1. రూ. గుబ్బెకొయ్య, బుగ్గకొయ్య; పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గమీద, నేతబట్టచుట్టేకొయ్యకు ఆధారంగా, ఎడమపక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీనిబెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండు ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 1-3, 6, 8, 9, 11, 13, 15; రా. 4, 5, 7, 8, 12, 20); 2. పర్యా. ఎదురుదోనెగుబ్బ, కొయ్యగూటం, గుబ్బ(3). ఎదురుదోనెను మోసే కొయ్యగూటం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 110.3 (కో. 4; రా. 4, 5, 9).

గుబ్బగురుడు పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం మీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్యకు ఆధారంగా, ఎడమపక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీనిబెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతినగూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (రా. 18).

గుబ్బపొన్ను బొడ్డుగొయ్యకు అమర్చే, దోనె చివరిభాగం (=గుబ్బ) అరిగిపోకుండా వేసిన ఇనపకట్టు. చూ. చిత్రం 123 క. 9 (రా. 9).

గుబ్బమాను పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం మీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్యకు ఆధారంగా, ఎడమపక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జంలో

దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 1).

గుబ్బిచెత్రం ఉ. - సైత్రం. ఒకరకం మరాసులో బెండకాయచెత్రం వక్కన బిగించిన ఇనపచెత్రం (తె. 13).

గుబ్బె ఉ. గుబ్బి; చూ. గుబ్బ(2) (కో. 6, 14, 15).

గుబ్బెకొయ్య చూ. గుబ్బకొయ్య (1) (హరిజనుల వాడుక) (తె. 13).

గుమితె చూ. గుసివె (రా. 20).

గుంపు 1. (-శీయు) పత్తితో ఉండగట్టిన నలుసులు, తుక్కు; దీన్నిచేత్తో వేరెస్తారు (కో. 34, 38); 2. పన్నె కట్టుబడిలో దండెల మధ్య బిగించటానికి వాడే కొండ చివురుపుల్లల కణుపు(లు); పన్నెకట్టేటప్పుడు, కణుపులు తీసేసి కత్తితో ఈసులు సాపుచేస్తారు (కో. 23).

గుంపుడియు (క్రి.) పడుగులో కలిసిపోయిన పోగులు విడదీయటం (కో. 25).

గుమ్మటం పర్యా. చూ. రాటి. పంట మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలవమంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 81 (రా. 9).

గుమ్మడన్నకనుము ఉ. - కన్న. తెల్లపోగులు, నల్లపోగులు కలిసి నేసిన రవికెలగుడ్డ (తె. 32).

గుమ్మడికమ్మి గుమ్మడిపండు నమూనా నేసినకమ్మి (రా. 11).

గుమ్మడిపూపు(పన్నె) ఉ. గుమ్మడిపువ్వుపై, గుమ్మడిపూవన్నె. 1. నిమ్మపండురంగు; ఆరంజి, పటిక, తేజాపు, నైత్రేటువేసి నెపాలురంగు, గోల్లి ఆరంజి, 380, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫ్ వేసి ఇండెంత్రినురంగు తయారు చేస్తారు (తె. 4, 5); 2. తెలుపులో పసుపుచ్చపన్నె (తె. 10, 11, 17); 3. బీరపువ్వులో మురురురంగు (తె. 15); 4. పసుపు ఎరుపు కలిసిన (పట్టు) రంగు (తె. 21); 5. ఒకరకం పసుపురంగు (తె. 25).

గుమ్మి 1. ఉ. గుమ్మె; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంట మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలవమంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 81 (తె. 3, 5, 8, 10, 11, 18-22); 2. పర్యా. చూ. దొలక(2). పట్టుదారంచుట్టే కొయ్యపనిముట్టు; అడ్డరాటి మాదిరిది. చూ. చిత్రం 293 క (తె. 5, 21).

గుమ్మిఆకు 1. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి వై నా కొండా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 81 క. 3 (తె. 11); 2. పర్యా. చూ. అడ్డాకు(1). పట్టు దారంచుట్టే దొలక కట్టుబడిలో, ఇరుసుచుట్టూ బిగించిన పొడుగాటి కొయ్యపట్టె(లు); బీటిమీద పోగులు చుడతారు. చూ. చిత్రం 293 క. 3 (తె. 21).

గుమ్మి ఇరుసు ఉ. గుమ్మిరుసు; పర్యా. ఇరుసు(4). అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉండేకర్ర. చూ. చిత్రం 94.6 (తె. 18).

గుమ్మికర్ర ఉ. గుమ్మికర; పర్యా. చూ. బెజ్జం కర్ర. రాటిసూలం దూర్చినకర్ర; మైనగాని, కింపగాని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 ప. 3 (తె. 10).

గుమ్మికామ పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 22).

గుమ్మికొయ్య 1. పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 5); 2. పర్యా. చూ. నిలువు(4). రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలువుకొయ్య; ఒకటిగాని, రెండుగాని ఇలాటివి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 91 ప. 1 (తె. 11).

గుమ్మిచిప్ప ఉ. -సిప్ప; పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటి వై బద్దలను బిగించి వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప కడతారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటిసూలంమీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (తె. 20).

గుమ్మితాడు పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు పై నీ కిందినీ కలిపికట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 91 ప. 4 (తె. 21).

గుమ్మిదారం ఉ. గుమ్మిదారం; పర్యా. ఆకుల తాడు(2), ఆకులదారం(2), గిరకతాడు(1), గుమ్మి తాడు, చుట్టబిరుతాడు, తాడు(3), దారం(2); పడత తాడు, పన్నదారం(2), బిగిదారం(1), బిరుతాడు(2), రాటితాడు, రాటిదారం, రేకులదారం(2). రాటి ఆకులు పై నీ కిందినీ కలిపికట్టిన దారం; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 91 ప. 4 (తె. 10, 18-20).

గుమ్మిదిండు పర్యా. చూ. గొట్టం(2). రాటి ఆకులు బిగించిన వెదురుగొట్టం; దీన్ని సూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 91 ప. 1 (తె. 11).

గుమ్మినిలువు పర్యా. గిరకగుంజ, గిరకనిలువు గుంజ, గుజ్జ(5), నిలువు(5), నిలువుగుంజ(2). అడ్డ గుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా అడ్డకర్రకు పాతిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 94.5 (తె. 18).

గుమ్మిపీట పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 1, 36 (తె. 19, 20).

గుమ్మిపుల్ల 1. పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది, కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 21); 2. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 5).

గుమ్మిబండ రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న రాయి; దీన్ని దూపిరికి మారుగా పెడతారు; చూ. దూపిరి (తె. 10).

గుమ్మిబద్ద పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 18-20).

గుమ్మిబోరెం ధాన్యంపోసుకోటానికి నేసిన నార సంచి; చూ. బోరెం, వ్యవసాయ వృత్తిపదకోశం (పుటలు 197, 294) (తె. 25).

గుమ్మిమొద్దు ఉ. గుమ్మిమొద్దు, గుమ్మొద్దు; పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటితిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 1, 36 (తె. 11, 18).

గుమ్మినలాకి పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 11).

గుమ్మిసీకు పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 19, 20).

గుయిగుంజ పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేత బయలులో చివరపాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోకు పెడ కోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగు మెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (రా. 19).

గురిగె (బహు. గురిగెలు, గురుగులు) ఉ. గురిగి. రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు మలాలు వట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 2 (కో. 16; తె. 8-5, 11, 12, 25).

గురుమాసి ఎరుపు, ఊదా కలిసిన రంగు; మెడెంటా. చూ. చిత్రం 288 (తె. 19, 22).

గుర్లు 1. చూ. గుజ్జ (2) (తె. 4, 12); 2. పర్యా. నిలుపు (15). నవారుమగ్గం కట్టుబడితో అడ్డపీటకు బిగించిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 324 క. 1 (తె. 12).

గుర్లు (-పెట్టు, -వేయు) పర్యా. చూ. లచ్చన. అచ్చతికిన పడుగుమీద, కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్లు; మామూలుగా మసిగుర్లు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చిక్కుడు, శీర మొ.వాటి ఆకుపర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పున గాని, మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని, గుర్లులు వేస్తారు. (తె. 15; రా. 11, 15, 17).

గుర్లుదారం పర్యా. చూ. అంట్లతాడు. అచ్చతికిన పడుగుమీద గుర్లులుపెట్టటానికి కొలిచేదారం; మామూలుగా గజెం పొడుగుది (రా. 11).

గుర్లులకాక పర్యా. చూ. లచ్చనలకా. అచ్చతికిన పడుగుమీద, గుర్లులు పెట్టటానికి కొలత. చూసుకోనే బద్ద; మామూలుగా, గజెం పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల, మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు; చూ. లక (రా. 15).

గుర్రపుచెక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 14).

గుర్రపుతాడు పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చ కట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చుకర్ర మీది మెలికల్లో చూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకర్తులతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 10, 13).

గుర్రపునవారి ఒకరకం అద్దకం డిజైను; కొయ్య అచ్చతో రుద్దుతారు. చూ. చిత్రం 288 ద.2 (రా. 24).

గుర్రబొండి (< గుర్రపుబండి) పర్యా. చూ. పెడ కొలచెక్రం. పెడకొలనుమోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు పడులుచేసినప్పుడు, పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకొలచెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 120.1 (కో. 23).

గుర్రం 1. దండెచివి (2). దండెనుమోసే పంగల కొయ్య వైఖాగం; ఇటువంటివి, ఒక్కొక్కదానికి రెండుంటాయి; దండెచివి (రా. 3); 2. పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టె పటవాలుగా

బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 19);

3. పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన

5 కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (రా. 10); 4. పర్యా. ఉడతబొమ్మ, గుర్రం బొమ్మ, గేడుకొయ్య, బొమ్మ(11), మిడత. మరమగ్గం సొరుగుకు, మొదట బిగించినచెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెబ్బ తగలకుండా; ఇటువంటివి రెండు బిగిస్తారు.

10 చూ. చిత్రం 118.19 (రా. 8, 9, 13, 24); 5. కెడాబి కోల(ల)ను లేపేకర్ర(లు); చూ. డాబీ. చూ. చిత్రం 192 క (తె. 22-24, 26, 32); 6. నారపట్టా నేసే టప్పుడు, అచ్చను నడిపించటానికి వాడే కొయ్యపని ముట్టు; పట్టెమంచం కోళ్ళవంటి రెండుకొయ్యలకు

15 మధ్య బెడనుతాడు (అచ్చుదారం) కట్టింది; దీనికి పై న గొట్టం అమరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్ని పడుగుకు కింద పెడతారు. చూ. చిత్రం 304.2 (తె. 25).

గుర్రబొమ్మ పర్యా. చూ. గుర్రం(4). మరమగ్గం సొరుగుకు, మొదట బిగించిన చెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెబ్బ తగలకుండా, ఇటువంటివి రెండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.19 (రా. 12).

గులాబి(రంగు) ఉ. గులాబీ. ఒకరకం లేతఎరుపు రంగు; గులాబిరేకులరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 12, 13, 15, 18-21, 23, 24, 30, 32, 33, 35; తె. 4, 10, 17, 21, 24-26, 31; రా. 22, 24).

గులాబిరేత బచ్చలిపండ్ల రంగు; బచ్చలిపండ్ల రంగులో లేతరంగు (తె. 15).

గులాబ్ బచ్చలిపండురంగు; బుక్కా (గులాబ్) రంగు; ఎఫ్. ఎఫ్. 400, కాస్ట్ సోడా, ప్రొడ్రోనల్స్ వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 5).

గులాబ్ పీతాంబరం కొంగులో పువ్వులడికైస్తు నేసిన పట్టుబట్టి; దీన్నే కొంగుపూల పీతాంబరం అనీ అంటారు (తె. 5).

గులిగి పర్యా. చూ. ముతకనూలు. పోగు మందంగా ఉండేనూలు; 10 నుంచి 80 నెంబర్ల దాకా "పూర్వ వోల్లంతా గులిగి అనే" (రా. 17).

గులుకోలకట్టె పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పాపు చెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ, మధ్యలో పాపు చెక్కలతాళ్ళూ కట్టిఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 9).

గుల్ల తివాసీ నేసేటప్పుడు, వడిదారాల్లో చూర్చిన

కర్ర; అచ్చుకర్ర: ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 320.14 (కో. 16; తె. 17).

గుల్ల నేత పర్యా. చూ. చల్నేత. పేకపోగులు కలవ కుండా విడివిడిగా కనిపించేట్లు నేసిననేత; మేటినేత మాదిరిది; అనిమూసి నేస్తారు (కో. 19).

గుల్ల ఉ. గులి, గుల్ల, గుల్లి. నూలుతెక్క: 1. 7860 పోగులనూలు; ?లడి(కో. 32, 33, 37); 2. లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (కో. 20, 22, 28; తె. 1; రా. 18, 28); 3. ఎనడై పోగులనూలు; ఇటువంటివి పది గుల్లెయితే ఒక పడుక్కు సరిపోతుంది (కో. 36); 4. అరవై దసలికాయల తెక్క (తె. 17).

గువ్వకండ్లంచు చూ. గువ్వకన్నంచు (తె. 4, 12, 18, 16).

గువ్వకన్నంచు చూ. గూకన్నంచు, గువ్వకండ్లంచు; పర్యా. గువ్వకన్ను పేటు. గువ్వకన్ను ఆకారంలో డిద్దై మువడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 177 (కో. 19, 28; తె. 4, 14, 15, 25).

గువ్వకన్ను పేటు ఉ. -పేటి; చూ. గూకన్ను పేటు; పర్యా. చూ. గువ్వకన్నంచు. అంచులో, గువ్వకన్ను ఆకారంలో నేసిన డిద్దై ను. చూ. చిత్రం 178 (కో. 19, 28; తె. 4, 7, 12-16, 25).

గుళ్ళబేరింగు పర్యా. చూ. బాల్బేరింగు. మరాసు ఇరుసు నులువుగా తిరగటానికి, ఉక్కుగుండ్లు అమర్చిన పనిముట్టు (కో. 12).

గుళ్ళనునేరీపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం గళ్ళ డిద్దై ను (కో. 20).

గుళ్ళెత్తాడు పర్యా. చూ. పొట్టెత్తాడు. నేతపడు గులో, చివరిపాయకు కట్టినదారం; పొట్టెకోకదారం చొప్పున ములగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 6).

గుళ్ళన్నంచు చూ. గువ్వకన్నంచు (తె. 10).

గుకన్నుడోరియా అంగీగుడ్డల్లో ఒకరకం నేత (తె. 24).

గుకన్నుపేటు చూ. గువ్వకన్నుపేటు (తె. 10).

గూటకొయ్య 1. ఉ. గూటకొయ; పర్యా. చూ. సరికొయ్య(1). ఊడైననిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి, నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (తె. 81); 2. పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గం గుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావు చెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 81, 82).

గూటం ఉ. గూటాం. 1. పర్యా. ఏకుడుకర్ర, ఏకుడు గూటం(1), కమానుడుడ్డు, కమానువిళ్ళ, కొడితి, కొయ్య(1), గుండు(1), గుండుబద్ద, గుడిపె, గూటిల్ల, చెయిపిడి, తుండు(1), దిస్తా(గుండు), దుడ్డు(1), పిడి కర్ర(1). దూదివేటప్పుడు కమానునరంకొట్టే కొయ్య బడితె. చూ. చిత్రం 9.18 (కో. 1; తె. 5, 13, 14; రా. 7, 16, 28, 24); 2. పర్యా. దూపిరికర్ర, నిలువు(8), ముద్దగూటం(2), మొద్దుగూటం(8). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా, దూపిరికి దిగగొట్టిన కొయ్య గూటం. చూ. చిత్రం 81 చ. 1 (కో. 8); 3. పర్యా. గుంజ(4), తోకగుంజ(1), తోకగూటం(1), తోకరాయి, నేలగుంజ, పడుగుగుంజ(1), బంగంగుంజ, సరట్టగుంజ, సరికోల(2), సరిగుంజ(2), సరిగూటం(1), సరినక్కు. ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని, ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 63 క. 7 (కో. 1; తె. 1-3, 15-17; రా. 3, 4, 7, 15-17, 19, 28, 24); 4. పర్యా. పడుగూటం, సరిగూటం(2). ఊడైన గూటాన్ని నేలలోకి దిగగొట్టే ఇనపమొద్దు (కో. 11, 12, 14, 25, 27, 37); 5. చూ. ఖూటా; పర్యా. గుంజ(5). నేలలోపాతిన నిలువుకొయ్య; పన్నెపుల్లలు చీల్చి, పావుచెయ్యటానికి, గీరుకత్తి బిగించిన వెదురుబొంగు; దీని పై భాగం చీల్చి, మధ్యలో కత్తి ఇరికిస్తారు. చూ. చిత్రం 59 క. 4 (కో. 1); 6. పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల తాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 2, 3; రా. 1, 2, 4, 5, 8); 7. పర్యా. చూ. దండెచెవి (1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (రా. 3, 6); 8. పర్యా. చూ. చేతి గూటం (1), మగ్గంమీద నేత బిల్లుపెట్టటానికి మోకు కట్టేకొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 3). 9. పర్యా. చూ. చిల్లి(7). మగ్గంకుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చిత్రం నిలువుపట్టెకు బిగించిన కొయ్య పుల్ల; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 16, 19); 10. పర్యా. పిడికిలిగూటం. ఉన్ని ఏకేటప్పుడు, నరంకొట్టే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 303 చ. 1 (తె. 3, 6). 11. పర్యా. చూ. ఆసుగూటం. ఉన్ని పడుగుతోడటానికి నేలమీద పాతినపుల్ల; ఇటువంటివి, మూడుపదనల్లో 3:2:3 చొప్పున ఉంటాయి.

చూ. చిత్రం 312.1 (తె. 2, 6, 7, 9-11, 22, 28); 12. పర్యా. చూ. వెన్ను గూటం. ఉన్నిమగ్గం దోసుగను మోసే ఏడమవైపు కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 315 క. 2 (తె. 6, 7, 9-11, 22, 25-28).

గూటంతాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు. పావు చెక్కను గూటానికి విగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (తె. 33).

గూటాలతోట్టి పర్యా. పరుపు(2). మగ్గం గూటంలో పావుచెక్కల గూటాలు విగించిన చిత్రం. చూ. చిత్రం 121 జ (రా. 1).

గూటిచెక్క ఉ. గూట్చెక్క; పర్యా. చూ. బొమ్మ (9). మరమగ్గం సారుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 8).

గూటిల్ల రూ. గుట్టిల్ల. దూది పకేటప్పుడు కమాను నరంకొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (కో. 14).

గూడకట్టుపంచె పర్యా. చూ. లుంగీ(1). మగవాళ్ళు నడుముకుచుట్టుకొనే బట్ట; 2-4 గజాలపొడుగునేస్తారు; మామూలుగా, తెలుపులో నేసి, రంగులో అంచులు కమ్ములు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, రంగుల్లోను, డిజైన్ లలోను, గళ్ళలోను గీరల్లోను నేస్తారు (కో. 18).

గూడాబాడరు పెండ్లి బొట్టు (=కల్యాణతిలకం) మాదిరిగా, మూడేసి చుక్కలు రెండువరసల్లోపెట్టి, వాటికి మధ్య నిలువుగీర వడ్డెట్టు నేసిన అంచు; ఇటీవల దుప్పట్లకు నేస్తున్నారు; ఇది, మొదట నేయించుకొన్న వ్యక్తి ఇంటిపేరు గూడావారట. చూ. చిత్రం 171 (తె. 5).

గూడు ఉ. గూడి. 1. పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటిపై బద్దలను విగించి, వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా, కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్ని చోట్ల కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటిసూలంమీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. కొలికి(1). ఆసుపోసిన నూలులో ఒకటిపై కీ: ఒకటికిదికి వచ్చిన రెండు పోగుల దారం (కో. 8; తె. 28; రా. 18, 22, 23); 3. పర్యా. ఇల్లు(2), ఈనె(3), ఈనెనందు, కవ(2), కవ్వనందు, గది(1), జాడ, పన్నె ఇల్లు, పన్నె గది, పన్నె గూడు, నందు(2), సాంట్. పన్నెదండెలకు విగించిన పుల్లలమధ్య వెలితి; అచ్చకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్క దాంట్లో, రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు. పసుగులో, కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 4-7, 10, 18; తె. 1, 7, 8, 11, 14-17, 21, 24, 26, 28-38; రా. 10,

18-18, 23); 4. మగ్గందగ్గర, సామానుపెట్టుకొటానికి గోడలో వదిలిన జాగా (కో. 12-14); 5. (-కట్టు) పట్టుపుగుగు, దారంతో తనచుట్టూ అల్లుకొన్నది. చూ. చిత్రం 291 (రా. 14, 24); 6. పర్యా. ఆలుమగలు (పోగులు). ఆసుపోసిన ఉన్నిపసుగులో, ఒకటిపై కీ, ఒకటి కిదికి వచ్చిన రెండుపోగుల దారం; అచ్చుపోగు, దండెపోగు కలిసి (తె. 25).

గూడుపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిజైను (రా. 7)

గూన 1. పర్యా. గంజిగూన. గంజిపోసుకొనే తొట్టి; కొన్నిచోట్ల, దీంతోనే అన్నంవండి, చిన్న గూనలో గంజిపోసుకొంటారు (కో. 6, 20; రా. 28, 24); 2. పట్టుదారంతోడే కొయ్యపనిముట్టు (=ఆసు)ను పటవాలుగా ఉంచేటట్టు అడుగునపెట్టే కొయ్యదిమ్మ (తె. 17); 3. రంగునిళ్ళుపోసే తొట్టి; దీంట్లో లడిలు తడుపుతారు (రా. 18, 24).

గూనతొట్టి ఉ. గోనొట్టి. గంజిపోసుకొనే తొట్టి (కో. 8).

గూళ్ళతడితె పట్టుపురుగులను పెంచటానికి వాడే బుట్ట; దీన్ని చెంద్రవంకలు అనీ అంటారు. చూ. చిత్రం 289 చ (రా. 1).

గెడ్డంపుల్ల పర్యా. బెంకికదురు. అచ్చకట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కంటాణిలాంటిది; దీనికి పదును ఉన్నవైపు చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, రెండోవైపున పిడి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (కో. 27).

గెర్రె గీర; అంచువక్కన నేసింది (రా. 24).

గెర్రంచు గీరలు పడ్డెట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు; పంచెలకు నేస్తారు (తె. 1).

గేడి 1. చూ. గాడి(2) (కో. 2); 2. చూ. గాడి(3) (రా. 1); 3. ఉ. గేడి; చూ. గాడి(4) (తె. 1; రా. 18).

గేడుకొయ్య పర్యా. చూ. గుర్రం(4) మరమగ్గం సారుగుకు, మొదట విగించినచెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెబెబ్బ తగలకుండా (ఇటువంటివి రెండు) విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.19 (రా. 1).

గేవాసి పర్యా. చూ. గనిగుంత. మగ్గందగ్గర, గోడలో పెట్టిన కిటికీ; నేతనేసేటప్పుడు, మగ్గంమీదికి వెలుతురు రావటానికి కిటికీ పెడతారు. చూ. చిత్రం 118.4 (రా. 12).

గ్రేనాంకర్ర పర్యా. చూ. రాయతారపుకర్ర. వేలాడదీసిన పడుగుచుట్టును దగ్గరికిగాని, దూరానికిగాని జరుపుకొటానికి పీలుగా, మగ్గానికి పైన కట్టివకర్ర. చూ. చిత్రాలు 129 క. 4, 129 చ. 2 (కో. 85).

గ్రేనాంతాడు పర్యా. చూ. రాయతారపుతాడు.

పడుగుచుట్టుకు రెండువైపులాకట్టి, మగ్గానికి పైకొనిచోట్ల, రాయబారపు కర్రకు వేలాడదీసినతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (కో. 85).

గ్రేన్లైట్ ఉ. గ్రేన్లైట్. ఒకరకం తేత ఎర్రరంగు చూ. చిత్రం 288 (కో. 88; రా. 8).

గ్రేన్లైట్ పీర ఒకరకం తేత ఎర్రరంగుపీర (కో. 88). గొగ్గుపడును సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో అక్కడక్కడ ఆరని తడి; పడుగు గొగ్గుపడునులో ఉన్నప్పుడు పోగులు అటుకుపోకుండా ఉంటాయి (తె. 12).

గొగ్గులపచ్చు (క్రి.) పోగులు ఒత్తుగా రావటం; ఆరీఆరని పడుగులో అక్కడక్కడ ఒత్తుగా వస్తాయి (తె. 12).

గొంగడి పర్యా. కంబడి. ఉన్నిదారంతో నేసినబట్ట (తె. 8, 6, 7, 9, 11, 20, 22, 25-28).

గొంగడికోరు గొంగడి నేసేటప్పుడు ముందు భాగం తడిచే పిడచ; ఉన్నిబట్ట. చూ. చిత్రం 815 క. 20 (తె. 6, 7, 9).

గొంగడి(కోరు)పొంత పర్యా. చూ. అంబలిపిడచ (2). గొంగడినేతలో పడుగు తడవటానికి అంబలిలో ముంచిన గొంగడిగుడ్డ. చూ. చిత్రం 815 క. 20 (తె. 2, 25).

గొంగడిపిడచ ఉ. గొంగడిపిడచ; పర్యా. చూ. అంబలిపిడచ(2). గొంగడినేతలో పడుగు తడవటానికి అంబలిలో ముంచిన గొంగడిగుడ్డ. చూ. చిత్రం 815 క. 20 (తె. 27).

గొంగలి పర్యా. కంబడి(మెత్త). రంగుకొట్టిలో, పింజెరమీద ఒత్తుగా కప్పిన ఉన్నిగుడ్డ; దీనిమీద రంగు పోసి, కొయ్యలచుప్పతో రంగు అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 288 క. 8 (కో. 26).

గొట్టం 1. పర్యా. చూ. డక్కా(1). పంతుకు బదులు- నూలు చుట్టుకొనే రేకుడబాణ; కొన్నిచోట్ల రేకుపట్టెలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది. చూ. చిత్రాలు 80, 50.12 (కో. 18); 2. పర్యా. అడ్డ(6), గుమ్మిదిండు, దిండు(5), దిమ్మెనగొట్టం, రాటిగొట్టం, సలకం. రాటిఅకులు బిగించిన వెదురుగొట్టం; దీన్ని సూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 81 క. 1 (కో. 28, 30, 31, 37; తె. 27, 30, 31); 3. దూపిరికి బిగించిన గొట్టం; దీంట్లో రాటిసూలం దిగవేస్తారు. చూ. చిత్రం 81 క. 6 (కో. 32, 35, 38); 4. పర్యా. చూ. అనుగొట్టం(1). అనుచోసేగొట్టం; దీంట్లో పోగు తీసుకొని అనుచోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (కో. 5-10, 15, 33, 34; తె. 26, 27, 30-32;

రా. 20); 5. నారపట్టానేతలో, పడుగు అనిపోగులను తేవటానికి వాడే పనిముట్టు; దీనికి ఒకవైపు బెడను తాడు(అచ్చుదారం) కడతారు. చూ. చిత్రం 804.1 (తె. 25); 6. పర్యా. చూ. నేతసులిగె. గొంగడినేత

చివరికి వచ్చినప్పుడు, మూరెడు మిగిలిన పడుగులో వేసే దారందూర్చిన చిన్నగొట్టం; పేకగొట్టంకంటె చిన్నది; బెత్తెడు పొడుగుది; పేకగొట్టం తీసేసి ఇది ఎక్కిస్తారు; దీని పై బెజ్జంలోనుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది (తె. 10, 20, 25); 7. (-వేయు) పర్యా. చూ. పేకగొట్టం. గొంగడి నేసేటప్పుడు, మగ్గానికి బిగించిన ఉన్నిపడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి దూర్చే వెదురుగొట్టం; లావుది; దీంట్లో పేకదారం చుట్టిన కర్ర దూరుస్తారు; ఈ గొట్టం బెజ్జంలోనుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది. చూ. చిత్రం 818 (తె. 6, 7, 8-11, 20, 25, 28).

గొడి పర్యా. చూ. గడ్డగోడు. ఊడై అడ్డపట్టుకు గాని, సరిగుంజకుగాని వేసిన ఇనపకొక్కెం; దీనికి సరిబిగింపుకోసం వేసిన పంకెన కడియం తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 68 గ. 1 (కో. 8).

గొడికట్టె ఉ. గొడిగట్టె; పర్యా. చూ. కొంకి (1). ఊడైతాడు తగిలిచి, బిల్లుపెట్టే పంగలకొయ్యి; కొన్ని చోట్ల దుప్పికొమ్ము వాడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 6 (రా. 1, 17).

గొండ రూ. గొండం. మరమగ్గంలో, ఒక సొరుగులో నుంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను నెట్టటానికి, చేత్తో తాళ్ళనుగుంజే పిడి; మామూలుగా గుడ్డపేలికలు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల, దారపులేలు కడతారు; చూ. కుచ్చు. చూ. చిత్రం 118.21 (తె. 24).

గొండం చూ. గొండ (తె. 29).

గొండసూత్రం ఉ. -సూత్రం; పర్యా. చూ. కుచ్చు తాడు. మరమగ్గంలో, నాడెను నడవటానికి ఆధారంగా; కుచ్చుకట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118.22 (తె. 24, 29).

గొండి పర్యా. చూ. గొలుసు(3). ఊడై అడ్డపట్టుకు గాని; సరిగుంజకుగాని బిగించిన ఇనపనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొమ్ము రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 68 ర. 2, 70 (రా. 1).

గొండికర్ర పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చావినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (రా. 1).

గొండి చూ. కొండి(7) (రా. 14).

గొండ్లకోల డిత్తెన్లునేసే మగ్గంలో, అడ్డలేలును

వై. 3 ఎద్దటానికి వేలాడదీసిన క్ర. చూ. చిత్రం 111 చ. 1 (తె. 2).

గొణ్ణం పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చగురులు తగిలించే వంకర ఇనపక్షిచ; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గం పై చండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చగురుకి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండి కూడా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 7).

గొణ్ణలకమ్మి రాకెలుమగ్గం నిలుపులకుపై న, అడ్డంగా బిగించిన పట్టె; ఒకరకం మేనుపువలక. చూ. చిత్రం 115.1 (కో. 12).

గొనుపు చూ. కొనుపు (కో. 93, 94).

గొయ్యి ఉ. గొయ్య. 1. పర్యా. చూ. మరాసు గొయ్యి. మరాసుచెక్రం తిరగటానికి అనువుగా తవ్విన పల్లపు ప్రదేశం. చూ. చిత్రం 50.6 (కో. 12, 13, 16, 18, 19, 23, 26); 2. పర్యా. చూ. మగ్గంగుంట. నేతబయలులో పావుకోళ్ళు అమర్చటానికి తవ్వినచోటు; మోకాలులోకు ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 11, 13, 15-18, 21).

గొయ్యమగ్గం చూ. గోతిమగ్గం (కో. 11, 94).

గొరెనుచ్చు గొర్రెవేడ; దీంతో కారంతయారుచేసి, ఎర్రరంగు అడ్డేముందు, నూలును దీంట్లో వేసి పినుకు తారు (తె. 3).

గొలికాలుకోల (< గొలికేలకోల) ఆసుపై పీటకు బిగించిన మొదటి కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 త. 4 (కో. 84).

గొలికెం చూ. కొలికి(3) (కో. 84).

గొలుసంచు పర్యా. చెయిసంచు. గొలుసు మాదిరిగా డిత్తెనుపడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 180 (తె. 25, 31).

గొలుసు ఉ. గొల్పు; గొల్పు. 1. ?మరాసు. ఇరుసు నులపుగా తిరగటానికి పాల్ వేరింగుల్లో ఉండేది; చూ. మరాసు (కో. 11); 2. ?మరాసు పళ్ళుచెక్రాలు తిప్పేది (కో. 86); 3. పర్యా. ఊడై గొలుసు, కొండ్ల గొలుసు, గొండి, గొళ్ళం(1), తంతె(3), సరిగొలుసు. ఊడై అడ్డపట్టెకుగాని, సరిగుంజకుగాని బిగించిన ఇనప పనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొండ్లు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 63 ర. 2, 70 (కో. 2, 5, 7, 8, 9, 11, తె. 2, 3, 5, 10-17, 21, 25; రా. 2, 7, 22); 4. రూ. గొల్లి; పర్యా. చూ. కొలికి(3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు, రెండు ఆచ్చుక్రల వడిచారలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి కిందికి దింపటానికి బెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ.

చిత్రం 100.8 (రా. 1); 5. పర్యా. చెక్రం(12), చెయిను, జాలి, దాబీగొలుసు, దాబీచెక్రం(1), దాబీ దండ, తడక(1). లాప్పలగొలుసు. దాబీకోలు లేపటానికి, గొలుసు మాదిరిగా, నన్నబద్దలు కూర్చిన సాధనం; ఊ బద్దలకు చిన్న పిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1 (కో. 25; తె. 5, 13); 6. గొంగడిమగ్గంలో, జువ్రతంపై కట్టెకు, కిందికట్టెకు బిగించిన ఇనపకొండి; ఇటువంటివి, రెండు వైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 316.4 (తె. 6, 11).

గొలుసుకడియం ఉ. గొలుసుకడెం; పర్యా. చూ. కడియం(1). ఊడై అడ్డపట్టెకు బిగించిన ఇనపముట్టు. చూ. చిత్రాలు 64 చ. 1, 70 క. 2 (తె. 20, 21).

గొలుసుకొండి ఉ. గొల్పు-; పర్యా. చూ. కొండి (4). పడుగేరుక్రకు తగిలిస్తే ఇనపగొలుసు కొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (తె. 11, 14).

గొలుసుపిండెరం ఉ. గొల్పు-; పర్యా. చెయిను దాబీ, జాలిపిండెర, తడకపిండెర, పూటిలపిండెరం, బద్దలదాబీ, లేటివ్ దాబీ, నై చుపిండెర. ఒకరకం దాబీ; నన్నబద్దల గొలుసు దిండుకు తగిలించింది. చూ. చిత్రం 182 త (తె. 5, 18, 20, 24, 29).

గొలుసుపేటు ఉ. -పేటి; చూ. పేటుగొలుసు (రా. 15).

గొలుసుబద్ద పర్యా. కూటికోల, చెయినుబద్ద, చెయినులాక, జాలిబద్ద, దండబద్ద, పూటిలబద్ద(2), బద్ద(7), లాటి. దాబీగొలుసుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్ద(లు); పీటికి కొయ్యపిక్కలు బిగిస్తారు; ఇవి, దిండును చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (కో. 26; తె. 20).

గొలుసుబుగిడి గొలుసుకట్టు మాదిరిగా, మొగ్గలు పడెట్టునేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 181 (తె. 18, 22, 23, 25).

గొలుసుబుగిడితంచు గొలుసుకట్టు మాదిరిగానేసి, వరసగా మొగ్గలుపడెట్టు డిత్తెనులో నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 181 (తె. 22, 23, 25).

గొలుసుములుకు పన్నెకట్టుబడిలో, దండె(పొడుగు బద్ద)ల మధ్య ఈనెలు బిగించి దారంతో వేసిన ఒకరకం (గొలుసు)కట్టు (కో. 1).

గొల్లకందువా ఉ. -కంద్య, -కంద్యా. ఒకరకం కందువా; గొల్ల వాళ్ళు కప్పుకొనేది; నెమిలికన్ను పేటు మాదిరి డిత్తెనుపెట్టి నేస్తారు (తె. 13, 14).

గొల్లకంబడి గొల్ల వాళ్ళు కప్పుకొనే గొంగడి (రా. 13).

గొల్లకుప్పడం గొల్ల వాళ్ళు కట్టుకొనే ఒకరకంనేత

పంచె; అంచులకు వేరేరంగు పోగులు మలిపి పువ్వులు, డిత్తెన్లు నేస్తారు; మామూలు పంచెకు రెట్టింపు పొడుగుంటుంది; దీన్ని మడిచి కట్టుకొంటారు (తె. 15, 16).

గొల్లచీర గొల్లవాళ్ళు కట్టుకొనేచీర (రా. 23).

గొల్లచీరవాళ్ళు ఉ. గొల్లచీర్లోల్లు. చీరపు లింగాన్ని ఊరూరా తిప్పుతూ కురమల దగ్గర అడుక్కునేవాళ్ళు; కురమల గురువులు (తె. 20).

గొల్లభామకొంగు నెత్తిన పాలకడప మోస్తున్న గొల్లపడుచు బొమ్మలు నేసిన చీరకొంగు (తె. 21).

గొల్లభామపమిటెకమ్మి పైటకొంగులో, గొల్లభామబొమ్మ పడేట్టు నేసిన కమ్మి (కో. 12).

గొల్లభామపేట చీరలో పువ్వులు పడేట్టునేసిన ఒక రకం డిత్తెను (కో. 12, 13).

గొల్లి చూ. గొలుసు(4) (రా. 19బి).

గొవ్వ ముడిపత్తి (కో. 33, 34).

గొళ్ళం 1. ఉ. గొల్లెం; పర్యా. చూ. కొండి(4). పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనపగొలుసుకొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (కో. 5); 2. పర్యా. చూ. గొలుసు(3). ఊడై అడ్డపట్టుగాని. సరిగుంజకుగాని లిగించిన ఇనప పనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొండ్లు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 68 ర. 2, 70 (కో. 10).

గొళ్ళంపేయు (క్రి.) ఉ. గొల్లెం-. నేతమోకు మిడి గూటానికి చుట్టి కొలికి వెయ్యటం (తె. 7).

గోకులుపెట్టు సరిగోక(=గంజిపిడచ) తో పడుగు తట్టుట (కో. 38).

గోగుసార గోగుమొక్కల ముదురుకాడలను ఊర బెట్టి ఒలిచిన చెర్మంలోపలి దారాలు; సేద్యంపనుల్లో వాడేతాళ్ళు, నులకమొ.వి పేనటానికి, బట్టలనేతలోను వాడతారు (కో. 11-21; రా. 21).

గోగులమ్మ చేనేతపనిచేసే కైకాలబల్ల కులదేవత; ప్రతిస్తుమికి పూజచేస్తారు (కో. 18).

గోజుఅర్జ రంగులో కలిపిన జిగురు, పోసుకొనే ఒక రకం మట్టిపాత్ర; చుంకె (కో. 7).

గోజుకుంచి జిగురుకుంచె; వెగ్గట్టుకలకుచ్చు; బొడ్డ బ్యాసీరుమూలు(=రెండు అంచులకూ మధ్య ఒకరకం ఎరుపురంగు నూలు వచ్చేట్టుచేసేది). నేనేటప్పుడు, నేత బిరుగా ఉండటానికి దీంతో జిగురు పూస్తారు (కో. 7).

గోటిమెద్దు రంగుఅద్ది నూలుఅడిలు పిండటానికి తగిలించే కొయ్య; జండఖానా నేతపనివాళ్ళ వాడుక; చూ. కాని(గుంజ). (తె. 17).

గోటు పర్యా. చూ. సందు(3). అంచులో రెండు రకాల డిత్తెన్లలో నేసిన భాగాలకు మధ్య, మామూలుగా నేసిన భాగం. చూ. చిత్రం 172.1 (తె. 14).

గోడపోత గోడకు గుంజలు బిగించి ఆసుపోసే పద్ధతి (రా. 22).

గోడిగుంజ పర్యా.చూ.సట్టరుగుంజ(1). మరమగ్గం చ్చట్రం నిలబెట్టుటానికి, నేతబయలులో పాతిన కొయ్య రాట; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 116.2 (తె. 9).

గోడు పర్యా. చూ. వెన్ను. విడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలివారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 7, 8).

గోతాంపట్టా ఉ. -పట్ట; పర్యా. గోనె; ఒకరకం నారతో నేసిన పట్టుగుడ్డ; దీంతో కుంచె చెంపలు కుడతారు (కో. 2).

గోతిమగ్గం చూ. గొయ్యిమగ్గం; పర్యా. గుంట మగ్గం. నేతబయలులో గుంటదగ్గర అమర్చిన మగ్గం; చేతిమగ్గంగాని మరమగ్గంగాని. చూ. చిత్రాలు 108, 109 (కో. 15, 17).

గోడుమగంజి గోడుమపిండి ఉడకబెట్టి చేసిన జావ; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (రా. 9).

గోడుమ(రంగు) పర్యా. గోడుంకలరు. ఒకరకం బ్రౌనురంగు; చామనచాయ (తె. 21, 26).

గోడుంకలరు పర్యా. గోడుమరంగు. ఒకరకం బ్రౌనురంగు; చామనచాయ (రా. 9).

గోనుతట్టు పర్యా. పట్టా(3). రంగుతొట్టెలో పింతెర మీద కప్పిన గోనెగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, కంబడిమెత్తవాడతారు; దీనిమీద రంగుపోసి, కొయ్యలచ్చుతో రంగు అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 283 క. 3 (రా. 24).

గోనె పర్యా. గోతాంపట్టా. ఒకరకం నారతో నేసిన పట్టుగుడ్డ; దీంతో కుంచెచెంపలు కుడతారు (కో. 2).

గోనెబర్రెలవాళ్ళు ఉ. గోనెబర్రెలోల్లు. సరికాడు, నేతమోకు తయారుచేసే ఒక తెగవారు (తె. 24).

గోండుపుల్ల అంచుల్లో జరిపెట్టి నేసేటప్పుడు, పోగులు అతుక్కొంటానికి జిగురు (గోండు) రానే వుల్ల. చూ. చిత్రం 189 (రా. 18).

గోపాల్ ఖాసీ తివాసి నేతలో వచ్చే ఒకరకం డిత్తెను (కో. 18).

గోపురం ఉ. గోపరం, గోప్రం; పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదుముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 1-3, 5, 7, 10, 18, 19, 26; రా. 11, 12, 14).

గోభారపచ్చ చూ. గోహారు(పచ్చ)(1) (కో. 19).

గోమతి 1. ఇటికెపొడిరంగు (కో. 11); **2.** శేత నన్యరంగు (కో. 13).

గోమి ఉ. గోమి, గోము; పర్యా. చూ. బనారస్ (1). అంచు డిత్తైనుతో ఏటవాలు వరనల్లో నేత కన బడెట్టు (మూలనేత) నేసిన భాగం; కొన్నిచోట్ల, కృత్రి మపుపట్టుతో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (తె. 23, 25; రా. 12, 13).

గోమిఅంచు ఉ. గోమి-; పర్యా. చూ. బనారసు అంచు. ఏటవాలు వరనల్లో డిత్తైను కనబడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 179 (తె. 23).

గోమిపేటంచు ఉ. గోంపేటంచు. పర్యా. చూ. బనారసుఅంచు. ఏటవాలు వరనల్లో డిత్తైను కనబడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 179 (రా. 13).

గోమిపేటు ఉ. గోంపేటు; పర్యా. చూ. బనారసు (1). అంచు డిత్తైనుతో ఏటవాలు వరనల్లో నేతకన బడెట్టు (మూలనేత) నేసిన భాగం; కొన్నిచోట్ల కృత్రి మపు పట్టుతోనేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (రా. 12, 13).

గోము 1. అంచుల్లో డిత్తైన్లు నెయ్యటానికి వాడే పనిముట్టు; అంచుపోగులను లేపే చిన్న అచ్చు (తె. 23); **2.** అంచుల్లో పువ్వుపడెట్టు నేసిన ఒకరకం డిత్తైను (తె. 33).

గోముకోల ఒకరకం డిత్తైను నేతకు, అంచుల్లో వడులు కట్టిన కర్ర; ఇటువంటివి పైనా కిందా రెండేసి ఉంటాయి (తె. 23).

గోముగిరక ఒకరకం డిత్తైను నేతకు, పై నుంచి అచ్చుదారాలు వేలాడదియ్యటానికి అమర్చిన గిలక; కర్రలు లేచినప్పుడు, ఇటువంటి గిలకలు తిరుగుతాయి (తె. 23).

గోమునేత 1. అంచుల్లో పువ్వులు, మొగ్గలు మొ. డిత్తైన్ల నేత; ఇది పూర్వపు పద్ధతి (తె. 23, 33); **2.** అంచులకు ఒకరంగు, నడిమిభాగానికి మరొకరంగు పెట్టి నేసిన నేత (తె. 25).

గోమువడి అంచునేతలో గోము డిత్తైను పడటానికి అమర్చిన పేటువడి; చూ. వడి. (తె. 23).

గోముసూత్రం ఒకరకం డిత్తైను నేతకు, గోము కోలను లేపేదారం; ఇటువంటి దారాలను పైన, గిలక లకు వేస్తారు (తె. 23).

గోరంచు నన్నటిగీర పడెట్టు నేసిన అంచు; మామూలుగా, అంచుచివర కొంతభాగం విడిచి ఒకటి రెండు కొలుకుల(రంగు)దారాలు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అయిదారు కొలకుల వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, చీర అంచుకు రెండు వైపులా బొద్దుపోగులు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మధుపర్యాలకు నేస్తారు. చూ.

చిత్రం 165 (కో. 1, 3-12, 15, 18, 22-34, 36, 37; తె. 1, 11-13, 15, 31; రా. 11, 13-17, 21, 23, 24).

గోరంచుకమ్మి నాలుగు కొలుకుల(రంగు)దారంతో పంచెలకు నేనే కమ్మి; కొన్నిచోట్ల, ఒక్కపోగు పెట్టి నేస్తారు (కో. 12, 13, 33).

గోరం(చు)చాపు ఒకరకం నన్నటి అంచుపెట్టి నేసిన రెండు పంచెలు; చాపు (కో. 5, 26, 30, 31, 34, 36, 37).

గోరంచులుంగీ గోరంచుపెట్టి నేసినలుంగీ (కో. 33).

గోరుమిగిడి అంచునేతలో, చిన్న గోరంతమేర కొలు కులు పడెట్టు నేసిన డిత్తైను చూ. చిత్రం 182 (తె. 12).

గోలెం (బహు. గోలాలు, గోలేలు, గోలేలు). ఉ. గోలం, గోకం. **1.** పర్యా. గంజిగోలెం. మట్టితోట్టి; దింట్లో గంజి నిలవఉంచుకొంటారు (కో. 3, 4, 33, 34, 37; రా. 11, 16); **2.** రంగునీళ్ళుపోసి ఒకరకం మట్టిపాత్ర; నూలుబడిలు దింట్లో నానబెడతారు; కొన్ని చోట్ల, దింట్లో నీళ్ళు పోసుకొంటారు. చూ. చిత్రం 282 క.8 (కో. 2, 4, 26, 33; తె. 5, 15; రా. 11, 12).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గోల్కొండచాకిడి ఉ. -నెవుకిడి. అయిదు కొలుకులు వక్కరంగు, ఒక కొలికి లాకిపెట్టి నేసినగడి (రా. 13).

గ్రాఫ్ గడి గ్రాఫుకాయితం గళ్ళమాదిరి చిన్న నేత గడి (కో. 34).

గ్రీన్ ఆలివ్ ఒకరకం వచ్చురంగు (కో. 21).

గ్రేకలరు ఉ. గ్రేకలు. ఒకరకం బూడిదరంగు; సిమెంటురంగు (కో. 7, 24; రా. 8).

చ

చక్కబుగిడి ఒకరకం బుగిడి; చూ. బుగిడి (తె. 24)
చక్కరకానివన్నె ఉ. -బన్నె. వచ్చివసుపువన్నె (రా. 24).

చక్కి బొడ్డబ్బాసిరుమాలు నేతలో, నల్లదరంగా వచ్చిన డిక్లె ను (కో. 7).

చక్కి పర్యా. తాడువు. ఇరుసుమోపేచోట, రాట్నం నిలువుకు విగించిన ఇనపకట్టు (కో. 30).

చంకకొయ్యి పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గంచటంలో పక్కగా విగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 27).

చంకతాడు 1. పర్యా. పెద్దపురితాడు. పట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్నం ఇరుసును, దొలకను కలిపే గట్టి దారం; రాట్నం తిరిగినప్పుడు, దొలకకూడా తిరుగు తుంది. చూ. చిత్రం 298 చ. 8 (తె. 21); 2. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(4). కుచ్చుతాళ్ళలో, దైమను తాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్ని వై న మగ్గం నిలువుపట్టెకూ, కింద ఉడతతాడుకూ కడతారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి, చూ. చిత్రం 118.28 (తె. 21, 26, 27; రా. 198).

చంకపంటె చంకనపెట్టుకొని నిలబడి, నూలుచుట్టే పంటె; దీని కామ పొడుగ్గా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 19వ (తె. 32).

చచ్చునూలు పర్యా. చూ. మెత్తునూలు. మెత్తటి నూలు (రా. 7, 11).

చట్టం 1. పర్యా. చూ. తిరిగిచట్టం. అడ్డగుమ్మి అమచ్చే కొయ్యచట్రం; చూ. దొడ్డి. చూ. చిత్రం (రా. 11, 18, 17); 2. పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం (1). మరమగ్గంలో, పన్నె, పలక మొ.వి విగించిన నాలుగుపట్టెల చట్రం; ప్రేము; మామూలుగా దీన్ని నిలువు పట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళకట్టేకొయ్యలు విగిస్తారు; కిందిపట్టెమీద నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 38; తె. 8; రా. 18-20); 3. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు, దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి

రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 10).

చట్టంగాడి పర్యా. చూ. పలకగాడి(1). మరమగ్గం పలకకు, పన్నె విగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 118.12 (రా. 10).

చట్టంమేకు పర్యా. చూ. చిల్ల (7). మగ్గం కుచ్చు తామ కట్టటానికి ఆధారంగా, చట్రం నిలువుపట్టెకు విగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 3).

చట్రంతాడు పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర మగ్గంలో నాడెను నడవటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (కో. 17).

చతుకు ఉ. సతుకు. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుమీద అంబలిపోసి, చేత్తో చరచటం; పిసకటం (తె. 38).

చదర రూ. చదిరె. పర్యా. మగ్గంచదర. నేతనేసే టప్పుడు, నేతపనివాడు కూర్చోనే చిన్నచాప; కొన్ని చోట్ల తడి; కొన్నిచోట్ల, నాడె మగ్గంగుంటలోకి పడ కుండా, గుంటమీద పెడతారు (కో. 12, 15, 17).

చదిరె చూ. చదర (తె. 31).

చష్టాబ్జ పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 7).

చమిపెద్దు పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరుబయట పడుగు చాపటానికి నిలబెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; రెండుపొడుగు పట్టెలు, మడతమంచం కోళ్ళమాదిరిగా అమర్చి, పై న అడ్డపట్టెచేర్చి విగించి ఉంటారు; తొగటవారి వాడుక. చూ. చిత్రం 43 క (రా. 9, 12).

చమురుకొమ్ము పర్యా. కొమ్ము(3), నూనెకొమ్ము. నూనెపోసుకొనే దుప్పికొమ్ము; మగ్గానికి వేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు నాడెను సాపుచెయ్య టానికి గుడ్డతో నూనె పూస్తారు. చూ. చిత్రం 121 క. 18 (కో. 9).

చమురుగురిగి నూనెపోసిన చిన్నపాత్ర (పిడత); నేతనేసేటప్పుడు, నాడెను సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వుల నూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (తె. 33).

చమురుచిప్ప నూనెపోసిన చిప్ప; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడేనూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (కో. 12).

చమురుచెంబు పర్యా. నూనెచెంబు, నూనెపోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు నాడె సాపుచెయ్యటానికి

వాడే నూనె (అముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వుల నూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (తె. 18).

చరుము (క్రి.) చరుము; పర్యా. చూ. తోము. గంజి రుద్దటం; పామటం; గంజి వడగట్టటానికి గుడ్డతో పోసి రుద్దుతారు (కో. 1).

చలవచేయు (క్రి.) చాడు, నున్నం కలిపిన నీళ్ళతో నూలు ఉడికించి తెలుపుచెయ్యటం; to bleach (కో. 23).

చలవ(నూలు) చాడు, నున్నం కలిపిన నీళ్ళతో ఉడికించి తెలుపుచేసిన నూలు; bleached yarn (కో. 18, 23; రా. 11, 12, 24).

చలవ(రంగు) పర్యా. చలవెల్ల. అచ్చమైన తెలుపు; నూలు "బ్లీచ్" (చలవ) చేసినప్పుడు వచ్చింది (కో. 7, 8, 21).

చలవెల్ల (< చలవవెల్ల) పర్యా. చలవ(రంగు). అచ్చమైన తెలుపు; నూలు "బ్లీచ్" (చలవ) చేసినప్పుడు వచ్చింది (కో. 7).

చలిగంజి పులవబెట్టినగంజి; దీంతో ఎవరుపెట్టి గంజి తీస్తారు (తె. 18).

చల్పేత పర్యా. కొలికినేత, గుల్ల నేత, చెరికచ్చినేత, వెల్లినేత, సాలికట్టునేత. వేకపోగులు కలవకుండా విడి విడిగా కనిపించేటట్టు చేసిన నేత; మైటీనేత మారిరిది; అనిమూసి నేస్తారు (కో. 12, 15, 21).

చల్లడంగుడ్ల పొట్టిలాగు మారిరిగా, మోకాళ్ళ పరకూ తాడుక్కోనే చల్లడంకోసం నేసినబట్ట (రా. 18).

చలితివండుగ ఉ. ప్రైతివండగ, సాతివండగ, సాతి వండుగు; పర్యా. చూ. వినాయకచలితి. వినాయక (=వెనకయ్య) చలితి; భాద్రపద శుద్ధ చలితి; నేతపని వాళ్ళు మగ్గం సామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి, పూజ చేసి, పండుగ చేసుకొంటారు (కో. 5; తె. 8, 10, 18, 19, 31, 33).

చాకలిమూలు ఒకరకంతలపాగ; ఎర్రటిరంగుగుడ్డకు చాకీడి (నల్లదరపుగడి)లు పడేట్టు నేస్తారు; మామూలుగా. చాకలివాళ్ళు తలకు చుట్టుకొంటారు (తె. 24).

చాంచు (క్రి.) చూ. చాపు(2). (రా. 6).

చాపనేత ఒకరకంనేత (తె. 1).

చాపు 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (తె. 3, 7, 8, 18, 21); 2. (క్రి.) రూ. చాంచు, చాయించు, చాయు; పర్యా. చూ. పారదీయు, సరివట్టు(1). ఆరుబయట పడుగు పరవటం; రెండు ఊడైలకు మధ్యగాని, ఒక ఊడైకూ సరిగుంజకూ మధ్యగాని చాపుతారు (కో. 8, 9, 14, 15, 19, 32, 35; రా. 8, 16); 3. సరిబయలులో

గాని, నేతబయలులోగాని పారదీసిన పడుగునూలు (తె. 28); 4. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గం చట్రంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడెఆముతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరు

గులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118 క. 9 (తె. 7). 5. పర్యా. జత, జోడా(3), ధోతులచాపు, ధోవతుల జోడా, పంచెలచాపు, పంచెలజత, మొగకట్టుచాపు. మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేతబట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (కో. 2, 5, 7, 9, 11, 15, 16, 18-24, 28-31, 33-37; తె. 13, 16); 6. రెండు చీరలు (కో. 8, 9, 31).

చాపుకట్టె పర్యా. చూ. ఆమజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇవి 1-2 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 7).

చాపుకలియు (క్రి.) రెండు ఉరువులనేత (పంచెల జత)పూర్తికావటం; తరవాత, బద్దెకొని మగ్గంమీదినించి తీసివేస్తారు (కో. 34, 36).

చాపుడుమగ్గం పడుగు పూర్తిగా చాపినేసే మగ్గం (తె. 8).

చాపులపడుగు పంచెలచాపుల నేతకువాడే పడుగు నూలు; సుమారు ఇరవై నాలుగు పుంజాలు ఉంటుంది (కో. 30).

చాముండీళ్ళరి పర్యా. చూ. చాడీళ్ళరి. చేనేతపని చేసే దేవాంగులు, తొగటబలితెలు మొ.వారు కొలిచే దేవత; మామూలుగా ఆషాఢమాసంలో అమావాస్య నాడు చాడీళ్ళరిని కొలుస్తారు (రా. 3).

చాయ ఉ. సాయి; పర్యా. చూ. రంగు. కాంతిర చాలవల్ల కంటిలోపలి తెర (రెటీనా) ఆధారంగా కలిగే వర్ణజ్ఞానం. చూ. చిత్రం 238 (కో. 1-4, 7, 8, 10; రా. 10, 11, 13, 15).

చాయఅద్దు (క్రి.) నేసినబట్టకు రంగువెయ్యటం(కో. 1).

చాయతోగరు ఉ. సాయితోగరు; నిండు ఎరువురంగు (కో. 6).

చాయవేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. రంగువేయు. నూలుకురంగు పట్టించటం; రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు (కో. 1, 7; రా. 11, 12).

చాయించు (క్రి.) చూ. చాపు(2) (రా. 4).

చాయు (క్రి.) చూ. చాపు(2) (కో. 7).

చారగొరె రంగుచారలుగల గొరె; శివమేమిగా ఉండేది (తె. 22, 25).

చారపోగు సరిచేసిన పడుగులో, తడిపొడిగా ఉన్న పోగు; కొంతభాగం ఎండి, కొంత భాగం ఎండనివడుగు (తె. 29).

చారలకమ్మి జొన్నక్షర మందులో, తెల్లగీరలు పడేట్టు రంగునూలుతో నేసినకమ్మి; దీనికిముందు, రెండు రంగుపోగులుపెట్టి (=జిట్టకట్టి) నేస్తారు (కో. 14). చారలచీర రంగులో గీరలు గీరలుగా నేసిన చీర (కో. 94).

చారలంచు కడ్డిలమాదిరిగా వరసగా నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 184 (కో. 14).

చారుగోమి (చీర) ఉ. -గోమి. ఒకరకం నేపచీర; జిలిజిలిచీర (తె. 22).

చారకోరి అంచులో నేసిన నాలుగు గీరలు. చూ. చిత్రం 185.4 (తె. 24).

చారిజమా నాలుగువైపుల నాలుగు రంగుపట్టెలు, నాలుగుపూలు, మధ్య మరొకపువ్వు పడేట్టు నేసిన బంపభానా (తె. 1).

చార్మినార్ నేతలో, చార్మినార్ ఆకారంలో నేసిన డిజైను (తె. 10).

చాలిచ్చు (క్రి.) జాడించటం (తె. 17).

చాలుకుండ పర్యా. చాలుతోట్టి. నేతనేసేటప్పుడు, గొంగడి అడ్డంలో ముందుభాగం తడవటానికి నీళ్ళు పోసిన కుండ (తె. 6).

చాలుతడుపు (క్రి.) గొంగడి నేసేటప్పుడు, నేసిన ముందుభాగం నీళ్ళతోగాని, అంబలితోగాని తడవటం; రెండు మూడు వేకపోగులు నేసిన తరవాత ఒకసారి బట్ట తడుపుతారు (తె. 7, 28).

చాలుతోట్టి పర్యా. చాలుకుండ. నేతనేసేటప్పుడు, గొంగడి అడ్డంలో ముందుభాగం తడవటానికి నీళ్ళు పోసినకుండ (తె. 7, 28).

చిక్కు 1. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి కట్టిన వడి దారాల కూర్పు (తె. 5, 12); 2. జరి; మామూలుగా; అంచులు, కమ్ములు డిజైన్లు దింతు నేస్తారు (తె. 5).

చిక్కుకొండి ఉ. -కొండు. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి కట్టిన వడిదారలను కదిపేకుచ్చు (తె. 12).

చిక్కెం ఉ. సిక్కెం. తాడుతో అల్లిన చిక్కెం; కత్తిరించిన ఉన్ని దింట్లోవేసి తీసుకువెల్తారు (తె. 25).

చిక్కెంతాడు ఉ. సిక్కెంతాడు. ఉన్ని చిక్కెం బిగించినతాడు (తె. 25).

చిగిరించు (క్రి.) పర్యా. దుల్లు(1). ఏకేముందు దూదినీ, చీపురుపుల్లలతో విడిలించి దుమ్ముదులవటం. చూ. చిత్రం 7.1 (కో. 94).

చిగురంచు పర్యా. కడంచు. బట్టచివర పదిలిన సన్నటి అంచు; రెండు, మూడు కొలుకులదారం పెట్టి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 185 (కో. 8, 9, 11, 14, 18; తె. 1, 4, 12, 18, 15, 24).

చిగురంచుపోతి ఉ. -దోతి. చివర సన్నటి అంచు పెట్టి నేసిన అంచు (తె. 24).

చిగురు పర్యా. అముడు, కడ(2), గోవ, ముసెంచు. అంచులో చిట్టచివరిభాగం; కొన్నిచోట్ల, చివరకొంత విడిచి అంచు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, చివరి భాగంలోనే అంచునేస్తారు; మామూలుగా, ఈ నేతకు జమిలిపోగులు వాడతారు. చూ. చిత్రం 188 (కో. 8; తె. 18).

చిగురుజమ్మట్టు ఉ. చిగురుజమండ్లు; పర్యా. చూ. కడజమ్మట్టు. అంచులో చిట్టచివరివైపు నేతకువాడే జమిలిపోగులు; అంచు గట్టిదనంకోసం రెండు మూడు పోగులు కలిపి, పురిబెట్టి వాడతారు (తె. 12).

చిగురువచ్చు 1. వచ్చులో తేతరంగు (తె. 17); 2. తేతచిగురురంగు (తె. 21).

చిగురుబొత్తంచు 1. చిన్న మొగ్గల వరసలో, డిజైను పడేట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు. చూ. చిత్రం 287 (కో. 9, 9, 9); 2. చిన్న అంచు (కో. 28, 30, 32).

చిగురుబొత్తంచుచాపు ఒకరకం అంచుపెట్టి నేసిన రెండు పంచెలు; చూ. చిగురుబొత్తంచు (కో. 28).

చిగురుబొద్దంచు చివర కొంత వదిలి, వైన పట్టె మాదిరిగా నేసిన అంచు (కో. 22).

చిగురు(రంగు) 1. రూ. చివురురంగు. నలుపులో ఎరుపువన్నె కలిసింది (కో. 14, 15; తె. 9); 2. తేత చిగురురంగు (తె. 17).

చిటికెఅడ్డకం ఉ. చిట్కిఅడ్డకం. ఒకరకం అడ్డకం; చిన్న నూలుచిలప (=బొందు)కు, లెక్కప్రకారం, కొన్నిచోట్ల రంగు అంటకుండా దారాలుచుట్టికట్టి, రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు; దారాలు కట్టినచోట్ల తెల్లగా ఉంటుంది (రా. 14).

చిటికెకట్టు (క్రి.) ఉ. చిట్కికట్టు; పర్యా. చుక్క కట్టు. చిన్న నూలు చిలప(బొందు)కు రంగు అడ్డేటప్పుడు, లెక్కప్రకారం, కొన్నిచోట్ల రంగు అంటకుండా దారాలు-కొన్నిచోట్ల, బురుముక్కులుగాని, పురికోస గాని-చుట్టటం; చిలప, రంగులో ముంచిన తరవాత ఆరేసి కట్టు విప్పుతారు; కట్టువిప్పినచోట్ల తెల్ల తెల్లగా ఉంటాయి (తె. 5).

చిటికెచీర ఉ. చిటికిచీర, సిటికేచీర, సిక్కుచీర. చిటికెకట్టి (=నేతనూలుకు అక్కడక్కడ రంగు అంటకుండా కట్టుకట్టి) రంగుఅద్దిన నూలుతో నేసిన చీర; మామూలుగా నేసేటప్పుడే, అంచుల్లోను, కమ్ముల్లోను చేపలు, గళ్ళు, లింగాల మండపం మొ. డిజైన్లు పడతాయి (తె. 18, 14).

చిటికెవని పర్యా. చిటుకునేత. నూలుచిలపకు కొన్నిచోట్ల రంగు అంటకుండా ఉండేట్టు, డిజైను

తెక్కప్రకారం, కట్టుకట్టి రంగులో ముంచిన నూలుతో నేసిన నేత (తె. 13).

చిటికెపేట ఉ. సిక్కుపేట; పర్యా. తానెపేట(2). చిటికె అద్దకానికివాడే నూలుతోడే కొయ్యపనిముట్టు; అనుమాదిరిది. చూ. చిత్రం 285 (తె. 11).

చిటికెపేక ఉ. సిక్కుపేక. చిటికెనేతలో అద్దానికి వాడే నూలుచిలప (తె. 11).

చిటికెమూకంచు చిటికెనేతలో నేసిన ఒకరకం అంచు; చూ. మూకంచు. (రా. 18).

చిటుకునేత పర్యా. చిటికెపని. నూలుచిలపకు కొన్నిచోట్ల రంగు అంటుకుండా ఉండేటట్టు, డిత్తై ను తెక్కప్రకారం, కట్టుకట్టి రంగులో ముంచిన నూలుతో నేసిన నేత (తె. 17).

చిట్క నూలుతెక్క; లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (రా. 18).

చిట్టచెంగు ఉ. సిట్టచెంగు; పర్యా. కట్టుచెంగు. చీర కట్టుకొనేటప్పుడు; లోపల నడుముకు చుట్టుకొనేచెంగు; మామూలుగా, డిత్తై ను లేకుండా చిన్నది నేస్తారు (కో. 85).

చిట్టి 1. పర్యా. చూ. సందు(3). అంచులో రెండు రకాల డిత్తై నులో నేసిన భాగాలకు మధ్య మామూలుగా నేసిన భాగం. చూ. చిత్రం 172 చ. 1 (రా. 15); **2.** రంగు కొలుచుకొనే చిన్న పాత్ర; సుమారు అయిదు తులాల వట్టేది; చూ. పావు. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 5).

చిట్టె ఉ. చిట్టి. సిట్టి, సిట్టె, సెట్టె. **1.** నూలుతెక్క: (క) లడిలో వదోవంతు నూలు; ఇది 800-820 గజాల పొడుగు ఉంటుంది (తె. 1-8, 5-9, 11-15, 17-21, 23, 25, 28, 29, 31, 32; రా. 8, 13, 15, 17, 18, 23, 24); (చ) 20 సెంబరు నూలులో సుమారు రెండు తులాల బరువుండేనూలు (తె. 4); (ట) లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (రా. 18); (త) వదోసెంబరు లడిలో ఆయిదోవంతునూలు (తె. 30); (వ) 120 పోగులనూలు (తె. 22, 33); **2.** పర్యా. ఆకు (3), ఆకు పుల్ల, కురుబల్ల, కురువిళ్ళ, గుజ్జు(4), చిడత(1), చిల్ల(1) చిల్లపుల్ల, డబ్బ(4), దాపు(1), పల్ల, బద్ద(2) బల్ల(2), విగిచెక్క, విడిబద్ద(1), విరుచిట్టె(1), విరుబద్ద, విళ్ళ(2), మిట్ట(1). పంతు ఆకుల విగింపుకు చేసే అద్ద బద్ద(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 8, 18 క. 4 (కో. 9; తె. 2, 5, 8, 10-18, 20, 32); **3.** పర్యా. చూ. పలకనీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి విగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పై భాగంలో నగిషీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని తొలిచి, గజ్జెలు విగి

స్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (తె. 28); **4.** కమ్మితలకు, కమ్మికి మధ్య నేసిన రెండు చిన్నగీర(లు); ఇటువంటివి, చీర రెండుకమ్మలకూ రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 272 (రా. 13); **5.** కమ్మివక్కన (ఇవతల) జమిలిపోగులు పెట్టి నేసిన గీరలు (కో. 6); **6.** పట్టుదారంచుట్టేపంతు (సిల్కు. పంతు) ఆకుల విగింపుకోసం, కామకుచుట్టూ అమర్చిన చిన్న కొయ్యబద్ద(లు) (తె. 18, 21).

చిత్తెకట్టు ఉ. సిట్టికట్టు, కమ్మిలో పట్టెలు నెయ్యటం (రా. 15).

చిత్తెకొయ్య పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసే టప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి, మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడు తుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (తె. 29).

చిత్తె(ల)కమ్మి ఉ. సిట్టికమ్మి, సిట్టెలకమ్మి. **1.** అయిదేసి కొలుకులదారం ఎరుపు, తెలుపు వన్నెల్లో పెట్టి నేసిన కమ్మి (రా. 11); **2.** అయిదుగాని, ఏడు గాని ఒకేరకం పట్టెలు వరసగా మూడుచోళ్ళ పెదల్పులో నేసినకమ్మి (రా. 13, 15).

చిత్తెలబరాటి పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంతు మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలప సుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 23).

చిత్తెలమొద్దు ఉ. సిట్టెలమొద్దు; పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంతుకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 20).

చిత్తెలరాటం **1.** ఉ. సిట్టెలరాటం; చూ. చిత్తెల రాట్నం. (రా. 24); **2.** పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (రా. 13); **3.** పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు. పంతు మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలప సుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 18).

చిత్తెలరాట్నం ఉ. సెట్టెలరాట్నం; రూ. చిత్తెల రాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలు చిలపలు తోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (తె. 21, 31).

చిత్తెనూత్రం పర్యా. చూ. అచ్చునూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల, కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 గ. 1, 121 త. 3 (తె. 29).

చిట్టంపూడి ఇనవరణము; కమ్మరివాళ్ళు దగ్గరినించి తెస్తారు; రంగుల తయారీలో వాడేది (రా. 14).

చిడత ఉ. చిడ్త. 1. రూ. చిరత(1); పర్యా. చూ. చిట్ర(2). పంట ఆకుల విగింపుకువేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (తె. 4, 6, 9, 19; రా. 23); 2. పర్యా. చూ. అనికొయ్య. ఆసు పోనేటప్పడు; పడుగులో అనులు పడటానికి కచ్చిపీటకు విగించిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 45 క. 6 (తె. 9); 3. చూ. చిరత(2) (కో. 87); 4. పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పడు. అచ్చుకరలు సులువుగా తేవటానికి, మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుదులు మెలి పెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (రా. 19); 5. రూ. చిరత(4); పర్యా. చూ. ఉడత. మరమగ్గం నాడెను, ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు ఉంగరం విగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటు వంటివి, రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (తె. 1; రా. 23).

చిడతతాడు ఉ. చిడతాడు; రూ. చిరతతాడు(8); పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గంఉడతకు పై న కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చతాడుకూ మరొకటి తెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (తె. 1; రా. 23).

చిడతతోలు రూ. చిరతతోలు; పర్యా. చూ. ఉడత తోలు, మరమగ్గంలో ఉడతకు కిందవేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొనలు, ఉడతచిల్లిలోనుంచి పైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దింట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (తె. 1; రా. 23).

చిడతపుల్ల పర్యా. చూ. అనికొయ్య. ఆసుపోసే టప్పడు, పడుగులో అనులు పడటానికి కచ్చిపీటకు విగించిన పుల్ల(లు) చూ. చిత్రం 45 క. 6 (తె. 7).

చిట్తి ఉ. సిత్తి; పర్యా. ఉడతతోలు. మరమగ్గంలో, ఉడతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీనికొనలు, ఉడత చిల్లిలోనుంచి పైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దింట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (రా. 10, 19, 21).

చిత్రముగిడి పర్యా. సిద్దిపేటు. రెండు బుగిదుల వర నలో బొమ్మ(లు) పడేట్టు నేసిన డిత్తై మ. చూ. చిత్రం 186 (తె. 19, 23).

చినకరబద్ద పర్యా. ఒత్తుబద్ద. గొంగడినేత చివరికి వచ్చినప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు దట్టించటానికి దూర్చేబద్ద; ఇది ఎక్కించి జేము తీసేస్తారు (తె. 20).

చినతాడుకొయ్య ఉ. చింతాడుకొయ్య, సంతాడు కొయ్య; పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయటలో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి, నేతమోకులో కొలికివేసి, పెడకోలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోకు పెడకోలకుకట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగి పోకుండా గొట్టం కొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (కో. 14; తె. 10, 11, 14-16).

చింతకాయ పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చుగుదులు తగిలించే వంకర ఇనవడిచ; దీన్ని మామూలుగా, మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక, కొండికూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 11, 11).

చింత (గింజల) అంబలి చింతగింజలు ఉడకబెట్టి తీసిన పాకం; మామూలుగా, గింజలువేయించి, నాన బోసి, రుబ్బి, ఉడకబెడతారు (తె. 8, 11).

చింతగింజలచీర పర్యా. చింతపిచ్చలచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; రెండురంగుల పోగులు పన్నెండేసి కొలుకుల చొప్పున (ఎరుపు - నీలిగాని, ఎరుపు - ఆకుపచ్చగాని) పడుగుపేకాపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అయిదేసి కొలుకులుపెట్టి నేస్తారు (తె. 28).

చింతచిగురు 1. pea green (తె. 4); 2. ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు (తె. 11-13, 15).

చింతపిక్కరంగు ఒకరకం ఎర్రరంగు (కో. 22).

చింతపిక్కలగంజి పర్యా. చింతసరి, పిక్కలగంజి. చింతగింజలు పిండిగొట్టి, ఉడకబెట్టి తీసిన గంజి; మామూలుగా, ముదుగు పడుగులకు వాడతారు; కొన్నిచోట్ల బియ్యపుగంజికి తోడుగులుపుతారు (కో. 36).

చింతపిక్కలగడి తెల్లరంగులో నల్లపోగులు పెట్టి నేసిన గడి (కో. 32).

చింతపిచ్చలచీర రూ. చింతపిచ్చికలచీర; పర్యా. చింతగింజలచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; రెండు రంగుల పోగులు, పన్నెండేసి కొలుకుల చొప్పున (ఎరుపు-నీలి గాని, ఎరుపు-ఆకుపచ్చగాని) పడుగుపేకాపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అయిదేసి కొలుకుల చొప్పున పెట్టి నేస్తారు (కో. 4; తె. 1; రా. 11, 13, 18).

చింతపూపు ఆకుపచ్చలో కొంచెం తెలుపువన్నె కలిసింది (తె. 10).

చింతపిచ్చికలచీర చూ. చింతపిచ్చలచీర (రా. 17).

చింతసరి పర్యా. చూ. చింతపిక్కలగంజి. చింత గింజలు పిండిగొట్టి, ఉడకబెట్టి తీసిన గంజి; మామూ

లుగా, ముదుగు పడుగులకు వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, బియ్యపుగంటికి తోడుగలుపుతారు (కో. 87).

వింతామణి ఒకరకం తేజనీలంఠం. చూ. చిత్రం 288 (కో. 21, 25).

వింతామణిచీర ఒకరకం తేజనీలంఠం చీర (కో. 21, 25).

చిన్నఅడ్డపీట పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. ఆసు పీటల్లో చివరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆసు కొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 3 (తె. 28).

చిన్నకర్ణిచీర నలుపు ఊటలి రంగుల్లో 2:1:3:1 కొలుకుల చొప్పున పెట్టి అంచుల మధ్యభాగం నేసిన చీర (రా. 24).

చిన్నకమ్మి కమ్మినేతలో చిన్నపట్టె; చూ. కమ్మి (కో. 8).

చిన్నకుంచె (-వేయ). ఒకరకంకుంచె; పడుగు దువ్వేది; సుమారు రెండు జేసల పొడుగు ఉంటుంది; సరిచేసేటప్పుడుగాని. పడుగే రేటప్పుడుగాని, పోగులు సాపుచేయటానికి దీంతో దువ్వతారు; సరిచేసే పడుగు ఆరుబడునులో ఉన్నప్పుడు, దీంతో గొజి చిలకరిస్తారు; చూ. అలుక్కుంచె. చూ. చిత్రం 79 (కో. 8, 9ఎ; తె. 12, 14; రా. 19).

చిన్నఖయలుపేటు ఒకరకం అంచుడికైను. చూ. చిత్రం 65 (రా. 12).

చిన్నగది తడికిబిళ్ళలో, ఇనపపుల్లల మధ్యగల చిన్ననందు. చూ. చిత్రం 97 క. 2 (కో. 7).

చిన్నగుడిపాయ పర్యా. చూ. అంచగుడిపాయ. అచ్చగుడిపాయల్లో చివరిది; ఇటువంటివి, కుడివైపున, ఎడమవైపున రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 100.6, 100.8 (రా. 7).

చిన్నగోరంచు నన్నగానేసిన గోరంచు (కో. 25).

చిన్నచిత్తె ఉ. సిన్నసిట్ట, సిన్నసిట్టి. 1. పర్యా. చూ. బిరుచిత్తె(2). పంతులకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డ బద్దల్లో కిందివి. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 10, 14, 17); 2. పర్యా. చిన్నకమ్మి. కమ్మినేతలో చిన్నపట్టె; చూ. కమ్మి (కో. 5).

చిన్నదండెం మగ్గంచితకలు అమర్చినకొయ్య. చూ. చిత్రం 121 క. 18 (రా. 19).

చిన్నపీట పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. ఆసుపీటల్లో చివరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆసు కొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 3 (తె. 25, 30).

చిన్నపురితాడు పట్టుదారంవడికే పెద్దరాట్నం

కదుర్ల పట్టికి, చెక్రానికి వేసే గట్టిదారం; చూ. పు. చూ. చిత్రం 298 చ. 5 (కో. 14).

చిన్నరాగవా(కర్ణి)చీర తొమ్మిది కొలుకులు నలుపు, మూడుకొలుకులు ఊటలి, పదికొలుకులు నలుపు, మూడుకొలుకులు ఊటలిరంగుల్లో మధ్యనేసిన చీర (రా. 24).

చిన్న ఆకుపచ్చపట్టె; తివాసీనేత పనివాళ్ళవాడుక (కో. 16).

చిప్ప 1. పర్యా. కప్పెరగిన్నె, కొబ్బరిబడిక, గుమ్మిచిప్ప, గూడు(1), రుంకాయబొచ్చె తిరిగిడిచిప్ప, దిప్ప, పావు(1), బండిచిప్ప, బిర్రెకప్ప, మూక(1), రాటిబురక. రాటి వై బద్దలను బిగించి వాటిమధ్య బొట్టె చిక్కట్టినచిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటి మూలం మీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 21 క. 5 (కో. 8, 7, 9బి, 10, 27; తె. 1, 2, 20, 25; రా. 17, 24); 2. నెప్తాల్ రంగులు నూచే చిన్నబొచ్చె; వెడల్పుది (తె. 25).

చిరంజీవి ఉ. సిరంజీవి. ఒకరకం చెట్టు; అడ్డకపు రంగుల తయారీలో దీనిచెక్క వాడతారు (కో. 4).

చిరత ఉ. చిర్త. 1. చూ. చిడత(1) (కో. 28, 34); 2. చూ. చిడత(3); పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(2). అచ్చకట్టే టన్నడు, వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చవడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యిచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను, ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చకట్టిన తరవాత, దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా శేకు చెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 26, 33, 35); 3. దసలిదారంవడికే పూన్నకొమ్ముల మధ్యపుల్ల; దారంవడకటానికి, దీన్ని పట్టుకొని, పూన్నను కుడి ఎడమలకు తిప్పుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 292.2 (తె. 17); 4. చూ. చిడత (5) (రా. 22).

చిరతకొయ్య కొన్నిచోట్ల ఆసు మొదటి కొయ్యల దగ్గరే అనివడేందుకు బిగించిన చిన్నకొయ్య(లు). చూ. చిత్రం 45 త. 2 (కో. 31).

చిరతతాడు 1. కమాను(=దూదిపకే కొయ్యపని ముట్టు) నరంబిగింపుకు పలకకు ఒకవైపున కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 9.10 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. ఊడై గుడి(2). పడుగుచాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడు గేరుకర్రనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి చివర, కొన్నిచోట్ల, చిన్నపుల్లలు కడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 8 (కో. 11); 3. చూ. చిడత తాడు (రా. 21).

చిరతతోలు చూ. చిడతతోలు (రా. 22).

చిరతపుల్ల 1. ఉ. నిర్దపుల్ల; పర్యా. చూ. బిర్లుపుల్ల (2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టును మేరుపుపలక బిగించి, తాడు వడిపెట్టే చిన్నపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (కో. 5, 7, 10); 2. పర్యా. చిలుప. కమాను (= దూదిపకే కొయ్యపనిముట్టు) చిరత తాడు బిగింపుకు మెలిపేట్టే చిన్నపుల్ల. చూ. చిత్రం 9.8 (కో. 7).

చిరతలి పర్యా. బిగునీల, బిరుబుల్ల, బేడెం, మేకు (2), నీల (2). అనునీటల బిగింపుకు వేసే కొయ్యపేడు; నేతబొడుగునుబట్టి అనునీటలను దగ్గరికిగాని, దూరానికిగాని జరుపుకొని పేడు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (తె. 18).

చిరత్తాడు (< చిరతతాడు) పర్యా. చూ. బిర్లుతాడు (1). మరమగ్గం నిలుపుపట్టును మేరుపుపలకకు బిగించి, సన్నపుల్లతో వడిపెట్టినదారం; మేరుపుపలకను పైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిర్లుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 5, 7).

చిరమనిఅంటు చిరమనిచెట్టు జిగురు; పట్టుకుపెట్టే గంజిలో కలుపుతారు (తె. 7).

చిరుగడ్డలరుద్రాక్షపేటు ఉ. -వేటి. అంచులో రుద్రాక్షపువ్వుల నమూనాలు నేసిన ఒకరకం డిక్షెను. చూ. చిత్రం 187 (తె. 2).

చిలక 1. చేదుబద్దలు రెంటినీ కలిపి బిగించే కొయ్య చిడత. చూ. చిత్రం 125 ట. 2 (కో. 23); 2. పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చు గుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 29, 32, 35, 38).

చిలక(అకు)పచ్చ 1. ఒకరకం పచ్చరంగు; రామ చిలక రక్కలరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 1, 2, 4, 6, 8, 9, 14, 15, 18, 22-24, 28, 30, 32, 35, 38; తె. 2, 10, 12-16, 21, 27, 31; రా. 8-5, 7, 15, 19, 21); 2. నూర్జహానుపచ్చ (కో. 12); 3. ఒకరకం పసుపుపన్నె కలిసిన పచ్చరంగు (కో. 18).

చిలకకర్ర ఉ. నిలక్కర్ర; పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి, మగ్గంమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 37).

చిలకకొయ్య పర్యా. చిల్ల (3). పడుగును ఊడై కు కలిపే తామచివర కట్టిన పుల్ల; పడుగేరుకర్రకు చుట్టి చిల్ల మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 83 క. 9 (తె. 6). చిలకగుది ఉ. నిలగుది. మగ్గం అడ్డకర్రలకు పైన కట్టిన తాడు (కో. 37).

చిలకడ ఉ. చినకడ, చినికడ, నిల్కడ. 1. పర్యా. ఊడుగోలచిలుక, కన్నె, చిలకన్నె, సరిచిలకడ. సరి చేయటానికిగాని, నేతనేయటానికిగాని చాపిన ఉన్ని పడుగు బిగింపుకు తలకోలకు తగ్గించినతాడు; దీన్ని ఊడుగోలకు వేస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు, కొన్నిచోట్ల సరట్టకు వేస్తారు; మామూలుగా, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.9 (తె. 6, 7, 9, 11, 20, 25-27); 2. పర్యా. కొలిక (6). తాడుచుట్టు; మిడి గూటానికి, నేతమోకు వేసి పెడకోలకు తగ్గించి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 129 క. 3 (తె. 4, 5).

చిలకడ్డకర్ర పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతిపుల్లలుగాని, గిలకలుగాని వేలాడదీయటానికి, మగ్గానికి పైన దారాలు కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 13 (కో. 37).

చిలకతాడు 1. పర్యా. చూ. ఊడైగుది (2). పడుగు చాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డవట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి చివర కొన్నిచోట్ల, చిన్నపుల్లలు కడతారు. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (తె. 6); 2. పర్యా. చూ. బిర్లుతాడు (2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టును, మేరుపు పలకకు బిగించి, సన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరుపుపలకను పైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిర్లుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 29, 32, 36).

చిలకన్నె పర్యా. చిలకడ (1). సరిచేయటానికిగాని, నేతనెయ్యటానికిగాని చాపిన ఉన్నిపడుగు బిగింపుకు, తలకోలకు తగ్గించినతాడు; దీన్ని ఊడుగోలకు వేస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు, కొన్నిచోట్ల, సరట్టకు వేస్తారు; మామూలుగా, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.9 (తె. 22).

చిలకపచ్చకడ్డివీర చివర మూకంచుపెట్టి, చిలక పచ్చ, సలుపు పన్నెల్లో నన్నగడి పడేట్టు నేసిన చీర (రా. 18).

చిలకపుల్ల 1. పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి మగ్గంమీద దారంతో, అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (కో. 21, 23, 24,

28); 2. పర్యా. సప్తా(1). ఒకరకం పావుచెక్క; పొడుగుగాటిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి పావుచెక్క తొక్కుతారు; పూర్వం అనేవారట (కో. 24).

చిలకరించు (క్రి.) పర్యా. చూ. అలుకు(1). సరి చేసేటప్పుడు, పడుగు బాగా బిరుసెక్కటానికి గంజి చిలకటం; గంజిపిడచ ఒకచేత్తో పట్టుకొని రెండోచేత్తో దానిమీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే పడుగుమీద అలుకు పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలిమందలతో గంజిచిలుకు తారు (తె. 19).

చిలక(ల)కర్ర ఉ. నిలకర్ర, నిలకలకర్ర; పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతిపుల్లలుగాని, గిలకలుగాని వేలాడవియ్యటానికి, మగ్గానికి పైన దారాలు కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 13 (కో. 32, 25).

చిలక(ల)ంచు చిలకమారిం దీక్షెల్లుపడెట్టు నేసిన అంచు (కో. 28; తె. 5, 10; రా. 1).

చిలక(ల)పేటు ఉ. చిలకణ్ణేటు, చిల్కపేటు, నిలక పేటు; పర్యా. చిలకలతారు. అంచులో చిలక(ల)తారంలో వరసగా బొమ్మలుపడ్డ ఒకరకం దీక్షెను. (కో. 12, 13, 16, 17, 19, 21; తె. 4; రా. 7, 10, 19, 19a).

చిలకలపారు పర్యా. చిలక(ల)పేటు. అంచులో చిలక(ల)తారంలో వరసగా బొమ్మలుపడ్డ ఒకరకం దీక్షెను (తె. 14).

చిలక్కొయ్య (< చిలక + కొయ్య) 1. చేతిమగ్గం వలకగుది తగిలించే కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 2 (కో. 38); 2. పర్యా. చూ. చిల్ల(7). మగ్గంకుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చిత్రం నిలుపుపట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 31).

చిలగడతాడు పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చావేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 68 క. 8 (కో. 8).

చిలవ నూలుతెక్క: (క) లడిలో నదోపంతునూలు (కో. 2-5, 11-13, 17-19, 22, 31; రా. 1-10); (చ) 840 పోగులనూలు (కో. 1); (ట) ఖద్దరులో 840 పోగులనూలు; దీని చుట్టుకొలత 4 అడుగులు. (కో. 14); (త) 736 పోగులనూలు (కో. 32-34, 38); (వ) సుమారు 532 పోగులనూలు (కో. 20); (గ) లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (కో. 13); (జ) ఏడుపుంజాల నూలు (రా. 1); (డ) ఇరవై పోగులదారం (రా. 5).

చిలవలబండి పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు. పంచె మొ. వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలవ నూచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 7).

చిలవలరాట్నం ఉ. -రాట్నం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు చిలవల నూలుతోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (రా. 5).

చిలుక్కొయ్య ఉ. నిలుక్కొయ్య; పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమవగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనక తాక్కు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 17, 25).

చిలువ పర్యా. చిరతపుల్ల (2). కమాను (= దూదివే కొయ్యవనిముట్టు) చిరతతాడు బిగింపుకు మెలిపెట్టే చిన్నపుల్ల. చూ. చిత్రం 1.8 (తె. 28).

చిల్కాపరిడిక్షెను తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం దీక్షెను (తె. 17).

చిల్ల ఉ. జిల్లి, నిల్ల. 1. పర్యా. చూ. చిల్లె(2). పంచెకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధ(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 1; రా. 15-18);

2. పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య(3); ఆసుపీటలకు దిగ గొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టవచ్చేట్టు, ఆసుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8 (రా. 4, 5);

3. పర్యా. చిలకకొయ్య. పడుగును ఊడైకు కలిపే తాడుచివర కట్టిన పుల్ల; పడుగేరుకర్రకుచుట్టి చిల్ల మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 68 క. 9 (కో. 8, 9బి);

4. పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడి రారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి, అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను, ఒక వైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరువాత దీంతో వడిరారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా లేకుండాతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 98 (రా. 10);

5. పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పు బద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆడేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (తె. 17);

6. పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరుపువలక బిగించి, తాడు వడి బిరుపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 11, 19బి);

7. పర్యా. కుచ్చు తాడుపుల్ల, కుచ్చురారంపుల్ల, కోతిపుల్ల(3), గంజ(15),

చిల్ల ఉ. జిల్లి, నిల్ల. 1. పర్యా. చూ. చిల్లె(2). పంచెకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధ(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (కో. 1; రా. 15-18);

గూటం(9). చట్టంమేకు, చిట్కొయ్య(2). చట్టు(1). నిలుపుపట్టెపుల్ల, పుల్ల(9). మగ్గంజిల్ల, మగ్గంమేకు, మెట్ట, మేకు(5), సీరి(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చట్టం నిలుపుపట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 8, 8, 9; రా. 4); 8. పర్యా. చూ. పిడి(9). నేతమోకును చుట్టే పక్కచెక్రం తిప్పటానికి చేతిగూటానికి బిగించినపుల్ల; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 122 ట. 4 (కో. 4).

చిల్లపుల్ల పర్యా. చూ. చిత్ర(2). పంచెకల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 8. 19 క. 4 (కో. 1).

చిల్ల(ల)తాడు పర్యా. చూ. ఊడైగురి(2). పడుగు చాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకంఠనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి చివర, కొన్నిచోట్ల, చిన్నపుల్లలు కడతారు. చూ. చిత్రం 98 క. 8 (కో. 8, 9).

చిల్లు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుమీద గంజి చిలక రించటం; చల్లటం (కో. 18).

చివకట్టు ఉ. సివకట్టు; చూ. చెవుకట్టు(8) (కో. 2, 9).

చివర ఉ. సివర, సివర. 1. పర్యా. చూ. చువ్వ(8). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అనివెంజడి, పోగులు చెదరకుండా పెట్టిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి, రెండు బంధం అడ్డ పట్టెకొయ్యకు, నిలుపుపట్టెకొయ్యకు బిగిస్తారు (రా. 8, 18-18, 28); 2. పర్యా. చూ. చువ్వ(7). దండె దగ్గరి పడుగుపోగులు నెరవటానికి, అచ్చుదగ్గర నేత పడుగులో దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి, దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్నకొద్దీ, వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (తె. 1, 2, 8, 7; రా. 15-17, 28, 24); 3. (-తొడుగు) దోనుగకు బిగించే బద్దలో దూర్చిన నన్నబెత్తం; చువ్వ. చూ. చిత్రం 128 ప. 1 (తె. 1); 4. పట్టుమగ్గం బిగింపుకోసం, మిడిగూటానికి పగ్గంలో వేసినకొలికి; చూ. మిడిగూటం (తె. 12).

చివరతాడు సవలక్షగుండు వేలాడదీసిన దారం; దీని కొన దండెకుకట్టి ఉంటారు; మగ్గంమీద, దీన్ని ఒక చువ్వమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 128.2 (తె. 2).

చివరరాయి పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారం కట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (రా. 12).

చివరలాక ఉ. సివరలాక, సివరలాక. నేతపడుగులో, చువ్వవెంజడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, అచ్చుదగ్గర, దండెదగ్గర దూరుస్తారు (రా. 10, 11, 19, 22).

చివరిబద్దె పర్యా. సనుగుబద్దె. బట్టలో చివరివైపు నేసి వదిలిన బద్దె (తె. 2).

చివర్లకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి (రా. 7).

చివర్లకట్టు (క్రి.) చీరకమ్మికి రెండువైపులా రెండేసి పోగులు (గీరలు) వచ్చేట్టు నెయ్యటం; చూ. కమ్మి (కో. 4).

చివురురంగు చూ. చిగురురంగు(1) (కో. 12).

చివ్వ ఉ. సివ, సివ్వ. 1. నూలుతెక్క : ఇరవై రెండు పోగులదారం; ఇది సుమారు 88 గజాల పొడుగుంటుంది (కో. 20); 2. పడుగులో చివర మలగరతోపాటు ఎక్కించిన నన్నపుల్ల (కో. 22); 3. (-కుట్టు) చూ. చువ్వ(6) (కో. 1, 17, 25-27; రా. 5); 4. చూ. చువ్వ(7) (కో. 1, 17-19, 21-24, 25, 27, 32-34, 37); 5. (-కుట్టు) చూ. చువ్వ(9) (కో. 7, 18, 21, 28; రా. 6).

చివ్వగుండు పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండె దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్రం గాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.3 (కో. 85).

చివ్వతోక్కు (క్రి.) ఉ. చివతోక్కు, సివ్వతోక్కు; 1. పర్యా. చివ్వదగిలించు. దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ దూర్చటం; పండ్లగుదులకు బిగిస్తారు (కో. 82); 2. పడుగులో అచ్చుదగ్గర కర్ర దూర్చటం; నేత మొదలుపెట్టే ముందు కర్ర దూరుస్తారు (కో. 84); 3. సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో కర్ర(లు)దూర్చటం (కో. 28-25, 84-87).

చివ్వదగిలించు (క్రి.) ఉ. సివదగిలించు; పర్యా. చివ్వతోక్కు(1). దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ దూర్చటం; పండ్లగుదులకు బిగిస్తారు (కో. 81).

చివ్వలేరు (క్రి.) ఉ. సివలేరు. అనివకొన దూర్చిన పడుగుచువ్వల మీద పోగులు నెరవటం (కో. 28).

చీకరపుల్లపేళ్ళు ఉ. చీకరపుల్లపేళ్ళు. కుంచెపురికిపాడే చీపురుమొక్కపేళ్ళు; చూ. పురి (కో. 1).

చీకునూలు ఉ. సీకునూలు; పర్యా. మెతుపునూలు. మెత్తగాఉండి తెగే నూలు; పందలపాకనూలును అనే వారు (రా. 20).

చీడు (క్రి.) పడుగును పాయలుగా విడదీయటం; పావటం; సరిచేసేముందు పడుగును, నాలుగు పాయలుగా విడదీసి గంజి చుద్దుతారు (తె. 28).

చీపిరికట్టకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; రంగుదారా
లతో నీరలు పెట్టి నేసింది; చిన్ననీరలు పెద్దనీరలు
నేస్తారు (కో. 16).

చీపిరిబొత్తంచు చీరకు చివర నేసిన ఒకరకం చిన్న
అంచు; చూ. గోరంచు (కో. 28).

చీపురుపురి చీపురుమొక్కచేళ్ళతో కట్టిన కుంచెపురి
(కో. 17).

చీమతోట్టి ఉ. నీమతోట్టి. దసలికాయలకు చీమలు
పట్టుకుండా భద్రపరిచేకుండ (తె. 17).

చీర 1. ఉ. చీరి, చీరె, నీర, నీరె; పర్యా. కోక.
ఆడవాళ్ళు కట్టుకొనేబట్ట; దీనికి మామూలుగా, రెండు
అంచులూ రెండు కమ్ములూ నేస్తారు; రకరకాల రంగు
ల్లోను డిజైన్లలోను వస్తాయి (కో. 2-28, 30, 32-
37; తె. 1-18; 21-25, 28, 29, 31; రా. 1-24);

2. పర్యా. వంచె(4). విశంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన
ఒకరకం బట్ట; తెల్లది; మామూలుగా, 60-100 సెంబరు
నూలుతో నేస్తారు; చూ మామూలుగా, ఒక కొలికి మామి
డంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గోరంచుగాని, కడ్డి
అంచుగాని పెట్టి నేస్తారు (కో. 16, 19; తె. 15).

చీరకమ్మి చీర అడ్డకొన(=చెరగు)లో నేసిన పట్టె;
చూ. కమ్మి (తె. 8).

చీరపులాక చూ. చీరులాక(2). (తె. 30).

చీరలవడుగు చీరల నేతకువాడే పడుగునూలు;
సుమారు ఇరవై పుంజాలు ఉంటుంది (కో. 30).

చీరు (క్రి.) ఒలవటం; జనుము, గోగు మొ. మొక్కల
ముదురు కాడలను నీళ్ళలో ఊరేసిన తరవాత నార
ఒలిచేస్తారు; బండమీదపరిచి కట్టెతో కొడతారు (తె. 25).

చీరులాక 1. అల్లుచేసేటిప్పుడు, అచ్చుకు అవతల,
పడుగులో ఎక్కించిన లాక(లు); వీటికి తాడుకట్టి
నవలక్షగుండు వేలాడదీస్తారు (తె. 21); 2. ఉ. నీరు
లాక; చూ. చీరపులాక; పర్యా. చీరులాక, పీల్లాక,
నేతపడుగులో దండెకూ అచ్చుకూ మధ్య జూర్చిన
పెరురుబడ్డ (తె. 26, 27).

చీరె ఉ. నీరె; పర్యా. నోరు, పీటగాల; బొమ్మకాల,
మొగంగాడి. రాట్నం "బొమ్మ"లో వడిదారం తిరగ
టానికి చెక్కినగాడి. చూ. చిత్రం 15 చ. 4
(కో. 37).

చీరబొమ్మ ఉ. నీరెబొమ్మ; పర్యా. చూ. బొమ్మ
(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురులిగించే నిలువు
కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకా
రంలో చెక్కుతారు; చీరెఅంటే "చీలిక". చూ. చిత్రం
15.10 (కో. 37).

చీలికగుబ్బ దోనెకు ఆధారంగా, కుడివైపున నేలలో

పొతిన పంగళియ్య; నాలికొయ్యకు మాచుగా వాడ
తారు. చూ. చిత్రం 123 ట (రా. 2).

చుక్క 1. నూలుచిలవకు, అక్కచుక్క చూ. దారపు
కట్టుకట్టి, రంగు అద్దినప్పుడు, రంగు అంటుకుండా
తెల్లగా ఉన్న భాగం; తెక్కప్రకారం. కావలినచోట్ల,
ఇలా కట్టు కడతారు (కో. 7); 2. పడుగుపోగులు చెవర
కుండా ఒక్కొక్కపాదకు పెట్టిన గుర్తు(లు) (తె. 10).

చుక్కకట్టు (క్రి.) పర్యా. చిటికెకట్టు. చిన్ననూలు
చిలవ(=బొందు)కు రంగు అద్దినప్పుడు, తెక్కప్రకారం
కొన్నిచోట్ల రంగు అంటుకుండా దారాలు(కొన్నిచోట్ల,
రబ్బరు ముక్కలుగాని, పుడకొనగాని) చుట్టటం; చిలవ,
రంగులో ముంచిన తరవాత ఆరేసినట్లు విషయతారు;
కట్టువిప్పినచోట్ల తెల్లతెల్లగా ఉంటుంది (కో. 7).

చుక్కచీర నేతనిలువులో, ఒక కొలికి నలుపు. ఒక
కొలికి ఇటాలిరంగు పోగులు పెట్టి, రెండు కొలుకులు
నలుపు, ఒకకొలికి ఇటాలి చొప్పున అడ్డానికిపెట్టి నేసిన
చీర; మల్లిశ్యరిచీర అని కూడా అంటారట (రా. 24.)
చుక్కపేటంచు చుక్కలచుక్కల డిజైన్లు వడేట్టు
నేసిన అంచు (రా. 13).

చుక్కలచీర ఉ. సుక్కలచీరి, సుక్కల్చీరె. అంతటా
చుక్కలువడేట్టు నేసినచీర (కో. 11, 16, 19).

చుక్కడునూలు ఉ. సుక్కుణ్ణాలు. రెండుపోగులు
కలిపి, పురపెట్టిన నూలు; గట్టినూలు (చుక్కుడు=పురి)
(కో. 12).

చుక్కుతీయు (క్రి.) జంపఖానా నేసేటప్పుడు,
అడ్డానికి వేసిన పేకపోగును వేలితో ముందుకు జరవటం;
ఇలా జరిపితే, పేకపోగు విడిగా కనిపించకుండా బట్టలో
కలిసేపోతుంది (తె. 17).

చుంచు పర్యా. చూ. కుచ్చు. మరమగ్గంలో, ఒక
సోదగులోనుంచి మరో సోదగులోకి నాడెను నెట్టటా
నికి, చేత్తో తాళ్ళను గుంజే విడి; మామూలుగా, గుడ్డ
వేలికలు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల దారపురీలు కడ
తారు. చూ. చిత్రం 118.21 (తె. 3, 11-14).

చుంచుతాడు పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర
మగ్గంలో, నాడెను నడవటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టిన
దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (తె. 12).

చుంచులపీట పట్టుమగ్గానికి పైన, చుంచుతాళ్ళు
వేలాడదీసిన పైవట్టె; కాట్లపీటకుపై న ఉంటుంది; చూ.
కన్నాలబల్ల. చూ. చిత్రం 134 చ. 8 (తె. 5).

చుట్టకంజేయు (క్రి.) ఉ. సుటకంజేయు. సరిచేసిన
పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (తె. 19).

చుట్టకట్టు (క్రి.) సరిచేసినపడుగు చుట్టగా కట్టటం
(తె. 23).

చుట్టచుట్టు (క్రి.)-సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (కో. 25, 31; తె. 5).

చుట్టజేయు (క్రి.) సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (తె. 24).

చుట్టనేత పర్యా. చూ. నేతపాగు(1). మగ్గానికి అమర్చి నేతబయలులో చాపిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (రా. 17).

చుట్టవిరుతాడు పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు, వై పి కిందిపి కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (తె. 32).

చుట్టు 1. (క్రి.) పర్యా. చూ. తోచు(1). పంతుకు గాని డబ్బాకుగాని నూలుచుట్టుటం (కో. 20, 25, 26, 28, 32, 36; తె. 1; రా. 11); 2. సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (కో. 14, 20, 21, 29, 36; తె. 21, 22, 28-33; రా. 6); 3. ?అల్లుచేసి చుట్టినపడుగు (కో. 8; రా. 6, 7, 10-12); 4. పర్యా. అల్లు(3), మగ్గంపాగడ, మదుపు, మల(5). మగ్గానికి అమర్చి, నేతబయలులో చాపిన పడుగునూలు; ఒక ఉరుపు(బట్ట) నేతకు సరిపడేది; 8-10 మూలల పొడుగుంటుంది. (కో. 6, 8, 9, 10; రా. 11, 13, 14, 16, 24); 5. పర్యా. చూ. సరెంటి(3). చుట్టచుట్టిన పడుగు నూలు; మగ్గంమీద కొంత చాపగా మిగిలింది; ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పురిబెట్టి చుడతారు; కొన్ని చోట్ల, పెడకోలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 బ. 2 (కో. 7).

చుట్టుకట్టె 1. మగ్గందగ్గర, పడుగుచుట్ట (=సరెంటి) చుట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 128 గ. 1 (రా. 7, 13); 2. పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయ (పొట్టె)లు బిగించినకర్ర; మామూలుగా, దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పొట్టెలు గాని, పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (రా. 6, 12, 15, 19, 20); 3. పర్యా. బిరుకట్టె(5). నవారు నేసేటప్పుడు, మగ్గానికి తగిలించిన పడుగు బిగింపుకు కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 324 క. 2 (రా. 10).

చుట్టుకందువా ఉ. సుట్టుకండవా; పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసినబట్టి; మామూలుగా, అందు (కొన్నిచోట్ల, 2 $\frac{1}{2}$ -3) గజాలపొడుగు నేస్తారు; అద్దం ముప్పాతిక గజంనుంచి, గజంపై వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల, రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు (కో. 24).

చుట్టుకర్ర ఉ. సుట్టుకర్ర, సుట్టుగర్ర; పర్యా. చూ.

మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయ (పొట్టె)లు బిగించినకర్ర; మామూలుగా, దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పొట్టెలుగాని, పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 2-4, 6-11; తె. 13; రా. 1, 7, 8).

చుట్టుకుదురు (బహు. చుట్టుకుదుళ్ళు) గోడుగా ఉండే పాత్రలు (కుండలు, మండిగలు మొ.వి) కుదురుగా నిలబడటానికి ఉనికగా పెట్టేమట్టు; గుండ్రటిది (కో. 16, 20, 21).

చుట్టుకోల ఉ. -గోల; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయ (పొట్టె)లు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పొట్టెలుగాని, పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 6, 8).

చుట్టుగట్టు (క్రి.) ఉ. సుట్టుగట్టు; పర్యా. మలచుట్టు అల్లుచేసిన పడుగును, మల (=ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టటం; ఒక్కొక్క మల ఒక్కొక్క చుట్టుగా వస్తుంది (రా. 11, 14).

చుట్టుగుడి మగ్గం అచ్చుకు, పలకకు రాపిడిలేకుండా రెంటికి మధ్య పెట్టిన మెత్త (కో. 32).

చుట్టుచుట్టు (క్రి.) ఉ. సుట్టుచుట్టు; పర్యా. చూ. మలచుట్టు. అల్లుచేసిన పడుగును, మల (=ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టటం; ఒక్కొక్క మల ఒక్కొక్క చుట్టుగా వస్తుంది (రా. 6, 7, 10, 18).

చుట్టుచెంగావి ఉ. సుట్టుచెంగావి. అంచుల్లో చుట్టూ ఎరుపురంగు అద్దిన తెల్లగుడ్డ (కో. 2; తె. 15).

చుట్టుచెంగావిచీర ఉ. సుట్టుచెంగావిచీర. అంచులూ కమ్ములూ చుట్టూ ఎర్రరంగులో నేసిన తెల్లచీర (కో. 23).

చుట్టుపట్టు (క్రి.) 1. సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (కో. 8); 2. ఉ. సుట్టుపట్టు, సుట్టుబట్టు; పర్యా. చూ. మలచుట్టు. అల్లుచేసిన పడుగును, మల (=ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టటం; ఒక్కొక్క మల ఒక్కొక్క చుట్టుగా వస్తుంది (కో. 2, 6-8, 23).

చుట్టువేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. మలచుట్టు. అల్లుచేసిన పడుగును, మల (=ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టటం; ఒక్కొక్క మల, ఒక్కొక్క చుట్టుగా వస్తుంది (తె. 18).

చురకత్తి ఒకరకం కత్తి; నేతనేసేటప్పుడు, పోగులు తెగితే, వాటిని అతికిన తరవాత, దింతో కొనలు కోసేస్తారు; కోతకత్తి. చూ. చిత్రం 138 (కో. 38).

చువ్వ ఉ. సువ్వ 1. పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి అధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూ

లుగా ఇవడి; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల. రాతి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్ని చోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 81 క. 2 (కో. 5, 6, 12-15; తె. 15); 2. పర్యా. కమ్మి(6). కండెలు చుట్టేటప్పుడు, నూలుడపా అమర్చే ఇనపచువ్వ; ఇది ఒక కొయ్యమొద్దుకు విగించి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 20.2 (కో. 14); 3. పర్యా. చూ. కొండి(4). పడుగేరుకర్రకు తలిగించే ఇనప గొలుసుకొక్కెం. చూ. చిత్రం 70.1 (కో. 4); 4. పర్యా. పడుగుచివ్వ(2). పడుగు చాపినప్పుడు అని వెంబడి దూర్చిన నన్నబెత్తం. చూ. చిత్రం 69 (రా.9); 5. పర్యా. చూ. దండె(2). పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల విగింపు కోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటు పంటివి, పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 8); 6. (-కుట్టు, -గుచ్చు) రూ. చివ్వ (3); పర్యా. చివర(1). నూరె(2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అనివెంబడి పోగులు చెదరకుండా పెట్టిన నన్నబెత్తం; ఇటుపంటివి రెండు, జంజ్రం అడ్డపట్టెకొయ్యకు, నిలువు పట్టెకొయ్యకు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 102 ట. 2 (కో. 1, 3, 5, 7-9, 11, 18; తె. 18-15; రా. 20); 7. రూ. చివ్వ(4); పర్యా. చివర(2), చూక, దండెనూరె, నూరె(4). దండెదగ్గరి పడుగుపోగులు నెరపటానికి, అచ్చుదగ్గర దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటుపంటివి, దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్నకొద్దీ పీటిని ముందుకు బరువుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.8 (కో. 2-7, 9, 11-15; తె. 13, 14; రా. 4); 8. పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గుగుంటలో, పావుచెక్కల విగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; పావుచెక్కలకు చేసిన చిల్లుల్లో దూర్చి పక్కనూటాలకు వేస్తారు; దేవాంగులవాడుక. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 7); 9. (-కుట్టు, -తొడుగు); రూ. చివ్వ(5); పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగంలో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోసెగాడిలో వండ్లగుదులతో విగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్ద గాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 2-7, 10; తె. 18; రా. 2, 9, 20); 10. పర్యా. చూ. తూకం. పేటుపడికి, కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికిదిగటానికి కడతారు; ఇటు పంటివి గుంటల్లో రెండు పక్కలా వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (కో. 10); 11. నూలులడిలు, రంగునీళ్ళలో ఉడకబెట్టేటప్పుడు లడిలుతొప్పే ఇనపకట్టి

దీంతోచూడా లడిలు పిండుతారు (కో. 3, 18, 14).
చువ్వకమ్మి ఉ. చువ్వకమ్మి. ఒకరకం నన్నటికమ్మి (కో. 11).
చువ్వకుట్టు (క్రి.) పర్యా. చువ్వతోడుగు. పడు గులోగాని, బద్దెతోగాని నన్నబెత్తం దూర్చటం (కో. 2, 3).
చువ్వకొయ్య పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గుగుంటలో, పావుచెక్కల పింపుకు పాటికొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు. మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల తాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటుపంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 25).
చువ్వతోడుగు (క్రి.) పర్యా. చూ. చువ్వకుట్టు. పడుగులోగాని, బద్దెతోగాని నన్నబెత్తం దూర్చటం (కో. 3).
చూక ఉ. చూక; పర్యా. చూ. చువ్వ(7). దండె దగ్గరి పోగులు నెరపటానికి అచ్చుదగ్గర, నేతపడుగులో దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటుపంటివి దండెకు రెండు వైపులా ఉంటాయి. నేత అవుతున్నకొద్దీ, పీటిని ముందుకు బరువుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.8 (రా. 6, 12).
చూకరాయి పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు. దండె దగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారకట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.8 (రా. 12).
చూడామణిగిడివీర తెలుపు, నీలిపన్నెల్లో, చిటికెన చేతకు వెడల్పు కారలుపడేట్టు నేసిన గళ్ళవీర(కో. 7).
చూపుచెంగు నేతలో మొదట నేసిన చెరగు (కో. 22, 23).
చూపు(నేత) పర్యా. కొంగునేడు. బట్ట ముందరి భాగంలో మూరెడు పొడుగు నేసిన నేత; మొదటి నేత; చిక్కగా నేస్తారు (కో. 16, 22, 23; తె. 11).
చూరుకత్తి అచ్చుతికి పడుగులో చెమటెలుకోనే కత్తి (తె. 2).
చెక్క 1. నూలుతెక్క: 28 పోగులదారం; లడిలో పడోవంతునూలు; ఏడుపుంజాల నూలుచిలప (కో. 12); 2. పర్యా. చూ. ఆకు(7). డబ్బారాట్నం చెక్రానికి అమర్చిన పావుచెక్క. చూ. చిత్రం 41 చ. 1 (రా. 17); 3. పర్యా. గంజిపలక. పడుగుపెట్టుకొనే కొయ్యచెక్క; గంజిపట్టించటానికి పడుగు దీనిమీద పరుస్తారు (తె. 18).
చెక్కకత్తి పర్యా. చూ. కత్తి(8). నవారు నేసే టప్పుడు, పడుగులో వేసిన పేకపోగు దట్టించే కొయ్య

వనిముట్టు; కత్తిమాదిరిది. చూ. చిత్రం 324 చ. 4 (కో. 12).

చెక్కోవి ఉ.-కోయి. కొయ్య అనుగొట్టు; దీనికి రెంపువైపులా పూసలుంటాయి. చూ. చిత్రం 48 చ (తె. 33).

చెక్కడకుంచె (-వేయి) సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబడునుతో ఉండగా, సందు (=రెండులాకల మధ్య భాగం) సందుకూ అవుతూ దువ్వేకుంచె; పడుగు తాగా ఆరేవరకూ ఇలా రెండు, మూడుసార్లు నిదానంగా దువ్వతారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నపడుగులు దువ్వతారు (రా. 24).

చెక్కతోగరు(రంగు) 1. మడ్డిచెక్కతో చేసినవరుపు (తొగరు)రంగు(తె. 11); 2. ఒకరకం తడిరంగు(తె. 6).

చెక్కపంటె చూ. చెలకపంటె (తె. 10).

చెక్కుబడ్డి పర్యా. చూ. చెలకపంటె. డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంటె. చూ. చిత్రం 29 (రా. 11, 18).

చెక్కుదారం మిషను పురిదారం; దీంతో తడికి (అచ్చుమాదిరిది)కడతారు. చూ. చిత్రం 98.1 (కో. 7).

చెక్కిటు (<?చెక్కవేటు) పర్యా. చూ. ఉడత; మరమగ్గనాడెను, ఒకసారుగులోనుంచి మరొకసారుగులోకి నెట్టటానికి, సారుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి, కింద తోలుఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు సారుగులవై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (రా. 8).

చెక్కిటుతాడు పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకు, పైన కట్టినదారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (రా. 8).

చెక్రపాల రెండు పట్టెలమధ్య వేరేరంగు సందు వచ్చేట్టు నేసిన జంపఖానా (తె. 17).

చెక్రబద్ద పర్యా. చూ. ఆకు(1). రాట్నం ఇరుసు మీద తిరగటానికి చెక్రం మారిగా అమర్చిన సాపు చెక్క(లు); ఇలాటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.4 (కో. 19).

చెక్రబద్ది ఉ. చెక్రబద్ది. చీర పై టచెంగుకు చివర, అరంగుళం చెడల్తున పడుగుపోగులు విడిచి తరవాత అరంగుళం చెడల్తున పేకపోగులుపెట్టి నేసిన భాగం; చూ. బద్దె (కో. 5, 9).

చెక్రం ఉ. చెక్రం, సెక్రం. 1. పర్యా. చూ. తొడప(1). రాట్నంఆకుల రాపిడి నిలుపులకు తగలకుండా మధ్యన వేసిన కొయ్యబిళ్ళ(కో. 84); 2. పంటె ఆకులబిగింపుకు వెదురుబద్దలతో అమర్చిన గుండ్రటిచిట్టె.

చూ.చిట్టె. చూ.చిత్రం 28 (కో. 10); 3. పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 84 (కో. 1; రా. 1); 4. పర్యా. ఆకుల చెక్రం, ఉండ(1), గాను, గిల్ల(1), గిర(1), పయ్య, రాట్నంపయ్య. డబ్బా రాట్నం ఇరుసుకు బిగించిన రేకు చెక్రం; దీనిమీద వడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం

41 క. 9 (కో. 1-3, 5-7, 9-15, 18-20, 29, 35; తె. 3, 7, 13, 21, 31; రా. 1-3, 5, 9, 12, 14, 16, 19, 20, 22-24); 5. పర్యా. డోరచెక్రం. మరాను పెద్దచెక్రం; దీన్ని తిప్పుతూ అనుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 50.1 (కో. 6, 10-12, 15, 16, 18, 20, 21; తె. 5; రా. 24); 6. మరాను ఆకులను ఇరు

సుకు బిగించటానికి పెట్టిన చిన్నచెక్రం; ఇటువంటివి, రెండువైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 50 (కో. 38); 7. పర్యా. చూ. కడియం(1). ఊడై అడ్డపట్టెకు బిగించిన ఇనపచుట్టు. చూ.చిత్రాలు 64 చ. 1.70 క.2 (కో. 7); 8. పర్యా. పళ్ళచెక్రం(2). నేతమోకు బిగించటానికి, ఒకరకం చేతిగూటానికి కిందివైపు అమర్చిన ఇనపచెక్రం. చూ. చిత్రం 122 ట. 1 (కో. 1, 2, 4,

7, 24; రా. 1, 5, 6, 14, 15); 9. పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం, ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులుచేసినప్పుడు, పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాల మీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 3, 7, 10, 12-15, 17, 19,

25); 10. పర్యా. చూ. గిరక(6). మగ్గంమీద అచ్చు గుదులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గం పైదండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (కో. 27); 11. పర్యా. చూ. డాబీ చెక్రం(2). డాబీదిండుకు పక్కగా అమర్చిన చెక్రం; మామూలుగా రెండు గుండ్రటిబిళ్ళలకు మధ్య ఇనప ఊచలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల, రేకు వండ్లచెక్రం; దీని పన్నును కుక్క గుంజినప్పుడు, దిండు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 11 (కో. 7, 10, 23, 24, 26; తె. 5);

12. పర్యా. చూ. గొలుసు(5). డాబీకోలలు లేపటానికి; గొలుసుమారిగా, సన్నబద్దలు కూర్చిన సాదనం; ఈ బద్దలకు చిన్న పిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 ప. 1 (కో. 6, 7); 13. పర్యా. రాట్నంగిల్ల, రాట్నంపట్ట. పట్టువడికే పెద్దరాట్నం కట్టుబడితో ఇరుసుకు బిగించిన ఇనప చెక్రం. చూ. చిత్రం 293 చ. 2 (కో. 14).

చెక్రంఅంచు చెక్రం ఆకారంలో డిద్దెన్ను నేసిన చీర అంచు (కో. 36).

చెక్రంఅంచు చెక్రం ఆకారంలో డిద్దెన్ను నేసిన చీర అంచు (కో. 36).

చెక్రంఅంచు చెక్రం ఆకారంలో డిద్దెన్ను నేసిన చీర అంచు (కో. 36).

చెక్రంకుక్క గుండ్రటి ఎదురుదోనె (బీమ్) విగింపు కోసం, పళ్ళచెక్రం గాడితో పడేట్టు, బీమ్కొయ్యకు విగించిన ఇవకొండి; కమాను (తె. 8).

చెక్రంగిరక ఉ. చెక్రంగిరక్క; పర్యా. చూ. గిరక (8). మగ్గంపీడ, అచ్చులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గంపై వండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి చెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (తె. 12).

చెక్రంపేటు చీర అంచులో, చెక్రం ఆకారంలో వరసగా నేసిన డిక్లెను; కొన్నిచోట్ల, చెక్రాలవరసకు వైనాకిదా గీరలు పెడతారు (కో. 14, 16, 26, 27; రా. 18, 22).

చెక్రంపేటుచాపు అంచులో, చెక్రంపేటు నమూనా పెట్టి నేసిన చెండు పంచెలు (చాపు). (కో. 37).

చెక్రంపేటుచీర ఉ. చెక్రంపేటిచీర. అంచులో, చెక్రం మాదిరి డిక్లెను నేసిన చీర (తె. 7).

చెక్రంబేలు చెక్రంమాదిరి, గుండ్రటిపువ్వు డిక్లెను (తె. 21).

చెక్రంరాటం పర్యా. చూ. డక్పా(ల)రాట్నం. డక్పాలకు నూలుతోడే రాట్నం; దీనికి సైకిలుచెక్రం అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 41 (రా. 16).

చెక్రంలాహరీ ఉ. చెక్రంలాయరీ. అంచులో నేసే ఒకరకం డిక్లెను (తె. 10).

చెక్రాలకర్ర పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతిపుల్లలు గాని, గిలకలుగాని వేలాడదియ్యటానికి, మగ్గానికిపైన దారాలుకట్టినకర్రలు. చూ. చిత్రం 121 క. 13 (కో. 27).

చెంగావిపుచ్చురంగు ఉ. చెంగాయ-. మనకమనకగా ఉండే ఒకరకం ఎరుపురంగు (కో. 8).

చెంగావిరంగు ఉ. చెంగాయ-. ఒకరకం ఎరుపురంగు (కో. 8).

చెంగు చూ. చెరగు (కో. 7, 22-24, 35).

చెంచుకాపేరుచీర ఉ. చెంచుకాపేరి-. నలుపు, ఎరుపురంగుల్లో అయిదేసి నన్నపట్టులు పడేట్టు పడుగు, పేక నేసిన తెల్లచీర; కమ్మిలో, మూడువేళ్ళ వెడల్పు ఎర్రపట్టె, దానికంటే చిన్నపట్టె ఒకటి పెట్టి, మధ్య నాలుగుకొలుకుల తెల్లగీరలు, పగలగొట్టి నేసిన చీర, కొన్నిచోట్ల, నిలుపు, అడ్డం వేరడేసి వెడల్పు పట్టులు పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 8, 5).

చెంచోరిచీర ఎరుపు, తెలుపు రంగుల్లో తెత్తడేసి వెడల్పు పట్టులుపడేట్టు నేసిన తెల్లచీర; దీని అంచుకు ఎర్రనూలు పెడతారు; పైఎలెరగులో ఎర్రపోగులు (=బాబాలు) దూర్చి నేస్తారు (కో. 2).

చెట్టిగాడు కూలికి మగ్గాలు నేయించేవాడు; master-weaver; పూర్వం అనేవారు (కో. 7).

చెట్టిరంగు లేత ఎరుపు రంగు; నీర్పావిరంగు (కో. 19).

చెట్లకమ్మి మూడు రంగులుపెట్టి చెట్టు, ఆకులు, కాయలు మొ. నమూనాలు నేసినకమ్మి; కొన్నిచోట్ల, నెనులికండ్లు కూడా పెడతారు (తె. 13-15).

చెంటి పర్యా. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చినరాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 84 (తె. 26).

చెంటితాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు(8). అడ్డగుమ్మి ఆకులను కలిపికట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 84.4 (తె. 26).

చెండు 1. పర్యా. చూ. కుచ్చు. మరమగ్గంలో ఒక సూరుగులోనుంచి మరొక సూరుగులోకి నాడెను నెట్టు టూనికి చేత్తో తాళ్ళమగుంజే వీడి; మామూలుగా, గుడ్డ పేలికలు కలిపికట్టింది; కొన్నిచోట్ల, దారపురీలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.21 (రా. 4); 2. (=చుట్టు) ఉన్నిదారం ఉండ (తె. 25).

చెండుజిల్ల పర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. చేతినాడె గాడితో అడ్డంగా విగించినపుల్ల; పేకపోగు, చిక్కువడ కుండా, సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (తె. 32).

చెండుతాడు పర్యా. చూ. చెంపతాడు(4). కుచ్చు తాళ్ళలో, డై మనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టినదారం; దీన్ని పైన మగ్గం నిలుపువట్టెకూ కింద ఉడతతాడుకూ కడతారు; ఇటువంటివి చెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.28 (రా. 6).

చెండుపుల్ల పర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. చేతినాడె గాడితో అడ్డంగా విగించినపుల్ల; పేకపోగు, చిక్కువడ కుండా, సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (కో. 8, 84; తె. 31, 33).

చెండుపుపుకుంచె ఉ. చెండుపూకుంచి. బంతిపువ్వు మాదిరిగా గుండ్రటివరుపు(=పురి అడుగుభాగం)గల కుంచె. చూ. చిత్రం 78 (రా. 17, 22, 24).

చెండుపుపువరుపు కుంచెపురి కట్టుబడితో, బంతి పువ్వు మాదిరిగా కట్టిన గుండ్రటివరుపు(=పురి అడుగు భాగం). చూ. చిత్రం 78.1 (రా. 24).

చెండుముల్లు పర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. చేతినాడె గాడితో అడ్డంగా విగించినపుల్ల; పేకపోగు చిక్కువడ కుండా సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (కో. 86).

చెందనం ఉ. చందనం, పెందనం. 1. లెనునులో

ముదురురంగు (కో. 8); 2. ముళ్ళగోరింట పువ్వుతో తేలికరంగు (కో. 11); 3. పసుపుతో తెలుపువన్నె (కో. 12); 4. గంధరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 18, 25; రా. 7).

చెంద్రకమలంఅంచు ముడుచుకొన్న తామరపువ్వు ఆకారంలో డిత్తై ను పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 1, 6).

చెంద్రకాంతచీర చెంద్రకాంతపుష్పం రంగు చీర; బచ్చలపండు (కొద్దిగా ఎరుపువన్నె కలిసింది) వన్నెచీర (తె. 2).

చెంద్రకాంత(రంగు) 1. చెంద్రకాంతపుష్పరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 7, 9, 11, 20, 21, 24; తె. 2, 16; రా. 7); 2. ఒకమాదిరి ఎరుపు (కో. 14).

చెంద్రకాలచీర సాదాఅంచు పెట్టి నేసిన ఒకరకం నేతచీర (తె. 28).

చెంద్రపంక ఉ. సెంద్రహంక. ఒకరకం నేతచీర (తె. 10, 11).

చెంద్రపంతెలు (బహు.) ఉ. చెంద్రంతెలు. పట్టు పురుగులను పెంచటానికివాడేబుట్ట; గుండ్రంగా గదులు గదులుగా ఉంటుంది; దీన్ని గూళ్ళతడితెలని కూడా అంటారట. చూ. చిత్రం (రా. 1).

చెంద్రహారం ఒకరకం అంచు డిత్తై ను. చూ. చిత్రం 188 (తె. 4, 5).

చెంద్రహారంకమ్మి పర్యా. చెంద్రాలకమ్మి(2). మెళ్ళివేసుకొనే చెంద్రహారం మాదిరి డిత్తై ను పడేట్టు నేసిన కమ్మి (కో. 10).

చెంద్రాలకమ్మి 1. రెండుచేళ్ళ వెడల్పు గళ్ళు పడేట్టు నేసినకమ్మి; బెత్తెదు వెడల్పు అంచులో నెమలి కండ్ల నమూనాలు పెడతారు (తె. 15); 2. పర్యా. చెంద్రహారంకమ్మి; మెళ్ళి వేసుకొనే చెంద్రహారం గొలుసు మాదిరి డిత్తై ను కమ్మి (తె. 16).

చెన్నంగి ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులు దనలి పట్టు పురుగులకు ఆహారం; కొన్నిచోట్ల, దనలి పురుగులను ఈ రకం చెట్టుమీదికి ఎక్కిస్తారు; 6-8 అడుగుల ఎత్తు పెరుగుతుంది; ఆకులు తంగెడఆకుల మాదిరిగా ఉంటాయి; రంగునలుపు; దీని కాయలు 4-6 అంగుళాల పొడుగుంటాయి; గింజలు తుమ్మగింజల మాదిరిగా చిన్నవి; దీని ఆకులపచ్చడి వికేచనకారి (తె. 7).

చెప్రాన్ తివానీనేతలోపచ్చేఒకరకండిత్తై ను(తె.17).

చెమటఉన్ని ఒకరం ఉన్ని; చలికాలం(=మాగి)లో కత్తిరించింది; బరువుగా ఉంటుంది; మాగిఉన్ని (తె. 8).

చెమడాముల్లు పర్యా. చూ. వారుపుల్ల. మరమగ్గం ఉడతకుపైన ఉడతతోలు కొనలు విగించిన ఇనపపుల్ల. చూ. చిత్రం 119.3 (కో. 87).

చెమితె ఉ. చెమక, చెమిక, చెముక, చెమ్మ, చెమ్మె, సెంక, సెమిక, సెవిక; రూ. చేకి; పర్యా. అచ్చుచెమితె, అచ్చుపొట్టె. పన్నె నందుల్లోనుంచి అవతలకు దూర్చిన (బెంతుదారాలుగాని, బద్దెదారాలుగాని) పోగుల్లో, అచ్చతకటానికి కోసిన కొనలు, లేక పాయ; నేతనేసే టప్పుడు పోగులు అతకటానికి వీటిని వాడతారు; మగ్గందగ్గర వేలాడగడతారు. చూ. చిత్రం 102 చ. 6 (కో. 2, 5, 8, 9, 18, 25-29, 31, 32, 34, 36; తె. 8, 10, 12-15, 21, 23, 26-28, 30-32; రా. 1, 8, 13, 15-18, 20, 23).

చెమితెముడి ఉ. సెమక-, సెమిక-, సెమ్మ-, రూ. చేకిముడి(1); పర్యా. చెమితెలగుది. అచ్చులో, పన్నె గూళ్ళలోనుంచి దూర్చిన (బెంతుదారాలుగాని, బద్దెదారాలుగాని) పోగులు వెనక్కు జారకుండా పాయ (లు)గా విడదీసి వేసిన చివరి ముడి; ఇది, అచ్చతికే టప్పుడు కోనేస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ. 5 (కో. 8, 8; రా. 24).

చెమితెలగుత్తి అచ్చతికేటప్పుడు, కోసితిసేసిన బద్దెదారాలు; నేతనేసేటప్పుడు తెగినపోగులు అతకటానికి వీటిని వాడతారు; మగ్గందగ్గర వేలాడగడతారు (కో. 32).

చెమితెలగుది ఉ. సెమికలగుది; పర్యా. చెమితె ముడి. అచ్చులో, పన్నె గూళ్ళలోనుంచి దూర్చిన(బెంతుదారాలుగాని, బద్దెదారాలుగాని) పోగులు వెనక్కు జారకుండా పాయ(లు)గా విడదీసి వేసిన చివరిముడి; ఇది, అచ్చతికేటప్పుడు కోనేస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ. 5 (కో. 29).

చెమిటితాడు చూ. చేడుతాడు(2) (కో. 33).

చెమిటిపలక పర్యా. చూ. చేడుకర్ర. దోసె ముందర నేసిన గుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డంగా కిందివైపు బిరుపెట్టే కర్ర(లు); దీనికి దారాలు, ఇత్తడిముళ్ళు (కొన్నిచోట్ల, ఇనపవి) ఉంటాయి. మామూలుగా, చేతిమగ్గులకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (కో. 33).

చెమిటిపలుపు చూ. చేడుపలుపు(1) (కో. 33).

చెమిటిబల్ల చూ. చేడుబల్ల (కో. 33).

చెమిటిబొందు చూ. చేడుబొందు (కో. 33).

చెమిటిముల్లు చూ. చేడుముల్లు(1) (కో. 33).

చెమిటిముళ్ళగొట్టం చూ. చెముడుములుగొట్టం (కో. 33).

చెముకట్టు 1. పర్యా. చూ. ఆడ్డకట్టె(10). నేత బయలులో మరమగ్గం నిలబెట్టుటానికి, నిలుపురాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా విగించినకర్ర; కొన్నిచోట్ల,

దీనికి అచ్చుతాళ్ళు చగలిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.1 (రా. 9); 2. చూ. చెవుకట్టు (3) (రా. 9, 10).

చెముడుకన్నం బట్ట అంచులో చేడుముల్లు గుచ్చి నప్పుడు పడ్డ బెజ్జం (కో. 38).

చెముడుకర్ర ఉ. -గర్ర; చూ. చేడుకర్ర (కో. 32, 35, 36).

చెముడుగుది 1. చూ. చేడుగుది(1) (కో. 35);

2. పర్యా. చూ. విగుతాడు. చేడుకర్రల మధ్యన, రెంటినీ బిగించే వైతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (కో. 37).

చెముడుతాడు చూ. చేడుతాడు(2) (కో. 35).

చెముడుపీపుతాడు పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్ట మీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీనికొసలు, చేడుబొందు - కొన్ని చోట్ల, కర్రలు-రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 37).

చెముడుదబ్బి చూ. చేడుబద్ద(1). (రా. 12).

చెముడుదారం పర్యా. బొడ్డుతాడు. నేతబట్ట మీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీని కొసలు, చేడుబొందులు (కొన్నిచోట్ల, కర్రలు)రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 32).

చెముడుపలక చూ. చేడుపలక (కో. 37).

చెముడుపలుపు చూ.చేడుపలుపు (కో. 32, 36, 37).

చెముడుబల్లి చూ. చేడుబల్లి (కో. 36).

చెముడుబొందు చూ. చేడుబొందు (కో. 32, 36, 37).

చెముడుములుగొట్టం రూ. చెమిటిముళ్ళగొట్టం; పర్యా. ములుగొట్టం. చేడుముళ్ళు వేసుకొనే వెదురు గొట్టం (కో. 36).

చెముడుముల్లు చూ. చేడుముల్లు(1) (కో. 32, 35-37).

చెంప1. పర్యా. కడ(1), కుంచెకోపు, కుంచెచెంప, కుంచె తట్టు, కుంచెబుజం(2), కుంచెమూత, కుంచెమూల, తట్టు (2). పడుగుదువ్వేకుంచె వక్కాభాగం; చేత్తో పట్టుకోటానికి వీలుగా, దీనికి కొనపట్టాగాని, ఊకిచేపతోలుగాని వేసి కుడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 76 క. 8 (కో. 9, 22, 27, 28, 31; తె. 11, 17; రా. 16, 18); 2. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చక్రంలో, వక్కాగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 18, 19); 3. పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతి మగ్గంపలక వేలాడదీయటానికి ఆధారంగా ఉండే

వక్కాభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి దగిపీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటివి రెండు; భాగాలకు చిట్టలుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (తె. 17); 4. పర్యా. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చక్రంలో, పానుపు పట్టెకు వక్కన బిగించిన పొరుగుచెక్క; ఇటువంటివి, రెండు వక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (రా. 24).

చెంపకట్టు పర్యా. కడకట్టు, కుంచెకట్టు, కొన కట్టు. కుంచెచెంపకు వేసిన దారపుకట్టు; ఇటువంటివి రెండు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 76 క. 9 (తె. 11).

చెంపగుది పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చావేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (తె. 2, 6).

చెంపతాడు 1. పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చావేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (తె. 1, 21); 2. అచ్చుకు, పడుగులాకలను చేచ్చి కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 9);

3. పర్యా. కట్టు, కడతతాడు, చెమ్మకట్టు, వక్క తాడు(1), పొకగుది(2), పలకతాడు(2), పలకగట్టు తాడు, మోరకట్టు. చేతిమగ్గం పలకను, గుండును కలిపి బిగించిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (కో. 37; తె. 2, 18, 20, 21, 29);

4. పర్యా. అస్తపుతాడు, చంకతాడు(2), చెండుతాడు, చెంపదారం, నిలువుతాడు(1), నిలువుదారం(3), వక్క తాడు(4), వక్కదారం, మగ్గంతాడు(1), నట్టరు సూత్రం. కుచ్చుతాళ్ళలో, డైమనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్ని వైస మగ్గం నిలువుపట్టెకూ కింద ఉడతతాడుకూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.23 (తె. 1; రా. 12, 17, 18, 28, 24).

చెంపదబ్బి పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఊనెల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేనే టప్పుడు, ఊనెల చెదరకుండా ఆవేది; దవడ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (రా. 11).

చెంపదారం పర్యా. చూ. చెంపతాడు(4). కుచ్చు తాళ్ళలో, డైమనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టినదారం; దీన్ని వైస మగ్గం నిలువుపట్టెకూ కింద ఉడతతాడుకూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.28 (రా. 13, 16).

చెంపనిలువు పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గంచక్రంలో, వక్కాగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 29).

చెంపవలక పర్యాయ. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సారగుకు చివర, నాడెబయటికి పోకుండా అపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 118.16 (రా. 16).

చెంపలాక పర్యాయ. చూ. కుంచెలాక. కుంచె కట్టు బడిలో, పురిబిగింపుకు, రెండువక్రలావేసి కట్టిన వెదురు బద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (రా. 23).

చెంపనీల పర్యాయ. చూ. పలకనీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి బిగించినకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పైభాగంలో నగపీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని తొలిచి, లోపల గజ్జెలు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (తె. 83).

చెంబం ఉ. సెంబం. రంగుకొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు, అయిదు తులాల పట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 2 (తె. 17, 24, 29).

చెంబుబుగిడి ?గుండ్రటి మొగ్గమాదిరిగా నేసిన దీక్షై ను; నిండుబుగిడి (తె. 25, 31).

చెంబేలిపూపు (? < చమేలి-) అంచులో, చెంబేలి (జాజిపువ్వు మాదిరిది)పువ్వునమూనాలో నేసింది (తె. 19).

చెమ్మకట్టు పర్యాయ. చూ. చెంపకాడు(3). చేతి మగ్గం పలకను, గుండును కలిపి బిగించినదారం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 108 ట. 1 (కో. 84).

చెయికుంచె చూ. చేతికుంచె (రా. 15-17, 23).

చెయికొయ్య ఉ. సెయ్కొయ్య; చూ. చేతికొయ్య (తె. 22).

చెయిగుంజ ఉ. సెయ్గుంజ; చూ. చేగుంజ(తె. 22).

చెయిగుంటం చూ. చేతిగుంటం(1) (తె. 8; రా. 16, 17).

చెయినంచు పర్యాయ. గొలుసంచు. గొలుసుమాదిరిగా దీక్షై ను పడేట్టునేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 180 (తె. 14; రా. 18).

చెయిను ఉ. మెయిన్, సెయిన్; పర్యాయ. చూ. గొలుసు(5). డాబీకోలలు తేపటానికి, గొలుసు మాదిరిగా, నన్నబద్దలు కూర్చిన సాధనం; ఈ బద్దలకు చిన్న పిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1 (కో. 23, 24; తె. 13; రా. 4).

చెయినుడాబీ ఉ. చెండాబీ, చెయిండాబీ, చేన్డాబీ, సైన్డాబీ; పర్యాయ. చూ. గొలుసుపింతెర(ం). ఒకరకం డాబీ; నన్నబద్దల గొలుసు దిండుకు తగిలింది. చూ. చిత్రం 182 త (కో. 12, 13, 15, 23).

చెయినుబద్ద పర్యాయ. చూ. గొలుసుబద్ద. డాబీ గొలుసుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి

కొయ్యపిక్కలు బిగిస్తారు; ఇవి దిండును చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (కో. 23, 24).

చెయినులాక ఉ. సెయిన్లాక; పర్యాయ. చూ. గొలుసు బద్ద. డాబీగొలుసుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి కొయ్యపిక్కలు బిగిస్తారు; ఇవి దిండును చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (రా. 14).

చెయిపలక 1. చూ. చేతిపలక(1) (రా. 18);

2. చూ. చేపలక(1) (రా. 18).

చెయిపిడి పర్యాయ. చూ. గూటం(1). దూద పేటప్పుడు కమానువరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.19 (తె. 17).

చెయిమల పర్యాయ. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే(కొయ్య)పిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 19).

చెయిముద్ద రూ. చేమెద్దు; పర్యాయ. చూ. కాటు పీట. పంచెకు నూలుచుట్టేటప్పుడు పంచెకామకు ఊనికగా పెట్టేకొయ్య. చూ. చిత్రం 19.1, 28 (తె. 19).

చెయిమేకు చూ. చేమేకు (కో. 7).

చెయ్య ఉ. సెయ్, సెయి, సెయ్య, సెయ్యి. 1.

పర్యాయ. తిప్పుచెయ్యి(8), పిడి(1), బొమ్మ(1), చెయ్య కర్ర(1). పత్తిరాట్నం తిప్పటానికి కుడివైపు నిలుపు కొయ్యకు బిగించిన పిడి. చూ. చిత్రం 1.7 (కో. 37; తె. 5, 11, 14-17); 2. పర్యాయ. చెయిమల, చెవుల బొమ్మ(2), చేతిబొమ్మ, తిప్పుకర్ర, తిప్పుచెయ్యి(1), తిప్పుశెపు, తిప్పుడుచెక్క, తిప్పుడుబొమ్మ, తిప్పుపుల్ల, తిరుగుడుకట్టె(1), పిడి(2), బొమ్మ(2), బొమ్మకొయ్య

(2). రాట్నంఇరుసు తిప్పే(కొయ్య)పిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 9, 22, 29, 35, 37; తె. 4, 5, 8, 11-17, 20-22, 30; రా. 12, 15); 3. పర్యాయ. తిప్పుచెయ్యి(2), తిప్పుడుకడ్డి, పిడి(6), బొమ్మ(6). డక్షాపరాట్నం ఇరుసు తిప్పే పిడి; ఇది కుడివైపున ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 11 (కో. 7, 26, 28, 35); 4. పర్యాయ. రాటంచెయ్యి, వేలుచెక్క. పట్టు దారం వడికే వెద్దరాట్నం కట్టుబడిలో ఇరుసు తిప్ప

టానికి బిగించిన కొయ్యపిడి; కొన్నిచోట్ల దీనికి చేసిన చిల్లిలో వేలుపెట్టే రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 293 చ. 6 (కో. 14; తె. 5, 10, 12, 21, 28).

చెయ్యకర్ర 1. పర్యాయ. చూ. చెయ్యి (1). పత్తి రాట్నం తిప్పటానికి, కుడివైపు నిలుపుకొయ్యకు బిగించిన పిడి. చూ. చిత్రం 1.7 (కో. 37); 2. పర్యాయ. చెయ్యిపుల్ల. పత్తిరాట్నంతిప్పే పిడి(చెయ్యి)కి బిగించిన పుల్ల. చూ. చిత్రం 1.8 (కో. 37).

చెయ్యిపుల్ల ఉ. చెయిపుల్ల; పర్యాయ. చెయ్యికర్ర

(2). పత్తిరాట్న తిప్పేపిడి (= చెయ్యి)కి విగించిన పుల్ల. చూ. చిత్రం 1.5 (కో. 26).

చెరకపంటె ఉ. చెరక-; చూ. చెరకపంటె (తె. 12).

చెరకా పర్యా. చూ. రాట్నం (1). నూలువడితో కొయ్యయంత్రం; పంటెకుగాని, డబ్బాలకుగాని నూలు తోడుకోటానికి కండెలు చుట్టటానికి వాడతారు. చూ. చిత్రం 15 (కో. 14).

చెరగతుకు (క్రి.) ఉ. చెరుగతుకు. అచ్చతికేటప్పడు, కొంగుబద్దె పోగులకు పడుగుపోగులు అతకటం (తె. 2).

చెరగు ఉ. చెరుగు, నెరగ, నెరుగు; రూ. చెంగు, చెరుంగు (1), చెరువు; పర్యా. కొంగు (2). చీర చివరి భాగం; మామూలుగా, బద్దెనేసిన తరవాత శ్రేణెడు జెత్తడునుంచి మూరెడుపొడును వరకూ (కమ్మి, ఓత్తెన్లు మొ.వి) నేస్తారు; ఇటువంటివి రెండు (పైట చెరగు, కట్టుచెరగు) ఉంటాయి (కో. 2, 4-6, 8, 9, 23; తె. 2, 4, 6, 8, 15; రా. 8, 13, 16, 18).

చెరగుచీర ఉ. నెరుగుచీర. మూరెడు పొడుగు పట్టు కొంగునేసి, పట్టంచుల్లో జరి చేమంతివుప్పలూ, జరికడ్డి పడేట్టు నేస్తారు (తె. 4).

చెరగుచేయు (క్రి.) ఉ. చెరుగు-. ముందునేత నెయ్యటం (కో. 6).

చెరగురూలు ఉ. -రూల్. చీరచెరగులో డిత్తెన్లు నెయ్యటానికి చేతిమగ్గం పడుగుమీద, వంతెన మాదిరిగా కట్టిన లావుదారాలు; చూ. అడ్డజేలు. చూ. చిత్రం 186 క. 1 (తె. 2).

చెరగునేత ఉ. నెరుగునేత. పర్యా. కొంగునేత. చీర మొదటగాని, చివరగాని మూరెడు పొడుగు నేసిన నేత (కో. 23; రా. 8, 13, 16).

చెరగుమొద్దు పర్యా. అడ్డకొంగుపట్టె. చెరగునేతకు వాడే దారాలుచుట్టే కొయ్యపట్టె; దీనికి రెండు నిలువు గుంజలు విగించి ఉంటాయి, చూ. చిత్రం 286 (తె. 2).

చెరవుకండె చీరచెరగు నెయ్యటానికి వాడే దారపు కండె (కో. 35).

చెరికచ్చినేత పర్యా. చూ. చత్తేత. పేకపోగులు కలపకుండా విడివిడిగా కనిపించేటట్టు నేసిన నేత; మేటి నేత మాదిరిది; అనియూసి నేస్తారు (రా. 12).

చెరికొంగునేత ? బద్దెకట్టిన తరవాత నేసిన నేత (రా. 12).

చెరుకాకంచు చిగురు వదలకుండా, అంతా జరిపెట్టి నేసిన అంచు (కో. 24).

చెరగుకడ్డి పర్యా. చూ. సులిగె. నేసిన గొంగడి విగింపుకొనం, ఉన్నిమగ్గం దోనుగగాడిలో పెట్టిన కర్ర;

దీన్ని గొంగడికొనలో దూర్చి దోనుగగాడిలో పండ్లకు విగిస్తారు (తె. 6).

చెరుంగు 1. చూ. చెరగు (కో. 1); 2. పత్తి మార్పు నేతలో, మొదట నేసిన మూరెడుగుడ్డ (కో. 1).

చెరువు ఉ. చెరవు; చూ. చెరగు (కో. 18, 35).

చెర్మం పర్యా. చూ. ఉడతతోలు. మరమగ్గంలో, ఉడతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొనలు, ఉడత చిల్లిలోనుంచి పైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 3).

చెలకపంటె ఉ. చెల్లపంటె, నెల్లపంటె; రూ. చెక్కపంటె, చెరకపంటె; పర్యా. చెక్కబుడ్డి, డబ్బా (2), డోరీపంటె, డబ్బపంటె, డబ్బబుడ్డి, నూలుపంటె (2), బుర్ర (1). డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం, కొయ్యబద్దల పంటె; కొన్నిచోట్ల, వెదురుబద్దలుగాని, రేకుపట్టెలుగాని విగించింది; మామూలుగా పట్టుచారం చుట్టేది. చూ. చిత్రం 29 (తె. 11, 12).

చెలకపత్తి ఉ. చెల్లపత్తి, నెల్లపత్తి. ఒకరకం ఎర్రపత్తి; పువ్వు, గింజ పచ్చగా ఉంటాయి (చెలక = మెట్టపొలం) (తె. 5, 7, 11, 12, 17).

చెల్లానేత రెండు పావుచెక్కలనూ ఒకే మట్టంలో ఉంచి నేసిన నేత; పలకకొట్టి, అనితోక్కుతూ నేసిన నేత; పలకగా నేస్తారు (కో. 17, 23).

చెవి ఉ. నెవి, నెవు. 1. కదురు తిరగటానికి వీలుగా, రాట్నంలోమృతకు విగించిన తోలుముక్క; ఇటు వంటివి, బొమ్మకాడికి రెండువైపులా రెండు ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల ఊతపీచు, కాటినార, కొయ్యముక్కలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 15 చ. 5 (కో. 1-37; తె. 1-33; రా. 1-24); 2. పర్యా. చూ. బొమ్మ (5). డబ్బారాట్నానికి గంటం విగించే నిలువుచెక్క; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (తె. 10); 3. డబ్బారాట్నం గంటం అమర్చటానికి బొమ్మకు చేసిన చిల్లి. చూ. చిత్రం 41 క. 7 (తె. 8; రా. 18); 4. పర్యా. చూ. పలకబుజం (1). చేతిమగ్గంపలక వేలాడదీయ్యటానికి అధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (కో. 9; తె. 11); 5. పర్యా. చూ. బొమ్మ (9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా అపటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 13); 6. పర్యా. అడ్డదారిరాయి. మగ్గానికి తగిలించిన ఉన్నిపడుగు నేలకు ఆనకుండా ఊనికగా పెట్టినకొయ్య (= అడ్డదారి)ని మోసేరాయి; ఇటువంటివి, రెండు పక్కలా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల,

పంగలగుంజలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 315 క. 13 (తె. 28).

చెవిగాడి రాట్నంచెవికి ముందువైపు పెట్టిన చిల్లి (తె. 22).

చెవిబొమ్మలు చూ. చేడుకట్టెముల్లు(1) (కో. 34).

చెవితొలి (బహు. చెవితొల్లు) బొమ్మచెవి (కోలు ముక్క)కి కదురుతగిలించటానికి పెట్టినచిల్లి; ఇటువంటివి బొమ్మకు రెండువైపులా రెండు ఉంటాయి (తె. 22).

చెవిదిడ్డి రాట్నంచెవికి వెనకవైపున పెట్టిన చిల్లి. చూ. చిత్రం 15 చ. 6 (తె. 22).

చెవిపట్టె పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డచ్చారాట్నానికి గుంటం బిగించే నిలుపుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 2).

చెవు మరమగ్గంబొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు పటచాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 6, 13).

చెవుకట్టు 1. పర్యా. రెక్క(1). మరమగ్గంబొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు పటచాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 8); **2.** పర్యా. తిరుగుడుకర్ర గుబ్బ తిరుగుడుకర్రచెవు, తిరుగుడుచెక్క, తిరుగుడు బిళ్ళ, పుల్లిరునుచెవి, బొమ్మ(12), రూలరుబద్ద, రూలు గుండుబొమ్మ, రోలరుచెక్క. పుల్లిరును నిలవటానికి, పైపట్టికి ఆధారంగా బిగించినచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2 (రా. 5); **3.** రూ. చివకట్టు, చెముకట్టు(2); పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 3, 11; రా. 7, 8).

చెవుకట్టుతాడు 1. చేతిమగ్గంపలక బుజానికి కట్టిన చిన్నదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; దీనికి పొడుగు దారంకట్టి, పలకను వైనుంచి వేలాడదీస్తారు; చూ. పలకమాత్రం (కో. 7); **2.** పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గంఉడతకు పైన కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 8).

చెవుగుంటం పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య, కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (తె. 1, 2; రా. 17, 18, 22-24).

చెవుడుకట్టె చూ. చేడుకట్టె(1) (కో. 1; రా. 11, 13, 18, 23, 24).

చెవుడుకట్టెముల్లు చూ. చేడుకట్టెముల్లు(రా. 12), చెవుడుకర్ర చూ. చేడుకర్ర (కో. 8).

చెవుడుదారం పర్యా. చూ. చేడుపలుపు. చేడు కర్రకు(కొన్నిచోట్ల. చేడుబద్దకు) చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; సేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (రా. 12, 13).

చెవుడుపలుపు చూ. చేడుపలుపు(1) (కో. 1).

చెవులకమ్మి పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు పటచాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 21).

చెవులకొమ్మ 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపు కొయ్య; చాలాచోట్ల, దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు; చూ. చెవి. చూ. చిత్రాలు 15 క. 10, 15 ట (రా. 1); **2.** ఉ. సెవలకొయ్య; పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 6; రా. 12).

చెవులతాడు ఉ. సెవల్తాడు; పర్యా. చూ. తలకట్టు తాడు. పంతుల పలిచిపైలకు వై వైపున ఆకుల్ని కలిపి కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 5 (తె. 22).

చెవులపట్టె ఉ. -పట్టి; పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురుబిగించే నిలుపు కొయ్య; చాలాచోట్ల, దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చెవి. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 2).

చెవులపీట ఉ. చెవలపీట, సెవలపీట; సెవ్లపీట, పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురుబిగించే నిలుపుకొయ్య; చాలాచోట్ల, దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చెవి. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 3, 7, 10-12, 15, 17-21, 23-26; తె. 11-14, 16, 32).

చెవులబొమ్మ 1. ఉ. చెవలబొమ్మ, సెవలబొమ్మ; పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చెవి. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 4, 5, 9, 37; రా. 5, 27-10, 0); **2.** పర్యా. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరుసుతిప్పే (కొయ్య)పిడి. చూ. చిత్రం 15.9(కో.6).

చెవులరాయి పర్యా. దండెచెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.

టాయి. చూ. చిత్రం 123.1 (కో. 8, 9a; రా. 19a, 20).

చెవులు పంతులకుల వింపుకు వేసే అడ్డబడ్డల్లో వైవాటి కొనలు. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (రా. 24).

చేతను ఉ. చేయాను, నెయ్యాను; చూ. చేతితను (కో. 3-7, 10, 13, 14).

చేతి చూ. చెమిత్ (కో. 3, 7, 10).

చేతిపట్టె అచ్చపొగుల్లో, చెమిత్ముడి కొయ్యగా మి. 12 పొగులు; పీటిపపగులకు అతుకుతారు (కో. 10).

చేతిముడి 1. చూ. చెమిత్ముడి (కో. 3, 19);

2. చీరచివర పొగుల ముడి; బద్దచివర పొగుల ముడి; చూ. చిత్రాలు 144.4, 272.4.

చేకినీతువ్వలు ఉ. -తువాలు. ఒకరకం తువ్వలు (తె. 11).

చేగంజి నేతనేసేటప్పుడు పడుగుమీద చేత్తో పూసిన గంజి; దీంతో నేత బిరుగా వస్తుంది (కో. 18).

చేగుంజ రూ. చెయగుంజ. మగ్గంమీద నేత బిరు పెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేతలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (కో. 6, 9b; రా. 20).

చేగుడ్డ నేతనేసేటప్పుడు, గంజిగాని నూనెగాని చేతికి అంటుకొన్నప్పుడు తుడుచుకొనే గుడ్డ (కో. 10).

చేగుటం చూ. చేతిగుటం(1). (కో. 6).

చేగొయ్య చూ. చేతికొయ్య (తె. 31, 32).

చేడు ఉ. పేడు, సేడు. 1. పర్యా. చూ. చేడుకర్ర. దోనె ముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా కిందివైపు బిరుపెట్టే కర్ర; దీనికి దారాలు, ఇత్తడి ముళ్ళు(కొన్నిచోట్ల, ఇనపవి)ఉంటాయి; మామూలుగా, చేతిమగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (తె. 18, 19, 22, 23, 25, 31); 2. పర్యా. చేడుకట్టె(2), చేడుబద్ద(2). గొంగడి నేసేటప్పుడు, ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డకొనలకు గుచ్చిన కట్టె; మామూలుగా కర్ర; కొన్నిచోట్ల, బద్ద; దీనికి చివర బిగించిన ముడ్లను కొనల్లో గుచ్చుతారు (తె. 10, 11, 20, 22, 25, 28).

చేడుకట్టె ఉ. చేడికట్టె, చేడెకట్టె, పేడుకట్టె, నేడి కట్టె, సేడుకట్టి. 1. రూ. చెవుడుకట్టె, చేడుకట్టె; పర్యా. చూ. చేడుకర్ర. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకుపోకుండా అడ్డంగా కిందివైపు బిరుపెట్టే కర్ర; దీనికి, దారాలు, ఇత్తడిముళ్ళు (కొన్నిచోట్ల ఇనపవి)ఉంటాయి; మామూలుగా, చేతిమగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (కో. 3, 5, 6, 8, 9; తె. 4, 5, 8, 9, 32; రా. 1, 3, 5-8, 10, 14-17, 19a, 19b, 20, 22); 2. పర్యా. చూ. చేడు(2).

గొంగడి, నేసేటప్పుడు ముడుచుకు పోకుండా అడ్డ కొనలకు గుచ్చిన కట్టె; మామూలుగా, కర్ర; కొన్ని చోట్ల బద్ద; దీనికి చివర బిగించిన ముడ్లను కొనల్లో గుచ్చుతారు (తె. 6, 7).

చేడుకట్టెదారు పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేత బట్టమీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగు దారం; దీనికొనలు. చేడుబొందులు-కొన్నిచోట్ల, కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇవి లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (తె. 3).

చేడుకట్టెదారం ఉ. చేడికట్టెదారం; పర్యా. చూ. చేడుపలుపు(1). చేడుకర్రకు(కొన్నిచోట్ల చేడుబద్దకు) చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (రా. 16).

చేడుకట్టెముల్లు రూ. చెవుడుకట్టెముల్లు; పర్యా. చూ. చేడుముల్లు(1). నేతనేసేటప్పుడు గుడ్డను బిరుపెట్టటానికి, చివర గుచ్చే నన్నటి లోహపుముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, బలునుముల్లు; దీన్ని చేడుపలుపులకు మెలిపెడతారు; కొన్నిచోట్ల, చేడు బద్దకు చివర బిగించింది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (రా. 16).

చేడుకర్ర ఉ. నేడికర్ర, సేడుకర్ర; రూ. చెముడు కర్ర, చెవుడుకర్ర; పర్యా. చెమిటనలక, చేడు(1), చేడుకట్టె(1), చేడుపలుపు(2), ములుగుట్టుకర్ర, ములుగుట్టు బర్ర. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డంగా, కిందివైపు బిరుపెట్టే కర్ర(లు); దీనికి దారాలు, ఇత్తడిముళ్ళు(కొన్నిచోట్ల, ఇనపవి) మామూలుగా, చేతిమగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 125 క (కో. 2, 4, 6, 7, 10-12, 17, 22, 28, 29; తె. 12-16; రా. 2, 4, 21).

చేడుకొక్కు నేతనేసేటప్పుడు, నేతబట్టలో అడ్డాన్ని బిరుపెట్టటానికి, చేడుముల్లుకు బదులుగా పెట్టే పుల్ల(లు); చూ. చేడుముల్లు (రా. 7).

చేడుగుది ఉ. నేడిగుది, సేడుగుది, సేడుగుది. 1. రూ. చెముడుగుది(1); పర్యా. చూ. చేడుపలుపు(1). చేడు కర్రకు(కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు)చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (కో. 28, 29; తె. 25, 31); 2. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీనికొనలు, చేడుబొందులు-కొన్నిచోట్ల, కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇదిలాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (తె. 20, 22).

చేడుదబ్బ చేడుబద్దలు రెండూ కలిపి విగించిన చేకు (తె. 19).

చేడుబద్ద చూ. చేడుబద్ద (1). (తె. 33).

చేడుతాడు ఉ. నేడితాడు, నేడుతాడు. 1.

పర్యా. చూ. చేడుపలుపు (1). చేడుకర్రకు-కొన్ని చోట్ల, చేడుబద్దకు - చివరకట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (కో. 3, 4); 2. రూ. చెమిటితాడు, చెముడుతాడు; పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టిమీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా విరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీనికొనలు, చేడుబొందులు-కొన్నిచోట్ల-కర్రలు, రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు విగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 14, 17, 23, 28); 3. గొంగడి, నేసేటప్పుడు ముడుచుకు పోకుండా అడ్డకొనలో దూర్చి విరుపెట్టేతాడు; ఇటు వంటివి, రెండుపక్కలా ఉంటాయి (తె. 20, 22).

చేడుపలక రూ. చెముడుపలక; పర్యా. కిగ్గర, చేడుబల్ల. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డంగా పైవైపు విరుపెట్టే పొడుగు చెక్క(లు); మామూలుగా రీపరుబద్ద మాదిరిది; బద్దకు చివర విగించిన ముళ్ళు గుడ్డఅంచుల్లో గుచ్చుతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 ట (తె. 10, 22).

చేడుపలుకు 1. పర్యా. చూ. చేడుపలుపు(1). చేడు కర్రకు-కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు-చివరకట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (తె. 11); 2. ఉ. చేడుపలుకు; పర్యా. చూ. చేడుకర్ర. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా, కిందివైపు విరుపెట్టేకర్ర; దీనికి దారాలు, ఇత్తడిముళ్ళు - కొన్నిచోట్ల, ఇనపవి - ఉంటాయి; మామూలుగా, చేతిమగ్గలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (తె. 10, 17, 21).

చేడుపలుకు 1. పర్యా. చూ. చేడుపలుపు(1). చేడుకర్రకు (కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు) చివరకట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (తె. 11); 2. ఉ. చేడుపలుకు; పర్యా. చూ. చేడు కర్ర. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా, కిందివైపు విరుపెట్టే కర్ర; దీనికి దారాలు, ఇత్తడిముళ్ళు (కొన్నిచోట్ల ఇనపవి) ఉంటాయి; మామూలుగా చేతిమగ్గలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (తె. 10, 17, 21).

చేడుపలుపు ఉ. నేడి-, నేడు-, నేడుపలుపు.

1. రూ. చెమిటిపలుపు, చెముడుపలుపు, చెవుడు పలుపు; పర్యా. గుది (18), చెవుడుదారం, చేడుకట్టె దారం, చేడుగుది (1), చేడుతాడు (1), చేడుపలుకు (1), చేడుమలుపు, చేడునిలమలకతాడు, ములుగుట్టు గుది. ముల్లుకుట్టుతాడు. చేడుకర్రకు-కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు-చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (కో. 2, 3, 5, 7, 10, 11, 14, 17; తె. 3-5, 10, 12, 13, 18, 20, 22; 23, 20, 22; రా. 1, 2, 4-7); 2. పర్యా. చూ. విగుతాడు (3). చేడుకర్రలకు మధ్యన రెంటినీ విగించే వైతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (తె. 19),

చేడుబద్ద ఉ. చేడి-, నేడి-, నేడు-, నేడు-.

1. రూ. చెముడుబద్ద, చేడుబద్ద; పర్యా. కుట్టుడు బద్ద, మతి, ములుగుట్టుబద్ద. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకుపోకుండా అడ్డంగా, పైవైపు విరుపెట్టే కొయ్యబద్ద; ఇటువంటి రెండు బద్దలకు ముళ్ళు విగించిఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, దారాలు కట్టి, వాటిలో ముళ్ళుదూర్చి మెలిపెడతారు; మామూలుగా, మరమగ్గలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 125 ప (కో. 8, 13-15, 19, 20, 23, 24, 26; తె. 18, 20, 22, 29); 2. పర్యా. చూ. చేడు (2). గొంగడి, నేసేటప్పుడు ముడుచుకుపోకుండా, అడ్డకొనలకు గుచ్చినకట్టె; మామూలుగా, కర్ర; కొన్నిచోట్ల బద్ద; దీనికి చివర విగించిన ముడ్లను కొనల్లో గుచ్చుతారు (తె. 3. 27).

చేడుబల్ల రూ. చెమిటిబల్ల, చెముడుబల్ల; పర్యా. చూ. చేడుపలక. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా, పైవైపు విరుపెట్టే పొడుగు చెక్క(లు); మామూలుగా, రీపరుబద్ద మాదిరిది; బద్దకు చివర విగించిన ముళ్ళు గుడ్డఅంచు చివర గుచ్చుతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 ట (కో. 24, 25).

చేడువిరుతాడు ఉ. నేడువిరుతాడు; పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టిమీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా విరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీనికొనలు, చేడుబొందులు (కొన్నిచోట్ల, కర్రలు) రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు విగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (తె. 31, 32).

చేడుబొందు ఉ. నేడి-, రూ. చెమిటిబొందు, చెముడుబొందు; పర్యా. ఉంగరం (8), పూస (5),

బలువుంగగం, బొండు (5), ములుగట్టుబొండు, మెట్టు (1). చేడుకర్రల బిగింపుకు, దారాలకు వేసే లోహపు చుట్టు; రింగు; ఇసుపదిగాని, ఇత్తడిదిగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 125 క. 1 (కో. 29).

చేడుమలుపు పర్యా. చూ. చేడుపలుపు (1). చేడు కర్రకు(కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు)చివరకట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 8 (తె. 29).

చేడుములికి ఉ. ముల్లి; 1. చూ. చేడుముల్లు (1) (తె. 23, 25); 2. చూ. చేడు-ముల్లు(2). (తె. 25).

చేడుముల్లు (-కుట్టు) ఉ. చేడి-, నేడి-, నేడు-. 1. రూ. చెవిటిముల్లు, చెముడుముల్లు. చెవిటిముల్లు, చేడుములికి(1); పర్యా. కుట్టుముల్లు, చేడుకట్టెముల్లు, చేడుమొల, ముల్లు(3), నూది. నేతనేసేటప్పుడు గుడ్డను బిరుపెట్టటానికి, అంచుచివర గుచ్చే సన్నటి లోహపు ముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; ఇత్తడి, ఇనుము, రాగి మొ. వాటితో చేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, బలుసు ముల్లు; దీన్ని చేడుపలుపులకు మెలిపెడతారు; కొన్ని చోట్ల, చేడుబద్దకు చివర బిగించింది; ఇటువంటివి రెండు వైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (కో. 2-7, 10-15, 17, 23-26, 28, 29; తె. 4, 12, 18, 20, 22, 28, 31-33; రా. 1, 2 4-8, 10, 19); 2. రూ. చేడుములికి(2); పర్యా. ములికి(6), ముల్లు(6). చేడు చివరి ఇసుపమొన (చూ. చేడు); దీన్ని గొంగడి అడ్డకొనలో గుచ్చుతారు (తె. 22).

చేడుమొల పర్యా. చూ. చేడుముల్లు (1). నేతనేసే టప్పుడు, గుడ్డను బిరుపెట్టటానికి; అంచుచివర గుచ్చే సన్నటి లోహపుముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; ఇత్తడి, ఇనుము, రాగి మొ. వాటితో చేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, బలుసుముల్లు; దీన్ని చేడుపలుపులకు మెలిపెడతారు; కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు చివర బిగించింది; ఇటువంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (తె. 19).

చేడుసెలమలకతాడు పర్యా. చూ. చేడుపలుపు(1). చేడుకర్రకు(కొన్నిచోట్ల, చేడుబద్దకు) చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి, మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి, దీనికి మెలిపెడతారు. చూ.చిత్రం 125 క. 8 (తె. 19).

చేటిఅడ్డకం బట్టమీద, కొయ్యఅచ్చులతో చేసే అడ్డకం. చూ. చిత్రాలు 283 క-ద (కో. 7).

చేటిఅసు ఉ. నేతను; రూ. చేటను; పర్యా. చేటి అసుమాను, చేటిజంఠ్రం. చేత్తో పడుగునూలు పోసే

కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 7, 11, 12, 15-17, 19, 21, 29, 24, 26, 33; తె. 11; రా. 5).

చేటిఅసుమాను పర్యా. చూ. చేటిఅసు. చేత్తో పడుగునూలు పోసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (రా. 4).

చేటికుంచె (-పెట్టు) రూ. చెయికుంచె. ఒకరకం కుంచె (=పడుగు దుచ్చేది); సుమారు రెండు తైదల పొడుగుంటుంది; సరిచేసేటప్పుడుగాని, పడుగేరే టప్పుడుగాని, పోగులు సాపుచెయ్యటానికి దీంతో దువ్వుతారు; సరిచేసే పడుగు అరుబడునులో ఉన్నప్పుడు, దీంతో వైన గొబి చిలకరిస్తారు; చూ. అలు కుంచె. చూ. చిత్రం 79 (కో. 2; తె. 4, 11, 14; రా. 4, 18, 24).

చేటికొమ్ము పర్యా. చూ. చేటినాడె. పడుగు పై పోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్యవేసే వేకదారంకండె అమర్చి చేత్తో విసిరేనాడె; గేదెకొమ్ముతో చేసింది. చూ. చిత్రం 181 చ (రా. 13, 16, 17, 24).

చేటికొయ్య ఉ:- గొయ్య, సేతి-; రూ. చెయి కొయ్య, చేగొయ్య; పర్యా. చూ. చేతిగూటం (1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతిఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108. క, 122, 127.16 (తె. 9, 12, 13, 18, 29).

చేటిగుడ్డ పర్యా. చూ. జేబురుమాలు. జేబులో పెట్టుకోటానికి సేసిన చిన్నగుడ్డ (రా. 2).

చేటిగుండు పర్యా. చూ. పలక(4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన పైచెక్క; పలకగా, పొచ్చగా ఉంటుంది; దీనికి కింద గుండు బిగిస్తారు; దీనికి వైన దారాలు కట్టి వేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, పోగు దగ్గరపడటానికి, దీంతో అడుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (రా. 1).

చేతిగూటం 1. రూ. చెయిగూటం, చేగూటం; పర్యా. ఒలికొయ్య, కుడితినికొయ్య, కొయ్య (4), గసిగి, గుంజ (6), గూటం (8), చేగుంజ, చేతికొయ్య, చేమేకు, చేమేకులకొయ్య, తాడుకొయ్య (1), తాడు గుంజ, తాడుబట్టుకొయ్య, తాడుబిక్కియ్య, తాడేను గర్ర, తిప్పకొయ్య, నెలగొయ్య, పెద్దతాడు కొయ్య, -బిగుగర్ర, బిగుగుంజ, బిగుగొయ్య, మల కొయ్య (1), మోకుగూటం, మోకు(డు)గుంజ, మోకుతిప్పుడుగుంజ, మోకుదిప్పు(డు)కొయ్య, మోకు దిబ్బకర్ర, మోకుపుల్ల, మోకుబిడికొయ్య. మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టేకొయ్య; నేతపని

వాడికి కుడిచేతివైపు నేలలోపాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 109.5, 122, 127.16 (తె. 1, 6, 7; రా. 14, 22-24); 2. పర్యా. తాచుగూటం (2). గొంగడి నేనే మగ్గం తాచు బిగింపుకు, పనివాడి కుడిచేతి దగ్గర, నేలలో పాతికకొయ్య. చూ. చిత్రం 315.4 (తె. 7, 9, 11, 22, 26).

చేతిజంత్రిం పర్యా. చూ. చేతిజను. చేత్తో పడుగు నూలు పోసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 20).

చేతిజనుదాని ఉ:-జండాని. ఒకరకం జనుదాని నేత. అంచులకు డిజైన్లు పెట్టుకుండా, మధ్యభాగంలో, చేత్తో పోగులు మలుపుతూ పువ్వులు వెయ్యటం (కో. 34).

చేతినాడె ఉ. నేతినాడి, నేయినాడి; రూ. చేతిలాడె; పర్యా. కొమ్ము (4), కొమ్మునాడె (2). చేతికొమ్ము, నాడెకొమ్ము (1), నేతకొమ్ము (2), బొక్కనాడె, గొర్రులాడె. పడుగు పై పోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్యవేసే పేకదారంకండె అమర్చి, చేత్తో విసిరేనాడె; గేడెకొమ్ముతో చేసింది. చూ. చిత్రం 131 చ. (కో. 7, 23, 20, 28; తె. 10, 11, 19, 25, 31).

చేతిపట్టె పర్యా. చూ. నిలుపుపట్టె (10), మరమగ్గం చక్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి కెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 21).

చేతిపండు ఉ. నేతిపంటి, నేతి పంఠె; పర్యా. చూ. పంఠె. చేత్తో నూలుచుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (కో. 2; తె. 10-12, 17, 20-22; రా. 13, 24).

చేతిపలక 1. ఉ. నేతి-, -పల్క; రూ. చెయిపలక (1), చేపలక (2); పర్యా. చూ. పలక (4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన పై చెక్క; పలకగా, పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికి కింద గుండు బిగిస్తారు; దీనికి పై న దారాలకుట్టి వేలాడదీస్తారు; నేత నేసేటప్పుడు, పోగు దగ్గర పడటానికి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (కో. 2, 7, 28; తె. 11, 15, 28, 30; రా. 2, 4-7, 9, 11-13, 17, 19, 22-24); 2- ఉ.-పల్క. నవారు నేసేటప్పుడు, పడుగులో వేసిన పేకపోగు దట్టించే కొయ్యచెక్క; ఒకరకం కత్తి (తె. 12).

చేతిపీడి పర్యా. చూ. కుంచెపీడి. పడుగుదువ్వే కుంచె పట్టుకోటానికి బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 78 క. 1 (కో. 12).

చే(తి)పీట పలుకు తాల్చే పీట; దీన్ని పట్టుకోటానికి పీడి ఉంటుంది; దీంతో పకుపుల్లి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 11.2 (తె. 2, 28).

చేతిపూత నేతలో డిజైన్లు రావటానికి, చేత్తో ఒత్తుల మలుపుతూ నేసిన డిజైన్లు (కో. 2).

చేతిబొమ్మ పర్యా. చూ. చెయ్యి (2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే (కొయ్య)పీడి. చూ. చిత్రం 19 (తె. 2; రా. 22).

చేతిమగ్గం 1. ఉ. నేతిమొగ్గం; రూ. చేమగ్గం; పర్యా. నాటుమగ్గం, పలకమగ్గం. పడుగులో పేక దారపు కండె బిగించిననాడె చేత్తో వేస్తూ నేసే మగ్గం; చాలాకాలంనుంచి వాడుకలో ఉన్నది; అంచుల్లో వేరువేరు రంగుపోగులు చేత్తో తిప్పుతూ నేసే నేతకు, పట్టునేతకు, డిజైన్ల నేతకు, బాగా అనువైనది; దీంతో పని నిదానంగా జరుగుతుంది. చూ. చిత్రాలు 109, 127 (కో. 2, 7, 11, 16, 17, 19, 20, 23, 26, 27; తె. 2, 10, 11, 15, 16, 20, 23, 25, 29, 31, 33; రా. 11, 13-17, 23, 24); 2. జంపఖానా నేసే మగ్గం; మరమగ్గం మాదిరిది; దీనికి సొరుగులు, కుచ్చు మాత్రం ఉండవు. చూ. చిత్రం 223 (తె. 17).

చేతిమొద్దు జంపఖానా నేతరు వాడే నూలు చుట్టే టప్పుడు, పంఠెముక్కు మోపటానికి పంగలకొయ్య బిగించిన మొద్దు; పంగలమొద్దు (తె. 17).

చేతిరాట్నం పర్యా. చూ. కండె(ల)రాట్నం. పేకకు పనికివచ్చే దారంకండెలు చుట్టే రాట్నం; మామూలు రాట్నం మీదనే కండెలు చుడతారు. చూ. చిత్రం 52 (తె. 3).

చేతిలాడె చూ. చేతినాడె (తె. 3).

చేదస్త్రీ చేతిరుమాలు (తె. 2).

చేనేత చేత్తో నేసే నేత (తె. 31).

చేందుకొను (క్రి.) చేతికి తీసుకోటం (కో. 2).

చేపలక 1. ఉ. నేపలక; రూ. చెయిపలక (2); పర్యా. చూ. పలక (7). మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన పై చెక్క; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 6; తె. 1); 2. చూ. చేతిపలక (1). (కో. 5, 6, 8, 10; తె. 1, 2).

చేమగ్గం ఉ. నేమొగ్గం; చూ. చేతిమగ్గం (1). (కో. 1, 3-6, 8-10, 13-15, 20, 24; తె. 2, 7, 21).

చేమేకు రూ. చెయిమేకు; పర్యా. చూ. చేతిగూటం (1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపు నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 5, 10, 11, 13).

చేమేకులకొయ్య పర్యా. చేతిగూటం (1). మగ్గం మీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపని వాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 12).

చేమొద్దు రూ. చెయిమొద్దు (తె. 27).

చేయరాటం పర్యా. చూ.డబ్బా(ల)రాట్నం.డబ్బా
లకు నూలుతోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (రా. 3).

చేరాటం నూలుతీసే రాట్నం; చూ.రాట్నం. చూ.
చిత్రం 15 (కో. 13).

చేరుకట్టె చూ. చేరుకట్టె(1) (తె. 1, 2).

చేరుకట్టెతాడు పర్యా. చూ. బొమ్మతాడు. నేత
బట్టమీద, చేరుకట్టెలను అడ్డంగా విల్చునెట్టే పొడుగు
దారం; దీని కొనలు, చేతుబొందులు(కొన్నిచోట్ల,
కర్రలు) రెంటికి కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు విగు
స్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (తె. 18).

చేకిలేటు 1. చేకిలేట్, చేకిలేట్, చేకిలేటు, చేక్లేట్,
చేక్లేటు, చేక్లేట్రేటు, కాక్లేట్, కాకిలేట్, కాకిలేటు.
ఒకరకం (ముదురు) నలుపురంగు. చూ. చిత్రం 268
(కో. 2, 4, 6, 11, 14, 16, 19, 21, 36; తె. 19,
24, 26, 31; రా. 7, 8, 24); 2. వక్కరంగు. చూ.
చిత్రం 288 (కో. 7); 3. ముదురు పోకరంగు (తె.27);
4. నాచుపన్నెమాదిరి రంగు (కో. 18); 5. నలుపులో
ఎరుపుపన్నె (కో. 8; తె. 13).

చేకు పర్యా. చూ. కత్తి. చెక్కే పనిముట్టు; పన్నె
పుల్లలు (ఈనెలు) చెక్కే ఒకరకం కత్తి. చూ. చిత్రాలు
89 క. 1, 89 చ. 1 (తె. 1).

చేంచె పర్యా. చూ. అచ్చుతిళ్ళు. అచ్చుకట్టేబప్పుడు,
వడిదారం చుట్టేకొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం అచ్చు
కర్రకు దూరుస్తారు; అచ్చుకట్టే సాయేబులవాడుక.
చూ. చిత్రం 92 క, చ (తె. 4).

చేపఅడుగులు అంచులోనేనే ఒకరకం డిత్తెను
(తె. 10).

చేపకన్నునేత బట్ట అంచులోగాని, కమ్మిలోగాని
చేపమాదిరి నమూనాలు పడేటట్టు నేసిననేత (తె. 1).

చేపదడడ ఉ. పర్యా. ముల్లు(1), వాలుగడవడ.
పత్తినించి గింజ వేరుచేసే పనిముట్టు;కొన్నిచోట్ల, దీంతో
పత్తినితోమి శుభ్రంచేస్తారు. చూ.చిత్రం 8.1(కో.33).

చేపపొట్టు ఉ. చేపొట్టు. అభ్రకంమాదిరి ఒకరకం
రంగు (తె. 15).

చేపరెక్క(లు) దుప్పటిఅంచులో, తంగెడకాయ
నమూనాలో, చిక్కగా నేసిన డిత్తెను (కో. 4).

చేప(ల)ంచు చిటుకునేతలో, చేపకారంలో
డిత్తెను పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 11).

చేప్పి (-ఇచ్చు, -చేయు) పట్టుదారాన్ని, పసుపు
నీళ్ళలోనూ, పటికెనీళ్ళలోనూ నానబెట్టటం; కొంచెం
పసుపుపన్నె వస్తుంది (రా. 14).

చేమంతికోక ఒకరకం పసుపుచ్చ (చేమంతిపువ్వు)
రంగుచీర (కో. 32).

చేమంతిచీర ఒకరకం పసుపుచ్చ (చేమంతిపువ్వు)
రంగుచీర (కో. 26, 31; రా. 20).

చేమంతిపువ్వుంచు ఉ. చామంచి-, నేమంతి-,
నేపంచి. చేమంతిపువ్వు నమూనాలు పడేట్టు నేసిన అంచు
(కో. 14; తె. 1, 2, 5, 7, 14-16).

చేమంతిపువ్వుకొగదా(లు) అంచులో, రెంచేసి
చేమంతిపువ్వులు (బోదా) కలిపిపడేట్టు నేసిన డిత్తెను
(తె. 16).

చేమంతిపువ్వుపేటు పర్యా. చేమంతిపువ్వుపేటు.
అంచులో,చేమంతిపువ్వుకారంలో నేసినడిత్తెను(రా.7).

చేమంతిపువ్వుపేటు ఉ. నేమంతి-, పర్యా. చేమంతి
పువ్వుపేటు. అంచులో చేమంతిపువ్వు కారంలో నేసిన
డిత్తెను (రా. 15).

చేమంతిపువ్వు(రంగు) ఉ. చేపంచి-, కామంతి-.
పసుపుచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 258 (కో. 8, 9, 19,
21-24, 28, 31, 32, 35; రా. 20).

చేమంతిపూతీగెలుగిడి అంచులో చేమంతిపువ్వు, తీగ,
లుగిడి వరసగా పడేట్టు నేసిన డిత్తెను (తె. 25).

చేమంతిపొప్పిలి పడుగులోను, పేకలోను రెండు
రంగు పోగులపద్ధతి మూడోరంగు పోగు, నన్నగిరపెట్టి
నేసిన చీర (రా. 14).

చేమంతిపంకిపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిత్తెను
(తె. 2).

చొక్కనం చూ. దొగ్గనం (కో. 33).

చొకంగడిచీర రూ. సవకాలగడిచీర; పర్యా. చూ.
చొడిచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; నేతలో, పొడుగు
వెడల్పులు. గళ్ళు సమానంగా వచ్చేట్టు నేస్తారు(కో.18).

చొకడిరిబ్బనంచు చిన్న, నల్లదరంగళ్ళు పడేట్టు
నేసిన రిబ్బనుమాదిరి అంచు (తె. 2).

చొకాని(చీర) పర్యా. చూ. చొడిచీర. ఒకరకం
గళ్ళచీర. నేతలో, పొడుగువెడల్పులు, గళ్ళు సమా
నంగా వచ్చేట్టు నేస్తారు (తె. 5).

చొకిడి ఉ. చొకిటి, చొకిడి; రూ. చొకిడి. పొడుగు,
వెడల్పు సమానంగా నేసిన గడి (తె. 6, 8, 10, 21,
25, 28; రా. 11, 13, 14, 23).

చొకిడిచీర ఉ. చొకిటి-, చొకిడి-; పర్యా. చొకంగడి
చీర, చొకానిచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; నేతలో, పొడుగు
వెడల్పులు, గళ్ళు సమానంగా వచ్చేట్టు నేస్తారు (తె. 8,
21; రా. 11, 13, 14, 23).

చొకిడితీగె నేతలో, గళ్ళు, తీగలు పడేట్టు నేసిన
డిత్తెను (తె. 25).

చొకిడితీగెలుగిడి అంచులో చిన్నగడి, తీగ, బుగిడి
వరసగా పడేట్టు నేసిన డిత్తెను (తె. 25).

చౌకిడీరుమాలు ఒకరకం తలపాక; రంగుగుడ్డలో తెల్లచౌకిడి (నల్లదరపుగడి)లు గాని, తెల్లగుడ్డలో రంగు చౌకిడిలుగాని పడేట్టు నేస్తారు (తె. 23).

చౌకిడి చూ. చౌకిడి (రా. 15).

చౌడమ్మ ఉ. సౌడమ్మ; పర్యా. చూ. చౌడీశ్వరి. చేనేతపని చేసే దేవాంగులు, తోగటబలికెలు, మొ.వారు కొలిచే దేవత; మామూలుగా ఆషాఢమాసంలో అమావాస్యనాడు చౌడీశ్వరిని కొలుస్తారు (కో. 4. 9; రా. 12).

చౌడీశ్వరి పర్యా. చాముండిశ్వరి, చౌడమ్మ, తోతి బాణం చేసరు. చేనేతపని చేసే దేవాంగులు, తోగటబలికెలు మొ.వారు కొలిచే దేవత; మామూలుగా ఆషాఢ మాసంలో అమావాస్యనాడు చౌడీశ్వరిని కొలుస్తారు (కో. 1, 4, 23, 25, 26; తె. 24; రా. 4-6, 11, 17, 19).

చౌడీశ్వరిపండుగ ఆషాఢమాసంలో, అమావాస్య నాడు (కొన్నిచోట్ల, ఉగాదినాడు) చౌడీశ్వరిని కొలిచే పండుగ; దేవాంగులు, తోగటబలికెలు మొ.వారు చేసు కొంటారు (కో. 23, 25, 26; తె. 24; రా. 17).

చౌడు ఉ. సౌడు. నూలును చలవచెయ్యటానికి, సున్నంతోపాటు ఉడకబెట్టే ఒక పదార్థం (కో. 3, 8; రా. 6, 15).

చౌప్పాపని బట్టమీద, కొయ్యఅచ్చులతో చేసే అద్దకంపని (కో. 12).

చౌప్పతడుపు (క్రి.) ఉ. సొప్ప-, -దడుపు. గుడ్డ పిడచతో, పడుగుకు గంజిపట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజి పట్టేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంబలిపెడతారు (కో. 12, 34).

చౌప్పదుంగ ఉ. సొప్ప-. గంజిపెట్టటానికి, చుట్టిన పడుగు చేసుకొనే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (కో. 12).

చౌడిఅంబలి ఉ. సోడంబలి. చౌడిపిండితో కాచిన గంజి; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (కో. 31, 37).

చౌగిగుడ్డ పర్యా. చూ. రైగగుడ్డ. ఆడవాళ్ళ రవి కెల కోసం నేసినబట్ట; కొన్నిచోట్ల, దీక్షెన్లుపెట్టేస్తారు (రా. 14).

చ

చప్రేకాహునర్ తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం దీక్షెను (తె. 17).

చురీ 1. పర్యా. చూ. కత్తి(1); చెక్కే పనిముట్టు;

పన్నెపుల్ల (ఈనె)లు చెక్కే ఒకరకం చిన్నకత్తి. చూ. చిత్రాలు 89 క. 1, 89 చ. 1 (కో. 7; రా. 24); 2. పర్యా. చూ. గీరుకత్తి. పన్నెదండెలమధ్య బిగించే ఈనెలు చీల్చి సాపుచేసే రేకుకత్తి; ఒకవైపున వంపుగా గాడి ఉంటుంది; మామూలుగా, ఒక వెదురుబొంగును సగానికిచీల్చి మధ్యగా కత్తి ఇరికిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఒకగుంజకు తోటాబద్ద కట్టి, రెంటికీ మధ్య కత్తి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 6 (కో. 5).

చెడి ఉ. చెడి, నెడి. 1. పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి అధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 12); 2. పర్యా. చూ. పంచెకామ. పంచె మధ్య అకులకు అధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (తె. 5); 3. (-కుచ్చు) రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడకబెట్టటానికి, నూలు లడిలు తగిలించిన ఇనపక్షిచ; దీన్ని పట్టుకొటానికి వీలుగా రెండువైపులా వంపులుగా ఉంటాయి; దీంతో లడిలు రంగునీళ్ళలోకి దించి అండా అంచుల మీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (తె. 5. 12-14); 4. తివాసీ నేసేటప్పుడు, పై దోనెకు ఇవతల పడుగు అనిలో దూర్చిన చువ్వ; అని పడటానికి పేకమధ్యగా ఉండే వెదురుబద్ద; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 320.18 (కో. 16; తె. 18, 17).

చెడ్డరే ఉ. చెడ్డర్. పక్కమీద పరుచుకొనే ఒకరకం దుప్పటి; ఎమ్మిగనూరులోను, పోలాపూరులోను నేసే రకం (తె. 8, 28).

జ

జంగ 1. పర్యా. చూ. నిలుపు(1). పత్తిరాట్నం అడ్డపీటకు దిగ్గొట్టినకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 1.3 (కో. 10); 2. ఉ. జెంగ; పర్యా. చూ. నిలుపు(2). అకులరాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలుపు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 10); 3. రూ. జంగతి(1); పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (తె. 17, 20, 21-38); 4. నార పడికేటప్పుడు, కదురుపై కొన (=పొత్తం) మోపటానికి తొడుకు చుట్టుకొనే ఇనపరేకుదొక్కు; దీన్నితాళ్ళతో కట్టుకొంటారు.

చూ. చిత్రం 301 (తె. 25); 5. పర్యా. చూ. తొక్కుడు పీట (2). దబ్బారాట్నం పీటకు విగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాంతితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (తె. 21); 6. పర్యా. చూ. నిలువు (6). దబ్బారాట్నం ఇరుసు విగించిన నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (తె. 10); 7. పర్యా. చూ. బెజ్జంకట్టె. రాటి నూలం గూర్చిన కట్టె; పైనగాని, కిందగాని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 ప. 3 (తె. 24, 33).

జంగతి 1. చూ. జంగ (3) (తె. 31); 2. పర్యా. చూ. అనుజంగ. అనుపీటలు విగించిన పొడుగుపట్టె; ఇవి, ఒకటినుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 31).

జంగపీట కిసాన్ రాట్నం కిందిపట్టె. చూ. చిత్రం 16 (తె. 28).

జంగమొడ్డు ఒకరకం అనుజంగకు చివర విగించిన కొయ్యమొడ్డు; పడుగు మలుపుతిరగటానికి దీనికి నిలువు పుల్లలు విగించి ఉంటారు (తె. 22).

జంగంసేడ్డు 1. డాబీమగ్గంలో, పక్కలనుంచి, అనుపొగుల్లోకి వేలాడే లావుదారాలు; పేటుదారాలు; నేతనేసేటప్పుడు, వీటికి కట్టిన వళ్ళు, అనుపొగులను వైకి లేపుతాయి చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (కో. 38); 2. పర్యా. దొడ్డితాళ్ళు. పజానేతకోసం అమర్చిన దొడ్డిలో, నడివిజల్లి నుంచి ఏటవాలుగా గాని, పక్కజల్లి నుంచి నిటారుగాగాని వేలాడే లావుదారాలు. చూ. చిత్రాలు 184 క. 3, 184.11 (కో. 37).

జంజెరం మెళోచ్చేనుకొనే జండ్రి; చేనేతపని వాళ్ళలో, పద్మసాలీలు వేసుకొంటారు (తె. 29, 33).

జంజెరాలపున్నమ చూ. జంధ్యాలపార్లమి (తె. 33).

జంజేలపున్నమ ఉ. జంజేల-, -పున్నం; చూ. జంధ్యాలపార్లమి (కో. 23, 36; తె. 18, 24, 31, 32).

జంటకడ్డిఅంచు జల్లజరి గీరలు జంటగావడేట్టు సేసిన అంచు (కో. 2);

జంటచేపలు అంచులో, రెండేసిచేపలు వరసగా వడేట్టు సేసిన డిత్తెను (తె. 10).

జంటచ్చుమగ్గం (<జంట+అచ్చు-) రెండు అచ్చులు అమర్చిన మగ్గం; ఒక అచ్చు సాదానేతకు, మరొక అచ్చు డిత్తెన్లునెయ్యటానికి అమరుస్తారు (తె. 22).

జంటనాడెనేత రెండు నాడెలతోసేసిన నేత; నిలువు అడ్డం రెండేసి రంగులుపెట్టి సేసింది (తె. 22).

జంటపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిత్తెను (తె. 22).

జండ్లపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిత్తెను (రా. 6).

జత పర్యా. చూ. చాపు (5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండుపంచెల నేతబట్ట; బద్దెతో కలిసిఉన్నది (కో. 8; రా. 13).

జతితె పర్యా. చూ. పొట్టె (7). పడుగునూలుతో చివర పాయగా విడదీసిన పోగులు; అల్లుచే సేటువ్వుడు పడుగును పాయలుగా విడదీస్తారు; మగ్గంమీద వీటికి ముడులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రలకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 127.7 (రా. 15).

జతిదేదారం పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. సేటపడుగులో చివరపాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొకదారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (రా. 15).

జనకజనకగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

జనకజనక పేటంచు ఒకరకం డిత్తెనుతో సేసిన అంచు; "యన్ క్ యన్ క్ పా యత్ బాడే" సినిమాపేరు మీద ప్రచారంలోకి వచ్చింది (రా. 1).

జనపతట్టు జనపనారపట్టాతో కట్టిన కుంచెచెంప (తె. 28).

జనపనార జనుముమొక్కల ముదురుకాడలను ఊరేసి ఒలిచిన చెర్రం లోపలిదారాలు; గోనెరంచులు, కుర్చీగుడ్డలు మొ.వి నెయ్యటానికి వాడతారు (కో. 11-15, 17, 19-21; రా. 21).

జనపపట్టా జనపనారతో సేసిన గుడ్డ (పట్టా); దీంతో కుంచెచెంపలు కడతారు (తె. 28).

జనుముపండుగ ఉ. జను-. జనపచేను పూతబట్టి నవ్వుడు, నారశివీవాళ్ళు చేసుకొనే పంచుగ; మూడు కుండలు చేసుకు తీసుకుపోయి, సీతారామలక్ష్మణుల పేర వాటికి నున్నం పూసి కండ్లు, ముక్కు, చెవులు పెట్టి, గుగ్గిలం ధూపంవేసి, అంకాయకొట్టి మొక్కుకొంటారు (తె. 25).

జంతనం చూ. జంత్రం (పీట) (రా. 22),

జంతర చూ. జంత్రం (4) (తె. 10, 20).

జంతరబొమ్మ చూ. దంతరబొమ్మ; పర్యా. చూ. బొమ్మ (17). గొంగడిమగ్గం జంత్రంలో కిందికట్టెను, వైకట్టెను కలిపే నగపిచ్చెక్క; ఇటువంటివి మూడుంటాయి. చూ. చిత్రం 318.2 (తె. 10).

జంత్రపుగుది పర్యా. గుది (4), జంత్రపుతాడు, బిగుతాడు (2), అచ్చుకట్టెజంత్రం కొయ్యకు కట్టిన దారం; దీంతో అచ్చుచువ్వ విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 35, 37).

జంత్రపుగూటం పర్యా. చూ. కొయ్య (5). అచ్చు కట్టెజంత్రం కిందిపీటకుగాని నిలువుకమ్మిగాని విగించిన నిలువుపుల్ల; సుమారు తైసెడు పొడుగుది; మామూలుగా

పెద్దపీటకు రెండు, నిలువుకమ్మికి (కొన్నిచోట్ల, చిన్న పీటకు) ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 10).

జంశ్రపుతాడు పర్యా. చూ. జంశ్రపుగుడి. అచ్చు కట్టేజంశ్రం కొయ్యలకు కట్టిన దారం. దీంతో అచ్చుచుప్ప విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (తె. 10).

జంశ్రపుబిళ్ళ ఉ. జంశ్రబిల్లి; పర్యా. చూ. అచ్చు బిళ్ళ. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారం చుట్టినకొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం, అచ్చుకర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 92 క. చ (తె. 16).

జంశ్రం 1. పర్యా. చూ. మరాసు. పెద్దపడుగులు ఒకేసారి పోనే ఒకరకం ఆసు; ఒక గోతిలో పెద్దచెక్రం అమర్చి, దాన్ని తిప్పుతూ పడగు పోస్తారు; 12-24 పడుగుల వరకూ ఒకేసారి దీనిమీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (కో. 15, 17, 20); 2. పర్యా. డాంగ్ (2). పన్నె (=దువ్వెనపండ్ల మారిరిగా వరసగా పుల్లలు విగించి) తయారుచేసే కొయ్యపనిముట్టు; పొడుగాటి పెదురుబొంగుకు, రెండు నిలువుకొయ్యలు విగించింది. చూ. చిత్రం 88 (కో. 1, 7; రా. 24); 3. చుక్క (=చిటికె) కట్టటానికి, నూలుబొందులు తగిలించే ఒక రకం కొయ్యపనిముట్టు; చూ. చిటికెపీట. చూ. చిత్రం 285, 286 ట (కో. 7); 4. రూ. జంతర, దంతెర, దంశ్రం(2). గొంగడి నేసేటప్పుడు అని తెరవటానికి (పడుగులో పై పోగులను, కిందిపోగులను విడదీయటానికి) అచ్చుగోలకు కట్టిన కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాల 315.9, 316 (తె. 6, 7, 23).

జంశ్రంకర్ర పర్యా. బొంగు(1). పన్నె తయారు చేసే జంశ్రంలో నిలువుకొయ్యలు విగించిన పెదురు బొంగు. చూ. చిత్రం 88 క. 1 (కో. 1).

జంశ్రంకొయ్య రూ. దంతనకొయ్య; పర్యా. చూ. కొయ్య(5). అచ్చుకట్టే జంశ్రం కిందిపీటకుగాని, నిలువుకమ్మికిగాని విగించిన నిలువుపుల్ల; సుమారు క్రేనెడు పొడుగుది; మామూలుగా, పెద్దపీటకు రెండు, నిలువుకమ్మికి-కొన్నిచోట్ల, చిన్నపీటకు-ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 61 క. 3 (కో. 35).

జంశ్రంతాడు పర్యా. జోతా, డోరి. పన్నెకట్టే జంశ్రంబొమ్మ దండెలు విగించికట్టిన దారం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 4 (కో. 1).

జంశ్రందండె పర్యా. అడ్డకమ్మి(8) అడ్డజంగ(2), అడ్డ పట్టె(13), అడ్డపీట(8), అడ్డబల్ల(8), దంశ్రంబల్ల, నిడి దండె. అచ్చుకట్టే జంశ్రానికి, నిలువుపుల్లలు విగించిన కిందిపీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (కో. 35).

జంశ్రందిండు రూ. దంతెర(దిండు), దంశ్రందిండు;

పర్యా. పలక(10), వెట్టు(2). గొంగడినేసే మగ్గం జంశ్రానికి, కింద విగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 316.1 (తె. 22).

జంశ్రం(పీట) ఉ. జెంశ్రం; రూ. జంతనం, జెంతర్, దంతన(1), దంశ్రం(3); పర్యా. అచ్చుకట్టె(2), జెంతు మాను(1). అచ్చుపడి కట్టటానికి కర్రలు విగించే కొయ్య పనిముట్టు; రెండు అడ్డపట్టెలను, మధ్య నిలువుపట్టెకు విగించింది; అచ్చుకట్టేటప్పుడు అడ్డపట్టెకొయ్యలకు అచ్చుకర్రలు కడతారు. చూ. చిత్రం 91 (కో. 3, 6, 8, 14-17, 20, 22, 23, 33, 35, 37; తె. 5, 10, 12, 16; రా. 24).

జంశ్రంవారు ఉ. -టరు; పర్యా. ములుగు(లు). గొంగడినేసే మగ్గం జంశ్రాన్ని, అచ్చుకోలను కలిపే నరం; జంశ్రం నాగవాసానికి మెలిపెట్టి కట్టింది. చూ. చిత్రం 316 క. 10 (తె. 6, 7).

జందాలపండుగ పర్యా. చూ. నూలుపున్నమ. శ్రావణపూర్ణిమ; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; కొత్త జంధ్యాలు వేసుకొంటారు; రాఖిలు కట్టుకొంటారు; చౌడీశ్వరికి జ్యోతిషఉత్సవం చేస్తారు; అగ్నిగుండంలో నడవటం, గంగపూజ చెయ్యటం, ఆనందంవేయటం మొ.వి చేస్తారు (తె. 1).

జందెం పర్యా. చూ. వేటుదారం. నేతలో డిశైన్లు పడటానికి, దానిఅడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసినదారం; డిశైనుకు అవ పరమయినన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (తె. 13).

జందెంతాడు మరమగ్గం కుచ్చునుంచి చెంపతాడు వరకూ కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118 చ. 2. (రా. 17). (రా. 10).

జందేలపొర్రమి చూ. జంధ్యాలపొర్రమి (రా. 10). జంధ్యాలపున్నమ చూ. జంధ్యాలపొర్రమి (కో. 34). జంధ్యాలపొర్రమి రూ. జంజెరాలపున్నమ, జంజేల పున్నమ, జందేలపొర్రమి, జంధ్యాల పున్నమ; పర్యా. చూ. నూలుపున్నమ. శ్రావణపూర్ణిమ; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; కొత్తజంధ్యాలు వేసుకొంటారు; రాఖిలు కట్టుకొంటారు; చౌడీశ్వరికి జ్యోతి ఉత్సవం చేస్తారు; అగ్నిగుండంలో నడవటం, గంగపూజ చెయ్యటం, ఆనందంవేయటం మొ.వి చేస్తారు (రా. 3).

జన్నామగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుండేది; మగ్గం పలక, పన్నె ఒక కొయ్యచట్రంలో విగించి పై న కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108

జపానునిల్లు ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టు(కో. 23).
జబ్బు పర్యా. చూ. నిలుపుపట్టె(10). మరమగ్గం
చట్టంలో, పక్కగా దిగించిన పోడుగుపట్టె; ఇటు
వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 1 (కో. 23,
35).

జబ్బురినూలు (< జబ్బు + పురి-) చూ. సప్పురి
నూలు (రా. 12).

జమలు 1. (జహు. జమళ్ళు) చూ. జమిలి (నూలు)
(తె. 21, 26); 2. చూ. జమిలి (తె. 26); 3. నాలుగు
నారపోగులు (తె. 25).

జమళ్ళడివడ ఉ.-ఊసె. దనలిదారం వడికేటప్పుడు,
పెద్దకండె చుట్టటానికి రాట్టం కదురుకుపెట్టే చొప్పు
పుల్ల; రెండేసి పోగులు కలిపి పురిపెట్టె చుట్టేది(తె. 7).

జమళ్ళడిడితె దనలి(పట్టు)పడుగు సరిచెయ్య
టానికి, ఆచుబయట నిలబెట్టిన కొయ్యపనిముట్టు; చూ.
ఊడై. చూ. చిత్రం 297. 1 (తె. 7)

జమళ్ళకండె రెండేసి పోగులు కలిపి (జమిలి)చుట్టిన
పేకదారం; నేతలో అడ్డానికి వాడతారు (తె. 7).

జమళ్ళతాడు దనలి(పట్టు)పడుగు సరిచెయ్య
టానికి నిలబెట్టే ఊడైదగ్గరి పొంగును. సర్వటి గుంజల
అడ్డకట్టెను కలిపినతాడు; అరుగజాల పొడుగు ఉంటుంది.
చూ. చిత్రం 297. 9 (తె. 7)

జమళ్ళపొగడ రెండేసి పోగులు కలిపి అచ్చతికే
పట్టుపడుగు (తె. 7).

జమళ్ళబొంగు దనలి(పట్టు) పడుగు సరిచెయ్య
టానికి, పడుగు కొనలో దూర్చే కర్ర; ఊడై అడ్డపట్టె
గుదులు దీనికి తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 297. 2.
(తె. 7).

జమిడి చూ. జమిలి (రా. 6, 11).

జమిలి ఉ. జములు; రూ. జమలు(2), జమిడి:
పర్యా. గింటం. రెండుపోగులు పురిపెట్టిన దారం;
జమిలిదారం (కో. 6; రా. 18).

జమిలిదుప్పటి ఉ.-దుప్పటి, జముల్లుప్పటి; పర్యా.
చూ. నుదీసి. నేతలో, నిలుపుకు, అడ్డానికి రెండేసిపోగుల
చొప్పునపెట్టి నేసిన దుప్పటి; కొన్నిచోట్ల, గళ్ళు
గళ్ళుగా నేస్తారు (కో. 8, 14, 23; తె. 24).

జమిలిధోతి ఉ. జమిల్తోతి. రెండేసిపోగులు (=జమిలి
పోగులు)పెట్టి నేసినవంచె (తె. 24).

జమిలి(నూలు) రూ. జమలు (1); పర్యా. గింటం
నూలు, గుండు నూలు, డబల్ సాటు, రెండుపోగులు
కలిపి పురిపెట్టిన నూలు (తె. 2, 28, 29, 33).

జమిలికటారి రెండు అంచులన్న లాపాకీ. చూ.
చిత్రం 189 (తె. 24).

జముఖానా లావుపాటి నూలు (6-10 సెంటు)తో
నేసిన ఒకరకం దుప్పటి; కింద పరచుకొనేది; జంపఖానా
(తె. 1).

జముదాసి(నేత)ఉ. జముదాన్.- ఒకరకం డిత్తె ను
నేత; రెండు అంచులకు మధ్యభాగంలో డిత్తె న్ను -
బుటాలు-నేసింది; చూ. బుటానేత. చూ. చిత్రం 113
(కో. 33, 36).

జముదానిపుల్ల ఉ. జముదాన్.- జముదానినేతలో,
డిత్తె న్ను (బుటాలు) పెయ్యటానికి వాడే రంగుదారాలు
చుట్టిన చిన్నపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, గుడ్డముక్కలకు
చుడతారు. చూ. చిత్రం 113 ట. 1 (కో. 33).

జమున ఒకరకం గోళుమరంగు (రా. 8)

జములతుకు (క్రి.) పర్యా. గింటంతకు. సరి
చేసేర జడుగులో. రెండేసి పోగులు ఒక బద్దెపోగుకు
కలిపి అచ్చకకటం; కొన్నిచోట్ల, మగ్గంమీద ఆతుకు
తారు (కో. 7, 8; తె. 8).

జములుకుంచె (-వేయ) ఉ.- కుంచి. సరిచేసే
టప్పుడు, పడుగు ఆచుబయటలో ఉంచగా నందు
(=రెండు కచ్చులి మధ్యభాగం) నందుకూ ఆపుతూ
దువ్వే కుంచె; పడుగు బాగా ఆరేవరకూ రెండేసిసార్లు
ఇలా నిదానంగా దువ్వతారు; కొన్నిచోట్ల సన్నపడు
గులు ఇలా దువ్వతారు (కో. 5, 7, 8, 10).

జములునేత ఉ. జముల్నేత. నిలుపు, అడ్డం రెండేసి
పోగుల చొప్పున పెట్టిన నేసిన నేత; మామూలుగా,
ముతకదుప్పట్లు, చొక్కాగుడ్డలు ఇలా నేస్తారు (కో.
11, 12).

జములుపోగు రెండు పోగులు కలిపి ఒకటిగా పురి
పెట్టిన పోగు (కో. 21).

జముళ్ళపడుగు రెండు పోగులు కలిపి పురిపెట్టిన
పడుగుదారం; అంచులకు వాడతారు.

జముళ్ళు 1. రెండేసిపోగులు కలిపి పురిపెట్టిన నూలు
(కో. 12, 20); 2. (ప. వ. జమిలి, జముడు); పర్యా.
చూ. కడజముళ్ళు. అంచులో చిట్టచివరివైపు నేతకు
వాడే జమిలి పోగులు; అంచు గట్టిదనంకోసం, రెండు
మూడు పోగులు కలిపి పురిపెట్టే వాడతారు (కో. 2;
రా. 13, 14, 24).

జంపు 1. (-ఇచ్చు) దూది ఏకేటప్పుడు కమాను
నరం కిందికి వైకి ఊగినలాడటం (కో. 11, 13).

2. నేతలో నిలుపు; పొడుగు.

జంబువిళ్ళ పెద్ద అచ్చువిళ్ళ; దీంతో అచ్చు కడితే.
వడి పొడుగ్గా వస్తుంది; చూ. అచ్చువిళ్ళ (రా. 20).

జరి పర్యా. కళావతు, జల్లారు, సరిగ. బట్ట అంచు
లకుగాని, డిత్తె న్నకోసంగాని నేతలో వాడే సన్నటి

మెరుపుదారం; బంగారం, రాగి, వెండి మొ. వాటితో తయారుచేస్తారు (కో. 2, 5, 12-15, 19, 23, 26, 33, 36; తె. 2, 8; రా. 14, 15).

జరికట్లచీర ఒకరకం డిజైనుతో జరిపెట్ట నేసిన చీర (తె. 2).

జరికమ్మి జరిపోగులుపెట్టి పట్టులుగాని, డిజైన్లు గాని పడేట్టు నేసినకమ్మి (కో. 12-15).

జరికొణతలి ఒకరకం రాటి; దీనికి జరిపేసి తోడ తారు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 33 (కో. 37).

జరిగట్టికమ్మి జరిపెట్టి, పోగులు చిక్కగా నేసిన కమ్మి (కో. 5).

జరిచాపు జరిపెట్టి నేసిన రెండు పంచెలు; చాపు (కో. 19).

జరిపూలచీర జరిపోగులతో, పువ్వుల డిజైన్లు పెట్టి నేసినచీర (తె. 2).

జరిపేటంచు ఉ. జరిపేటి. జరితో డిజైను నేసిన అంచు (రా. 18).

జరిపేటు అంచుతో జరిపోగులతో నేసిన డిజైను (తె. 5).

జరిరాజుమాలపేటు ఉ.-పేటి. జరిపెట్టి, అంచుతో నేసిన ఒకరకం డిజైను (తె. 2).

జరిలాక 1. రెండుకొలకుల జరిపోగులు; zari liver (కో. 2); 2. ఎనిమిదిపోగుల జరి; పొడుగు 24 గజాలు ఉంటుంది (కో. 2).

జరిలాడె ఉ. జరి. చీరకొంగులో, జరిపెట్టి కమ్మి నెయ్యటానికి ఉపయోగించే నాడె; చూ. నాడె (తె. 2).

జరుగు(డు)చెక్క వర్గా. జారుపీట, పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులుచేసినప్పుడు, పడుగునేలకు తగల కుండా పెడకోలను జరుపుతుంది. చూ. చిత్రం 130 (కో. 3; రా. 7).

జర్మనీముద్దరంగు ఒకరకం ఎరుపు (కొగరు)రంగు; అలిషర్; సుమారు ఏడై పళ్ళకుపూర్వం, జెర్మనీనించి పీపాల్లో వస్తూండేదట (తె. 17).

జల్లరు వర్గా. చూ. జరి. బట్ట అంచులకుగాని, కమ్మలకుగాని డిజైన్లకోసంగాని పెట్టే సన్నటి మెరుపుదారం; బంగారం, రాగి, వెండి మొ. వాటితో తయారుచేస్తారు. (కో. 23, 24; తె. 8, 16; రా. 24).

జల్లరుకట్టిఅంచు అంచు చివర తెలుపుపెట్టి, 15-20 కొలుకులు జరిపోగులుపెట్టి నేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 2).

జల్లరుకమ్మి జరిపెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 24).

జల్లరుచీర జరి ఎక్కువపెట్టి నేసిన చీర; గర్భా ధానంనాడు పిల్లలకు పెడతారు (తె. 16).

జల్లరుపెట్టె జరిదారం చుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 294 త (రా. 14).

జల్లరుపేటు జరిపెట్టి నేసిన డిజైను (రా. 10).

జల్లరురుమాలు ఉ. జల్లారుమాలు. అంచుల్లోను, కమ్మల్లోను జరిపోగులుపెట్టి నేసిన తలపాగ (తె. 8; రా. 24).

జల్లరులడి ఉ.-లడి. జరిమట్ట; చూ. లడి (రా. 23).

జల్లితడక ఉ. జల్లిడక. నేతనేపేటప్పుడు నాడె మగ్గంగుంటో తడకుండా గుంటమీద పెట్టే పెదరు చాప (తె. 18, 20, 32).

జల్లెడ 1. ఏకేటప్పుడు దూదికింద పెట్టే జల్లెడ.

చూ. చిత్రం 10ట. 3 (తె. 2); 2. ఉ. జల్లి, జల్లిడి;

పర్వ. పక్కపన్నె. పేటుపన్నెలో రెండుపాయలుగా

విడదీసిన దారాలను అంచుపడుగులోకి వేలాడదీయ్య-

టానికి, పక్కగా అమర్చిన చిన్నపన్నె; కొన్నిచోట్ల,

జాకార్డు డాబీ అమర్చిన మగ్గంది. చూ. చిత్రం 132

చ. 9 (కో. 23, 24, 33).

జల్లెడకన్ను (-వచు). పలచగా నేసిన బట్టలో,

పోగులమధ్య వచ్చిన, జల్లెడనందంత వెలితి (కో. 28.)

జవ వర్గా. చూ. రెక్క (1). మరమగ్గం జొమ్మకు,

నిలువుపట్టుకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడత

దారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.

చిత్రం 118, 18 (కో. 35, 37).

జవరచేయు క్రి. ఉ. జవురు-; చూ. సవరచేయు

(కో. 6 ఎ; రా. 11).

జవ్వ పటాలుగీరల డిజైను. చూ. చిత్రం 179

(తె. 12).

జహనారా గీరలు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు

(కో. 12).

జాకార్డు మరమగ్గంమీద డిజైన్లు నెయ్యటానికి అమ

ర్చిన ఒకరకం కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 135

(కో. 33).

జాకార్డుదండ జాకార్డు అడ్డకు తగలించిన అట్టలు;

దండగా కూర్చినవి; అడ్డ తిగిపనప్పుడు, ఈ అట్టలు

దారాలను లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 135.4 (కో. 33).

జాకార్డునేత మగ్గానికి జాకార్డు (డాబీ) అమర్చి,

అంచుల్లో పువ్వులు పడేట్టు నేసే నేత; చూ. జాకార్డు

(కో. 33).

జాకెట్ పీసు వర్గా. చూ. కనుము. ఒక రవికెకు

సరిపడే నేతగడ్డ; పదిగీరల (10/16 గజం) పొడుగు

ఉంటుంది (కో. 15).

జాతేయముక్క పర్యా. చూ. కనుము, ఒకరవితెకు సరిపడే నేతగుడ్డ; మామూలుగా, పవనీరల (10/16 గజం) పొడుగు ఉంటుంది (కో. 17).

జాతేయగుడ్డ పర్యా. చూ. రైక(ల)గుడ్డ. ఆడ వాళ్ళ రవితెలకోసం నేసిన బట్ట; కొన్నిచోట్ల, డిక్షెన్లు పెట్టి నేస్తారు (కో. 11).

జాజిఆకు ఉ. శ్రేణికు. జాజిచెట్టు ఆకు; రంగుల అద్ద కలలో వాడతారు (కో. 8).

జాజిపువ్వంచు ఉ. జాజిపూఅంచు, జాజిపూవంచు, శ్రేణిపువ్వంచు. జాజిపువ్వు మారిరి డిక్షెన్లునేసిన అంచు; పంచెలకు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 190 (తె. 5, 10, 11, 21, 22).

జాజిపువ్వుబొగిడి ఉ. శ్రేణి-. జాజిపువ్వు, మొగ్గ వడెట్టు నేసిన డిక్షెన్లు (తె. 5).

జాడ (వరు); ఉ. జాడి పర్యా. చూ. గూడు (9). వన్నె దండెలకు బిగించినపుల్ల (=ఈనె)లమధ్య చెలితి; అచ్చుకట్టెట్టువ్వుడు, కొక్కుదాంట్లో, రెండేసి బద్దె పోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, వడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 25-27, 31, 32, 37).

జానిమాజ్ మనీదుల్లో నమాజు చేసేటప్పుడు కింద పరుచుకొటానికి నేసిన జంపఖానా; ఒకటింభావు గజం నల్లదరంగా వస్తుంది (తె. 1).

జాఫ్రాన్ ఎరువులో తెలుపువన్నె (తె. 20).

జామునీ చూ. జామ్నా (తె. 29).

జామ్నా ఉ. జాములా, శ్రేణి; రూ. జామునీ; పర్యా. చూ. నేరేడువన్నె. ఒకరకం నీలంరంగు; నలుపు, ఊదా కలిసింది; నల్ల (=నీటి) పంకాయకంటె ఒకవన్నె తక్కువ ఉన్నదంగు (తె. 17, 18, 20-22, 24-26, 28, 31).

జాయింటుబద్ద పర్యా. చూ. మూలబద్ద. మరాను కట్టుబడిలో, అద్ద పట్టెలను, ఆకులను బిగించిన కట్టె(లు); పటవాలుగా బిగిస్తారు (కో. 28).

జాయానె గలుగు (=ఒకరకం మొక్క) కట్టెపుల్ల; ఇటువంటివి, వన్నెకట్టుబడిలో దండెలమధ్య దువ్వెన పళ్ళ మారిరిగా వరసగా బిగించి కడతారు (కో. 33).

జారుపీట పర్యా. జరుగు(డు)చెక్క. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేత మోకు వదులుచేసినప్పుడు, వడుగు, నేలకు తగలకుండా పెడకోలను జరుపుతుంది. చూ. చిత్రం 130 (కో. 1).

జాలగొర్రె తెలుపు, నలుపు పొడల బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 6, 20).

జాలతాడు చూ. జాలరి (తాడు) (తె. 20).

జాలరి(తాడు) ఉ. జాలతాడు, శ్రేణుతాడు;

రూ. జాలతాడు. నేతలో డిక్షెన్లుపడటానికి, దాని ఆడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి అంచువడుగులోకి నేలాడదీసి దారం; డిక్షెన్లు అవసరమయినన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (కో. 7, 23-25).

జాలరు ?వడి(దారం)లో అంచుపోగు దూర్చిననడు; దారపుమెలిక; చూ. వడి (తె. 29).

జాలర్దేలు ఒక పువ్వు, రెండు ఆకులు వరసగా నేసిన డిక్షెన్లు (తె. 21).

జాలరిబల్లెడ దాబీమగ్గం పేటదారాలు దూర్చిన చిన్నవన్నె; ఇవి మగ్గానికిపైన, మధ్యలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 133 చ. 8 (కో. 25).

జాలి ఉ. జాలు, శ్రేణి; పర్యా. చూ. గొలుసు (5), దాబీకోలలు తేపటానికి, గొలుసు మారిరిగా, నన్న బద్దెలు కూర్చు సాదనం; ఈ బద్దెలకు చిన్న పిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 త.1 (తె. 5, 8, 19, 22, 29).

జాలిపరకపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం డిక్షెన్లు (తె. 25).

జాలిపింజెర ఉ. జాలిపింజర, జాలుపింజెర, శ్రేణి పింజెర; పర్యా. చూ. గొలుసుపింజెర. ఒకరకం దాబీ; నన్నబద్దెల గొలుసు, దిండుకు తగిలించింది. చూ. చిత్రం 132 త (తె. 8, 19, 22, 29).

జాలిబద్ద పర్యా. చూ. గొలుసుబద్ద. దాబీగొలుసుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్దె(లు); పిటికి కొయ్య పిక్కలు బిగిస్తారు; ఇవి దిండును చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 త. 2 (తె. 19, 23).

జాలిబొడ్డె పర్యా. చూ. పిక్క. దాబీగొలుసు బద్దెకు బిగించిన కొయ్యముక్క; డిక్షెన్లునుబట్టి అవసర మయినన్ని బిగిస్తారు; దిండును చుట్టి గొలుసు తిరిగి నప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 2 (తె. 19, 23).

జాలి(వడి) (బవచు, జాల్లు, జాళ్ళు) ఉ. జాలవడి, జాలు; పర్యా. చూ. వడి (6). పేటదారానికి చివర కట్టిన పురిదారం; మామూలుగా, మైనం పూసింది; కొన్నిచోట్ల, ఇవపటిగ; దీనికి మధ్య వెజ్జించేసిన చిన్న ఇనపలిళ్ళ ఉంటుంది; దాబీ కోలలు పైకి లేచినప్పుడు, ఇవి అంచుపోగులను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 12 (తె. 10, 18, 20, 22, 23, 25, 31).

జాలు ఉ. శ్రేణి; పర్యా. అల్లు (2). అచ్చుతికిన పడుగులో చివరిపాయ = (పొట్టె) పోగులు; చూ. జాలె తాడు (కో. 6).

జాలుపోయ (క్రి.) ఉ. శ్రేణిపోయ, పడుగులో

చివరిపాయ (=పొట్టె)లకు దారంతో మెలికలు వేసి కట్టటం (కో. 6).

జాలెతాడు ఉ. జాలితాడు, జాల్తాడు, జేలితాడు; జేల్తాడు; పర్యా. చూ. అల్లికదారం. అచ్చతిన పడుగులో చివర, పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గందగ్గర చుట్టుకర్రకు కడతారు; కొన్ని చోట్ల, పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 1 (కో. 3, 5, 6, 10, 17).

జాలెపోయ (క్రి.) నేతపడుగులో చివర పొట్టె ముడుల వెంబడి జాలెతాడు దూర్చి, లాకకూ కర్రకూ అల్లిటం; కొన్నిచోట్ల, చుట్టుగర్రకు కడతారు (కో. 5).

జాలెబొట్టె జాలెతాడు చుట్టిన పడుగుచివరి పాయ; చూ. పొట్టె (కో. 5).

జొల్లగుంట పర్యా. చూ. నీలగుంత. వేటు తూకాలు నేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి మగ్గం గుంటకు పక్కగా తీసిన గొయ్యి; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 12 (తె. 25).

జావకుండ పడుగుకుపెట్టే జావ కావే కుండ (కో. 24)

జావగంజి బియ్యం మెత్తగా ఉడకబెట్టి తీసినగంజి; సరిచేసేటప్పుడు, దీన్ని పడుగుమీద చిలకరిస్తారు (కో. 25, 26, 32, 35-37).

జిగి పర్యా. పంకి, పాకం; జిగురు; చింతఅంబలి పాకానికి వచ్చిన తరవాత పొయ్యిమీదినించి దింపు తారు (తె. 20, 25).

జింకలంచు ఉ. జిన్నలంచు. జింకఆకారంలో డిజైను పడేటట్టు నేసిన అంచు; జింకలంచు (తె. 5).

జిట్ట 1. (బహు. జిట్టు) నూలుపోగుల తెక్క : (క) 786 పోగులనూలు (కో. 25); (చ) లడిలో వదో వంతునూలు (కో. 37); **2.** పర్యా. పల్లెకట్టె: దోనెకు నేతజట్ట చుట్టటానికి, దోనె (పలక) తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇనపకడ్డి; కుడిచైపు దోనెబెజ్జంలో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (తె. 24); **3.** అయిదుకొలుకుల దారంపెట్టి నేసింది; కోతకచ్చికి ముందు, వేరేరంగులో బెత్తెడు వెడల్పున నేస్తారు (కో. 16); **4.** చెయ్యి విస్తరించినప్పుడు, తొటనవేలి కొనకూ చూపుడువేలికొనకూ మధ్య ఎడం; ఒక కొలత (తె. 4).

జిట్టకట్టు (క్రి.)చీరలో, చివరికమ్మికి బొద్దు (=లాపు దారం)లు పెట్టేయటం (కో. 28).

జిట్టకట్టె పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల (1). నేతనేసే టప్పుడు. అమృతరలు మలుపుగా లేవటానికి మగ్గం మీద, దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల;

దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 101 త. 1 (తె. 24).

జిట్ట(ల)కమ్మి ఉ. జిట్టుల కమ్మి. రెండువైపులా లాపు (పురి) దారాలు పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 26-28, 30, 34, 36, 37).

జిట్టె (-కట్టు) కమ్మికిముందు సన్నగా నేసినభాగం చూ. చిత్రె (తె. 15).

జిన్నెపండు(రంగు) ఒకరకం నల్లరంగు; చేతిరెట్టు రంగు; బి. ఓ., గార్నెట్, కొరంతా బి. డబ్ల్యు. వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 4).

జిమ్దానీకమ్మి ఉ. జిన్దానీ-. ఒకరకం డిజైను (బముదాని)లో నేసినకమ్మి; చిలకలు, ఏనుగులు మొ. సమూహాల బుటాలు పడతాయి (కో. 36).

జిమ్నేత కమ్మికిముందు గీరలు (జిమ్ములు) పడేట్టు నేసిన నేత (రా. 24).

జిమ్ము (క్రి.) పర్యా. చూ. అలుకు (1). సరిచేసే టప్పుడు, పడుగుబాగా బిరునెక్కటానికి గంజిచిలకటం; గంజి పిడచ ఒకచేత్తో నట్టుకొని, రెండోచేత్తో దాని మీద, అలుక్కుంచెత్తో దువ్వివే పడుగుమీద అలుకువడుతుంది; కొన్నిచోట్ల వెంపలి మండలతో గంజి చిలుకు తారు (రా. 1).

జిమ్ము(లు) పర్యా. గీర (3). కమ్మినేతలో త్రేనెడు చెరగు నేసిన తరవాత పెట్టిన ఊంకిరలు (కో. 5, 6).

జిల బతికిఉన్న గొర్రెబొచ్చుకు ఉండే నిగనిగ; చెమక్క; తివానీ నేతపనివాళ్ళ వాడుక (కో. 16).

జిలుగుబార్లరు అక్కడక్కడ చుక్కలు పడేట్టు చేత్తో రంగు అద్దిన అంచు (కో. 7).

జిల్ల 1. నేతలో నిలుపుకు పనికి వచ్చేనూలు: "పడుక్కంటే తక్కువైతే పాగడి; పాగడికంటే తక్కువైతే జిల్ల" (కో. 13); **2.** పర్యా. చూ. పాయ (8). పడుగుపోగుల్లో కొంతభాగం; అచ్చతికే టప్పుడు, పడుగును పాయలుగా విడదీసి ఒక్కొక్క పోగే అచ్చుపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (రా. 21); **3.** పట్టుదారం చుట్టు; చిన్నది (తె. 5, 12).

జిల్లపోగులు అచ్చబద్దె చివరిపోగులు; వీటిని సమంగాకొని పడుగుపోగులకు అతుకుతారు.

జీడిపొప్పి జోడునామ్మారి చీర (=రెండు ఎర్ర పోగులమధ్య ఒక నల్లపోగుపెట్టి నేసిన గళ్ళచీర) మాదిరిగా నేసిన ఒకరకంచీర; నేత అడ్డంలో నాలు గయిదు ఎనికెల చొప్పున పెట్టి నేస్తారు (రా. 16).

జీనిగలవాళ్ళు ఉ. జీనిగలోట్లు. అద్దకానికి పనికి వచ్చే, కొయ్య అచ్చులు చేక్కేవాళ్ళు (రా. 12).

జీపుకాటు(అంచు) ఉ. ఛీప్ కాటుంచు, జీప్ కాటి అంచు. రెండు వరసల్లో మొగ్గులుపెట్టి, మధ్యన కడ్డి మూడిరిగా నేసిన అంచు; నల్లజీపుకాటు నల్లరంగు, జండాప్రీన్ జీపుకాటు ఎర్రరంగు. చూ. చిత్రం 251 (తె. 8, 9, 19, 22).

జీర 1. తొంభయిరెండు పోగులు (కో. 32, 35); 2. చూ. గీర(2) (కో. 8).

జీరలంచు చూ. గీరలంచు (కో. 18, 21).

జీవనజ్యోతిపీఠ మూడేసి రంగులు పడుగుతేకల్లో పెట్టి నేసిన గడిచీర; మూడు నాడెలతో నేస్తారు; ఒక నాడెకు ఆరుపోగులూ ఒక నాడెకు నాలుగుపోగులూ చొప్పున పెట్టి, మధ్యగా అంగుళానికి కొంచెం తక్కువ నైజ గళ్ళు పడెట్టు నేస్తారు (కో. 10).

జుఠారిచివ్వ ఉ. జుఠారిసివ. మగ్గంధంచె దగ్గర, నేతవడుగుతో దూర్చిన చువ్వ; నవలక్షగుండు తాడును మోసేది (కో. 37).

జుఠేడా(రంగు) 1. ఉ. జుఠేడ. లేతనీలరంగు (కో. 9, 11, 13); 2. పాలరంగు (కో. 14).

జుమ్మరనూలు పురి ఎక్కువగాఉండే నూలు(కో.1).

జువ్వికాయగడిచీర ఉ. జువ్వికాయ-. పాపులంగుళం వెడల్పు చిన్నగడి చీర; ఆరుకొలుకుల గడికి, ఒకకొలకె తెల్లగీర చొప్పున పడుగుపేకా వచ్చేట్టు నేస్తారు (కో. 7, 9).

జుక పేముచువ్వ; దీంతో అల్లుకుంచె వెన్ను కడతారు (కో. 21).

జుటు (< jute) తివానీనేతలో అడ్డానికివాడే నార దారం (కో. 13).

జులాబార్దరు పటవాలుగీరలు పడెట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 7).

జులు కొంగు చివరి పోగులు (కో. 24).

జెగన్యోహిని ఒకరకం అంచు; పూర్వం నేసేవారట. చూ. చిత్రం 191 (కో. 24).

జెగన్యోహినిపొప్పిళిర ఉ. -పొప్పిలిచీర. ఒకరకం గడిచీర; ఒకవత్తె పనరురంగు, ఒకవత్తె ఆరంజిరంగు, ఒకవత్తె నింజావళి రంగుల్లో, నాలుగేసివేళ్ళ వెడల్పున నేస్తారు; దీనికి కమలంఅంచు పెట్టి నేస్తారు (రా. 15).

జెగన్యోహినిచీర అంచులో అష్టదశపద్ధం మూడిరి దీక్షెను నేసిన చీర (కో. 33, 34, 37).

జెట తొంభయి రెండు పోగుల నూలు; ప్రక్కరుకు చుట్టింది (కో. 34).

జెడ 1. రెండు లడిలనూలు (తె. 3); 2. (-అల్లు)

నేతకు అవసరమైనంత, ఆచ్యతకగా మిగిలిన పట్టుపడుగు; జెడమూడిరిగా అల్లింది. చూ. చిత్రం 128 ద. 1 (తె. 12); 3. (-కట్టు) జెడమూడిరిగా అల్లిననార పాయ; నార నలగగొట్టిన తరవాత, నేరున్నర బరువు తూగేనార, ఒకపాయ చొప్పున విడదీసి జెడఅల్లుతారు (తె. 23).

జెడకమలం ఉ. -కమళం. ఒకరకం అంచు దీక్షెను; జెడమూడిరిది. చూ. చిత్రం 192 (తె. 14).

జెడపత్తి ఉ. జడపత్తి. విత్తులు జెడలు జెడలుగా ఉండే పత్తి; దూది తెల్లగా ఉంటుంది; దీంతో పోగు పొడుగ్గారాదు; బండ్రేలకు, దీపాం వత్తులకు వాడతారు; కడురుమీద దారం తీస్తారు (కో. 1, 12-15, 20; తె. 5, 12; రా. 8, 9).

జెండాగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

జెతకట్టు పర్యా. చూ. సరెటి(8). చుట్టుచుట్టిన పడుగునూలు. మగ్గంమీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పురిపెట్టచుడతారు, కొన్నిచోట్ల వెడకొలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 బ. 2 (రా. 18).

జెంతర్ (హిం.) చూ. జంత్రం(పీట). అచ్చుకట్టే వాళ్ళ వాడుక (కో. 5).

జెరిలాపత్తి ఈ పత్తి పనె (staple) ముప్పాతిక అంగుళం పొడుగు ఉంటుంది; ఆదిలాబాద్, మహారాష్ట్రలో వర్షనీ, నారేడ్, పండరిపూర్ మొ. ప్రాంతాల్లో పండుతుంది (తె. 28).

జెవారిపత్తి ఉ. జవ్వారిపత్తి. ఒకరకం ఎర్రపత్తి; పత్తి కొద్దిగానే వస్తుంది; చెట్టు గజన్నర పొడుగు పెరుగుతుంది; దూది బరువుగా ఉంటుంది (రా. 18-18, 24).

జేఫూర్ ఖానీ తివానీ నేతలో వచ్చే ఒకరకం దీక్షెను (కో. 16).

జేబురుమూలు పర్యా. చేతిగుడ్డ. దస్తీ. జేబులో పెట్టుకొటానికి నేసిన చిన్నగుడ్డ (కో. 16-18, 25, 26).

జేంద్రవాళ్ళు ఉ. జేంద్రాల్లు, జేంద్రోళ్ళు. నేతవని చేసేవారిలో ఒక తెగ; దేవాంగులు (కో. 7; తె. 8; రా. 8, 10).

జేన చెయ్యి విస్తరించినప్పుడు, బొటనవేలికొనకూ చిటికెనవేలికొనకూ మధ్య ఎడం; ఒక కొలత (తె. 4).

జేనకొయ్య పర్యా. కాలుకొయ్య. ఆనుమీద పడుగు జేనెడు ఎక్కువ రావటానికి పక్కపీటకు విగించిన కొయ్య(లు). చూ. చిత్రం 45 ట. 2 (కో. 36, 37).

జేమారంచ బాగా తెల్లటి నూలులో నేసిన ఒక రకం అంచు (కో. 36).

జైలికర పర్యాయ. చూ. పొట్టెకోల. నేతపడుగు చివర, పాయల తాళ్ళు కట్టినకర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ధ జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పొట్టెలు మెలి వేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (కో. 8).

జైలిహంసదార్దరు అర్ధవలయాకారంలో హంస పడేట్టు నేసిన అంచు; జైలిarch (రా. 14).

జొన్నఅంబలి ఉ. జొన్నంబలి. జొన్నపిండితో కాచిన అంబలి; దీన్ని పడుక్కు పెడతారు (తె. 17, 22, 28-33).

జొన్నగంజి జొన్నపిండి ఉడకబెట్టి తీసిన గంజి; దీన్ని పడుక్కు పెడతారు. (కో. 14; రా. 12, 17, 19-22, 24).

జొన్నబెండు పర్యాయ. చూ. ఊచ (3). కండెనూలు చుట్టే జొన్నదంటుముక్కు. చూ. చిత్రం 51 క (రా. 19).

జొన్నలరాసిచీర ఉ. జొన్నల్రాసిచీర. 1. రెండు కొలుకులు తెలుపు, రెండు కొలుకులు రంగు (పచ్చ) చొప్పున నిలుపు, అడ్డం వచ్చేట్టునేసిన చీర; దీన్ని గొల్ల వాళ్ళు కట్టుకొంటారు (తె. 18, 15); 2. అర్ధముక్కాల చీర మాదిరిగాపెట్టి నల్లకొలుకులతో నేసినచీర (తె. 14). 3. ఒకరకం చుక్కలచీర (కో. 11).

జొన్నసంకటి గంజివార్చుకుండా, ముద్దగా వండిన జొన్న అన్నం; దీన్ని గుడ్డతో తోమి పడుక్కు పెడతారు (తె. 1).

జోడా ఉ. జోడ. 1. పడుగుమడతలో, చువ్వతో బాటు ఎక్కించిన కర్ర. (కో. 25, 37); 2. పర్యాయ. జోడాబద్దలు, మలజోడు. నేతపడుగుకు చివరపెట్టిన రెండుకర్రలు; మలగర్ర, మలబద్ధ. చూ. చిత్రం 129 చ. 1 (కో. 28, 24, 26, 37); 3. చూ. జోడు; పర్యాయ. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేతబట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (తె. 21-33).

జోడాకట్టు (క్రి.) అచ్చుబద్దెతో ఎక్కించిన కర్ర దగ్గర మరొక కర్ర దూర్చి కట్టటం (కో. 26).

జోడాకర్రలు 1. పడుగులో రెండు చివర్లా ఎక్కించిన కర్రలు (కో. 16); 2. అచ్చుతీస తరవాత, పడుగులో దూర్చిన కర్రలు (కో. 28).

జోడాగుది 1. పడుగుమడతలో ఎక్కించిన కర్రకు కట్టినదారం (కో. 25); 2. పర్యాయ. చూ. మలగుది (2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర దారం; కొన్నిచోట్ల, మలబద్ధది; ఉటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 28).

జోడాచివ్వ పడుగుమడతలో విరుపుచివ్వలతోబాటు ఎక్కించిన కర్రలు (కో. 28).

జోడాబద్దలు పర్యాయ. చూ. జోడా (2). నేతపడు

గుకు చివరపెట్టిన రెండుకర్రలు; మలగర్ర, మలబద్ధ. చూ. చిత్రం 129 చ. 1 (కో. 18).

జోడు చూ. జోడా (3). (కో. 8; తె. 4).

జోడుకట్టు (క్రి.) రెండుపోగులు తెగినప్పుడు, వాటిని కలిపి అతకటం (కో. 28).

జోడుగరిపేటు అంచుతో నేసిన ఒకరకం డిత్తెను (రా. 18).

జోడునాహురీచీర రెండు ఎర్రపోగుల మధ్య ఒక నల్లపోగుపెట్టి నేసిన గళ్ళుచీర (రా. 18).

జోడుపురి ? రెండుపోగులుకలిపి పురిపెట్టిన దారం (రా. 15).

జోడులాహిరి(పేటు) ఉ. జోడులాయిరిపేటు; పర్యాయ. డబుల్ లాయిరి. అంచుతో రెండు లాహిరీలు వరసగా పడేట్టు నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 189 (తె. 1; రా. 16).

జోతా (బహు. జోతే)పర్యాయ. చూ. జంత్రితాడు. పన్నెకట్టే జంత్రిం బొమ్మదండెలు బిగించి కట్టిన గట్టి దారం; ఉటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 4 (కో. 5, 7, 83).

జోతిబాణందేవర పర్యాయ. చూ. చౌడీళ్ళరి. చేనేత పనిచేసే దేవాంగులు, తొగబలితెలు మొ. వారు కొలిచే దేవత; మామూలుగా ఆషాఢమాసంలో అమా వాళ్ళనాడు చౌడీళ్ళరిని కొలుస్తారు. (రా. 15).

జోతిబాణందేవరజాతర చౌడీళ్ళరినికొలిచేఉత్సవం; ప్రతి ఉగాదికి చేస్తారు (రా. 15).

జోరత్తు ఒకరకం పట్టాగుడ్డతో కుట్టిన కుంచె చెంప (తె. 21).

జోల్లబరగ ? ఉన్నిగొంగడి నేసేటప్పుడు, పడుగులో దూర్చిన బద్ద (తె. 11).

జోరుకుంచె (-వేయు) పడుగుమీద ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు అవకుండా దువ్వేకుంచె; సరిచేసేటప్పుడు మొదట కొంతసేపు ఇలా దువ్వతారు (రా. 24).

ఝ

ఝవ్ పన్నె రండెలమధ్య బిగించిన పుల్లలు సాపు చేసే గరుకురాయి; పన్నెగట్టుసాయేబుల వాడుక. చూ. చిత్రం 89ట. 2 (రా. 24).

ఝాలు ఉ. ఝాల్; పర్యాయ. చూ. అడ్డతేలు. చేతి మగ్గంమీద డిత్తెన్లు నెయ్యిటానికి, నేతపడుగుకు వై న పంతెనమాదిరిగా అడ్డంగా కట్టిన లాపుదారాలు. చూ. చిత్రం 186 క. 1 (తె. 2).

ఘోరి తివాసీమగ్గం కిందిదోనె బిగింపుకోసం, పక్కన బెజ్జంలో దూర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, గునపం వాడతారు. చూ. చిత్రం 320. 10 (కో. 16).

ట

టకారి ఒకరకం మట్టిపాత్ర; మట్టిగోలెం మాదిరిది; దీంట్లో రంగులు కలిపి నూలుకు అద్దతారు; చూ. గోలెం (తె. 24).

టక్కి ఉ. టక్కి; పర్యా. చూ. ఉడత. మరమగ్గం నాడెను. ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి, నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి కింద తోలుఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (కో. 1; రా. 4).

టక్కితాడు పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకువైన కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ, మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 1; రా. 4).

టక్కితోలు పర్యా. ఉడతతోలు. మరమగ్గంలో, ఉడతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీనికొసలు, ఉడత చిల్లిలోనుంచి వైకి దూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమొన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 1).

టక్కివారు పర్యా. చూ. ఉడతతోలు. మరమగ్గంలో, ఉడతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీనికొసలు ఉడత చిల్లిలోనుంచి వైకి దూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమొన దీంట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (రా. 4).

టంగు 1. ఉ. టంగ్. తివాసీమగ్గం పైదోనె బిగింపు కోసం, పక్కన బెజ్జంలో దూర్చిన కర్ర; అరంగుకాల పొడుగు ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 321.1 (కో. 16; తె. 10); 2. తివాసీమగ్గం పైదోనె; పడుగుచుట్టేది; సన్నగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 320.8 (తె. 10).

టంగురస్సి ఉ. టంగ్ రస్సి. తివాసీమగ్గం పైదోనె బిగింపుకోసం నేసిన బిగుతాడు. చూ. చిత్రం 320.9 (తె. 17).

టపేటా ఒకరకం పట్టు; అరటినారతో తయారయింది (కో. 16).

టపేటానేత ఒకరకం డిత్తైను నేత; అచ్చుకు అవతల "తడిక" అనే పనిముట్టు అమర్చి నేస్తారు; దేవాంగుల వాడుక (కో. 7).

టరికితువ్వాలు ఉ.-తువాలు; రూ. తురికి తువ్వాలు (తె. 24).

టాకా (-వేయ) పట్టు; మొగలి, పోక, మునగ, మోడుగు మొ. చెట్లనారతోగాని, పేముతోగాని కుంచె వెన్నుకు వేసే కుట్టు (తె. 5).

టాకి ఉ. టాకి. రంగునీళ్ళుకాచే పెద్ద ఇనపడబ్బా. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (తె. 12, 24, 25, 29).

టాడా 1. ఉ. టానా. చీరకొనకు, కొంగుకు మధ్య నేసిన ఒక అంగుళం భాగం (రా. 15); 2. పర్యా. చూ. కన్ను. కమ్మి నేతలో, అంచానికి, పడుగులో దూర్చిన రంగుదారం; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుకి; మామూలుగా, ఎర్రదారం పెడతారు; కొన్ని చోట్ల, నలుపు, తెలుపు దారాలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 271 (రా. 16).

టాజాతమ్మి రెండేసి పోగులు ఒక్కొక్క రంగువి పెట్టి వరసగా నేసిన కమ్మి (రా. 16).

టానికోడు చూ. తానెకోడు (రా. 17).

టాను నేసిన నారపట్టు (తె. 25).

టాపింగునీలి నిండునలుపుతో రాగివన్నె మాదిరి రంగు (కో. 2).

టాపీ పర్యా. చూ. బొమ్మ (3). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 8).

టాపేటు ఉ. టాపీటు, టాపెట్టు; పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిత్తైను రావటానికి మరమగ్గంపైన అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 182 (రా. 3, 14, 15).

టాపేటుచెయ్యి ఉ. టాపీటునెయ్యి; పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో అమర్చిన సన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసునిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను వైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 6 (రా. 15).

టాపేటుతడక పర్యా. చూ. తడక(2). డాబీకిపైన బిగించిన ఇనపడిచల చట్రం; డాబీకోలలు పక్కలకు జరక్కుండా నిలుపుతుంది; రెండుడిచల సందులోకి ఒక కోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (రా. 15).

టాపేటుదారం ఉ. టాపీటు-; పర్యా. చూ. పేటు దారం. నేతలో డిత్తైను పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండు పాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడ దీసిన దారం; డిత్తైనుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (రా. 14, 15).

టాపేటునేత పర్యా. చూ. డాబీనేత. మగ్గునికి డాబీ అమర్చి, బట్ట అంచున డిత్తైను పడేట్టు నేసిన నేత; చూ. టాపేటు (రా. 15).

టాపేటులాక పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీ చట్రంలో అమర్చిన సన్నబద్ద;

పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు గొలుసువిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కొలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (రా. 14).

టూచుజేలు (< star-) అంచుతో నక్షత్రం మాదిరిగా నేసిన డిజైను; స్థూరుజేలు. చూ. చిత్రం 193 (రా. 16).

టేకెట్టంచు ఉ. టికటంచు. రైలుటేకెట్టంత వెడల్పున నేసిన అంచు (రా. 18, 14).

టిక్కబల్ల పర్యాకంగోరా. కొత్తే లబల్ల. వజానేత కోసం అచ్చిన దొడ్డిలో, కన్నాలబల్లనుంచి కిందికి గుంజిన కుచ్చుతాళ్ళు తగిలించటానికి గాళ్ళు చేసిన చెక్క. చూ. చిత్రం 184 చ. 10 (కో. 84, 86).

టిక్కిపేటు ఉ. -పేటి. అంచుతోనేసే ఒకరకం డిజైను (తె. 2).

టుకినీ ఉ. టుకిణి, టుక్కి; రూ. తుకునీ; పర్యాకాలతబల్ల, కొల్లిబిళ్ళ, బిళ్ళ(9). పన్నెదండెలమధ్య బిగించే పుల్లలు ఒకే పొడుగుతో రెండుపానకి కొలిచే కొయ్యబిళ్ళ. చూ. చిత్రం 89 క. 7 (కో. 5, 28; రా. 24).

టువాలు (< అం. towel) పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసిన బట్ట; మామూలుగా అయిదు (కొన్నిచోట్ల 2½-3) గజాల పొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజంనుంచి గజంపై వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచుతేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల, రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు (రా. 16, 17).

టువిల్ పేటు నేతలోవచ్చే ఒకరకం డిజైను (రా. 18).

టూపు పట్టుదారం చుట్టే డబ్బా; మిల్లలలో వాడతారు; కొయ్యబానిష్టకు చుట్టిన నూలు వీటిమీదికి మారుస్తారు (రా. 14).

టెక్కి పర్యా. చూ. దొగ్గనం. అరుబయట ఊడెలకు చాపిన పడుగు కిందికి దిగబడకుండా ఎత్తుపెట్టే కొయ్య పనిముట్టు; ఊడై మాదిరిగా, వెదురుకర్రలు బిగించింది; చాపిన పడుగునుబట్టి ఇటువంటివి 1-3 వాడతారు. చూ. చిత్రం 107 (కో. 96).

టెంతాయబొచ్చె పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటిపై బద్దలను బిగించి వాటిమధ్య బొర్లించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది, రాటి నూలం మీద అనుతుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (తె. 4).

టెంకిపుల్ల పర్యా. చూ. కొత్తిపుల్ల(1). నేతనేసే టప్పడు, అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి, మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగుడులు మెలిపెడతారు;

ఇటువంటివి రెండు, నేతనేసేటప్పుడు, పైకి కిందికి అడుచుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (రా. 5).

టెంతె ఒకరకం మట్టిపాత్ర; మూకుడు మాదిరిది; పెద్దదాట్లో, రంగునీళ్ళుపోసి, నూలు లడిలు తడుపుతారు; చిన్నదాట్లో పడుగుతడిపే గంజి పోసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 29, 282 ట. 1 (తె. 2, 5, 11, 12, 14, 16, 31).

టెవిల్ రుమాలు ఒకరకం తలపాగ; జరిపెట్టి నేసింది (తె. 25).

టెలిఫోనంచు టెలిఫోను మాదిరి డిజైను నేసిన అంచు (తె. 9).

టేకిచేపతోలు దింతో కుంచె చెంపలు కుడతారు (కో. 5, 12).

టేకుముక్క రంగు అద్దిన నూలులడిలు పిండటానికి తగిలించే కొయ్యచెక్క; జేనెడు వెడల్పు, రెండు గజాల పొడుగు ఉంటుంది; చూ. పిడుపుకర్ర. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (కో. 14).

టేపు రంగు జమిలిపోగులుపెట్టి నేసిన చిగురంచు (రా. 15).

ట్రేంకు ఉ. ట్రేంకి. నీళ్ళు పోసుకొనే తొట్టి; రేకుదిగాని, మట్టిదిగాని; రంగుఅద్దిన బట్టలు దింట్లో నానబెడతారు (కో. 8, 26).

ట్రోరి నేతలో, ఒకపోగు తెగినప్పుడు వచ్చిన వెలితి (కో. 29, 34-36).

టోకు 1. పర్యా. చూ. లడీ(1). పెట్టెలో ఉండే నూలుకట్ట; 2. నెంబరు నూలో అన్నిలడిలు ఒక్కొక్క పెట్టెలో ఉంటాయి. టోకుబరువు = $\frac{\text{పదిపొద్దు}}{\text{నూలు నెంబరు}}$ (రా. 15); 2. పట్టుదారం తెక్క: ముప్పయిరెండు కట్లరేపం (రా. 14).

టోపుకమ్మి చీర మధ్యలోపెట్టిన రంగు అడ్డకొనతో గూడా నేసిన కమ్మి; దింట్లో కంగోర్లు, గీరలు, పల్లెలు మొ.వి నేస్తారు (రా. 18).

టోపుకొంగు నేతపడుగు వేకదారం ఏరంగులో ఉంటే ఆ రంగులో నేసిన చీరకొంగు (తె. 28).

ట్రోల్లు ఖాకిట్రోల్లు మాదిరిగా, ఏటవాలవరసలో పోగులు కనబడేట్లు నేసిన నేత (తె. 5).

త

తంగోరా(లు) (-తీయు) పై అంగవస్త్రంలో, చిన్న కమ్మికి రెండు వైపులా పెట్టిన పోగు(లు) (కో. 3).

తాను తాను; నాలుగు రుమాళ్ళు కలిసి ఉన్న పది గజాలబట్ట (తె. 28).

ద

దక్కించొర నన్నబట్టల అద్దకానికి రంగుతొట్టెలో, పింతెర (=తడితె) మీద వేసిన మెత్త; ఉన్ని (కాలువా) గుడ్డ; చూ. కంబడిమెత్త. చూ. చిత్రం 288 క. 8 (కో. 7).

దబల్ కమ్మి రెండుపట్టెలుగానేసిన కమ్మి; కొన్ని చోట్ల, పట్టె మధ్య గీరలుపడేట్టు, కమ్మి పగలగొట్టి నేస్తారు (కో. 3, 10).

దబల్ కలశంచాకానీఅంచు ఒకరకం అంచు; రెండు మొగ్గులు, గళ్ళు పడేట్టు నేసింది (తె. 2).

దబల్ సాటు పర్యా. చూ. జమిలి (నూలు). రెండు పోగులు కలిపి పురిచెట్టిన నూలు (తె. 32).

దబుల్ లాహిరీ ఉ. - లాయిరీ; పర్యా. జోడులాహిరీ (పేటు). అంచులో రెండు లాహిరీలు వరసగా పడేట్టు నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 189 (తె. 10).

దబ్బా ఉ. దబ్బ. 1. (-కొడుగు) పర్యా. ఈలాయి, గొట్టం (1), దబ్బాపంచె, దబ్బాబుడ్డి, నూలుబుడ్డి. బుడ్డపంచె, బుడ్డి (1), లోటా (1). పంచెకు బదులు. నూలుచుట్టుకొనే రేకు దబ్బా; కొన్నిచోట్ల, రేకుపట్టెలు విగించింది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది. చూ. చిత్రాలు 80, 50.12 (కో. 1, 2, 7-12, 14-28, 28, 45-57; తె. 18, 31; రా. 4, 5, 7-9); 2. పర్యా. చూ. చెలకపంచె. దబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం, కొయ్య బద్దలపంచె; కొన్నిచోట్ల, వెదురుబద్దలుగాని, రేకు పట్టెలుగాని విగించింది. చూ. చిత్రం 29 (తె. 21; రా. 2); 3. పర్యా. చూ. సొరుగు (2). మరమగ్గం చ్చటంలో, పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆనేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 18 (తె. 8, 9); 4. రంగునీళ్ళు కాచే ఇనపగోతం. (తె. 20); 5. రంగుకొలుచుకొనే చిన్నపూత; సుమారు అయిదు తులాల పట్టెది; చూ. పావు. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 4, 11).

దబ్బాకదురు పర్యా. చూ. గంటా (1). దబ్బా రాట్నం బొమ్మలకుగాని, దొడ్డి నిలువులకుగాని విగించే మందపుకడ్డి; పెద్దకదురు. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (రా. 8).

దబ్బాపంచె ఉ. దబ్బ. -; పర్యా. చూ. దబ్బా (1). పంచెకు బదులు నూలు చుట్టుకొనే రేకుదబ్బా; కొన్ని

చోట్ల, రేకుపట్టెలు విగించింది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది. చూ. చిత్రం 30 (తె. 10; రా. 16).

దబ్బాబుడ్డి పర్యా. చూ. దబ్బా (1). పంచెకు బదులు నూలుచుట్టుకొనే రేకుదబ్బా; కొన్నిచోట్ల, రేకుపట్టెలు విగించింది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది. చూ. చిత్రం 30 (రా. 13).

దబ్బారాట్నం ఉ. దబ్బ. -; పెట్టెలా అమర్చిన రాట్నం; కిసాకారాట్నం (చూ.) మాదిరిది (తె. 28, 30).

దబ్బాలదారం పర్యా. చూ. వడిదారం. దబ్బా రాట్నం చెక్రాన్నీ గంటాన్నీ కలిపే గట్టి దారం; దీని వల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (కో. 28).

దబ్బా(ల)రాట్నం ఉ. దబ్బాల-; రూ. దబ్బారాట్నం; పర్యా. ఆసురాట్నం, ఇచ్చెలరాట్నం, ఎలుపుమరాట్నం, చిట్టెలరాట్నం, చిలపలరాట్నం, చెక్రంరాట్నం, చేయి రాట్నం, డోరిరాట్నం, దొడ్డిరాట్నం, బినరాట్నం, బుడ్డిరాట్నం, బుర్రిరాట్నం, మరరాట్నం (1), రాట్నం (2), నీళ్ళరాట్నం, వైకిలురాట్నం. దబ్బాలకు నూలు తోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (కో. 1, 2, 28, 35, 38; తె. 10, 21; రా. 1).

దబ్బిమోహిని ఒకరకం అంచు; పూర్వం నేసే వారట (కో. 28).

దాకి నారపడికీప్పుడు, కదురు కిందికొన మోప టానికి పెట్టిన కుండవెంతు; దాక. చూ. చిత్రం 802.4 (తె. 25).

దాకుంచెలాగు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, కుంచె తల కిందుగా పట్టుకొని, పడుగుకు కిందిభాగంలో దువ్వటం (కో. 17).

దాగు చూ. దాంగ్ (2) (కో. 26).

దాగుగుజ్జ పర్యా. చూ. బొమ్మ. పన్నె దండెల విగింపుకు, దారాలు కట్టిన జంత్రం నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 2 (కో. 38).

దాంగ్ 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ (7). పన్నెదండెల విగింపుకు దారాలు కట్టిన జంత్రం నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 2 (రా. 24); 2. రూ. దాగు; పర్యా. జంత్రం (2). పన్నె తయారుచేసే కొయ్యపనిముట్టు; పొడుగాటి వెదురు బొంగుకు, రెండు నిలుపుకొయ్యలు విగించింది; పన్నె గట్టుసాయేబుల వాడుక. చూ. చిత్రం 88 (కో. 5).

దాబీ ఉ. దాబ్, దాబి, దాబు, దాబీ, దోబి; పర్యా. గిలక (4), టాపేటు, దొడ్డి (4). నవీసేటు,

పింజెర (3), పేటులక, పేటుపెట్టె, మిషను. నేతలో
డిజైన్లు రావటానికి, మరమ్మత్తునైన అమర్చేయంత్రం.
చూ. చిత్రం 182 (కో. 8, 6, 7, 10, 12-15, 20,
23-25, 33, 36; తె. 13; రా. 7, 8, 16, 17, 24).

దాదీఅడ్డ పర్యా. చూ. దిండు (7). దాదీలో
అడ్డంగా బింగించిన కొయ్యదిండు; బొట్టుపింజెర దిండుకు
బొడిపెలు, తొల్లిపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి;
గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; దీనికి గొలుసు
తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్రం
గాని రేకువచ్చు చెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182
క. 1 (కో. 25).

దాదీకోల పర్యా. అడ్డకట్టె (12), అడ్డపట్టె (18),
కోడు (3), కోల (6), టాపేటుచెయ్యి, టాపేటులాక,
దాదీకోల, దాదీబద్ద, పింజెరకర్ర, పింజెరకోల, పింజెర
బద్ద, పేటీకోల, పేటుకర్ర (2), పేటులాక, బద్ద (9),
రీపరుబద్ద, లాక (8). పేటుదారాలకు ఆధారంగా,
దాదీచక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కులను
తొక్కినప్పుడు, గొలుసుపిక్కలుగానీ, దిండుదిమ్మలు
గాని కోలలను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182
చ. 6 (కో. 38).

దాదీగొలుసు పర్యా. చూ. గొలుసు (5). దాదీ
కోలలు లేపటానికి, గొలుసు మాదిరిగా, నన్నబద్దలు
కూర్చినసాధనం; ఈ బద్దలకు చిన్నపిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని
దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1 (కో. 25).

దాదీచెక్రం 1. పర్యా. చూ. గొలుసు (5). దాదీ
కోలలు లేపటానికి గొలుసు మాదిరిగా నన్నబద్దలు
కూర్చిన సాధనం - ఈ బద్దలకు చిన్నపిక్కలు బిగిస్తారు;
దీన్ని దిండుకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1
(కో. 7); 2. పర్యా. చెక్రం (11), పళ్ళుచెక్రం, రూలు
చెక్రం. దాదీదిండుకు పక్కగా అమర్చిన చెక్రం;
మామూలుగా, రెండు గుండ్రటి బిళ్ళలకు మధ్య ఇనప
క్షిచలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల, రేకుపండ్ల చెక్రం;
దీనిపండ్లను కుక్క గుంజినప్పుడు దిండు తిరుగుతుంది.
చూ. చిత్రం 182 చ. 11 (కో. 7, 10).

దాదీబద్ద పర్యా. చూ. గొలుసు (5). దాదీకోలలు
లేపటానికి, గొలుసు మాదిరిగా నన్నబద్దలు కూర్చిన
సాధనం - ఈ బద్దలకు చిన్నపిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని
దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1 (కో. 38)

దాదీదారం 4. దాదీ-; పర్యా. చూ. పేటుదారం.
నేతలో డిజైన్లు వడటానికి, దాదీఅడనుంచి రెండు
పాయలుగా విడదీసి, అంచువరుగుతోకి వేడలాడదీసిన
దారం; డిజైనుకు అవసరమయినన్ని దారాలు కడ
తారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (రా. 24).

దాదీనిలుపు పర్యా. నిలుపుపట్టె (11). దాదీచక్రం
(=తడక) పొడుగుబద్ద; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.
చూ. చిత్రం 182 చ. 4 (రా. 7).

దాదీనేత 4. దాదీనేత; పర్యా. టాపేటునేత,
దాదీపని, పింజెరనేత. మగ్గానికి దాదీ అమర్చి, బట్ట
అంచున డిజైన్లు వడేట్టు నేసిననేత (కో. 24, 33;
రా. 7, 16, 17, 24).

దాదీపని పర్యా. చూ. దాదీనేత. మగ్గానికి దాదీ
అమర్చి, బట్ట అంచున డిజైన్లు వడేట్టు నేసిననేత; చూ.
దాదీ (కో. 7).

దాదీబద్ద పర్యా. చూ. దాదీకోల. పేటుదారాలకు
ఆధారంగా, దాదీచక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావు
చెక్కులను తొక్కినప్పుడు, గొలుసుపిక్కలుగాని,
దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ.
చిత్రం 182 చ. 6 (కో. 7, 23, 25).

దాదీబొమ్మ దాదీకుక్కను గుంజే కొయ్యపుల్ల.
చూ. చిత్రం 182 క. 7 (రా. 11).

దామేగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 7).

దార్క్చిలకపచ్చ ముదురు చిలక(ఆకు)పచ్చ
రంగు (కో. 2).

దార్క్కుబాదామి ఒకరకం బిన్నట్టురంగు; ముదురు
గోధుమరంగు (కో. 2).

దార్క్కుమోటిలాల్ ఒకరకం (ముదురు) నీలంరంగు
(కో. 2).

దాలు చాయ; కత్తు; shade; ఉదా : ఎర్రదాలు,
తెల్లదాలు మొ. వి (కో. 2).

డిజైనంచు చారలు చారలుగా నేసిన ఒకరకం
అంచు (కో. 18).

డిజైనద్దకం ఒకరకం అద్దకం; బట్టమీద, డిజైన్లు
వడేట్టు కొయ్యలచ్చుతో రంగు అద్దుతారు (రా. 24).

డిజైనుకమ్మి ఏదో ఒక నమూనా వడేట్టు నేసిన
కమ్మి (కో. 28).

డిజైనునాడె 4. డిజైన్నాడె. కమ్మిలో డిజైన్లు
వడేట్టు నెయ్యటానికి వాడే నాడె (కో. 28).

డిజైనునేత 4. డిజైన్నేత, డిజైన్నేత, డిజైన్నేత;
పర్యా. పేటునేత, పేటుపని. బట్టమీద రకరకాల
నమూనాలు వడేట్టు నేసిననేత (కో. 15, 16, 18, 21,
26; రా. 7, 14).

డిబ్లిదర్పారు ఒకరకం పెద్దగడిచీర (రా. 18).

దుంకి పర్యా. చూ. కమాను (1). దూదీవకే
కొయ్యవనిముట్టు చూ. చిత్రం 9 (రా. 8).

డేకిన నూలులడిలు రంగునీళ్ళలో ఉడకబెట్టే పాత్ర
(తె. 11).

దేవెక్క చీర అంచులకు రంగు అద్దేటప్పుడు, అంచు మడతలను అదిమిపట్టటానికి వాచే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు చెక్కలను ఇవకడ్డీలతో కలిపి, బొట్టులతో బిగించింది; అంచు చెక్క(లు). చూ. చిత్రం 283 జ. 1 (రా. 10).

దైమండు దుప్పట్లకు అంచుల్లో అద్దే రంగుడికైను; కొయ్య అమ్మతో అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 283 ద. 3 (రా. 24).

దైమనుచుక్క ఉ. దైమాన్సుక్క; పర్యా. దైమాను (మారుక్కు) పేటు. అంచులో నేసే ఒకరకం దీకైను; పేకముక్కల్లో దైమనుచుక్క మారింది. చూ. చిత్రం 194 (కో. 11, 13, 15).

దైమనుబొర్డు దైమనుచుక్క మారింది దీకైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 194 (రా. 24).

దైమాండుపట్టు కృత్రిమపుపట్టు; అంచునెత్తు వాడతారు (కో. 34).

దైమానుతాడు కుచ్చుకు పైస, దైమనుచుక్క ఆకారంలో కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118 చ. 1 (కో. 35).

దైమాను(మారుక్కు)పేటు ఉ. దైమాన్లేటు; పర్యా. దైమనుచుక్క. అంచులో నేసే ఒకరకం దీకైను; పేకముక్కల్లో దైమనుచుక్క మారింది. చూ. చిత్రం 194 (కో. 12, 19).

దైమాన్సిలుక్కు కృత్రిమపుపట్టు; మాయపట్టు (కో. 12).

దొక్క పర్యా. చూ. సొరుగు (2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 36).

దొక్కనం ఉ. దొగనం, దొగ్గనం; చూ. దొగ్గనం. (కో. 16, 17, 19).

దొలక ఉ. దొల్క. 1. రూ. దొలక; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంటె మొ.వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలపనుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (కో. 9, 14; తె. 12). 2. రూ. దోలి (1); పర్యా. గుమ్మి(2). పట్టుదారం చుట్టే కొయ్యపనిముట్టు; అడ్డరాటి మారింది; పెద్దది. చూ. చిత్రం 293 క. 1 (కో. 14; తె. 12).

దొలకపట్టె ఉ. దొల్క-; పర్యా. చూ. ఆకు (5). రాటికి కిందా పైనా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (తె. 12).

దొలకమొద్దు పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగ

టానికి, రాటి నూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 14).

దొలముట్టు పర్యా. చూ. పన్ను (2). దోనెగాడిలో, బద్దెచుప్ప బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్ని చోట్ల, ఇవపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 27).

దొల్ల (-వేయు) రూ. దొల (1); పర్యా. తెర (1), తెరకచ్చి, బొరుపు, బొట్టు, పసుగు పై పోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య వెలితి; అనిలేని భాగం; మామూలుగా, రెండు అనుబంధము పోగులకు దొల్ల ఉంటుంది; సరి చేసేటప్పుడు, అని లాకులు తీసేసి దొల్ల చేస్తారు (కో. 3, 4, 7, 8, 10, 13, 16; రా. 23).

దొల్లకొయ్య చూ. దొలగొయ్య (కో. 16).

దొల్ల పొగడ చూ. దొళ్ళపడుగు (కో. 16).

దొళ్ళపడుగు (-అకు) రూ. దొల్ల పొగడ; పర్యా. తెర (2). ఒకే పొడగా ఉన్న పడుగునూలు; ఒంటిపొర పడుగు (కో. 24).

దోరి 1. (-తిప్పు) చూ. దోలి (2) (రా. 11, 16, 24); 2. దారిం; తివానీనేతలో నిలుపుకు వాడతారు (తె. 17).

దోరిఇరుసు పర్యా. ఇరుసు(6). మరాసుచెక్రంలో ఆకులు బిగించిన పొడుగాటి ఇనపకడ్డీ. చూ. చిత్రం 50.10 (రా. 24).

దోరికదురు పర్యా. చూ. గంటం (1). డబ్బా రాట్నం బొమ్మలకుగాని, దొడ్డి నిలుపులకుగాని బిగించే మందపు కడ్డీ; పెద్దకదురు. చూ. చిత్రం 41 క. 12 (రా. 24).

దోరిచెక్రం పర్యా. చెక్రం (5). మరాసు పెద్దచెక్రం; దీన్ని తిప్పుతూ ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 50.1 (రా. 24).

దోరిపంటె పర్యా. చూ. చెలకపంటె. డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంటె; కొన్ని చోట్ల, వెదురుబద్దలుగాని, రేకుపట్టెలు గాని బిగించింది. చూ. చిత్రం 29 (రా. 24).

దోరియా ఇంపఖానా మగ్గందోసెను మోసే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 323.1 (తె. 17).

దోరియా (గడి)చీర నేతనిలుపుతోను, అడ్డంలోను రెండేసి - కొన్నిచోట్ల మూడు, నాలుగు - కొలుకుల తరవాత ఒక్కొక్కపొగు పడేట్టు నేసిన చీర; ఖాదీ బొద్దుగళ్ళ మారిందిగా; చిన్నచిన్న గళ్ళుపడతాయి (కో. 10, 16, 32; తె. 10).

దోరియాశాను బొటనవేలెను వెడల్పున మామూలు నేత, రెండు కొలుకుల పురిదారం (=బాల్దారం) వర నగా నేసిన పొడుగు బట్ట (తె. 15).

దోరియాతుండు నేతలో, దోరియాలు పడేట్టునేసిన పట్టులు (కో. 1).

దోరిరాట్నం పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (రా. 24).

దోరి ఉ. దోరి. పన్నెకట్టే బంజ్రం బొమ్మలు బిగించి కట్టిన గట్టిదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 4 (కో. 7; రా. 24).

దోలి 1. చూ. డొలక(2) (రా. 14); 2. (-పోయు) రూ. దోరి (1). పర్యా. చూ. మరాసు. పెద్దపడుగులు ఒకేసారి పోసే ఒకరకం ఆసు; ఒకగోతిలో పెద్ద చెక్రం అమర్చి, దాన్ని తిప్పుతూ పడుగుపోస్తారు; 12-24 పడుగులవరకూ ఒకేసారి దీని మీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (రా. 18, 15-18, 23).

దొలికండె మరాసుమీద పడుగుతోడటానికి, దారం చుట్టిన రేకుడబ్బా; చూ. డబ్బా. చూ. చిత్రం 50.12 (రా. 17).

దొలిరాట్నం పర్యా. చూ. పెద్దరాట్నం. పట్టుదారం వడికే ఒకరకం రాట్నం; పెద్దది. చూ. చిత్రం 293 చ. (రా. 14).

దోలు పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపువట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 81).

ద్రమ్మ ఉ. డమ్మ. రమ్మ. రంగునీళ్ళు కాచే పెద్ద ఇనపడబ్బా; మామూలుగా, పలకలది; కొన్ని చోట్ల, గుండ్రటిది; దీనితో నూలులడిలువేసి ఉడక పెడతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (కో. 8; రా. 8, 10, 11, 13, 17, 22-24).

త

తకలా (హిం.) పర్యా. చూ. కదురు (8). అచ్చు కట్టేటప్పుడు, అచ్చువిళ్ళకు చేర్చి, వడిదారం చుట్టే ఇనపపుల్ల; దీనిచెత్తంలో దూర్చిన దారం, అచ్చు వడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు; అచ్చుగట్టే సాయేబుల వాడుక. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 5, 14).

తకిలి ఉ. తక్లి, తగిలి. 1. పర్యా. తిక్కా. చేతితో

నూలు వడికే ఇనపపుల్ల; రాట్నం కదురుకంటె చిన్నదిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 17.3 (కో. 5; 11-15, 21); 2. పట్టుదారం వడికే కదురు; చూ. కదురు (కో. 14).

తక్కిడిబద్ద(లు) పర్యా. నేరుబద్ద(లు). దూది తూచటానికి, త్రిభుజాకారంలో తాళ్ళతో బిగించి నేరు కోలకు వేలాడదీసిన బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 12.4 (కో. 7).

తక్కెడు (విణ.) వీసెకు బరువు; 120 తులాలు (తె. 3, 11).

తగడం ఒకరకం లేతవయితెట్ రంగు (కో. 35).

తగరం చూ. తగిరినె (కో. 1).

తగిచ్చి చూ. తగిరినె (కో. 4).

తగిటిస చూ. తగిరినె (రా. 8).

తగిరినె రూ. తగరం, తగిచ్చి, తగిటిస; పర్యా. తంగెడంచు, తంతుం. పొదగా పెరిగే ఒకరకం చెట్టు *Cassia tora or alata*. Linn.; దీని విత్తనాలు నీలి రంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు (కడవల్లో ఊరేస్తారు) (రా. 23).

తగుడుతోగివాట్ల ఉ.- తోగోట్లు. గొంగళ్ళు నేసే కురమవాళ్ళలో ఒక తెగ; కురమల దగ్గర అడుక్కొంటారు (తె. 11).

తంగరంచు చూ. తంగెడంచు (తె. 1).

తంగెడంచు రూ. తంగరంచు; పర్యా. చూ. తగిరినె. పొదగా పెరిగే ఒకరకం చెట్టు (*Cassia tora or alata*, Linn.); దీని విత్తనాలు నీలిరంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు (కడవల్లో ఊరేస్తారు) (తె. 1).

తంగేడాకు(లు) ఒకరకం చెట్టు (*Cassia auriculata* Linn.) ఆకు(లు); తొగరు (=ఒకరకం ఎరుపు) రంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు, (రా. 19).

తచ్చు (క్రి.) పర్యా. చూ. నేతకుంగు. బట్టకు ఒక వైపునేత తక్కువకావటం; రెండోవైపు ఎక్కువవుతుంది (కో. 25).

తచ్చుకట్టు (క్రి.) పన్నెకట్టుబడిలో దండెల మధ్య ఈనెలు దగ్గరదగ్గరగా పెట్టి-పుల్లల మధ్య నందులు తక్కువగా ఉండేట్టు -కట్టటం (కో. 33).

తచ్చుడుజేయు (క్రి.) పడుగేరుకర్రలమీద పోగులు సరి, నెరవటం (తె. 29).

తచ్చుపోత ఆసుకు తక్కువ నూలు పొయ్యటం; ఆసు చివరినించి ప్రారంభించి మొదటికి పోస్తే తచ్చు పోత (తె. 18).

తట్టు 1. పర్యా. నులి. చిక్కు పడ్డ పోగులు (తె. 14 27); 2. పర్యా. చెంచ (1). కుంచె వక్కాళాగం; చేత్తో

పట్టుకోటానికి వీలుగా దీనిని, గోనెపట్టావేసి చుడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 78 క. 8 (తె. 19-21, 25, 28, 31); 3. నేతలో ముద్దగాపడ్డ పోగులు (రా. 8); 4. నారతో నేసిన గోనెపట్టా (తె. 25).

తట్టుగూటం పర్యా. బలపట్టుగూటం. ఉన్నిమగం తాను విగింపుకు, అడ్డదారి పక్కన నేలలో పాతిన గూటం (తె. 28).

రట్టు(డు)కొయ్య పర్యా. గుంజుకొయ్య, తోకర, తోకొయ్య, దాపుకొయ్య, పక్కకొయ్య, పెడకొయ్య, పెడగక్కె. మిడిగూటానికి వేసిన నేతమోకు, పడుట్టు అడ్డురాకుండా తగిలించటానికి పాతినగూటం; మామూలుగా, నేతబయలులో ఒకమూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, మిడిగూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (తె. 30, 31).

తట్టుపడు (క్రి.) 1. పర్యా. గట్టుపడు. బట్టలో కొంత చిక్కగా నేసినప్పుడు, మిగిలిన నేతలో రేడా రావటం (కో. 38); 2. పర్యా. చూ. పూసకట్టు. నేతలో పోగులు ముద్దగా పడటం; పలక గట్టిగా కొట్టి నేసినప్పుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు ఇలా జరుగుతుంది (కో. 38).

తట్టువీరు (క్రి.) చిక్కుపడ్డ పోగులు విడదెయ్యటం; ఉన్నిపడుగు ఏలేటప్పుడు చిక్కుపడ్డ పోగులు విడదీస్తారు (తె. 27).

తడక 1. పర్యా. చూ. గొలుసు(5). డాబీకోలలు లేపటానికి, గొలుసు మాదిరిగా నన్నబద్దలు కూర్చిన సాధనం; ఈ బద్దలకు చిన్నపిక్కలు బిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 త. 1 (తె. 10); 2. ఉ. రడిక; పర్యా. టాపేటుతడక, పంజెరం(1), పుల్లలగూడు, పేటుదడి, పేటుపందిరం, బద్దలజల్లెడ. డాబీకిపైన బిగించిన ఇనప ఊచల చట్రం; డాబీకోలలు పక్కలకు జరక్కుండా నిలుపుతుంది; రెండు ఊచల సందులోకి ఒకకోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (కో. 7; తె. 13, 31; రా. 14, 15).

తడకపింజెర పర్యా. చూ. గొలుసుపింజెర. ఒక రకం డాబీ; నన్నబద్దల గొలుసు దిండుకు తగిలించింది. చూ. చిత్రం 132 త (తె. 10, 31).

తడి (-తీర్పు) రంగులఅద్దకంలో వాడే మిశ్రం; పటిక, నైట్రిక్ షిస్డ్ రంగు కలిపింది (తె. 1).

తడికి (-కట్టు) నేతలో ఒకరకం డిజైన్లు (=బోను కమ్మిచివర, పట్టుమార్పు మాదిరి బిళ్ళలు) నేయటానికి, కర్రలకు వడిదారాలు కట్టి తయారుచేసిన పని ముట్టు; అచ్చుమాదిరిది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వలతో

కడతారు; దీన్ని, మగ్గంలో అచ్చుకూ పలకకూ మధ్య అమర్చుతారు. చూ. చిత్రం 99 (కో. 7).

తడికికట్టు (క్రి.) నేతలో ఒకరకం డిజైన్లు రావటానికి, అచ్చుమాదిరి పరికరం (=తడికి)తయారు చెయ్యటం (కో. 7).

తడికిదిక్కు ఉ. -బిల్ల. తడికి కట్టుటానికి, వడిదారం చుట్టిన కొయ్యపనిముట్టు; రెండు కొయ్యబద్దలకు మూడు ఇనపఊచలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 97 (కో. 7).

తడితె మరాఠీమీద పసుగుతోడేటప్పుడు, పశ్చాతకు ఉన్న నూలు ఒగ్గలపట్టె వరకూ సాపుగా పోవటానికి నిలుపుగుంజల మీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యలు (కో. 12).

తడిపడుగు గంజదడి ఆరని పడుగు (కో. 28).

తడి(రంగు) 1. పర్యా. నెప్టూల్. చన్నీళ్ళలో కలిపి నూలుకు వేసి రంగు; కెంపు, లాకీ, మామిడిచిగురు, తెమను, చైమంతి, తొగరు మొ.వి; నూలులడిలు ఈ రంగునీళ్ళలో మామూలుగా రెండుమూడుసార్లు పిసుకు తారు; రంగు అట్టేకాలం నిలబడదు (రా. 24); 2. నాటుద్రావకం, పటిక కలిపిన రంగు; కొన్నిచోట్ల, నైట్రిక్ షిస్డ్, పటిక కలిపింది (కో. 4; తె. 1).

తడుపాతచేయు (క్రి.) గంజిపడతో పడుగు తట్టటం (రా. 19).

తడుపుగుద్ద డిజైన్లు అద్దకానికి రంగుకొట్టిలో మెత్తవైన వేసిన తడిగుడ్డ (కో. 28).

తణుకు పర్యా. చూ. ముత్యం(పేటు). జరితోగాని, కృత్రిమపు పట్టుతోగాని వరసగా 2-8 పోగులతో నేసిన డిజైన్లు; కొన్నిచోట్ల, జంటగీరలు, కొన్నిచోట్ల చద రంగాను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 195 (రా. 14).

తంబెం పర్యా. చూ. తగిలె. పొడగా తెరిగే ఒకరకం చెట్టు; దీని విత్తనాలు నీలిరంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు (కడవల్లో ఊరేస్తారు) (కో. 8, 9).

తత్వకారీఅంచు మధ్య నల్లగీరలుపెట్టి నేసిన బొట్టంచు; చూ. బొట్టంచు (రా. 15).

తన్నుడుకొయ్య పర్యా. నైడుకొయ్య. పక్కచెక్రం గూటం పైపట్టుకు ఆధారంగా పక్కగా బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 122 ట. 5 (కో. 7).

తన్నుడుచెక్ర పర్యా. చూ. చెక్ర(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టుకు ఏటవాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 7).

తన్ను(డు)బద్ధ 1. ఒకరకం మరాఠీ (=చుడతారు) కట్టుబడిలో, కొలుకుబిళ్ళలకు, చెక్రంజుకు అయి

మూలగా బిగించిన కొయ్యబద్ద (తె. 18); 2. పర్యా. బంటుబద్ద(2), బిగుబద్ద(2). దోనెముందర నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోతుండా, అడ్డంగా పై వైపున బిరుపెట్టే ఒకరకం చేడుబద్ద; వెదురుది; మామూలుగా, చిన్న నెరుపు (=తక్కువ వెడల్పు) ఒట్టుల నేతకు వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, చేమకర్రలకు మారుగాగాని, తోడుగా గాని వాడతారు. చూ. చిత్రం 125 గ(కో. 7, 10, 11).

తంతిడించ వారుమగ్గం అచ్చుతో వరనగా బిగించిన ఇనపతీగ(లు). చూ. చిత్రం 824 ట. 5 (రా. 10).

తంతికమ్మి పర్యా. చూ. తంతె(6). ఇనపవడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి; చూ. చిత్రం 182 చ. 18 (రా. 2).

తంతె ఉ. తంతి, తైంతి. 1. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరానుమీద పడుగు తోడేటప్పుడు, అనులుపడేట్టు పోగును జరపటానికి ఒక కొయ్యపట్టుకు బిగించిన రేకు ముక్క; సుమారు మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని వెజ్జంలోనుంచి తీసినపోగు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాను తిరిగినప్పుడు, కీలు ఆడుతూ, కొయ్యపట్టు జరిగి దానికి బిగించిన ఈ రేకుముక్క, పోగునుగూడా జరుపుతుంది; ఇలా జరగటంలో పడుగులో అని పడు తుంది; ఇటువంటివి, పట్టు పొడుగునా వరనగా (కొన్ని చోట్ల, 40) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (రా. 17, 24); 2. పర్యా. లీగె. మరాను కట్టుబడితో ఆకుల బిగింపుకోసం చుట్టిన ఇనపతీగ(లు) (రా. 2); 3. పర్యా. చూ. గొలుసు(8). ఊడై అడ్డపట్టుకుగాని, సరిగుంజుకు గాని బిగించిన ఇనపవనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనప కొండ్లు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 83 ర. 2, 70 (రా. 9); 4. పర్యా. చూ. పేటుదారం. నేతలో డిక్లెపు పడ టానికి, దాని అడనుంచి రెండు పాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడ దీసిన దారం; డిక్లెనుకు అవ సరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (రా. 18); 5. పర్యా. చూ. తుక్కం. పేటు వడికి, కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనప పుల్ల; కొన్నిచోట్ల, నట్లది; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి, రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 15 (రా. 24); 6. పర్యా. తారు, తంతికమ్మి, తంతెపూన, పూనలవడి, పేటుపూన, ఇనపవడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి. చూ. చిత్రం 182 చ. 18 (రా. 18, 17).

తంతెపూన పర్యా. చూ. తంతె(8). ఇనపవడి; దీన్ని పేటు దారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి. చూ. చిత్రం 182 చ. 18 (రా. 18).

తంతె(అ)పట్టె ఉ. తంతిపట్టి; పర్యా. చూ. ఒగ్గుల పట్టె. మరాను కట్టుబడితో, పడుగుపోగులు దూచే, వెజ్జాలుగల రేకుముక్కలు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 50.11 (రా. 17, 24).

తపేళా ఒకరకం ఇత్తడిగిన్నె; తప్పేలా; దింట్లో గంజి పోసుకొంటారు (కో. 8).

తప్పుడుపోగు అనుపోసినప్పుడు, పడుగులో అని పడకుండా తప్పిన పోగు (కో. 8).

తబలె ఉ. తబల. ఒకరకం కుండ; వెడల్పుమూతిది; దింట్లో జొన్నపిండి ఉడకబెట్టి గంజిపిస్తారు (రా. 22).

తమరకొయ్యి ఎదురు దోనెను మోసే ఎడమవైపు కొయ్యగూటుం; గుబ్బకొయ్యి. చూ. చిత్రం 110 (రా. 5).

తంబజముళ్ళు అచ్చుతికేటప్పుడు, పన్నె గూడులో దూర్చిన నాలుగు పడుగుపోగులు; పొరపాటున ఇలా అతిసన్నపుడు నేత సరిగా రాదు (కో. 2).

తమ్మజములు వరనపట్టి అతిసనిజువిపోగులు(తె.12).

తమ్ము (క్రి.) జాడించటం; దుళ్ళేయటం; కానిగుంజ అడ్డకట్టెకు తగిలించిన తడినూలులడిలు కర్రతో పిండి, పోగులు సాపుగా వచ్చేట్టు గుంజుతారు (కో. 5, 8).

తర నూలు చిలపకు రంగు చుక్క(=మిరియం) అద్దే అచ్చు (కో. 24).

తరాజు చూ. త్రాసు (కో. 14).

తరుచునేత ఉ. తరుసు(నేత); పర్యా. చూ. గట్టి నేత. పడుగులో వేకదారంపోగులు కలిసిపోయేట్టు చిక్కగా నేసిన నేత (కో. 11).

తరుచుపుంజంపన్నె ఈవేలు దగ్గరదగ్గరగా కట్టిన పన్నె; contract reed (కో. 2).

తర్కిలేటు(నూనె) ఉ. తర్కిలేట్. ఒకరకం నబ్బ నూనె; ఆముదం, కాస్టిక్ సోడా కలిపి తయారుచేసింది; రంగు అద్దేముందు, నూలును దీంతో తడిపి శుభ్రం చేస్తారు (తె. 12, 17, 20-25, 29, 30).

తర్లుచీర మగపెళ్ళివారింటికి, పెళ్ళికి తరలివెళ్ళే టప్పుడు, పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే చీర (కో. 4).

తలకచ్చి సరిచేసిన పడుగులో, అనికిదగ్గరగా లాకలు చేసిన (?మొదటి)కచ్చి; మలకచ్చి (తె. 16).

తలకట్టు 1; పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి మరొకవైపు ఆకుకు పీటపాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 12, 14); 2. పర్యా. చూ. బాసిగం కట్టు. పడుగుదువ్వేకుంచె పిడికి బిగించి వేసినతాడు మెలిక; ఇది బాసిగంకట్టు మాదిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 2 (కో. 11).

తలకట్టుచిట్టె పర్యా. చూ. తలచిట్టె(1). పంచె
ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో వైది. చూ. చిత్రం
19 క. 3 (తె. 21, 26-23).

తలకట్టుచిద్రం పంచె తలకట్టు కట్టేందుకు, పంచె
ఆకుల పైభాగంలో చేసిన చిల్లి. చూ. చిత్రం 20
(తె. 26).

తలకట్టుదాడు పర్యా. చెవులతాడు, తలతాడు(2).
తలబిరుతాడు, తలబిరుతాడు, మొలతాడు(1). పంచె
తలచిట్టెలకు వైవైపున ఆకుల్ని కలిపికట్టిన తాడు,
చూ. చిత్రం 19 క. 5 (కో. 7; తె. 11, 12, 24,
26-28, 31).

తలకమ్మి పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం
చట్టంలో, నిలుపువట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె;
కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల,
దీనికి కుచ్చుచెంపతాకు కడతారు; నేరనేసేటప్పుడు, ఇది
మగ్గంపందిరి మీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం
118.8 (కో. 28).

తలకర్ర పర్యా. తలగడకర్ర. పడుగుకోల్లలో
(తలవైపు) దూర్చే పడుగేరుకర్ర (కో. 25).

తలకురుబిళ్ళ పర్యా. చూ. తలచిట్టె(1). పంచె
ఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్దల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19
క. 3 (కో. 38).

తలకొయ్య పర్యా. తల్లికొయ్య, దండెకొయ్య(1),
ముంగటికొయ్య, ముందుకొయ్య, మేలుకొయ్య(1),
మొదటికొయ్య, మొదటికోల. తలపీటకుఉండే(మొదటి
చాలు)కొయ్య(లు); వెనకపీటకొయ్యలకుచేపిటసంఖ్య
ఎక్కువ. చిత్రం 45 క. 5 (కో. 28, 29, 31; తె. 24).

తలకోలకి 1. పర్యా. చూ. కోల్ల. పడుగులో
మొదటగాని, చివరగాని అని పక్కన కర్ర దూర్చే
భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; అచ్చతికేటప్పుడు
పై పోగులు తెంపి అతుకుతారు (తె. 17); 2. దొడ్డి
(=ఒకరకం చేతి ఆసు) నిలుపువట్టెకు బిగించిన కొయ్య.
చూ. చిత్రం 45 చ. 1 (కో. 21).

తలకోల 1. పర్యా. చూ. కోల్ల. పడుగులో
మొదటగాని, చివరగాని అని పక్కన కర్రదూర్చే
భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; అచ్చతికేటప్పుడు,
పై పోగులు తెంపి అతుకుతారు (తె. 16); 2. పర్యా.
చూ. పడుగేరుకర్ర, పడుగు చాపినప్పుడు, కందిపోగులు
కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని
కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండు
ంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (తె. 24); 3. ఉ. తలగోల,
ఉన్ని పడుగులో, బిగింపుకోసం, చివర ఎక్కించిన కర్ర;
దీన్ని, సరిచేసేటప్పుడు సరిగుంటుకగాని, రాయికిగాని

కడతారు; చేతిచేసేటప్పుడు, తలగూటు దగ్గర మగ్గం
తాడుకట్టి, ఉపగోలతాకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రాలు
314.5, 315.14 (తె. 9-11, 20, 22, 25-27).

తలగట్టుకొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటు(2).
నేతబయలులో చివరపాతినకొయ్య; దీనికి నేరమోతులో
కొలికిచేసి, పెడకోలకుచట్టి, పడుగు బిరుబెట్టటానికి
వెంక్కు గుంటతారు; కొన్నిచోట్ల, నేరమోతు వెం
కోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల,
ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ.
చిత్రం 127.13 (తె. 26, 27).

తలగడకర్ర పర్యా. తలకర్ర. పడుగుకోల్లలో
(తలవైపు) దూర్చే పడుగేరుకర్ర (కో. 27).

తలగుడ్డ పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుటాకోనికి
నేసిన ఒట్ట; మామూలుగా, అయిదు (కొన్నిచోట్ల,
2 $\frac{1}{2}$ -3) గజాల పొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక
గజంనుంచి, గజం వైవరచూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల,
అంచుతేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా, తెల్లది; కొన్ని
చోట్ల, రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు
(కో. 8, 9, 24).

తలగూటు 1. చూ. సరిచేసేటప్పుడు, సరిచేసేటప్పుడు,
ఉన్ని పడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర (=రానె) బిగింపు
కోసం నేలలో పాతినకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి; మామూలుగా, ఒకవైపున రెండు, మరొక
వైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.11 (తె. 9)
2. పర్యా. తాచుగూటు(2). తాలగూటు, మగ్గం
గూటు. ఉన్ని మగ్గానికి చేసిన పడుగు బిగింపుకోసం
చివర, నేలలో పాతినకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
మగ్గంతాడు దీనికి తగిలించి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం
315.18, 27 (తె. 3, 7, 9, 25).

తలచిట్టె ఉ. తలచిట్టి, తలపిట్ట, తల్లిట్టి. 1. పర్యా.
తలకట్టుచిట్టె, తలకురుబిళ్ళ, తలచిదత, తలచిట్టె, తలదబ్బి,
తలదాపు, తలవల్ల, తలబల్ల(2), తలబిరుబద్ద, తలమిట్ట,
తల్లిబిడిబద్ద, మట్టుబల్ల(3). పంచె ఆకుల బిగింపుకువేసే
అడ్డబద్దల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (తె. 5, 10,
11, 14, 17, 18, 20, 22-25, 29-32); 2. (-కట్టు).
కమ్మి నేతలో పెద్దపట్టుకుముందు, 3-8 కొలుకుల
దారంతో గీరలుగీరలుగా నేసిన భాగం. చూ. చిత్రం
272.1 (కో. 4, 5, 8); 3. (-కట్టు) కమ్మివక్కన
రెండేసి కొలుకుల దారంతో నేసిన రెండు గీరలు; కొన్ని
చోట్ల, నన్నపట్టె (కో. 6, 7).

తలచిదత చూ. తలచిరత; పర్యా. చూ. తలచిట్టె(1).
పంచె ఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్దల్లో వైది. చూ.
చిత్రం 19 క. 3 (తె. 19).

తలచిరత చూ. తలచిరత (తె. 38)

తలచిల్ల ఉ. తలసిల్ల; పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతుఆకుల విగింపుకువేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (రా. 18).

తలతాడు 1. పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టినతాడు. ఒకవైపు ఆకునుంచి మరొకవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 5, 10, 21, 23; రా. 18); 2. ఉ. తల్లాడు పర్యా. చూ. తలకట్టుతాడు. పంతు తలచిల్లెలకు వైవైపున ఆకుల్ని కలిపి కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 5 (కో. 10).

తలదబ్బు పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతుఆకుల విగింపుకువేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 8 (రా. 11).

తలదాపు ఉ. తల్లాపు; పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతు ఆకుల విగింపుకువేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 9 (కో. 35).

తలనేత బట్ట అడ్డకొనతో బద్దె అవతల నేసిన భాగం (రా. 15).

తలపట్టె 1. పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడై వైవైపున విగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 68 క. 8 (రా. 18); 2. పర్యా. మేరుపుపలక. మరమగ్గంచటంతో నిలువువట్టెలకు విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంప తాళ్ళు కడతారు. నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 116.8 (కో. 12).

తలపలక పర్యా. తలారు, పలక (3), పంకా. కమాను (-రూదివకే కొయ్యపనిముట్టు)కు ఒకవైపున ఉండే వెడల్పు కొయ్యపలక. చూ. చిత్రం 9.2 (కో. 6, 7).

తలపల్ల పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతు ఆకుల విగింపుకువేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (తె. 9).

తలపాగ ఉ. -పాగా; పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసినబట్ట; మామూలుగా, అయిదు (కొన్నిచోట్ల, 2½-3) గజాల పొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజంనుంచి గజంవై వరకూ వెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల, రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు. (కో. 15, 16, 18, 19).

తలపీట పర్యా. అనిబల్ల, కోలబల్ల (1), తలబల్ల (1) పెద్ద అడ్డపీట, పెద్దపీట, వైపట్టె (1), ముంగటిపట్టె, ముంగటిపీట, ముందుబల్ల, మేలుపట్టె, మొదటిపీట.

అనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి, రెండు చాళ్ళతో అనుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 28; తె. 24).

తలపుల్ల రాటి వైపుల్ల; చూ. ఆకు (రా. 18).

తలబల్ల 1. పర్యా. చూ. తలపీట. అనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండు చాళ్ళతో అనుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 29, 31); 2. పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతు ఆకులవిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (కో. 28).

తలవిగుతాడు పర్యా. చూ. తలకట్టుతాడు. పంతు తల చిల్లెలకు వైవైపున ఆకుల్ని కలిపి కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 5 (తె. 33).

తలవిరుతాడు పర్యా. చూ. తలకట్టుతాడు. పంతు తలచిల్లెలకు వైవైపున ఆకుల్ని కలిపి కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 5 (కో. 27, 28).

తలవిరుబద్ద పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతు ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (కో. 29).

తలమిట్ట పర్యా. చూ. తలచిల్లె (1). పంతు ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధలో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 8 (కో. 27).

తలంబ్రాలకోక పర్యా. తలంబ్రాలచీర. పెళ్ళినమయంలో, పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనేచీర; నారింజ పన్నె అంచుపెట్టిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని పసుపు నీళ్ళలో మంచి కట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ప్రధానం చీర మాదిరిగా నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులేకుండా, బొటైకమ్మి పెట్టి నేస్తారు; దీన్ని కట్టుకొనేటప్పుడు బద్దె చింప గూడదట; కొన్నిచోట్ల పచ్చరంగులోగాని, వయిలెట్లోగాని అంచు, కమ్మి పెట్టి నేస్తారు; ఎరుపు, నలుపువన్నెలు మాత్రం పెట్టగూడదట; కొన్నిచోట్ల; ముప్పేటకమ్మి, మూడువేళ్ళ వెడల్పున పచ్చంచుపెట్టి నేస్తారు (కో. 4).

తలంబ్రాలగుడ్డ(లు) పెళ్ళికొడుకు, పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే బట్ట(లు); దీనిమీద తలంబ్రాలు పడతాయి (కో. 3).

తలంబ్రాలచీర రూ. తలవాలచీర; పర్యా. తలంబ్రాలకోక. పెళ్ళినమయంలో, పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనేచీర; నారింజపన్నె అంచుపెట్టిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని పసుపునీళ్ళలో మంచి కట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ప్రధానం చీర మాదిరిగా నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులేకుండా. బొటైకమ్మి పెట్టి నేస్తారు; దీన్ని కట్టుకొనేటప్పుడు బద్దె చింపగూడదట; కొన్నిచోట్ల, పచ్చ

రంగులోగాని, పయిలెట్ లోగాని అంచు కమ్మి పెట్టి నేస్తారు; పరుపు, నలుపు వన్నెలు మాత్రం పెట్టగూడదట; కొన్నిచోట్ల, ముప్పేటకమ్మి; మూడువేళ్ళ వెడల్పున పచ్చంచు పెట్టి నేస్తారు (కో. 7, 8, 11; రా. 18, 24).

తలంద్రాలపంచె రూ. తలవాలుపంచె. పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనే ధోవతి; దీనిమీద తలంద్రాలు వడతాయి (కో. 4).

తలరుమాలు ఉ. తల్రుమాలు; పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసిన బట్ట; మామూలుగా, అయిదు(కొన్నిచోట్ల, 2½-3)గజాలపొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతికగజం నుంచి గజం పైవరకూ వెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా, తెల్లది; కొన్నిచోట్ల, రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు (కో. 23).

తలవాలచీర ఉ. తలవాలనీర; చూ. తలంద్రాల చీర (రా. 15, 17, 18, 23).

తలవాలనెల్లా పెళ్ళికొడుకు, పైన కప్పకోటానికి నేసిన కండువా; తలంద్రాలనెల్లా (రా. 18).

తలవాలుపచ్చడం ఇరవై నాలుగు మూరల పొడుగు, నాలుగు మూరల వెడల్పు చొప్పున రెండు పొరలుగా నేసిన ఒకరకం పచ్చడం; తలంద్రాల పచ్చడం (పెళ్ళికొడుకు కప్పకొనేది) (రా. 15).

తలవాలుపంచె చూ. తలంద్రాలపంచె (రా. 15, 23).

తలవాలురైక పచ్చరంగులో నేసిన రవికెగుడ్డ (రా. 18).

తలారు పర్యా. చూ. తలవలక. కమాను (=దూది ఏకే కొయ్యలపనిముట్టు)కు ఒకవైపున ఉండే వెడల్పు కొయ్యలక. చూ. చిత్రం 9.2 (కో. 5).

తల్లికొయ్య పర్యా. చూ. తలకొయ్య. తలపీటకు ఉండే (మొదటి చాలు) కొయ్య(లు); వెనకపీట కొయ్యలకంటె వీటి సంఖ్య ఎక్కువ. చూ. చిత్రం 45 క. 5 (కో. 34).

తల్లితాడు పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చపడుల్లో, పోగుల వరన చెదరకుండా దారం దూరస్తారు; కొన్ని చోట్ల పన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 8).

తల్లిపడుగు పర్యా. బొడ్డు(7). రెండంచలకూ మధ్య భాగంలో ఉన్న నేతపనుగు (కో. 7).

తల్లిప్రేమ ఒకరకం అడ్డకం డీకైను; కొయ్య అచ్చులతో, నాలుగయిదు రంగుల్లో అద్దుతారు; ఉదా: ఆకు పచ్చ, నలుపు, పసుపుపచ్చ, ఎరుపు, నలుపు. చూ. చిత్రం 288 ద. 1 (రా. 24).

తల్లిబాడరు ఉ. - బాటరు. నాలుగయిదు రంగులు వరసగాకెట్టి నేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 7).

తల్లివిడిబద్ద పర్యా. చూ. కలచిట్టె(1). పంతులుకుల విగింపుకునే అడ్డబద్దల్లో పైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (కో. 31).

తల్లివాసుంపీర పెళ్ళికూతురి తల్లికి (వియ్యపురాలు) కెట్టె చీర (కో. 15, 17).

తవిటి చూ. తొగట (కో. 92).

తవుడు వస్త్ర దంపిగా వచ్చేపొడి; దీన్ని దవలిపురుగులకు ఆవారంగా నేస్తారు (తె. 17).

తళ్ళుతీర్పు (క్రి.) (< తడులు-) నూలుకు, తడి (=నూలుద్రావకం, పటికపేసి తయారుచేసిన రంగు), అద్దటం; తడిరంగులో లడిలుపేసి పిసుకతారు (కో. 4).

తాట చెట్టు వెరకు (కో. 8).

తాటపొద్దు(లు) ఒకరకం కమ్మి నేసిన చీర(లు) (రా. 192).

తావీనార ఉ. తాటూర. తాటికమ్మలు చితకగొట్టి నేసిననార; తాళ్ళుపేరటానికి, తడవకట్టుకు వాడతారు (కో. 11-13, 80).

తావీబద్ది నాలుగు పోగులుకలిపి పురికెట్టిన దారం; పేరంటాలచీర చెరగులో నేస్తారు (కో. 4).

తాత్తెకుకమ్మి ఉ. తాత్తెక్కుమ్మి. తెత్తెకు వెడల్పున కడ్డిమాదిరిగా నేసిన ఏకాంశికమ్మి (కో. 18).

తాత్తెకంచు తెత్తెకు వెడల్పున నేసిన అంచు (కో. 6; రా. 17).

తాడు 1. పర్యా. సేరు(లు). సేరుకోల(=దూది మాచే ఒకరకం తక్కుడకట్టె)కు సేరుబద్దలు వేలాడ దీసినతాడు. చూ. చిత్రం 12.3 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకులతాడును, కదురును కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 7, 13, 16, 17, 20, 22, 23, 26, 32, 33-37; తె. 2.10, 18; రా. 1)

3. పర్యా. చూ. గుమ్మి దారం. రాటిఆకులు పై వీ కిందివీ, కలిపి కట్టినదారం చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (తె. 6, 7, 21-27, 29, 31, 32, 37); 4. పర్యా. చూ. వడిదారం(2). డక్సా రాట్నం చెక్రన్నీ గంటాన్నీ కలిపే గట్టిదారం; దీని వల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (కో. 7, 35; రా. 1); 5. అడ్డగుమ్మి ఆకులు కలిపి కట్టిన దారం (తె. 8); 6. (-పన్ను) పర్యా. చూ. ఊడై

తాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి, కింది గూటానికి బిగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 5 (కో. 9, 10, 12-15, 18, 19, 25, 27, 28; 30, 31; తె. 1, 3-6, 9-17, 18,

22, 24, 38; రా. 4, 18, 17, 23, 24); 7. పర్యా. చూ. వడి(దారం)(3). అచ్చుకట్టేబుప్పుడు, అచ్చుకల్లకుకట్టే పురదారం; కొన్నిచోట్ల, మిషను రీలు దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకుచుట్టి, తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి(రా. 19); 8. పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకు, పైన కట్టినదారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 3; రా. 1); 9. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టి మీద, చేదుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగు దారం; దీనికొనలు, చేదుబొందులు - కొన్నిచోట్ల, కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (రా. 20); 10. పర్యా. చూ. పంటిగుది. దోనెగాడిలో బద్దెవచ్చు బిగించటానికి, పుల్ల (=పన్ను) కు కట్టినతాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (కో. 7, 10; తె. 7, 14); 11. పర్యా. చూ. పలకమూత్రం. చేతిమగ్గం పలకను పైనుంచి వేలాడదీయటానికి పలక బుజానికి కట్టినదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 6 (కో. 14); 12. పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 8, 14, 18, 24).

తాడుకొయ్య ఉ. -కొయ, -గొయ్య. 1. పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతిఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 19; తె. 4, 5, 17, 21, 24, 29, 38); 2. పర్యా. చూ. పావుచెక్కల గూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు మడిమ దగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనక తాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్రంగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 22); 3. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి, నేతమోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగుబిరుపెట్టటానికి వెనకుగుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోకు పెడకోలకుకట్టి దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 9, 21, 30-32).

తాడుకోలకడ ఉ. -కొల్కడ. గొంగడి నెయ్యటానికి చాపిన ఉన్నిపడుగు బిగింపుకు, మగ్గంతాడుతో. తల గూటానికి వేసిన కొలికి; చూ. తలగూటం (తె. 11).

తాడుగుంజ పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గం మీద, నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేత పనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతిఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (తె. 19, 20).

తాడుగూటం 1. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోకు పెడకోలకుకట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 3); 2. పర్యా. చూ. చేతిగూటం(2). గొంగడినేనే మగ్గంతాడు బిగింపుకు పనివాడి కుడిచేతి దగ్గర, నేలలో పాతినకొయ్య. చూ. చిత్రం 31 బ క. 4 (తె. 2, 25); 3. పర్యా. చూ. తలగూటం(2). ఉన్ని మగ్గానికివేసిన పడుగు బిగింపుకోసం చివర నేలలో పాతినకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; మగ్గంతాడు దీనికి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 315 క. 18 (తె. 11, 28).

తాడుపొగడ ఉ. -పొగడి. అచ్చుకర్రమీద బిగించే కొడితాడు వేస్తటానికి పనిసచ్చేసుాలు (కో. 20).

తాడుపేనుబండి పర్యా. చూ. బట్న(1). పన్నె కట్టుబడిలో ఈనెలు బిగించటానికివాడే దారం పురిపెట్టే కదురు; మామూలుగా దీనికి కొయ్యదిండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 3 (కో. 28).

తాడుబట్టుకొయ్య పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకు కట్టేకొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (తె. 80).

తాడుబిక్కియ్య పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16.

తాడుబేనుపుల్ల పర్యా. చూ. బట్న(1). పన్నెకట్టు బడిలో ఈనెలు బిగించటానికివాడే దారం పురిపెట్టే కదురు; మామూలుగా, దీనికి కొయ్యదిండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 3 (కో. 23).

తాడుమగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనే సేటప్పడు, పేకదారం నెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుంతేది; మగ్గంపలక, పన్నె ఒక కొయ్యచక్రంలో బిగించి, పైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు; చూ. మగ్గంచట్టం. చూ. చిత్రం 108 (కో. 20).

తాడేనుగర్ర పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గం మీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టేకొయ్య; నేతపని

వాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (కో. 22).

తాన ఉ.తాను. తివానీనేతలో నిలుపుకువాడే నూలు (కో. 18; తె. 17).

తానపోయు (క్రి.) తివానీనేతలో నిలుపుకు వాడే నూలులో కింది పోగులకు, పై పోగులకు మధ్య అనులు పడేట్టు ఆనుపొయ్యటం (తె. 17).

తానిరేషం? నానీరకం పట్టు (రా. 21).

తాను (ఒహు. తాండు. తాన్లు) 1. చొక్కాలగుడ్డ (కో. 18, 26-28, 31); 2. ఇరవై నాలుగు గజాల పొడుగుగుడ్డ (కో. 9).

తానుపుల్ల పర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. చేతినాడె గాడిలో, అడ్డంగా బిగించినపుల్ల; పేకపోగు చిక్కువడ కుండా సాఫుగారావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 చ. 2 (రా. 14).

తానె 1. ఉ. తాని; పర్యా. చూ. ఆను(1). పడుగు నూలు పోనే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (తె. 15-17; 26, 27, 31-33; రా. 18); 2. అంప భానానేతకోసం పడుగునూలు పోనే కొయ్యపనిముట్టు; చూ. ఆను (తె. 17).

తానెకాలు పర్యా. చూ. ఆనుఉంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 27).

తానెకొయ్య 1. ఉ. -గొయ్య; పర్యా. చూ. ఆను కొయ్య(8); ఆనుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టి వచ్చేట్టు ఆనుకు నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (తె. 15, 27, 31-33); 2. అంప భానానేతలో నిలుపుకువాడే నూలుచుట్టే కొయ్యపుల్ల (లు); తానెకు బిగించినవి (తె. 17).

తానెకోడు రూ. టానికోడు; పర్యా. చూ. పూను గర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రల తాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటు వంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (తె. 1).

తానెకోడుతాడు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 1).

తానెకోల(కట్టె) ఉ. తానికోల, తానికోలు; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చు కర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా

అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్ర తాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి. ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (తె. 1, 2, 4, 6; రా. 14-16, 18, 22-24).

తానెకోలకట్టెతాడు ఉ. తాని; పర్యా. చూ. అచ్చు గుద్(2); మగ్గంలో, పూనుగర్రకు కట్టినదారం; అచ్చు కిందికర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (రా. 15).

తానెగుడితాడు పర్యా. చూ. అచ్చుగుద్(2). మగ్గంలో, పూనుగర్రకు కట్టినదారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (తె. 6).

తానెదొడ్డి ఆనుపీటల మధ్య నుండు. చూ. చిత్రం 45 క. 9 (తె. 16).

తానెపట్టె ఉ. తాని; పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆను కొయ్య(=ఆనుకు బిగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (రా. 18).

తానెపీట 1. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (=ఆనుకు బిగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్ని చోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (తె. 26, 32, 33); 2. పర్యా. చిటికెపీట. చిటికె అడ్డకంలో నూలుతోడే కొయ్యపనిముట్టు; అనుమాదిరిది. చూ. చిత్రం 285 (తె. 11).

తానెపుల్ల ఉ. తాని; పర్యా. చూ. ఆనుకొయ్య(8). ఆనుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టి వచ్చేట్టు ఆనుకు నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (కో. 18; తె. 16; రా. 18).

తావనకొయ్య పర్యా. చూ. కొలతకొయ్య. ఆను పొడుగుపీటమీద అమర్చిన కొయ్య(లు); పడుగు పెంచు కోటానికిగాని, శక్రించుకోటానికిగాని ఇవి పనికివస్తాయి. చూ. చిత్రం 45 ట. 2-5 (కో. 33).

తావుచెక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం పొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా అపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 14).

తామరకమలం అందులో తామరఆకు, తామరపువ్వుల బొమ్మలు సేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 189 (తె. 4).

తామరపువ్వుపేమ పర్యా. చూ. కమలం(పేమ). తామరపువ్వు ఆకారంలో అందులో సేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 189 (రా. 8).

తాంబూచీర అంచులో పెద్దగీరలు-తెలుపు, తొగరు, నలుపురంగుల్లో-వడెట్లు నేసిన చీర (తె. 24).

తాంబూలతట్ట తివాసీ నేతలో వచ్చే ఒకరకం డిక్షెను (తె. 10).

తాంబూలపుచీర ఉ. తాంబూలపునీర, తాంబూలపు నీర; చూ. తాంబూలంచీర (తె. 15; రా. 16).

తాంబూలపొల్ల (< తాంబూలపువల్ల) ఉ. తాంబూల పొల్ల; పర్యా. చూ. ప్రధానంచీర. లగ్ననిశ్చయసమయంలో (తాంబూలాలు పుచ్చుకొనేటప్పుడు) మగపెళ్ళివారు, పెళ్ళికూతురికి పెట్టేచీర; కొన్నిచోట్ల పట్టుది; పచ్చరంగులోగాని, వయలెట్ రంగులోగాని రెండు వేళ్ళవెడల్పు అంచులు, బెత్తెడు వెడల్పు కమ్ములు నేస్తారు; మామూలుగా, తెల్లచీర; ఇటీవల కొన్నిచోట్ల, ఆకుపచ్చ, వసుపుచ్చ, గులాబి మొ. రంగుల్లో నేస్తున్నారు; మూరెడు పొడుగు కొంగు రంగులోను, జరీలోను నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, బీరపువ్వు, తెలుపు పోగులు వరసగాపెట్టి అంచులో డిక్షెన్లు నేస్తారు; ఎరుపు, నలుపు రంగులు మాత్రం వాడరట (తె. 14).

తాంబూలంచీర ఉ. తాంబూలంచీర, తాంబూలంచీర, తాంబూలంచీర, తాంబూలంచీర; చూ. తాంబూలపుచీర; పర్యా. చూ. ప్రధానంచీర. లగ్ననిశ్చయ సమయంలో (తాంబూలాలు పుచ్చుకొనేటప్పుడు) మగపెళ్ళివారు పెళ్ళికూతురికి పెట్టేచీర; కొన్నిచోట్ల, పట్టుది; పచ్చ రంగులోగాని, వయలెట్ రంగులోగాని రెండువేళ్ళ వెడల్పు అంచులు, బెత్తెడు వెడల్పు కమ్ములు నేస్తారు; మామూలుగా, తెల్లచీర; ఇటీవల కొన్నిచోట్ల, ఆకు పచ్చ, వసుపుచ్చ గులాబి మొ. రంగుల్లో నేస్తున్నారు; మూరెడుపొడుగు కొంగు రంగులోను, జరీలోను నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, బీరపువ్వు, తెలుపు పోగులు వరసగాపెట్టి అంచులో డిక్షెన్లు నేస్తారు; ఎరుపు, నలుపు రంగులు మాత్రం వాడరట (తె. 13; రా. 17, 23, 24).

తాంబూళం రూ. స్థాంబాలం. పెద్ద ఇత్తడి పళ్ళం; దీంట్లో దనలికాయలు పోస్తారు (తె. 17).

తార(పన్నె) 1. ఒకరకం నిలంరంగు; అంజలి. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 8, 10, 12, 26, 35, 36); 2. నిలంరంగులో నలుపువాయ (కో. 11).

తారపన్నెచీర తేతనిలంరంగు చీర (కో. 28).

తారామండలం 1. ఒకమాదిరి ఎర్రంచుపెట్టి నేసిన మేలిరకంచీర (తె. 18); 2. కవీల, తెలుపు, కిర్మిడి రంగుల్లో పట్టు, నూలుకలిపి నేసినచీర (తె. 5).

తారు 1. పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొన అరిగిపోయిందా బిగించిన ఇనవహొన్ను; కొన్ని చోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.

చిత్రం 181 క. 1 (తె. 31); 2. పర్యా. చూ. తంతె (8). ఇనవపడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి. చూ. చిత్రం 182 చ. 13 (తె. 32).

తారుపిన్ని (< -pin) నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో తెగిపోయిన పోగును దగ్గరికి లాగటానికి, పన్నెగూడులో నుంచి పోగులను తియ్యటానికి వాడే ఇనవముల్లు; కంటాణి మాదిరిది. చూ. చిత్రం 189 (తె. 18).

తార్పిన్ (హిం. తార్-) పర్యా. చూ. బెంతికడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చే పుల్ల; మామూలుగా, ఇనవది; కంటాణిలాంటిది; దీనికి పడును ఉన్నవైపు, పోగు దూర్చటానికి చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, రెండోవైపు పిడిఉంటుంది; అచ్చుకట్టేవాళ్ళవాడుక. చూ. చిత్రం 94 (తె. 21).

తాళ్ళరాబీ ఉ. తాల్ల- ఒకరకంరాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 31 చ (కో. 25).

తాళం ఉ. తాలం. ?మరాఠీలో బెండకాయచెక్రం వక్కున బిగించిన ఇనవరేకు (కో. 4).

తిక్కడ్ ఉ. టిక్కడ్, తిక్కడి; పర్యా. తక్లి(1). చేతిలో నూలు వడితే ఇనవపుల్ల; రాట్నుం కదురుకుంటే చిన్నదిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 17.3 (తె. 12, 13)

తిక్కనార (< ? తనార) అనానమొక్క మాదిరి ఒకరకం మొక్కనుంచి తీసిన నార (కో. 20).

తిక్కిడి 1. రూ. తిక్కుడు. నారనుంచి దారంతినే కదురు(పుల్ల); చివర నన్నపుల్లలు బిగించింది. చూ. చిత్రం 300 (కో. 13, 14; రా. 21); 2. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంట మొ. వాటికి దీనికి తగలించిన చిలకనుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (తె. 17).

తిక్కిడిపుల్ల(లు) తిక్కిడికట్టుబడిలో, చివరబిగించిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 300 (రా. 21).

తిక్కిడిమొద్దు పర్యా. చూ. దూపిరి(8). రాటి తిరగటానికి, రాటిమూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 17).

తిక్కు (క్రి.) పర్యా. చూ. తోము. గంజి వడగట్ట టానికి గుడ్డలో పోసి రుద్దటం; పామటం (రా. 18).

తిక్కుడు చూ. తిక్కిడి(1) (కో. 15).

తిడి పర్యా. చూ. లడి(1). పెట్టెలో ఉండే నూలు కట్ట; ఏ నెంబరునూలో, అన్ని లడిలు ఒక్కొక్క పెట్టెలోఉంటాయి; లడిబరువు = $\frac{\text{పదిపాన్లు}}{\text{నూలు నెంబరు}}$ (రా. 11).

తిప్ప (క్రి.) రూ. తింపు; పర్యా. చూ. తోడు. పంటకుగాని, డబ్బాకుగాని నూలు చుట్టటం (కో. 2; తె. 4, 5; 12, 14-16, 19, 29; రా. 11, 14).

తిప్పకర పర్యా. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 30).

తిప్పకొయ్య ఉ. తిప్పకొయ్య; రూ. తిప్పకొయ్య; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిర్రు పెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతికంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 28, 37).

తిప్పచెయ్యి ఉ. -చెయ్యి, -జెయ్యి, -సెయ్యి, సెయ్యి. 1. రూ. తిప్పచుచెయ్యి (2); పర్యా. చూ. చెయ్యి (2). రాట్నం ఇరుసుతిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 22-28, 31-33, 36); 2. పర్యా. చూ. చెయ్యి(3). డబ్బాలరాట్నం ఇరుసు తిప్పే పిడి; ఇది కుడిచేతివైపున ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 11 (కో. 26, 28); 3. రూ. తిప్పచుచెయ్యి(1); పర్యా. చూ. చెయ్యి (1). పత్తిరాట్నం తిప్పటానికి కుడివైపు నిలుపుకొయ్యకు బిగించిన పిడి. చూ. చిత్రం 1.7 (కో. 36).

తిప్పజెవు పర్యా. చూ. చెయ్యి(1). రాట్నం ఇరుసుతిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 34).

తిప్పడుకడ్డి పర్యా. చూ. చెయ్యి (3). డబ్బా రాట్నం ఇరుసు తిప్పే పిడి; ఇది కుడివైపున ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 11 (రా. 20).

తిప్పడుగొయ్య పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంతుకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 29).

తిప్పడుచెక్క పర్యా. చూ. చెయ్యి(1) రాట్నం ఇరుసు తిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (తె. 7).

తిప్పడుచెయ్యి 1. చూ. తిప్పచెయ్యి(3) (తె. 12, 13); 2. చూ. తిప్పచెయ్యి(1) (కో. 9, 15).

తిప్పడుపీట పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంతుకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 20).

తిప్పడుబొమ్మ పర్యా. చూ. చెయ్యి (2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 4, 5, 14; రా. 8, 10, 20).

తిప్పడుమొద్దు పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంతుకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే మొద్దు. చూ. చిత్రం 28 (తె. 23).

తిప్పపుల్ల ఉ. తిప్పల్ల; పర్యా. చూ. చెయ్యి (2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 38).

తింపు (క్రి.) చూ. తిప్ప (తె. 29, 30).

తిరగడ 1. చూ. తిరిగిజీ (2) (రా. 10); 2. ఉ.

తిరగడి, తిరగుడు; చూ. తిరుగుడు (1) (రా. 5, 6, 11-13, 15, 19, 19, 19 బ)

తిరగడతాడు పర్యా. చూ. తిరుగుడుగుది. తిరుగుడుకు రెండువైపులా కట్టిన తాళ్ళు; ఊడై అడ్డపట్టును పడుగేచుకరలను కలిపేవి. చూ. చిత్రం. 71.2 (రా. 12, 15, 18).

తిరగడదబ్బి పర్యా. చూ. అకు (5). రాటికి కిందా వైనా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 81 క. 8 (రా. 10).

తిరగలి చూ. తిరుగుడు (1) (కో. 6).

తిరగలిపీం తిరుగుడును ఊడై అడ్డపట్టుకు కలిపే తాడు బిగింపుకోసం తిరుగుడు పిడికి బిగించిన ఇనుపుల్ల. చూ. చిత్రం 71.2 (కో. 6).

తిరగలిపిడి తిరుగుడు బిళ్ళలో దూర్చిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 71.1 (కో. 6).

తిరంజెనీఖానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒకరకం దీక్షైను (తె. 17).

తిరమనిఅంటు ఉ. తిర్మనంటు. పట్టుకుపెట్టే పరిగంజిలో కలిపే ఒకరకం జిగురు; చూ. తిరవనిఅంక (తె. 21).

తిరమలకొండడు మార్కండేయపురాణం తెలుగులో రాసిన పదిగె రాజు. (కో. 3).

తిరవనిచిట్టై తిరవనిరంగులో కమ్మిలోనేసిన గీరలు (కో. 4).

తిరవనిబంక (<? తిరుమణి-) తిరవనిచెట్టు జిగురు; పట్టుకుపెట్టే గంజిలో కలుపుతారు (తె. 5).

తిరి 1. అంపుల్లో జరిపెట్టి నేసేటప్పుడు, పోగులు అతుక్కోటానికి జిగురుపూసే పుల్లకు చివరచుట్టిన గుడ్డ. చూ. చిత్రం 139.2 (రా. 8); 2. ఒత్తిమాదిరిగా చుట్టినదారం; కృత్రిమపు పట్టుగాని, జరిపోగులుగాని ఒత్తిగా చుట్టి చేత్తో దీక్షైస్తు తీస్తారు (కో. 2).

తిరిగిజీ ఉ. తిరిగిని; 1. పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి, అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 34 (రా. 17); 2. రూ. తిరగడ (1). పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంతు మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలపవంశి నూలుతోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 16, 17).

తిరిగిజీకడ్డి పర్యా. చూ. మాలం (1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా, ఇనుపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టు ఒడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (రా. 16).

తిరిగిజీవట్టం ఉ. తిరిగినివట్టం; పర్యా. చట్టం (1).

దంత్రం (1). అడ్డగుమ్మి అమచ్చే కొయ్యవట్టం; చూ. దొడ్డి. చూ. చిత్రం 42 (రా. 17).

తిరిగిజీవిష్ట పర్యా. చూ. చిష్ట (1). రాటిపై బద్దలను బిగించి, వాటి మధ్య బోర్లించి కట్టిన చిష్ట; మామూలుగా, కొబ్బరిచిష్ట వాడతారు; ఇది రాటి నూలం మీద తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (రా. 17).

తిరిగిజీమొద్దు పర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరగటానికి, రాటి నూలానికి ఆధారంగా ఉన్నకొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (రా. 16).

తిరుగుడు 1. రూ. తిరగడ (2). తిరగలి; పర్యా. సరితిరుగుడు. చాపిన పడుగును తిరగవెయ్యటానికి ఉపయోగించే కొయ్య పనిముట్టు; దీన్ని ఊడైతుగాని, సరిగుంజుకుగాని తాళ్ళతో కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇన పది; కొన్నిచోట్ల, తాడు. చూ. చిత్రం 71 (కో. 6; తె. 18, 19, 22, 23, 29, 33; రా. 21); 2. పర్యా. చూ. వంకెన. పడుగు బిగింపుకోసం, పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనప కొక్తైల గొలుసు; కొన్నిచోట్ల, వారి జనుల వాడుక. చూ. చిత్రాలు 70 ట, త (తె. 13, 27, 28); 3. పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గంమీద అచ్చుతాడు తగిలించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగు కర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల, ఇటు వంటివి, చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చు తాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 3, 7).

తిరుగుడుఅడ్డ పర్యా. చూ. దిండు (7). డాబీలో అడ్డంగాబిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్లపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; దీనికి చివర ఇనప ఊచలవట్టంగాని, రేకు పళ్ళుచెక్కుగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 క. 1 (కో. 36).

తిరుగుడుకట్టె 1. పర్యా. చూ. చెయ్యి (2). రాట్టుం ఇరుసు తిప్పే కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 9); 2. పర్యా. చూ. వైపట్టె (3). పుల్లిరుసు చెవుకట్టకు ఆధారంగా, వైన బిగించిన పొడుగుచెక్కు. చూ. చిత్రం 121 ప. 5 (కో. 3); 3. పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన, రోకలి వంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 5).

తిరుగుడుకట్టెదారం పర్యా. చూ. పుల్లిరుసుతాడు. పుల్లిరుసుకువేసిన అచ్చుపూత్రం; వాయితాడు. చూ. చిత్రం 121 చ. 5 (కో. 5).

తిరుగుడుకర్ర పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన, రోకలివంటి గుండ్రటి, పొడుగు కర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు, అచ్చు తాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 6, 7, 10-12, 14, 16, 18; తె. 13, 15; రా. 2, 20).

తిరుగుడుకర్రగుబ్బ పర్యా. చూ. చెవుకట్టు (2). పుల్లిరుసు నిలవటానికి, వైపట్టికి బిగించిన చెక్కు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 12).

తిరుగుడుకర్రచెవు పర్యా. చూ. చెవుకట్టు (2). పుల్లిరుసు నిలవటానికి, వైపట్టికి బిగించిన చెక్కు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121, చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 7).

తిరుగుడుకర్రతాడు పర్యా. చూ. పుల్లిరుసుతాడు; పుల్లిరుసుకు వేసిన అచ్చుపూత్రం; వాయితాడు. చూ. చిత్రం 121 చ. 5 (కో. 18).

తిరుగుడుకొండి 1. ఉ.-గుండి; పర్యా. కొండి (2). ఊడై అడ్డపట్టెకుగాని, సరిగుంజుకుగాని బిగించిన ఇనప పనిముట్టు; చూ. గొలుసు (రా. 1); 2. పర్యా. చూ. గడ్డగోడు. ఊడై అడ్డపట్టెకుగాని, సరిగుంజుల అడ్డ పట్టెకు గాని బిగించిన ఇడివకొండి; దీనికి, సరిబిగింపు కోసం వేసిన వంకెన కడియంగాని, తిరుగుడుగాని తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 63 గ. 1 (తె. 18).

తిరుగుడుకోల పడుగును తిరగవెయ్యటానికి కట్టిన కర్ర; ఇది ఒకవైపు పడుగును, రెండోవైపు అడ్డ కట్టెను కలుపుతుంది (తె. 20).

తిరుగుడుగుడి ఉ.-గుడి; పర్యా. గుడితాడు (2). తిరగడతాడు, సరిగుడి. తిరుగుడుకు రెండువైపులా కట్టిన తాళ్ళు; ఊడై అడ్డపట్టెను, పడుగేరుకర్రలను కలిపేవి. చూ. చిత్రం 71.2 (తె. 18, 20, 22, 23, 33).

తిరుగుడుగుండు పర్యా. చూ. మేరుపువలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలుపుపట్టెలకు వైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేత వేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంవందిరిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (తె. 11).

తిరుగుడుచెక్కు పర్యా. చూ. చెవుకట్టు (2).

పుల్లిరును నిలవటానికి, పై పట్టికి విగించిన చెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; దేవాగులవాడుక. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 7).

తిరుగుడుదోన పర్యా. చూ. ఎరుదుదోనె. మగ్గించిన, పడుగునాలు చుట్టే కొయ్యదూలం; రోకలి మూదిరిది; కొన్నిచోట్ల, నలువలకలది; మలగర్రకు మారుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 110.1 (రా. 4.5)

తిరుగుడుపంపి ఉ.-బంటి, -బంటె; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిమట్టు; పంటె మొ. నాటికి దీనికి తగలించిన చిలపమంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 81 (తె. 80-82).

తిరుగుడువిళ్ళ పర్యా. చూ. చెవుకట్టు (2). పుల్లిరును నిలవటానికి, పై పట్టికి విగించిన చెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 3).

తిరుగుడునలక ఉ.-నలాకి. ఊడై అడ్డపట్టుకు గాని, సరిగుంజల అడ్డపట్టుకుగాని విగించిన ఇనపఊచ; దీనికి పడుగును విగించే తిరుగుడు తగిలిస్తారు (తె. 19, 22).

తిరుగుడుసీకు పర్యా. చూ. గద్దగోడు. ఊడై అడ్డపట్టుకుగాని, సరిగుంజల అడ్డపట్టుకుగాని విగించిన ఇనప కొండి; దీనికి సరివిగింపుకోసం నేసిన వంతెన కడియం గాని, తిరుగుడుగాని తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 68 గ. 1 (తె. 20).

తిరుచున్నంపట్టు పచ్చిపసుపు రంగు; తిరుచూర్ణం రంగు (కో. 9).

తిరుచూర్ణంపచ్చ పచ్చిపసుపు (=గడపపచ్చ) రంగు; తెమను (కో. 7).

తిరుమంజిరంగు పర్యా. కిర్మింజి. కప్పు (=తేలిక) ఎరుపు (రా. 22).

తిరుమళ్ళంచు మూడు రంగుకడ్డిలు నేసిన అంచు (కో. 8).

తిరుమళ్ళంచుకమ్మి మూడు పట్టెలు పడెట్లు నేసిన ఒకరకం కమ్మి (కో. 3).

తిలక్ రంగు ఓవట్టి నురంగు (కో. 12).

తివాటు నాలుగుచీర (=ఉరుపు)ల నేతకు సరిపడే మొత్తం పడుగు (రా. 13).

తివాటెత్తు (క్రి.)? సరిచేసినపడుగులో కింది పోగులూ పై పోగులూ పాయలు పాయలుగా విడదీసి చాపటం; నాలుగు చీరల నేతకు సరిపడే పడుగు; ఇలా విడదీస్తే ఆరు చీరలనేతకు పనికి వస్తుంది (తె. 2, 6).

తివాటువేయు (క్రి.) ఉ. తివాటేయు 1. సరిచేసిన పడుగు మొత్తం, నేయవలసిన ఉరువులకు సరిపడేటంత

పోరలు వెయ్యటం; పడుగులో అనిపోగులు నాలుగు వేళ్ళకు తగిలించుకొని. పడుగును నాలుగు భాగాలుగా విడదీసి, ఒక్కొక్క కొలికి చొప్పున అచ్చతుకుతారు; కొన్నిచోట్ల, అనిపోగుల వెంబడి కర్రలు ఎక్కించి తివాటు వేస్తారు; మామూలుగా, పడుగును 4-8 భాగాలుచేసి అచ్చతుకుతారు. చూ. చిత్రం 105 (తె. 3; రా. 13); 2. సరిచేసిన పడుగులో కింది పోగులూ పై పోగులూ పాయలు పాయలుగా విడదీసి చాపటం (రా. 18, 22).

తివాసీ ఉ. తివాచి. తివాచీ. ఉన్ని దారంతో ఒత్తుగా నేసింది; కింద పరుచుకొనేది. చూ. చిత్రం 320 (కో. 16; తె. 10, 17).

తివాసీకత్తి తివాసీ నేసేటప్పుడు, పడుగులో ఉన్ని పోగులను ఎక్కించి, కొనలు కోనే కత్తి. చూ. చిత్రం 322 చ (తె. 10).

తివాసీమగ్గం పర్యా. మాకు (1). తివాసీలు నేసే మగ్గం. చూ. చిత్రం 320 (తె. 10, 17).

తివ్వ చూ. తీగ (రా. 28).

తీగంచు పర్యా. తీగబోర్డరు, అతబోర్డరు. తీగ మూదిరి డిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 147 (కో. 15, 19; తె. 25).

తీగపారిజాతమంచు తీగ, పారిజాతంపువ్వు కలిసిన డిత్తెను అంచు. చూ. చిత్రం 162 (తె. 14).

తీగపేటు తీగమూదిరిగా (అంచులో) నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 147 (కో. 16).

తీగబుగిడి ఉ. తీగబొగిడి, తీగెబుగిడి. 1. నేతలో తీగ, బుగిడి పడెట్లు నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 170 (తె. 8, 25); 2. అంచునేతలో బుగిడికింద చాపుగా, రెండు వరసల్లో ఏటవాలుగాపడెట్లు నేసిన డిత్తెను (తె. 12).

తీగబేలు నాలుగుఆకులు, తీగ వరసగా నేసిన డిత్తెను (తె. 21).

తీగబోర్డరు పర్యా. తీగంచు. తీగమూదిరి డిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 14 (రా. 24).

తీగమద్దికాయచీర నేతమధ్యలో తీగ, మద్దికాయ నమూనాల్లో డిత్తెను నేసిన చీర (తె. 11).

తీగమల్లికడ్డి తీగ, ఆకులు, మొగ్గలు వరసగా కొంగులో పడెట్లు నేసిన డిత్తెను (తె. 21).

తీగముదాకలు అంచులో నేసే ఒకరకం తీగ డిత్తెను (తె. 7).

తీగవరసబేలు అంచులో, తీగలవరస మూదిరిగా నేసిన ఒకరకం డిత్తెను. చూ. చిత్రం 147 (తె. 16).

తీగ ఉ. తీగ; రూ. తివ్వ; పర్యా. తంతె (2).

మరాను కట్టుబడితో, ఆకుల విగింపుకోసం చుట్టిన ఇనపతీగ(లు) (కో. 11, 12, 14-16, 18, 20, 21, 38).

తీగెదండవాదిపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం తీగ డిజైను (కో. 20).

తీగపత్తిపువ్వుచీర ఉ. -సీరె. ఒకరకం డిజైనులో నేసిన చీర (తె. 11).

తీగపెట్టు (క్రి.) పకేముందు, దూదిని పొడుగ్గాలాగి, మెత్తగా చెయ్యటం (కో. 33, 34).

తీగకోభ ఉ. -కోబ. అంచులో నేసే ఒకరకం డిజైను (తె. 25).

తీతకమ్మి మూడుమొగ్గలు పడెట్టు నేసిన కమ్మి (కో. 33, 34, 36, 37).

తీతబొత్తంచు ఒకరకం చిన్నఅంచు; చీరలకు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 256 (కో. 25-28, 31, 33, 36).

తీనోకోరి అంచులో నేసిన మూడుగింలు. చూ. చిత్రం 185. 3 (తె. 24).

తీనోతార్ మూడుపొగుల దారం; ముప్పొగు; తివాసీనేత పనివాళ్ళ వాడుక (తె. 17).

తీనెగుంత ఉ. తీని; పర్యా. చూ. వాదాడి (1). మగ్గంచట్టం కిందికాగం (=తొట్టి ఉన్నవైపు) నేతనేసేటప్పుడు ముందుకు, వెనక్కు. జరగటానికి అనువుగా చేసిన పల్లపుచోటు; ఇటువంటివి, మగ్గం గుంటకు రెండువైపులా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల, వీటిలో కండెజుచలు వేసుకొంటారు. (రా. 4, 6, 15).

తీపుకొయ్య చూ. తిప్పకొయ్య (కో. 34).

తీపుతాడు 1. అచ్చుకట్టే జుత్తం నిలుపుకొయ్యలకు అచ్చుకర్రను విగించేదారం; ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 చ. 1 (కో. 33, 35, 37); 2. పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గంమీద నేతపడు గును బిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు, పెడకోలకు మధ్యగాకట్టి, మిడిగుంటానికి మెలివేసి, రెండోవైపు చేతి గూటానికి కడతారు; నేత, దగ్గరికి రావటానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి విగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 122క. 1, 127. 15 (కో. 31, 34).

తీర్పుగు (< తీర్పు + అగు) అనుపొయ్యటం. పూర్తి కావటం (తె. 12).

తీర్పుచివ్వ ఉ.-చివ.-నీవ. 1. అచ్చుకట్టే జుత్తం అడ్డపట్టై కొయ్యలకుగాని, నిలువుపట్టై కొయ్యగాని విగించిన కర్ర (కో. 26); 2. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడి దారాల లంకెల్లో, పొగులు చెదరకుండా, దూర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, నన్నతెత్త; ఇటువంటివి రెండు, జుత్తం అడ్డపట్టై కొయ్యకు, నిలువుపట్టై కొయ్యకు విగిస్తారు (కో. 26, 33).

తీర్పుచేయు (క్రి.) 1. పన్నె ఈసెల కొనలు మొన చేతేటట్టు కత్తితో గీరటం (కో. 33); 2. అచ్చుకట్టే టప్పుడు, కర్రలకు కట్టిన దారపు పడులను సరి చెయ్యటం; ఒకకర్రలోగాని, బద్దతోగాని చేస్తారు (కో. 27, 31, 33, 35).

తీర్పుబద్ద ఉ. తీరుబద్ద. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, కర్రలకు కట్టిన వడిదారాలు సరిచూసుకోటానికి, వాటి మెలికల్లో దూర్చిన బద్ద (కో. 27).

తీర్పుబిళ్ళ ఉ.-బిల్లి; పర్యా. చూ. వకిబిళ్ళ(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి, అచ్చువదులలో దూచే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను, ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి, ఎనిమిది, కొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా, లేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 27).

తీలురేషం నానిరకం పట్టు; పొగు అక్కడక్కడ గంటలుగా ఉంటుంది (రా. 14).

తుకునీ చూ. టుకీని (కో. 7).

తుట్టి తక్కువ; నష్టం (తె. 5).

తుంటకొయ్య నేతమోకుచుట్టే పళ్ళవక్రం కొయ్యకు పై న అమర్చిన చెక్క; కొన్నిచోట్ల, గోడలో విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 122 ట. 6 (కో. 7; రా. 1).

తుంటా పర్యా. కదురు(2). రాట్నంబొమ్మ చెపులకు దూర్చిన ఇనప పుల్లి; నూలుపడకటానికి కండెలు పట్టటానికి ఇది ఉపయోగపడుతుంది. చూ. చిత్రం 15.15 (రా. 9).

తుండు 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). దూదిపకేటప్పుడు కమానునరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం. 9. 18 (కో. 2, 4); 2. పర్యా. చూ. ఆరికెతుండు. గంజి పెట్టటానికి, చుట్టినపడుగు వేసుకొనే కొయ్య; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 75 (కో. 2; రా. 7).

తుండు(గుడ్డ) పర్యా. చూ. తువ్వలు. ఒళ్ళు తుడుచుకోటానికి గాని, కండువా మాదిరిగా బుజంమీద వేసుకోటానికి గాని నేసినబట్ట; సుమారు ఒకటిన్నర గజం పొడుగుది; రకరకాల రంగుల్లో, రకరకాల డిజైన్లలో నేస్తారు; towel (కో. 1, 2, 11, 15, 18, 21-23, 25, 26, 30, 31, 34).

తుత్తూరుచెట్టు ఒకరకంచెట్టు; దీని ఆకులు పట్టువురుగులకు ఆవారం (తె. 5).

తునకాల ఉ. తున్నాళు; పర్యా. నేరుకోల. దూది తూచే ఒకరకం తర్కెడకట్టె; దీనికి, నన్నగా ఉన్నవైపున గాట్టుచేసి నేర్లగుర్తులు, కొన్నిచోట్ల, వీసెల గుర్తులు పెడతారు. చూ. చిత్రం 12.1 (కో. 6, 7).

తుంపు తానులోనుంచి దుచ్చిన గుడ్డ ; ఒక రవికెకు గాని, లాగుకుగాని, చొక్కాకుగాని సరిపడేది ; cut-piece (కో. 7, 10).

తుమ్మకాయరంగు నలుపుతో తెలుపు కలిపిన వస్త్రే (తె. 20.)

తుమ్మగోడి తుమ్మచెట్టు జిగురు ; అద్దకం రంగుల్లో కలుపుతారు (కో. 7, 8).

తుమ్మచెక్క తుమ్మచెట్టు (*Acacia arabica*, Willd.) చెక్క; తొగరురంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు (రా. 19)

తురకనీడు ఉ. తుర్క.- దూదేకు సాయేబులు వడికి, అనుపోసి తెచ్చిన పడుగునూలు ; ఈ నీడు పోగు ముతక (తె. 11).

తురాయి బట్టలమీద వేసే కలంకారీ అద్దకం డిజైన్లలో ఒకరకం. చూ. చిత్రం 283 డ. 1 (కో. 12).

తురాయికమ్మి తురాయి డిజైన్లు సేసిన చీరకమ్మి (కో. 23).

తురికితువ్వలు ఉ.-తువాలు; రూ. టురికి తువ్వలు. దారపు కొలుకులు ఒత్తుగా పైకి తెచ్చేట్టు, గొర్రెతోచ్చు మాదిరిగా సేసిన తువ్వలు (తె. 1).

తురు(పు)జేయు (క్రి.) మొదలుపెట్టటం ; పనిలోకి ప్రవేశించటం (తె. 25, 31).

తురంజీలకమ్మి వంకాయ (=కత్తెరకాయ) నమూనాలో డిజైన్లు సేసిన కమ్మి ; మూరెడు పొడుగు నేస్తారు. చూ. చిత్ర 278 (తె. 13).

తులసిఅంబర్ రోజు ఒకరకం ముదురు రోజు రంగు. (కో. 3).

తులసికోట(చీర) నేతలో తులసికోటబుటా పడేట్టు సేసిన చీర. చూ. చిత్రం 277 (కో. 26).

తులసికోటసిరారంగు ఉ. తులసి.- ఒకరకం నీలం రంగు; తులసికోట వ్యాపారచిహ్నం (trade mark) తో ప్రచారంలోకి వచ్చింది (తె. 15).

తులసిగద్దె తులసికోట నమూనా సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 96 (తె. 24).

తువ్వలు ఉ. టొవాలు, తువాల, తువాలు, తువ్వలు; పర్యా. తుండు(గుడ్డ), దుకాలు. ఒక్క తుడుచుకోటానికిగాని, కండువా మాదిరిగా బుజంమీద వేసుకోటానికిగాని సేసినబట్ట ; సుమారు ఒకటిన్నరగజం పొడుగుది ; రకరకాల రంగుల్లో, రకరకాల డిజైన్లలో నేస్తారు ; towel (కో. 5, 9, 16, 17, 19-21, 28-28, 34 ; తె. 1, 6, 8, 11, 15, 17, 21 28-25, 29 ; రా. 1, 4, 5).

తున్నపేటు ఒకరకం నేతడిజైన్లు ; మూడు వర నల్లో వంకెవంకెలుగా వచ్చింది (కో. 12).

తూకపురాయి చూ. తూకు(డు)రాయి (కో. 20).

తూకం పర్యా. ఉంచ(2), చువ్వు(10), ఇనప తూకం, ఇనపపుకెడ్డి, గంటం (3), తంతె (5), దబ్బలం (3), పేటుకడ్డి, పేటుకమ్మి(1), పేటుపుల్ల, పేటు నీల, మేకునీల, వజను, నడుగు, నీల(13). పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు ; మామూలుగా, ఇనపపుల్ల, కొన్నిచోట్ల నత్తుది ; నేతనేపేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడికిందికి దిగటానికి కడతారు ; ఇటువంటివి, రెండుపక్కలా గుండ్లలో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 192 చ. 15 (తె. 6, 9 ; రా. 23).

తూకంగుండు ఉ. తూకగ్గుండు ; రూ. చూ (కు) గుండు ; పర్యా. చూ. నవలడుగుండు. దండెగ్గర పడుగులో దూచిన చువ్వు కిందికి జారకుండా దారం కట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటిరాయి ; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్లంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126. 3 (కో. 9, 25 ; రా. 1, 19 ఎ).

తూకంతాడు పర్యా. సేరుతాడు. సేరు కోల (=దూది తూచే ఒకరకం తక్కువ కట్టె)కు పైన సేసిన తాడు ; సేరుకోలకు పెట్టిన గుర్తు దగ్గరికి తాడు జరుపు కొని తూస్తారు. చూ. చిత్రం 12. 2 (తె. 17).

తూకంరాయి ఉ. తూగం. 1. చూ. తూకు (డు) రాయి (రా. 6, 13, 20) ; 2. రూ. చూగురాయి. పడుగులో అతికిన పేటుపోగులు బిర్రుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పైన దండెంమీదినించి వేలాడదీసి చివర కట్టిన బరువు (రాయి) ; మగ్గంమీద, ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి, పేటుదారాలు వాటికి తగిలించి చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 133.1 (తె. 10).

తూకం(సంచి) పర్యా. చూ. పేటుమూట. పడుగులో అతికిన పేటుపోగులు బిర్రుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పైన దండెం మీదినించి వేలాడదీసి చివరకట్టిన బరువు ; మామూలుగా ఇనపమూట ; కొన్నిచోట్ల, రాళ్ళు ; మగ్గంమీద ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి, పేటు దారాలు వాటికి తగిలించి చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 133.1 (కో. 24 ; రా. 24).

తూకాలగుంత పర్యా. చూ. నీలగుంత. పేటు తూకాలు నేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి తీసిన చిన్న గొయ్యి ; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 16 (తె. 9 ; రా. 13).

తూకుగుండు ఉ. తూగ్గుండు ; చూ. తూకం గుండు (కో. 3, 7, 27 ; రా. 14, 15).

తూకు(డు)రాయి ఉ. తూకుడ్రాయి, తూగు (డు) రాయి ; రూ. తూకపురాయి, తూకంరాయి (1),

తూగుటురాయి ; పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండె
దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా
దారంకట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటి
రాయి ; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చెక్రంగాని
కడతారు. చూ. చిత్రం. 128.8 (కో. 2, 3, 21, 23,
24 ; రా. 2, 4, 5).

తూగుటురాయి ఉ. తూగుట్రాయి ; చూ. తూకు
(దు)రాయి (కో. 17, 28).

తూగుడుగుండు పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు.
దండెదగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా
దారంకట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటి
రాయి ; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని చెక్రంగాని
కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (కో. 28).

తూగుండుబద్ద నేతపుడుగులో, అచ్చుకూ దండె
ఇవతలి చువ్వకూ మధ్యదూర్చిన వెదురుబద్ద ; సవలక్ష
గుండుతాడు దీనికి. కడతారు ; దేవాంగుల వాడుక.
చూ. చిత్రం 127.4 (కో. 7).

తూగురాయి చూ. తూకంరాయి (2) (రా. 8).

తూంగుండురాయి పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు.
దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జార
కుండా దారంకట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన
గుండ్రటిరాయి ; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చెక్రం
గాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (కో. 31).

తూట్రాయిదండె పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు.
దండెదగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా
దారంకట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటి
రాయి ; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని, చెక్రంగాని
కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (కో. 36).

తూనికగుండు ఉ. తూనిగుండు, తూనెగుండు ;
పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెదగ్గర, పడుగులో
దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి, దండె
అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటిరాయి ; కొన్నిచోట్ల
ఇనపగుండుగాని, చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం
128.8 (కో. 5-7 ; రా. 8, 10).

తూనికరాయి పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండె
దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా
దారంకట్టి, దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటి
రాయి ; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని చెక్రంగాని
కడతారు. చూ. చిత్రం 128.8 (కో. 10 ; రా. 20).

తూపుల్లగొంగడి లావుపాటి దారంతో నేసిన ఒక
రికం గొంగడి ; చూ. పుల్లగొంగడి (తె. 11).

తూర్పుగుంటచువ్వ మగ్గం అచ్చుదగ్గర అనిలో
దూర్చిన నన్నె బత్తం (కో. 12).

తెద్దు 1. ఒకరకంమరాసు (=మడతాసు) కట్టు
బడిలో బెండకాయచెక్రం పక్కన ఉండే గుబ్బిచెక్రాన్నీ,
మూలమట్టాన్నీ కలిపి కొయ్యబద్ద ; కీలుకు బదులు
అమచ్చేది (చూ. కీలు) ; మరాసు తిరిగినప్పుడు, ఇది
ముందుకూ వెనకూ ఆకుతూ ఉంటుంది (తె. 13) ;

2. కొయ్యగకెటె ; అన్నంఉడికేటప్పుడు దీంతో కలియ
బెడతారు ; కొన్నిచోట్ల, దీంతో రంగులు కలుపుతారు.
చూ. చిత్రం 282 క. 7 (కో. 16, 20, 21, 33 ;
తె. 2, 25).

తెప్పవేయు (క్రి.) తివాసీ నేతకువాడే ఉన్ని పోగులు
కలిపి వడిపెట్టటం ; జమిలిచెయ్యటం (తె. 17).

తెర 1. పర్యా. చూ. డొల్లి. పడుగు పై పోగులకు,
కింది పోగులకు మధ్య వెలితి ; అనిలేని ఖాగం ; మామూ
లుగా రెండు అనులనడుమ పోగులకు డొల్లి ఉంటుంది ;
సరిచేసేటప్పుడు, అనిలాకలు తీసేసి డొల్లిచేస్తారు
(కో. 24) ; 2. పర్యా. చూ. డొళ్ళపడుగు. ఒకే
పొరగా ఉన్న పడుగునూలు (కో. 24).

తెరకచ్చి ఉ. తెరకచ్చె : పర్యా. చూ. డొల్లి.
పడుగుపై పోగులకు, కిందిపోగులకు నడిమి వెలితి (కో. 1).

తెరచివ్వ ఉ. -నివ. వజానేతకోసం అమర్చిన
దొడ్డిలో, నడిమిజల్లికి కిందగా వేలాడే దారాలను
సమంగా ఉంచటానికి పెట్టినకర్ర. చూ. చిత్రం 184
చ. 6 (కో. 34, 36, 37).

తెరలాగు (క్రి.) ఒంటిపొర పడుగు (= డొళ్ళ
పడుగు)ను అచ్చుపోగులకు అతకటం (కో. 24).

తెలుగువాళ్ళు ఉ. తెలుగోళ్ళు. దసలి (పట్టు) పురు
గులను పెంచేవాళ్ళలో ఒక తెగ ; తెలగాలు (తె. 7).

తెలుపురేషం చూ. తెల్లరేషం (కో. 23).

తెల్లఉన్ని ఉ. తెల్లున్ని. తెలుపురంగు గొర్రెబొచ్చు
(తె. 3, 8, 7, 9, 11, 20, 22, 25-28 ; రా. 22).

తెల్లకాటు పర్యా. చూ. కోరా(నూలు). చలవ
చెయ్యని ముడినూలు ; unbleached yarn ; ఇది
గోధుమరంగులో ఉంటుంది (తె. 22).

తెల్లకుట్టు (-తీయు) కమ్మి నేతలో, అందానికి కుట్టిన
తెల్లపోగు ; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుది
(రా. 11).

తెల్లగడ్డ వెల్లుగ్గిగడ్డ ; ? పట్టుపోగులు అతకటానికి
వాడుతారు (రా. 5).

తెల్లగుళ్ళంచు రంగులోనేసిన ఖాగాలకు మధ్య,
తెలుపులో నందు (=గుండు) వదిలి నేసిన అంచు
(రా. 18).

తెల్లగొంగడి తెలుపు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె.
3, 7, 9, 20, 22, 25-27),

తెల్లగొర్రె తెలుపురంగు బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 9, 6, 7, 9, 11, 20, 22, 25-26).

తెల్ల(చాయ) ఉ.-సాయ; పర్యా. తెల్ల. తెలుపు రంగు (కో. 1; రా. 19).

తెల్లచీర తెలుపురంగు నూలుతో నేసిన చీర (తె. 1, 31, 32).

తెల్లనరికగొంగడి ఉ. తెల్లనర్క. తెల్లరంగు ముదుగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 6).

తెల్లపత్తెలగొంగడి తెలుపుతో, తెల్లచారలు పడేట్టు నేసిన గొంగడి (తె. 6).

తెల్లపత్తి తెల్లరంగు పత్తి; గింజ పచ్చగా ఉంటుంది; ఉడపు చిన్నది; బట్టలకు ఈ నూలు అట్టే వాడరు (కో. 5, 23, 36; తె. 12-16; రా. 19).

తెల్లమాయిపట్టిచీర తెల్లపడుగుతో, చిన్న తెల్ల బొగులు దూర్చి (=టూచాపేసి) నేసిన చీర (రా. 16).

తెల్లరేషం చూ. తెలుపురేషం. తెలుపువన్నె పట్టు (=రేషం); బొగుసాపుగా, మెత్తగా ఉంటుంది; తెగు కూరు ప్రాంతంనుంచి వస్తుంది (కో. 14).

తెల్లసెల్లా ఉ.-సెల్ల. తెల్లరంగునూలు పెట్టి నేసిన కంచువా (తె. 31).

తేజాపు ఉ. తేజాప్, తేజేప్. అద్దకరంగు తయారు చెయ్యటానికి, ముడిరంగులో కలిపే ఒకరకం రసాయనం; ఉడబహరితావుం; Hydrochloric acid; కొన్నిచోట్ల, నెప్తాలురంగుల అద్దకానికి, ఈ ద్రావకం రెండోసారి చిన్నిళ్ళలో వేస్తారు (తె. 4, 5, 8, 12, 14, 22-25, 29, 30).

తేజాపునిలి ఒకరకం నల్లరంగు; పటికె, చేపపొట్టు, పచ్చపటిక, తేజాపు (=ఒకరకం ద్రావకం) వేసి తయారు చేస్తారు (తె. 15).

తేజ్ ఖాసి తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (కో. 16).

తేమపడుగు గంజితో తడిపిన పడుగు (రా. 13).

తేలికపచ్చ పర్యా. తేతపచ్చ. అరిచైకు మాదిరి, లేత ఆకుపచ్చ రంగు (తె. 25).

తేలింపన్నె ఒకరకం ఎరుపురంగు; తెలింపన్నె (రా. 24).

తేలియా(రంగు) ఒకరకం(నిండు)ఎరుపు రంగు; కొంచెం నలుపువన్నె కలిపింది; ఆర్. సి. బి. ఎ. బి.ఎస్, గార్నెట్ వేసి తయారుచేస్తారట (తె. 20, 22, 23).

తేలియాచీర కొంగునేతకు పట్టు, మిగిలిన భాగానికి ఏదన్నా రంగునూలు పెట్టి నేసిన డిజైను చీర (తె. 3).

తైదంబలి ఉ. తైదంబలి. రాగులతో కాచిన అంబలి; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (తె. 8, 7, 9).

తైదం (-చేయు) మెత్త గారుబ్బిన (చింతగింజల) పిండి; దీన్ని ఉడకబెట్టి ఉన్నిపడుగుకు పట్టిస్తారు (తె. 10).

తైద(ల)గంజి పర్యా. రాగిగంజి. రాగుల (తైదలు) పిండిగొట్టి కాచిన గంజి; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు. (కో. 1; తె. 4, 19, 20).

తైబను (ఒహు. తై బొట్టు) పర్యా. తై ల. తురకలు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం గళ్ళలుంగీ; వది, ఇరపై నెంబల్లనూలుతో రెండుముప్పాతిక గజం పొడగు నేస్తారు (రా. 23).

తొక్కు (క్రి.) దంపటం; ఉన్నిపడుగు తడిపే అంబలి కావటానికి చింతపిక్కలు దంపి ఉడకబెడతారు (తె. 11).

తొక్కుడుకర్ర 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపత్తి (2). రాట్నం అడ్డపత్తి; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 8);

2. పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళు, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 8; రా. 21);

3. నేతపడుగులో, అచ్చు ముందర దూర్చిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. అచ్చుచువ్వ (కో. 20).

తొక్కుడుచివ్వ ఉ.-నిత. 1. నువ్వే నేటప్పుడు పడుగులో దూర్చిన కర్ర; కొంచెం లావుపాటివి (కో. 25);

2. చదరెదగర నేతపడుగులో దూర్చిన చువ్వ (కో. 34).

తొక్కుడుచెక్క పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేత నేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిబొగులు తెరవటానికి నేతపనివాడు, కాలితో తొక్కి కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 8, 9, 10; రా. 12, 19, 21).

తొక్కుడుచెక్కతాడు పర్యా. చూ. పావుతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 19 ఎ).

తొక్కుడుచెక్కదారం పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 12).

తొక్కుడుచెక్కలకత్తె పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా, అడ్డంగా ఉంటుంది;

దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 19 ఎ).

తొక్కుడుచెక్కలతాడు పర్యా. చూ. మడిమ తాడు. పావుచెక్కను గూటానికి విగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 8 (రా. 19).

తొక్కుడుతాడు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 21).

తొక్కుడుపట్టె ఉ. తొక్కడపట్టి, తొక్కుడుపట్టి, 1. పర్యా. గిరకజంగ, నిడిబల్ల (1), పట్టె (2), బారు (1), రాటుంకాలు. పత్తిపట్టెపుడు, రాట్నం కదలకుండా తొక్కిపట్టుటానికి అమర్చినపట్టె. చూ. చిత్రం 1.4 (కో. 6, 87); 2. పర్యా. అడ్డకమ్మి (1), అడ్డజంగ(1), అడ్డపట్టె (3), అడ్డరాట(1), కాలిపట్టె, కాలిపీట(1), కాలు(1), కాలుజాపుపీట(2), చాపు(1), జంగ (8), తొక్కుడుకర్ర (1), తొక్కుడుపీట (1), తొక్కుడుబల్ల, తోకపట్టె (1), నాగవానం (1), నిడప కమ్మి (2), నిడిపీట(1), నిడుపట్టె, నిడుపుబల్ల (1), నిలువుకమ్మి (2), నిలువుకొయ్యి(2), నిలుపుపట్టె (2), నిలుపుపీట (1), నిలుపుబారు, పీటకట్టె (1), పొడుగు కొయ్యి, పొడుగుపట్టె (1), పొడుగుపీట, బారపడ్డ, బారుపట్టె (1), బొమ్మకట్టె (1), బొమ్మపట్టె (1), వెనకయ్యిపీట(2), సాగు(1), సారుగుబల్ల (1), రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 5, 8; రా. 15).

తొక్కుడుపీట 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 7, 22, 24); 2. పర్యా. అడ్డరాట (2), కాలిపీట (2), కాలుజాపుపీట(1), జంగ(5), తోకపట్టె(2), నిడిపీట(2), నిడుపుట్టె, నిలుపుచాపు, నిలుపుపట్టె (4), పట్టె (2), పొడుక్కమ్మి, పొడుగుపట్టె (2). డబ్బారాట్నం పీటకు విగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ.చిత్రం 41 క.3 (కో. 5, 7).

తొక్కుడుబల్ల పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 27).

తొక్కుడువిళ్ళ ఉ.-విల్ల; పర్యా. చూ. గిరక(8). మగ్గంమీద, అచ్చుగుడులు తగిలించే కొయ్యకప్పి; దీన్ని మగ్గం పై రెండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (రా. 19 ఎ).

తొక్కుడులాక 1. ఉ. తొక్కుళ్ళాక. నేతనే నేటప్పుడు, పావుచెక్క తొక్కిన తరవాత అనిలోదూర్చిన లాక (తె. 17); 2. దండె అవతల, పడుగు ముడుచుకు పోకుండా దూర్చే వెదురుబద్ద(లు) (కో. 21).

తొగటపుష్పాండజముని నేతపనిచేసే తొగటవారి పంశానికి మూలపురుషుడు (రా. 18).

తొగట(బలిడెలు) (బహు. తొగటిలు, తొగట్లు) ఉ. తొగటి, తొగుట; రూ. తవిటి; పర్యా. తొగట వాళ్ళు, తొగటవీరులు. నేతపనిచేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ; చౌడీళ్ళరివరంవల్ల పుట్టినవాళ్ళమని, ఉత్రియులమని చెబుతారు; జంద్రేలు వేసుకొంటారు(కో. 4. 9; తె. 8).

తొగటవాళ్ళు ఉ. తొగటోళ్ళు; పర్యా. చూ. తొగట(బలిడె)లు. నేతపని చేసేవాళ్ళలో ఒక తెగ; చౌడీళ్ళరివరంవల్ల పుట్టినవాళ్ళమని, ఉత్రియులమని చెబుతారు; జంద్రేలు వేసుకొంటారు (రా. 8, 10).

తొగటవీరులు పర్యా. చూ. తొగట (బలిడె)లు. నేతపనిచేసే వాళ్ళలో ఒక తెగ; చౌడీళ్ళరివరంవల్ల పుట్టినవాళ్ళమని, ఉత్రియులమని చెబుతారు; జంద్రేలు వేసుకొంటారు (కో. 4).

తొగడితాంబువీర అంచులో, తొగరువన్నెలో పెద్ద గిరలు పడేట్టు నేసినచీర (తె. 24).

తొగరుకమ్మి తొగరు (=ఒకరకం ఎరుపు) రంగు పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 12, 15).

తొగరుచీర పోకవన్నెలో ఒకఅంచు, నలుపువన్నెలో ఒక అంచుపెట్టి నేసిన తెల్లచీర (తె. 82).

తొగరుచెట్టు ఒకరకంచెట్టు; దీని చెక్కతో ఒకరకం ఎరుపురంగు తయారుచేస్తారు (తె. 17).

తొగరు(రంగు) ఉ. తొగర, తొగరంగు, తొగురు 1. ముదురు ఎరుపురంగు; ఎర్రతొగరు; లాకి. చూ. చిత్రం 288 (కో. 1, 2, 9, 12-16, 20, 24, 26, 30, 31, 33, 36; తె. 1, 5-7, 12, 15, 21; రా. 5, 19); 2. పోకరంగు (తె. 32).

తొట్టి ఉ. తొట్టె 1. పర్యా. చూ. గంజితొట్టి(1). ఒకరకం మట్టిపాత్ర; దీంట్లో గంజిపోసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల, దీంట్లో గంజి పడగడతారు (కో. 2, 5, 7, 10, 12, 15, 18; తె. 9-11, 14, 15, 21, 22, 25; రా. 1, 3, 8, 9, 13, 30, 22, 23); 2. పర్యా. చూ. అంబలితొట్టి (2). చింతఅంబలి పోసిన తొట్టి; చిన్నకుండ (తె. 7, 9, 20, 22, 25, 28); 3. పర్యా. చూ. సొరుగు (2). మరమగ్గం చట్రంలో, పాముపువట్టెకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం

118.13 (కో. 2, 7, 8, 9, 15; తె. 1, 11-17, 19; రా. 1, 3, 6-10, 14, 16, 18, 19, 22, 24).

తొట్టికట్టై పర్యా. చూ. చెక్క(1). మరమగ్గం జొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు, పటవాలుగా విగించినక్కర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118-8 (తె. 14).

తొట్టిగాడి మరమగ్గం సొరుగులో నాడె నిలిచేనందు. చూ. చిత్రం 118.14 (రా. 19).

తొట్టిచెక్క(లు) 1. పర్యా. చూ. జొమ్మ (9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడెజయటికి పోకుండా ఆపటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 14); 2. పర్యా. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపు పట్టెకు పక్కన విగించిన సొరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 9, 11); 3. పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె జయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 3-6, 17; రా. 17).

తొట్టిపలకలు పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపుపట్టెకు ఒక వైపు విగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు. నాడెజయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 10; రా. 2, 4, 5).

తొట్టిజొమ్మ పర్యా. చూ. జొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడెజయటికి పోకుండా ఆపటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (రా. 2, 4).

తొట్టిమూత పర్యా. చూ. జొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె జయటికి పోకుండా ఆపటానికి, విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 9, 11).

తొట్టె నెడల్పు మూతి ఉన్న పాత్ర; మామూలుగా రేకుది; కొన్నిచోట్ల, సబ్బది; కొన్నిచోట్ల, మట్టిది; మామూలుగా, దింట్లో లడిలు తడుపుకొంటారు; కొన్ని చోట్ల రేకుతొట్టెలో లడిలు ఉడకబెడతారు; కొన్ని చోట్ల, మారిన రంగులు కలుపుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల లడిలు దింట్లోవేసి పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 8 (కో. 2, 5, 7, 11, 13, 14, 20, 21, 23; తె. 14, 18, 23, 25; రా. 10, 13, 22, 24).

తొడ ఉన్నికత్తెరలో వంపుదిరిగిన భాగం; చేత్తో పట్టుకొనేది. చూ. చిత్రం 306.2 (తె. 3).

తొడగదురు పర్యా. వైగదురు. ఒకరకం ఉన్ని కదురు; అడవాళ్ళు వడికేది; తొడమీదపెట్టి తిప్పుచూ వడుకుతారు. చూ. చిత్రం 211 చ (తె. 10, 20, 22).

5 తొడగరిదొర పర్యా. చూ. అంబలిపిడచ(2). గొంగడినేతలో వడుగు తడవటానికి, అంబలిలో ముంచిన గొంగడిగుడ్డ. చూ. చిత్రం 215 క. 20 (తె. 20, 22).

తొడవ 1. పర్యా. ఇరుసుచెవి(1), చెక్కు(1). రాట్నం నిలుపులకు ఆకులరాపిడి తగలకుండా మధ్యన వేసిన కొయ్యబిళ్ళ (కో. 37); 2. పర్యా. చూ. ఉడత తోలు. మరమగ్గంలో, ఉడతకు కింద వెలాడే తోలు చుట్టు; దీని కొనలు, ఉడత చిల్లిలో నుంచి వైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమొన దింట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119. 2 (కో. 23).

తొడవబిల్ల ఉడతతోలు విగించిన వై చెక్క; చూ. ఉడత. చూ. చిత్రం 119.1 (కో. 25).

తొడి పట్టురారు చిలవ; దీన్ని కోలకర్రలకు తొడిగి పంతుకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 295 క. 1 (కో. 23).

20 తొడుగునోము(లు) కార్తికపార్వమినామ చేసే (కేదారేశ్వర) వ్రతం; ఇరవై ఒక్క ఆకు, పోకలు, గారెలు, బూరెలు, చేవుడిముందుపెట్టి, పూజచేసి కేదారేశ్వరుడి కర్ర చెప్పుకొంటారు (కో. 25, 26).

తొడుచు (క్రి.) చూ. తోడు (కో. 31).

25 తొడుపు పర్యా. చక్కి. ఇరుసు మోపే చోట, రాట్నం నిలుపుకు విగించిన ఇనపకట్టు (కో. 34).

తొడె ఉ. తొడ. 1. చిన్న కొణతలికి చుట్టిన నూలు; (పూర్వం అనేవారట) (కో. 34); 2. పాటినూలు చిలవ (కో. 37).

30 తొడెకొణతలి ఒకరకం రాటి; చిన్న నూలుచిలవలు (తొడెలు) దీనికి తగలించి పంచు మొ. వాటికి తోడు కొంటారు. చూ. చిత్రం 32 (కో. 37).

తొరి పర్యా. చూ. నాలికతొలి(1). దోనెపలక తిప్పటానికి, పల్లెకట్టై దూర్చే దోనెగాడి; కుడివైపు ఉంటుంది; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 10 (రా. 19).

40 తొలగుంజ చూ. దొలగుంజ; పర్యా. చూ. జొడ్డు గొయ్య. మగ్గంమీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్య(దోనె)కు ఆధారంగా, ఎడమవక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగు చుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 18, 20).

తొలముకర్ర పంటలు వేలాడదీసే పొరుగుగాటికర్ర (కో. 88).

తొలి (బహు. తొల్లు, తొళ్ళు) 1. పర్యా. గుడిగాడి, తోపురం, దొంక, దోనెకట్టు, దోనెతొలి, దోనెబెజ్జం, బొక్క, బొంద. నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసిన చిట్టి; దీంట్లో బిగించినపుల్లి(పన్ను)కు దారంకట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి. మామూలుగా అయి దారుంటాయి. చూ. చిత్రం 128 చ. 4 (తె. 2. 9. 11, 13, 19); 2. పర్యా. నాలికతొలి(2). దోనెకు కుడివైపున చివర చేసిన బెజ్జం; దీంట్లో నాలికకొయ్యి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 128 క. 10 (తె. 4).

తొలిముట్టు దారం వడకటానికి, మొదటి ఏకుకు అంటించే కదురుపోగు; ఒకసారి వడికిన తరవాత చిన్న పోగు విడిచిపెడతారు; తరవాత వడకొట్టానికి ఇది తీసి ఏకుకు అతుకుతారు (రా. 8).

తొల్లిపింజెర పర్యా. గడ్డపింజెర. ఒకరకం డాబీ (=నేతలో డిక్లెస్టు రావటానికి అనువేయంత్రం); దిండుకు గాళ్ళు చేసింది; గడ్డపింజెర; దీనికి గొలుసు ఉండదు. చూ. చిత్రం 182 ట (తె. 28; రా. 12).

తొవర రంగునూలు చిత్తె; దీన్ని తొవరరాటికి తగిలించి కాండలు చుడతారు (కో. 80).

తొవరరాటి ఉ. తొవరాటి; పర్యా. పాటిరాటి. ఒకరకం చిన్నరాటి; చిన్న రంగునూలు చుట్ట (=తొవర) లు తగిలించేది; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 81 (కో. 80).

తొళ పర్యా. బురక, బొడ్డు(5). బొడ్డుగొయ్యికు చేసిన బెజ్జం; దీంట్లో, దోనె చివరిభాగం (=గుబ్బ)దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 128 క. 7 (రా. 1).

తొళ పర్యా. నిలుపుపీట(4). సవారుమగ్గం అడ్డ పీటకు కింద బిగించిన పొడుగుపట్టె; నేతనేపీటప్పుడు దీని మీద కాలు మోపుతారు. చూ. చిత్రం 824 ట. 3 (రా. 10).

తొళగుంజ 1. పర్యా. చూ. గూటం(8). ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని, ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 68 క. 7 (రా. 12); 2. పర్యా. చూ. నాలికకొయ్యి. మగ్గంమీద నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్యి(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడివక్కన, నేలలో పాతినకొయ్యి; వైకి మొనచేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 128 క. 1 (కో. 20).

తొళగుంట ఉ. తాగుంటం, తోగుంటం. 1. పర్యా. చూ. గూటం(8). ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలోపాతిన ఇనపగూటం; కొయ్యదిగాని,

ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 68 క. 7 (తె. 2), 2. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్యి; దీనికి నేతమోతుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుజతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 1, 2, 8; రా. 18, 23, 24); 3. ఉ. పర్యా. చూ. నాలికకొయ్యి. మగ్గంమీద నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్యి(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడివక్కన నేలలో పాతినకొయ్యి; వైకి మొనచేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనెచివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 128 క. 1 (తె. 1); 4. పర్యా. చూ. వెన్నుగూటం. ఉన్నిమగ్గం దోనుగను మోసే ఎడమ వైపు కొయ్యిగూటం. చూ. చిత్రం 315 క. 2 (తె. 22).

తొళపట్టె ఉ. -పట్టి. 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడు పట్టె (2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 25; రా. 1, 5, 7-10, 12, 13, 18-20); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట (2); డబ్బారాట్నం పీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (రా. 20); 3. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె (5). డబ్బారాట్నం తొక్కుడుపీటకు ఎడమవైపు బిగించిన చిన్నపట్టె. చూ. చిత్రం 41 క. 4 (రా. 20); 4. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె (లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (రా. 10).

తొళవొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ (2). రాట్నం పీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపుకొయ్యి; చాలావొట్ల దీన్నివినాయకుడి ఆకారంలో చెక్కుతారు; చూ. తోళ. చూ. చిత్రం 15.10 (రా. 19).

తొళమొల పర్యా. చూ. కర్ర. ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 68.1 (రా. 18).

తొళరాయి పర్యా. చూ. గూటం (8). ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని, ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని; చూ. చిత్రం 68 క. 7 (రా. 24).

తొళర్ర పర్యా. చూ. తట్టు(చు)కొయ్యి. మిడి గూటానికి వేసిన నేతమోతు, పడుక్కు అడ్డురాకుండా, తగిలించటానికి పాతిన గూటం; మామూలుగా, నేత బయలులో ఒక మూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, మిడి గూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (కో. 15).

తోకొయ్య పర్యా. చూ. తట్టు (చు) కొయ్య. విడి గూటానికి చేసిన నేతమోటు, పడుక్కు, అడ్డురాకుండా. తగిలించటానికి పాతిగగూటం; మామూలుగా, నేత బయలులో ఒక మూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, విడి గూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (కో. 37).

రోటకాయ తోటల్లో పెంచినవని పురుగుల గూళ్ళు; దసలికాయలు; మద్ది, చేని, ఇల్లింత, భక్తి, చెన్నంగి మొ. చెట్ల మీద పురుగులను పెంచుతారు (తె. 7).

తోటన్నం (-పోయ) పర్యా. చూ. పడుగు (2). అనుపోసిన నూలు; నేతలో నిలువుకు వాడే నూలు; కొన్నిచోట్ల పట్టు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేవేరు (తె. 12, 13).

తోడు(క్రి.) 1. చూ. తొడుచు; పర్యా. చుట్టు (1). తిప్ప, నూలుపట్టు, నూలుపోయ వెలుచు(1). పంతుకు గాని, దబ్బాకుగాని నూలు చుట్టుటం (కో. 1, 3, 12, 16-18, 20-24, 28-30, 35, 37; తె. 2, 3, 6, 7, 9-13; రా. 11, 14-18, 22-24); 2. పర్యా. చూ. అనుపోయ. అనుగొట్టంలోకి పోగుతీసుకొని, అనుకొయ్యలకు చుట్టిపచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 5-7, 12, 14, 15, 18, 19, 22, 23, 31, 34; తె. 17, 32; రా. 10, 20); 3. రాగిగంజీలోగాని, మైదా గంజీలోగాని కలిపిన అన్నంగంజీ (రా. 1, 12).

తోడుకులి అనుపోసేందుకు ఇచ్చేకులి (కో. 5).

తోడుగోల పట్టుదాటం, పంతుకు చుట్టుటానికి చిలప తగిలించే కర్ర; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 295 (తె. 17).

తోడుడుకట్ట పర్యా. రోటడుకట్ట. పంతుకు నూలు చుట్టుటానికి, చేత్తో తిప్పేకామకు ఊనికగా, తొడమీద పెట్టుకొనేకర్ర; గుండ్రటిది (తె. 9).

తోడుపుల్ల ఉ. తోడుబుల్ల; పర్యా. చూ. అనుగొట్టం (1). అనుపోసే గొట్టం; దీట్లోకి పోగుతీసుకొని అను పోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (కో. 22, 27, 30, 31).

తోడువాయ అనుపోసిన తరవాత, నరికెయ్యటానికి ఊడైలకు తగిలించిన పట్టుపడుగు (తె. 12).

తోపురం పర్యా. చూ. తొలి (1). నేతగుడ్డనుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసిన చిల్లి; దీట్లో విగించినపుల్లకు దారకట్టి బద్దెమవ్వ విగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా, అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 చ. 4 (రా. 8).

తోపురంగు నలుపునన్నె కలిసిన ఎరుపురంగు (కో. 23).

తోము (క్రి.) పర్యా. చరుము, తిక్కు, రాము(1),

రాయు, సోదించు. గంజి పడగట్టుటానికి గుడ్డతో పోసి కుడ్డటం; పామటం (రా. 1, 2, 3-5, 12, 13, 16, 19, 20).

తోలు పర్యా. చూ. ఉడతతోలు, మురమగ్గంలో, ఉడతకుండ వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొనలు, ఉడత చిల్లిలో నుంచి వైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దీట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (రా. 1).

తోలుంగరం (<తోలు + ఉంగరం) పర్యా. చూ. ఉడతతోలు. మురమగ్గంలో, ఉడతకుండ వేలాడే తోలు చుట్టు; దీని కొనలు, ఉడత చిల్లిలో నుంచి వైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దీట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (తె. 9, 16).

తోలుచిట్టి పర్యా. చూ. ఉడతతోలు. మురమగ్గంలో ఉడతకు ఉండ వేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొనలు ఉడత చిల్లిలోనుంచి వైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దీట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 8).

తోలుతిత్తి ఉ. తోల్తిత్తి; పర్యా. చూ. ఉడతతోలు. మురమగ్గం ఉడతకు ఉండవేలాడే తోలుచుట్టు; దీని కొనలు, ఉడత చిల్లిలోనుంచి వైకి దూర్చి విగిస్తారు; నాడెమొన దీట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (కో. 3, 9).

తోలుదిండు తోలుతో చేసిన కడురుదిండు; చూ. దిండు (కో. 37).

త్రాసు చూ. తరాజు. తక్కెడ; రంగులు పాళ్ళు వేసుకోటానికి దీంతో తూచుకొంటారు (కో. 17, 26).

త్రిపురనేత ఉ. తిరుపుర-. ఒకరకం ఉత్తెనునేత; ఇద్దరు కలిసి కుప్పడంపట్టి నేస్తారు; చూ. కుప్పడం నేత (కో. 36).

ద

దగ్గులపుటం తెలుపు నాలుగు కొలుకులు, ఎరుపు ఒక కొలికి చొప్పున నిలుపు, అడ్డంపెట్టి నేసిన గళ్ళచీర; గొల్లి వాళ్ళు రడతారు (తె. 13, 15).

దంచుడున్ని బండమీద దంచే ఉన్ని; ఇది కార్తిక మాసంలో కత్తిరిస్తారు (తె. 7).

దట్టగుంజ పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిసిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిప పొడుగురాట; మామూలుగా, దీనికి శిలువమారిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లి చేసి, దాట్లో గునపం దూర్చి, లడిలు తగిలించి, విడపు కర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (తె. 18).

దట్టకోక పర్యాయము. చూ. దట్ట్యే(2). విగింపుకుగాని, అందుకోసంగాని నడుముకు చుట్టుకొనే ఒకరకం బట్ట; జైనమ వెడల్పు, రెండున్నర గజాల పొడుగు ఉంటుంది; రకరకాల రంగుల్లో నేస్తారు (రా. 13).

దట్టి (ఒహు. దట్టిలు, దట్టు) ఉ. దట్టి. 1. పర్యాయము. చూ. పల్లె. కన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే చిన్నచీర; కొన్ని చోట్ల, పది పన్నెండు మూరల పొడుగున, రెండు మూడు మూరల వెడల్పున నేస్తారు (రా. 16, 17, 23); 2. పర్యాయము. కానీకోక, కానీదట్టి, దట్టికోక. విగింపుకుగాని, అందుకోసంగాని నడుముకు చుట్టుకొనే ఒకరకం బట్ట; జైనమ వెడల్పు, రెండున్నర గజాల పొడుగు ఉంటుంది; రకరకాల రంగుల్లో నేస్తారు (రా. 11).

దడ 1. (ఒహు. దచ్చు) నూలుపినుకట్ట; సంభయ్యా నెంజరునూలు నాలుగుడిలు కలిపిన కట్ట; అర్ధకానికి ఇలా కడతారు (కో. 26); 2. డడ్(1) (కో. 31); 3. కొన్ని పట్టు చిలప(తోడి)ల కట్ట (కో. 23).

దడి పర్యాయము. అడ(1). నేతలో డిత్తై ను పడటంకోసం డాబీకోలలకు కట్టిన దారాలు. చూ. చిత్రం 132 క. 5 (రా. 2).

దడివలక డిత్తై ను నేసేటప్పుడు, పేటుదారాలు ఎత్తే కొయ్యవలక; దీని పరిమాణం 4" X 1" (కో. 2).

దడిపూత పర్యాయము. దడిబుటా. మగ్గానికి దడి అమర్చి, నేతలో పోగులు దూర్చి మలుపుతూ నేసిన డిత్తై ను; ముట్టపేటు మాదిరిగా నేస్తారు. (కో. 2).

దడిబుటా పర్యాయము. దడిపూత. మగ్గానికి దడి అమర్చి, నేతలో పోగులు దూర్చి మలుపుతూ నేసిన డిత్తై ను; ముట్టపేటు మాదిరిగా నేస్తారు (కో. 2).

దడేలు పట్టుపురుగులను పెంచే తట్టులు అమర్చిన మంచె; అరలు అరలుగా ఉంటుంది; దీన్ని మేజ అని కూడా అంటారు చూ. చిత్రం 289 ట (రా. 1).

దండబద్ద పర్యాయము. చూ. గొలుసుబద్ద. డాబీగొలుసుకు అడ్డంగా విగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి కొయ్య విక్రలు విగిస్తారు; ఇవి దిండును చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (కో. 36).

దందంచెవి చూ. దండెంచెవి(1) (రా. 9).

దందాగుండి ఒకరకం అంచు (రా. 21).

దండి 1. పర్యాయము. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా పొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 37); 2. అంచుకు కింది భాగం; అడ్డకం పనివాళ్ళవాడుక; చూ. చిగురంచు (కో. 7).

దండికొయ్య పర్యాయము. చూ. మాత్రాలకట్టె(2).

మగ్గంతాళ్ళు (=చేతిదలకతాళ్ళు, కోతిపెల్లలతాళ్ళు, నెలకలతాళ్ళు, పుల్లెరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా, మగ్గానికి వైన అమర్చినకర్ర; కొన్నిచోట్ల, వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (రా. 1).

దండిగపోగు చూ. దండెపోగు(1) (తె. 25).

దండిగె పర్యాయము. దండెగె(2). ఉన్నిపడుగు మధ్యలో, అనిపోగులు విడదొయ్యటానికి (=అని తెరవటానికి) అచ్చురగ్గర ఎక్కించినకర్ర; అనిపోగుల మధ్య నుంచి పేకపోగు నేస్తారు (తె. 28).

దండె ఉ. దండి. 1. కమాను (=దూదిపకే కొయ్య పనిముట్టు) నరం విగించిన పొడుగుకట్టె. చూ. చిత్రం 9.4 (తె. 2); 2. పర్యాయము. కుంచెకర్ర(2). పడుగుదువ్వే కుంచెకు పక్కభాగంలోకట్టిన పొడుగుకర్ర; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటిని ఇద్దరు మనుష్యులు పట్టుకొని పడుగుమీద కుంచెవేస్తారు. చూ. చిత్రం 76 క. 4 (తె. 26); 3. రూ. దండె(1); పర్యాయము. అచ్చురండె, పల్లెబద్దె(3), చువ్వు(5), దండెపుల్ల, దబ్బ(6), పన్నె దండె, పన్నెదబ్బ(2), పన్నెపుల్ల(3), పన్నెనిబర, ఇద్ద(6), సాటా, మారె(1). పన్నెకట్టుబడిలో ఈనెల

విగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటు వంటివి వైనా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 3, 6, 9, 10, 22-24, 26, 27, 29, 32, 34, 36, 37; తె. 5, 10, 15, 16, 19, 22, 23, 27, 28); 4. పర్యాయము. పూనుగర్ర. పావురెక్క-

తోక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగేకర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ మధ్యలో పావురెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 3); 5. పర్యాయము. మేరుపువలక. మరమగ్గం చక్రంలో నిలుపుపట్టెలకు

వైన విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులునేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇవి మగ్గంపందిరిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 25, 32, 35; తె. 22); 6. రూ. దండె(2); పర్యాయము. దండె కట్టె(2), దండెకర్ర(3), దండెగాలు, దండెగుంజ(2), దండెగోలు, దండెదురు, దండెదురుగుండు, దండెదురు

పట్టె, దండెపుకర్ర, దండెబడ, దండెతారు(1), దండె పొంగు, దండెమడ. మగ్గానికి విగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటి పొడుగు

కొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెపులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (కో. 2, 5, 8, 7, 9, 10, 12-14, 17-21, 23, 25, 33, 35-37; తె. 4, 5, 7,

5, 10-14, 18-20, 22; రా. 2-5, 10, 20, 23);
7. పర్యా. చూ. పరిక(4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన
పై చెక్క; పరిచగా, పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికి గుండు
బిగిస్తారు; దీనికి పైన దారాలు కట్టి వేలాడదీస్తారు;
నేతనే నేటప్పుడు, పొగు దగ్గరపడటానికి, దీంతో అడుము
తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (రా. 3).

దండకట్టు 1. ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. వెన్ను.
ఓడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలిసానతో
గాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76
క. 2 (కో. 20); 2. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్ర
మీద కొండితాడు బిగింపుకు వేసిన మెలిక (కో. 23,
24); 3. పర్యా. చూ. పన్నెకట్టు(1). పన్నెకట్టుబడిలో,
ఈనెల బిగింపుకోసం అడ్డంగా రెండు వెదురుచెత్తాలు
పెట్టి వేసిన దారపుకట్టు. చూ. చిత్రం 88 క. 7 (కో.
22); 4. (క్రి.) పన్నెకట్టే జంతువొమ్మలకు బిగించిన
వెదురుబద్దల మధ్య జొన్నపుల్లలు వరసగాపెట్టి
దారంతో బిగించి కట్టుటం (కో. 28).

దండకట్టె 1. పర్యా. వాటు(1). కమాను పై
వైపున పట్టుకోటానికి ఆనువుగా కట్టిన కర్రముక్క.
చూ. చిత్రం 9 చ. 1 (తె. 2); 2. పర్యా. చూ.
దండె(8). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగ
జారకుండా ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య;
రోకలిమాదిరిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు.
చూ. చిత్రం 126 (తె. 9; రా. 7, 18, 19);
3. పర్యా. చూ. నాగవాసం(8). గొంగడిమగ్గానికి
వేసిన జంతులతో పైకట్టె; మామూలుగా, వంపుగా
ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 316.8 (తె. 11).

దండకప్పి పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను
మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటు
వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 28).

దండకర్ర(లు) ఉ. దండికర్ర, దండిగర్ర. 1. పర్యా.
చూ. బడ్డి(1). మరాసుమీద పడుగుతోడేటప్పుడు దశా
లకు ఉన్నదారం ఒగ్గులపట్టెవరకూ సాపుగా పోవటానికి
నిలువుగుంజల మీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్య(లు);
కొన్నిచోట్ల, వెదురుచి (కో. 28); 2. పర్యా. చూ.
కుంచెదండె. కుంచె(=పడుగుదువ్వే పనిముట్టు) వెన్ను
బిగింపుకు, తోపల అమర్చి కట్టిన వెదురుబొంగు. చూ.
చిత్రం 76 చ. 1 (కో. 15, 21); 3. పర్యా. చూ.
దండె(8). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగ
జారకుండా ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటికొయ్య; రోకలి
మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ.
చిత్రం 126 (కో. 8, 9, 11, 15; రా. 1).

దండకొయ్య ఉ. దండకొయ. 1. పర్యా. చూ.

రలకొయ్య. తలపీటకుఉండే మొదటిచాలు కొయ్య(లు);
వెనకపీట కొయ్యలకంటే పిటి సంఖ్య ఎక్కువ. చూ.
చిత్రం 45 క. 5 (కో. 22); 2. పర్యా. చూ. దండె
చెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల,
రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(కో. 27, 28, 30, 34, 37; రా. 5).

దండకొయ్యలగూటం ఉ. దండి-; పర్యా. చూ.
దండెచెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్ని
చోట్ల ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(రా. 1).

దండకొల ఉ. దండికొల, దండెకొల. 1. పర్యా.
అడ్డదారి(కట్టె). మగ్గానికి తగిలించిన ఉన్నిపడుగు నేలకు
ఆనకుండా ఊనికగా పెట్టినకొయ్య; రోకలి మాదిరిది.
చూ. చిత్రం 215 క. 12 (తె. 10); 2. పర్యా. ఆడ
గొల, దండిగె, వర్తిండిగ. ఉన్నిపడుగు మధ్యలో అని
పొగులు విడదీయటానికి (=అని తెరవటానికి) అచ్చు
దగ్గర ఎక్కించిన కర్ర; అనిపొగుల మధ్యనుంచి పేక
పొగు వేస్తారు (తె. 11, 20, 22).

దండకొలు పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో
చివరిపాయలు బిగించినకర్ర; మామూలుగా, దీనికి
మలబద్ద తోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల,
పొట్టెలుగాని, పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం
127.10 (రా. 3).

దండెగదురు ఉ. దండకదురు, దండెగదురు, దండె
గదరు. పర్యా. చూ. బిళ్ళకదురు, మొగకదురు. ఒక
రకం ఉన్నికదురు; మగవాళ్ళు వడికేది; మంద తోలు
తెచ్చేటప్పుడు కూడా నడుస్తూ, దీంతో వడుకుతారు.
చూ. చిత్రం 311 క (తె. 9, 10, 20, 25).

దండెగర్ర ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. దండెచెవి(1).
దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(కో. 24).

దండెగాలు ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. దండె(8).
మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా
ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాది
రిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం
126 (కో. 3).

దండెగుళ్ళ పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను
మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువం
టివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 28, 31).

దండెగుంజ ఉ. దండి- 1. పర్యా. చూ. దండె
చెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల,
రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం

126.1 (కో. 17; తె. 29, 32, 33; రా. 2, 4, 24);
2. పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగించిన పడుగు
నూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటి
పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవుల
మీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (రా. 24).

దండెగుండు పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండె
చెవుల పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా
దారకట్ట దండె అవలక్షకు వేలాడదీసిన రాయి; కొన్ని
చోట్ల, ఇరవగుండుగాని, చెక్రంగాని కదతారు. చూ.
చిత్రం 126.2 (కో. 34).

దండెగుట్ట ఉ. దండె-పర్యా. చూ. దండెచెవి(1).
దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(కో. 12, 22).

దండెగోలు పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగి-
ంచిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన
గుండ్రటికొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవుల
మీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (కో. 1).

దండెగోలుగూటం పర్యా. చూ. దండెచెవి(1).
దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126. 1
(కో. 1).

దండెచివర ఉ. దండిసివుర, -సివర, -సివుర; పర్యా.
దండెదురుచూక, దండెబొంగుచివర. మగ్గందండె
దగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన చువ్వ (తె. 1, 2, 7;
రా. 16, 18, 28, 24).

దండెచెవి 1. ఉ. -నెవు; రూ. దండెచెవి; పర్యా.
ఊటగుంజ, కుదవ, కొక్కుగుంజ, గుజ్జె(6), గూటం(7),
చెవుకట్టు(3), చెవుగూటం, చెవులకొయ్య(2), చెవుల
రాయి, దండెకప్పి, దండెకొయ్య, దండెకొయ్యల
గూటం, దండెగల్ల, దండెగుజ్జ, దండెగుంజ(1), దండె
గుట్ట, దండెగోలుగూటం, దండెచెవుకట్టు, దండెబిల్లి,
దండెదురుకొయ్య, దండెదురుగుంజ, దండెవలవ, దండె
పీను, దండెచెప్ప, నాలికరొబ్బ, పంగలకల్ల, పంగల
కొయ్య, దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల
రాయి; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం
126.1 (కో. 7, 9, 10, 14; తె. 3-5, 7, 8, 10-28,
30, 31; రా. 16, 24); 2. పర్యా. గుల్లం. దండెను
మోసే పంగలకొయ్య పై భాగం; ఇటువంటివి,
ఒక్కొక్కదానికి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126
(రా. 3).

దండెచెవుకట్టు ఉ. -నెవకట్టు; పర్యా. చూ. దండె
చెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల,

రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(కో. 5).

దండెతాడు ఉ. దండితాడు. 1. పర్యా. చూ.
కొండితాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు
అచ్చుకల్లమీది మెలికల్లో దూర్చిన లావుదారం; దీన్ని
అచ్చుకడురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5
(కో. 21, 23); 2. పర్యా. రాయిబారుతాడు. దండెకు
ఒకవైపు చువ్వకు మధ్యగాకట్టి, రెండోవైపున సవలక్ష
గుండు వేలాడదీసినతాడు. చూ. చిత్రం 126.2
(కో. 23; రా. 17).

దండెదిబ్బ ఉ. దండి-. పర్యా. చూ. దండెచెవి(1).
దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(కో. 23).

దండెదిమ్మ ఉ. దండిదిమ్మ; పర్యా. చూ. దండె
చెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల,
రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం
126.1 (కో. 25, 35).

దండెదురు పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగి-
ంచిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన
గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని
దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (కో.
4, 8, 9, 11, 16, 22, 24, 28-32, 34; తె. 15-17,
21, 23-33; రా. 6, 11, 13-16, 19, 21).

దండెదురుకొయ్య ఉ. -కొయ్య; పర్యా. చూ.
దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్ని
చోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.
చిత్రం 126.1 (కో. 9, 16; రా. 11, 13-15).

దండెదురుగుంజ పర్యా. చూ. దండెచెవి(1).
దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి;
ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1
(రా. 19).

దండెదురుగుండు పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గా-
నికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తు
పెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది;
దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126
(రా. 9).

దండెదురుచూక పర్యా. చూ. దండెచివర. మగ్గం
దండెదగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన చువ్వ (రా. 13).

దండెదురుపట్టె పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి
బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన
గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండె
చెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (రా. 12).

దండెదురురాయి పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు. దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జార కుండా దారంకట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటిరాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇవపగుండుగాని, చిన్న చెక్కుగాని కదతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (రా. 12).

దండెదురులాక పర్యా. దండెలాక. నేతపడుగులో, దండెదగ్గర దూర్చిన వెదురుబద్ద; ఇటువంటివి, రెండు వైపులా ఉంటాయి (తె. 29).

దండెపన్ను (క్రి.) పన్నెకట్టే జుత్రంబొమ్మలకు, అడ్డంగా వెదురుబద్దలు బిగించటం; పైక, కింద రెండేసి బిగిస్తారు (కో. 26).

దండెపలవ ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెనుమోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 29).

దండెపిను పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 32).

దండెపుకర్ర పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తు పెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (కో. 8).

దండెపుల్ల పర్యా. చూ. దండె(3). పన్నెకట్టు బడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురు బెత్తం; ఇటువంటివి, కిందా వైనా రెండేసి ఉంటాయి; దేవాంగుల నాచుక. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 7).

దండెపోగు 1. రూ. దండిగపోగు; పర్యా. మగ పోగు. ఆసుపోసినప్పుడు పడుగులో వైకి వచ్చిన ఉన్ని పోగు (తె. 22); 2. పర్యా. చూ. వడిదారం(5). ఉన్ని పక్ష గుమీద ఆచ్చుకోలకు అనులువేస్తూ అల్లిన లావుపాటి పోగులు; మామూలు పోగులు ఏదేని కలిపి పురివెడతారు (తె. 20).

దండెబడె ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తుపెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (రా. 24).

దండెబల్ల 1. పర్యా. చూ. పీట(1). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 35, 36); 2. పర్యా. చూ. పీట(2). డబ్బారాట్నం నిలువులు బిగించిన కిందిపీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో. 35); 3. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసుకొయ్య (=ఆసుకు బిగిం

చిన నిలువుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె; ఇటు వంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల, రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-2 (కో. 32).

దండెదారు 1. పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తు పెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (తె. 3); 2. పర్యా. చూ. వాయిదాచి. మగ్గిందోనెకూ దండెకూ మధ్య నేతభాగం (తె. 32).

దండెబొంగు ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి బిగించిన పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తు పెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాది రిది; దీన్ని దండెచెవులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (తె. 1, 2, 6; రా. 18, 24).

దండెబొంగుచివర ఉ. -సివర; పర్యా. చూ. దండె చివర. మగ్గందండె దగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన చువ్వ (తె. 6).

దండెబొంగుతాడు ఉ. దండి-; పర్యా. చూ. మల గుది(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర; (కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద) దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 9).

దండెం 1. చూ. దండె(3) (కో. 1; రా. 6, 11, 14); 2. చూ. దండె(6) (రా. 19); 3. పర్యా. చూ. రాయబారపుకర్ర. వేలాడదీసిన పడుగునుట్టును దగ్గరికి గాని, దూరానికిగాని జరుపుకోటానికి పీలుగా మగ్గానికి వైన పెట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రాలు 129 క. 4, 129 చ. 2 (కో. 24); 4. పర్యా. చూ. నాగవాసం(6). గొంగడి మగ్గానికి వేసిన జుత్రంలో వైకట్టె; మామూ లుగా, వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 316.3 (తె. 8).

దండెమంచు రెండు కొలుకుల తెల్లపోగులమధ్య నాలుగు కొలుకుల ఎర్రపోగులు పెట్టి నేసిన అంచు (రా. 11).

దండెమడ ? పర్యా. చూ. దండె(6). మగ్గానికి పడుగునూలు కిందికి దిగజారకుండా ఎత్తు పెట్టిన గుండ్రటి పొడుగుకొయ్య; రోకలి మాదిరిది; దీన్ని దండెచెవుల మీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 126 (రా. 22).

దండెముందరిరాయి ఉ. -ముందలి-; పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు. దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారంకట్టి దండె అవతలకు వేలాడ దీసిన గుండ్రటిరాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇవపగుండుగాని, చిన్నచెక్కుగానికదతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (కో. 4).

దండెరొబ్బ ఉ. దండిచెప్ప; రూ. దండెరొబ్బ; పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగల

కొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 128.1 (కో. 7, 22).

దండెబ్బ ఉ.దండెబ్బ; దండెబ్బ; చూ.దండెబ్బ (కో. 15, 20-22).

దండెలక పర్యా. దండెదులక. నేతపడుగులో, దండెదగ్గర దూర్చిన వెదురుబద్ద; ఇటువంటివి రెండు వైపులా ఉంటాయి (కో. 37; తె. 2, 20, 24, 29; రా. 24).

దండెవెనకచువ్వ దండెదగ్గర (= వెనక) నేతపడుగులో దూర్చిన వెదురుబెత్తం; చూ. సూరె (కో. 3).

దండెసూరె ఉ. దండెసూరె; పర్యా. చూ. చువ్వ (7). దండెదగ్గర పడుగుపోగులు నెరపటానికి, అచ్చుదగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన నన్నబెత్తం; ఇటువంటివి, దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్న కొద్దీ వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (తె. 8, 9, 20).

దణ్ణంకర ? పట్టుదారంచుట్టే దొలకను పైనుంచి వేలాడదీయ్యటానికి ఇంటిపైకప్పుకు వేసేకర (కో. 14).

దనాసరిగోంగూర గోంగూరలో ఒకరకం; పులుపు తక్కువగా ఉంటుంది; దీని ఆకులు పచ్చడి చేసుకొంటారు; ముదురుకాడలు ఊరేసి నార తీస్తారు; దీన్ని సేద్యంపనులలో వాడేతాళ్ళు, నులక మొ.వి పేనటానికి, బట్టల నేతలోను వాడతారు (కో. 19).

దంతనం 1. చూ. జంత్రం(పీట) (కో. 11, 13, 19, 27, 31); 2. పర్యా. చూ. బెంతుపన్నె. అల్లు చేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పనిముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగుకర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి; వాటిమధ్య పడుగు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 11).

దంతనంకొయ్య చూ. జంత్రంకొయ్య (కో. 31).

దంతరితాడు పర్యా. చూ. ఆకులతాడు (1). రాత్తుం ఆకులకు చుట్టినతాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 6).

దంతెర (-తేబట్టు) ఉ. దంతర; చూ. జంత్రం (4). (తె. 11, 25-28).

దంతెరగుండు పర్యా. చూ. నాగవాసం (6). గొంగడి మగ్గానికి వేసిన జంత్రంలో పైకట్టె; మామూలుగా వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 318.3 (తె. 15).

దంతెరదిండు చూ. జంత్రందిండు (తె. 25, 27, 28).

దంతెరబొమ్మ చూ. జంతరబొమ్మ (తె. 25).

దంత్రం ఉ.దంతరం. 1. పర్యా. చూ. తిరిగిడిచట్టం. అడ్డగుమ్మి అమర్చే కొయ్యనట్టం; చూ. దొడ్డి. చూ. చిత్రం 42 (కో. 4); 2. చూ. జంత్రం (4) (కో. 1,

4, 5, 7, 9, 10, 12, 18, 21, 24; తె. 11, 12, 15, 17, 21, 28; రా. 7, 8, 10, 12, 19, 20);

3. చూ. జంత్రం(పీట) (తె. 3, 9).

దంత్రందిండు చూ. జంత్రందిండు (తె. 8).

5 దంత్రంపుల్ల పర్యా. చూ. అచ్చుబిళ్ళ. అచ్చుకట్టెటప్పుడు, వడిదారంచుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం; అచ్చుకర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 92 క, చ (తె. 17).

దంత్రంబల్ల రూ. దంతనంబల్ల; పర్యా. చూ. జంత్రందండె. అచ్చుకట్టే జంత్రానికి నిలువుపుల్లలు బిగించిన కిందిపీట; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (కో. 31).

దప్పం పర్యా. చూ. ముతకనూలు. పోగు మందంగా ఉండే నూలు; 10 నుంచి 60 నెంబల్లదాకా (రా. 3).

15 దబలపీర పట్టులు పట్టులుగా నేసిన ఒకరకం చీర; మాలపిల్లచీర (తె. 32).

దబ్బ 1. పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). తాడుకట్టిన పిటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (కో. 9; రా. 20);

20 2. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికిపైనా కిందా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 81 క. 3 (తె. 1; రా. 4, 10, 13, 15, 16, 23); 3. పర్యా. చూ. ఆకు(2). పంతుకామచుట్టూ వంచి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); పంతు కట్టుబడిలో ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 8; తె. 1; రా. 11, 13, 15);

4. పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంతు ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (రా. 6, 11); 5. చూ. బద్ద(5) (కో. 9; తె. 4; రా. 17, 18); 6. పర్యా. చూ. దండె(3).

30 పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటువంటివి, కిందా పైనా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 8; రా. 16, 18); 7. పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల (2). అచ్చుతీటెప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడుగట్టి, మదతమంచం కోళ్ళ మదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 4);

8. పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గంబొమ్మకు, నిలువుపట్టెకు ఏటవాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 11);

9. చూ. బద్ద(8) (రా. 10).

దబ్బదోనుగ ఉ. -దోనుగు. మగ్గంమీద, నేతగుడ్డ చుట్టే ఒకరకందోనె; చూ. దోనె (తె. 28).

దబ్బుపంపి పర్యా. చూ. చెలకపంతు. డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంతు; నూలు చుట్టుకొటానికి పీలుగా, దీనికి కొయ్యబద్దలుంటాయి. చూ. చిత్రం 29 (తె. 11).

దబ్బులం ఉ. దబ్బం. 1. కుంచె కట్టుబడిలో, గడిపేళ్ళు (=పురి)కుట్టటానికివాడే మందపుకడ్డి; దబ్బునం; దీనికి సన్నటి కొనవైపు బెజ్జం ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 87 (కో. 85); 2. పర్యా. చూ. తెంతికదురు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కంటాచీలాంటిది; దీనికి పదునుగా ఉన్నవైపు, పోగు దూర్చటానికి చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, రెండోవైపు పిడి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (కో. 93); 3. పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి, కింద వెలాడగట్టి నలుపు; మామూలుగా, ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల నత్తుది; నేతనే సేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి, రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 15 (రా. 15).

దబ్బులమడ్డి పర్యా. చూ. చెలకపంతు. డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంతు; నూలుచుట్టుకొటానికి పీలుగా దీనికి కొయ్యబద్దలుంటాయి. చూ. చిత్రం 29 (రా. 11).

దమయంతిపీర ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగుచీర (కో. 8, 8, 10, 11, 26, 85; రా. 11).

దమయంతి(పచ్చ) 1. ముదురు ఆకుపచ్చరంగు; బీరపువ్వు, పచ్చకలిస్తే వచ్చింది. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2-4, 8, 7, 9-18, 15, 16, 18-24, 26, 36; తె. 15, 16; రా. 1, 6-8, 11, 12, 19); 2. ఆకుపచ్చలో నలుపువన్నె (తె. 14).

దమయంతిపొప్పికిపీర మూడు కడ్డిల పోగులు, వాటిమధ్య గీరలూ పడేటట్టు నేసిన గడిచీర (రా. 7).

దర్బారంచు ఒకరకం అంచు; పూర్వం నేసేవారట (కో. 24; రా. 14).

దర్బారువయలేటు వంగపువ్వువన్నె (కో. 8).

దవ పర్యా. అరటిపొత్తి. సన్నదారం తీసేటప్పుడు, చేతిచెమట అంటకుండా ఏకుపెట్టుకొనే అరటిదొప్ప; కొన్నిచోట్ల తోలుత్తి వాడతారు; చూ. అరటిపొత్తి. చూ. చిత్రం (కో. 94).

దవడి ఉ. ? దాడ; పర్యా. ఆపు(బద్ద), ఊడుపు బిళ్ళ, కడంచుబద్ద, కడదబ్బ, కాపు, కాపుచెక్క, కాపు బద్ద, కాపుబిళ్ళ, చిల్ల(5), చెంపదబ్బ, చాలవపన్ను, దిగుబద్ద, పక్కచిల్ల, పన్నెపుల్ల(1), పన్నెబద్ద(1), పన్నెబల్ల, పన్నెబిళ్ళ, పోకబద్ద, బంటుబద్ద(1), బిరు

దబ్బ(2), బిళ్ళ(6), బిమ్మకడ్డి. మేవరదబ్బ. పన్నెకట్టు బడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పు బద్ద; నేతనే సేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా అవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 11, 12, 14; తె. 14).

దవడచెక్క పర్యా. ఉడతబబ్బ, గడిబల్ల, చెంప(4), డోలుచెక్క, కొట్టిచెక్క(2), సోరుగుకర్ర, సోరుగుచెక్క, సోరుగుదాపు, సోరుగుపలక, సోరుగుపేడు. మరమగ్గం చటంలో, పానుపువట్టుకు పక్కన బిగించిన సోరుగు చెక్క; ఇటువంటివి, రెండుపక్కలా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (రా. 11, 15, 18).

దవనం చూ. దొగ్గనం (కో. 12, 20).

దకావతారం పట్టులుపట్టులుగా నేసిన గళ్ళచీర : 1. నాలుగయిదు రంగులపట్టులు నిలువు. అడ్డం వచ్చేట్టు నేసిన గళ్ళచీర (కో. 36); 2. ఒక బొందుకు ఒకపట్టు విడిచిపెట్టి, పట్టుకు ఒక్కొక్క రంగుపెట్టి నేసిన చీర (కో. 24).

దనలి ఒకరకం పట్టు; దనలిపురుగులనుంచి వచ్చేది; ముదురు గోధుమరంగులో ఉంటుంది; tussore silk (తె. 7, 17).

దనలికాయ (-పోయ) రూ. దనలికాయ. దనలి పురుగు, ముక్కురంధ్రాల నుంచి వచ్చే దారంతో, తన చుట్టూ అల్లుకొన్న గూడు; సాలిగ్రామం మాదిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 289 (తె. 7).

దనలికోల దనలిదారం వీరటానికి ఎక్కించినకర్ర (తె. 7).

దనలిగుడ్లు (బహు.) దనలి (=ఒకరకంపట్టు) ఉప్పత్తి చేసే పురుగులు పెట్టిన గుడ్లు. చూ. చిత్రం 289.1 (తె. 17).

దనలిగువ్వ దనలి(పట్టు)దారం ఉప్పత్తిచేసే పురుగు (తె. 7).

దనలిగుళ్ళ మూడు దనలికాయలు వడికి తీసిన దారం (తె. 7).

దనలిపట్టు ఒకరకం పట్టు; దనలిపురుగుల నుంచి వచ్చేది; ముదురు గోధుమరన్నెలో ఉంటుంది; tussore silk (కో. 14).

దనలిపని దనలి (పట్టు) దారం తియ్యటం; దాంతో బట్టలు నెయ్యటం (తె. 17).

దనలిపిల్ల(లు) దనలి (=ఒకరకంపట్టు) తయారుచేసే పురుగులు పెట్టిన గుడ్లలోనుంచి వచ్చిన చిన్నపురుగు(లు). చూ. చిత్రం 289.2 (తె. 17).

దనలిపురుగు ఒకరకం పట్టు (=దనలి)దారం ఉప్పత్తి చేసే పురుగు; చూ. పట్టుపురుగు (తె. 7, 17).

దసి పర్యాయము. చూ. పూదారం. అచ్చుపడుల్లో దూర్చిన(బద్దె)పోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగుల వరస చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నబద్ద(ల)తో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 30).

దసికర్ర అచ్చుబద్ద పడుగులో దూర్చిన కర్ర; జోదాకర్ర మాదిరిది (కో. 28).

దసిదారం (-ఎక్కించు) పర్యాయము. చూ. పూదారం. అచ్చుపడుల్లో దూర్చిన (బద్దె) పోగుల్లో అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగులవరస చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నబద్ద (ల)తోకలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ(కో.28).

దసిపెట్టు (క్రి.)బట్టచివర బద్దె వవలటు; 'దసిపెడితే గాని చెనవట్టది' అని సామెత; చూ. దసిబద్దె(కో.22).

దసిపోము పర్యాయము. చూ. పూదారం. అచ్చుపడుల్లో దూర్చిన(బద్దె)పోగుల్లో అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగుల వరస చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నబద్ద(ల)తో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 31).

దసిబద్ద పర్యాయము. చూ. బద్దెగుచ్చుకర్ర. అచ్చుతికిన తరవాత, బద్దెపోగులు చెదరకుండా దూర్చిన బద్దె; కొన్నిచోట్ల, సన్నబెత్తంగాని. ఇవకడగీగాని దూరుస్తారు; ఇటువంటివి బద్దెతో ఇవతల ఒకటి, అవతల ఒకటి ఉంటాయి; అల్లుచేసేటప్పుడు, దీన్ని ఊడైగురులగు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గూటాలకు కడతారు. చూ. చిత్రం 102 త (కో. 28).

దసిబద్దె ఉ. -బద్ది. బట్టచివర బెత్తెడు నేసిన సళ్ళు పోగులు (కో. 22-24).

దసిరికాయ చూ. దసిరికాయ (తె. 17).

దసేరు (< దసి + ఏరు) (క్రి.) అచ్చుబద్దెలో పూదారం వెంబడి పోగులు ఏరుకోటం; కొన్నిచోట్ల, తెగిన పోగులు అతుకుతారు (కో. 25, 28).

దస్తాగిన్నె ఒకరికం ఇతడిగిన్నె; దీనిట్లో గంజి పోసుకొంటారు (కో. 21).

దస్తీ పర్యాయము. చూ. శేబురుమాలు. శేబులో పెట్టుకోటానికి నేసిన చిన్నగుడ్డ (తె. 19).

దస్తురుమాలు (బహు. -రుమాంలు, -రుమాళ్ళు) 1. ఎర్రవన్నెలో చిన్న చదరపుగళ్ళు పెట్టే నేసిన ఒక రకంబట్ట (తె. 19); 2. నాలుగయిదు మూరలు నేసిన ఒకరకంబట్ట; తురకసాయేబులు లుంగీలకు, తలగుడ్డలకు వాడేది (తె. 13).

దళచరంపంతు పర్యాయము. చూ. రాటి. గుమ్మటం లాంటి పనిముట్టు; పంతు మొ.వాటికి దీనికి తగిలించిన

చిలవనుచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 19).

దక్కచీర పర్యాయము. చూ. గళ్ళుచీర. అంచుల మధ్య భాగంలో, రంగుపోగులు పెట్టే, గదులు గదులుగా నేసిన చీర; మామూలుగా, నలుచదరపుగళ్ళు నేస్తారు; దడి అంటే గడి (తె. 4).

దాక చూ. దాకె. ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పడుగుకు పెట్టే గంజి దీనిట్లో పోసుకొంటారు (కో. 21).

దాకె చూ. దాక (తె. 11).

దాకె(పీట) ఉ. దాకి(పీట), దాకె, దాకి(పీట).

1. పర్యాయము. చూ. పిరకి. ఉన్ని వడికేటప్పుడు, కదురు తిప్పే బోకి ఆధారంగా పెట్టిన మట్టు; కుండమూతితో ఉన్న భాగం; దీన్ని బోల్లించి, వైన బోకి పెడతారు. చూ. చిత్రం 308.4 (తె. 9, 20, 22, 25-27);

2. పర్యాయము. ఏకులపీట, కదురుపీట, పీట(4), వడికెపీట, వడుకుడుపీట. ఉన్ని వడికేటప్పుడు అడవాళ్ళు కూర్చోటానికి వేసిన పీట. చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 28-28).

దాగినబద్ద మరమగ్గం కట్టుబడితో ఎడమవైపుబద్ద. చూ. చిత్రం 118 క (కో. 27).

దాగు పెద్దకంఠెలదేలు (తె. 11).

దాగుంచె (-వేయి) ఉ. దాగుంచి. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబడుతుంటే ఉండగా నందు (=రెండుకచ్చుల మధ్య భాగం)నందుకూ ఆపుతూ దుచ్చేకుంచె; పడుగు భాగా ఆరేవరకూ రెండుమూడు సార్లు ఇలా నిదానంగా దుచ్చుతారు; సన్నపడుగులు దుచ్చుతారు (కో. 24).

దానిమ్మరెక్క చూ. దానిమ్మరేకు (తె. 11).

దానిమ్మరేకు చూ. దానిమ్మరెక్క. ఒకరకం ఎరుపు రంగు; దానిమ్మపువ్వురేక మాదిరిది; బి. ఎ. స్కాల్డ్ బ్లెజి. వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 4).

దానె 1. పర్యాయము. గురె, దానెకట్టె, సరదండిగె. సరిచేసేటప్పుడు, ఉన్నిపడుగు ముందువైపు దూర్చిన లావాటికర్ర; కొన్నిచోట్ల, పడుగులో చివర ఎక్కించి సరిగుంజుకు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 314.1 (తె. 9, 10, 20, 22, 25); 2. ఉన్నిపడుగు సరిచేసేటప్పుడు, అనిపోగుల్లో దూర్చిన మర్రక్షాడ (తె. 7).

దానెకట్టె పర్యాయము. చూ. దానె(1). సరిచేసేటప్పుడు, ఉన్నిపడుగు ముందువైపు దూర్చిన లావాటికర్ర; పడుగు గేరుకర్ర మాదిరిది; కొన్నిచోట్ల, చివర ఎక్కించి సరిగుంజుకు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 314.1 (తె. 9).

దానెరాయి పర్యాయము. ఊకరరాయి, రౌతు(2), సరిరాయి. సరిచేసేటప్పుడు, ఉన్నిపడుగులో చివర ఎక్కించి నకర్ర(=దానె)విగింపుకోసం, నేలలో సాతినరాయి;

ఇటువంటివి, మామూలుగా ఒకవైపున రెండు, మరొక వైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.2 (తె. 6).

దాప పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరుబయట పడుగు చాపటానికి నిలబెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు పొడుగు పట్టెలు. మనీత మంచం కోళ్ళ మాదిరిగా అమర్చి, పైన అడ్డకట్టెవేర్చి బిగించి ఉంటారు; దేవాంగులవాడుక. చూ. చిత్రం 313 క (రా. 3).

దాపకర్ర పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు. నిలువుపట్టెకు పటవాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 25).

దాపదీపాయ అచ్చుగుదిపాయల్లో ఎడమవైపుది; చూ. అంచగుదిపాయ. చూ. చిత్రం 100.6 (కో. 26).

దాపు 1. పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంచెఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 35); 2. పర్యా. చూ. లోఅంచు. అంచులో మొగటిభాగం; పడుగువైపుది. చూ. చిత్రం 148.1 (తె. 5); 3. కమ్మికి రెండువైపులా ఒకటి, రెండు కొలుకులు వరసగాపెట్టి నేసిన నేత (కో. 24).

దాపుకమ్మి పర్యా. చూ. నిలుపు(2). ఆకుల రాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 17).

దాపుకొయ్య పర్యా. చూ. తట్టు(చు)కొయ్య. మిడిగూటానికివేసిన నేతమోకు పడుక్కు అడ్డరాకుండా తగిలించటానికి పాతినగూటం; మామూలుగా, నేతబయలులో ఒకమూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, మిడిగూటానికిగాని దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (కో. 23).

దాపుచెక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(1). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 17).

దాపుడుచీర పెళ్ళికూతురు, దాచుకొని అప్పుడప్పుడు కట్టుకొనే చీర; ఖరీదైంది (తె. 18).

దాపుడుబట్ట దాచుకొని, అప్పుడప్పుడు కట్టుకొనే బట్ట; చీరలు, పంచెలు మొ.వి (తె. 8).

దామ పర్యా. చూ. ఊచ(7). ఉన్నికదురుపుల్ల; ఆడవాళ్ళు వడికే కదురుది; వెదురుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 1 (తె. 25).

దామమెలికి ఉ. దామ్మెలికి; పర్యా. చూ. మెలికి (1). ఉన్నికదురు ఊచకు కింద బిగించిన మేకు; మామూలుగా ఆడవాళ్ళు వడికే కదుర్లకు, పెద్ద కదురుకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 311 చ. 4 (తె. 25).

దాయికట్టె పర్యా. చూ. బొగ్గపం. ఆరుబయట ఊడైలకు చాపిన పడుగు కిందికి దిగబడకుండా ఎత్తు పెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; ఊడైమాదిరిగా వెదురుకర్రలు బిగించింది; చాపిన పడుగునుబట్టి. ఇటువంటివి 1-2 వాడతారు. చూ. చిత్రం 137 (కో. 1, 2).

దాయికర్ర ఉ. దాచుకర్ర, దాచుగర్ర. పర్యా. చూ. బొగ్గపం. ఆరుబయట ఊడైలకు చాపిన పడుగు కిందికి దిగబడకుండా ఎత్తు పెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; ఊడై మాదిరిగా వెదురుకర్రలు బిగించింది; చాపిన పడుగును బట్టి, ఇటువంటివి 1-2 వాడతారు. చూ. చిత్రం 107 (కో. 1, 2, 12a).

దారకాను ఒకరకం అంచుదైను. చూ. చిత్రం 281 (తె. 24).

దారపుబండి ఉ. దారబ్బండి. 1. పర్యా. చూ. విండు(4). గంటానికి బిగించిన రీలుదారపుబండి; డబ్బా రాట్నం దీని గాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (కో. 15, 19); 2. పర్యా. కప్పురుబండి, కప్పీర, కప్పీ(2), పేటుబండి, బుడి(చెక్క) (1), బిళ్ళ(4), రీలు. ఒరువుకట్టిన అంచుపేటుదారాలు తగిలించే గొయ్యగిలక; రీలు; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గం మీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 133 క. 2 (కో. 24); 3. పర్యా. రీలుబిళ్ళ, వడిగిలక. మిషను వడిదారం (= అచ్చువడి కట్టెది) చుట్టిన కొయ్యగిలక. చూ. చిత్రం 95.1 (రా. 20).

దారబండం పర్యా. చూ. జాసిగంకట్టు. పడుగు దువ్వే కుంచెపిడికి వేసిన తాచుమెలిక; ఇది జాసిగంకట్టు మాదిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 76 క. 2 (తె. 14).

దారబండంమెలక పర్యా. చూ. మలుకు. పన్నె కట్టుబడిలో. దండెలమధ్య బిగించిన ఈనెకు దారంతో వేసినముడి (తె. 14).

దారం 1. పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకుల తాచును, కదురును కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 1-8, 9-11, 14, 15, 24, 26-31, 33, 34; తె. 1, 2, 23, 25, 27-33; రా. 3, 4-18, 20-22, 24); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటిఆకులు వైచీ కిందిపీ కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (కో. 29, 33, 34; తె. 10, 18-20, 29, 30; రా. 23); 3. అడ్డ గుమ్మి ఆకులు కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 34.4 (కో. 2); 4. పర్యా. చూ. వడిదారం(2). డబ్బా రాట్నం చెక్రాన్ని గంటాన్ని కలిపే గట్టిదారం; దీని వల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (కో. 28); 5. పర్యా. చూ. ఊడైతాడు. ఊడైను

నిలబెట్టి, కిందిగూటానికి విగించే తాడు; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (రా. 3); 6. పర్యా. చూ. పంటిగుది. దోనెగూడిలో బద్దెచువ్వ విగించటానికి, పుల్ల (=పన్ను)కు కట్టినతాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (కో. 9బి; తె. 12; రా. 18); 7. పర్యా. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకు. పై న కట్టినదారం; ఇటు వంటివి రెండు, ఒకటి అచ్చుకర్రకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (రా. 10).

దాలపపన్ను పర్యా. చూ. దపడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర విగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 9ఎ).

దాపుడుముక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మర మగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 27).

దాసరిమల ఉ. -మొల. నేతపడుగులో చివర విడ దీసిన పాయ మలగర్రకు చుట్టి, వేసిన మెలిక (తె. 12, 16).

దాక్షిగుత్తెంచు (< దాక్షగుత్తి + అంచు) దాక్షపళ్ళు గుత్తి డిత్తెను సేసిన అంచు (కో. 24).

దిగదాల సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో, కుంచె చేరే చివరివైపు (రా. 20).

దిగనాలకచ్చి పర్యా. దిగుమలకచ్చి. సరిచేసిన పడు గులో చివరి అనిపోగులు; వీటిని తెంపి అచ్చుతుకుతారు (కో. 7).

దిగమలకచ్చి పర్యా. దిగనాలకచ్చి. సరిచేసిన పడు గులో చివరి అనిపోగులు; వీటిని తెంపి అచ్చుతుకుతారు (కో. 9ఎ).

దిగుడుదలకమ్మి మరాను మీదికి పడుగుతోడే టప్పుడు, కిందికోల్లల పోగులు చుట్టుకొన్న మేకులపట్టె (కో. 24).

దిగు(డు)దలకొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేతబయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 20; తె. 5, 12, 18).

దిగుడుదలకోల మరానుమీదికి పడుగుతోడేటప్పుడు, కిందివైపు మేకులకమ్మికి చుట్టుకొన్న పోగులు; కింది కోల్లల (కో. 28).

దిగుడుదలకోడా పడుగు చుట్టేటప్పుడు, చివరి కోల్లలలో ఎక్కించిన రెండుకర్రలు; ఒకలాక, ఒకకర్ర; చూ. జోడా (కో. 23).

దిగుడుదలనేత పర్యా. కడతట్టునేత. బట్ట చివరి భాగంలో నేసిననేత (కో. 1).

దిగుదలకర్ర పడుగులో, రెండో చివర దూర్చిన పడుగేరుకర్ర; ఇక్కడి పోగులు తెంపి అచ్చుతుకుతారు (కో. 9బి).

దిగుదలకోల్లల ఉ. దిగదలకోల్లల; పర్యా. చూ. కిందికోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో చివరి అని పడ్డ భాగం; చూ. కోల్లల (కో. 8).

దిగుదలమేకు పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేత బయలులో చివరపాతిన కొయ్య; దీనికి నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, నేత మోకు పెడ కోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 10, 13; తె. 4).

దిగునేత పర్యా. దీనేత. రాత్రివేళ దీపం పెట్టుకొని నేసే నేత (కో. 10).

దిగుబడి ఉ. దిగబడి. ఉత్పత్తి; output (తె. 25).

దిగుబద్ద పర్యా. చూ. దపడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర విగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (తె. 15).

దిగుమల పర్యా. చూ. కిందికోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో చివరి అనిపడ్డభాగం; చూ.కోల్లల (కో. 6ఎ).

దిగువకోల్లల ఉ. దిగువ-, -కోల్లలు; చూ. దిగువ కోల్లల (కో. 4; రా. 11, 13, 15).

దిగువకోల్లల ఉ. -కోల్లలు; రూ. దిగవకోల్లల; పర్యా. చూ. కిందికోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో చివరి అని పడ్డభాగం; చూ. కోల్లల (కో. 3; రా. 8).

దిగువచెరగు ఉ. దిగవనెరుగు. చీరకట్టుకొనే టప్పుడు, లోపలకువచ్చే అడ్డకొన; కట్టుకొంగు(రా.11).

దిగ్గమ్మినేత చీరలోకట్టుకొనెరుగు నేత; దిగు(వ)కమ్మి నేత (రా. 13).

దిగ్గొయ్య (< దిగు + గొయ్య) 1. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేత మోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 80).

2. మగ్గంమీద, నేతబట్ట చుట్టే కొయ్య (దోనె)కు ఆధారంగా, ఎడమపక్కనేలలో పాతిన కొయ్యగూటు; దీని బెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగు చుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటు. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 23).

దిండి చూ. దిండు(2) (కో. 30, 31).

దిండు 1. పర్యా. అడ్డ(3), కుంచం, కుంభం, దిప్పె. బుడ్డి(1), బొజ్జ, బొడ్డు(1), బొండు(1) ముం. రాట్నం రెండు(అకుల) చెక్రాలనూ వేరుచేసే కొయ్య; ఇరుసు దీనిమధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15 క. 8 (కో. 1-3, 10; తె. 6-8, 24, 29; రా. 6-9, 11, 12, 14-18); 2. రూ. దిండి, దుండు. రాట్నంబొమ్మ చెవులమధ్య ఉండే కదురు భాగం; దీన్ని కట్టెతోగాని (చిటకేశ్వరం, కంది. కత్తెకట్టె మొ.వి), తోలుతోగాని. బంక పట్టించిన నూలుతోగాని ఏర్పాటు చేస్తారు. ఈ దిండు గాడికి వడిదారం వేస్తారు. చూ. చిత్రాలు 15 క. 12, 41 క. 3 (కో. 1-14, 16-38, 82, 83, 86, 87; తె. 1-38; రా. 1-24); 3. పర్యా. అడ్డ(5) కుంది(1), బొండు(2), లక్కాకు(1). డబ్బారాట్నం చెక్రం మధ్య అకుల బిగింపుకు అమర్చిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 41 ట. 1 (కో. 2); 4. పర్యా. కదురుదిండు (2), కదురుపూస, గంటంఉండ, గంటందిండు, గిలక (2), దారపుబండి(1), బండి(2), బిళ్ళ(4), రీలుదారం గిరక, వడిబండి, వడిబిళ్ళ(1). గంటానికి బిగించిన రీలు దారపుబండి; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీని గాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (కో. 2, 6, 7, 10, 22-28; తె. 21; రా. 2, 6, 18, 20); 5. పర్యా. చూ. గొట్టం(6). రాటిఅకులు బిగించిన వెదురుగొట్టం; దీన్ని నూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 31 త. 1 (రా. 11, 13); 6. పట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్నం కదురు బిగించిన కొయ్యగిలక. చూ. చిత్రం 293 చ. 11 (కో. 14; రా. 14); 7. పర్యా. అడ్డ(10), కుండ(4), గిలకదిండు గుండు(7), డాబీఅడ్డ, తిరుగుడుఅడ్డ, పింజెరఅడ్డ, పింజెరగడ్డ, పేటుదిండు, బుడ్డి(3), రోలరు(3), నీలిం డరు. డాబీతో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బొట్టపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లిపింజెరదిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్రం గాని రేకు వళ్ళుచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 క. 1 (రా. 11-13, 15, 18, 23); 8. చిలవలో ఏజో వంతు నూలు (తె. 17); 9. అంచులో నేసిన రెండు

ఉత్తైళ్లు మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 163.1 (తె. 5); 10. ఒకరంగు అంచులో, వేరేరంగువి అయిదారు పోగులుపెట్టి నేసిన ఉత్తై ను (తె. 12).

దిండుపింజెర పర్యా. చూ. బొట్టపింజెర. ఒకరకం డాబీ; దిండుకు బొడిపెలు చేసింది; దిండు తిరిగినప్పుడు, బొడిపెలు, కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 192 చ (తె. 5).

దిద్దకంపెట్టు (క్రి.) పర్యా. నునుపుచేయు, నెరుపు పెట్టు. అచ్చుకట్టిన తరవాత, అచ్చుకర్రపైది వడిదారం మెలిక(=పూస)లు కొమ్ముబిళ్ళతో చుద్దుతూ చదును చెయ్యటం (రా. 11).

దిద్దకంబిళ్ళ ఉ. -బిళ్ళ; చూ. దిద్దు(డు)బిళ్ళ (రా. 13, 22).

దిద్దు (క్రి.) పడుగు పరిచినప్పుడు, పోగులు చిక్కు లేకుండా సర్దుట (కో. 21; తె. 5, 10, 11, 14).

దిద్దుకత్తి పన్నెదండెలమధ్య బిగించిన పుల్లెలపరస చదునుచేసే కత్తి. చూ. చిత్రాలు 89 క. 2, 89 చ. 2 (కో. 24).

దిద్దుకంబడి మంచంమీద, పక్క వేసుకొనే గొంగడి (రా. 13).

దిద్దుకర్ర అచ్చుకట్టేటప్పుడు, కర్రలకు కట్టిన వడి దారలు సరిచూసుకోటానికి, వాటి మెలికల్లో దూర్చిన కర్ర (కో. 26).

దిద్దుచివ్వ అచ్చుకట్టిన తరవాత, పడులు సరిచేసే సన్నటిపుల్ల; వడుల మధ్య లంకెలో దూరుస్తారు (కో. 23).

దిద్దు(డు)బిళ్ళ రూ. దిద్దకంబిళ్ళ; పర్యా. కొమ్ము (2) సీంగ్. అచ్చుకర్రకు కట్టిన వడిదారం బిరుగా ఉండటానికి, పై మెలిక(=పూస)ల మీద రుద్దే దుప్పి కొమ్ము. చూ. చిత్రం 96 (కో. 16, 20, 22; రా. 20).

దిప్ప పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటి పై బద్దలను బిగించి, మధ్య బొద్దించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రచిప్పగాని, చేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటిసూలంమీద అను తుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 24).

దిప్ప పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; దేవాంగులవాడుక; చూ. రాటి చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 7).

దిప్పె పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండు చెక్రాలనూ(=అకులు) వేరుచేసేకొయ్య; ఇరుసు దీని మధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 12).

దిమ్మ ఉ. దిమ్మి, దిమ్మె. 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట.

పత్తిరాట్నం కుడిపీట. చూ. చిత్రం 1.2 (రా. 8).
 2. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలువులు విగించిన అనుగుపీట. చూ. చిత్రం 151 (కో. 18, 30; రా. 2);
 3. పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటి మాటానికి ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 11, 12, 15, 16);
 4. పర్యా. చూ. నిలువు(10). మరాసు ఇరుసును మోసే పొడుగుకొయ్యలు). గోతిపక్కలపాతినవి; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 50.9 (కో. 13, 15, 18); 5. పర్యా. అడ్డపిక్కరు, కోతికొయ్య, పిట్టు, మేకు(9). దాబీదించుకు చేసిన బొడిపెలు; దించు తిరిగినప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 క. 2 (కో. 7).
 దిమ్మెన పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటిమాటానికి ఆధారంగాఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 27).
 దిమ్మెనగొట్టం పర్యా. చూ. గొట్టం(2). రాటి ఆకులు విగించిన పెరుగుగొట్టం; దీన్ని సూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 31 త. 1 (కో. 27).
 దియ్యినేత చూ. దీనేత (రా. 8).
 దియ్యసొడ్డు చూ. దీసోడా (కో. 29).
 దియ్యస్తంబం ఉ. -స్తంబం; చూ. దీస్తంబం (రా. 19, 21).
 దిల్లిఖానీ తివానీనేతలోపచ్చేఒకరకంఉత్తెను(తె.17).
 దివసాడ చూ. దీసోడా (కో. 27, 31).
 దివసోడా చూ. దీసోడా (కో. 23).
 దివ్వసాడా చూ. దీసోడా (కో. 28).
 దివ్వసోడా చూ. దీసోడా (కో. 28).
 దిస్తా(గుండు) పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది ఏతేటప్పుడు కమానునరం కొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (కో. 5-7).
 దీక్షగదీచీర ఒకరం గళ్ళచీర; ఒక నీనిమాపేరు మీద ప్రచారంలోకివచ్చింది : 1. నలుపు, కెంపురంగుల మధ్య, కెంపువురంగు గీర పడెట్టు అడ్డం, నిలుపు నేసిన చీర (తె. 15); 2. ఆరుకొలుకులకు ఒకకొలికి రంగు పోగులు వచ్చేట్టు నేసిన గళ్ళచీర (కో. 7).
 దీనేత రూ. దియ్యినేత; పర్యా. దిగునేత. రాత్రి వేళ దీపం పెట్టుకొని నేనేనేత (కో. 10).
 దీపపుకర్ర మగ్గందగ్గర, దీపం వేలాడదీసే కర్ర (కో. 34).
 దీసెమ్మ మగ్గందగ్గర పెట్టుకొనే దీపం; పొద్దుగూకిన తరవాత, మగ్గందగ్గర దీపంపెట్టుకొని నేస్తారు. చూ. చిత్రం 148 చ (రా. 1).

దీసేడు చూ. దీసోడా (కో. 5).
 దీసోడా ఉ. దీసోడ; రూ. దియ్యసొడ్డు, దివసాడ, దివసోడా, దివ్వసాడా, దివ్వసోడా, దీనేడు; పర్యా. దీస్తంబం. దీపంబుడ్డి పెట్టుకొనే కొయ్యస్థానం; కొన్ని చోట్ల, ఇరవచిప్ప (దీన్ని మగ్గం పండికి వేలాడ దీస్తారు); పొద్దుగూకిన తరవాత మగ్గం దగ్గర దీపం పెట్టుకొని నేస్తారు. చూ. చిత్రం 143 (కో. 24, 30, 32, 37; తె. 15, 29).
 దీస్తంబం రూ. దియ్యస్తంబం; పర్యా. దీసోడా. దీపంబుడ్డి పెట్టుకొనే కొయ్యస్థానం; పొద్దుగూకిన తరవాత మగ్గందగ్గర దీపం పెట్టుకొని నేస్తారు. చూ. చిత్రం 143 క (కో. 8, 8).
 దుక్క ఉ. దొక్క. 1. కొయ్యమొద్దు, దీనిమీద పత్తి పరిచి, ఇనప కొడుపుతో గింజలు వేరుచేస్తారు; చూ. కొడుపు. చూ. చిత్రం 31.1 (కో. 33, 34, 36); 2. పర్యా. నమ్మెట్టు. ఊడైగూటాన్ని నేలలో దిగగొట్టే, పెద్దనుత్తి (కో. 36).
 దుక్కకాము ఉ. దొక్కాము. దుక్క(=ఊడై గూటాన్ని నేలలోకి దిగగొట్టే పెద్దనుత్తి)ఊడి(కో. 36).
 దుగనం చూ. దొగనం (కో. 31).
 దుగ్గోరంచు రెండుగీరలు పడెట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు. చూ. చిత్రం 185.2 (కో. 30).
 దుడ్డు 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది ఏతేటప్పుడు కమానునరంకొట్టే కొయ్యబడితె. చూ. చిత్రం 9.13 (కో. 8, 8, 9, 22; తె. 16, 28); 2. తొట్టెలో రంగులు కలిపే కర్ర (తె. 24).
 దుండ అంచులో నేసిన కడ్డి; చూ. దుండంచు (తె. 8).
 దుండు చూ. దొడు(2) (కో. 29, 35).
 దుండంచు గీరలు గీరలుగా నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 184 (రా. 17).
 దుత్త ఒకరకం చిన్నకుండ; దీంట్లో, పడుగుకు పెట్టే గంజి పోసుకొంటారు (కో. 1).
 దుప్పటి ఉ. దుప్పటి. 1. పర్యా. పచ్చడం(2); పర్యా. నెల్లా(2). ఒంటిమీద కప్పకొటానికి నేసిన ఒక రకం(ముతక)బట్ట; వక్కమీద కూడా పరుచుకొంటారు (కో. 3-11, 13-21, 23, 29, 34, 37; తె. 4, 5, 8, 11, 16, 18, 23, 24, 31, 33; రా. 2-5, 10, 14); 2. ఒంటిమీద కప్పకొటానికి నేసిన అయిదు మూరలబట్ట; ఒంటిరెక్క; ఒంటిపొర (తె. 12; రా. 13-15, 23); 3. ఒంటిమీద, రెండు పొరలుగా కప్ప కొటానికి నేసిన బట్ట (కో. 25, 26); 4. ఒంటిమీద కప్పకొటానికి నేసిన ఇరవై మూరలబట్ట (తె. 15).

దుంపచెక్కముల్లు దూపచెక్కకు వినించి చేతదొవ (=పత్తినించి గొజలు వేరుచేసే పనిముట్టు). చూ. చిత్రం 8.2 (కో. 94).

దుయ్యనసారంచు పర్యా. దుయ్యెనంచు. తెల్ల దారం, రంగుదారం ఒక్కొక్కకొలికే చొప్పున వరసగా పెట్టి, నిలువుగా గీరలుపడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 94). దురంగిచీర నిలువుపోగులు ఒక రంగువి, పేక పోగులు మరొక రంగువి నేసిన రెండు రంగుల కలసేత చీర (తె. 17).

దురంగి(నేత) పర్యా. చూ. దుప్పాయ(నేత). పసుగుకు ఒకరంగు. పేకకు మరొక రంగు నూలుపెట్టి నేసిన(గట్టి)నేత; కలసేక; మామూలుగా, తెలుపు నలుపు, రబ్బ విరిగిన రంగులు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నిలువుకు తెలుపు, అడ్డానికి రంగునూలు పెట్టి నేస్తారు (తె. 17, 24, 32, 33).

దురంగిచుమూలు ఒకరకం తలపాగ; రెండురంగులు సమానంగా పెట్టి నేసింది (తె. 24).

దుర్తిరంగు దుర్తివెట్టు చెక్కతో తయారుచేసిన ఎరుపురంగు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (రా. 13).

దులుపు (క్రి.) నూలుపెట్టి పిడులన్నీ విదిలిచటం (కో. 80).

దుల్లకోల పర్యా. చూ. పిడుపుకర్ర. రంగు అద్దిన నూలులడిలు గుంజకు తగిలించి పిండే కర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిలో దూర్చి పెడతారు; దీంతో పోగులు విడి లిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునిళ్ళతో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (తె. 24).

దుల్లగుంజ పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలు లడిలు పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగురాట; మామూలుగా, దీనికి శిలువమారిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లి చేసి దాంట్లో గునపం దూర్చి లడిలు తగిలించి, పిడుపు కర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (తె. 24, 29).

దుల్లగొట్టు (క్రి.) నూలు విదిలిచటం (కో. 26).

దుల్లు (క్రి.) 1. పర్యా. చిగిలించు. పేకేముందు దూదిని, చీపురు పుల్లలతో విదిలించి దుమ్ము దులపటం. చూ. చిత్రం 7.1 (కో. 88); 2. నూలుపెట్టె విప్పి పిడులన్నీ విదిలిచటం (కో. 29).

దుల్లుకర్ర పత్తిలో తుక్కు దూగరా రాలగొట్టే కట్టె చూ. చిత్రం 5.1 (కో. 87).

దువ్వుకుంచె ఉ. దువ్వ. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబడునులో ఉండగా, నందు (=రెండు కచ్చుల మధ్య భాగం) నందుకూ ఆపుతూ దువ్వే కుంచె. పడుగు బాగా

అతే పనినూ రుచి పనినూ రెండు మూడుసార్లు జలా నిదానంగా దువ్వుతారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నబడుగులు దువ్వుతారు (రా. 1, 2, 4).

దువ్వెనంచు పర్యా. దుయ్యనసారంచు. తెల్ల దారం, రంగుదారం ఒక్కొక్కకొలికే చొప్పున వరసగా పెట్టి, నిలువుగా గీరలు పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 197 (కో. 5; తె. 4, 12).

దువ్వెర చూ. దూదికి (3) (రా. 5).

దుశాలు పర్యా. చూ. మవ్వలు. ఒక్కతునుచు కోటానికిగాని, కండువామాదింగా బుజంబీబ వేసుకో టానికిగాని నేసిన బట్ట; సుమారు ఒకటిన్నర గజం పొడుగుదీ; రకరకాల రంగుల్లో, రకరకాల డిజైన్లలో నేస్తారు; towel (తె. 31).

దుస్సపేకు (క్రి.) పడుగులో దూర్చి లాకలు ఊడ గియ్యటం (రా. 11).

దుస్సు (క్రి.) తీసివెయ్యటం; దుయ్యటం (తె. 5).

దుస్సుముడి (-వేయు) జానముడి (తె. 17).

దుళ్ళగొట్టు (క్రి.) ఉ. దుల్లగొట్టు. సరిచేసేటప్పుడు పడుగును కత్తోట్టటం (కో. 25, 26).

దుళ్ళవేయు (క్రి.) ఉ. దుళ్ళేయు, దొళ్ళేయు. దులపటం; విడదీయ్యటం; విరగుప్పటం; రంగు అద్దిన నూలులడిలు, పిడుపుకర్రతో దులుపుతారు (కో. 2).

దూదనరం పర్యా. చూ. నరం(1). పకుబద్ద కొన లకు కట్టిన జంతునరం; మామూలుగా, ఎద్దది; కొన్ని చోట్ల, గొర్రెపేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరం కొనుటూ ఉన్ని పకుతారు; కొన్ని చోట్ల, చేత్తోనే నరం గుంజుతూ పకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 9).

దూది పర్యా. పత్తి. నేతనూలుకు పనికివచ్చే ఒక ముడినరుకు; కొన్నిచోట్ల గొంజ తియ్యనిదాన్ని పత్తిఅనీ, తీసినదాన్ని దూది అనీ అంటారు; మరికొన్నిచోట్ల, సామాన్యంగా, సమాసాల్లో పత్తి; వ్యస్తంగా దూది, పత్తి పర్యాయపదాలు (కో. 9, 11-19, 22-24; తె. 28).

దూదిగంప ఉన్ని వేసుకొనే గంప; బుట్ట. చూ. చిత్రం 308.1 (తె. 28).

దూదిగుల్ల గొంజనుంచి వేరుచేసిన దూది వేసుకొనే బుట్ట. చూ. చిత్రం 4.3, 8 (తె. 2).

దూదేకుపలక పర్యా. చూ. కమాను(1). దూది పేకే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 9 (కో. 1).

దూదేకులవాళ్ళు ఉ. దూదేకులోళ్ళు. పర్యా. పింతెరవాళ్ళు. దూదిపేకే సాయేబులు (కో. 1-37; తె. 1-7, 9-33; రా. 12, 21, 23).

దూపిరి ఉ. దూపిరి, దూబుర. 1. పర్యా. చూ. పీట(1). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 20, 29); 2. పర్యా. చూ. అడ్డ కట్టె(4). అడ్డగుమ్మి కిందిపీట; దీనికి నిలువులు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 34.1 (కో. 1); 3. చూ. దువ్వెర; పర్యా. కొండలిదిమ్మ, కొండలిదుక్క, గడ్డ(1). గిరకపీట, గిరకమొద్దు, గుమ్మిపీట, గుమ్మి మొద్దు, డొలకమొద్దు, తిక్కిడిమొద్దు, తిరిగిడిమొద్దు, దిబ్బ దిమ్మ(3), దిమ్మెర, దూపిరిదుక్క, దూపిరిదుంగ, పడతమొద్దు, పీట(6). బండిమొద్దు, బండిమొద్దు, బొంగరంమొద్దు, ముద్ద, ముద్దగూటు(1), ముద్దగొయ్య(2), మొద్దు(3), మొద్దు గూటు(4), మొద్దుగొయ్య, మొద్దుపీట రాటిదిమ్మ, రాటిదుక్క, రాటిమొద్దు(1). రాటి తిరగటానికి, రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 3, 16, 17, 20, 21, 24-26, 29, 32, 35-37).

దూపిరిడివ ఉ. దూపిరిడివ; పర్యా. సూబం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 25, 26).

దూపిరికర్ర పర్యా. చూ. గూటు(2). తాళ్ళరాటి తిరగటానికి ఆధారంగా, దూపిరికి దిగగొట్టిన కొయ్య గూటు. చూ. చిత్రం 31 చ. 1 (కో. 23).

దూపిరిదుక్క ఉ. దూపిరి; పర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 23, 28).

దూపిరిదుంగ ఉ. దూపిరి; పర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 23).

దుప్పాయివీర ఉ. దూప్పాయి; చూ. ధూప్ చాప్ వీర (కో. 28, 33).

దుప్పాయినేత (< హిం. ధూప్ ఛాయ్) ఉ. దూప్పాన్, దూప్పాయి, దూప్పాయి, దూప్పాన్ (నేత); చూ. దూప్పం (నేత); పర్యా. కలనేత(1), దురంగి(నేత). పడుగుకు ఒకరంగు, పేకకు మరొకరంగు నూలుపెట్టి నేసిన(గట్టి)నేత; మామూలుగా, తెలుపు, నలుపు తప్ప మిగిలిన రంగులుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నిలుపుకు తెలుపు, అడ్డానికి రంగునూలుపెట్టి నేస్తారు (కో. 18, 26, 27, 31, 32, 34; రా. 1).

దూప్పంనేత ఉ. దూప్పం; చూ. దూప్పాయి(నేత). (కో. 28; తె. 22-25).

దూబరదుక్క మగ్గంమోకు నేలకు తగలకుండా పెడకోలకూ మిడిగూటానికి మధ్య ఎత్తుపెట్టే కొయ్య; చూ. జరుగుడుచెక్క (కో. 33).

దూపిరితుండు పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 3).

దూబు (క్రి.) దువ్వటం; సరిచేసేటప్పుడు, చిక్కుపడ్డ పోగులను దువ్వెనతో దువ్వతారు (రా. 17).

దూబురి చూ. దూపిరి(1) (కో. 26).

దూసం చూ. దొగ్గసం (కో. 18).

దేముడివీర దేవతల పేరుచెప్పి పెట్టేచీర; పొడుగు, వెడల్పు కొంచెం తక్కువపెట్టి నేస్తారు (కో. 15).

దేవకివీర ఒకరకం (శేతరోజా) రంగుచీర (కో. 28, 35; రా. 7).

దేవగన్నేరు(అంచు) ఒకరకం(చీర)అంచు; మొగ్గ, పువ్వు, ఆకు, తిగ ఏటవాలు వరసపోగులు(=ట్రిల్లు), చిగురు వరసగా నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, జరిపోగులు గూడా పెడతారు; దీంట్లో పువ్వులు పడటానికి, మగ్గం గుంటలో ప్రత్యేకంగా చెండు పావుచెక్కలు అమర్చి నేస్తారు (తె. 5).

దేవలమహర్షి నేతపనిచేసే దేవాంగుల వంశానికి మూలపురుషుడు; దోసమయ్య అనీ అంటారు (కో. 33).

దేవాంగపురాణం దేవాంగుల వంశం తెలిపే కథ (రా. 19బి).

దేవాంగులు నేతపనిచేసేవాళ్ళలో ఒకతెగ; లింగ ధారులు; చౌడేశ్వరిని కొలుస్తారు (కో. 1, 7, 22-24; రా. 10).

దేవు (క్రి.) తొట్టెలో రంగునీళ్ళుపోసి, నూలుబడిలకు రంగుపట్టేట్టు కలియదిప్పటం (తె. 23).

దేవుతొట్టె రంగునీళ్ళతో, నూలుబడిలుచేసి కలిపే పాత్ర; చూ. గోలం. చూ. చిత్రం 282 క. 8 (తె. 23).

దేవునిఅర్ర ఉ. దేవున్నర్ర. దేవుడిపటం, విగ్రహాలు పెట్టుకొనే గది; దనలిపురుగు పిల్లలను దీంట్లో దాస్తారు (తె. 17).

దేశవాళిపత్తి పర్యా. నాటుపత్తి. మామూలుగా, ఎర్రపత్తి; కొన్నిచోట్ల, తెల్లపత్తి; చిన్న కాయ; గింజ నలుపు; అంతప్రళస్తమైందికాదు (కో. 8, 9, 22, 23). దేసితల్లివండుగ దసరా రోజుల్లో దేవాంగులు చేసు

కొనే పండుగ; ఆ రోజున ప్రభలుకట్టి కులపెద్ద (= నేనా ప్రతి) ఇంటిదగ్గరించి చాటిని ఒయ్యదేవదీసి, ఘటం నెత్తిన పెట్టుకొని అమ్మవారిగుడికి వెళ్తారు (కో. 35).

దైవపువాళ్ళు ఉ. దైవోట్లు. ? పండుగరోజున చేవతను ఆరాధించటానికి గుడికి వెళ్లేవాళ్ళు (తె. 18).

దొక్కినెం ఉ. దొక్కినెం; చూ. దొగ్గనం (కో. 18).

దొగిబింతర్ర చూ. దోచి కర్ర (కో. 15).

దొగ్గనం ఉ. దొగనం, దొగ్గినం; చూ. చొక్కనం, దొక్కనం, దవనం, దుగనం, దూనం, దొక్కినెం; పర్యా. పెక్కి దాయికట్టె, దాయికర్ర, దొగిచి:కర్ర, సరిగుర్రం. ఆరుబయట, ఊడైలకు చావిన పడుగు కిందికి దిగబడ మండా ఎత్తు పెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; ఊడైమారిరిగా, వెదురుకర్రలు బిగించింది; చావిన పడుగునుబట్టి, ఇటువంటివి 1-2 వాడతారు. చూ. చిత్రం 107 (కో. 10, 11, 12 ఎ, 16, 17, 19, 21-26, 28, 30).

దొంక పర్యా. చూ. తొలి (1). నేతగుడ్డ చుట్టే దొనెకు ఒకవైపున చేసిన చిల్లి; దీంట్లోబిగించిన పుల్లకు దారంకట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 చ. 4 (రా. 4).

దొంగకొయ్య పర్యా. చూ. పాపుచెక్కలగుంటం. మగ్గంగుంటలో, పాపుచెక్కల బిగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు, మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికికడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పాపుచెక్కలకు పక్కగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 21).

దొడ్డి 1. కొన్నిచోట్ల, రాట్నానికి గంటం అనుచే కొయ్యచట్రం; frame; తిరిగిణిచట్రం. చూ. చిత్రం 42 (కో. 12-16, 18-26, 36); 2. ఒకరకం చట్రం అను. చూ. చిత్రం 45 చ (కో. 21); 3. జాకార్డుడాబీ కట్టుబడిలో అడ్డపలక బిగించిన కొయ్యచట్రం. చూ. చిత్రం 135.2 (కో. 25, 33); 4. పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిక్షెన్లు రావటానికి. మరచుగ్గంపైన అనుచే యంత్రం. చూ. చిత్రం 122 (కో. 33); 5. ఒకరకం రంగుల అడ్డకం (= చుక్కకట్టుటానికి) నూలుచిలప తగి లించే చట్రం (కో. 24).

దొడ్డిఅడ్డ జాకార్డు డాబీ కట్టుబడిలో దారాలు తిప్పేపలక; చట్రంలో బిగించింది. చూ. చిత్రం 135.3 (కో. 38).

దొడ్డికర్ర పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతిపుల్లలు గాని, గిలకలుగాని వేలాడదయ్యటానికి మగ్గానికి పైన దారాలు కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 121 క. 18 (కో. 36).

దొడ్డి(చట్రం) 1. పర్యా. దొడ్డి(బల్ల)(2). అంచులో డిక్షెన్లు పడేట్టు వజానేత నెయ్యటానికి మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 134 (కో. 33, 34); 2. డాబీమండుకు బిగించి కొయ్యచట్రం. చూ. చిత్రం 132 క. 8 (కో. 25).

దొడ్డిబల్ల అంచుల్లో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డిలో లావుదారాలు చూపున ఈ నెల చట్రం; పన్నెలాంటిది; ఇటువంటివి మూడు (నడిమి బల్లి, రెండు పక్కబల్లిలు) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 134 చ. 1, 2 (కో. 27).

దొడ్డిరాళ్ళు (ఒప్పు) ఉ. -తాల్లు; పర్యా. జంగం నేట్లు (2). వజానేతకోసం అమర్చిన దొడ్డిలో, నడిమి బల్లినుంచి ఏటాలుగా గాని, పక్కబల్లినుంచినిటారుగా గాని వేలాడే లావుదారాలు. చూ. చిత్రాలు 134 క. 3, 134 చ. 11 (కో. 33, 34, 37).

దొడ్డినిలుపు పర్యా. నిలుపుకమ్మి(4). దొడ్డిబల్లకు వేసిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చూ. దొడ్డి. చూ. చిత్రం 42 (కో. 28, 35).

దొడ్డినేత ఒకరకం డిక్షెన్లు నేత; వజానేత; మగ్గానికి పైన దొడ్డి అమర్చినేస్తారు. చూ. చిత్రం 134 (కో. 33, 37).

దొడ్డి(బల్ల) 1. దొడ్డి కిందిపీట. చూ. చిత్రం 42 (కో. 35); 2. పర్యా. దొడ్డిచట్రం(1). అంచుల్లో డిక్షెన్లు పడేట్టు వజానేత నెయ్యటానికి. మగ్గానికిపైన అమర్చిన కొయ్యపనిముట్టు (= చట్రం). చూ. చిత్రం 134 (కో. 33, 37).

దొడ్డిరాట్నం పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలుకోడే రాట్నం; దీనికి ఎడమవైపున దొడ్డి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 (కో. 25, 26).

దొడ్డునూలు పర్యా. చూ. ముతకనూలు. సోగు మందంగా ఉండే నూలు; 10 నుంచి 60 నెంబర్లదాకా (తె. 16).

దొండపట్టి పర్యా. కంజాయిపట్టి. మరకలు కట్టు కోటానికి నేసిన గళ్ళలుంగి (= తైల)లో రంగులోగాని, తెలుపులోగాని క్షేసెను వెడల్పు అడ్డంగా నేసిన పట్టి; కొన్నిచోట్ల మూడుక్షేసల వెడల్పున నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, చివర తెలుపు, పదికొలుకులు జమిలిపోగులు, ఒక కొలికి లాకీ, ఒక కొలికి తెలుపు, తరవాత, ముప్పా తిక అంగుళం వెడల్పున లాకీరంగు పోగులు వరసగా నిలుపులో వచ్చేట్టుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మధ్యలో తెల్లచారలు పడేట్టునేస్తారు. చూ. చిత్రం 273 (కో. 7).

దొంతరమల్లెపేటు అంచులో వరసగా పువ్వులు పడేట్టు నేసిన ఒక రకం డిక్షెన్లు (కో. 20).

దొప్ప పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం పొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా అవతూనికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (రా. 22).

దొప్ప (ప్ర.) కొయ్యటం; ఇరవటు; "అచ్చతికి ఎంట్లన్నీ పొడిస్తాము...బొప్పైతేనే అన్ని (=అనిని) దొబ్బకపోతాము." (రా. 19).

దొప్పడుకట్టె నేరనేనెటప్పడు, పడుగుచుట్టిన గుండ్రటి ఎదురుదోనె (=బీమ్)చెక్రాన్ని తోనేకర్ర; మారకట్టె (తె. 8).

దొవ్వు పర్యా. చూ. దొల్ల. పడుగులో, పైపోగులకూ కింది పోగులకూ మధ్య వెలితి; అనిలేని భాగం; మామూలుగా, రెండు అమలకము దొల్ల ఉంటుంది; సరిచేసేటప్పడు అని లాకలు తీసేసి దొల్ల చేస్తారు (కో. 85).

దొల 1. (-చేయు) ఉ. దొళ; చూ. దొల్ల (కో. 2; రా. 11, 12, 16); 2. పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేరగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెమవ్వ విగించటానికి చేసినగాడి. చూ. చిత్రం 128 క. 2 (కో. 25, 26, 28, 29, 32, 34).

దొలక ఉ. దొల్క; చూ. దొలక(1) (తె. 19).

దొలకకడ్డి పర్యా. చూ. మాలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపరి, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 13).

దొలగుంజ చూ. తొలగుంజ (కో. 17).

దొలగొయ్య రూ. దొల్లకొయ్య; పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం నేరబట్ట చుట్టే కొయ్య (=దోనె)కు ఆధారంగా ఎడమవక్కన నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని బెజ్జలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతినగూటం. చూ. చిత్రం 128 క. 5 (కో. 21 23-30)

దొలమిట్ట తొవరరాటి పొడుగుబద్దలను పై వైపు విగించిన అడ్డబద్ద; దీని బెజ్జలో రాటిమాలం దూరుస్తారు; చూ. రాటి (కో. 30).

దోకోరి అంచులో నేసిన రెండు గీరలు. చూ. చిత్రం 185.2 (తె. 24).

దోచింకర్ర చూ. దొగిచింకర్ర (కో. 7).

దోటి ఉ. దోతు; పర్యా. కొంకి(3). సరిచేయటానికి ఉన్ని పడుగు చావినప్పుడు, సరితాడు విగింపుకు వేసిన వంకరకట్టె; తాడు దీనికి తలిగించి సరిగూటానికి చుట్టి గుంజతారు. చూ. చిత్రం 63 బ. 1 (తె. 20; రా. 4, 6).

దోటి(కట్టె) రూ. ధోటి; పర్యా. కొంకిడి(2). ఉన్ని మగ్గం చివర వేసిన వంకరకర్ర; దీన్ని తాడుతో కలిపి గూటానికి విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 215.17 (తె. 6, 7).

దోనిగ చూ. దోనుగ(2) (తె. 6, 9, 10).

దోనిగగాడి ఉ. -గాడి; చూ. దోనుగగాడి(2). (తె. 6).

దోనిగగాల పర్యా. చూ. దోనుగగాడి(2). ఉన్ని మగ్గం దోనుగకు సులిగె విగించటానికి తొలిచిగ పండు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 215 క. 1 (తె. 10).

దోనిగపన్ను చూ. దోనుగపన్ను (తె. 6 9).

దోనిగబద్దె రూ. దోనుగబద్దె; పర్యా. చూ. బద్దె(1). అచ్చకుతోటానికి, సుమారు బెత్తెకు పెదల్పుననే, చివర జేసెడు పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేరపూర్తిచేసిన తరవాత అచ్చుతో బద్దెకోసి మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102.2, 144 (తె. 1, 30).

దోనిగములికి పర్యా. చూ. దోనుగపన్ను. ఉన్ని మగ్గందోనుగ గాడిలో చువ్వ విగించటానికి పెట్టిన కొయ్యపుల్ల(లు) (తె. 10).

దోనిగె ఉ. దోనిగ, దోనెగ; చూ. దోనె(3) (కో. 14, 18; తె. 1, 2, 6, 9, 10; రా. 18, 22-24).

దోనిగెగాడి ఉ. దోనిగగాడి, దోనిగెగాడి, దోనెగ్గాడి; చూ. దోనెగాడి (కో. 14; తె. 2, 7, 10 రా. 18).

దోనిగెగుది ఉ. దోనిగగుది; చూ. దోనెగుది (తె. 2, 6, 10).

దోనిగెతొలి చూ. దోనెతొలి (తె. 9).

దోనిగెపంతు పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చ(డు)లాక. దోనెగాడిలో విగించిన కర్ర; దీనికి బద్దెచువ్వ కడతారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 10).

దోనిగెపన్ను చూ. దోనెపన్ను (తె. 2, 6, 9; రా. 18).

దోనిగెపుల్ల చూ. దోనెపుల్ల (రా. 24).

దోనిగెసివర చూ. దోనెసివర (తె. 2, 6).

దోనిపుటక పర్యా. చూ. దోనుగపన్ను. ఉన్ని మగ్గందోనుగ గాడిలో చువ్వ విగించటానికి పెట్టిన కొయ్యపుల్ల(లు) (తె. 22).

దోనుగ ఉ. దోనగ, దోనుగు, దోన్, దోన్.

1. చూ. దోనె(3) (కో. 29, 32-37; తె. 3-5, 7, 8, 11-33); 2. రూ. దోనిగ. ఉన్ని మగ్గం కట్టుబడిలో నేసిన గొంగడి చుట్టే పలకలదూలం. చూ. చిత్రం 315.1 (తె. 3, 7, 11, 20, 22, 25-28); 3. నేరనేనెటప్పడు పడుగుగాని, తివాసిగాని చుట్టే కొయ్యదూలం; ఇటు

పంటివి రెండుంటాయి; పైదానికి పళ్ళగు, కిందిదానికి తివానీ చుడతారు. చూ. చిత్రం 220.1, 8 (తె. 10).

దోనుగకట్ట పర్యా. చూ. పన్ను (2). దోనెగాడిలో. బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమచ్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్ని చోట్ల. ఇవపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 25).

దోనుగకలప చూ. దోనెపలక (తె. 25).

దోనుగకట్ట పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేత బట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల ఇవపకడ్డి; కుడివైపు దోనెబెజ్జులో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (తె. 1).

దోనుగకాన (బహు. -కాంట్లు) ఉ. దోనెక్కాన; పర్యా. చూ. పన్ను (2). ? దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమచ్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇవపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 22).

దోనుగకూసం ఉ. దోనుక్కూసం; పర్యా. చూ. దోనుగబొడ్డు. బొడ్డుగొయ్య బెజ్జులో దూర్చి దోనె చివర భాగం; మామూలుగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, కోణాకారంలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 122 క. 8 (తె. 20).

దోనుగకొయ్య 1. ఉ. దోనెక్కొయ్య; చూ. దోనె కొయ్య (1) (కో. 27); 2. పర్యా. బిరుకట్టె (4). ఉన్నిమగ్గం దోనుగ(పలక)తిప్పటానికి చిల్లిలో దూర్చిన కట్టె; పల్లికట్టె. చూ. చిత్రం 215 క. 2 (తె. 28).

దోనుగకోల ఉ. దోనుక్కోల. పర్యా. చూ. బద్దె గుచ్చు(డు)లాక. దోనెగాడిలో బిగించే పొడుగాటి నెమరుబడ్డ. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 29).

దోనుగగాడి ఉ. దోనెగ్గాడి, దోనుగుగాడి, దోను గ్గాడి, దోనుగ్గాడి, దోనుగ్గాడె. 1. చూ. దోనెగాడి. (కో. 28, 27; తె. 4, 18, 21-23, 29); 2. చూ. దోనిగగాడి, దోనుగగాడె; పర్యా. గాల, దోనిగగాల, దోనుగతొలికి, దోనుగదోనె. ఉన్నిమగ్గం దోనుగకు సులిగె బిగించటానికి తొలిచిన నందు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 215 క. 1 (తె. 20, 25).

దోనుగగాడెం 1. చూ. దోనెగాడి (తె. 28); 2. చూ. దోనుగగాడి (2) (తె. 27).

దోనుగగాల పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (తె. 24).

దోనుగగుంజ ఉ. దోనుగ్గుంజ. చూ. దోనెగుంజ (1) (కో. 17).

దోనుగగుడి ఉ. దోనుగుగుడి, దోనుగుడి, దోన్గుగుడి; చూ. దోనెగుడి. (కో. 17; తె. 8, 9, 24, 28).

దోనుగగూటం పర్యా. చూ. నెన్నుగూటం. ఉన్ని మగ్గం దోనుగను మోసే పనులపై పు(కొయ్య)గూటం. చూ. చిత్రం 215 క. 2 (తె. 26).

దోనుగబివ్వ ఉ. దోనెగబివ, దోనుగుబివ. దోనుగు 5 బివ్వ; చూ. దోనెబివ్వ (కో. 22, 25, 27).

దోనుగదొల ఉ. దోనెగదొల్లు; దోన్గొల్లు. చూ. దోనెదొలి (తె. 5, 12, 19).

దోనుగదొలికి ఉ. దోన్-; పర్యా. చూ. దోనుగ గాడి (2). ఉన్నిమగ్గం దోనుగకు సులిగె బిగించటానికి తొలిచిన నందు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 215 క. 1 (తె. 11).

దోనుగదొక మగ్గంమీద, నేతబట్టచుట్టే దోనెకు కుడి వైపు కొన; చూ. దోనె (కో. 24).

దోనుగదొల ఉ. దోనెగదొల, దోనుగుదొల; చూ. దోనెదొల (కో. 29, 32, 34).

దోనుగదొల్ల చూ. దోనెదొల (కో. 25).

దోనుగదోనె ఉ. దోనుగుదోని, దోనుగుదోనె.

1. పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (తె. 20, 21, 22); 2. పర్యా. చూ. దోనుగగాడి (2). ఉన్నిమగ్గం దోనుగకు చువ్వ బిగించటానికి తొలిచిన నందు; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 215 క. 1 (తె. 22).

దోనుగనాలిక ఉ. దోనెగ-; పర్యా. చూ. పల్లె కట్టె. దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పే కర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇవపకడ్డి; కుడివైపు దోనెబెజ్జులో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (తె. 18).

దోనుగపంటితాడు పర్యా. చూ. పంటిగుడి. దోనె గాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి పుల్లకు కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (తె. 7).

దోనుగపన్ను ఉ. ? దోనుగుపల్లు; చూ. దోనిగ పన్ను; పర్యా. దోనిగములికి, దోనిపుటక, పన్ను (2), బొడ్డె (3), మొల (5). ఉన్నిమగ్గం దోనుగగాడిలో చువ్వ బిగించటానికి పెట్టిన కొయ్యపుల్ల (లు); చూ. దోనుగ (తె. 7, 20, 25, 26).

దోనుగపలక ఉ. దోనెగ-, దోనుగు-, -పలక. 1. చూ. దోనెపలక (కో. 22-27); 2. పర్యా. పలక (11). నేతనే నేటప్పుడు, ఉన్నిమగ్గానికి గొంగడిచుట్టే దోను గకు ఒకవైపు; పడం; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 215 క. 1 (తె. 25).

దోనుగపుల్ల పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి

అమర్చే పమగు మొదటిభాగంలో (= బద్దెలో) దూర్చిన పాడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనె(గాడి)లో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురు బద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 34).

దోమగపొట్ట చూ. దోనెపొట్ట (కో. 33).

దోమగబద్దె ఉ. -బద్దె; చూ. దోనిగబద్దె (తె. 1).

దోమగబుర్ర ఉ. దోమగు-; పర్యా. చూ. గుబ్బ (1). బొడ్డుగొయ్య బెత్తంలో దూర్చే దోనె చివరి భాగం; మామూలుగా గుండ్రంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, కోడాకారంలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 123 క. 8 (కో. 34).

దోమగబొడ్డు ఉ. దోనగ-; దోమగు-; దోగ్గ-; పర్యా. గుబ్బ(1) దోమగకూసం, దోమగబుర్ర. బొడ్డు గొయ్య బెత్తంలో దూర్చే, దోనె చివరిభాగం; మామూలుగా గుండ్రంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, కోడాకారంలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 123 క. 8 (తె. 18, 19, 22, 23, 25, 22).

దోమగముల్లు ఉ. దోనగ-; చూ. దోనెముల్లు (కో. 32, 36).

దోమగమొలికి పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనె గాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 28).

దోమగలొండ పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (తె. 29).

దోమగనివర చూ. దోనెనివర (తె. 7).

దోమగసిల ఉ. దోనగ-; దోమగు-; దోగ్గ.

1. పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక) తిప్పే కర్ర; కొన్నిచోట్ల ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనెబెత్తంలో దూర్చి నేలకు ఆనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (తె. 5, 19); 2. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 24).

దోమగసువిర ఉ. దోనగ-; చూ. దోమగసూరె (తె. 18).

దోమగసూరె ఉ. దోనగ-; రూ. దోమగసువిర; పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పమగు మొదటిభాగం (= బద్దె)లో దూర్చిన పాడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనె(గాడి)లో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 8, 19).

దోనె ఉ. దోని. 1. పర్యా. చూ. పలకగాడి(2). చేతిమగ్గం పలకకు పన్నె పై వైపు బిగించటానికి చేసిన సందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 2 (తె. 7, 28, 31, 32);

2. పర్యా. చూ. పలకగాడి(1). మరమగ్గం పలకకు, పన్నె బిగించటానికి చేసిన సందు. చూ. చిత్రం 118.12 (తె. 31); 3. ఉ. దోని, దోని; రూ. దోనిగ, దోమగ (1); పర్యా. గుడ్డదోనె. దోనెమొద్దు, నగదోనె, పమగు దోనిగ. మగ్గంమీద, నేసినబట్ట చుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా, నలుపలకలది; కొన్నిచోట్ల, గుండ్రటిది, దీనికి ఒకవైపున పాడుగ్గా గాడిగాని, నాలుగయిదు చిల్లులుగాని ఉంటాయి; క్షేత్రబట్ట నేసిన తరవాత దీనికి చుడతారు; దీన్ని నాతికొయ్యకూ బొడ్డు గొయ్యకూ మధ్య అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (కో. 1-13, 15-17, 19-28, 30, 31; రా. 1-17, 19-21); 4. పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసినగాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (తె. 28).

దోనెకడ్డి ఉ. దోనికడ్డి; పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి దోనె(పలక) తిప్పే కర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనె బెత్తంలో దూర్చి నేలకు ఆనుస్తారు; దేవాంగుల వాడుక. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (కో. 7).

దోనెకొయ్య ఉ. దోని-, -కొయ. 1. రూ. దోమగ కొయ్య; పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గంమీద నేతబట్ట చుట్టే కొయ్య (= దోనె)కు ఆధారంగా ఎడమపక్క నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; కొన్నిచోట్ల, రెండు వైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (రా. 3, 11, 13-15); 2. పర్యా. చూ. నాతికొయ్య. మగ్గంమీద నేతగుడ్డచుట్టే కొయ్య (దోనె)కు ఆధారంగా కుడిపక్కన నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనచేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెత్తంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (రా. 3).

దోనెగాడి ఉ. దోనిగాడి; రూ. దోనినెగాడి, దోమగ గాడి(1). దోమగగాడెం(1); పర్యా. గాడి(2), దొల (2), దోమగగాల, దోమగదోనె(1). దోమగలొండ, దోనె(4). దోనెదొల, దోనెపొట్ట. నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (కో. 9, 24, 30, 31; రా. 6, 11, 14-17, 19, 24).

దోనెగుంజ 1. ఉ. దోని-; రూ. దోమగగుంజ. దోనె (= నేతగుడ్డచుట్టే కొయ్యదూలం)కు ఆధారంగా నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; ఇటువంటివి రెండు

తైపులా చెమటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (కో. 20); 2. పర్యా. చూ. బొమ్మగొయ్య. దోనెకు అభిలాషగా పాతినకొయ్యలో, ఎవమవైపుది. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 19).

దోనెగుడి ఉ. దోనిగుడి; రూ. దోనిగుడి దోనుగుడి; పర్యా. పంటిగుడి. దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ బింబటానికి, పుల్లకు కట్టిన తామ; ఇటువంటివి మంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.2 (రా. 4, 8, 19).

దోనెచిల్ల ఉ. దోని-, -సిల్ల. దోన్చిల్ల; పర్యా. చూ. పల్లెకత్తె. దోనెకు నేకబట్ట చుట్టటానికి. దోనె (పలక)తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల. ఇంకొకటి: కుడివైపు దోనెబట్టలో దూర్చి నేలకు ఆనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (రా. 11, 13-16).

దోనెచివ్వ ఉ. -చివ, దోనిసివ; రూ. దోనుగచివ్వ; పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడిలో పండ్లగురులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇంకవచ్చుగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 22, 25, 28, 28).

దోనెదొల చూ. దోనెదొల (కో. 27).

దోనెతట్టు పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసిన చిల్లి; దీంట్లో బిగించిన పుల్లకు దారం కట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 4 (రా. 8).

దోనెతిప్ప (క్ర.) పర్యా. చూ. పలకవేయ(2). నేసినబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పటం; నేకపని చాచు తనవైపుకు తిప్పుకొంటాడు (కో. 4; రా. 4).

దోనెతిప్పుడునేత దోనె తిప్పుకొంటానికి (=పలక వెయ్యటానికి) సరివడేటంత నేసిననేత (రా. 18).

దోనెతొలి ఉ. -తొల్లు; రూ. దోనిగెతొలి, దోనుగ తొలి; పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసిన చిల్లి; దీంట్లో బిగించిన పుల్లకు దారం కట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి, మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 4 (కో. 2).

దోనెదొల ఉ. దోని-; రూ. దోనుగదొల, దోనుగ దొల్ల, దోనెదొల; పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (కో. 23, 28).

దోనెపన్ను రూ. దోనిగెపన్ను, దోనుగపన్ను. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇంకవచ్చు;

కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 4, 14, 22, 25, 28, 30, 37; రా. 20; రా. 14).

దోనెపలక ఉ. దోని-; రూ. దోనుగపలక, దోనుగ పలక; పర్యా. చూ. పలక(5). మగ్గమీద నేతగుడ్డ చుట్టే పలుమగ్గ దోనెలో ఒకవైపు. చూ. చిత్రం 123 క. 8 (కో. 27, 28; రా. 12).

దోనెపలుపు ఉ. దోని-; పర్యా. చూ. పంటిగుడి. దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి పుల్లకు కట్టిన తామ; ఇటువంటివి, మంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 9).

దోనెపుల్ల ఉ. దోని-; రూ. దోనినెపుల్ల; పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇంకవచ్చు; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 13, 16).

దోనెపూస ఉ. దోని-; పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇంకవచ్చు; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 9).

దోనెపొట్ట ఉ. దోని-; రూ. దోనుగపొట్ట; పర్యా. చూ. దోనెగాడి. నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున బద్దెచువ్వ బిగించటానికి చేసిన గాడి. చూ. చిత్రం 123 క. 3 (కో. 23, 24).

దోనెబెత్తం పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డ చుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసినచిల్లి; దీంట్లో బిగించిన పుల్లకు దారంకట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా, అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 4 (రా. 2).

దోనెమగ్గం ఉ. దోనిమొగ్గం; పర్యా. చూ. ఎదురు దోనెమగ్గం. మగ్గమీద చాపిన పడుగులో చివరిభాగం చుట్టటానికి. ఎదురుగా రోకలివంటి కొయ్య (చూ. ఎదురుదోనె) అమర్చిన మగ్గం; దీన్ని కొంచెం చోటులోనే అమర్చుకోవచ్చు. చూ. చిత్రం 110 (కో. 1).

దోనెముల్లు ఉ. దోని-; రూ. దోనుగముల్లు; పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇంకవచ్చు; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 28, 30, 31).

దోనెమేకు పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇంకవచ్చు; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 12; రా. 6).

దోనెమొద్దు పర్యా. చూ. దోనె(3). మగ్గమీద నేసిన బట్టచుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా నలుపల కలది; కొన్నిచోట్ల, గుండ్రటిది; దీనికి ఒకవైపున పొడుగు

గాడిగాని, నాలుగయిదు చిల్లులుగాని ఉంటాయి; శ్రేణిమబట్టి నేనిన తరవాత దీనికి చుడతారు; దీన్ని నాలికకొయ్యకూ, బొడ్డుగొయ్యకూ మధ్య అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (రా. 21).

దోనెనివర రూ. దోనిగెనివర దోనుగనివర; పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమరేపడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)తో దూచిన పొడుగాటి తెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనప చువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 13, 15, 24).

దోనెసూక పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమరేపడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)తో దూచిన పొడుగాటి తెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 12).

దోపలుహోష్యా రెండుకొనల్లోను, శ్రేణిమ వరకు ఒకరంగు, మధ్య ఒకరంగు వచ్చేట్టు నేనిన అంపఖానా; మధ్య ఒకటి, నాలుగు మూలల నాలుగు పూలు పడేట్టు నేస్తారు (తె. 1).

దోరచీర ఒకరకం గోధుమవన్నెచీర (తె. 32).

దోరరంగు ఒకరకం గోధుమరంగు (తె. 32).

దోనమయ్య నేతపనిచేసే దేవాంగుల పంకానికి మూల పురుషుడు; దేవలమహర్షి (కో. 38).

ద్రాక్షతీగె ద్రాక్షతీగె ఆకారంలో, అంచులో నేనిన డిత్తెను (రా. 7).

ద్రావకం అద్దకరంగు తయారు చెయ్యటానికి ముడి రంగులో కలిపే ఒకరకం రసాయనం; ?Hydrochloric Acid (రా. 5, 10, 11).

ద్రావకంంగు ఒకరకం ఎరుపురంగు; కెంపుతో ముదురురంగు (కో. 4).

ద్రావడి ఉ. ద్రావతి. ఒకరకం ముదురు వచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 35; రా. 11).

ద్రావడిచీర ఒకరకం ముగ్గురువచ్చరంగుచీర (కో. 35).

ధ

ధని (<కన్న. ధణి) కూలికి మగ్గాలు నేయించే వాడు; master-weaver (రా. 17).

ధనుష్ పర్యా. చూ. ఉండెలు(బద్ద), తాడుకట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వెలాడగట్టి దూది పుకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (తె. 28).

ధనుష్పింజెన్ పర్యా. చూ. కమాను(1). దూది

పకో కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 9 (తె. 27, 30).

ధరు తివానీపడుగులో, కిందిపొగులకు, పై పొగులకు క్రాస్ (X) మాదిరిగా వచ్చింది; అని (తె. 17).

ధర్మిచ్చెట్టు ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులు దసలి(పట్టు) పురుగులకు ఆహారం; కొన్నిచోట్ల, దసలిపురుగులను ఈరకం చెట్టు పిడికి ఎక్కిస్తారు (తె. 7).

ధాగా (హిం.) పర్యా. చూ. వడి(ధారం)(3). అచ్చు కట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకుకట్టే పురిధారం; కొన్నిచోట్ల, మిషనురీలు(=ధారపుబండి)ధారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకుచుట్టి, తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; అచ్చుకట్టేవాళ్ళవాడుక; చూ. వడి (కో. 5).

ధుమర్ తేజనిలంపన్నె; తివానీనేత పనివాళ్ళవాడుక (కో. 16).

ధూవ్‌ఘావ్(వీర) ఉ. దూప్పించీర, దూప్పాన్ చీర, దూప్పావ్‌గీర, దూప్పించీర, దూప్పాన్‌చీర; చూ. దూప్పాయిచీర. నిలుపుపోగులు ఒకరంగువి, పేక పోగులు మరొకరంగువి పెట్టి నేనిన రెండు రంగుల కలనేత చీర (కో. 30; తె. 4, 9, 11, 22; రా. 23).

ధోటి చూ. దోటి (తె. 9).

ధోతి ఉ. దోతి; చూ. ధోవతి (కో. 11-15, 20; తె. 1, 17, 18, 19, 21-25, 29).

ధోతులచాపు ఉ. దోతుల్చాపు; పర్యా. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేత బట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (కో. 13).

ధోవతి ఉ. దావతి, దోవతి; రూ. ధోతి; పర్యా. చూ. పంచె(1). మగవాళ్ళు కట్టుకొనేబట్ట; మామూలుగా, ఏడెనిమిది మూలల పొడుగుది; రెండంచులా, రెండుకమ్ముల్లా పెట్టి నేస్తారు; మామూలుగా, తెలుపుది; కొన్నిచోట్ల రంగుది; అంచుల్లో రంగులు, డిత్తెన్లు పెట్టి నేస్తారు (కో. 2, 16, 34; తె. 6, 11, 12, 17, 24; రా. 8, 17, 18, 24).

ధోవతిజోడా ఉ. దోవతిజోడ; చూ. ధోవతులజోడా (తె. 11).

ధోవతులజోడా ఉ. దోవతులజోడా; రూ. ధోవతి జోడా; పర్యా. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేతబట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది(తె. 17).

న

నక్కిఅంచు చీరచివర నేనే ఒకరకం అంచు(తె. 31).

నల్లి తేతఎరుపు; తెల్ల ఉన్నికి వేసేరంగు; తివానీనేత పనివాళ్ళవాడుక (కో. 16).

నగ (-చుట్టు) మగ్గమీద నేతనేసి పోనెకు చుట్టినట్టు (కో. 5, 7).

నగతాడు పర్యా. చూ. పంటిగుది. పోనెగాడిలో, జడైమవ్వ బిగించటానికి, పుల్లకు కట్టినతాడు; ఇటు పంటివి. పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 7).

నగదోనె ఉ. నగదోని; పర్యా. చూ. పోనె(3). మగ్గమీద, నేననబట్ట చుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా నలువలకలది; కొన్నిచోట్ల గుండ్రటిది; దీనికి ఒక వైపున పొడుగ్గా గాడిగాని, నాలుగయిదు చిల్లులుగాని ఉంటాయి; క్షేత్రమబట్ట నేసిన తరవాత దీనికి చుడతారు; దీన్ని సాలికకొయ్యకూ, బొడ్డుగొయ్యకూ మధ్య అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (కో. 7).

నగిషి ఉ. నగిసి. అంచులో, కైమనుగళ్ళ మారికిగా రెండు మూడు వరసల్లో నేసిన డిక్షెను. చూ. చిత్రం 198 (కో. 24, 26).

నట్టు 1. పర్యా. చూ. చిల్లి(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చట్రం నిలుపువట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటుపంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 20, 27, 28, 30); 2. ఇనపనీల; కానిగుంజ అడ్డపట్టెకు బిగించింది (తె. 13).

నడికట్టు(తాడు) పర్యా. నడికెడి తాడు, నడిమి బిగు. ఊడై అడ్డపట్టెకు మధ్య వేసినతాడు; పడుగు చావినప్పుడు దీని కొనలు పడుగేరుకర్రకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 1 (కో. 16, 17, 23-26, 28, 29, 32, 33, 35-37).

నడికురువిళ్ళ ఉ. -బిల్లి; పర్యా. చూ. బిల్లుచిట్టె (1). పంటె ఆకుల బిగింపుకువేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (కో. 26).

నడికెడితాడు ఉ. నడికెడితాడు, నడికెడుతాడు, నడిగిడితాడు; రూ. నడికెనతాడు, నరికెనతాడు, నలికిడితాడు; పర్యా. చూ. నడికట్టు(తాడు). ఊడై అడ్డపట్టెకు మధ్య వేసిన తాడు; పడుగు చావినప్పుడు, దీని కొనలు పడుగేరుకర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 1 (కో. 21, 27, 30, 31, 34; రా. 16, 17).

నడికెనతాడు ఉ. నడికింతాడు; చూ. నడికెడితాడు (కో. 18; తె. 2; రా. 24).

నడిపట్టె చూ. నడిమిపట్టె (కో. 6).

నడిపెండె పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరుపులకకు కిందగా, నిలుపువట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 4).

నడిమంటు నేతపడుగులో నగంభాగం; ? దండె

దగ్గరించి చివరివరకూ ఉన్నది; దేవాంగుల వాడుక (కో. 7).

నడిమంటుకచ్చి సరికేసేపడుగులో, ఊడై దగ్గర ఉన్న అనిపోగులు (కో. 7).

5 నడిమికొయ్య(లు) మధ్య ఆనుపీటకొయ్య(లు); చూ. అనికొయ్య. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (తె. 32).

నడిమిజల్లి పర్యా. నడిమిపొడ్డి. అంచుల్లో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి మగ్గానికి పైన అమర్చిన పొడ్డిలో, అడదారాలు దూర్చిన ఈనెల చట్రం; పన్నెమాదిరిది; దీన్ని మధ్యగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 134 చ. 1 (కో. 37).

10 నడిమిపొడ్డి పర్యా. నడిమిజల్లి. అంచులో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి, మగ్గానికి పైన అమర్చిన పొడ్డిలో, అడదారాలు దూర్చిన ఈనెల చట్రం; పన్నెమాదిరిది; దీన్ని మధ్యగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 134 చ. 1 (కో. 34).

15 నడిమినేత రూ. నడుమనెత; పర్యా. బొడ్డు(నేత), మధ్యనేత. నేతలో రెండు అంచులూ మధ్యభాగం (రా. 11, 13-15, 17, 18, 23).

నడిమిపట్టె ఉ. నడిమిపట్టి; రూ. నడిపట్టె, నడుమ పట్టె; పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరుపులకకు కిందగా నిలుపువట్టెలు బిగించిన మధ్య కర్ర; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 1, 14, 22).

నడిమివాయి మగ్గమీద చావిన పడుగులో, నడిమి పాయకు ఎడమభాగం (కో. 34).

25 నడిమిసూల పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో సేకదారంకండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (తె. 21).

నడిమెంజీకర్ర పడుగులో కిందికోల్లెలకు దూర్చే కర్ర; దేవాంగులవాడుక (కో. 7).

30 నడిమిగుండు ఉ. నడింగుండు; పర్యా. చూ. నవలక్ష గుండు. దండెదగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకు. దా దారంకట్టి దండెఅవతలకు వేరాడదీసిన (గుండ్రటి)రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని చిన్న చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (కో. 1).

35 నడిమిగుదిపాయ ఉ. నడింగుదిపాయ, నడుంగుది పాయ; పార్యా. చూ. నడిమిపాయ. అచ్చుపడుల్లో, అచ్చుకర్ర చివరిగుదులు రెంటికి మధ్యభాగం; సగానికి చీలి ఉన్నది; దాంతోబాటు పడుగులో చీలిన పక్కపాయలు రెంటికి మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 100.7 (కో. 2, 3, 5; రా. 2, 4, 8, 10, 17, 18, 20, 24).

నడిమిపాయ ఉ. నడింపాయ, నడుంపాయ; పర్యా. నడిమిగుదిపాయ, మయంపాయ, సగంపాయ. అచ్చు

వసుల్లో, అచ్చుక్రర చివరిగుదులు రెంటికి మధ్యభాగం; సగానికి చీలి ఉన్నది; దాంతోబాటు వసుగులో చీలిక కక్రపాయలు రెంటికి మధ్యభాగం చూ. చిత్రం 100.7 (కో. 22, 25, 26, 31, 34, 38; తె. 32; రా. 3-5, 12, 13, 19, 21).

నడిమిపాదుక్రర ఉ. నడింపాయక్రర. మరమగ్గములో, పూసుగర్రలను ఎడంగా ఉండటానికి పెట్టిన క్రర. చూ. చిత్రం 121 ట. 1 (తె. 32).

నడిమిపాదుతాడు ఉ. నడింపాయతాడు. అచ్చు వసుల్లో, నడిమిపాయనగ్గర అచ్చుక్రరకు కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 100.10 (కో. 31).

నడిమివిగు ఉ. నడివిగు; పర్యా. చూ. నడికట్టు తాడు. ఊడై అడ్డవట్టుకు మధ్య వేసినతాడు; పడుగు చాపినప్పుడు; దీని కొనలు పడుగేరుక్రరకు కడతారు. చూ. చిత్రం 63 చ. 1 (తె. 6).

నడుమఅడ్డవట్టె ఉ. నడమఅడ్డవట్టె; పర్యా. చూ. అడ్డవట్టె(14). మరమగ్గం చట్రంలో, మేరువు పలకకు కిందగా నిలుపువట్టెలు బిగించిన మధ్యక్రర: కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 19B).

నడుమపట్టె ఉ. నడుంపట్టి; చూ. నడిమిపట్టె (రా. 17, 19).

నడుమునేత చూ. నడిమినేత (కో. 3).

నడ్డకోల పర్యా. చూ. సంగటికోల. పత్తిరాట్నం నిలుపుమధ్య రూళ్ళక్రర మాదిరిగా ఉండే కట్టె; ఇటు వంటివి రెండు ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒక వైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (కో. 37).

నడ్డ(లు) పత్తిరాట్నం కోలకు పెట్టిన గొట్లు. చూ. చిత్రం 1.5 (కో. 37).

నయనం చూ. నయం(నూలు) (రా. 2).

నయం(నూలు) రూ. నయనం; పర్యా. పన్న నూలు. పోగు పన్నగా, సున్నితంగా ఉండే నూలు; నాణ్యమైన నూలు (రా. 4-8, 10, 11, 19, 20).

నయాపైనగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

నయాపైనలపేటు నయాపైనల వరస మాదిరి డిశైను. చూ. చిత్రం 160 (రా. 19B).

నరం 1. పర్యా. ఊటిసరం. ఊటెపోగు, ఏకడి నార, దూడనరం. ఏకుబద్దల కొన(ల)కు కట్టిన జంతు సరం; మామూలుగా, ఎద్దుది; కొన్నిచోట్ల, గొర్రె పేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరం కొడుతూ ఉన్ని ఏకుతారు; కొన్నిచోట్ల, చేత్తో సరం

గుంజుతూ ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 3, 10, 11, 28); 2. రూ. నార(2); పర్యా. ఏకునార (2). దూది ఏకటానికి బద్ద(=ఏకువిల్లు)కు కట్టిన (ఎద్దు) సరం. చూ. చిత్రాలు 10 క. 2, 10 ట. 2 (తె. 2, 15);

3. (-గుంజు, -కొట్టు). పర్యా. పోలినార, ఏకునార (1). కమాను(=దూదిసకే కొయ్యపనిముట్టు)కు చుట్టే (ఎద్దు)సరం; దీన్ని దూదిమీస అన్ని, కొయ్యగుండుతో కొడుతూ దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.1 (కో. 1, 3, 4, 6, 8-11, 13, 14; తె. 5, 11-17, 28; రా. 6-8, 10, 12, 15-19, 21-24).

నరంకొట్టు (క్రి.) పర్యా. పంజకొట్టు. దూది ఏకే టప్పుడు కమానుసరం కొట్టుటం (తె. 17).

నరికగొంగడి ఉ. నరిగొంగడి. (ఒకరకం) ముతక రకం ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 22).

నరికెన (-కట్టు) ఊడై అడ్డవట్టెకు బిగించిన ఇనప కొండి; చూ. గడ్డగోడు. చూ. చిత్రం 63 గ. 1 (తె. 12).

నరికెనతాడు ఉ. నరికింతాడు, నరికిందాడు, నరికెం తాడు. చూ. నడికెనతాడు (కో. 3, 5, 7, 12).

నరికిడితాడు చూ. నడికెనతాడు (రా. 4).

నలుపు ఉ. గల్పు; పర్యా. నల్లరంగు. బొగ్గురంగు. చూ. చిత్రం 283 (కో. 1, 2, 4, 6, 7, 9B, 10-12, 14, 15, 18, 19, 21, 26, 35; తె. 9, 23, 28; రా. 2-10, 16, 17, 22-24).

నలుపుచీర బొగ్గురంగు చీర (తె. 9).

నలుపుతొగరు చూ. నల్లతొగరు(1) (కో. 4).

నలుపుబండ ఉ. నలుబ్బండ. నారబెట్టిన నారపడు గును కొట్లైతో కొట్టి శుభ్రం చెయ్యటానికి వేసిన రాయి (తె. 25).

నలుపు(లు) గొంగడి అంచన, నల్లవన్నె ఉన్నితో నేసిన భాగం (తె. 3).

నల్లఉన్ని నలుపురంగు ఉన్ని (తె. 6, 7, 9, 20, 22, 25, 28; రా. 22).

నల్లకన్ను(-తీచ్చు) చీరకమ్మిలో అంచానికి పెట్టిన నల్లపోగు; మూరు రెండంగుళాల పొడుగుంటుంది (కో. 3).

నల్లకేసరికడ్డిచీర ఒకరకం డిశైను నేతచీర (తె. 6).

నల్లకోక బొగ్గురంగుచీర (కో. 31).

నల్లగొంగడి పర్యా. కరిగొంగడి, నలుపురంగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 6, 7, 9, 20, 22, 25, 28, 28).

నల్లగొర్రె నలుపురంగు బొచ్చుగలగొర్రె (తె. 6, 7, 9, 20, 22, 25, 28; రా. 22).

నల్లచెంద్రకాళిపీఠ ఉ. నల్లచెంద్రకాలు-; నల్ల చెంద్రకాలి-; నల్లచెంద్రకాల-; ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి నలుపు పోగులు చొప్పున పడుగువేక నేసిన చీర (తె. 2, 7, 29, 33).

నల్లచెంద్రకాళిరాస్త్రా(లు) ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి నలుపు చొప్పున పడుగు, వేక నేసిన చీరలో గీర(లు) (తె. 7).

నల్లతాంబుపీఠ అంచుల్లో, నల్లటి పెద్దగీరలు పడేట్టు నేసిన చీర (తె. 24).

నల్లతొంగు 1. ఉ. నల్ల తొంగు; రూ. నలుపుతొంగు. ఎరుపు(తొంగు)లో నలుపువన్నె కలిసిన రంగు; బి. బ., కాస్టిక్ సోడాలతో నూలురు ఉకారువేసి, గార్నెట్, నిలం. బి. ఎస్, పటిక, తేజాపు, నైశ్రేట్ సత్వ వేసి తయారు చేస్తారట. చూ. చిత్రం 188 (తె. 5); 2. ముదురునలుపు(మసిగుబ్బ)రంగు (కో. 9ఎ).

నల్లబందిరుమాలు ఒకరకం తలపాగ; నల్లరంగులో అంచుపెట్టి, గీరలుపడేట్టు నేసింది (తె. 25).

నల్లమద్ది ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులు దసలి(పట్టు) పురుగుకు ఆహారం (తె. 17).

నల్లరంగు పర్యా, నలుపు. తొగ్గురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 14; తె. 8, 19).

నల్లలువిరుచు (క్రి.) ఉ. నల్లలిరుచు. పడుగుమీద పెట్టిన, నల్లటి మసిగుర్తులనుపట్టి పడుగుమడవటం; గుర్తులున్నచోట, తోడాకర్రపెట్టి మడుస్తారు (కో. 25, 26).

నవరనోతొంగు ఆచుద్రపురంగురంగు (తె. 15).

నవారు ఉ. నవార్; రూ. నవ్వారు; పర్యా. నవారు పట్టి. మంచాలకు నేసే పట్టెడ. చూ. చిత్రం 324 క. 5 (తె. 8, 12, 27; రా. 10).

నవారుకొయ్య పర్యా. నిలుపుగూటం. నవారునేసే చోట, మగ్గనికి ఒకపక్క. నేలలో పాతినగూటం; కొన్ని చోట్ల, గునపం వాడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 324 క. 3 (తె. 12).

నవారుపట్టి పర్యా. నవారు. మంచాలకు నేసే పట్టెడ. చూ. చిత్రం 324 క. 5 (తె. 8).

నవారుమగ్గం ఉ. -మొగ్గం. మంచంపట్టెడ (=నవారు) నేసేమగ్గం. చూ. చిత్రం 324 (తె. 8, 12, 27; రా. 10).

నవిషీఅంచు పర్యా. వేటంచు. చిలకలు, పువ్వులు, ఆకులు మొ. డిజైన్లు పడేట్టు నేసిన(చీర)అంచు; చేతి మగ్గంమీద, మంమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, వేక పోగు అంచులోకి కూడా వచ్చేట్టు నేస్తారు (కో. 23).

నవిషీపేటు ఉ. నవిషీ-; పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిజైన్లు రావటానికి మరమగ్గం వై న అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 182 (కో. 24).

నవ్ రంగ్ నిలుపు అడ్డం తొమ్మిదిరంగులు పెట్టి నేసిన ఒకరకం చీర; ఒక సినిమాపేరుతో కలుస్తుంది (కో. 35).

నవ్వాడు చూ. నవారు (కో. 12).

నెన్మంపీర ముక్కుపొడుం రంగుచీర (కో. 26; తె. 18; రా. 19).

నెన్మం(రంగు) ఉ. నెం, నెన్మం(రంగు), నెన్మం (రంగు). 1. పర్యా. పొడిరంగు(1). ముక్కుపొడి చాయ. ముక్కుపొడుం (=పొగాకుపొడి)రంగు; snuff colour; స్నాఫ్లైవ్ ఆర్. సి. తేజాపు పటిక, నైశ్రేట్ సత్వ వేసి నేస్తారటంగు. బ్రాన్ ఆర్. 800, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసత్వ వేసి ఇండోత్రియేరంగు తయారు చేస్తారు (కో. 9 26, 32 36; తె. 1, 5, 10, 18, 19 24, 26, 37, 31; రా. 15, 19, 19ఎ); 2. ఎండు పొగాకురంగులో ముదురుపన్నె (తె. 15); 3. పక్కరంగు మారికివన్నె (రా. 11).

నక్షత్రపేటు చూ. నక్షత్రం(పేటు) (కో. 33).

నక్షత్రపుపేటు ఉ. నక్షత్రప్పేటు; చూ. నక్షత్రం (పేటు) (కో. 26).

నక్షత్రం(పేటు) రూ. నక్షత్రపేటు, నక్షత్రపుపేటు. అంచులో, నక్షత్రపు చుక్క మారిగా నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 193 (కో. 34; రా. 19బి).

నక్షత్రాలవంకి అంచులోనేసే ఒకరకం డిజైను (తె. 2).

నాగదారిపేటు వంకి (=పాముమెలిక) మారిరిగా నేసి, వంపుల్లో చుక్కలు పడేట్టు నేసిన అంచు డిజైను. చూ. చిత్రం 199 (రా. 14).

నాగపాసెం పర్యా. కమాను(3), కొంకి(4). నేత మోకుచుట్టే ఒకరకం (పళ్ళచెక్రంకొయ్య) చేతిగూటానికి బిగించిన ఇనపడిచ; కొన్నిచోట్ల, లేకు; మోకు చుట్టిన తరవాత, దీన్ని చెక్రం పళ్ళనందులోకి జరుపుతారు. చూ. చిత్రం 122 ట. 2 (కో. 1).

నాగపూరుచాపు లంబాడి(మగ)వాళ్ళు కట్టుకొనే ఒకరకం పంచెలవత; కుప్పడంపట్టి నేసింది (తె. 17).

నాగబద్ద పర్యా. చూ. లాక(2). పడుగులో అని వెంబడి దూచిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, ఇటు పటివి అనికే రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదరపోకుండా ఉండటానికి లాకలు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 63 చ. 3 (కో. 27).

నాగబంధం 1. ఉ. నాగబంధం; పర్యా. చూ. బాసిగంకట్టు. పడుగుదువ్వే కుంచెడికి బిగించి వేసిన తాడు మెలిక; ఇది బాసిగంకట్టు మారిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 2 (కో. 7); 2. మెలివేసుకొన్న

పాముల సమూహాలో వేసిన అంచు డిత్తైను. చూ. చిత్రం 200 (కో. 34, 38, 37).

నాగబంధంపీఠ అంచులో ఒకరకం డిత్తైను (= నాగ బంధం)పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 34, 37).

నాగమణిపేటు అంచులో వంకీలు, వంకీలుగా నేసిన ఒకరకం డిత్తైను; చూ. వంకరపేటు. చూ. చిత్రం 201 (రా. 18).

నాగముడి పర్యా. చూ. బనారస్(1). అంచు డిత్తైనులో పటవాలు వరనల్లో నేతకనబడేట్టు (= మూల నేత) నేసిన భాగం; కొన్నిచోట్ల, కృత్రిమపువట్టుతో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (తె. 32).

నాగలి పర్యా. కొంకి(5), బేలుచెక్క, బేలుమడక, మడక. చేతిమగ్గంమీద డిత్తైన్లు నేసేటప్పుడు, పేటు అడ పోగులు ఎత్తిపట్టుకొనే కొయ్యలనిమిట్టు; నాగలి ఆకారంలో ఉంటుంది: దీన్ని మగ్గానికి వైనుంచి వేలాడ దీస్తారు. చూ. చిత్రాలు 111 చ. 2, 138 త(తె. 2, 5, 13).

నాగలికోక పర్యా. నాగలిచీర. ఒకరకం నాగుల చీర; కమ్మిలో పన్నెండు కొలుకుల ఎర్రపట్టె, ఒక కొలికి తెలుపు, వదికొలుకుల ఎర్రపట్టె పెట్టి, తరవాత 4-5-1-5-1-5 కొలుకుల చొప్పున తెలుపు ఎరుపు రంగు పోగులు ఒకటి విడిచి ఒకటి వచ్చేట్టుపెట్టి, అంచులకు ఎర్రదారం పెట్టి నేసిన చీర (కో. 3).

నాగలిచీర పర్యా. నాగలికోక. ఒకరకం నాగుల చీర; కమ్మిలో పన్నెండు కొలుకుల ఎర్రపట్టె, ఒక కొలికి తెలుపు, వదికొలుకుల ఎర్రపట్టె పెట్టి, తరవాత 4-5-1-5-1-5 కొలుకుల చొప్పున తెలుపు, ఎరుపురంగు పోగులు ఒకటి విడిచి వచ్చేట్టుపెట్టి, అంచులకు ఎర్ర దారం పెట్టి నేసిన చీర (రా. 10).

నాగపల్లిచీర పెండ్లిలో నాగపల్లికి పెండ్లికూడు కట్టుకొనే చీర; కమ్మిలో తీగల మాదిరిగా నేసిన చీర (కో. 37).

నాగవాసం ఉ. నాగాసం, నాగోసం. 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 28, 27); 2. గిరకపంచె (= ఒకరకం రాటి)పుల్లలకు ఆధారంగా మధ్యలో బిగించిన కర్ర; దీన్ని అడుగుపీటకు వేస్తారు (తె. 17); 3. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(ల); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 28, 28, 30, 33); 4. పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళు,

మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (తె. 29); 5. పర్యా. చూ. కొండి(8). అచ్చుగుదులు తగిలిం చే పంకం(ఇంప)జీచ; దీన్ని, మామూలుగా, మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల; అచ్చుగుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, గిరక కొండి కూడా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 12); 6. పర్యా. అడ్డదండె(5), దండెకట్టె(3), దండె(5). నాగవసం, దండెగుండు, బొమ్మలకట్టె, లింగంకాయ. గొంగడిమగ్గానికి వేసిన జంత్రింతో పై కట్టె; మామూలుగా, వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 318.8 (తె. 28).

నాగవసం పర్యా. చూ. నాగవాసం(6). గొంగడి మగ్గానికి వేసిన జంత్రింతో పైకట్టె; మామూలుగా వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 318.8 (తె. 27).

నాగినిఅంచు ఒకరకం అంచు (తె. 6).

నాగులగళ్ళచీర పర్యా. చూ. నాగులచీర. నాగుల చవితికిగాని, సుబ్బారాయుడు పష్టికిగాని (పుట్టపొంగలికి; మొక్కుబిళ్ళకు)పుట్టమీదకప్పి కట్టుకొనే గళ్ళచీర; కొన్నిచోట్ల, పిల్లలు దక్కనివాళ్ళు కట్టుకొంటారు; తెలుపు, ఎరుపు రంగుల్లో—మామూలుగా, రెండేసి కొలుకులు, కొన్నిచోట్ల, నాలుగేసి కొలుకులు—పడుగు, పేక వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు; అంగుళంలో ఎనిమిదో వంతు వెడల్పున సన్నగడి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, నాలుగురంగుల్లో తడినేస్తారు; తెల్లచెరగులో ప్రపారు కమ్మిగాని, (ఎరుపురంగు) సారాకమ్మిగాని పెట్టి, ఎరుపుఅంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఈ చీర కొన్న సంతలోనే కట్టిస్తారు (కో. 34).

నాగులచీర ఉ. నాగుల్చీర, నాగుల్చీర; పర్యా. నాగులగళ్ళచీర, నాగులుకోక. నాగుల చవితికిగాని, సుబ్బారాయుడుపష్టికిగాని (పుట్టపొంగలికి; మొక్కు బిళ్ళకు)పుట్టమీదకప్పి కట్టుకొనే గళ్ళచీర; కొన్నిచోట్ల పిల్లలు దక్కనివాళ్ళు కట్టుకొంటారు; తెలుపు, ఎరుపు రంగుల్లో—మామూలుగా రెండేసి కొలుకులు, కొన్ని చోట్ల నాలుగేసి కొలుకులు పడుగు, పేక వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు; అంగుళంలో ఎనిమిదోవంతు వెడల్పున సన్నగడి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, నాలుగురంగుల్లో గడినేస్తారు; తెల్లచెరగులో ప్రపారుకమ్మిగాని, (ఎరుపు రంగు) సారాకమ్మిగాని పెట్టి, ఎరుపు అంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఈచీరకొన్న సంతలోనే కట్టిస్తారు (కో. 4-7, 9, 11-15, 18, 19, 23; రా. 11, 19B).

నాగులపొద్దులు ఒకరకం కమ్మిపెట్టి నేసిన చీరలు (రా. 19B).

నాగులుకొక పర్యా. చూ. నాగులచీర. నాగుల చవితికిగాని. సుబ్బారాయుడుపట్టికిగాని (పుట్టపొంగలికి; మొక్కుబ్బకు) పుట్టమీద కప్పి కట్టుకొనే గళ్ళ చీర; కొన్నిచోట్ల, పిల్లలు చక్కనివాళ్ళు కట్టుకొంటారు; తెలుపు, ఎరుపు రంగుల్లో—మామూలుగా రెండేసి కొలుకులు, కొన్నిచోట్ల నాలుగేసి కొలుకులు—పడుగు, పేక పరసగా వచ్చేట్లు నేస్తారు; అంగుళంలో ఎనిమిదోవంతు వెడల్పు; నన్నగడి వడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, నాలుగు రంగుల్లో గడినేస్తారు; తెల్ల, చెరిగులో ప్రయోగమిస్తున్నారు. (ఎరుపురంగు) సారాకమ్మిగానిపెట్టి ఎరుపుఅంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఈ చీర కొన్న సంవత్సరాలే కట్టిస్తారు (కో. 10).

నాగురెతు (క్రి.) పర్యా. లాకరెత్తు. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగులో లాకలు లేవటం; పోగులు విరబడటానికి రెండు లాకలు పట్టుకొని, ఒకటిపైకి మరొకటి కిందికి గుంజతారు (కో. 27).

నాగులేరు (నాగులు + పరు; క్రి.) పర్యా. చూ. లాకలేరు. పడుగు చేసేటప్పుడు, లాకలమీది పోగులు సర్దటం (కో. 27).

నాగులఅంగోత్తం ఎరుపులో తెల్లగళ్ళు పడేట్లు నేసిన అంగవస్త్రం; మర్యాదీ అంగవస్త్రం మాదిరిది (కో. 24).

నాచుచీర నాచురంగు చీర (కో. 28).

నాచు(రంగు) ఉ. నాసి-, నాసు. వెనరంగులో ముదురుపన్నె; పాకుదురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 24, 28, 30, 35; తె. 12, 14).

నాటిరేషం నాసిరకంగా ఉండే (ఒకరకం) పట్టు (రా. 14).

నాటుపత్తి పర్యా. దేశవాళీపత్తి. మామూలుగా ఎర్రపత్తి; కొన్నిచోట్ల, తెల్లపత్తి; చిన్నకాయ; గింజ నలుపు (కో. 3-6, 10; రా. 8, 10).

నాటుమగ్గం పర్యా. చూ. చేతిమగ్గం(1). పడుగులో పేకదారపుకండ చేత్తో వేస్తూ నేసేమగ్గం; చాలాకాలం నుంచి వాడుకలో ఉన్నది; అంచులో వేరువేరు పోగులు చేత్తో తిప్పుతూ సేసేనేతకు, పట్టునేతకు. దిక్షెన్ల నేతకు బాగా అనువైనది; దీంతో, పని నిదానంగా జరుగుతుంది. చూ. చిత్రాలు 109, 127 (కో. 1).

నాడిపుల్ల తడికి (=అచ్చులాంటిది) కట్టటానికి వడి దారం చుట్టే కొయ్యపుల్ల. చూ. చిత్రం 98 (కో. 7).

నాడె (-ఆడు, -చిమ్ము, -నడచు, -విసురు, -వేయు) ఉ. నాడి, నాడెం; రూ. లాడె; పర్యా. కొమ్ము(5), కొమ్మునాడె(1), నాడెకొమ్ము(2), నేత కొమ్ము(1), నేతనాడె, పడుగులాడె, లాడెకొమ్ము(1).

నేతనేసేటప్పుడు, పడుగు పై పోగులకు కింది పోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చిన పనిముట్టు; గేదె కొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 (కో. 1-3, 5-7, 9-37; తె. 4, 5, 6, 10-23; రా. 1-7, 15, 19, 21-23).

నాడెకింగరం ఉ. -ఉంగర; పర్యా. చూ. ఉంగరం (7). చేతినాడెగాడిలో, బుసిపుల్లకు వేసిన చిన్నచుట్టు; కట్టడిగాని, ఇవడిగాని; పేకదారంపోగు చిక్కుపడకుండా రావటానికి దీట్లోనుంచి తీస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (తె. 18).

నాడెకొండి పర్యా. చూ. కమాను(3). మరనాడెగాడిలో, ముల్లుకు గుచ్చిన కొయ్యకండె ఉపకుడి పోకుండా బిసిచిర కట్టడరేకు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (తె. 21).

నాడెకొమ్ము 1. ఉ. నాడి-; రూ. లాడెకొమ్ము(2). పర్యా. చూ. చేతినాడె. పడుగు పై పోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చి చేత్తో విసిరే నాడె; గేదె కొమ్ముతో చేసింది; చూ. నాడె. చూ. చిత్రం 131 చ (కో. 1, 2, 3; రా. 23); 2. పర్యా. చూ. నాడె(1). నేతనేసేటప్పుడు, పడుగు పై పోగులకు కింది పోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చిన పనిముట్టు; గేదె కొమ్ము, వెదురుగొట్టం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 (రా. 3, 4).

నాడెకొమ్ముపుల్ల ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. నాడె ముల్లు. నాడెలో పేకదారం కండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిసిచి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 2).

నాడెకొన ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. నాడెముక్కు. నాడె చివర కొనదేలిన భాగం; మరనాడె మొనకు ఇనపపొన్ను(గుబ్బ)బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అక్కమొన పెడతారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 4 (కో. 27, 30).

నాడెగాడి ఉ. -గాడి; రూ. నాడిగాడెం, లాడెగాడి; పర్యా. కొమ్ముకడుపు. కొమ్ముగాడి, గాడి, నాడెగాలె. నాడెదొల, నాడెదోని, పొట్ట, పొరుగు(3). నాడెలో పేకదారంకండె అమర్చేనందు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1 (కో. 31, 34, 38, 37; తె. 8, 19, 21, 25, 23).

నాడెగాడెం చూ. నాడెగాడి (తె. 18).

నాడెగాలె పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేకదారంకండె అమర్చేనందు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1 (తె. 29).

నాడెగుబ్బ ఉ. నాడి-; పర్యా. అణును(1), కుప్పి, గుబ్బ(2), తారు(1), నాడెపొన్ను, నాడెబొడ్డె(1).

పుష్ప, పూత(3), పొచ్చె, పొన్ను(3), బొడ్డె(4), లాలం, సీల(12). మరనాడె మొన అరిగిపోకుండా విగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (కో. 1-2).

నాడెదీల ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేకదారంకండా అమచ్చేనందు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1 (కో. 27, 32).

నాడెదోని పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేక దారంకండా అమచ్చేనందు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1 (తె. 31, 32).

నాడెపుల్ల ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. నేతినాడెగాడిలో. అడ్డంగా విగించిన పుల్ల; పేకపోగు చిక్కువడకుండా సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరిం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (కో. 3).

నాడెపూన ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. పూన(8). మరనాడెలో కండెపోగు బయటికి రావటానికి బెజ్జించేసి విగించిన గాజుపూన; కొన్నిచోట్ల, పోగు దూరేనందు; బెజ్జం; దీంట్లోనుంచి పోగు సాపుగా వస్తుంది; మామూలుగా ఒకటి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, 2-4 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 131 త. 1 (కో. 5, 10, 17, 25, 28, 30; రా. 7).

నాడెపొన్ను పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొన అరిగిపోకుండా విగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్ని చోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (తె. 32).

నాడెపోగు నేతలో అడ్డంగావచ్చే పోగు; నాడెలో నుంచి తీసిన కండెదారం (తె. 4).

నాడెపోపు (క్రి.) నేతనే సేటప్పుడు పడుగులో నాడె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు అడ్డంగా వెళ్ళుటం (రా. 7).

నాడెబెజ్జం ఉ. నాడి-; మరమగ్గంనాడెకు. కండె పోగు దూర్చటానికి చేసిన చిల్లి; దీంట్లో గాజుపూన విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 131 క. 2 (కో. 31).

నాడెబొడ్డె 1. పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొన అరిగిపోకుండా విగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్ని చోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (తె. 18, 33); 2. పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండా గుచ్చే ఇనప పుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున విగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (తె. 20).

నాడెముక్కు ఉ. నాడి-; రూ. లాడెముక్కు; పర్యా. నాడెకొన, నాడెమొన, ముక్కు, మొన. నాడె

వివర కొనదేలినభాగం; మరనాడెమొనకు ఇనపపొన్ను విస్తారు; కొన్నిచోట్ల లక్కమొన పెడతారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 4 (కో. 10).

నాడెముల్లు ఉ. నాడి-; పర్యా. ఊచ(5). కండె ముల్లు కొమ్ముముల్లు. పడిమూల, నాడెకొమ్ముపుల్ల, నాడెబొడ్డె(2) నాడెమొల, నాడెసీల, నాడెనూది, నాడెనూం ముల్లు(4), మేకు(10), మొల(8), నూల(2). నాడెలో పేకదారంకండా గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున విగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 1, 5-7, 10, 23, 25-37; తె. 2, 10, 13, 19, 25, 29; రా. 2, 5, 15, 22, 23).

నాడెమొన ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. నాడెముక్కు. నాడె చివర కొనదేలిన భాగం; మరనాడె మొనకు ఇనపపొన్ను విగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల లక్కమొన పెడతారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 4 (కో. 17, 23, 25, 29, 34).

నాడెమొల పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండా గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున విగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 9).

నాడెలబ్బర నాడెలు వేసుకొనే గొట్టం; మగ్గం దగ్గర పెట్టుకొంటారు (తె. 20, 29, 32, 33).

నాడెలనంచి నాడెలు వేసుకొనే నంచి; మగ్గం దగ్గర పెట్టుకొంటారు (తె. 29).

నాడెలాగు (క్రి.) ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. కుచ్చులాగు. నాడె అడటానికి మరమగ్గంకుచ్చు గుంజుటం; కుచ్చు వైపు గుంజితే నాడె ఆ వైపుకు వెళ్తుంది (కో. 24).

నాడెవిల్లు ఉ. నాడి-; పర్యా. చూ. కమాను(3). మరనాడెగాడిలో, ముల్లుకు గుచ్చిన కొయ్యకండెకు చుడిపోకుండా విగించిన ఇత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 131 త. 2 (కో. 1).

నాడెవేయు (క్రి.) ఉ. నాడెయు. పడుగు పోగు లకు మచ్చగుండా పేకదారపు కండెనాడె ఒకవైపు నుంచి మరొక వైపుకు పారేట్టు చెయ్యటం; నేతమగ్గం నేతలో విసురుతారు; మ: మగ్గం నేతలో కుచ్చు గుంజుతారు (కో. 5).

నాడెనుతోడు పర్యా. చూ. సానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పట్టె విగించిన కందికొయ్య; నేతనే సేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అనుతుంది; దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 113.9 (కో. 14).

నాడెనూది పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండా గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో

ఒకవైపు బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 క. 8 (తె. 24).

నాడెనూల పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 త. 8 (కో. 8; తె. 12, 15, 17, 26-28, 31-33).

నాడెసీల నాడి-; పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 క. 8 (కో. 8).

నాతనల్ ఒకరకం తువ్వాలు; మామూలుగా నేసింది (తె. 22).

నాదాన్పత్తి ఒకరకం తెల్లపత్తి (కో. 33, 34).

నాడుకొయ్య పర్యా. నాలుకొయ్య. పట్టుమగ్గం దోనెను కుడివైపున మోసే కొయ్య; నేలలో పాతింది; చూ. నాలికొయ్య. చూ. చిత్రం 128 క. 1 (తె. 5).

నాథితాడు పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేరబట్ట మీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగు దారం; దీనికొసలు, చేడుబొందులు కొన్నిచోట్ల. కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 11).

నాహ్లావీర మూడురంగు(నలుపు, ఎరుపు, నీలి)ల్లో నది కొలుకుల దారంపెట్టి నేసిన చీర (రా. 24).

నాంపండు వికూడిపండు; నామునుద్ద ఉండ; ఆచ్చ తికిటప్పడు, వేళ్ళుగరుకుగా ఉండటానికి అద్దకొంటారు (కో. 30).

నాయకపువాళ్ళు ఉ. నాయకపోల్లు. దనలి(పట్టు) పురుగులను పెంచే ఒకతెగ; "తెనుగొల్ల నంబందం", దనలికాయలు అమ్ముతారు (తె. 17).

నార 1. చూ. నరం(2) (కో. 5-7, 12, 15, 16); 2. పర్యా. చూ. నరం(1). ఏకుబద్దకొన(ల)కు కట్టిన జంతునరం; మామూలుగా ఎద్దుది; కొన్నిచోట్ల, గొర్రె పేగు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; గూటంతో నరం కొడుతూ ఉన్ని ఏకుతారు; కొన్నిచోట్ల, చేత్తోనే నరం గుంజుతూ ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 209.1 (తె. 6); 3. కృత్రిమపుపట్టు; art silk; అంచులనేతకు వాడతారు (రా. 12, 22).

నారకమ్మి చీర చెరగులో ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టుతో నేసిన కమ్మి (రా. 12).

నారంగి చూ. నారింజ (తె. 19, 22).

నారంచు ? కృత్రిమపు పట్టుపెట్టి నేసిన అంచు (రా. 12).

నారనూలు మొక్కల నారతో నేసినదారం(కో. 19).

నారపట్టు నారతో తయారు చేసిన ఒకరకం కృత్రిమపుపట్టు (కో. 19).

నారబంద నాను కట్టెలో నేలగొట్టే తుక్రం చెయ్యటానికి వేసుకొన్న రాయి (తె. 25).

నారముంగి ఒకరకం కృత్రిమపు పట్టు(=నార), నూలు కలిపి నేసిన చిన్నగడి (తె. 22).

నారింజ(పండు) ఉ. నారింజ. నారింజి, నారింజి; రూ. నారింజి; పర్యా. ఆరంజి(వన్నె). ఒకరకం ఎరుపు రంగు; బి. జ. గార్నెట్ వేసి తయారు చేస్తారు; కొన్ని చోట్ల బి. ఎస్. ఆర్, కొన్నిచోట్ల ఆరంజెస్ పి. ఎస్. వేసి (నెప్తాల్ రంగు) తయారు చేస్తారు; చూ. ఆరంజి (వన్నె). చూ. చిత్రం 268 (కో. 9, 12-16, 18-20, 24; తె. 2, 4, 5, 10, 18-15, 17, 18, 24, 25, 31; రా. 19బి).

నాలి రూ. నాలె; పర్యా. చూ. నాలికొయ్య. మగ్గంమీద నేరగుడ్డ చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా, కుడివైపున నేలలో పాతినకొయ్య; వైకి మొన దేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివర తెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (కో. 7, 11).

నాలిక 1. పర్యా. చూ. వడివిళ్ళ(2) అచ్చుకట్టే టప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి, అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచేట్ల; ఒకవైపు వెడల్పుగాను, ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చు కట్టిన తరవాత, దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటు వంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా తేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (తె. 4); 2. పర్యా. చూ. ట్లెకట్టె, దోనెకు నేరబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(వలకి)తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనెతెజ్జంలో చూర్చి నేంకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 122 చ. 2 (తె. 22; రా. 2); 3. నాలిక కొయ్య(=దోనెకు ఆధారంగా, కుడివైపున నేలలో పాతినకొయ్య) వై భాగం; నాలిక మాదిరిగా, నన్నగా పొడుగ్గా ఉన్నది; చూ. నాలికొయ్య (తె. 18); 4. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో, బద్దెవప్ప బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 3); 5. పట్టుమగ్గం దోనెను మోసే నాలుకొయ్యవైకొన; చూ. నాలికొయ్య. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (తె. 5).

నాలికొయ్య ఉ. నాలిక-, నాలిక్కొయ్య, నాలిగొయ్య, నాలెక్కొయ్య, నాల్కొయ్య. నేలొయ్య; రూ. నాలికొయ్య(1); పర్యా. తోకగుంజ(2), తోకగుంటం(3), దోనెకొయ్య, నాలికగుంజ, నాలికగుంటం. నాలికెపట్ల, నాలికమాను, నాలి. మగ్గంమీద, నేరగుడ్డ

చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడిపక్కన, నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనదేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (కో. 2, 4, 6, 9, 9బి, 13-16, 19, 21-26, 29, 30, 31, 34; తె. 10, 11, 14, 15, 18, 20, 22-25, 30; రా. 4, 8, 10, 19, 19బి, 21, 21).

నాలికగుంజ పర్యా. చూ. నాలికకొయ్య. మగ్గం మీద నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడిపక్కన నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనదేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (కో. 17, 18).

నాలికగూటం ఉ. నాలిగూటం, నాల్కగూటం, నేలిగూటం. 1. పర్యా. చూ. నాలికకొయ్య. మగ్గం మీద, నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడిపక్కన నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనదేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (తె. 2; రా. 16, 17, 22, 24); 2. ఉ. నాలిగోటం, నేలిగూటం; రూ. నాల్కగూటం; పర్యా. నాలికొయ్య. ఉన్నిమగ్గం దోనుగను మోసే కుడివైపు గూటం. చూ. చిత్రం 315 చ. 1 (తె. 22, 25).

నాలికతొలి 1. ఉ. నాలికతొలి; పర్యా. తొలి, రంధ్రం, నీలతొలి. దోనె(పలక)తిప్పటానికి, పల్లెకట్టే దూర్చే దోనెగాడి; కుడివైపున ఉంటుంది; ఇటువంటివి, నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 చ. 3 (తె. 18, 22); 2. పర్యా. తొలి. దోనెకు కుడివైపున చివర చేసిన బెజ్జం; దీంట్లో నాలికకొయ్య దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 10 (తె. 82).

నాలికమాను పర్యా. చూ. నాలికకొయ్య. మగ్గం మీద, నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా, కుడిపక్కన నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనదేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (కో. 1; రా. 1).

నాలికరోట్ట ఉ. నాలికి; పర్యా. చూ. దండెచెవి (1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 19).

నాలికపెట్టు పర్యా. చూ. నాలికకొయ్య. మగ్గం మీద, నేతగుడ్డ చుట్టే కొయ్య(=దోనె)కు ఆధారంగా కుడిపక్కన, నేలలో పాతినకొయ్య; పైకి మొనదేలి ఉంటుంది; దీన్ని దోనె చివరి బెజ్జంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (తె. 31, 32).

నాలికొయ్య ఉ. నాలకొయ్య, నాలికొయ, నాలి

కొయ్య, నాలుకొయ, నాలుకొయ్య, నాలెకొయ్య, నాల్కొయ్య, నేలకొయ్య. 1. చూ. నాలికకొయ్య (కో. 3, 8, 10, 29, 32, 33, 35-37; తె. 3-5, 12, 13, 16, 17, 21, 26, 27, 29, 33; రా. 11, 23); 2. రూ. నాల్కగొయ్య; పర్యా. నాలికగూటం. ఉన్ని మగ్గం దోనుగను మోసే కుడివైపు గూటం. చూ. చిత్రం 315 చ. 1 (తె. 3, 10, 11).

నాలిబద్ద పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల ఇనప కడ్డి; కుడివైపు దోనె బెజ్జంలో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (కో. 7).

నాలుకొయ్య పర్యా. నాడుకొయ్య. పట్టుమగ్గం దోసెను కుడివైపున మోసేకొయ్య; నేలలో పాతించి. చూ. చిత్రం 123 క. 1 (తె. 17)

నాలుగుకోళ్ళఅచ్చు ఉ. నాలుగొళ్ళఅచ్చు. నాలుగు పావుకోడు చెక్కలుగల మగ్గానికి అమర్చి నేసే అచ్చు; కొన్ని రకాల డిత్తెను నేతలకు ప్రత్యేకంగా వాడతారు; దీనికి పైస, కింద, నాలుగేసి అచ్చుకర్రలు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 101 క (రా. 14).

నాలుగండ్లఅచ్చు ఉ. నాలుగండ్లఅచ్చు. ఒకరకం అచ్చు; పడుగులో నాలుగు అనులను లేపేది; దీనికి పైస, కింద నాలుగేసి అచ్చుకర్రలు ఉంటాయి; డిత్తెను నేతకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 101 క (రా. 15).

నాలుగుగీరలంచు ఉ. నాలుగీరలంచు. నాలుగు గీరలు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు. చూ. చిత్రం 185.4 (కో. 35).

నాలుగుగోలలపువ్వంచు ఉ. నాలుగోలలపువ్వంచు. ఒకరకం పువ్వలు పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 8).

నాలె చూ. నాలి (కో. 5).

నాల్కగూటం చూ. నాలికగూటం (తె. 27).

నాల్కగొయ్య చూ. నాలికొయ్య(2). (తె. 26, 28).

నిట్ట ఉ. నెట్ట. రాటి కట్టుబడిలో ఉన్న ఆకులకు బిగించే వెదురుగొట్టం; అడుగువైపున దీన్ని నాలుగు చీలికలుచేసి ఆకులకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 31 ద. 1 (కో. 32, 33, 37).

నిట్టరాబి ఒకరకం రాటి; దీనికి పైభాగంలో ఒక బద్ద(=నిట్ట)అడ్డంగా అమర్చి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 ద (కో. 33).

నిడపకమ్మి 1. పర్యా. చూ. నిలుపు(2). ఆకుల రాట్నం ఇరును బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 11.2 (కో. 19);

2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు.

చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 17); 3. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 19); 4. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 17).

నిడపచెక్క పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 31).

నిడిగూటం పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేత బయలులో చివర పాతినయ్యి; దీనికి నేతమోతుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోతు పెడ కోలకు కట్టి, దీనికి పనుగ మెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (రా. 10).

నిడిదండె పర్యా. చూ. జంత్రందండె. అచ్చుకట్టే జంత్రానికి నిలువుపుల్లలు బిగించిన కిందిపీట; కొన్ని చోట్ల, ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 1 (కో. 37).

నిడిదండెకొయ్యి అచ్చుకట్టే జంత్రం నిలువుకమ్మికి బిగించినపుల్ల; సుమారు త్రేనెడు పొడుగుది; చూ. కొయ్య. చూ. చిత్రం 91 క. 4 (కో. 37).

నిడిపట్టె 1. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (రా. 20); 2. పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి(7). అచ్చుకట్టే జంత్రం కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండో వైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డ పట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (కో. 26).

నిడిపీట 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 28); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). డబ్బారాట్నం పీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 28); 3. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 28).

నిడిబద్ద పర్యా. చూ. నిలువుబద్ద(1). రాటి ఆకు లను కలిపే నిలువుపుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, తాళ్ళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 81 క. 4 (కో. 27).

నిడిబల్ల 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(1).

పత్తికట్టేపప్పుడు రాట్నం కడలకుండా తొక్కిపట్టటానికి అమర్చినపట్టె. చూ. చిత్రం 1.4 (కో. 36); 2. పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి(7). అచ్చుకట్టే జంత్రం కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోవైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (కో. 33); 3. చూ. నిడుపు బల్ల(2) (కో. 30); 4. చూ. నిడుబల్ల, నిడుపుబల్ల; పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 25-27, 30, 33); 5. చూ. నిడుపు బల్ల(1) (కో. 36).

నిడివిదిళ్ళ పర్యా. గిరిడి. పన్నెకట్టేపప్పుడు, దండెమధ్య బిగించి పుల్లలు ఒకే మట్టంలో ఉండేట్లు కొలత చూసుకోవటానికి, దండెమధ్య ఎక్కించిన కొయ్య ముక్క; పన్నెకట్టుబడి ప్రారంభించిన వైపునుంచి, రెండోవైపుకు దీన్ని జరుపుకొంటూ వెళ్తారు. చూ. చిత్రం 89 క. 3 (కో. 1).

నిడుచు (క్రి.) ఉ. నిడుసు. గొజలుతీసిన పత్తిని వేరు చెయ్యటం (కో. 33, 34, 36, 37).

నిడుపట్టె పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్ప తారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 37).

నిడు(పు)బల్ల ఉ. నిడుబల్ల. 1. చూ. నిడిబల్ల(5); పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 29, 32, 33, 34); 2. చూ. నిడిబల్ల(3); పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 33).

నిడుపుపట్టె ఉ. నిడుపుట్టె; పర్యా. చూ. తొక్కుడు పీట(2). డబ్బారాట్నం పీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 37).

నిడుబల్ల చూ. నిడిబల్ల(4) (కో. 32).

నిడుపుబద్ద పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 24).

నిడుపుబల్ల చూ. నిడిబల్ల(4) (కో. 29, 35).

నిండుకట్టు (-వేయ)రాట్నానికి చుట్టిన ఒక చిలప పట్టుదారం; రెండు తులాల బరువు తూగేది (తె. 21).

నిండుజమలు నేతనేసేటప్పుడు, పన్నెగూటిలోకి వచ్చిన పట్టుపడుగులో పై రెండుపోగులు, కింది రెండు పోగులు (తె. 12).

సంధుపలక (-వేయ) బోనెనుంచి పన్నెవరకూ నేసిన నేత (కో. 2, 3, 5, 10).

సంధుబుగిడి పర్యా. పూర్ణబుగిడి. పూర్తిగా మొగ్గ(=బుగిడి)చూచిరిగా నేసిన దీక్షైను; చూ. బుగిడి (రా. 18).

నిప్పాజి(అంచు) ఒకరకం పువ్వు పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 202 (తె. 7).

నిమాయిన్ మగ్గంచట్టం అడ్డపట్టె. నిలుపువట్టె కలిపినిటోట బిగింపుకు వేసిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 118.4 (తె. 31).

నింబావళి ఉ. నింబావలి, నిమ్మా(వ)ళి; చూ. నింబోలి (కో. 2, 16, 19; రా. 1, 4, 5, 11, 12, 14-16, 18, 19).

నింబోలి ఉ. నింబోలి, నింబోళి, ని. బోళి, లింబోలి; చూ. నింబావళి. ఒకరకం పసుపురంగు; తెలుపువన్నె కలిసింది; నిమ్మపండురంగు; రెడ్ ఆర్. సి., పటిక, తేజాపు, నైట్రేట్ సల్ఫ్ వేసి నెప్టాలి(నింబోలి)రంగు, 5జి. 800, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫ్ వేసి ఇండెం థీన్ (నింబోలి)రంగు తయారుచేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (తె. 2-5, 7, 8, 12, 18-20, 22-25, 27, 28, 31, 32; రా. 22).

నిమ్మరంగు ఒకరకం పసుపురంగు; చూ. నింబోలి (కో. 37).

నిమ్మరంగుచీర ఒకరకం పసుపురంగుచీర(కో. 37).

నిలపటకొయ్య పర్యా. చూ. నిలుపు(2). ఆకుల రాట్నం ఇరును బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (రా. 4).

నిలుగుంజ పర్యా. చూ. నిలుపు(2). ఆకులరాట్నం ఇరును బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 27).

నిలుగొయ్య ఉ. నిలగొయ్య, పర్యా. చూ. మిడి గూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోటుతో కొలికివేసి, పెడకోలకుచుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోటు పెడకోలకుచుట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇది అరగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 6, 8, 9; రా. 21).

నిలుపీట పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 6).

నిలుపుకుంచె సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు అరుబడునులో ఉండగా, సందు(=రెండుకచ్చుల మధ్యభాగం)సందుకూ అపుటూ దువ్వేకుంచె; పడుగు బాగా ఆరేవరకూ సందు

సందుకూ రెండు, మూడుసార్లు నిదానంగా దువ్వతారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నపడుగులు ఇలా దువ్వతారు(కో. 6).

నిలుబడ్డ పర్యా. చూ. నిలుపువట్టె(10). మరమ్మగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 13).

నిలువడ్డ (< నిలుపు + అడ్డ) పర్యా. చూ. నిలుపు (2). ఆకులరాట్నం ఇరును బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (రా. 21).

నిలువాకు(లు) 1. (< నిలుపు + ఆకులు) పట్టు దాచుచుట్టే దొలక కట్టుబడిలో, అడ్డఆకులకు ఆధారంగా ఇరునుకు బిగించిన పట్టె(లు). చూ. చిత్రం 293 క. 4 (తె. 12); 2. థీమ్(అడ్డ)(=ఒకరకం మరాసు)చెక్రం కట్టుబడిలో, అడ్డాకును, ఇరునుకు కలిపి కొయ్య పట్టె(లు); చూ. ఆకు. చూ. చిత్రం 50.2 (తె. 8).

నిలుపు 1. పర్యా. గుజ్జ(1), జుగ(1), నిలుపు గుజ్జ(1). పత్తిరాట్నం కిందిపీటకు దిగ్బిట్టిన నిలుపు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 1.3 (కో. 1, 5, 8, 9; తె. 5, 15, 16, 17); 2. పర్యా. కంబం(1), కొక్కు(1), గుజ్జ(2), గుంజ(1), జుగ(2), చాపుకమ్మి, నిడపకమ్మి(1), నిలపటకొయ్య, నిలుగుంజ, నిలుపుకమ్మి(1), నిలువడ్డ, నిలుపుకొయ్య(1), నిలుపు గుంజ(1), నిలుపువట్టె(1), నిలుపు స్తంభం(1), బాదు, రాట, రాట్నంచెవి, స్తంభం(1). ఆకులరాట్నం ఇరును బిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 1, 2, 4-15, 18, 25, 26; తె. 3, 7, 9, 16, 20-23, 29; రా. 1-8, 5-24);

3. పర్యా. చూ. గూటం(3). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా, దూపిరికి దిగగొట్టిన కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 31 చ. 1 (కో. 2); 4. పర్యా. గిరకనిలుపు, గుమ్మికొయ్య(2), నిలుపుకట్టె(1), పీటనిలుపు, మొగరం, మొద్దునిలుపు. రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఒకటిగాని, రెండుగాని ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 31 ప. 1 (తె. 33); 5. పర్యా. చూ. గుమ్మినిలుపు. అడ్డగుమ్మి తిరగటానికి ఆధారంగా అడ్డ కట్టెకు పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 34.5 (కో. 2, 4; తె. 18);

6. పర్యా. గుజ్జ(3), గుంజ(3), జుగ(3), నిలుపు కమ్మి(3), నిలుపువట్టె(3), నిలుపురాట, స్తంభంబిల్లి, హంసపాదు. డబ్బారాట్నం ఇరును బిగించిన నిలుపు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 4-7; రా. 1, 3, 8-11, 20); 7. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బారాట్నానికి గంటం బిగించే నిలుపుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం

41 క. 5 (కో. 6, 7, 16; తె. 14; రా. 2, 6, 10, 11, 20); 6. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 6, 9; తె. 5, 12; రా. 5); 9. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసు కొయ్య = ఆసుకు బిగించిన నిలువుపుల్ల(లు) అను ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 5); 10. పర్యా. గుజ(2), దిమ్మ(4), నిలువుకొయ్య(3), నిలువుగుజ(3), స్తంభ(2). మరాసు ఇరుసుమోసే పొడుగుకొయ్య(లు); గోతివక్రాల పాతివ. చూ. చిత్రం 50.6 (కో. 6; తె. 13); 11. పర్యా. నిలువుపట్టె(12). పట్టు దారంతోడే ఆసు అడ్డపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు). (తె. 5, 12); 12. పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీద మోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మడతమంచుకోళ్ళు మాదిరిగా, రెండుంటాయి; వీటిపై న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 63 క. 1 (కో. 5; తె. 19); 13. పర్యా. చూ. నట్టరుగుజ(1). మరమగ్గంచటం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా, నేతబయలులో పాతిన కొయ్యారాలు; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 5); 14. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గంచటంలో, వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 1-6, 25, 26; తె. 10, 11, 13, 17, 22, 24; రా. 5, 7, 8, 10, 18), 15. పర్యా. గుర్లు(2). నవాచుమగ్గం కట్టుబడిలో అడ్డపీటకు బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండువక్రాలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 224 క. 1 (రా. 10); 16. పర్యా. గుజ్జ(8). పట్టుదారంచుట్టే దొలకకట్టుబడిలో ఇరుసును మోసే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండువక్రాలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 229 క. 2 (తె. 5).

నిలువుఅస్తం (<—హస్తం) పర్యా. చూ. నిలువు పట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె. ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 9).

నిలువుకట్టె 1. పర్యా. చూ. నిలువు(3). రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలువుకొయ్య; ఒకటిగాని, రెండుగాని ఇలాంటివి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 81 ప. 1 (తె. 7); 2. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 1, 9); 3. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో వక్రంగా బిగి

చిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 13).

నిలువుకంబం పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 23).

నిలువుకమ్మ పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 6).

నిలువుకమ్మి 1. పర్యా. చూ. నిలువు(1). ఆకుల రాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 13, 15, 16); 2. పర్యా. చూ. కొక్కునపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలెతో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 16, 20); 3. పర్యా. చూ. నిలువు(3). డబ్బారాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 18); 4. పర్యా. పొడ్డినిలువు. పొడ్డిబల్లకు వేసిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 42 (కో. 25); 5. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బారాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుడెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (కో. 26); 6. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 18); 7. పర్యా. అడ్డదండె(1), నిడిపట్టె(2), నిడిబల్ల(2), నిలువుజంగ(2), నిలువుపట్టె(9), నిలువుపీట(3), నిలువుబల్ల. అచ్చుకట్టే జులతం కించిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోవైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (కో. 14; తె. 15); 8. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 18, 20, 21).

నిలువుకర్ర(లు) డాబీతడక బిగించిన పొడుగు కొయ్య(లు). చూ. చిత్రం 132 ప. 3 (తె. 13).

నిలువుకామ పర్యా. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనవది, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 24).

నిలువుకాలు పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీద

మోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మడతమంచకోళ్ళ మాదిరిగా, రెండుంటాయి; వీటిపై న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (కో. 4).

నిలువుకొయ్య ఉ. నిల్వ-- 1. పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్టల ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (రా. 3); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్టల అడ్డ పట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్టల తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (రా. 3); 3. పర్యా. చూ. నిలువు (10). మరాసు ఇరుసును మోసే పొడుగుకొయ్య(లు); గోతిపక్కల పాతినవి. చూ. చిత్రం 50.9 (కో. 11); 4. పర్యా. చూ. కొయ్య(5). అచ్చుకట్టే జంతు కింది పీటకుగాని, నిలువు కమ్మికిగాని, బిగించినపుట్టె; సుమారు జేసేడు పొడుగుది; మామూలుగా, పెద్దపీటకు రెండు, నిలువుకమ్మికి-కొన్నిచోట్ల, చిన్న పీటకు-ఒకటిఉంటాయి. చూ. చిత్రం 91 క. 3 (కో. 14; తె. 15); 5. పర్యా. చూ. సట్టరుగుజ(1). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా, నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట(లు); ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 1); 6. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (రా. 4); 7. పర్యా. చూ. ఇరుసుచెవి. పట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్టల ఇరుసును మోసే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 1 (కో. 14).

నిలువుగుజ్జ 1. పర్యా. చూ. నిలువు(1). పత్తి రాట్టల అడ్డపీటకు దిగ్గొట్టినకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 1.3 (కో. 14); 2. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బా రాట్టలనికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (తె. 14); 3. పర్యా. చూ. ఇరుసుచెవి. పట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్టల ఇరుసును మోసే నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 1 (తె. 12).

నిలువుగుంజ 1. పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకుల రాట్టల ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 21; రా. 11, 15); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మినిలువు. అడ్డగుమ్మి తిరగ టానికి ఆధారంగా అడ్డకట్టెకు పాతిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 34.5 (రా. 17); 3. పర్యా. చూ. నిలువు(10). మరాసు ఇరుసును మోసే పొడుగుకొయ్య(లు); గోతిపక్కల పాతినవి.

చూ. చిత్రం 50.9 (కో. 12.2); 4. పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (రా. 15); 5. పర్యా. చూ. సట్టరు గుజ(1). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 13; తె. 29, 33).

నిలువుగుది ఉ. -గుతి; పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 5).

నిలువుగుటం పర్యా. సవారుకొయ్య. సవారునేసే చోట, మగ్గానికి ఒకపక్క నేలలో పాతినగుటం; కొన్ని చోట్ల, గునపం వాడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 524 క. 3 (తె. 6).

నిలువుచాపు పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). డబ్బారాట్టల పీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్టల తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 7).

నిలువుచెక్క పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 7, 24).

నిలువుజంగ 1. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 46 క. 7 (తె. 10); 2. పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి(7). అచ్చుకట్టే జంతు కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోవైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డ పట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 10).

నిలువుతాడు ఉ. నిల్వ-- 1. పర్యా. చూ. చెంప తాడు(4). కుచ్చుతాళ్ళలో దై మనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్ని, పైన మగ్గం నిలువుపట్టెకూ, కింద ఉడత(తాడు)కూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.23 (కో. 4, 7, 8; తె. 14, 17; రా. 4); 2. పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 10; తె. 12-15; రా. 1, 18-20, 23, 24); 3. పర్యా. చూ. బిర్రుతాడు(2). మరమగ్గం నిలువుపట్టెను, మేరుపు పలకకు బిగించి, నన్నుపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరుపు పలకను వైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని, దీంతో బిర్రు పెడతారు. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 14).

నిలువుదబ్బ 1. పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు

బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 2); 2. చూ. నిలువుబద్ద(1) (రా. 16, 16); 3. చూ. నిలువుబద్ద(2). (తె. 21).

నిలువుదారం 1. పర్యా. చూ. వేటుదారం. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి దానిబలమంది రెండుపాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిజైనుకు అవసరమయినన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (రా. 23); 2. పర్యా. చూ. అచ్చుగుడ్డి(2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టినదారం; అచ్చులో కిందికర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి, కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (రా. 16); 3. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(4). కుచ్చుతాట్లో, డై మనుతాడుకు ఒకవైపున కట్టినదారం; దీన్ని వైపు మగ్గం నిలువుపట్టెకూ కింద ఉడత(తాడు)కూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118, 23 (రా. 2).

నిలువుదొడ్డి డబ్బారాట్నం చెక్రం బిగించే కొయ్య చక్రం; కింది అడ్డపీట, నిలువులు కలిసిన మొత్తానికి వాడుక. చూ. చిత్రం 43 (కో. 21).

నిలువుపట్టు నేతలో నిలువుకు వాడే పట్టుదారం (తె. 5).

నిలువుపట్టె ఉ. నిల్వ - పట్ట - పట్టి - పట్టి. 1. పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 2, 5, 7, 11, 12; తె. 16; రా. 1, 2, 8, 17, 18, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడు పట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 1, 9, 14, 23, 24; రా. 1, 2, 16, 23, 24); 3. పర్యా. చూ. నిలువు(6). డబ్బారాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలువు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 10, 15; రా. 2, 5, 23); 4. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). డబ్బారాట్నంపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 9); 5. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బారాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 2); 6. పర్యా. చూ. అనుపీట. అను కొయ్య(=అనుకు బిగించినపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 12); 7. పర్యా. చూ. అనుజంగ. అను

పీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 1, 2, 4, 7, 9, 12, 15; తె. 15-17; రా. 1, 4, 6, 11, 12, 23); 8. పర్యా. చూ. ఊడై కాలు. నేతపై మోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి, మడతమంచుకోళ్ళ మోసేగా రెండుంటాయి; వీటి వైపు అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (రా. 17, 18); 9. పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి(7). అచ్చు కట్టే జంతు కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోవైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల చిన్న అడ్డపట్టెబిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 17); 10. పర్యా. చంకొయ్య, చెంప(2), చెంపనిలువు, చేతి పట్టె, బబ్బ, నిడవకమ్మి(4) నిడవక్క, నిడువుబల్లి(2), నిడువుబద్ద, నిలుబద్ద, నిలువు(14), నిలువుఅస్తం, నిలువు కట్టె(3), నిలువుకంజం; నిలువుకమ్మి; నిలువుకమ్మి(5), నిలువుకొయ్య(6), నిలువుగుజ(4), నిలువుచెక్క, నిలువుబద్ద(2), నిలువుస్తంభం(3), మగ్గనిడవకమ్మి, మగ్గనిలువు, మగ్గంస్తంభం. రెక్కబద్ద, సట్టరుగుజ్జు, సట్టరుచంక, సట్టరుచెంప, సట్టరుచెయ్యి, సట్టరుబబ్బ, సట్టరునిలువు, స్తంభం(4). మరమగ్గం చక్రంలో, వక్కుగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 6, 7, 9, 10; తె. 1, 12, 14, 28; రా. 1, 2, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 23); 11. పర్యా. దాబీనిలువు. దాబీ చక్రం (=తడక) పొడుగుబద్ద; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 4 (రా. 12, 24); 12. పర్యా. నిలువు(11). పట్టుదారంతోడే అను అడ్డ పీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు) (తె. 17).

నిలువుపట్టెపుల్ల పర్యా. చూ. చిల్ల(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చక్రం నిలువు పట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; దేవాంగులవాడుక. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 7).

నిలువుపీట ఉ. -పీటె. 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడు పట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కి పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 15); 2. మొగలాను అడ్డపీటలు బిగించిన పొడుగుకొయ్య. చూ. చిత్రం 47.1 (తె. 6); 3. పర్యా. చూ. నిలువు కమ్మి(7). అచ్చుకట్టే జంతు కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగుపట్టె; దీనికి రెండోవైపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల, చిన్న అడ్డపట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 13); 4. పర్యా. తోక. నవారు మగ్గం అడ్డపీటకు కింద బిగించిన పొడుగుపట్టె; నేతనేసే

టప్పుడు, దీనిమీద కాలు మోపుతారు. చూ. చిత్రం 324 ట. 2 (తె. 12).

నిలువుపుల్ల పర్యా. చూ. నిలువుబడ్డ (1). రాటి ఆకుల్ని కలిపే నిలువుపుల్ల (లు); కొన్నిచోట్ల, తాళ్ళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 31 క. 4 (కో. 7).

నిలువుబడ్డ 1. పర్యా. అడ్డగుల్ల, నిడిబడ్డ. నిలువు దబ్బ (2), నిలువుపుల్ల. పక్కబడ్డ, బండిపుల్ల (2). నూత్రపుబడ్డ (2). రాటి ఆకులను కలిపే నిలువుపుల్ల (లు); కొన్నిచోట్ల, తాళ్ళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 31 క. 4 (తె. 25, 20); 2. రూ. నిలువువబ్బ (3); పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె (10). మరమగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగువట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 11, 12, 14, 15, 27; రా. 22).

నిలువుబల్ల పర్యా. చూ. నిలువుకమ్మి (7). అచ్చు కట్టే బంత్రం కిందిపీటకు బిగించిన పొడుగువట్టె; దీనికి రెండు చొక్కెపున నిలువుపుల్ల బిగించి ఉంటారు; కొన్ని చోట్ల, చిన్న అడ్డవట్టె బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (కో. 27).

నిలువుబారు పర్యా. చూ. తొక్కుడువట్టె (2). రాట్నం అడ్డవట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (తె. 14).

నిలువుబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ (5). డబ్బా రాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 11).

నిలువుమగ్గం తివాసీలు నేసే మగ్గం. చూ. చిత్రం 320 (తె. 17).

నిలువుంజేక (లు) పర్యా. పనుగుంజేక (లు), సరింజేక (లు). నేకలో పొడుగు, అడ్డం (కో. 4, 8).

నిలువురాట పర్యా. చూ. నిలువు (8). డబ్బా రాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 26).

నిలువురాయి పర్యా. చూ. సరిగుంజ (1). ఆరు బయట పడుగు చాపటానికి నేలలోపాతిన రాతిస్తంభం. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (రా. 3, 16).

నిలువుసొంచె చేతిమగ్గంమీద డిక్లెస్తు నేసే టప్పుడు, పనుగుపొగుల్లో కొన్నిటికి వైకి ఎత్తే నిలువు దారాలు; ఇవి అడ్డదేలుమంచి పడుగులోకి వేలాడతాయి; చూ. బట్టాబట్టు. చూ. చిత్రం 136 క. 2 (తె. 5).

నిలువుస్తంభం ఉ. - స్తంభం, - స్తంభం. 1. పర్యా. చూ. నిలువు (2). ఆకుల రాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (రా. 6, 19, 20, 22); 2. పర్యా. చూ. సట్టరుగుంజ (1).

మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టుటానికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట్ (లు); ఇటువంటివి. మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, రెండు. చూ. చిత్రం 116.2 (రా. 19); 3. ఉ. పర్యా. చూ. నిలువు పట్టె (10). మరమగ్గం చట్రంలో, పక్కగా బిగించిన పొడుగువట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (రా. 12).

నిషానా పర్యా. సాన (రాయి). పన్నెకట్టటానికి వాడే కట్టలకు పదునుపెట్టే రాయి. చూ. చిత్రం 89 క. 1 (కో. 7).

నీమ తివాసీ అంచులు రెంటికి మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 320 (తె. 17).

నీర్కావి గులాబిరంగు (కో. 23).

నీర్కావిపంచె గులాబిరంగుపంచె (కో. 23).

నీల నల్లజీడిరంగు (తె. 14).

నీలజిన్ని నలుపురంగు ఉన్ని (తె. 7, 9, 20, 22).

నీలకంతం ఒకరకం నలుపు రంగు (రా. 22).

నీలగొర్రె రూ. నీలిగొర్రె. నల్లరంగు బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 7, 9, 20, 22).

నీల(పురి)గొంగడి ఉ. నీలి-; పర్యా. లంకపూ గొంగడి. నీలరంగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 7, 9, 20, 28).

నీలం పర్యా. బకె (2), బ్లూ. వయలెట్, సిరారంగులు కలిపిన ఒకరకం రంగు; కొన్నిచోట్ల, నక్కు జాయికంతు తేతరంగు; blue; గార్నెట్ (ఎ.) బి. ఒ.తో తయారుచేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 16, 19-28, 26, 30, 35; తె. 15, 16, 24; రా. 8, 10, 16, 18, 22).

నీలంచీర నీలరంగు చీర (కో. 30).

నీలాంబరం ఒకరకం నీలరంగు (రా. 8).

నీలివర బుట్ట విడిచిన తరవాత పదిరోజులకు దసలి పురుగు విడిచే కూసం; మొదటి కూసం (తె. 7).

నీలికమ్మి నీలిరంగు దారంపెట్టి నేసిన కమ్మి; ఈ కమ్మిచీరకు కవ్వంపెట్టి నేస్తారు (కో. 11-13, 15).

నీలికమ్మిచీర ఉ. - చీర. రెండు పొగుల నీలివన్నె అంచు; కమ్మిపెట్టి నేసిన చీర; కడుపుతో ఉన్నవాళ్ళు ఒట్లో జాగా తేనప్పుడుగాని. నీరసంవల్ల కాళ్ళుగుంజుతున్నప్పుడుగాని కట్టుకొంటారు (కో. 11-13, 15).

నీలికాక్రేడుచీర ఉ. - కాక్రేడిచీర; పర్యా. చూ. పంటకాక్రేడుచీర. గర్భవతులు, దుష్ప్రగహాలవల్ల గర్భ విచ్ఛిత్తి కాకుండా ఉండటానికి, అయిదోనెలలో కట్టుకొనేచీర; అంచు, కమ్మి నీలివన్నెలో నేసిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల, కమ్మిలోగాని. అంచులోగాని గీరలు పెడ

తాళి; కొన్నిచోట్ల. అంచులో మూడుగారం తొగలు (రంగు)వెడతాదు; దీన్ని పంచుచున్నప్పుడు నెయ్యిగూడదట (కో. 10).

నీలికుండ పర్యా. కడవ(2). నీలితొట్ట, నీలిబాన. నీలిరంగు ఊరపెట్ట పెద్దకుండ; సుమారు అరడుగుల పొడుగుది; దీన్ని భూమిలో పాతిపెట్టి, నీలిచెట్ల ఆకులు తగిరినె విత్తనాలు మొ.వి వేసి ఊరేస్తారు; దీన్ని 'మహాకాళి'గా తలచి పూజలు చేస్తారు; అకుచిగా ఉన్న స్త్రీ పురుషులు దీని దగ్గరికి వెళ్ళగూడదట. చూ. చిత్రం 284 చ (కో. 1, 4; తె. 1).

నీలికేపు(లు) నీలిరంగు గడ్డ(లు); దీన్ని కడవల్లో రయారుచేసి, ఇటకల మాదిరిగా గడ్డలు గడ్డలుగా కోస్తారు (తె. 1).

నీలికొళంబు నీలిరంగునూలు ఎక్కువగాపెట్టి నేసిన తురకల గళ్ళలుంగి; బుడ్డకైల (కో. 4).

నీలిగొర్రె చూ. నీలిగొర్రె (తె. 28).

నీలిచాయ ఉ. -నాయ. ఒకరకం నల్లరంగు; కడవ నీలిరంగు (రా. 11, 18).

నీలిచీర ఒకరకం నల్లరంగు చీర (కో. 32, 33).

నీలిచెట్టు నీలిరంగు తయారీకి పనికివచ్చే చెట్టు; దీని ఆకులు, విత్తనాలు నీలికడవల్లో ఊరేస్తారు; *Indigofera tinctoria*, Linn. (తె. 1; రా. 18, 28).

నీలిదమానీచీర నీలిరంగు పడుగులో, మూడేసి వేళ్ళు వెడల్పు పట్టెలు, మూడేసివేళ్ళు ఎడంలో పడెట్టు నేసిన చీర; వేకనేతకు నీలిరంగుపెట్టి, పట్టె తరవాత ఎనిమిది కొలుకుల జమిలిపోగులు నీలం అతికి, నలుపు కమ్మి, ఏదైనా ఒకరంగు అంచూపెట్టి నేస్తారు(కో.7).

నీలితొట్టి పర్యా. చూ. నీలికుండ. నీలిరంగు ఊర పెట్ట పెద్దకుండ; సుమారు అరడుగుల పొడుగుది; దీన్ని భూమిలోపాతిపెట్టి, నీలిచెట్ల ఆకులు, తగిరినె విత్తనాలు మొ.వి వేసి ఊరేస్తారు; దీన్ని "మహాకాళి"గా తలచి పూజలు చేస్తారు; అకుచిగా ఉన్న స్త్రీ పురుషులు దీని దగ్గరికి వెళ్ళగూడదట. చూ. చిత్రం 284 చ. 1 (కో. 8; రా. 28).

నీలిపాపరుకంచుకోక ఒకరకం రంగుపెట్టి నేసిన చీర (రా. 19).

నీలిబాన పర్యా. చూ. నీలికుండ. నీలిరంగు ఊర పెట్ట పెద్దకుండ; సుమారు అరడుగుల పొడుగుది; దీన్ని భూమిలో పాతిపెట్టి, నీలిచెట్ల ఆకులు, తగిరినె విత్తనాలు మొ.వి వేసి ఊరేస్తారు; దీన్ని "మహాకాళి"గా తలచి పూజలు చేస్తారు; అకుచిగా ఉన్న స్త్రీ పురుషులు దీని దగ్గరికి వెళ్ళగూడదట. చూ. చిత్రం 284 చ. 1 (కో. 8; రా. 6, 18, 19).

నీలిమంచు 1. బజారులో పొరకే విశేషపు నీలిరంగు (కో. 4, 8; రా. 11); 2. నీలిఆకులు కడవల్లో ఊరపెట్టి తయారుచేసిన వేకవాళిరంగు (కో. 14, 18).

నీలి(రంగు) 1. పొగ్గునూనె ముదురు నల్లరంగు; sodiura colour: నీలిచెట్ల ఆకులు ఊరపెట్టి గడ్డలు రేస్తారు (కో. 1, 8, 4, 7-10, 32, 33; తె. 1, 4, 6, 7, 11-13, 15-17, 27, 28; రా. 2, 5-7; 19, 23); 2. నీలరంగునీలం 'నీలై' కలిపిత వచ్చేరంగు (కో. 2); 3. నీలం; blue (రా. 12).

నీలివన్నె ఉ. నీలివన్నె. ముదురు నల్లరంగు (రా. 17).

నీలివన్నెచీర ఉ. నీలివన్నెచీర. ఒకరకం నల్లవన్నె చీర (రా. 17).

నీలివిత్తనాలు నీలిమొక్కగింజలు: నీలిరంగు తయారీలో ఉపయోగిస్తారు (రా. 16).

నుడుచుకొను (క్రి.) ఉ. నుడును. ముడుచుకోటం; సరిచేసేటప్పుడు గంజితడి ఆకు తరవాత, ముడుచుకొని ఉన్నపోగులు విడవడటానికి తాళతో రడతారు(కో.38).

నునుపుచేయు పర్యా. చూ. దివ్వకంపెట్టు. అచ్చు కట్టిన తరవాత, అచ్చుక్రమిడి వడిరారం మెలిక (=పూస)లు కొమ్ములిక్కితో రుద్దుతూ చదును చెయ్యటం (రా. 12).

నులి (-తీయ) పర్యా.తట్టు(1). చిక్కుపడ్డ పోగులు (తె. 5).

నులికాయ అంచులో, పటవాలుగీరలు ఎడంఎడంగా పడెట్టు నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 208 (తె. 28-25, 31).

నులికాయంచు పటవాలు గీరలు ఎడంఎడంగా పడెట్టు నేసిన ఒకరకం చీర అంచు. చూ. చిత్రం 208 (తె. 28-25, 31).

నులికాయతీగి అంచులో నేసిన ఒకరకం డిజైను చూ. చిత్రం 161 (తె. 25).

నులికాయతీగిబుగిడి అంచులో నులికాయ, తీగ, బుగిడి వరసగా పడెట్టు నేసిన డిజైను; చూ. ఆకుతీగ నులికాయ. చూ. చిత్రం 161 (తె. 25).

నులిపిచేయు (క్రి.) వన్నెదండెల మధ్య లిగించిన ఈనెలు కత్తితో నునుపు చెయ్యటం (కో. 26).

నులిపెట్టు పర్యా. చూ. పురితిప్పు. వడిపెట్టుటం; మెలిపెట్టుటం; అచ్చుతీటప్పుడు బద్దెపోగుకు, పడుగుపోగు కలిపి వడివెడతారు (తె. 7).

నులుచు (క్రి.) ఉ. నులును. పడుగుపోగులు చేత్తో చదును చెయ్యటం (కో. 28).

సుల్ల పడుగులో చిక్కుపడ్డ చారాలు (కో. 28).

నూక(అ)గంజి వియ్యపు నూకలతో కాచినగంజి; దీంతో గంజి తడుపుతారు (కో. 6, 11, 12, 14, 16-19).

నూకు (క్రి.) తాయ్యటం (రా. 14).

నూకుడుకట్టె ఉ. నూకుడ-. గుండ్రటి ఎడమ దోనెను తిప్పేకర్ర; పల్లెకట్టె; కొన్నిచోట్ల, ఇనుపదీ (=గజెం)వాడతారు. చూ. చిత్రం 110.2 (తె. 19).

నూగాయకారం నువ్వుకట్టె కాల్చిన బూడిద; రంగు అద్దెముందు, ఈ బూడిదనీళ్ళతో నూలు బాగా తడుపుతారు (తె. 17).

నూగ్గట్టె (< నూగు + కట్టె) నువ్వుకంప; దీన్ని బూడిదచేసి కారం తయారు చేస్తారు (తె. 2, 26).

నూజాల్లకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; తైలెడు పెత్తెడు వెడల్పున రంగులో నేస్తారు; నూజాల్ల చీర కమ్మి (తె. 15).

నూజాల్లచీర నూజాల్లకమ్మి పెట్టి నేసినచీర (తె. 15).

నూనెకొమ్ము పర్యా. చూ. చమురుకొమ్ము. నూనె పోసుకొనే దుప్పికొమ్ము; మగ్గానికి వేలాడదీస్తారు; నేత నేసేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు నాడెను సాపుచెయ్యటానికి గుడ్డతోనూనెపుస్తారు. చూ. చిత్రం 121 క. 16 (తె. 22).

నూనెగిద్ద ఉ. నూని-. నూనె పోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (తె. 24; రా. 16).

నూనెగిన్నె నూనె పోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (కో. 26-28).

నూనెగురిగి ఉ. -గురి. నూనె పోసే చిన్నముంత; గంజిలో కలపటానికి దీంట్లో పోస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నేతనేసేటప్పుడు, నాడె సాపుచెయ్యటానికి కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి దీంట్లో పోస్తారు (తె. 21, 25).

నూనెగొట్టం నేతనేసేటప్పుడు నాడెను సాపుచెయ్యటానికి నూనె పోసుకొనే వెదురుగొట్టం; దీన్ని మగ్గానికి వైస వేలాడదీస్తారు (తె. 21, 22).

నూనెచెంబు పర్యా. చమురుచెంబు. నూనె పోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (తె. 18).

నూనెపడుసు (-పెట్టు). నూనెతడి; కుంచెవేసే ముందు పురికి నూనె రాస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గంజిలో నూనె కలుపుతారు (కో. 20).

నూనెపాత నూనెతో తడిపిన గుడ్డ; నేతనేసేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు నాడెను సాపుచెయ్యటానికి దీంతో తుడుస్తారు (కో. 27, 28, 31).

నూనెపాపు నూనెపోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (రా. 23).

నూనెబరిగె నూనె పోసిన చిన్నపాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు నాడె సాపుచెయ్యటానికి వాడే నూనె (ఆముదం, కిరసనాయిలు, కొబ్బరినూనె, నువ్వులనూనె మొ.వి) దీంట్లో పోస్తారు (కో. 20).

నూర్జహాఘాని తివాసీనేతలోవచ్చే ఒకరకం డిజైను (కో. 16).

నూర్జహాసు(పచ్చ) ఉ. నూర్జహాస్. 1. అచిత్తేకు పచ్చలో లేతరంగు (కో. 2, 6); 2. రామచిలకపచ్చలో లేతరంగు (11, 26).

నూలుకండె పర్యా. చూ. కండె(4). నవారు నేతలో వాడే పేకదారం చుట్ట; రాట్నంమీద తొన్నపుల్లకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 212 క. 6 (తె. 6, 27).

నూలుకర్ర 1. ఉ. నూలుకర్ర; పర్యా. చూ. పసుగేరుకర్ర. పసుగు కాచినప్పుడు, కింది పోగులు కలిసి పోకుండా పేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; మామూలుగా, హరిజనుల వాడుక. చూ. చిత్రం 89 (కో. 6, 8, 9; రా. 21); 2. గంజిలో తడిపిన నూలు చిత్తెలు ఆరవేసిన కర్ర (కో. 26).

నూలుకుంచె ఉ. -కుంచి. కుంచెకు రెండు వైపులా నూలుదారంతో అడ్డబద్దలు బిగించికట్టినకుంచె(రా. 17).

నూలుకోల పర్యా. చూ. పేకకట్టె. గొంగడి నేతలో అడ్డానికీవాడే ఉన్ని దారం చుట్టిన కర్ర; దీన్ని పేకగొట్టంలోకి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 219 (తె. 2, 6).

నూలుగడురు నేతకు కావలసినంత ఉన్ని నూలు చుట్టిన కట్టె; నాలుగు మూరల పొడుగుది (తె. 20).

నూలుగొట్టం (-చిమ్మ, -చొరగొట్టు) ఉ. నూలు గొట్టెం; పర్యా. చూ. పేకగొట్టం. గొంగడి నేసేటప్పుడు, మగ్గానికి బిగించిర ఉన్ని పడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి దూర్చే వెదురుగొట్టం; లావుది; దీంట్లో, పేకదారం చుట్టిన కర్ర దూరుస్తారు; ఈ గొట్టం (బెజ్జం)లో నూచి పోగు బయటికి వస్తుంది. చూ. చిత్రం 218 (తె. 6, 7, 9, 26).

నూలుంటు (< నూలు + ఉంటు). పర్యా. చూ. సరెంటి(2). చుట్టచుట్టిన పడుగునూలు; మగ్గంమీద

కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్లు పురిచెట్టు చుడతారు; కొన్నిచోట్లు పెడ కొలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 126 ట. 1. 128 ట. 2 (రా. 16, 17).

నూలుండ పర్యా. చూ. ఉండ(3). వడికి, చుట్టిన దారం; గుండ్రబడి; కొన్నిచోట్లు, పడుగుకు సరిపడేటంత దారం ఒక ఉండగా చుడతారు. (తె. 6, 7, 9, 26).

నూలుదిండు కడరుకడ్డికి బంకతో నూలుచుట్టి చేసి దిండు; చూ. దిండు (కో. 87).

నూలుపట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. తోడు(1). పంతుకు గాని దబ్బాకుగాని నూలు చుట్టటం (కో. 23; తె. 17, 21-28, 30-32).

నూలుపంపె 1. పర్యా. చూ. పంతు. చేస్తేనూలు చుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (తె. 21); 2. పర్యా. చూ. చెలకపంతు. దబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంతు; కొన్నిచోట్లు పెడురుబద్దలుగాని, లేకు పట్టులుగాని బిగించింది. చూ. చిత్రం 29 (రా. 12).

నూలుపండుగ 1. పర్యా. చూ. నూలుపున్నమ. క్రావణ పార్లమి; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; కొత్త జంధాల్లు వేసుకొంటారు; రాణిలు కట్టుకొంటారు; చౌడీశ్వరికి జ్యోతి ఉత్సవం చేస్తారు; అగ్నిగుండంలో నడవటం గంగపూజ చెయ్యటం; ఆనందం వేయటం మొ.వి చేస్తారు (తె. 20); 2. జనుము కోరకు వచ్చిన తరవాత, నారవడకటం మొదలుపెట్టే రోజున చేసుకొనే పండుగ; కొత్తధాన్యం దంపి, అన్నంవండి, పచ్చకూర (=ఆకుకూర)లు వండి, పచ్చళ్ళుచేసి ఇంట్లో చేపుడికి నైవేద్యంచేసి, తుంకాయకొట్టి మొక్కుకొంటారు (తె. 25).

నూలుపున్నమ పర్యా. జందాలపండుగ. జంధాల్ల పార్లమి, నూలుపండుగ(1), రాకీ'ల)పున్నమ, క్రావణ పార్లమి; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; కొత్త జంధాల్లు వేసుకొంటారు; రాణిలు కట్టుకొంటారు; చౌడీశ్వరికి జ్యోతి ఉత్సవం చేస్తారు; అగ్నిగుండంలో నడవటం, గంగపూజ చెయ్యటం, ఆనందం వేయటం మొ.వి చేస్తారు. (తె. 6, 8-10, 18, 21, 23, 25, 26, 28, 29; రా. 16, 17).

నూలుపెట్టె ఉ. -పెట్టి; పర్యా. వడ్డు. మిల్లునూలు కట్టి; ఏ నెంబరునూలో అన్ని లడిలు (=విళ్ళు)పెట్టెలో ఉంటాయి; సామాన్యంగా పదిపాళ్ళు ఉంటుంది (కో. 1-10, 22-31; తె. 1-25, 29, 31, 32; రా. 6, 13, 15-18, 23, 24).

నూలుపోయు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. తోడు(1). పంతుకుగాని, దబ్బాకుగాని నూలుచుట్టటం (కో. 27;

తె. 16, 19, 22, 23); 2. పర్యా. ఆసుపోయు. ఆసు గొట్టంలోకి పోగు పీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (రా. 1-5, 5).

నూలుబరిగ పర్యా. చూ. పేకకట్టె. గొంగడి నేతలో అడ్డానికి వాడే కన్ని దారం చుట్టినకర్ర; పీన్ని పేకగొట్టెలో దూచుస్తారు. చూ. చిత్రం 319 (తె. 8, 9).

నూలుబుద్ధి పర్యా. చూ. దబ్బా(1). పంతుకు ఒడులు నూలుచుట్టుకొనే లేకుదబ్బా; కొన్నిచోట్లు లేకు పట్టులు బిగించింది; కొన్నిచోట్లు కొయ్యది. చూ. చిత్రం 30 (కో. 6; రా. 11).

నూలురాటం ఉ. నూల్రాటం; పర్యా. చూ. కండెల రాట్టుం. పేకకు పనికివచ్చే దారపుకండెలుచుట్టే రాట్టుం; మామూలుగా రాట్టుం మీదనే కండెలు చుడతారు. చూ. చిత్రం 59 (రా. 17).

నూలులంగ్లా పట్టుదారం చిలప (కో. 14).

నూలువిసురు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఆసుపోయు. ఆసుగొట్టంలోకి పోగుపీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 26).

నెత్తిచెరగు తలమీద కప్పుకొనే చీరకొంగు (రా. 24).

నెప్తాల్ ఉ. నెత్తాల్, నెప్తాలు, నాప్తల్, నాప్తల్, నాప్తాల్, నెత్తాల్, నెత్తాలు, నెప్తల్, నెప్తాలు, నెప్తాల్, నెప్తాల్, మెత్తాల్, మెత్తాల్; పర్యా. తడి రంగు(1). చన్నీళ్ళలో కలిపి, నూలుకు వేసే రంగు; కెంపు, లాకీ, మామిడిచిగురు, రెమను, చేమంతి, తొగరు మొ.వి; నూలులడిలు ఈ రంగునీళ్ళలో, మామూలుగా రెండుమూడుపాళ్ళు పీసుకుతారు; రంగు అట్టేకాలం నిలబడదు (కో. 2, 5-8, 11-21; తె. 1, 5-9, 12, 17, 18, 21, 22, 24-32; రా. 11, 12, 15, 23).

నెమలంచుపేటు పర్యా. నెమలిపేటు. నెమలి ఆకారంలో బొమ్మలు పడేట్టు నేసిన డిత్తెను (తె. 21).

నెమలి(అంచు) ఉ. నెమలిఅంచు. నెమలి(అంచు); పర్యా. నెమలిబోర్డరు. నెమలి ఆకారంలో డిత్తెను పడేట్టు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్లు, ఒక కొలికి రంగు దారంపెట్టి, తరవాత బనారస్ (=ఏటవాలునేత)నందు, కటారి, ముచ్చెర, నందు, కటారి, చిగురు వరసగా వచ్చేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 259 (తె. 13, 14, 17).

నెమలికంతంబీర నిలువుకు కెంపు, అడ్డానికి పచ్చ రంగుపెట్టి నేసిన కలనేతచీర; నెమలికంతంబీర (కో. 9; తె. 2).

నెమలికండ్లవాపు ఉ. నెమలికండ్లసాపు. అంచుల మధ్య, నెమలికండ్ల ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన రెండు పంచెలు; చాపు (తె. 16).

నెమలికండ్లదోవతి ఉ. నెమలికండ్లదోవతి. అంచుల మధ్యభాగంలో, నెమలికండ్ల మాదిరి డిక్షెన్సు చేసినవంటె (తె. 12).

నెమలికన్నంచు ఉ. నెమలికన్నంచు. నెమలి కన్నంచు; రూ. నెమలికండ్లంచు. నెమలికన్ను ఆకారంలో డిక్షెన్సు చేసిన అంచు; మామూలుగా డైమను గళ్ళు ఒకదాంట్లో ఒకటి పెట్టినట్లు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 204 (కో. 11, 20, 28; తె. 5, 12, 15 25; రా. 1, 18).

నెమలికన్నుచీర నీలం, పచ్చపన్నెల్లో చేసిన కలనేత చీర (కో. 4).

నెమలికన్నునేత బట్ట అంచులోగాని, కమ్మిలో గాని నెమలికన్ను మాదిరి నమూనాలు పడెట్టు చేసిన నేత (తె. 1).

నెమలికన్నుపేటు ఉ. నెమలికన్నుపేటు. నెమలి కన్ను ఆకారంలో (అంచులో) చేసిన ఒకరకం డిక్షెన్సు; మామూలుగా, డైమనుగళ్ళు ఒకదాంట్లో ఒకటి పెట్టినట్లు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 204 (తె. 25; రా. 7, 19a).

నెమలిచెట్టుపేటు చెట్టుదగ్గర నెమలి ఉన్నట్టు, అంచులో చేసిన డిక్షెన్సు. చూ. చిత్రం 259 (రా. 8).

నెమలిఫింఛంచీర నిలుపుకు నీలం, అడ్డానికి పచ్చ రంగులుపెట్టి చేసిన చీర (కో. 9).

నెమలిపేటు పర్యా. నెమలించుపేటు. నెమలి ఆకారంలో బొమ్మలుపడెట్టు చేసిన డిక్షెన్సు. చూ. చిత్రం 259 (కో. 18, 20; రా. 8).

నెమలిపోర్ల పర్యా. నెమలి (అంచు). నెమలి ఆకారంలో డిక్షెన్సుపడెట్టు చేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, ఒక కొలికి రంగుదారం పెట్టి, తరవాత బనారస్ (=తటవాలు నేత), నందు, కటారి, ముచ్చెర, నందు, కటారి, చిగురు వరసగా వచ్చేట్లు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 259 (రా. 24).

నెమలిబ్లా నెమలిబులుగు. ఒకరకం నీలం రంగు; నేవీబ్లా. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 6, 7; రా. 7).

నెమలించుబేలు అంచులో చేసే నెమలి డిక్షెన్సు (తె. 21).

నెమలికండ్లంచు ఉ. నెమలికండ్లంచు; చూ. నెమలి కన్నంచు (తె. 14, 17).

నెంబరునూలు ఉ. నెంబర్నూలు; పర్యా. చూ. మిల్లునూలు. మిల్లులో తయారయిన నూలు; నెంబరు పెరిగేకొద్దీ నూలు నాణ్యం పెరుగుతుంది; పదోనెంబరు నూలు ముతగ్గా ఉంటుంది; రెండు వందల ఏభయ్యో నెంబరు నూలు నాణ్యం (సన్నదనం, పురి మొ.వి) (కో. 6; రా. 20).

నెరుపు (క్రి.) చాపిన పడుగుపోగులు పడుగేరు కర్రలమీద పరవటం (కో. 19).

నెరిగిపోవు (క్రి.) హెచ్చుతగ్గులుగా ఉన్న పడుగు చదునుకావటం; అల్లుచేసేటప్పుడు, పడుగును చువ్వతో కొట్టి చదును చేస్తారు (కో. 37).

నెరుపుపెట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. దిద్దకంపెట్టు. అచ్చుకట్టిన తరవాత, అచ్చుకర్రమీద వడిదారం మెలిక (=పూస)లు కొమ్ముబిళ్ళతో రుద్దుతూ చదునుచెయ్యటం (రా. 5).

నెరుపు నేతలో అడ్డం; పెడల్పు (తె. 2, 12, 15).

నెరిగొయ్య పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గం మీద నేతబిరుపెట్టటానికి, మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపని వాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 9a).

నేజ్జేఅంచు బొటనవేరెమ పెడల్పునేతలో రెండు రంగులు వచ్చేట్లు చేసిన అంచు (కో. 7).

నేత 1. మగ్గానికి అమర్చిన పడుగులో వైపోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య పేకదారం వేసి బట్ట తయారు చెయ్యటం; నేసేపని (కో.; తె.; రా.); 2. (-చాపు). పర్యా. చూ. నేతసాగు(2). మగ్గానికి అమర్చి, నేత బయలులో చాపిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (తె. 12, 13); 3. నేయవలసిన పడుగు; సేసిన బట్ట (రా. 1).

నేతపచ్చ (క్రి.) పర్యా. చూ. నేతపెరుగు. బట్టకు ఒకవైపు నేత ఎక్కువ కావటం; రెండోవైపు తగ్గుతుంది (కో. 25, 28).

నేతకట్టె పర్యా. చూ. కత్తి(3). నవారు నేసే టప్పుడు, పడుగులో వేసిన పేకపోగు దట్టించే కొయ్య పనిముట్టు; కత్తిమాదిరిది. చూ. చిత్రం 324 చ. 4 (తె. 6).

నేతకండె పర్యా. చూ. కండె(2). రాట్నంమీద జొన్నదంటు ముక్కుకు చుట్టిన నూలు; పేకకు వాడే నూలు కండెలుగా చుడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, దీన్ని నాడెగాడితో అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 (కో. 9; తె. 12; రా. 21).

నేతకుంగు (క్రి.) పర్యా. తచ్చు, నేతవిరుగు. బట్టకు ఒకవైపు నేత తక్కువ కావటం; రెండోవైపు ఎక్కువ వుతుంది (కో. 27, 28, 35).

నేతకొమ్ము 1. పర్యా. చూ. నాడె(1). నేతనేసే టప్పుడు, పడుగు వైపోగులకు కిందిపోగులకు మధ్యవేసే పేకదారంకండె అమర్చిన పనిముట్టు; గేదెకొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 (రా. 11, 13); 2. పర్యా. చూ. చేతి నాడె. పడుగు వైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేసే పేకదారంకండె అమర్చి, చేత్తో విసిరే నాడె; గేదె

కొమ్ముతో చేసింది; చూ. నాడె. చూ. చిత్రం 181 ప. 11).

నేతకోయు (క్రి.) నేసిరబట్ట (= నేత) మగ్గం మీది న్నించి పీసేముడు "బద్దె" వదలి కొయ్యటం (రా. 1).

నేతగాడు నేతపని చేసేవాడు; weaver (కో. 7; రా. 17).

నేతగాను పర్యా. చూ. పెడకోల చెక్రం. పెడ కోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకులు వదులు చేసినప్పుడు, వడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 7).

నేతగొట్టం పర్యా. చూ. పేకగొట్టం. గొంగడి నేసే టప్పుడు మగ్గానికి బిగించిన ఉన్నిపడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి దూరపు వెదురుగొట్టం; లావుది; దీంట్లో పేకదారం చుట్టినకర్ర దూరుస్తారు; ఈ గొట్టం (బెజ్జం) లోనుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది. చూ. చిత్రం 318 (తె. 10, 20, 25).

నేతబివ్వ ఉ. నేచివ, నేత్తివ. దండెదగ్గర వడుగు పోగులు నెరపటానికి, అచ్చదగ్గర నేతవడుగులో దూర్చిన నన్నవెత్తం; ఇటువంటివి, దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్నకొద్దీ వాటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (కో. 27-32).

నేతచెక్రం పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడ కోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులు చేసినప్పుడు, వడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 7).

నేతతగిలించు (క్రి.) నేతవడుగు మగ్గానికి తగిలించటం (కో. 32).

నేత(త)తాడు ఉ. నేత్తాడు. 1. పర్యా. చూ. నేత మోకు. మగ్గంమీద, నేతవడుగును బిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు పెడకోలకు మధ్యగా కట్టి, మిడిగూటానికి మెలివేసి, రెండోవైపు చేతిగూటానికి కడతారు; నేత దగ్గరికి రావటానికి వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి బిగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 122 క. 1, 127.15 (కో. 9, 14, 16, 18, 22, 27, 28, 31; తె. 7, 9-12, 14-27, 29-33; రా. 24); 2. పర్యా. నేతవగ్గపుతాడు, మగ్గం(పు)తాడు. గొంగడినేసే మగ్గం బిగించేతాడు; దీన్ని చివర, ఊడుగోలకు కట్టి, తల గూటానికి చుట్టి చేతిదగ్గర గూటానికి బిగిస్తారు; కొన్ని చోట్ల, తట్టుగూటం దగ్గరించి గుంజుతారు. చూ. చిత్రం 315 క. 16 (తె. 20, 22, 25).

నేతదిగిపోవు (క్రి.) నేతపూర్తి కావటం (కో. 28). నేతదిగ్గోయు (< -దిగ + గోయు) నేతబట్ట చివర కచ్చికోలి మగ్గం మీదించి తినివెయ్యటం; అచ్చతో బద్దె మిగిల్చి తక్కించే కోసివేస్తారు (కో. 38).

నేతనాడె ఉ. -నాడి; పర్యా. చూ. నాడె(1). నేతనేసేటప్పుడు, వడుగు వైపుగలకు కింది పోగులకు మధ్యనేసే పేకదారంకందె అమర్చిన పనిముట్టు; గేదె కొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ.వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 (కో. 38).

నేతషగ్గపుతాడు పర్యా. నేతతాడు(2). గొంగడి నేసే మగ్గం బిగించే తాడు; దీన్ని చివర, ఊడుగోలకు కట్టి తలగూటానికి చుట్టి; చేతిదగ్గర గూటానికి బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, తట్టుగూటం దగ్గరించి గుంజుతారు. చూ. చిత్రం 315 క. 16 (తె. 27).

నేతపలక 1. చేతిమగ్గంపన్నె బిగించిన వైచెక్క; చూ. పలక (కో. 29, 30, 32, 34, 36, 37; తె. 18-23, 29, 31-33); 2. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కొయ్యచక్రం; దీనికి పై న పలక, కింద పానుపువల్లె ఉంటాయి; చూ. మగ్గంచట్టం. చూ. చిత్రం 118 (తె. 18).

నేతపెరుగు (క్రి.) పర్యా. అంచపెరుగు, నేతపచ్చు. బట్టకు ఒకవైపు నేత ఎక్కువకావటం; రెండోవైపు తగ్గుతుంది (కో. 32, 34, 35).

నేతబయలు ఉ. నేతబయలు; పర్యా. మగ్గంబయలు ఇంట్లో, నేతపనికి కేటాయించిన చోటు; ఇక్కడ, మగ్గం అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (రా. 11, 14-16, 23).

నేతముల్లు పర్యా. చూ. వన్ను(2). దోసెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్ని చోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 29).

నేతమోకు పర్యా. నేతతాడు(1), తీపుతాడు(2), పల్లుచెక్రంతాడు, బటుపుతాడు, మగ్గంతాడు(2), మగ్గంమోకు, మోకు(2). మగ్గంమీద నేతవడుగును బిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు పెడకోలకు మధ్యగా కట్టి, మిడిగూటానికి మెలివేసి, రెండోవైపు చేతిగూటానికి కడతారు; నేత దగ్గరకు రావటానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి బిగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 121 క. 1, 127.15 (కో. 3, 5-8, 9, 10, 12, 21, 25, 26, 29, 30, 32, 33, 35-37; తె. 2-5, 13; రా. 1, 7-19, 22-24).

నేతలాక పర్యా. పెద్దలాక(1), మగ్గంలాక, లాక(5), సూక(2). నేతవడుగులో వైపుగలకు, కింది పోగులకు మధ్య దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 127.6 (కో. 5, 22, 30; తె. 19, 33; రా. 15, 16, 18).

నేతవాడిచేయు (క్రి.) ?మగ్గందగ్గర శుభ్రంచేసి, నేత మొదలుపెట్టటానికి మగ్గం సిద్ధం చేసుకోటం (కో. 36).

నేతవిరుగు (క్రి.) పర్యా. చూ. నేతకుండు. బట్టకు ఒకటై పు నేత తక్కువ కావటం; రెండోవైపు ఎక్కువవుతుంది (కో. 32, 34).

నేతనందు పర్యా. వాయి(3). నేసిన బట్టదగ్గరి నించి, పన్నెవరకూ మగ్గంమీద ఉన్న పనుగు (రా. 11).

నేతసాగు 1. ఉ. నేచ్యాగు; రూ. నేసాగు; పర్యా. చుట్ట నేత, నేత(2), బారు(4). మలసాగు(1), సాగు(3). మగ్గానికి అమర్చి, నేతబయలులో చాపిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (తె. 25); 2. దండెదగ్గరినంచి చివరివరకూ చాపిన పడుగునూలు (తె. 31).

నేతనులిగె ఉ. నేమృలిగె; పర్యా. కరికంబ. గొట్టం (8). గొంగడినేత చివరికి వచ్చినప్పుడు-మూరెడు మిగిలిన-పడుగులో వేసి దారం దూర్చిన చిన్న గొట్టం; పేక గొట్టంకంటె చిన్నది; బెత్తెడు పొడుగుది; పేకగొట్టం తీసేసి ఇది ఎక్కిస్తారు; దీని పై బెజ్జంలోనుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది (తె. 22).

నేడుచువీర రెండేసి కొలుకుల చొప్పున పనుపు, ఎరుపు పోగులు ఎడంఎడంగా వచ్చేట్టు చేసినచీర (కో. 33).

నేయు (క్రి.) మగ్గానికి అమర్చిన పడుగులో పేక దారం (=నాడెపోగు)చేసి బట్ట తయారు చెయ్యటం (కో., తె., రా.).

నేరేడి(పండు) పర్యా. చూ. నేరేడుపన్నె. ఒక రకం నీలంరంగు; నలుపు, ఊదా కలిసినరంగు; నల్ల(నీటి) పంకాయకంటె ఒకవన్నె తక్కువ రంగు(కో. 20, 24).

నేరేడుపండుచీర నల్ల నేరేడుపండు రంగు చీర (కో. 20).

నేరేడుపన్నె పర్యా. జామ్లా, నేరేడి(పండు). ఒక రకం నీలంరంగు; నలుపు, ఊదా కలిసినరంగు; నల్ల(నీటి) పంకాయరంగుకంటె ఒకవన్నె తక్కువ రంగు (కో. 31).

నేరేడుపన్నెకోక నల్ల నేరేడు పండు రంగు చీర (కో. 31).

నేర్పు (క్రి.) సమంగా పరవటం; నెరవటం(తె. 17).

నేలగుంజ పర్యా. చూ. గూటం(3). ఊడైన నీల బెట్టి తాడుతో బిగించటానికి, నేలలో పాతిన గూటం; ఇనపదిగాని, కొయ్యదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (తె. 20).

నేనకం బట్ట నెయ్యటం; నేత (తె. 4).

నేసాగు చూ. నేతసాగు(1). (తె. 32).

నేమతువన్నె ఉ. నేమతోన్నె. చేతిబెట్టువన్నె మాదిరి రంగు (రా. 24).

నేవీట్లా ఉ. నెయిబులుగు, నెవిట్లా. ఒకరకం నీలం

రంగు; తెలుపు చాయ కలిసింది; నెమలిబులుగు. చూ. చిత్రం 298 (కో. 7, 8; తె. 4).

నైట్రాస్ అధికంరంగు తయారు చెయ్యటానికి, ముడిసాగులో కలిపే ఒకంకం రసాయనం; నూలుకు, రంగు జాగా వట్టటానికి వేస్తారు; Nitric acid (తె. 23, 29, 30).

నొక్కుదునేత ఉ. నొక్కుణ్ణేత. ఒకరకం నేత; నేత నేసేటప్పుడు, పాపుడెక్క తొక్కి అనిలో పేకపోగు. జాగ ర్తగా నొక్కి ఎడంఎడంగా వేస్తారు; మామూలుగా, సిల్క్ నేతలో పోగులు ఎడంగా వేస్తారు; బట్ట వెలితిగా వస్తుంది (కో. 17).

నోరు పర్యా. చూ. చీర. రాట్నం 'బొమ్మ'లో వడిదారం తిరగటానికి చెక్కిన గాడి. చూ. చిత్రం 15.11 (తె. 23).

నాసారిపత్తి ఏనెలు ఒక అంగుళం పొడుగు ఉండే పత్తి; 20-40 సెల ఖద్దరు నూలుకు వనికవచ్చేది; ఈ పత్తి సారాష్ట్ర ప్రాంతంనుంచి తెచ్చింది (తె. 28).

ప

పక్కకొయ్య పర్యా. చూ. తట్టు(దు)కొయ్య. మిడిగూటానికి వేసిన నేతమోతు, పడుక్కు అడ్డు రాకుండా తగిలించటానికి పాతిన గూటం; మామూలుగా మిడిగూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (కో. 24-26, 28).

పక్కగుది పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చావేటప్పుడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుక్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83.8 (కో. 33, 38).

పక్కచిల్లి పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈ నెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పు బద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 86 క. 10 (కో. 93).

పక్కజల్లి పర్యా. పక్కదొడ్డి. అంచుల్లో దీక్షెన్లు నెయ్యటానికి, మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డిలో పక్క తాళ్ళు దూర్చిన ఈనెల చట్రం; పన్నెమాదిరిది; నేత పడుగు అంచుకు, సరిగా పైన ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 134 చ. 2 (కో. 37).

పక్కతాడు 1. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(3). చేతిమగ్గం పలకను, గుండును కలిపి బిగించిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1

(కో. 29; తె. 23); 2. పర్యా. చూ. ఉపతాపము. మగ్గంఉడతకు, వైన కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతామకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 17, 28); 3. పర్యా. చూ. పలకసూత్రం. చేతిమగ్గం పలకను వై నుంచి వేలాడ దియ్యటానికి పలకబజానికి కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 6 (కో. 34); 4. పర్యా. చూ. చె-పతాడు(4). కుచ్చుతాళ్ళతో దైమనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్నివై న మగ్గం నిలుపువట్టెకూ, కింద ఉడత(తాడు)కూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.28 (కో. 22; తె. 28; రా. 20).

పక్కదారం పర్యా. చూ. చె-పతాడు(4). కుచ్చు తాళ్ళతో దైమను తాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్నివై న మగ్గం నిలుపువట్టెకూ, కింద ఉడత(తాడు)కూ కడతారు. ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.28 (రా. 14).

పక్కదొడ్డి పర్యా. పక్కజల్లి. అంచులో డిత్తెల్లు పడటానికి, మగ్గానికి వైన అమర్చిన దొడ్డిలో పక్క తాళ్ళు దూర్చిన ఈనెలచట్రం; పన్నెమూదిది; నేత పడుగు అంచుకు, సరిగా వైన ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 184 చ. 2 (కో. 38).

పక్కపన్నె పర్యా. జల్లెడ(2). వేటుపన్నెలో, రెండు పాయలుగా విడదీసిన వేటుదారాలను అంచు పడుగులోకి వేలాడదియ్యటానికి, పక్కగా అమర్చిన చిన్నపన్నె; ఈనెలచట్రం. చూ. చిత్రం 182 చ. 9 (కో. 7).

పక్కపోటు (-వేయు) నేతలో ఒకవైపు ఎక్కువ, మరొకవైపు తక్కువ వచ్చినప్పుడు పోగులు మళ్ళించి రెండోసారి నాడవేసి నెయ్యటం (కో. 31).

పక్కజడ్డ పర్యా. చూ. నిలుపుజడ్డ(1). రాటి ఆకులను కలిపే నిలుపుపుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, తాళ్ళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 31 క. 4 (కో. 28).

పక్కబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సారగుకు వివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిసించిన కొయ్యరెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 33).

పక్కారంగు 1. వెలిసిపోని రంగు; గట్టిరంగు; మామూలుగా, వేణ్ణిళ్ళలో ఉడకబెట్టింది; ఇండెగ్రీస్, నెప్తాలు రంగులిద్ద అంటారు (కో. 15, 19, 21; తె. 3, 8); 2. ద్రావకం ఎక్కువచేసి తయారు చేసిన రంగు; చూట్టానికి, "కొట్టాచ్చినట్టు" ఉంటుంది; ఎక్కువ కాలం నిలబడుతుంది (కో. 18).

పక్షర్ పన్నెకట్టె ఇంత్రం బొమ్మ బెజ్జంలో, బొంగును బిసించటానికి దూర్చు చిన్న జడ్డ; పన్నెగట్టు సాయేబుల వాడక. చూ. చిత్రం 89 క. 2 (కో. 7).

పగడసారవల్ల ఉ. పగడసారజల్లె. ఒకరకం చిన్న పీర(=వల్లె); నిలుపు తెలుపు, వేక ఎరుపు వేతడేసి వెడల్పున నేసిన చిన్నపీర; పడుచు పిల్లలు కట్టేది(తె. 13).

పగలగొట్టు (క్రి.) (చనిన దాచం పోగులను) విడ దియ్యటం; వీరటం; పడుగులో కల్ల(=దనలికోల) ఎక్కించి పోగులు వీరతారు (తె. 7).

పగిడిపత్తి చూ. పమిడిపత్తి(తె. 5.12; రా. 20, 21).

పగ్గాలకొరిచెవాళ్ళు ఉ. పగ్గాలకొరిసోల్లు. చేనేత పనివాసికి, పగాలు పేసి ఇచ్చే ఒకరకం ఎరకలు(రా. 17).

పంకా పర్యా. చూ. తలపలక. కమాను(=దూది పకే కొయ్యబనిముట్టు)కు ఒకవైపున ఉండే వెడల్పు కొయ్యపలక. విసిరెక్కర ఆకారంలో ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 9.2 (కో. 14).

పంకి పర్యా. జి. పాకం; జిగురు; చింతఅంబలి పాకానికి వచ్చిన చరవాత పొయ్యి మీదినించి దింపు తారు (తె. 9).

పంగలకెర్ర పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 126.1 (కో. 8).

పంగలకొయ్య పర్యా. చూ. దండెచెవి(1). దండెను మోసే పంగలకొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 123.1 (రా. 19).

పంగలమొద్దు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంకెను క్కు మోపటానికి పంగలకొయ్య బిగించిన మొద్దు; చేతిమొద్దు (తె. 17).

పంగలిపుల్ల కండెలు చుట్టేటప్పుడు, నూలుడబ్బా తగిలిచే ఒకరకం పుల్ల (కో. 15).

పంగి (-వచ్చు) పర్యా. సరిపంగి. పడుగులో వై పోగులూ కింది పోగులూ కలవకుండా ఉండటం; కచ్చులువే వే(సరి)పంగి వస్తుంది (తె. 5).

పచ్చ 1. (-తిప్పు) చూ. పచ్చం(4) (తె. 30);

2. పర్యా. చూ. పసుపు(రంగు). పచ్చి పసుపురంగు; పసుపుకొమ్మల పొడిరంగు (రా. 3).

పచ్చకాటు బంతిపువ్వుపన్నె (తె. 23).

పచ్చదం 1. రూ. పసడం, పసరం; పర్యా. మడత నెల్లా. ఒంటి మీద కప్పకోటానికి నేసిన ఒకరకం(ముతక) బట్ట; రెండు పొరలు(=మడత)గా నేసిన దుప్పటి; కొన్నిచోట్ల, ఆరో నెంబరు నూలుపెట్టి, రెండువేళ్ళ వెడల్పు బొద్దంచులూ కమ్ములూ నేస్తారు(తె. 18, 19, 24; రా. 15); 2. చూ. దుప్పటి (తె. 12; రా. 17).

పచ్చపంట ఉ. -పంట; పర్యా. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి; దేవాంగుల వాడుక. చూ. చిత్రం 84 (కో. 7).

పచ్చపువ్వుకు చూ. పచ్చపొగాకు(1) (తె. 5).

పచ్చం (<సం. పక్ష-) ఉ. పచ్చాం. 1. అరవై మూలనెళ్ళ; కా ల్లి; a unit of thirty yards(కో. 6); 2. నాలుగు చీరలుగాని ఎనిమిది పంచెలుగాని; ఒకే నేతలో దిగినవి (కో. 7); 3. మూడు చీరలు; ఒకే నేతలో దిగినవి (కో. 10); 4. (-వేయ) రూ. పచ్చ(1). పర్యా. చూ. పలక(5). మగ్గంమీద, నేతగుడ్డ చుట్టే నలుపలకల దోనెలో ఒక వైపు. చూ. చిత్రం 128 క. 6 (తె. 21, 24).

పచ్చరం 1. చూ. పచ్చడం(1) (తె. 4; రా. 18, 14, 23); 2. చూ. దుప్పటి (రా. (18).

పచ్చ(రంగు) పర్యా. ఆకుపచ్చ. చెట్ల ఆకులరంగు: రెడ్. ఆర్. సి., పటిక, శేజాపు, నైట్రేట్ సోదాలు వేసి (ఇక్కడికి నింబోలి రంగు వస్తుంది), తరచావ పచ్చ రంగు, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫే వేసి తయారు చేస్తారు (కో. 2, 7, 8, 22, 23, 30, 36, 37; తె. 4, 5, 12-15, 17-20; రా. 11, 14-16, 19, 22).

పచ్చాకు చూ. ఆకుపచ్చ (కో. 9).

పచ్చిసూలు పర్యా. కోరా(సూలు). చలవ చెయ్యని ముడిసూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమ రంగులో ఉంటుంది (కో. 2, 30, 36).

పచ్చిపడుగు 1. గంజిపెట్టిన పడుగు (కో. 9); తె. 16; రా. 11); 2. గంజిపెట్టని పడుగు (కో. 10).

పచ్చిపొగాకు 1. రూ. పచ్చపువ్వుకు; ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు; రెడ్. ఆర్. సి., పటిక, శేజాపు, నైట్రేట్ సల్ఫే వేసి నింబోలిరంగు తయారుచేసి, దాని మీద ఆలిపుగ్రీస్, బి. 800, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫే వేస్తే వచ్చేది. చూ. చిత్రం 288 (తె. 4, 11); 2. ఆకు పచ్చలో నలుపువన్నె (తె. 12, 15).

పచ్చిమామిడికాయ ఉ. పచ్చిమామిడికాయ. 1. ఒక రకం ఆకుపచ్చ రంగు. (కో. 4, 6, 10, 15); 2. ఆకుపచ్చలో నీలంవన్నె కలిసిన రంగు (కో. 7, 9, 12); 3. పచ్చిపొగాకు రంగు (కో. 9); 4. పంచ లోహాల మారిరి రంగు (కో. 13). 5. ఆలిపురంగు (కో. 14).

పచ్చిరంగులు 1. నీళ్ళలో కలిపి ఉడకబెట్టే రంగులు (కో. 18); 2. చన్నీళ్ళలో వేసి నూలు పిసికే రంగులు (కో. 14).

పచ్చిసుకణాలు చూ. పచ్చిసుకానాలు (తె. 14).

పచ్చిసుకండ్లచీర నేతలో నిలుపు. అడ్డం నలభ

య్యెసి రంగు కొలుకులుపెట్టి నేసిని మామూలు గడి చీర (తె. 21).

పచ్చిసుకండ్లచుమాలు ఒకరకం తలపాగ; పచ్చిసు గళ్ళ మాదిరిగా నేసింది (తె. 24).

5 పచ్చిసుకండ్లు పర్యా. పచ్చిసుగళ్ళు. నేతలో, అయిదు వన్నెలు నిలుపుకు, అయిదు వన్నెలు అడ్డానికి వచ్చేట్టు రంగుదారాలతో నేసిన గుళ్ళు. చూ. చిత్రం 205 (తె. 19).

పచ్చిసుకానాలు (<హిం.-ఖానా). రూ. పచ్చిసు కణాలు; పర్యా. చూ. పచ్చిసుగళ్ళచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; పచ్చిసుల ఆట ఆడుకొనే గళ్ళ నమూనా; జువ్వికాయగడి కంటే కొంచెం పెద్దగడి వడేది; కొన్ని చోట్ల, ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి రంగు చొప్పున పడుగు పోగులుపెట్టి, అంచుల మధ్యభాగంలో చదరపు అంగుళంమేర గడి వడేట్టు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులు కుప్పడం పట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, బొటనవేరెడువెడల్పు తెలుపు రంగు పట్టెల్లో, గళ్ళుపడేట్టు నేస్తారు. కొన్ని చోట్ల తెలుపు, ఎరుపుల మధ్య వేరే తెల్లకొలికి వడేట్టు గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు; ఖానా అంటే గడి. (తె. 11).

20 పచ్చిసుగడి అయిదు రంగులు పెట్టి నేసిన ఒకరకం గడి (కో. 32).

పచ్చిసుగళ్ళకోక పర్యా. చూ. పచ్చిసుగళ్ళచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; పచ్చిసుల ఆట ఆడుకొనే గళ్ళ మాదిరి నమూనా; జువ్వికాయగడి కంటే కొంచెం పెద్ద గడి వడేది; కొన్నిచోట్ల, ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి రంగు చొప్పున పడుగుపోగులు పెట్టి, అంచుల మధ్య భాగంలో చదరపు అంగుళంమేర గడి వడేట్టు నేస్తారు. కొన్నిచోట్ల, అంచులు కుప్పడం పట్టి నేస్తారు. కొన్ని చోట్ల బొటనవేరెడు వెడల్పు తెలుపు, రంగు పట్టెల్లో గళ్ళుపడేట్టు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల తెలుపు ఎరుపుల మధ్య వేరే తెల్లకొలికి వడేట్టు గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు; దీన్నే "మాలపల్లిచీర" అని కూడా అంటారు (కో. 8).

పచ్చిసుగళ్ళచీర పర్యా. పచ్చిసుకానాలు, పచ్చిసు గళ్ళకోక, పచ్చిసుమళ్ళు(చీర). ఒకరకం గళ్ళచీర; పచ్చిసుల ఆట ఆడుకొనే గళ్ళ నమూనా; జువ్వికాయ గడికంటే కొంచెం పెద్దగడి వడేది; కొన్నిచోట్ల, ఒక కొలికి తెలుపు, ఒక కొలికి రంగు చొప్పున పడుగు పోగులుపెట్టి అంచుల మధ్యభాగంలో చదరపు అంగుళంమేర గడి వడేట్టు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులు కుప్పడం పట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల బొటనవేరెడు వెడల్పు తెలుపు, రంగు పట్టెల్లో గళ్ళు పడేట్టు నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల తెలుపు ఎరుపుల మధ్య వేరే తెల్లకొలికి వడేట్టు గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు (కో. 7, 9).

పచ్చీసుగళ్ళు పర్యా. పచ్చీసుగళ్ళు. నేటిలో, అయిదు పన్నెలు నిలువుకు, అయిదు పన్నెలు అడ్డానికి వచ్చేట్లు రంగుదారాలతో చేసే గళ్ళు. చూ. చిత్రం 205 (కో. 11).

పచ్చీసుమళ్ళు (చీర) పర్యా. చూ. పచ్చీసుగళ్ళు చీర. ఒకరకం గళ్ళుచీర; పచ్చీసుల ఆట ఆమకొనే గళ్ళ నమూనా; జవ్వికాయగడి కంటె కొంచెం పెద్దగడి పడేది; కొన్నిచోట్ల ఒక కొలికి తెలుపు ఒక కొలికి రంగు చొప్పున పడుగుపోగులు పెట్టి అంచుల మధ్య భాగంలో చదరపు అంగుళంమేర గడిపడేట్లు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులు కుప్పడంపట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చొటన వేరెడు వెడల్పు తెలుపు రంగు పట్టెలో గళ్ళు పడేట్లు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, తెలుపు ఎరుపుల మధ్య వేరే తెల్ల కొలికి పడేట్లు గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు; మడి అంటే గడి (తె. 13, 15).

పంచటిపాటెలు అంచులో నేసే ఒకరకం దీక్షైను. చూ. చిత్రం 263 (రా. 12).

పంచె 1. ఉ. పంచి; పర్యా. కట్టుపంచె, ధోవతి. మగవాళ్ళు కట్టుకొనే బట్ట; మామూలుగా ఏడెనిమిది మూరల పొడుగుది; రెండుచులూ రెండుకమ్ములూ పెట్టి నేస్తారు; మామూలుగా తెలుపుది (కొన్నిచోట్ల రంగుది); అంచుల్లో రంగులు, దీక్షైన్లు పెట్టి నేస్తారు (కో. 1, 4, 8-11, 15-17, 20-24, 29; తె. 8, 15, 18; రా. 1-7, 10-15, 17, 18, 28, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. పుట్టుపంచె(1). చిన్నవాళ్ళు(మగ వాళ్ళు)కట్టుకొనే పంచె (కో. 2; తె. 25, 32, 33); 3. పెళ్ళిచీర (కో. 36); 4. పర్యా. చీర(2). వితంతు వులు కట్టుకోవడానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లటిది; మామూలుగా, 60-100 సెంజరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా, ఒక కొలికి మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచు కాని, కడ్డీఅంచు కాని పెట్టి నేస్తారు (కో. 9, 11, 12, 15, 17, 18, 20-22, 29, 32, 34, 35; తె. 32; రా. 16).

పంచెకమ్మిచీర చిన్నకమ్మి పెట్టిన చీర (కో. 27, 28).

పంచెలచాపు ఉ. పంచెలసాపు, పంచెల్సాపు; పర్యా. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేత బట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (కో. 4, 5).

పంచెలజత ఉ. పంచెలజత. పర్యా. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే, రెండుపంచెల నేతబట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (రా. 15).

పంజా (-కొట్టు) ఉ. పంజ. తివానీ నేసేటప్పుడు, పడుగులో దూర్చిన ఉన్నిదారాలిని దట్టించటానికి

వాడే తొవ పనిముట్టు; పులి పంజా మాడింది. చూ. చిత్రం 222 క (కో. 16; తె. 10, 17).

పండెరం 1. పర్యా. చూ. పడక(2). దాటికి పైగ కిందచీర అనవడిచట చక్రం; దాటికొలలు చక్రం అనవడిచటా నిలుపుతుంది; రెండు ఊచల సంచులోకి ఒక కొలి పస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (రా. 13); 2. ఉ. పంజరం; పర్యా. చూ. ముగ్గంచట్టు (1). మర ముగ్గంలో. పన్నె, పంజ మొ.వి కిందచీర, నాలుగు పట్టెల చక్రం (=శ్రేణు); మామూలుగా, దీని నిలుపు పట్టెలకు కుచ్చుతావుకట్టే కొయ్యలు విగిస్తారు; కింది పట్టెమీద (కండె) నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 37).

పటకర పన్నె ఊసెలు తినే పనిముట్టు పట్టకారు; (తె. 2).

పటపచింతలంబలి పెట్టుకొనే మట్టిముంత (తె. 27).

పటాపటిచీర ఉ. పటాపటిచీర. 1. వేకకు ఒకరంగు, పడుగుకు మరొక రంగుపెట్టి నేసిన ఒకరకం గళ్ళుచీర; పడుపుగుడ్డ మాడింది; ఏ రంగు వేకపోగు ఆ రంగు పడు గులో కలుస్తుంది (రా. 13); 2. సాలాచి మాడిరి నేతలో, రెండు గిరల మధ్య ఎడం ఎక్కువగా పెట్టి నేసిన చీర (రా. 14).

పటాపటి(లు) కవిత, కిక్కిరింప రంగులు వచ్చేట్లు, పట్టు, నూలు కలిపి నేసిన పెద్ద గళ్ళుచీర(లు) (తె. 5).

పవీక ఉ. పటిక; పర్యా. అలంరాయి, అలపురాయి. గడ్డలు గడ్డలుగా దొరికే ఒక లవణం; అద్దకం రంగు తయారీకి మడిరంగులో కలుపుతారు: alum. (రా. 5 11, 22).

పట్టు పొడుగు ఎక్కువ, వెడల్పు తక్కువ పెట్టి నేస్తారు; తలకు చుట్టుకొనే బట్ట; చూ. తలపాగ. (తె. 23, 25).

పట్టురి పట్టుబట్టలు నేసేవాళ్ళు; ఒకతెగ (తె. 24). పట్టురిపంటె పట్టురివాళ్ళు ఉపయోగించే పంటె; పట్టునూలు చుట్టుకొనేది. చూ. పంటె (తె. 21).

పట్టురివాండ్లు పట్టుబట్టలు నేసే సాలిలలో ఒక తెగ (తె. 21).

పట్క ఒకరకం తలపాగా (రా. 23).

పట్టంచుచాపు పట్టంచు పెట్టి నేసిన పంచెల జత; చీటిలో ఒకటి పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొని, రెండోది బుజం మీద వేసుకొంటాడు (కో. 33).

పట్టంచాపు పట్టంచు (=ఒకరకం అంచు)పెట్టి నేసిన రెండు పంచెల (=చాపు); కుప్పడంపట్టి అంచులకు వేరే రంగు దారాలు మలిపి నేస్తారు; ఇటువంటిది, పెళ్ళి కొడుక్కి మామగారు పెడతారు (తె. 18).

పట్టంచువీర పెళ్ళిమామరు కట్టుకొనే ఒక పదం వీర; పట్టు అంచుపెట్టి నేస్తారు; తలంబ్రాల వీర (కో. 25; రా. 18).

పట్టంచుపంచె రెండువేళ్ళ వెడల్పున, ఒక అంచుకు ఎరుపు, మరొక అంచుకు నీలం రంగులుపెట్టి, చేమంతి పువ్వుపేటు పడేటట్లు నేసిన పంచె; లగ్న సమయానికి పెళ్ళిమామకు కట్టుకొంటారు (తె. 15).

పట్టా 1. ఉ. పట్ట. నారతో నేసిన గుడ్డ; దీంతో కుంచెపలకు కుడతారు (కో. 14; తె. 28, 30, 31); 2. నేతనేసేటప్పుడు, దోనెమీద పరిచే త్రేవ్యావగుడ్డ; చేతి చెమట బట్టకూ బట్టకు పూసిన గంజి నేతపనివాడికి అంటుకుండా పరుస్తారు (తె. 15); 3. పర్యా. గోను తట్టు. రంగుతొట్టెలో పిఠెరమీద కప్పిన గోనెగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల కంబడిమెత్త కప్పుతారు. దీనినిపై రంగు పోసి, కొయ్యలమ్మతో రంగు అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 288 క. 3 (కో. 3).

పట్టాకొంగు రైలుపట్టాల మాదిరిగా, గీరలు పడేట్లు నేసిన చీరకొంగు (తె. 17).

పట్టాలతరంజి అడ్డంలో. పట్టెలు పట్టెలుగా నేసిన జంబూనా (తె. 17).

పట్టి 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట(1). పత్తిరాట్నం కిందిపీట. చూ. చిత్రం 1, 2 (కో. 37); 2. పర్యా. తొక్కుడుపట్టె(1). పత్తి పట్టెటప్పుడు రాట్నం కదలకుండా తొక్కి పట్టటానికి ఆమిగ్గిన పట్టె. చూ. చిత్రం 1, 4 (కో. 10); 3. పర్యా. చూ. పినుపుకర్ర. రంగు అద్దిన నూలు లడిలు (గుజ్జకు తగిలించి) పిండే కర్ర; గుండ్రటిది; దీనిని లడిల్లో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, రంగునీళ్ళతో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 6 (తె. 24); 4. ఉ. పట్టి; పర్యా. చూ. ఆకు(7). డబ్బా రాట్నం చెక్రానికిచుట్టూ అమర్చిన సాపుచెక్క(లు). చూ. చిత్రం 41 క. 1 (తె. 22).

పట్టిమునేత చీర కమ్మితో ముందు, అడ్డపట్టెలు పడేటట్లు నేసిన నేత (రా. 17).

పట్టిఅంచు రెండుమూడు రంగుల్లో గీరలు పడిన అంచు (కో. 34).

పట్టితాడు పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టే తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15, 5 (తె. 22).

పట్టు పర్యా. రేషం(1), రేషన్(1), సిల్క్(1). పట్టుపురుగుల నుంచి వచ్చే దారం. (కో. 7, 11, 12, 18, 19, 23, 28; తె. 23).

పట్టురమ్మి ఉ. పట్టుకమ్మె. పట్టుదారంతో నేసిన కమ్మి (కో. 19, 20, 21).

పట్టుకర్ర(లు) పట్టుదారం. పంటకు చుట్టటానికి చిలవ తగిలించే కర్ర(లు); రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 295 (తె. 5).

పట్టుకలరు ఉ. పట్టుకల్లు. గోధుమరంగు (కో. 11).

పట్టుకోరా ముడిపట్టు; ముదురు గోధుమ పన్నెలో ఉంటుంది (కో. 23).

పట్టుదారం పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చే దారం (కో. 14). పట్టునూలు పట్టుపురుగుల నుంచి వచ్చే దారం (కో. 11, 13-15, 17, 33, 34; తె. 10, 19).

పట్టుపాగడ ఆనుకొయ్యలకు. అనులు పడేటట్లు చుట్టిన పట్టుదారం; పడుగు; నేతలో నిలుపుకు వాడతారు (తె. 5).

పట్టుపురుగు పర్యా. రేషంపురుగు. పట్టుదారం ఉత్పత్తిచేసే పురుగు; సాలిపురుగు మాదిరిది; "మల్లారి" చెట్ల ఆకులు తింటుంది; గుడ్లుపెట్టే కాలంలో పనుపు పన్నెలో ఉంటుంది. ఇటువంటి పురుగుల్ని పట్టి తెచ్చి తొట్టెలో పెట్టి పెంచుతారు; మల్లారిచెట్ల ఆకులు, రెండుమూడు సన్నగా కత్తిరించి దీనికి ఆహారంగా వేస్తారు; దీనినోట్లోనుంచి వచ్చే జిగురుపదార్థం దారంలా వస్తుంది; ఈ పురుగు దారాన్ని చుట్టూ అల్లుకొని లోపల ఇరుక్కు పోతుంది; దాన్ని పట్టుకాయ అంటారు; ఈ కాయలు వేడిళ్ళలోవేస్తే లోపలిపురుగు చచ్చిపోతుంది; అప్పుడు దారం తీస్తారు. చూ. చిత్రం 289 (కో. 11, 12, 17, 19; తె. 5).

పట్టుబడి ఒకసారి నేతకు తీసుకొనే మొత్తంనూలు (కో. 1).

పట్టుబడివీర చిక్కగా (గట్టిగా) నేసిన చీర (కో. 13, 15).

పట్టుమజుదారునేత ఒకరకం తలంబ్రాల చీర నేత (రా. 20).

పట్టుముంగి కిక్కింజి, కపిల రంగులు వచ్చేట్లు పట్టునూలు కలిపి నేసిన చిన్నగళ్ళ చీర (తె. 5).

పట్టుమూటం(అంచు) తొగరు, తెలుపు, నీమపట్టు, తెలుపు, తొగరు రంగుల పోగులు ఒక్కొక్క. కొలికి చొప్పున వరసగా పెట్టి, తరవాత మూడు కొలుకులు తెలుపు, నాలుగు కొలుకులు పచ్చ, రెండు కొలుకులు తొగరు, ఒక కొలికి తెలుపు, ఇరవై కొలుకులు నీమ పట్టు, నాలుగు కొలుకులు తొగరు, ఒక కొలికి తెలుపు పెట్టి, చిగురంచున పచ్చపోగులు పెట్టి నేసిన అంచు; గమళ్ళవాళ్ళ ధోవతులకు వేస్తారు (తె. 13).

పట్టుమేడై(అంచు) చిట్టచివ్, నాలుగుచు
కొలుకులు పట్టుదారం పెట్టి, బోడిచులో నీడలు వడే
టట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు; కెడ్డపట్టులు నేస్తారు
(కో. 8).

పట్టురంగు ఉ. పొట్టురంగు; పర్యా. పట్టుకలను.
గోధుమరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 8).

పట్టురైక ఉ. పత్తైక. పట్టునాలుతో నేసిన పత్తైక
(గుడ్డ); పెళ్ళికూతురికి పెట్టేది; చూ. తలచ్రాబాంబికె
(తె. 92).

పట్టుకాబిలు ఉ. పట్టుసాబిలు. నేతపని చేసే వాండ్లో
ఒక తెగ (కో. 24; రా. 8).

పట్టుసిల్క్కు మంచపట్టు (కో. 19).

పట్టె ఉ. పట్టి, పట్టి. 1. పర్యా. చూ. పీట(2).
రాట్నం నిలుపులు విగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం
15.1 (కో. 2, 5, 9, 11, 12, 37; తె. 15, 31;
రా. 1, 5, 7, 8, 11-14, 16, 17, 30, 22-24);
2. పర్యా. చూ. తొక్కుచుపీట(2). డబ్బా రాట్నం
పీటకు విగించిన పొడుగుపట్టె; దీన్ని ఒకకాలితో తొక్కి
పట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో.
36); 3. పర్యా. చూ. పీట(8). డబ్బా రాట్నం నిలు
పులు విగించిన కింది పీట. చూ. చిత్రం 41 క. 1 (కో.
37); 4. చూ. పొట్టై(7) (కో. 3; రా. 18, 24);
5. పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(19). దాబీనట్రం(=రడక)
అడ్డబద్ద; ఊచలు విగించింది; ఇటువంటిది రెండుంటాయి.
చూ. చిత్రం 122 చ. 5 (రా. 12, 13, 24); 6. పర్యా.
చూ. రెక్క(1). మరనుగం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు
ఏటవాలుగా విగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు;
ఇటువంటిది రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118, 18
(తె. 12, 18); 7. పర్యా. చూ. ఇరవలదండి. కోతి
పుల్లలుగాని, గిలకలుగాని వేలాడదీయగూడనిది. మగ్గా
నికి వైస రారాలు కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 121
క. 13 (కో. 91); 8. అంచులో నేసిన కడ్డి; చూ. కడ్డి
(తె. 12); 9. నేతలో వచ్చే గడి; కొన్నిచోట్ల, పెద్దగడి
(కో. 95; రా. 23); 10. (-కోయు) చూ. పొట్టై(6).
(రా. 16); 11. పర్యా. చూ. ఆసుజం. ఆసుపీటలు
విగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటి నుంచి మూడు
వరకూ ఉండవచ్చు; చూ. ఆసుజం. చూ. చిత్రం 45
క. 7 (కో. 75, 10, 16; రా. 13, 15, 16, 18);
12. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసుకొయ్య(=ఆసుకు
విగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టెలు;
ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల
రెండూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 8,
7, 10, 11, 16; తె. 18, 31; రా. 13, 15, 16, 18, 24);

పట్టెనాటం పర్యా. చూ. పొట్టై(6). నేతమోటును
చుట్టే పక్కకొకం తిప్పుటానికి, నేతిగూటానికి విగించిన
పుల్ల; ఇటువంటిది నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 122
చ. 4 (రా. 8).

పట్టెంచుతోక ఒకరకం నేతచీర; కాపుకన్నెలు
కడతారట (రా. 11).

పట్టెన కమాను(=మామిడి పనిముట్టు) నుండెను
పైవైపు పట్టుకోటానికి కట్టిన తాడు. చూ. చిత్రం
9.2 (కో. 7).

పట్టెతాడు 1. పర్యా. చూ. పొట్టై(6). అచ్చులో,
పన్నెగూళ్ళలోనుంచి దూర్చిన పోగుల (కిందరారాలు
గాని, బద్దెరారాలుగాని) పాయ; అచ్చు అతికేటప్పుడు,
ఇటువంటి పాయల కొనలు కోసేస్తారు; కొన్నిచోట చెమి
కెలు. చూ. చిత్రం 102 చ. 4 (రా. 16); 2. చూ.
పొట్టైతాడు (రా. 3, 19, 24).

పట్టెపీట పర్యా. చూ. అడ్డపట్టై(4). అడ్డగుమ్మి
కిందపీట; దీనికి నిలుపులు విస్తారు. చూ. చిత్రం 24.1
(తె. 29).

పట్టెపుల్ల పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య(8). ఆసుపీట
లకు దిగగొట్టిన నిలుపు పుల్ల(లు); వీటిని చుట్టే వచ్చే
టట్టు ఆసుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8
(కో. 13).

పట్టెపొర ఉ. పట్టెపొర. పడుగులో, ఒక పాయ
(పట్టె)పైకి ఒక పాయ కిందికి వచ్చిన పొర (కో. 3).

పట్టెపొరలాక(లు) ఉ. పట్టెపర్రాక. అచ్చుతికిన
పడుగులో, కిందిపోగులకూ పైపోగులకూ మధ్య
దూర్చిన బద్ద(లు) (కో. 6).

పట్టెపొరవేయు (క్రి.)ఉ.పట్టెపొరవేయు.పడుగుపొర
(కింది పోగులు గాని, పై పోగులు గాని)లో ఒక పాయ
పైకి, ఒక పాయ కిందికి వచ్చేటట్లు విడదీయగలం; పట్టె
పొరనే లాకలు ఎక్కిస్తారు (కో. 3).

పట్టెమాచ్చు ఉ. పట్టిమాచ్చు. రెండు రకాల రంగుల
పట్టెలు. వరసగా వచ్చేట్టు నేసిననేత (కో. 1, 4, 7).

పట్టెమాచ్చుతాను ఉ. పట్టిమాచ్చుతాను. రెండు
రకాల(రంగు)పట్టెలు, ఒకటి విడిచి, మరొకటి వచ్చేట్టు
నేసిన తాను; ఎనిమిది గజాల పొడుగుది (కో. 1).

పట్టె(ల)కమ్మి పర్యా. గడ్డకమ్మి. వేతనం వెడల్పు
కడ్డిల మారికిగా నేసిన కమ్మి; ఇటువంటివి మామూ
లుగా మూడు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 272 (కో. 13,
18; తె. 13; రా. 31).

పట్టెలకోక పర్యా. పట్టెలచీర. ఒకరకం పెద్ద గడి
చీర; పడుగులోను పేకలోను పట్టెలు పట్టెలుగా నేసింది
(రా. 11).

పట్టెలగొంగడి ఉదతచారిత్రకల మాదిరి, పట్టెలు పట్టెలుగా నేసిన గొంగడి (తె. 7, 9, 11, 20, 26, 28).

పట్టెలచీర పర్యా. పట్టెలకోక. ఒకరకం పెద్దగడిచీర; పడుగులోను, పేకలోను పట్టెలుపట్టెలుగా నేసింది (రా. 23).

పట్టెలజముఖానా రంగుల పట్టెలు పడేట్టు నేసిన జంపఖానా (తె. 1).

పట్టెకట్టె పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయ (=పొట్టె)లు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి (మలబద్ద జోడించి) పాయలు చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పొట్టెలు గాని, పొట్టెతాళ్ళు గాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (రా. 18).

పట్టెకోల పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేత పడుగులో చివరిపాయ (=పొట్టె)లు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి (మలబద్ద జోడించి) పాయలు చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పొట్టెలుగాని, పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (రా. 24).

పట్టెదారం పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకు కట్టిన దారం; పొట్టె కొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.6 (రా. 24).

పడగట్టె చూ. పడుగుకట్టె. తొగటవారి వాడుక. (రా. 9).

పడగలకట్టె చూ. పడుగుకట్టె (రా. 12).

పడత ఉ. పడ్డ. 1. పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 94 (తె. 28); 2. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంటె మొ. వాటికి, దీనికి తగలించిన చిలప (ఇచ్చె)నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 91 (తె. 6, 27).

పడతతాడు ఉ. పడతాడు; పర్యా. చూ. గుమ్మి దారం. రాటి ఆకులు (పై వీ కిందివీ)కలిపి కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 91 ప. 4 (తె. 6, 27).

పడతబిల్ల పర్యా. చూ. ఆకు(6). రాటికి పై నా కిందా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 91 క. 3 (తె. 6).

పడతబొంగు పర్యా. చూ. బెజ్జంకట్టె. రాటి సూలం దూర్చిన కట్టె; పై నగాని కిందగాని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 ప. 3 (తె. 6).

పడతమేకు పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరిగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టు

బదిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 2 (తె. 6).

పడతమొద్దు ఉ. పడ్డమొద్దు; పర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరిగటానికి, రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 1, 36 (తె. 6, 27).

పడసావీలు నేతపనివారిలో ఒక తెగ (రా. 16).

పడికట్టె పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేతబట్టచుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పేకర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనెబెజ్జంలో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 చ. 2 (తె. 20).

పడికాలకట్టె చూ. పెడకోలకట్టె (రా. 8).

పడిగె వంటెన కడియానికి బిగించిన ఇనపకొండి; దీన్ని (ఊడై) అడ్డపట్టుకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 70 ట. 1 (తె. 26, 27, 30).

పడిగెచెవులగొర్రె ఉ. పడిగెనెవలగొర్రె. పాము పడగలాంటి చెవులు గల గొర్రె (తె. 25).

పడిగెనగర్ర ఉ. పడిగంకర్ర, పడిగెంగర్ర, పడెంగర్ర. చూ. పడుగేరుకర్ర (కో. 1, 3, 5, 6).

పడిగెనగోల ఉ. పడిగెనకోల, పడియనగోల చూ. పడుగేరుకోల (తె. 2, 3).

పడిగెరాజులు ఉ. పడిగరాజులు, పడెగెరాజులు. పద్మసాలీల దగ్గర కథలు చెప్పి వీటేలా అమర్చుకొంటానికి వచ్చేవాళ్ళు (కో. 3, 5, 6; రా. 1, 10, 13, 15, 16, 20).

పడిగెరికోల ఉ. పడిగెడికోల, పడుగెరికోల; చూ. పడుగేరుకోల (తె. 7, 19, 23, 31).

పడుగతుకు (క్రి.) (< పడుగు + అతుకు) పర్యా. చూ. అచ్చతుకు. బద్దెపోగులకు పడుగు పోగులు కలిపి పడిపెట్టుట (రా. 20).

పడుగు 1. నేతలో నిలుపుకు వాడటానికి, మరాసు మీద అనులు పడేట్టుతోడిన నూలు (కో. 12, 22, 23, 24); 2. చూ. పొడుగు; పర్యా. తోట్టుం, సిడు(9). ఆనుపోసిన నూలు; నేతలో నిలుపుకు వాడే నూలు. (కో. 1-6, 8, 9, 11-24, 27-28, 30, 33, 36, 37; తె. 2, 3, 5-7, 8; రా. 1-8, 10-13, 17-19, 21-24); 3. పర్యా. సరి(7), సరిపచుగు(2). నేతలో నిలుపుకు వాడే పట్టు (తె. 21); 4. పర్యా. చూ. సరి(8). ఉన్నినేతలో; ఆనుపోసి నిలుపుకు వాడే నూలు, పోగులు బిరుసెక్కుటం కోసం, దీన్ని చింతఅంబలితో తడిపి ఆరబెడతారు. చూ. చిత్రం 914.3 (తె. 20). 5. మగ్గానికి అమర్చి, నేతబయలులో చాపిన పడుగు నూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (తె. 3, 13); 6. సవారు

నేతలో నిలుపుకు వాడే నూలు (కో. 12; రా. 10); 7. తివాసీనేతలో నిలుపుకు వాడే నూలు; ఆసుపోసింది (తె. 10).

పడుగుకట్ట ఉ. పడుక్కట్ట; పర్యా. చూ. సరెంటి (3). చుట్టచుట్టి న పడుగునూలు; మగ్గం మీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పురిబెట్టి చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పెడకోలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు. 128 ట. 1, 128 జ. 2 (కో. 25, 24).

పడుగుకట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఆసుపోయు. (ఆసుగొట్టంలోకి పోగుతీసుకొని) ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి పచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 20).

పడుగుకట్టె ఉ. పడుక్కట్టె; రూ. పడుగట్టె, పడగల కట్టె. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపి నప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి నున్నటి కర్ర; దీన్నికోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (రా. 14).

పడుగుకర్ర ఉ. పడుక్కర్ర; పర్యా. చూ. పడు గేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కింది పోగులు కలిసి పోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటి కర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (కో. 9, 13; రా. 1).

పడుగుకొట్టు (క్రి.) గుడ్డపిడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి, గంజిపిడచతో పడుగు కొడతారు (కో. 10).

పడుగుకొయ్య ఉ. పడుక్కొయ్య; పర్యా. చూ. సరికొయ్య. ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (తె. 32).

పడుగుకోల ఉ. పడుక్కోల. 1. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కింది పోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే, గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండువైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 89 (తె. 18, 25; రా. 23); 2. పర్యా. చూ. లాక(2). పడుగులో, అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, ఇటువంటివి అనిక రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదిరిపోకుండా ఉండటానికి లాకలువేస్తారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 3 (కో. 36).

పట్టుగిలక అంచుల్లో డిత్తె న్లు నేసే మగ్గానికి చివర, పట్టుదారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం మీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 133 క (కో. 7).

పడుగుగుంజ ఉ. పడుగుంజ. 1. పర్యా. చూ. గూటం(3). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి, నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని, ఇనపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (రా. 9); 2. పర్యా. చూ. సరెంజ(1). ఆరుజయకు చాపిన పడుగు రెండో వైపు కట్టటానికి పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి ఒకటి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (రా. 12).

పడుగుగుది ఉ. పడుగుతి. పడుగుది; పర్యా. చూ. ఊడైగుది(2). పడుగు చాపేటప్పుడు, ఊడై అడ్డ పట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (కో. 27, 30, 32, 37; తె. 19, 20, 22, 24; రా. 15).

పడుగుగూటం పర్యా. చూ. గూటం(4). ఊడై గూటాన్ని నేలలోకి దిగగొట్టే(ఇవ)మొద్దు (కో. 37).

పడుగుచివ్వ ఉ. పడుగుచిన, పడుగునీచ. 1. పర్యా. చూ. బద్దెచవ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటి భాగం(=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనె(గాడిలో)పండ్ల గుదులతో బిగిస్తారు. కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 36); 2. పర్యా. చువ్వ(4). పడుగు చాపినప్పుడు అని వెంబడి దూర్చిన నన్న బెత్తం. చూ. చిత్రం 89 (కో. 25, 26).

పడుగుచుట్ట పర్యా. చూ. సరెంటి(3). చుట్ట చుట్టి న పడుగు నూలు; మగ్గం మీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పురిబెట్టి చుడతారు; కొన్నిచోట్ల, పెడకోలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 జ. 2 (కో. 23, 24).

పడుగుచుట్టకర్ర మగ్గం దగ్గర, పడుగు చుట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 128 గ (కో. 16, 17).

పడుగుచేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. సరిచేయు(2). గంజిపెట్టిన పడుగును ఊడైలకు చాపి, కుంచెతో దువ్వతూ నేతకు అనుకూలం చెయ్యటం (కో. 1-5, 7, 11, 13, 18; రా. 19, 20).

పడుగుతడుపు (క్రి.) 1. రూ. పొడుగుతడుపు. పర్యా. పూతతడుపు. మెతకగొట్టు. గుడ్డపిడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజి పట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల అంబలి పెడతారు. (కో. 5, 6, 7, 9; తె. 1, 3, 5, 12-14, 16, 20-23, 29; రా. 6, 10, 11, 15, 18, 20, 21, 23, 24); 2. అంబలి పిడచతో, ఉన్ని పడుగుకు అంబలి-కొన్ని చోట్ల గంజి-పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి పడుగు తడుపుతారు (తె. 3, 11).

పడుగుతాడు పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(2). ఊడైను నిలబెట్టి, కింది గూటానికి బిగించేతాడు; ఇటు వంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (తె. 22).

పడుగుతీడు (క్రి.) గంజి పెట్టిన పడుగును చేత్తో రుద్దటం (తె. 25).

పడుగుతోడు (క్రి.) 1. పర్యా. ఆసుతోడు. నేతలో నిలువుకు వాడే(పడుగు)నూలు మరానుకు చుట్టటం; షెక్రం తిప్పినప్పుడు దబ్బాలకు ఉన్న నూలు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది (కో. 4, 22); 2. పర్యా. చూ. ఆసు పోయు. ఆసుగొట్టంలోకి పోగు తీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం. (కో. 5, 6, 12, 14, 15, 18, 22, 28, 31, 34; తె. 17; రా. 10); 3. ఆసుగొట్టంలోంచి పోగు తీసుకొని ఆసుగూటాలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం; కురమలవాడుక, చూ. చిత్రం 812 (తె. 3, 11).

పడుగుతోలు (క్రి.) నవానునేతలో నిలువుకు వాడే నూలు (పడుగు) ఆసుమీద చుట్టటం; పడుగుతోడడం (రా. 10).

పడుగుదండె పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగు పట్టె(లు); ఇవి ఒకటి నుంచి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 37).

పడుగుదిద్దు (క్రి.) కచ్చిపోగులు సాపుచెయ్యటం (కో. 20).

పడుగుదీయు (క్రి.) పడుగుకు సరిపోయేటంత నూలు ఆసుగూటాలకు తోడటం (తె. 20).

పడుగుదోనిగె ఉ. పడుగుదోనిగ; పర్యా. చూ. దోనె(2). మగ్గంమీద, నేసిన బట్టచుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా నలువలకలది; కొన్నిచోట్ల గుండ్రటిది; దీనికి ఒక వైపున పొడుగ్గా గాడిగాని, నాలుగయిదు చిల్లులుగాని ఉంటాయి; జేసెడు బట్ట నేసిన తరవాత దీనికి చుడతారు; దీన్ని, నాలిక కొయ్యకూ బొడ్డు కొయ్యకూ మధ్య అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 2 (తె. 2).

పడుగుదోనె ఉ. పడుగుదోని; పర్యా. చూ. ఎదురు దోనె. మగ్గం చివర పడుగునూలు చుట్టే కొయ్యదూలం; రోకలి మాదిరిది; కొన్నిచోట్ల నలువలకలది; మలగరకు బదులు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 110.1 (కో. 1, 6; రా. 5).

పడుగునూలు పర్యా. సరినూలు. నేతలో పడుక్కు వాడే నూలు (కో. 2, 13, 20; రా. 8).

పడుగునెట్టు మొత్తం పడుగునూలు (తె. 9).

పడుగునేచ్చ (క్రి.) పడుగు నెరవటం (రా. 16).

పడుగుపాయ పర్యా. చూ. పాయ(8). పడుగు పోగుల్లో కొంత భాగం; అచ్చతికేటప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడదీసి, ఒక్కొక్క పోగే అచ్చుపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (కో. 26).

పడుగుపిండు (క్రి.) గంజి పెట్టిన పడుగును చేత్తో పిడవటం (కో. 5).

పడుగుపొట్టె పర్యా. చూ. పాయ(8). పడుగు పోగుల్లో కొంతభాగం; అచ్చతికేటప్పుడు, పడుగును పాయలుగా విడదీసి, ఒక్కొక్క పోగే అచ్చుపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (తె. 2).

పడుగుపోయు (క్రి.) ఉ. పడుగుబోయు. 1. రూ. పొడుగుపోయు; పర్యా. చూ. ఆసుపోయు. ఆసుగొట్టంలోకి పోగు తీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 6, 8, 11, 13, 26-28; తె. 10, 15, 16, 18, 19, 21, 23-25; రా. 11-13, 16); 2. పర్యా. ఆసుపోయు. నేతలో నిలువుకు వాడే పట్టు దారం ఆసుపుల్లలకు చుట్టటం. చూ. చిత్రం 298 (తె. 17).

పడుగుబండ పర్యా. చూ. గంజిబండ. గంజి, అంబలి మొ.వాటితో పడుగు తడవటానికి పనిచేసరాయి (తె. 7; రా. 11). చూ. చిత్రం 74.1.

పడుగుబల్ల పర్యా. చూ. ఆసు(1). పడుగు (= నేతలో నిలువు) నూలుపోసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (కో. 37).

పడుగుబయలు ఉ. పడుగువైలు; పర్యా. బయలు. పడుగు చాపుకొనే బహారంగ ప్రదేశం (రా. 11-13, 15).

పడుగుబెండు పర్యా. చూ. బెండు(దారం). కొత్తగా కట్టిన అచ్చుకు పడుగు అతకటానికి, పన్నెగూళ్ళలో గూర్చిన పోగులు (నుమాను జేసెడు పొడుగువి); అని వచ్చేటట్లు, వీటిని కర్రలకు అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 91 క. 9 (కో. 5).

పడుగుంబేక(లు) పర్యా. చూ. నిలువుంబేక(లు). నేతలో పొడుగు, అడ్డం (తె. 13).

పడుగుమోకు రూ. పొడుగుమోకు; పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి, కింది గూటానికి బిగించేతాడు; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 11, 22, 29, 32, 36, 37).

పడుగుచుచ్చ (క్రి.) పడుగుకు, అంబలి బాగా వట్టేటట్లు గొంగడి పిడవతో తట్టటం (తె. 11).

పడుగులాక పర్యా. చూ. లాక(2). పడుగులో, అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా, ఇటు వంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి పడుగులో; అని

చెదరిపోకుండా ఉండటానికి లాకలు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 63 చ. 3 (కో. 28-32, 35, 37).

పడుగులాడె ఉ. పడుగులేడె; పర్యా. చూ. నాడె (1). నేత నేనేటప్పడు, పడుగు పై పోగులకు కింది పోగులకు మధ్యవేసే, వేకదారం కందె అమచ్చన పనిముట్టు; గేదెకామ్మ, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ.వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 (తె. 2).

పడుగువిప్ప (క్రి.) ఉ. పడుగిప్ప. పడుగు ఏరేటప్పడు పోగులు విడదీసుకోటం; నెరపటం. (కో. 21; తె. 18).

పడుగువిసురు (క్రి.) 1. నేతలో నిలువుకు వాడే పడుగునూలు మరానుకు చుట్టటానికి చెక్రం తిప్పటం; చెక్రం తిప్పినప్పుడు, డబ్బాలకు ఉన్ననూలు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది (కో. 17, 18); 2. పర్యా. ఆసు పోయు. ఆసుగొట్టంలోకి పోగుతీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 16-18, 21, 28-30, 32, 33, 35, 37);

పడుగుసాగు సరిచెయ్యటానికి నిలబెట్టిన ఊడల మధ్య దూరం (రా. 8).

పడుగునీడు పడుక్కు వాడే నూలుచుట్ట; దీని పోగు నన్నగా ఉంటుంది (కో. 1).

పడుగిట్టుగుడి పర్యా. చూ. రాయబారపుతాడు. పడుగుచుట్టకు రెండువైపులా కట్టి మగానికిపైస - కొన్నిచోట్ల, రాయబారపుకర్రకు-వేలాడదీసినతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (కో. 30).

పడుగెరిలాక ఉ. పడగెరిలాక, పడిగెరిలాక; రూ. పరిగెడిలాక; పర్యా. చూ. లాక(2). పడుగులో, అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా ఇటువంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో, అని చెదరి పోకుండా ఉండటానికి లాకలు వేస్తారు; పడుగేరేటప్పడు అంటారు. చూ. చిత్రం 63 చ. 3 (తె. 19, 20, 22, 24, 31).

పడుగేనుకర్ర చూ. పడుగేరుకర్ర (కో. 12, 15).

పడుగేరు (క్రి.) పడుగుపోగులు చేత్తో విడదీయటం (తె. 8).

పడుగేరుకట్టె ఉ. పడిగేరుకట్టె, పడిగేరుకట్టె; రూ. పొడుగేరుకట్టె; పర్యా. చూ. పడుగేరు కర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కింది పోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే కట్టె; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (రా. 11, 13, 15).

పడుగేరుకర్ర రూ. పడిగెర్ర, పడిగెనగర్ర, పడిని గర్ర, పడుగేనుకర్ర, పనియనగర్ర, పొడుగేరుకర్ర;

పర్యా. పడుకర్ర, కట్టె(1), కర్ర(1), కొండ్లకర్ర(1), కొండ్లకోల కోల(4), కోలకర్ర(1), గొండికర్ర, శల కోల, నూలుకర్ర(1). పడుగుకట్టె, పడుగుకర్ర, పడుగు కోల, పడుగేరుకట్టె, పడుగేరుకోల, పరగన్నకట్టె, పరిడికట్టె, పరెడకర్ర, మలకోల(1), నలకోల(2). పడుగు(=నేతలో నిలువుకు వాడే నూలు)చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటి కర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి, రెండు వైపులా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (కో. 8, 9బి, 14; తె. 13, 15-17).

పడుగేరుకోల రూ. పడిగెనగోల, పడిగెరికోల, పరిగెడికోల. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (తె. 21, 23-28, 30; రా. 18).

పడుగేరుబద్ద ఉ. పడిగెరిబద్ద, పడుగెరిబద్ద; పర్యా. చూ. సరిబద్ద. ఉన్నిపడుగులో, అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురుబద్ద; పడుగుపోగులు సాపుగా ఉండటానికి ఇటు వంటివి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 314.4 (తె. 20, 22). **పడేనిగర్ర** చూ. పడుగేరుకర్ర (కో. 22).

పణం పర్యా. సవేసు. నూలుపోగుల లెక్క; నాలుగు పోగుల దారం (కో. 32).

పంటకాట్రేచీర ఉ. పంటకాట్రేచీర; చూ. పంట కాట్రేచుచీర (కో. 3, 4, 5).

పంటకాట్రేచుచీర చూ. పంటకాట్రేచుచీర. కూనలమ్మ చీర మదిరిగానేసి, నీలికొలికి బదులు ఎర్రకొలికి పెట్టి చీరంతా నేస్తారు; గర్భంనిలబడిని స్త్రీలు సంతానం కోసం కట్టుకొంటారు, దీన్ని పడుచువాళ్ళు నెయ్యి గూడడట (తె. 13).

పంటకాట్రేచుచీర ఉ. పంటకాట్రేచుచీర; రూ. పంట కాట్రేచుచీర, పంటకాట్రేచుచీర, పంటకాట్రేలు(చీర); పర్యా. నీలికాట్రేచుచీర, పంటచీర, పంటొల్లె(కోక). గర్భపతులు దుష్ప్రగహలవల్ల గర్భవిచ్ఛిత్తి కాకుండా ఉండటానికి అయిదో నెలలో కట్టుకొనే చీర; అంచు, కమ్మినీలిపచ్చెలో నేసిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల కమ్మిలో గాని, మధ్యలోగాని గీరలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులో మారుగారిం తొగరురంగు పెడతారు, కొన్ని చోట్ల, అంచుకు చిట్టిచివర తెల్లపోగులు విడుస్తారు; దీన్ని పడుచువాళ్ళు నెయ్యిగూడదని నిశ్చేదం (కో. 7, 8, 12, 13; తె. 15).

పంటకాట్రేలు(చీర) చూ. పంటకాట్రేచుచీర (తె. 16).

పంటచీర పర్యా. చూ. పంటకాల్తేచుచీర. గర్భ వతులు దుష్టగ్రహాలవల్ల గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి అయిదో నెలలో కట్టుకొనే చీర; అంచుకమ్మి నీలి వన్నెలో నేసిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల రెండు రంగుల్లో కమ్మిలోగాని, అంచులోగాని గీరలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులో మారుగారం కొగర రంగు పెడతారు; దీన్ని పడుచువాళ్ళు నెయ్యిగూడవట (కో. 15).

పంటి మగ్గానికి తగిలించిన పడుగు చివరికొన చుట్టే కొయ్య; రోకలి మాదిరిది (కో. 11).

పంటిగుది ఉ. పంటిగుతి; పర్యా. కొయ్యగుది. గుడ్డెడ, గుది(8), గుదిదారం(2), తాడు(10), దారం(6), దోనుగపంటితాడు, దోనెగుది, దోనెవలుపు, నగతాడు, పంటితాడు, నన్నగుది. దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి, పుల్ల(పన్ను)కు కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124 క. 2 (తె. 5, 15, 20, 22, 25, 31, 32).

పంటితాడు పర్యా. చూ. పంటిగుది. దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి పుల్ల(పన్ను)కు కట్టిన తాడు; ఇటువంటివి, పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124. 1 (కో. 10).

పంటె (-రుంజు) ఉ. పంటి; రూ. పరిటె(1), పైట; పర్యా. ఉక్కడం(1), చేతిపంటె, నూలుపంటె(1), పంటెకర్ర(2), సీళ్ళపంటె, చేత్తోనూలుచుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (కో. 1-10, 22-26, 28-30, 32, 35-37; తె. 1-38; రా. 3, 9, 10, 12-14, 16-24).

పంటెకర్ర ఉ. పంటికర్ర. 1. రూ. పైటకర్ర; పర్యా. చూ. పంటెకామ. పంటెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 2-10, 22, 26, 27, 31; తె. 13, 14; రా. 6); 2. పర్యా. చూ. పంటె. చేత్తోనూలుచుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (కో. 7, 8, 10, 22).

పంటెకాడ పర్యా. చూ. పంటెకామ. పంటెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 1; రా. 13, 16, 18).

పంటెకామ రూ. పంటెకాము; పర్యా. చెడి(2), పంటెకర్ర(1), పంటెకాడ, పంటెకోల, పంటెదామ, పంటెనూలం, పరిటెకట్టె, పరిటెకమ్మి. పంటెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 6, 23, 24, 29, 33; తె. 1, 2, 4-12, 15-19, 21, 22, 24, 25, 27, 31-33; రా. 23).

పంటెకాము ఉ. పంటికాము. చూ. పంటెకామ (కో. 28, 32, 35-37; రా. 17, 24).

పంటెకొమ్ము పర్యా. పంటెచెవి(1). పంటె ఆకుల్లో నుంచి దూర్చిన చిట్టెకొన(లు); ఇటువంటివి ఒకటిగాని నాలుగుగాని ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 8 (తె. 9, 28, 30).

పంటెకోల పర్యా. చూ. పంటెకామ. పంటెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (తె. 2, 6, 29).

పంటెచెవి 1. పర్యా. పంటెకొమ్ము. పంటెఆకుల్లో నుంచి దూర్చిన చిట్టెకొన(లు); ఇటువంటివి ఒకటిగాని (నాలుగుగాని) ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 19.8 (తె. 22); 2. చిట్టెకొన దూర్చటానికి ఆకుకు చేసిన చిల్లి (తె. 1, 2, 6, 7, 27).

పంటెదామ పర్యా. చూ. కామ. పంటెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (తె. 20, 28).

పంటెముక్కు ఉ. పంటెముక్కు, పంటెముక్కు; రూ. పరిటెముక్కు; పర్యా. ఉక్కడంమూతి, కొనముక్కు, పంటెమూతి, మునిముక్కు. పంటెకు కింది వైపున ఆకుల చివరను కలిపి కట్టిన కొన. చూ. చిత్రం 19 క. 6 (కో. 1, 2, 4-8, 10, 22-24, 28-29, 32-37; తె. 1, 2, 4-14, 18-20, 22, 23, 25; రా. 6, 13, 14, 17, 18, 23).

పంటెమూతి ఉ. పంటిమూతి; పర్యా. చూ. పంటెముక్కు. పంటెకు కిందివైపున ఆకుల చివరను కలిపి కట్టిన కొన. చూ. చిత్రం 19 క. 6 (కో. 30; రా. 16, 24).

పంటెమొట్టె ఆనుపోనేటప్పడు పంటె అమర్చుకొనే సాధనం; స్థాంబలాంటిది (తె. 31).

పంటెమొద్దు పర్యా. చూ. ముద్దగొయ్య(1). పంటెకు నూలుచుట్టేటప్పడు ముక్కుకు ఊనికగా పెట్టే మొద్దు. చూ. చిత్రం 24 (రా. 13).

పంటెమొల పంటె కింది భాగంలో ముక్కుకు బిగించిన ఇరవమేకు. పంటె తిప్పేటప్పుడు, దీన్ని గిరక మొద్దు గాడిలో దూర్చి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 21 (తె. 8, 25, 27).

పంటెసూలం పర్యా. చూ. పంటెకామ. పంటె ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 30).

పంటొవై(కోక) పర్యా. చూ. పంటెకాల్తేచుచీర. గర్భవతులు, దుష్టగ్రహాలవల్ల గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి అయిదో నెలలో కట్టుకొనే చీర; అంచు, కమ్మి నీలివన్నెలో నేసిన తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల, కమ్మిలోగాని, అంచులోగాని గీరలు పెడతారు; కొన్ని

చోట్ల, అంచులో మూగారంతోగరు రంగు వెడతారు; ఎన్నో నెల గర్భముయితే చీర అన్ని మూలల పొడుగు నేస్తారు; దీన్ని పసుచువాళ్ళు నెయ్యిగూడదట (కో. 31).

పంట్లం ఉ. పంట్లం; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటం లాటి పనిముట్టు; పంచె మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలవ (ఇచ్చె) నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 81 (కో. 12).

పండితె రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు కులాలు పట్టేది; చూ. పావు. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 7).

పండిగర్ర ఉ. పండగర్ర; చూ. పసుగేరుకర్ర (కో. 27, 30, 31).

పండ్లకట్టె పర్యా. పండ్లబద్ద. గొంగడినేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు చిక్కుపడకుండా ఉండటానికి, కింది పోగులకు, పైపోగులకు మధ్య దూర్చిన కొయ్య; దీని గాడుల్లోకి ఒక్కొక్క పోగు వస్తుంది. చూ. చిత్రాలు 315 క. 11, 317 (తె. 3, 7).

పండ్లపట్టె పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(19). ?డాబీ చిత్రం (తడక) అడుగుబద్ద; ఊచలు విగించింది; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 5 (రా. 24).

పండ్లబద్ద ఉ. పల్లబద్ద; పర్యా. పండ్లకట్టె. గొంగడి నేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు చిక్కుపడకుండా ఉండటానికి కిందిపోగులకు, పైపోగులకు మధ్య దూర్చిన కొయ్య; దీని గాడుల్లోకి ఒక్కొక్క పోగు వస్తుంది. చూ. చిత్రాలు 315.11, 317 (తె. 9, 10, 11, 20, 22, 25-28).

పతలాకమ్మి తెత్తెడు వెడల్పు నేసినకమ్మి; పూనాకమ్మి (రా. 13).

పతాయ్గుడ్డ చుంకబనిష్టకోసం నేసిన ఒకరకం గుడ్డ- (రా. 16).

పత్రలకమ్మి పూనాకమ్మి; అయిదుపట్టెలు ఒక రంగువి; రెండుపట్టెలు మరొక రంగువి నేసింది (రా. 24).

పత్రలంబీర పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే తెల్లచీర; కొన్నిచోట్ల ఎర్రరంచుపెట్టి, కమ్మిలో తెత్తెడు వెడల్పున పసుపురంగులో నేస్తారు; దీన్ని పసుపునీళ్ళలో ముంచి కట్టిస్తారు (రా. 18, 18).

పత్తి పర్యా. దూది. నేతనూలుకు పనికివచ్చే ఒక ముడిపరుకు; రేగడ నేలల్లో ఎక్కువగా సాగుచేసి పెంచే రొక్కపైపుర (cotton); *Gossypium Sp.*, Linn; ఆరెనిమిది నెలల్లో కాయలు పండుతాయి; ఆ కాయల నుంచి పత్తి విడిపిస్తారు; కొన్నిచోట్ల గింజ తియ్యని దాన్ని పత్తి అనీ, తీసిన దాన్ని దూది అనీ అంటారు.

మరికొన్నిచోట్ల. సమాసాల్లో పత్తి, వ్యస్తంగా దూది, పత్తి పర్యాయ పదాలు (కో. 1-24, 33, 34, 26, 37; తె. 5, 11-17, 28; రా. 2, 6-11, 13, 15-24).

పత్తికంకణం కురమ ఉ. -కుర్రు. పత్తికంకణం కురుమ. గొంగుళునేనే కురమల్లో ఒకశాఖ; పెళ్ళిళ్ళలో పత్తిదారం తోరాలు కట్టుకొనేవాళ్ళు; వీరికి, ఉన్ని కంకణంకురమలకూ 'కంకణంపాత్ర'గాని 'వియ్యం పాత్తు'లేదు (తె. 22, 25, 23).

పత్తిగిరక (-ఒత్తు, -పట్టు) ఉ. పత్తిగిర్రు; పర్యా. చూ. పత్తిరాట్నం(1). పత్తినించి గింజలు విడదీసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 1 (కో. 9; తె. 5, 38; రా. 22, 23).

పత్తినూలు పత్తినించి తీసిన దారం (కో. 9, 11-15, 17, 26, 27, 29-32; తె. 1, 2, 7, 18-20, 24-26, 29-33; రా. 22).

పత్తిపువ్వురంగు 1. కిక్కింజ. చూ. చిత్రం 288 (తె. 4); 2. చేకలేటు రంగు; గార్నెట్, బ్లూ వి. ఎస్, పటిక, శేషాపు. సైక్రేట్ పల్స్ కలిపి తయారు చేస్తారట (తె. 5).

పత్తిపూలాహిరి (అంచులో) పత్తిపువ్వు సమూహాలో లాహిరి పడేటట్లు నేసిన డిజైను (తె. 10).

పత్తిరాటం చూ. పత్తిరాట్నం(1) (కో. 3-8, 10, 12, 15; రా. 8, 10, 13).

పత్తిరాట్నం చూ. పత్తిరాట్నం(1) (కో. 24).

పత్తిరాట్నం 1. (-తిప్ప, -పట్టు) ఉ. ?పత్తిరానం; చూ. పత్తిరాటం పత్తిరాట్నం, పత్తిరాట్నం; పర్యా. గిరక(1), గిరకరాటం, గిలక, పత్తిగిరక. పత్తినించి గింజలు విడదీసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 1 (కో. 1, 16, 22, 23, 36, 37); 2. దారంతీసే రాట్నం; చూ. రాట్నం, చూ. చిత్రం 15 (కో. 33).

పత్తిరాట్నం చూ. పత్తిరాట్నం(1) (రా. 15).

పత్తిరాయి పత్తిపరుచుకొనే నున్నటిరాయి; దీని మీద పత్తి పరిచి, కొడుపుతో గింజలు విడదీస్తారు. చూ. చిత్రం 2.1 (తె. 2).

పదరం పర్యా. పొర(4). మడతలో ఒకవైపు భాగం; పొర; పచ్చడం రెండుపొరలుగా నేస్తారు (రా. 15, 23).

పదికొలుకులకడ్డిచీర నేతలో నిలుపు, సేక పడేసి కొలుకుల చొప్పున రంగుదారాలుపెట్టి నేసిన చీర (తె. 21).

పదునారు (<పడును+ఆరు; క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు గంజిపెట్టిన పడుగు తడి అరిపోవటం (కో. 31, 32).

పదును 1. (-పెట్టు) (పడుగు నూలుకు పట్టిన

గంజితడి (కో. 84, 88); 2. కుంచెపురికి నూనెతడి పెట్టిన తరవాత వాడకాని! అనుకూలంగా ఉన్న స్థితి (రా. 1).

పద్యమువిరిగిపోవు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, గంజితడి పడుగు తడి ఆరిపోవటం (కో. 88).

పద్యం(చీర) తామరపువ్వు బుటాతో నేసిన చీర (కో. 88).

పద్యంపేటు పర్యా. చూ. కమలం(పేటు). తామర పువ్వు ఆకారంలో అంచులో నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 169 (కో. 14).

పద్యతాలి ఉ. -సాలి, -సాలె. చేనేతపని చేసే వాళ్ళలో ఒక తెగ (కో. తె; రా).

పద్మినీరోజా ఉ. పద్మినీరోజే. ఒకరకం తేత ఎరువు రంగు (కో. 2, 11).

పద్మ పర్యా. నూలుపెట్టె. సుమారు 10 పౌళ్ల మిల్లునూలు కట్ట. ఏ నెంబరు నూలో అన్ని లడీలు (=పిళ్ళు) దింట్లో ఉంటాయి (రా. 12).

పనస(కాయ)కమ్మి ఒకరకం డిత్తెను (8-1 కొలు కులవరకూ పోగులనంబు తగ్గిస్తూపెట్టి, మళ్ళి పాచ్చిస్తూ నడుగు, పేకనేసిన)కమ్మి; పనసకాయమాదిరి నమూనా నేతలో వస్తుంది (కో. 7; రా. 11).

పనసకాయంచు పర్యా. పనసపేటంచు. పనసకాయ డిత్తెను పడేట్టు నేసిన చీర అంచు. చూ. చిత్రం 206 (తె. 17).

పనస(పండు)పేటు ఉ. పనసపేటి-. అంచులో, పనసపండు ఆకారంలో నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 206 (తె. 1; రా. 18).

పనసపేటంచు పర్యా. పనసకాయంచు. పనస కాయ డిత్తెను పడేటట్టు నేసిన (చీర) అంచు. చూ. చిత్రం 206 (తె. 1).

పని (బహు. పనిలు) చూ. పన్నె(1)(కో. 16, 19, 22-24; తె. 22, 23, 29, 32).

పనికట్టు 1. చూ. పన్నెకట్టు(1)(తె. 29, 32); 2. (క్రి.) చూ. పన్నెకట్టు(2) (కో. 16, 19, 22-24; తె. 22, 23, 29, 32).

పనికత్తి పర్యా. చూ. సాపుకత్తి. పన్నె (=పని) దండెల మధ్య బిగించిన పుల్లలు సాపుచేసే కత్తి. చూ. చిత్రాలు 89 క. 1, 89 చ. 1 (కో. 26).

పనిగూడు చూ. పన్నెగూడు (తె. 29).

పనితనంకమ్మి డిత్తెను (=పనిచేసం: పేటు)లు నేసిన కమ్మి (కో. 7).

పనిదండె ఉ. పనిదండ, పనిదండి; చూ. పన్నెదండె (కో. 3, 22, 23, 26; తె. 22, 23).

పనిమోపు పనిముట్టు; కొరముట్టు (కో. 23, 24). పనియనగర్ర చూ. పడుగేరుకర్ర (కో. 7, 10).

పనివరప (-వేయు) ఉ. పవారస; పర్యా. చూ. పేటు. ఏదైనా ఒక నమూనాలో నేసిన నేత; పువ్వు, ఆకు, చెట్టు, పక్షి, తిగ. గీరలు మొ. వాటి డిత్తెను (తె. 5, 12, 13).

పనీనె చూ. పన్నీనె (తె. 31).

పనె 1. చూ. పన్నె(1)(కో. 8, 9; తె. 15, 16, 24-28, 30, 31, 33); 2. చూ. పన్నె(2) (తె. 27).

పనెళనె సవారుమగ్గం పన్నెలో వరసగా బిగించిన నన్నపుల్ల(లు) చూ. చిత్రం 324 ట. 4 (తె. 27).

పనెట్టడ చూ. పన్నెగోడ (తె. 17).

పనెకట్టు 1. చూ. పన్నెకట్టు(1) (తె. 24, 25, 33); 2. (క్రి.) చూ. పన్నెకట్టు(2) (కో. 8, 9; తె. 15, 16, 24-28, 30, 31, 33).

పనెగూడు చూ. పన్నెగూడు (తె. 24, 25, 31, 33).

పనెచట్టం సవారుమగ్గం పన్నెలో ఈనెలు బిగించిన చట్టం. చూ. చిత్రం 324 ట. 4 (తె. 27).

పనెదండె(ం) చూ. పన్నెదండె(తె. 15; రా. 18).

పన్నెసిక్కు ఆకు, తిగ డిత్తెను పక్కపక్కలనే పడేట్టు నేసిన ఒకరకం చీర (తె. 5).

పంతులమ్మ ఒకరకం ఎరువురంగు (కో. 3).

పందరపాకనూలు తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పందర పాక గ్రామం మిల్లులో తయారయిన నూలు; గోధుమ రంగుది; పోగు మెతక (కో. 22).

పందిరి ఉ. పందిర, పందిరె; చూ. పందిలి: పర్యా. చూ. మగ్గంపందిరి. నేతబయలులో మరమగ్గం చట్టం నిలబెట్టటానికి నిలుపురాటక, అడ్డంగా మంచెమాదిరిగా బిగించిన కర్రలు; మగ్గం గుంటకు వైస ఎత్తుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 118 (కో. 11, 13, 15-20).

పందిరికర్ర ఉ. ప దిరికర్ర: పర్యా. చూ. పందిరి రాట. మరమగ్గం చట్టం నిలిపే మగ్గంపందిరికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 15).

పందిరిగుది పడుగుచుట్టిన కర్రను వేలాడదీయ్యటానికి, పందిరికి కట్టిన తాడు (కో. 17).

పందిరిరాట పర్యా. పందిరికర్ర, పందిరిగుంజ, బడ్డి గుజ్జు, బడ్డిరాట. మరమగ్గం చట్టం నిలిపే, మగ్గంపందిరికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 20).

పందిలి చూ. పందిరి (కో. 12, 14).

పందిలిగుంజ పర్యా. చూ. పందిరిరాట. మరమగ్గం

చట్రం నిలిపే మగ్గంపందిరికి ఆధారంగా, నేతకయలుతో పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 116.2 (కో. 14).

పందిరిబద్ద మగ్గంపందిరి మీద అడ్డంగా విగించిన బద్ద. చూ. చిత్రం 116.1 (కో. 12).

పన్న నేతలో అడ్డం (తె. 1).

పన్నతాడు పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టే తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (తె. 30).

పన్నదారం 1. పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టేతాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (తె. 30); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు పైవీ కిందివీ కలిపి కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (తె. 30).

పన్నినె (పన్ని + ఈనె) రూ. పన్నినె, పైసినె; పర్యా. చూ. ఈనె(1). పన్నెకట్టుబడితో దండెలమధ్య, దువ్వెన పళ్ళనూదిరిగా వరసగా కట్టిన కలప, జొన్న. గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ. వాటి పుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టునేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ. వాటి ఊచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 28).

పన్ను 1. (క్రి.) ఊడై, పడుగు, మోకు, అచ్చు మొ.వి వనికీ నీడంచేసుకోటం (కో. 26, 30-33, 37; తె. 11-13, 16, 17, 35); 2. (బహు. పండ్లు, పల్లు, పళ్ళు) ఉ. పండు, పల్లు; పర్యా. గాడిచిల్ల, గాడిపన్ను, గుడిపుల్ల, డొలముల్లు, దోనుగఅడ్డు, దోనుగకాన, దోనుగమొలికి, దోనుగసీల(2), దోనెపన్ను, దోనెపుల్ల, దోనెపూస, దోనెముల్లు, దోనెమేకు, నాలిక(4), నేత ముల్లు, పుల్ల(10), బటుపుపుల్ల, ములికి(1), మేకు(8), లొండకొయ్య, సీల(10). దోనెగాడిలో, బద్దెచువ్వ విగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల, కొండి. చూ. చిత్రం 123 క. 4 (కో. 4-7, 9, 10, 14, 22-26, 33, 37; తె. 2, 4-9, 18, 20, 21, 22, 25-33; రా. 14, 17, 18); 3. పర్యా. చూ. విరుచిచ్చె(2). పంచె ఆకుల విగించుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది; చూ. చిత్రం 19 క. 4 (రా. 24); 4. పర్యా. చూ. దోనుగపన్ను. ఉన్నిమగ్గం దోనుగ గాడిలో చువ్వవిగించటానికి పెట్టిన కొయ్యపుల్ల(లు) (తె. 27).

పన్నె ఉ. పన్ని. 1. రూ. పని, పనె(1), పై న, ఫనీ; పర్యా. అచ్చు(5). జొన్న, వెదురు మొ. వాటి

ఈనెలుగాని, ఇత్తడి, ఇనుము, ఉక్కు మొ.వాటి ఊచలు గాని, దువ్వెనపండ్ల మాదిరిగా విగించిన ఒకరకం పని ముట్టు; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఈనెల మధ్య సందుల్లోనుంచి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనే సీటప్పుకు, పడుగు పోగులు పీట్లలోనుంచి వస్తాయి. చూ. చిత్రం 90 (కో. 1-15, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 28, 33; తె. 1-14, 17-21; రా. 1-24); 2. రూ. పనె(2). నవారు మగ్గంనిలుపుల మధ్య, పై అడ్డపట్టుకు అమర్చిన ఇనప పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 324 ట. 4 (రా. 10); 3. పర్యా. చూ. పేటుపన్నె. పేటుదారాలు దూర్చి (రెండు సాయలుగా విడదీసి)న చిన్నపన్నె; ఈనెల చట్రం; డాబీఅడకు కొంచెం కిందగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (కో. 6, 7; తె. 13; రా. 8).

పన్నెఇల్లు ఉ. పన్ని ఇల్లు; పర్యా. చూ. గూచు(3). పన్నెదండెలకు విగించిన పుల్లల మధ్య వెలితి; అచ్చు కట్టేటప్పుడు ఒక్కొక్క డాబ్బో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసీటప్పుకు, పడుగుతో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (రా. 16-18).

పన్నెటడ ఉ. పన్నిటడ. చూ. పన్నెగోడ(తె.20). పన్నెకట్టకం రూ. పన్నెకట్టడం; పర్యా. చూ. పన్నెగోడ. తయారయిన పన్నెలో, అడ్డంగా వెదురు దండెలు విగించి కట్టిన పై భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (రా. 13).

పన్నెకట్టడం చూ. పన్నెకట్టకం (రా. 15).

పన్నెకట్టు ఉ. పన్నెగట్టు. 1. రూ. పనికట్టు, పనె కట్టు; పర్యా. దండెకట్టు(3). పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనె (పుల్ల)ల విగింపుకొన్న, అడ్డంగా రెండు వెదురుబెత్తాలు పెట్టి, వేసక దారిపుకట్టు. చూ. చిత్రం 88 క. 7 (కో. 2); 2. (క్రి.) రూ. పనికట్టు(2), పనెకట్టు, పై న కట్టు. పన్నెకట్టే జంత్రిం బొమ్మలకు విగించిన దండెల మధ్య జొన్న-కొన్నిచోట్ల. కలప, గలుగు-పుల్లలు, దువ్వెన-పండ్లమాదిరిగా వరసగా విగించిపన్నె తయారు చెయ్యటం (కో. 1-15, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 28, 33; తె. 1-7, 9-14, 17-21; రా. 1-24).

పన్నెకోరు పర్యా. చూ. పన్నెగోడ. తయారయిన పన్నెలో, అడ్డంగా వెదురుదండెలు విగించి కట్టిన పై భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (తె. 19).

పన్నెగట్టువాళ్ళు ఉ. పన్నెగట్టేల్లు, పన్నెగట్టోల్లు; రూ. పన్నెగట్టవాళ్ళు. పన్నెలు తయారుచేసేవాళ్ళు, తురక(సాయేబులు) (తె. 4; రా. 9, 12, 19-20).

పన్నెగట్టుసాయేబులు ఉ. పన్నెగట్టు సాయబులు

పన్నెలు తయారుచేసేవాళ్ళు; తురక(సాయేబు)లు. (కో. 8; రా. 10).

పన్నెగట్లవాళ్ళు ఉ. పన్నెగట్టోల్లు. చూ. పన్ను గట్టువాళ్ళు. (తె. 1, 21, 28, 80).

పన్నెగడ్డ పర్యా. చూ. పన్నెగోడ. తయారయిన పన్నెలో, అడ్డంగా వెదురుదండెలు బిగించి కట్టిన పై భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (రా. 23, 24).

పన్నెగది రూ. పైనగది; పర్యా. చూ. గూడు(8). పన్నెదండెలకు బిగించిన పుల్ల(ఈనె)ల మధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, రెండేసి బద్దెపోగులు ఒక్కొక్క దాంట్లో దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో కింది పోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 28).

పన్నెగొడి పర్యా. చూ. పలకగాడి(1). మరమగ్గం పలకకు, పన్నెబిగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 118.12 (రా. 24).

పన్నెగూడు రూ. పనిగూడు, పనెగూడు; పర్యా. చూ. గూడు(8). పన్నెదండెలకు బిగించిన పుల్ల(ఈనె)ల మధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు, ఒక్కొక్కదాంట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 4, 8, 13; తె. 15; రా. 13, 14, 16-18).

పన్నెగెడ్డం పర్యా. చూ. పన్నెగోడ. తయారయిన పన్నెలో అడ్డంగా వెదురుదండెలు బిగించి కట్టిన పై భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (కో. 8).

పన్నెగోడ ఉ. పన్నెగోడు; రూ. పనెటడ, పన్నెటడ; పర్యా. పన్నెకట్టకం, పన్నెగెడ్డం, పన్నెదిండు, పన్నె కోరు, పన్నెగడ్డ, పన్నెచూరు. తయారయిన పన్నెలో, అడ్డంగా వెదురుదండెలు బిగించి కట్టిన పై భాగం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (తె. 5, 8, 10, 11, 13, 14, 17, 19).

పన్నెచూరు ఉ. పన్నెచూరు; పర్యా. చూ. పన్నె గోడ. తయారయిన పన్నెలో, అడ్డంగా వెదురుదండెలు బిగించి కట్టిన పై భాగం; అటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (కో. 4).

పన్నెతుంట ఉ. పన్ని-. మరమగ్గం చట్రంలో మామూలు పన్నె అమర్చగా మిగిలిన భాగీని నింపటా నికి పెట్టినచిన్నపన్నె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చూ. పన్నె (కో. 3, 4).

పన్నెదండె రూ. పనిదండె, పనెదండె(ం), పన్నె

దండెం, పై నదండె; పర్యా. చూ. దండె(8). పన్నె కట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం, అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటువంటివి, పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 8; తె. 10, 19).

పన్నెదండెం చూ. పన్నెదండె (రా. 11, 14).

పన్నెదబ్బు 1. చూ. పన్నెబద్ద (రా. 14, 16, 18); 2. పర్యా. చూ. దండె(8). పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం, అడ్డంగాకట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటువంటివి, పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (రా. 16, 18).

పన్నెదవడ పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 10).

పన్నెదిండు పర్యా. పన్నెగోడ. తయారయిన పన్నెలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పు బద్ద; నేతనేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 6 (రా. 17).

పన్నెపుల్ల 1. పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసే టప్పుడు, ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (రా. 16, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. ఈనె(1). పన్నెకట్టుబడిలో, దండెలమధ్య, దువ్వెనపళ్ళుమాదిరిగా వరసగా కట్టిన కలప, తొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ.వాటి పుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టునేతకు ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ.వాటి ఊచలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 28); 3. పర్యా. చూ. దండె(8). పన్నె

కట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురు బెత్తం; ఇటువంటివి, కిందా పై నా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 2);

పన్నెబద్ద రూ. పన్నెదబ్బు(1); పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు, ఈనెలు చెదర కుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 10).

పన్నెబద్దె పర్యా. చూ. బద్దె. అచ్చుతుక్కుటానికి, సుమారు బెత్తెడు వెడల్పు నేసి, చివర త్రేనెను పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తిచేసిన తర వాత, అచ్చులో బద్దెకోసి మరొకపడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102.2 (తె. 7).

పన్నెబల్ల పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో,

ఈ నెవుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 83).

పన్నెబిళ్ళ పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో, ఈ నెవుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 2).

పన్నెబెంతు ఉ. పన్నెబెండు; చూ. బెంతుపనె. (కో. 7).

పన్నెముక్కలదొడ్డి అంచుల్లో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి, మగ్గానికి పైన అమర్చిన దొడ్డిలో, (పక్క) తాళ్ళు దూర్చిన ఈనెలచల్లం; పన్నెమాదిరి; చూ. పక్కజల్లి. చూ. చిత్రం 134 చ. 1 (కో. 93).

పన్నెముల్లు పర్యా. చూ. బెంతికదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలో పోగులుదూర్చే పుల్ల; మామూలుగా ఇవపది; కంటాణి లాంటిది; దీనికి పదునుగా ఉన్నవైపు, పోగు దూర్చటానికి చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, రెండోవైపున పిడి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (రా. 1).

పన్నెవాడు పన్నెలు తయారుచేసేవాడు; తురక (సాయేలు) (రా. 9).

పన్నెసిబర పర్యా. చూ. దండె(8). పన్నెకట్టుబడిలో, ఈనెల బిగింపుకోసం, అడ్డంగా అమర్చికట్టిన వెదురుబెల్లం; ఇటువంటివి, పైనా కిందా రెండే ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (రా. 16).

పప్పు(చీర) ఉ. పట్టి; చూ. పొప్పిచీర (రా. 24).

పప్పుగుత్తి పర్యా. డెడ్డు. ఒకరకం గరిటె; దీంతో రంగులు కలుపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 7 (కో. 17).

పప్పుగోంగూరచీర 1. నలుపు, పసుపు (చీరపువ్వు) పన్నెల్లో పడుగు. పేక నేసిన కలనేతచీర; నిలువుకు చీరపువ్వురంగు, అడ్డానికి నలుపువెడతారు; ఎరువులో కాని, పసుపులో కాని అంచులు, కమ్ములు నేస్తారు (కో. 6, 8, 9); 2. సుమారు ఇరవై పోగుల చొప్పున రెండు రంగులుపెట్టే పడుగు, పేక నేసిన చీర (కో. 92).

పప్పుతెడ్డు కొయ్యగరిటె; దీంతో రంగులు కలుపుతారు. చూ. తెడ్డు. చూ. చిత్రం 282 క. 7 (కో. 20, 21).

పబ్బు సర్వీచెట్టుమాదిరి ఒకరకం చిన్నచెట్టు; సర్వీఆకు కంటె సన్నటి ఆకు ఉంటుంది; నూలు, రంగును పీల్చుకోటానికి ఈ ఆకులు వాడతారు; *Calamus rotang*; Linn. (కో. 8).

పమిటఅద్దకం కమ్మి పేకదారం ఏ రంగులో ఉంటే, అదే రంగు పైటకొంగుకు అద్దిన కమ్మి (కో. 12).

పమిటచెరగు ఉ. పమిటనెరగ; చూ. పైటచెరగు (తె. 18).

పమిటిఅంచు ఒట్టు అడ్డకొనలో నేసిన భాగం; కమ్మి; మామూలుగా, వెడల్పుగా నేసిన పట్టె; దీంట్లో కొన్నిచోట్ల, డిక్షెన్లు నేస్తారు; చీరలు, పంచెలు, కండువాలు, తువ్వళ్ళు, అంగవస్త్రాలు మొ.వాటికి నేసేది; మామూలుగా, చీర పైచెరగులో పెద్దది, కట్టుతెరగులో చిన్నది నేస్తారు (కో. 7).

పమిటికండువా ఉ. -కండవా; చూ. పైటకండువా (కో. 18).

పమిటికొంగు పర్యా. చూ. పైటచెరగు. చీర కట్టుకొన్నప్పుడు, బుజంమీద (వేలాడేట్టు) వేసుకొనే చెరగు; చీర చివరి మూరెకు భాగం; మామూలుగా, ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు. చూ. చిత్రం (కో. 5).

పమిటిచెంగు చూ. పైటచెరగు (కో. 7, 28).

పమిటె రూ. పయిటి; పర్యా. చూ. పైటకండువా ఆడపిల్లలు (పరికిణీమీద) నడుముకు చుట్టుకొని, పైన కప్పకొనే బట్ట; రెండు, మూడు మూరల పొడుగుది (కో. 15).

పమిడిపత్తి రూ. పగిడిపత్తి, పయిడిపత్తి, భమిడిపత్తి. తెల్లపత్తి; చిన్నకాయ, గింజనలుపు; దీన్ని ఎక్కువగా దీనపువ్వులకు వాడతారు (కో. 6, 7, 11, 14, 17, 18, 21).

పంబ పకినప్పుడు విచ్చుకొన్న దూదిపింతె (కో. 11).

పంబకొట్టు (క్రి.) పర్యా. నరంకొట్టు. దూది పకేటప్పుడు కమానునరం కొట్టుటం (కో. 5).

పంబజోడు పర్యా. చూ. కమాను(1). దూదిపకే కొయ్యపనిముట్టు, నేతపనివాళ్ళ వాడుక; దూడేకుల వాళ్ళు 'కమాను' అంటారు. చూ. చిత్రం 9 (కో. 5, 6).

పయిచీ చూ. పమిటె (రా. 16).

పయిడిపత్తి చూ. పమిడిపత్తి (కో. 12, 15, 19, 20).

పయ్య పర్యా. చూ. చెక్రం(4). డబ్బా రాట్నం ఇరుసుకు బిగించిన (రేకు)చెక్రం; దీనిమీద వడిదారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (తె. 8, 10, 22, 23).

పరకపేము అంచులో నేసే ఒకరకం డిక్షెను (తె. 23, 25).

పరగళ్ళకట్టె పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చావినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, మన్నటికర్ర; దీన్ని కొల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (రా. 19).

పరిగెడిలాక చూ. పడుగేరిలాక (తె. 29, 32, 33).

పరంగిపేట అంచులో, ముక్కుదాకారంగా నేసి, దానికి చుట్టూ మొగ్గులవడటట్లుగా నేసిన డిక్షైను (కో. 14).

పరదా పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పని ముట్టు; పంచె మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలప (ఇచ్చె) నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 1).

పరదేసికొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివరపాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి, పెడకోలకుచుట్టి, పడుగు బిరుపెట్టటానికి వేనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల, నేతమోకు పెడ కోలకు కట్టి, దీనికి పనుగుమెలిక వేస్తారు. కొన్నిచోట్ల, ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తోడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 23, 24, 2ం).

పరాకిపేట ఉ. పరాకుపేటి. అంచులో గువ్వ కండ్ల మాదిరిగా నేసిన డిక్షైను (తె. 1, 4).

పరాసుపేట ఉ. పరాన్ పేటి. అంచులోనేనే ఒక రకం డిక్షైను చూ. చిత్రం 286 (తె. 28).

పరికిణీగుడ్డ(లు) ఉ. పరికిణీగుడ్డ; పర్యా. లంగా గుడ్డ. ఆదవాళ్ళ పరికిణీకోసం నేసినగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, లంబాడివాళ్ళు కట్టుకొనే పరికిణీగుడ్డ (కో. 17; తె. 16).

పరితె జనపనార పదికి పట్టాలు నేసి జీవించేవాళ్ళలో ఒక తెగ; వీరి ఉపవృత్తి వ్యవసాయం (తె. 25).

పరిగెడికోల ఉ. పరిగెడికోల; చూ. పనుగేరుకోల (తె. 22, 23, 28).

పరితె ఉ. పరిటి. 1. చూ. పంచె (కో. 29, 34; రా. 6, 11, 15); 2. పర్యా. చూ. పంకరు. నూలు చిలపలుగా చుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 38 (తె. 2).

పరితెకట్టె ఉ. పరిటికట్టె; పర్యా. చూ. పంచె కామ. పంచెమధ్య ఆకులకు ఆధారంగా ఉండే నిలువు కర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (రా. 15).

పరితెకమ్మి పర్యా. చూ. పంచెకామ. పంచె మధ్య ఆకులకు అధారంగా ఉండే నిలువుకర్ర. చూ. చిత్రం 19 క. 1 (కో. 34).

పరితెముక్కు ఉ. పరిటిముక్కు, పరితెముక్కు; చూ. పంచెముక్కు (రా. 11, 15).

పరిడికట్టె చూ. పరుడుగట్టె; పర్యా. చూ. పనుగేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసి పోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటికర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (రా. 6).

పరుడుగట్టె చూ. పరిడికట్టె (రా. 19a).

పరుపు 1. పర్యా. కుంచెచట్టం, కుంచెపరుపు. వాయి(1), వాయిదం, వాయిదారి(1). కుంచె(=పడుగు

సాపుచేసేది) పురి అడుగుభాగం; కుంచెవేసేటప్పుడు, పడుగుమీద (సమంగా) అనుతుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 11 (రా. 11, 17, 24); 2. పర్యా. గూటాల తొట్టి. మగ్గంగుంటలో (ఖింమగ్గం) సాపుచెక్కలు బిగించిన చట్టం. చూ. చిత్రం 121 జ (తె. 18);

3. పర్యా. అడ్డశేలు. చేతిమగ్గం మీద డిక్షైన్లు నెయ్యి టానికి, పడుగుకు వైన వంతెన మాదిరిగా అడ్డంగా కట్టిన దారాలు; వీటినుంచి పడుగులోకి వచ్చిన నిలువు దారాలు పడుగుపోగులలో కొన్నిటినిపైకి ఎత్తుతాయి. చూ. చిత్రం 136 క. 1 (తె. 5, 18);

4. రంగు తొట్టెలో పింజెరమీద ఒత్తుగా పెట్టిన మడతగుడ్డ; అరంగుళం ముందంది; దీనిమీద మెత్త పరిచి రంగు పోస్తారు (కో. 26).

పరుపుగుడ్డ పరుపులు కుట్టించుకొటానికి నేసినబట్ట (కో. 15).

పరుపుతాను పరుపుగుడ్డతాను (కో. 18).

పరెడకర్ర పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చాపినప్పుడు, కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటి కర్ర; దీన్ని కోల్లల వెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (కో. 4).

పరేత పర్యా. చూ. పంకరు. నూలు చిలపలుగా చుట్టే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 38 క. 1 (తె. 28).

పర్ణాత్మలు నేలమీద పరుచుకొనే నారపట్టా; ఇటు వంటివి కొన్ని పట్టాలు కలిపి కుడతారు (తె. 25).

పర్షన్ (< Persian) పూర్తిగా డిక్షైన్లు పడేట్టు నేసిన తివానీ (తె. 17).

పలక ఉ. పల్ల. 1. కమాను (=దూదిపకే కొయ్య పనిముట్టు)కు రెండోవైపున ఉండే చిన్న కొయ్యపలక. చూ. చిత్రం 9.3 (కో. 7);

2. పర్యా. చూ. కమాను (1). దూది పకే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 9 (కో. 4, 8, 10; తె. 13, 14, 16; రా. 19);

3. పర్యా. చూ. తలపలక. కమాను (=దూది పకే కొయ్యపని ముట్టు)కు ఒకవైపున ఉండే వెడల్పు కొయ్యపలక. చూ. చిత్రం 9.2 (కో. 4, 6-8, 18);

4. పర్యా. చేతి గుండు, చేతిపలక(1), దండె(7), వైపలక(1), మగ్గం పలక(1), మీది గుండు. చేతిమగ్గం పన్నె. బిగించిన పై చెక్క; పలచగాపొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికిపైన దారాలు కట్టి వేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు పోగు దగ్గరపడ

టానికి దీంతో అడుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (కో. 1, 3, 4, 9, 11-22, 24, 30; తె. 2, 4, 5, 7, 12, 14, 16-21, 24, 28, 30, 31; రా. 8, 10, 14-16, 19a, 20, 21);

5. చూ. కలవ(2); పర్యా.

దోనెపలక, పచ్చు. మగ్గంమీద, నేతగుడ్డచుట్టే నలుపల కల దోనెలో ఒకవైపు. చూ. చిత్రం 123 క. 6 (కో. 24, 28; తె. 8; రా. 16, 17, 19); 6. పర్యా. చూ. పలకనీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి బిగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దీనికి వై భాగంలో చగపీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని తొలిచి, లోపల గజ్జెలు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 8 (కో. 4); 7. పర్యా. ఆకు(11), గుండు(5). గుండుబల్లి(2), చేపలక(1), పలకగుండు(3), వై పలక(1), మగ్గంగుండి, మగ్గంపలక(8). నట్టురుపలక, నంటరుపలక, నలక(2). మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన వై చెక్కు; నేతనేసేప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 3-5, 10, 22, 37; తె. 8, 9, 11-15, 17, 19, 21, 30; రా. 13, 19, 24); 8. పర్యా. చూ. కత్తి(3). నవారు నేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు దట్టించే కొయ్యపని ముట్టు; కత్తిమీదిది. చూ. చిత్రం 324 చ. 4 (తె. 12; రా. 10); 9. నారపట్ట నేసేటప్పుడు, పడుగులో వేసిన పేకదారం దట్టించే కొయ్యచెక్కు. చూ. చిత్రం 304.4 (తె. 25); 10. పర్యా. చూ. జంత్రిందిడు. గొంగడి నేసే మగ్గం జంత్రినానికి, కింద బిగించిన కొయ్య చెక్కు. చూ. చిత్రం 316.1 (తె. 3, 11); 11. పర్యా. దోనుగపలక(1). నేతనేసేటప్పుడు, ఉన్ని మగ్గానికి, గొంగడిచుట్టే దోనుగకు ఒకవైపు; వజం; చూ. దోనుగ. చూ. చిత్రం 315 క. 1 (తె. 9, 20, 25); 12. పర్యా. పలకనేత. సుమారు బెత్తెడు పొడుగు నేసిన బట్ట; దోనెకు చుట్టటానికి, ఒక (పలక) పజానికి సరిపడేది (కో. 8; రా. 1, 5, 10).

పలకఆట నేతనేసేటప్పుడు. పలక ముందుకు వస్తూ వెనక్కుపోయేట్టు లాగటం (తె. 1).

పలకఇరువు(తాడు) పర్యా. చూ. బిరుతాడు(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెను, మేరువుపలకకు బిగించి, నన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువుపలకను వైకి గాని, కిందికిగాని జరుపుకొని, దీ.తో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (రా. 19బి).

పలకఊపురం ఉ. పలకూవరం, పల్కూఊపురం; పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (తె. 13, 31-33).

పలకకుంచె పర్యా. సారాకుంచె(1), సారా పరుపు కుంచె. కుంచెపరుపు, పురి అడుగుభాగం నమతలం (=చడును)గా ఉన్నకుంచె. చూ. చిత్రం 78క(రా.22).

పలకకొట్టు ఉ. (క్రి.) పలగొట్టు, పలగ్గొట్టు, పల్కొట్టు; పర్యా. పలకతట్టు(1), పలకచెబ్బకొట్టు, పలక వేయు(1), మగ్గంకొట్టు. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో నాడె(=పేకదారం కండెకలది) వేసిన తరవాత, పోగు దగ్గరబడేట్టు చేతిపలకతో అదమటం (కో. 4-7, 10, 22, 23; తె. 1, 5; రా. 1, 7, 10-12, 19ఎ, 19బి, 23, 24).

పలకగట్టుతాడు ఉ. పలగ్గట్టుతాడు. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(3). చేతిమగ్గం పలకను, గుండును కలిపి బిగించిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.చిత్రం 109 ట. 1 (రా. 21).

పలకగాడి 1. రూ. పలకగేడి; పర్యా. గాడి(3), చట్టంగాడి, దోనె(2), పన్నెగాడి. మరమగ్గం పలకకు పన్నె బిగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 118.12 (రా. 17); 2. ఉ. పల్గాడి, పల్కగాడి; రూ. పలక గాడెం; పర్యా. గాడి(1), దోనె(1), పలకగాల, పలక దోనె(1). చేతిమగ్గం పలకకు పన్నె వైవైపు బిగించ టానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 2 (కో. 34, 36, 37; తె. 4, 18, 19, 22, 25).

పలకగాడెం ఉ. పల్కగాడెం; చూ. పలకగాడి(2) (తె. 13).

పలకగాల ఉ.పల్కగాల; పర్యా. చూ. పలకగాడి(2). చేతిమగ్గం పలకకు పన్నె వైవైపు బిగించటానికి చేసిన నందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 2 (తె. 24).

పలకగుండు ఉ. పల్కగుండు, పల్కగుండు. 1. పర్యా. చూ. గుండు(4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; రోకలి మాదిరిగా, గుండ్రంగా ఉంటుంది; దీన్ని పలక నీలలతో వై పలకకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (కో. 1, 3-7, 9, 10, 24, 34, 36, 37; తె. 5, 15, 16, 19; రా. 14, 17); 2. పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా పొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 34, 36); 3. పర్యా. చూ. పలక(7). మర మగ్గంలో పన్నె బిగించిన వైచెక్కు; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 1).

పలకగుది ఉ. పల్కగుది, పల్కగుది. 1. పర్యా. చూ. పలకమూత్రం. చేతిమగ్గం పలకను వై నుంచి వేలాడ దియ్యటానికి పలకబుజానికి కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 6 (కో. 22, 33, 36, 37); 2. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(3). చేతి మగ్గం పలకను, గుండును కలిపి బిగించిన దారం; ఇటు

వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (తె. 25, 31).

పలకగేడి చూ. పలకగాడి(1) (రా. 16).

పలకగొట్టం మగ్గంఅచ్చుకు, పలకకు రాపిడి తెకుండా అడ్డుపెట్టిన వెదురుగొట్టం (కో. 34).

పలకగొంపం 1. పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదియ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (కో. 37); 2. పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అడుముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 37).

పలకగోపురం ఉ. పలకగోపరం, పలకగోప్రం; పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అడుముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 3, 5, 7; రా. 13, 14).

పలకచుట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. పలకవేయ(2). నేసినబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక) తిప్పడం; నేతపని వాడు తనవైపుకు తిప్పుకొంటాడు (రా. 1, 7).

పలకచెవి 1. పర్యా. చూ. పలకనీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి విగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పై భాగంలో నగిషీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని తొలిచి, లోపల గజ్జెలు విగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (తె. 20); 2. పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదియ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (కో. 7, 10).

పలకదొక్క పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపువట్టెకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కుల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.13 (కో. 37).

పలకతట్టు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. పలకకొట్టు. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో నాడె (పేకదారం కండె కలది) వేసిన తరవాత, పోగు దగ్గరబడేటట్లు చేతివలకతో అదమటుం (కో. 4, 6); 2. పర్యా. పలకపట్టు. నేతనేసేటప్పుడు పేకపోగులు సరిగా పడకపోతే పలకను గట్టిగా తట్టి సరిచెయ్యటం (కో. 32).

పలకతాడు ఉ. పల్క.తాడు. 1. పర్యా. చూ. పలకసూత్రం. చేతిమగ్గం పలకను వైనుంచి వేలాడ దియ్యటానికి పలకబుజానికి కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 6 (కో. 9, 24; తె. 4); 2. పర్యా. చూ. చెంపతాడు(3). చేతిమగ్గం పలకను, గుండును కలిపి విగించిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (తె. 4, 22); 3. చేతిమగ్గం పలకకు ఆధారంగా మగ్గం వైనుంచి వేలాడినంతా; దీనికి చివర చిలుక్కొయ్య కడ తారు. (కో. 33).

పలకతిప్ప (క్రి.) పర్యా. చూ. పలకవేయ(2). నేసిన బట్ట చుట్టటానికి, దోనె(పలక)తిప్పటం; నేతపని వాడు, తనవైపుకు తిప్పుకొంటాడు (కో. 2, 7; రా. 12, 14, 16, 24).

పలకదెబ్బకొట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. పలకకొట్టు. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో నాడె (పేకదారం కండె కలది) వేసిన తరవాత, పోగు దగ్గరబడేటట్లు, చేతివలకతో అదమటుం (కో. 8).

పలకదోనుగ ఉ. పలకదోనుగు; చూ. పలకదోనె (2) (కో. 36).

పలకదోనె 1. ఉ. పలకదోని; పర్యా. చూ. పలక గాడి(2). చేతిమగ్గం పలకకు పన్నెవైవైపు విగించటానికి చేసిన సందు. చూ. చిత్రం 109 చ. 2 (తె. 7, 8, 9, 12); 2. చూ. పలకదోనుగ. మగ్గం పిడ, నేతగుడ్డ చుట్టే ఒకరకం దోనె; సలుపలకలది; చూ. దోనె (కో. 15).

పలకనాలిక ఉ. పల్క.నాల్క; పర్యా. చూ. పలక నీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి విగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, దీనికి పై భాగంలో నగిషీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల, దీన్ని తొలిచి లోపల గజ్జెలు విగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (తె. 19).

పలక(నేత) పర్యా. పలక(12). సుమారు తెత్తెడు పొడుగు నేసిన బట్ట; దోనెకు చుట్టటానికి ఒక(పలక=) పజానికి సరిపడేది (కో. 24; రా. 4, 6, 13, 17, 24).

పలకపట్టు (క్రి.) పర్యా. పలకతట్టు(2). నేతనేసే టప్పుడు పేకపోగులు సరిగా పడకపోతే పలకను గట్టిగా తట్టి సరిచెయ్యటం (కో. 35).

పలకపట్టులాక నేతనేసేటప్పుడు, పలకను సరి చూసుకోటానికి కొలిచే లాక; దోనెకు, దండెకు మధ్య పెట్టి కొలుస్తారు (కో. 32).

పలకపట్టె ఉ. పలకపట్టి; పర్యా. చూ. మేరుపు పలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలుపువట్టెలకు వైన విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు

వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 15).

పలకపిడి మరమగ్గం పలకను పట్టుకోటానికి వీలుగా వైన బిగించిన చెక్క. చూ. చిత్రం 118.11 (రా. 14)

పలకపీట పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (తె. 6).

పలకపోత నేసిన గొంగడి మగ్గందోనుగ(పలక)కు చుట్టటం (తె. 9).

పలకబుజం 1. పర్యా. కణత, చెంప(3), చెవి(4), పలకగొంపం(1) పలకచెవి(2), పూజె, బుజం(1), మోపురం(1). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదీయ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 4 (కో. 22; 34; తె. 31); 2. పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదీముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం. 109 చ. 5 (కో. 33, 34, 36; తె. 2, 7; రా. 15, 17).

పలకదొడ్డు పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అదీముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 6).

పలకమగ్గం ఉ. పలకమొగ్గం; పర్యా. చూ. చేతిమగ్గం(1). పడుగులో పేకదారపుకండె బిగించిన నాడె చేత్తో వేస్తూ నేసేమగ్గం; చాలాకాలంనుంచి వాడుకలో ఉన్నది; అంచుల్లో వేరువేరు పోగులు చేత్తో తిప్పుతూ నేసేనేతకు పట్టునేతకు దిద్దెన్న నేతకు బాగా అనువైనది; దీంతో పని నిదానంగా జరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 109, 127 (తె. 3).

పలకమలుపు (క్రి.) ఉ. - మల్లు. గొంగడిమగ్గం దోనుగపలక తిప్పటం; పలక తిప్పినప్పుడు, ఒట్టదానికి చుట్టుకొంటుంది (తె. 20).

పలకరేకు పర్యా. చూ. రేకు(2). నేతనేసేటప్పుడు మరమగ్గం మేరుపుపలక సులువుగా ఆడటానికి బిగించిన ఇనుపరేకు; కొన్నిచోట్ల నట్టరుగుజ అడ్డవట్టెకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.5 (రా. 4 19).

పలక(ల)పూజ వినియోగ చరిత్రనాడు, నేతపని వాళ్ళు మగ్గం పలకలకు చేసేపూజ (తె. 1, 2; రా. 24)

పలకవేయు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. పలకకొట్టు. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో నాడె (=పేకదారం కండె కలది) వేసిన తరువాత, పోగు దగ్గరబడేట్టు చేతి పలకతో అడమటం (తె. 15); 2. ఉ. పలకేయు; చూ. కలపవేయు; పర్యా. కలప నింపు, దోనెతిప్పు, పలకచుట్టు, పలకతిప్పు. నేసిన ఒట్టచుట్టటానికి, దోనె (పలక) తిప్పటం; నేతపనివాడు, తన వైపుకు తిప్పుకొంటాడు. (కో. 2, 5, 6, 10; రా. 13, 22).

పలకనీల ఉ. పల్కనీల; పర్యా. చిట్టె(3), చెంపనీల, పలక(6), పలకచెవి(1), పలకనాలిక, బిరుచెక్క, బొమ్మ(8), నీల(6). చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి బిగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల దీన్ని పై భాగంలో నగిషీలుచెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల దీన్ని తొలిచి కెడ్డెలుతోపలి బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (కో. 1, 5-8, 10, 11, 14, 33, 34, 36, 37; తె. 2, 4, 5, 11, 13, 15, 18, 25, 29, 32; రా. 11, 13-17, 21, 23, 24).

పలకసూత్రం ఉ. పల్కసూత్రం; పర్యా. తాడు(11), పక్కతాడు. పలకగుడి(1), పలకతాడు(1). చేతిమగ్గం పలకను వైనుంచి వేలాడదీయ్యటానికి పలక బుజానికి కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 6 (తె. 2 3 5, 18, 20, 23-25, 29, 31, 32).

పలకొండి (<పాక + కొండి) పర్యా. చూ. కొండి(7). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదీయ్యటానికి, పలక సూత్రం చివరవేసిన వంకర ఊచ(ఇనుపది); కొన్నిచోట్ల దీన్ని మగ్గం వైతానుకు వేసి, పలకసూత్రం దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 త. 1 (తె. 18).

పలగగొట్టు (క్రి.) ఉ. పలగొట్టు. పలగగొట్టటం (తె. 22).

పలుగు పర్యా. చూ. గడ్డపార(1). ఊడైన నిలబెట్టి మోకుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 83 త. 1 (కో. 7, 11, 13, 15, 16; తె. 13).

పల్లకొట్టు (క్రి.) తివాసి నేసేటప్పుడు, పడుగులో దూర్చిన ఉన్ని దారాల్లో మిగిలిన పోగులు కత్తితో కొయ్యటం (తె. 17).

పల్ల పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంట ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధ(లు). చూ. చిత్రాలు 19 క. 3, 19 క. 4 (తె. 9).

పల్లం సరచేసే పడుగులో, కచ్చికి కచ్చికి మధ్య భాగం (కో. 32).

పల్లు (బహు. పండ్లు) నేతనేనీటప్పుడు, మరమగ్గం చట్రం సులువుగా ఆడటానికి నట్టరుగుంజకు విగించిన నీల; మెట్ట; ఇటువంటిని రెండుంటాయి; వీటినిద మేరువువలక మోపుతారు (తె. 31).

పల్లుచెక్రంతాడు పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గం మీద నేత(పడుగు)ను విరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు పెడకోలకు మధ్యగాకట్టి, మిడిగుటానికి మెలివేసి, రెండోవైపు చేతిగుంటానికి - కొన్ని చోట్ల, పళ్ళరెక్కానికి - కడతారు; నేత దగ్గరకు రావటానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి విగలాగు తారు. చూ. చిత్రం 127.16 (రా. 4).

పల్లెకట్టె ఉ. పల్లికట్టె, పల్లెకట్టె; పర్యా.జిట్ట(2), దోనెకడ్డి, దోనెచిల్ల, దోనుగకట్టె, దోనుగనాలిక, దోనుగనీల(1), నాలిక(2), నాలిద్ద, పడికట్టె పిరికిన కట్టె, దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి, దోనె(వలక) తిప్పేకర; కొన్నిచోట్ల ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనె బెజ్జంలో దూర్చి నేలకు అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 128 చ. 2 (తె. 2, 8, 7-9, 26; రా. 18, 24).

పల్లెంచు దై మను చుక్కలు వరసగాపెట్టి కింద రెండు గీరలు పడేట్లు సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 280 (తె. 24).

పల్లెంచుకనుము ఒకరకం అంచు (పల్లెంచు) పెట్టి సేసిన రవికెలు గుడ్డ (తె. 24).

పల్లెంచుబుగిడి దై మను చుక్కలు వరసగా పెట్టి కింద రెండు గీరలు, మొగ్గ (బుగిడి) పడేట్లు సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 280 (తె. 24).

పల్లెరుకాయంచు ఉ. పల్లె రగాయంచు. పల్లెరు కాయమాదిరి దీక్షెను వేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 207 (కో. 28; తె. 7, 30).

పల్లెరుకాయ(పేటి) ఉ. పల్లెరుగాయ(పేటి), పల్లెరుగాయ. అంచులో పల్లెరుకాయ ఆకారంలోసేసిన దీక్షెను; కొన్నిచోట్ల కమ్మల్లో సేస్తారు. చూ. చిత్రం 207 (కో. 16, 28, 33; తె. 2, 7, 30; రా. 12).

పల్లెరుగాయలచీర అ చుతో పల్లెరుగాయల రకం దీక్షెను సేసినచీర (కో. 33).

పవరుపేటు అంచులో పువ్వు, ఆకు, పడేట్లు సేసిన దీక్షెను (కో. 24).

పవకఉన్ని ఉ. పచ్చఉన్ని, పక్కఉన్ని. పచ్చలో ఎరుపువన్నె కలిసిన ఉన్ని (తె. 7, 9).

పవకగొర్రె ఉ. పక్క-పచ్చలో ఎరుపువన్నె కలి సిన తొచ్చుగల గొర్రె (తె. 8).

పవకడుగు బియ్యపు కడుగునీళ్ళు; ఇది పులవపెట్టి

గంజియ్యటానికి ఎరువుపెడతారు (తె. 17).

పనడం చూ. పచ్చడం (1) (తె. 33).

పనరుచీర ఆకుపచ్చ రంగు చీర (తె. 9, 21).

పనరురంగు ఉ. పనర్రంగు; పర్యా. పనరు(వన్నె).

5 ఆకుపచ్చరంగు (రా. 16, 23).

పనరు(వన్నె) ఉ. పనరు(వన్నె), పొనరువన్నె; పర్యా. పనరురంగు. ఆకుపచ్చ రంగు (తె. 9, 21, రా. 15, 17, 24).

పసరువేము (క్రి.) కోరాగుడ్డ (=గోధుమరంగుతో ఉండేది)ను తెలుపు యెయ్యటానికి, పేదనీళ్ళతో నాన బెట్టుటం; ఇలా నాలుగు రోజులు చేస్తారు (కో. 12).

పసిమి (పసుపు)పచ్చవన్నె (కో. 8, 8).

పసిరికె ?చొక (ఆకు) పచ్చరంగు; రామచిలక రెక్కరంగు (తె. 32).

15 పసుపు పర్యా. పచ్చ, పసుప్పచ్చ. పచ్చిపసుపురంగు; పసుపు(ముట్టి)కొమ్ముల పొడిరంగు(కో. 1, 3, 8, 19; రా. 4-8, 8, 24).

పసుపుకుంకంపీర లగ్ననిశ్చయ సమయంలో పెళ్ళికూతురికి పెట్టేచీర; చూ. స్రవధానంపీర (కో. 17; తె. 16).

20 పసుపుచాపు పెళ్ళికొడుకు లగ్నానికి కట్టుకొనే పంచెలజత (కో. 31).

పసుపుచీర పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర; పట్టుకమ్మి పెట్టి సేస్తారు(రా. 7).

25 పసుపుబట్ట(లు) ఉ. పసుబ్బట్టలు. పెళ్ళికూతురు, పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనే బట్ట(లు); తలంత్రాలగుడ్డ(లు) (కో. 19).

పసుపుముత్తచీర ఉ. పసుముత్తచీర. పెళ్ళి కూతురు కట్టుకొనే ఒకరకంపీర (కో. 18).

30 పసుపొల్ల పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరకం చిన్న చీర; మామూలుగం, పట్టుకమ్మి పెట్టి సేస్తారు తలంత్రాలచీర (కో. 33).

పసుప్పచ్చ (పసుపు + పచ్చ) 1. పర్యా. చూ. పసుపు(ముట్టి) కొమ్ముల పొడిరంగు; పచ్చిపసుపురంగు (తె. 1, 4); 2. బీరపువ్వురంగు (కో. 9).

35 పసుప్పచ్చచాపు దేవుళ్ళకు మొక్కుకొన్నప్పుడు పెట్టే పంచెలజత; పసుప్పచ్చది (కో. 20).

పసుప్పచ్చచీర దేవతలపేర్లు చెప్పిపెట్టే చీర; పసు ప్పచ్చ రంగుతో సేసింది (కో. 20).

40 పసుపొత్తుచాపు (పసుపు + పొత్తు-) పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనే పంచెలజత (కో. 21).

పసుపొత్తుచీర పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర (కో. 21).

పనుపొవ్వులు పెళ్ళికొడుకు, పెళ్ళికూతురు కట్టు
కొనే పనుపుటట్లులు (కో. 17).

పళ్ళుచెక్రం ఉ. పండ్లచెక్రం, పల్లచెక్రం. పల్లు
చెక్రం, పళ్ళునెక్రం. 1. పర్యా. ఆటచెక్రం. మరాను
తిరిగేటప్పుడు, బెండకాయచెక్రాన్ని తిప్పే మీది
చెక్రం, ఈ చెక్రం పళ్ళు బెండకాయచెక్రం గాడుల్లోకి
వస్తాయి; దీనికి సుమారు 28 పళ్ళు ఉంటాయి. చూ.
చిత్రం 50.8 (కో. 1, 2, 5, 10, 12-17, 20, 28
24, 26, 36; త.18); 2. పర్యా. చెక్రం (8), రోలరు
చెక్రం. నేతమోకు బిగించటానికి, ఒకరకం (పళ్ళు
చెక్రంకొయ్యి) చేతిగంటానికి కిందివైపు అమర్చిన ఇవ
చెక్రం. చూ. చిత్రం 122 ట. 1 (కో. 1, 2, 4, 7;
రా. 1, 5, 6, 15); 3. పర్యా. చూ. డాబిచెక్రం.
డాబి దిండుకు పక్కగా అమర్చిన చెక్రం; దీని పండ్లను,
కుక్క గుంజనప్పుడు దిండు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం
132 చ. 11 (కో. 23, 24, 36);

పళ్ళుచెక్రంకొయ్యి ఒకరకం చేతిగూటం; కింద పళ్ళు
చెక్రం బిగించింది. చూ. చిత్రం 122 ట. 3 (కో. 7).

పళ్ళుబంతి పర్యా. చూ. బెండకాయ (చెక్రం).
మరాను ఒగ్గలపట్టెను అడించటానికి వీలుగా అమర్చిన
పళ్ళుచెక్రం; బెండకాయ ఆకారంలో, పొడుగ్గా
ఉంటుంది; మరాను కట్టుబడితో పెద్దపళ్ళుచెక్రానికి
కింద అమర్చి ఉండి, మరాను తిరిగినప్పుడు, పెద్దపళ్ళు
చెక్రంతోబాటు తిరుగుతూ ఒగ్గలపట్టెను ముందుకు,
వెనక్కు ఆడిస్తుంది. చూ. చిత్రం 50.4 (కో. 36).

పాక చూ. పేక (2) (తె. 27, 28).

పాకగొట్టం చూ. పేకగొట్టం (తె. 27, 28).

పాకచెక్క ఉ. పాకనెక్క. పోకనెక్క; రూ.
పాగాచెక్క; పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసే
టప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి, నేతపని
వాడు కాలితో తొక్కి కొయ్యచెక్కలు; ఇటువంటివి
మామూలుగా రెండుంటాయి, కొన్నిచోట్ల అచ్చుకు
రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం
121 క. 1 (తె. 7-9, 16, 18, 19, 21-30, 32,
33; రా. 6, 7, 9, 19 ట).

పాకచెక్కగుడి ఉ. పాకచెక్కగుతి, పాకనెక్కగుది
పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావు
చెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.
చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 8, 23, 29, 32).

పాకచెక్కతాడు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను
గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 121 క. 4 (తె. 7, 9,
22, 24, 27).

పాకచెక్కతొక్కు (క్రి.) చూ. పావుచెక్కతొక్కు
(రా. 7).

పాకచెక్కలకొయ్యి ఉ. పాకచెక్కలగొయ్యి;
పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గగుంటలో,
పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్యి; మామూలుగా,
వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పావుచెక్కల
వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్ని చోట్ల, ఇటు
వంటివి గూటాలు, పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుం
టాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 26-28).

పాకచెక్కలకొల పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావు
చెక్కతొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర;
అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి
రెండు వైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ మధ్యలో పావు
చెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (తె. 27).

పాకచెక్కలగుంజ పర్యా. చూ. పావుచెక్కల
గూటం. మగ్గగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు
పాతిన కొయ్యి; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమ
దగ్గర) ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి
కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావు
చెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121
క. 2 (తె. 19).

పాకచెక్కలతాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు.
పావుచెక్కను, గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటు
వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 8
(తె. 28, 30).

పాకపై చూ. పే(క)కట్టె. (తె. 27, 28).

పాకోడు (-తొక్కు) ఉ. పాగోడు; పర్యా. చూ.
పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అని
పోగులు తెరవటానికి నేతపనివాడు, కాలితో తొక్కి
కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుం
టాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అద
నంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 18,
37; తె. 5, 11, 14, 15, 18, 31).

పాకోడుకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావు
చెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర;
అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి
రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావు
చెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 9,
27, 30, 37).

పాకోడుగుది పర్యా. చూ. పావతాడు. పూను
గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి

రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 37; తె. 18).

పాకోడుచిప్ప ఉ. పాకోడుచిప్ప; పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతపనివాడు, కాలితో తొక్కి కొయ్య చెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండుచొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1. (కో. 10).

పాకోడుచెక్క ఉ. పాకోళ్ళచెక్క, పాగోడుసెక్క; చూ. పావుకోడుచెక్క. (కో. 9, 14; తె. 10, 12, 13, 17, 20).

పాకోడుచెక్క(తాడు) పర్యా. చూ. మడిమ తాడు. పావుచెక్కను గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (తె. 11, 12, 14).

పాకోడుతోక్కు (క్రి.) చూ. పాంకోడుతోక్కు (రా. 14).

పాకోడుపలుపు ఉ. పాగోడుపలుపు; పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం. 121 క. 4 (తె. 18).

పాకోళ్ళకొయ్య ఉ. పాగోళ్ళకొయ్య; పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 14, 18).

పాకోళ్ళచువ్వ ఉ. సాగోళ్ళచువ్వ; పర్యా. చూ. కమ్మి (9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్య; పావు చెక్కలకు చేసిన చిల్లల్లో దూర్చి వక్కుగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 14).

పాగ ఉ. పాగా; పర్యా. చుట్టుకండువా, టువాలు, తలగుడ్డ, తలపాగ, తలరుమాలు, రుమాలు(1), వల్లె(1), పెల్లా. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసిన బట్ట; మామూలుగా అయిదు, కొన్నిచోట్ల 2½-3 గజాల పొడుగు. నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజం నించి, గజం వైపునకు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, అంచుతేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల, రంగులు గీరలు, గళ్ళు మొ. వి. పెట్టి నేస్తారు. (కో. 15, 18, 18, 19, 22, 23; తె. 15; రా. 23).

పాగచెక్కదారం ఉ. పాగసెక్కదారిం; పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ, పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 13).

పాగచిప్ప పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసే టప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతపని వాడు కాలితో తొక్కి కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల అచ్చుకు రెండుచొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 18).

పాగపిప్పకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావు చెక్కతోక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంతో పొడుగునూ అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళు కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 18).

పాగడ ఉ. (-అతుకు, -చాపు, -చుట్టు, -తీయ, -పాపు, -పెట్టు, -వేయ). ఉ. పాగడా, పాగడి, పాగడు. 1. పడుగులో కొంతభాగం; సరిచేసిన పడుగులో నేతకు అవసరమైనంత అచ్చతగా మిగిలింది; చిన్నపడుగు; దీన్ని తీసిపెట్టి, తక్కువపడ్డ పుడు కలుపుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల, అంచులు నెయ్యి టానికి వాడతారు (కో. 13-15, 18, 20, 25-33; 35, 37; తె. 11, 27, 28, 31, 32; రా. 8, 14, 24); 2. గంటితో తడిసిన పడుగునూలు (కో. 12, 17); 3. సరిచేసిన (తరవాత చుట్టిన) పడుగు (కో. 3, 7, 11, 16, 17, 20; తె. 22); 4. పర్యా. చూ. సరింటి (31). చుట్టచుట్టిన పడుగునూలు; మగ్గంమీద కొంత చావగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పురిబెట్టి చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పెడకోలకుచుట్టి ఉంచు తారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 జ. 2 (రా. 11, 14); 5. ఆనుకొయ్యలకు ఆనులుపడేట్టు చుట్టిన పట్టుదారం; పడుగు; నేతలో నిలుపుకు వాడతారు (తె. 5).

పాగడఅతుకు (క్రి) ఉ. పాగడిఅతుకు; పర్యా. చూ. అచ్చతుకు. బద్దెపోగులకు పడుగుపోగులు కలిపి వడిపెట్టుట (కో. 20; రా. 14).

పాగడగుంజ బంపశానా నేతరు వాడే పడుగు నూలు చుట్టు టానికి, గోడకు బిగించిన కొయ్య; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి (తె. 1).

పాగడజిల్ల సరిచేసిన చిన్ననూలు చుట్ట; ఈనూలు పోగులు పన్నెలో దూర్చి బెంతునెయ్యటానికి వాడ తారు (కో. 7).

పాగడపాపు (క్రి.) నేతలో నిలుపుకు వాడే పట్టు దారం పాయలు పాయలుగా విడదీయటం (తె. 12).

పాగడపోయ (క్రి.) పర్యా, చూ. ఆనుపోయ. ఆనుకొట్టుంలోకి పోగు తీసుకొని, ఆనుకొయ్యలకు చుట్టివచ్చేట్టు చెయ్యటం (రా. 14).

పాగడేయ (చ. పాగడవేయ; క్రి.) 1. సరచేసిన పడుగు చుట్టివెయ్యటం (కో. 2, 3, 6, 11); 2. నేతకు కావలసిన పడుగు తక్కువయినప్పుడు, కొంత మీగులు చూలు తెచ్చి కలపటం (కో. 28).

పాగసెల్లా ఉ. పాగచెల్లె. పెళ్ళికొడుకు తలకు చుట్టుకొనే బట్ట; సెల్లా (తె. 13).

పాగాచెక్క చూ. పాకచెక్క (రా. 13).

పాగాచెక్కలగూటం పర్యా. చూ. పాపుచెక్కల గూటం. మగ్గంగుంటలో, పాపుచెక్కల విగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు, మడిమ దగ్గర, ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పాపు చెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 13).

పాంకోడు(చెక్క) చూ. పాపుకోడు (చెక్క) (కో. 5, 7, 11).

పాంకోడుతోక్కు (క్రి.) రూ. పాకోడుతోక్కు; పర్యా. చూ. పాపుచెక్కతోక్కు. పడుగుపోగులు కొన్ని వైకి కొన్ని కిందకి వచ్చి అనిపోగులు విడబడటానికి పాపుచెక్కను కాలితో తొక్కటం (కో. 5).

పాంకోళ్ళమేకు పర్యా. చూ. పాపుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పాపుచెక్కల విగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్ని చోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు పాపుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 12).

పాచికలరు ఉ. పాచికల్రు; పర్యా. పాచి (రంగు) (1) పాకుడు (=నాచు) రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2; రా. 16).

పాచి(రంగు) ఉ. సాసిరంగు. 1. పాకుడు (=నాచు) రంగు; వచ్చిపెనరరంగు; సిల్కు ఆలిపు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2); వచ్చిమామిడికాయలో నలుపువన్నె; ఆలిపు. (కో. 9).

పాటిసూలు ఉ. పాట్నూలు. చేత్తో వడికిన సూలు (కో. 33, 37).

పాటిరాటి పర్యా. తొవరరాటి. ఒకరకం చిన్న రాటి; చూ. రాటి (కో. 31).

పాటుతిప్ప (క్రి.) అచ్చువళ్ళలో, పడుగుపోగులు

తగిలే భాగం (రేపు) పక్కకు జరపటం; అచ్చుకర్ర కొద్దిగా పక్కకు తిప్పి రేపులు జరుపుతారు; వడిపోగులు నలిగినప్పుడు రేపులు తిప్పుతారు (రా. 13).

పాట్నాకమ్మి ఉ. పాట్నకమ్మి; రూ. పాట్లాకమ్మి. ఒకటిరెండుచేళ్ళు వెడల్పు పట్టు. నాలుగయిదు, ఎడం ఎడంగా నేసిన చీరకమ్మి; కొన్నిచోట్ల, ఒక పెద్దపట్టు. ఒక చిన్నపట్టు వరదగా నేస్తారు; పట్టులోను పట్టుకు రెండువైపులా నన్నగీరలు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, కమ్మికి వడిపిసాలు వేరేరంగు పెట్టి అరగజం పొడుగు నేస్తారు; మధ్య నాలుగేసి పోగులతో గీరలు వడిట్టు నేస్తారు (కో. 5-8, 12, 14-16, 19, 23, 32; తె. 4; రా. 1).

పాట్నామైజారు ఒకరకం డిజైనులో నేసిన చీర చెంగు; దీనికి గజం పొడుగు వరకూ వేరే రంగునూలు పెట్టి నేస్తారు (కో. 35).

పాట్నా(లు) కమ్మిలో నేసిన పట్టు(లు) (కో. 7). పాట్లాకమ్మి చూ. పాట్నాకమ్మి (కో. 13; రా. 8). పాట్లాఅంచు ఆచువడుగులో కొంతవరకూ రంగు నూలు అతికి, వేకకు అదే రంగు పెట్టి నేసిన అంచు (కో. 2).

పాడిపేటగుండంచు జమిలిపోగులతో నేసిన ఒక రకం అంచు (రా. 1).

పాండి ?చేనేతపని చేసే పద్ధతాతిల పంచానికి మూల పురుషుడు (తె. 18).

పాత జముదానినేతలో, డిజైన్లు బుటాలు వెయ్యటానికివాడే రంగుదారాలు చుట్టిన చిన్నగుడ్డముక్క; కొన్నిచోట్ల, పుల్లిలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 113 చ. 1 (కో. 33).

పాతకాటు పసుపులో తెలుపువన్నె కలిపిన రంగు; తెలుపుచ్చ (తె. 19, 20, 22).

పాతికపుంజం ఉ. పాతికిపుంజం. పుంజంలో నాలుగో వంతు; 15 కొలుకుల (=30 పోగుల)దారం (కో. 24).

పాదు పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నాకిండా కట్టినకెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 91 క. 3 (కో. 34).

పాదుచెక్క పర్యా. చూ. పాపుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు రెరవటానికి, నేతపని వాడు కాలితో తొక్కి కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండుచొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (రా. 22).

పానతాడు మగ్గం చట్రం నిలుపులను బిగ్రుపెట్టిన లాపు దారం; బిగ్రుతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 8).

పాని ఉ. పానై; రూ. పాను; పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 17, 30, 31, 33).

పాను ఉ. పాన్; చూ. పాని (తె. 21, 25-29).

పానుపుపట్టె ఉ. పానప్పట్టె; పర్యా. అడితి. అడుగుగుండు(1), అడుగుపట్టె, అడుగుపీట(8), అడ్డ కమ్మి(8), అడ్డపట్టె(18), కమ్మి(11), కిందిపట్టె, కింది పలక, గాడిపట్టె, గుంటికర్ర, గుండు(8), గుండుపలక(2), గుండుబల్ల(1), చట్టం(9), చట్టాబల్ల, దండ్(1), నాడె సులోబు, పలకగుండు(2), పాని, పాన్కట్టె, పారు పాలం పాలం(2), బల్ల(5), బీముదండం, మగ్గుగుండు (2), మగ్గుచట్టం(2), మగ్గుబల్ల, మగ్గులైను, మొద్దు (8), రందా, రాస్తా(కమ్మి), రోడ్డుకమ్మి, రోడ్డుకర్ర, రోడ్డుబల్ల, రోలరుకమ్మి(1), లైనుబల్ల, సట్టరు(2), సట్టరుపాని సలాకి(4), సులోబు, సొరుగు(1). మర మగ్గంలో, పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరు గులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 12, 13, 19B).

పాన్కట్టె పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 9).

పాపు (క్రి.) 1. అడిలో చిలవలు వేరుచెయ్యటం (తె. 7, 9, 27); 2. పర్యా. చూ. పాయలుపాపు. పడుగుపోగులు పాయలు పాయలుగా విడదీయ్యటం (తె. 10).

పాపులుతీయు (క్రి.) పర్యా. చూ. పాయలుపాపు. పడుగుపోగులు పాయలు పాయలుగా విడదీయ్యటం (తె. 23).

పామ చూ. పావ(చిప్ప) (కో. 33).

పామతాడు చూ. పావతాడు (కో. 28).

పాముచెక్క చూ. పాపుచెక్క (రా. 10, 20).

పాము(లు) సుశ్చారాయిశుచీర పైట చెరుగులో కుట్టిన ఎరుపు నలుపు పోగు(లు). చూ. చిత్రం 271 (కో. 2).

పాయ ఉ. పాయి. 1. నూలుతెక్క: అడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (రా. 3, 15); 2. వడిపెట్టి చుట్టిన పట్టు పడుగు (తె. 12); 3. పర్యా. చూ. గుడి పాయ. అచ్చునర్భలో, అచ్చుకర్రకు గుడి కట్టినచోట

పాయగా చీలిన భాగం; దాంతోబాటు అచ్చతికిన పడు గులో పాయగా చీలిన భాగం; ఇటువంటివి, మామూలుగా నాలుగు పాయలుంటాయి; అచ్చుకట్టిన తరవాత, గుడిపాయలు బిర్రుగా ఉండటానికి అచ్చుకర్రమీద కొమ్ముతో రుద్దుతారు (కో. 28-25, 28, 34, 36, 37; రా. 3, 5, 12, 13, 19, 21); 4. (-చీడు, -పాపు) పర్యా. నీడు(10). పొట్టె(5). పడుగులో విడదీసిన కొంతభాగం; సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో చివరి భాగం పాయలు పాయలుగా విడదీస్తారు (కో. 13; తె. 5, 28); 5. (-చేయు, -పాపు) పర్యా. చూ. పొట్టె(7). పడుగు నూలులో పాయగా విడదీసిన పోగులు; అల్లుచేసే టప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడదీస్తారు. నేస్తారు. (కో. 10, 34; తె. 26; రా. 18); 6. (-తిప్ప) డెక్టేను నేతకోసం, రంగు అడ్డటానికి వాడే పడుగునూలు (తె. 10); 7. రెండున్నర పిడుల (పడుగు)నూలు; ఇటువంటివి రెండుపాయలు ఆసుపోస్తే నిలుపు ఇరవై మూరలు వస్తుంది (తె. 11, 12); 8. (-పట్టు) పర్యా. గురి(5), జిల్లి(2). పశుగుపాయ, పడుగుపొట్టె. సరి పాయ, సరిముట్టా(2). పడుగుపోగుల్లో కొంతభాగం; అచ్చతికేటప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడదీసి, ఒక్కొక్క పోగే అచ్చుపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (కో. 25-33, 35, 36); 9. (-పోయు) చిటికెపీట కొయ్యలకు తోడినపోగులు (తె. 11).

పాయకట్టు (-గుంజ) నూలు పాయ(ల)కు కట్టిన కట్టు; చిటికె అడ్డకంలో నూలు పాయలకు అక్కడక్కడ కట్టు కడతారు (తె. 11).

పాయమల ఉ. ?పాయెమల. ?అచ్చతికే అనిపోగుల్లో లాకలు దూర్చుకుండా చుట్టిన పడుగునూలు (తె. 28).

పాయలుకట్టు (క్రి.) అచ్చతికిన పడుగులో, గుడి పాయలను బట్టి చీలిన పడుగుపాయలకు దారాలు కట్టటం (కో. 26, 33).

పాయ(లు)పాపు (క్రి.) ఉ. పాయపాపు. పాయ(లు) శాపు; పర్యా. పాపు(2), పాపులుతీయు, పొట్టెలు శాపు. పడుగుపోగులు పాయలు పాయలుగా విడ దీయ్యటం (కో. 1, 10; తె. 21, 26).

పాయలువిప్ప (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు పడుగు పాయల పోగులు నెరపటం (కో. 13).

పారచిప్ప చూ. పాలచిప్ప (కో. 20).

పారచిప్పలకొయ్య పర్యా. చూ. పాపుచెక్కల గూటం. మగ్గుగుంటలో, పాపుచెక్కల విగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు;

కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 20).

పారదీయు (క్రి.) పర్యా. చాపు(2) అరుబయట, పడుగువరవటం; రెండు ఊడైలకు మధ్యగాని, ఒక ఊడైకు, సరిగుంజ(ల)కు మధ్యగానిచాపుతారు(కో.9ఎ)

పారిజాతమంచు పారిజాతం పువ్వు ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 162 (తె. 4, 14).

పారిజాతం(పూవు)పేటు ఉ. పారిజాతం పూవు పేటి, పారుజాతంపేటు. (అంచులో) పారిజాతం పువ్వులు, కొన్నిచోట్ల తీగలు, వరసగా నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 162 (కో. 14; తె. 2).

పారుచెక్క పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి, నేతవనివాడు కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండుచొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (రా. 12).

పారు(డు)కుంచె (-కుచ్చు, -చేయు) ఉ. పారుకుంచి, పారుకుంచె. పడుగుమీద ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు ఆవకుండా దువ్వే కుంచె; సరిచేసేటప్పుడు, మొదట కొంతసేపు ఇలా దువ్వుతారు (రా. 11, 18, 15-17).

పారుడులాక నేతపడుగులో, చివరివరకూ జరుగుతూ ఉండే లాక (రా. 19).

పారుపట్టె ఉ. పారపట్టి; పర్యా. చూ. మేరుపు పలక. మరమగ్గం చట్రంలో, నిలుపుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 2, 5.6).

పారుపాలం పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో వన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 6).

పార్పువ్వంచు ఒకరకం పువ్వు ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు (కో. 28).

పార్మిఅంచు జరిగిర. రెండు కొలుకుల రంగు దారం, మూడు కొలుకుల జరి, రెండు కొలుకుల రంగు దారం, రెండు కొలుకుల జరి, రెండు కొలుకుల రంగు దారం, వరసగా పెట్టి నేసిన అంచు (కో. 2).

పార్మిదేలు మూడు అకులు, తీగ వరసగా నేసిన డిత్తెను (తె. 21).

పార్వపుకాయ ఒకరకం, చిన్నముళ్ళకాయ; గొర్రెలు మేతకు తిరిగేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు, ఇవి బొచ్చులో ఇరుక్కొంటాయి (తె. 28).

పాలకవ్వు ?ఒకరకం నీలంరంగు; తెలుపు కలిసిన నలుపు (కో. 4).

పాలకపర ఒకరకం నలుపు; కందువన్నె; ఆనంద కలరు; నెమిలికన్నంచు నేతలో ఈవన్నెదారాలు పెట్టి నేస్తారు (రా. 18).

పాలకనరుగొర్రె తెలుపులో, కొంచెం రేతపచ్చ వన్నె కలిసిన బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 6).

పాలకాటుచీర తెలుపు ఒకవైపు, నలుపు మరొకవైపు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 18).

పాలగంజి చిక్కటి గేదెపాలు కలిపిన గంజి; కలం కారీ అద్దకంలో పనుపు, ఆకుపచ్చ మొ. రంగులు, బట్టమీద అద్దేప్పుడు కిందికి దిగకుండా ఉండటానికి, బట్టకు పాలగంజి పెడతారు (కో. 12).

పాలచాయ ఉ. పాలసాయ. ఒకరకం, రేత నలుపు రంగు (కో. 2).

పాలచిప్ప రూ. పారచిప్ప; పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అని పోగులు తెరవటానికి నేతవనివాడు, కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 19, 21).

పాలచిప్పకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 19).

పాలచెక్క ఉ. పాల్చెక్క; పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతవనివాడు, కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (రా. 1, 16, 17).

పాలచెక్కతోక్కు (క్రి.) పర్యా. చూ. పావుచెక్కతోక్కు. పడుగుపోగులు కొన్ని పైకి కొన్ని కిందికి వచ్చి అనిపోగులు విడబడటానికి పావుచెక్కను కాలితో తొక్కటం (రా. 1).

పాలచెక్కలగుటం పర్యా. పావుచెక్కలగుటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతికొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమి దగ్గర) ఉంటుంది;

పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్ని చోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 16).

పాలచెంగవి ఉ. పాలచెంగాయి. గులాబిరంగు మారిరి ఒకరకం పొడిరంగు (కో. 7).

పాలచేయు (క్రి.) పత్తి ఇవపమంచం మీద వేసి, చెత్తాచెదారం దుక్కుగొట్టి శుభ్రం చెయ్యటం (తె. 2).

పాలనచూసు (క్రి.) ఉ. పాలన్నాసు. పడుగుకు పెట్టే గంటి అనుకూలంగా ఉన్నది తేనిది చూడటం; ?పాళ్ళు చూడటం (కో. 7).

పాలపిట్ట(రంగు) ఉ. పాలపిట్టె. 1. సులోచన (పచ్చ)రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 14); 2. ఒక రకం నీలరంగు (కో. 15); 3. పాలపిట్ట రెక్కల మారిరి బూడిదరంగు (తె. 1. 2. 4-6, 9-14, 18-22, 26, 27); 4. తేవపచ్చరంగు (తె. 15, 17).

పాలం 1. పర్యా. చూ. రేకు(2). నేతనేసేటప్పుడు, మరమగ్గం మేరువుపలక సులువుగా ఆడటానికి బిగించిన ఇవరేకు; కొన్నిచోట్ల, నట్టరుగుజ అడ్డపట్టుకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.5 (రా. 6); 2. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సారుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 4).

పాలమంచం శేలుపట్టా రేకుతో అల్లిన మంచం; దీనిమీద పత్తివేసి బొంగుబరెలతో కొట్టి శుభ్రం చేస్తారు; చూ. పాలచేయు. చూ. చిత్రం 4.1 (తె. 2).

పాలరోజా ఉ. పాలారోజా, పాల్రోజా. ఒకరకం తేవ ఎరువు(రోజ్తే)రంగు (రా. 9. 15, 18).

పావకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 17, 22, 32-34).

పావకోటికర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 31).

పావగుడి పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 27, 30, 33).

పావ(చిప్ప) ఉ. పావా, పావసిప్ప; రూ. పామ.

పర్యా. చూ. పావుచెక్క. నేతనేసేటప్పుడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతవనివాడు కాలితో తొక్కి

5 **కొయ్యచెక్క;** ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 16-17, 22, 25-36).

పావచిప్పగుడి ఉ. పావసిప్పగుడి; పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 35).

పావచిప్పలకొయ్య పర్యా. చూ. పావుచెక్కల గూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 17).

పావచిప్పలగడెం ఉ. పావసిప్పలగడెం; పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల; మామూలుగా ఇవపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; (పావుచెక్కలకు చేసిన చిల్లుల్లో దూర్చి వక్క గూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 35).

పావతాడు రూ. పామతాడు; పర్యా. అచ్చుగుడి(3), అడ్డదారం(1), ఆమగర్రతాడు(1), ఆమగోలతాడు, ఆడగోలపలుపు, ఇరువుతాడు(1), గుడి(8), తానెకోడు తాడు, తొక్కుడు చెక్కతాడు, తొట్టుడు చెక్కదారం, తొక్కుడుతాడు, నిలువుగుడి, నిలువుతాడు(2), పాక చెక్కగుడి, పాకచెక్కతాడు, పాకోడుగుడి, పాకోడు పలుపు, పాగచెక్కదారం, పావగుడి, పావచిప్పగుడి; పావుచెక్కతాడు, పావుచెక్కదారం, పూనుగర్రతాడు (1), పూనుగర్రదారం, వాయితాడు(1). పూను గర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 25, 29, 32, 34).

పావమేకు పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు (మడిమ దగ్గర) ఉంటుంది పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్ని చోట్ల; ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 32).

పావలకర్ర పర్యా. చూ. కమ్మి(9). మగ్గంగుంటలో, పావుచెక్కల బిగింపుకు వేసిన అడ్డపుల్ల;

మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; పాపు చెక్కలకు చేసిన చిల్లల్లో దూర్చి, పక్కగూటాలకు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 1 (కో. 81).

పావ(ల)కొయ్య ఉ. పావాలకొయ్య; పర్యా. చూ. పాపుచెక్కల గూటం. మగ్గంగుంటలో, పాపుచెక్కల బిగింపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు (మడిమ దగ్గర) ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఇటువంటి గూటాలు, పాపుచెక్కలకు పక్కగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 28, 30, 33, 38).

పాపు 1. పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటి పై బద్దలను బిగించి, వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టినచిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల కర్రచిప్పగాని, రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది, రాటిమాలం మీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (తె. 2); **2.** పర్యా. కొలతగరిగె, కొలతకెడ్డు, కొల్లగిన్నె, రంగుపావు, సోళి. రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర: సుమారు అయిదు తులాలు వట్టేది; కొన్ని చోట్ల, దీన్ని పట్టుకోటానికి పొడుగాటి కాడ ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 282 క. 8, ప. 1 (తె. 20, 28; రా. 15, 17, 18, 22-24).

పాపుకోడు పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పాపుచెక్క తొక్కినవస్తువు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్ర తాళ్ళూ మధ్యలో పాపుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 9).

పాపుకోడు(చెక్క) రూ. పాకోడు చెక్క, పాంకోడు(చెక్క); పర్యా. చూ. పాపుచెక్క. నేతనేసేటవస్తువు, పడుగులో అనిపోగులు తెంపటానికి నేతపనివాడు, కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 2, 6, 15; తె. 4).

పాపుపట్టం ఉ. పాపునట్టం; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పాపుచెక్క తొక్కినవస్తువు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పాపుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 25).

పాపుచెక్క రూ. పాముచెక్క; పర్యా. ఆడుచెక్క, తొక్కుడుచెక్క, పాకచెక్క, పాకోడు, పాకోడు

చిప్ప, పాగచిప్ప, పొడుచెక్క, పొరుచెక్క. పాలచిప్ప, పాలచెక్క, పావ(చిప్ప), పాపుకోడు(చెక్క), బల్లచెక్క. నేతనేసేటవస్తువు, పడుగులో అనిపోగులు తెంపటానికి నేతపనివాడు కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 1, 2, 4, 7; తె. 1, 2, 6; రా. 2-5, 8, 11, 14, 15, 18, 23, 24).

పాపుచెక్కతాడు పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పాపుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 1, 2; తె. 2; రా. 3, 11).

పాపుచెక్కతొక్కు (క్రి.) రూ. పాకచెక్కతొక్కు; పర్యా. పాంకోడుతొక్కు, పాలచెక్కతొక్కు. పడుగు పోగులు కొన్ని పైకి కొన్ని కిందికి వచ్చి అనిపోగులు నిడబడటానికి పాపుచెక్కను కాలితో తొక్కటం (రా. 15).

పాపుచెక్కదారం పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పాపుచెక్కనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 2).

పాపుచెక్కలగూటం పర్యా. కిక్కిన, కొయ్య (10), గసిగి, గుంజ(7), గూటకొయ్య(2), గుంట గూటం, గుదులగూటం, గూటకొయ్య, గూటం(8), చిలుకొయ్య, చువ్వకొయ్య, తాడుకొయ్య(2), దొంగకొయ్య, పాకచెక్కలకొయ్య, పాకచెక్కల గుంజ, పాకోళ్ళకొయ్య, పాగాచెక్కలగూటం, పాంకోళ్ళమేకు, పారచిప్పలకొయ్య, పాలచెక్కల గూటం, పావచిప్పలకొయ్య, పావమేకు, పావ(ల) కొయ్య, మడిమకొయ్య, మిడిగూటం(1), మునిగూటం, మేకు(7), లగ్గాంకొయ్య, వెనకొయ్య, నప్పకొయ్య; మగ్గంగుంటలో, పాపుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా, వెనకవైపు (=మడిమదగ్గర) ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు, పాపుచెక్కలకు పక్కగా రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 1; తె. 1; రా. 18).

పాపుచెక్కలతాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు. పాపుచెక్కలను గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి, రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (తె. 1, 6, 21).

పాపురాయిరంగు ఒకరకం బూడిదరంగు(కో.18). పాపురాలంచు పాపురం ఆకారంలో డిశైన్లు పెట్టి నేసిన అంచు (రా. 1)

పాపీ పాపుకోడుకర; చూ. పాపుచెక్క (తె. 5).
పాస పోచ; నారపసె; వడుకుకట్టెకు కట్టిన
నార ఒక్కోపొచ తీసుకొని వడుకుతారు. చూ.
చిత్రం 299 (తె. 25).

పికాసి ఉ. పికాస్, పికాస, పికాసా, పికాసు;
పర్యా. గిరక(7), గుటికె, పిక్కర, పిట్ట, పూస(4),
బింగిరి, రీలుపూస, నట్టరుపికాసి. మరమగ్గం నాడెను.
ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి,
సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి అమర్చిన
కొయ్య; కొన్నిచోట్ల, మిషనుదారం చుట్టే కొయ్య
రీలు; ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు, రెండు సొరుగు
ల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 5, 7,
9, 11, 17-21, 28, 29, 31; రా. 24).

పికాసితాడు పర్యా. గిరకతాడు(3), గుటికెతాడు,
పికాసిదారం, పిక్కరదారం, బింగిరితాడు, బింగిరి
దారం. మగ్గంపికాసికి బొమ్మకూ కట్టిన దారం. చూ.
ఉడతతాడు(తె. 9, 20, 21, 28, 29, 31; రా. 24).

పికాసిదారం పర్యా. చూ. పికాసితాడు. మగ్గం
పికాసికి బొమ్మకూ కట్టినదారం. చూ. ఉడత
తాడు (రా. 24).

పికాసినలాక మరమగ్గం సొరుగులో, పికాసి
దారపురీలుకు దూర్చిన ఇనవపుల్ల; దీంతో పికాసి
సులువుగా ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 120 ట. 1 (తె. 29)

పిక్క పర్యా. జాలిబొడ్డె, పిక్కరు, పిక్కు, పూటీ,
పెగ్గు, బొడ్డె (5), పెట్టె. డాబీగొలుసు బద్దకు
బిగించిన కొయ్యముక్క; దీతై నునుబట్టి అవసరమై
నన్ని బిగిస్తారు; దిండును చుట్టి గొలుసు తిరిగినప్పుడు,
ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132
చ. 2 (కో. 10, 12).

పిక్కర (-ఆడు) పర్యా. చూ. పికాసి. మరమగ్గం
నాడెను, ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి
నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి
అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా మిషనుదారం
చుట్టే కొయ్యరీలు. ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు
రెండు సొరుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120
(రా. 14, 15).

పిక్కరదారం పర్యా. చూ. పికాసితాడు. మగ్గం
పికాసికి బొమ్మకూ కట్టిన దారం; చూ. ఉడతతాడు
(రా. 15).

పిక్కరవార పర్యా. గిలకవారు. మరమగ్గం
బొమ్మకూ పికాసి పిక్కరకి కట్టిన తోలుపట్టి; చూ.
ఉడతతాడు. (రా. 14).

పిక్కరు ఉ. పికరు, పిగరు; పర్యా. చూ. పిక్క.

డాబీగొలుసు బద్దకు బిగించిన కొయ్యముక్క. చూ.
చిత్రం 132 చ. 2. (కో. 23 24, 28, 38).

పిక్కలగంజి పర్యా. చూ. చింతపిక్కల గంజి;
చింతగింజలు పిండిగొట్టి, ఉడకపెట్టి తీసిన గంజి
(కో. 25-28, 31).

పిక్కు పర్యా. చూ. పిక్క. డాబీగొలుసు బద్దకు
బిగించిన కొయ్యముక్క. దిండును చుట్టి గొలుసు తిరిగి
నప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం
132 చ. 2 (కో. 33).

పిగిలికుచ్చెల ఎరుపు, పసుపు, తెలుపు రంగు
పోగులు కలిపేటట్లు చేసిన అంచు (కో. 34).

పిగిలికుచ్చెలపీర అంచుతో ఎరుపు, పసుపు,
తెలుపు రంగులు వచ్చేట్లు చేసిన ఒకరకం చీర (కో. 34)

పింకు (< Pink) తురాయిపువ్వురంగు; ఉల్లిగడ్డ
రంగు; ఒకరకం ఎరుపు. చూ. చిత్రం 288 (తె. 28, 24,
25, 31).

పింగానిపూస పర్యా. చూ. పూస (6). మర
నాడెలో, కండెపోగు బయటకు రావటానికి బెజ్జం
చేసి బిగించిన గాజుపూస; కొన్నిచోట్ల పోగు దూరే
నందు (=బెజ్జం); దీంట్లోంచి పోగు సాపుగా వస్తుంది;
మామూలుగా, ఒకటి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల 2-4
ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 131 త. 1 (కో. 8).

పిచ్చె నూలుతెక్క: లడితో పదోవంతు (రా. 11)

పిఛాడితాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు. పాపు
చెక్కను, గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 3 (తె. 2).

పింజు (క్రి.) 1. దూది విడిచినటుం (తె. 2).

2. పర్యా. చూ. పెక్కు(1). కమానుతో దూది
పింజెపింజెలుగా విచ్చుకొనేటట్లు చెయ్యటం (కో. 15);

3. పర్యా. పింజుడుజేయు. చేత్తో ఉన్ని పిసికి విడ
దియ్యటం (తె. 7).

పింజుడుజేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. పింజు (3).
చేత్తో ఉన్ని పిసికి విడదియ్యటం (తె. 20).

పింజుడున్ని (పింజుడు + ఉన్ని) ఒకరకం ఉన్ని
(? చేత్తో విడదీసేది); పరువాక పున్నమికి కత్తిరించేది;
వేసంగి ఉన్ని (తె. 7).

పింజె (- పెట్టు, -తీయు) పకేటప్పుడు విచ్చుకొని
అవతలపడ్డ దూది (కో. 14, 15, 33, 34, 38).

పింజెన్ చూ. పింజెర (1) (తె. 27, 29, 30).

పింజెనజేయు పర్యా. చూ. పకు(2). ఉన్ని పింజె
పింజెలుగా విచ్చుకొనేటట్లు వేరుచెయ్యటం; గూటంతో
గాని, చేత్తోగాని పకుబద్దపరం విడిలిస్తూ పకుతారు
(తె. 22).

పింజెర ఉ. పింజెర, పింజెరం, పింజెరి, పెంజెర.

1. రూ. పింజెన్; పర్యా. చూ. కమాను(1). దూది పకే కొయ్య పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 9 (తె. 2, 8; రా. 16-18, 24); 2. చేతిఅడ్డకానికి వాడే రంగు తొట్టిలో అమర్చిన బద్దల తడిక; దీని మీద చిన్నగోనె గుడ్డ (కొన్నిచోట్ల, గొంగడి) పరిచి రంగుపోస్తారు; ఎక్కువయిన రంగు పింజెరగుండా కిందికి దిగుతుంది (కో. 8, 7, 12, 26); 3. పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిజైన్లు నెయ్యటానికి, మరమగ్గం పై న అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 132 (తె. 5, 6, 9, 10, 18, 25, 29, 31, 32; రా. 18, 23, 24);

పింజెరఅడ్డ ఉ. పింజెరడ్డ; పర్యా. చూ. దిండు(7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యదిండు; కొన్ని చోట్ల పింజెరదిండుకు బొడిపెలు, తొల్లపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్ని చోట్ల, దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్రంగాని, రేకు పళ్ళచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 క. 1 (తె. 18, 22).

పింజెరకర్ర పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసు పిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (తె. 10).

పింజెరకోల పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసుపిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (తె. 29).

పింజెరగడ్డ పర్యా. చూ. దిండు (7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించినకొయ్యదిండు; బొట్టపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్రంగాని, రేకు పళ్ళచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 క. 1 (తె. 8).

పింజెరగుర్రాలు ? డాబీకోలను లేపే కర్రలు; చూ. డాబీ. చూ. చిత్రం 182 క (తె. 29).

పింజెరజాలి ఉ. పెంజెరజాలి; పర్యా. చూ. వడి (6). పేటుదారాలు చివర కట్టిన పురిదారం; మామూలుగా, మైనం పూసింది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపక్షిగ; దీనికి మధ్య, వెజ్జించేసిన చిన్న (ఇనప) బిళ్ళ ఉంటుంది; డాబీకోలు పైకిలేచినప్పుడు ఇవి అంచుపోగులను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 12 (తె. 25).

పింజెరడిజైనంచు ఆకులు, పువ్వులు, బొమ్మలు

మొ.వి డిజైనులో పడేట్లు సేసిన అంచు; మగ్గానికి డాబీ (పింజెర) అమర్చి నేస్తారు(తె. 25).

పింజెరతాడు 1. పర్యా. బిసితాడు. కమాను (=దూది పకే కొయ్య పనిముట్టు) వేలాడదీసిన తాడు. చూ. చిత్రం 9. 11 (తె. 2); 2. పర్యా. చూ. పేటుదారం. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిజైనుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10(తె. 4).

పింజెరనేత పర్యా. చూ. డాబీనేత. మగ్గానికి డాబీ అమర్చి, బట్ట అంచున డిజైన్లు పడేటట్లు సేసిన నేత (రా. 18).

పింజెరబద్ద పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచట్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద(లు); పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసు పిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (తె. 18).

పింజెరవాళ్ళు ఉ. పింజెరోళ్ళు; పర్యా. దూదే కులవాళ్ళు. దూది పకే సాయేబులు (రా. 15, 18, 22, 28).

పింజెరసింగర్ ? డాబీ (=పింజెర) మగ్గం పేటు దారాలను కింది అంచుల్లోకి వేలాడదీయటానికి అమర్చిన సాధనం; దీని ఉంగరాల్లోకి దారాలు దూర్చి ఉంటారు (తె. 32).

పింజె(ర)నూత్రం ఉ. పింజెరనూత్రం; పర్యా. చూ. పేటుదారం. నేతలో డిజైన్లు పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండు పాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం డిజైనుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (తె. 18, 20, 25, 31).

పిటికీబద్ద పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). తాడు కట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి, తాడుతోకమాను వేలాడకట్టి దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (కో. 11).

పేటుకోలచెక్రం పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం. ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులు చేసినప్పుడు, పడుగు నేలకు తగులకుండా పెడకోలచెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 25).

పిట్ట పర్యా. చూ. పికాసి. మరమగ్గం నాడెను, ఒక సొరుగులో నుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా, మిషనుదారం చుట్టే

కొయ్యగీలు; ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు రెండు సారుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 12) పట్టకము (పడు) నేతలో పోగు తెగినప్పుడు వచ్చిన చిన్న వెలితి. చూ. జాడిపడు (కో. 84).

పట్టు పర్యా. చూ. దిమ్మ(5). కాబీ దిండుకు చేసిన బొడిసె(లు); దిండు తిరిగినప్పుడు, ఇవి కోలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 క. 2 (కో. 8).

పట్టుకోలకర్ర రూ. పెటకలకర్ర; పర్యా. పెడ కోల(1). అచ్చుకట్టే జంత్రించిన చివరి పుల్లలకు కాడుతో కొలికివేసి విగించిన కర్ర; దీనికి రెండువైపులా గురులు కట్టి, అచ్చుకర్రలకు తగిలిస్తారు (కో. 83).

పిడకచ్చి (క) (< పిడక + కచ్చి) పిడకలు కాల్చగా వచ్చిన నుసి; అచ్చుతికేటప్పుడు వేళ్ళు గరుకుగా ఉండటానికి బూడిద అద్దుకొంటారు (కో. 81, 82)

పిడచ (-అర్దు, -కొట్టు, -తట్టు, -తడుపు) ఉ. పిడన, పిడిసి, పిడిసి, పిడిసె, పిడ్డె. 1. పర్యా. అర్దు పిడచ, గంజిగుడ్డ(1), గంజిపిడచ(1). గంజిబద్దె, గుడ్డ పిడచ, పిడచగుడ్డ, పిడచబట్ట, బట్టపిడచ, సరిగోక, సరిపిడచ. పడుగు తడవటానికి, గంజిలో ముంచినగుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజికాని, అంబలికాని పట్టిస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు ఆరుబడునుతో ఉన్నపడుగు మీద, దీంతో గంజి చిలకరిస్తారు. చూ. చిత్రం. 74. 2 (కో. 1-11, 18-19, 21, 22, 27, 30, 31, 34, 36; తె. 1-7, 9-38; రా. 1-4, 6-8, 10, 12, 13, 18, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. అంబలిపిడచ(2). గొంగడినేతలో పడుగు తడవటానికి అంబలిలో ముంచిన (గొంగడి) గుడ్డ. చూ. చిత్రం 315 క. 20 (తె. 3, 11, 28-28); 3. పర్యా. గంజిపిడచ(2). నేతనేసేటప్పుడు, బట్టముందుభాగం(=వాయి) విరు నెక్కటానికి గంజి-కొన్నిచోట్ల అంబలి-పూసే గుడ్డ. చూ. చిత్రం 142.1 (కో. 14; తె. 1, 2, 9, 10, 21, 24, 29, 31-33).

పిడచగుడ్డ పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు తడవటానికి, గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల బద్దె పేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజికాని, అంబలికాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74. 2 (రా. 7, 20).

పిడచబట్ట పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు తడవటానికి గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజికాని, అంబలికాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74. 2 (రా. 11, 16).

పిడి ఉ. పిడె. 1. పర్యా. చూ. చెయ్యి(1). పట్టి రాట్నం తిప్పటానికి కుడివైపు నిలుపుకొయ్యకు విగించిన పిడి. చూ. చిత్రం 1. 7. కో. 1, 5, 8; తె. 4); 2. పర్యా. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరును తిప్పే (కొయ్య) పిడి. చూ. చిత్రం 15. 9 (కో. 1, 2, 7, 8; రా. 3, 16); 3. నూలుతెక్క : (క) రెండు లడిల నూలు (కో. 5, 11, 12, 17; తె. 11; రా. 1, 24); (చ) లడిలో ఏడోవంతునూలు (తె. 2); (ట) లడిలో సగంనూలు (తె. 11); 4. పర్యా. చూ. లడి. పట్టెలో ఉండే నూలుకట్ట: ఏ నెంబరు నూలో, అన్ని లడిలు ఒక్కొక్క పట్టెలో ఉంటాయి; లడిబరువు = పదిపాన్లు (కో. 11, 12, 16-23, 25, 26, 28-30; తె. 27; రా. 17); 5. పట్టుదారం తెక్క : నాలుగు తులాల బరువు తూగేది; దీని బరువు 4-20

తులాల వరకూ ఉంటుంది (తె. 5); 6. పర్యా. చూ. చెయ్యి(3). డచ్చారాట్నం ఇరును తిప్పే పిడి; ఇది కుడివైపున ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 11 (రా. 10); 7. పర్యా. చూ. కుంచెపిడి. పడుగు దుప్పే కుంచె పట్టుకోటానికి విగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 76 క. 1 (కో. 1-13, 15, 16, 18-24, 26-37; తె. 1, 3-5, 7, 8, 10-18, 21, 22, 25, 26, 28-33; రా. 11, 13, 15-18, 23, 24); 8. పర్యా. చూ. కుచ్చు. మరమగ్గంలో ఒక సారుగు లోనుంచి మరొక సారుగులోకి నాడెను నెట్టటానికి, చేత్తో తాళ్ళను గుండేది; మామూలుగా గుడ్డపేలికలు-కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలికలు-కలిపి కట్టింది; కొన్ని చోట్ల, దారపురీలు (=కొయ్యగిరి) కడతారు. చూ. చిత్రం 118. 21 (కో. 7, 8, 21; తె. 17, 33); 9. పర్యా. చిత్ర(8), పట్టెగూటం. నేతమోకును చుట్టే పళ్ళచెక్రం తిప్పటానికి చేతిగూటానికి విగించిన పుల్ల; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 122 ట. 4 (కో. 1).

పిడికర్ర 1. పర్యా. చూ. గూటం(1). దూది ఏకేటప్పుడు కమాను సరం కొట్టే(కొయ్య)బడితె. చూ. చిత్రం 9. 13 (కో. 16); 2. చూ. ఏడుపుకర్ర. (కో. 33).

పిడికిలి(గూటం) ఉ. పిడిలి గూటం; పర్యా. గూటం(10). ఉన్ని ఏకేటప్పుడు, సరంకొట్టే కొయ్య పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 309 చ. 1 (తె. 6, 7, 9).

పిడిగోలుకర్ర చూ. పెడకోలకర్ర (కో. 15).

పిడిపలక పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్య, ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు, పడు

గులో పేకపోగు వేసి దీంతో అడుముతారు; చూ. పలక కొట్టు. చూ. చిత్రం 109.5 (రా. 7).

పిడిబొండ కుంచెపిడికి చేసిన చిల్లి; దీంట్లో దారం దూర్చి కడతారు. చూ. చిత్రం 77 క (కో. 37).

పిడిసూత్రం ఉ. పిడిసూత్రం; పర్యా. చూ. కుచ్చు తాడు. మరమగ్గంలో, నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చు కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (తె. 33).

పిడుముకర్ర ఉ. పిడుసుకర్ర; చూ. పిడుపుకర్ర. (కో. 33).

పిడుపుకర్ర రూ. పిడికర్ర, పిడుముకర్ర; పర్యా. కోలకట్టె, దుల్లకోల, పట్టి(3), బాసుకర్ర, రూలు (కర్ర), లాటికర్ర. రంగు అద్దిన నూలులడిలు గుంజకు తగిలించి పిండే కర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిల్లో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు తిరగేస్తారు; కొన్ని చోట్ల, రంగునీళ్ళలో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (కో. 28).

పిన్ను 1. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరానుమీద పడుగు తోడేటప్పుడు, అనులు పడేట్టు పోగును జరపటానికి, ఒక కొయ్యపట్టెకు బిగించిన రేకుముక్క; మూడు మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని బెజ్జంలోనుంచి తీసిన పోగు మరానుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాను తిరిగి నప్పుడు కీలు ఆడుకూ కొయ్యపట్టె జరిగి, దానికి బిగించిన ఈ రేకుముక్క పోగునుగూడా జరుపుతుంది, ఇలా జరగటంలో పడుగులో అని నడుతుంది; ఇటు వంటివి, పట్టెపొడుగునా వరసగా-కొన్నిచోట్ల, 40- ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (కో. 36; రా. 2); 2. పర్యా. చూ. పూస(7). పేటుదారానికి చివర కట్టిన పురదారం (=వడి)లో, అంచుపోగు దూర్చేసందు; సన్నబెజ్జం; కొన్నిచోట్ల బెజ్జం చేసిన చిన్న ఇనపబిళ్ళ; దీన్ని వడితో బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 14 (రా. 2).

పిన్నుబద్ద పర్యా. చూ. ఒగులపట్టె. మరాను కట్టు బడిలో, పడుగుపోగులు దూర్చే, బెజ్జాలుగల రేక ముక్క(పిన్ను)లు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 36).

పిన్నె నూలుపోగులతెక్క : ?మూడు పోగులదారం (తె. 21).

పిన్నెడు (విణ.) నూలుపోగులతెక్క : మూడు కొలుకులదారం (తె. 25).

పిందెలపేటు పర్యా.మామిడిపిందెలపేటు. అంచులో మామిడి పిందెల వరసలో నేసిన డిక్రెను. చూ. చిత్రం 208 (రా. 8).

పిరపీట ఉ. పిరపేట; పర్యా. చూ. పిర్రపట్టు.

మగ్గంముందు, నేతపనివాడు కూర్చోనే చోటు. చూ. చిత్రం 108.3 (రా. 24).

పిరికం పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చువడు లో బిర్రుపెట్టే కొయ్యబెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరచాత, దీంతో వడిదారాలు ఏర్పడతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా ఘేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 14).

పిరికి పర్యా. దాక(పీట)(1), పెంక(2), ఉన్ని వడికేటప్పుడు, కదురు తిప్పే బోకికి ఆధారంగా పెట్టిన మట్టు; కుండమూతితో ఉన్న భాగం; దీన్ని బోర్లించి, వైస బోకి పెడతారు. చూ. చిత్రం 308.4 (తె. 22).

పిరికినకట్టె ఉ. పిరికినికట్టె, పిరికినికట్టె, పిరికిన కట్టె; పర్యా. చూ. పల్లెకట్టె. దోనెకు నేతబట్ట చుట్టటానికి దోనె(పలక)తిప్పే కర్ర; కొన్నిచోట్ల ఇనపకడ్డి; కుడివైపు దోనె బెజ్జంలో దూర్చి నేలకు ఆనుస్తారు. చూ. చిత్రం. 123 చ. 2 (తె. 21, 25, 27).

పిర్రగుంట రూ. పిర్రగుంత; పర్యా. చూ. పిర్ర పట్టు. మగ్గంముందు, నేతపనివాడు కూర్చోనే చోటు; మామూలుగా పల్లంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల మెరక; మామూలుగా, గోనెపట్టా పరుచుకొని కూర్చోంటారు. చూ. చిత్రం 108.3 (రా. 15).

పిర్రగుంత ఉ. పింగుంత; చూ. పిర్రగుంట (కో. 2; రా. 4, 11).

పిర్రపట్టు ఉ. పిర్రట్ట, పిరిపట్ట, పిర్రెపట్ట, 1. చూ. పిర్రపట్టు (కో. 22; తె. 21; రా. 1, 2, 16-18); 2. నేతపనివాడు కూర్చోటానికి, మగ్గం ముందు వేసు కొన్న గోనె (జనపనార) గుడ్డ; పట్టా (రా. 18, 23).

పిర్రపట్టు ఉ. పిర్రెపట్టు; రూ. పిర్రపట్ట(1), పిర్ర పట్టె; పర్యా. పిరపీట, పిర్రగుంట, పీటకట్టు, మగ్గంగడ్డె. మగ్గంముందు, నేతపనివాడు కూర్చోనేచోటు; మామూలుగా, పల్లంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల మెరక; మామూలుగా గోనెపట్టా పరుచుకొని కూర్చోంటారు. చూ. చిత్రం 108.3 (కో. 15, 27, 28, 30, 31; రా. 1, 2, 6-10, 12, 20, 22).

పిర్రపట్టె ఉ. పరపట్టె, పిరపట్టె, పిర్రపట్టి; చూ. పిర్రపట్టు (తె. 1, 9; రా. 5, 14, 19, 24).

పిర్రపట్టెగోనె పర్యా. పిర్రపట్ట(2). నేతపనివాడు కూర్చోటానికి, మగ్గంముందు వేసుకొన్న గోనె(జనప నార)గుడ్డ; పట్టా. చూ. చిత్రం 108.3 (తె. 1).

పిలకచెవి ఒకరకం రాత్తుంటొమ్మ (=మొగం బల్ల)కు బిగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి;

పీటి మధ్య పగల బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం (కో. 84).

పిలక(లు) కొన్నిచోట్ల రాట్నం కట్టుబడిలో బొమ్మకు మారుగా బిగించిన రెండు కొయ్యముక్కలు. (కో. 84).

పిల్ల పర్యా. పీలిక(1). నూలుకొలత: లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు; "పిల్ల అంటే జందెం లెక్క ఉంటుంది" (తె. 4, 5).

పిల్లకొయ్య పర్యా. చూ. అనికొయ్య. ఆసుపోనే టప్పడు, పడుగులో అనులు (మెలికలు) పడటానికి కచ్చిపీటకు బిగించిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 45 క. 6 (కో. 33, 34).

పిల్లచెరగు (-నేయు) ఉ. పిల్ల నెరుగు. కమ్మికి ముందు మొదట నేసిన చెరగు భాగం. చూ. చిత్రం 272.5 (కో. 4).

పిల్లదోనె పర్యా. చూ. ఎదురుదోనె. మగ్గం చివర పడుగునూలు చుట్టే కొయ్యదూలం; రోకలిమోదిరిది; కొన్నిచోట్ల నలుపలకలది; మలగర్రకు బదులు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 110.1 (రా. 6).

పిల్లబద్దె బట్టలో మొదట నేసిన బద్దె; దీంట్లో చువ్వ దూర్చి దోనెగాడిలో బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 144.3 (రా. 18).

పిల్లిఅడుగు(లు) ఉ. పిల్లెడుగులు. పిల్లి పాదం గుర్తుల మోదిరి నేతడితైను (కో. 9ఎ).

పిల్లికళ్ళపీర ఒకరకం డిత్తైనులో నేసిన చీర (తె. 15).

పిల్లోట(లు) కొన్నిచోట్ల, పూర్వపు రాట్నాలకు, తోలుముక్కలకు మారుగా అమర్చిన తాటినార ముక్కలు; రాట్నంబొమ్మకు చెవులుగా అమర్చేవారు. చూ. చెవి (తె. 11).

పిసుకుదురంగు మాలులడిలకు రంగు వెయ్యటానికి చన్నిళ్ళలోవేసి పిసికే రంగు; మామూలుగా రెండుమూడు సార్లు పిసుకుతారు; ఈ రంగు అట్టే కాలం నిలబడదు (కో. 9, 8).

పిసర(తాడు) పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 11, 17, 21-24, 26, 27, 31).

పిసరతిప్ప (క్రి.) అచ్చుకర్రపై న బిగించిన పుల్ల (=పిసరపుల్ల)కు వడిదారంతో ముడివెయ్యటం. చూ. పిసరపుల్ల (కో. 27).

పిసరపుల్ల పర్యా. చూ. కదురు(6). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుబిళ్ళకు చేర్చి వడిదారం చుట్టే పుల్ల;

మామూలుగా కట్టెపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇవవి; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం, అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 23, 27).

పిసి పర్యా. చూ. వాండ. పడుగులో, పడుగేరు కర్రకు ఉన్నపోగులు; సరిచేసేటప్పుడు, పీటిని కర్రతో తిప్పి, వాండకుంచె (=అలుకుంచె)తో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 80.1 (రా. 18).

పిసిపాత ఉ. పిసిపాత. చేతినాడె గాడిలో, పుల్ల కింద పెట్టిన బట్టముక్క; పోగు బిరుగా రావటానికి పెడతారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 1, 5 (కో. 33, 34, 36, 37).

పిసిరికాయ దసలిపురుగు, దారంతో తనచుట్టూ అల్లుకొన్న గూడు; లింగం మోదిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 289 (తె. 7).

పిళ్ళారిచవితి పర్యా. చూ. వినాయకచవితి. భాద్ర పదశుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గంసామానులన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి, పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు. (రా. 1, 2, 8).

పికదాన రూ. పికదానం; పర్యా. పికదొన్నె. నేతనేసేటప్పుడు, నేతపనివాడు కాల్చిన చుట్ట, బిడి వగైరా(పీక)లు వేసే మట్టిపాత్ర; ash tray; దీన్ని మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (కో. 31).

పికదానం చూ. పికదాన (కో. 25, 27).

పికదొన్నె పర్యా. పికదాన. నేతనేసేటప్పుడు, నేత పనివాడు కాల్చిన చుట్ట, బిడి వగైరా (పీక)లు వేసే మట్టిపాత్ర; ash tray; దీన్ని మగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు (కో. 28).

పికుడు(ఉ)న్ని గొర్రె చెర్మానికి నున్నంపూసి పీకిన బొచ్చు; తివాసినేతకు అంత మంచిది కాదు (కో. 16).

పిగ్రిన్ ఒకరకం పచ్చరంగు; pea green. చూ. చిత్రం 288 (కో. 3; రా. 8).

పీట ఉ. పీటె. 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట(1). పత్తి రాట్నం కిందిపీట. చూ. చిత్రం 1. 2 (కో. 10; తె.5, 12); 2. రూ. పీటకం(1); పర్యా. అడుగుపీట(1). ఆడుగుబల్ల, అడ్డ(2); అడ్డకమ్మి(2), అడ్డకొయ్య(2), అడ్డపత్తె(2), అడ్డపీట(2), అడ్డబల్ల(2), గుంజలపీట(1) దండెబల్ల(1), దిమ్మ(2), దూపిరి(1), పత్తె(1), పలకపీట, బల్ల(1), వారువత్తె(2), మట్టుబల్ల(2), మొద్దు(1). రాట్నంనిలుపులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 1, 3-7, 10, 23, 25, 26; తె. 8-12, 14, 17-30, 32, 33; రా. 9, 10, 15, 19); 3. నారవడికేటప్పుడు, కూర్చోటానికి వేసుకొన్న మొద్దు

(తె. 25); 4. పర్యా. చూ. దాకపీట(2). ఉన్నివడికే
టప్పుడు (అడవాళ్ళు) కూర్చోటానికి వేసుకొనే పీట.
చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 3, 6, 7, 9, 20, 25-28);
5. పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంతుకు నూలు చుట్టే
టప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ.
చిత్రం 28 (తె. 21); 6. పర్యా. చూ. దూపిరి(3).
రాటి తిరగటానికి, రాటిమాలానికి ఆధారంగా ఉన్న
కొయ్యమొడ్డు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 81 క. 1.
38 (తె. 19, 20, 22, 23, 32); 7. పర్యా. చూ.
అడ్డకట్టె(4). అడ్డగుమ్మి కిందిపీట; దీనికి నిలువులు బిగి
స్తారు. చూ. చిత్రం 34.1 (కో. 2); 8. రూ. పీటకం
(2); పర్యా. అడ్డ(4), అడ్డకమ్మి(3), అడ్డపట్టె(6),
అడ్డపీట(4), గుంజలపీట(3), దండెబల్ల, పట్టె(3).
డబ్బారాట్నం నిలువులు బిగించిన కిందిపీట. చూ. చిత్రం
41 క. 1 (కో. 2, 3, 26, 26; తె. 10); 9. పర్యా. చూ.
కండెలపీట, కండెలు చుట్టే మనిషి కూర్చోటానికి,
రాట్నం దగ్గర వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రం 58 క. చ
(కో. 27, 32, 35, 35); 10. పర్యా. చూ. ఊడై
దండె. ఊడై పైవైపున బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ.
చిత్రం 83 క. 3 (తె. 4); 11. చిటికెపీటకు ఆధారంగా
ఉన్న కిందికొయ్య; చిన్నది. చూ. చిత్రం 285.3
(తె. 11); 12. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య
(=ఆనుకు బిగించిన నిలువుపుల్లల)కు ఆధారంగా ఉండే
అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు,
కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క.1-8
(తె. 5, 9, 11, 19, 22-26, 29, 30, 32, 33);
13. పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు
చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన
కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.చిత్రం
118.16 (రా. 9).

పీటకట్టు పర్యా. చూ. పర్రకట్టు. మగ్గంముందు
నేతపనివాడు కూర్చోనే చోటు. చూ. చిత్రం 108.3
(కో. 1).

పీటకట్టె 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2).
రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి
రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 19);
2. పర్యా. చూ. ఆనుజంగ. ఆనుపీటలు బిగించిన
పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ
ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 19).

పీటకం 1. చూ. పీట(2). (కో. 28); 2. చూ.
పీట(8) (కో. 28).

పీటకోడు పర్యా. చూ. ఆరికెతుండు. గంజిపెట్టు
టానికి చుట్టవ నగుగు వేసుకొనే కొయ్య; ఇటువంటివి

రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 75 (కో. 3).

పీటగాల పర్యా. చూ. చీరె. రాట్నం 'బొమ్మ'లో
వడిదారం తిరగటానికి చెక్కిన గాడి. చూ. చిత్రం
15.11 (తె. 24).

పీటనిలువు పర్యా. చూ. నిలువు(3). రాటికి
ఆధారంగా పాతిన నిలువుకొయ్య; ఒకటిగాని, రెండు
గాని ఇలాటివి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 81 ప. 1
(తె. 22).

పీటబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నం
పీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలువుకొయ్య;
చాలాచోట్ల దీన్ని వినియోగదీబొమ్మ ఆకారంలో
చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 9).

పీటరేకు డాబీదిండు ఇనపచువ్వను బిగించిన రేకు;
చూ. డాబీ (తె. 22, 23).

పీతాంబరం 1. జరి ఎక్కువపెట్టి నేసిన ఒకరకం
బట్ట (రా.14); 2. బంగారం రంగు (కో.2; తె.12,21).
పీవ రంగునీళ్ళుకాచే గుండ్రటి ఇనపడబాబు; పెద్దది.
చూ. చిత్రం 282 క. 3 (తె. 5).

పీవతోగరు పర్యా. పీపారంగు. ఒకరకం ఎరుపు
(తోగరు) రంగు; అలిజరిన్; సుమారు ఏడై ఏళ్ళకు
పూర్వం, జర్మనీనించి పీపాల్లో వస్తూండేదట (తె. 4, 15).

పీపారంగు ఉ. పీవ-; పర్యా. పీవతోగరు. ఒకరకం
ఎరుపు(తోగరు)రంగు; అలిజరిన్; సుమారు ఏడై ఏళ్ళకు
పూర్వం, జర్మనీనించి పీపాల్లో వస్తూండేదట (తె. 3,
8, 11; రా. 16, 23).

పీలిక ఉ. పిలికె, పీలికె, బిలికి. నూలుతెక్క :
1. పర్యా. పిల్ల. లడిలో డెబ్బయ్యోవంతునూలు (కో.
16, 23, 24); 2. 786 పోగులనూలు (కో. 33, 34);
3. 7860 పోగుల నూలు (కో. 35).

పీలికాయీ పనుపుచ్చపన్నె; తివాసీ నేతపనివాళ్ళ
వాడుక (కో. 16).

పుచ్చురంగు మడ్డిచెక్కతో తయారుచేసిన ఎరుపు
రంగు (కో. 8).

పుచ్చు(లు) విదేశంనుంచి దిగుమతి అయిన ఒకరకం
ఎరుపు రంగు(లు); పూర్వం వాడుకలో ఉండేవి (కో.10).
పుచ్చె వేకదారంకండె అమర్చే నాడెకొన; దీనికి
రేకుపొన్ను బిగిస్తారు (తె. 12).

పుంజకట్టు నూలుతెక్క : లడిలో డెబ్బయ్యోవంతు
నూలు (కో. 19).

పుంజం ఉ. పుంజొం. నూలుతెక్క : 1. లడిలో
డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (కో. 1, 7; తె. 7, 34, 32,
33); 2. లడిలో నూరోవంతు నూలు (తె. 28);
3. అరవై కొలుకుల (=నూటాకరవై పోగుల) దారం

(కో. 1-25, 27, 30, 33, 34; తె. 8-5, 10-17, 23, 25, 26, 33; రా. 1, 4-7, 9-17, 19-24; 4. అరవై పోగుల నట్టుదారం (తె. 12, 17); 5. నలభై గూళ్ళ ఉన్నిదారం (తె. 2, 20, 22, 23); 6. అరవై గూళ్ళ ఉన్నిదారం (తె. 25).

పుంజాలకర్ర ఆరుబయట చాపిన పడుగుతో, సరి గుంజవైపు ఎక్కించిన పడుగేరుకర్ర (కో. 98).

పుటగ్గోరంచు ఉ. పుటగోరంచు. ఒకరకం చిన్న గోరంచు; చీరలకు నేస్తారు (కో. 27, 28).

పుటాణిగడి పాతిక అంగుళం వెడల్పున నమచకు రంగా నేసినగడి (కో. 7).

పుటానీఅంచు ఉ. పుటాని-. అంచునేతకు వేరే దారాలు నులిపి నేసిన ఒకరం అంచు; కుప్పడం మాదిరిది; వేలెడంత కొమ్ముల మాదిరి డిక్రెన్లు పడతాయి (తె. 31).

పుటానీ(చీర) ఉ. పుటాని-. అంచులమధ్య రంగు పోగులు నాలుగు కొలుకులు. నల్లపోగులు నాలుగు కొలుకులు పెట్టి నేసిన చీర; కొన్నిచోట్ల, నలుపు, ఇటూలి రంగు పోగులు ముందు రెండేసి, తరవాత 3, 2 పోగులు చొప్పున పెట్టి నేస్తారు కొలికి=2 పోగులు. (రా. 17, 24).

పుటానీవల్లె ఉ. పుటానొల్లె. పచ్చ, కపిల వన్నెలు కలిపి నేసిన చిన్నచీర (తె. 32).

పుట్టలమ్మచీర తెలుపుతో బొటనవేలెడు వెడల్పు ఎడంలో రెండేసి కొలుకులు ఎర్రపోగులు పడెట్టు నేసిన చీర (తె. 15).

పుట్టుగొంగడి పాతగొంగడి; బీరపుపండుగకు - బీరపు, కామరతి, అక్కమాంకాలి, బయన్నల-లింగాలు బీర్లవాళ్ళకు తెలవకుండా ఈ గొంగడిలో దాచి ఏట్లో ముంచి వస్తారు (తె. 20).

పుట్టుధోతి ఉ. -ధోతి; పర్యా. పుట్టుపంచె(1). చిన్నవాళ్ళు (మగవాళ్ళు) కట్టుకొనేపంచె (తె. 23, 24)

పుట్టుపంచె 1. పర్యా. పంచె(1), పుట్టుధోతి. చిన్న వాళ్ళు (మగవాళ్ళు) కట్టుకొనే పంచె (తె. 25); 2. చిన్నవాళ్ళు, అడవిల్లలు కట్టుకొనే చీర (కో. 36).

పుట్టొలై కన్నెపిల్లలు మొదటిసారి కట్టుకొనే చీర (తె. 19, 22-25, 29, 32, 33).

పుంటిజనుము గోగునార; తాళ్ళు వేసేటానికి వాడతారు (తె. 25).

పుత్రపత్తిగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 17, 18, 20-22).

పుత్రపత్తి(గడి)చీర ఉ.పుత్రరసత్తి-, పుత్రరసత్తి-. పిల్లలు లేనివాళ్ళు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం నేత

చీర; కొన్నిచోట్ల, అంచుకు ఎరుపు పెట్టి తెలుపు, నలుపు వన్నెల్లో గళ్ళుపడెట్టు నేస్తారు; ఇది కట్టుకొంటే, సంతానప్రాప్తి కలుగుతుందట(కో. 17, 18, 20-22).

పునహాకమ్మి ఉ. పున్హాకమ్మి; చూ. పూనాకమ్మి (కో. 2, 6, 7, 13, 14; తె. 13; రా. 1, 3).

పునా నూలుపోగులెక్క : ఎనిమిది పోగులదారం (కో. 23).

పునానపత్తి రెండోకాపుతో పండించే తెల్లపత్తి (కో. 16).

పుప్పె పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడెమొన అరిపోకుండా బిగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (రా. 22).

పురి (బహు. పుర్లు, పుల్లు) ఉ. పురి. 1. పర్యా. కదురుదారం, కన్నెతాడు, తాడు(2), దారం (1), పురితాడు, పురిదారం(1), వడి(1), వడితాడు(1), వడి

దారం(1), పడుకుసుదారం. రాట్నం ఆకులతాడును, కదురును కలిపి గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 6, 9; తె. 2, 4, 5, 7-22, 25, 26, 29, 31-33; రా. 19, 21, 23);

2. పట్టుదారం వడికే పెర్లరాట్నం చెక్రంమీదినించి కదురు మీదికి తిరిగే గట్టిదారం; ఇటువంటివి కదురుకొకటి చొప్పున ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 29.3 చ. 5 (తె. 5, 12); 3. (-పెట్టు) పర్యా. కరి, వడి(3), సుగి. దారపు

పోగు మెలిదిరగగా వచ్చిన గట్టిదనం (రా. 15, 24); 4. పర్యా. కుంచెపురి. కుంచెకట్టుబడిలో, ఒకరకం గడ్డి వేళ్ళతో, పొడుగు బ్రష్టు మారిగా కట్టిన కుచ్చు; అడవిగడ్డి, కాసెగడ్డి, కలపపుల్ల, చీపురుపుల్ల మొ.వాటి

వేళ్ళతో పురకడితారు; సరిచేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు చిక్కులుపడకుండా దీంతో దువ్వుతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 10 (కో. 1-20, 22-24, 27-34, 36, 37; తె. 4, 5, 7, 10-18, 20-23, 25, 31-33; రా. 11, 13, 15-18, 29).

పురి(కొన) జనపనారదారం; మందంగా ఉంటుంది; గోనెపట్టా, కుక్కిగుడ్డలు, మంచంగుడ్డలు మొ.వి నెయ్యిటానికి, సంచులు కుట్టటానికి వాడతారు (కో. 13-15).

పురికోల పర్యా. చూ. రిందికోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో చివరిఅని పడ్డ భాగం; కోల్లల (కో. 24).

పురితాడు పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకుల తాడును, కదురును కలిపిగట్టే దారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (తె. 2, 10, 18).

పురితిప్పు (క్రి.) పర్యా. కరిపెట్టు, నులిపెట్టు. వడి పెట్టెటం; మెలిపెట్టెటం; అచ్చతికేటప్పుడు, బద్దెపోగుకు

పడుగుపోగు కలిపి వడిపెడతారు. (రా. 3).

పురి(దారం) 1. పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకులతాడును, కడురును కలిపే గట్టిదారం. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 6; తె. 2 25, 29, 31-33; రా. 21, 28); **2.** పర్యా. చూ. వడిదారం(2). డబ్బా రాట్నం చెక్రాన్నీ గంటాన్నీ కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (రా. 19, 28); **3.** పర్యా. చూ. వడిదారం(3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల, మిషనురీలు(=దారపుబండి)దారం కడతారు. మొదట, అచ్చువిళ్ళకు చుట్టి, తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు. (కో. 20); **4.** పర్యా. చూ. బిరుతాడు(2). మర మగ్గం నిలుపుపట్టెను. మేరుపుపలకకు బిగించి, సన్న పుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరుపుపలకను పైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిడ్డిపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (రా. 13).

పురి(నూలు) 1. పర్యా. కరినూలు, చుక్కడు నూలు, సురనూలు. రెండు(రంగు)పోగులు కలిపి పురి పెట్టిన నూలు; గట్టినూలు (కో. 11-15; తె. 19, రా. 19); **2.** సవారు నేతకు వాడే గట్టినూలు; వడి పెట్టింది (కో. 12).

పురిపట్టు రెండు, మూడు పోగులు కలిపి వడిపెట్టిన పట్టు; Art-silk; అంచుల్లో డిక్లేన్లు నెయ్యటానికి వాడతారు (కో. 7, 26).

పురిపుల్ల పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరుపుపలక తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 13).

పురిబద్ద పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెకట్టుబడితో, పురిబిగింపుకురెండువక్కలావేసి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల, అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (తె. 28).

పురిబల్ల పర్యా. బిరుచిట్టె(2). పంచె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందివి. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (కో. 37).

పురిబెట్టు (క్రి.) ఉ. -పెట్టు. 1. పర్యా. చూ. పురేయు. సరిచేసిన పడుగు మెలిదిప్పటం (కో. 2); **2.** నారపోగు వడిపెట్టుటం; నేలలో రెండు గుంజలు పాతి, వాటిమధ్య బండిచెక్రం నిలబెడతారు; చెక్రానికి చుట్టూ చేసిన గాడితో పురితాడువేసి, ఎదురుగా పాతిన మరరెండు గుంజలకు ఇనపచువ్వ (=కడురు) తగలించి, పురి రెండోవైపు దానికి తగలించి, చెక్రం తిప్పుతూ నార పురిపెడతారు; లంబాడివాళ్ళు ఈ పని చేస్తారు (కో. 14).

పురిరాట్నం 1. జమిలిపోగులు పురిపెట్టే రాట్నం; పడుకుమరాట్నం మాదిరి ఉంటుంది; Doubling charka (తె. 28); **2.** సవారునేతకు వాడే నేకదారం కండెలు చుట్టే రాట్నం (కో. 12).

పురిరేషన్ రెండు, మూడు పోగులు కలిపి వడి పెట్టిన పట్టు (కో. 15).

పురివేళ్ళు కుంచెపురికివాడే ఒకరకం గడ్డివేళ్ళు; చూ. పురి (తె. 1).

పురులపోయు (క్రి.) ఉ. పుల్లు- ? సరిచేసి చుట్టిన ఉన్నిపడుగు(=వతం) అచ్చుగోలకు నెయ్యటం (తె. 27).

పురేయు (క్రి.) పర్యా. కంపెట్టు, పురిపెట్టు(1) సరిచేసిన పడుగు మెలిదిప్పటం (కో. 3; రా. 24).

పులి ఊరపెట్టిన గంజినిళ్ళు; ఉన్నిపడుగుకు పెట్టే చింతఅంబలి కాచటానికి, ఈ నీళ్ళతో ఎవరుపెడతారు (తె. 33).

పులిగంజి పులవపెట్టిన గంజి; దింట్లో నూలుపిళ్ళు తడుపుతారు (కో. 18).

పులిగోరు(లు) గొల్లవాళ్ళు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర(లు); అంచుల మధ్య తొగరురంగు, అంచుల్లో బీర పుష్పరంగు వచ్చేట్టు కుప్పడవట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంచుల మధ్య తెలుపు, అంచుల్లో ఎరుపురంగుపెట్టి పులిపంజా మాదిరి డిక్లేన్లు వచ్చేట్టు నేస్తారు (తె. 13).

పులుకోలకట్టె చూ. పూనుకోలకట్టె (రా. 11).

పులుసురంగు ? మొదట అద్దే రంగు; దింట్లో రంగుకు తగినంత కాన్సిక్ సోడా వేసి వేణ్ణిళ్ళతో నేస్తారు (తె. 20).

పుల్ల 1. పర్యా. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారపడి ఉన్న ఇరును; మామూలుగా ఇన పది; కొన్నిచోట్ల, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, రాటి కట్టుబడితోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2. (తె. 21, 31; రా. 24); **2.** పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 5-7, 9, 35, 36; తె. 4, 5, 13, 14; రా. 18); **3.** అడ్డనమ్మికి రెండువైపులా కట్టిన పుల్ల(లు). చూ. చిత్రం 32.3 (కో. 2, 4); **4.** పర్యా. చూ. ఆనుకొయ్య(3). ఆనుపీలకు దిగగొట్టిన కొయ్యపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టి వచ్చేట్టు ఆనుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8 (కో. 1, 8-10, 13-15, 18, 19, 22, 24; తె. 16; రా. 8, 18, 20); **5.** పర్యా. చూ. ఊచ(3). కండెనూలుచుట్టే జొన్నదంటుముక్క; కొన్నిచోట్ల, కంకిపుల్ల, కాకిరెల్లు, కొయ్య, ఇనుము, మొ. వాటితో

చేసిన ఊచలు వాడతారు. మరమగ్గం నాడెలో, మామూలుగా కొయ్యకొరలుగాని, ఇనప ఊచలు గాని అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51.1 (రా. 13); 6. పర్యా. చూ. కదురు (8). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుబిళ్ళకు చేర్చి, వడిదారం చుట్టే పుల్ల; మామూలుగా, కట్టేపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం. 92 క. 1 (తె. 4, 5); 7. పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల (2). అచ్చుతిట్టప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు అధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడు గట్టి మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 20); 8. పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరుపువలక బిగించి. తాడు వడి పెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 115. 7 (కో. 8, 5-10, 28, 24; 95; రా. 1, 7, 8, 12-14, 16, 17, 28, 24); 9. పర్యా. చూ. చిల్ల(7). మగ్గంచుప్పుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా, చట్రం నిలుపుపట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 115. 8 (కో. 1, 3, 5, 7; రా. 2, 4, 8, 13); 10. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో బద్దెచుప్ప బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 1-3. 6-9; తె. 1, 11; రా. 5, 11-13, 16, 20, 24);

పుల్లఉన్ని ఉ. పుల్లన్న కొంచెం ఎర్రగా ఉండే గొర్రెబొచ్చు; నలుపు, తెలుపు వన్నెలకు మధ్యరకంగా ఉండే ఉన్ని (తె. 7, 20; రా. 22).

పుల్లగొంగడి ఎరుపులో తెలుపుచాయ కలిసిన ఉన్నితో నేసిన గొంగడి; గోనెబస్తా రంగులో ఉండేది (తె. 11, 20, 28).

పుల్లగొర్రె కొంచెం ఎరుపురంగు (=ఎరుపు మీద తెలుపు) బొచ్చుగల గొర్రె. (తె. 7, 20, 28-28).

పుల్లదారం పర్యా. అచ్చునూత్రం(2). అచ్చును వైనుచి వేలాడదీసి పొడుగుదారం; దీనికి కొన్నిచోట్ల, కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (రా. 18).

పుల్లంపేటబార్డు నలుపు, తెలుపు రంగుల దారాలు ఒక్కొక్క కొలికి చొప్పున ముందు రెండు వరసలుపెట్టి, తరవాత నాలుగేసి కొలుకులు పెట్టి నేసిన అంచు(రా. 28).

పుల్లలగూడు పర్యా. చూ. తడక(2). డాబీకివైన బిగించిన ఇనపఊచల చట్రం; డాబీకోలలు వక్కలకు

జరక్కుండా నిలుపుతుంది; రెండు ఊచల సందులోకి ఒకకోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (రా. 24).

పుల్లలదారం పర్యా. చూ. పేటదారం. నేతలో డిత్తెన్లు వడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి అంచువడుగులోకి వేలాడదీసినదారం; డిత్తెనుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (రా. 24).

పుల్లిరును ఉ. పిల్లిరును, పుల్లవిరును; పర్యా. గిరక (8), తిరుగుడు(2), తిరుగుడుకట్టె(8), తిరుగుడు కర్ర, రూలు(1) రూలుగుండు, రోలరు(1), వాయి రోలరు, మాత్రపుగుండు(1). మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు కలిపించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి చిన్నివి రెండుంటాయి; నేతనేతేటప్పుడు, అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 1, 2, 4; రా. 1, 4, 5, 7).

పుల్లిరునుకొయ్య పుల్లిరును వేలాడదియ్యటానికి ఆధారంగా ఇంటి కప్పుకుగాని, గోలమీదగాని అమర్చిన నన్నరూలం (రా. 4).

పుల్లిరునుచెవి పర్యా. చూ. చెవుకట్టు. పుల్లిరును నిలవటానికి పై పట్టికి బిగించిన చెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2 (రా. 6).

పుల్లిరునుతాడు పర్యా. గిరకతాడు(4), తిరుగుడు కట్టెతాడు, తిరుగుడుకట్టెదారం, తిరుగుడుకర్రతాడు, తిరుగుడుకర్రదారం, రూలరుతాడు. పుల్లిరునుకు వేసిన అచ్చునూత్రం; వాయితాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 5 (కో. 2; రా. 5).

పుల్లు కుంచెపురికి వాడే చీపురుమొక్కపేళ్ళు; చూ. పురి (కో. 35).

పుల్లూచ (పుల్ల + ఊచ) ఉ. పుల్లూన. ఆసుపోనే టప్పుడు పోగు సాపుగా రావటానికి కుంటిపుల్లకు బిగించిన చీపురుపుల్ల; ఇటువంటివి మూడుంటాయి. చూ. చిత్రం 49.4 (కో. 34).

పువ్వంచు ఉ. పూవంచు; పర్యా. పువ్వంపేటంచు. పువ్వు ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు; చేమంతి, నిస్సాణి, దారకాను, మార్గకమలం, మొ.వి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 173 (కో. 20, 21; తె. 8, 25).

పువ్వంచుకండువా ఉ.- కండావు; పర్యా. పూల కండువా. అంచుల్లో పువ్వుల నమూనాలు పడేట్లు నేసిన కండువా; గొల్లవాళ్ళు వైన కప్పుకొంటారు. (తె. 18).

పువ్వులచీర చూ. పూలచీర (తె. 12).

పుష్పంపేటంచు పర్యా. పుష్పంచు. పుష్ప ఆకారంలో డిశై నునేసిన అంచు; చేమంతి, మిరప, నిప్పాణి, దారకాను, సూర్యకమలం మొ.వి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (కో. 28).

పుష్పంపేటు ఉ.- ప్లేటు; పర్యా. పూ(పు)పేటు. పుష్పమాదిరి నేతడిశై ను. చూ. చిత్రం 179 (కో. 20, 21, 28).

పుష్పంపేటు ఒకపువ్వు, రెండు ఆకులు, రెండు కాయలు పడేట్టు నేసిన డిశై ను (తె. 21).

పుష్పలత(వీర) నేతలో తిగెటూ పడేట్టు నేసిన వీర(కో. 38).

పుష్పలతబటా పువ్వుతీగ నేసిన డిశై ను (కో. 34) పుస్తకాయ ఒకరకంచెట్టు(కాయ); రుచి వగరుగా ఉంటుంది; పట్టుదారానికి వేసే కిరమంసి (చూ.) రంగు తయారీకి వనికవచ్చేది; కాయ. రోట్లో రుబ్బి ఉడికిస్తారు (రా. 14).

పూజారిమడి ఉ. పూజేరి-. దప్పటి మాదిరిగా నేసిన ఒకరకం పంచె; ఇరవై వెంబరు నూలుతోనేస్తారు; నన్నటి అంచు పెడతారు (కో. 1).

పూజై పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతిమగ్గం వేలాడదీయ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల, దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండుభాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకనూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (కో. 2).

పూటీ రూ. కూటి; పర్యా. చూ. పిక్క. డాబీ గొలుసుబద్దకు బిగించిన కొయ్యముక్క; డిశై నునుబట్టి అవసరమైనన్ని బిగిస్తారు; దిండును చుట్టి గొలుసు తిరిగివచ్చును. ఇవి కొలలను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 2 (తె. 10, 32).

పూటీలపింజెరం పర్యా. చూ. గొలుసుపింజెర. ఒకరకం డాబీ; నన్నబద్దల గొలుసు, దిండుకు తగిలించింది. చూ. చిత్రం 132 త (తె. 25).

పూటీలబద్ద 1. డాబీకొలలను నడపటానికి అమర్చిన కొయ్యబద్ద; చూ. కుక్క. చూ. చిత్రం 131 చ. 7 (తె. 24); 2. పర్యా. చూ. గొలుసుబద్ద. డాబీ గొలుసుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి కొయ్య పిక్కలు బిగిస్తారు; ఇవి దిండునుచుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 తె. 2 (తె. 32)

పూటు 1. పర్యా. చూ. ఆకు(1). రాట్నం ఇరుసు మీద తిగగటానికి చెక్కిన మాదిరిగా అమర్చిన సాపు చెక్క; ఇలాంటివి, మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం. 15.4 (తె. 32); 2. (< foot) పడుగు

చివరిభాగం కొలత; డిశై నునేతకోసం, రంగు అద్దే పడుగుకు చివర గుర్తులు పెడతారు (తె. 10).

పూయరంగు ఒట్ట నిగానింపుకోసం వేసిన రంగు (తె. 12).

పూత 1. (-వేయు). పర్యా. చూ. అలుకు. సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బాగా బిరుసెక్కటానికి పైన చిలికిన గంజి; గంజిపడచ ఒకచేత్తో పట్టుకొని రెండోచేత్తో, దాని మీద అలుక్కుంచెత్తో దువ్వికే పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు (రా. 19బి); 2. రెండోసారి గంజిపెట్టి (సరిచేసిన) పడుగు (రా. 7, 8); 3. పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మం నాడె మొన అరిగిపోకుండా బిగించిన ఇనపమాన్ను; కొన్నిచోట్ల, ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (రా. 21); 4. పువ్వుమాదిరి డిశై ను. చూ. చిత్రం 179 (కో. 2).

పూతఅలుకు (-వేయు) పర్యా. చూ. అలుకు(2). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు బాగా బిరుసెక్కటానికి పైన చిలికినగంజి; గంజిపడచ ఒకచేత్తో పట్టుకొని రెండోచేత్తో, దానిమీద అలుక్కుంచెత్తో దువ్వికే పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు (రా. 2).

పూతకమ్మి పువ్వుల డిశై ను నేసిన కమ్మి; బుటాల కమ్మి (కో. 2).

పూతకొయ్య పర్యా. చూ. ఆరికెటుంచు. గంజిపెట్టటానికి, చుట్టిన పడుగు వేసుకొనే కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; దేవాంగుల వాడుక. చూ. చిత్రం 75 (కో. 7).

పూతతడుపు (క్రి.) ఉ. పూర్ణడుపు; పర్యా. చూ. పడుగుతడుపు(1). గుడ్డపడచతో, పడుగుకు గంజి పట్టించటం; పోగు బిరుసెక్కటానికి గంజి పట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, అంబలి పెడతారు (కో. 7, 21).

పూతతాడు ?సరిచెయ్యటానికి చాపిన ఉన్ని పడుగును సరిగూటానికి బిగించిన తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (అరితాడు, సురితాడు) (తె. 8).

పూతపిండు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, సరిచేసిన పడుగును చేత్తో పిడవటం; దేవాంగుల వాడుక (కో. 7).

పూతపీట పర్యా. సరిపీట. సరిచెయ్యటానికి చాపిన ఉన్ని పడుగును బిరుసెక్కటానికి తగిలించిన కొయ్య (బిళ్ళ). చూ. చిత్రం 814.10 (తె. 8)

పూదాడు ఉ. పూతాడు; పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చవడుల్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో, అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చతికేటప్పుడు, పోగులవరక చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్ద

లతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 7; రా. 24).

పూదారం పర్యా. అనిదారం, ఉరుబద్దెదారం, కర్రదారం, తల్లితాడు, దసి, దసిదారం, దసిపోము, పూదాడు, పెడదసి, బదిగుడుదారం, బద్దెదారం(2), బద్దెపోగు(2), బద్దెలతాడు, బదిరిదారం, బెఱిదారం (2), నులుపుతాడు, నులుపుదారం. అచ్చువపట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతోటపప్పుడు, పోగులవరస పెడరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, సన్న బద్దెలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 3, 5, 7, 8, 10, 11, 15, 33, 34, 36; తె. 14, 20, 21, 23-25, 28).

పూదారంచివ్వ ఉ. -సివ; చూ. పూదారంచువ్వ (కో. 33, 34, 36).

పూదారంచువ్వ ఉ. -నువ్వ; రూ. పూదారంచివ్వ. అచ్చుపోగుల్లో అనివెంబడి పోగులుచెదరకుండా దూర్చిన సన్న తెత్తం. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 3).

పూనకోలు మగ్గంమీద, అచ్చుగుడులు తగిలించటానికి ఆధారంగా, వైనుంచి వేలాడదీసిన ఎముకగొట్టం; అచ్చుగుడులు దీంట్లోకి దూరుస్తారు; కోతిపుల్లలు వాడుకలోకి రాకపూర్వం ఉపయోగించేవారట. చూ. చిత్రం 121 ట. 8 (కో. 8౪).

పూనకోలుతాడు మగ్గంమీద, అచ్చుగుడులు తగిలించటానికి ఆధారంగా వైనుంచి ఎముకగొట్టం వేలాడదీసిన దారం. చూ. చిత్రం 121 ట. 4 (కో. 8౪).

పూనాకమ్మి ఉ. -కమ్మె; రూ. పునహాకమ్మి. పట్టెలుపట్టెలుగా నేసిన ఒకరికంకమ్మి; చీరకొంగులో అయిదారు రంగుపట్టెలు - మూడు పట్టెలు ఒకరంగు, రెండు పట్టెలు మరొక రంగువి, వాటిమధ్య జరిగిరలు - పెట్టి నేసింది; కొన్నిచోట్ల, చీరకు రెండు వైపులా పొన్పించునేసి, కమ్మికి పదికొలుకులు అంచురంగు, గుండు, ఒకకొలికి జరి, పదికొలుకులు అంచురంగులో మూడుగుండ్లు, తరవాత జరి పదికొలుకులు, ఒకకొలికి అంచురంగు, తరవాత వై మదిలిగా మూడుగుండ్లు ఒక్కొక్క భాగంగా నేస్తారు; నూలు మూడువంతులు, జరి రెండువంతులు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, తలచిట్టె వేసి గడ్డలో జిల్లారు గీరలుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల నాలుగు కొలుకులురంగు(పచ్చ) ఒకకొలికి నందు వదలి, 2-1-2-2-1-1-1-1 చొప్పున వరసగా రంగుపోగులు, తెల్లపోగులు పెట్టి, రుద్రాక్ష గుండువేసి, తరవాత వేలకు పెడల్పు (పచ్చ) రంగుపోగులు పెడతారు; మొత్తం, మూడు పట్టెలు పడతాయి; కొన్నిచోట్ల మద్యగా జరిగడ్డపెట్టి, రెండువైపులా చెట్లు, ఆకులు,

తీగలు, పిందెలు పడేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 279 (కో. 5, 10, 15, 16, 19-21, 34, 36, 37; తె. 4; రా. 8, 11, 14, 15).

పూనాకొంగు ఒకరకం దీక్షై నుతో నేసిన చీరకొంగు; వేరేరంగునూలు పెట్టి కమ్మి నేస్తారు; చూ. పూనాకమ్మి (తె. 18).

పూనుకోలకట్టె ఉ. పూనుకోలు-; రూ. పులుకోల కట్టె; పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళు కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 12, 13).

పూనుగర్ర ఉ. పూనికర్ర, పూనుకర్ర; పర్యా. అటుకోలకర్ర, అటకర్ర, ఆడుగర్ర, ఆడుగోలుకర్ర, ఆడు(డు)గోల. అనుకోలకర్ర, ఉడుపులకట్టె గుడు, కోళ్ళకట్టె, గుడకాలకట్టె, గునుకోలుకర్ర, గులుకోల కట్టె, తానెకోడు, తానెకోల(కట్టె). తొక్కుచు కర్ర(2), తొక్కుచుచెక్కలకట్టె, దండె(4), నాగవాసం, పాకచెక్కలకోల, పాకోడుకర్ర, పాగచిప్ప కర్ర, పావకర్ర, పావకోటికర్ర, పావుకోడు, పావుచట్టం, పాలచిప్పకర్ర, పూనుకోలకట్టె, బొర్ర, మట్టాబుకర్ర, మట్టాగర్ర. పావుచెక్కతొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది. దీనికి రెండువైపులా అచ్చు కర్రతాళ్ళూ, మధ్యలో పావుచెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 2, 3, 5-8, 9 బి, 10-12, 15; రా. 1, 2, 7, 8, 10, 20).

పూనుగర్రతాడు 1. పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 9); **2.** పర్యా. చూ. అచ్చుగురి(2). మగ్గంలో, పూనుగర్రకు కట్టి సదారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 5).

పూనుగర్రదారం పర్యా. చూ. పావతాడు. పూనుగర్రనూ పావుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 7).

పూనుగురాయి పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెదగ్గర, పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారం కట్టి దండె అవలకు వేలాడదీసిన

(గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల, ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్కగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (కో. 12).

పూన్పు పర్యా. వడుకుడుకొమ్ము. దనలిదారం వడికే కొయ్యవనిముట్టు. చూ. చిత్రం 292 (తె. 17).

పూన్పుకొమ్ము పూన్పుచిరతకు రెండు పక్కలా బిగించిన పుల్ల(లు); ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. పూన్పు. చూ. చిత్రం 292.1 (తె. 17).

పూన్పుపుల్ల ఉ. పూన్పుపుల్ల. పూన్పుకొమ్ముకు మధ్య దారంతో కట్టిన ఇనపపుల్ల; చూ. పూన్పు (తె. 17).

పూమల మలగర్రలకు మడిచి చుట్టిన నేతపడుగు; అచ్చతికే అనిపోగుల్లో లాకలు దూర్చి చుట్టిన పడుగునూలు; చూ. చుట్టు (తె. 28).

పూర్ణబుగిడి పర్యా. నిండుబుగిడి. పూర్తిగామొగ్గ మాదిరిగా నేసిన డిత్తెను; చూ. బుగిడి (తె. 28).

పూర్తికుట్టు ఒకరకం కుప్పడంనేత (రా. 23).

పూలకండువా ఉ.-కండ్య; పర్యా. పువ్వంచు కండువా. అంచుల్లో పువ్వల మాదిరి నమూనాలు పడెట్టు నేసిన కండువా; గొల్లవాళ్ళు వైన కప్పు కొంటారు (తె. 15).

పూలచీర ఉ. -చీర, -చీరె; రూ. పువ్వలచీర. చీరమధ్యలో పువ్వల డిత్తెను పడెట్టు నేసిన చీర (కో. 11, 18, 18, 19; తె. 21).

పూలపచ్చదం ఒకరకం దుప్పటి; లగ్ననమయంలో పెళ్ళికొడుకు కప్పుకొనేది (తె. 24).

పూ(పు)పేటు పర్యా. పువ్వంపేటు. పువ్వమాదిరి నేత డిత్తెను. చూ. చిత్రం 173 (కో. 15, 18, 28; తె. 23).

పూస 1. పర్యా. చూ. ఆసుపూస(1). కొయ్య ఆసుగొట్టం చివర అమర్చిన గాజుపూస; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 48 చ. 1 (కో. 7, 12, 16, 22; తె. 10, 18, 19, 21, 23, 28, 33; రా. 13, 19); 2. పర్యా. చూ. ఉంగరం(8). మరాసు ఒగ్గలవట్టెకు బిగించిన చిన్నచుట్టు; దీనిగుండా పడుగు పోగు మరాసుమీదికి పోతుంది. చూ. చిత్రం 50.15 (కో. 4); 3. (-దిద్దు). అచ్చుకర్రమీద వడిదారంతో వేసిన మెలిక(లు); అచ్చుకట్టిన తరవాత; దుప్పికొమ్ము (బిళ్ళ)తో వీటిని రుద్దుతూ చదును చేస్తారు. చూ. చిత్రం 100.4 (కో. 4, 6, 22, 23; రా. 23); 4. పర్యా. చూ. పిగాసి. మరమగ్గం నాడెను, ఒక సారుగులోనుంచి మరొక సారుగులోకి నెట్టటానికి, సారుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి అమర్చిన

కొయ్యగిలక; మామూలుగా, మిషనుదారం చుట్టే కొయ్యగిలక; ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు రెండు సారుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 12); 5. పర్యా. చూ. చేడుబొందు. చేడుకర్రల

బిగింపుకు దారాలకువేసే లోహపచ్చుట్టు(రింగు); ఇనపది గాని, ఇత్తడిదిగాని. చూ. చిత్రం. 125 క. 1 (కో. 2);

6. ఉ. పోస; పర్యా. కొమ్ముపూస, నాడెపూస, పింగానిపూస, మడిపూస. మరనాడెలో క.డెపోగు బయటికి రావటానికి, బెజ్జించేసి బిగించిన గాజుపూస;

7. కొన్నిచోట్ల, పోగుదూరే సుండు (=బెజ్జం); దింట్లో నుంచి పోగు సాపుగా వస్తుంది; మామూలుగా ఒకటి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల 2-4 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 131 త. 1 (కో. 1-7, 11-17, 20-28, 30, 32, 33, 35, 37; తె. 2, 6, 8-18, 21, 25-28, 30,

32; రా. 1-8, 10, 12-24); 7. పర్యా. పిన్ను(2), వడి(8). పేటుదారానికి చివర కట్టిన పురిదారంలో అంచుపోగు దూర్చేసండు (సన్నబెజ్జం); కొన్నిచోట్ల, బెజ్జించేసిన చిన్న ఇనపబిళ్ళ; దీన్ని పురిదారంలో బిగిస్తారు. చూ. చిత్రాలు 132 చ. 14, 134 చ. 13 (కో. 10,

28; 28, 34, 36, 37; తె. 5; రా. 7, 13-15, 23, 24).

పూసకట్టు (క్రి.) పర్యా. గట్టుపడు, తట్టుపడు(2). నేతలో పోగులు ముద్దగావడటం; పలక గట్టిగా కొట్టి నప్పుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు ఇలా జరుగుతుంది (కో. 25,

26).

పూసగూర్పు (క్రి.) అచ్చుకట్టేటప్పుడు, పై అచ్చు కర్ర వడిలోకి కిడి అచ్చుకర్ర వడిదారం లంకెపడెట్టు దూర్చటం (కో. 36).

పూసదిద్దు (క్రి.) అచ్చుకట్టిన తరవాత, అచ్చుకర్ర మీద వడిదారంతో వేసిన మెలిక(=పూస)లను దుప్పి కొమ్ముతో రుద్దటం (కో. 4, 6; రా. 23).

పూసలకట్టె 1. పర్యా. చూ. ఆసుగొట్టం(1). ఆసుపోసే గొట్టం; దింట్లోకి పోగు తీసుకొని ఆసు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (కో. 20); 2. పర్యా. ఆసుపుల్ల. పట్టుదారం పడుగు ఆసుమీదికి తోడటానికి పోగు ఎక్కించే కొయ్యగొట్టం; దీనికి రెండువైపులా రెండు గాజుపూసలు బిగిస్తారు (తె. 17).

పూసలవడి పర్యా. చూ. తంజె(8). ఇనపవడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి. చూ. చిత్రం 132 చ. 13 (తె. 25).

పూసుడుజేయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు, బిరు నెక్కుని పడుగుకు చేతులతో గంజిపుయ్యటం (తె. 19).

పెగ్గు (< peg) పర్యా. చూ. పిక్క. డాబీ

గొలుసు బద్దకు విగించిన కొయ్యముక్క; దీక్షై నును బట్టి అవసరమైనన్ని విగిస్తారు; దిండునుచుట్టి గొలుసు తిరిగినప్పుడు, ఇవి కోలలను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 2 (రా. 14).

పెంక 1. పర్యా. బోకి(1). కుండపెంకు; మధ్య పల్లంగా ఉన్నది; ఉన్ని నూలు, కూర్చొని వడికేటప్పుడు కదురు దీనిమీద పెట్టి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 308.3 (తె. 26-28); **2.** పర్యా. చూ. పిరికి. ఉన్ని వడికేటప్పుడు, కదురుశిప్పే బోకికి ఆధారంగా పెట్టినమట్టు; కుండమూతితో ఉన్న భాగం; దీన్ని బోర్లించి పైన బోకి పెడతారు. చూ. చిత్రం 308.4 (తె. 30).

పెంకురంగు (< pink-) ఒకరకం ఎరుపు (తెలుపు వన్నె కలిసిన)రంగు; ఎర్రఉల్లిగడ్డరంగు (తె. 12, 20, 22).

పెటుకలకర్ర చూ. పిట్టుకోలకర్ర (కో. 31).

పెటుకుల్లకర్ర ఉ. పిటుకుల్లకర్ర; చూ. పెట్టుగోలకర్ర (కో. 28, 29, 32).

పెట్టిపలకలు పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపుపట్టుకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 1).

పెట్టుకోలగుడి పర్యా. చూ. మలగుడి(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్రకు కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 38).

పెట్టుగోలకర్ర ఉ. పిటుకోలకర్ర, పిట్టుకోలకర్ర, పిట్టుకోలుకర్ర, పెటుకోలకర్ర, పెట్టుకోల; రూ. పెటుకుల్లకర్ర; పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిర్రుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన వంకరకట్టె; మగ్గానికి పడుగు అమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండువైపులా మలగురులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో ముడివేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి మోపుగా కొయ్యచెక్కాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 16, 17, 21, 23, 24, 26, 33, 35-37; తె. 19).

పెట్టె రూ. వేటి(1); పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో, పానుపుపట్టుకు ఒకవైపు విగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 24, 28, 30).

పెట్టెచెట్టా పెట్టెమాదిరిగా అమర్చిన రాట్నం (తె. 2).

పెట్టెనూలు పర్యా. చూ. మిల్లునూలు. మిల్లులో యంత్రాలమీద తయారయిన నూలు (రా. 21)

పెట్టెసంతానం పట్టులో ఒకరకం; పసుపుచ్చగా ఉంటుంది (కో. 14).

పెడకట్టె పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిర్రుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల అల్లు చేసేటప్పుడు కట్టిన వంకరకట్టె; మగ్గానికి పడుగు అమర్చిన తరవాత దీనికి రెండువైపులా మలగురులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల మోకుతో తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి మోపుగా కొయ్యచెక్కాలుగాని, చెక్కలుగాని పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (రా. 19).

పెడకలకట్టె చూ. పెడకోలకట్టె (రా. 7).

పెడకలకర్ర ఉ. పిడకలకర్ర; చూ. పెడకోలకర్ర (కో. 22, 27, 30, 31).

పెడకాలుకట్టె చూ. పెడకోలకట్టె (కో. 3, 9 బి).

పెడకొయ్య పర్యా. చూ. తట్టు(డు)కొయ్య. మిడిగూటానికి వేసిన నేతమోకు పడుక్కు అడ్డం రాకుండా తగిలించటానికి పాతిన గూటం; మామూలుగా, నేతబయలులో ఒకమూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, మిడిగూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (కో. 27).

పెడకోల ఉ. పెడకాల, పెడకోడ, పెడకోలు.

1. పర్యా. పిట్టుకోలకర్ర. అచ్చుకట్టే అచ్చం చివరి పుల్ల(ల)కు తాడుతో కొలికివేసి విగించినకర్ర; దీనికి రెండు వైపులా గుడులుకట్టి అచ్చుకర్రలకు తగిలిస్తారు (తె. 15); **2.** పర్యా. ఊడికట్టె, ఊడుగోలకట్టె, ఊడుగర్ర, ఊడుగోలకర్ర, పెట్టుగోలకర్ర, పెడకట్టె, పెడకోలకట్టె, పెడకోలకర్ర, బండికుండలకర్ర. నేత పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన వంకరకట్టె; దీనికి రెండువైపులా మలగురులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; మగ్గానికి పడుగు అమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండువైపులా మలగురులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో ముడి వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికింద కొయ్యచెక్కాలుగాని, చెక్కలుగాని ఎత్తుపెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 1, 3, 7-10, 18; తె. 1-15, 17-24, 26-28, 30-33; రా. 20).

పెడకోలకట్టె రూ. పడికాలకట్టె, పెడకలకట్టె, పెడకాలుకట్టె; పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిర్రుపెట్టటానికి మలగర్రకు అవతల, అల్లుచేసేటప్పుడు

కట్టిన వంకరకట్టై; మగ్గునికి పడుగు అమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుదులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మోకుతో ముడివేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికింద కొయ్య చెక్రాలుగాని, చెక్కులుగాని ఎత్తు పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 5, 8; రా. 14).

పెడకోలకర్ర ఉ. పెడకాలకర్ర, పెడకోలగర్ర, పెడగోలకర్ర; రూ. పిడిగోలుకర్ర, పెడకలకర్ర; పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిరుపెట్టుటానికి మలగర్రకు అవతల. అల్లుచేసేటప్పుడు కట్టిన వంకరకట్టై; మగ్గునికి పడుగు అమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండువైపులా మలగుదులు. మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల మోకుతో ముడివేస్తారు. కొన్నిచోట్ల, దీనికింద కొయ్యచెక్రాలుగాని, చెక్కులుగాని ఎత్తు పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 2, 8, 8, 14, 34; తె. 18).

పెడకోలగిర్ర పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులుచేసినప్పుడు, పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చిత్రం 128 ప.1 (తె. 15).

పెడకోలగుది ఉ. పెడకలగుది, పెడకోలగుతి; పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 27, 30; తె. 19, 32).

పెడకోలచెక్రం ఉ. పెడకాలచెక్రం; పర్యా. గాని, గుర్రబృండి, చెక్రం(9), నేతగాను, నేతచెక్రం, పిట్టుకోలచెక్రం, పెడకోలగిర్ర, బండికుండ, బండిగాను, బండిగోడు, బండిచెక్రం(2). పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులుచేసినప్పుడు, పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చిందట. చూ. చిత్రం 128 ప. 1 (కో. 3, 10).

పెడగట్టై పర్యా. చూ. తట్టు(డు)కొయ్య. మిడి గూటానికి వేసిన నేతమోకు పడుక్కు అడ్డరాకుండా తగిలించటానికి పాతనగూటం; మామూలుగా, నేత బయలులో ఒకమూల ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల మిడి గూటానికిగాని, దండెకుగాని కొంచెం ఎడంలో వేస్తారు. చూ. చిత్రం 127.14 (రా. 1).

పెడతాడు పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల, మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 24).

పెడదసి పర్యా. చూ. పూదారిం. అచ్చువడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చినదారం; అచ్చతికేటప్పుడు, పోగులవరన చెవరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, సన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 31).

పెడబద్ద ? అచ్చులో దూర్చినకర్ర (కో. 30).

పెడలుమగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; దీంట్లో, పావుకోళ్ళు(=pedals) తొక్కితే, నాడె దాంతట అది ఆడుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది (రా. 24).

పెంటడిపాడ్లమి ఉ. -పాడ్లమి. దీపావళి అమావాస్య మరుసటిరోజు(=పాడ్లమి)న చేసుకొనే పండుగ; పెంటడు అనే మాలవాడిపేరుమీద వేస్తారు (పూర్వం పెద్దాపురం ప్రాంతంలో దొంగలభయం ఎక్కువగా ఉండటంవల్ల. దేవాంగులు పెంటణ్ణి రక్షకభటుడిగా పెట్టుకొన్నారట; ఒకసారి దీపావళి అమావాస్యరోజున పెంటడు దొంగలతో పోట్లాడి ప్రాచాలు పోగొట్టుకున్నాడు; అతని భార్య కోరికను అనుసరించి, దీపావళి వెళ్ళిన మర్నాడు అతనిపేరు మీదగా ఈపండుగ చేసుకొంటారు) (కో. 23).

పెండెకట్టు కుంచెదండె బిగింపుకు వేసిన కట్టు; ఇటువంటివి రెండు వైపులా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 78 చ. 2 (తె. 28).

పెండె(లు) పడుగుదువ్వే కుంచె పక్కభాగం; side (తె. 11).

పెత్తాళమాన పర్యా. పెద్దగ్ల అమావాస. పెద్దల పండుగ. మహాలయ అమావాస్య; చనిపోయిన పెద్దలను తలచుకొనే రోజు (రా. 24).

పెదకల్వడోరియా అంగీగుడ్డలో ఒకరకంనేత (తె. 24).

పెద్దఅడ్డపీట పర్యా. చూ. తలపీట. ఆసుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటిరెండు చాళ్ళలో ఆసుకొయ్యలు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (తె. 28).

పెద్దఆను పట్టునూలు పడుగుపోసే పెద్దరకం ఆను (తె. 21).

పెద్దఎర ముయ్యెర(=మూడోసారి విడిచినకూనం) విడిచిన తరవాత పదిరోజులకు దసలిపురుగు విడిచే కూనం (తె. 7).

పెద్దకచ్చి అచ్చకుక్కోటానికి, వేకదారం వెయ్యి కుండా వదలిన కచ్చి (పడుగుపోగులు); అచ్చపడుట్లోకి పోగులు జరపటానికి చువ్వడూర్చటానికి కచ్చి వదులుతారు (కో. 34, 38, 37).

పెద్దకందె -(చుట్టు) నేతలో నిలుపుకు వాడటానికి చుట్టిన దసలిదారం (తె. 7).

పెద్దకదురు 1. పర్యా. చూ. గంటం(1). దశాబ్ద రాట్నం బొమ్మలకుగాని, దొడ్డినిలుపులకుగాని బిగించే మందపుకడ్డి. చూ. చిత్రం 41క.12 (కో. 1; తె.14); 2. దసలిదారం వడికి రాట్నం చెవులకు బిగించిన ఇనుప పుల్ల (తె.7); 3. పర్యా. అయికదురు. ఒకరకంకదురు చిన్నకదురు మీద వడికిన ఉన్నిచూలు దీనికి తిరగదోడి చుడతారు (తె. 10).

పెద్దకమ్మి కమ్మి నేతచీరలో, చివరవేసిన పెద్దపట్టె (కో. 3, 5).

పెద్దకయలుచీర ఒకరకం పెద్దగడిచీర(రా. 11).

పెద్దకుంచె ఉ. పెదకుంచి, పెద్దకుంచి, పెద్దకుంచె. కుంచెభేదం; గంజిపెట్టిన పడుగును, ఆరుబయటచాపి, దువ్వే పనిముట్టు; గంజి ఆరటానికి దీంతో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 76 (కో. 3, 16, 18-21, 31-37; రా. 4-6).

పెద్దకొయ్య చిటికెపీట అడ్డపీట బిగించిన పాడుగు పట్టె. చూ. చిత్రం 285.4 (తె. 11).

పెద్దకోరగుమ్మి పట్టుదారం (=కోరా) చుట్టే పని ముట్టు; గుమ్మిలో పెద్దరకం; చూ. గుమ్మి. చూ. చిత్రం 298 క (తె. 21).

పెద్దకోర్టుచీర ఉ. పెద్దకోటు-. నిలుపులో రెండు గీరలు ఒకచోట, నాలుగు గీరలు మరొకచోట వచ్చేట్టు వేసినచీర (రా. 17).

పెద్దగది తడికిబళ్ళలో, ఇనుపపుల్లల మధ్య పెద్ద సందు. చూ. చిత్రం 97 క. 1 (కో. 7).

పెద్దగళ్ళగుడ్డ ఒకరకం చొక్కాగుడ్డ; పెద్దగళ్ళు పెట్టి వేసింది (కో. 34).

పెద్దగాజులపట్టి పట్టుదారంచుట్టే డొలకదగ్గర పెట్టిన రింగులపట్టె; చూ. గాజులపట్టె. చూ. చిత్రం 293 చ. 12 (కో. 14).

పెద్దగుమ్మి పట్టుదారంచుట్టే పనిముట్టు; గుమ్మిలో ఒకరకం; చూ. గుమ్మి. చూ. చిత్రం 293 క (తె. 5, 21).

పెద్దగోరండు పడెనిమిదిపోగుల దారంతో గీర పడేట్టు వేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 210 (కో. 25, 27, 28, 38).

పెద్దచెట్టి కూలికి మగ్గాలు వేయించే చెట్టి బ్రాదానికి పెద్ద; Head of master-weavers (కో. 7).

పెద్దచేమంతిఅంచు పెద్దచేమంతిపువ్వు సమూచాలు పడేట్టు వేసిన ఒకరకం అంచు (తె. 2).

పెద్దజనుము ఇనుపనార; పట్టాలు, బోరేలు నెయ్యి టానికి, రాత్రివేళ గొర్రెలమంద చెదరకుండా కప్పే వలలు అల్లటానికి వాడతారు (తె. 25).

పెద్దడొలక ఉ.-డొల్క. పట్టుదారం చుట్టేపనిముట్టు డొలకల్లో పెద్దరకం; చూ.డొలక. చూ. చిత్రం 293 క (కో. 14; తె. 12).

పెద్దడోరియా అంగీగుడ్డలో ఒకరకంనేత (తె. 24).

పెద్దతాడుకొయ్య ఉ. పెత్తాడుకొయ్య. పెదతాడు కొయ్య; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి, మోకుకుట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివై వున్న నేలలోపాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు. 108 5, 122, 127.16 (కో. 14; తె. 10, 11, 14-16).

పెద్దధోతి ఉ. పెద్దోతి. పన్నెండు మూరలపొడుగు వేసినపంచె (తె. 23).

పెద్దనేలు (చేతి) బొటనవేలు (తె. 15).

పెద్దపట్టెకోరు ఒకేపట్టెగా వేసిన పెద్దఅంచు. చూ. చిత్రం 209 (తె. 6).

పెద్దపట్టెజాడి పెద్దపెద్ద పట్టెలు పడేట్టు వేసిన గొంగడి (తె. 6).

పెద్దపంటె సవానునేతకు వాడే పురినూలు చుట్టు కోటానికివాడే కొయ్య పనిముట్టు; పెద్దది; చూ. పంటె (రా. 10).

పెద్దపందగ పర్యా. చూ. వినాయకచవితి. భాద్ర పద శుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి, పూజచేసి పంచుగ చేసుకొంటారు (తె. 33).

పెద్దపీట పర్యా. చూ. తలపీట. అనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండు చాళ్ళలో అనుకొయ్యలు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (తె. 25, 30).

పెద్దపురితాడు పర్యా. చంకతాడు(1). పట్టుదారం వడికి పెద్దరాట్నం ఇరునును, డొలకను కలిపే గట్టి దారం; రాట్నం తిరిగివచ్చుడు, డొలకకూడా తిరుగు తుంది. చూ. చిత్రం 293 చ. 8 (కో. 14).

పెద్దబుగిడి పెద్దమొగ్గ ఆకారంలో వేసిన డిక్షెను; చూ. బుగిడి (తె. 1).

పెద్దబొత్తంచు బాగా వెడల్పుగా వేసిన అంచు (కో. 25-28, 31, 32).

పెద్దబొత్తంచుచావు అంచులు వెడల్పుగా వేసిన రెండు పంచెలు (కో. 6).

పెద్దమగ్గం ఇరవైమూరల పొడుగు తలపాగలు (మహారాష్ట్ర)లు చుట్టుకొనే రకం వేసే మగ్గం; పెద్దది (తె 11).

పెద్దరాటం చూ. పెద్దరాట్నం (కో. 14).

పెద్దరాట్నం చూ. పెద్దరాటం; పర్యా. కోరా రాట్నం, డోలీరాట్నం. పట్టుదారంవడికి ఒకరకంరాట్నం; పెద్దది. చూ. చిత్రం 293 చ (తె. 5, 12).

పెద్దల్లఅమావాస పర్యా. చూ. పెత్తాళమాస. మహాలయ అమావాస్య; చనిపోయిన పెద్దలను తలచు కొనే రోజు (రా. 19బి).

పెద్దలపండుగ పర్యా. చూ. పెత్తాళమాస. మహాలయ అమావాస్య; చనిపోయిన పెద్దలను తలచుకొనే రోజు (రా. 19ఎ).

పెద్దలాక 1. పర్యా. చూ. నేతలాక. నేతపడుగులో మైపోగులకు, కిందిపోగులకుమధ్య దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 127.6 (కో. 6; రా. 10. 22); 2. మగ్గానికి తగిలించిన పడుగులో, దండెనగ్గరినించి చివరకు దూర్చిన వెదురుబద్ద(లు); పొడుగుది (తె. 8).

పెద్దవల్లె ఉ. పెద్దొల్లె. పెన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర; మామూలు వల్లెకంటె కొంచెం పెద్దది (తె. 22).

పెద్దనందు (-వేయు) సంకేతపప్పుడు, పడుగులో రెండు అనులమధ్య చేసిన పెద్దవెలితి; పడుగు పూర్తిగా ఆగిన తరువాత పెద్ద సంకేత వేస్తారు (రా. 18).

పెద్దాపురంపట్టు పెద్దాపురం (తూ. గో. జిల్లా) లో బట్టలనేతకు వాడేపట్టు; మంచీరకం (కో. 16, 19).

పెద్దాపురంసిలుకు పెద్దాపురం (తూ. గో. జిల్లా) లో బట్టలనేతకు వాడే పట్టు; మంచీరకం; సూరకేనుంచి వస్తుంది (కో. 28).

పెనరకాయరంగు ఉ. పెనరు-. ఒకరకంపచ్చ(పచ్చి పెనర్ల)రంగు. చూ. చిత్రం 288 (తె. 11, 12).

పెనరపొప్పిలిచీర ఒకరకంగడి చీర (రా. 14).

పెనరబద్దలచీర పర్యా. పెనరబేడచీర. పెనరబేడల కోక. పడుగులో రెండుకొలుకుల దారం ఒకరంగు, రెండు కొలుకులదారం మరొకరంగు పెట్టి నేసిన చీర. (కో. 10; రా. 19ఎ, 19బి).

పెనరబేడచీర పర్యా. పెనరబద్దలచీర. పడుగులో, రెండు కొలుకుల దారం ఒకరంగు, రెండు కొలుకుల దారం మరొకరంగు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 19బి).

పెనరబేడలకోక ఉ. పెనలబేల్లు-; పర్యా. చూ. పెనరబద్దలచీర. పడుగులో రెండు కొలుకులదారం ఒకరంగు, రెండుకొలుకులదారం మరొకరంగుపెట్టి నేసిన చీర (రా. 19ఎ).

పెనరరంగు 1. ఉ. పెనరంగు, పెనరురంగు. పెనరగింజల మాదిరి నలుపునన్నె (తె. 9, 10, 16, 17, 20, 22-26); 2. అలివుగ్రీన్ (తె. 27).

పెనరురంగుచీర పచ్చి(నల్ల)పెనరగింజలరంగు చీర (తె. 9).

పెళ్ళిగోరంచు ఉ. పెల్లి-. పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర; పసుపురంగులో గోరంచుపెట్టి నేస్తారు (కో. 31).

పెళ్ళిచీర ఉ. పెల్లిచీర. పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే చీర; కొన్నిచోట్ల గోరంచుపెట్టి నేస్తారు (కో. 34, 37).

పెళ్ళిపద్దా ఆరుగజాల పొడుగు, రెండుస్వరగజం వెడల్పు వస్త్రేట్టు నేసిన ఒకరకం జంపఖానా (తె. 1).

పెళ్ళిబొత్తంచుకోక పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరక చీర; పసుపురంగులో బొత్తంచుపెట్టి నేస్తారు (కో. 31).

పేక 1. నేతబట్టలో అడ్డం; అడ్డానికివాడే దారం (కో. తె. రా.); 2. రూ. పాక. గొంగడినేతలో అడ్డానికివాడే దారం (తె. 10, 11, 20, 22, 25); 3. చవారు నేతలో అడ్డానికి వాడే మాలు (కో. 12).

పేకఉండ ఉ. మేకుండ. గొంగడినేతలో అడ్డానికి వాడే ఉన్నిదారం ఉండ; దీన్ని ముందు బొటనవేలికీ, చిటినెన వేలికీ వేసి చుడతారు (తె. 25).

పేకకట్టె ఉ. పేకట్టె; రూ. పాకట్టె, పేకట్టె; పర్యా. మాలుకొల, మాలుబిగ. పేకట్టెబరుగు, పేక దోడి. గొంగడినేతలో అడ్డానికి వాడే ఉన్నిదారం చుట్టినకర్ర; దీన్ని పేకగొట్టంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 319 (తె. 11 22, 25).

పేకగొట్టం ఉ. పేగొట్టం; రూ. పాకగొట్టం; పర్యా. గొట్టం (7). మాలుగొట్టం, నేతగొట్టం. గొంగడినేతపప్పుడు, మగ్గానికి బిగించిన ఉన్నిపడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి దూర్చే వెదురుగొట్టం; లావుది; దీంట్లో పేకదారం చుట్టిన కర్ర దూరుస్తారు; ఈ గొట్టం(బెజ్జం)లో నుంచి పోగు బయటికి వస్తుంది చూ. చిత్రం 318 (తె. 22).

పేకచిట్టె నేతలో అడ్డానికి వాడే మాలుచుట్ట (తె. 21).

పేకట్టె చూ. పేకకట్టె (తె. 10, 20).

పేకట్టెబరుగు పర్యా. చూ. పేకకట్టె. గొంగడి నేతలో అడ్డానికి వాడే ఉన్నిదారం చుట్టిన కర్ర; దీన్ని పేకగొట్టంలో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 319 (తె. 7).

పేకదోడి పర్యా. చూ. పేకకట్టె. గొంగడినేతలో అడ్డానికి వాడే ఉన్నిదారం చుట్టినకర్ర; దీన్ని పేక గొట్టంలో దూరుస్తారు. చిత్రం 319 (తె. 20).

పేక(మాలు) ఉ.- నగులు; పర్యా. కండెమాలు. నేతలో అడ్డానికి వాడే మాలు; పడుగుమాలు కన్నా దీనికి పురి ఎక్కువ (కో. 1-4, 7, 9, 13, 21, 22; తె. 25; రా. 4, 15).

పేకపట్టు నేతలో అడ్డానికి వాడేపట్టు (తె. 5, 12)

పేకపేటునేత ఒకరకం డిక్రెమనేత; మగ్గానికి బొనచ్చు (చూ.) అమర్చి నేస్తారు; దేవాంగులవాడుక (కో. 7).

పేకబెత్తం పర్యా. పేము(చువ్వ). పడుగు దువ్వే కుంచెకు వెన్ను, పక్కభాగాలు అల్లటానికి వాడిన పేముపుల్ల (కో. 20, 21).

పేకరేషం నేతలో అడ్డానికి వాడే పట్టు(రా. 14).

పేకలతొగరు ఉ. పేకల్తొగరు. ఒకరకం(ముదురు) ఎరుపురంగు; నలుపువన్నె కలిసింది; కెంపు; పేకనూలుకు వేస్తారు (కో. 7, 10).

పేకనీలుకు పురి ఎక్కువలేని పట్టు, నేతలో అడ్డానికి వాడతారు (రా. 15).

పేకనీడు నేతలో అడ్డానికివాడే నూలుచుట్టు; దీని పోగు మందంగా ఉంటుంది (కో. 1-4, 9, 21).

పేటంచు ఉ. పేటెంచు, ప్లేటంచు; పర్యా. నవిషీ అంచు. చిలకలు, పువ్వులు, ఆకులు మొ. డిక్షెన్లుపడేట్టు నేసిన అంచు; చేతిమగ్గంమీద, మరమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పేకపోగు అంచులోకి రాకుండా నేస్తారు (కో. 2, 9, 22, 26; తె. 13, 17; రా. 17, 18, 19ఎ, 22).

పేటంచుచాపు అంచులో డిక్షెన్లు పడేట్టు నేసిన రెండు పంచెలు (కో. 26).

పేటా ఒకరకం తలపాగ; తొమ్మిదిగజాల పొడుగు, అరగజం వెడల్పు నేసింది (కో. 28; రా. 14).

పేటీ 1. చూ. పెట్రె (తె. 18, 21, 22, 26, 27); 2. పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిక్షెన్లు రావటానికి, మరమగ్గంపై అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 132 (రా. 17).

పేటీకోల పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పాపుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసుపిక్కలుగాని దిండుదిమ్మలుగాని కోలను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (తె. 8).

పేటీచీర డాబీమగ్గంమీద డిక్షెన్లు పడేట్టు నేసినచీర (రా. 17).

పేటీబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం పొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆవటానికి విగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118, 16 (తె. 23).

పేటు 1. ఉ. పేటి, ప్లేటు; పర్యా. పనితనం, పని వరస, జేలు(2). ఏదైనా ఒకనమూనాలో నేసిన నేత; పువ్వు, ఆకు, చెట్టు, పక్షి, తీగ, గీరలు మొ. వాటి డిక్షెన్లు (కో. 1-3, 6-9, 11, 13, 17, 19-26, 36; తె. 1, 13; రా. 10, 11, 13-16, 19ఎ); 2. ? పట్టు నేత డిక్షెన్లులో వచ్చిన పోగు; జరిపోగుగాని, పట్టుపోగుగాని.

పేటుకట్టె(లు) అంచులో డిక్షెన్లు నేసేటప్పుడు, పై నుంచి పేటుదారాలు వేలాడటానికి చిన్నపన్నె అమర్చిన చక్రం. చూ. చిత్రం 134 చ. 14 (రా. 8).

పేటుకడ్డి పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపక్షిచ; కొన్నిచోట్ల, నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (కో. 7).

పేటుకమ్మి 1. పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి, రెండుపక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (రా. 2); 2. ఉ. ప్లేటుకమ్మి. డిక్షెన్లు నేసిన కమ్మి; మగ్గానికి ఎనిమిదికర్రల అచ్చు అమర్చి దళసరిగా నేస్తారు (కో. 12, 13, 17, 19-21, 23, 26, 36; రా. 11, 13, 16, 19ఎ).

పేటుకర్ర 1. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల, ఇనపపుల్లలు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు అని మూసిన తరవాత, వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. పేటుతూకం. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (తె. 31); 2. పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారాలకు ఆధారంగా డాబీచక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పాపు చెక్కలను తొక్కినప్పుడు గొలుసుపిక్కలుగాని, దిండుదిమ్మలుగాని కోలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (కో. 1).

పేటుకర్రసూత్రం ఉ. -సూత్రం. పేటుకర్ర కట్టిన దారం; చూ. పేటుకర్ర(1) (తె. 31).

పేటుకొయ్య ? అంచులో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి, పోగు నందులో దూర్చిన కర్ర. చూ. చిత్రం 136 క. 2 (రా. 2).

పేటుగిలక పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిక్షెన్లు రావటానికి, మరమగ్గంపై అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 132 (రా. 13).

పేటుగుంత పర్యా. చూ. నీలగుంత. పేటు తూకాలు నేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి తీసిన చిన్నగొయ్య; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 16 (కో. 2; రా. 7, 11, 12).

పేటుగొలుసు రూ. గొలుసుపేటు. చీరఅంచులో, గొలుసు ఆకారంలో నేసిన డిక్షెన్లు. చూ. చిత్రం 180 (తె. 25).

పేటుచీర ఉ. ప్లేటు- అంచులో (చీరకాల) డిక్షెన్లు పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 11, 16, 17, 19, 21).

పేటుతాడు 1. ఉ. పేటి-; పర్యా. చూ. పేటు దారం. నేతలో డిక్షెన్లు పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండు పాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడ దీసినదారం; డిక్షెన్లుకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడ తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (తె. 6; రా. 16); 2. ? డాబీ అడనుంచి వేలాడే పేటుదారాలు బిరుగా ఉండటానికి కట్టినతాడు (రా. 8).

పేటుతిత్తి పర్యా. చూ. పేటుమూట. అంచుపడు గులో అతిస పేటుపోగులు బిరుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పై న దండె-మీదినించి వేలాడదీసి చివరకట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇసకమూట; కొన్నిచోట్ల రాళ్ళు; మగ్గంమీద ఎత్తుగా గొలకలు అమర్చి, పేటు దారాలు వాటికి తగిలించి చివర మూటలు కడతారు. చూ. చిత్రం 133.1 (రా. 14).

పేటుతూకం పర్యా. చూ. పేటుమూట. పడుగులో అతిస పేటుపోగులు బిరుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పై న దండె-మీదినించి వేలాడదీసి చివరకట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇసకమూట; కొన్నిచోట్ల రాళ్ళు; మగ్గంమీద ఎత్తుగా గొలకలు అమర్చి, పేటుదారాలు వాటికి తగిలించి చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 133.1 (కో. 1).

పేటువడి 1. ? ఒకరకం డిక్షెన్లు నేసే మగ్గంలో అచ్చదగ్గర అమర్చిన పనిముట్టు (కో. 1); 2. పర్యా. చూ. తడక(2). డాబీకి పై న బిగించిన ఇసపక్షిచల చట్రం; డాబీకోలలు పక్కలకు బరగకుండా నిలుపు తుంది; రెండు ఊచల నందులోకి ఒకకోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (కో. 1).

పేటుదారం ఉ. పేటి-; పర్యా. అడతాడు(1), ఆనుతాడు(1), కోలనూత్రం, గొలకనూత్రం, బంగ తాడు, బందె, జాలర(తాడు), టాపేటుదారం, డాబీదారం, నిలుపుదారం(1), తంతె(4), పింజెర తాడు, పింజె(ర)నూత్రం, పుల్లలదారం, పేటుతాడు, పేటునూత్రం(2). నేతలో డిక్షెన్లు పడటానికి, డాబీ అడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిక్షెన్లుకు అవసరమయినన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 10 (రా. 8, 11, 13, 18).

పేటుదిండు పర్యా. చూ. దిండు(7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్లపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లిపింజెర దిండుకు గాళ్ళు ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల

దీనికి చివర ఇసపక్షిచలచెక్రంగాని, రేకు వళ్ళచెక్రం గాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 క. 1 (రా. 18).

పేటునేత ఉ. పేటి-; ప్లేటు-; పర్యా. చూ. డిక్షెన్లు నేత. ఒట్టమీద చీరకాల సమానాలు పడేట్టు నేసిన నేత (కో. 15, 17, 19; రా. 9, 12, 16).

పేటుపడుగు అంచులో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి వాడే నిలుపుదారం (కో. 1).

పేటుపని పర్యా. చూ. డిక్షెన్లునేత. ఒట్టమీద చీరకాల సమానాలు పడేట్టు నేసిననేత (రా. 18).

పేటుపందిరం పర్యా. చూ. తడక(2). డాబీకి పై న బిగించిన ఊచలచట్రం; డాబీకోలలు పక్కలకు బరగకుండా నిలుపుతుంది; రెండు ఊచల నందులోకి ఒక కోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 132 చ. 3 (రా. 18).

పేటుపన్నె పర్యా. అడనిచ్చెన. అడపన్నె, పన్నె. పేటుదారాలు దూర్చి, రెండు పాయలుగా విడదీసిన చిన్నపన్నె (=ఈనెలచట్రం); డాబీఅడకు కొంచెం కిందగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 132 చ. 8 (రా. 8).

పేటుపలక పర్యా. చూ. అడబల్ల, నెలుపుపలక. నేతిమగ్గంమీద డిక్షెన్లు నేసేపప్పుడు అనిదొక్కగా లేచిన పడుగుపోగులను నిలిపి ఉంచటానికి, పడుగులో గాని, అడ్డబేలులోగాని దూర్చే కొయ్యచెక్రం; అడ్డ బేలులో చిన్నచెక్రం దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 136 క. 2 (తె. 5 18; రా. 18).

పేటుపుల్ల ఉ. పేటి-; పర్యా. చూ. తూకం. పేటు వడికి కింద వేలాడకట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇసప పుల్ల; కొన్నిచోట్ల నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటు వంటివి రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (రా. 14, 18, 17).

పేటుపూన పర్యా. చూ. తంతె(8). ఇసపవడి; పేటుదారానికి చివర కడతారు; చూ. వడి. చూ. చిత్రం 132 చ. 13 (కో. 7).

పేటుపెట్టె పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిక్షెన్లు రావటానికి, మరమగ్గం పై న అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 132 (రా. 11, 18).

పేటుపోగు(లు) అంచుల్లో, డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి పెట్టిన నిలుపుదారాలు (రా. 24).

పేటుబండి పర్యా. చూ. దారపుబండి(2). బరువు కట్టిన అంచుపేటు దారాలు తగిలించే కొయ్యగొలక; దీన్ని, మామూలుగా మగ్గంమీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 133.2 (కో. 1).

పేటుబుటాచీర ఉ. ప్లేటు-. రెండంచలకూ మధ్య భాగంలో బుటాలు పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 17).

పేటమగ్గం పర్యా. గిలకమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి డాబీ అమర్చింది; చూ. డాబీ (రా. 18).

పేటమూట పర్యా. కప్పిర్లనంచి, తూకం(నంచి), పేటతిత్తి, పేటతూకం, బరువునంచి, మూట. వడుగులో అతికిన పేటపోగులు బిరుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పైన దండెమీదనించి వేలాడదీసి చివర కట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనకమూట; కొన్నిచోట్ల రాళ్ళు; మగ్గంమీద, ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి. పేట దారాలు వాటికి తగిలించి చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 183.1 (కో. 7; రా. 2).

పేటమోకు ఉ. పేటే. డిక్షెన్లు నేసే మగ్గం బిగింపుకు కట్టిన మోకు; మామూలుగా కట్టే మోకుతో బాటు దీన్నికూడా చేతిగూటానికి కడతారు (తె. 2).

పేటలాక పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటదారాలకు ఆధారంగా, డాబీచిత్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు, గొలుసువిక్కులుగాని దిండుదిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (రా. 18).

పేటపడి ఉ. పేటాడి; పర్యా. చూ. పడి(రి). పేటదారానికి చివర కట్టిన దారం; మామూలుగా మైనం పూసింది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపతిగ; దీనికి మధ్య, బెజ్జం చేసిన చిన్న ఇనపతిళ్ళ ఉంటుంది; డాబీకోలలు పైకి లేచినప్పుడు ఇవి అంచుపోగులను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 12 (కో. 1; తె. 12, 19; రా. 18, 15).

పేటసీల పర్యా. చూ. తూకం. పేటపడికి వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల, నేతనేసేటప్పుడు, అని మూసిన తరవాత, వడికిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 15 (రా. 12, 18).

పేటసూత్రం ఉ. -సూత్రం. నేతలో డిక్షెన్లు పడటానికి డాబీ అడనుంచి రెండుపాయలుగా విడదీసి, అంచుపడుగులోకి వేలాడదీసిన దారం; డిక్షెన్లకు అవసరమైనన్ని దారాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 182 చ. 10 (తె. 19, 28, 24, 32; రా. 13).

పేటత్తుకోల అంచులో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి పోగుల నందులో దూర్చిన కర్ర. చూ. చిత్రం 186 క. 2 (తె. 2).

పేటేరు (< పేట + ఏరు; క్రి.) నేసే డిక్షెన్లను బట్టి నేతలో పడుగుపోగులు విడదీయటం (తె. 15).

పేటేరుకమ్మిలోగరు ఒకరకం ఎరుపురంగు; పేటేరు

(గుంటూరుజిల్లా) గ్రామంలో తయారుచేసే రకం; పది పదకొండు ఉడుకులు ఉడికిన(రంగు)నీళ్ళలో తెల్లనూలు వేసి మూడురోజులు నానబెడతారు; తరవాత పిండి, ఎండేసి కమ్మినేతకు ఉపయోగిస్తారు; ఈ రంగు చాలా కాలం నిలుస్తుంది (ప్రసిద్ధి (కో. 10).

పేట్టిచీర ఉ. పేట్టి. నిలుపు పసుపురంగులోను. పేక ఎరుపురంగులోను-ఇరవై నెంబరు - బమిలినూలు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 18).

పేట్టతుకు (< పేట్టు + అతుకు; క్రి.) పట్టులో డిక్షెన్లు నెయ్యటానికి అవసరమయే పోగులు అతకటం (తె. 12).

పేడపులుసుకోక ముదురాకుపచ్చలో నలుపు కలిపిన రంగుచీర (కో. 31).

పేడపులుసురంగు ముదురాకుపచ్చలో నలుపు కలిపిన రంగు (కో. 31).

పేడు పర్యా. చూ. ఈనె(1). పన్నె కట్టుబడిలో దండెలమధ్య దువ్వెన పళ్ళమాదిరిగా వరనగా కట్టిన కలవ, తొన్న, గలుగు, వెదురు, కొండచీపురు మొ. వాటి పుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల, పట్టునేతకు, ఇనుము, ఇత్తడి, ఉక్కు మొ.వాటి ఊపలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 28).

పేనుబెత్తం చూ. పేకబెత్తం (కో. 9, 16, 18).

పేనుబెత్తంబెడ పర్యా. పేముబెడ. కుంచెకట్టుబడిలో, పేముచువ్వలతో అల్లిన వెన్ను అల్లిక (కో. 9).

పేపబెత్త ఉ. పేబెత్తు; చూ. పేకబెత్తం (కో. 34, 36).

పేము పర్యా. కుంచెపేము. కుంచెకట్టుబడిలో వెన్నుకూ కుంచె(పురమీద) పక్కాభాగాలకూ అల్లిన మొగలిసార; కొన్నిచోట్ల కుట్టుకుడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 6 (కో. 26, 28, 31, 32, 37).

పేముకట్టు కుంచెకట్టుబడిలో పేముతో వేసినకట్టు. చూ. చిత్రం 76 క. 6 (కో. 19).

పేము(చువ్వ) పర్యా. పేకబెత్తం. పడుగుదువ్వే కుంచెకు వెన్ను, పక్కాభాగాలు అల్లిటానికి వేసిన పేము పుల్ల (కో. 3, 11, 14, 15, 17, 19).

పేముబెడ పర్యా. పేనుబెత్తంబెడ. కుంచెకట్టుబడిలో పేముచువ్వలతో అల్లిన వెన్ను అల్లిక (కో. 9).

పేరంటాలచీర అడన్లెలు కాపరానికి వెళ్ళేటప్పుడు కట్టుకొనే చీర; రెండు బెత్తల వెడల్పు చెరగు, నాలుగేసి పోగులు కలిపిన పురిదారాలు పెట్టి నేసి, అంచు వెంబడి పచ్చపోగులుపెట్టి, మధ్య తీరవనిచిత్తె (= రెండు గీరలు)పెట్టి నేసిన తెల్లచీర; కమ్మిలో ఇటూ అటూ నలుపు, మధ్యపసుపు పెట్టి అంచు వెంబడువెడల్పుపెట్టి లోఅంచుకు నలుపుపెట్టి నేస్తారు (కో. 4).

పేర్పు పెద్దకుండ; దీని మూతి, పొట్ట, వెనల్పుగా ఉంటాయి; దనలికాయలు దీంట్లోపోసి, పైన వరిగడ్డి వేసి, నీళ్ళు అటకెమీద బోర్లించి పొయిమీద ఉడకబెడతారు. చూ. చిత్రం 290.1 (తె. 17).

పైఅంగోత్తం పైకంచువా; బుజంమీద వేసుకొనే బట్ట (కో. 3).

పైకమ్మి పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమ్మగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికిచివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది.

పైకమ్మదారం కుచ్చుతాళ్ళకు, పైవైపు కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118 చ. 3 (రా. 12).

పైకుంచెవేయు (క్రి.) పడుగు పై భాగంలో కుంచెతో దువ్వటం (కో. 26).

పైకొంగు చీరచెరగునుంచి పావుగజం పొడుగు నేత (కో. 1).

పైకొలికి పర్యా. చూ. పైకోల్లల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటి అని పడ్డ భాగం (=కోల్లల) (కో. 5, 6; తె. 15).

పైకోల్లల చూ. పైకోల్లల (కో. 7).

పైకోల 1. మరాసు మీదికి పడుగు తోడేటప్పుడు, అచ్చతికే కొనపోగులు (=కోల్లల) (కో. 28); 2. ఒక రకం మరాసు (=మడతాసు) రెండు వరసలు తిరిగి నవ్వుడు, పడమూడోసారి వైకివచ్చే పట్టె (తె. 18).

పైకోల్లల ఉ. -కోల్లాల; రూ. పైకోల్లల; పర్యా. ఎగుదలకోల్లల, ఎగుమల, ఎగువకోల్లల, ఎడంకోల. ఆసుపోసిన పడుగులో మొదటి అనిపడ్డభాగం (=కోల్లల) (కో. 5, 6; తె. 15).

పైగంజి (-వేయు). పర్యా. చూ. అలుకు(2). సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు జాగా బిరునెక్కుటానికి పైన చిలికిన గంజి; గంజిపడచ ఒకచేత్తో పట్టుకొని, రెండో చేత్తో దానిమీద, అలుక్కుంచెతో దువ్వితే పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల, వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు (రా. 15).

పైగుండంచుకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి (రా. 19బి). పైగుండంచుకోకపర్యా. పైగుండంచుచీర. గుండంచు పెట్టి నేసిన ఒకరకం చీర (రా. 19ఎ).

పైగుండంచుచీర పర్యా. పైగుండంచుకోక. గుండంచుపెట్టి నేసిన ఒకరకం చీర (రా. 19బి).

పైగొర్రె తెలుపులో ఎరుపు కలిసిన రంగుబొచ్చుగల గొర్రె (తె. 22).

పైచెయ్యివేయు (క్రి.) పడుగు ఆరుతుంటే, రెండో సారి కుంచెపెట్టి దువ్వటం (రా. 19).

పైచెరగు ఉ. -చెరుగు. నేతమొదటినించి మూరెడు పొడుగు నేసినబట్ట (కో. 6).

పైట చూ. పంతు; హరిజనుల వాడుక (కో. 9; తె. 13).

పైటకండువా ఉ. -కండవా, పైటి-; రూ. పమిటి కంచువా; పర్యా. ఓటి, పమిట, పైటగుడ్డ, పైటనెల్లా, నెల్లా(3). ఆడపిల్లలు, పరికిణీమీద నడుముకు చుట్టుకొని పై నకప్పుకొనే బట్ట; రెండుమూడు మూరల పొడుగుది (కో. 17. 20-22, 26).

పైటకర్ర చూ. పంతుకర్ర; హరిజన:వాడుక (కో. 9; తె. 13).

పైటగుడ్డ పర్యా. చూ. పైటకండువా. ఆడపిల్లలు, పరికిణీమీద నడుముకు చుట్టుకొని, పైన కప్పుకొనేబట్ట; రెండుమూడు మూరల పొడుగుది (కో. 8).

పైటచెరగు ఉ. -చెరుగు, -నెరగు; రూ. పమిటి చెరగు, పమిటిచెంగు; పర్యా. కమ్మిచెరగు, కొంగు(1), పమిటికొంగు, పమిటిచెంగు, పైటికమ్మి, మంజూరు

కొంగు, మైజూరు. చీర కట్టుకొన్నప్పుడు, బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చివర మూరెడు భాగం; మామూలుగా ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు (కో. 29; తె. 18).

పైటచెరగుకమ్మి పైటకొంగులో నేసినకమ్మి (కో. 4).

పైటనెల్లా ఉ. -చెల్లా; పర్యా. చూ. పైటకండువా. ఆడపిల్లలు పరికిణీమీద నడుముకు చుట్టుకొని పైన కప్పుకొనే బట్ట; రెండు, మూడు మూరల పొడుగుది (కో. 16).

పైటికమ్మి పర్యా. చూ. పైటచెరగు. చీరకట్టు కొన్నప్పుడు బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చీర చివరి మూరెడు భాగం; మామూలుగా ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు (కో. 3).

పైటిబద్ద పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). నారి కట్టిన విటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను కట్టి దూదివకుతారు. చూ. చిత్రం 9-12 (కో. 7).

పైదండె 1. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమ్మగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (తె. 23); 2. పర్యా. చూ. నూత్రాల కట్టె(2). మగ్గంతాళ్ళు (=చేతిపలక తాళ్ళు, కోతిపుల్లల తాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ. వి)

కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గంపైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 22).

పైన ఉ. పయన, పైని, పైసె; చూ. పన్నె(1). (కో. 27, 29-32, 34, 38).

పైనకట్టు ఉ. పయన-, పైని-; చూ. పన్నెకట్టు (2). (కో. 27, 29-32, 34, 36).

పైనగది ఉ. పైసె-; చూ. పన్నెగది (కో. 27, 30).

పైనగోడ ఉ. పైని-. ఇవన్నెకట్టుబడిలో దండెల మధ్య బిగించిన ఈనెల కొనలు; దండె ఇవతలకు వచ్చి నవి; ఇటువంటివి చెండు వరసలుంటాయి; చూ. పన్నె గోడ (కో. 32).

పైనజరుపు (క్రి.) అచ్చతికిన పడుగులో అతుకు పొగులు అచ్చలోనుంచి పన్నె ఇవతలకు జరపటం; అతు కులు చాటించటం (కో. 27).

పైనదండె ఉ. పైని-, పైసె-; చూ. పన్నెదండె (కో. 27, 29, 32, 34, 38).

పైసినె (<పై న + ఈనె) ఉ. పైసీని; చూ. పన్నీనె (కో. 27, 30, 32).

పైపట్టె ఉ. పై పట్టి. 1. పర్యా. చూ. తలపీట. ఆను పీటల్లో మొదటిది; దీనికి, ఒకటి చెండు చాళ్ళలో ఆను కొయ్యలు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (తె. 20); 2. పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడై పైపైపు బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 88 క. 3 (కో. 85); 3. పర్యా. తిరుగుడుకట్టె(2), పైబద్ద(1), రూలరుకర్ర, రూలు పట్టె. పుల్లిరుసు చెవుకట్లకు ఆధారంగా, పై న బిగించిన పొడుగుచెక్క. చూ. చిత్రం 121 ప. 5 (రా. 14); 4. పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మురమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గం పందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 5-7, 9బి; రా. 12, 13, 19, 22, 23).

పైపలక 1. పర్యా. చూ. పలక(7). మురమగ్గంలో పన్నె బిగించిన పై చెక్క; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో నేకపొగువేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 2, 9, 25, 26, 29; తె. 7, 10, 18, 20, 22, 23); 2. పర్యా. చూ. పలక(4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన పై చెక్క; పలకగా పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికి కింద గుండు బిగిస్తారు; దీనికి పై న దారాలు కట్టి వేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు పొగు దగ్గరపడటానికి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (కో. 30, 33, 37; తె. 10, 22, 23, 25, 29, 32, 33).

పైపాటు పన్నెలో దూర్చిన దారాలు, ఒకదాని మీద ఒకటి ఒత్తుగా రావటం; ఇలా రాకుండా పొగులు చేత్తో విడదీస్తారు (తె. 16).

పైపింగుచీర ?అంచులో, కడ్డీల మాదిరిగా నేసిన 5 చీర (రా. 12).

పైపింగుపేటు అంచులో వరసగా కడ్డీలమాదిరిగా నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 152 (రా. 7, 8, 23).

పైపింగుబార్డు వరసగా కడ్డీల మాదిరిగా డిజైన్లు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 152 (రా. 13, 23, 24).

పైపీట అనులో కొలతకొయ్యలు బిగించిన మొదటి 10 పీట. చూ. చిత్రం 45 ట. 1 (కో. 28).

పైపూత సరసేసేటప్పుడు పడుగుమీద చిలికిన గంజి (పూత) (రా. 12).

పైపెండె ఉ. పై పెండె; పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. 15 మురమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేత నేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరి మాదిరిగా అటూ ఇటూ అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 3, 4).

పైబద్ద 1. పర్యా. పైపట్టె(2). పుల్లిరుసు చెవు కట్లకు ఆధారంగా, పై న బిగించిన పొడుగుచెక్క. చూ. చిత్రం 121 ప. 5 (కో. 12); 2. పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మురమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 11, 13).

పైబల్ల పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మురమగ్గం చట్రంలో, నిలువు పట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 28).

పైబెండు పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మురమగ్గం చట్రంలో, నిలువుపట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల, దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు, ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 118.8).

పై(మీద)పంచె (<పెయిమీద పంచె) పర్యా. చూ. కండువా. బుజాలమీద కప్పుకోటానికి నేసిన చిన్న బట్ట; గోరంచు, కడ్డీఅంచు, అత్తాకోడలంచు, పూపంచు

మొ.వి పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల జరి పెడతారు; దీన్ని కొన్నిచోట్ల మడిచి బుజ్జించి వేసుకొంటారు; కొన్ని చోట్ల 18-20 మూలల పొడుగునేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గొల్లివాళ్ళ కొనం రెండుగ్గుర, మూడుగ్గుర గజాల పొడుగు నేస్తారు (కో. 8, 9, 15; రా. 11).

పైరపత్తి ఒకరకం ఎర్రపత్తి; నాటురకం (కో. 18). పైవింటిదబ్బు ఉ. పయ్యంటిదబ్బు; పర్యా. చూ. ఉండేలు (బద్ద). తాడుకట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది పకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (కో. 8).

పైసరి (-చేయు) పర్యా. చూ. అలుకు(2). సర చేనేటప్పుడు, పడుగు వాగా బిరుసెక్కటానికి పైస చిలికిన గంజి; గంజిపిడచ ఒకచేత్తో పట్టుకొని రెండో చేత్తో దానిమీద అలుక్కుంచెకో దువ్వికే పడుగుమీద గంజి పడుతుంది; కొన్నిచోట్ల వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు (రా. 19a).

పొగడపువ్వంతు పొగడపువ్వు ఆకారంలో ఉత్తైన పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 5).

పొచ్చె పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడెమొన అరిగిపోకుండా విగించిన ఇనపహన్ను; కొన్నిచోట్ల ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 181 క. 1 (తె. 9).

పొట్ట పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేక దారం అమచ్చే నందు. చూ. చిత్రం 181 చ (కో. 22).

పొట్టబట్ట నేకనేనేటప్పుడు, నేకపనివాడు పొట్ట మీద కప్పకొనే బట్ట; ఒంటిచెమట దోనెకు చుట్టిన బట్టకు అంటుకోకుండా కప్పకొంటారు (తె. 9).

పొట్టె 1. నూలు తెక్క; లడిలో వదోవంతు నూలు (కో. 9, 14; తె. 18, 24); 2. లడిలో డెబ్బయ్యో వంతు నూలు (తె. 8, 9, 14, 21, 25-30); 3. కద్ద రులో 840 పోగుల నూలు; దీని చుట్టుకొలత 4 అ.లు ఉంటుంది; మిల్లునూలు పొట్టెలో 580 పోగులు ఉంటాయి; చుట్టుకొలత 4½ అ.లు (కో. 14); 4. పట్టు దారం చుట్ట; పెద్దది (తె. 12); 5. (-పాపు) రూ. బొట్టె(1); పర్యా. చూ. పాయ(4). పడుగులో విడ దీసిన భాగం; సరిచేనేటప్పుడు పడుగు పాయలుగా విడదీస్తారు (తె. 10, 24 25); 6. (-కోయు) రూ. పట్టె(10), బొట్టె(2); పర్యా. పట్టెతాడు(1). అచ్చులో వన్నెగూళ్ళలోనుంచి దూర్చిన (బెంతుదారాలుగాని, బద్దెదారాలుగాని) పోగుల పాయ; అచ్చుతికేటప్పుడు, నీటి కొనలు కోసేస్తారు; కోసినవి చెమిరలు. చూ. చిత్రం 102 చ. 4 (కో. 6; తె. 11, 25; రా. 28); 7. (-కూర్పు, -చేయు, -తీయు, -పాపు, -వేయు)రూ.

పట్టె(4). బొట్టె(2); పర్యా. జతికె, పాయ(5), సుంగు(1). పడుగునూలులో, చివర పాయగా విడదీసిన పోగులు; అల్లుచేనేటప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడ దీస్తారు; మగ్గంమీద, వీటికి ముడులువేస్తారు; కొన్ని చోట్ల కర్రలకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 127.7 (కో. 17; తె. 1-10, 12-17, 19, 21-23, 25, 27, 29, 32; రా. 28).

పొట్టెకట్టువేయు (క్రి.) పడుగుచివరి పాయలకు కట్టుకట్టటం (తె. 21).

పొట్టెకోల పర్యా. అల్లికకర్ర, గుడులకోల, జాలె కర్ర, బొట్టె(ల)కట్టె, బొట్టె(ల)కర్ర, సుంగుడుకోల, సుంగులకట్టె(1). నేకపడుగు చివర పాయలతాళ్ళు కట్టిన కర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ద జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెలు మెలివేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (తె. 25, 29, 33).

పొట్టెగుది పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేకపడు గులో చివరపాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొకదారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.8, 128 చ. 1 (తె. 21).

పొట్టెతాడు రూ. పట్టెతాడు(2), బొట్టెతాడు; పర్యా. గుది(4), గుదితాడు(2), గుక్కతాడు, జతికె దారం, పల్లెదారం, పొట్టెగుది, బద్దెదారం(3), బొట్టె దారం, మడికోలగుది, మలగట్టుగుది(1), మలగుది(1), మెలిగుది, సుగితాడు, సుంగు(2), సుంగుదారం. నేక పడుగులో చివరి పాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.8, 128 చ. 1 (తె. 2, 4, 8-9, 19, 25, 27; రా. 22).

పొట్టెలకర్ర ఉ. పొట్టిలకర్ర; పర్యా. చూ. మల గర్ర. నేకపడుగులో చివరపాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడ తారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 12).

పొట్టెలమల ఉ. -మొల. నేకపడుగులో, చివర విడదీసిన పాయకు వేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 127.9 (తె. 12, 16, 17).

పొట్టెలుపాపు (క్రి.) పర్యా. చూ. పాయలుపాపు. పడుగుపోగులు పాయలు పాయలుగా విడదియ్యటం (తె. 19).

పొట్టెలుచెక్క ఉ. పొట్టెల్లెక్క; పర్యా. చూ. ఉడత. మరమగ్గం నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలుఉంగరం విగించిన కొయ్య

బిళ్ళ; ఇటువంటివి చెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (కో. 8, 9).

హిడువుబల్ల ఉ. పొడవు-; పర్యా. చూ. మేకు(ల) కమ్మి. మరాసుమీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులురావటానికి మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గుల పట్టె పర్లకు బరిగినప్పుడు పడుగులో అనులుపడతాయి; ఇటువంటివి 8-20 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 88).

హిడివడుగు మామూలుగా ఆరిన పడుగు(కో. 28).

హిడిరంగు(లు) 1. విదేశాలనుంచి వచ్చే కొన్ని రకాల రంగులు; వాటిలో చాలావరకూ డై రెక్టుకలర్లు (కో. 7); 2. చన్నీళ్ళలో కలిపి, నూలులడిలు వేసి పిసికే రంగులు; ఇవి అట్టేకాలం నిలవున్న (కో. 9) 3. పర్యా. చూ. నన్యం(రంగు)(1), ముక్కుపొడుం రంగు; snuff colour; స్నూఫ్ కలర్. సి, తేజాపు, పటిక, సైలేట్ సల్ఫు వేసి నెప్టాల్ రంగు, బ్రౌన్ ఆర్. 800, కాస్మిక్ సోడా, మైడ్రోసల్ఫు వేసి ఇండెన్స్ రంగు తయారుచేస్తారు (రా. 3).

హిడిసొతు పసుపు, ఎరుపురంగుల్లో, అరంగుళం చొప్పున పట్టెలుపెట్టి తయారుచేసిన బద్దె నమూనా (=సొతు) (కో. 4).

హిడుక్కమ్మి (< హిడుగుక్కమ్మి) పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). డబ్బారాట్నం పీటకు బిగించిన హిడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 18).

హిడుగు చూ. పడుగు (కో. 1, 3, 7; తె. 4; రా. 17).

హిడుగుకుంచె ఉ. హిడుక్కుంచె. ఒకరికం కుంచె; గంజిపెట్టిన పడుగును ఆరుబయట చాపి దువ్వేకొయ్య పనిముట్టు; గంజి ఆరటానికి దీంతో దువ్వుతారు. చూ. చిత్రం 78 (రా. 1, 19).

హిడుగుకొయ్య పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (రా. 4).

హిడుగుచేయు (క్రి.) చూ. పడుగుచేయు (కో. 3, 7).

హిడుగుతడుపు (క్రి.) చూ. పడుగుతడుపు(1) (కో. 7).

హిడుగునెరుపు (క్రి.) పర్యా. సరినెరుపు. సరిచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు విడదీసి సాపుగా పరవటం (కో. 7).

హిడుగుపట్టె 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి

రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 14); 2. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). డబ్బారాట్నం పీటకు బిగించిన హిడుగుపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (కో. 10).

హిడుగుపీట పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (కో. 10).

హిడుగుపోయు (క్రి.) ఉ. -వోయు; చూ. పడుగు పోయు(1) (కో. 2, 3).

హిడుగుమోకు చూ. పడుగుమోకు (కో. 7).

హిడుగేరుకట్టె చూ. పడుగేరుకట్టె (రా. 18, 17).

హిడుగేరుకర్ర చూ. పడుగేరుకర్ర (కో. 2).

హితంతపు (తమి. పదం -క్రి.) ఉన్ని పడుగుకు పెట్టె చింతఅబలి కావటానికి, నాగపెట్టి రుబ్బిన గింజల పిండి మెత్తగా కావటం; నిద్దం కావటం (తె. 25).

హిత్రంచుచాపు పట్టంచు పెట్టి నేసిన పంచెలత; పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనేది (కో. 30).

హిత్రీచీర పర్యా. హిత్రొల్లె. పెళ్ళికూతురు కట్టు కొనే చిన్న పట్టుచీర; తెల్లది; మామూలుగా అంచు లేకుండా చిటికెన వేలేడు వెడల్పు ఎర్ర(కడ్డి)కమ్మి వెడతారు; కొన్నిచోట్ల ఎరుపులోగాని బీరపువ్వు రంగులోగాని కడ్డిఅంచు, పట్టుకొంగు, పెట్టి నేస్తారు (తె. 18).

హిత్తు ఒకరకం పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చే పట్టు; ఎరుపు వన్నెది; దీంతో మడిబట్టలుగా వాడే పస్త్రాలు నేస్తారు.

హిత్రెం నారవడికే కదురు పై కొనకు వేసిన ఇనవ పొన్ను. చూ. చిత్రం 302.1 (తె. 25).

హిత్రెంచుచీర (< హిత్రీ + అంచు) పట్టంచుపెట్టి నేసిన చీర; పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనేది (కో. 30).

హిత్రొల్లె (< హిత్రీ + అల్లె) ఉ. హిత్రొల్లె; పర్యా. హిత్రీచీర. పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే చిన్న పట్టుచీర; తెల్లది; మామూలుగా, అంచులేకుండా, చిటికెన వేలేడు వెడల్పు ఎర్ర(కడ్డి)కమ్మి వెడతారు; కొన్నిచోట్ల, ఎరుపులోగాని, బీరపువ్వు రంగులోగాని కడ్డిఅంచు, పట్టు కొంగు, పెట్టి నేస్తారు (తె. 11, 13-15, 17, 31, 32).

హిత్రం ఉ. పోత్రం; పర్యా. చూ. రుబ్బురాయి. రోట్లో పిండి రుబ్బే రాయి; చింతగింజలు నానబోసి, రోట్లొరుబ్బి ఉడకబెడతారు (తె. 27, 28).

హిద్దుహిడుపుచీర పచ్చ, సారింజ రంగులుపెట్టి నేసిన కలనేత చీర (తె. 4).

హింతంజేయు (క్రి.) ఉన్ని మెత్తగా చెయ్యటం (తె. 10).

పొందకంపుల్ల(లు) పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల(2). అచ్చతికేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండుపుల్లలకు తాళగట్టి మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (తె. 29).

పొన్ను 1. పర్యా. ఇనపబొడ్డె. పంతు ముక్కుకు బిగించిన(ఇనప)తొడుగు. చూ. చిత్రం 23 (తె. 27); 2. చేడుకర్రకు చివర వేసిన ఇనపచుట్టు. చూ. చిత్రం 125 క. 2 (కో. 8); 3. పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మలనాడె మొన అరిగిపోకుండా బిగించిర ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (కో. 8; తె. 1, 6, 16, 28, 30-32; రా. 22).

పొప్పిది ఒకరకం చెట్టు; ఎరుపురంగు (=మడ్డిరంగు) తయారీకి మడిచెక్కతోబాటు, డినిచెక్క వాడతారు (రా. 16).

పొప్పిడిముంగి సీమకాటు, తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు రంగులు పడేట్టు పట్టు, నూలు కలిపి నేసిన చీర(తె. 5).

పొప్పిడి పడుగు, పేక సమానంగా వచ్చేట్టు, వేరు వేరు రంగుల్లో నేసిన గడి; 4-1-4-1 కొలుకులు చొప్పున నలుపు, పసుపు రంగుల పోగులుపెట్టి నేస్తారు. (రా. 18).

పొప్పిడిచీర ఉ. పొప్పిలి-, పొప్పిలి-; రూ. పప్పలి (చీర). నల్లదరపు గడిచీర; కొన్నిచోట్ల, చిన్నగళ్ళు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 278 (రా. 13-17).

పొర ఉ. పర. 1. (-అతుకు, -ఎత్తు, -కొట్టు, -తీయు) సరిచేసిన నూలుతో కిందిపోగులు మాత్రం బద్దెపోగులకు కలిపి అచ్చతికే పడుగు; పొర అతికినప్పుడు పదహారు మూరల పడుగు ముప్పయిరెండు మూరలు అవుతుంది (కో. 2-8, 10, 11, 13-15, 18; తె. 8, 9, 11, 13, 21; రా. 11, 13-17, 20, 24); 2. రెండు, మూడు బట్టలు నెయ్యటానికి అచ్చతికిన పట్టుపడుగు (తె. 12); 3. నాలుగు పంచెలు; రెండు చాపులు (రా. 16); 4. చూ. పడర(ం) (రా. 19).

పొరకచ్చిపట్టు (క్రి.) పడుగులో కిందిపోగులూ పైపోగులూ విడదీసి చాపటం. (కో. 34).

పొరకపుల్లంచు చీపురుపుల్లల మాదిరిగా, నన్నటి గీరలు పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 184 (తె. 4).

పొరగుడ్డ రంగుతొట్టెలో, రంగు పోసిన గుడ్డ; గొంగడిమీద పరుస్తారు. చూ. కంబడిమెత్త (కో. 26).

పొరగొట్టు (క్రి.) సరిచేసిన పడుగులో, పైపోగులూ కిందిపోగులూ పొరలుగా విడదీయటం; రెండు అనుల మధ్యఖాగం(=సందు)కర్రతో కొట్టటం; మొత్తం పడు

గులో ఒకేఒక అని మిగిల్చి మిగిలింది దొల చేస్తారు (రా. 24).

పొరచువ్వ పర్యా. చూ. చువ్వ(7). దండెదగ్గరి పడుగుపోగులు నెరవటానికీ, అచ్చుదగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన నన్నెత్తం; దండెకు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్నకొద్దీ పీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (తె. 16).

పొరచుప్ప ఒకరకం అచ్చు; నేతపడుగులో కింది (పొర)పోగులు అతికి నేసేది (కో. 2-4).

పొరజుమలు నేతనేసేటప్పుడు, పన్నెగూటిలోకి వచ్చిన మూడు పోగులు (తె. 12).

పొరతోక్కు (క్రి.) పర్యా. పొరేయ(2); సరిచేసిన తరవాత, పడుగులో పైపోగులూ కిందిపోగులూ రెండు పొరలుగా విడదీయటం; అని అనికీ చువ్వలు దూర్చి విడదీస్తారు. పొరవేసిన పడుగు రెట్టింపు పొడుగు వస్తుంది (కో. 25, 28).

పొరతోడుగు(క్రి.) పడుగులో కిందిపోగులకూ పైపోగులకూ చువ్వలు దూర్చి అనులు నెయ్యటం (కో. 21).

పొర(పడుగు) నేతలో కింది దారాలు మాత్రం అచ్చుకు అతికి, పైదారాలు వెనక్కు చాపుకొనే పడుగు; ఆసుపోసేటప్పుడు, దీనికి తగినన్ని పుంజాల నూలు నిర్ణయించుకొంటారు; పొరపడుగు అచ్చుతికిన తరవాత రెట్టింపు పొడుగు వస్తుంది (తె. 11, 14, 26).

పొరపేటు 1. ఉ. -పేటు. ఒక్కోకపోగు ఒక్కోక రంగులో పెట్టి (తెలుపు, ఎరుపు మాదిరిగా) నేసిననేత (కో. 11, 13, 15); 2. పోగులు అయిమూలగా పడేట్టు మూలనేతలో నేసిన నేత (కో. 12, 14); 3. ఒక బట్టలో రెండు రకలుగా నేసిన నేత (కో. 17).

పొరపోగు పడుగులో పైపోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య అనిలోకి రాని దారం (కో. 8).

పొరలాక పర్యా. చూ. చీరులాక(2). నేతపడుగులో పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య, దండెకూ అచ్చుకూ మధ్యగా దూర్చిన వెదురుబద్ద (తె. 17; రా. 21).

పొరవిప్ప (క్రి.) పడుగులో పైపోగులూ కింది పోగులూ విడదీయటం (కో. 25).

పొరషర్దింగు పడుగుకు ఒకరంగు, పేకకు మరొక రంగు పెట్టి నేసిన కలనేత గుడ్డ (కో. 6).

పొరసరి పర్యా. ఒంటిపడుగు(1). పొరెంటి. అచ్చ తికేటప్పుడు కిందిపోగులు(పొర)మాత్రం అతికే పడుగు నూలు (కో. 14).

పొరసరిచేయు (క్రి.) పడుగుమడతవేసి సరిచెయ్యటం (కో. 34).

పొరసల్లిలాక వర్యా. అస్తాల్లాక. నేతవసుగుతో. అచ్చు తరవాత దూర్చిన లాక. చూ. చిత్రం 127.2 (తె. 24).

పొరసాటపుల్ల దండెగ్గరి పడుగు పోగులు నెరవ టానికి అచ్చుదగ్గర దూర్చిన సన్నతెత్తం; ఇటువంటివి దండెగు రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్న కొద్దీ వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.3 (తె. 25).

పొరాటు (< పొరవాటు) నేతనేసేటప్పుడు అచ్చుకు తగిలి చెడిపోయిన పోగు (రా. 8).

పొరాసు ఆసుల్లో ఒకరకం: పొరపడుగు పోసే ఆసు; దీని ఆసుపీటలకు వరసగా 6 : 10 : 5 చొప్పున కొయ్యలుంటాయి; దీనిమీద పోసే పడుగు పదహారు మూరల పొడుగు ఉంటుంది (తె. 11, 14).

పొరెంటి (< పొర + ఎంటి) వర్యా. చూ. పొర సరి. అచ్చుతికేటప్పుడు కిందిపోగులు(పొర) మాత్రం అతికీ పడుగునూలు (కో. 13).

పొరేయు (< పొరవేయు; క్రి.) 1. సరిచేసే టన్నుడు పడుగుతో కిందిపోగులూ, పై పోగులూ అంటుకుపోకుండా లాకలతో విడదీయ్యటం (కో. 23); 2. సరిచేసిన తరవాత పడుగుతో పై పోగులూ కింది పోగులూ రెండు పొరలుగా విడదీయ్యటం; అని అనికీ చువ్వలు దూర్చి విడదీస్తారు; పొరవేసిన పడుగు రెట్టంపు పొడుగు వస్తుంది (కో. 21, 26, 29, 32, 35-37).

పొలిచేయు (క్రి.) బలిఇవ్వటం; చెట్టుమీదినించి దసలి కాాయ విడిపించేటప్పుడు, నాయకపువాళ్ళు (=దసలి పురుగులను పెంచేవాళ్ళలో ఒక తెగ) ఇల్లు చేరేవరకూ ఏడుసార్లు బలి ఇస్తారు (తె. 17).

పొల్లుపోవు (క్రి.) పడుగుతో పై పోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య అని చెడిపోవటం (కో. 8).

పోకపట్టనార పోకచెట్టునుంచి తీసిన నార; మంచె కట్టుబడిలో, వెన్నుభాగంలోనూ పురికి పైభాగంలోనూ దీంతో గట్టికట్టు వేస్తారు (రా. 16).

పోకపూపు అంచుతో పోకపుప్పు ఆకారంలో నేసిన డిక్టెను (తె. 2, 6, 7).

పోకబద్ద వర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో. ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 6a).

పోకబంతి ఒకరకం నీలంరంగు; మెజంటా బి.ఆర్. పేసి తయారుచేస్తారు (తె. 4).

పోకముంగిరుమూలు పోకరంగు గళ్ళు పడేట్లు నేసిన ఒకరకం తలపాగ (తె. 24).

పోకరంగు 1. వర్యా. చూ. వక్రరంగు(1). నల్ల పోకచెక్క (=పీతీవక్క) రంగు; రెడ్ బి., బి. బి. వేసి తయారుచేస్తారు (తె. 4, 6, 10, 14, 15, 17, 23); 2. గంజివంకాయ రంగు (తె. 11).

పోకరంగురూమూలు పోకరంగుపెట్టి నేసిన తలపాగ (తె. 24).

పోక్కుపుల్ల(లు) జాకార్డుదానీ దారాలను అడించే పుల్ల(లు); అడ్డకుపై న వేలాడగట్టినవి. చూ. చిత్రం 135.5 (కో. 33).

పోగతుకు (< పోగు + అతుకు) రూ. పోమతుకు. పడుగుపోగు, బద్దెపోగు కలిపి వడిపెట్టుటం (తె. 18). పోగు ఉ. ఓగు; రూ. పోము, పోపు. ఒంటిపోవ దారం (కో. 1-21, 24, 26; తె. 1, 2, 4, 5, 7, 10-23; రా. 1-24).

పోగుతీయు (క్రి.) ఉ. -దీయు. రాట్నంమీదగాని, చేతికదురుమీదగాని ఏకునుంచి దారం తీయ్యటం (కో. 1, 2; రా. 11, 15, 24).

పోగుడంగు (క్రి.) గొంగడి నేసేటప్పుడు చేముతో కొట్టిన పేకపోగు నేతలో కలిసిపోవటం; అణిపోవటం (తె. 11).

పోగుదిగబోయు (క్రి.) వర్యా. ఈనెపోడుచు. వన్నెఈనెల మధ్య సందులో పోగు(లు) దూర్చటం (తె. 11, 15, 21).

పోగుపగులు (క్రి.) పేకదారం పోగులు దూర దూరంగా వడటం, "కలనేతలో పోగుపగిలి దగ్గ రొస్తుంది." (రా. 13).

పోగుపుల్ల వర్యా. చూ. బుసిపుల్ల. చీతినాడె గాడిలో అడ్డంగా బిగించిన పుల్ల; పేకపోగు చిక్కువడ కుండా సాపుగా రావటానికి, దీనికి వెనకనుంచి పోగు తీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (తె. 7).

పోగుపోయు (క్రి.) రాట్నం కదురుకు గుచ్చిన తొన్నడంటుపుల్లకు దారపుపోగు చుట్టుటం (రా. 15). పోగులగొంగడి ఏదైనా ఒకరకం రంగు ఉన్నిలో మరొక రంగు ఉన్ని కలిపేట్టు గీరలు గీరలుగా నేసిన గొంగడి (తె. 20).

పోగులునెరుపు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు మూలుపోగులు చిక్కులు తేకుండా సాపుగా వరవటం (కో. 11, 15-17, 19).

పోగువిప్పు (క్రి.) ఉ. పోగిప్పు. పడుగేరుకర్రల మీద పోగులు విడదీయటం (తె. 12).

పోగుదు (క్రి.) నాడెపూసలోనుంచి పేకదారం పోగు, నోటితో బయటికి వీల్చటం (రా. 8).

పోగూపొట్రా (-చూసు) ఉ. పోగూపొట్రం. నూలు పోగూ వగైరా; "పోట్రా" అనేది జీవజన్మ (కో. 92; రా. 7).

పోగేరు (<పోగు+ఏరు) పడుగేరుకర్రలమీద పోగుపోగు విడదీసి నెరవటం (తె. 11, 15, 17).

పోటుబల్ల పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం పొరుగుకు చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 18).

పోటువడి పర్యా. చూ. కొలిక(9). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు పడుగు పోగులను పైకి లేపటానికి కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి తెంతుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3

పోతురాజు నీలితొట్టి చిగ్గరి పాతిక గూటు; దీనికి పసుపు రాసి వేపమండలు కడతారు; పోతురాజు గ్రామ దేవత (పోచెమ్మ, నూకాలమ్మ, గంగానమ్మ మొ.) తమ్ముడట. చూ. చిత్రం 284 క. 4 (కో. 12).

పోమతుకు (<పోము+అతుకు) (క్రి.) చూ. పోగతుకు (కో. 25, 37).

పోము చూ. పోగు (కో. 22-33, 35, 37).

పోముపట్టు (క్రి.) పడుగులో తెగిన పోగు(లు) తీసి అతకటం (కో. 27).

పోమునుళ్ళించు (క్రి.) నేతలో ఒకవైపు ఎక్కువ, మరొకవైపు తక్కువ వచ్చినప్పుడు, నేత పొచ్చిన వైపు నాడె పోకుండా తగ్గినవైపు రెండోసారి నాడె వేస్తూ నెయ్యటం (కో. 31).

పోములతుకు (<పోములు+అతుకు) (క్రి.) పర్యా. పోములుకుట్టు. అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగులో తెగిపోయిన పోగులు అతకటం (కో. 32).

పోములుకుట్టు పర్యా. పోముతుకు. అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగులో తెగిపోయిన పోగులు అతకటం (కో. 25, 26).

పోములుగట్టు తెగినపోగులు అతకటం (కో. 37).

పోమునందు (-ఇచ్చు) నేతలో రెండు పోగుల మధ్య వచ్చిన వెలితి (కో. 32, 35).

పోయు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఆసుపోయు. ఆసు గొట్టంలోకి పోగు తీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (కో. 1-4, 6, 8-11, 13, 26, 27; తె. 1-7, 9-13, 18-21, 23-27, 29-31, 33; రా. 1-5, 8, 11-19, 21-24).

పోరు పర్యా. చూ. సంగటికోల. పత్తిరాట్నం నిలుపులమధ్య రూళ్ళకర్ర మారిగా ఉండే కట్టె; ఇటు

వంటిది రెండు. ఒకదాన్నికట్టి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టగప్పుడు ఒక వైపు నిలుపు. మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (కో. 36).

పోరుబండరుగడి మూడు పోగులకొక పోగు నిలుపుకు, వేకకు జమిలిగా పెట్టి నేసిన గడి (కో. 34).

పోలు రెండుసాళ్లు పీకన దూది (తె. 28).

పోలేరమ్మకన్ను (-తీర్చు) ఉ. పోలేరమ్మ. పోలేరమ్మ(గడి)చీర కమ్మిలో, మధ్యమధ్య, అందానికి పెట్టిన రంగు పోగు(లు); సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుది; గోరంచు తెల్ల చీరకు కమ్మిలో మూడు కేజల వరకూ రెండు రంగుపోగులు కలిపి పెట్టి, ఒక అనిలో అంగుళం వరకూ చిన్న దారంముక్కలు పెట్టి అతుకు తారు; చూ. కన్ను. (కో. 6).

పోలేరమ్మగడిచీర కమ్మిలో మధ్యమధ్య రంగు పోగులు దూచి(=పోలేరమ్మ కండ్లు), గోరంచుపెట్టి నేసిన తెల్లగడి చీర (కో. 6).

పోలేరమ్మచీర ఉ. పోలేరమ్మ. ఒకఅంచు-30 కొలుకులు-నలుపు. ఒకఅంచు-20 కొలుకులు-ఎరుపు రంగుల్లోపెట్టి, చిగురంచు తెలుపు వదిలి ముచ్చయ్యేసి కొలుకుల కమ్ములకు చెరికారంగాపెట్టి, ఎరుపుకండ్లు (=ఎర్రపోగులు) తీర్చి నేసిన తెల్లచీర; ఇంకొక కొలుకుల ఎర్రపట్టె, ఆరుకొలుకుల తెల్లపోగులు, తరవాత ఇరవై కొలుకుల తెల్లపోగులు చొప్పున బెత్తెడునేసి కండ్లు తీరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, కమ్ముల్లో నల్లపోగులు పెడతారు (కో. 2, 3; రా. 10).

పోపు చూ. పోగు (రా. 18).

ప్రధానపుచీర ఉ. పతానపుచీర; చూ. ప్రధానపీఠ (తె. 13, 16).

ప్రధానపీఠ ఉ. ప్రతాపాంబరీ; రూ. ప్రధానపు చీర; పర్యా. తాంబూలం(చీర), తాంబూలపొల్లె, విడె మొల్లె. తాంబూలు పుచ్చుకొనేటప్పుడు మగపెళ్ళివారు, పెళ్ళిమామరికి పెట్టే చీర (కొన్నిచోట్ల, పట్టుది); పచ్చ రంగులోగాని, పయిలెట్ రంగులోగాని, రెండువేళ్ళు వెడల్పు అంచులు, బెత్తెడు వెడల్పు కమ్ములు నేస్తారు; మామూలుగా, తెల్లచీర; ఇటీవల కొన్నిచోట్ల, ఆకు పచ్చ, పసుపుచ్చ, గులాబి మొ. రంగుల్లో నేస్తున్నారు; మూరెడు పొడుగు కొంగు రంగులోనూ, జరిలోనూ నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, వీరపువ్వు, తెలుపు రంగుల పోగులు వరసగా పెట్టి అంచుల్లో డిత్తెస్తు నేస్తారు; ఎరుపు, నలుపు రంగులు మాత్రం వాడరట (కో. 3, 7, 13, 15, 17).

ప్రభుత్వ అంచులో నేనే ఒకరకం డిజైను; చూ. నెమలిఅంచు. చూ. చిత్రం 289 (రా. 8).

ప్రభావతిఅంచు కాకుమెన మాదిరి లాహిరీలు పడేట్టు సేసిన అంచు; చూ. లాహిరీఅంచు. చూ. చిత్రం 149 (కో. 24).

ప్రభావతిపేటు అంచులో నేనే ఒకరకం డిజైను. చూ. చిత్రం 262 (రా. 12, 13).

ప్రమీలంచు అష్టభుజి మాదిరి గడి పెట్టి, మధ్య చుక్క పడేట్టు సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 211 (రా. 1).

ప్రేమ్ (< frame) నూలు చుట్టిన పెద్దకండె (=గిర రక)లు అమర్చిన చిత్రం; వీటినించి తీసిన పోగులు వీమ్(అడ్డ)కు చుట్టుకొంటాయి (తె. 8).

ప్లాటోజరి మూడు పోగులు కలిపి పురిపెట్టి నేనే జరి; కొయ్యగిలకలకు చుట్టి అమ్ముతారు; పోగు మందం (రా. 14).

ప్లేచర్ రేషం నాణ్యమైన ఒకరకం పట్టు (రా. 14).

పు

పునీ చూ. పన్నె (1). పన్నెలు తయారుచేసే సాయే బులవాడుక (కో. 4, 5).

పాటి చూ. హాటి (కో. 5).

పార్శ్వఫానీ తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను; పెన్సియర్ డిజైను (కో. 16).

ప్రీగర్ రాడ్? మరూను కట్టుబడితో క్రైకును ఆడించే ఇసపక్షి; కీలు (కో. 26).

ప్రేంగుంజ ఉ. ప్రేంగుంజ; పర్యా. చూ. సట్టరు గుంజ (1). మరమగ్గం చిత్రం నిలబెట్టుటానికి అధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట్టలు; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 15).

ప్రేంమగ్గం పెద్ద మరమగ్గం; డిల్లో పన్నె అమర్చే చిత్రం పెద్దది; నేతలో డిజైన్లు ఎక్కువ రావటానికి వాడతారు (తె. 5; రా. 24).

బు

బకేటు (< bucket) ఉ. బకీటు, బకోటా; పర్యా. బాల్కీ. ఒకరకం రేకుపాత్ర; నీళ్ళు తోడుకొనేది; కొన్ని చోట్ల దీంట్లో గుంజ పోసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల రంగులు కలుపుతారు (కో. 11-13, 19; రా. 22).

బక్రీద్ తురకసాయేబుల పండుగ; తివాసీ నేతపని వాళ్ళు చేసుకొనే పండుగ (కో. 16).

బగ్గడినూలు పోగులో కొంత సన్నగాను, కొంత లావుగాను వచ్చిన నూలు (తె. 5).

బంకం పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరుబయట పడుగు చావటానికి నిలబెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు పొడుగు పట్టెలు. మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా అమర్చి వైస అడ్డపట్టె చేర్చి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 63 క (తె. 7, 9).

బంకంగుంజ పర్యా. చూ. గూటం (3). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగింటానికి, నేలలో పాతినగూటం; కొయ్యదిగాని, ఇసపదిగాని, రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 63 క. 7 (తె. 7, 9).

బంకంగుది పర్యా. చూ. ఊడైగుది. పడుగు చావే టప్పడు, ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడుగేరుకర్రనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (తె. 9).

బంకంతాడు పర్యా. చూ. ఊడై తాడు (1). ఊడైను నిలబెట్టి కిందిగూటానికి బిగించేతాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 5 (తె. 7).

బంగారంజరి బంగారపు పూత వేసిన వెండిజరి; పసుపుచ్చపన్నెది (కో. 33).

బంగారుపచ్చ పర్యా. బంగారు(పన్నె). ఒకరకం పసుపురంగు; బంగారం రంగు (కో. 30).

బంగారుపచ్చచీర నూలుకు బంగారరంగు (=ఒక రకం పసుపురంగు) అద్ది సేసిన చీర (కో. 30).

బంగారుముంగి కపిల, నలుపుపన్నెల్లో పట్టు, నూలు కలిపి సేసిన చిన్న గడిచీర (తె. 5).

బంగారు(పన్నె) పర్యా. బంగారుపచ్చ. ఒకరకం పసుపురంగు; బంగారం రంగు (కో. 26, 35; తె. 19).

బంగారు(పన్నె)చీర నూలుకు బంగారరంగు అద్ది సేసిన చీర (కో. 26, 35; తె. 19).

బంగాళంచు రెండువైపులా బెత్తడేసి వెడల్పున ర. గుపోగులు పడేట్టు సేసిన అంచు (రా. 15).

బంగాళాపురి నారతో వేసిన తాడు; పురికొన; చిటికె అడ్డకంలో నూలుబొందుకు కడతారు (కో. 7).

బంగ్లేకాహునర్ తివాసీనేతలో వచ్చిన భవనం నమూనా (తె. 17).

బచ్చకాయపన్నె ఉ. బచ్చకాయెన్నె. పయిలెట్ రంగు కంటె ఒక పన్నె తక్కువ ఉండే రంగు. చూ. బచ్చలిపండ్ల రంగు (కో. 29).

బచ్చపండురంగు చూ. బచ్చలిపండురంగు (1). (తె. 26).

బచ్చలతీగకట్టి బచ్చలతీగ, ఆకులు వలనగా పడేట్టు నేసిన దీక్షైను (తె. 21).

బచ్చలపండు(రంగు) ఉ. బచ్చలిపండు: రంగు. 1. చూ. బచ్చపండు: రంగు. వయితెట్ రంగు కంటే ఒక వన్నె తక్కువ ఉండే రంగు; బుక్కా (=గులాబ్) రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 8, 16, 24; తె. 12, 14, 17); 2. చెంద్రకాంత రంగు; మెఱుంటా (కో. 9); 3. ఎరుపు నీటిపంకాయ రంగు (తె. 13, 15).

బచ్చలపండ్లచీర నాలుగుపోగులు రంగు, నాలుగు పోగులు నలుపు చొప్పున పడుగు అతికి నేసిన చీర (తె. 18).

బజ్జ్ పర్యా. చూ. గిరుకత్తి. పన్నెదండెల మధ్య బిగించే ఈనెపుల్లలు చీల్చి సాపుచేసే రేకుకత్తి; ఒక వైపున వంపుగా గాడి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల రెండు వంపుల్లో గాళ్ళు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 89 క. 8 (రా. 24).

బటువుతాడు 1. పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గం మీద నేతపడుగును బిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒక వైపు పెడకోలకు మధ్యగా కట్టి మిడిగూటానికి మెలి నేసి రెండోవైపు చేతిగూటానికి కడతాడు; నేత దగ్గరికి రావటానికి మోకు పడులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి బిగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 121 క. 1, 127.15 (రా. 5); 2. పర్యా. చూ. బిరుతాడు(2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను మేరువు పలకకుబిగించి నన్న పుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువుపలకను పైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (రా. 5).

బటువుపుల్ల పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్ని చోట్ల ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 5).

బట్టగొర్రె కొంతభాగం ఒకరంగు, మరికొంత భాగం మరొకరంగు-నలుపుతెలుపు గాని, నలుపుఎరుపు గాని-ఉండే గొర్రె (తె. 6, 11, 26, 27).

బట్టపిడచ పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు తడవటానికి గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల బద్దె పేలికకు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజిగాని అంబిగాని పట్టిస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు బట్ట ముందు భాగం (=వాయి) బిరునెక్కటానికి దీంతో గంజి పూస్తారు. చూ. చిత్రాలు 74.2, 142.1 (తె. 10-12; రా. 17).

బట్టి ఉ.బట్టి. 1. రంగునీళ్ళు కాచే పెద్ద ఇనపడబ్బా. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (తె. 19, 23; రా. 13);

2. నిక్కరగిల్చి మంటపెట్టటానికి పర్పరచుకొన్నది; పొయ్యి; అండాలో రంగునీళ్ళు పోసి దీనిమీద ఉడకబెడతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 9 (తె. 14).

బట్టికొట్టు ఉ. బట్టి-. పొయ్యిమీద (నూలు) ఉడక పెట్టటం (తె. 17).

బట్టినీలి ఉ. బట్టి-. బొగ్గుమాదిరి నల్ల రంగు; బానల్లో ఊరబెట్టి తయారుచేసింది (రా. 11).

బట్టి 1. పర్యా. తాడుజేమబండి, తాడుజేమపుల్ల. పన్నెకట్టుబడిలో ఈనెలు బిగించటానికి వాడే దారం పురబెట్టే కదురు; మామూలుగా దీనికి కొయ్యదిండు బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల తరిలలాంటిది. చూ. చిత్రం 89 క. 3 (కో. 5, 7; రా. 24); 2. కదురుపుల్ల బిగించిన చిదరి కొయ్యదిండు చూ. చిత్రం 89 క. 3 (కో. 33).

బడెకుంచె (-తీయు, -వేయు) సరిచేసేటప్పుడు పడుగుమీద కుంచె ఎత్తిఎత్తి వెయ్యటం; పడుగు ఆరు బడుసులో ఉండగా సందు (=రెండు కచ్చుల మధ్య భాగం) సందుకూ ఆవుతూ కుంచె ఎత్తి మళ్ళీ దువ్వుతారు (రా. 7, 8).

బడెమి ? మొదటిసారి సరిచేసే పడుగు (రా. 7).

బడెమిచేయు (క్రి.) గంజిపెట్టిన పడుగును మొదటి సారి కుంచెతో దువ్వటం (రా. 7).

బడెము 1. ? మొదటిసారి గంజితో తడిపినపడుగు (రా. 8); 2. ? రెండోసారి కుంచెతో దువ్విిన పడుగు (రా. 12).

బద్ధీ ఉ. బద్దీ. 1. పర్యా. అడ్డబొంగు(లు), ఒగ్గుడు కర్రలు, దండెకర్ర(లు). మరానుమీద పడుగుతోడే టప్పుడు డబ్బాలకు ఉన్నదారం ఒగ్గులపట్టె వరకూ సాపుగా పోవటానికి నిలుపుగుంజుమీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్య(లు); కొన్నిచోట్ల వెదురువి (కో. 24);

2. పర్యా. చూ. మగ్గంపందిరి. నేతబయలులో మరమగ్గం చక్రం నిలబెట్టటానికి నిలుపురాటలకు అడ్డంగా మంచె మూదిగా బిగించిన కర్రలు; మగ్గంగుంటకుపై న ఎత్తుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 116 (కో. 21, 23-25, 27, 30); 3. పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం(1). మరమగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగు పట్టెల చక్రం; మామూలుగా దీని నిలుపువట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళుకట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కిందిపట్టెమీద కండెనాడె అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 25, 30).

బద్ధీగుట్ట ఉ. బద్దీ-; పర్యా. చూ. పందిరిరాట. మరమగ్గంచక్రం నిలిపే మగ్గంపందిరికి ఆధారంగా నేత బయలులో పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 116.2 (కో. 30).

బద్ధీదండె(లు) నేతబయలులో మరమగ్గంచక్రం

నిలబెట్టుటానికి నిలుపురాటకు అడ్డంగా మామూలుగా బిగించిన కర్ర(లు); కొన్నిచోట్ల దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 116.1 (కో. 30).

బద్ధీమగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; మగ్గంచటం అమర్చుటానికి బద్ధీ వేసింది; నేతనే నీటప్పును పడుగులో వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చు పట్టుకొని గుంజేది; మగ్గంపలక, పన్నె ఒక కొయ్య చట్రంలో బిగించి పైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 27).

బద్ధీరాట పర్యా. చూ. పందిరిరాట. మరమగ్గం చట్రం నిలిపే మగ్గంపందిరికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 116.2 (కో. 25, 27).

బటుంబద్ద 1. పర్యా. చూ. దవడ. పన్నె కట్టు బడిలో, ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పు బద్ద; నేతనే నీటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 5, 12); 2. పర్యా. చూ. తన్ను(డు)బద్ద(2). దోనెముందర నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా, అడ్డంగా, పైవైపున బిరుపెట్టే ఒకరకం చేదుబద్ద; వెడరుది; మామూలుగా చిన్న నెరువు(=తక్కువ వెడల్పు) బట్టల నేతకు వాడతారు; కొన్నిచోట్ల చేదు కర్రలకు మారుగాగాని తోడుగాగాని వాడతారు. చూ. చిత్రం 125 గ (కో. 5).

బండ పర్యా. చూ. గంజిబండ. గంజి, అంబలి మొ. వాటితో పడుగు తడవటానికి పరిచిన రాయి. చూ. చిత్రం 74.1 (కో. 4, 6, 9, 14, 27-30, 32; తె. 1-3, 5-7, 9-15, 18-21, 28-31, 33; రా. 11, 15, 16, 18, 19, 22-24).

బండపాకురు ఉ. బండపాకర. వెనరరంగులో ముడుచువన్నె (తె. 16, 17, 27).

బండి 1. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిచుట్టు; పంచె మొ.వాటికి, దీనికి తగిలించిన చిలప నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (కో. 5-8, 10, 11, 13, 15; తె. 4, 14-16, రా. 4, 6, 7, 20); 2. పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి బిగించిన రేలుదారపుబండి; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీని గాడితో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (కో. 1, 2, 15, 19, 21, 36; రా. 1, 5, 6); 3. పర్యా. చూ. లక్కాకు(2). డబ్బారాట్నం చెక్రం బిగింపుకు ఇరుసుకువేసే కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండు చెక్రాలుంటాయి; చెక్రం పక్కలకు జరుక్కుండా ఆపుతాయి. చూ. చిత్రం 41 త. 1 (రా. 1, 4).

బండిఆకు ఉ. బండేకు; పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నాకిండా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 16).

బండికర్ర పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇన పది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటికట్టు బడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపి రకి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 8ఎ).

బండికుచ్చు పర్యా. చూ. కుచ్చు. మరమగ్గంలో ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను నెట్టుటానికి చేత్తో తాళ్ళను గుంజేసిది; మామూలుగా గుడ్డవేలిక-కొన్నిచోట్ల, బద్దెవేలిక-లు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల, దారపురేలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.21 (కో. 33).

బండికుండ పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడ కోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదలు చేసినప్పుడు పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 18, 21).

బండికుండలకర్ర ఉ. బండికుండ్లకర్ర; పర్యా. చూ. పెడకోల(2). నేతపడుగు బిరుపెట్టుటానికి, మల గర్రకు అవతల, అల్లుచే నీటప్పుడు కట్టిన వంకరకట్టె; మగ్గానికి పడుగు అమర్చిన తరవాత, దీనికి రెండు వైపులా మలగుదులు, మధ్యన నేతమోకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల మోకుతో ముడివేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కొయ్యచెక్రాలుగాని చెక్కులుగాని ఎత్తు పెడతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (కో. 18, 20).

బండిగజెం ఉ. -గెజెం; పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపి రిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 10).

బండిగాను పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడ కోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతమోకు వదులు చేసినప్పుడు పడుగు నేలకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 5).

బండిగోడు పర్యా. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడ కోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.

టాయి; నేతమోకు వదులు చేసివచ్చును, వదులు నేతకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాలమీద తిరుగుకుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 5).

బండిచిప్ప పర్యాయ. చూ. చిప్ప(1). రాటి పై బద్ధలను బిగించి వాటిమధ్యబోల్చించి కట్టినచిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల కర్రచిప్పగాని రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటినులం మీద అనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 10).

బండిచువ్వ పర్యాయ. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇనుము; మామూలుగా ఇనుపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టు బడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 13; తె. 15).

బండి(చెక్రం) 1. పర్యాయ. చూ. దారపుబండి(2). బరువుకట్టిన అంచుపేటుదారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం మీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 133.2 (కో. 1, 23, 24, 33; రా. 2, 7); **2.** పర్యాయ. చూ. పెడకోలచెక్రం. పెడకోలను మోసే కొయ్యచెక్రం; నేతమోకు వదులుచేసే వచ్చును వదులు నేతకు తగలకుండా పెడకోల చెక్రాల మీద జరుగుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది. చూ. చిత్రం 129 ప. 1 (కో. 12).

బండిదబ్బ పర్యాయ. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (రా. 4).

బండిదారం పర్యాయ. చూ. వడిదారం(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు దారం వాడతారు; మొదట అచ్చు బిళ్ళకు చుట్టే తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు (కో. 12, 19, 21).

బండిపంటె పర్యాయ. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంటె మొ.వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలపనుంచి నూలు తోవకొంటారు; చూ. బండి. చూ. చిత్రం 31 (రా. 21).

బండిపుల్ల 1. పర్యాయ. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 5; తె. 14); **2.** పర్యాయ. చూ. నిలుపుబద్ద(1). రాటి ఆకులను కలిపే నిలుపుపుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల తాళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 31 క. 4 (తె. 18).

బండిబోరెం బండ్లమీద ధాన్యంతోలటానికిగాని ఎరువు తోలటానికిగాని వాడే జనపనార పట్టా; చూ.

బోరెం: వ్యవసాయ వృత్తి పదకోశం (పుటలు 167, 294) (తె. 25).

బండిముద్ద పర్యాయ. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటినులాలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 26 (కో. 5-7, 10; తె. 16).

బండిమొద్దు పర్యాయ. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి, రాటినులాలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 26 (కో. 8, 13; తె. 15).

బండిలాక పర్యాయ. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (తె. 15).

బండినూల పర్యాయ. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇనుము; మామూలుగా ఇనుపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టు బడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 7).

బట్టి (హిం.) ఉ. బట్టి. పన్నెపుల్లలు చీల్చేకత్తి (=రీరుకత్తి)ని వదులుచెట్టే సున్నపురాయి; ఒకరకం సాన (కో. 7; రా. 24).

బట్టినపేటు పర్యాయ. చూ. అడక(పేటు). మెళిళ్ళ వేసుకొనే ఒకరకం హారంలో బిళ్ళమాదిరి డిశైను; మామూలుగా చీరల అంచుల్లో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 155 (తె. 12, 14).

బదిగుడుదారం పర్యాయ. చూ. పూదారం. అచ్చు పడుల్లో దూర్చిన బద్దవేగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతీసేటప్పుడు, పోగుల వరస చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల బద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 4).

బదులుకుంచె సరిచేసేటప్పుడు, పడుగు ఆరుబదునులో ఉండగా, సందు (=రెండు కచ్చుల మధ్యభాగం) సందుకూ రెండేసిసార్లు నిదానంగా కుంచెతో దువ్వటం (కో. 9 బి).

బద్ద 1. పర్యాయ. చూ. ఆకు(2). పంటెకామచుట్టూ వంచి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); పంటె కట్టుబడిలో ఇటు వంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 5-9, 22, 23-29; తె. 13); **2.** పర్యాయ. చూ. చిట్టె(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకువేసే నిలుపు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 5, 22, 23, 31); **3.** పర్యాయ. చూ. ఆకు(5). రాటికి పైనా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3

(కో. 25-32, 35; తె. 18, 20, 24, 27, 29, 32, 33);
4. తొవరరాటి (=ఒకరకం రాటి) చుట్టూ విగించిన పొడుగుబద్ద(లు); చూ. తొవర (కో. 30); **5.** రూ. దబ్బ(5); పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెట్టుబడిలో పురి విగింపుకు రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురు బద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (కో. 8, 15, 16, 23, 27-29, 31, 34, 36; తె. 10, 13, 15, 20, 21, 26, 28, 31);
6. పర్యా. చూ. దండె(3) సన్నె కట్టుబడిలో ఈనెల విగింపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురుబెత్తం; ఇటువంటివి పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 7, 33; తె. 1); **7.** పర్యా. చూ. గొలుసు బద్ద. డాబీ గొలుసుకు అడ్డంగా విగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి కొయ్యపిక్కలు విగిస్తారు; ఇవి దిండను చుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 త. 2 (కో. 28, 24, 26, 36; తె. 19, 20, 23, 31, 32);
8. రూ. దబ్బ(9). దోనెగాడిలో విగించే పొడుగాటి వెదురుబద్ద; కొన్నిచోట్ల కర్ర. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 7); **9.** పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారా లకు అధారంగా డాబీచట్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచెక్కలను తొక్కినప్పుడు గొలుసు పిక్కలుగాని దిండు దిమ్మలుగాని కోలలను వైకి తేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (కో. 6, 7, 10, 23, 25; తె. 18);
10. పర్యా. కంకబద్ద(2). ఉన్ని ఏకటానికి నరం కట్టిన వెదురుబద్ద; చూ. ఏకుబద్ద. చూ. చిత్రం 3(9) (తె. 3, 11, 26, 28); **11.** పర్యా. చూ. సరబద్ద. ఉన్నిపడుగులో అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురుబద్ద; పడుగుపోగులు సాపుగా ఉండటానికి, ఇటువంటివి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 214.4 (తె. 6, 9, 11, 20, 22, 25, 26, 28).

బద్దదువ్వ (క్రి.) పడుగేరుకర్ర దగ్గర లాకబద్దకు బిడివేసి పోగులు దువ్వటం (కో. 25).

బద్దపేటు పర్యా. చూ. అడక(పేటు). మెళ్ళోవేసు కొనే ఒకరకం హారంలో విశ్వమాదిరి డిత్తెను; మామూలుగా చీర అంచల్లో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 155 (తె. 16).

బద్దలజల్లెడ పర్యా. చూ. తడక(2). డాబీకి పైన విగించిన ఇనపక్షిచల చట్రం; డాబీకోలలు పక్కలకు బరక్కుండా నిలుపుతుంది; రెండు ఊచల సందులోకి ఒక కోల వస్తుంది. చూ. చిత్రం 182 చ. 3 (కో. 28).

బద్దలడాబీ పర్యా. చూ. గొలుసుపింతెర. ఒక రకం డాబీ; నన్నబద్దల గొలుసు; దిందుకు తగిలించింది. చూ. చిత్రం 182 త (కో. 13).

బద్దలేరు (క్రి.) పర్యా. చూ. లాకలేరు. పడుగు చేసేటప్పుడు, లాకలమీది పోగులు నర్లటం (కో. 27).

బద్దిసుంగు చూ. సుంగుబద్ది (కో. 2).

బద్దికామనర్ తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిత్తెను (తె. 17).

బద్దె ఉ. బద్ది. **1.** పర్యా. అచ్చుకర, అచ్చుబద్దె, ఒరబద్దె(1), కచ్చి(బద్దె), కర, కోతకర, కోతబద్దె, వన్నె బద్దె, బద్దెచెరగు. అచ్చుతుక్కిటానికి, సుమారు బెత్తెడు వెడల్పు నేసి చివర తేనెకు పొడుగు దారాలు వదిలిగ గుడ్డ; ఒకసాటి నేత పూర్తిచేసిన తరవాత అచ్చులో బద్దెకోసి మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రాలు 102 క. 2, 144 (కో. 1-3, 5-10, 15, 19, 24, 37; తె. 1, 2, 5, 7, 8, 10-23, 25-33; రా. 1, 7, 9, 10, 13, 19, 21, 22, 24); **2.** పర్యా. చూ. బిర్రు తాడు. మరమగ్గం నిలుపువట్టెను, మేరువుపలకకు విగించి నన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువుపలకను వైకిగాని కిందికిగాని బరువుకొని దీంతో బిర్రు వెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (రా. 10); **3.** కమ్మి చివరిఖాగం; వేకపోగులు వెయ్యకుండా కొంత వదిలి తరవాత పట్టెమాదిరిగా నేసింది. చూ. కమ్మి(12)(కో. 6); **4.** ఉ. బద్దె. రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడకబెట్టటానికి, నూలుగడ్డిలు తగిలించిన ఇనపక్షిచ; దీంతో లడ్డిలు రంగునీళ్ళలోకి దింపి అండా అంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 11, 12, 20, 21).

బద్దెకోయు (క్రి.) పర్యా. అచ్చుకోయు, అతుకులు కోయు, కచ్చికోయు, కరికోయు. అచ్చులో బద్దెపోగులు గాని బెంతుపోగులుగాని వరసగా కొయ్యటం; అచ్చుతి కిన పడుగులో అతుకులు వరసగా రావటానికి అచ్చు పోగుల కొనలు కత్తితో కోస్తారు; మగ్గంమీద నేత అయిపోయిన తరవాత, బద్దెపోగులు కొయ్యటం (కో. 15, 19, 32, 33, 35; తె. 19, 22, 29; రా. 1, 7, 9, 19, 22, 24).

బద్దెగట్టుచువ్వ ఉ. -సువ్వ; పర్యా. చూ. బద్దె చువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిఖాగం (=బద్దె) లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తె; దీన్ని దోనెగాడిలో పండ్ల గుద్దిలతో విగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇనపచువ్వగాని వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 8, 14; రా. 1).

బద్దెగుచ్చుకర్ర పర్యా. అచ్చుచివ్వ(1), అల్లులాక (1), కమ్మి(8), గుచ్చుకర్ర, దసిబద్ద, బద్దెవాటుకర్ర. అచ్చుతికిన తరవాత బద్దెలో పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుబద్దగాని ఇనప కడ్డిగాని దూరుస్తారు; ఇటువంటివి బద్దెలో ఇనపల

ఒకటి. అవతల ఒకటి ఉంటాయి; అల్లుచేసేటప్పుడు, దీన్ని ఊడైగుదులకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గూటాలకు కడతారు. చూ. చిత్రం 102 త (కో. 29).

బద్దెగుచ్చు(డు)లాక చూ. బద్దెగుచ్చులలాక; పర్యా. ఎక్కింపుబద్ద, దబ్బి, దోనిగమంతు, దోనుగకోల. దోనెగాడితో బిగించే పొడుగాటి వెదురుబద్ద; చూ. బద్దెచువ్వ. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 17, 31-38; రా. 21).

బద్దెగుచ్చుపుల్ల పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం(=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 25).

బద్దెగుచ్చులలాక ఉ. బద్దెగుచ్చులలాక; చూ. బద్దెగుచ్చు(డు)లాక (తె. 28, 27).

బద్దెగుచ్చువ్వ (<బద్దెగుచ్చు+చువ్వ). పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటి భాగం(=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 8, 8, 8, 9; తె. 14-18).

బద్దెచివ్వతోకు (క్రి.) ఉ. బద్దెచివ్వ. అచ్చబద్దెలో అని వెంబడి, కర్ర ఎక్కించటం (కో. 38).

బద్దెచువ్వ ఉ. బద్దెచువ్వ, బద్దెచువ్వ; పర్యా. అచ్చుచివ్వ(2), అల్లుచివ్వ, కరుబరిసివెర, చువ్వ(9), దోనుగ పుల్ల, దోనుగసూరె, దోనెసివర, దోనెచివ్వ, దోనెమాక, పడుగుచివ్వ(1), బద్దెగట్టుచువ్వ, బద్దెవాటుచివ్వ, ముల్లు గట్టుసివర, సిగురుపుల్ల, సివర, సివాబండ, మాక(1), సూరె(3). మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటి భాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనె గాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనప చువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 8, 14; రా. 1).

బద్దెచెరగు ఉ. చెరుగు; పర్యా. చూ. బద్దె(1). అచ్చుతోకుటానికి, సుమారు బెత్తెడు వెడల్పు నేసి, చివర జేనెడు పొడుగు దారాలు వదిలిన గుడ్డ; ఒకసారి నేత పూర్తిచేసిన తరువాత అచ్చుతో బద్దెకోసి మరొక పడుగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102-2 (కో. 9).

బద్దెతట్టు (క్రి.) 1. నేత మొదలుపెట్టేటప్పుడు, రెండుమూడు వేళ్ళ వెడల్పున బద్దెనెయ్యటం (తె.12); 2. బద్దెను చేత్తో తట్టటం (రా. 19బి).

బద్దెదారం 1. ఉ. బద్దెదారం. ?అచ్చుకట్టేటప్పుడు జుల్రం కొయ్యలకు అచ్చుకర్ర బిగించిన తాడు. చూ.

చిత్రం 92 (రా. 19బి); 2. పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చువడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు పోగులవరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (రా. 12); 3. ఉ. బద్దెదారం; పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేత వడుగులో చివరి పాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకోక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.8, 128 చ. 1 (కో. 1).

బద్దెనేత ఒక బట్ట నేసిన తరువాత, రెండోబట్ట నెయ్యటానికి బెత్తెడు వెడల్పున మొదట నేసే నేత (రా. 24).

బద్దెపోగు 1. పడుగుపోగుకు అతికే అచ్చుపోగు (తె. 16, 17); 2. పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చు వడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగులవరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 29; తె. 29).

బద్దెలతాడు పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చువడుట్లో దూర్చిన బద్దె పోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగులవరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్దలు కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 35, 37).

బద్దెవాటు ఉ. బద్దెవాటు; చూ. బద్దెవాటు (2). (రా. 17).

బద్దెవాటు 1. (-వేయు, -వేయు). ఉ. బద్దెవాటు, బద్దెవాటు. అచ్చుతికిన పడుగుపోగులు ఊడకుండా, నాడెతో వేకపోగులు వేసి బద్దె నెయ్యటం; మామూలుగా, అల్లు చేసేటప్పుడు ఇలా వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల, మగ్గంమీద, నేత ప్రారంభంలో వేస్తారు (కో. 1, 8; రా. 2, 4, 11); 2. (-వేయు) ఉ. బద్దెవాటు, బద్దెవాటు; చూ. బద్దెవాటు. ముందు కొంతనేసి, తరువాత బెత్తెడు పడుగు (=కచ్చి) విడిచి మళ్ళీ నెయ్యటం (కో. 27, 28, 30-32, 34-38).

బద్దెవాటుకర్ర ఉ. బద్దెవాటుకర్ర; పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చుకర్ర. అచ్చుతికిన తరువాత బద్దెలో పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన నన్న బెత్తం; కొన్నిచోట్ల, వెదురుబద్దగాని, ఇనపకడ్డిగాని దూరుస్తారు; ఇటువంటివి, బద్దెలో ఇవతల ఒకటి, అవతల ఒకటి ఉంటాయి; అల్లుచేసేటప్పుడు, దీన్ని ఊడైగుదులకు తగిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, గూటాలకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 102 త (కో. 31).

బద్దెవాటుచివ్వ ఉ. బద్దెవాటుచివ్వ; పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటి భాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనె

గాడిలో పండ్లగురులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల, ఇనప చువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 81).

బద్దెవాడుచేయు (క్రి.) నేత మొదలుపెట్టటం (కో. 18).

బద్దోరిదారం (-ఎక్కించు) ఉ. బద్దోలిదారం, బద్దోలి దారం; రూ. బరిద్దోడిదారం; పర్యాయ. చూ. పూదారం. అచ్చుపడుల్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు, పోగువ వరన చెదర కుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, నన్నబద్ద లతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (కో. 25, 26, 92).

బనారస్ 1. ఉ. బెనారస్; పర్యాయ. గోమి, నాగ ముడి. అంచు డిత్తై నుతో ఏటవాలు వరనల్లో నేత కన బడెట్టు (=మూలనేత) నేసిన భాగం; కొన్నిచోట్ల, కృత్రిమపు పట్టుతో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (కో. 2, 7, 28; తె. 1; రా. 7, 10, 11, 14, 15, 24); 2. పర్యాయ. కేతరి. ఒకరకం కృత్రిమపుపట్టు; అంచులు, కమ్మలు, డిత్తై న్లు నెయ్యటానికి వాడతారు (తె. 18).

బనారస్ అంచు పర్యాయ. గోమిఅంచు, గోమి పేటంచు, బనారస్ బోర్డరు. ఏటవాలు వరనల్లో డిత్తై ను కనబడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 179 (రా. 7).

బనారస్ కమ్మి ఒకరకం డిత్తై ను కమ్మి; పేటుకమ్మి (కో. 24).

బనారస్ పేటు ఉ. -పేటి, బనార్స్-; పర్యాయ. గోమిపేటు. అంచు డిత్తై నుతో ఏటవాలు వరనల్లో నేత కనబడెట్టు (=మూలనేత) నేసిన భాగం; కొన్నిచోట్ల, కృత్రిమపు పట్టుతో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 179 (తె. 1; రా. 10, 14, 15).

బనారస్ బోర్డరు పర్యాయ. బనారస్ అంచు, ఏటవాలు వరనల్లో డిత్తై ను కనబడెట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 179 (రా. 24).

బనారస్ పేటుకమ్మి ఒకరకం డిత్తై నుతో నేసినకమ్మి; చూ. బనారస్ పేటు (రా. 15).

బంతి పర్యాయ. చూ. కుచ్చు. మరమగ్గంలో, ఒక సొరుగులో నుంచి మరొక సొరుగులోకి చేత్తో తాళ్ళను గుంజే పిడి; మామూలుగా గుడ్డపేలిక-కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలిక-లు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల, దారపురీలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.21 (కో. 81).

బంతి(చెక్రం) పర్యాయ. చూ. బెండకాయచెక్రం. మరాసు ఒగ్గులపట్టెను ఆడించటానికి వీలుగా అమర్చిన పళ్ళుచెక్రం; బెండకాయ ఆకారంలో, పొడుగ్గా ఉంటుంది; మరాసు కట్టుబడిలో పెద్ద పళ్ళుచెక్రానికి కింద

అమర్చి ఉండి, మరాసు తిరిగినప్పుడు పెద్ద పళ్ళుచెక్రంతో బాటు తిరుగుతూ, ఒగ్గులపట్టెను ముందుకు, వెనక్కు ఆడిస్తుంది. చూ. చిత్రం 50.4 (కో. 17, 24).

బంతితట్టు విందుల్లో భోజనానికి వచ్చినవాళ్ళు కూర్చోటానికి నేసిన నారపట్టా; పంక్తులు (=బంతులు) తీరి కూర్చోటం కోసం, తక్కువ వెడల్పుపెట్టి, పొడుగ్గా నేస్తారు (తె. 25).

బంతితాడు పర్యాయ. చూ. కుచ్చుతాడు. మర మగ్గంలో నాడెను నడవటానికి ఆధారంగా కుచ్చు కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (కో. 81).

బంతిపువ్వం బంతిపువ్వు ఆకారంలో డిత్తై ను పడెట్టు నేసిన అంచు (తె. 15).

బందరుచీర నాలుగు కొలుకులు ఒక రంగు, రెండు కొలుకులు నింబోలిరంగు చొప్పున వరనగా నిలుపుకు పోగులు అతికి నేసిన చీర; దీనికి పెద్ద అంచు పెడతారు. (తె. 18).

బందా (హం.) ముడి; పన్నెకట్టే జంత్రిం బొమ్మకు తాడుతో వేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 88 క. 11 (కో. 7).

బందీరుమాలు అంచులుపెట్టి నేసిన తలపాగ (తె. 24).

బందు 1. పర్యాయ. చూ. లడి(1). పెట్టెలో ఉండే నూలుకట్ట; ఏ నెంబరు నూలో అన్ని లడిలు ఒక్కొక్క పెట్టెలో ఉంటాయి; లడిబరువు = $\frac{\text{పదిపొన్ను}}{\text{నూలునెంబరు}}$ (రా. 8);

2. వైపు; తట్టు; "తలకోల కింద ఆ బందు కొకటి, ఈ బందుకొకటి ఎత్తి ఉంచిన కోలలు..." (తె. 22).

బందెచీర ఉ. బంది-; పర్యాయ. బందెచుచీర. అంచు రంగు పేకకు కలవకుండా నేసిన ఒకరకం చీర; "నాలు గేల్లి కొకతూరి మారే అంచు" చీర (తె. 24, 25).

బందెంచు ?బట్ట చివర, వేరే ఒక రంగుపెట్టి నేసిన అంచు (తె. 23).

బందెంచుచీర పర్యాయ. బందెచీర. అంచురంగు పేకకు కలవకుండా నేసిన ఒకరకం చీర; "నాలుగేల్లి కొక తూరి మారే అంచు" చీర (తె. 23).

బందెనేత అంచులు ఒకరంగు, మధ్యభాగం మరొక రంగుపెట్టి నేసిన ఒకరకం నేత; మూడు నాడెలతో నేస్తారు (తె. 24).

బన్నంచు 1. పగడాలహోరగా మాదిరి డిత్తై నుతో నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 212 (కో. 7); 2. బొడ్డ బానిసరుమాలు రంగు (=ఒకరకం ఎరుపు) అంచు (కో. 7).

బయలు ఉ. బైలు; పర్యాయ. పడుగుబయలు. పడుగు చాపుకొనే బహిరంగ ప్రదేశం (రా. 11-13, 15, 17, 18, 23).

బయలుకట్టె ఉ. -కట్టి; పర్యా. చూ. సరిమట్టు బడితె. సరిగుంజల పై వైపున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 85 క. 1 (రా. 15).

బరక నవారుమగ్గం అచ్చు(ఇనపది)లో తంఱి ఊప(ల)కు మధ్య చేసిన జెజ్జం; నన్నచుట్టు; ఇటువంటివి, ఊచకు ఒకటి చొప్పున ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 924 ట. 8 (రా. 10).

బరంపురంపట్టు ఒకరకం పట్టు (కో. 28).

బరరావో ఒకరకం రాటి; పైవైపు కొబ్బరిచిప్పు ఉంటుంది; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 91 (కో. 93).

బరావో 1. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంచె మొ. వాటికి, దీనికి తగలించిన చిలప నుంచి నూలు తొడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 91 (తె. 1, 2; రా. 22-24); 2. పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి. చూ. చిత్రం 94 (రా. 24).

బరిగొంగడి ఉ. బరిగొంగడి. చారలు చారలుగా సేసిన గొంగడి (తె. 22).

బరిగొర్రె ఉ. బరిగొర్రె, బరిగొర్రె, ఉడత చారలవంటి చారలు గల గొర్రె; నలుపుతో తెల్ల చారలు గలది; నలుపు, ఎరుపు రంగు బొచ్చు గలది (తె. 8, 9, 11, 20, 22, 25).

బరిద్దోడిదారం చూ. బరిద్దోడిదారం (కో. 17).

బరుగు 1. పర్యా. చూ. షకుపుల్ల(1). షకు తయారు చెయ్యటానికి ఉపయోగించే పుల్ల. చూ. చిత్రం 11.8 (తె. 5); 2. పర్యా. చూ. సులిగె. సేసిన గొంగడి లిగింపుకోసం, ఉన్నిమగ్గం దోనుగగాడిలో పెట్టిన కర్ర; దీన్ని గొంగడికొనలో దూర్చి దోనుగగాడిలో, పండ్లకు లిగిస్తారు (తె. 7).

బరుపుబద్ద పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపువట్టుకు షటవాలుగా లిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 21).

బరువునంచి ఉ. -నంచ; పర్యా. చూ. పేటుమూట. పడుగులో అతికిన పేకపోగులు బిరుగా ఉండటానికి, మగ్గానికి పైన దండెం మీది నుంచి వేలాడదీసి చివర కట్టిన బరువు; మామూలుగా, ఇనకమూట; కొన్ని చోట్ల, రాళ్ళు; మగ్గంమీద, ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి, పేటుదారాలు వాటికి తగలించి, చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 188.1 (కో. 25).

బరైకెంపు బాగా ఎర్రటి కెంపు రంగు (కో. 8).

బర్ని పర్యా. మర్నమాన్. రంగులజాడీ; కొన్ని రంగులు, ద్రావకాలు జాడీల్లో పోసి అమ్ముతారు (తె. 28).

బరైకప్పు పర్యా. చూ. చిప్ప(1). రాటి పై బద్దలను లిగించి, వాటిమధ్య, బోర్లిం-చి కట్టిన కొయ్య బరికెమూత; మామూలుగా, కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల, కర్రచిప్పగాని, చేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటిసూలం మీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (కో. 93).

బచ్చు (విణ). గరుకుగా ఉండేది; పత్తిరాట్నం కోలకు చుట్టూ గాట్లుపెట్టి వడ్డంగి గరుకుగా చేస్తాడు (తె. 14).

బలపత్తిగూటం పర్యా. తట్టుగూటం. ఉన్నిమగ్గం తాడు లిగింపుకు, అడ్డదారి పక్కన, నేలలో పాతిన గూటం (తె. 28).

బలపాలంచు వరసగా, కడ్డీల మాదిరిగా సేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల, నలుపుతో మూడు, నాలుగు పోగుల కడ్డీలు పడేట్టు సేస్తారు. చూ. చిత్రం 218 (కో. 9, 7).

బలపాలంచుకమ్మి పర్యా. జాటరుకమ్మి. ఒకరకం చీరకమ్మి; 4-4-2-2-1-1-2 పోగుల చొప్పున నలుపు, పట్టు రంగుల కొలుకులు వరసగాపెట్టి, తరవాత నాలుగేసి కొలుకులు తెలుపు, నలుపు పోగులుపెట్టి సేస్తారు; మొత్తం, ఎనిమిది గీరలు వస్తాయి (కో. 9).

బలిమేయు (క్రి.) పట్టుపురుగులు, బలిసేట్టు మేత మెయ్యటం (తె. 7).

బలువుంగరం (<బలువు + ఉంగరం) పర్యా. చూ. చేడుబొందు. చేడుకర్రల లిగింపుకు, దారాలకు వేసే లోహపుచుట్టు; ఇనపదిగాని, ఇత్తడిగాని. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (తె. 25).

బలువుతాడు పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్ట మీద, చేడుకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే పొడుగు దారం; దీని కొనలు, చేడుబొందులు-కొన్నిచోట్ల, కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (తె. 25).

బలువునూలు బరువుగా ఉండే నూలు (తె. 11).

బల్ల 1. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలుపులు లిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 27, 91, 92, 94-98); 2. ఉ. బల; పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంచెఆకుల లిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 9, 4, 6, 24, 26, 28, 97; రా. 12, 14); 3. పర్యా. చూ. ఆనుపీట. ఆనుకొయ్య (అనుకు లిగించిన నిలుపుపుల్ల)లకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి, మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (కో. 25-27, 29-95); 4. పర్యా. చూ.

లక్కాకు(2). దబ్బారాట్టుం చెక్రం బిగింపుకు, ఇరుసుకు వేసిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చెక్రం పక్కలకు జరగకుండా ఆవుతాయి. చూ. చిత్రం 41 త. 1 (కో. 8); 5. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మర మగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనే నేటప్పడు, దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సారుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 13, 14).

బల్లచెక్క పర్యా. చూ. పానుచెక్క. నేతనే నేటప్పడు, పడుగులో అనిపోగులు తెరవటానికి నేతపని వాడు, కాలితో తొక్కే కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి, మామూలుగా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల, అచ్చుకు రెండు చొప్పున అదనంగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 12).

బల్లెమంచు పై న నాలుగు గీరలు, నగానికి కింద రెండు గీరలు, తరవాత రెండు వరసల్లో జంటగీరలు పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 214 (తె. 31).

బవానిగిన్నె ఒకరకం ఇత్తడిపాత్ర; బగోటి; దీంట్లో గంజి పోసుకొంటారు (తె. 24).

బవాద్దారుపొప్పి శీర ఒకరకం గడి చీర; నాలుగు కొలుకుల రంగుపోగుల మధ్య ఒక కొలికి, ఏదైనా రంగుపోగుగాని, నలుపుగాని నిలుపు, అడ్డం వచ్చేట్టు నేస్తారు (రా. 17).

బకే 1. ఉ. బళి. నూలుతెక్క: అడిలో పదోవంతు నూలు (రా. 18); 2. అడిలో డెబ్బయ్యోవంతు నూలు (రా. 24); 3. పర్యా. చూ. నీలం. వయితెటు, నీరా రంగులు కలిసిన రంగు; నీలం; blue; గార్నెట్ (ఎ). బి. ఓ. తో తయారుచేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (రా. 15).

బళ్ళారికమ్మి ఉ. జల్లారి-. ధోవతులకు నేనే ఒక రకం కమ్మి (తె. 14).

బాజు తెవాసిమగ్గం కట్టుబడికి నేలలో పాతిన పొడుగు కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 320.2 (తె. 17).

బాజుబందంచు బాజుబందు (=ఒకరకం దండకడియం) ఆకారంలో వంకిలుగా డిక్షైను పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 215 (తె. 14).

బాజుమొల డాబీకోలల బిగింపుకోసం అడ్డంగా వేసిన ఇనపడిచ(లు); ఇవి కోలలు గాడితప్పకుండా ఉంచుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ (తె. 22, 23).

బాటంచు బెత్తెడు వెడల్పున, రంగులో నేసిన అంచు (తె. 4).

బాటరుకమ్మి పర్యా. బలపాలంచుకమ్మి. ఒకరకం చీరకమ్మి; 4-4-2-2-1-1-2 పోగుల చొప్పున నలుపు,

పట్టు రంగుల కొలుకులు వరసగా పెట్టి, తరవాత నాలు గేసి కొలుకులు తెలుపు, నలుపు పోగులు పెట్టి నేస్తారు; మొత్తం, ఎనిమిది గీరలు వస్తాయి (కో. 3).

బాడరంచు 1. ఉ. బాటరంచు, బార్దంచు. నాలు గయిదు రంగు పోగులు-పచ్చ, తెల్ల మొ.వి.-వరసగా గీరలు పడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 7, 9బి, 10; తె. 25; రా. 18, 19ఎ); 2. మూడు, నాలుగు వేళ్ళ వెడల్పున నేసిన మామూలంచు (కో. 9బి; తె. 4).

బాణం (-తీర్పు) పర్యా. చూ. కమ్మ. కమ్మి నేతలో, అందానికి, పడుగులో దూర్చిన రంగుదారం; సుమారు రెండంగుళాల పొడుగుది; మామూలుగా, ఎర్రదారం పెడతారు; కొన్నిచోట్ల, నలుపు, తెలుపు దారాలు పెడతారు. చూ. చిత్రం 270 (రా. 19).

బాణ ఒకరకం కృత్రిమపుపట్టు; పోగు గరుసుగా నిగనిగా మెరుస్తూ ఉంటుంది; అంచుల నేతకు వాడతారు (తె. 28).

బాణానీల్గు ఒకరకం కృత్రిమపుపట్టు; పోగు గరు సుగా నిగనిగా మెరుస్తూ ఉంటుంది; అంచుల నేతకు వాడతారు (తె. 18, 20, 24).

బాండువ పర్యా. చూ. కుండ(1). ఒకరకం మట్టి పాత్ర; బాండం; మామూలుగా పొయ్యిమీద ఎనరు పెట్టి టానికి గంజి పోసుకోటానికి వాడేది (తె. 5).

బాతుచెట్టు అంచులో, బాతుచెట్టు పడేట్టు నేసిన డిక్షైను (రా. 8).

బాతుపేటు చీర అంచులో బాతు నమూనాలు నేసిన డిక్షైను; డాబీమగ్గంమీద నేస్తారు. చూ. చిత్రం 216 (తె. 21).

బాతుబేలు బాతుబొమ్మలు వరసగా పడేట్టు నేసిన డిక్షైను; పట్టునేతలో వాడుక (తె. 21).

బాతుబోర్డరు పర్యా. బాతులంచు. బాతు ఆకారం లో డిక్షైన్లు నేసిన చీర అంచు. చూ. చిత్రం 216 (రా. 24).

బాతులంచు పర్యా. బాతుబోర్డరు. బాతు ఆకారం లో డిక్షైన్లు నేసిన చీర అంచు. చూ. చిత్రం 216 (తె. 12, 14).

బాతుకమలంపేటు అంచులో బాతు, తామర పువ్వు నేసిన డిక్షైను (రా. 8).

బాదం ఒకరకం లేతనీలరంగు. (కో. 24).

బాదంకనుము ఒకరకం అంచు (=బాదామంచు) పెట్టి నేసిన రవికెలగుడ్డ (తె. 24).

బాదంకాయ చిటికెనేతలో నేసే లింగాలమంటపం డిక్షైనులో మధ్య వచ్చిన పెద్దచదరం; చూ. లింగాల మండపం. చూ. చిత్రం 258 (తె. 10).

బాదంకాయలచీర ఒకరకం నేత చీర (తె. 10).
 బాదంకాయలు నేతలో, బాదంకాయల నమూనాలో నేసిన డిశైను (తె. 10).
 బాదామంచు ఒకరకం (= బాదామిరంగు)లో నేసిన అంచు (తె. 11).
 బాదామి 1. తమలపాకుల ఆకారంలో డిశైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 217 (తె. 24); 2. ఒకరకం గోధుమరంగు; ఓస్కట్టురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2; రా. 7).
 బాదు పర్యాయ. చూ. నిలుపు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు లిగించే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 4).
 బాస 1. పర్యాయ. చూ. గంజివాస. ఒకరకం మట్టి పాత్ర; దీంట్లో గంజి పోసుకొంటారు (కో. 18; తె. 18; రా. 7); 2. చింతఅంబలి కాచే మండ (తె. 25); 3. నూలులడిలు రంగునిళ్ళలో ఉడక బెట్టే పాత్ర; రాగిది; కొన్నిచోట్ల, రేకుది (కో. 12).
 బాసెపోగు పర్యాయ. సులప. గొంగడినేతలో, పొడుగ్గా ఒక పక్కన వచ్చిన తెల్లదారం (తె. 8).
 బాపదారం (< హిం. బాఫ్తా-) లావుదారం; ఆరో నెంబరు నూలుపోగులు మూడేసి కలిపి పురిబెట్టి, తివాసీ నేతకు వాడే అచ్చుకర్రలకు అల్లుతారు (తె. 17).
 బాబాఅంచు ఒకరకం పెద్ద అంచు (రా. 1).
 బాబిను మిల్లలో రేపం చుట్టే పెద్ద కొయ్యరీలు; bobbins; దారపుబండి ఆకారంలో ఉంటుంది; పెద్దది (రా. 14).
 బాంగోలకనుము (< బాంబుగోల-) ఒకరకం రవి తెలగుడ్డ (తె. 24).
 బాంబుచీర ఏడు కొలుకులు నలుపు, ఒక కొలికి ఇటూలి చొప్పున రెండురంగుల నూలు పడుగుకు పెట్టి నేసిన చీర; అంచులు విడిచి, లోపలి పోగులు తిప్పి నేస్తారు (రా. 24).
 బాంబుగడ్డి ఒకరకం నేతగడ్డి (కో. 20).
 బాంబుగడ్డిచీర 1. నల్లపడుగులో, రెండువేళ్ళు వెడల్పు పట్టులు పడెట్టు నేసిన గళ్ళుచీర (కో. 7); 2. వేలడు వెడల్పు నేసిన గడ్డిచీర (కో. 10); 3. ఒకరకం పొడుగుగళ్ళుచీర; నలుపు, పచ్చ, తెలుపు రంగుల్లో రెండేసి వేళ్ళ వెడల్పున నేస్తారు (కో. 11, 16, 15, 21; తె. 15).
 బాంబుగోల అంచులో నేసే ఒకరకం నేత. చూ. చిత్రం 219 (తె. 24).
 బాంబుగోలనేత నిలుపు, అడ్డం ఎనిమిదేసి రంగుల పోగులు పెట్టి నేసిన నేత (తె. 24).

బాంబుచీర 8-1-5-2-2-2-1 కొలుకులు వరసగా, ఒకటి విడిచి ఒకటి, ఏదో ఒక రంగు-తెలుపు చొప్పున వచ్చేట్టు నేసిన చీర; డిశైనులో గడ్డికి, గడ్డికి మధ్య 12 కొలుకుల ఎడం ఉంటుంది (తె. 18).
 బార (-తీయు, -షీకు, -పోయు) నూలు వడికేటప్పుడు, కదురునుంచి, చేతి పొడుగునా ఒకసారి తీసిన దారం (కో. 4-7, 10, 22, 23, 32, 34, 36, 37, తె. 5, 11, 13, 14; రా. 11).
 బారకట్టకాయలచీర ఒకరకం నేతచీర (రా. 19a).
 బారపడ్డ (< బారపు + అడ్డ) పర్యాయ. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలిలో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (రా. 21).
 బారషీకుడు ఉన్నిదారం వడికేటప్పుడు, ఏకుతో ఒకసారి (బారకు) దారం తియ్యటం (తె. 22).
 బారరట్లు (బహు) ?చెంకావిరంగు అద్దకంలో ఉపయోగించే ఒకరకం పనిముట్టు(లు) (తె. 5).
 బారాపలక పర్యాయ. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చక్రంలో నిలుపుపట్టెలకు వైస లిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (రా. 10).
 బారు 1. పర్యాయ. చూ. తొక్కుడుపట్టె(1). పత్తి పట్టేటప్పుడు రాట్నం కదలకుండా తొక్కిపట్టుటానికి అమర్చిన పట్టె. చూ. చిత్రం 1.4 (తె. 4); 2. పర్యాయ. చూ. ఆమజంగ. ఆనుపీటలు లిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడు వరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (తె. 12, 14); 3. పర్యాయ. సాగు(2). పడుగేరేటప్పుడు, సరిచేసేప్పుడు, అల్లుచేసేటప్పుడు చావిన పడుగు; ఆరుబయట రెండు ఊడైలకు మధ్య గాని ఒక ఊడైకు, సరిగుంజ(ల)కు మధ్యగాని చాపుతారు; నేతనేసేటప్పుడు దోనెకు, మలగట్టుకర్ర(ల)కు మధ్య చాపుతారు (కో. 5); 4. పర్యాయ. చూ. నేత సాగు(1). మగ్గానికి అమర్చి నేతబయలులో చావిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (కో. 4).
 బారుకడ్డి నూలులడిలు రంగునిళ్ళలో ఉడక బెట్టేటప్పుడు లడిలు తిప్పే ఇనపకడ్డి; దీంతోకూడా లడిలు పిండుతారు (కో. 12).
 బారుకుంచె (-లాగు) పడుగుమీద, ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు కుంచె ఆవకుండా దువ్వటం; సరిచేసేటప్పుడు, మొదట కొంతసేపు ఇలా దువ్వతారు (కో. 5, 13).

బారుదుప్పటి రెండు దుప్పట్లు; ఒకే బద్దెకు కలిపి నేసినవి (కో. 4).

బారుదూలం నేతబయలులో గోడలమీద అమర్చిన పొడుగుకొయ్య; కొన్నిచోట్ల అచ్చును వేలాడదీసే మగ్గం వైతాళు దీనికి కడతారు (రా. 1).

బారుపట్టె ఉ. బారపట్టె. 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపీట(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాతితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 9, 11; తె. 18, 18); 2. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలువులు బిగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1(రా.7); 3. పర్యా. చూ. మేరువుపక.మర మగ్గం చటంలో, నిలువుపట్టెలకు వైస బిగించిన అడ్డ పట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్ని చోట్ల దీనికి కుచ్చుచెంపతాళు కడతారు; నేతనేసే టప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూఇటూ ఆడు తుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (రా. 7-9).

బారుబద్దె పడుగులో ఒకవైపునుంచి మరొక వైపును వరసగా ఎక్కించిన అడ్డబద్దె(లు); చూ. లాక (కో. 15).

బారు(మాను) పర్యా. చూ. కాని(గు జ). రంగులో తడిపిన నూలులడిల పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగు రాట; మామూలుగా కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల ఇనపది; మామూలుగా దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపం దూర్చి, లడిలు తగిలించి, పిడుపుకర్రతో పిండు తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 5, 7; రా. 8, 11, 18).

బారుమొద్దు పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిల పిండటానికి నేలలో పాతిన పొడుగురాట; మామూలుగా, దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల, గుంజకు చిన్న చిల్లిచేసి, దాంట్లో గునపం దూర్చి, లడిలు తగిలించి, పిడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (రా. 24).

బార్దరుకండువా ఉ. -కాండువా. అంచలు పెట్టి నేసిన కండువా (కో. 34).

బాలకట్టె నూలుచిలవలు ఆరవేసే వెదురుబొంగు; పొడుగుది (తె. 11).

బాలగూటం రూ. బాలుగూటం; పర్యా. చూ. తలగూటం. ఉన్ని మగ్గానికి వేసిన పడుగు బిగింపుకోసం, చివర నేలలో పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; మగ్గం తాడు దీనికి తగిలించి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 315 క. 18 (తె. 22).

బాలనాగమ్మచీర నీలి, ఉదా రంగుల్లో నేసిన చీర (తె. 25).

బాలనాగమ్మరంగు ఒకరకం నీలరంగు; మెజంటా (తె. 27).

5 బాలుగూటం చూ. బాలగూటం (తె. 24).

బాలె ఒకరకం పాత్ర; దీంట్లో గంజి పోసుకొంటారు (రా. 22).

బాలెపట్టెచీర నిలువుకు ఆకువచ్చ-ఎరుపుగాని, నీలం-ఎరుపుగాని అతికి, వేకకు ఏదో ఒక రంగు నూలు పెట్టి నేసిన చీర (రా. 18).

బాల్చి ఉ. బాల్చు; పర్యా. బకేటు. ఒకరకం రేకు పాత్ర; నీళ్ళు తోడుకొనేది; కొన్నిచోట్ల దీంట్లో గంజి పోసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల రంగులు కలుపుతారు (కో. 16, 21).

15 బాల్దారం రెండు పోగులు కలిపి పురపెట్టిన దారం; పురిదారం; డోరియా తాన్లు నెయ్యటానికి వాడతారు (తె. 15).

బాల్బేరింగు (< ball-bearing) ఉ. బేల్ బారింగు; పర్యా. చూ. గుళ్ళబేరింగు, బేరింగు. మరాసు ఇరుసు సులువుగా తిరగటానికి ఉక్కుగుండ్లు అమర్చిన పనిముట్టు (కో. 12ఎ, 15).

బాల్సుచెక్రం మరాసు ఇరుసు సులువుగా తిరిగ టానికి చిన్న ఉక్కుగుండ్లు అమర్చి బిగించిన చెక్రం; కొన్నిచోట్ల, పెద్దపళ్ళచెక్రానికి బదులు అమరుస్తారు. (రా. 2).

25 బాషకం (-తీర్పు) బాసిగం (=పెళ్ళికూతురుకు, పెళ్ళికొడుక్కు నుడుకుట్టే బిళ్ళ) మాదిరి నేత డిత్తై ను (కో. 4).

బాసిగంకట్టు ఉ. బాసికంకట్టు; రూ. బాసెపుకట్టు; పర్యా. తలకట్టు(2). దారబందం, నాగబందం. పడుగు దువ్వే కుంచె పిడికివేసిన తాడు మెలిక; ఇది బాసిగంకట్టు మాదిరిగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 76 క. 2 (కో. 9; తె. 11, 16, 17).

బాసిగప్పేటు చూ. బాసిగంపేటు (తె. 15).

35 బాసింగమంచు ఉ. బాసికంఅంచు. బాసిగం(=పెళ్ళి సమయంలో వధూవరులకు నుడుకుట్టే ఒకరకం బొమ్మ) ఆకారంలో డిత్తై న్ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 219 (తె. 14-16, 31, 32).

బాసింగంపూపు బాసిగం (=పెళ్ళి సమయంలో వధూవరులకు నుడుకుట్టే ఒకరకం బొమ్మ) ఆకారంలో డిత్తై న్ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 219 (తె. 28).

బాసింగంపేటు రూ. బాసింగప్పేటు, బాసింగాల పేటు. బాసిగం(=పెళ్ళి సమయంలో, వధూవరులకు

నుదుటకట్టే ఒకరకం బొమ్మ) ఆకారంలో అంచుతో వరసగా నేసిన దీక్షైను. చూ. చిత్రం 219 (తె. 14).

బాసింగాలచీర అంచుల మధ్యభాగంలో, బాసింగాల ఆకారంలో దీక్షైన్లు పడేట్టు నేసిన చీర (తె. 11).

బాసింగాలపేటు చూ. బాసింగంపేటు (తె. 16).

బాసుకర్ర పర్యా. చూ. పిడుపుకర్ర. రంగు అద్దిన నూలులడిలు గూఱకు తగిలించి పిండే కర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని లడిలో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్ని చోట్ల, రంగునీళ్ళతో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 252 క. 5 (కో. 12).

బాసెపుకట్టు చూ. బాసిగంకట్టు (కో. 92).

బాళేపట్టిచీర రెండురంగుల నూలు నిలుపుకు అతికి, ఒకరంగు నూలు పేకకు పెట్టే నేసిన చీర (రా. 14).

బిక్కియ్య (< బిక్ + కొయ్య). పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోతుతో కొలికినేసి పెడికోలకు చుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోతు పెడికోలకు కట్టి, దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అంగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (కో. 22).

బిక్కియ్యపడు (క్రి.) పర్యా. చూ. వారపచ్చు. నేతనేసేటప్పుడు పేకపోగు సరిగా పడక, బట్టు ఒక వైపున ఎక్కువ, మరొక వైపున తక్కువ రావటం (కో. 80).

బిగి పర్యా. చూ. బిరు(3). బిగువు; గట్టిదనం (రా. 16).

బిగిచెక్క పర్యా. చూ. చిట్టె(2). పంచెఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దలు. చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 26).

బిగిదారం 1. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు పై వీ కిందివీ కలిపి కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 81 వ. 4 (కో. 34); 2. పర్యా. చూ. బిరుతాడు. మరమగ్గం నిలుపుపట్టును మేరువు పలకకు బిగించి, నన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువుపలకను పైకి గాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 16).

బిగిపుల్ల పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టును మేరువు పలక బిగించి, తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 16).

బిగింపుచిల్ల ఉ. -నిల్ల; పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి, అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒక

వైపు వెడల్పుగాను, ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరవాత, దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు.

ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 6).

5 బిగుకడి డాబోకోలల బిగింపుకు వేసిన ఇరవ ఊచ. చూ. చిత్రం 182 చ (రా. 8).

బిగుగర్ర ఉ. బిగ్గర్ర; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది.

10 చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (కో. 15, 22).

బిగుగుంజ పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టే కొయ్య; నేత పనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (రా. 18).

15 బిగుగొయ్య ఉ. బిగ్గొయ్య; పర్యా. చూ. చేతి గూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.18 (కో. 25, 27, 30, 31).

20 బిగుచిట్టె పర్యా. చూ. బిరుచిట్టె(2). పంచెఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 5, 30).

బిగుచుట్ట కదురుకడ్డికి దంటుఊచ బిరుగా పట్టటానికి చుట్టిన దారం (తె. 22).

25 బిగుచెక్క పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు నన్నగాను ఉండేది; అచ్చు కట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటు వంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (తె. 15).

30 బిగుతాడు 1. పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్టుంజకులకు చుట్టిన తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలూగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 30; తె. 5); 2. ఉ. బిగుతాడు; పర్యా. చూ. జుల్రపుతాడు. అచ్చుకట్టే జుల్రం కొయ్యకు కట్టిన దారం; దీంతో అచ్చుచువ్వ బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 91 క. 5 (కో. 28, 27); 3. పర్యా. గుది(7), గుదితాడు, చెముడుగుది, చేడుపలుపు(8), ములుగట్టుపూజ. చేడుకర్రలకు మధ్యన రెంటినీ బిగించే వై తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (తె. 5, 18); 4. తివాసిమగ్గం దోసెకు, టంగుకు వేసి బిగించిన తాడు. చూ. చిత్రం 320.9 (తె. 10).

విగుదబ్బ పర్యాయ. చూ. ఎత్తుపుల్ల(2). అచ్చతికే టప్పడు అచ్చకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండుపుల్లలకు తాడుగట్టి మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 8).

విగుదారం పర్యాయ. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండో వైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 155 (తె. 25).

విగుబద్ద 1. పర్యాయ. చూ. కుంచెలాక. కుంచె కట్టు బడిలో పురి బిగించుకు, రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 5 (తె. 15); 2. పర్యాయ. చూ. తన్న(దు)బద్ద(2). దోసెముందర, నేసిన గుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా వైవైపు బిరుపెట్టే ఒకరకం చేదుబద్ద(=వెదురుది); మామూలుగా చిన్న నెరుపు(=తక్కువ వెడల్పు)బట్టల నేతకు వాడతారు; కొన్నిచోట్ల చేదుగర్రలకు మారుగాగాని తోడుగాగాని వాడతారు. చూ. చిత్రం 125 గ (తె. 15).

విగుబిళ్ళ రూ. బిళ్ళబిగు; పర్యాయ. చూ. వడిబిళ్ళ (3). అచ్చకట్టేటప్పడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చుపదలలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు సన్నగాను ఉండేది; అచ్చకట్టిన తరవాత, దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 18, 21).

విగు(లు) పర్యాయ. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చకట్టేటప్పడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చుపదలలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క(లు); ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు సన్నగాను ఉండేది; అచ్చకట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (తె. 21))

విగులేయు (<విగులువేయు) (క్రి.) ?కుంచెకట్టు బడిలో అడ్డబద్దలు బిగించటం (తె. 5).

విగుపుకట్టు పర్యాయ. చూ. ముక్కుకట్టు. పంతుకు కిందవైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపివేసిన కట్టు; చూ. ముక్కుతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 7 (కో. 6).

విగుపుకర్ర పర్యాయ. చూ. అచ్చకర్ర(1). అచ్చలో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చకట్టేటప్పడు దీన్ని జంతుకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూ

లుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (కో. 13).

విగుపుతాడు పర్యాయ. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి, కింది గూటానికి బిగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 5 (రా. 16).

విగు(పు)బద్ద 1. పర్యాయ. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చకట్టేటప్పడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చుపదలలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు సన్నగాను ఉండేది; అచ్చకట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి, ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 11, 15, 19, 20; తె. 15); 2. పర్యాయ. చూ. అడ్డపట్టె(14). మరమగ్గం చ్చటంలో మేరుపులకకు కిందగా నిలుపు పట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 14; తె. 13).

విగుసీల పర్యాయ. చూ. చిరతలి. ఆసుపీటల బిగించుకు వేసే కొయ్యపేడు; నేత పొడుగును బట్టి ఆసుపీటలను దగ్గరికిగాని దూరానికిగాని జరుపుకొని పేడు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (తె. 19).

విగ్గుపేటు రెండురంగుల్లో చిన్న బిళ్ళలు పడేట్టు నేసిన డిశైను; జరిపోగులు, పట్టుపోగులుపెట్టి నేస్తారు (కో. 24).

వింగిరొర్రె బుంగచెవులగల(=చెవులు బింగిగాఉన్న) గొర్రె (తె. 20, 22, 25).

వింగిరీ ఉ. బింగిరి, బింగ్గి; పర్యాయ. చూ. పికాసి. మరమగ్గం నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా మిషనుదారం చుట్టే కొయ్యగిలక; ఇటువంటివి ఉడత తలకు బదులు రెండుసొరుగుల్లోనూ రెండు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 6, 23-27, 30, 33; రా. 24).

వింగిరీతాడు ఉ. బింగిరి-; పర్యాయ. చూ. పికాసి తాడు. మగ్గం పికాసికి బొమ్మకూ కట్టినదారం; చూ. ఉడతతాడు (తె. 23-27, 30, 33).

వింగిరీదారం పర్యాయ. చూ. పికాసితాడు. మగ్గం పికాసికి బొమ్మకూ కట్టిన దారం; చూ. ఉడతతాడు (రా. 24).

వింగిసిరాయి పర్యాయ. చూ. సవలకగుండు. దండె దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా

దారంకట్టి దండె అవతలికి వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనవగుండుగాని చిన్నచెక్కగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.9 (రా. 24).

బిజిలి ఒకరకం కృత్రిమపువట్టు (తె. 19, 31).

బిట్టపుల్ల పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల(2). అచ్చతికేటప్పుడు, అచ్చకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల; రెండపుల్లలకు తాడుగట్టి, మడతమంచోళ్ళ మదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (కో. 80).

బిట్టేయు (<బిట్టవేయు (క్రి.) అచ్చతికేటప్పుడు, అచ్చను నిలబెట్టిన ఎత్తుపుల్లలు తాడుతో బిగించటం (కో. 7).

బిడి పర్యా. మెలుగు(డు). మెలి; వడి (కో. 22-24; తె. 18).

బిడికర్ర ఉ. బిడిగర్ర; పర్యా. కుంచెకర్ర(1) బిరుకర్ర(1). ఊడైతాడు బిరుపెట్టే పొడుగుకర్ర; ఊడైకూ గూటానికి మధ్య తాడు మెలిదిప్పి నేలమీద ఆనుస్తారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 2 (కో. 27-29, 32-36).

బిడితాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు(2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను మేరుపువలకకు బిగించి, నన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరుపువలకను పైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 17, 23, 24, 31).

బిడిపుల్ల పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను మేరుపువలక బిగించి తాడు వడిపెట్టేపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (కో. 23, 24).

బిడిబద్ద 1. పర్యా. చూ. చిత్తె(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19.3, 4 (కో. 31); 2. పర్యా. బిడిలాక. ఊడైతాడు బిరుపెట్టే పొడుగుబద్ద; బిడికర్రకు మారుగా వాడతారు. (కో. 24); 3. పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను మేరుపువలక బిగించి, తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (తె. 18).

బిడిలాక ఉ. బిల్లాక; పర్యా. బిడిబద్ద(2). ఊడైతాడు బిరుపెట్టే పొడుగుబద్ద; బిడికర్రకు మారుగా వాడతారు; చూ. బిడికర్ర (కో. 25).

బిడివేయు ఉ. బిడేయు. 1. బిరుపెట్టటం; ఊడైతాడును పొడుగుబద్దతో బిరుపెడతారు (కో. 28, 32, 38); 2. పర్యా. చూ. మల(క)వేయు. మగ్గం మోకు, చేతిగూటానికి ముడివేస్తారు (కో. 34, 35).

బిడెత్తు (క్రి.)? అచ్చుగుదులు మార్చి హెచ్చుతగ్గులు సంచేసుకోటం (కో. 25).

బింప ఉ. బెండ; పర్యా. బిళ్ళ(17). ఉన్నికదురుకు దారంచుట్టుకొనే వైపు ఉండే గుండ్రటి కొయ్య బిళ్ళ; మామూలుగా పల్పటిది; కొన్నిచోట్ల ఆడవాళ్ళు వడికి ఉదురుది-మందపుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 3 (తె. 25-28).

బియ్యపుగండి చూ. బియ్యంగండి; పర్యా. పరిగంజి. బియ్యం ఉడకబెట్టి వార్చిన నీళ్ళు; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (కో. 4, 12-14, 18, 20, 21; రా. 3, 5, 10).

బియ్యంగండి ఉ. బీము-; చూ. బియ్యపుగంజి (కో. 11, 16, 17, 19; తె. 12; రా. 2, 4, 8, 24).

బిరుదినత పర్యా. చూ. బిరుచిత్తె(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 33).

బిరుచెక్క పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చకర్రేటప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగుతో రావటానికి అచ్చవడులో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు నన్నుగాను ఉండేది; అచ్చకట్టిన తరవాత, దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా తేలిక చెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (రా. 15).

బిరుతాడు 1. పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నంఆకులకు చుట్టినతాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు; చూ. చిత్రం 15.5 (తె. 31); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మి దారం. రాటి ఆకులు వైచి కిందిచి కలిపికట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (తె. 31); 3. పర్యా. గిరక తాడు(2), చెంటితాడు, మొలతాడు(2). అడ్డగుమ్మి ఆకులను కలిపి కట్టినతాడు. చూ. చిత్రం 34.4 (రా. 11); 4. పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గంఉడతకు పైన కట్టినదారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటిచుచ్చుతాడుకూ మరొకటి చెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (రా. 9); 5. చూ. బిరుతాడు(1).

బిరుతిరుగుడు ఉ. బిరుతిరుగడ. ?నేతబట్టమీద చేడుబద్ద అమర్చి బిరుపెట్టే ఉంగరం; చూ. చేడు బొందు (కో. 25, 27).

బిరుదబ్బ 1. పర్యా. చూ. బిరుచిత్తె(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్దల్లో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (రా. 11, 14); 2. పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడితో ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతవేసేటప్పుడు ఈనెలు చెదరకుండా

ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (రా. 18); 3. చూ. విరుబద్ధ (కో. 4).

విరుదాపు పర్యా. చూ. విరుచిత్తై(2). పంచె ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధలో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (కో. 35).

విరుదారం 1. పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు వడిచారాల విగింపుకు, అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకరురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (రా. 11); 2. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీద చేడుకర్రలను అడ్డంగా విరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీని కొనలు, చేడుబొందులు కొన్నిచోట్ల కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇదిలాగితే కర్రలు విగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (రా. 18).

విరుబద్ధ రూ. విరుదబ్బ; పర్యా. చూ. ఎత్తుపుల్ల(2). అచ్చుతికేటప్పుడు, అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల(లు); రెండు పుల్లలకు తాడుగట్టి, మడతమంచం కోళ్ళ మాదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 11).

విరుబల్ల పర్యా. చూ. విరుచిత్తై(2). పంచె ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధలో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (కో. 28).

విరుబుల్ల (<-పుల్ల) పర్యా. చూ. చిరతలి. ఆసు పీటల విగింపుకు వేసే కొయ్యపేడ; నేత పొడుగును బట్టి ఆసుపీటలను దగ్గరికిగాని దూరానికిగాని జరుపు కొని పేడు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (రా. 11).

విరుమిట్ట (బహు. విరుమిట్టు). పర్యా. చూ. విరుచిత్తై(2). పంచెఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధలో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (కో. 27).

విరుసు (< brush) పడుగు ఆరకుండా మెత్తగా ఉన్నప్పుడు, పోగులు దుప్పటానికి వాడే చిన్నకుంచె (రా. 8).

విరు 1. పడుగు విగింపుకోసం విరుకట్టుకు వేసిన తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 బ. 2 (తె. 7); 2. కదనలి(పట్టు)పడుగు సరిచెయ్యటానికి ఊడైన నిలబెట్టి కొడతాన్నీ కిందిగూటాన్నీ కలిపేతాడు. చూ. చిత్రం 297.4 (తె. 7); 3. పర్యా. విగి, వెట్టు. విగుపు; గట్టిదనం (రా. 1, 7 8, 11, 12, 18, 28).

విరుకట్టె ఉ. విరుకట్టె. 1. పర్యా. చూ. బిడికర్ర. ఊడైన తాడు విరుపెట్టే పొడుగుకర్ర; ఊడైన గూటానికి మధ్య తాడు మెలిదిప్పి నేలమీద అనుస్తారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 2 (రా. 18, 24); 2. పర్యా. విరు గూటం. ఒకరం తిరుగుడు; చూ. తిరుగుడు. చూ. చిత్రం

83 బ (తె. 7); 3. పర్యా. చూ. విరుపుల్ల(2). మర మగ్గం నిలువుపట్టుకు మేరువుపలక విగించి, తాడు వడి పెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 18); 4. పర్యా. దోమగకొయ్య(2). ఉన్నిమగ్గం దోమగ(పలక)తిప్పటానికి చిల్లితో దూర్చిన కట్టె. చూ. పల్లెకట్టె. చూ. చిత్రం 315.3 (తె. 10); 5. పర్యా. చూ. చుట్టుకట్టె(3). నవారు నేసేటప్పుడు మగ్గానికి తగిలించిన పడుగు విగింపుకు చుట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 324 క. 2 (తె. 8).

విరుకట్టెమొల పర్యా. గుతిమొల. విరుకట్టె(=ఒక రకం తిరుగుడు) చెక్కకు తాడు కట్టిన చివరి భాగం (తె. 7).

విరుగుతి విరుకట్టె (=ఒకరకం తిరుగుడు)ను, ఊడైన అడ్డపట్టుకు, పడుగేరు కర్రలకు కలిపి కట్టే తాడు; ఇలాటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 బ (తె. 7, 9).

విరుగూటం పర్యా. విరుకట్టె(2). ఒకరకం తిరుగుడు; చూ. తిరుగుడు. చూ. చిత్రం 83 బ (తె. 9).

విరుచిత్తై 1. పర్యా. చూ. చిత్తై(2). పంచె ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధ(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (తె. 2); 2. ఉ. విరుచిత్తై; పర్యా. అడ్డబద్ధ(2), అడ్డబల్ల(3). ఆచుచిత్తై, కొనచిత్తై, చిన్నచిత్తై(1), నడికురుబిళ్ళ, పన్ను(3). పురిబల్ల, విగుచిత్తై, విగుచిరత, విరుదబ్బ(1), విరుదాపు, విరుబల్ల, విరుమిట్ట. పంచె ఆకుల విగింపుకు వేసే అడ్డబద్ధలో కిందిది. చూ. చిత్రం 19 క. 4 (తె. 20, 22-25, 29, 31, 32).

విరుచిల్ల ఉ. -సిల్ల; పర్యా. చూ. విరుపుల్ల(2). మంమగ్గం నిలువుపట్టుకు మేరువుపలక విగించి, తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 11).

విరుచెక్క పర్యా. చూ. పలకనీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి విగించిన కొయ్య; కొన్ని చోట్ల, దీనికి పై భాగంలో నగిపీలు చెక్కుతారు; కొన్ని చోట్ల, దీన్ని తొలిచి తోపల గట్టెలు విగిస్తారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (తె. 22, 24).

విరుతాడు 1. పడుగును సరిగించు విగించి కట్టిన తాడు (తె. 9); 2. రూ. విరుతాడు(5); పర్యా. అనువుతాడు, ఉక్కె-డం, ఎత్తుడుతాడు, ఎత్తుసరి, చిరత తాడు, చిలక తాడు(2), నిలువుతాడు(3), పలక ఇరువు (తాడు), బట్టువుతాడు(2), బద్దె(2). విగిదారం(2), పురిదారం(4), బిడితాడు, వెట్టుతాడు, మగ్గంపురితాడు, మెలుగుతాడు, లగాంతాడు, నూత్రదారం. మరమగ్గం నిలువుపట్టుకు మేరువుపలకకు విగించి నన్నపుల్లతో

వడిపెట్టిన దారం; మేరువువలకను పైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో వడిపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 25; రా. 1, 6, 7, 12, 18, 19, 23); 3. పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీర చేడుకర్రలను అడ్డంగా విరుపెట్టే పొడుగుదారం; దీని కొనులు చేనువొందులు-కొన్నిచోట్ల కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇవి లాగితే కర్రలు విగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 135 క. 5 (తె. 31; రా. 11).

విరుపుల్ల ఉ. విరుపుల్ల. 1. పర్యా. చూ. ఎత్తు పుల్ల(2). అచ్చతికేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు ఆధారంగా నిలబెట్టిన పుల్ల; రెండు పుల్లలకు తాడుగట్టి మడత మంచం కోళ్ళ మూదిరిగా నిలబెడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 102 క. 1 (రా. 12, 16-18, 23); 2. పర్యా. అనుపుపుల్ల. చిరతపుల్ల(1). చిల్ల(6), పురిపుల్ల, పుల్ల(8), విగ్గపుల్ల, విడిపుల్ల, విడి బద్ద(9), విరుకత్తె(9), విరుచిల్ల, తెల్లుపుల్ల, మెలుగుడుపుల్ల, లగాంపుల్ల, సూత్రంకత్తె, సూత్రపుల్ల. మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరువువలక బిగించి తాడు వడిపెట్టేపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 1, 7, 8, 12, 23).

విరుబద్ద పర్యా. చూ. చిత్ర(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 29).

విరుసీల పత్తిరాట్నంకోలను నిలుపుకు బిగించిన పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 1.10 (కో. 37).

విసనాసుమాను చూ. మిషనాసుమాను (రా. 7). విస(ను)మగ్గం ఉ. విసుమగ్గం; రూ. మిసునుమగ్గం; పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసే టప్పుడు పడుగుతో పేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చు పట్టుకొని గుండెది; మగ్గంవలక, పన్నె ఒక కొయ్య చట్రంలో బిగించి పై న కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు(కలకత్తా నమూనా మగ్గం); దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 2; రా. 4-6).

విసరాటం రూ. విసుమరాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (రా. 11).

విసరాటి ఒకరకం రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 81 K (తె. 7).

విసిగుంజ పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలో పొతిన పొడుగురాట; మామూలుగా, కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల, ఇనపది; మామూలుగా, దీనికి శిలువ మూదిరిగా అడ్డకత్తె

అమచ్చ ఉంటుంది: కొన్నిచోట్ల గుంజకు చిల్లిచేసి దాంట్లో గుంజం చూపు. అడిలు తగిలించి పిడుపు కర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 11).

విసిరాడు ఉ. విస్తాడు; పర్యా. పిండెరాతాడు(1). కమాను(=చూడితో కొయ్యచనిముట్టు) వేలాడదీసిన (విస్తాడు. చూ. చిత్రం 9.11 (కో. 6).

విసునురాటం ఉ. ?-రోటం; చూ. విసరాటం (రా. 6).

విస్కట్ కలరు పర్యా. విస్కట్టురంగు(1). ఒకరకం గోధుమరంగు; కోట్టి. చూ. చిత్రం 286 (కో. 7).

విస్కట్టు(రంగు) 1. ఉ. విస్కట్, విస్కత్తు; విస్కెట్, విస్కెటు; పర్యా. విస్కట్ కలరు. ఒకరకం గోధుమరంగు; కోట్టి. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 6, 20, 21, 24; రా. 12. 15); 2. తేత త్రాసురంగు (కో. 12); 3. గంధంరంగు, కాఫీరంగు మధ్య రకంగా ఉండే రంగు (కో. 18).

విళ్ళ ఉ. విల్ల 1. పర్యా. గిల్ల(1). చేతికదురుకు దారం చుట్టుకొనేవైపు ఉండే గుండ్రబిళ్ళ; దీన్ని కత్తె, ఇనుము, రాగి, ఇత్తడి మొ. వాటితో తయారు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 17 ట. 2 (కో. 11, 13-15; తె. 13, 14, 17); 2. పర్యా. చూ. చిత్ర(2). పంటె ఆకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 19 క. 3, 4 (కో. 23; తె. 7); 3. పర్యా. చూ. గిర్ర(1). చెలకపంటె ఆకుల మధ్య ఉండే కొయ్యచెక్కం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి; మధ్యన కదురు దూర్చటానికి బెజ్జం ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 29 క. 2 (తె. 12); 4. పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి బిగించిన రీలు దారపుబండి; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీనిగాడితో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 3 (రా. 10, 11, 19-23); 5. పర్యా. చూ. లక్కాకు(2). డబ్బారాట్నంచెక్కం బిగింపుకు ఇరుసుకు వేసే కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చెక్కం పక్కలకు జరగకుండా ఆపుతాయి. చూ. చిత్రం 41 త. 1 (తె. 8; రా. 2); 6. పర్యా. ఊడైబిళ్ళ, కప్పీ(1), కప్పీచెక్కం, కప్పీబిళ్ళ, గిలక(8). ఊడైతాడు బిగింపుకు వేసే కొయ్యగిలక; కొన్నిచోట్ల ఇనపది. చూ. చిత్రాలు 68 ప. 1, 66 (కో. 4, 8, 9; రా. 7-11-13, 19ఎ, 23); 7. పర్యా. కొణతలి(3). ఊడైతాడు బిగింపుకు వేసే కొయ్యచెక్క; దీనికి రెండు వైపులా చిల్లులుంటాయి. చిత్రం 68 ప. 2 (రా. 11-13, 19ఎ); 8. పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో ఈనెపుల్లల వరనకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేతనేసేటప్పుడు, ఈనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.

చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 1, 2, 7-9; తె. 16); 9. పర్యా. చూ. టుకినీ. పన్నెదండెల మధ్య బిగించే పుల్లలు ఒకే పొడుగులో తెంపటానికి కొలిచే కొయ్య బిళ్ళ. చూ. చిత్రం 89 క. 7 (కో. 1); 10. పర్యా. చూ. అచ్చుబిళ్ళ. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారం చుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం, అచ్చుకర్రకు దూరు స్తారు. చూ. చిత్రాలు 92 క, చ (కో. 9, 14, 24; తె. 10, 21; రా. 1, 8, 12, 19, 20, 22); 11. పర్యా. చూ. వడిబిళ్ళ(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి, అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క; ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు నన్న గాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 93 (కో. 7, 9; రా. 6, 20, 24); 12. పర్యా. చూ. గిరక(8). మగ్గంమీద అచ్చుగుడులు తగిలించే కొయ్య కప్పీ; దీన్ని మగ్గం వైదండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (రా. 23); 13. పర్యా. చూ. దారపుబండి. బరువు కట్టిన అంచుపేటుదారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక; దీన్ని మామూలుగా మగ్గంమీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 133.2 (రా. 8); 14. కమ్మిలో నేసిన పల్లె; గడ్డ. చూ. చిత్రం 272 (కో. 5); 15. పట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్నం ఇరుసుకు కుడివైపు బిగించిన కొయ్య చెక్రం; దీనికి వేసిన పురిదారం, డొలకకు తగిలిస్తారు; ఇది తిరిగినప్పుడు, కొండ్ల కొల్లోనుంచినప్పటి పోగులు డొలకకు చుట్టుకొంటాయి. చూ. చిత్రం 293 చ. 7 (తె. 5, 12); 16. నారవడికే కదురుపుల్లకు బిగించిన గుండ్రటి బిళ్ళ. చూ. చిత్రం 302.2 (తె. 25); 17. పర్యా. బిండ. ఉన్నికదురుకు దారం చుట్టుకొనే వైపు ఉండే గుండ్రటి కొయ్యబిళ్ళ; మామూలుగా పల్పటిది, కొన్నిచోట్ల (ఆడవాళ్ళు వడికే కదురుది) మందపుది. చూ. చిత్రం 311 చ. 3 (తె. 9-11, 20).

విశ్వకదురు ఉ. బిల్ల-; పర్యా. చూ. దండెగదురు. ఒకరకం ఉన్నికదురు; మగవాళ్ళు వడికేది; మందతోలు కెళ్ళేటప్పుడు కూడా నడుస్తూ, దీంతో వడుకుతారు. చూ. చిత్రం 311 (తె. 28).

విశ్వకమ్మి ఉ. బిల్ల-; పర్యా. గుండుకమ్మి. పెత్తెడు వెడల్పుపల్లె మాదిరిగా నేసిన కమ్మి; గడ్డ కమ్మి (కో. 6, 10, 17, 23).

విశ్వంచు ఉ. బిల్లంచు 1. నాలుగయిదు కొలుకుల దారం తెలుపు, ఎరువు పరసగా పెట్టి నేసిన అంచు

(రా. 23); 2. మామూలంచు; దీంట్లో మొగ్గ మాదిరి డిత్తెను నేస్తారు (తె. 18, 22).

విశ్వతాడు ఉ. బిల్ల తాడు 1. పర్యా. గిలక మోకు. ఊడెబిళ్ళ(=గిలక) బిగించే తాడు. చూ. చిత్రం 83 వ. 8 (రా. 23); 2. పర్యా. చూ. కొండీతాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చుకర్ర మీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదు రుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 24). 3. గిలకకు తగిలించిన అచ్చునూత్రం; చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (రా. 23).

విశ్వదారం ఉ. బిల్ల-; అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చు కర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు దారం వాడతారు; మొదటఅచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (రా. 1).

విశ్వపుల్ల ఉ. బిల్ల-; పర్యా. చూ. కదురు(8). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, అచ్చుబిళ్ళకుచేర్చే వడిదారం చుట్టే పుల్ల; మామూలుగా కట్టెపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇనపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం, అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (తె. 10).

విశ్వదిగు(లు) చూ. బిగుబిళ్ళ (తె. 5). వీడం డిత్తెన్లు అడ్డేటప్పుడు రంగుతోట్టి పెట్టుకొనే పీట (రా. 24).

వీమ్ ఉ. వీము. మగ్గానికి తగిలించిన పడుగు చివరి భాగం చుట్టటానికి అమర్చిన గుండ్రటికొయ్య; రోకలి కంటే కొంచెం లావుపాటిది; చూ. ఎదురుదోనె (తె. 8).

వీమ్(అడ్డ) రూ. వీములఅడ్డ. పడుగునూలుపోసే ఒకరకం మరాసు; చూ. మరాసు. చూ. చిత్రం 50 (తె. 5, 18).

వీముదండం పర్యా. చూ. పానుపుపల్లె. మర మగ్గంలో, పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగు లుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 2).

వీములఅడ్డ చూ. వీమ్(అడ్డ) (తె. 8).

వీమ్కడ్డి పర్యా. చూ. దవడ. పన్నెకట్టుబడిలో ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబడ్డ; నేత నేసేటప్పుడు, ఈనెలు చెరరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (రా. 15).

వీమ్కొయ్య గుండ్రటి ఎదురుదోనె(=వీమ్)ను మోసే వంగలకొయ్య; ఇటువంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి (తె. 8).

వీమ్చెక్రం గుండ్రటి ఎదురుదోనె(=వీమ్)కు చివర బిగించిన పళ్ళచెక్రం (తె. 8).

వీమ్ఫ్రేము ఉ. బింప్రి. ?నూలు చుట్టిన రాటీలు

అమర్చే చట్రం; వీటినించి తీసినపోగులు బీమ్ (=ఒక రకం మరాసు) చెక్రానికి చుట్టుకొంటాయి (తె. 18).

బీమ్మగ్గం 1. ఉ. బీమ్మగ్గం. ఒకరకం మరమగ్గం; దీన్ని గుంటదగ్గర కాకుండా సమతలంగా ఉన్న నేల మీద అమరుస్తారు (తె. 5, 10, 18); 2. గుండటి ఎదురుదోనె (=బీమ్) అమర్చిన మరమగ్గం; దీన్ని తక్కువ స్థలంలో అమర్చుకోవచ్చు (తె. 8).

బీమ్మెడ్డు పర్యా. చూ. ఎదురుదోనె. మగ్గంచినర పడుగునూలు చుట్టే కొయ్యదూలం; మామూలుగా రోకలి మాదిరిది; కొన్నిచోట్ల, నలుపలకలది; మలగర్రకు బదులు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రాలు 110.1, 123 త (తె. 18).

బీమ్రాట్నం ఒకరకం పెద్దరాట్నం; మరరాట్నం (తె. 18).

బీరపువ్వం చు బీరపువ్వు ఆకారంలో డిత్తె న్లుపడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 220 (తె. 17).

బీరపూపు(రంగు) ఉ. బీరపువ్వు. 1. పసుపు చ్చలో కొంచెం తెలుపు వన్నె (తె. 9, 10, 27, 28); 2. పసుపుచ్చ వన్నె (తె. 11, 12, 17, 28); 3. పసుపుచ్చలో కొంచెం ఎరుపు (=వచ్చిపసుపు)వన్నె. (తె. 18, 14).

బీరపూసెల్లా ఉ. -సెల్లా. బీరపువ్వురంగు నూలుపెట్టి నేసిన కండువా (తె. 31).

బీరప్పపండుగ పర్యా. బీరయ్యపండుగ. ఉన్ని గొంగళ్ళు నేసే కురమలు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; శిలాకారం (=లింగరూపం)లోఉన్న బీరప్పనుకొలుస్తారు; ఒగ్గివాళ్ళు, కురమల దగ్గర, బీరప్పకథ చెబుతారు (తె. 8, 11, 20, 22, 25, 28).

బీరయ్యపండుగ పర్యా. బీరప్పపండుగ. ఉన్ని గొంగళ్ళు నేసే కురమలు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; శిలాకారం (=లింగరూపం)లోఉన్న బీరప్పనుకొలుస్తారు; ఒగ్గివాళ్ళు, కురమల దగ్గర బీరప్పకథ చెబుతారు (తె. 27).

బీర్దవాళ్ళు ఉ. బీర్లోల్లు. గొంగళ్ళు నేసే కురమలకు పండుగలు చేయించేవాళ్ళు; బీరప్పలింగాన్ని ఊరూరా తిప్పుతూ కురమల దగ్గర అడుక్కొంటారు (తె. 11, 20).

బీహారంచు అయిదు కొలుకుల రంగుదారం అంచు పడుగులో అతికి నేసిన సాదాఅంచు (కో. 3).

బుగడ చూ. బుగడి (కో. 2; తె. 38; రా. 11, 18-15).

బుగడంచు చూ. బుగడంచు (తె. 38).

బుగడపేటు రూ. బొగడపేటు; పర్యా. కలశం పేటు. మొగ్గ (=బుగడ) మాదిరిగా నేసిన డిత్తెను;

అంచుల్లోను, కమ్మల్లోను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 221 (రా. 10, 18).

బుగడంచు రూ. బుగడంచు, బొగడంచు. మొగ్గ మాదిరి డిత్తెను వరసగా పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ.

5 చిత్రం 221 (తె. 29).

బుగడి ఉ. బొగడి, బుగడి; రూ. బుగడ, బొగడ, బొగడి; పర్యా. మొగ్గ(1). మొగ్గ ఆకారంలో నేసిన డిత్తెను; కొన్నిచోట్ల, మొగ్గలో నగం (=అర్థబుగడి) నేస్తారు. చూ. చిత్రం 221 (తె. 1, 7-10, 18, 19, 22-28, 28, 29, 31; రా. 17).

బుగడికటారి వైస మొగ్గ, కింద లాహిరి పడేట్టు నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 222 (తె. 32).

బుగడికడ్డి అంచుల్లో నేసిన ఒకరకం డిత్తెను; నన్న పట్టె, మొగ్గ పడేట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 178 (తె. 25).

బుగడిగొలుసు చీర అంచులో గొలుసు ఆకారంలో నేసి, చక్కన మొగ్గ నేసిన ఒకరకం డిత్తెను. చూ. చిత్రం 223 (తె. 25).

బుగడిలాహిరి ఉ. -లాహిరి. మొగ్గ, లాహిరి పడేట్టు నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 222 (తె. 22).

బుగడిసాదా శిఖాకారంలో, వరసగా నేసిన పెద్ద మొగ్గ (= అర్థబుగడి)ల డిత్తెను. చూ. చిత్రం 224 (తె. 31).

బుగ్గ చూ. గుబ్బ(1). (రా. 10).

బుగ్గకొయ్య చూ. గుబ్బకొయ్య(1). (రా. 10).

25 బుగ్గిబరికి బూడిద పోసిన చిప్ప; అచ్చతికేటప్పుడు; చేతివేళ్ళ చెమట పోవటానికి బూడిద అద్దుకొంటారు. చూ. చిత్రం 102 క. 3 (కో. 38).

బుజం 1. పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతిమగ్గం పలక వేలాడదియ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్క భాగం; కొన్నిచోట్ల దీనికి నగిషీలు చెక్కుతారు; ఇటు వంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకసూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 4 (కో. 2, 15; తె. 15); 2. పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో వేకపోగు వేసి దింతో అడుముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 38, 34, 38; తె. 2, 7; రా. 15-17).

బుటా ఉ. బుట్టా; రూ. బూటం. నేతలో రెండం చుల మధ్యభాగంలో నేసిన డిత్తెను; కొన్నిచోట్ల చక్క; కొన్నిచోట్ల పువ్వు. చూ. చిత్రం 280 (కో. 2, 11-19, 24, 36; రా. 11, 14 24).

బుటాడిచ ఉ. బుట్టాడిచ నేతలో పువ్వు మాదిరి డిత్తెను నెయ్యటానికి జరీచుట్టిన ఊచ (రా. 14).

బుటాజుట్టు ఉ. బుట్టా-. డిశైన్లు నేనే చేతిమగ్గంలో అడ్డజేలునుంచి వడుగులోకి వేలాడే దారాలు. చూ. చిత్రం 186 క. 3 (రా. 14).

బుటాతీయు (క్రి.) ఉ. బుట్టా-. నేతలో పువ్వులు, ఆకులు, చుక్కలు మొ.న డిశైన్లు వచ్చేట్టు బెండలతో పోగులు మలపటం (కో. 24; రా. 24).

బుటానేత నేతలో పువ్వులు, ఆకులు, చుక్కలు మొ.న డిశైన్లు వచ్చేట్టు బెండలతో పోగులు మలిపి నేసిన నేత. చూ. అముదాని(నేత). (కో. 24).

బుటామగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; నేతలో రెండు అంచులకూ మధ్య భాగంలో బుటాలు పడేట్టు నేసే మగ్గం; దీనికి బోనచ్చు అమరుస్తారు; చూ. బుటా. చూ. చిత్రం 118 (కో. 12).

బుటా(ల)కమ్మి రెండు అంచులకు మధ్యభాగంలో బుటాలు నేసిన కమ్మి; పూతకమ్మి. చూ. చిత్రం 280 (కో. 2, 12, 18, 17).

బుటా(ల)పీర ఉ. -పీరి, బూటా-. రెండు అంచులకు మధ్యభాగంలో రకరకాల బుటాలు పడేట్టు నేసిన పీర; కొన్నిచోట్ల జరిపెట్టి చెట్టు, పువ్వులు, కాయలు మొ.వి నేస్తారు (కో. 11, 12, 15-17, 19, 38; రా. 11).

బుట్టతాడు పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గంఉడతకు, పైన కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118, 20 (కో. 21).

బుట్టివర ఉ. బుట్టెర. బుట్టివిడిచిన దసలిపురుగులు మొదటి పదిరోజులకు విడిచిన కూనం (తె. 7).

బుట్టివెలుచు (క్రి.) బుట్టలో ఉన్న ఆడ దసలిపురుగులు గుడ్డుపెట్టిన తరువాతవాటిని వీరివెయ్యటం (తె. 7).

బుట్టివలుచు (క్రి.) బుట్టలో ఉన్న దసలిపురుగులను చెట్టుమీదికి పాకించటం (తె. 7).

బుడతలుతీయు (క్రి.) వడుగులో ముడతలు తీసి, సాఫుచెయ్యటం (కో. 35).

బుడిగిగుడ్డ పైజామా(=వదులుగా ఉండే పొడుగు లాగు; ఇజారుల కోసం నేసిన బట్ట (రా. 16).

బుడిగె ఒకరకం పాత్ర; బుడ్డి (తె. 7)

బుడ్డకపెల ఒకరకం తురకల గడ్డలుంగీ(=తైల); నేతలో, మూడు తైలం వెడల్పు రంగుపట్టి(=కంఠాయి పట్టి)వచ్చేట్టు నేస్తారు (కో. 4).

బుడ్డకోడిపీటు ఉ. -పీటి. చిన్నకోడి ఆకారంలో నేసిన అంచు డిశైన్లు (తె. 2).

బుడ్డతడిమి ఒకరకం చెట్టు; దీని ఆకులు దసలి(పట్టు) పురుగులకు ఆహారం (తె. 17).

బుడ్డపంటె పర్యా. చూ. డబ్బా(1). పంటెకు బదులు నూలు చుట్టుకొనే రేకుడబ్బా; కొన్నిచోట్ల రేకుపట్టెలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది. చూ. చిత్రం 90 (రా. 10).

5 బుడ్డి 1. పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండు చెక్రాలనూ(=ఆకులు) వేరుచేసే కొయ్య; ఇరుసు దీని మధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 13, 14); 2. పర్యా. చూ. డబ్బా(1). పంటెకు బదులు నూలు చుట్టుకొనే రేకుడబ్బా; కొన్నిచోట్ల రేకుపట్టెలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది. చూ. చిత్రం 90(రా. 6, 7, 12, 13, 20, 23); 3. పర్యా. చూ. దిండు(7). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్లపింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లిపింజెరకు దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసు పింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర ఇనపక్షిచల చెక్రంగాని, రేకు వళ్ళుచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 132 క. 1 (తె. 10, 13, 31, 32); 4. రంగులు కలుపుకొనే మట్టికుండ (తె. 20).

బుడ్డిదారం మగ్గానికి దీపం వేలాడదీసే తాడు; పొద్దు గూకిన తరవాత దీపం పెట్టుకొని నేస్తారు (రా. 10).

బుడ్డిపింజెర పర్యా. చూ. బోట్లపింజెర. ఒకరకం డాబీ; దిండుకు బొడిపెలు చేసింది; దిండు తిరిగినప్పుడు, బొడిపెలు కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ (తె. 31, 32).

25 బుడ్డిలకదురు చూ. బుడ్లకదురు (రా. 18).

బుడ్డిలరాటం ఉ. బుడ్డిల్రాటం; చూ. బుడ్ల రాటం (రా. 18).

బుడ్లకదురు చూ. బుడ్డిలకదురు; పర్యా. చూ. గంటం(1). డబ్బారాట్నం(=బుడ్లరాటం)బొమ్మలకు గాని, దొడ్డినిలుపులకుగాని బిగించే మందపుకడ్డి; పెద్ద కదురు. చూ. చిత్రం 41 క. 12 (రా. 11).

బుడ్లరాటం చూ. బుడ్డిలరాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్నం. చూ. చిత్రం 41 (రా. 10, 12, 23).

35 బుందు కొంచెం నలుపు వన్నెలో ఉన్న లాకి (=ముదురు ఎరుపు)రంగు (రా. 5).

బురక పర్యా. చూ. తొళ. బొడ్డుగొయ్యకు చేసిన బెజ్జం; దింట్లో దోసె చివరి భాగం(=గుబ్బ)దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 7 (రా. 7).

40 బుర్ర 1. పర్యా. చూ. చెలకపంటె. డబ్బా ఆకారంలో ఉండే ఒకరకం కొయ్యపంటె. చూ. చిత్రం 29 (తె. 14, 16); 2. జరిదారం చుట్టుకొనే కమ్మికి బిగించిన పిడి (రా. 8).

బుర్రపంచె వితంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒక రకం బట్ట; తెల్లది; మామూలుగా 80-100 సెంజర్ల నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా ఒక కొలికి మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచుకాని, కడ్డి అంచుకాని పెట్టి నేస్తారు; కొంతమంది దీన్ని తలమీద కప్పుకొంటారు (తె. 32).

బుర్రరాటం ఉ. బుర్రాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల) రాట్నం. డబ్బా (=బుర్ర)లకు నూలుతోడే రాట్నం; హరిజనులవాడుక. చూ. చిత్రం 41 (కో. 8).

బుర్రలతమ్మి జరిదారం ఎలుచుకొనే పనిముట్టు (రా. 8).

బుబ(గు) చూ. బ్లా (కో. 4, 6-10, 13, 14; తె. 13-15; రా. 1, 5, 7, 9-11, 17, 19, 21, 24).

బువ్వకుండ గంజి తియ్యటానికి అన్నంపండే కుండ; ఈ గంజి పడుక్కు పెడతారు (తె. 11, 14).

బువ్వపట్టె గంజి తియ్యటానికి అన్నంపండే చిన్న కుండ (తె. 5).

బుసరగొర్రె బూడిదరంగు (=బుసరు) బొచ్చుగల గొర్రె (తె. 11).

బుసరుగొంగడి బూడిదరంగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 11).

బుసిపుల్ల ఉ. బిసి-; పర్యా. అడ్డకొండి, అడ్డపుల్ల, అడ్డముల్లు, కనకపుల్ల, చెండుజిల్ల, చెండుపుల్ల, చెండుముల్లు, తానుపుల్ల, నాడెపుల్ల, పోగుపుల్ల, బెండునూల, మీటుపుల్ల. చేతినాడెగాడితో అడ్డంగా బిగించిన పుల్ల; కాసె, గలుగు, చీపురు, బోద మొ.వాటి పుల్లలు వాడతారు; పేకపోగు చిక్కుపడకుండా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగుతీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 2 (కో. 22-24; రా. 18, 23, 24).

బూగంజి అన్నపుగంజి; బువ్వగంజి (రా. 18).

బూటం చూ. బుటా (తె. 13).

బూడిదెరంగు వెలవెలబోతున్నట్లున్నరంగు (కో. 13)

బూనకర్రకమ్మి ?మరానుమీద పడుగుతోడేటప్పుడు, డబ్బాలకు ఉన్న దారం ఒగ్గలపట్టె వలకూ సావుగా పోవటానికి నిలుపుగుజలమీద అడ్డంగా బిగించిన కొయ్య (కో. 21).

బూరా(ద్రావకం) ఉ. బూర. అద్దకంరంగుతయారు చెయ్యటానికి, ముడిరంగుతో కలిపే ఒకరకం రసాయనం; తెల్లటి ద్రావకం; Sodium nitrate (రా. 10-12).

బెంగాలిగడివీర అంచులమద్యం (=వీరగగ్గంతో మాత్రం) పాతికంగుళం వెడల్పున గడిపడెట్టు నేసిన చీర (కో. 2).

బెంగుళూరుకోరా ఉ. బెంగ్లూరుకోర. బెంగుళూరు ప్రాంతంనుంచి వచ్చే ఒకరకం ముడినూలు; పసుపువ్వుతో కొంచెం తెలుపువన్నె ఉంటుంది; పోగు, కొంత సన్నగాను, కొంత లావుగాను ఉంటుంది (తె. 12).

బెంగుళూరుసిల్కు ఉ. బెంగ్లూర్-. బెంగుళూరు ప్రాంతంనుంచి వచ్చే పట్టు; ఒకరకం పురుగులనుంచి తీసేది (కో. 23).

బెజను చూ. బెజను (తె. 12).

బెజ్జంకడ్డె పర్యా. అడ్డకత్తె(2). గుమ్మికర, జంగ, పడతబొంగు. రాటిసూలం దూర్చినకత్తె; వైసగాని, కిందగాని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 ప. 3 (తె. 18).

బెట్టు పర్యా. చూ. బిర్రు(3). బిగువు; గట్టిదనం (కో. 8).

బెట్టుతాడు పర్యా. చూ. బిర్రుతాడు(2). మర మగ్గం నిలుపుపట్టును మేరువుపలకకు బిగించి, సన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువుపలకను మైకిగాని, కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిర్రుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 8).

బెట్టుపుల్ల పర్యా. చూ. బిర్రుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టును మేరువుపలకబిగించి, తాడు వడిపెట్టె పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (కో. 8).

బెట్టించు (క్ర.) పంపటం; పొట్టుతియ్యటం; "జొన్నలు తీస్కచ్చి వాట్ని బెట్టిత్తం" (తె. 17).

బెడేషిటు పక్కమీద పరచుకోటానికి నేసిన ఒక రకం; ముతకబట్టబంటిమీద కూడా కప్పుకొంటారు (కో. 28).

బెండ నేతలో పువ్వులు (=బుటాలు) పడెట్టు మలిపే రంగుదారపుచుట్ట. చూ. చిత్రం 113 చ. 1 (కో. 24).

బెండకాయ(చెక్రం) ఉ. బెండకాయసైరకం; పర్యా. పక్కబంతి, బంతి(చెక్రం). మరాను ఒగ్గలపట్టును ఆడించటానికి చీలుగా అమర్చిన పక్కచెక్రం; బెండకాయ ఆకారంలో పొడుగ్గా ఉంటుంది; మరాను కట్టుబడితో పెద్ద పక్కచెక్రానికి కింద అమర్చిఉండి, మరాను తిరిగినప్పుడు, పెద్దపక్కచెక్రంతోపాటు తిరుగుతూ ఒగ్గలపట్టును ముందుకు, వెనక్కు ఆడిస్తుంది. చూ. చిత్రం 50.4 (కో. 1-7, 10, 12 ఎ, 13; రా. 2).

బెండపువ్వంచు ఉ. బెండపూవంచు. బెండపువ్వు మాదిరి డిజైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 225 (తె. 11-17, 22, 31, 33).

బెండపూవువీర బెండపువ్వు ఆకారం బుటాలు నేసిన చీర (కో. 26).

బెండు 1. పర్యా. చూ. ఊచ(3). కండె నూలు చుట్టుకొనే జొన్నదంటుముక్క. చూ. చిత్రం 51 క

(రా. 19); 2. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె(10). నేత బయలులో మరమగ్గంచటం నిలబెట్టటానికి నిలుపు రాటలకు అడ్డంగా, మామూలుగా బిగించిన కర్ర; కొన్ని చోట్ల, దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 80); 3. పర్యా. చూ. కప్పుచెక్క. మగ్గంసారుగు మీద బిగించిన చెక్క. చూ. చిత్రం 118.17 (తె. 81).

బెండుబల్ల మరమగ్గానికి అమర్చిన గుండ్రటి ఎదురు దోనె(=రోలరు) బిగింపుకోసం పళ్ళచెక్రం అమర్చిన చెక్రం; చూ. పళ్ళచెక్రం (కో. 88).

బెండుసూల పర్యా. చూ. బునిపుల్ల. చేతినాడె గాడిలో, అడ్డంగా బిగించినపుల్ల; కాసె, గలుగు, చీపురు, బోద మొ.పాటి పుల్లలు వాడతారు; పేకపోగు చిక్కు పడకుండా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగుతీస్తారు; కొన్నిచోట్ల, దీనికి ఉంగరం వేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 చ. 2 (తె. 12).

బెత్త నాలుగుపేళ్ళ నిడివి(=వెడల్పు). (తె. 4).

బెదను (-నేయు) ఉ. బెదును; రూ. బెజను; పర్యా. చూ. బెంతు(దారం). కొత్తగా కట్టిన అచ్చుకు పడుగు అతకటానికి పన్నెగూళ్ళలో దూర్చిన పోగులు; సుమారు జేనెడు పొడుగువి; అనివచ్చేట్టు పీటిని కర్రలకు అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 91 క. 9 (కో. 14; తె. 5 11, 15).

బెదనుకర్ర ఉ. బెదును-; చూ. బెందుకర్ర. (తె. 15).

బెదనుతాడు ఉ. బెదన్-. నారపట్టా నేసేటప్పుడు, పడుగుకింద పెట్టిన గుర్రంకొయ్యలు రెంటికీ బిగించిన దారం; అచ్చుదారం. చూ. చిత్రం 304.3 (తె. 25).

బెదనుదారం ఉ. బెదుందారం; పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాల బిగింపుకు, అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 95).

బెదనేరు (< బెదను + ఏరు). (౩.) బెంతుదారాలు కర్రకు పైన ఒకటి, కింద ఒకటి చొప్పున అనివచ్చేట్టు తీసి వేరుచెయ్యటం (తె. 21).

బెనకప్ప ఉ. బెన్నప్ప; పర్యా. చూ. బొమ్మ(3). రాట్నం పీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపు కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు; బెనకప్ప అంటే వినాయకుడు. చూ. చిత్రం 15.10 (రా. 24).

బెనకయపండుగ చూ. వినాకమయ్యపండుగ (రా. 14).

బెనకల్ పండుగ పర్యా. చూ. వినాయకచవితి. వినాయక(=వెనకయ్య) చవితి; భాద్రపద శుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి, పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (రా. 18).

బెనగల్ చవితి రూ. బెన్నన్ చవితి; పర్యా. చూ. వినాయకచవితి. వినాయక(=వెనకయ్య)చవితి; భాద్ర పద శుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామానులన్నీ కడిగి, బొట్టుపెట్టి, పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (రా. 17, 18).

బెన్నన్ చవితి చూ. బెనగల్ చవితి (రా. 24).

బెంతచ్చు (< బెంతు + అచ్చు). అచ్చుకట్టిన మొదటి సారి పన్నెడసెల నందుల్లో ఎక్కించేదారాలు(=బెంతు) అచ్చుకర్రలకు కట్టిన వడిదారాల్లో దూర్చటానికి తయారుచేసిన అచ్చు; పన్నెదగ్గర రెండోవైపు మిగిలిన దారాల కొనలకు తెడమాదిరిగా అల్లుతారు (కో. 8).

బెంతి పర్యా. చూ. అచ్చుబిళ్ళ. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారంచుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం అచ్చు కర్రకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 92 (రా. 23).

బెంతికదురు ఉ. బెంతు-; పర్యా. కాటి, గెడ్డంపుల్ల, తార్పిన్, దబ్బలం(2), పన్నెముల్లు, బెంతికర్ర, బెంతి పుల్ల(2), బెంతిబద్ద, ముల్లు(2). అచ్చుకట్టేటప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల; మామూలుగా, ఇనపది; కంటాణిలాంటిది; దీనికి పడునుగా ఉన్నవైపు పోగుదూర్చటానికి చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది; కొన్ని చోట్ల, రెండోవైపున పిడి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (కో. 16, 25).

బెంతికర్ర పర్యా. చూ. బెంతికదురు. అచ్చుకట్టే టప్పుడు, పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల. చూ. చిత్రం 94 (కో. 27).

బెంతితాడు ఉ. బెంతు-; పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు, వడిదారాల బిగింపుకోసం అచ్చు కర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చు కదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 80. రా. 18, 23).

బెంతిదారం ఉ. బెంతు - 1. పర్యా. చూ. కొండి తాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు. వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 8; రా. 15, 23); 2. పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చువడుల్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో, అని వెంబడి దూర్చిన దారం; అవుతికేటప్పుడు పోగులవరన చెదర కుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పన్నెబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (రా. 18).

బెంత్తిపుల్ల 1. పర్యా. చూ. కదురు(8). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చులిక్కకుచ్చేసి వడిదారం చుట్టేపుల్ల; మామూలుగా కట్టేపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇవపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చిన దారం అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (కో. 57); 2. పర్యా. చూ. బెంతికదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల. చూ. చిత్రం 94 (కో. 28).

బెంతిబద్ద పర్యా. చూ. బెంతికదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చేపుల్ల. చూ. చిత్రం 94 (కో. 81).

బెంతిముల్లు పర్యా. చూ. కదురు(8). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చులిక్కకుచ్చేసి వడిదారం చుట్టేపుల్ల; మామూలుగా కట్టేపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇవపది; దీని బెజ్జంలో దూర్చినదారం. అచ్చువడిలో తిప్పి కర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 92 క. 1 (రా. 1).

బెంతు (-వేయ) ఉ. బెందు; పర్యా. చూ. బెంతు పనె. అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పనిముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగుకర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి; వాటి మధ్య పడుగుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 8, 4, 8, 10; రా. 2).

బెంతుకర్ర ఉ. బెందు-; రూ. బెదనుకర్ర. బెంతు దారం అల్లెకర్ర(లు); వీటికి వైనుచి ఒకపోగు, కింది నించి మరొక పోగు వచ్చేట్టు తీస్తారు (కో. 7).

బెంతుకూర్పు (క్రి.) పర్యా. చూ. బెంతేయ. అచ్చుకట్టిన తరవాత కర్రలకు అల్లిన బెంతుదారాలు పన్నెగూళ్ళలోకి దూర్చటం (కో. 27).

బెంతుచువ్వ ఉ. -సువ్వ. అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగులో బెంతుపనెకు ముందు ఎక్కించిన సన్నబెత్తం; దీని వెంబడి బెంతుపన్నె జరుపుకొంటూ వెళ్తారు (కో. 4; రా. 2).

బెంతుతీయ (క్రి.) పర్యా. చూ. బెంతేయ. అచ్చుకట్టిన తరవాత, కర్రలకు అల్లిన బెంతుదారాలు పన్నెగూళ్ళలో దూర్చటం (కో. 7).

బెంతు(దారం) (-తీయ, -నేయ, -వేయ). ఉ. బెంతి, బెందు; పర్యా. పడుగుబెంతు, బెదను, బెంతు పడుగు, బెంతుపాగడ. కొత్తగా కట్టిన అచ్చుకు పడుగు అతకటానికి పన్నెగూళ్ళలోకి దూర్చినపోగులు; సుమారు త్రేనెడు పొడుగువి; అనివచ్చేట్టు వీటిని కర్రలకు అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 91 క. 9 (కో. 5, 7, 8, 10, 11, 13, 17, 23, 24; తె. 13; రా. 8, 7, 13, 15, 18-20, 24).

బెంతునేయ (క్రి.) ఉ. బెందునేయ. పన్నె

గూళ్ళలో దూర్చిన బెంతుదారాల కొనలు పన్నెకు ఇవతల బెదమాదిరిగా అల్లుటం (కో. 7, 8).

బెంతుపడుగు ఉ. బెంతి-; పర్యా. చూ. బెంతు (దారం). కొత్తగా కట్టిన అచ్చుకు, పడుగు అతకటానికి పన్నెగూళ్ళలో దూర్చిన పోగులు; సుమారు త్రేనెడు పొడుగువి; అనివచ్చేట్టు వీటిని కర్రలకు అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 91 క. 9 (రా. 1).

బెంతుపండ్లు పర్యా. బెంతుసీ(లు). బెంతుపనెలో వరసగా బిగించిన మేకులు. చూ. చిత్రం 108.1 (కో. 4).

బెంతుపనె రూ. పన్నెబెంతు. పర్యా. అల్లుదంతం, ఒగ్గెర, దంతనం(2), బెంతు, బెంతుమాను(2). అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పనిముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగు కర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి; వాటిమధ్య పడుగు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (రా. 7).

బెంతుపాగడ ఉ. బెంతిపాగడ, బెంతిపాగడి; పర్యా. చూ. బెంతుదారం. కొత్తగా కట్టిన అచ్చుకు, పడుగు అతకటానికి పన్నెగూళ్ళలో దూర్చిన పోగులు; సుమారు త్రేనెడు పొడుగువి; అనివచ్చేట్టు వీటిని కర్రలకు అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 91 క. 9 (కో. 29; రా. 11, 23).

బెంతుబద్ద అచ్చుకట్టేటప్పుడు బెంతుకర్రలకు దారం అల్లి, కొత్తగా తయారుచేసిన బద్దె; దీనికి ఒకవైపు కొన, బెదమాదిరిగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 108 (రా. 3).

బెంతుమాను ఉ. బెంతి. 1. పర్యా. జంతం(పీట). అచ్చువడి కట్టటానికి అచ్చుకర్రలు బిగించే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు అడ్డపట్టెలను మధ్య నిలుపుకట్టెకు బిగించింది; అచ్చుకట్టేటప్పుడు అడ్డపట్టె కొయ్యలకు అచ్చుకర్రలు కడతారు. చూ. చిత్రం 91 (రా. 1, 4, 5, 11, 13, 15); 2. చూ. బెంతుపనె. అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు ఎక్కించే ఒకరకం పనిముట్టు; పన్నెలాంటిది; రెండు పొడుగు కర్రలకు మధ్య వరసగా మేకులు బిగించి ఉంటాయి; వాటిమధ్య పడుగుపోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 1).

బెంతుసీలలు పర్యా. బెంతుపండ్లు. బెంతుపనెలో వరసగా బిగించిన మేకులు. చూ. చిత్రం 108.1 (కో. 1, 2).

బెంతేయ (క్రి.) ఉ. బెందేయ; పర్యా. బెంతు కూర్పు, బెంతుతీయ. అచ్చుకట్టిన తరవాత, కర్రలకు అల్లిన బెంతుదారాలు పన్నెగూళ్ళలో దూర్చటం (కో. 10, 28, 33).

బెల్లపురంగు చూ. బెల్లంరంగు(2) (తె.9,21,22).

బెల్లంముంగి బెల్లంవన్నె, తెలుపువన్నెల పోగులు పెట్టి నేసిన చిన్నగడి (తె. 22).

బెల్లంరంగు 1. నన్యరంగుకంటె ఒకవాని తక్కువ ఉండే రంగు (తె. 12); 2. కొత్తబెల్లంరంగు (తె. 17); 3. రూ. బెల్లపురంగు. బెల్లపుగడ్డరంగు (తె. 18).

బెషె ఉ. బెష; పర్యా. చూ. ఏకుబద్ద; ఉన్ని ఏకే వెతురుబద్ద; విల్లు మాదిరిది. చూ. చిత్రం 809 (తె. 26, 27).

బేగు చూ. బేము (తె. 9).

బేజురంగు చన్నీళ్ళలో కలిపి నూలుకువేసే రంగు; నూలులడిలు. ఈ రంగునీళ్ళలో రెండుమూడుసార్లు పిసుకుతారు; రంగు అట్టేకాలం నిలవదు; ?Base colour (తె. 17).

బేపెట్టు (క్రి.) పడుగు కుగినవైపు వైకి ఎత్తటం; కుగినవైపు తక్కువ, అనిపాచ్చినవైపు ఎక్కువ పలక తగులుతుంది; అలా నేస్తే పడుగు చదునవుతుంది (కో. 28).

బేడెం పర్యా. చూ. చిరతలి. ఆసుపీటల విగింపుకు వేసే కొయ్యపేడు; నేతపోడుగునుబట్టి ఆసుపీటలను దగ్గరికిగాని, దూరానికిగాని జరుపుకొని పేడు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (తె. 11).

బేము (-గుడ్డు, -చొరగొట్టు, -తోలు, -నడుపు, -పారు) ఉ. బెం, బేమ్; రూ. ఏము. బేగు, బేవు. గొంగడి నేసేటప్పుడు పేకపోగు దగ్గరపడటానికి, కొట్టే కొయ్యపట్టె; ఇది పడుగులో అనిదగ్గర దూర్చుకుంటుంది. చూ. చిత్రం 815.5 (తె. 10, 11, 22, 25-28).

బేముపారుకట్టె(లు) ఉ. బేముపారుకట్టె, బేమురి కట్టె; రూ. ఏముపారుకడికట్టె. గొంగడి నేసేటప్పుడు బేము (=పేకపోగు దట్టించేది) ఊతగా పెట్టుకొనే చిన్న మొద్దు(లు); ఇటువంటివి రెండుమూడు వాడతారు. చూ. చిత్రం 815.6 (తె. 11, 28).

బేరింగు ఉ. బేరింగ్; పర్యా. చూ. బాల్ బేరింగు. మరాసు ఇరుసు నులుపుగా తిరగటానికి ఉక్కుగుండ్లు అమర్చిన పనిముట్టు (కో. 88).

బేర్పు అచ్చుపోగులకు రెండురంగుల పడుగుపోగులు (నలుపు, తెలుపు మాదిరిగా) అతకటం (రా. 22).

బేలగాఉండు (క్రి.) తక్కువ వన్నెలో ఉండటం; "నూలునిట్టె...వసుపుచ్చల బేలగుంటది" (తె. 12).

బేలడి (< బేలు + అడి) డిక్షన్లు నేసే చేతిమగ్గంలో అడ్డబేలుమంచి పడుగులోకి వేలాడే చారాలు. చూ. చిత్రం 198 క. 9 (రా. 15).

బేలు 1. నూలులెక్క: నలభై కట్టల నూలు; ఇందులో 800 లడిలు ఉంటాయి (కో. 19); 2. పర్యా. చూ. పేటు(1). ఏదైనా ఒక నమూనాలో నేసిన నేత;

పువ్వు, ఆకు, చెట్టు, వడి, తీగ, గీరలు మొ. వాటి డిక్షను (రా. 15).

బేలుచెక్క పర్యా. చూ. నాగలి. చేతిమగ్గంమీద డిక్షన్లు నేసేటప్పుడు, పేటు అడపోగులు ఎత్తిపట్టు కొనే కొయ్యపనిముట్టు; నాగలి ఆకారంలో ఉంటుంది; దీన్ని మగ్గానికిపై మంచి వేలాడదీస్తారు. చూ. చిత్రాలు 111 చ. 2. 188 త (రా. 9).

బేలుదారాలు ఉ. బేల్దారాలు. అంచులో డిక్షన్లు నెయ్యటానికి చేతిమగ్గం పడుగుపై న, వంతెన మాదిరిగా కట్టిన లావుదారాలు; చూ. అడ్డబేలు. చూ. చిత్రం 188 క. 1 (రా. 14, 15).

బేలుబద్ద నేసినబట్టు మడతబెట్టటానికి చేత్తో ఒత్తే ఇసపబద్ద (రా. 10).

బేలుబుగిడి ఉ. బేల్బుగిడి. మొగ్గ (=బుగిడి)లు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం డిక్షను. చూ. చిత్రం 221 (తె. 8, 19).

బేలుమగ్గం ఒకరకం చేతిమగ్గం; రకరకాల డిక్షన్లలో పట్టుబట్టలు నెయ్యటానికి వాడతారు. చూ. చిత్రం 111 (తె. 21).

బేలుమడక పర్యా. చూ. నాగలి. చేతిమగ్గంమీద డిక్షన్లు నేసేటప్పుడు పేటు అడపోగులు ఎత్తిపట్టుకొనే కొయ్యపనిముట్టు; నాగలి ఆకారంలో ఉంటుంది. దీన్ని మగ్గానికి పై మంచి వేలాడదీస్తారు. చూ. చిత్రాలు 111 చ. 2, 188 (రా. 15).

బేలురేకు 1. మరాసుకట్టుబడిలో చెక్రంఆకుల విగింపుకోసం చుట్టిన ఇసపరేకు (రా. 2); 2. పర్యా. చూ. రేకు(2). నేతనేసేటప్పుడు మరమగ్గం మేరుపు పలక నులుపుగా అడటానికి విగించిన ఇసపరేకు; కొన్ని చోట్ల నట్టురుగుంజ అడ్డపట్టెకు విగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.5 (రా. 10).

బేవు చూ. బేము (తె. 9, 20).

బేసిక్కుకలర్ చన్నీళ్ళలో కలిపి అద్దే రంగు; దింట్లో రసాయనాలు కలపరు (రా. 15).

బేసు ఉ. బేస్. ముడినూలుమీద మొట్ట మొదట వేసినరంగు; అసలురంగు అంటటానికి ముందు ఇది వేస్తారు; చన్నీళ్ళలో వేసి, దింట్లో లడిలు పిసుకుతారు (కో. 8; రా. 6, 11, 12).

బేచెరు రంగునీళ్ళుకాచే పెద్ద ఇసపడబ్బా. చూ. చిత్రం 282 క. 3 (కో. 2, 3).

బేట్రంచుకమ్మి ఒకరకం కమ్మి; చిటికెనవేలెడు వెడల్పున మామూలుగా నేసి మూడు కొలుకులదారం రంగుది, మూడు కొలుకుల దారం తెల్లదిగాని, పట్టు గాని పెట్టి తరవాత మూడు కొలుకులదారం నిలు

పుకు పెట్టినరంగు దారంతో తేనెడు వెడల్పున నేస్తారు (కో. 4).

జైత్రోఅంచు నేతపడుగుతో కిందిపోరకు, పై పోరకు పేరుపేరు రంగులుపెట్టి నేసిన అంచు (కో. 8).

జైరన్ ఉ. జైరన్. రంగునీళ్ళుకాచే పెద్ద ఇనప డబ్బా. చూ. చిత్రం 282 క. 8 (తె. 18, 19).

జైంగనునేత ఎనిమిదిపోగులు ఒకరంగు, రెండు పోగులు మరొక రంగుపెట్టి పడుగు, పేక నమంగా నేసిన నేత; రెండు నాడెలతో నేస్తారు (తె. 24).

బొక్క పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపు చేసిన చిల్లి; దీంట్లో విగించిన పుల్లకు దారం కట్టి బద్దెచువ్వ విగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 128 చ. 4 (కో. 8).

బొక్కనాడె పర్యా. చూ. చేకినాడె. పడుగు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య పేసే పేకదారం కండెఅమర్చి శేట్లో విసిరేనాడె; గేదెకొమ్ముతో చేసింది; చూ. నాడె. చూ. చిత్రం 181 చ (తె. 82).

బొక్కలబల్ల పర్యా. కన్నాలబల్ల. పక్షానేతకోసం అమర్చిన దొడ్చట్రంలో కుచ్చుతాళ్ళు దూర్చిన చెక్క; దీని చిల్లుల్లో ఒక్కొక్కతాడు దూర్చి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 184 చ. 8 (కో. 84, 86).

బొక్కాసుగొట్టం పర్యా. ఎనికెగొట్టం, బొక్కాసుగోవి. ఎముక ఆసుగొట్టం; మేకకాలి ఎముక. చూ. చిత్రం 48 క (తె. 81).

బొక్కాసుగోవి ఉ. -కోయి, -గోయి; పర్యా. బొక్కాసు గొట్టం. ఎముక ఆసుగొట్టం; మేకకాలి ఎముక. చూ. చిత్రం 48 క (తె. 25, 33).

బొక్కుపిల్ల గొర్రెపిల్ల (తె. 11).

బొగడ చూ. బుగిడి (రా. 7).

బొగడపేటు చూ. బుగడపేటు (రా. 7).

బొగడసరంఅంచు చూ. బొడసరంఅంచు (కో. 28).

బొగడసరంచీర చూ. బొడసరంచీర (కో. 34).

బొగిడంచు చూ. బుగిడంచు (తె. 14, 17).

బొగిడి చూ. బుగిడి (తె. 4, 5, 14, 17).

బొగోణి ఉ. బొగోణ; చూ. భగోణి (తె. 2, 7).

బొగ్గురంగు బొగ్గుమాదిరి నల్లరంగు; జైకో 2 బి. 800 కాని, 400 కాని వేసి, కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రో సల్ఫ్యూరేట్ తయారు చేస్తారు (తె. 5).

బొంగరం ఉ. బంగరం 1. పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంచె మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలపనుంది నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (కో. 2, 3, 8, 8, 9బి); 2. పర్యా. చూ.

అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. చిత్రం 4 (కో. 4).

బొంగరంకట్టి పర్యా. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి, కట్టుబడితోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 81 క. 2 (కో. 9బి).

బొంగరంపుల్ల ఉ. బంగరం; పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 91 క. 8 (కో. 2, 9బి).

బొంగరంమొద్దు పర్యా. చూ. దూపి(3). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 1, 2 (కో. 8, 9).

బొంగు 1. పర్యా. బంత్రంకర్ర. పన్నెత్తయారు చేసే చట్రంలో నిలుపుకొయ్య(=బొమ్మ)లు విగించిన వెదురుకర్ర. చూ. చిత్రం 88 క. 1 (రా. 24); 2. తివాసీమగ్గు అచ్చుకు, కమానుకు మధ్య ఎక్కించిన పొడుగాటి వెదురుకర్ర; దీనికి రెండు వైపులా తాళ్ళు కట్టి పై దోనెకు వేలాడదీస్తారు. చూ. చిత్రం 820.7 (తె. 17).

బొంగుబర్రె పత్తిలో తుక్కు దూగరా రాలగొట్టే చువ్వ; బెత్తం. చూ. చిత్రం 4.2 (తె. 2).

బొచ్చు చెర్మంమీద మొలిచిన వెంట్రుకలు; గొర్రె బొచ్చుతో కంబళ్ళు, తివాసీలు నేస్తారు (తె. 8).

బొచ్చుకర్రెర పర్యా. చూ. ఉన్నికర్రెర. గొర్రె బొచ్చు కత్తిరించే కర్రెర. చూ. చిత్రం 308 (తె. 8).

బొచ్చె పర్యా. చూ. ఉండ(8). వడికి, చుట్టిన ఉన్ని దారం; గుండ్రటిది; కొన్నిచోట్ల పడుగుకు సరిపడేటంత దారం ఒక ఉండ చుడతారు (తె. 25).

బొజ్జ పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండు చెక్రాలనూ(=ఆకులు)వేరుచేసే కొయ్య; ఇరుసు దీని మధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 4-6, 8-9, 14; రా. 10, 21).

బొట్టంచు ఉ. బొట్టిఅంచు, బొట్టెంచు. 1. కొంచెం (పోగుల) తేడాలో గుండంచు మాదిరిగా నేసిన అంచు; చివర పన్నెండు కొలుకుల దారం పచ్చ, తెలుపు పన్నెల్లో ఒక్కొక్కకొలికి చొప్పున ఒకటి విడిచి ఒకటి మూడు వరసలుగా పడేట్టు నేస్తారు; చూ. గుండంచు (కో. 7); 2. అంతా నీలిరంగు దారం అతికి నేసిన అంచు; మధ్యలో కృత్రిమపువట్టుతో రెండు కడ్డీలుపెట్టి వాటికి మధ్య ఒక కొలికి నీలిదారం పడేట్టు నేస్తారు (రా. 11); 3. చివర ఇరవై నాలుగు కొలుకులదారం

రంగుది అతికి నేసిన అంచు; వడ్డెరవాళ్ళు కట్టే చాపు (= ఇరవై మూరలది)లకు నేస్తారు (తె. 18); 4. మూకంచు కంటె సన్నటిఅంచు (రా. 14); 5. అటూ ఇటూ ఎరుపు, మధ్య పనుపు రంగులుపెట్టి నేసిన అంచు (రా. 15); 6. లాహిరిపెట్టి నేసిన అంచు (రా. 18); 7. మూడువేళ్ళ పెడల్పున నేసిన అంచు (రా. 24); 8. రంగుదారాలు అతికినేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 9బి; తె. 1, 11, 12; రా. 22).

బొట్టిగొర్రె ఉ. బుట్టిగొర్రె. ఎలికచెవులవంటి చిన్న చెవులుగలగొర్రె (తె. 20, 22).

బొట్టె ఉ. బొట్టి, బొట్టు. 1. చూ. పొట్టె(5) (కో. 8); 2. (-వరు, -కట్టు, -వేయు). చూ. పొట్టె(8) (కో. 1; రా. 4, 8, 10, 12, 13, 20); 3. చూ. పొట్టె(7). (కో. 2, 5; రా. 1, 7-10, 12-14, 19, 20); 4. చూ. బొడ్డె(4). (కో. 14; తె. 13).

బొట్టెకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; బొటనవేలెడు పెడల్పు పట్టె మారిగా నేస్తారు (కో. 8).

బొట్టెతాడు ఉ. బొట్టి-; చూ. పొట్టెతాడు (కో. 2; రా. 8-10, 20).

బొట్టెదారం ఉ. బొట్టి-; పర్యా. చూ. పొట్టె తాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8, 128 చ. 1 (రా. 7, 12-14, 19).

బొట్టెముడి (-వేయు) పడుగులో చివరిపాయ పోగులకు నేసిన మెలిక (రా. 10).

బొట్టె(ల)కట్టె ఉ. బొట్టు-, బొట్టు-; పర్యా. చూ. పొట్టెకొల. నేతపడుగు చివర, పాయలతాళ్ళు కట్టినకర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ద ఊడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెలు మెలివేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (రా. 8, 9, 12-14, 20).

బొట్టె(ల)కర్ర ఉ. బొట్టి-, బొట్టె-; పర్యా. చూ. పొట్టెకొల. నేతపడుగు చివర, పాయలతాళ్ళు కట్టినకర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ద ఊడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెలు మెలివేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (కో. 2; రా. 7).

బొడ్డబ్బాసి (<బొడ్డు + అబ్బాసి) ఒకరకం తల పాగ; నేతబొడ్డు (= రెండు అంచులకు మధ్య భాగం)లో అబ్బాసి (= ఒకరకం ఎరుపు) రంగు పెట్టి పడుగు, పేక నేస్తారు; నల్లదరంగా నేసి, మధ్యలో పడహారుగళ్ళు పెడతారు; వాటిలో ఏనుగు, గంధపుగిన్నె, స్వస్తిక, కళావరుచుక్క, సింహాలు మొ. నమూనాలు నేస్తారు; తెల్ల దారపు బొందులకు చుక్కకట్టి (= అక్కడక్కడ నూలుకు రంగు అంటుకుండా దారపుకట్టుకట్టి) అబ్బాసి

రంగులో ముంచి నేస్తారు; ఇవి ఎక్కువగా అరేబియాకు ఎగుమతి అవుతాయి; అరేబియాలో దీన్ని "ఏషియా రుమాలు" అంటారట (కో. 7).

బొడ్డు 1. పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండు(ఒకల)చెల్లెలలనూ వేరుచేసే కొయ్య; ఇరుసు దీనిమధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 8); 2. చూ. బొడ్డె(1). (కో. 9); 3. పర్యా. చూ. కుంచె పిడి. పడుగుదువ్వేకుంచె పట్టుకొటానికి బిగించినకొయ్య. చూ. చిత్రం 78 క. 1 (కో. 9); 4. నేనబట్ట చుట్టే దోనె (= నలువలకల దూలం)కొన; గుండ్రంగా బొడిపె చేసి ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి; పిటిని బొడ్డుగొయ్య జెజ్జులో దూర్చి దోనెను మోపు తారు (తె. 8); 5. పర్యా. చూ. కొక. బొడ్డుగొయ్యకు చేసిన జెజ్జు; దింట్లో దోనె చివరిభాగం (= గుబ్బ)దూరు స్తారు. చూ. చిత్రం 123 క. 7 (తె. 5); 6. చూ. బొడ్డె (తె. 21); 7. పర్యా. తల్లిపడుగు. రెండంచులకు మధ్యభాగంలో ఉన్న నేతపడుగు (కో. 7).

బొడ్డుకొయ్య పర్యా. కుండకొయ్య. పట్టుమగ్గం దోనెను ఎడమవైపున మెంసే కొయ్యగూటం; నేలలో పాతింది. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (తె. 5).

బొడ్డుగూటం ఉ. బొడ్డి-; పర్యా. చూ. బొడ్డు గొయ్య. మగ్గంమీద నేతబట్ట చుట్టేకొయ్య(దోనె)కు ఆధారంగా ఎడమవక్కన నేలలో పాతిన కొయ్య గూటం; దీని జెజ్జులో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్ని చోట్ల రెండువైపులా రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (తె. 1, 2, 7; రా. 13, 17, 22, 24).

బొడ్డుగొయ్య ఉ. -కొయ్య; పర్యా. కుడితలకొయ్య. కుడితలమాను, కుడుతుడుకొయ్య, కుండతలకాయ, గుండ్రగుబ్బ, గుబ్బ(4), గుబ్బకొయ్య, గుబ్బగురుడు, గుబ్బమాను, దిగ్గొయ్య, తొలగుంజ, దొలగొయ్య, దోనెకొయ్య (1), దోనెగుంజ (2), బొడ్డుగూటం, బొండిగొయ. మగ్గంమీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్య (దోనె)కు ఆధారంగా ఎడమవక్కన, నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని జెజ్జులో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల రెండువైపులా రెండు ఉంటాయి; కొన్ని చోట్ల పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 123 క. 5 (కో. 9, 14; తె. 4 5, 9-33; రా. 19బి, 23).

బొడ్డుండ (<బొడ్డు + ఉండ) పర్యా. బొడ్డుపుల్లి. దూది ఏకేలప్పుడు. ఏకువిల్లు సరం గుంజే కొయ్య పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 10 క. 3 (కో. 37).

బొడ్డుతాడు పర్యా. అడ్డుతాడు(5), గుడి(15). చెముడుతీపుతాడు, చెముడుదారం, చేమకట్టతాడు, చేమగుడి(2), చేమతాడు(2), చేమబిరుతాడు, చేరు కట్టతాడు, తాడు(9), నాభితాడు, బలుపుతాడు, బిరు దారం(2), బిరుతాడు(3), ములుగుట్టుతాడు. నేతబట్ట మీద, చేమకర్రలను అడ్డంగా బిరుపెట్టే బొడుగుదారం; దీని కొనలు చేడుబొందులు-కొన్నిచోట్ల కర్రలు- రెంటికీ కడతారు; ఇది లాగితే కర్రలు బిగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 2).

బొడ్డు(నేత) పర్యా. చూ. నడిమినేత. నేతలో రెండు అంచులకూ మధ్యభాగం (కో. 7).

బొడ్డుపొగడ ఉ. -పొగడి. అల్లుచేసే పడుగులో, అంచుల మధ్యభాగం(=బొడ్డు)లో కలిపే నూలు; సరి చేసింది (కో. 7).

బొడ్డుపుల్ల పర్యా. చూ. బొడ్డుండ, దూది ఏకే టప్పుడు, పడుచిల్లునరం గుండే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 10 క. 3 (కో. 37).

బొడ్డుబర(గ) పర్యా. చూ. సులిగె. సేసిన గొంగడి బిగింపుకోసం, ఉన్నిమగ్గందోనుగ గాడిలో పెట్టిన కర్ర; దీన్ని గొంగడి కొనలో దూర్చి దోనుగ గాడిలో పండ్లకు బిగిస్తారు (తె. 10, 11).

బొడ్డుసులిగె ఉ. -సుల్లె. 1. ఉన్నిపడుగు సరిచేసే టప్పుడు పైబొగులకు, కింది బొగులకు మధ్య దూర్చిన కర్ర; చూ. సరిబద్ద (తె. 28); 2. పర్యా. చూ. సులిగె. సేసిన గొంగడి బిగింపుకోసం, ఉన్నిమగ్గం దోనుగ గాడిలో పెట్టిన కర్ర; దీన్ని గొంగడి కొనలో దూర్చి, దోనుగగాడిలో పండ్లకు బిగిస్తారు (తె. 8).

బొడ్డె 1. రూ. బొడ్డు(2). ఊరైపట్టుకు బిగించిన కడియాన్నీ పడుగేరుకర్రకు తగిలించిన గొలుసునూ కలిపే ఊచ చివరబొడిపె. చూ. చిత్రం 70 చ. 1 (తె. 11, 14, 15, 21); 2. వంకెన(=పడుగేరుకర్ర బిగింపుకోసం తగిలించే ఇనపకొత్తేరి పనిముట్టు)లో ఒకభాగం; అడ్డచువ్వలో దూర్చిన ఊచ చివర బొడిపె. చూ. చిత్రం 70 ట. 2 (తె. 28-28, 30); 3. పర్యా. చూ. దోనుగపన్ను. ఉన్నిమగ్గం దోనుగగాడిలో చువ్వ (=సులిగె) బిగించటానికి పెట్టిన కొయ్యపుల్ల(లు). (తె. 28); 4. రూ. బొట్టు(4), బొడ్డు(2). పర్యా. చూ. నాడెనుబ్బ. మరనాడెమొన అరిగిపోకుండా బిగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 181 క. 1 (కో. 9; తె. 10, 11, 14, 17, 18, 28, 27, 38); 5. పర్యా. చూ. పిక్ల. డాబిగొలుసు బద్దకు బిగించిన కొయ్యముక్క(లు); డిత్తెనుకు అవసరమైనన్ని బిగిస్తారు; దిండునుచుట్టి

గొలుసు తిరిగజప్పుడు. ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 2 (తె. 32).

బొడ్డెలపిండె పర్యా. చూ. బొట్టపిండె. ఒక రకం డాబీ; దిండుకు బొడిపెలు చేసింది; దిండు తిరిగి నప్పుడు బొడిపెలు కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ (తె. 29).

బొడ్డెల్లచక్కి (<బొడ్డు-వెల్ల-చక్కి) బొడ్డతానీ రుమాలు నేతలో, రెండు అంచులకూ మధ్య(=బొడ్డు) వెల్లదారాలతో నేసిన నల్లదరం (కో. 7).

బొండ 1. చూ. బొండు(1). (కో. 20); 2. మర మగ్గలో ఒక సొరుగులోంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను వెట్టటానికి చేత్తోతాళ్ళనుగుంజే పిడి; మామూలుగా గుడ్డపేలిక-కొన్నిచోట్ల బద్దపేలికలు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల దారపురీలు కడతారు; చూ. కుచ్చు. చూ. చిత్రం 118.21 (తె. 32).

బొండసూత్రం ఉ. -సూత్రం; పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మరమగ్గంలో, నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టినదారం. చూ. చిత్రం 118.22 (తె. 32).

బొండిగొయ పర్యా. చూ. బొడ్డుగొయ్య. మగ్గం మీద, నేతబట్టచుట్టే కొయ్యదోనెకు ఆధారంగా ఎడమ పక్కన నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; దీని వెజ్జంలో దోనెకొన దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల, పడుగుచుట్టే ఎదురుదోనెకు ఆధారంగా పాతినగూటం. చూ. చిత్రం 128 క. 5 (తె. 18).

బొండు 1. రూ. బొండ; పర్యా. చూ. దిండు(1). రాట్నం రెండు చెక్రకాలనూ(ఆకులు) వేరుచేసే కొయ్య; ఇరుసు దీనిమధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. దిండు(3). డబ్బారాట్నం చెక్రం మధ్య ఆకుల బిగింపుకు అమర్చిన కొయ్యగుండు. చూ. చిత్రం 41 ట. 1 (కో. 7).

బొత్తంచు 1. చిగురులేకుండా(=చివర వెల్ల పొగులు విడవకుండా) సేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 209 (కో. 24); 2. బట్టకు చివర రెండు వేళ్ళ వెడల్పున, ఒకే రంగుపెట్టి సేసిన అంచు; అంచుకు రెండువైపులా లావు దారాలు(=బొద్దులు)పెడతారు (కో. 28-37; తె. 15, 16); 3. వేలడేసి వెడల్పు తొగరురంగు పట్టులకు రెంటికీ మధ్య, మామూలు ఎర్రపట్టె వచ్చేట్టు కుప్పడం నేతలో సేసిన అంచు (తె. 13).

బొత్తంచుచాపు బొత్తంచు పెట్టి సేసిన రెండు పంచెలు; పద్మసాలీల్లో పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొంటాడు (కో. 28, 30, 31, 34, 37; తె. 16).

బొత్తంచుచీర చిట్టిచివర అంచుపెట్టి సేసిన చీర (కో. 25, 27, 28, 31-37).

బొత్తంచులుంగీ బొత్తంచు పెట్టి నేసిన లుంగీ (కో. 98).

బొత్తల్ తివాసీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (తె. 17).

బొద్దంచు 1. బట్టచివర వెడల్పుగా నేసిన అంచు (కో. 12, 18-22, 26, 30; 2. 2-4 వేళ్ళ వెడల్పున మామూలుగా నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల కుప్పడం నేతలో నేస్తారు (తె. 4, 12-14, 17); 3. మామిడంచు పక్కన రంగుగీరలు పడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 7); 4. లావుదారపుపోగు (=బొద్దు)లతో నేసిన అంచు (కో. 6; తె. 10).

బొద్దు 1. అంచుపడుగులో చివర అతికిన లావు దారం (తె. 10); 2. కమ్మినేతలో తలచిట్టకు ముందు రెండు కొలుకుల జమిలిదారంతో నేసిన భాగం (కో. 8).

బొద్దుకమ్మి ఒకరకంకమ్మి: 1. రెండుమూడు వేళ్ళ వెడల్పు రంగుపట్టె; పక్కల తెల్లకొలుకుల గీరలు పడేట్టు నేసినకమ్మి (తె. 14); 2. నాలుగు పోగుల పురిదారం (=బొద్దు) పెట్టి నేసినకమ్మి (కో. 11, 20, 21).

బొద్దుమవ్వ ?నేత, చివరికి వచ్చేటప్పుడు వై పోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య ఎక్కించిన నన్నబెత్తం (కో. 6).

బొద్దుపోగు మందపుదారం (తె. 12).

బొద్దుమళ్ళవీర రెండేసి కొలుకుల ఎర్రపోగులు పడేట్టు నేసిన చిన్నగడి (=మడి)వీర (తె. 14).

బొంద పర్యా. చూ. తొలి(1). నేతగుడ్డచుట్టే దోనెకు ఒకవైపున చేసిన చిల్లి; దింట్లో బిగించిన పుల్లకు దారంకట్టి బద్దెచువ్వ బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా అయిదారుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 చ. 4 (రా. 7).

బొందు ఉ. బందు 1. పర్యా. బొందుకట్టునూలు. నూలుఅద్దకంలో చుక్కకట్టటానికి వాడే నూలు; (చుట్టు); కొన్నిచోట్ల, నేతలో అడ్డానికి వాడతారు (కో. 7; తె. 11); 2. నూలుతెక్క: లడిలో పదోవంతు నూలు (కో. 8, 9, 13); 3. ?లడిలో ఇరవయ్యోవంతు నూలు (రా. 1); 4. లడి (రా. 3); 5. పర్యా. చూ. చేదుబొందు. చేదుకర్రల బిగింపుకు దారాలతో నేసే తోహపుచుట్టు (=రింగు); ఇనవదిగాని, ఇత్తడిదిగాని. చూ. చిత్రం 125 క. 1 (కో. 29-33, 35-37).

బొందుకట్టునూలు పర్యా. బొందు(1). నూలు అద్దకంలో చుక్కకట్టటానికి వాడే నూలు(చుట్టు); కొన్ని చోట్ల నేతలో అడ్డానికి వాడతారు (కో. 7).

బొందుకదురు బొందురాట్నం బొమ్మలకు బిగించే మందపుకడ్డి; పెద్దదురు. చూ. గంటం (తె. 10).

బొందుచాయ ఉ. బొందుసాయ. ఒకరకం(ఎరుపు) రంగు (కో. 1).

బొందుజంగ బొందురాట్నానికి గంటం అనుర్వే నిలుపుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి (తె. 10).

బొందుపడుగు రంగుల అద్దకంలో చుక్కకట్టటానికి వాడే పడుగునూలు (కో. 7).

బొద్దుపడుగు పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చినరాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 84 (కో. 2).

బొందుపంటె పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 84 (కో. 2).

బొందుపీట బొందురాట్నం కిందిపీట (తె. 10).

బొందురాట్నం రంగునూలుతోడే రాట్నం; చూ. బొందు (తె. 10).

బొమ్మ ఒకరకం తోహపుపాత్ర; ఇత్తడిదిగాని రాగిదిగాని; దింట్లో నూలులడిలు నానబెడతారు (రా. 15).

బొమ్మిలంచు రెండు మూడు గీరలు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం అంచు (కో. 31).

బొమ్మ 1. పర్యా. చూ. చెయ్యి(1). పత్తిరాట్నం తిప్పటానికి కుడివైపు నిలుపుకొయ్యకు బిగించిన పిడి. చూ. చిత్రం 1.7 (రా. 8, 10); 2. పర్యా. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరుసు తిప్పే(కొయ్య)పిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (కో. 3, 8, 9, 10; రా. 7, 9, 12, 19, 23, 24); 3. రూ. బొమ్ము; పర్యా. కదురు పీట(1), చీరబొమ్మ, చెవులకొయ్య, చెవులపట్టె, చెవుల పీట, చెవులబొమ్మ(1), తోకబొమ్మ, పీటబొమ్మ, బెన కప్ప, బొమ్మకొయ్య(1), బొమ్మచెక్క(1), బొమ్మ పట్టె(2), బొమ్మప్ప, బొమ్మబల్లి, బొమ్మ(ల)పీట, మొగం(బల్లి), వెనకయ్య(పీట) (1). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపుకొయ్య; చాలా చోట్ల దీన్ని వినియోగిస్తే బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రాలు 15.10, 15 ట. (కో. 1-3, 8, 9, 14, 16, 27-29, 35-37; తె. 1, 2, 8, 18-20, 24, 28, 29, 33; రా. 4, 5, 7-24); 4. నూలు తెక్క: రెండు లడిల నూలు (కో. 2); 5. పర్యా. కమ్మి(8). గంటంగుజ్జ, గుంజ(2), చెవి(2), చెవిపట్టె, నిలుపు(7), నిలుపుకమ్మి(5), నిలుపుగుజ్జ(2), నిలుపు పట్టె(5), నిలుపుబొమ్మ, బొమ్మపట్టె(3), బొమ్మల కొయ్య. డచ్చారాట్నానికి గంటం బిగించే నిలుపుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (కో. 2, 37; రా. 7, 11); 6. పర్యా. చూ. చెయ్యి (8). డచ్చారాట్నం ఇరుసు తిప్పేపిడి; ఇది కుడితేలి వైపున ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 11 (రా. 9);

7. పర్యా. డాగుగుట్ట, డాంగ్(1), మాకాడా. పన్నె
దండెల బిగించుకు దారాలు కట్టిన జంత్రిం నిలుపు
కొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88
క. 2 (కో. 1); 8. పర్యా. చూ. పలకనీల, చేతిమగ్గం
పలకనూగుండునూ కలిపి బిగించినకొయ్య; కొన్నిచోట్ల
దీనికి పై భాగంలో నగిషీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల
దీన్ని తొలిచి తోవల గజ్జెలు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 8 (కో. 2);
9. పర్యా. ఎదురుబొమ్మ, గద్దె గుర్రం(3), గుర్రపు
చెక్క, గూటిచెక్క, చెంపపలక, చెవి(5), టాపి; తన్నుడు
చెక్క, తాపుచెక్క, తొట్టిచెక్క(1), తొట్టిబొమ్మ,
తొట్టిమూత, దాపుచెక్క, దాపుడుముక్క, దోపు,
పక్కబొమ్మ, పీట(13), పేటిబొమ్మ, పోటుబల్ల,
బొమ్మకొయ్య(3), బొమ్మచెక్క(2), ముసుగుచెక్క,
మూత(2), మూతచెక్క, మొత్తచెక్క, లాటుబొమ్మ,
నట్టరుబొమ్మ, నట్టరుమొకం. మరమగ్గం సొరుగుకు
చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి
బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి పానుపుపట్టెకు
రెండు కొనలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18
(తె. 24, 31; రా. 5-8, 11, 13-15, 17, 18, 23,
24); 10. పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు
నిలువుపట్టెకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడత
దారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.
చిత్రం 118.18 (కో. 2; తె. 11); 11. పర్యా. చూ.
గుర్రం(4). మరమగ్గం సొరుగుకు మొదట బిగించిన
చెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెబల్లి తగలకుండా ఇటు
వంటివి రెండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.19 (రా.
7, 23); 12. పర్యా. చూ. చెవుకట్టు(2). పుల్లిరును
నిలవటానికి పై పట్టికి బిగించినచెక్క; ఇటువంటివి
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 4, 121 ప. 2
(కో. 2; రా. 14); 13. పర్యా. కత్తెర(2). ఒకరకం
దీక్షెను నేతనేనేటప్పడు అడ్డజేలు దారాలను పైకి
ఎత్తటానికి నాడె కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రం 137
(తె. 5, 18); 14. డాబీకుక్కును గుంజే కొయ్యపుల్ల.
చూ. చిత్రం 132 క. 7 (రా. 11, 13); 15. డాబీ
కుక్కుకు, పట్టెకు మధ్య ఇనపరేకు (రా. 15);
16. ?డాబీనలాకిని గుంజే కొయ్యపుల్ల (రా. 24);
17. పర్యా. జంతరబొమ్మ. గొంగడిమగ్గం జంత్రింలో
కింది కట్టెను, పై కట్టెను కలిపే నగిషీచెక్క; ఇటువంటివి
మూడుంటాయి. చూ. చిత్రం 318.2 (తె. 8, 9-11,
22, 27, 28).

బొమ్మకట్టె 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2).
రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలికో తొక్కిపట్టి

రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (తె. 19);
2. ఉ. -కట్టి; పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం
బొమ్మకు, నిలువుపట్టెకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర;
దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి.
చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 13, 14, 23).

బొమ్మకాల పర్యా. చూ. చీర. రాట్నం బొమ్మతో
వడిదారం తిరగటానికి చెక్కునగాడి. చూ. చిత్రం 15.11
(తె. 29).

బొమ్మకొయ్య 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ(3).
రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలువు
కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకా
రంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 8);
2. పర్యా. చూ. చెయ్యి(2). రాట్నం ఇరును తిప్పే
కొయ్యపిడి. చూ. చిత్రం 15.9 (రా. 1; 21);
3. ఉ. -కొయ్య. పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం
సొరుగుకు చివర నాడెబయటికి పోకుండా ఆపటానికి
బిగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 1).

బొమ్మచెక్క 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ(3).
రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలువు
కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకా
రంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 14);
2. పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు
చివర నాడెబయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన
కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం
118.18 (కో. 5).

బొమ్మంచు 1. డాబీమగ్గంమీద, దీక్షెను (=బొమ్మ)లు
నేసిన అంచు (కో. 8, 9లి); 2. తెల్లచీరకు పెట్టిన
ఎర్రంచు (కో. 7).

బొమ్మంచుచీర ఎర్రంచు తెల్లచీర (కో. 7).

బొమ్మపట్టె ఉ. -పట్టి, బొమ్మపట్టె, బొమ్మపట్టి.
1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డ
పట్టె; దీన్ని కాలికో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు.
చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 8; రా. 14, 17); 2. పర్యా.
చూ. బొమ్మ(3). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు
బిగించే నిలువుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి
బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10
(కో. 27); 3. పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). డబ్బా
రాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి
రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 23);
4. పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు,
నిలువుపట్టెకు పటాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడత
దారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ.
చిత్రం 118.18 (రా. 17).

బొమ్మపేటంచు ఒకరకం దిశైనులో నేసిన అంచు (కో. 28).

బొమ్మవస్త్ర పర్యా. చూ. బొమ్మ(8). రాట్నం పీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలువుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (రా. 18).

బొమ్మబద్ద పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలువుపట్టెకు ఏటవాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 19).

బొమ్మబల్లి పర్యా. చూ. బొమ్మ(8). రాట్నం పీటకు ఎడమ వైపున కదురు బిగించే నిలువుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 29).

బొమ్మలకట్టె పర్యా. చూ. నాగవాసం (6). గొంగడి మగ్గానికి వేసిన జంత్రిలో వైకట్టె; మామూలుగా వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 316.8 (తె. 10).

బొమ్మలకొయ్య పర్యా. చూ. బొమ్మ(5). దశ్చా రాట్నానికి గంటం బిగించే నిలువుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 5 (రా. 1).

బొమ్మ(ల)పీట పర్యా. చూ. బొమ్మ(8). రాట్నం పీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలువుకొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 8, 28; తె. 18, 19, 24, 28, 29).

బొమ్మ చూ. బొమ్మ(8) (రా. 17).

బొరక కన్నం; చిల్లి (రా. 7).

బొరడు చెట్టుబెరడు (కో. 1)

బొర్ర పర్యా. చూ. పూనుకర్ర. ?పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు, అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చు కర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండు వైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ మధ్యలో పావుచెక్కల తాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (రా. 19).

బొల్లి (-వడు). వడుగుకు గంజిపెట్టేటప్పుడు గంజి అంటుకుండా అక్కడక్కడ మిగిలిన వడుగుభాగం (కో. 82).

బొల్లిగొర్రె మొహం తెల్లగా ఉన్నగొర్రె (తె. 22).

బొల్లు ఉ. బొళ్ళు; పర్యా. చూ. దొల్ల. వడుగులో వైపోగులకు, కింది పోగులకు మధ్య వెలితి; అనిలేని భాగం; మామూలుగా రెండు అనుల నడుమ పోగులకు దొల్ల ఉంటుంది; సరిచేసేటప్పుడు అనిలాకలు తీసేసి దొల్ల చేస్తారు (తె. 5; రా. 12, 18).

బోకి 1. పర్యా. పెంక(1). కుండపెంకు; మధ్య పల్లంగా ఉన్నది; ఉన్ని నూలు కూర్చొని వడికేటప్పుడు కుదురు దీనిమీద పెట్టి తిప్పుతారు; కొన్నిచోట్ల కదురు మొలికి అరగకుండా దీంట్లో బట్ట వేస్తారు. చూ. చిత్రం 808.8 (తె. 9, 20, 80); 2. నేతనేసేటప్పుడు గొంగడి ముందు భాగం తడవటానికి అంబలిపోసిన ముంత (తె. 27).

బోటు ఉ. బొట్టు. 1. (-చుట్టు) పర్యా. చూ. కండె(2). రాట్నంమీద జొన్నదంటుముక్కకు చుట్టిన నూలు; పేకకు (నేతలో అడ్డానికి) వాడే నూలు కండె (=చుట్టు)లుగా చుడతారు; నేతనేసేటప్పుడు దీన్ని నాడెగాడిలో అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51 (కో. 4-7, 9, 18; తె. 11, 13-16; రా. 9-12, 19-21); 2. పర్యా. చూ. కండెబోటు(2). నిండుకండెలో కొంత దారం ఉపయోగించుకోగా మిగిలింది. చూ. చిత్రం 52 (కో. 11, 20, 21); 3. చిన్నకండె (కో. 8, 11, 12, 17; రా. 2, 5, 8); 4. రాట్నంమీద వడికిన (భాదీ)నూలు (కో. 14; తె. 17); 5. (< bolt) డే చెక్క ఇనవకడ్డిని బిగించటానికి పెట్టిన ఒరలచుట్టు. చూ. చిత్రం 288.8 జ. 2 (రా. 10); 6. పర్యా. చూ. కండె(4). నవారు నేతలో వాడే పేకదారంచుట్టు; రాట్నంమీద జొన్నపుల్లకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 824 క. 8 (రా. 10).

బోటుచెక్కు (క్రి.) పర్యా. కండెవాటు. నాడె ముల్లుకు పేకదారం కండె (=బోటు)గుచ్చటం (కో. 4).

బోట్లడ్డ బోట్లపింజెర మధ్య అమర్చిన కొయ్యగుండు (=అడ్డ); దీనికి అక్కడక్కడ బొడిపెలు (=బోట్లు)చేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 1 (తె. 22).

బోట్లతోట్టి పేకదారంకండె (=బోటు)లు వేసుకొనే తోట్టి; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి వుగ్గందగ్గర పెట్టుకొంటారు. (రా. 198).

బోట్లపింజెర పర్యా. అడదొడ్డి, అడ్డపింజెర(), దిందుపింజెర, బుడ్డిపింజెర, బొడ్డెల పింజెర. ఒకరకం డాడి; దిందుకు బొడిపెలు (=బోట్లు)చేసింది; దిందుతిరిగి నప్పుడు బొడిపెలు కోలను వైకి తేవుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ (తె. 28).

బోట్లరాటం పర్యా. చూ. కండె(ల)రాట్నం. పేకకు పనికివచ్చే దారపుకండెలు (=బోట్లు) చుట్టే రాట్నం; మామూలు రాట్నం మీదనే కండెలు చుడతారు. చూ. చిత్రం 58 (రా. 11).

బోట్లు ?మరమగ్గం చట్రం బిగించిన పలకలు (కో. 85).

బోడకుప్పనంఅంచు ఉ. బోడకుప్పనంఅంచు. ఒక రకం కుప్పడం అంచు; చూ. కుప్పడంఅంచు (తె. 12).

బోడకోక అంచుతేనిచీర; ముడిచీర (రా. 11).

బోడనరం(అంచు) రూ. బొగడనరం అంచు. ఒక రకం డిక్షైనులో నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 226 (కో. 6, 82, 84, 86, 87).

బోడనరంచాపు ఒకంకం చాపు; రెండు పంచెలు (కో. 87).

బోడనరంచీర రూ. బొగడనరంచీర. ఒకరకంఅంచు (బోడనరం అంచు)పెట్టి నేసిన చీర; చూ. బోడనరం అంచు (కో. 82, 86, 87).

బోడనరంపేటు అంచుతోనేనే ఒకరకం డిక్షైను. చూ. చిత్రం 226 (కో. 6, 82, 84, 86, 87).

బోడెంచు ఉ. బోడంచు. 1. మూడు నాలుగు వేళ్ళు వెడల్పు నేసిన ముద్దంచు; మామూలు అంచు (కో. 5; రా. 18); 2. రంగు గీరలు తేకుండా నేసిన మైసూరంచు; బోడఅంచు (కో. 6); 3. గుండంచు (కో. 8).

బోంకకట్టు (క్రి.) జంపఖానానేతలో అడ్డంలో రెండువైపులా తెల్లపట్టెలు, మధ్యలో ఎర్రపట్టె చొప్పున పడేట్టు వరసగా నెయ్యటం (తె. 17).

బోనగర్ర ఉ. బూనగర్ర. బోనగర్ర; పర్యా. చూ. ఆనుగొట్టం(1). ఆనుపోనేగొట్టం; దింట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (కో. 18, 21, 23-28, 28, 29, 82, 85-87).

బోనచ్చు (<బోను + అచ్చు) ఒకరకం అచ్చు; బోనుకమ్మి(=కమ్మిలో డిక్షైన్లు పడేది) నేతకు పనికి వచ్చేది; పన్నెగూడులో వైన కింద రెండేసి పోగుల చొప్పున దూర్చి అచ్చుపడుల్లోకి ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 101 చ (కో. 5, 7-10; తె. 13).

బోను(అచ్చు)కమ్మి ఉ. బోనచ్చుకమ్మి. మగ్గంలో ఎనిమిదికర్రల అచ్చు(=బోనచ్చు) అమర్చి నేసిన ఒకరకం కమ్మి; దింట్లో నాలుగుపోగులు కిందికి వస్తాయి; కొన్ని చోట్ల రేషం(=పట్టు)పెట్టి నేస్తారు (కో. 5, 7-9, 11-15; తె. 13, 14).

బోనుకోలు ఉ. బూనకోలు; పర్యా. చూ. ఆనుగొట్టం(1). ఆనుపోనేగొట్టం; దింట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు; దేవాంగుల వాడుక. చూ. చిత్రం 48 (కో. 1, 7).

బోనుగొట్టం పర్యా. చూ. ఆనుగొట్టం(1). ఆనుపోనేగొట్టం; దింట్లోకి పోగుతీసుకొని ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (కో. 88).

బోరెం జనపనారతో నేసిన పెద్ద గోతం; చూ. మాండలిక వృత్తిపదకోశం, ప్రథమ సంపుటం, వ్యవసాయ పదాలు (పుటలు 187, 294) (తె. 25).

బోరై పర్యా. మంగళం. చింతంబలు వేయించే పెద్దకుండ; పెద్దబోకి (తె. 22).

బోట్టుమగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; మగ్గంచట్టు నిలుపులను పై అడ్డపట్టెలకు బోట్టు(=మూర్తి)మేకు)లతో బిగించింది. చూ. చిత్రం 112 (కో. 12).

బ్రహ్మచారంచు రెండు రికాల రంగు పోగులు, కొన్ని ఎక్కువ కొన్ని తక్కువపెట్టి నేసిన అంచు (కో. 12).

బ్రిక్ గడిచీర (< brick-) ఇటీవల కట్టుబడి మాదిరి నమూనాలో నేసిన చీర; చూ. ఇటీవలెల్లించు. చూ. చిత్రం 148 (కో. 2).

బ్రెమ్మకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; త్రేనెడు వెడల్పు చెలగునేసి, వేలెడు వెడల్పు పట్టెలుపెట్టి, చివర్లుపెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 4).

బ్రేకు 1. మరాఠుచ్చెక్కాన్ని ఆపటానికి అమర్చిన పనిముట్టు (కో. 14); 2. పర్యా. చూ. కమాను(8). మరనాడెగాడిలో ముల్లుకుగుచ్చిన కొయ్యకొండె ఊచ ఊడిపోకుండా బిగించిన ఇత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 131 త. 2 (రా. 15, 16); 3. దావికట్టుబడిలో దిండును నిలబటానికి పెట్టిన ఇనుపకొండి; చూ. కుక్క. చూ. చిత్రం 182 చ. 7 (కో. 25, 28).

బ్రౌను ఉ. బ్రవును బ్రౌన్. 1. గోధుమరంగు; brown. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 4, 7-9, 20, 21; రా. 6, 12, 24); 2. ఎండు(ముదురు)పొగాకు కాడ రంగు (కో. 8, 12).

బ్లాటింగు లేతగులాబిరంగు; సిరా అడ్డై కాయితం (blotting paper) రంగు (కో. 11).

బ్లూ ఉ. బునుగు, బులూ, బ్లూ; రూ. బులుగు; పర్యా. చూ. నీలం. వయితెట్, సిరా రంగులు కలిసిన ఒకరకం రంగు; blue; కొన్నిచోట్ల సక్కుబాయికంటే లేతరంగు; గార్నెట్ (ఎ.) బి. ఒ.తో తయారు చేస్తారు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 11, 12, 15, 18-21, 23, 28; తె. 20, 25; రా. 6, 8, 13, 15, 19, 23, 24).

భ

భక్తురాలు కలంకారీ అద్దకం డిక్షైన్లలో ఒకరకం. చూ. చిత్రం 288 ద. 4 (కో. 12).

భగోణి రూ. బొగోణి. ఒకరకం ఇత్తడిపాత్ర; కకాయిగిన్నె; దింట్లో మాలులడిలు, కొన్నిచోట్ల పట్టు, నానజెడతారు (తె. 21).

భట్టిప్రోలురుమాలు ఉ. బట్టిప్రోలు-. ఒకరకం తల పాగ; తెలుపు, ఎరుపు, నలుపుగీరలు నల్లదరం గళ్ళుగా పడేట్లు నేసింది (తె. 19).

భట్రాజులు ఉ. బొట్రాజులు. తొగట(=నేతపని చేసే వాళ్ళలో ఒక తెగ) వారి దగ్గర అడుక్కొనే వాళ్ళు (రా. 9, 18, 15-17, 28).

భమిడిపత్తి చూ. పమిడిపత్తి (కో. 18).

భావనారాయణ పద్యసాశీల కులదేవుడు; గురువు; భావనారుషి (రా. 8).

భావనారుషి చేనేతపనిచేసే పద్యసాశీల కులదేవుడు; గురువు; భావనారాయణ అనీ అంటారు (కో. 1, 8, 6, 7, 80, 84, 87; తె. 4; రా. 1, 10).

భావనారుషితరణాల పద్యసాశీలు చేసుకొనే పండుగ; మామూలుగా సంక్రాంతి వెళ్ళిన తరువాత చేస్తారు; కొన్నిచోట్ల మాఘమాసంలోగాని వైశాఖ మాసంలోగాని చేస్తారు; మట్టిబొమ్మకు పూజలుచేసి నాలుగోరోజున చెరువులో కలుపుతారు; కొన్నిచోట్ల కనుము పండుగ నాటినించి అయిదు రోజులు చేస్తారు (కో. 8).

భావనారుషిపండుగ పద్యసాశీలుచేసుకొనే పండుగ; మామూలుగా సంక్రాంతి వెళ్ళిన తరువాత చేస్తారు; కొన్నిచోట్ల మాఘమాసంలోగాని వైశాఖమాసంలోగాని చేస్తారు; మట్టిబొమ్మకు పూజలుచేసి నాలుగోరోజున చెరువులో కలుపుతారు; కొన్నిచోట్ల కనుము పండుగ నాటినించి అయిదు రోజులు చేస్తారు (కో. 80, 84, 87).

మ

మగటం ఒకరకం మడి(=మడుగు)పంచె; చిన్నది (రా. 14).

మగపోగు పర్యా. రండెపోగు(1). ఆసుపోసి నప్పుడు పడుగులో పైకి వచ్చిన ఉన్నిపోగు (తె. 20).

మగ్గం ఉ. ముగ్గుం, మొగ్గం. 1. నేతబయలులో, బట్టలు నెయ్యటానికి అమర్చిన కొయ్యపలకలు (=పన్నె బిగించినవి), అచ్చు, దోనె మొ. వాటి మొత్తం; చేత్తో కుచ్చుగుంటూ తూ నేసేమగ్గం(=మరమగ్గం)పలకలు ఒక కొయ్యచట్రంలో బిగిస్తారు. చూ. చిత్రాలు 108, 109, 127 (కో. తె; రా); 2. పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం(1). మరమగ్గంలో, పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగు పట్టెల చట్రం; మామూలుగా దీని నిలుపుపట్టెలకు కుచ్చు వాళ్ళు కట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కిందిపట్టెమీద(కండె)

నాడె అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 9, 24; రా. 5, 10); 3. ఉ. మొగ్గం. తివాచీలునేసే సాధనం. చూ. చిత్రం 920 (కో. 18; తె. 10, 17).

మగ్గంకొట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. పలకకొట్టు. నేత నేసేటప్పుడు పడుగులో నాడె(=వేకదారంకండెగలది) చేసిన తరవాత పోగు దగ్గరబడేట్లు చేతిపలకతో అద మటం (రా. 19).

మగ్గంకొయ్య ఉ. మొగ్గంకొయ్య; పర్యా. చూ. కత్తెరగుంజ. మరమగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి నేత బయలులో పాతిన ఒకరకం గుంజ; పైన ఒకటి, ఏట వాలుగా మరొకటి కొయ్యపట్టెలు బిగించింది; కత్తెర మాదిరిగా, రేక రైలురెక్క మాదిరిగా ఉంటుంది; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (కో. 88).

మగ్గంగజెం కత్తెరగుంజకు, అడ్డంగా కొయ్యపట్టె బిగించిన ఇనపకడ్డి (కో. 82).

మగ్గంగడి పర్యా. చూ. పొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 27).

మగ్గంగదె ఉ. మొగ్గంగదె; పర్యా. చూ. పీర పట్టు. మగ్గంముందు నేతపనివాడు కూర్చోనేచోటు; మెరకగా ఉన్నది. చూ. చిత్రం 108.8 (తె. 25).

మగ్గంగుంజ పర్యా. చూ. సట్టరుగుంజ(1). మర మగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి; కొన్ని చోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 20).

మగ్గంగుంట ఉ. మొగ్గంగుంట; రూ. మగ్గంగుంత(1). పర్యా. గుంట(2), గొయ్యి(2), మగ్గంగొయ్యి. నేత బయలులో పావుకోళ్ళు అమర్చటానికి తవ్వినచోటు; మోకాలులోతు ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 108.2 (కో. 8, 5, 7, 10, 80; తె. 14-18, 18, 28-38; రా. 15).

మగ్గంగుండి పర్యా. చూ. పలక(7). మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన పైచెక్క; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో వేక వేసి దీంతో అడుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 28).

మగ్గంగుండు 1. పర్యా. చూ. గుండు(4). చేతి మగ్గంపన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; రోకలి మాదిరిగా గుండ్రంగా ఉంటుంది; దీన్ని పలకసీలంతో పైపలకకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 7 (రా. 7, 8); 2. ఉ. మొగ్గంగుండు; పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మర మగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు

దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 2; రా. 7, 8).

మగ్గంగుంత ఉ. మొగ్గంగుంత. 1. చూ. మగ్గంగుంట (కో. 1, 2, 6, 9; తె. 1, 2, 4-9, 12, 13, 21, 23, 25, 27; రా. 1-14, 16-18, 20, 21, 23, 24); 2. గొంగడి నేసేవాడు మగ్గందగ్గర కూర్చున్నప్పుడు కాళ్ళు పెట్టుకోటానికి తవ్విన చిన్నగొయ్యి. చూ. చిత్రం 315.19 (తె. 8, 26).

మగ్గంగూటం ఉ. మొగ్గం-. 1. పర్యా. చూ. వెన్నుగూటం. ఉన్ని మగ్గం దోనుగను మోసే ఎడమవైపు కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 815 క. 2 (తె. 7, 27); 2. పర్యా. చూ. తలగూటం. ఉన్ని మగ్గానికి వేసిన పడుగు బిగింపుకోసం చివర నేలలో పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాయి; మగ్గంతాడు దీనికి తగిలించి బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 815 క. 18 (తె. 26); 3. నవారుమగ్గం కట్టుబడిలో వడిదారాలు అల్లిన కర్రలకు ఆధారంగా నేలలో పాతినకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 824 క. 8 (తె. 6).

మగ్గంగొయ్యి ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. మగ్గంగుంట. నేతబయలులో పావుకోళ్ళు అమర్చటానికి తవ్వినచోటు; మోకాలులోను ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 118.2 (కో. 20, 22, 23, 25-29, 31-33, 35-37).

మగ్గంవట్టం ఉ. మొగ్గంవట్టం. 1. పర్యా. చట్టం (2), పంజెరం(2), బడ్డి(3), మగ్గ(2), మగ్గంబడ్డి(2), మరచట్టం, లాటు, పజ్జ, నట్టరు(1). మరమగ్గంలో, పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగు వట్టెలచట్టం; మామూలుగా దీని నిలువుపట్టెలకు కుచ్చుకాళ్ళుకట్టే కొయ్య బిగిస్తారు; కింది వట్టెమీద(కండ్)నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (రా. 18-20); 2. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 8; రా. 5).

మగ్గంవదర పర్యా. చదర. నేతనేసేటప్పుడు నేత పనివాడు కూర్చోనే చిన్నచాప; కొన్నిచోట్ల తడిక; కొన్నిచోట్ల నాడె మగ్గంగుంటలో వడకుండా గుంటమీద పెడతారు (కో. 17).

మగ్గంచెపు పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలువుపట్టెకు పటవాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 10).

మగ్గంజిల్ల ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. చిల్లి(7). మగ్గం కుచ్చుకాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చట్టం

నిలువుపట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118 క. 8 (రా. 4).

మగ్గంజొరు (క్రి.) ఉ. మొగ్గంజొరు. మగ్గం ముందు కూర్చొని నేతపని ప్రారంభించటం (తె. 12, 17).

మగ్గంతాడు 1. పర్యా. చూ. చెవతాడు(4). కుచ్చుకాళ్ళలో దైమనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీనిపైన మగ్గం నిలువుపట్టెకూ కింద ఉడత తాడుకూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.23 (కో. 11, 13, 15, 29); 2. పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గంమీద నేతపడుగును బిర్లుపెట్టే లావుపాటితాడు; ఒకవైపు పెడకోలకు మధ్యగా కట్టి మిడిగూటానికి మెలిచేసి రెండోవైపు చేతిగూటానికి కడతారు; నేత దగ్గరికి రావటానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి బిగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 121 క. 1, 127.15 (తె. 6; రా. 3).

మగ్గంనిడవకమ్మి పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గంచట్టంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 22).

మగ్గంనిలుపు ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. నిలుపుపట్టె(10). మరమగ్గంచట్టంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 25; రా. 7).

మగ్గంపందిరి ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. పందిరి, బడ్డి(2), మగ్గంబడ్డి(1). నేతబయలులో మరమగ్గంచట్టం నిలబెట్టటానికి నిలువురాటలకు అడ్డంగా మంచె మాదిరిగా బిగించినకర్రలు; మగ్గంగుంటకుపైన, ఎత్తుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 118 (కో. 7, 8, 9, 10, 22; తె. 15, 16).

మగ్గంపలక ఉ. మొగ్గం-. 1. పర్యా. చూ. పలక(4). చేతిమగ్గం పన్నె బిగించిన వైచెక్క; పలకగా పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికి గుండు బిగిస్తారు; దీనికి పైన దారాలు కట్టి నేలాడదీస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు పొగు దగ్గరపడటానికి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (కో. 25-28, 32; రా. 19); 2. పర్యా. చూ. మేరుపుపలక. మరమగ్గం చట్టంలో నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (రా. 4); 3. పర్యా. చూ. పలక(7). మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన వైచెక్క; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (కో. 7, 32).

మగ్గంపాగడ ఉ. మొగ్గంపాగడా; పర్యా. చూ. చుట్టు(4). మగ్గానికి అమర్చి. నేతబయలులో చాపిన పడుగునాలు; ఒక ఉరువు(బట్ట)నేతకు సరిపడేది; 8-10 మూరల పొడుగు ఉంటుంది. (తె. 27).

మగ్గంపీట నేతపనివాడు మగ్గందగ్గర కూర్చోటానికి వేసుకొనేపీట (కో. 37).

మగ్గం(పు)తాడు ఉ. మొగ్గపుతాడు, మొగ్గంతాడు; పర్యా. చూ. నేతతాడు(2). గొంగడి నేసే మగ్గం విగించేతాడు; దీన్ని చివర ఊడుగోలకు కట్టి తలగూటానికి చుట్టి చేతిదగ్గర గూటానికి బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల తట్టుగూటం దగ్గరనించి గుంజుతారు. చూ. చిత్రం 815.16 (తె. 7, 9, 11, 28, 28).

మగ్గంపురితాడు ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. చిరుతాడు(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెను మేరువుపలకకు బిగించి, సన్నపుల్లతో వడివెట్టిన దారం; మేరువుపలకను వైకిగాని, కిందికిగాని ఒరుపుకొని దీంతో చిరువెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 2).

మగ్గంబడితె ఉ. మొగ్గం-; 1. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె(10). నేతబయలులో మరమగ్గంచటం నిలబెట్టటానికి నిలుపురాటలకు అడ్డంగా మామూలుగా బిగించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 32); 2. పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె. మగ్గంతాళ్ళు (పలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లల తాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికిపై న అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 32).

మగ్గంబడ్డి 1. ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. మగ్గం పందిరి. నేతబయలులో మరమగ్గంచటం నిలబెట్టటానికి నిలుపురాటలకు అడ్డంగా మంచె మాదిరిగా బిగించిన కర్రలు; మగ్గంగుంటకు పై నెత్తుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 116 (కో. 28); 2. పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం (1). మరమగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగుపట్టెలచటం; మామూలుగా దీని నిలుపుపట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళుకట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కిందిపట్టె మీద(కండె)నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 28).

మగ్గంబయలు పర్యా. నేతబయలు. ఇంట్లో నేత పనికి కేటాయించిన చోటు; ఇక్కడ మగ్గం అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 108 (రా. 18).

మగ్గంబల్ల ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగు లుంటాయి. చూ. చిత్రం 18.9 (కో. 7, 82).

మగ్గందెడుగు పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మర మగ్గంచటంలో నిలుపుపట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డ పట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర కేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 10).

మగ్గంమేకు పర్యా. చూ. చిల్ల(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చటం నిలుపు పట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 1).

మగ్గంమోకు ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గంమీద నేతపడుగును చిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు వెడకోలకు మధ్యగా కట్టి మీడి గూటానికి మెలివేసి రెండోవైపు చేతిగూటానికి కడతారు; నేత దగ్గరికి రావటానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరపటానికి బిగలాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 121 క. 1, 127.15 (కో. 24; తె. 1).

మగ్గంలాక ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. నేతలాక. నేతపడుగులో వైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య దూర్చిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 127.6 (రా. 4).

మగ్గంలైను ఉ. మొగ్గం-; పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 22).

మగ్గంవాడిచేయు (క్రి.) నేతకు మగ్గం సిద్ధం చెయ్యటం; దేవాంగులవాడుక (కో. 7).

మగ్గంవీది ఉ. -ఈది. మగ్గానికి తగిలించిన పడుగులో దోనె దగ్గరనించి దండెవరకూ ఉన్న భాగం. చూ. చిత్రం 127 (రా. 11, 13, 14).

మగ్గంనందు పర్యా. చూ. వాయిదారి. మగ్గం దోనెనూ దండెనూ మధ్యభాగం (తె. 33).

మగ్గంస్తంభం ఉ. -స్తంభం; పర్యా. చూ. నిలుపు పట్టె(10). మరమగ్గంచటంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 32).

మగ్గాలిల్లు ఉ. మొగ్గాలిల్లు. ఇంట్లో నేతపనికి కేటాయించిన ప్రదేశం; ఇక్కడమగ్గం అమరుస్తారు; చూ. నేతబయలు (తె. 8).

మగ్గీ తివాసీమగ్గం అచ్చుకర్రలకు అల్లిన వడిదారం; చూ. అచ్చు. చూ. చిత్రం 320.3 (కో. 18).

మంతెన (బహు. మంతెండ్లు). రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడకబెట్టటానికి నూలుబడిలు తగిలించిన ఇనపక్షుచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి వీలుగా రెండువైపులా వంపులు

ఉంటాయి; దీంతో అడీలు రంగునీళ్ళలో ముంచి అండా అంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (తె. 18).

మంగమృచీర నిలుపుకు తెలుపునూలు, పేకకు ఎరువునూలు పెట్టి నేసిన కలనేతచీర (రా. 11).

మంగలం పర్యా. బోలె. చింతగింజలు వేయించే పెద్ద కూడపెంకు; పెద్ద బోకి (తె. 20, 25).

మంగలాపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం దీతైన ను. చూ. చిత్రం 284 (రా. 12).

మచ్చుపెట్టు (క్రి.) నేతపడుగుమీద గుచ్చు పెట్టుట; నేతకు అవసరమైన పడుగు విడదీసుకోవడానికిగాని మూరలతెక్క చూసుకోవడానికిగాని గుర్తులు పెడతారు (కో. 37).

మచ్చెర్లాన్ నేత రోమతెరనేత (తె. 28).

మణీతుచెక్క రంగుల అద్దకంలో వాడే ఒకరకం కొయ్యచెక్క (కో. 12).

మంచిగంధంరంగు ఒకరకం గోధుమరంగు (కో. 18).

మంచిపట్టు పర్యా. మంచిరేషం, మేలురేషం. మంచిరకం పురుగులనుంచి వచ్చే పట్టు; పోగు ఒకచోట లావు, ఒకచోట నన్నం తేకుండా అంతటా సమంగా ఉంటుంది (కో. 14, 15, 26).

మంచిరేషం పర్యా. చూ. మంచిపట్టు. ఒకరకం పురుగులనుంచి వచ్చే పట్టు; పోగు ఒకచోట లావు, ఒక చోట నన్నం తేకుండా అంతటా సమంగా ఉంటుంది. (తె. 21).

మంజూకుంగు పర్యా. చూ. మైటచెరగు. చీర కట్టుకొన్నప్పుడు బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చెరగు; చీరచివరి మూరెముఖాంగం; మామూలుగా ఇది మొట్ట మొదట నేస్తారు (తె. 18).

మట్టతైల ముప్పాతికగజం వెడల్పుపెట్టి నేసిన ఒక రకం తురకల గళ్ళలుంగీ (కో. 1).

మట్టమంచు మూలమట్టం (=తాపీసనివాళ్ళ పరి కరం; 'L' ఆకారంలో ఉండేది) ఆకారంలో దీతైన ను నేసిన అంచు; చూ. మెట్నదీతైనంచు. చూ. చిత్రం 289 (రా. 19వి).

మట్టాబుకర్ర పర్యా. చూ. పూనుగర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చుకర్రను కిందికిలాగే కర్ర; అచ్చు అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ మధ్యలో పావు చెక్కలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటి కర్రలు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 24).

మట్టికుండ పర్యా. కుండ(1). ఒకరకం మట్టిపాత్ర;

మామూలుగా, పొయ్యిమీద ఎరువుపెట్టడానికి గంటి పోసుకోవడానికి వాడేది (కో. 17).

మట్టిపెంకె ఉ. మట్టెంకె. ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పెద్దమూకుడు చిప్ప మాదిరిది; దీంట్లో రంగునీళ్ళుపోసి, నూలుఅడీలు తడుపుతారు. చూ. చిత్రం 282 ట. 1 (తె. 16).

మట్టివాన నీళ్ళు పోసుకొనే తొట్టి; రంగు అద్దెక్క ఒట్టలు దీంట్లో నానడెవతారు (కో. 28).

మట్టిబోలె ఒకరకం మట్టిపాత్ర; దీంట్లో రంగునీళ్ళు పోసి నూలుఅడీలు తడుపుతారు (తె. 28).

మట్టిరంగు ?ఒకరకం గోధుమ రంగు (కో. 2).

మట్టు(కర్ర) ఆసుపోనేటప్పుడు నూలుడతాళ్ళుగాని పంచుగాని అమచ్చే కొయ్యపనిముట్టు (కో. 25, 27, 28).

మట్టుగర్ర ఉ. మట్టుకర్ర; పర్యా. చూ. పూను గర్ర. పావుచెక్క తొక్కినప్పుడు అచ్చుకర్రను కిందికి లాగే కర్ర; అచ్చుకర్రంత పొడుగునా అడ్డంగా ఉంటుంది. దీనికి రెండువైపులా అచ్చుకర్రలతాళ్ళూ కట్టి ఉంటాయి; ఇటువంటికర్రలు రెండుంటాయి; హరిజనుల వాడుక. చూ. చిత్రం 121 క. 5 (కో. 8, 9వి).

మట్టుగర్రతాడు పర్యా. చూ. అచ్చుగుది(2). మగ్గంలో పూనుగర్రకు కట్టిన చారం; అచ్చులో కింది కర్రకు ఉండేది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 6 (కో. 9).

మట్టుబల్ల 1. పర్యా. చూ. అడ్డపీట(1). వత్తి రాట్నం కిందిపీట. చూ. చిత్రం 1.2 (కో. 38); 2. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలువులు విరిచిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (కో. 34); 3. పర్యా. చూ. తలచిత్తె(1). పంచె ఆకుల విరిచుకు వేసే అడ్డ బల్లలో వైది. చూ. చిత్రం 19 క. 3 (కో. 37).

మట్టె పికాసితాడు, కుచ్చుతాడు కలిపే చుట్టు; ఉంగరం లాటిది. చూ. చిత్రం 118.25 (తె. 81).

మడక పర్యా. చూ. నాగలి. వేతిమగ్గంమీద దీతైన ను నేసేటప్పుడు వేటు అడపోగులు ఎత్తిపట్టుకొనే కొయ్య పనిముట్టు; నాగలి ఆకారంలో ఉంటుంది; దీన్ని మగ్గా నికి వైనుంచి వేలాడదీస్తారు. చూ. చిత్రాలు 111 చ. 2, 186 త. (రా. 14).

మడత 1. (-అతుకు) పర్యా. మడతపడుగు, మూగ. మూగఎంటి, మూగపడుగు, మూగనరి, మొండెం, మొండెనరి, మోడి. అచ్చుతికేటప్పుడు కిందిపోగుల్లా వై పోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (కో. 5, 6, 7, 10; తె. 11; రా. 18); 2. చూ. మడుపు (కో. 8).

మడతకోల(లు) ఒకరకం ఆసు చివరిపీటపైగించిన

కొయ్య(లు): పడుగు పెద్దది కావాలంటే పీటినిగూడా కలిపి అనుపొస్తారు (కో. 25).

మదతచ్చు పర్యా. చూ. అంచుచ్చు. ఒకరకం అచ్చు; నేతపడుగులో కిందిపొర పోగులు, పై పొర పోగులు అతికి నేసేది (కో. 2, 3).

మదతపంచె గొల్ల వాళ్ళు కట్టుకొనే ఒకరకం పంచె; మూర పెద్దది (రా. 10).

మదతపడుగు పర్యా. చూ. మదత(1). అచ్చతికే టప్పుడు కిందిపొగా పై పొగా కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (కో. 6).

మడితబల్ల పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. అనుపీటల్లో చివరిది; దీనికి ఒకచాలులో అనుకొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 3 (కో. 25).

మదతమాను చూ. మర్తమాన్ (తె. 19).

మదతమోకు రెండు వరసలుగా నేసిన నేతమోకు; దీంతో నేతపడుగు బిగిస్తారు (కో. 2).

మదతనెల్లా పర్యా. పచ్చడం(1). ఒంటిమీద కప్పు కోటానికి నేసిన ఒకరకం ముతకబట్ట; రెండుపొరలు (=మదత)గా నేసిన దుప్పటి; కొన్నిచోట్ల ఆరో నెంబరు నూలుపెట్టి రెండువేళ్ళనెడల్పు బొద్దంచులు, కమ్ములు నేస్తారు (రా. 11).

మదతాను (మదత+అను) అనుల్లో ఒకరకం:

1. కొయ్య(=బిల్ల)ల సంఖ్య ఎక్కువ ఉన్న అను; 8:12:7 చొప్పున వరసగా ఉంటాయి (తె. 12);

2. ఎదురు, వాలు అనులు పడేట్టు పడుగుపోసే అను; ఎక్కువ వుంజాల నూలుపోసే చేతిఅనుకాని మరాసు కాని కావచ్చు (కో. 5, 7, 12; తె. 18); 3. ముప్పయి రెండు మూరల పడుగుపోసే అను; దీనికి వరసగా 9:18:8 చొప్పున అనుకొయ్యలు ఉంటాయి (తె. 14).

మదాయించు (క్రి.) మండిగలో గంజికలియబెట్టటం (కో. 32).

మడి పర్యా. చూ. గడి. ఒకరంగు బట్టలో వేరే రంగు పోగులతో నేసిన చతురం (కో. 4).

మడితెల 1. ఉ. మడికల, మడికాల; పర్యా. చూ. అల్లు(1). అచ్చతికినపడుగు (కో. 4; తె. 8; రా. 7, 8, 11, 18, 22); 2. (-కట్టు) మగ్గానికి అమర్చి నేత బయలులో చాపిన మొత్తం పడుగునూలు; ఆరుబయట మలగర్రలకు కట్టి తెచ్చింది (రా. 13).

మడితెలకట్టు (క్రి.) ఉ. మడికాల-. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా సాపు చెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి చివరి పాయలకు ముదులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు; చూ. అల్లుచేయు (కో. 4; రా. 11, 18, 22).

మడితెలకట్టె ఉ. మడికల-; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొత్తెగాని పొత్తెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 2; రా. 10).

మడితెలగుది ఉ. -గుతి; పర్యా. చూ. మలగుడి(2). పెడకోలకు తగిలించే, మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 7).

మడితెలపట్టు (క్రి.) పర్యా. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా సాపు చెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి చివరి పాయలకు ముదులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు (కో. 6; రా. 7, 8).

మడితెలబొంగు ఉ. మడికల-; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలుచుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొత్తెలుగాని పొత్తెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 7).

మడికోలకర్ర పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొత్తెలుగాని పొత్తెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 5).

మడికోలగుది ఉ. -గుతి; పర్యా. చూ. పొత్తెతాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకు కట్టినదారం; పొత్తెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 5).

మడికోల(బొంగు) పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొత్తెలుగాని పొత్తెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 8, 9, 9).

మడిచాపు వితంతువులు కట్టుకొనే(మడి)బట్టలజత (కో. 91, 93).

మడిచీర వితంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లది; మామూలుగా 80-100 నెంబరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా ఒకకొలికి మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచుగాని కడ్డి అంచుగాని పెట్టి నేస్తారు (కో. 19; తె. 15).

మడిధోతి పర్యా. చూ. మడిపంచె. వితంతువులకట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లది; మామూలుగా 80-100 నెంబరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా ఒకకొలికి మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల

గోరంచుగాని, కడ్డిఅంచుగాని పెట్టి నేస్తారు; దీనికి రెండువైపులా ఒకే రకం కమ్మి నేస్తారు (కో. 14).

మడివంచె ఉ. -వంచి: పర్యా. మడిధోతి, మడుగు వంచె. వితంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లది, మామూలుగా 80-100 సెంబరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా ఒకకొలికి మామిడంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచుగాని కడ్డిఅంచుగానిపెట్టి నేస్తారు. (కో. 9, 11, 12, 15, 22, 23, 24, 25; తె. 19).

మడిమకొయ్య ఉ. మడెమ-, మెడమ-, పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటుం. మగ్గుండుటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య: మామూలుగా వెనకవైపు మడిమ దగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి, చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 5, 15, 24).

మడిమతాడు ఉ. మడిమి-, మడిమె-, మడెం-, మెడమ-, మెడిమె-; పర్యా. అడ్డతాడు(2), ఇమురు తాడు, గూటంతాడు, తొక్కుడు చెక్కలతాడు, పాక చెక్కలతాడు, పాకోడు(చెక్క)తాడు, పావుచెక్కల తాడు, పిఛాడితాడు, మిడిగూటంతాడు. పావుచెక్కమ. గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 8 (కో. 10; తె. 7, 9, 18, 22-24).

మడుగువంచె ఉ. మొడుగు-; పర్యా. మడివంచె. వితంతువులు కట్టుకోటానికి నేసిన ఒకరకంబట్ట; తెల్లది; మామూలుగా 80-100 సెంబరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా ఒక కొలికి మామిడంచుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచుగాని కడ్డిఅంచుగానిపెట్టి నేస్తారు (రా. 18).

మడుపు (-పారు). రూ. మడత(2); పర్యా. చూ. చుట్టు(4). మగ్గానికి అమర్చి నేతబయలులో చాపిన పడుగునూలు; ఒక ఉరుపు(బట్ట) నేతకు సరిపడేది; 8-10 మూరల పొడుగుంటుంది (కో. 8, 9).

మడుపుకమ్మలువేయు (క్రి.) పడుగులో ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే నూలు(=మడుపు)లో రెండేసి కమ్మలు వెయ్యటం; చూ. కచ్చి (కో. 8).

మడుపుకట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. మలచుట్టు. అల్లు చేసిన పడుగును మల(=ఒకబట్ట నేతకు సరిపడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టటం; ఒక్కొక్క మల ఒక్కొక్క చుట్టగా వస్తుంది (రా. 19).

మడుపుకట్టె పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా

దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127-10 (రా. 19).

మడుపుకర్ర పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు; కొన్నిచోట్ల హరిజనులవాడుక. చూ. చిత్రాలు 127.10, 128 త. 2 (కో. 8, 9; తె. 13; రా. 21).

మడుపుపారు (క్రి.) మగ్గుమీద ఒకనేతకు సరిపడే పడుగు(=మడుపు) విస్తరిల్లటం (కో. 8).

మడుపుసాగు మగ్గానికి చాపిన పడుగు (కో. 8).

మడ్డిచాయ ఉ. -సాయ. మడ్డిచెక్కతో తయారు చేసిన ఎర్రరంగు (కో. 10).

మడ్డిచెక్క మడ్డిచెట్టుచెక్క; దీన్ని పొడిచేసి ఎరుపు రంగు(=తొగరు) తయారుచేస్తారు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (కో. 10; తె. 11; రా. 18).

మడ్డిచెక్కరంగు ఒకరకం ఎరుపురంగు; మడ్డిచెట్టు చెక్క పొడిచేసి తయారు చేస్తారు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (తె. 11).

మడ్డిరంగు 1. ఎరుపులో ముదురువన్నె (రా. 18). 2. పన్న్యరంగుకంటె ముదురువన్నె; పూర్వం వాడుకలో ఉండేదట (రా. 18).

మడ్డిలుంగివీర మడ్డివన్నె(=ఒకరకం ఎరుపు)గీరలు పడెట్టు నేసిన గళ్ళవీర; తురకల లుంగీ మారింది (రా. 18).

మణిగె చూ. మండిగె(3) (కో. 8).

మణిపూస పర్యా. చూ. పూస(8). మరనాడెలో కండెపోగు బయటికి రావటానికి బెజ్జంలో బిగించిన గాజు పూస; కొన్నిచోట్ల పోగుదూరే సందు(=బెజ్జం); దీంట్లో నుంచి పోగు సాపుగా వస్తుంది; మామూలుగా ఒకటి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల 2-0 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 181 త. 1 (తె. 2).

మంటికాగు నూలులడిలు రంగునీళ్ళలో ఉడకబెట్టే మట్టిపాత్ర (తె. 3).

మంటిగోడం నూలులడిలు నానబెట్టే మట్టిపాత్ర; కొన్నిచోట్ల దీంట్లో నీళ్ళు పోసుకొంటారు. చూ. చిత్రం 282 క. 8 (తె. 5).

మంద 1. వెడల్పుమూలి మట్టిపాత్ర; నూలు చిలవలు దీంట్లోవేసి తడుపుతారు. చూ. చిత్రం 40 (తె. 18);

2. పర్యా. అలుకుమండ. సరిచేసేటప్పుడు పడుగుమీద గంజి చిలికే జకులరెమ్మ; వేవ, వెవలి మొ. చెట్ల మందలు వాడతారు (రా. 8).

మండిగె ఉ. మండిక, మండికి, మండిగ, మండిగి.
 1. రూ. మండిగె; పర్యా. గంజిమండిగె, సరిమండిగె
 వెడల్పుమూలికల గుండ్రటిపాత్ర; మామూలుగా
 పడుగుకు పెట్టే గంజి దీంట్లోకి తీసుకొంటారు. చూ.
 చిత్రం 159.3 (కో. 16-30, 32, 38); 2. పర్యా.
 కండెల మండిగ. పేకదారం కండెలు వేసుకొనే మట్టి
 పాత్ర; దీంట్లో నీళ్ళుపోసి మగ్గండగ్గర పెట్టుకొంటారు
 (కో. 19, 25, 26, 28-33, 35-37); 3. రూ. మడిగె.
 మండె, మనికె, మానిగ. ఒకరకం మట్టిపాత్ర; మూకుడు
 మాదిరిది; దీంట్లో రంగులు కలుపుతారు (కో. 16, 17
 19-21, 28).
 మండె చూ. మండిగ(2). (కో. 8).
 మండోదరి సిల్కాలిపురంగులో మబ్బుగా ఉండే
 రంగు (కో. 2).
 మండిగి చూ. మండిగె(1). (కో. 34).
 మతి పర్యా. చూ. చేమబద్ద(1). దోసెముందర
 నేసినబట్ట ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా, పైవైపు
 బిడ్డపెట్టే కొయ్యబద్ద(లు); ఇటువంటి రెండు బద్దలకు
 ముళ్ళు బిగించి ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల దారాలుకట్టి
 వాటిలో ముళ్ళుదూర్చి మెలిపెడతారు; మామూలుగా
 మరమగ్గలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 1243
 (తె. 21, 28).
 ముతుమ ముదురు ఆకుపచ్చరంగు; పూర్వంనుంచి
 వాడుకలో ఉన్న పేరు (తె. 14-16).
 ముతేమలు బహు.జంపఖానా నేసేటప్పుడు అడ్డాన్ని
 బిడ్డపెట్టటానికేవాడెక్రలు; చూ. చేడుకర్రలు(తె. 17).
 మత్తమాల చూ. మద్దమాన్ (తె. 23).
 మదిర(చాయ) ఉ. మదిరినాయి, మదిరె. 1. ఒక
 రకం ఎరుపురంగు; మిరప్పుమరంగు; పూర్వం పోలీ
 సులు ఈ రంగుతోపీలు పెట్టుకొనేవారట (కో. 3, 20,
 22; తె. 8); 2. దానిమ్మరెక్కరంగు (తె. 13).
 మద్ది పప్పుగా పెరిగే ఒకరకం చెట్టు (*Morinda tinctoria*,
 Roxb., *Morinda tomentosa*, Heyne.); దీని ఆకులు
 దసలి(పట్టు)పురుగులకు ఆహారం; కొన్నిచోట్ల దసలి
 పురుగులను ఈ రకం చెట్టుమీదికి ఎక్కిస్తారు (తె. 7).
 మద్దికాయకలకంపేమ ఉ. -కలమంపేటి. అచులో
 నేసే ఒకరకం డిక్షెను (తె. 2).
 మద్దికాయ(ల)చీర నేతమధ్యలో మద్దికాయల
 మాదిరి డిక్షెన్లు నేసిన చీర (తె. 14; రా. 20).
 మద్దికాయలు నేతలో మద్దికాయల నమూనాలు
 నేసిన డిక్షెను (తె. 18).
 మద్దికాయవంకచీర ఒకరకం డిక్షెనులో నేసిన
 చీర (తె. 10).

మద్రాసుమగ్గం ఒకరకం మగ్గం; మద్రాసులో
 తయారైంది; మిల్లుమగ్గం మాదిరిది; ఇటీవల వాడుక
 లోకి వచ్చింది (కో. 8).
 మధుపర్కం ఉ. మదుపరకం, మదుపర్కం, మాద
 మార్కం. పెళ్ళికొడుకు, పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే
 బట్ట(లు); పంచెగాని చీరగాని; మామూలుగా జరిగాని
 ఎర్రవన్నె నూలుగానిపెట్టి అంచులూ కమ్ములూనేస్తారు;
 ఇటీవల కొన్నిచోట్ల పచ్చంచుకూడా పెడుతున్నారు;
 60-120 సెంబరు నూలుతో నేస్తారు (కో. 11-28;
 తె. 31).
 మధర కుంకుమరంగు; చూ. మదిర (తె. 19).
 మధురలత తీగ, ఆకులు, పువ్వులు డిక్షెనులో
 పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 182 (కో. 34).
 మధ్యకట్టె ఉ. మద్దకట్టె; పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె
 (14). మరమగ్గం చట్రంలో మేరువుపలకకు కిందగా,
 నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి
 కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 1).
 మధ్యచెక్క ఉ. మద్దిచెక్క; పర్యా. చూ. అడ్డ
 పట్టె(14). మరమగ్గం చట్రంలో మేరువుపలకకు
 కిందగా నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్ని
 చోట్ల దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం
 118.2 (కో. 7).
 మధ్యనేత ఉ. మద్దినేత, మద్దెనేత; పర్యా. చూ.
 నడిమినేత. నేతలో రెండంచులకూ మధ్యభాగం
 (రా. 16, 24).
 మధ్యపట్టె ఉ. మద్దపట్టె; పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె
 (14). మరమగ్గంచట్రంలో మేరువుపలకకు కిందగా
 నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి
 కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 28).
 మనికె చూ. మండిగ(3). (కో. 2; రా. 8).
 మనోరంజనచీర కొంగులో ఆకులు, పూలు, నడిమి
 భాగంలో మీనాలుటాలు పడేట్టు నేసిన చీర (తె. 21).
 మనోరమ ఎండుపొగాకు మాదిరి రంగు (కో. 7).
 మందకడుగుడు బొచ్చు కత్తిరించేముందు గొర్రెల
 మంద చెరువులో కడగటం (తె. 20).
 మందపోచెమ్మజాతర ఉ. మందపోచెమ్మ.
 గొర్రెలమంద తేమంతోసం మందపోచెమ్మ(=కురమలు
 కొలిచే గ్రామదేవత) పేరుమీద చేసే పండుగ (తె.
 20, 25).
 మందారపూపు ఎరుపురంగు (కో. 35).
 మందారపూపుచీర ఎరుపురంగుచీర (కో. 35).
 మందారం ఎరుపురంగు (కో. 28).
 మందారంబీర ఎరుపురంగుబీర (కో. 28).

మబ్బుచాయపీర ఉ. మబ్బుసాయసీర. ఎరువు పన్నెలో నిలుపు. నలుపుపన్నెలో వేక పెట్టి నేసిన చీర (కో. 4).

మబ్బుపట్టెజాడి తెలుపు, నలుపు పట్టెలు పడేట్టు నేసే గొంగడి డిత్తు (తె. 6).

మబ్బురంగు 1. లేతనలుపు; మొగిలురంగు. (కో. 2, 22-24); 2. లేతనిలరంగు (కో. 6).

మయమేయు సరిచేసేటప్పుడు పడుగుతిరగేసి కుంచె వెయ్యటం (కో. 31).

మయంకర పర్యా. చూ. ఊడెదండ. ఊడె పై వైపున విగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (కో. 24).

మయంగూటం పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేత మోతుతో కొలికివేసి పెడకోలకుచుట్టి పడుగు విరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి ఏడుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (రా. 1).

మయంతాడు పర్యా. చూ. కుచ్చుతాడు. మర మగ్గంలో నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (కో. 24).

మయంపాయ(లు) ఉ. మయింపాయ; పర్యా. చూ. నడిం(ం)పాయ. అచ్చనదుల్లో అచ్చుకర చివరి గుదులు రెంటికీ మధ్యభాగం; సగానికి చీలి ఉన్నది; దాంతోపాటు పడుగులో చీలిన పక్కపాయలు రెంటికీ మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 100.7 (కో. 23, 24).

మరఉండ పర్యా. చూ. ఉండ(3). వడికి చుట్టిన ఉన్నిదారం; గుండ్రటిది; కొన్నిచోట్ల పడుగుకు సరిపడే టంత దారం ఒక ఉండగా చుడతారు (తె. 22).

మరచట్టం పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం(1). మర మగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి విగించిన నాలుగుపట్టెల చ్చటం; మామూలుగా దీని నిలుపుపట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళు కట్టే కొయ్యలు విగిస్తారు; కిందిపట్టెమీద కండెనాడె అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 33).

మరచాయ ఉ. మరసాయి. 1. ఎర్రతొగరురంగు మీద నుర్లచెక్కపాడి, అముదం కలిపి వేసిన రంగు (కో. 1); 2. మిల్లులో తయారైన రంగు (కో. 8).

మరచాయచెక్కతొగరు ఉ. మరసాయిసెక్క తొగురు. మిల్లులో తయారయిన చెక్కతొగరురంగు (కో. 8).

మరచుట్టుడు శారతీసినపోగు కదురుకు చుట్టటం (తె. 22).

మరనాడె ఉ. మర్నాడి మొర్నాడె; పర్యా. కట్టె లాడికొమ్ము, లాటుకొమ్ము, లాటునాడె. నటాలుకొమ్ము, నట్టరునాడె, నంటరునాడె. ఒకరకంనాడె; మరమగ్గంది; పడుగు పైపోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేకదారం వడటానికి కండెఅమ్మచ్చు కుచ్చుతాళ్ళసాయంతో విసిరే నాడె; కొయ్యనాడె; కుచ్చుగుంజిపప్పుడు పడుగుపోగుల మధ్య పానుపుపట్టెమీద ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడతుంది; చేతినినాడెకంటె ఉచవు పెద్దది; దీంతో నేత నులుపుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 131 క (కో. 9, 28, 24, 30, 33, 37).

మరసూలు ఉ. మర్నూలు. మిల్లులో యంత్రాల మీద తయారయిన నూలు (కో. 7, 12, 17).

మరదిండ ఒకరకం కర్రదుల్లె; ఆడవాళ్ళు వడికే కదురుది; ముదంగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 311 చ. 3 (తె. 25).

మరమగ్గం పర్యా. ఎగువమగ్గం, కుచ్చుమగ్గం, ఉన్నామగ్గం, తాడుమగ్గం, బడ్డిమగ్గం, విస(ను)మగ్గం, లాటుమగ్గం. నటలుమగ్గం, నట్టరుమగ్గం, నంటరుమగ్గం, సీమమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుంజేది; మగ్గంపలక, పన్నె ఒక కొయ్యచ్చటంలో విగించి పైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా సెయ్య వచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 3-8, 10-24, 26, 29, 30, 32, 33, 35-37; తె. 13-16; రా. 2, 20).

మరరాటం 1. పర్యా. చూ. డశ్వా(ల)రాట్నం. డశ్వాలకు నూలుతోడే రాట్నం; మరరాటం. చూ. చిత్రం 41 (కో. 3-5, 7, 18, 18; రా. 20); 2. ఒక రకం రాట్నం; వేకకు పనికివచ్చే దారపుకండెలు దీని మీద చుడతారు (కో. 9వి).

మరాటీ(ద్రావకం) ఉ. మరాటీ-. అడ్డకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి ముడిరంగులో కలిపే ఒకరకం రసాయనం; Sulphuric acid; చూ. మురాటీ (కో. 2, 5, 6).

మరాసు (< మర + ఆసు; -విసురు) పర్యా. అలు(2), ఆసు(2), జంత్రం(1), డోలి, మిషనాసు మాను. వెద్దపడుగులు ఒకేసారి పోనే ఒకరకం ఆసు; ఒక గోతిలో వెద్దచెక్రం అమర్చి, దాన్ని తిప్పుతూ పడుగుపోస్తారు; 12-24 పడుగుల వరకూ ఒకేసారి దీని మీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (కో. 3-19, 21-24, 26, 36).

మరాసుగొయ్యి పర్యా. అలుగుంట, గుంట(1). గొయ్యి(1). మరాసుచెక్రం తిరగటానికి అనువుగా తవ్విన పల్లపు ప్రదేశం. చూ. చిత్రం 50.6 (కో. 26).

మరాఠీవినురు (క్రి.) ఉ. -ఇనురు. నేతలో నిలువునువాడే నూలు చుట్టటానికి మరాఠీచెక్రం తిప్పటం; చెక్రం తిప్పినప్పుడు ఉత్పాదకు ఉన్న నూలు మరాఠీకు చుట్టుకొంటుంది (కో. 22, 24).

మరిసిప్పూలక పర్యా. చూ. బద్దెగచ్చు(డు)లాక. దోనెగాడిలో బిగించే పొడుగాటి వెదురుబద్ద; కొన్ని చోట్ల కర్ర; పూర్వం అనేవారట. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 7).

మరుచాయ ఉ. -సాయ. ఒకరకం ఎరుపురంగు (కో. 2, రా. 7).

మరున్ (<maroon) ఎరుపు. వయలెటు రంగులు కలిసినట్టుండే ఒకరకం ముదురురంగు (కో. 2).

మరువనిచాయ ఉ. -సాయ. క్షేత్రెట్టు రంగులో నలుపునన్నె కలిసిన రంగు (కో. 2).

మర్తమాన్ (హిం.) చూ. మర్తమాన్ (తె. 8).

మర్తమాన్ రూ. మదతమాను, మర్తమాల, మర్తబాన్; పర్యా. బర్న. జాడీ; కొన్నిరంగులు, ద్రావకాలు జాడీల్లోపోసి అమ్ముతారు (తె. 19).

మల ఉ. మొల. 1. సరిచెయ్యటానికి చావినపడుగు (కో. 5); 2. పడుగేరుకర్రలమీద వెలిపిన పడుగు (పోగులు). (కో. 6); 3. పర్యా. చూ. అల్లు(1). అచ్చతికిన పడుగు (కో. 5, 6, 10, 24; తె. 21, 32); 4. నేతకునిద్దంచేసి చుట్టినపడుగు (తె. 28); 5. పర్యా. చూ. చుట్టు(4). మగ్గానికి అనుర్చి నేతబయలులో చావినపడుగునూలు; ఒక ఉరుపు(బట్ట)నేతకు సరిపడేది; 8-10 మూరల పొడుగుంటుంది (కో. 3, 7, 9, 12, 24; తె. 13, 15, 16, 30); 6. పడుగుపాయకు చివర వేసిన ముడి; మెలిక (తె. 11, 12); 7. పర్యా. మలసాగు(2), మునుము. నేతసాగులో దండె దగ్గరించి చివరిదాకా చావినపడుగు; సట్టరుమగ్గం వేసేవారి వాడుక. చూ. చిత్రం 127 (కో. 22; తె. 21, 26, 27).

మలెలపు (క్రి.) అల్లుచేసేటప్పుడు, పడుగుపోగులు నెరవటం; దేహాంగులవాడుక (కో. 7).

మల(కచ్చి) (-చేయు, -వేయు) ఉ. మొలకచ్చి. సరిచేసిన పడుగులో అనికడగ్గరగా లాకలు చేర్చిన కచ్చి (అనికీ దూరంగా లాకలుంటే కచ్చి, దగ్గరికి చేర్చిన మలకచ్చి); ఇటువంటివి రెండు మిగిల్చి, మిగిలినవి తీసేస్తారు; సరిచుట్టేటప్పుడు లాకతీసేసి దారం ఎక్కిస్తారు (తె. 11, 14, 17).

మలకట్టు పర్యా. చూ. మలుకు. పన్నెకట్టుబడిలో దండెలమధ్య బిగించిన ఈనెకు దారంతో నేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 88 క. 12 (కో. 33).

మలకలపొర్రమి చూ. మొలకలపున్నమి (రా. 5).

మల(క) వేయు ఉ. మలకేయు, మలేయు. 1. పర్యా. బిడివేయు(2). మగ్గంమోకు చేతిగూటానికి ముడి వెయ్యటం (కో. 35; తె. 7); 2. (<మలకువేయు) ఉన్నికదురుకు చుట్టిన పోగు ఊడిపోకుండా పైగాడి (కాటు)లో మెలిక వెయ్యటం (తె. 20).

మలకొయ్య 1. పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టేకొయ్య. నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 32, 35); 2. పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకుచుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగి పోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 33).

మలకోల 1. పర్యా. చూ. పడుగేరుకర్ర. పడుగు చావినప్పుడు కిందిపోగులు కలిసిపోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి నున్నటి కర్ర; దీన్ని కోల్లలవెంబడి దూరుస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 69 (తె. 20); 2. పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు బిగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద కోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 20-22, 29, 31-33).

మలకోలగుడి పర్యా. చూ. మలగుడి(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 29).

మలగట్టు (క్రి.) ఉ. మొలకట్టు, మొలగట్టు. 1. అచ్చతికి చావిన పడుగులో చివరిపాయలు కట్టటం; పై నాకిందా రెండు కర్రలపెట్టే దారంతో మెలికలు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల కర్రలకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రలకు పొట్టెదారాలు కడతారు (కో. 11, 19, 20, 24, 27, 28, 30, 31; తె. 10, 11-13, 15, 21, 25); 2. పర్యా. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయలు చావి నేతకు అనుకూలంగా సాపు చెయ్యటం; కొన్నిచోట్ల వట్టుసాలిల వాడుక (కో. 5, 7, 10, 13, 15, 19).

మలగట్టుకర్ర 1. అచ్చకట్టేటప్పుడు జంత్రిం కొయ్యలకు పైవైపున అడ్డంగా కట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రం 91 క. 3 (కో. 23); 2. ఉ. మొలగట్టుకర్ర; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు

విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టె తాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 14, 15, 18, 19, 25, 27, 30; తె. 10-14, 17).

మలగట్టుకొయ్య 1. పర్యా. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరిపాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 21); **2.** పర్యా. చూ. మిడి గూటం(2). నేతబయలులో చివర వాతికొయ్య; దీనికి నేతమోతుతో కొలికివేసి పెడకోలకుచుట్టి పడుగు చిక్కు పెట్టుటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి పడుగుమొక నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టుం కొనుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.12 (తె. 21, 25).

మలగట్టుకొల పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 25; తె. 18, 19, 23, 25, 26, 30).

మలగట్టుగుడి 1. పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయ(=పొట్టె)కు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 17); **2.** ఉ. -గుతి; పర్యా. చూ. మలగుడి(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 20, 25).

మలగట్టుచివ్వ ఉ. -నివ; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 31).

మలగట్టుతాడు ఉ. మలగర్రాడు. పడుగు చివర మలగట్టుకర్రనూ లాకనూ కలిపి కట్టినతాడు (కో. 27)

మలగట్టుబద్ద పడుగులో చివర, కర్రకు జోడించిన లాక(=బద్ద) (కో. 27).

మలగర్ర ఉ. మలకర్ర, మొలకర్ర; పర్యా. అల్లుకట్టె, చుట్టుకట్టె(2), చుట్టుకర్ర, చుట్టుకొల, చుట్టుబొంగు, దండెకోలు, పల్లెకట్టె, పల్లెకోల, పొట్టెలకర్ర, మడికెలకట్టె, మడికెలబొంగు, మడికోలకర్ర, మడికోల(బొంగు), మడుపుకట్టె, మడుపుకర్ర, మలకొల, మలగట్టుకర్ర(2), మలగట్టుకొయ్య(1), మల

గట్టుకొల, మలగట్టుచివ్వ, మలచుట్టుకర్ర, మలచుట్టుకొల. మెలికొల, సుంగుకట్టె(2). నేతపడుగు (=మల)లో చివరి పాయలు విగించిన కర్ర(కొన్నిచోట్ల వెనక్కుది); మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టె తాళ్ళుగాని కడతారు; మామూలుగా, బయట అల్లు చేనేకప్పుడు కొన్నిచోట్ల నేతబయలులో మగ్గుచగ్గర కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.10, 126 త. 3 (కో. 3, 7, 11, 12, 13, 17, 22, 27-28; తె. 7, 12).

మలగుడి ఉ. మొలగుడి. **1.** పర్యా. చూ. పొట్టె తాడు. నేతపడుగులో చివరిపాయకుకట్టిన దారం; పొట్టెకొకదారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 32); **2.** పర్యా. గురి(10), జోడాగుడి(2), తాడు(12). దండెబొంగుతాడు పెట్టుకొలగుడి, పెడకోలగుడి, పెడతాడు, మడికెలగుడి. మలకొలగుడి, మలగట్టుగుడి(2). మలబద్దగుడి, విరుపుగుడి, సింగితాడు. పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 25-28; తె. 22, 23).

మలచివ్వ(లు) ఉ. మొలచివ్వ. నేతపడుగులో చివర పెట్టిన పన్నెత్తం (కో. 22).

మలచుట్టు (క్రి.) ఉ. మొలచుట్టు; పర్యా. చుట్టు గట్టు, చుట్టుచుట్టు, చుట్టుపట్టు(2) చుట్టువేయు, మడుపు కట్టు. అల్లుచేసిన పడుగును మల(=ఒక బట్టనేతకు సరి పడే పడుగు)లుగా విడదీసి చుట్టుటం; ఒక్కొక్క మల ఒక్కొక్క చుట్టుగా వస్తుంది (కో. 9).

మలచుట్టుకిర్ర (క్రి.) ఉ. మొలచుట్టుకిర్ర; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (కో. 9).

మలచుట్టుకొల పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరి పాయలు విగించిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 26, 27).

మలజాపు (క్రి) ఉ. మొలజాపు. **1.** పర్యా. చూ. అల్లుచేయు. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు (కో. 11); **2.** మగ్గుబయలులో పడుగు చావటం (తె. 11).

మలజేయ (క్రి.) ఉ. మలచేయ, మొలచేయ, మొలసేయ. 1. పడుగు పోగులు సాపుజేసుకోటం (కో. 5; తె. 3); 2. పరిసరపడుగుచుట్టుటం (తె. 20); 3. పడుగేరిన తరవాత అని చివరికి జరపటం (తె. 31).

మలజోడు పర్యా. చూ. జోడా(2). నేతపడుగుకు చివర పెట్టిన రెండు కర్రలు; మలగర్ర, మలబద్ద. చూ. చిత్రం 129 చ. 1 (కో. 1).

మలతడుపు (క్రి.) పడుగేరుకర్రమీది పడుగు పోగులు గంజితో తడవటం (కో. 6).

మలతాడు ఉ. మొల్తాడు; పర్యా. చూ. అల్లిక దారం. అచ్చతికిన పడుగులో చివర పొట్టెల ముడుల వెంబడి దూర్చిన దారం; దీన్ని మగ్గం దగ్గర చుట్టు గర్రకు కడతారు; కొన్నిచోట్ల పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి దీంతో కొలత చూసుకొంటారు. చూ. చిత్రాలు 128 త. 2, 129 త. 2 (కో. 24).

మలదోయు పర్యా. చూ. అల్లసేయ. అచ్చతికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి నేతకు అనుకూలంగా సాపు చెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు (కో. 3).

మలపట్టు (క్రి.) పర్యా. చూ. అల్లసేయ. అచ్చ తికిన పడుగు ఆరుబయట చాపి, నేతకు అనుకూలంగా సాపుచెయ్యటం; పడుగుమీద గుర్తులువేసి, చివరి పాయలకు ముడులువేసి మగ్గానికి అమరుస్తారు (కో. 6).

మలపొడుచు (క్రి.) పడుగేరుకర్రమీది పడుగు పోగులు సమంగా ఉండేట్టు చేస్తో తట్టటం (కో. 6).

మలబద్ద ఉ. మొలబద్ద; పర్యా. గురుల బద్ద, గురుల్లాక, చుట్టుబద్ద(1), చుట్టులాక. నేతపడుగు చివర పొట్టెలు చుట్టే వెదురుబద్ద; దీన్ని పొట్టెకోలకుగాని, మలగర్రకు గాని జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెతాళ్ళు కడ తారు; దీని చివరిగుదులు పెడకోలకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 129 త. 2 (కో. 16, 17, 20-22, 27).

మలబద్దగుది పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడ కోలకుతగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 17).

మలదిగించు (క్రి.) నేతమోకుతో మగ్గంమీద పడుగు విగించటం (కో. 36).

మలమగ్గం 1. ఉ. మొలమొగ్గం; పర్యా. చూ. చుట్టుమగ్గం. మగ్గంమీది పడుగులో చివరి భాగం కర్ర లకు చుట్టి నేనే మగ్గం (కో. 1, 7); 2. మగ్గంమీది పడు గులో చివర, పొట్టెలకట్టి వేసే మగ్గం (కో. 2).

మలలాక ఉ. మల్లాక. 1. పర్యా. చూ. ఎక్కింపు చివ్వ(2). అచ్చతికిన పడుగులో మొదట అచ్చదగ్గర

ఎక్కించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల బద్దగాని, సన్నబెత్తం గాని, ఇనపకడ్డిగాని ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 128 జ (తె. 32); 2. పడుగు మధ్యభాగంలో అని వెంబడి దూర్చిన బద్ద. చూ. చిత్రం 69 (తె. 31).

మల(లు)చేయ (క్రి.) 1. ఉ. మొలచేయ. పడు గేరు కర్రమీద పడుగుపోగులు వరసగా నెరిపి సాపు చెయ్యటం (తె. 15-17, 21; రా. 20, 24); 2. సరి చేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు సమంగా నర్పటం (తె. 24).

మలలుచేయ (క్రి.) ముడులు చెయ్యటం: పడు గులో మొదటి(=బద్ద)పోగులకు ముడులువేసి మగ్గం దోనెలో పుల్లలకు కడతారు (తె. 17).

మలలెక్కించు (క్రి.) (<మలలు + ఎక్కించు) అల్లచేసేటప్పుడు పడుగుకు మసిగుర్తులువేసి లాకలు, కర్రలు దూర్చటం (కో. 35).

మలలేచు (<మలలు + పరు) పర్యా. కర్రలేచు(2). పడుగును మొదటినించి చివరివరకూ పాయలుగా విడ విడదీసుకోటం (తె. 38).

మలసాగు 1. పర్యా. చూ. నేతసాగు(1). మగ్గానికి అమర్చి నేతబయలులో చాపిన పడుగునూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (తె. 17); 2. పర్యా. చూ. మల(7). నేతసాగులో దండెగ్గరించి చివరిదాకా చాపిన పడుగు. చూ. చిత్రం 127 (కో. 22).

మలుకు (-వేయ) పర్యా. దారబందంమెలక, మలకట్టు, సంగ్గీ. వన్నెకట్టుబడితో దండెల మధ్య విగించిన ఈనె(ల)కు దారంతో వేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 88 క. 12 (కో. 1).

మలుకేయ (<మలుకువేయ). (క్రి.) చూ. మలేయ(2). (కో. 27, 31).

మలుపు(డు) (క్రి.) నేతపడుగులో బెండతో పేక పోగు తిప్పటం; కుప్పడంనేతలో అంచుకు వేరేరంగు పేకపోగులు పెట్టి నేస్తారు (తె. 15).

మలుపుడుచీర పర్యా. కుప్పడంచీర(1). అంచుకు పేకరంగుపోగు కలవకుండా వేరేరంగు నూలు పెట్టి రెండు నాడెలతో పోగులు మలుపుతూ నేసిన చీర; ఇలా రకరకాల డిక్షైస్తు నేస్తారు; ఆడపిల్లలు సమర్థాడి నప్పుడు, మతుడు(=ఒకరకం ఆకుపచ్చ)రంగులోగాని మాయపట్టురంగులోగాని నేసిన మలుపుడుచీర కట్టి స్తారు (తె. 15).

మలేయ (క్రి.) 1. సరిచేసేటప్పుడు పడుగు తిరగ వెయ్యటం (కో. 29, 37); 2. చూ. మలుకేయ. మెలి దిప్పటం; మెలిక వెయ్యటం; అచ్చకట్టేటప్పుడు అచ్చ కర్రమీద వడిదారంతో మెలిక వేస్తారు (కో. 35; తె. 17).

మల్తాడంచు ఒకవరసలో లాహిరీ, చాన్ని ఆను

కొని నై న, కింద నీరలూ పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 227 (తె. 81).

మల్బరీఆకు (<mulberry-) మల్బరీచెట్టు ఆకు; పట్టుపురుగుకు ఆహారం. చూ. చిత్రం 289 (కో. 14).

మల్లచిప్ప మట్టిమూకుడు; నేరనే నీటప్పుడు దీంట్లో పేకదారం కండెలు వేసుకొంటారు (కో. 15).

మల్లన్నపండుగ పర్యా. మల్లప్పపండుగ, మల్లయ్య పండుగ, శ్రీశైలమల్లికార్జునుణ్ణి కొలిచే పండుగ; గొంగళ్ళు నేనే కురమలు శివుణ్ణి కొలుస్తారు (తె. 8, 9, 11, 20, 22, 26-28).

మల్లప్పపండుగ పర్యా. చూ. మల్లన్నపండుగ. శ్రీశైలమల్లికార్జునుణ్ణి కొలిచే పండుగ; గొంగళ్ళు నేనే కురమలు శివుణ్ణి కొలుస్తారు (తె. 8).

మల్లమ్మచార్లరు ఉ. -చాదరు. కృత్రిమపుపట్టు (=నార)తో కడ్డి మాదిరిగా నేసి నీలిరంగులో చిన్న కడ్డిలు పడేట్టు నేసిన అంచు (రా. 11).

మల్లయ్యపండుగ పర్యా. చూ. మల్లన్నపండుగ. శ్రీశైలమల్లికార్జునుణ్ణి కొలిచే పండుగ; గొంగళ్ళు నేనే కురమలు శివుణ్ణి కొలుస్తారు (తె. 25).

మల్లిపందిరి 1. ఒకరకం గళ్ళుపడేట్టు నేసిన అంచు (కో. 28); 2. పెద్దగడిలో నన్నగళ్ళు పడేట్టు నేసిన చీర; సారంగి అనీ అంటారు. చూ. చిత్రం 275 (తె. 1)

మల్లిమొగ్గ నేతలో మల్లిమొగ్గ నమూనాలో నేసిన డిజైను (తె. 10).

మల్లిమొగ్గంచు మల్లిమొగ్గ మాదిరి డిజైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 170 (కో. 22, 26; తె. 7, 10).

మల్లిమొగ్గపేటు అంచులో మల్లిమొగ్గ ఆకారంలో నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 170 (రా. 8).

మల్లిమొగ్గటుటా బట్ట మధ్యభాగంలో మల్లిమొగ్గ మాదిరి నేత డిజైను (కో. 24).

మల్లిశ్వరంచు మూడురంగులుపెట్టి నేసిన ఒకరకం అంచు; ఒక సినిమా పేరుతో ప్రచారంలోకి వచ్చింది (రా. 24).

మల్లిశ్వరి ఒకరకం వచ్చ-నూర్జహానుకంచె తెలుపు-వన్నె (కో. 38).

మల్లిశ్వరికమ్మి ఒక పెద్దపట్టె (=నాయకం)కు రెండు వైపులా మూడేసి చిన్నపట్టెలు నేసిన కమ్మి (కో. 18).

మల్లిశ్వరిచీర ఒకరకం వచ్చ-నూర్జహాను కంచె తెలుపు-వన్నె చీర (కో. 38).

మల్లుబెళ్ళిపంచె ఉ. మల్లుబెళ్ళి-. పెళ్ళి అయిన తరవాత పెళ్ళికొడుకు అత్తవారింటికి వెళ్ళేటప్పుడు (=మల్లుబెళ్ళికి పోయేటప్పుడు)కట్టుకొనే పంచె(కో. 4).

మల్లెపువ్వంచు ఉ. మల్లిపువ్వంచు. మల్లెపువ్వు

ఆకారంలో డిజైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 228 (తె. 4, 5, 15, 16).

మల్లెపువ్వుబొగిడి అంచులో మల్లెపువ్వు, మొగ్గ పడేట్టు నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 226 (తె. 12).

మల్లెపూపుచీర మధ్యభాగంలో మల్లెపువ్వుమాదిరి డిజైన్లు నేసిన చీర (తె. 7).

మల్లెమొగ్గచాపు అంచులో మల్లెమొగ్గ ఆకారంలో డిజైన్లు నేసిన చాపు (=రెండుపంచెలు). (కో. 30).

మల్లెమొగ్గచీర 1. అంచులో మల్లెమొగ్గ మాదిరి డిజైన్లు నేసిన చీర (కో. 2; తె. 7); 2. అంచుల మధ్య భాగంలో మల్లెమొగ్గ ఆకారం డిజైన్లు నేసిన చీర (తె. 7).

మన డిజైను ఆద్యకంలో, అంచులో మొదట అద్దే కొయ్యలచ్చు(మేనా); అచ్చుతో మొదట అద్దిన రేఖా చిత్రం (outline) (కో. 7).

మనర(నూలు) చూ. మనరు (కో. 15).

మనరు రూ. మనర(నూలు); పర్యా. చూ. కోరా (నూలు).చలవచెయ్యలిముడినూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమరంగులో ఉంటుంది (కో. 24).

మసాలా అద్దకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి ముడిరంగులో కలిపే పదార్థాలు; పటిక, కాస్టిక్ సోడా, తేజాపు, నైట్రాస్, తరిక్రలేటు(నూనె) మొ. వాటి మిశ్రం (తె. 17, 24, 25, 30).

మసెంటు (<మసి + అంటు) పర్యా. చూ. లచ్చన. అచ్చుతీసిన పడుగుమీద కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్తు; మామూలుగా మసిగుర్తులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చిక్కుడు, బీర మొ.వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని గుర్తులు వేస్తారు (కో. 15).

మస్కట్ నార(=కృత్రిమపుపట్టు), నూలు కలిసిన ఒకరకం దారం (తె. 19).

మస్కట్ అంచు ఉ. మస్కట్-. కృత్రిమపు పట్టు, నూలు కలిపినేసిన ఒకరకం అంచు (తె. 6).

మష్టర్లకలరు ఒకరకం పసుపురంగు (రా. 15).

మహాద్రావకం గంధకిదామ్లు; Sulphuric acid; అద్దకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి ముడిరంగులో కలుపుతారు (కో. 7).

మహేశ్వరిపేటంచు మహేశ్వరిపేటు పెట్టి నేసిన అంచు; మొత్తం అరవై కొలుకుల దారంపెట్టి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 229 (రా. 13, 14).

మహేశ్వరిపేటు రెండు నన్నకడ్డిలు, రెండు లాహిరిలు, ఒకవరస గోమి అంచులో వరసగా పడేట్టు నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 229 (రా. 12-14).

మళ్ళవీర ఉ. మల్లనీర; పర్యా. చూ. గళ్ళవీర. అంచల మద్యభాగంలో రంగుపోగులుపెట్టి గడులు గరులుగా నేసిన వీర; మామూలుగా నల్లదరపు గళ్ళు నేస్తారు; మడి అంటే గడి (తె. 13, 14).

మాకు 1. పర్యా. తివాసీమగ్గం. తివాసీలు నేసే మగ్గం. చూ. చిత్రం 320 (తె. 17). 2. తివాసీమగ్గం కట్టుబడితో స్తంభాలకుపై న అమర్చు కొయ్యదూలం; పైదోనె. చూ. చిత్రం 320.8 (తె. 17).

మాగిడిన్ని ఉ. నూగుని. చలికాలం (=మూగి)లో కత్తిరించిన ఉన్ని; ఇది బరువుగా ఉంటుంది; చెమటఉన్ని (తె. 3).

మాగికత్తిరింపు పర్యా. మాగికోత. చలికాలంలో ఉన్ని కత్తిరించటం (తె. 27, 28).

మాగికోత పర్యా. మాగికత్తిరింపు. చలికాలంలో ఉన్ని కత్తిరించటం (తె. 9).

మానితెక్రం శౌడిశ్వరపూజ చేసేటప్పుడు దీపం పెట్టటానికి, గోధుమపిండితో చేసిన ప్రమిద (=చిన్న గుర్రం); దీంతో మంచిమనె పోసి అమృతాచ నాలికె (పట్టు) ముందు పెడతారు (తె. 24).

మానిగ చూ. మండిగ(3). కొన్నిచోట్ల ఒకరకం కత్తడిపాత్ర (రా. 24).

మానుకర్ర పర్యా. చూ. ఆసుజంగ. ఆసుపీటలు బిగించిన పొడుగుపట్టె(లు); ఇవి ఒకటినించి మూడువరకూ ఉండవచ్చు. చూ. చిత్రం 45 క. 7 (కో. 8).

మానుగాయరంగు ఉ. మానుకాయ-. ఆకుపచ్చలో నలుపుచాయ కలిసిన రంగు; ఆలిపురంగు (కో. 7).

మానుతొట్టి కొయ్యతొట్టి; దీంతో రంగునీళ్ళు పోసుకొంటారు. చూ. చిత్రం 282 ప. 2 (రా. 15).

మామిడంచు 1. ఉ. మామిడంచు. తెలుపు వస్త్రానికి, రెండు మూడు జమిలిపోగులు (తెల్లవి) నిలుపుకు పెట్టి నేసిన అంచు; మామూలుగా విఠంతులు కట్టుకొనే పంచెలకు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల రంగులేని బొత్తంచు (కో. 5, 7, 10, 11, 15, 19, 22-24, 26); 2. మామిడిచిగురు రంగులో నేసిన అంచు (కో. 11).

మామిడంచుకమ్మి తెల్లజమిలిపోగులుపెట్టి నేసిన ఒకరకం కమ్మి; మామూలుగా విఠంతువులు కట్టుకొనే పంచెలకు నేస్తారు (కో. 12).

మామిడంచువీర పర్యా. మామిడంచుపంచె. విఠంతువులు కట్టుకొనే బట్ట; మామూలుగా తెల్లది; 20-100 సెంజిల్లలతో తెల్లజమిలి పోగులతో మామిడంచుపెట్టి నేస్తారు (కో. 16, 17).

మామిడంచుజామారు విఠంతువులు కట్టుకొనేబట్ట;

మామూలుగా తెలుపుది; కొన్నిచోట్ల అనసూయరంగు కాని, రూబీరంగుకాని పెట్టి నేస్తారు (కో. 12).

మామిడంచుపంచె పర్యా. మామిడంచువీర. విఠంతువులు కట్టుకొనే బట్ట; మామూలుగా తెల్లది; 20-100 సెంజిల్లలతో తెల్లజమిలి పోగులతో మామిడంచు పెట్టి నేస్తారు (కో. 18, 20, 21).

మామిడికాయలంచు మామిడికాయ ఆకారంలో డిక్షై ను నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల మామిడికాయ, పిందె, అమగు, ముచ్చెర కొలుకులు, మల్లెపువ్వు, ముచ్చెర, కటాకి, చిగురు వరసగా పడేట్టు నేస్తారు (తె. 18).

మామిడిచిగురు (రంగు) ఉ. మామిడిచిగురు, మామిడిచిగురు. 1. ఎరుపులో బాగా నలుపువన్నె కలిసిన ఒకరకం రంగు; రెడ్ బి; బి. ఒ. వేసే తయారు చేస్తారు (కో. 6, 8, 9, 12; తె. 4, 13-15); 2. చేకిలేటురంగు (కో. 18, 19).

మామిడిపిందె 1. ఉ. మామిడి-. మామిడిపిందె మదిరి నేతడిక్షై ను. చూ. చిత్రం 231 (కో. 9); 2. బట్టలమీద వేసే కళంకాకి అద్దకం డిక్షై నుల్లో ఒక రకం; మామిడిపిందె మదిరిది (కో. 12).

మామిడిపిందెబార్దరు ఉ. మామిడిపింది-; పర్యా. మామిడిపిందె(ల)అంచు. మామిడిపిందెల వరసలో డిక్షై ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 231 (రా. 14).

మామిడిపిందె(ల)అంచు ఉ. మామిడిపింది-; పర్యా. మామిడిపిందె(ల)పేటంచు, మామిడిపిందెబార్దరు మామిడిపిందెల వరసలో డిక్షై ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 231 (కో. 13, 15, 20, 21, 24, 34, 37; తె. 1, 4, 17, 18, 22, 23; రా. 1, 7).

మామిడిపిందెల(అంచు)వీర అంచులో మామిడి పిందెల ఆకారంలో డిక్షై ను నేసిన వీర (కో. 12, 21, 34, 36, 37).

మామిడిపిందెలపేటంచు ఉ. మామిడి-; పర్యా. మామిడిపిందె(ల)అంచు. మామిడిపిందెల వరసలో డిక్షై ను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 231 (కో. 2, 9, 12).

మామిడిపిందెలపేటు ఉ. -పేటి, -పేటు; పర్యా. పిందెలపేటు. మామిడిపిందెల వరసలో నేసిన డిక్షై ను. చూ. చిత్రం 231 (కో. 2, 9, 12, 13, 15, 20, 21, 34, 37; తె. 1, 2, 4, 17, 18, 22, 23; రా. 1, 7).

మామిడిపిందెలాహిరీ వీర అంచులో మామిడిపిందె, పక్కన లాహిరీ వరసగా నేసిన డిక్షై ను; చూ. లాహిరీ. చూ. చిత్రం 231 (తె. 2).

మామిడిపూత ఒకరకం ఎరుపురంగు; బి. టి. కాఫీక్ పోడాలతో ఉకారు చేసి, రెడ్ బి., పటిక, తేజాపు, నై ట్రైట్ సల్ఫురేషే తయారు చేస్తారు (తె. 5).

మామూలంచు తొమ్మిదంగుళాల వెడల్పున నేసిన అంచు (రా. 14).

మాంబళం మామిడివండువన్నె; నింబావళి, ఆరంజి కలిసిన వన్నె (రా. 15).

మాయపట్టు 1. కృత్రిమపువ్వుపట్టు; art silk (కో. 18, 28); 2. వచ్చివసుపురంగు (తె. 18); 3. వీరపువ్వుకంటె ముదురువన్నె (తె. 15); 4. వీరపువ్వువన్నె (తె. 16).

మాయిపట్టివీర రెండురంగుల గీరలు పడెట్టు నేసిన చీర (రా. 24).

మారుకత్తి పర్యా. చూ. సాపుకత్తి. వన్నెరండెల మధ్య వరసగా విగించిన పుల్లలు సాపుచేసే కత్తి; ఒక మొద్దుకత్తి, ఒక పడునుకత్తి వాడతారు. చూ. చిత్రాలు 89 క. 1, 89 చ. 1 (కో. 24).

మారుకుంచె (-వేయు) ఉ. మారుకుంచె. సరిచేసే టప్పుడు వడుగు ఆరుబడునుతో ఉండగా సంచు (=రెండు కచ్చుల మధ్యభాగం) సంచుకూ రెండు మూడుసార్లు నిదానంగా దువ్వేకుంచె (కో. 2, 4, 8; తె. 14, 24).

మారుగారంతోగరు రెండుసార్లు కారంతిచ్చి నూలుకు అద్దే తొగరురంగు; ఒకరకం నూపు (కో. 4).

మారుగోల పడుగు చివరివైపు దూర్చే పడుగేరు కర్ర (కో. 93, 98).

మారుగోలకొయ్య (లు) పర్యా. చూ. వెనకటి కొయ్య. ఆను వెనకపీటకు విగించిన పుల్ల (లు); తల కొయ్యలకంటె చీటిసంఖ్య ఒకటి తక్కువ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 45 క. 4 (కో. 98).

మారునేత ఉ. మార్చేత. 1. పడుగుకు ఒకవెంబరు దారం, పేకకు మరొక దారంపెట్టి నేసిననేత (కో. 12); 2. ఒకరకం గడినేత; మూడుకొలుకుల దారం ఒకరంగు మూడుకొలుకులు మరొక రంగులు పెట్టి నేస్తారు; పడుగులో రంగులను బట్టి పేకలో రంగుగళ్ళు పడెట్టు నాడెలమార్చి నేస్తారు (కో. 18).

మారుపూత రెండోసారి పడుగుకు పూసిన గంజి (రా. 10).

మారుపూతవేయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు రెండో సారి కుంచెతో దువ్వటం (రా. 10).

మారుపోగు (-వేయు) పడకటానికి ముందు, కదురుకు చుట్టిన ఉన్నిపోగు (తె. 20).

మార్కెట్టె (హిం. మార్కెట్) నేతనేసేటప్పుడు పడుగు చుట్టినగుండ్రటిదోనె (=బీమ్)పైక్రాన్నిచేత్తో తోనేకట్టె; ఇలా తోసినప్పుడు దోనె తిరిగి పడుగు ఇవతలికి వస్తుంది; దొబ్బుడుకట్టె (తె. 8).

మార్కండేయగోత్రం వద్దసావీల వంశగోత్రం (కో. 22; రా. 1).

మార్కు (< mark) జరిపోగులకెక్క : సుమారు 20 చులాల బరువు చూగేది; ఒక మార్కు ప్లాట్జరి పోగు 444 గజాల పొడుగుంటుంది (రా. 14).

మార్వాడీరుద్దాలు ఉ. -రువాయి. 1. మార్వాడీ వాళ్ళు బుజంపేరు వేసుకొంటానికి నేసిన ఒకరకం రుద్దాలు; ఎరుపులో తెల్లపోగులు పెట్టి గళ్ళుగా నేస్తారు; దాంతో సరిపడుతుందని గమ్యం (తె. 25).

మాల రాట్నం పెద్దచెక్రాన్ని చిన్నచెక్రాన్ని కలిపే గట్టిదారం; పెట్టెరాట్నానికిగాని కొనసేరాట్నానికిగాని వాడతారు; చూ. పురి. చూ. చిత్రం 16.1 (తె. 28).

మాలమ్మమ్మచీర గంగానమ్మచీర మాదిరిగానేసి ఒకకమ్మి తొగరురంగులోను, మరొకటి సీలిరంగులోను నేసిన చీర (కో. 18).

మాలనూలు ఉ. మాలనూలు. మాలవాళ్ళు పడిన నూలు; ఇది నన్నదనానికి ప్రసిద్ధి; పుంజం నూలు అయి దారచాల ఎత్తు తూగుతుంది (కో. 7, 22, 28; తె. 5).

మాలపిల్లచీర గళ్ళచీరల్లో ఒకరకం : 1. ఒకరకం పెద్దగడిచీర; ఒక సినిమాపేరుపొంద ప్రచారంలోకి వచ్చింది (తె. 11, 25, 27); 2. 1-5-2 కొలుకుల చొప్పున రెండురకాల రంగుపోగులు వరసగా వచ్చేట్టు నేసిన చీర; దీనికి రిబ్బనుమాదిరి అంచు నేస్తారు (రా. 15); 3. సిరారంగు, వీరపువ్వురంగు, తెలుపు మొత్తం వేలెడు వెడల్పు పడుగు, పేక పెట్టి నేసిన చీర (తె. 15); 4. ముందు

దాపు, ఒకరంగు కొలికి, నన్నపట్టె, మరొక రకం రంగు కొలికి, రెండు నన్నపట్టెలు, మొదటిరంగు, ఒకకొలికి నన్నపట్టె. రెండోరంగు, ఒకకొలికి నన్నపట్టె వరసగా పడెట్టు నేసినచీర (తె. 18).

మాలపున్నమి ఉ.-పున్నమ. చేనేతపనివారు చౌడీ శ్వరి పడుగు చేసేరోజు; చూ. నూలుపున్నమ (రా. 18, 19 బి).

మాలసీడు మాలవాళ్ళు పడికి ఆనుపోసిన నూలు; ఇది నన్నదనానికి ప్రసిద్ధి; అనులపడకుండా ఆనుపోస్తారు (తె. 12).

మాలెగాంఅంచు 1. రెండు వరసల లాహిరీలు, నులికాయ (=ఏటవాలుగీరలు), రెండుమొగ్గలు వరసలుగా నేసిన అంచు (తె. 22); 2. ఒకగోమి (=చిన్న ఏటవాలుగీరలు), రెండువరసల లాహిరీలు, రెండు నన్నకడ్డీలు వరసగానేసిన అంచు (తె. 23, 25); 3. తాడుపురి మాదిరి వంపులువంపులుగా నేత వచ్చేట్టు డిత్తెనుపెట్టిన అంచు (తె. 31); 4. ఒకరకం డిత్తెనులో నేసిన అంచు చూ. చిత్రాలు 282 క. చ, ట (తె. 19).

మాలెగాంచీర మాలెగాంఅంచు (ఏటవాలుగీరలు,

లాహిరీ, రెండు సన్నకడ్డిలు పడేది) పెట్టి నేసిన చీర (తె. 25).

మావీ ఊదారంగు; తివాసీ నేతపనివాళ్ళ వాడుక (కో. 18).

మాపులపత్తి ఒకరకం ఎర్రపత్తి; కాయ చిన్నది (రా. 21).

మానం అణాఎత్తు తూకం; నూలు మాచేటప్పుడు (తె. 5).

మాస్తిమవాళ్ళు అర్థకానికి పనికివచ్చే కొయ్య అచ్చులు డిజై స్లుగా చెక్కివాళ్ళు; ఒకతెగ (కో. 8).

మిక్సెడ్ సిల్కు ఒకరకంపట్టు; మామూలుగా అరటి నార, జవనార, గోగునార మొ. వాటితో తయారు చేసింది (కో. 18).

మిక్స్చిర్ గడి ఉ. మిక్చర్ గడి. రెండు మూడు రంగుల చారాలు కలిపి నేసిన గడి (కో. 18).

మిట్ట (ఒహు. మిట్టు) 1. పర్యా. చూ. చిత్తె (2). పంచెఅకుల బిగింపుకు వేసే అడ్డబద్ద (లు). చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 27, 30); 2. తొవరరాటి (=ఒకరికం రాటి) పొడుగుబద్దలను కిందివైపు బిగించిన పుల్లి; ఇటు వంటివి మామూలుగా ఎనిమిది ఉంటాయి; చూ. రాటి (కో. 30).

మిడత పర్యా. చూ. గుర్రం మరమగ్గం సొరుగుకు మొదట బిగించిన చెక్క; దవడచెక్కలకు నాడెచెబ్బ దగలకుండా ఇటువంటివి రెండు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.19 (కో. 27).

మిడతకన్ను (-పడు) నేతలో నిలుపుపోగు తెగి ముడుచుకు పోయినప్పుడు నేత పడకుండా గుండ్రంగా వచ్చిన వెలితి (కో. 25-32, 35-37; రా. 8).

మిడిగుంజ 1. పడుగు ఎంట్లు అల్లుచేయటానికి ఆరు బయట చాపి రెండోవైపున కట్టటానికి పాతిన గూటం (రా. 13); 2. పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేత బయలులో చివరపాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి పెడకొలకు చుట్టి పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడ కొలకు కట్టి దీనికి ఏనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127. 13 (రా. 13).

మిడిగూటం ఉ. మిడిగూటాం. 1. పర్యా. చూ. పాపుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పాపుచెక్కల బిగుపుకు పాతిన కొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పాపు చెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121

క. 2 (రా. 9, 23, 24); 2. పర్యా. ఎదురుకొయ్య, ఎదురుగుంజ, ఎదురుమేకు, కొయ్య(6), తలకట్టు కొయ్య, తాడుకొయ్య (3), తాడుగూటం (1), తోక గూటం(2), దిగు (డు)దలకొయ్య, దిగుదలమేకు, దిగ్గొయ్య(2) నిడిగూటం, నిలుగొయ్య, పరచేసికొయ్య, బిగుకొయ్య, మయంగూటం, మలకొయ్య(2), మల గట్టుకొయ్య (2), మిడిగుంజ (2), మేకుగొట్టుకొయ్య, మోకుదిబ్బ, రామలింగంకొయ్య, రామలింగంగూటం, రామలింగప్పగూటం, సమగొయ్య, శివారుగుంజ, నూత్ర(పు)కొయ్య. నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి పెడకొలకు చుట్టి పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడకొలకు కట్టి దీనికి ఏనుగు మెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (కో. 1-4, 6, 8, 9 బి; రా. 7-9, 11-20, 22).

మిడిగూటంతాడు పర్యా. చూ. మడిమతాడు. పాపుచెక్కను గూటానికి బిగించే వెనకతాడు; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 23).

మిత్రలాభం అంచులో నేసే ఒకరకం డిజై ను. చూ. చిత్రం 280 (రా. 8).

మిరపపండు (రంగు) రూ. మిరపపండ్లరంగు; పర్యా. మిర్చి(రంగు)(1). ముదురు ఎరుపురంగు; పండు మిరప (కాయ) రంగు; బి. ఎస్., ఎ. ఎస్. డబ్బు. లతో ఉకారుచేసి ఆరంజెస్, స్కార్లెట్, ఆర్. సి., పటిక, తేజాపు, వైశ్రేట్ సల్ఫ్ వేసి తయారుచేస్తారు (కో. 9, 18).

మిరపపండ్లరంగు ఉ. మెరపండ్లరంగు; చూ. మిరపపండు(రంగు). (కో. 13, 14).

మిరపపూలు అంచులోనేసే ఒకరకం డిజై ను. చూ. చిత్రం 233 (తె. 24).

మిరపపూలంచు ఉ. మిరపపూలంచు. ఒకరకం డిజై నులో నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 233 (తె. 24, 31).

మిరాట్ బ్లాకు చేత్తో డిజై ను(రంగు) అద్దే ఒకరకం కొయ్యలచ్చు; దీనికి రెండువైపులా డిజై స్లు చెక్కి ఉంటాయి; చూ. అచ్చు (రా. 24).

మిరియం (-అద్దు) నూలుచిలవకు అచ్చుతో అద్దిన రంగుచెక్క (కో. 24).

మిర్చి(రంగు) ఉ. మిడ్చి, మిర్చి. 1. పర్యా. మిరప పండు (రంగు), ముదురు ఎరుపురంగు; పండుమిరప (కాయ) రంగు; బి. ఎస్., ఎ. ఎస్. డబ్బు. లతో ఉకారుచేసి ఆరంజెస్, స్కార్లెట్, ఆర్. సి., పటిక,

తేజాపు, నైత్రేటి నల్పేనేని తయారుచేస్తారు (తె. 4, 5, 10-18, 15-18); 2. ఆరుద్రపురుగు రంగు (తె. 21).

మిర్లు మృగశిరకాత్రై (=బూన్ నెలలో వచ్చేది); గొర్రెతోచ్చు రెండోసారి ఈ కాత్రైలో కత్తిరిస్తారు (తె. 27, 28).

మిర్లుకత్తెర మృగశిరకాత్రైలో ఉన్ని కత్తిరించటం (తె. 28).

మిల్లునూలు పర్యా. గిరినూలు, నెంబరునూలు, పెత్తెనూలు, మరనూలు, మిషనునూలు, సీమనూలు. మిల్లులో యంత్రాలమీద తయారయిన నూలు (కో. 1, 4, 11-28, 31, 32, 36; తె. 25, 27; రా. 11).

మిషనంచు ఉ. మిషనంచు. మెగ్గ, పటవాలుగీరలు, ఒంటికటారు వరసగా పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 167 (తె. 5).

మిషనానుమాను రూ. విననానుమాను; పర్యా. చూ. మరాను. పెద్దపడుగులో ఒకేసారి పోసే ఒకరకం ఆను (మాను); ఒకగోతిలో పెద్దచెక్రం అమర్చి దాన్ని తిప్పుతూ పడుగు పోస్తారు; 12-24 పడుగుల వరకూ ఒకే సారి దీనిమీదికి తోడవచ్చు. చూ. చిత్రం 50 (రా. 2).

మిషను పర్యా. చూ. డాబీ. నేతలో డిక్రైస్టు రావటానికి మరమగ్గంపైన అమర్చే యంత్రం. చూ. చిత్రం 182 (కో. 21).

మిషనుకత్తి ఉ. మిషనుకత్తి; పర్యా. చూ. కుక్క (2). డాబీకోలలను వైకిలేపటానికి దిండుచెక్రాన్ని-కొన్నిచోట్ల దిండుగాడిని-గుంజే ఉనపరేకు; దీనికి ఒక వైపున పేటుతాళ్ళు కడతారు; పావుచెక్క తొక్కి నప్పుడు పళ్ళచెక్రాన్నిగాని దిండు ఊచలచెక్రాన్నిగాని గుంజుతూ కందికి వైకి ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 182 క. 3, 182 చ. 7, 182 ట. 3 (కో. 24).

మిషనుడాబీ అంచుల్లో డిక్రైస్టు నెయ్యటానికి వాడే ఒకరకం డాబీ; చూ. డాబీ (కో. 15).

మిషనునూలు ఉ. మిషను-; పర్యా. చూ. మిల్లునూలు. మిల్లులో యంత్రాలమీద తయారయిన నూలు (రా. 21).

మిషునుమగ్గం చూ. విన(ను) మగ్గం (రా. 7).

మిస్సమ్మగడిచీర ఒకరకం నల్లదంపు గడిచీర; ఒక నీలిమాపేరుమీద ప్రచారంలోకి వచ్చింది (కో. 35).

మీటర్ గడిపడకరం ఖద్దరునూలు; మీటరుపొడుగున చిలపలుగా చుట్టటానికి వాడే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 287 చ. 3 (తె. 2).

మీటుపుల్ల పర్యా. చూ. బుసీపుల్ల. చేతినాడెగాడిలో అద్దంగా విగించిన పుల్ల; పేకపోగు చిక్కుపడకుండా సాపుగా రావటానికి దీనికి వెనకనుంచి పోగు తిస్తారు;

కొన్నిచోట్ల దీనికి ఉంగరంవేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 చ. 2 (కో. 37).

మీడికమ్మ ఆనుతో మధ్యకీటకు విగించిన మొదటి కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 క. 13 (తె. 28).

మీడికొయ్య పర్యా. చూ. కొలతకొయ్య. చుట్టు ఆను నిలుపుపట్టుకు విగించిన కొయ్య(లు); మామూలుగా ఇవి నాలుగుంటాయి; పడుగు పెద్దదికావాలంటే పీటినిమాడాకలిపి ఆనుపోస్తారు. చూ. చిత్రాలు 45 ట. 2-5, 45 త. 1 (కో. 34).

మీడికోల ఆనుకొయ్యలో మొదటికొయ్య; కోల కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 క. 10 (తె. 28, 28).

మీడిగుండు పర్యా. చూ. పలక(4). చేతిమగ్గు పన్నె విగించిన పైచెక్క; పలచగా, పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీనికి కింద గుండు విగిస్తారు; దీనికి పైన దారాలు కట్టి వేలాడదీస్తారు; నేతనేతీటుప్పుడు పోగు దగ్గరపడటానికి దీంతో అడుముతారు. చూ. చిత్రం 109 చ. 1 (కో. 29).

మీనా 1. నేతలోబడే రంగుచుక్క (రా. 15); 2. చూ. మైనా (కో. 8).

మీనాపనివాళ్ళు నేతబట్టలకు కొయ్య అచ్చలతో రంగులు అద్దే పనివాళ్ళు; చూ. మైనా (కో. 8).

మీనాపార్వరు ఒకరకం అంచు (తె. 8).

మీనాముత్తు నేతలో మధ్య రంగులో వచ్చిన ముత్యం పేటు (రా. 15).

మీనారంగు పర్యా. నప్పారంగు. చేతిఅద్దకంలో మైనా (=ఒకరకం అద్దకం అచ్చు)తో అద్దిన రంగు (కో. 8).

మీరాబాయి ఒకరకం నీలరంగు; గాజునీలం (కో. 12, 13).

మీరాబాయిపచ్చ ఒకరకం పచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 24).

ముక్కుతాడు చూ. ముక్కుతాడు (కో. 28).

ముక్కుచ్చి (-ఎత్తు, -కూర్పు, -చేయు, -చేర్పు, -దూయు, -వేయు) రూ. ముక్కుచ్చె. సరిచేసిన పడుగులో మూడు లాకలతో ఒకచోటికి చేర్చిన రెండు అనులున్న భాగం. చూ. చిత్రం 82 (కో. 1, 3, 5, 7, 10; తె. 17; రా. 8).

ముక్కుచ్చిచేయు (క్రి.) 1. సరిచేసిన పడుగులో మూడులాకలతో రెండు అనులు ఒకచోటికి చేర్చటం (కో. 3, 5); 2. సరిచేసిన పడుగులో మూడుకచ్చులు మిగిల్చి తక్కినవి తీసివెయ్యటం (కో. 4).

ముక్కుచ్చిదూయు (క్రి.) ముక్కుచ్చిలాకలు తీసి వెయ్యటం; చూ. ముక్కుచ్చి (కో. 7).

ముక్కచ్చె (-చేయు) చూ. ముక్కచ్చి (కో. 6).
ముక్కట్టుతాడు పర్యా. చూ. ముక్కతాడు.
పంతుకి కిందివైపున ఆకులచివర్లను కామకు కలిపికట్టిన
తాడు. చూ. ముక్కకట్టు. చూ. చిత్రం 19 క. 7
(కో. 27).

ముక్కాలుకొయ్య ఆసుపోసిన నూలు (=పడుగు)
మూడు క్షేత్రల పొడుగు అదనంగా రావటానికి విగించిన
కొయ్య. చూ. చిత్రం 45 ట. 4 (కో. 37).

ముక్కు పర్యా. చూ. నాడెముక్కు. నాడెచివర
కొనడేలిన భాగం; మరనాడె మొనకు ఇంపపొన్ను
విగిస్తారు. కొన్నిచోట్ల లక్కమొన పెడతారు. చూ.
చిత్రం 181 చ. 4 (కో. 5, 10; తె. 9).

ముక్కుకట్టు ఉ. ముక్కట్టు; పర్యా. గుత్తికట్టు,
విగువుకట్టు, ముక్కుదారంకట్టు, మునిముక్కట్టు,
మూతికట్టు. పంతుకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను
కామకు కలిపిచేసిన కట్టు; చూ. ముక్కుతాడు. చూ.
చిత్రం 19 క. 7 (కో. 7, 8, 38, 37; తె. 11, 13,
14, 20).

ముక్కుతాడు రూ. ముక్కుతాడు, ముగురాడు;
పర్యా. ముక్కుట్టుతాడు, ముక్కుదారం. పంతుకు కింది
వైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపికట్టిన తాడు;
చూ. ముక్కుకట్టు. చూ. చిత్రం 19 క. 7 (తె. 5-7,
9, 21; రా. 28).

ముక్కుదారం పర్యా. చూ. ముక్కుతాడు.
కంతుకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపి
పట్టిన తాడు; చూ. ముక్కుకట్టు. చూ. చిత్రం 19
క. 7 (తె. 2, 12, 30).

ముక్కుదారంకట్టు పర్యా. చూ. ముక్కుకట్టు.
పంతుకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపి
చేసినకట్టు; చూ. చిత్రం 19 క. 7 (తె. 12).

ముక్కుపొడిచాయ ఉ. -సాయ; పర్యా. చూ.
నవ్యం(రంగు)(1). ముక్కుపొడుంరంగు; snuff colour:
స్నాఫ్లైట్ ఆర్. సి., తేజాపు, పటిక, నైట్రేట్ సల్ఫ్
సెస్టాల్ రంగు, బ్రౌన్ ఆర్. 800, కాన్స్టెన్సోడా,
హైడ్రోసల్ఫ్ నేసి ఇండెంట్రీస్ రంగు తయారు చేస్తారు
(కో. 22).

ముక్కెరకొలుకులు చూ. ముక్కెరకొలుకులు
(తె. 12).

ముట్టి కలంకారీ అద్దకానికి కొయ్యఅచ్చుమీద గుడ్డ
గూటం. చూ. చిత్రం 298 వ. 1 (కో. 12).

ముగుదాడు చూ. ముక్కుతాడు (కో. 34).

ముగ్గుపేటు 1. ఒకేరంగు చీరలో మధ్య బుటాలు
పడేట్టు నేసిన డిజైను (కో. 12, 13, 15); 2. చీరలో

వంకరగీరలు. చుక్కలు పడేట్టు నేసిన డిజైను. చూ.
చిత్రం 284 (కో. 14).

ముగ్గోరంచు మూడుగీరలు పడేట్టు నేసిన ఒకరకం
అంచు. చూ. చిత్రం 185.8 (కో. 30).

ముంగటికొయ్య ఉ. ముంగడి-; పర్యా. చూ. తల
కొయ్య. తలపీటకు ఉండే మొదటి వరసకొయ్య(లు);
వెనకపీటకొయ్యలకంటె వీటి సంఖ్య ఎక్కువ. చూ.
చిత్రం 45 క. 5 (తె. 29, 31, 33).

ముంగటిపట్టె పర్యా. చూ. తలపీట. ఆనుపీటల్లో
మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండు చాళ్ళలో ఆనుకొయ్యలు
విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (తె. 31).

ముంగటిపీట ఉ. ముంగడి-; రూ. ముందటిపీట;
పర్యా. చూ. తలపీట. ఆనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి
ఒకటి రెండు చాళ్ళలో ఆనుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ.
చిత్రం 45 క. 1 (తె. 29, 33).

ముంగడిపీట 1. బొందురాట్నం తొక్కుడుపీటకు
ఎడమవైపు విగించిన చిన్నపట్టె (తె. 10); 2. పర్యా.
చూ. అడ్డపట్టె(5). డబ్బారాట్నం తొక్కుడుపీటకు
ఎడమవైపు విగించిన చిన్నపట్టె. చూ. చిత్రం 41 క. 4
(తె. 10).

ముంగారుపట్టి ఉ. ముంగారి-. ఏడాదిలో మొదటి
పంటగా పండించేది; గింజలు ఎక్కువ; అంత మేలిరకం
కాదు (కో. 14; రా. 22).

ముంగి నేతలో వచ్చే చిన్నగడి. చూ. చిత్రాలు
285.1, 281 (తె. 6, 7, 22, 28; రా. 14).

ముంగిఅంచు చేత్తో పొగులు మలిపి నేసిన ఒకరకం
అంచు; చిన్నగళ్ళు పడతాయి. చూ. చిత్రం 285
(తె. 25).

ముంగిచీర ఒకరకం చిన్నగడిచీర; రెండు కొలుకులు
ఒక వన్నె, ఒక కొలికి మరొకవన్నె (కాటువన్నె) పెట్టి
గీరలుగీరలుగా పడుగుపేకలు నేస్తారు. చూ. చిత్రం
281 (తె. 1, 2, 5-7, 10-12, 17, 18, 21-23, 25;
రా. 14, 23).

ముంగినేత 1. రూ. మూగినేత. రెండు మూడు
రంగులు కలిపి నేసిన గడినేత; దీంట్లో భేదాలు: సాదా
ముంగి, కనకసముంగి, కడ్డిముంగి మొ.వి (తె. 23);
2. నిలువుకు పెట్టినన్ని రంగులు పేకకు కూడా పెట్టి
నేసిన ఒకరకం నేత (తె. 32).

ముచ్చెని (< ముచ్చి + అని) మగ్గంగుంటలో పావు
చెక్క తొక్కినప్పుడు నగంవరకే తేచినఅని (రా. 18).

ముచ్చెరకొలుకులు రూ. ముక్కెరకొలుకులు;
పర్యా. చూ. ముత్తం(పేటు). ఒరితోగాని కృత్రిమపు
పట్టుతోగాని వరసగా 2-3 పొగులతో నేసిన డిజైను;

కొన్నిచోట్ల జంటగీరలుగాను కొన్నిచోట్ల చదరంగాను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 236 (తె. 19).

ముండివర నేతపడుగుతో అచ్చుదగ్గర దూర్చిన నన్నబెత్తం (రా. 16).

ముట్టి ఉ. ముట్టి, ముఠి; చూ. ముప్పి (తె. 1, 6, 20-28).

ముట్టికట్టె పర్యా. చూ. కుంచెపడి. పడుగుదువ్వే కుంచె పట్టుకొటానికి బిగించినకొయ్య. చూ. చిత్రం 76 క. 1 (తె. 20).

ముట్టికొమ్మలు పనుపుకొమ్మలు; రంగుల తయారీలో వాడతారు (కో. 1).

ముట్టితాడు చూ. ముప్పితాడు (తె. 20-22, 26-28).

ముట్టి ఉ. ముఠి, ముఠ్ఠి. తివాసీపడుగు చివర పొట్టెలకు వేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 221.2 (కో. 16; తె. 17).

ముట్టిలకర్ర ఉ. ముఠ్ఠిలకర్ర. తివాసీమగ్గం వైచోనె; పడుగు చివర పొట్టెముడులు (=ముట్టిలు)తగిలించి; దీనికి బిగించిన మేకులకు ముకులు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 220.8 (కో. 18).

ముట్టు 1. పిడి; తివాసీ నేసేటప్పుడు ఉన్నిపోగులు కోనేకత్తి పిడి. చూ. చిత్రం 222 చ. 1 (తె. 17); 2. పంజాపిడి; చూ. పంజా. చూ. చిత్రం 222 క. 1 (తె. 17).

ముట్టుపోగు వడికేముందు ఏకుకు అంటించే కదురు పోగు; కదురుకు చివర మిగిల్చింది.

ముడి తివాసీ నేసేటప్పుడు డిక్షైన్సులట్టి పడుగుతో వేసే పేకపోగుల అల్లిక (తె. 10).

ముడిఅంచు మొత్తం ఒకేరంగులో నేసిన మామూలు అంచు (కో. 92).

ముడిచీర పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే ఒకరకం చీర; అంచులేనిది (తె. 18).

ముడితాను అంచులేకుండా నేసిన పొడుగుబట్ట (=తాను). (కో. 9).

ముడినూలు పర్యా. చూ. కోరా(నూలు). చలవ చెయ్యని ముడినూలు; unbleached yarn; ఇది గోధుమ రంగులో ఉంటుంది (రా. 23).

ముండిచీర వితంతువులు కట్టుకొనే ఎర్రచీర (రా. 18).

ముతకదుప్పటి మందపు దారాలతో నేసిన దుప్పటి (రా. 4).

ముతకనూలు రూ. ముడుగునూలు; పర్యా. గులిగి, దప్పం, దొడ్డునూలు, లావునూలు. పోగు మందంగాఉండే

నూలు; 10 నుంచి 60 నెంబ్లదాకా. (కో. 6, 11-18, 21; రా. 4, 10).

ముద్రంచు ముత్యపేటుపెట్టి నేసిన అంచు (రా. 9).

ముద్రపూరి చూ. మోతిపూరు (కో. 23).

ముద్దుకడ్డి అంచుడిక్షైన్సులతో రెండువైపులా ముత్యాలు పెట్టి నేసిన 'చన్నపత్త' = కడ్డి. చూ. చిత్రం 237 (కో. 2).

ముద్దుకమ్మి ముద్రమంత భాగంలో చిన్నదారపు పోగులు పునగావడెట్టు నేసిన కమ్మి; జరిగాని (కృత్రిమపు)పట్టు పోగులుగాని పెట్టి నేస్తారు (కో. 2).

ముద్దుగడిచీర ఒకరకం గళ్ళుచీర (రా. 7).

ముద్దుపలక డిక్షైన్సు నేసేటప్పుడు పేటుదారాలను వైకి ఎక్సై కొయ్యచక్క; 2 1/2 గ. పొడుగు, 2 అం. ౧ వెడల్పు ఉంటుంది (కో. 2).

ముద్దు(పేటు) చూ. ముత్యం(పేటు). (కో. 2, 7; రా. 7, 11).

ముద్దుమందపం ఒకరకం చిన్నగడినేత చీర (రా. 9).

ముద్దునరికమ్మి మూడు గీరలుపెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 34, 36).

ముద్దెంరంగు ఒకరకం ఎరుపురంగు (కో. 2).

ముల్లేలకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి (కో. 33).

ముత్యం(పేటు) ఉ. ముచ్చెం(పేటు). ముచ్చెం (పేటు); రూ. ముచ్చు(పేటు); పర్యా. కేతింకొలుకులు, తణుకు. ముచ్చెరకొలుకులు మొలుకులపేటు, మోతి చూరు. జరిగాని కృత్రిమపుపట్టు (=కేతం)గాని వరసగా 2-6 పోగులతో నేసిన డిక్షైన్సు; కొన్నిచోట్ల జంట గీరలుగా, కొన్నిచోట్ల చదరంగాను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 238 (తె. 1, 6, 22; రా. 24).

ముత్యంపేటుదుప్పటి ఉ. ముచ్చెంపేటు. రెండేసి కొలుకుల చొప్పున ముత్యంపేటు డిక్షైన్సు పెట్టి నేసిన దుప్పటి (తె. 5).

ముత్యాలపందిరి ఉ. ముచ్చెలపందిరి: ముచ్చెల పందిరి. ఒకరకం చిన్నగడిచీర; నూలుతోనూ పట్టు లోనూ రకరకాల డిక్షైన్సుపెట్టి విలువైన చీరలు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఎరుపుగాని వయిలెటుగాని అంచుల మధ్యపడుగు (=తల్లిపడుగు)కు పెట్టి వడేసి కొలుకుల గళ్ళుపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఆకువచ్చ రంగుమీద చిన్నగళ్ళు పడెట్టు నేస్తారు; మరికొన్నిచోట్ల తెలుపు నాలుగు కొలుకులు, ఎరుపు నాలుగు కొలుకులు పెట్టి నిలుపు, పేక నేస్తారు (కో. 7, 33, 34, 37; తె. 4, 11, 13).

ముత్యాలపేటంచు ? జరితోగాని కృత్రిమపుపట్టుతో గాని నేతనేసేటప్పుడు ముత్యమంతమేర పోగులు మలిపి వరసగా నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 238 (తె. 1).

ముత్యాలమ్మచీర ఉ. ముత్తైలమ్మచీర. ఒకవైపున ఎరుపు, మరొకవైపున నలుపురంగు బెత్తెడేసి వెడల్పున అంచుపెట్టి నేసిన చీర; మొక్కుబళ్ళకు పెడతారు (కో. 14; తె. 15).

ముదుగునూలు చూ. ముతకనూలు (కో. 8, 14, 19, 20; రా. 5, 20).

ముదుగుగులాది ఒకరకం గులాబిరంగు; ఎరుపు (కో. 35).

ముదుగునీలం 1. నలుపులో తెలుపువన్నె కలిసిన రంగు; చూ. ఆప్రాన్ (తె. 12); 2. ఒకరకం (ముదురు) నీలం రంగు; Royal-blue (కో. 19, 35).

ముద్ద పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటితిరగటానికి రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 5, 7, 10; తె. 16; రా. 6).

ముద్దకమ్మి 1. రంగునూలుతో నేసిన ఒకరకంకమ్మి (కో. 14); 2. పర్యా. రంగడుకమ్మి(2). లింగడు కమ్మిలో నన్నటి నిలుపుగీరలుపెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 9).

ముద్దకాయ ఉ. ముద్దగాయ్; చూ. ముద్దగొయ్యి (2). (తె. 2; రా. 24).

ముద్దగూటం 1. ఉ. ముద్దిగూటం; పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (రా. 1); 2. పర్యా. చూ. గూటం(2). రాటి తింగటానికి ఆధారంగా దూపిరికి దిగగొట్టిన కొయ్యగూటం చూ. చిత్రం 31 చ. 1 (కో. 6).

ముద్దగొయ్యి ఉ. ముద్దకొయ్యి, ముద్దగొయ్య; 1. పర్యా. కాలిమొద్దు, గిరకమొద్దు(1), పంచెమొద్దు. పంచెకు నూలుచుట్టేటప్పుడు ముక్కుకు ఊనికగా పెట్టే మొద్దు; దీనిపైన అమర్చిన పంగలకర్రమీద పంచె ముక్కు అని ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 24 (తె. 18, 20-24, 28, 29, 33); 2. రూ. ముద్దకాయ; పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 3-5); 3. పట్టువారం తోడటానికి చిలప తగిలించే గూటంకింది దిమ్మ; మట్టి ముద్దగాని కొయ్యదిమ్మగాని వాడతారు; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడుంటాయి. చూ. చిత్రం 294 క. 1 (తె. 23); 4. పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటికట్టుబడిలోనే

ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 2).

ముద్దగొయ్యికోల ముద్దగొయ్యికు బిగించిన చువ్వ; ఇటువంటివి మూడుచువ్వలకు కలిపి చిలప తొడుగు తారు. చూ. చిత్రం 293 చ. 2 (తె. 23).

ముద్దగోలు ఉ. ముద్దుగోలు. పంచెకు నూలుచుట్టటానికి ఊనికగా పెట్టే మట్టిముద్ద. చూ. చిత్రం 25 (రా. 24).

ముద్దంచు 1. బెత్తెడు వెడల్పుకు పైగా రంగులో నేసిన మామూలంచు (కో. 7); 2. వేలెను వెడల్పు కడ్డీలు పడేట్టు నేసిన అంచు; కడ్డీలంచు (తె. 4).

ముద్దుగూటం చూ. మొద్దుగూటం(4). (రా. 12).

మునగబెండునార మునగచెట్టు బెరడునుంచి తీసిన నార; కుంచెకట్టుబడిలో వెన్నుభాగంలోనూ పురి పై భాగంలోనూ దీంతో గట్టిగా కట్టువేస్తారు (రా. 18).

మునిగట్టుచివర ఉ.-నివర. మగ్గం దండె దగ్గర నేత పడుగులో దూర్చిన చువ్వ (రా. 15).

మునిగూటం పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్యి; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటిగూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 24).

మునిముక్కట్టు పర్యా. చూ. ముక్కుకట్టు. పంచెకు కిందివైపున ఆకులచివర్లను కామకుకలిపి వేసిన కట్టు; చూ. ముక్కుతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 7 (తె. 31).

మునిముక్కు ఉ. మును-; పర్యా. చూ. పంచె ముక్కు. పంచెకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను కలిపి కట్టిన కొన. చూ. చిత్రం 19 క. 6 (తె. 15-17, 21, 24, 26, 27-32).

మునుము పర్యా. చూ. మల (7). నేత పాగులో దండెదగ్గరించి చివరిదాకా చాపిన పడుగు; నట్టరు మగ్గంనేసేవారి వాడుక. చూ. చిత్రం 127 (తె. 32).

మునుముచివ్వ ఉ.-నివ. నేతపడుగులో దండెకు అవతలదూర్చిన కర్ర (కో. 25).

మును(ము)లాక ఉ. మునుంలాక; రూ. మునుము లేక. నేతపడుగులో దండెదగ్గర (? అవతల) దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 127.5 (కో. 14; తె. 15-17, 25-27, 31, 32).

మునుములేక చూ. మును(ము) లాక (తె. 21).

మునెంచు (< ముని + అంచు) పర్యా. చూ. చిగురు. అంచులో చిట్టచివరి భాగం; కొన్నిచోట్ల చివర కొంత విడిచి అంచు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చివరిభాగం

లోనే నేస్తారు; మామూలుగా ఈ నేతకు జమిలిపోగులు వాడతారు. చూ. చిత్రం 155.1 (కో. 6; తె. 13).

ముంత పర్యా. చూ. దిండు (1). రాత్తుం రెండు చెక్రాలనూ (ఆకులు) వేరుచేసే కొయ్య; ఇరును దీని మధ్య ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 15. 8 (తె. 16).

ముందటిపీట చూ. ముంగటిపీట (తె. 28).

ముందరిచిరతతాడు కుచ్చుతాడుకూ మగ్గం నిలుపు పట్టెకూ కట్టిన పక్కదారం; ఇటువంటివి రెండు నిలుపు పట్టెలకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.24 (రా. 21).

ముందుకొయ్య పర్యా. చూ. తలకొయ్య. తల పీటకు ఉండే (మొదటివరక) కొయ్య(లు); వెనకటి కొయ్యలకంటే వీటిసంఖ్య ఎక్కువ. చూ. చిత్రం 45 క. 5 (కో. 30).

ముందుచివ్వ ఉ.-సవ. మగ్గం దండెదగ్గర నేతపను గులో దూర్చిన చువ్వ (కో. 34).

ముందుబల్ల పర్యా. చూ. తలపీట. ఆనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటి రెండు చాళ్ళలో ఆనుకొయ్యలు విగస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 30).

ముప్పట్టికమ్మి మూడు పట్టెలుగా నేసిన కమ్మి (కో. 34, 38).

ముప్పరి మూడుపోగులు కలిపి పురిపెట్టిన నూలు (తె. 28; రా. 8).

ముప్పరిఅతుకు (క్రి.) అచ్చతికేటప్పడు రెండు పోగులు కొలికినేన మరొక పోగు కొలికిలోకి దూర్చి అచ్చతకటం (రా. 14).

ముప్పరిదారం మూడుపోగులు పురిపెట్టిన దారం (తె. 27).

ముప్పేటకమ్మి మూడుపట్టెలు వరకగా నేసిన కమ్మి (కో. 16, 20, 21, 23).

ముప్పొం చూ. ముప్పొగు (కో. 23-24).

ముప్పొగు రూ. ముప్పొం. మూటపోగు. మూడు పోగులదారం (కో. 2, 3, 7-9, 12, 21; రా. 6, 9, 11, 12, 15, 16, 24).

ముపాదల నిర్వహించిన కూలికంటే. నేతపనివాడికి చెట్టి (=master-weaver) అదనంగా (బహుమతిగా) ఇచ్చిన రొక్కం (కో. 7).

ముప్పాగమంచు చీర వెడల్పులో మూడోవంతు మేరకు నేసిన అంచు (రా. 14).

ముయ్యెర నీలికూనం (=ఎర) విడిచిన తరవాత పదిరోజులకు దనలిపురుగు విడిచే కూనం; మూడోసారి విడిచింది (తె. 7).

మురాటి ఉదజహరికామ్మం; Hydrochloric acid; అద్దకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి, ముడిరంగులో

కలిపే ఒక రసాయనం. చూ. మరాటి. (కో. 7-9; తె. 13).

మరి పర్యా. చూ. సుగటికోల. పత్తిరాత్తుం నిలుపుమధ్య చాళ్ళకన్న మంచిగా ఉండేకట్టె; ఇటు వంటివి రెండు ఒకదానినొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటిమధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒక పైపు గొంతు. మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1.1 (రా. 15).

ములకలిపున్నమి చూ. మొలకలిపున్నమి (రా. 8).

ములికి ఉ. ముల్కి. 1. పర్యా. చూ. పన్ను (2). దోనెవాడిలో జడ్డెవచ్చు పనిచటానికి అమర్చిన కొయ్య పుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇనపపుల్ల; కొండ. చూ. చిత్రం 121 క. 4. (తె. 22); 2. చూ. ముల్లు (4). (రా. 4, 11); 3. (-పెట్టు). పట్టుచుకు, తెల్లంచుకు మధ్య నేసిన

గొంతు చిన్నబొగడి (తె. 12); 4. వారపడికే కదురు కిందికొరకు నేసిన ముల్లు; ఇనపమేకు; కుండపెంకు (=దాకి)లో పెట్టి తిప్పేటప్పుడు కొన అంగకుండా ఉండటానికి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 202.3 (తె. 25); 5. చూ. మొలికి (1). (తె. 27, 28); 6. పర్యా. చూ. చేకుముల్లు (2). చేకుచివరి ఇనపమొన; దీన్ని గొంగడి అడ్డకొనలో గుచ్చుతారు; చూ. చేకు (తె. 25, 28).

ములుగట్టుగుడి పర్యా. చూ. చేకువలుపు (1). చేకుకర్రకు-కొన్నిచోట్ల చేకుబద్దకు-చివర కట్టిన దారం; ఇటువంటివి మూడు నాలుగుంటాయి; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (కో. 30, 31).

ములుగట్టుబొందు పర్యా. చూ. చేకుబొందు. చేకుకర్రల విగంపుకు దారాలకువేసే లోహపునుట్టు; ఇనపదిగాని ఇత్తడిదిగాని. చూ. చిత్రం 125 క. 1 (కో. 34).

ములుగుట్టుకర్ర ఉ. ములుకుట్టుకర్ర; పర్యా. చూ. చేకుకర్ర. దోనెముందర, నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా కిందివైపు విరుపెట్టేకర్ర; దీనికి దారాలు (చేకువలుపులు), ఇత్తడిముళ్ళు (కొన్ని చోట్ల ఇనపవి) ఉంటాయి; మామూలుగా చేతిమగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (కో. 30, 34; తె. 24).

ములుగుట్టుతాడు పర్యా. చూ. బొడ్డుతాడు. నేతబట్టమీద చేకుకర్రలను అడ్డంగా విరుపెట్టే పొడుగు దారం; దీనికొసలు చేకుబొందులు - కొన్నిచోట్ల కర్రలు-రెంటికి కడతారు; ఇదిలాగితే కర్రలు విగుస్తాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 5 (కో. 31).

ములుగుట్టుపూజ పర్యా. చూ. విగుతాడు (3).

చేడుకర్రలమధ్య రెంటినీ బిగించే పై తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 4 (కో. 34).

ములుగుట్టుబద్ద ఉ. ములుగుటుబద్ద; పర్యాయ. చూ. చేడుబద్ద (1). దోనె ముందర నేసినగుడ్డ ముడుచుకు పోకుండా అడ్డంగా పైవైపు బిరుపెట్టే కొయ్యబద్ద (లు); ఇటువంటివి రెండుబద్దలకు ముళ్ళు బిగించి ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల దారాలుకట్టి వాటిలో ముళ్ళుదూర్చి మెలిపెడతారు; మామూలుగా మర మగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 ప (కో. 22, 27).

ములుగుట్టుబర్ర పర్యాయ. చూ. చేడుకర్ర. దోనె ముందర నేసినగుడ్డ ముడుచుకుపోకుండా అడ్డంగా కిందివైపు బిరుపెట్టే కర్ర(లు); దీనికి దారాలు (చేడు పలుపులు), ఇత్తడిముళ్ళు (కొన్నిచోట్ల ఇనపవి) ఉంటాయి; మామూలుగా చేతిమగ్గాలకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 124 క (కో. 31).

ములుగొట్టం పర్యాయ. చెడుడుములుగొట్టం. చేడు ముళ్ళు వేసుకొనే వెదురుగొట్టం (కో. 36, 37).

ముల్కేపానవాన్ ఘానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒక రకం దీక్షను (కో. 18).

ముల్గిగొర్రె చెవులుచేనిగొర్రె (తె. 25).

ముల్లు ఉ. ముల్ల. 1. పర్యాయ. చూ. చేపదపద. పత్తినించి గింజలు వేరుచేసే పనిముట్టు; కొన్నిచోట్ల దీంతో పత్తితోమి శుభ్రంచేస్తారు. చూ. చిత్రం 6.1 (కో. 34); 2. పర్యాయ. చూ. బెంతికదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చే పుల్ల; మామూలుగా ఇనపది; కంటాణిలాంటిది; దీనికి పదునుగా ఉన్నవైపు పోగు దూర్చటానికి చిన్నకొక్కెం ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (రా. 6); 3. (బహు. ముండ్లు, ముళ్ళు) పర్యాయ. చూ. చేడుముల్లు(1). నేతనేసేటప్పుడు గుడ్డను బిరుపెట్టటానికి అంచుచివర గుచ్చే నన్నటి లోహపుముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; ఇత్తడి, ఇనుము, రాగి మొ. వాటితో నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల బలునుముల్లు; దీన్ని చేడుపలుపులకు ముడిపెడతారు; కొన్నిచోట్ల చేడుబద్దకు చివర బిగించింది; ఇటువంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (కో. 8, 9, 20, 22, 27, 30, 31; తె. 5, 8, 10, 11, 13-17, 21; రా. 13-15, 18, 23, 24); 4. రూ. ములికి (2); పర్యాయ. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో వేకదారం కండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 1-7, 10, 13-37; తె. 4, 5, 7-14, 18, 19, 25, 29; రా. 2, 5-7, 10, 12-14, 16-20, 24); 5. పర్యాయ. చూ.

మొలికి (1). ఉన్నికదురు ఊచకు. కింద బిగించిన మేకు; మామూలుగా ఆడవాళ్ళు వడికేకదుర్లకు, పెద్దకదరుకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 311 చ. 4 (తె. 28); 6. పర్యాయ. చూ. చేడుముల్లు(2). చేడు చివరి ఇనప మొన; దీన్ని గొంగడి అడ్డకొనలో గుచ్చుతారు (తె. 11, 22).

ముల్లుకుట్టుతాడు పర్యాయ. చూ. చేడుపలుపు (1), చేడుకర్రకు - కొన్నిచోట్ల చేడుబద్దకు - చివర కట్టిన దారం; నేత అడ్డంలో ముల్లుగుచ్చి దీనికి మెలిపెడతారు. చూ. చిత్రం 125 క. 3 (కో. 22).

ముల్లుగొట్టునీవర పర్యాయ. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అనుచే పడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడిలో పండ్లగుడులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇనపవచ్చుగాని వెదురుబద్ద గాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 19 బి).

ముల్లుడప్పి నేతఅయిన తరవాత చేడుముళ్ళు వేసుకొనే దట్టి (తె. 20).

ముల్లె పదివేల దసలికాయల తెక్క. (తె. 17).

ముష్టి రూ. ముట్టి; పర్యాయ. చూ. కుచ్చు. మర మగ్గంలో ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను నెట్టటానికి చేత్తో తాళ్ళను గుంజే పిడి; మామూలుగా గుడ్డపేలిక-కొన్నిచోట్ల, బద్దెపేలిక-లు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల దారపుడిలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 9, 18, 23, 25).

ముష్టితాడు రూ. ముట్టితాడు; పర్యాయ. చూ. కుచ్చుతాడు. మరమగ్గంలో నాడెను నడపటానికి ఆధారంగా కుచ్చుకట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 118.22 (తె. 9, 19, 23, 25).

ముసుగురమ్మి ఉ. ముసుగ్గమ్మి. చీర కట్టుకొన్నప్పుడు తలమీద కప్పుకొనే చెరగు; చీరచివరి మూరెసు భాగం; మామూలుగా ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు; చూ. పైటచెరగు (తె. 18).

ముసుగుచీర ఆడవాళ్ళు తలమీద కప్పుకొనే పెద్ద కొంగుచీర; పెద్దచీర; విలువైనది (రా. 14, 15).

ముసుగుచెక్క పర్యాయ. చూ. బొమ్మ (9). మర మగ్గం సొరుగుకు చివర నాడెబయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 16 (కో. 7).

ముసుగ్గుడ్డ(లు) అంబాడి ఆడవాళ్ళు తలమీద కప్పుకొనేబట్టి; అంచులకు వేరేపోగులు మలిపి (=కుప్పడం వట్టి) రకరకాల దీక్షెన్లతో నేస్తారు (తె. 16).

ముళ్ళగోరంకి లాకి (=మురుగు ఎరుపు) రంగులో తెల్లచాయ (కో. 8).

ముళ్ళగోరింట ఉ. ముల్లగోరింట. 1. చూ. మళ్ళగోరింత. ముదురు పసుపురంగు; ముళ్ళగోరింట పువ్వురంగు (కో. 11, 13); 2. బంగారం మాదిరి పసుపు వన్నె (కో. 15).

ముళ్ళగోరింత చూ. ముళ్ళగోరింట (1). (కో. 12).

మూకగీత(లు) ఒక నమూనాకోసం గీసిన గీత(లు); outlines; sketch (కో. 12).

మూకంతు 1. చిన్నపట్టె మాదిరిగా నేసిన మామూలం (రా. 14, 15, 23, 24); 2. చూ. బోడెంచు (రా. 18).

మూకిజాడి కిండ్లపురంగులో ఉన్న ముదురుగొర్రె ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 6).

మూగ ఉ. ముగ; పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చతికేటప్పడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (తె. 11, 13).

మూగఎంటి పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చతికేటప్పడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (కో. 13).

మూగపడుగు పర్యా. మడత(1). అచ్చతికేటప్పడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (తె. 20).

మూగసరి (-అతుకు) పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చతికేటప్పడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (కో. 14; తె. 21).

మూగాసు మూగపడుగు పోనే ఆసు; చూ. మూగపడుగు (తె. 11).

మూగితువ్వాలు ఉ. మూగితువాలు. ఒకరకం తువ్వాలు; మూగి(చిన్నగడి)నేతది (తె. 24).

మూగినేత చూ. ముంగినేత(1). (తె. 24, 29).

మూగు ఒకేపొర అచ్చతికైన పట్టుపడుగు; ఒక పంచెల చాపుకుగాని చీరకుగాని సరిపోయేది (తె. 12).

మూటు పర్యా. చూ. పేటుమూట. పడగులో అతికిన పేటుపోగులు బిరుగా ఉండటానికి మగ్గనికి పైన దండెంమీదించి వేలాడదీసి చివరకట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనకమూట; కొన్నిచోట్ల రాళ్ళు; మగ్గంమీద ఎత్తుగా గిలకలు అమర్చి పేటుదారాలు వాటికి తగిలించి చివర బరువులు కడతారు. చూ. చిత్రం 193.1 (కో. 7; రా. 2).

మూటుపోగు చూ. ముప్పోగు (రా. 1).

మూటుం పర్యా. లోఅంచు. అంచులో మొదటి భాగం; పడుగు వైపుది. చూ. చిత్రం 148.1 (తె. 14).

మూడుకటారి మూడంచులున్న లాహిరి; చూ. లాహిరి చూ. చిత్రం 238 (తె. 24).

మూడునాడెలనేత పర్యా. చూ. కుప్పడునేత. అంచుల్లో వేరేరంగు పేకదారాలు కెట్టి డిజైన్లు-పువ్వులు, మొగ్గలు, ఆకులు మొదలవి వడేట్లు నేసే నేత; అంచుకు పేరుగా రెండు నాడెలు, మధ్యభాగానికి మరొక నాడె కెట్టి పేరుమగ్గంమీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల కిరిపోగులు కలుపుతారు; ఈ నేతకు ఎడమవైపున మరొక మనిషి కూర్చోని అంచపోగులు మలచాలి (తె. 22).

మూడునాడెలపర్తిగు ఉ. మూన్నాళ్ళ పర్తిగు. 10 మూడు నాడెలతో నేసిన ఒకరకం చొక్కాగుడ్డ (కో. 6).

మూడులాకలకమ్మి ఉ. మూళ్ళాకలకమ్మి. ఒక రకం చీరకమ్మి; చీరపడుగును మూడుమాయలుగా విడదీసి రంగుపోగులతో నేసింది (తె. 15).

మూత 1. పర్యా. చూ. చిత్తు(1). రాటి వైబర్ల అను బిగించి వాటమధ్య బోర్లించి కట్టిన చిత్తు; మామూలుగా కొబ్బరిచిప్ప వాడతారు; కొన్నిచోట్ల కర్రచిప్పగాని రెండుమాతగాని వాడతారు; ఇది రాటినూలు మీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (రా. 18); 2. పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 8); 3. పర్యా. చూ. కచ్చు చెక్క. మగ్గం సొరుగుమీద బిగించిన చెక్క. చూ. చిత్రం 118.17 (తె. 12, 15, 17).

మూతచెక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మరమగ్గం సొరుగుకు చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 6-8).

మూతమగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; తొట్టికి చివర మూతచెక్క బిగించింది; చూ. బొమ్మ (కో. 10).

మూతికట్టు పర్యా. చూ. ముక్కుకట్టు. పంచెకు కిందివైపున ఆకుల చివర్లను కామకు కలిపి వేసిన కట్టు; చూ. ముక్కుతాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 7 (కో. 80, 81).

మూపురం ఉ. మూపరం; రూ. మోపురం(2); పర్యా. చూ. ఊపురం. చేతిమగ్గం పలకకు మధ్యలో ఎత్తుగా ఉన్న భాగం; నేతనేసేటప్పడు పడుగులో పేకపోగువేసి దీంతో అడముతారు; చూ. పలకకొట్టు. చూ. చిత్రం 109 చ. 5 (కో. 13, 20, 21).

మూరకొయ్య(లు) పర్యా. చూ. కొలతకొయ్య. ఆసు పొడుగుపీటకు బిగించిన కొయ్య(లు); ఇవి మూడుంటాయి; పడుగు ఎక్కువ కావటానికి వీటికి చుట్టి ఆసు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 ట. 2-5 (కో. 29).

మూరగుంజ పర్యా. మూరగుంటం. ఉన్ని పడుగు

కోడేటప్పుడు మూర కొలుచుకోటానికి బిగించిన అను గూటం: కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 312.4 (తె. 26).

మూరగూటం పర్యా. మూరగుంజ. ఉన్నిపడుగు కోడేటప్పుడు మూర కొలుచుకోటానికి బిగించిన అను గూటం; ఇటువంటివి కొన్నిచోట్ల రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 312.4 (తె. 6, 7, 9, 27, 28).

మూరంటు (<మూర+అంటు; -వేయు) పర్యా. చూ. అచ్చన. అచ్చతికిన పడుగుమీద కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్తు; మామూలుగా మసిగుర్తువేస్తారు; కొన్ని చోట్ల చిక్కుడు, మీర మె. వాటి ఆకువనర్లతో గజా నికి ఒకటి చొప్పునగాని మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని గుర్తులు వేస్తారు (కో. 91).

మూరపుల్ల పర్యా. చూ. అచ్చనలాక. అచ్చతికిన పడుగుమీద గుర్తులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజం-కొన్నిచోట్ల మూరెడు-పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగర్రతో కొలుస్తారు. (కో. 9).

మూర్రపుగుడ్డ(లు) (<ముహూర్రపు-) పెళ్ళి లగ్నానికి పెళ్ళికూతురు, పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనే బట్ట(లు) (కో. 9).

మూర్రంకోక (<ముహూర్రపు-) పెళ్ళి ముహూ ర్రానికి పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే తెల్లచీర (కో. 1).

మూర్రంపంచె పెళ్ళి ముహూర్రానికి పెళ్ళికొడుకు కట్టుకొనే పంచె; తలంక్రాలపంచె (కో. 1).

మూర్తి పర్యా. చూ. ఉరువు. నేసిన ఒక బట్ట; single unit (కో. 28).

మూలత్తెరు కొంగు నేసిన తరహాత కొనకు నేసిన చిన్న బొగడి; ఇటువంటివి రెండు కొనలకు నేస్తారు (తె. 12).

మూలకొయ్య పర్యా. చూ. మూలగూటం. మిడి గూటానికి వేసిన నేతమోకు పడుక్కు అడ్డురాకుండా తగిలించటానికి నేతబయలులో ఒక మూలకు పాతిన గూటం; చూ. తట్టు(డు)కొయ్య (కో. 29, 32-36).

మూలగడి ఒకరకం గడినేత (కో. 15).

మూలగూటం పర్యా. చూ. మూలకొయ్య. మిడి గూటానికి వేసిన నేతమోకు పడుక్కు అడ్డురాకుండా తగిలించటానికి నేతబయలులో ఒక మూలకు పాతిన గూటం; చూ. తట్టు(డు)కొయ్య (రా. 7).

మూలనేత ఉ. మూల్నేత. అయిమూల డిత్తై ను వచ్చేట్టు నేసిన నేత; ఒక పోగుకింద, రెండు పోగులు వై న వస్తాయి; బట్ట రెండువైపులా రెండు రకాలుగా ఉంటుంది (కో. 7, 9, 11-13).

మూలబద్ద పర్యా. అడ్డవట్టె(10), అడ్డబద్ద(4), కాను, క్రాసుబద్ద, జాయింటుబద్ద. మరానుకట్టుబడిలో అడ్డవట్టెలను, ఆకులను బిగించిన కట్టె(లు); పటవాలుగా బిగిస్తారు (కో. 24).

మూలబుటా ఉ. -బుట్ట. దుప్పట్లకు మూలల్లో అడ్డై రంగు డిత్తై ను; కొయ్య అచ్చతో అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 288 ద. 5 (రా. 24).

మూలమట్టం మరానుకట్టుబడిలో కీలును ఒగ్గుల పట్టెను కలిపిన ముక్కొడపు రేకు; కీలు ఆడినప్పుడు ఇది ఒగ్గులపట్టెను ఆడిస్తుంది. చూ. చిత్రం 50.13 (కో. 17, 20; తె. 13).

మెజంటా ఉ. మె.జెంట్, మె.జెంట. 1. రూ. మెజంతా(1). ఒకరకం నీలం(=చెంద్రకాంత పుష్పం) రంగు; నలుపు, ఊదా కలిసింది. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 12, 19; తె. 5, 11, 17); 2. బచ్చలిపండు రంగు; పల్లజిమ్మడిపండు రంగు (తె. 12); 3. వెంపలి పువ్వురంగు; బచ్చలిపండు వన్నెకంటే బేలగా ఉండే రంగు (తె. 13); 4. ఎరుపు, ఊదా కలిసిన రంగు; గురుమాని (తె. 19).

మెజంతా 1. చూ. మెజంటా(1); 2. నలుపు, నీలం కలిసిన (ఇండంత్రీన్) రంగు (తె. 24, 25); 3. నలుపు, ఊదా కలిసిన రంగు (తె. 10, 18, 20, 22, 23, 31).

మెట్ట ఉ. ?మెట(లు); పర్యా. చిల్ల(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చట్టం నిలుపు పట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (రా. 10).

మెట్టపత్తి మెట్టచేతో పండించే పత్తి; మరనూలుకూ వడుకునూలుకూ కూడా వాడతారు (కో. 13).

మెట్టు 1. పర్యా. చూ. చేడుబొందు. చేడుకర్రల బిగింపుకు దారాలకువేసే లోహపుచుట్టు; ఇనపదిగాని ఇత్తడిదిగాని చూ. చిత్రం 125 క. 1 (కో. 10); 2. పర్యా. చూ. జంత్రిందిండు. గొంగడినేనే మగ్గం జంత్రిానికి కింద బిగించిన కొయ్యచెక్క. చూ. చిత్రం 316.1 (తె. 26).

మెట్టై పర్యా. ఉంగరం(10). అచ్చగురులు తగిలించిన(ఇనప)చుట్టు; దీన్ని మగ్గం వై దండెకు వేలాడ దిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చూ. కొండి (రా. 21).

మెట్టుడిత్తైనంచు మూలమట్టం(=తాపీపనివాళ్ళ కొలత పనిముట్టు; "L" ఆకారంలో ఉండేది; మెట్టా) మాదిరి డిత్తై ను నేసిన అంచు; మామూలుగా దుప్పట్లకు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 299 (తె. 5).

మెంపె పోనెగాడిలో లాక బొంచటానికి పెట్టిన నీల (రా. 19వ).

మెండు (-పెట్టు) మెలిక; మిడిగూటానికి వేసిన నేతమోపు ఇవతలికిలాగి వేలిగూటానికి మెలివేస్తారు; చూ. చేతిగూటం (రా. 16).

మెతకగొట్టు (15.) ఉ. మెతగొట్టు; పర్యా. పడుగు తడుపు(1). గుడ్డబిడచతో పడుగుకు గంజి వట్టించటం; పోగు బిరుక్కూటానికి గంజి వట్టిస్తారు; కొన్నిచోట్ల అంబలి పెడతారు (రా. 12).

మెతకనూలు ఉ. మెక్క-; రూ. మెతువునూలు. పురితక్కువ నూలు; పందలపాక (చూ. గో. జిల్లా) నూలును అనేవారు (తె. 13; రా. 20).

మెతువునూలు రూ. మెతకనూలు; పర్యా. చచ్చు నూలు, చీకునూలు, సాచినూలు. మెత్తటినూలు; ఇవి వేకకు వాడతారు (రా. 7, 8, 11).

మెత్త 1. కమాను (=రాతిపకే కొయ్యపనిముట్టు; దండెను పట్టుకోటానికి అనువుగా చుట్టిన కట్టెనిండు. చూ. చిత్రం 9.7 (కో. 6); 2. రంగుకొట్టిలో వరుపు మీద వేసిన ముతకగుడ్డ; దీనిమీద రంగుపోసి అచ్చు అద్దుతారు. చూ. చిత్రం 283 క. 8 (కో. 12, 26); 3. కలంకాకి అద్దకంలో రంగులదే బట్ట వరపటానికి ఒత్తుగా గుడ్డలు పెట్టిన బిల్ల. చూ. చిత్రం 283 ప. 4 (కో. 12).

మెత్తపట్టు మృదువుగా ఉండే పట్టు; పురివేయని కృత్రిమపువట్టు (కో. 12).

మెదుగు (క్రి.) మెత్తబడటం (కో. 9).

మెదువగు (క్రి.) వండేటప్పుడు అన్నంమెత్తబడటం (తె. 11, 14, 17).

మెరుగుకాయితం ఉ. మెరుక్కాయితం. నాడె రెబ్బతిని వేడులేచినప్పుడు నున్నబరచటానికి రుద్దే గరుకుకాయితం; దీన్నే కొన్నిచోట్ల 'ఉప్పుకాయితం' అనీ 'ఇనకకాయితం' అనీ అంటారు (కో. 12).

మెరోసు వార్షిషురంగు (రా. 12.)

మెర్క్యురీ పాదరసంరంగు (కో. 24).

మెలికోల డిశైన్లు నేనేటప్పుడు నూలు కొలుచు కొనే కర్ర; చూ. మెలికోల (తె. 24, 29).

మెలికంచు రెండురకాల రంగుపోగులు ఒక్కొక్క కొలిచొప్పున పురిపెట్టి వేసిన అంచు; ఒకేదారంలో రెండురంగులు కనిపిస్తాయి; ఈ అంచుకు చిగురువదిలి వేస్తారు (కో. 7, 8).

మెలికె ఉ. మలికి; పర్యా. చూ. కొలికి(8). అచ్చు కట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేనేటప్పుడు పడుగుపోగులను వైకి లేపటానికి,

కింది దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి పెంపుపోగులు దూకిస్తారు. చూ. చిత్రం 100.9 (రా. 8, 4, 6).

మెలికోల పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేతపడుగులో చివరపాయలు బొంచిన కర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబిళ్ల వోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127. 10 (తె. 24).

మెలిగర్లు పర్యా. చూ. మెలుగు(లు). గొంగడినేసే మగ్గం జంత్రాన్ని అచ్చుగోలను కలిపే నరం; జంత్రం నాగవాసానికి మెలిపెట్టి కట్టింది. చూ. చిత్రం 315. 10 (తె. 9).

మెలిగుడి పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరపాయకు కట్టినదారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127. 8 (తె. 24).

మెలిబొంగు పట్టుమగ్గనికి తగిలించిన పడుగు చివరి పాయలు కట్టిన వెదురుకర్ర; చూ. మలగర్ర (తె. 7).

మెలుగు(డు) 1. అచ్చుగోలకు ఉన్నిదారంతో వేసిన లంకె; "అచ్చుదారాన్ని అచ్చుగోలకువేసి మెలుగు లేస్తాం" (తె. 9); 2. పర్యా. బిడి. మెలి; వడి (కో. 9 బి; తె. 15).

మెలుగుడుపుల్ల పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల (2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెను మేరువుపలక బిగించి తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118. 7 (కో. 9 బి).

మెలుగుతాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు (2). మర మగ్గం నిలుపువట్టెను మేరువుపలకను వైకిగాని కిండికి గాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118. 6 (తె. 15).

మెలుగునరం పర్యా. చూ. మెలుగు(లు). గొంగడి నేసే మగ్గం జంత్రాన్ని, అచ్చుగోలను కలిపే నరం; జంత్రం నాగవాసానికి మెలిపెట్టి కట్టింది. చూ. చిత్రం 315. 10 (తె. 11).

మెలుగు(లు) ఉ. మెలగులు; పర్యా. జంత్రంవారు (లు), మెలిగర్లు, మెలుగునరం. గొంగడినేసే మగ్గం జంత్రాన్ని, అచ్చుగోలను కలిపే నరం; జంత్రం నాగ వాసానికి మెలిపెట్టి కట్టింది. చూ. చిత్రం 315. 10 (తె. 25-28).

మెహబూబ్ ఖానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిశైన్లు (తె. 17).

మేకు 1. పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య (8). ఆసు పీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టి వచ్చేట్టు ఆసుకు మూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6 (కో. 2; తె. 14); 2. పర్యా. చూ. చిరతలి.

అనుపీటల బిగింపుకు వేసే కొయ్యపేడు; నేతపొడుగును బట్టి అనుపీటలను దగ్గరకుగాని దూరానికిగాని జరుపు కొని పేడు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (రా. 10); 3. పర్యా. సీల (3). మరాసుమీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులురావటానికి అడ్డకట్టెకు బిగించిన ఇనపపుల్ల; మరాసుతిరిగేటప్పుడు ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగి పోగులు అనివడేట్టు దీనికి చుట్టుకొంటాయి; ఇటువంటివి 60-100 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50 (కో. 11-13, 15, 16, 18-20, 24, 36); 4. పర్యా. చూ. సరిగుంజ (1). అరుబయట చాపిన పడుగు రెండో వైపు కట్టటానికి పాతిన కొయ్య; హరిజనులవాడుక. చూ. చిత్రాలు 63 ట. 1, 63 ర. 1, 65 (కో. 6, 9); 5. పర్యా. చూ. చిల్లి(1). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చ్చటం నిలుపువట్టెకు బిగించిన కొయ్యపుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 14; రా. 1, 3); 6. పర్యా. చూ. వారుపుల్ల. మరమగ్గం ఉడతకువైన ఉడతతోలు (=వారు) కొనలు బిగించిన ఇనపపుల్ల. చూ. ఉడత. చూ. చిత్రం 119. 3 (కో. 12; రా. 5); 7. పర్యా. చూ. పాపుచెక్కలగూటం. మగ్గంగుంటలో పాపుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటలు పాపుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 8, 10, 11, 15); 8. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనె గాడిలో బద్దెయవ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇనపపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (రా. 1, 2, 4, 7, 8, 10); 9. పర్యా. చూ. దిమ్మ (5). డాబీదిండుకు చేసిన బొడిపె(లు); దిండు తిరిగినప్పుడు ఇవి కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 క. 2 (కో. 7); 10. పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదారంకడె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకవైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 8, 12, 19; రా. 3).

మేకుగొట్టుకొయ్య ఉ. మేగొట్టుకొయ్య; పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడకోలకుకట్టి దీనికి ఏనుగు మెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు; హరిజనులవాడుక. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 13).

మేకు(ల)కమ్మి పర్యా. చూ. అనిపట్టె, ఆనుపెండె,

కమ్మి (5). కొలుకులకోల, కొలుకులపట్టె, పొడవు బల్లి, మేకులపట్టె, మేకులబద్ద, నీలపట్టె. మరాసుమీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులు రావటానికి మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు పడుగులో అనులుపడతాయి; ఇటువంటివి 8-20 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50. 8 (కో. 17, 18, 21, 24).

మేకులపట్టె పర్యా. చూ. మేకులకమ్మి. మరాసు మీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులురావటానికి మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు పడుగులో అనులుపడతాయి; ఇటువంటివి 8-20 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 7, 10).

మేకులబద్ద పర్యా. చూ. మేకులకమ్మి. మరాసు మీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులురావటానికి మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు పడుగులో అనులు పడతాయి; ఇటువంటివి 8-20 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 12, 28).

మేకుసీల పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్ల; కోన్నిచోట్ల నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు అని మూసిన తరవాత వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (రా. 18).

మేజు పట్టుపురుగులను పెంచే తట్టలు అమర్చిన మంచె; అరలుఅరలుగా ఉంటుంది; దీన్ని దడెలు అనీ అంటారు. చూ. చిత్రం 289 ట (రా. 1).

మేజుగుడ్డ మేజుబల్లలమీద వరుచుకొనే బట్ట; table cloth (కో. 12).

మేజ్జేఅంచు చిట్టచివర తెలుపువదిలి, మూడురకాల రంగుల్లో మూడేసి కొలుకుల బిళ్ళలు పడేట్టు నేసిన అంచు; ఇటువంటివి వదిలిబిళ్ళలు నేస్తారు (కో. 5).

మేడిబద్ద పర్యా. చూ. ఉండెలు(బద్ద). తాడుకట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (కో. 5).

మేడిమెలక ఉ. మేడిమెల్కు. 1. రూ. మేడిమెలక, మేడిమెలిక; పర్యా. ఏనుగుమెలత. ఒకరకం మెలిక; అచ్చుకర్రమీది కొండితాడుకు వడితో మెలిక వేస్తారు. (రా. 18); 2. ఒకరకం మెలిక; ఏనుగుమెలిక; నేతను బిరుపెట్టటానికి నేతమోకుతో చేతిగూటానికి ముడి వేస్తారు. చూ. చిత్రం 122 క. 2 (తె. 4, 5, 13, 17).

మేడిమెలకవేయు (క్రి.) పడుగులో చివరిపాయలు మలగర్రలకు ముడివెయ్యటం; చూ. మేడిమెలక (తె. 5).

మేడిమెలిక (-మెట్టు) చూ. మేడిమెలిక (1); ఊడైకు కట్టిన తామతో కిందిగూటానికి మెలిక వేస్తారు. చూ. చిత్రం 72 (తె. 12).

మేడిమెలిక చూ. మేడిమెలిక (1). పన్నె కట్టేటప్పుడు దండెలమధ్య బిగించిన ఊనె(ల)కు గట్టి మెలిక దారంతో వేస్తారు (కో. 6).

మేడరదబ్బ పర్యా. చూ. దవడ. పన్నె కట్టుబడిలో ఈనెపుల్లల వరసకు చివర బిగించిన వెడల్పుబద్ద; నేత నేసేటప్పుడు ఊనెలు చెదరకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 10 (కో. 3).

మేనక (పచ్చ) ఒకరకం (బాగా తేత) పచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2-4, 12, 15, 24, 35; రా. 8).

మేరుప పర్యా. చూ. పెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచెభాగం; మొగలివారతోగాని పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 3 (కో. 32, 37).

మేరుపువలక పర్యా. అడ్డకట్టె(9), అడ్డకమ్మి(7), అడ్డకర్ర (2), అడ్డదండె (4), అడ్డపట్టె (15), అడ్డబద్ద (3), అడ్డబల్ల (5), అడ్డపెండు (2), కత్తిబల్ల, కదురుకొయ్య, కొయ్యపట్టె, గాడిబద్ద, తలకమ్మి, తల పట్టె(2), తిరుగుడుగుండు, దండె(5), పలకపట్టె, పారు పట్టె, పైకమ్మి, పైదండె(1), పైపట్టె(4), పైపెండె, పైబద్ద(2), పైబల్ల, పైపెండు, బారాపలక, బారు పట్టె(3), మగ్గంపలక (2), మగ్గంపెడుగు, రేకుపట్టె, వగ్గిలకమ్మి, నట్టరుదండె, నూత్రాలకట్టె (1). మర మగ్గంపట్టంలో నిలుపుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డ పట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్ని చోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (కో. 1).

మేలివీర(లు) ఎనిమిదిగజాల పొడుగుపెట్టి నేసిన పెద్దవీర(లు); పెద్దవాళ్ళు కట్టుకొనేవి (రా. 17).

మేలుకొయ్య 1. పర్యా. చూ. తలకొయ్య. తల పీటకు ఉండే (మొదటివరస) కొయ్య(లు); వెనకపీట కొయ్యలకంటే పిటిసంఖ్య ఎక్కువ. చూ. చిత్రం 45 క. 5 (కో. 37); 2. ఆసు కొలతకొయ్యలలో మొదటిది. చూ. చిత్రం 45 ట. 2 (కో. 37).

మేలుపట్టె ఉ. మేలుపట్టి; పర్యా. చూ. తలపీట. అనుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటిరెండు చాళ్ళలో ఆసుకొయ్యలు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (కో. 37).

మేలుముసుగు అడవాళ్ళు తలమీద కప్పుకొనే పెద్ద (కొంగు) చీర; విలువైనది (రా. 24).

మేలురేషం పర్యా. చూ. మంచినట్టు. మంచరకం పురుగునుంచి వచ్చే పట్టు; పోగు ఒకచోట లావు, ఒక చోట స్వం శేషండా అంతటా సమంగా ఉంటుంది. (రా. 14).

మేల్కమ్మ (<మేలు+కమ్మ) ఒకరకం కమ్మి; లక్కాకంచు బట్టకు రెండువేళ్ళ వెడల్పున నేస్తారు (కో. 8).

మైనా రూ. పీనా (2); పర్యా. నప్పా(2). చేత్తో డిజైను (రంగు) అద్దే ఒకరకం కొయ్యఅచ్చు; ఒకేసారి డిజైను అద్దేది; మామూలుగా (చీర) రెండుఅంచులకూ మధ్యభాగం (=గర్భం)లో దీంతో రంగు అద్దుతారు; సుమారు ఏడంగుళాల పొడుగు, నాలుగున్నర అంగుళాల వెడల్పు ఉంటుంది (కో. 3, 7).

మైజారు ఉ. మైజార్; పర్యా. చూ. పైటచెరగు. చీర కట్టుకొన్నప్పుడు బుజంమీద వేలాడేట్టు వేసుకొనే చెరగు; చీర చివరి మూరెసు భాగం; మామూలుగా ఇది మొట్టమొదట నేస్తారు (కో. 35).

మైజారుకమ్మిచీర చెరగులో డిజైనుకమ్మి నేసిన చీర (కో. 8).

మైజారుచీర ఉ. మైజారుచీర. పైటకొంగు(=మైజారు)లో డిజైను నేసిన చీర; దీన్ని అయిదు పావుచెక్కల మీద నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల నలుపు తొగరు రంగుల్లో దోసెడు వెడల్పున కమ్మి నేసే పట్టు నలుపు రంగుల్లో ఒక్కొక్క కొలికి చొప్పున పెట్టి రెండువేళ్ళ వెడల్పున నేసే నాలుగుచోట్ల నాలుగు బాసికాలు(=కుట్టుపోగులు) తీరుస్తారు (కో. 4, 10).

మైదాగంజి ఉ. మైదగంజి. మైదాపిండి ఉడకబెట్టి చేసిన పలచని జావ; దీన్ని పడుగుకు వెడతారు (తె. 2; రా. 1, 2).

మైదానం చీరనేతలో రెండు చెంగులకూ (కట్టు చెంగు, పైటచెంగుల) మధ్యభాగం (రా. 15).

మైనపుకలం కలంకాకి అడ్డకంకోసం కరగబెట్టిన వేడిమైనంలో ముంచే కుంచె; చూ. కలం. చూ. చిత్రం 283 గ. 2 (కో. 12).

మైనపుతాడు పర్యా. చూ. మైనపువడి. మైనం పూసిన వడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; దీనికి మధ్య అంచుపోగులు దూరుస్తారు; చూ. వడి. (కో. 38).

మైనపువడి పర్యా. ఊక్కొడి, మైనపుతాడు, వార్మీషువడి. మైనంపూసిన వడి; దీన్ని పేటుదారానికి చివర కడతారు; దీనికి మధ్య అంచుపోగులు దూరుస్తారు; చూ. వడి (కో. 7, 20, 23, 25, 28; రా. 11, 14, 15).

మైయేయ (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు పడుగు తిరగ వేసి కుంచెతో దువ్వటం (కో. 84).

మైల(లు)దీయ (క్రి.) అమ్మవారిగుడిముందు ఊడ్చి శుభ్రం చెయ్యటం (తె. 24).

మైసూరంచు 1. పదికొలుకుల దారం చిగురు వదిలి ఒక కొలికి రంగు, ఒక కొలికి తెలుపు, నాలుగు కొలుకులు రంగు, ఒక కొలికి తెలుపు వరసగా వచ్చేట్టు నేసిన అంచు (కో. 8); 2. రెండు లాహిరిల మధ్య ఆకు, తీగ, మొగ్గ డిత్తై నుతో పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 18).

మొఖరం తివాసిమగ్గం కట్టుబడికి నేలలో పాతిన పొడుగుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 920.2 (కో. 18).

మొగకట్టుచాపు ఉ. మొక్కట్టుచాపు; పర్యా. చూ. చాపు(5). మగవాళ్ళు కట్టుకొనే రెండు పంచెల నేత బట్ట; బద్దెతో కలిసి ఉన్నది (కో. 82).

మొగకడురు ఉ. మొక్కదురు; పర్యా. చూ. దండెగదురు. ఒకరకం ఉన్న కదురు; మగవాళ్ళు వడి కేది; మంద తోలుకెళ్ళేటప్పుడు కూడా నడుస్తూ. దీంతో వడుకుతారు. చూ. చిత్రం 911 క (తె. 22).

మొగకాయ మగ దనలిపురుగు అల్లినగూడు (తె. 7).

మొగదనలిపురుగు దనలి(పట్టు)ఉత్పత్తిచేసే పురుగుల్లో మొగది; పొట్టనన్నం, రెక్కలు చిన్నవి; ఆడ పురుగు కంటే చిన్నది కావటంవల్ల దారం ఎక్కువవుతుంది (తె. 7).

మొగంగొడి ఉ. మొకం-; పర్యా. చూ. చీరె. రాట్నం "బొమ్మ"లో వడిదారం తిరగటానికి చెక్కిన గాడి. చూ. చిత్రం 15.11 (తె. 22).

మొగంబల్ల ఉ. మొకంబల్ల; పర్యా. చూ. బొమ్మ(3) రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపు కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడి బొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు. చూ. చిత్రం 15.10 (కో. 22, 80, 91, 93, 94; తె. 22, 23).

మొగరం ఉ. మొగురం; పర్యా. చూ. నిలుపు(3). రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలుపుకొయ్య. చూ. చిత్రం 91 ప. 1 (తె. 28).

మొగలాసు ఒకరకం ఆసు. చూ. చిత్రం 47 (తె. 19).

మొగలినార ఉ. మొగల్నార, మొగిల్నార; పర్యా. కేదరికెండు. మొగలిచెట్టు (?) ఊడనుంచి తీసిన నార; కుంచె కట్టుబడితో వెన్నుభాగంలోనూ పురికి పై భాగంలోనూ దీంతో కట్టువేస్తారు (కో. 2, 5, 8, 11, 14, 27, 95; తె. 12-14, 18, 18, 28, 28; రా. 11, 18, 28).

మొగిలాకుపేటు మగ్గానికి పేటుదారాలు కట్టి నేత

అయిమూలవరసల్లో వచ్చేట్టు మూలనేతలో మొగలి ఆకు ఆకారంలో నేసిన డిత్తైను. చూ. చిత్రం 240 (కో. 10).

మొగిలిచన్నునార ఉ. మొగిలిచన్ను - మొగలిచెట్టు (?) ఊడనుంచి తీసిన నార; కుంచెకట్టుబడితో వెన్నుభాగంలోనూ పురికి పై భాగంలోనూ దీంతో కట్టు వేస్తారు (తె. 5).

మొగిలినార ఉ. మొగిల్నార, మొగుల్నార. మొగలిచెట్టు మట్టలనుంచి తీసిన నార; నులక వేసటానికి, కుంచెకట్టుబడితోనూ వాడతారు (కో. 11, 12, 14, 17).

మొగిలిరంగు నీలరంగు; ఆస్పాన్ (తె. 4, 5).

మొగ్గ 1. పర్యా. చూ. బుగిడి. మొగ్గ ఆకారంలో నేసిన డిత్తైను; కొన్నిచోట్ల మొగ్గలో సగం (= అర్థ బుగిడి) నేస్తారు. చూ. చిత్రం 221 (కో. 7); 2. ఒక రకం అద్దకం డిత్తైను; అంచులో నేస్తారు (కో. 9).

మొగ్గకమ్మి మొగ్గ మాదిరి డిత్తైన్లు నేసిన కమ్మి (కో. 5).

మొగ్గచాపు అంచులో మొగ్గలు పడేట్టు రెండు నాడెలతో ఇద్దరు కలిసి కుప్పడంపట్టి నేసిన పంచెలజత; మామూలుగా పెళ్ళిళ్ళకు పెడతారు; చూ. కుప్పడం (కో. 5).

మొగ్గంచు గీరలు, మొగ్గలు పెట్టి నేసిన అంచు. చూ. చూ. చిత్రం 221 (కో. 96).

మొగ్గపేటంచు మొగ్గలు వరసగా పడేట్టు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 221 (తె. 14).

మొగ్గపేటు అంచులో, మొగ్గ ఆకారంలో నేసిన డిత్తైను. చూ. చిత్రం 221.1 (కో. 16, 20).

మొగ్గలంచుచీర అంచులో మొగ్గలమాదిరి డిత్తైన్లు నేసిన చీర (కో. 90).

మొత్తెగుజ్జు పంచె మొత్తె (= అనుపోసేటప్పుడు పంచె అమర్చుకోటానికి పెట్టుకొనే సాధనం) కు ఆధారంగా ఉండే కింది మొద్దు (తె. 91).

మొడతాడు చూ. మొలతాడు (దారం) (రా. 21).

మొడతాలు 1. చూ. మొలతాడు (దారం) (కో. 9);

2. చూ. మొలతాడు (1) (కో. 9).

మొండిఅంగీగుడ్డ ఉ. మొండెంగీగుడ్డ. చంకబనీను (= మొండిఅంగీ) ల కోసం నేసినగుడ్డ (రా. 18).

మొండె (-అతుకు) పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చతికేటప్పుడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే వడుగు (రా. 11, 14, 18-18).

మొండెనరి పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చతికేటప్పుడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికిన వడుగు (రా. 18).

మొత్తచేక్క పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మగ్గం సూరుగుకు చివర నాడె ఒయటికి పోకుండా ఆపటానికి విగించిన కొయ్యచేక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (కో. 3).

మొదటికొయ్య పర్యా. చూ. తలకొయ్య. తల పీటకు ఉండే మొదటివరస కొయ్య(లు); వెనకపీట కొయ్యలకంటె పీటసంఖ్య ఎక్కువ. చూ. చిత్రం 45 క. 5 (తె. 32).

మొదటికొల పర్యా. చూ. తలకొయ్య. తలపీటకు ఉండే మొదటివరస కొయ్య(లు); వెనకపీట కొయ్యల కంటె పీటసంఖ్య ఎక్కువ. చూ. చిత్రం 45 క. 5 (కో. 25).

మొదటిపీట పర్యా. చూ. తలపీట. ఆసుపీటల్లో మొదటిది; దీనికి ఒకటిరెండు చాళ్ళలో ఆసుకొయ్యలు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 1 (తె. 32).

మొదటివిరుపు నేతపడుగులో మగ్గంకొలతకు సరి పడ్డ భాగం; నేతపడుగును విరుపు (=మడుపు) లుగా మడిచి చుడతారు (కో. 32).

మొదిమివేళ్ళు ఒకరకం గడ్డమొక్క వేళ్ళు; పీటితో కుంచెపురి కడతారు; చూ. పురి (తె. 8).

మొద్దు 1. పర్యా. చూ. పీట(2). రాట్నం నిలు వులు విగించిన అడుగుపీట. చూ. చిత్రం 15.1 (తె. 1, 2; రా. 18); 2. పర్యా. కండెబదిబ్బ, మొద్దుగూటం (2). నూలుడబ్బా తిరగటానికి వంపుదిరిగిన ఇనపచువ్వ దిగగొట్టిన కొయ్యమొద్దు. చూ. చిత్రం 30.1 (కో. 14; రా. 13); 3. పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగ టానికి రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 6, 8, 9, 13, 14; తె. 1, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 24, 27, 30, 31, 32; రా. 11, 16, 17); 4. పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె(4). అడ్డగుమ్మి కింది పీట; దీనికి నిలువులు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 34.1 (తె. 18); 5. పర్యా. చూ. ఆసుపీట. ఆసుకొయ్య (= ఆసుకు విగించిన నిలువులలకు ఆధారంగా ఉండే అడ్డపట్టె(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా మూడు, కొన్నిచోట్ల రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 1-3 (తె. 18, 20); 6. పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో వన్నె విగించిన కిందికొయ్య; నేతనేనే టప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సూరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (రా. 24); 7. పట్టుదారం పంతుకు తోడేటప్పుడు పంతుకామ కింద ఊనిగాపెట్టే కొయ్య (కో. 14).

మొద్దుకాలు పర్యా. కాలు (2). అడ్డగుమ్మి అమ

ర్చిన తిరిగిచేవట్టుం కిందిపీటకు వేసిన పొడుగుపట్టె. చూ. చిత్రం 34.2 (తె. 17).

మొద్దుగట్టం కొయ్యదిమ్మ; చేత్తో డిత్తెన్లు అద్దే టప్పుడు బట్టకు మునుపురావటానికి దీనిమీద గట్టం (=గూటం)తో కొడతారు; కొన్నిచోట్ల చలవచేసిన భాదీ తువ్వాళ్ళు మడతలు చదునుకెయ్యటానికి వాడ తారు. చూ. చిత్రం 287 చ. 2 (రా. 24).

మొద్దుగులాలి లంకాడి ఆడవాళ్ళు వాడే ఒకరకం నేతబట్ట; అంచులో నన్నగీరలుపెట్టి నేస్తారు (తె. 24).

మొద్దుగూటం 1. పర్యా. చూ. కాటపీట. పంతుకు నూలుచుట్టేటప్పుడు పంతుకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (కో. 2); 2. పర్యా. చూ. మొద్దు (1). నూలుడబ్బా తిరగటానికి వంపుదిరిగిన ఇనప చువ్వ దిగగొట్టిన కొయ్యమొద్దు. చూ. చిత్రం 30.1 (రా. 24); 3. పర్యా. చూ. గూటం(2). రాటి తిరగ టానికి ఆధారంగా దూపిరికి దిగగొట్టిన కొయ్య గూటం. చూ. చిత్రం 31 చ. 1 (రా. 17); 4. ఉ.

మొద్దుగూటం; రూ. మొద్దుగూటంపర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరగటానికి రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 2).

మొద్దుగొయ్య పర్యా. చూ. దూపిరి (3). రాటి తిరగటానికి రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (రా. 18).

మొద్దుతిరిగిజే ఉ.- తిరిగిని; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి వనిముట్టు; పంతు మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలవనుంచి నూలు తోడుకొంటారు; చూ. తిరిగిజే. చూ. చిత్రం 31 (రా. 17).

మొద్దునిలుపు పర్యా. చూ. నిలుపు (3). రాటికి ఆధారంగా పాతిన నిలుపుకొయ్య; ఒకటిగాని రెండు గాని ఇలాటివి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 31 ప. 1 (తె. 24).

మొద్దుపీట పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగ టానికి రాటిసూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 24).

మొద్దుపుల్ల పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగ టానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2. (తె. 31).

మొన పర్యా. చూ. నాడెముక్కు. నాడెచివర

కొనడేలిక భాగం; మరనాడె మొనకు ఇనపపొన్ను బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల లక్కమొన పెడతారు. చూ. చిత్రం 121 చ. 4 (కో. 16, 17, 20, 21, 25, 29, 34; రా. 8, 11, 13, 14, 16, 18).

మొరుకుడు (బహు. మొరుకులు). వెచ్చుకుండలో దనలికాయలు ఉడకబెట్టినప్పుడు ఉడకని కాయ (తె. 17).

మొల 1. పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య(3). ఆసుపీట లకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటినిచుట్టి వచ్చేట్టు ఆసుకు నూలు పోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-6(తె. 10, 16, 20); 2. అడ్డగుమ్మి ఇరుసుకొన; ఇటువంటివి రెండుకొనలు నిలుపుకొయ్యలమీద ఆని ఉంటాయి (తె. 21); 3. పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేక దానిం కండె గుచ్చే ఇనపపుల్ల; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒక వైపున బిగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 131 క. 3 (కో. 8; తె. 1, 6); 4. డిజైన్లు చేసే(పట్టు)మగ్గంలో పేటుదారాల వదులకు బరువుకోసం కట్టిన ఇనపపుల్ల (లు); చూ. పేటుతూకం. చూ. చిత్రం 134 చ(తె. 5, 8); 5. పర్యా. చూ. దోమగపన్ను. ఉన్నిమగ్గం దోమగగాడిలో చువ్వ బిగించటానికి పెట్టిన కొయ్య పుల్ల(లు). (తె. 11); 6. గొంగడిమగ్గంలో జంతం పైకట్టుకు కిందికట్టుకు బిగించిన మేకు (తె. 22); 7. తివాసీ మగ్గం పై దోనెకు పడుగుపొట్టెలను కట్ట టానికి బిగించిన మేకు; ఇటువంటివి దోనె పొడుగునా వరసగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 920.12 (తె. 17).

మొలకలపున్నమి ఉ. మొల్కలపున్నమి; రూ. మలకలపొర్లమి. మొలకలి పున్నమి. శ్రీరామసవమి తరవాత మార్చి నెలలో వచ్చే పొర్లమి; వ్యాసపొర్లమి; ఈనాడు చేనేతపనివారు పండుగ చేసుకొంటారు (రా. 10).

మొలతాడు ఉ. మల్తాడు, మొల్తాడు. 1. చూ. మొడతాలు (2); పర్యా. చూ. తలకట్టుతాడు. పంచె తలచిట్టెలకు పైవైపున ఆకుల్ని కలిపి కట్టిన తాడు. చూ. చిత్రం 19 క. 5 (కో. 6, 9, 13, 14; తె. 5; రా. 6, 16, 17); 2. పర్యా. చూ. బిరుతాడు. (3). అడ్డ గుమ్మి ఆకులను కలిపికట్టిన తాడు. చూ. చిత్రం 314.4 (రా. 13).

మొలతాడు (దారం) ఉ. మల్తాడు, మొల్తాడు; రూ. మొడతాడు, మొడతాలు(1); పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు; ఒకవైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (తె. 4-7; రా. 5, 7, 8, 12, 19, 24).

మొలలగుంత పర్యా. చూ. వళ్ళగుంట. పేటు తూకాలు నేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి తీసిన చిన్న గొయ్యి; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 16 (తె. 8).

మొలికి ఉ. మొల్కి. 1. చూ. మొలికి(5); పర్యా. కదురు మొల, దామమొలికి, ముల్లు(5). ఉన్నికదురు ఊచకు కిందబిగించిన మేకు; మామూలుగా ఆడవాళ్ళు వడికే కదుల్లకు, పెద్దకదురుకు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 311 చ. 4 (తె. 10, 11, 25); 2. కందిగింజంత ఉరువున అడ్డంగా మూడు కొలుకులునేసి దానికిపై న నిలుపుగా రెండుకొలుకులు నేసిన ఒకరకం డిజైను; శిలువలో సగం ఉన్నట్టుంటుంది. చూ. చిత్రం 241 (తె. 13).

మొలుకులపేటు పర్యా. ముక్కం (పేటు). జరితో గాని కృత్రిమపువ్వుతోగాని వరసగా 2-6 పోగులతో గీరలు నేసిన డిజైను; కొన్నిచోట్ల జంటగీరలు, కొన్ని చోట్ల చదరంగాను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 236 (తె. 14).

మొల్తాడుకనీదా ఉ.-కన్నీర. మొలతాడు మాదిరిగా అచులో నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 227 (తె. 17).

మొహారం తురకలపండుగ; తివాసీనేతపనివాళ్ళు చేసుకొనే పండుగ; పీర్లపండుగ (కో. 16).

మోకు 1. (-వన్ను) పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి కిందిగూటానికి బిగించేతాడు; ఇటు వంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 5 (కో. 2-9, 12, 17, 20, 21, 26, 29, 32-37; తె. 1, 2; రా. 1, 2, 5-13, 15, 18-21, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. నేతమోకు. మగ్గంమీద నేతపడుగును బిరుపెట్టే లావుపాటి తాడు; ఒకవైపు పెడకోలకు మధ్యగాకట్టి మిడిగూటానికి మెలివేసి గొండోవైపు చేతిగూటానికి కడతారు; నేతదగ్గరికి రావ టానికి మోకు వదులుతారు; వెనక్కు జరగటానికి బిగి లాగుతారు. చూ. చిత్రాలు 121 క. 1, 127.15 (కో. 1, 2, 4, 11-13, 15, 17, 19, 20, 23; రా. 6, 19 ఎ).

మోకుగుది ఉ. మోగ్గుది; పర్యా. చూ. ఊడైగుది (2). పడుగు చాపేటప్పుడు ఊడై అడ్డపట్టెనూ పడు గేరుక్రమా కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 63 క. 8 (కో. 34).

మోకుగూటం ఉ. మోగ్గుగూటం; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతివైపున నేలలో పొలి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 1, 2; రా. 3, 15).

మోకుచుట్టుకర్ర మగ్గం దగ్గర చేతిగూటానికి కట్టిన తాడుతో చివరిభాగం చుట్టిన కర్ర (కో. 27, 30).

మోకు(డు)గుంజ ఉ. మోగుంజ; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 3, 4, 8; రా. 8, 12, 13).

మోకుతిప్పడుగుంజ పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టే కొయ్య; నేత పనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (రా. 7, 19).

మోకుదిప్ప(డు)కొయ్య ఉ. మోకదిప్పకొయ్య; మోకుతిప్పడుకొయ్య, మోకుదిప్పకొయ్య; పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 2, 16, 17, 21, 23, 24, 26, 33, 36).

మోకుదిబ్బ పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేత బయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికి వేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడ కోలకు కట్టి దీనికి పడుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు; దేవాంగుల వాడుక. చూ. చిత్రం 127.13 (కో. 7).

మోకుదిబ్బకర్ర పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకుకట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 20).

మోకుపుల్ల పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గం మీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేత పనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 12).

మోకువిడికొయ్య పర్యా. చూ. చేతిగూటం(1). మగ్గంమీద నేత బిరుపెట్టటానికి మోకు కట్టే కొయ్య; నేతపనివాడికి కుడిచేతి వైపున నేలలో పాతి ఉంటుంది. చూ. చిత్రాలు 108.5, 122, 127.16 (కో. 29).

మోప్పీర్ చూ. మోతిచూరు (తె. 7).

మోడి (-అతుకు) పర్యా. చూ. మడత(1). అచ్చ తిక్కెట్టుడు కిందిపోగులూ పైపోగులూ కలిపి మొత్తం అతికే పడుగు (రా. 15).

మోతిచూరు రూ. ముత్తసూరి, మోప్పీర్, మోతుకు చూరు; పర్యా. చూ. ముత్తూ(పేటు). జరితోగాని

కృత్రిమపువట్టుతోగాని వరసగా 2-3 పోగులతో నేసిన డిక్షెను; కొన్నిచోట్ల జంటగీరలు, కొన్నిచోట్ల చదరం గాను నేస్తారు. చూ. చిత్రం 238 (తె. 2).

మోతిలాల్ ఒకరకం లేతనీలంరంగు. (కో. 2).

5 మోతుకుచూరు చూ. మోతిచూరు (కో. 24).

మోదపురి మోదగడ్డి(=ఒకరకం గడ్డి మొక్క) వేళ్ళతో కట్టిన కుంచెపురి; చూ. పురి (తె. 22).

మోదుగపువ్వు ఎరుపులో తెలుపు వన్నె (తె. 15).

10 మోదుపునార మోదుగుచెట్టునుంచి తీసిన నార; కుంచెకట్టుబడిలో వెన్నుభాగంలోనూ పురికి వై భాగం లోనూ దీంతో గట్టిగా కట్టు వేస్తారు (తె. 16).

మోపురం 1. పర్యా. చూ. పలకబుజం(1). చేతి మగ్గం పలక వెలాడదియ్యటానికి ఆధారంగా ఉండే పక్కభాగం; కొన్నిచోట్ల దీనికి నగిషిలు చెక్కుతారు; ఇటువంటి రెండు భాగాలకు చిల్లులుచేసి పలకనూత్రాలు కడతారు. చూ. చిత్రం 109.4 (కో. 24); 2. ఉ. మోపరం, మోప్రం; చూ. మూపురం (కో. 11-13, 15, 17, 22-24).

మోమెనువాళ్ళ ఉ. మోమెనోళ్ళు. అచ్చులు 20 కట్టేవాళ్ళలో ఒక తెగ; ?Momin (రా. 21).

మొంబత్తి ఉ. మొంబత్తి, మొంబొత్తి, మోము బత్తి; పర్యా. ఒత్తి. కొవ్వతో చేసిన బిళ్ళ; నబ్బు బిళ్ళంత ఉంటుంది; నేతనేతీప్పడు నాడెను-కొన్ని చోట్ల పన్నెను-సాపుచెయ్యటానికి దీంతో రుద్దుతారు 25 (తె. 5, 9, 18, 21, 33; రా. 24).

మోరకట్టు పర్యా. చూ. చెంపతాడు(3). చేతి మగ్గం పలకను గుండును కలిపి బిగించిన చారం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 ట. 1 (కో. 33).

30 మోరివీర ఒకరకం గళ్ళచీర; చూ. మాలపిల్ల చీర (రా. 13).

మోహినీపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం డిక్షెను (కో. 23; రా. 8).

35 మోహినీ(పేటు)అంచు ఒకరకం డిక్షెను పెట్టి నేసిన అంచు (కో. 23).

య

యమరాశ్మపచ్చ ఉ. ఎర్రమ్రాల్ల పచ్చ, యమరాల పచ్చ. 1. ఒకరకం పచ్చరంగు; శకుంతల పచ్చకంటె ముదురువన్నె; emerald green. చూ. చిత్రం 288 (కో. 4, 6, 93); 2. పసిమిలో నలుపుచాయ కలిసిన

రంగు (కో. 8); 3. దమయంతిపచ్చ కంఠు లేవరంగు (కో. 16); 4. కేంపువృత్తి, పచ్చ వన్నెలు కలిసిన రంగు (తె. 15).

ర

రక్తకామ్రేడుచీర ఉ. రక్తకామ్రేడు-, రక్తకామ్రేడు-
చూ. రక్తకామ్రేడుచీర. 1. రెండు వేళ్ళ వెడల్పు
తెల్లపట్టె. నాలుగు కొలుకులు నీలి, రెండువేళ్ళ వెడల్పు
తెల్లపట్టె. నాలుగు కొలుకులు ఎరుపు చొప్పున నిలుపు,
ఏక నేసిన తెల్లచీర (కో. 3, 4); 2. ఒక అంచు ఎరుపు,
ఒక అంచు నలుపు పెట్టి కమ్మిలో కండ్లులేని నేసిన
తెల్లచీర (కో. 5).

రక్తకామ్రేడుకోక ఉ. రక్తకామ్రేడుకోక;
పర్యా. చూ. రక్తకామ్రేడుచీర. గర్భవతులు దుష్ట
గ్రహాలు సోకి గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి
కట్టుకొనే ఒకరకం చీర: 1. తెలుపు, ఎరుపు
రంగుల్లో అంగురం వెడల్పు పట్టెలు నిలుపు అడ్డంనేసి
నలువంచుపెట్టి నేసిన చీర (కో. 8); 2. బొటనవేలెడు
వెడల్పు తెలుపు నేతలో రెండు కొలుకులు నలుపు
రెండు కొలుకులు ఎరుపూ పడేట్లు నేసిన చీర; దీన్ని
పడుచువాళ్ళు నెయ్యికూడడట (తె. 15).

రక్తకామ్రేడుచీర ఉ. రక్తకామ్రేడుచీర; చూ. రక్త
కామ్రేడుచీర (తె. 18).

రక్తకామ్రేడుచీర ఉ. రక్తకామ్రేడు-, రక్తకామ్రేడు-,
రగతకామ్రేడు-, రూ. రక్తకామ్రేడుచీర, రక్తకామ్రేడు
చీర, రక్తకామ్రేడుచీర, రక్తకామ్రేడుచీర; పర్యా.
రక్తకామ్రేడుకోక, రక్తపింజేరచీర. గర్భవతులు దుష్ట
గ్రహాలు సోకి గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి కట్టు
కొనే ఒకరకం చీర: 1. అంచుకు ఒకవక్క ఎర్రకొలికి,
మరొకవక్కన నల్ల కొలికి పెట్టి నేసిన తెల్లచీర (కో. 12);
2. తెల్లరంగు పట్టెలు పడేట్లు నేసిన ఎర్రచీర (కో. 13);
3. ఎరుపు, తెలుపు, నలుపు రంగులు పెట్టి చెంచుకామ్రే
చీర మాదిరిగా నేసింది (కో. 3); 4. ఎరుపురంగులో
అంచులు, కమ్ములు పెట్టి నేసిన తెల్లచీర (కో. 7);
5. ఎరుపు, నీలిరంగుల్లో పెద్దగడి పడేట్లు నేసిన చీర;
దీన్ని పడుచువాళ్ళు నెయ్యికూడడట (కో. 14).

రక్తకామ్రేడుచీర ఉ. రగతకామ్రేడుచీర; చూ.
రక్తకామ్రేడుచీర (రా. 10).

రక్తకామ్రేడుచీర ఉ. రగతకామ్రేడుచీర; చూ.
రక్తకామ్రేడుచీర (తె. 18).

రక్తపింజేరచీర ఉ. రగతపింజేరచీర; పర్యా. చూ.

రక్తకామ్రేడుచీర. గర్భవతులు దుష్టగ్రహాలు సోకి
గర్భవిచ్చిత్తి కాకుండా ఉండటానికి, కట్టుకొనే ఒక
రకం చీర; ఎరుపు, నలుపు, తెలుపు పట్టెల్లో నేస్తారు;
దీన్ని పడుచువాళ్ళు నెయ్యికూడడట (కో. 10).

5 రంగడుకమ్మి 1. చీరకొంగులో మామూలుగా
నేసిన పట్టె (=గడ్డ); 2. పర్యా. ముద్దకమ్మి (2).
లింగడు కమ్మిలో నన్నటి నిలుపు గీరలుపెట్టి నేసిన
కమ్మి (కో. 9).

రంగపూరంచు చిట్టచివర రంగులో నేసి పైన
అయిదు కొలుకుల గీరలు పడేట్లు నేసిన అంచు (కో. 8).

10 రంగుగురిగె ఉ. రంగు గురిగె; రంగు కొలుకుకొనే
చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు తులాలు పట్టేది. చూ.
చిత్రం 282 ప. 1 (తె. 25).

రంగునూలు రంగువేసిన నూలు (కో. 29, 30, 35).

15 రంగు పర్యా. చాయ, వన్నె. కాంతిరరణాలవల్ల
కంటిలోపలి తెర (రెటీనా) ఆధారంగా కలిగే వర్ణజ్ఞానం.
చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 3, 6, 9, 12-18,
18, 20, 24, 38; తె. 1-28, రా. 1, 3, 5, 6, 8,
11, 12, 14, 19-24).

20 రంగునేత రంగుదారాలతో నేసిన నేత; కొన్ని
చోట్ల నిలుపూ అడ్డం ఒకే రంగులో నేసింది (కో.
18, 20).

రంగుపాపు పర్యా. చూ. పాపు (2). రంగు కొలుకు
కొనే చిన్న పాత్ర; సుమారు అయిదు తులాలు పట్టేది.
చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (తె. 23).

25 రంగులఅద్దకం నూలుకు రంగులు నెయ్యటం
(కో. 12).

రంగు(ల)తొట్టె రంగులు కలిపే తొట్టె; కొన్ని
చోట్ల దింట్లో రంగుపోసుకొని నేతబట్ట(ల)కు కొయ్య
అచ్చు (=మేనా)తో రంగు అద్దుతారు; మామూలుగా
పెద్దది; కొన్నిచోట్ల చిన్నది (కో. 3, 7, 33; రా. 24).

రంగులద్దు (క్రి.) పర్యా. రంగులువేయు. నూలుకు
రంగులు వట్టించటం; రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు
(తె. 8).

35 రంగు(లు)వేయు (క్రి.) ఉ. రంగేయు; పర్యా.
వన్నెఅద్దు, వన్నె వేయు, చాయ(లు)వేయు, రంగులద్దు.
నూలుకుగాని, బట్ట(ల)కుగాని రంగు(లు)వట్టించటం;
రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు (కో. 2, 3, 6-9, 12-18,
18-24, 33, 38; తె. 1-7, 9-24, 28, 28; రా. 1,
3, 5, 6, 8, 11, 12, 14, 19, 19a, 19b, 22-24).

40 రవ్ పర్యా. చూ. అచ్చు (1). నేత నేనీటప్పుడు
పడుగులో పై పోగులను కిందికి కింది పోగులను పైకి
జరపటానికి వీలుగా నాలుగు కర్రలకు వడిదారాలతో

లంకెలు నేసిన పనిముట్లు; పన్నెగూళ్ళలో దూరినపోగులు అచ్చువదుల కొలుకుల్లోకి ఎక్కిస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు ఒక పావుచెక్కను కాలితో తొక్కితే అచ్చుతో ఒక వైపు కిందకి దిగి అనిపోగులు విచ్చుకొంటాయి; కాలు తియ్యగానే అచ్చు మామూలుగా వచ్చి అనిపోగులు మూసుకొంటాయి; అచ్చుకట్టే సాయేబుల వాడుక చూ. చిత్రం 100 (కో. 5).

రంజాన్ తురకల పండుగ; తివాసీనేత పనివాళ్ళు చేసుకొనే పెద్దపండుగ (కో. 16).

రతల్ (బహు. రతళ్ళు) ఉ. రతళ్; రూ. రతి(1). పాను; నలభై తులాల తూకం; పట్టుదారం ఈ లెక్కలో తూస్తారు (తె. 5, 21, 28).

రతి 1. చూ. రతల్ (రా. 14); 2. ఒకరకం నీలం (=రూబీకంటే లేత)రంగు. చూ. చిత్రం 288(కో. 2).

రత్నపొప్పిలి ఒకరకం గడి(=పొప్పిలి)చీర(రా. 14).

రత్నావళి ఉ. రత్నావలి. 1. ఒకరకం లేత నీలం రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 6, 20, 26, 35; తె. 14); 2. వచ్చ, సిరారంగు కలిసిన వన్నె (తె. 15); 3. లేత ఆకువచ్చరంగు (తె. 27).

రత్నావళిచీర ఒకరకం లేత నీలంరంగు చీర (కో. 20, 26, 35; తె. 14, 15, 27).

రందా పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కింది కొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 20).

రంధ్రం పర్యా. చూ. నాలికతొలి(1). దోనె(వలక) తిప్పటానికి వల్లెకట్టే దూర్చే దోనెగాడి; కుడివైపున ఉంటుంది; ఇటువంటివి నాలుగు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 10 (తె. 21).

రబ్బరుచేతులు ఉ. లబ్బుర్రేతులు. చేతులకు తొడుక్కొనే రబ్బరు తొడుగులు; నూలుకు రంగు అద్దేటప్పుడు తొడుక్కొంటారు (తె. 14).

రబ్బరుపొప్పిలిచీర పడుగులో మూడుగీరలు ఒక చోట మూడుగీరలు మరొక చోట వచ్చేట్టు నేసిన ఒక రకం గడి(=పొప్పిలి)చీర (రా. 17).

రమామణిపొప్పిలి ఒరిపెట్టి నేసిన ఒకరకం గడి (=పొప్పిలి)చీర (రా. 14).

రంపం పన్నెకట్టుబడికోసం వెదురుదండెలు కోసే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 89 ట. 1 (రా. 24).

రంపం(పేటు) రంపంవళ్ళ మాదిరిగా మొనలుదేలి (త్రికోణాకారంగా)నట్లు నేసిన డిజైను: కొన్నిచోట్ల చిన్నది నేస్తారు. చూ. చిత్రం 182 (కో. 7, 20, 23; తె. 13).

రవేరాగడి నాలుగు రంగుల పోగులుపెట్టి నేసిన గడి (కో. 34).

రవ్వకుంచె ఉ. రవకుంచి, రవ్వకుంచి; పర్యా. అలుక్కుంచె. ఒకరకం కుంచె(=వడుగుదువ్వేది); సుమారు రెండు జేనల పొడుగుంటుంది; సరిచేసేటప్పుడు వడుగు ఆరుబడునులో ఉన్నప్పుడు దీంతో పై న గంజి చిలక రిస్తారు; వడుగే రేటప్పుడు పోగులు సాపుచెయ్యటానికి దీంతో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 79 (కో. 17, 20).

రవ్వ(-వేయు) పర్యా. చూ. అలుకు(2). సరిచేసే టప్పుడు వడుగు బాగా బిరుసెక్కటానికి పై న చిలికిన గంజి; గంజిపిడచ ఒకచోటో పట్టుకొని రెండోచోటో దాని మీద అలుక్కుంచెతో దువ్వితే వడుగుమీద గంజి పడు తుంది. కొన్నిచోట్ల వెంపలి మండలతో చిలుకుతారు (కో. 17, 20, 21, 23, 24).

రస్ ఉ. రసు. తివాసీ నేసేటప్పుడు వడుగులో ఉన్నిదారం దూర్చి పంజాకొట్టి నేసిన వరస (తె. 17).

రస్టుకలరు (Rust colour) తుప్ప(=ఒకరకం ఎరుపు) రంగు (రా. 15).

రాకిఅంచు బిళ్ళలు బిళ్ళలుగా డిజైను పెట్టి నేసిన ఒకరకం అంచు (తె. 8).

రాకి(ల)పున్నమ ఉ. రాకిపున్నమ, లాకిపున్నమ. శ్రావణ పౌర్ణమి; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే పండుగ; కొత్త జంధ్యాలు వేసుకొంటారు; రాఖిలు కట్టుకొంటారు; చౌడేశ్వరికి జ్యోతి తీర్థం చేస్తారు; అగ్నిగుండంలో నడవటం; గంగపూజ చెయ్యటం; ఆనందంవేయటం మొ.వి చేస్తారు (తె. 10, 19, 20, 22).

రాకెటుమగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; మగ్గంచటం నిలుపులకు పై న రాకెట్ బొమ్మ మాదిరి కమ్మి (=గొళ్ళేలకమ్మి) అమర్చింది. చూ. చిత్రం 115 (కో. 12).

రాగావళిచీర ఒకరకం గడి చీర; దమయంతి పొప్పిలిచీర మాదిరిగా నేసి ఒక గీరకు బదులు రెండు కొలుకుల గీరలు పెట్టి నేస్తారు (రా. 17).

రాగిగంజి ఉ. రాగ్గంజి; పర్యా. తెద(ల)గంజి. రాగులు పిండిగొట్టి కాచిన గంజి; దీన్ని వడుగుకు పెడతారు (కో. 4, 6; తె. 2; రా. 1, 3-14, 17, 19-21, 24).

రాగినరి రాగులు పిండిగొట్టి కాచిన గంజి; దీన్ని వడుగుకు పెడతారు (కో. 2).

రాగోల(కట్టె) (బహు. రాగోళ్ళు) ఉ. రాగలకట్టె; పర్యా. ఎత్తినకోల. సరిచేయటానికి చాపిన ఉన్నివడుగులో చివర దూర్చిన తలకోలను మోయటానికి అధారంగా నేలలో పాతిన పంగలకొయ్య; మామూలుగా

కలకోలను మోసేది; కొన్నిచోట్ల రాళ్ళతోను, కొన్ని చోట్ల (ఇనవ) కన్నెలతోను తలకోలను కలిపినది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.7 (తె. 28).

రాజమహేంద్రకోక ఒకరకం నేతచీర (రా. 19ఎ). రాజమాలపేటు ఉ. రాజమాలపేటి. అంచులో నేసే ఒకరకం డీజైను (తె. 2, 7).

రాజమోహిని ఒకరకం అంచు; పూర్వం నేసేవారట (కో. 24).

రాజహంస బట్టలమీదనేసే కలంకారీ అద్దకం డీజైనులో ఒకరకం. చూ. చిత్రం 288 డ. 2 (కో. 12).

రాజహంసపేటు అంచులోనేసే ఒకరకం డీజైను. చూ. హంసపేటు. చూ. చిత్రం 157 (రా. 8).

రాజాకమలంపేటు అంచులోనేసే తామరపువ్వు డీజైను (కో. 20).

రాట పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్నం ఇరుసు బిగించే నిలువుకొయ్య. ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 16, 25, 26).

రాటన్ ఘానీ తివానీ నేతలో వచ్చే ఒకరకం డీజైను (కో. 16).

రాటం ఉ. రోటం. 1. చూ. రాటం(1) (కో. 2-11, 12ఎ, 12-14, 18, 20, 27; తె. 10; రా. 8, 6-13, 16-21, 23); 2. చూ. రాటం(2) (కో. 11, 13-15, 18; రా. 6, 8, 9, 16, 19, 21); 3. నవారు నేతకు వాడే దారం పురిపెట్టే రాట్నం; కొన్నిచోట్ల దీనిమీద వేకదారం కంఠెలు పడతారు (రా. 14).

రాటంకాలు పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(1). పత్తి పట్టెటప్పుడు రాట్నం కదలకుండా తొక్కిపట్టటానికి అనువున పట్టె. చూ. చిత్రం 1.4 (కో. 8).

రాటంచెయ్యి పర్యా. చూ. చెయ్యి(4). పట్టు దారం వడికే పెద్దరాట్నం కట్టుబడిలో ఇరుసు తిప్పటానికి బిగించిన కొయ్యపిడి; కొన్నిచోట్ల దీనికి చేసిన చిల్లిలో వేలుపెట్టే రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 293 చ. 6 (తె. 10).

రాటపాకులకమ్మి రాట్నంఆకంత వెడల్పు పట్టెలు నేసిన కమ్మి; కొన్నిచోట్ల కమ్మినేతలో చీరరంగు పోగులు ఒక కొలికి పెట్టి గీర పడేట్టు (కమ్మి పగల గొట్టి) నేస్తారు (కో. 8).

రాటి ఉ. రాటి, రాటె; పర్యా. ఇచ్చెలబండి, కొణతలి(1), గిరక(3), గుమ్మటం, గుమ్మి(1), చిత్తెల బరాటి, చిత్తెలరాటం(3), చిలవలబండి, డొలక(1), తిక్కిడి(2), తిరిగిడి(2), తిరుగుడుపంతు, దళచరం

పంతు, పడత, పంట్లాం, పరదా, బండి(1), బండిపంతు, బరాటి, బొంగరం(1). మొద్దు తిరిగిడి, రాడ, వలిం పంతు. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంతు మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలవ(ఇచ్చె)నుంచి నూలు తోడు కొంటారు. చూ. చిత్రం 31 క-వ (కో. 16, 19, 22-33, 35-37; తె. 7-9).

రాటిఆకు ఉ. రాటి ఆకు; పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నా కిందా కట్టిన వెదురు బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 8 (తె. 7, 9).

రాటికర్ర ఉ. రాటెకర్ర; పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది. కొన్నిచోట్ల కొయ్యిడి; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్ని చోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 27).

రాటిగొట్టం ఉ. రాటెగొట్టం; పర్యా. చూ. గొట్టం (2). రాటి ఆకులు బిగించిన వెదురుగొట్టం. దీన్ని సూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 31 త. 1 (కో. 28, 30, 31, 37).

రాటితాడు పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు (వై వీ కిందివీ) కలిపి కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (కో. 25, 32, 37).

రాటిదారం పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటి ఆకులు (వై వీ కిందివీ) కలిపి కట్టిన దారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (కో. 29).

రాటిడిమ్మ ఉ. రాటిడిమ్మ, రాటెడిమ్మ; పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్యమొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (కో. 22, 30, 31).

రాటిదుక్కు పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి రాటి సూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు. చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 31 క. 1, 36 (కో. 33).

రాటిపుల్ల పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యిడి; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడి లోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 31).

రాటిపుల్ల(లు) పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికిపై నా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 35, 36).

రాటిబద్ద ఉ. రాటెబద్ద. రాటికి పై నా కిందా పెట్టిన వెదురుబద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 25-32, 35).

రాటిబిల్ల పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నాకిండా కట్టిన బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 37).

రాటిబురక ఉ. రాటిబురక; పర్యా. చూ. చిప్ప (1). రాటి పై బద్దలను విగించి వాటిమధ్య బోర్లించి కట్టిన చిప్ప; మామూలుగా కొబ్బరిచిన్న వాడతారు; కొన్నిచోట్ల కర్రచిప్పగాని రేకుమూతగాని వాడతారు; ఇది రాటినూలంమీద ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 5 (కో. 31).

రాటిముక్కు రాటినూలం పై కొన; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 31 ప. 2 (కో. 37).

రాటిమొద్దు 1. పర్యా. చూ. దూపిరి(3). రాటి తిరగటానికి రాటి నూలానికి ఆధారంగా ఉన్న కొయ్య మొద్దు; చూ. రాటి. చూ. చిత్రాలు 31 క. 1, 36 (తె. 7, 9); 2. అడ్డగుమ్మి అనుచే ప్రేము; చూ. దొడ్డి (తె. 8).

రాటిమొల పర్యా. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరును; మామూలుగా ఇనపది, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడి లోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 9).

రాటినూలం పర్యా. చూ. నూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగాఉన్న ఇరును; మామూలుగా ఇనపది, కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడి లోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 28, 30, 36, 37).

రాట్లం 1. చూ. రాట్లం(1) (కో. 19, 20, 21, 24); 2. చూ. రాట్లం(2) (కో. 19).

రాట్లం 1. రూ. రాటం(1), రాట్లం(1), ?రాట్లం (1). పర్యా. చెరక. నూలు వడికే కొయ్యయంత్రం; పంతుకుగాని డబ్బాలకుగాని నూలు తోడుకోటానికి కండెలు చుట్టటానికి వాడతారు. చూ. చిత్రం 15 (కో. 1, 12, 16, 17, 21-23, 25, 26, 28-37; తె. 1-38; రా. 1-3, 5, 22, 24a); 2. రూ. రాటం (2), రాట్లం(2) రాట్లం(2). పర్యా. చూ. డబ్బా(ల) రాట్లం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్లం. చూ. చిత్రం 41 (కో. 12, 16, 17, 26; తె. 13, 14; రా. 2).

రాట్లంగిల్ల పర్యా. చూ. చెక్రం(18). పట్టువడికే పెద్దరాట్లం కట్టుబడిలో ఇరునుకు విగించిన ఇనపచెక్రం చూ. చిత్రం 293 చ. 2 (తె. 12).

రాట్లంచెవి పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకుల రాట్లం ఇరును విగించే నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 19).

రాట్లంపంపె రాట్లం కదురుకు తగిలించి నూలు చుట్టే చిన్న పంతు; చెలకపంతు కంటె కొంచెం చిన్నది; చూ. చెలకపంతు (తె. 12).

రాట్లంపట్ట పర్యా. చూ. చెక్రం(2). పట్టువడికే పెద్దరాట్లం కట్టుబడిలో ఇరునుకు విగించిన ఇనప చెక్రం. చూ. చిత్రం 293 చ. 2 (తె. 5).

రాట్లంపయ్య పర్యా. చూ. చెక్రం(4). డబ్బా రాట్లం ఇరునుకు విగించిన రేకుచెక్రం; దీనిమీద వడి దారం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 9 (తె. 8).

రాట్లంసారె ఆడపిల్లకు పెళ్ళిలో సారెగా రాట్లం ఇచ్చే ఆచారం (కో. 17).

రాట్లం ఉ. రోట్లం. 1. చూ. రాట్లం(1) (రా. 4, 14, 15); 2. చూ. రాట్లం(2) (రా. 4)

రాడ పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పని ముట్టు. పంతు మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలప నుంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 క-ప (రా. 15).

రాతినార ఒకరకం కృత్రిమపువట్టు; art-silk; అంచుల నేతకు వాడతారు (రా. 13).

రాధిక ఒకరకం నీలంరంగు; చూ. నక్కుబాయి (కో. 7).

రావిడిరంగు చేత్తో అచ్చకొట్టే అద్దకంరంగు; printing colour (కో. 8).

రాబబ్ పానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (కో. 16).

రామకలరు ఉ. రాంకలర్. 1. పర్యా. రామనీలం. ముదురు నీలంరంగు (కో. 14); 2. పచ్చ, వయితేట్ కలిసిన రంగు (తె. 15); 3. ఒకరకం నీలం రంగు (రా. 3, 12, 15).

రామ(చిలక)పచ్చ ఉ. రామనీలకపచ్చ, రామా పచ్చ. ముదురు ఆకుపచ్చరంగు (కో. 9, 11, 15; రా. 7).

రామనీలం పర్యా. రామకలరు(1). ముదురు నీలం రంగు (కో. 18).

రామలింగంకొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివరపాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్టి, పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడ కోలకుకట్టి దీనికి ఏనుగుమెలికవేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.13 (తె. 8).

రామలింగంగూటం పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతబయలులో చివరపాతిన కొయ్య; దీనికి నేత

మోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి పనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగు తారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 7).

రామలింగప్పగూటం పర్యా. చూ. మిడిగూటం (2). నేతబయలులో చివరపాతినకొయ్య; దీనికి నేత మోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి పనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగు తారు. చూ. చిత్రం 127.18 (తె. 8).

రామచందర్‌పానీ తివానీనేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను (కో. 16).

రాము (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. తోము. గంజి వడకట్టటానికి గుడ్డలో పోసి రుద్దటం; పానుటం (రా. 22); **2.** రాయటం; కలియచిప్పటం; ఒకతొట్టెలో రంగు, కాస్టికోసోడా, మైడోసుద్రావకం వేసి బాగా కలుపు తారు (రా. 11, 22).

రాయబారపుకొయ్య పర్యా. చూ. రాయబారపు కర్ర. వేలాడదీసిన పడుగుచుట్టును దగ్గరికిగాని దూరానికి జరుపుకోటానికి వీలుగా మగ్గానికిపైన పెట్టిన కర్ర. చూ. చిత్రాలు 129 క. 4, 129 చ. 2 (కో. 28).

రాయబారపుగొట్టం పర్యా. (రాయబారపు) బండి. రాయబారపుకర్రకు (కొన్నిచోట్ల తాడుకు) వేసిన గొట్టం; కొన్నిచోట్ల కొయ్యగిలక; నేతనేసేటప్పుడు పడుగుచుట్టును ముందుకుగాని వెనక్కుగాని జరిపటానికి వేస్తారు. చూ. చిత్రం. 129 క. 2 (కో. 33 37).

(రాయబారపు) బండి పర్యా. రాయబారపుగొట్టం. రాయబారపుకర్రకు (కొన్నిచోట్ల తాడుకు) వేసిన గొట్టం; కొన్నిచోట్ల కొయ్యగిలక; నేతనేసేటప్పుడు పడుగుచుట్టును ముందుకుగాని వెనక్కుగాని జరిపటానికి వీలుగా వేస్తారు. చూ. చిత్రం 129 క. 2 (కో. 31; రా. 1).

రాయబారంపుకర్ర పర్యా. ఉయ్యాలకర్ర, గ్రేనాం కర్ర, దండెం(8). రాయబారపుకొయ్య. వేలాడదీసిన పడుగుచుట్టును దగ్గరికిగాని దూరానికి జరుపుకోటానికి వీలుగా మగ్గానికి పైన పెట్టినకర్ర. చూ. చిత్రాలు 129 క. 4, 129 చ. 2 (కో. 28, 24, 29, 32-34, 36, 37).

రాయబారంపుతాడు పర్యా. ఉయ్యాలతాడు. గ్రేనాంతాడు. పడుగెత్తుగుది. పడుగుచుట్టుకు రెండు వైపులా కట్టి మగ్గానికిపైన - కొన్నిచోట్ల రాయ

బారపు కర్రకు వేలాడదీసిన తాడు; కొన్నిచోట్ల ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 129 క. 1 (కో. 23, 24, 28, 29, 31-34, 37; తె. 17).

రాయబారుతాడు పర్యా. దండెతాడు(2). దండెకు ఒకవైపు చువ్వకు (మధ్యగా) కట్టి రెండోవైపున నవలక్షగుండు వేలాడదీసిన తాడు. చూ. చిత్రం 128.2 (కో. 24).

రాయల్‌పల్లె ఒకరకం నీలరంగు; గాజురంగుకంటె కొద్దిగా లేతరంగు. (కో. 2, 18, 21, 35).

రాయిభారం ఉ. రాయిభారం; పర్యా. చూ. నవ లక్షగుండు. దండెదగ్గర పడుగుతోదూర్చిన చువ్వకిందికి జారకుండా దారంకట్టి దండెలవతలికి వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని చిన్నచెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.3 (కో. 22, 37).

రాయు (క్రి.) పర్యా. చూ. తోము. గంజి వడకట్ట టానికి గుడ్డలో పోసి రుద్దటం (రా. 5).

రావోలివీర పచ్చ కపిల, కిర్మింజిరంగులు వచ్చేట్టు వట్టు, నూలు కలిపిసేసిన చీర (తె. 5).

రానకమ్మి నాలుగుకొలుకుల దారంతో తలచిట్టె నేసి బొటనవేరెడు వెడల్పునందు, పదహారు కొలుకులు గాని ఇరవై కొలుకులుగాని ఒక పట్టె నేసిన కమ్మి (కో. 7).

రాసికడం(వీర) నిలుపుకు తెలుపు, పేకకు మరొక వన్నె పెట్టినేసిన గళ్ళచీర; గళ్ళమధ్య తెలుపు వస్తుంది (తె. 13, 14).

రాస్తవీర రెండుకొలుకులు పచ్చ. ఒకకొలికి నలుపు చొప్పున పడుగుపోగులు అతికి నేసిన చీర; రాస్తాచీర (తె. 18).

రాస్తా(కమ్మి) పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మర మగ్గంలో వన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె అడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా పొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 11, 15).

రాస్తా(లు) అంచులో నేసిన ఒకరకం గీర(లు). చూ. చిత్రం 152 (తె. 23).

రింగు 1. పర్యా. చూ. ఉంగరం(3). మరాసు ఒగ్గుల పట్టెకు బిగించిన చిన్న ఇనపచుట్టు; దీనిగుండా పడుగుపోగు మరాసు మీదికి పొతుంది. చూ. చిత్రం 50.15 (కో. 28); **2.** పర్యా. చూ. ఉంగరం(7). చేతినాడె గాడితో బుసిపుల్లకు వేసిన చిన్నచుట్టు; ఇత్తడిదిగాని, ఇనపదిగాని; పేకదారం పోగు చిక్కువడకుండా రావటానికి దీంట్లోనుంచి తీస్తారు. చూ. చిత్రం 131 చ. 3 (కో. 22; తె. 18); **3.** డాబ్బిగాలుసు

బద్ధ(అ)ను కలిపిన ఇనపచుట్టు. చూ. గొలుసు (తె. 18, 20).

రింగుబద్ధ మరాసు కట్టుబడిలో పడుగుపోగులు దూర్చే ఉంగరాలు(=రింగులు), లేకుముక్క(ఒగ్గి)లు బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 12). 1. ఒకే రంగులో, మూడంగుకాల వెడల్పున నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం (కో. 12).

రిబ్బనంచు ఉ. రిబ్బెనంచు; పర్యా. రిబ్బనుబార్దరు. తెడరిబ్బను మాదిరి అంచు; కొన్నిచోట్ల ముచ్చెర, నందు, బనారస్, లాహిరి, గువ్వకన్ను, లాహిరి, నందు, బనారస్, ముచ్చెర, చిగురు వరసగా వచ్చేట్లు నేస్తారు. కొన్నిచోట్ల మొగ్గ, బనారస్ వరసగా పడేటట్లు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 242 (కో. 5, 9; తె. 1, 4-6, 11-14, 28, 27; రా. 28).

రిబ్బనుకమ్మి తెడరిబ్బను మాదిరిగా నేసిన ఒకరకం కమ్మి (రా. 1).

రిబ్బనుగడిచీర అంగుళం పొడుగు, అంగుళం వెడల్పు చొప్పున గళ్ళు పడేటట్లు నేసిన చీర; ఒక కొలికి రంగుగీర, ఒక కొలికి తెలుపుగీర, ఒక కొలికి రంగు గీర వరసగా పడేటట్లు నేస్తారు (కో. 7).

రిబ్బనుబార్దరు పర్యా. రిబ్బనంచు(2). తెడరిబ్బను మాదిరి అంచు; కొన్నిచోట్ల ముచ్చెర, నందు, బనారస్, లాహిరి, గువ్వకన్ను, లాహిరి, నందు, బనారస్, ముచ్చెర, చిగురు వరసగా వచ్చేటట్లు నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల మొగ్గ, రిబ్బను వరసగా పడేటట్లు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 242 (రా. 16).

రిబ్బను(బార్దరు)పేటు ఉ. రిబ్బనుబార్దరపేటు; రూ. రిబ్బనుపేటు. రెండుమూడు వేళ్ళ వెడల్పున అంచులో అయిమూలగా (మూలనేత) నేసిన డీకైన చూ. బనారస్ (కో. 9-11, 15).

రివల్వాషన్ బద్ద ?మరాసు కట్టుబడిలో రంపాన్ని కలిపే బద్ద; కీలుకు బదులు అనుప్పినది; చూ. కీలు (కో. 28).

రీపరుబద్ద పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటుదారా లకు ఆధారంగా డాబీచక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ద; పావుచక్రాలను తొక్కినప్పుడు గొలుసు పిక్కలుగాని దిండు దిమ్మలుగాని కోలలను పైకి తేవుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 6 (కో. 24).

రీలు పర్యా. చూ. దారపుబండి(2). బరువుకట్టిన అంచు పేటుదారాలు తగిలించే కొయ్యగిలక(కొయ్య రీలు); దీన్ని మామూలుగా మగ్గంమీద ఎత్తుగా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 183.2 (రా. 24).

రీలు(దారం) ఉ. రీలి, రీల్దారం; పర్యా. చూ. వడి

(దారం)(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు(=దారపుబండి) దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (కో. 5, 27; తె. 31).

రీలుదారంగిరక ఉ. రీలుదారంగిరక్; పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి బిగించిన రీలుదారపుబండి; డబ్బా రాట్నం వడిదారం దీనిగాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (తె. 14).

రీలుదిమ్మ అచ్చుకట్టేటప్పుడు మిషనుదారపుబండి (రీలు)తగిలించిన కొయ్యమొద్దు; దీనికి బిగించిన కర్రకు దారబృండి తగిలించి పోగుతీసుకొని అచ్చుకడతారు. చూ. చిత్రం 95 (కో. 27).

రీలుపూన పర్యా. చూ. పి.కాసి. మరమగ్గంనాడెను ఒక సొరుగులోంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి అమర్చిన కొయ్యగిలక; మామూలుగా మిషనుదారం చుట్టే కొయ్యరీలు; ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు రెండు సొరుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120(తె.10).

రీలుబిళ్ళ ఉ. రీలుబిల్ల; పర్యా. చూ. దారపుబండి (2). మిషను వడిదారం (=అచ్చువడి కట్టేది) చుట్టిన కొయ్యగిలక. చూ. చిత్రం 95.1 (తె. 1).

రీలువడి పర్యా. చూ. వడి(దారం)(3). అచ్చుకట్టే టప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు(దారబృండి)దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు. చూ. వడి (కో. 3).

రుంజకట్టె పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంచెకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంచెకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 33).

రుంజు (క్రీ.) నూలుచుట్టటానికి పంచె తిప్పుటం (తె. 21, 24, 28, 33).

రుంజుడుమొద్దు రూ. రుంజెమొద్దు; పర్యా. చూ. కాటుపీట. పంచెకు నూలు చుట్టేటప్పుడు పంచెకామకు ఊనికగా పెట్టే కొయ్య. చూ. చిత్రం 28 (తె. 28).

రుంజెమొద్దు చూ. రుంజుడుమొద్దు (తె. 24).

రుణానుబంధంపీర పెద్దగళ్ళలో చిన్నగళ్ళు వచ్చేట్లు నేసిన ఒకరకం చీర; ఒక సినిమాపేరునుబట్టి ప్రచారంలోకి వచ్చింది (కో. 35).

రుద్ధకంబిళ్ళ ఉ. రుద్ధకంబిల్ల; పర్యా. చూ. దిద్దు (దు) బిళ్ళ. అచ్చుకర్రకు కట్టిన వడిదారం బిరుగా ఉండటానికి వై మెలికె(పూన)ల మీద రుద్దే దుప్పి కొమ్ము. చూ. చిత్రం 98 (రా. 7).

రుద్ధగంజి అన్నం బావగావండి వస్త్రకాలితం చేసిన ద్రవం; దీంతో వసుగు తడుపుతారు (కో. 93).

రుద్రాక్షకమ్మి రుద్రాక్ష (కాయ) ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన కమ్మి; పంచెలకు నేస్తారు; చూ. రుద్రాక్ష పేటు (కో. 6; తె. 13, 14).

రుద్రాక్షగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

రుద్రాక్షఛోతి అంచుతో రుద్రాక్షపువ్వు మారి డిత్తెను (రుద్రాక్షపేటు) నేసినవంచె (తె. 24).

రుద్రాక్షపువ్వు ఉ. రుద్రాక్షపూవు; పర్యా. రుద్రాక్ష పేటు. రుద్రాక్షపువ్వు ఆకారంలో నేసిన డిత్తెను; మామూలుగా అంచులో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 243 (తె. 5, 22).

రుద్రాక్షపేటు ఉ. రుద్రాచ్చపేటి. పర్యా. రుద్రాక్ష పువ్వు. రుద్రాక్షపువ్వు ఆకారంలో నేసిన డిత్తెను; మామూలుగా అంచులో నేస్తారు. చూ. చిత్రం 243 (కో. 93; తె. 1, 2, 26; రా. 16-19).

రుద్రాక్ష(పేటు)అంచు ఉ. రుద్రాచ్చ(పేటి) అంచు, రుద్రాట్ట అంచు, రుద్రాక్షి అంచు. రుద్రాక్ష కాయ ఆకారంలో డిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 244 (కో. 14; తె. 1, 2, 24, 26; రా. 14, 16, 17, 21, 24).

రుబ్బుగుండు పర్యా. చూ. రుబ్బురాయి. రోట్లో పిండి రుబ్బే రాయి; చింతగింజలు నానబోసి రోట్లో రుబ్బి ఉడకబెడతారు (తె. 25).

రుబ్బురాయి పర్యా. పొత్రం. రుబ్బుగుండు, సరి గుండు(2). రోట్లో పిండి రుబ్బే రాయి; చింతగింజలు నానబోసి రోట్లో రుబ్బి ఉడకబెడతారు (తె. 9, 10, 20, 22).

రుమాలు (బహు. రుమాంలు, రుమాళ్ళు) ఉ. రుమాల. 1. పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసిన బట్ట; మామూలుగా అయిదు (కొన్నిచోట్ల 2½ - 3) గజాల పొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజం నుంచి గజంపై వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల అంచు తేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల రంగులు, గీరలు, గళ్ళు మొ.వి పెట్టే నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల పురకలపాగా (గుడ్డ) (కో. 7, 8, 23, 30; తె. 18, 22, 23, 25; రా. 1, 3-8, 11, 15, 18, 24); 2. నల్లదరపు గడి పడేట్టు నేసిన తలపాగ (తె. 8).

రుయిపూలంచు ఉ. రుయ్యి. చిన్న పత్తి పూడిత్తెను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 245 (తె. 17, 31, 32).

రూపాయిగడి ఒకరకం నేతగడి; డామ్ గడి (కో. 7).

రూపురం చూ. ఊపురం (తె. 14).

రూబీ ఉ. రూబి, రోబీ. బచ్చలపండురంగు; సక్కు

చాయికంటె లేత, బలుగుకంటె ముదురు రంగు; సాటిను; (చిలగడ) దుంపరంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 3, 8, 12, 15, 18, 20; రా. 8).

రూలరు ఉ. రూలు; చూ. రోలరు (3) (కో. 23, 24).

రూలరుకర్ర పర్యా. చూ. పై పట్టె(3) పుల్లిరుసు చెవుకట్లకు ఆధారంగా పై న బిగించిన పొడుగుచెక్క. చూ. చిత్రం 121 ప. 5 (కో. 15).

రూలరుతాడు ఉ. లోలరుతాడు; పర్యా. చూ. పుల్లి రుసుతాడు. పుల్లిరుసుకు వేసిన అచ్చుసూత్రం; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి; వాయితాడు. చూ. చిత్రం 121 చ. 5 (కో. 15).

రూలరుబద్ద పర్యా. చూ. చెవుకట్టు(2). పుల్లిరుసు నిలవటానికి పై పట్టెకు బిగించిన చెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 15).

రూలు 1. ఉ. రూల్. పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్ని చోట్ల ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేతనే నేటప్పుడు అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (తె. 8); 2. చూ. రోలరు (3). (తె. 5); 3. డాబీనుంచి కిందికివేలాడే లావుదారాలు దూర్చిన జనెలచట్రం, చిన్న పక్కపన్నె. చూ. చిత్రం 192 చ. 9 (కో. 25).

రూలు(కర్ర) పర్యా. చూ. పిడుపుకర్ర. రంగు అద్దిన నూలులడిలు (గుంజకు తగిలించి) పిండే కర్ర; గుండ్రటిది; దీన్నిలడిల్లో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల రంగునీళ్ళలో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (తె. 5, 14, 18).

రూలుగుండు పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగు కర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చినది; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనే నేటప్పుడు అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (రా. 14, 15).

రూలుగుండుబొమ్మ పర్యా. చూ. చెవుకట్టు(2). పుల్లిరుసు నిలవటానికి పై పట్టెకు బిగించిన చెక్క; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 4, 121 ప. 2 (రా. 8).

రూలుచెక్రం పర్యా. చూ. డాబీచెక్రం. డాబీ దిండుకుపక్కగా అమరినప్పచెక్రం; మామూలుగా రెండు

గుండ్రటి బిళ్ళలకు మధ్య ఇనపడిచలు బిగించినది; కొన్నిచోట్ల (రేకు) పండ్లచెక్రం; దీని పండ్లను కుక్కగుంజినప్పుడు దిండు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 182 చ. 11 (తె. 5).

రూలుచెవు చూ. పుల్లెరుసుచెవి (తె. 8).

రూలుపట్టె ఉ. రూలుపట్టి; పర్యా. చూ. పైపట్టె (3). పుల్లెరుసు చెవుకట్లకు ఆధారంగా పై న బిగించిన పొడుగుచెక్క. చూ. చిత్రం 121 ప. 5 (రా. 15).

రూలుమొల పుల్లెరుసు(=రూలు)చెవిలో దూర్చిన ఇనపపుల్ల(లు); దీన్ని పుల్లెరుసు నందులో బిగించి ఉంటారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 ప (తె. 8).

రెక్క-1. పర్యా. అడ్డపట్టె(17), అడ్డుముక్క, ఉడత రెక్క, కల్లెం, కాపుచెక్క, కోతిపుల్ల(4), గుర్రం(1), చెవు, చెవుకట్టు(2), చెరులకమ్మి, జవ, తన్నుడుచెక్క, తొట్టికట్టె, దబ్బ(8), దాపకర్ర, పట్టె(6), బరువుబద్ద, బొమ్మ(10), బొమ్మకట్టె(2), బొమ్మపట్టె(4), బొమ్మ బద్ద, మగ్గంచెవు, రెక్కపలక, లాటుచెవు, నట్టరుబుజం, నన్నపట్టె, సొరుగుచెయ్యి. మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు, పటవాలుగా బిగించినకర్ర; దీనికి ఉడత దారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118 క. 18 (కో. 9, 17; తె. 15); 2. ఒక(విడి) పంచె (తె. 4); 3. అయిదు మూరల నేతబట్ట (తె. 12).

రెక్కచాపు(లు) 1. ఒక పంచె, ఒక కండువా కలిసి ఉన్న నేతబట్ట (కో. 19); 2. పైమీద వేసుకొనే కండువా(లు) (రా. 8); 3. ఒక పంచె(విడిగా ఉన్నది) (కో. 28).

రెక్కతాడు పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకు పై న కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 28).

రెక్కదుప్పటి ఒక(విడి)దుప్పటి (కో. 4).

రెక్కలపండుగ శ్రమజీవులు(=రెక్కలువంచి పని చేసేవాళ్ళు)చేసుకొనే పండుగ; వినాయక చవితి; నేత పనివాళ్ళకు "రెక్కలపండుగ"; ఆ రోజున పని మానేస్తారు (తె. 12).

రెక్కపలక పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపుపట్టెకు పటవాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118 క. 18 (కో. 28).

రెక్కబద్ద పర్యా. చూ. నిలుపుపట్టె(10). మరమగ్గం చక్రంలో వక్రంగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 14).

రెక్కమాను పర్యా. చూ. కత్తెరగుంజ(2). మరమగ్గం చక్రం నిలబెట్టటానికి నేతబయలులో పాతిన ఒక రకం నిలుపుగుంజ; పై న ఒకటి, పటవాలుగా మరొకటి కొయ్యపట్టె(కత్తెర మాదిరిగా, తేదా రైలురెక్క మాదిరిగా ఉంటుంది); ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (రా. 1, 4, 7, 8).

రెక్కనరిచేయు (క్రి.) పడుగు మడత విప్పి నరిచెయ్యటం (కో. 34).

రెట్టకొలికి కమ్మిపక్కన (ఇవతల)వరసగా నేసిన రెండు కొలుకుల రంగుదారాలు; వాటిమధ్య ఒక కొలికి తెల్లదారం పెడతారు; కమ్మికి రెట్టకొలికి వేస్తే కమ్మికి అందం ఇస్తుంది. చూ. చిత్రం 272.1 (కో. 7).

రెట్టంచు జంట అంచు (రా. 3).

రెట్టపోగు కమ్మి పక్కన నేసిన రెండు పొగుల జమిలిదారం; చూ. రెట్టకొలికి. చూ. చిత్రం 272.1 (కో. 1).

రెడ్డ్రాసు ఉ. రెడ్డ్రావును. 1. గోధుమపన్నెలో ఎరుపుచాయ కలిసిన రంగు (కో. 7); 2. ముదురు పొగాకుకాడ కంటె ఎరుపుపన్నె (కో. 12).

రెడ్డిదాడరు రెండు పువ్వులమధ్య రెండురకాల డిజైన్లు పడేటట్లు నేసిన ఒకరకం అంచు (తె. 24).

రెండుముళ్ళకాయ ఒకరకం ముళ్ళకాయ; 'తేలు కొండికాయ' అనీ అంటారు; దీనికి రెండు ముళ్ళుంటాయి; గొర్రెలు మేతకు తిరిగేటప్పుడు ఇవి అప్పుడప్పుడు బొచ్చులో ఇరుక్కొంటాయి (తె. 28).

రెప్ప(లు) (బట్ట) తాను చివరిభాగం; ఇటువంటివి రెండువైపులా రెండు (పై రెప్ప, కిందిరెప్ప) ఉంటాయి (కో. 1).

రేకు 1. చూ. రేకు (5) (కో. 28, 28-31, 38, 37); 2. పర్యా. ఆకు (8). మరాసు చెక్రం కట్టుబడిలో అడ్డపట్టె (ల)ను, ఇరుసును కలిపే కొయ్యపట్టె(లు); ఒక్కొక్క పక్క ఎనిమిదేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.2 (కో. 38); 3. చూ. రేకు(8) (కో. 38).

రేకంచు కండువాలకు నేసే ఒకరకం అంచు (రా. 1).

రేకలకమ్మి ఒక్కొక్కరంగు ఒక్కొక్కకొలికి వొప్పున అయిదు రంగుపొగులు పడేట్లు నేసినకమ్మి (తె. 15).

రేకలదారం ఉ. రేకల్దారం; చూ. రేకులదారం(1). (కో. 29, 31).

రేకు 1. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరాసుమీద పడుగు తోడేటప్పుడు అనులు పడేట్లు పొగును జరపటానికి ఒక కొయ్యపట్టెకు బిగించిన రేకుముక్క; సుమారు

మూడుగురాల పొడుగుది; దీని వెల్లువలోనుంచి తీసిన పోగు మరాసుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాసు తిరిగి నవ్వును కీలు ఆకుతూ కొయ్యబట్టై జరిగి దానికి విగించిన ఈ రేకుముక్క పోగునుగూడా జరుపుతుంది; ఇలా జరగటంలో పడుగుతో అని పడుతుంది; ఇటు వంటివి పట్టెపొడుగునా పరగగా (కొన్నిచోట్ల) 40 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50.14 (కో. 4); 2. పర్యా. పలకరేకు, పాలం(1). వేలు రేకు. నేతనే నేటప్పుకు మరమగ్గం మేరుపువలక సులువుగా అడటానికి విగించిన ఇనపరేకు; కొన్నిచోట్ల నట్టరుగుజ అడ్డపట్టెకు విగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.5 (కో. 17; రా. 1, 2, 4, 7-10, 19); 3. పర్యా. చూ. కమాను(3). మరనాడె గాడితో ముల్లుకు గుచ్చిన (కొయ్య) కండె ఊప ఊడిపోకుండా విగించిన ఇత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 181 త. 2 (కో. 2, 3; రా. 11, 14, 17); 4. వితంతువులు కట్టుకొటానికి నేసిన ఒకరకం బట్ట; తెల్లది (మామూలుగా 80-100 సెంజరు నూలుతో నేస్తారు; మామూలుగా (ఒకకొలిక) మామిడంపెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల గోరంచుకాని కడ్డి అంచుకాని పెట్టినేస్తారు (కో. 21); 5. రూ. రేక(1). పర్యా. చూ. ఆకు(1). రాట్నం ఇరుసుమీద తిరగటానికి చెక్రంమాదిరిగా అమర్చిన సాపుచెక్క(లు); ఇలాటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.4 (కో. 25-27, 32, 35); 6. రూ. రేక(3). పర్యా. చూ. ఆకు(2). పంతుకామ చుట్టు వంచకట్టిన వెదురు బద్ద(లు); పంతుకట్టుబడితో ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 19 క. 2 (కో. 30-33, 35); 7. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి వై నాకిందా కట్టిన వెదురుబద్దలు. చూ. చిత్రం 31 క. 3 (కో. 33).

రేకువొక్క రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు తులాలు పట్టేది; చూ. పావు. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 28).

రేకువొట్టి రంగునీళ్ళుకానే పెద్ద ఇనపదశ్చా. చూ. చిత్రం. 282 క. 3 (కో. 13).

రేకుపట్టె పర్యా. చూ. మేరుపువలక. మరమగ్గం చటంలో నిలుపుపట్టెకు వై న విగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివరరేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చురెంప తాళ్ళు కడతారు; నేతనే నేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.3 (రా. 1).

రేకులతాడు ఉ. రేకుల్లాడు; పర్యా. చూ. ఆకుల తాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు. ఒకవైపు

ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 13, 25, 28, 28, 32, 35-37).

రేకులదారం 1. రూ. రేకులదారం; పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు. ఒక వైపు ఆకునుంచి రెండోవైపు ఆకుకు ఏటవాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 28, 27); 2. పర్యా. చూ. గుమ్మిదారం. రాటిఆకులు వై నీ కిందినీ కలిపి కట్టినదారం. చూ. చిత్రం 31 ప. 4 (కో. 33).

రేనిచెట్టు ఒకరకంచెట్టు; దీని ఆకులు దసలి(పట్టు) పురుగులకు అపారం (తె. 7).

రేలపువ్వు 1. పసుపచ్చరంగు (తె. 13); 2. వీర పువ్వుతో రేతరంగు (తె. 15, 16).

రేలపూవ తంగెడుపువ్వుకంటె కొంచెం తెలుపువన్నె; రేలపువ్వు రంగు (తె. 12).

రేలపూరంగు గుమ్మడిపువ్వురంగు; రేలపువ్వురంగు (తె. 14).

రేవగర్ర రేవచెట్టు కట్టె; దీంతో ఉండెలుబద్ద చేస్తారు; చూ. ఉండెలు. (కో. 34).

రేవుతాడు పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టే టప్పుడు వడిదారాల విగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 1, 5-7).

రేవు(దారం) పర్యా. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు వడిదారాల విగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 3, 6).

రేవు(లు)తిప్పు (క్రి.) అచ్చువళ్ళలో పడుగు పోగులు తగిలే భాగం (= రేవు) వక్కకు జరపటం; అచ్చు కర్ర కొద్దిగా వక్కకు తిప్పి రేవులు జరుపుతారు; వడి పోగులు నలిగినప్పుడు రేవులు తిప్పుతారు. (కో. 1, 4, 6, 22; రా. 11, 13, 18, 23, 24).

రేషన్ 1. పర్యా. చూ. పట్టు. పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చేదారం (రా. 14); 2. పర్యా. రేషం(2). కృత్రిమ పువట్టు; అంచులు, కమ్ములు నేస్తారు (కో. 13, 14, 15).

రేషన్ ఆకు చూ. రేషంఆకు (రా. 24).

రేషన్ పురుగు చూ. రేషంపురుగు (రా. 24).

రేషం 1. పర్యా. చూ. పట్టు. పట్టుపురుగులనుంచి వచ్చేదారం (తె. 5, 8, 12, 18, 19, 21; రా. 14); 2. పర్యా. రేషన్(2). కృత్రిమపువట్టు; అంచులు, కమ్ములు నేస్తారు (కో. 14).

రేషంఆకు రూ. రేషన్ ఆకు. పట్టుపురుగు తినే (? మబ్బరీ) ఆకు. చూ. చిత్రం 289 (రా. 14).

రేషంగూటం పట్టు (= రేషం) దారం తోడటానికి చిలవ తగిలించే కొయ్య; కొన్నిచోట్ల మట్టిముద్దకు బిగించిన కొయ్య; ఇటువంటివి మామూలుగా మూడుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 294 క-ట (రా. 14).

రేషందారం ఒకరకం పురుగునుంచి వచ్చే దారం; బట్టలనేతకు వాడతారు (తె. 5).

రేషంనూలు ఒకరకం పురుగులనుంచి వచ్చే దారం; బట్టలనేతకు వాడతారు (కో. 21).

రేషంపట్టు నారతో తయారైన కృత్రిమపువట్టు; తెల్లగా ఉంటుంది; అంచులు, కమ్ములు నెయ్యటానికి వాడతారు (కో. 11).

రేషంపురుగు రూ. రేషన్పురుగు; పర్యా. పట్టు పురుగు; పట్టు (రేషం) దారం ఉత్పత్తి చేసే పురుగు; సాలిపురుగు మాదిరిది; 'మల్లరి' చెట్లకులు తింటుంది; గుడ్లపెట్టే కాణంలో పనుపు వన్నెలో ఉంటుంది; ఇటువంటి పురుగున్నపట్టి తెచ్చి తొట్టెల్లో పెంచుతారు; మల్లరి చెట్లకులు రెండు మూడు సన్నగా కత్తిరించి దీనికి ఆవరంగా వేస్తారు; దీనినోట్లోనుంచి వచ్చే జిగురుపదార్థం దారంలా వస్తుంది; ఈ పురుగు ఆదారాన్ని చుట్టూ అల్లుకొని లోపల ఇరుక్కుపోతుంది; దాన్ని 'పట్టుకాయ' అంటారు; ఈ కాయలు వేళ్ళతో వేస్తే లోపలిపురుగు చచ్చిపోతుంది; అప్పుడు దారం తీస్తారు. చూ. చిత్రం 289 (రా. 14).

రేషంమగ్గం ఉ. రేషమ్మగ్గం. పట్టుబట్టలు నేసే ఒక రకం చేతిమగ్గం; కొన్నిచోట్ల దీనికి డాబీ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 111 చ (తె. 18).

రేషంరంగు రేషం (= పట్టు)కు వేసేరంగు (రా. 16).

రేషంలది పట్టుదారంతెక్క : చూ. లడి; ఇది అయిదు తులాలనుంచి ఇరవై తులాలవరకూ బరువు ఉంటుంది (తె. 21).

రైక(ల)గుడ్డ ఉ. రైగుడ్డ; పర్యా. చోళీగుడ్డ, జాకెట్టుగుడ్డ. ఆడవాళ్ళ రవితెలకోసం నేసినబట్టి; కొన్నిచోట్ల డిశ్చెన్సు పెట్టి నేస్తారు (కో. 4, 5, 24).

రైతేరంచు సారాఅంచుకు పైనగాని కిందగాని నాలుగు గీరలు వచ్చేటట్లు నేసిన అంచు (కో. 3).

రైతుపత్తి తెల్లపత్తిలో ఒకరకం (కో. 38).

రైతుపిల్ల(చీర) దీర్ఘచతురస్రపు గడిలో నేరేరంగు అడ్డపోగులువేసి గడి చతురస్రం అయేట్లు నేసిన చీర (తె. 18).

రైతుపిడ్డ అంచులో నేసే ఒకరకం డిశ్చెన్సు (రా. 8).

రైతుపిడ్డగడిచీర బైతెడు వెడల్పున గళ్ళుపడేట్లు నేసిన ఒకరకం చీర (కో. 16).

రైలంచు పర్యా. చూ. రైలుపట్టా(ల)అంచు. రైలుపట్టాల మాదిరిగా రెండు సమాంతరరేఖలు పడేట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల రంగుఅంచులో తెల్లగీరలు పడేటట్లు నేస్తారు (కో. 5; తె. 14).

రైలుపట్టా(ల) అంచు పర్యా. రైలంచు, రైల్వే బార్డరు. రైలుపట్టాల మాదిరిగా రెండు సమాంతర రేఖలు పడేట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల రంగు అంచులో తెల్లగీరలు పడేటట్లు నేస్తారు (తె. 1, 11, 12, 17, 23-27, 30).

రైలుపప్పు ఉ. రైలుపట్టి. ఒకరకంగడి (= పొప్పిలి) చీర; నాలుగు కొలుకులు నలుపు. నాలుగు కొలుకులు ఇటాలి, నాలుగు కొలుకులు నలుపు చొప్పున పెట్టి తరవాత ఒకకొలికి ఇటాలి, ఒక కొలికి నలుపుచొప్పున రెండు వరసలు పెట్టి అచ్చు అతికిన పడుగులో పేక దారంకూడా అడేమాదిరిగా పడేట్లు నేస్తారు (రా. 24).

రైల్వేబార్డరు ఉ. రైల్వేబాడరు; పర్యా. చూ. రైలుపట్టా(ల) అంచు. రైలుపట్టాలమాదిరిగా సమాంతర రేఖలు పడేటట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల రంగు అంచులో తెల్లగీరలు పడేటట్లు నేస్తారు (రా. 11).

రొల్లలుగాఉండు (క్రి.) వదులుగా ఉండటం; పడుగు పొర రొల్లలుగా ఉంటే కొల పొరంటారు (కో. 34).

రో (పడుగు బయలుకు, ఒక) వైపు; "అచ్చుగుతులు సరిగుంజ గొల్పుకు తగిలిచ్చి ఊడై రోకు సాపాలి; కింద రోకుపడుగు సాపుకుంటుపోయి... తాడు బిరుగుంజాలె" (తె. 11, 14).

రోకబొంద ఉన్ని (కుశ్రం) చెయ్యటానికి బండ మీద వేసి దంచే కొయ్య; చూ. కొడతం (తె. 25, 28).

రోజా(రంగు) 1. ఒకరకం ఎరుపురంగు; (ముదురు) గులాబిపువ్వురంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 4, 6, 7, 10, 21, 26, 38; రా. 7, 8, 9, 11, 16). 2. చెంగావిరంగు (కో. 14).

రోజియాదూది ముతకనూలు తీసేవత్తి; దీని ఏనెలు అరంగుళం పొడుగుంటాయి (కో. 14; తె. 28).

రోజేకమ్మి ఒకవైపున చిన్నవత్తె, మరొకవైపున పెద్ద వత్తెపెట్టి మధ్య రెండు కొలుకుల తెల్లపోగులు పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 8).

రోకుడుకట్టె పర్యా. తోడుడుకట్టె. పంచెకు నూలు చుట్టటానికి చేత్తో తిప్పే కామకు ఊనికగా తొడమీద పెట్టుకొనే కట్టె; గుండ్రటిది (తె. 7).

రోడ్డుకమ్మి ఉ. రోడ్డుకమ్మి. రోడ్డకమ్మి, రోడ్డు కమ్మి; పర్యా. చూ. పానుపువత్తె. మరమ్మంలో వన్నెబిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద

నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 16, 21, 23-25).

రోడ్డుకర్ర ఉ. రోడ్డుకర్ర; పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 26).

రోడ్డుబల్ల పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండుచివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 33).

రోలరు 1. ఉ. రోల్లు, లోరల్, లోలరు. 2. పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 2, 17, 19, 21, 23, 24); 2. ఒకరకం దోనె; రోలరు మగ్గంలో నేతగుడ్డ చుట్టే గుండ్రటి దూలం (కో. 24); 3. రూ. రూలరు, రూలు(2); పర్యా. చూ. దిండు(7). దాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్ల పింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లపింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గొలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర ఇనపక్షివల చెక్రం గాని (రేకు) పళ్ళచెక్రం గాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 క. 1 (కో. 10); 4. పర్యా. చూ. ఎదురుదోనె. మగ్గంచివర పడుగుమాలు చుట్టే కొయ్యరూలం; రోకలి మాదిరిది; కొన్నిచోట్ల నలుపలకలది; మలగర్రకు బదులు అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 110.1 (కో. 33).

రోలరుబిరుసు ఉ. రోల్లుబిరుసు. పుల్లిరుసు (=రోలరు)తిరగటానికి ఆధారంగా చెవుకట్టుకు మధ్యగా బిగించిన ఇనపకడ్డి. చూ. చిత్రం 121 ప. 3 (కో. 23).

రోలరుకమ్మి ఉ. లోలరుకమ్మి. 1. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 17); 2. పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గం చిత్రంలో కింది పట్టె. చూ. చిత్రం 118 క. 9 (కో. 17).

రోలరుకొయ్య(లు) రోలరు(=గుండ్రటి మగ్గం దోనె)ను మోసే గూటం; నేలలోపాతింది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 త. 1 (కో. 33).

రోలరుచెక్క ఉ. రోల్లుచెక్క; పర్యా. చూ. చెవుకట్టు(2). పుల్లిరుసు నిలవటానికి పై పట్టెకు బిగించిన

చెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 4, 121 ప. 2 (కో. 24).

రోలరుచెక్రం ఉ. రోల్లుచెక్రం; పర్యా. చూ. పళ్ళచెక్రం(2). నేతమోకు బిగించటానికి ఒకరకం(పళ్ళచెక్రం కొయ్య)చేతిగూటానికి కిందివైపు అమర్చిన ఇనపచెక్రం చూ. చిత్రం 122 ట. 1 (కో. 24).

రోలరుతాడు ఉ. రోల్లుతాడు; పర్యా. వాయితాడు(2). పుల్లిరుసు(=రోలరు)కు వేసిన అచ్చుతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 చ. 5, ప. 4 (కో. 23).

రోలరుమగ్గం పర్యా. చూ. ఎదురుదోనెమగ్గం. మగ్గమీద చాపిన పడుగులో చివరభాగం చుట్టటానికి ఎదురుగా రోకలివంటి కొయ్య(=ఎదురుదోనె)అమర్చిన మగ్గం; దీన్ని కొంచెం చోటులోనే అమర్చుకోవచ్చు. చూ. చిత్రం 110 (కో. 7).

రొజు పేకేటప్పుడు దూదినుంచి రాలిన తుక్కు; "దూదిలోఉన్న రొజు తడికెలోనుంచి కిందికి దిగిపోయి" (కో. 14).

రొతు 1. రాయి; ఉన్ని శుభ్రం చెయ్యటానికి దీని మీద పరిచి రంచుతారు (తె. 28); 2. పర్యా. చూ. దానెరాయి. సరిచేసేటప్పుడు ఉన్ని పడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర(దానె)బిగింపుకోసం నేలలో పాతిన రాయి; ఇటువంటివి మామూలుగా ఒకవైపున రెండు మరొక వైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 914.2 (తె. 20).

రొండ్జికి రెండు పోగులు కలిపి పురిపెట్టి నేసే జికి; పోగునన్నం (రా. 14).

ల

లక్కకమ్మి కొంగులో తెత్తెడు వెడల్పున నేసిన పట్టె (కో. 18).

లక్కచాయ ఉ. లక్కసాయి. నల్ల పోకచెక్క (=పీతీచెక్క)రంగు (కో. 3).

లక్కంచు బట్టకు చివర బొటనవేతది వెడల్పున, సుమారు 24 కొలుకుల దారంపెట్టి ఎర్రరంగులో నేసిన అంచు; లక్కగాజు మాదిరిది (కో. 3, 5, 7, 10, 11, 14; తె. 15).

లక్కంచుచీర ముదురు ఎరుపురంగు బొత్తంచు పెట్టి నేసిన చీర (కో. 5.24).

లక్కపేటు అంచులో నేసిన ఒకరకం డిత్తెను (రా. 8).

లక్కమొన లక్క అతికించిన నాడికొన; లక్క అతికిస్తే సేతనేసేటప్పుడు పోగులు తెగవట; చూ. నాడెముక్కు. (కో. 37).

లక్కాకు 1. పర్యా. చూ. దిండు(3). చెక్రం మధ్య ఆకుల బిగింపుకు అమర్చిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 41 ట. 1 (కో. 13); 2. పర్యా. బండి(3), బల్లి(4), బిళ్ళ(5). డబ్బారాట్నం చెక్రానికి నిలుపుకు మధ్య వేసిన కొయ్యబిళ్ళ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; చెక్రం పక్కలకు బరిగకుండా ఆపుతాయి. చూ. చిత్రం 41 ట. 1 (కో. 10).

లక్కాకండు 1. తొగరురంగు నూలు పదిపోగులు పెట్టి నేసిన అంచు; మామూలుగా పంచెలకు నేస్తారు (కో. 9; తె. 15; రా. 21); 2. చిగురు వదలకుండా సుమారు రెండువేళ్ళ వెడల్పున రంగులో నేసిన అంచు (కో. 4, 8).

లగాంతాడు పర్యా. చూ. బిరుతాడు(2). మర మగ్గ నిలుపువట్టెను. మేరువుపలకకు బిగించి, నన్న పుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువు పలకను పైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిరుపెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (కో. 35).

లగాంపుల్ల పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపువట్టెకు మేరువుపలక బిగించి తాడు వడిపెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (కో. 15).

లగ్గపువల్లె ఉ. లగ్గపొల్లె. లగ్నానికి పెళ్ళికూతురు కట్టుకొనే చిన్నచీర; తలంకాలచీర (తె. 11, 25, 29).

లగ్గాంకొయ్య పర్యా. చూ. పావుచెక్కల గూటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమదగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్ని చోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు వక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 37).

లంకపూగొంగడి పర్యా. నీల(పురి)గొంగడి. నీలం రంగు ఉన్నితో నేసిన గొంగడి (తె. 22).

లంకెతాడు పర్యా. చూ. ఆకులతాడు(1). రాట్నం ఆకులకు చుట్టిన తాడు. ఒకవైపు ఆకునుంచి మరొక వైపు ఆకుకు పటాలుగా అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 15.5 (కో. 20).

లంగాగుడ్డ పర్యా. పరికిణీగుడ్డ. ఆడవాళ్ళ పరికిణీల కొనం నేసిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల లంకాడివాళ్ళు కట్టుకొనే పరికిణీగుడ్డ (కో. 13, 14).

లచ్చ చూ. లచ్చన (కో. 28, 28-37).

లచ్చన (-అంటించు, -పెట్టు, -వేయు) ఉ. లచ్చెన;

రూ. లచ్చ, లచ్చిగి; పర్యా. అంటు(1), ఆనవాలు, ఎరక, గజెంగుర్లు, గుర్లు, మసెంటు. మూరంటు, లచ్చన గుర్లు. అచ్చతిసిన పడుగుమీద కొలతను బట్టి వేసిన గుర్లు; మామూలుగా మసెంగుర్లు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చిక్కుడు, బీర మొ. వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పునగాని మూరకు ఒకటి చొప్పునగాని గుర్లులు వేస్తారు (కో. 25, 27; తె. 9-12; 17, 20-24, 28-33; రా. 18, 23, 24).

లచ్చనకట్టె పర్యా. చూ. లచ్చనలాక. అచ్చతిసిన పడుగుమీద గుర్లులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజెం - కొన్నిచోట్ల మూరెడు - పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు (తె. 9, 28).

లచ్చనకోల పర్యా. చూ. లచ్చనలాక. అచ్చతిసిన పడుగుమీద గుర్లులు పెట్టటానికి కొలతచూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజెం-కొన్నిచోట్ల మూరెడు-పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు (తె. 22, 24, 27).

లచ్చనగుర్లు (-పెట్టు) పర్యా. చూ. లచ్చన. అచ్చతిసిన పడుగుమీద కొలతనుబట్టి వేసిన గుర్లు; మామూలుగా మసెంగుర్లు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల చిక్కుడు, బీర మొ. వాటి ఆకుపసర్లతో గజానికి ఒకటి చొప్పున గాని మూరకు ఒకటి చొప్పున గాని గుర్లులు వేస్తారు (తె. 28).

లచ్చనలాక ఉ. లచ్చనాక, లచ్చెనాక; పర్యా. అంట్లబద్ద, అంటుకర్ర, కొల్లవబ్బ, గజెందబ్బ, గుర్లుల లాక, మూరపుల్ల, లచ్చనకట్టె, లచ్చనకోల, లచ్చన గర్ర. అచ్చతిసిన పడుగుమీద గుర్లులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజెం-కొన్నిచోట్ల మూరెడు-పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు (తె. 11, 17, 21; రా. 23).

లచ్చనపెట్టు (క్రి.) గుర్లుపెట్టడం; పడుగుమీద గుర్లులుపెట్టి నేతపని ప్రారంభిస్తారు (తె. 17).

లచ్చనగర్ర పర్యా. చూ. లచ్చనలాక. అచ్చతిసిన పడుగుమీద గుర్లులు పెట్టటానికి కొలత చూసుకొనే బద్ద; మామూలుగా గజెం-కొన్నిచోట్ల మూరెడు-పొడుగుది; కొన్నిచోట్ల మలగట్టుకర్రతో కొలుస్తారు (తె. 12).

లచ్చిగి (-చేయు) చూ. లచ్చన (రా. 16).

లట్టి తివానీనేతకు వాడే ఉన్నిదారం చుట్ట; లడి (తె. 17).

లట్టివేయు (క్రి.) తివానీనేతకు వాడే ఉన్నిపోగులు కాళ్ళకు చుట్టి లడి తయారుచెయ్యటం (తె. 17).

లక్ష్మీ చూ. లడీ(1) (తె. 28).

లడిగె ఉ. లడిగ; చూ. లడీ(1) (రా. 12, 13).

లడీ 1. ఉ. లడి, లడె; రూ. లట్టి, లడిగె, లడ్డి; పర్యా. అరవిడి, టోకు(1), తిడి, దడ(2). పిడి(4), బందు(1), నీడి. పెట్టెలో ఉండే నూలుకట్ట; ఏ నెంబరు నూలో అన్ని లడిలు ఒక్కొక్క పెట్టెలో ఉంటాయి;

లడి బరువు = $\frac{\text{వదిపాస్తు}}{\text{నూలు నెంబరు}}$ (కో. 2, 13; తె. 1-9, 11-17, 19-26, 29-33; రా. 1, 2, 5-8, 13-20, 23, 24); 2. జరిపొగులెక్క : నాలుగు వందల

వాట్లకు సరిపడే జరి (కో. 24).

లడీకమ్మి ఒకలడి నూలుపెట్టి నేసిన కమ్మి; నాలుగు వందలవాట్లు పడతాయి (కో. 24).

లడ్డీ ఉ. లడ్డి; చూ. లడీ (కో. 1, 9-10, 15, 23).

లతబోర్లరు పర్యా. తిగంచు. తిగ మాదిరి డిశైను నేసిన అంచు చూ. చిత్రం 147 (రా. 24).

లతాంగి ఒకరకం అంచు; లతలూ పువ్వులూ డిశైన్లలో నేసింది. చూ. చిత్రం 162 (కో. 23).

లపేటా ఉ. లపీట; పర్యా. చూ. పుంకరు. నూలు చిలపలుగా చుట్టే కొయ్య వనిముట్టు. చూ. చిత్రం 38 (తె. 11).

లంబదంచుధోతి లంబాడివాళ్ళు కట్టుకొనే ఒక రకం పంచె; పెద్దఅంచు పెట్టి నేసింది (తె. 24).

లంబడిచీర లంబాడి జాతివాళ్ళు కట్టుకొనే బట్ట (తె. 24).

లంబడివాళ్ళదుప్పటి ఉ. లంబడోళ్ళదుప్పటి. చెరుగులో ఒకవైపు ఎర్రరంగు పెట్టి రెండోవైపు మామూలుగా నేసిన దుప్పటి; లంబాడివాళ్ళు లగ్న సమయంలో పెళ్ళికొడుక్కు కప్పేది (తె. 12).

లంబాడిలు నారదారం వడికే వాళ్ళలో ఒకతెగ (కో. 18).

లలితరంగు ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు; లేత చిలకపచ్చ రంగు (తె. 2).

లలితరంగుచీర లేత చిలకపచ్చరంగు చీర (తె. 2).

లవంగపూవుచీర ఒకరకం రంగు చీర (కో. 28).

లవంగంమొగ్గ అంచులో నేసే ఒకరకం డిశైను (రా. 18).

లవండరు ఉ. లవండ్రీ, లెవెండర్, లెవెండరు.

1. ఒకరకం లేతనీలం రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 24, 36; రా. 11, 15); 2. పన్నీరురంగు (కో. 11); 3. లేతవంకాయ రంగు (కో. 12, 15); 4. దేవ కాంచనపువ్వు రంగు; మెజంటాలో తెలుపువన్నె (తె. 18).

లవసంతానం సన్నగా మెత్తగా ఉండే ఒకరకం పట్టు (కో. 14).

లక్షవరాలగుండు పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెడగర వడుగులో దూర్చిన చువ్వు కిందికి తారకుండా దారం కట్టి దండెలవతలకు వేలాడ దీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇవపగుండుగాని, చిన్న చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.3 (రా. 18).

లక్ష్మీనారాయణంచు ఉ. లచ్చిన్నారాయణంచు, లచ్చిన్నారాయణంచు, లక్ష్మీన్నారాయణంచు. పంచె లకు నేసే ఒకరకం అంచు; అంచులో చివర వది కొలు కులు తెలుపు వదిలి. ఒక్కొక్క కొలికి నీలి, తెలుపు. నీలి పెట్టి తరవాత అంతా తెలుపు వరసగా వచ్చేట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల నలుపు. నీమపట్టురంగు పెడతారు; ఈఅంచు పంచెకు మామూలుగా రాట్నపాకుల కమ్మి పగంగొట్టి నేస్తారు (కో. 8, 10; తె. 14, 15; రా. 21).

లక్ష్మీపత్తి చూ. లక్ష్మీఫారంపత్తి (కో. 14; తె. 28; రా. 8).

లక్ష్మీఫారంపత్తి ఉ. లచ్చింపారంపత్తి. లచ్చింవారం పత్తి. మేలిరకం పత్తి; చెట్టు గుబురుగా పొట్టిగా ఉంటుంది. కాయ నిమ్మకాయంత ఉరువు; గింజలు ఎక్కువ; దూది తెలుపు; ఇది కర్నూలు, కడప ప్రాంతాల్లో పండుకుంది; దీంతో 18-240 నెం.ల దాకా నూలు తియ్యవచ్చు (రా. 18-19, 22).

లాక 1. పర్యా. చూ. ఆకు(1). రాట్నం ఇరుసు మీద తిరగటానికి చెక్రం ముదిరిగా అమిచ్చిన సాపు చెక్క(లు); ఇలాటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.4 (రా. 5); 2. (-ఎక్కించు, -వరు; -కూర్పు, -గుచ్చు, -తొక్కు, -తొడుగు. -పెట్టు, -వేయు) రూ. లేక(1). పర్యా. అనిలాక(1), కచ్చి బద్ద(2), కచ్చిలాక, నాగబద్ద, పడుగుకోల(2), పడుగు లాక, పడుగెరిలాక, లాకబద్ద(2), వెడటిలాక(1). పడు గులో అని వెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ద; మామూలుగా ఇటువంటివి అనికి రెండు వైపులా ఉంటాయి; పడు గులో అని చెదిపిపోకుండా ఉండటానికి లాకలువేస్తారు. చూ. చిత్రం 63 చ. 3 (కో. 2, 4-11, 13-24, 28, 37; తె. 1, 3, 5, 7, 9-20, 22-33; రా. 1-24); 3. పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెకట్టుబడిలో పురి బిగింపుకు రెండువక్రలా వేసికట్టిన వెదురుబద్ద(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (కో. 9, 14, 17, 28, 30, 33, 37; తె. 5, 11, 13, 14, 18, 18, 22, 23, 25, 32, 33; రా. 11, 13, 15, 23); 4. (-కుట్టు) పర్యా. చూ. బద్దె గుచ్చు(డు)లాక. దోసెగాడిలో బిగించే పాడుగాటి వెదురు

బద్ధ; కొన్నిచోట్ల కర్ర. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 7, 8, 19); 5. రూ. లేక(2); పర్యా. చూ. నేతలాక. నేతపడుగులో పై పోగులకు కింది పోగులకు మధ్య (=పొరలమధ్య) దూర్చిన వెదురుబద్ధ. చూ. చిత్రం 127.6 (కో. 1, 2, 4-8, 14, 21-24, 28, 30, 37; తె. 2-5, 11-20, 22-33; రా. 1-5, 7-11, 13-22, 24); 6. పర్యా. చూ. డాబీకోల. పేటదారాలకు ఆధారంగా డాబీ చక్రంలో అమర్చిన నన్నబద్ధ; పాపు చెక్కలను తొక్కినప్పుడు గొలుసు పిక్కలుగాని దిండు దిమ్మలుగాని కోలలను పైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 6 (రా. 11, 14, 24) 7. తివానీమగ్గానికి బిగించిన పడుగులో అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురుబద్ధ; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 220.13 (తె. 10).

లాకగుచ్చు (క్రి.) పర్యా. చూ. లాక(లు)కుట్టు(1). పడుగులో అడ్డబద్ధ(లాక)దూర్చటం (కో. 7).

లాకపీటు (క్రి.) నేతపడుగులో లాక ఒకపటుం; చువ్వలతో జరుపుతారు (కో. 24).

లాకతట్టు (క్రి.) ఉ. లాకదట్టు; రూ. లేకతట్టు. సరి చేసేటప్పుడు పడుగులో సందుపోగులు విడబడటానికి లాకతో తట్టడం (కో. 6).

లాకదబ్బి చూ. లాకబద్ధ(2) (రా. 4).

లాకదారం మగ్గానికి బిగించిన పడుగులో అనిపోగుల వెంబడి దూర్చిన; లాకకు కట్టిన పొడుగు దారం. చూ. చిత్రం 128 డ (రా. 7).

లాకపచ్చె పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెకట్టు బడిలో పురి బిగింపుకు రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబద్ధ(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (తె. 12).

లాకబద్ధ 1. పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ధ). తాడు కట్టిన వింటిబద్ధ; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది పటుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (తె. 17); 2. రూ. లాకదబ్బి; పర్యా. చూ. లాక(2). పడుగులో అనివెంబడి దూర్చిన వెదురుబద్ధ; మామూలుగా ఇటు వంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదరిపోకుండా ఉండటానికి లాక వేస్తారు. చూ. చిత్రం 83 చ. 3 (కో. 19); 3. రూ. లేక బద్ధ; పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచెకట్టుబడిలో పురి బిగింపుకు రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబద్ధ(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 76 క. 5 (కో. 7, 11, 19, 24; తె. 1, 17, 18); 4. పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చు(డు)లాక. దోనెగాడితో బిగించే పొడుగాటి వెదురుబద్ధ; కొన్నిచోట్ల కర్ర. చూ.

చిత్రం 124.1 (తె. 24); 5. పర్యా. చూ. ఆకు(6). రాటికి వై నా కిందా కట్టిన వెదురుబద్ధ(లు). చూ. చిత్రం 31 క. 8 (తె. 17).

లాకబద్ధకమ్మి వెదురుబద్ధ వరస మూదిరిగాపట్టెలు వడేట్లు వేసిన కమ్మి; పంచెలకు నేస్తారు (తె. 14).

లాకలకట్టు దండె తరవాత పడుగులో దూర్చిన లాక(=మునుములాక)లు చివరికి జారకుండా దారంతో దండెకు కలుపుతూ వేసిన కట్టు (తె. 31).

లాకలగుండు పర్యా. చూ. సవలత్తుగుండు. దండె దగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారం కట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని, చిన్నచెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 126.8 (కో. 30).

లాక(లు)కుట్టు (క్రి.) 1. పర్యా. లాకగుచ్చు, లేక తొడుగు. పడుగులో అడ్డబద్ధ(లాక)దూర్చటం (కో. 2); 2. అచ్చు(బద్దెలో)లాక దూర్చటం (రా. 7, 10). 3. తెంతుదారంలో అని వెంబడి లాకలు దూర్చటం (కో. 35, 37; రా. 1, 4, 76).

లాక(లు)తోక్కు (క్రి.) 1. పర్యా. లాకలు తొడుగు. పడుగులో అని వెంబడి అడ్డబద్ధలు దూర్చటం (కో. 30, 32, 33, 37); 2. అచ్చులో అడ్డబద్ధ దూర్చటం (కో. 35).

లాకలుతొడుగు (క్రి.) పర్యా. లాక(లు)తోక్కు. పడుగులో అడ్డబద్ధలు దూర్చటం (కో. 28).

లాకలుదున్న (క్రి.) చూ. లాకలు దూయు (కో. 9; రా. 18, 19బి).

లాక(లు)దూయు (క్రి.) రూ. లాకలుదున్న. పడుగులో అడ్డబద్ధలు తీసివెయ్యటం (కో. 5, 6).

లాకలునడుపు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో లాకలు ఒకవైపుకు జరపటం (రా. 19బి).

లాకలులేబట్టు (క్రి.) సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో లాకలు పైకి ఎత్తటం; కిందిపోగులు, పైపోగులు విడ దియ్యటానికి లాకలు ఎత్తుతారు (తె. 17).

లాకలెగేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. లాకలెత్తు. పడుగు ఆరుతున్నప్పుడు కచ్చిపోగులు అంటుకుపోకుండా లాకలు ఎత్తటం; అనిలాక దగ్గర మరో లాక దూర్చి పైపోగులు పైకి కిందిపోగులు కిందికి లాకలతో విడ దీస్తారు (తె. 17, 33).

లాకలెత్తు (క్రి.) పర్యా. నాగులెత్తు, లాకలెగేయు. పడుగు ఆరుతున్నప్పుడు కచ్చిపోగులు అంటుకుపోకుండా లాకలు ఎత్తటం; అని లాక దగ్గర మరో లాక దూర్చి, పైపోగులు పైకి కిందిపోగులు కిందికి లాకలతో విడ దీస్తారు (కో. 30; రా. 4, 5).

లాకలేడు (క్రి.) పర్యా. నాగులేడు, బద్దలేడు. పడు గేరేటప్పుడు లాకలమీది పోగులు సరిదిద్దటం (కో. 28-30, 37).

లాకవిరగుడు (క్రి.) ఉ. -ఇరగుడు. పట్టుపడుగులో పై పోగులకు కింది పోగులకు మధ్య ఎక్కించిన లాకను చేత్తో తట్టటం (తె. 12).

లాకిడమానోపీర లాకిరంగు పడుగులో మూడేసి పేళ్ళు పెడల్పు పట్టెలు మూడేసి పేళ్ళు ఎడంలో పడేట్లు నేసినవీర; పేకతు(సాదా)నేతలో లాకి పెడతారు; పట్టె తరవాత ఎనిమిది కొలుకుల జనిలిపోగులు రోజూ వన్నెవి అతికి నేస్తారు (కో. 7).

లాకి(రంగు) ఉ. లాకి, లాకెరంగు. ముదురు ఎరుపు రంగు; మంచి మిరప్పుడురంగు; తాగుడు. (కో. 2, 4, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 18, 21; రా. 5, 7, 8, 11, 12, 14, 19, 19బి, 20, 24).

లాక్సులగోలును పర్యా. చూ. గోలును(5). డాబీ కోలులు లేపటానికి గోలునుమూడిరగా నన్నబద్దలు కూర్చిన సాధనం; ఈ బద్దలకు చిన్నపిక్కలు లిగిస్తారు; దీన్ని దిండుకు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 త. 1 (తె. 5).

లాగుడద (<లాగుడు + అద) డిజైన్లు నేసేటప్పుడు చేత్తో లాగే పేటుదారాలు (కో. 2).

లాగుడుతాప్ప ఒకరకం డిజైన్ ను నేతలో అడను గుంజటానికి పేసిన తాళ్ళు; చూ. అడ (కో. 7).

లాగుడుపేటు పేటుదారాలు చేత్తోలాగుతూ నేసిన డిజైన్ ను నేత; పెద్దపేటు (కో. 6).

లాబీ పర్యా. చూ. గోలునుబద్ద. డాబీగోలునుకు అడ్డంగా బిగించిన నన్నబద్ద(లు); వీటికి కొయ్యపిక్కలు లిగిస్తారు; ఇవి దిండునుచుట్టి తిరుగుతూ ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 182 త. 2 (కో. 38).

లాబీకేర్ర పర్యా. చూ. పిడుపుకేర్ర. రంగు అద్దిన నూలులడిలు గుంజకు తగించి పించే కేర్ర; గుండ్రటిది; దీన్ని అడిల్లో దూర్చి మెలిపెడతారు; దీంతో పోగులు విడిలిస్తారు; కొన్నిచోట్ల రంగు నీళ్ళలో ఉడికే లడిలను దీంతో తిరగేస్తారు. చూ. చిత్రం 282 క. 5 (కో. 8).

లాటు పర్యా. చూ. మగ్గంచట్టం(1). మరమగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగు పట్టెలచట్టం; మామూలుగా దీని నిలువుపట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళు కట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కింది పట్టెమీద నాడె లిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 118 (రా. 12).

లాటుదత పర్యా. చూ. ఉడత. మరమగ్గం నాడెను ఒక సొరుగులో నుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలవటానికి, కింద తోలు

ఉంగరం బిగించిన కొయ్యలిళ్ళు; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (రా. 18).

లాటుకొమ్ము పర్యా. చూ. మరనాడె. ఒకరకం నాడె ముగ్గంది; పడుగు పై పోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య పేకదారం పడటానికి కండె అమర్చి కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో విసిరే నాడె; నాడె(కుచ్చు గుంజి నప్పుడు పడుగు పోగుల మధ్య పానుపుపట్టెమీద ఒక సొరుగులోంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడుతుంది); చేతినాడె కంటె ఉరుపు పెద్దది; దీంతో నేత సులువుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (రా. 14, 18).

లాటుకొమ్మురేకు పర్యా. చూ. కమాను(8). మరనాడె గాడిలో ముల్లుకు గుచ్చిన (కొయ్య) కండె ఊచ ఊడిపోకుండా బిగించిన ఇత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 181 త. 2 (రా. 11).

లాటుగుంజ పర్యా. చూ. నట్టరుగుంజ(1). మర మగ్గం చట్టం నిలబెట్టటానికి అధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 12, 13).

లాటుచెవు పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు నిలువుపట్టెకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 12).

లాటుతోట్టె పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్టంలో పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కల గూడు; నేతనేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 12, 13).

లాటునాడె పర్యా. చూ. మరనాడె. ఒకరకం నాడె; మరమగ్గంది; పడుగు పై పోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య పేకదారం పడటానికి కండె అమర్చి, కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో విసిరే కొయ్య నాడె; కుచ్చు గుంజి నప్పుడు పడుగుపోగుల మధ్య పానుపుపట్టెమీద ఒక సొరుగులో నుంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడుతుంది; చేతినాడె కంటె ఉరుపు పెద్దది; దీంతో నేతసులువుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (రా. 22).

లాటుపట్టె పర్యా. చూ. అడ్డకట్టె (10). నేత బయలులో మరమగ్గం చట్టం నిలబెట్టటానికి నిలుపు రాటలకు అడ్డంగా బిగించిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి అచ్చుతాళ్ళు తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 118.1 (రా. 12).

లాటుపంటె పర్యా. చూ. అడ్డగుమ్మి. అడ్డంగా అమర్చిన రాటి; చూ. రాటి. చూ. చిత్రం 84 (రా. 12).

లాటుబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మర

మగ్గం పొరుగుకు చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 12)

లాటుమగ్గం పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒక రకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుంజేది; మగ్గం పలక, పన్నె ఒక కొయ్యచట్టంలో బిగించి వైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు; చూ. మగ్గం చట్టం. చూ. చిత్రం 108 (రా. 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, 21, 24).

లాటూచ ఉ. లాటూస; పర్యా. కొయ్యకండె. పేకదారం మట్టే కొయ్యపుల్ల; దీంతో చుట్టిన కండె; మరమగ్గం నాడెలో అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 51. చ (రా. 18).

లాడం చూ. లాలం (కో. 8).

లాడె (కన్నడ. లాఁ) ఉ. లేడి; చూ. నాడె(1). (తె. 8, 6, 7, 9).

లాడెకొమ్ము 1. ఉ. లాడికొమ్ము; పర్యా. చూ. నాడె (1). నేత నేసేటప్పుడు పడుగుపై పోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేసే పేకదారం కండె అమర్చిన పనిముట్టు; గేడెకొమ్ము, కొయ్య, వెదురుగొట్టం మొ. వాటితో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 181 (రా. 16, 17). 2. చూ. నాడెకొమ్ము (1) (తె. 2; రా. 22).

లాడెగాడి చూ. నాడెగాడి (తె. 9).

లాడెముక్కు చూ. నాడెముక్కు (తె. 9).

లాడ్ ఖానా రూ. లాల్ ఖానా; పర్యా. చూ. కాని (గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలు లడిలు పిండటానికి నేలలోపాతిన పొడుగు రాట్ల; మామూలుగా కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల ఇనపది; మామూలుగా దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టై అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల గుంజకు చిల్లిచేసి దాంట్లో గునపందూర్చి లడిలు తగిలించి పిడుపుకర్రతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (తె. 5).

లాలం రూ. లాడం; పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొన అరిగిపోకుండా బిగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 181 క. 1 (కో. 4, 6 ఎ).

లాల్ ఖానా చూ. లాడ్ ఖానా (తె. 14).

లాల్ రంగు ఎరుపురంగు; రక్తవర్ణం (తె. 7).

లాట్టువ్వు (క్రి) గంజిపెట్టిన బెంతు(పడుగు) దారాలు సాపుచెయ్యటం; తరవాత వీటిని పన్నె గూళ్ళలో దూరుస్తారు (కో. 35).

లావునూలు పర్యా. చూ. ముతకనూలు. పోగు

మందంగా ఉండే నూలు, 10 నుంచి 80 నెంబర్లదాకా (కో. 1; రా. 2, 6-8, 11).

లాహిరీ ఉ. లాయిరి, లాయిరీ, లాహిరి; పర్యా. అల్లె, ఇంక(1). కటారి(1). ఒకవైపుకు మొనచేరిన గుర్తులు దగ్గరదగ్గరగా వరసగా వచ్చేట్టు నేసిన డిశైను. చూ. చిత్రం 149.2 (తె. 1, 4-7, 9, 15, 16, 18-20, 22, 26, 27; రా. 11, 18, 14, 17).

లాహిరిఅంచు ఉ. లాయిరంచు, లాయిరీఅంచు, లాహిరంచు; పర్యా. కటారిఅంచు, లాహిరీపేటు అంచు. బాకుమొన ఆకారంలో (=లాహిరీ) డిశైన్లు పడేటట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల చిన్నలాహిరీలు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 149 (తె. 4-7, 9, 15, 16, 18, 19, 22, 26, 27).

లాహిరికోల(బు) ఒకరకం డిశైను (లాహిరి) నేత కోసం మగ్గానికి అమర్చిన కర్ర(బు) (తె. 20).

లాహిరీపేటంచు ఉ. లాయిరీపేటంచు; పర్యా. చూ. లాహిరిఅంచు. బాకుమొన ఆకారంలో (=లాహిరి) డిశైన్లు పడేటట్లు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల చిన్న లాహిరీలు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 149 (రా. 18, 15).

లాహిరిబుగిడి ఉ. లాహిరిబుగిడి. అంచులో లాహిరీ, బుగిడి వరసగా నేసిన డిశైను (తె. 7).

లాహిరివడి అంచునేతలో లాయిరి డిశైను పడేటట్లు అమర్చుకొన్న పేటువడి; చూ. వడి (తె. 20).

లింకు పర్యా. చూ. కొండి(8). అచ్చుగురులు తగిలించే వంకర (ఇనప) ఊచ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం పైరండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల అచ్చు గుదికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల గిరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (రా. 2).

లింగంకాయ (<? లింగంకొయ్య) పర్యా. చూ. నాగవాసం. గొంగడి మగ్గానికి వేసిన జంతులతో పైకట్టె; మామూలుగా వంపుగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 318.8 (తె. 228).

లింగడుకమ్మి 1. చీరకొంగులో మామూలుగా నేసిన పట్టె; రంగడుకమ్మిలో గీరలు పెట్టి నేస్తారు (కో. 7); 2. వైటకొంగులో రెండుగుళాల వెడల్పు పట్టెకు రెండువైపులా నన్నిటిగీరలు, ఎడమవైపున అరంగుళంవరకూ విడిచి తరవాత మూడుగీరలు పడేట్లు నేసిన కమ్మి (కో. 9, 10; తె. 4).

లింగబలిజవాప్య ఉ. లింగబలిజోళ్ళు. నేతపని చేసే దేవాంగుల దగ్గర అడుక్కొనే ఒక జాతివారు (కో. 3).

లింగాలమండపం చిట్టికేనేతలో నేసిన ఒకరకం (చీర)అంచు డిక్టేను. చూ. చిత్రం 258 (తె. 10).

లింగాత్రం చిన్న అంగవస్త్రం; లింగవస్త్రం (కో. 18).

లింగోత్రం లింగబలికె (ఒకతెగ)లు కట్టుకొనే ఒక రకం బట్ట; లింగవస్త్రం (రా. 13).

లిల్లికప్పు తూటిపువ్వు (=ఒకరికం లేత ఎరుపు) రంగు (కో. 11, 35).

లివరు పర్యా. చూ. కమాను(3). మరినాడె గాడిలో ముల్లుకు గుచ్చిన కొయ్య కండెడిచ డిడి పొకుండా బిగించిన కత్తడిరేకు. చూ. చిత్రం 181 త. 2 (రా. 18, 23).

లివావతి ఒకరకం పచ్చరంగు; సరస్వతి పచ్చ (మాదిరిది) (కో. 2, 35).

లివావతి(చీర) ఒకరకం పచ్చరంగు చీర; సరస్వతి పచ్చ మాదిరిది (కో. 2, 35).

లుంగ నూలుతెక్క : 1. నాలుగులడిల నూలు (రా. 5); 2. రెండులడిల నూలు(11); 3. నూలుచుట్ట; లెంక (తె. 12).

లుంగీ 1. పర్యా. అడ్డకట్టుపంచె, అడ్డపంచె, గూడ కట్టుపంచె, లుంగీపంచె. మగవాళ్ళు నడుముకు చుట్టు కొనే బట్ట; 2-4 గజాల పొడుగు నేస్తారు; మామూలుగా తెలుపులో నేసి రంగులో అంచులు, కమ్మలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల రంగుల్లోను, డిక్టేన్లలోను, గళ్ళలోను గీరల్లోను నేస్తారు (కో. 11, 12-18, 18, 22, 23, 31-34, 36; తె. 18, 23; రా. 13); 2. తురకలు నడుముకు చుట్టుకొనే ఒకరకం లుంగీ; 40, 80 సెంటర్ల నూలుతో నేస్తారు (కో. 2; రా. 16).

లుంగీచీర 1. తురకల లుంగీల గళ్ళ మాదిరిగా ఒక్కొక్క చదరపుఅంగుళం గళ్ళు పడేట్లు నేసిన చీర (కో. 7); 2. అడ్డంగా ఎర్రనామ్మారి మాదిరిగా డిక్టేను వచ్చేట్లు నేసిన చీర (రా. 16).

లుంగీపంచె పర్యా. చూ. లుంగీ(1). మగవాళ్ళు నడుముకు చుట్టుకొనే బట్ట; 2-4 గజాల పొడుగు నేస్తారు; మామూలుగా తెలుపు నేసి రంగులో అంచులు, కమ్మలు పెడతారు; కొన్నిచోట్ల రంగుల్లోను, డిక్టేన్లలోను, గళ్ళలోను, గీరల్లోను నేస్తారు. (కో. 18).

లుయి పట్టుదారం తెక్క : మూరుపోగుల పడుగు నూలు (రా. 14).

లెక్కాచారం లెక్కాచూసుకొనే (=కొలుచుకొనే) పద్ధతి; ఏరంగు ఎంత వెయ్యూలో కొలుచుకొని వేస్తారు (రా. 5).

లెంక 1. రెండులడిల నూలుకట్ట (తె. 11); 2. రెండు చిలవలనూలు (తె. 17); 3. నూలుచుట్ట; లుంగ (తె. 12); 4. నూలుచిలవ (తె. 17).

లెంతెలుకట్టు (క్రి.) పడుగుచివగపొట్టై ముసులు వెయ్యటం (తె. 10).

లెమను ఉ. లెమెన్. 1. పచ్చిపసుపు రంగు; తిరు చూడ్గంపచ్చ (కో. 7, 9 B); 2. పసుపుచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 298 (కో. 3, 11, 14, 24, 28, 35, 38); 3. నింజావళికి, కొద్దితేదాలో ఉండేరంగు (రా. 15).

లెమనుచీర పసుపుచ్చరంగు చీర (కో. 7).

లేతగులాబి గులాబిరంగులో లేలికవన్నె; ఎర్రఉల్లి గడ్డరంగు (కో. 35; తె. 4).

లేతనీలం లేలిక నీలంరంగు; సెమీట్లు (కో. 35).

లేతపచ్చ పర్యా. లేలికపచ్చ. అర్రేకు (మాదిరి లేత ఆకుపచ్చ) రంగు (రా. 22).

లేసుకామలచీర ఒకరకం డిక్టేనులో నేసిన చీర (రా. 19బి).

లేసుపేటు అంచులోనేనే ఒకరకం డిక్టేను. చూ. చిత్రం 248 (రా. 22).

లేక 1. చూ. లాక(2). దేవాంగులవాడుక (కో. 1, 3, 7, 12; తె. 2, 6, 21, 22); 2. చూ. లాక(5) (కో. 1, 3, 7; తె. 6, 21, 22).

లేకతట్టు (క్రి.) చూ. లాకతట్టు (కో. 3).

లేకటోడుగు పర్యా. చూ. లాకకుట్టు(1). పడుగులో అడ్డబద్ధ దూర్చటం; దేవాంగుల వాడుక (కో. 7).

లేకబద్ధ చూ. లాకబద్ధ(3) (కో. 12).

లేబిడ్డాచీ పర్యా. చూ. గొలుసుపింజెర. ఒక రకం డాబీ; నన్నబద్ధల గొలుసు దిండుకు తగిలించింది; lattice=తడిక. చూ. చిత్రం 182 త (కో. 7).

లైట్ కనకాంబరం ఒకరకం లేత ఎరుపురంగు; లేత కనకాంబరం రంగు (రా. 8).

లైట్ చిలకపచ్చ ఉ. లైట్ సిలకపచ్చ. లేత చిల కాకుపచ్చరంగు (రా. 15).

లైట్ తార తాగా లేతగా ఉండే నీలంరంగు(కో. 2).

లైట్ సూర్యహను ఒకరకం ఆకుపచ్చ(=అరితేకు పచ్చలో తాగా లేత)రంగు (కో. 2).

లైట్ పవలం పవళం(=ఒకరకం నీలం)రంగు కంటే తాగా లేతరంగు. (రా. 11).

లైట్ ప్రొన్ లేత గోధుమరంగు. చూ. చిత్రం (కో. 2).

లైట్ వైలేటు క్రోటనురంగు.

లైట్ నీత ఒకరకం లేత ఆకుపచ్చరంగు; లేత కాఫీ రంగు మాదిరిది. చూ. చిత్రం (కో. 2).

వై నుబ్బల పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో పన్నెల్లిగించిన కిందికొయ్యి; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 27, 28, 31).

వై సంచు వంకిలువంకిలుగా జరి పెట్టి నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 246 (తె. 4, 5, 11).

లోండకోయ్య పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనె గాడిలో, బద్దెచువ్వ బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్ల; కొన్నిచోట్ల ఇనవపుల్ల; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 29).

లోద్దు 1. ప్రాంతం (కో. 21); 2. మామూలుగా నేసిన దున్నటి (తె. 24).

లోఅంచు పర్యా. అంచుకోపు, దాపు(2) మూటం. అంచులో పడుగువైపు భాగం. చూ. చిత్రం 148.1 (కో. 4).

లోగోల మగ్గంమీది ఉన్నిపడుగులో జంత్రానికి పండ్లకట్టెకు మధ్య ఎక్కించిన కర్ర. చూ. చిత్రం 315.8 (తె. 2, 6, 9).

లోటా 1. పర్యా. చూ. డబ్బా(1). పంకెకు బదులు నూలు చుట్టుకొనే రేకుడబ్బా; కొన్నిచోట్ల రేకువట్టెలు బిగించింది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది. చూ. చిత్రం 310 (కో. 8, 9); 2. రంగు కొలుచుకొనే చిన్న పాత్ర; సుమారు అయిదుకుటలాలు వట్టేది. చూ. చిత్రం 282 ప. 1 (కో. 6, 12-14).

లోపలికొంగు పర్యా. చూ. కట్టుచెరగు. చీరకట్టు కొనేటప్పుడు లోపల నడుముకు చుట్టుకొనే చెరగు; మామూలుగా డిజైన్లు లేకుండా చిన్నది నేస్తారు (తె. 2, 6).

లోలకుపేటు ఉ. -స్లేటు. అంచులో చెవిలోలకుల మాదిరి నేసిన ఒకరకం డిజైన్లు (కో. 11).

లోలకులంచు చెవిలోలకు మాదిరి డిజైన్లు పెట్టి నేసిన అంచు (తె. 5).

లోలకులభేలు ఉ. లోలోకుల-. చెవిలోలకు(=ఒక రకం కర్ణాభరణం) మాదిరి నేతడిజైన్లు (తె. 21).

వ

వక్క ఉ. ఒక్క. నూలుతెక్క: లడిలో సగం నూలు (తె. 26, 27).

వక్కచాయ ఉ. వక్కసాయి; పర్యా. చూ. వక్కరంగు(1). నల్ల పోకచెక్క(=పీతీవక్క)రంగు (కో. 2, 4; రా. 10).

వక్కచాయచీర ఉ. వక్కసాయిచీర. తెంపుమీద నలుపువన్నెలో ఉండే రంగు చీర (రా. 10).

వక్క(రంగు) 1. ఉ. ఒక్కరంగు; పర్యా. వక్కచాయ, వక్కాకలరు(1). నల్లపోక చెక్క (=పీతీవక్క) రంగు (కో. 21; రా. 1, 3.5, 6, 11, 12, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 24). 2. చేకిలేటురంగు. (కో. 7); 3. ఒకరకం నలుపు వన్నె (కో. 18); 4. కాఫీపొడి మాదిరి రంగు (కో. 18).

వక్కాకలరు పర్యా. చూ. వక్కరంగు (1). నల్ల పోకచెక్క (=పీతీవక్క) రంగు (రా. 23).

వగరుతీయు (క్రి.) చింతగింజలు రోట్లోదంచి పై పొట్టు తియ్యటం (తె. 10).

వగరుతీయు (క్రి.) రంగు అద్దిన తరవాత నూలు ఉతికి పిండటం (తె. 10).

వగ్గిలకమ్మి పర్యా. చూ. మేరువుజలక. మరమగ్గం చుట్టంలో నిలుపువట్టెలకు పై న బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరి మీద అటూఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 21).

వంకతిప్పినకోక ఉ. ఒంకతిప్పినకోక. ఒకరకం నేతచీర (రా. 19a).

వంకరపేటు ఉ. ఒంకరపేటి. చూ. వంకిపేటు (రా. 16).

వంకరపేటంచు ఉ. ఒంకరపేటి-. రూ. వంకిపేటంచు (రా. 16).

వంకాయముంగి ? వంకాయ రంగు దారంతో నేసిన చిన్నగడి (తె. 22).

వంకాయ(రంగు) నీటివంకాయరంగు; నలుపులో ఊదా; కొన్నిచోట్ల మానుగాయరంగులో నూటికి పదిపాళ్ళవరకూ ఎరుపుండేది; వయొలెట్ ఆర్.ఆర్.తో వచ్చే రంగు (కో. 8, 9, 11, 14, 16; తె. 1, 4, 10, 18, 20, 22, 28, 30).

వంకి ఉ. ఒంకి; రూ. వంకెర; పర్యా. చూ. వంకిపేటు. బుజానికి పెట్టుకొనే వంకి మాదిరిగా అంచులో నేసిన డిజైన్లు; కొన్నిచోట్ల రంపంపళ్ళ మాదిరిగా వంకరగీర వట్టెలు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 246 (కో. 7, 10).

వంకిపేటంచు ఉ. ఒంకిపేటంచు, వంకిపేటంచు; రూ. వంకరపేటంచు; పర్యా. వంకిబోర్డరు. బుజానికి పెట్టుకొనే వంకిమాదిరి డిజైన్లు నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 246 (తె. 1; రా. 11, 14).

వంకిపేటు ఉ. ఒంకిపేటు, వంకిపేటి; రూ. వంకర

పేట; పర్యా. వంకి. బుజానికి పెట్టుకొనే వంకి చూడిరిగా అనులోనేసిన డిశైను; కొన్నిచోట్ల రంపంపక్క చూడిరిగా వలకగీర పడెట్టు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 248 (తె. 1; రా. 11, 14).

వంకిబొర్లరు పర్యా. వంకిపేటంచు. బుజానికి పెట్టు కొనే వంకి చూడిరి డిశైను నేసిన అంచు. చూ. చిత్రం 248 (రా. 24).

వంకి పర్యా. చూ. కొండి(8). అచ్చుగుదులు తగి లించే వంకర ఇనపక్షిచ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల అచ్చుగుదికి తగి లిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల గొరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (కో. 17).

వంకె రంగునీళ్ళలో ఉడకబెట్టటానికి నూలు లడిలు తగిలించిన ఇనపక్షిచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి పీలుగా రెండువైపులా వంపులు ఉంటాయి; దీంతో అడిలు రంగునీళ్ళలోకి దించి అండాఅంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (కో. 9, 14).

వంకెండ్లకొంకి ఉ. అంకెండ్లకొంకి. ఊడై ఆడ్డపట్టెకు గాని సరిగుంజల అడకపట్టెకుగాని తగిలించే ఇనపక్షి- చూ. చిత్రం 88 గ. 1 (తె. 81).

వంకెండ్లకొండె ఉ. అంకెండ్లకొండి. ? పడుగు బిగింపుకోసం పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనపక్షి-గొలును; చూ. వంకెన (తె. 81).

వంకెన ఉ. అంకెన; పర్యా. అడ్డగొలును, తిరుగుడు (2). పడుగు బిగింపుకోసం పడుగేరుకర్రకు తగిలించే ఇనపక్షి-గొలును. చూ. చిత్రం 70 ట. త (తె. 17, 28, 80).

వంకెనకడియం ఉ. వంకెనకడెం; పర్యా. ఉంగరం (8). వంకెన (=పడుగేరుకర్ర బిగింపుకోసం తగిలించే ఇనపక్షి-గొలును) కు వేసిన ఇనపవట్టు. చూ. చిత్రం 70 క. 1 (తె. 17).

వంకెం పర్యా. చూ. కొంకి(1). ఊడైతాడు తగి లించి బిర్లుపెట్టే పంగలకొయ్యి; కొన్నిచోట్ల దుప్పి కొమ్ము నాడతారు. చూ. చిత్రం 88 క. 8 (కో. 7a).

వంకెర చూ. వంకి (రా. 18).

వంగ(పండు)రంగు ఒకరకం పసుపురంగు (కో. 21, 88).

వంగపూచీర లేత వయిలెట్ రంగు నూలుపెట్టి నేసిన చీర (కో. 82).

వంగపూరంగు ఉ. వంగపువ్వురంగు; పర్యా. కట్టిపూవువన్నె. ? లేత మబ్బురంగు (కో. 14, 82).

వజను (బహు. వజండ్లు). పర్యా. చూ. తూకం.

పేటవడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్ల; కొన్నిచోట్ల నత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు అని మూసిన తరవాత వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 1-2 చ. 15 (తె. 18, 19, 20, 22-24, 29, 81).

వజాడిరి వజానేత నేసే మగ్గంలో అంచుపడుగు పోగులను పైకి ఎత్తటానికి దొడ్డితాడుకు చివర తగి లించిన వడిదారం; ఇటువంటివి వరసగా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 184 చ. 12 (కో. 87).

వజాకట్టు (క్రి.) ఉ. వజేకట్టు. అంచులో ఒకరకం (కుప్పడం) నేత నెయ్యటానికి డిశైను వేసుకోటం; అంచుల్లో వేరేరంగు పేకపోగులు మలుపుతూ నేస్తారు (కో. 28).

వజాకమ్మి ఒకరకం డిశైనునేత (=వజానేత) లో నేసినకమ్మి (కో. 88).

వజాకర్ర(లు) ఉ. వజేకర్రలు. అంచుల్లో నేసే ఒక రకం కుప్పడండిశైన్లు పడటానికి అచ్చు దగ్గరపెట్టిన కర్ర (లు); కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి ఎనిమిది ఉంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు వీటిని లేపుతూ దించుతూ ఉంటారు (కో. 28, 27).

వజాకుప్పడం 1. ఒకరకం కుప్పడంనేత; చూ. కుప్పడం (కో. 84); 2. రూ. కుప్పడంవజా. ఒకరకం కుప్పడంనేత; చీర అంచులో (తామర) పువ్వులు పడెట్టు వేరేరంగు పోగులు మలిపి నేసిన డిశైను (నేత) (కో. 84, 88).

వజాచీర అంచులో డిశైన్లు పడెట్టు వజానేతలో నేసిన చీర (కో. 84, 87).

వజాజముదాని ఉ.-జుందాని. 1. ఒకరకం జముదాని నేత; అంచులకు డిశైన్లుపెట్టి మధ్యభాగంలో పువ్వులు పడెట్టు పోగులు మలుపుతూ నేస్తారు (కో. 84); 2. ఒకరకం డిశైనునేత; చిలక, ఏనుగు మొ. నమూ నాల్లో డిశైన్లు నేస్తారు; అంచులకు డిశైన్లుపెట్టి మధ్య భాగంలో పువ్వులు పడెట్టు నేస్తారు (కో. 84).

వజా(నేత) ఉ. వజ, వజే. ఒకరకం డిశైనునేత; మగ్గానికి వైన దొడ్డి అమర్చి నేస్తారు; అంచులో పువ్వులు, చెర్రాలు సమంగా నేసిన డిశైనునేత; దొడ్డి నేత. చూ. చిత్రం 184 (కో. 28, 88, 84, 87).

వంచుకుంచె (-వేయు) ఉ. ఒంచుకుంచి. సరిచేసే టప్పుడు పడుగు ఆరుబడుతుంటే ఉండగా నందు (=రెండు కచ్చుల మధ్యభాగం) నందుకూ రెండు మూడుసార్లు కుంచె ఆపుతూ నిదానంగా దువ్వటం (కో. 28).

వట్టిపువ్వాకు ఎండినపొగాకు రంగు; రెడ్ ఆర్.సి.,

తేజాపు, నైట్రేట్ సల్ఫేషే (ఇక్కడికి నింబోలిరంగు వస్తుంది) తరవాత కాకి 2 జి. 800 కాస్టిక్ సోడా, హైడ్రోసల్ఫేషే తయారుచేస్తారు (తె. 5).

వడిపోయ్య (క్రి.) సరిచేసి చుట్టిన ఉన్నిపడుగు (=వలెం) అచ్చుకోలకు వెయ్యటం (తె. 22).

వడి ఉ. అడి, ఒడి, నొడి. 1. పర్యా. చూ. పురి (1). రాట్నం ఆకుల తాడును, కదురును కలిపే గట్టి దారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 1-7, 9, 10, 14, 28, 28-31, 33, 34, 38, 37; రా. 4-18, 20-22, 24); **2. పర్యా. చూ. వడి దారం** (2). డబ్బాచెక్రాన్ని గంటాన్ని కలిపే గట్టి దారం; దీనివల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (రా. 20); **3. (-పెట్టు) పర్యా. చూ. పురి** (2). దారపుపోగు మెలిదిరగగా వచ్చిన గట్టిదనం (తె. 6, 16); **4. (-అతుకు, -కట్టు) పర్యా. చూ. అచ్చు** (1). నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో వైపోగులను కిందికి కిందిపోగులను పైకి జరపటానికి వీలుగా నాలుగు కర్రలకు వడిదారాలతో లంకెలు వేసిన పనిముట్టు; పన్నెగూళ్ళలో దూర్చిన పోగులు అచ్చువడల కొలు కుల్లోకి ఎక్కిస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు ఒక పాపుచెక్కను కాలితో తొక్కితే అచ్చులో ఒకవైపు కిందికిదిగి అని పోగులు విచ్చుకొంటాయి; కాలుతయ్యగానే అచ్చు మామూలుగా వచ్చి అనిపోగులు మూసుకొంటాయి. చూ. చిత్రం 100 (కో. 37; తె. 24); **5. (-కట్టు, -పొందేయ్య) పర్యా. అచ్చువడి, వడికట్టు** (2). అచ్చు కట్టేటప్పుడు రెండుఅచ్చుకర్రలకు కట్టిన పురిదారాలకు లంకెవడేటట్టు వేసిన అల్లిక; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో అనిపోగులను పైకిలేపటానికి కిందికి దింపటానికి పనికి వస్తుంది. చూ. చిత్రం 100.2 (కో. 1-12, 17, 23-27; తె. 5, 7-16, 18, 23, 32, 33; రా. 1-24); **6. పర్యా. ఉరి, జాలి (వడి), పింజెరజాలి, పూస(7), పేటువడి, వైలు.** పేటుదారానికి చివరకట్టిన పురిదారం; మామూలుగా మైనంపూసింది; కొన్నిచోట్ల ఇనపటిగ; దీనికి మధ్య బెజ్జంచేసిన చిన్న (ఇనప) బిళ్ళ ఉంటుంది; దాబీ కొలలు పైకిలేపేటప్పుడు ఇవి అంచుపోగులను లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 12 (కో. 1, 6, 7, 10, 20, 23-26; తె. 5, 18, 19, 25; రా. 11, 13-15, 23, 24); **7. పర్యా. అని (3), ఉచ్చు.** నవారుమగ్గం కట్టుబడిలో పైపట్టుకు కింద బిగించిన కర్రకు అల్లిన పురిదారం; ఇటువంటివి కర్రపొడుగునా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 324.2 (తె. 12); **8. పర్యా. చూ. పూస(7).** పేటుదారానికి చివరకట్టిన పురిదారంలో అంచుపోగు దూర్చేనందు (=నన్న బెజ్జం); కొన్నిచోట్ల

బెజ్జంచేసిన చిన్న ఇనపబిళ్ళ. చూ. చిత్రం 132 చ. 14 (రా. 16, 17).

వడి అతుకు (క్రి.) ఉ. అడిఅతుకు; పర్యా. చూ. అచ్చుతుకు. బద్దెపోగులకు పడుగుపోగులు కలిపి వడి పెట్టటం (తె. 24).

వడికట్టు ఉ. అడికట్టు, ఒడికట్టు. 1. (క్రి.) అచ్చు కట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు పురిదారం కట్టటం; లంకె వడేటట్టు అల్లటం (తె. 12); **2. (-కట్టు) పర్యా. చూ. వడి (5).** అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రలకు కట్టిన పురిదారాలకు లంకెవడేటట్టు వేసిన అల్లిక; నేతనేసేటప్పుడు అనిపోగులను పైకిలాగటానికి, కిందికి దింపటానికి పనికివస్తుంది. చూ. చిత్రం 100.2 (కో. 8, 18, 19, 22; తె. 25, 30, 31).

వడికట్టుజరుపు (క్రి.) ఉ. అడికట్టుజరుపు. అచ్చుతీసిన పడుగులో అతుకుపోగులు అచ్చులో నుంచి పన్నె ఇవతలికి జరపటం (తె. 22, 30).

వడికట్టుబద్ద ఉ. అడికట్టుబద్ద. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాల లంకెల్లో దూర్చినబద్ద; వడికట్టును సరిచెయ్యటానికి వాడతారు (తె. 31).

వడికత్తెర ఉ. అడికత్తెర; పర్యా. చూ. కొలికి(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు పడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (తె. 24).

వడికెపీట ఉ. అడికెపీట; పర్యా. చూ. దాకెపీట (2). ఉన్ని వడికేటప్పుడు ఆడవాళ్ళు కూర్చోటానికి వేసుకొనేపీట. చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 25).

వడికొలికి ఉ. ఒడికొలికె; పర్యా. చూ. కొలికి(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేతనేసేటప్పుడు పడుగు పోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (రా. 14, 15).

వడికోల ఉ. అడికోల; పర్యా. చూ. అచ్చుకర్ర(1). అచ్చులో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చుకట్టేటప్పుడు దీన్ని జంత్రింకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121, క. 8 (తె. 24, 31).

వడిగర ఉ. వడికర్ర; పర్యా. చూ. అచ్చుకర్ర(1). అచ్చులో వడిదారం కట్టిన కర్ర; అచ్చుకట్టేటప్పుడు దీన్ని జంత్రింకొయ్యలకు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; బోనచ్చుకు ఎనిమిది

ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 91 క. 7, 100.1, 121 క. 8 (కో. 23, 27, 28, 27).

వడిగిరక ఉ. వడిగిరక; పర్యాయ. చూ. దారపుబండి (2). మిషను వడిదారం (= అచ్చువడి కట్టేది) చుట్టిన కొయ్యగిలక చూ. చిత్రం 95.1 (తె. 5).

వడిగుడి ఉ. అడిగుడి; పర్యాయ. చూ. అచ్చుగుడి (1). అచ్చుకర్రకు పై నకిట్టినదారం; సుమారు జేసేను పొడుగుది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి కడతారు; అచ్చును మగ్గానికి అమర్చటానికి వీటితో వేలాడేస్తారు; కిందిగురులు ఆడుగరల తాళ్ళకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 91 క. 8, 100. 9, 100. 11, 121 క. 8 (కో. 37; తె. 24, 21).

వడిగూడు పర్యాయ. చూ. కొలికి (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; దీంట్లోంచి బెంతుపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేవీటప్పుడు పడగుపోగులను వైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెట్లోంచి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (తె. 31).

వడితాడు ఉ. ఒడితాడు, వడిదాడు; 1. పర్యాయ. చూ. పురి (1). రాట్నం ఉతులతాడును, కదురును కలిపే గట్టిదారం. దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 7, 38, 37); 2. పర్యాయ. చూ. వడిదారం (2) డబ్బారాట్నం చెక్రాన్ని గంటాన్ని కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (కో. 38); 3. పర్యాయ. చూ. వడి (దారం) (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషనురీలు (= దారబుండి) దారం వాడతారు. మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి, తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (తె. 12); 4. పర్యాయ. చూ. కొండితాడు. అచ్చు కట్టేటప్పుడు వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన లావుదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 2; రా. 1); 5. వజ్ర నేతనేసేమగ్గంలో అంచుపడుగు పోగులను వైకి ఎత్తటానికి దొడ్డితాడుకు చివర తగిలించిన గట్టి పురిదారం; కొన్నిచోట్ల దీనికి పూసలు వేస్తారు. చూ. చిత్రం 134 చ. 12 (కో. 37).

వడి(దారం) ఉ. ఒడిదారం. 1. పర్యాయ. చూ. పురి (1). రాట్నం ఉతులతాడును, కదురును కలిపే గట్టిదారం. దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (కో. 1-7, 8, 10, 14, 26, 28-31, 33, 34; రా. 4-18, 20-22, 24); 2. పర్యాయ. డబ్బాలదారం, తాడు (4), దారం (4), పురిదారం (2), వడి (2), వడి

తాడు (2). డబ్బారాట్నం చెక్రాన్ని గంటాన్ని కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల గంటం తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 8 (కో. 23, 7, 9, 10; రా. 5-11); 3. పర్యాయ. అచ్చుగట్టుదారం, తాడు (7). ధాగా, పురిదారం (3), బండిదారం, బిళ్ళదారం, రీలు (దారం), రీలువడి, వడితాడు (3). వడిపోగు (లు), వడిబద్దె, వడిసరి, అచ్చు కట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషను రీలుదారం వాడతారు; మొదట అచ్చు బిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు. (కో. 1, 4, 6, 7, 12-15, 24, 37; తె. 11, 13-18, 28; రా. 23); 4. పర్యాయ. చూ. కొండితాడు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో దూర్చిన పురిదారం; దీన్ని అచ్చుకదురుతో దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.5 (కో. 12; రా. 5, 6, 8, 10-14, 16, 18, 22, 24); 5. పర్యాయ. అచ్చుదారం (2), అచ్చుపోగు (3), దండెపోగు (2). ఉన్నిపడుగు మీద అచ్చుకోలకు అనులు వేస్తూ అల్లిన లావుపాటి పోగులు; మామూలు పోగులు ఏదేని కలిపి పురిపెడతారు. (తె. 26).

వడిదిప్పు (క్రి.) అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుబిళ్ళకు వడిదారం చుట్టి కట్టటం (కో. 27).

వడినూలు చూ. పడుకునూలు (తె. 28).

వడిపుల్ల 1. పర్యాయ. చూ. బెంతుకదురు. అచ్చుకట్టేటప్పుడు పన్నెగూళ్ళలోకి పోగులు దూర్చే పుల్ల; మామూలుగా ఇన్ వది (కంటాటిలాంటిది); దీనికి సూదిగా ఉన్న వైపు పోగుదూర్చటానికి చిన్న కొక్కెం ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల రెండో వైపున వీడి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 94 (కో. 35); 2. పర్యాయ. అచ్చుపుల్ల (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారాల బిగింపుకు అచ్చుకర్రమీది మెలికల్లో కొండితాడుకు బదులు దూర్చిన సన్నపుల్ల; మామూలుగా కొబ్బరికానె దూరుస్తారు; చూ. కొండితాడు (కో. 37).

వడిపోగు (లు) పర్యాయ. చూ. వడి (దారం) (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల మిషను రీలు దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు (తె. 15).

వడిబండి ఉ. ఒడిబండి; పర్యాయ. చూ. దిండు (4). గంటానికి బిగించిన రీలు దారపు బండి; డబ్బారాట్నం వడిదారం దీని గాడితో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (రా. 5).

వడిబద్దె ఉ. అడిబద్దె; పర్యాయ. చూ. వడి (దారం) (3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం;

కొన్నిచోట్ల వి.పను రీలు(=దారపుబండి)దారం వాడతారు; మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (తె. 32).

వడిబిళ్ళ ఉ. ఒడిబిల్ల, ఒడిబిళ్ళ. 1. పర్యా. చూ. దిండు(4). గంటానికి బిగించిన రీలుదారపు బండి; డబ్బా రాట్నం వడిదారం దీని గాడిలో తిరుగుతూ గంటాన్ని తిప్పుతుంది. చూ. చిత్రం 41 క. 13 (రా. 11); 2. పర్యా. చూ. అచ్చుబిళ్ళ. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడిదారం చుట్టే కొయ్య; దీనికి చుట్టిన వడిదారం అచ్చు కర్రలకు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 92 (కో. 8); 3. పర్యా. చిరత(3), చిల్ల(4). తిర్పుబిళ్ళ, నాకలి పిరికం. బిగింపుచిల్ల, బిగు, బిగుచెక్క, బిగుబిళ్ళ, బిగు(పు)బద్ద(1), బిగుచెక్క, బిళ్ళ(11). అచ్చుకట్టేప్పుడు వడిదారాలు ఒకే పొడుగులో రావటానికి అచ్చువడులలో బిరుపెట్టే కొయ్యచెక్క(లు); ఒకవైపు వెడల్పుగాను ఒకవైపు సన్నగాను ఉండేది; అచ్చుకట్టిన తరవాత దీంతో వడిదారాలు దిద్దుతారు; ఇటువంటివి ఎనిమిది, తొమ్మిది ఉంటాయి; మామూలుగా టేకిచెక్కతో చేస్తారు. చూ. చిత్రం 98 (రా. 11, 23).

వడిమెలిత ఉ. ఒడిమెలికి; పర్యా. చూ. కొలికి(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు రెండు అచ్చుకర్రల వడిదారాలకు వేసిన లంకె; నేత నేసేటప్పుడు వడుగుపోగులను పైకి లేపటానికి, కిందికి దింపటానికి ఈ లంకెల్లోనుంచి బెంతు పోగులు దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 100.3 (రా. 8).

వడిసంచి రైతులు విత్తనాలు పోసుకోటానికి వాడే సంచి; నవారు పట్టాతో తయారు చేసింది; కొంతమంది ఇటువంటి సంచిలో డబ్బుపోసి భద్రతకోసం నడుముకు చుట్టుకొంటారు (తె. 6).

వడిసరి పర్యా. చూ. వడి(దారం)(3). అచ్చుకట్టేటప్పుడు అచ్చుకర్రలకు కట్టే పురిదారం; కొన్నిచోట్ల వి.పను రీలు(=దారబండి)దారం వాడతారు. మొదట అచ్చుబిళ్ళకు చుట్టి తరవాత కర్రకు దూరుస్తారు; చూ. వడి (తె. 17).

వడినూత్రం ఉ. ఒడిచూత్రం, వడినూత్రం; పర్యా. చూ. అచ్చునూత్రం(2). అచ్చును పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (తె. 81; రా. 12).

వడుకు (క్రి.) ఉ. అడుకు, ఒడుకు. రాట్నంమీద కాని చేతికదురు మీదకాని ఏనుసుంచి దారం తియ్యటం (కో. 1-10, 16-20, 33, 34, 36, 37; తె. 2, 3, 5-13, 15-17, 20, 22, 25-28, 30; రా. 7, 12, 13, 15-18, 23, 24).

వడుకుకట్టె ఉ. ఒడుకుకట్టె. వడకటానికి నార కట్టిన కర్ర; పొడుగ్గా ఉంటుంది; దీన్నించి ఒక్కొక్కపోచ తీసుకొని వడుకుతారు. చూ. చిత్రం 299 (తె. 25).

వడుకుడుకండె ఉ. ఒడుకుడుకండి. రాట్నంమీద వడికి చుట్టిన నూలు (కో. 7).

వడుకుడుకొమ్ము పర్యా. పూన్లు. దసలిదారం వడికే కొయ్యపనిముట్టు; చూ. చిత్రం 292 (తె. 7).

వడుకుడుదారం ఉ. ఒడుకుడుదారం; పర్యా. చూ. పురి(1). రాట్నం ఆకుల తాడును, కదురును కలిపే గట్టిదారం; దీనివల్ల కదురు తిరుగుతుంది. చూ. చిత్రం 15.6 (రా. 7).

వడుకుడుపీట పర్యా. చూ. దాకెపీట. ఉన్ని వడికేటప్పుడు (ఆడవాళ్ళు) కూర్చోటానికి వేసుకొనే పీట. చూ. చిత్రం 308.2 (తె. 7, 9).

వడుకుడునూలు ఉ. ఒడుకునూలు; చూ. వడుకునూలు (కో. 4; రా. 15).

వడుకుడురాట్నం ఉ. ఒడుకుడురాట్నం; చూ. వడుకురాటం (తె. 12).

వడుకునూలు రూ. వడినూలు, వడుకుడునూలు. రాట్నంమీద గాని చేతికదురు మీద గాని వడికిన నూలు (కో. 11, 13-16, 18-20, 36; రా. 23).

వడుకురాటం ఉ. ఒడుకురాటం; చూ. వడుకురాట్నం (కో. 6).

వడుకురాట్నం ఉ. ఒడుకురాట్నం; రూ. వడుకురాటం, వడుకుడురాట్నం. నూలుతీసే రాట్నం; చూ. రాట్నం. చూ. చిత్రం 15 (కో. 34, 36, 37).

వడులురాలు (క్రి.) అచ్చులో అంచుబద్దే పోగులు వడులగుండా వన్నె ఇవతలకు తియ్యటం (కో. 22).

వడ్డంగి కొయ్యపని చేసేవాడు; మగ్గాలు తయారు చేస్తాడు (రా. 3).

వడ్లపూసలపేటి ఉ. వడ్లపూసలపేటి. అంచులో వడ్లగింజల ఆకారంలో వరసగా నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 148 (తె. 2).

వడ్లవాళ్ళు ఉ. ఒడ్లవాల్లు, ఒడ్లవాళ్ళు, ఒడ్లొల్లు. కొయ్యపనిచేసేవాళ్ళు; వడ్డంగులు; మగ్గాలు తయారు చేస్తారు (రా. 4, 8, 9, 10, 19, 19ఎ, 20).

వడడునేయు (క్రి.) ఉ. ఒడరునేయు. పర్యా. చూ. వాదాడినేయు. బట్ట నెయ్యటం ప్రారంభించే ముందు ఒకటి రెండు వేళ్ళ వెడల్పున బద్దేనే నేత బాగా రావటానికి అచ్చుతాళ్ళూ పలకతాళ్ళూ సర్దుకోటం (తె. 29).

వడ్డేపేర్పు అయిరేని కుండల్లో చిన్నది (తె. 13).

వంతెనకట్టు (క్రి.) సరిగుంజకు, ఊడైకు మధ్య

వంతెన మూడిరిగా పడుగులో లాకలు దూర్చి చాపటం (తె. 17).

వన్నె ఉ. ఒన్నె; పర్యా. చూ. రంగు. కాంతికిరణాలవల్ల కంటిలోపలి తెర(రేటీనా)ఆధారంగా కలిగే వర్ణజ్ఞానం. చూ. చిత్రం 288 (కో. 7; రా. 5, 14, 24).

వన్నెఅతుకు (క్రి.) ఉ. వన్నిఅతుకు. పనుగులో కలపవలసిన రంగుపోగులు అతకటం (కో. 7).

వన్నెఅద్దు (క్రి.) పర్యా. చూ. రంగువేయు. నూలుకుగాని బట్టలకుగాని రంగు(లు) వట్టించటం; రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు. (రా. 5, 14, 24).

వన్నెవేయు (క్రి.) పర్యా. చూ. రంగువేయు. నూలుకుగాని, బట్ట(ల)కుగాని రంగు(లు)వట్టి చటం; రంగునీళ్ళలో ముంచుతారు (రా. 24).

వయిలెట్ ఉ. ఒయిలేట్, ఒయిలేటు, వయిలెట్టు, వయిలేట్, వయిలేటు, వయిలెట్, వాయిలెట్, వైలిట్. 1. నల్లద్రాక్షపండు రంగు; బచ్చలపండు కంటే ఒకవన్నె ఎక్కువది; ఆర్. ఆర్. కాన్స్ సోడా సైక్లోస్కోప్ వేసి తయారుచేస్తారు (కో. 2, 3, 4, 6, 9, 18, 21, 30, 36; తె. 12, 18; రా. 14, 15); 2. వంకాయరంగులో నలుపుకత్తు కలిసిన వన్నె (కో. 7); 3. నల్లవంకాయ రంగు (కో. 12, 15; తె. 13, 14); 4. నీలం, ఎరుపుకలిసిన రంగు (కో. 8, 14); 5. నలుపులో ఎరుపురంగు (తె. 19); 6. బులుగు (నీలం)ఊదా కలిసింది (తె. 23); 7. తెలుపులో నలుపు (తె. 24).

వయిలెట్ పీర బచ్చలపండురంగు చీర(కో. 30, 36).

వరయూరంచు ఒకరకం అంచు; ?వరయూరు (తమిళనాడు)లో తయారయే చీరలకు నేసేది (కో. 21).

వరస నేతలో వచ్చే డిజైను; చూ. పనివరస (తె. 12).

వరసకట్టు (క్రి.) డిజైను తయారు చేసుకోటం (తె. 12).

వరసపుల్ల పర్యా. చూ. ఆసుకొయ్య(3). ఆసుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలుపుపుల్ల(లు); వీటిని చుట్టి వచ్చే టప్పు ఆసుకు నూలుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 4-8 (కో. 22).

వరసపోగు పట్టుపడుగులో వరస తప్పకుండా చిక్కులు పడకుండా వచ్చే పోగు (తె. 12).

వరసవేయు (క్రి.) పట్టునేతలో డిజైన్లు(=వరసలు) నెయ్యటానికి వడిదారాలతో చిక్కు కట్టుకోటం(తె. 12).

వరిగంజి ఉ. ఒరిగెంజి; పర్యా. బియ్యపుగంజి, బూగంజి, వార్పుగంజి. బియ్యం ఉడకబెట్టి వార్చిన

నీళ్ళు; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (కో. 8, 15, 22-24, 28, 29, 30; తె. 1-3, 5-11, 17-29; రా. 6, 9, 11, 19, 22, 23).

వరెంచుచీర ఒకవైపు నల్లఅంచు, మరొకవైపు ఎర్రఅంచుపెట్టి నేసిన చీర (తె. 32).

వరేకంచు (<వరి+ఆకు+అంచు) ఉ. ఒరేకంచు

1. అంచులో చివర పదికొలుకుల రంగు పోగులు పెట్టి పైన ఒక కొలికి తెలుపు. ఒక కొలికి రంగు చొప్పున మారుస్తూ నేసిన అంచు; దీనికి చివర జమిలి పోగులు పెట్టరు (కో. 2, 3; తె. 13); 2. ఒరిపెట్టి నేసిన ఒక రకం అంచు. చూ. చిత్రం 240 (రా. 7, 8).

వరేకంచుమొగ్గ వరేకంచులో మొగ్గ మూడిరిగా నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 240 (రా. 7).

వర్రాకంచుచాపు (<?వరేకంచు) జరిపెట్టి నేసిన ఒకరకం చాపు; రెండు పంచెలు (కో. 18).

వల 1. రాత్రివేళ గొర్రెలమంద చెదరకుండా ఉండటానికి పెట్టేది; జనపనారలో అల్లుతారు. చూ. చిత్రం 305 (తె. 25); 2. ఉన్ని శుభ్రం చేసేటప్పుడు ఎగిరి పోకుండా కప్పేది. చూ. చిత్రం 307.1 (తె. 6).

వలవదీపాయ అచ్చగుడి పాయల్లో కుడివైపుది; చూ. అంచగుడిపాయ. చూ. చిత్రం 100.8 (కో. 26).

వలపొల్ల ?శుభకార్యాల్లో కట్టించే ఒకరకం చీర; వలిపెం (తె. 24).

వలబద్ద మరమగ్గం కట్టుబడిలో కుడివైపు బద్ద. చూ. చిత్రం 118 క (కో. 27).

వలింపంతు ఉ. ఒలిం-; పర్యా. చూ. రాటి. గుమ్మటంలాంటి పనిముట్టు; పంతు మొ. వాటికి దీనికి తగిలించిన చిలవమంచి నూలు తోడుకొంటారు. చూ. చిత్రం 31 (రా. 1).

వలెం (-చుట్టు) సరిచేసిన తరవాత వడిపెట్టి చుట్టిన ఉన్నిపడుగు; చిటికెనవేలికి, బొటనవేలికి చుడతారు (తె. 22).

వలెంచుట్టు (క్రి.) పడుగు వడిపెట్టి చుట్టటం(తె. 17).

వల్లండిగ పర్యా. దండెకోల(2). ఉన్ని పడుగు మధ్యలో అనిపోగులు విడదెయ్యటానికి(=అని తెరవటానికి)అచ్చు దగ్గర ఎక్కించిన కర్ర; అనిపోగుల మధ్య నుంచి పే-పోగు వేస్తారు (తె. 25).

వల్లె ఉ. ఒల్లి. 1. పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసిన బట్ట; మామూలుగా అయిదు కొన్నిచోట్ల 2½-8 గజాల పొడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజం నుంచి గజంపై వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల అంచు లేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల రంగులు, గీరలు. గళ్ళు మొ.వి

పెట్టి నేస్తారు (రా. 17). 2. పర్యా. కిరిగె, కిర్తిచీర, డట్టి (1). కన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే చిన్నచీర; కొన్నిచోట్ల పదిపన్నెండు మూరల పొడుగున రెండు మూరల వెడల్పున నేస్తారు (కో. 34; తె. 4, 18, 19, 22, 23).

వల్లెకోక ఉ. బల్లికోక, వల్లికోక. ఒకరకం నేత చీర; ఒక పోగురంగు నాలుగు పోగులు తెలుపు చొప్పున నిలుపు అడ్డం పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల తెల్లపడుగుకు ఎర్రంచు పెట్టి నేస్తారు; ?ఆరు కొలుకులకు ఒక్కొక్క చివర ఎరుపు వెడతారు (కో. 22, 31).

వల్లెచీర ఉ. బల్లిచీర. ఒకరకం నేతచీర; రెండు రంగుల (=తెలుపు, నలుపు)పోగులు ఒక్కొక్క కొలికి చొప్పున పెట్టి ఎర్రబొత్తంచు పెట్టి నేస్తారు (కో. 24).

వస్త్రగాలితంచేయు (క్రి.) పడుగుకుపెట్టే అంబలి, గుడ్డలోపాసి చేత్తో ద్రుట్టం; పలుకుతేని అంబలి, గుడ్డ నందుల్లో గుండా కిందికి దిగుతుంది (కో. 30).

వక్కకట్టె 1. డిజైన్లు నేసే మగ్గంలో (అడ్డబేలు) పేటుదారాలను వైకివత్తటానికివాడేకొయ్యపనిముట్టు, చూ. చిత్రం 294 ప (తె. 2); 2. ఉ. ఒక్కకట్టె. నవారు మగ్గానికి వడిదారాలు అల్లిన కర్ర; దీన్ని వై పట్టుకు కింద బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 212 చ. 1 (తె. 12).

వక్కగుంట పర్యా. చూ. నీలగుంత. పేటు తూకాలు నేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి మగ్గం గుంటకు వక్కగా పీస్గొయ్యి; ఇటువంటివి రెండు వక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 18 (కో. 10).

వక్కమొల ఉ. వల్లమొల. అచ్చుకట్టేటప్పుడు వడి దారాల లంకెల్లో దూర్చిన నన్న బెత్తం; వడికట్టును సరి చెయ్యటానికి వాడతారు (తె. 21).

వాగొంగు చీర అడ్డకొన (=కమ్మి)లో మొదట నేసింది (తె. 12).

వాటకొయ్య ఉ. టటకొయ్య; పర్యా. చూ. సరి కొయ్య (1). ఊడైన నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం; కొన్నిచోట్ల ఇనవది. చూ. చిత్రం 43 క. 7 (కో. 28, 37).

వాటు ఉ. వాట. 1. పర్యా. దండకట్టె (1). కమా మకు పై వైపున పట్టుకొటానికి అనువుగా కట్టిన కర్ర ముక్క. చూ. చిత్రం 9 చ. 1 (తె. 28); 2. పర్యా. కొమ్మువాటు. నేతనేనీటప్పుడు పడుగు పై పోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య పేకదారం వచ్చేటట్టు (కండె)నాడె చెయ్యటం (కో. 7; తె. 8); 3. పడుగులో కండెనాడె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు పారటం (రా. 11, 13); 4. పడుగులో నాడె (పోగు)కుడివైపునుంచి ఎడమవైపుకు వెళ్ళి తిరిగి వెనక్కురావటం (కో. 23, 24; రా. 8, 16, 23, 24); 5. నాడె ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు

వెళ్ళినప్పుడు నేతలో కలిసిన రెండు పోగులు; కొలికి (రా. 1); 6. చేతిమగ్గం నేతలో ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు వెళ్ళిన పేకపోగు (రా. 14); 7. మరమగ్గంలో నాడె ఒడ్డు కుచ్చు గుంజటం (రా. 14).

వాటులాగు (క్రి.) పర్యా. కొమ్మువాటుఇగ్గు. నేతపడ గులో పేకదారం పడటానికి మరమగ్గం కుచ్చు (=పిడి) గుంజటం; కుచ్చు పిచ్చెపుకు గుంజితే నాడె ఒకవైపుకు వెళ్తుంది (రా. 1).

వాటేయు (క్రి.) (< వాటువేయు) పర్యా. కొమ్ము వాటేయు. పడుగుపోగులకు మధ్యగుండా పేకదారపు కండె (నాడె) ఒకవైపునుంచి మరొకవైపుకు పారేట్టు చెయ్యటం; చేతిమగ్గం నేతలో విసురుతారు; మరమగ్గం నేతలో కుచ్చు గుంజుతారు (కో. 1-4, 7, 8; రా. 1, 8, 11, 14, 23, 24).

వాడపువ్వుచీర సన్నగీరలు పడెట్టు నేసిన చీర (రా. 7).

వాడమల్లి ఒకరకం లేత నీలరంగు (రా. 3).

వాడి ? పూర్తి అయిన నేత (కో. 36).

వాడెచీర ఒకరకం నేతచీర (తె. 24).

వాండ్ల పర్యా. పిసి, వాలు (1). పడుగులో పడు గేరుకర్రకు వెనకఉన్న పోగులు; సరిచేసేటప్పుడు పీటినీ కర్రతో తిప్పి వాండ్లకుంచె (=అలుక్కుంచె)తో దువ్వతారు. చూ. చిత్రం 80.1 (తె. 3, 4; రా. 23).

వాండ్లకుంచె (-పెట్టు)పర్యా. వాలుకుంచె. ఒకరకం కుంచె (=పడుగు దువ్వేడి); సరిచేసేటప్పుడుగాని పడుగేరే టప్పుడుగాని పడుగేరుకర్ర పక్కపోగులు (=వాండ్ల) పాపుగాదువ్వేడి; సుమారు రెండుజేసల పొడుగుంటుంది; సరిచేసే పడుగు అరుబడునులో ఉన్నప్పుడుదీంతో పై న గంజి చిలకరిస్తారు. చూ. చిత్రం 79 (తె. 3; రా. 23).

వాణీ 1. చూ. ఓణి (కో. 16, 19, 21, 32); 2. చిన్న పిల్లలు కట్టుకొనేచీర (కో. 35); 3. పర్యా. చూ. కండువా. బుజాలమీద కప్పకొటానికి నేసిన చిన్నబట్ట; గోరంచు, కడ్డి అంచు. అత్తాకోడలంచు పూవంచు మొ. వి పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల మడిచి బుజంమీద వేసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల మెడమీద వేసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల 16-20 మూరల పొడుగు నేస్తారు; కొన్ని చోట్ల (గొల్లవాళ్ళ కోసం)రెండున్నర గజాల పొడుగు నేస్తారు (కో. 35).

వాణీకమ్మి ఒకరకం కమ్మి; 1. ? అంచుమధ్య కోరాపెట్టి అంచులో తెలుపుపెట్టి నేసిన పైటకమ్మి; ఓణికమ్మి (కో. 25, 28, 33, 34, 36); 2. పెద్దకమ్మి (కో. 27).

వాదట్టు ఉ. ఓదట్టు, వాదటు; చూ. వాదాడి(1) (కో. 27, 28, 31).

వాదడి ఉ. ఓదటి. 1. చూ. వాదాడి(1) (కో. 22, 25; రా. 13); 2. చూ. వాదాడి (3) (తె. 20).

వాదర మగ్గంలో దోనెకూ పన్నెకూ మధ్యనే పడుగు (కో. 1).

వాదరగుంత పర్యా. చూ. వాదాడి(1). మగ్గం చట్రం కిందిభాగం (=తొట్టి ఉన్న వైపు); నేతనేసేటప్పుడు ముందుకు వెనక్కు జరగటానికి అనువుగా చేసిన పల్లవుచోటు; ఇటువంటివి మగ్గంగుంటకు రెండు వైపులా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల వీటిలో కండెక్షుచలు వేసుకొంటారు (రా. 8).

వాదరగూడు పర్యా. ఇరుక్కంతె, వాదాడి(2). నేతనేసేటప్పుడు మగ్గంచట్రం ముందుకు, వెనక్కు జరగటానికి అనువుగా ఒకవైపు గోడలో చేసినకంత (గూడు) (రా. 8).

వాదరచేయు (క్రి.) ? పర్యా. చూ. వాదాడి చేయు. బట్టనెయ్యటం మొదలుపెట్టేముందు ఒకటి రెండువేళ్ళవెడల్పున బద్దెసేసి నేత బాగా రావటానికి అచ్చుతాళ్ళు, పలకతాళ్ళు సర్దుకోటం (రా. 19).

వాదరి ఉ. వాదర, వాదలి. 1. చూ. వాదాడి(1) (కో. 1-3, 10; రా. 1, 7); 2. మగ్గంలో దోనె దగ్గర నుంచి పేకపోగు వేసినంతవరకూ సేసిన బట్ట (కో. 6).

వాదరినేత ఉ. వాదరైత. 1. దోనెదగ్గరినుంచి పన్నెవరకూ సేసిన నేత (కో. 3, 5); 2. దోనె దగ్గరి నుంచి దండెవరకూ సేసిన నేత; దేవాగుల వాడుక. (కో. 7); 3. కొంతవరకూ సేసినబట్టలో చివరి పేక పోగు (కో. 7).

వాదాటు పర్యా. చూ. సీలలగుంత. పేటుతూకాలు సేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి మగ్గంగుంటకు పక్కగాతీసిన గొయ్యి; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 18 (రా. 24).

వాదాడి ఉ. ఆదడు, ఆదాడు, వాదాటి, వాదాటు, వాదాడు; 1. రూ. వాదడి(1), వాదట్టు, వాదరి(1); పర్యా. తీసెగుంత, వాదరగుంత, వారటగొయ్యి. మగ్గంచట్రం కిందిభాగం (=తొట్టిఉన్న వైపు) నేత నేసేటప్పుడు ముందుకు వెనక్కు జరగటానికి అనువుగా చేసిన పల్లవుచోటు; ఇటువంటివి మగ్గంగుంటకు రెండు వైపులా ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల వీటిలో కండెక్షుచలు వేసుకొంటారు (తె. 8, 31; రా. 11, 14, 18, 22, 23); 2. పర్యా. చూ. వాదరగూడు. నేతనేసేటప్పుడు మగ్గం చట్రం ముందుకూ వెనక్కు జర

టానికి అనువుగా ఒకవైపు గోడలోచేసినకంత (రా. 12); 3. రూ. వాదడి(2) మగ్గందోనెకు, దండెకు మధ్య ఉన్న నేతపడుగు (తె. 22, 23); 4. సవారు నేసేటప్పుడు పడుగులోచేసిన పేకపోగు దట్టించే కొయ్యి కత్తికిందిఅంచు; కత్తివాదర (రా. 10).

వాదాడిచేయు (క్రి.) ఉ. ఓదాడుచేయు, వాదాడు చేయు; పర్యా. వదడుచేయు, వాదరచేయు. బట్ట నెయ్యటం మొదలుపెట్టే ముందు ఒకటి రెండువేళ్ళ వెడల్పున బద్దెసేసి నేత బాగారావటానికి అచ్చుతాళ్ళు, పలకతాళ్ళు సర్దుకోటం (తె. 13, 21, 23-23, 30; రా. 10).

వాయి ఉ. వాయ. 1. పర్యా. చూ. పరుపు(1). కుంచె (=పడుగు సాపుచేసేది) పురి అడుగుభాగం; పడుగుచేసేటప్పుడు పడుగుమీద (సముంగా) ఆనుతుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 11 (కో. 10), 2. (-జరపు, -తుడుచు, -నేయు) నేతనేసేటప్పుడు పన్నెదగ్గరినించి గుడ్డవరకూ నాడె దూరటానికి పైకి కిందికి తెరుచు కొనే పడుగుపోగులమధ్య సందు; కొన్నిచోట్ల పడుగు పోగులు; నేతపనివాడు ఒక పాపుకోడు తొక్కితే వాయి తెరుచుకొంటుంది; కాలు తియ్యగానే మూసు కొంటుంది (కో. 14, 22 25; తె. 8); 3. పర్యా. నేతసందు. సేసినబట్ట దగ్గరినించి పన్నెవరకూ మగ్గంమీద ఉన్నపడుగు (తె. 21, 23, 27, 30; రా. 16); 4. సేసిన నేతలో ఒక కొలత (తె. 24, 29).

వాయికుండ ఉ. అయికుండ. గంజిపోసుకొనే మట్టి పాత్ర; నేతనేసేటప్పుడు బట్టముందు భాగం (=వాయి) బిరుసెక్కటానికి పూసే (గంజి కొన్నిచోట్ల అంబలి) దింట్లో పోసుకొంటారు (తె. 29).

వాయిగీరు (క్రి.) మగ్గానికి అమర్చిన పడుగులో కొంతవరకూ సేసిన బట్ట దగ్గరినించి పన్నెవరకు ఉన్న పడుగు (=వాయి)లో పోగులు సాపుగా విచ్చుకోటానికి పుల్లి (=గీరుపుల్లి)తో గీరటం (తె. 8).

వాయిచెక్రం పర్యా. చూ. గిరక(8). మగ్గంమీద అచ్చుగుదులు తగిలించే కొయ్యకట్టి; దీన్ని మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (కో. 24).

వాయితాడు 1. పర్యా. చూ. పాపుతాడు. పూసు గ్రరనూ పాపుచెక్కనూ కలిపే తాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (కో. 24); 2. పర్యా. రోలరుతాడు. పుల్లిరుసు (=రోలరు)కు వేసిన అచ్చుతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 5, 121 ప. 4 (కో. 24).

వాయితోక్కు (క్రి.) ఉ. వాయిదొక్కు. పడుగు

పోగులు కొన్నిపైకి కొన్నికిందికి వచ్చి అనిపోగులు విడబడటానికి పాపుచెక్కను కాలితో తొక్కటం (కో. 24, 27, 28, 30-32, 37).

వాయిదం ఉ. ఆయిదం; పర్యా. చూ. పరుపు(1). కుంచె (=పడుగు సాపుచేసేది) పురి అడుగుభాగం; కుంచె చేసేటప్పుడు పడుగుమీద సమంగా అనుతుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 11 (తె. 15).

వాయిదారి 1. ఉ. ఆయిదారి; పర్యా. చూ. పరుపు (1). కుంచె (=పడుగు సాపుచేసేది) పురి అడుగుభాగం; కుంచెచేసేటప్పుడు పడుగుమీద సమంగా అనుతుంది. చూ. చిత్రం 78 క. 11 (తె. 15); 2. పర్యా. అడ వాల్లు, గర్భం, గర్భనందు, దండెబారు, మగ్గనందు వాయిసందు. మగ్గం దోనెకూ దండెకూ మధ్య నేత భాగం (తె. 25).

వాయిపిడవ ఉ. ఆయిపిడవ. నేతనేసేటప్పుడు బట్టి ముందుభాగం (=వాయి) బిరునెక్కటానికి గంజి (కొన్ని చోట్ల అంబలి) పూసే గుడ్డ. చూ. చిత్రం 142.1 (తె. 24, 29, 31-33).

వాయిమట్టి మగ్గందోనెకు. దండెకు మధ్యభాగం (కో. 35).

వాయిరోలరు ఉ. వాయిరోలు; పర్యా. చూ. పుల్లరును. మగ్గంమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలి వంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి రెండుంటాయి; నేత నేసేటప్పుడు అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద అడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 వ. 3 (కో. 24).

వాయిసందు పర్యా. చూ. వాయిదారి(2). మగ్గం దోనెకూ దండెకూ మధ్య భాగం; మామూలుగా ముప్పాతిక గజం పొడుగు (తె. 213).

వార (బహు. వార్లు) నూలుతెక్క: 1. 24 మూరల పొడుగు (పడుగు)నూలు (కో. 5); 2. అడి నూలు (కో. 5, 13); 3. ఆసుపోసిన కొంతభాగం నూలు; పొగడ (కో. 3); 4. ఆసుపోసిన అడినూలు (కో. 4); 5. ఒకసారి ఆసుపోసిన అయిదునీళ్ళ నూలు (రా. 8); 6. ఆరుపుంజాల పడుగునూలు (రా. 10).

వారంచు చీరకు రెండువైపులా రెండురకాల రంగులు పెట్టి నేసిన అంచు; మామూలుగా నీలి-ఎరుపు గాని అస్సాన్-గులాబిగాని పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల బొత్తంచు (=పెద్ద గోరంచు) మాదిరిగా నేస్తారు (కో. 10, 23, 30, 33; తె. 5, 15; రా. 13, 14, 23).

వారంచుకోత పర్యా. వారంచుచీర. రెండు అంచులకూ రెండురకాల రంగులుపెట్టి నేసిన చీర; అత్తా కోడలంచుచీర (కో. 10).

వారంచుచీర పర్యా. వారంచుకోత. రెండంచులూ రెండురకాల రంగుల్లో నేసే చీర; నూకాంమ్మ (=ఒక గ్రామదేవత)కు మొక్కుబడికి నేయించి పెట్టే ఒకరకం చీర; అత్తాకోడలంచుచీర (కో. 30, 33).

వారటగొయ్యి ఉ. వారటగొయ్యి; పర్యా. చూ. వాదాడి(1). మగ్గంచట్రం కిందిభాగం (=తొట్టి ఉన్న వైపు) నేతనేసేటప్పుడు ముందుకు, వెనక్కు జరపటానికి అనువుగా చేసిన వల్లపుచోటు; ఇటువంటివి మగ్గంగుంటకు రెండువైపులా ఉంటాయి (కో. 17).

వారలుత్తియు (క్రి.) ఆసుమీద పడుగు (=వారలు) పొయ్యటం (కో. 4).

వారవచ్చు (క్రి.) పర్యా. బిక్కొయ్యవచ్చు. నేత నేసేటప్పుడు పేకపోగు సరిగాపడక బట్టకు ఒకవైపున ఎక్కువ, మరొకవైపున తక్కువ రావటం (కో. 27).

వారాలపుల్లయ్యి ఉ. వార్లపుల్లయ్యి. పత్తిబలికె కులానికి చెందినవాడు; ఊళ్ళో ఏకులు ఇచ్చి వారం వారం కండెలు వసూలుచేసుకొనే వాడటం; అందరికీ ఇచ్చినట్టే గ్రామదేవత పోచెమ్మకు కూడా వడకటానికి ఏకులు ఇచ్చాడటం; వాటితో ఆమె గుళ్ళో దీపం పెట్టుకొంది; పై వారంనాడు పుల్లయ్యగవచ్చి కండెలు అడిగేసరికి ఆమె భయపడి పారిపోయి బావిలో దాక్కుంది; వారాల పుల్లయ్యంటే అమ్మవారికి భయం కనక, ఆమెను మళ్ళీగొట్టటానికి ఇతని బొమ్మచూపెడతారు (తె. 17).

వారాలవాళ్ళు పత్తిబలికెకులానికి చెందినవారు; పూర్వం దూదేకులవాళ్ళచేత ఏకులుపడికించి వారం వారం నూలుకండెలు వసూలు చేసుకొనేవారట (తె. 17).

వారు 1. కమాను (=దూదిపకే కొయ్యపనిముట్టు) నరం ఒత్తడి తగలకుండా అమర్చిన మేకతోలు. చూ. చిత్రం 9.5 (కో. 6, 7); 2. పర్యా. చూ. ఉడత తోలు. మరమగ్గం ఉడతకు కింద వేలాడే తోలుచుట్టు; దీనికొసలు ఉడతచిల్లితోంచి పైకిదూర్చి బిగిస్తారు; నాడెమొన దింట్లోకి దూరుతుంది. చూ. చిత్రం 119.2 (రా. 9).

వారుగుడిపాయ పర్యా. చూ. అంచగుడిపాయ. అచ్చుగుడిపాయల్లో చివరిది; ఇటువంటివి కుడివైపున, ఎడమవైపున రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 100.6, 100.8 (రా. 4).

వారుపుల్ల పర్యా. చెమడాముల్లు. మేకు(8), నీల (8). మరమగ్గం ఉడతకుపైన ఉడతతోలు (=వారు) కొసలు బిగించిన ఇనవపుల్ల. చూ. చిత్రం 119.3 (రా. 12).

వారుసాల అంచులోనేనే ఒకరకం దీక్షైను (తె. 7).
వార్పు (క్రి.) అన్నం ఉడికిన తరవాత, మిగిలివున్న
నీళ్ళు పంచేయటం (25-28, 38).

వార్నిపువడి పర్యా. చూ. మైరపువడి. మైరం
పూసిన పడి; దీన్ని కేటుదారానికి చివరకడతారు; దీనికి
మధ్య అంచుపోగులు దూరస్తారు. చూ. పడి (రా. 24).

వార్పుగంజి వియ్యం: ఉడక బెట్టి. వార్పునీపు: దీన్ని
పడుగుకు వెడతారు (కో. 12, 28, 29, 32, 33, 37).

వార్లుదువ్వు (క్రి.) (< ?వారులు-) పడుగులో
అంచుపోగులు సంచెయ్యటం (రా. 7).

వాలినకర్ర ? కిందికోల్తల; దీనికి అని ఉండదు
(కో. 32).

వాలు (-తిప్ప) 1. పర్యా. చూ. వాండ్ల. పడుగులో.
పడుగేరుకర్రకు ఉన్నపోగులు సంచేసేటప్పుడు వీటిని
కర్రలోతిప్పి, వాండ్లకుంచె (=అలుట్టుంచె)లోదువ్వుతారు.
చూ. చిత్రం 80.1 (రా. 18, 24); 2. (జహు. వాళ్ళు).
పర్యా. కిత్తా. దిఫా; పర్యాయం (కో. 2, 4).

వాలుకుంచె పర్యా. వాండ్లకుంచె. ఒకరకం కుంచె (=
పడుగుడు. వేద్ది); సంచేసేటప్పుడుగాని పడుగేరేటప్పుడు
గాని పడుగేరుకర్ర పక్కపోగులు (=వాలు) సాపుగా
దువ్వేది; సుమారు రెండు జేవల పొడుగుంటుంది; సరి
చేసే పడుగు ఆరుబడ నుతో ఉన్నప్పుడు దీంతో పై న
గంజి చిలకకస్తారు చూ. చిత్రం 79 (రా. 18).

వాలుగదపడ చూ. చేపదపడ. పత్తినించి గింజ వేరు
చేసే పనిముట్టు; కొన్నిచోట్ల దీంతో పత్తిని శుభ్రం
చేస్తారు. చూ. చిత్రం 81.1 (కో. 38).

వాలుతిప్ప (క్రి.) ఉ. వాలతిప్ప. పడుగులో పడు
గేరు కర్రకు వెనక ఉన్న పోగులు (వాలు) పైకి తిప్పటం;
గంజి అంటటానికి కుంచె తాకటానికి వాలు తిప్పుతారు
(రా. 24).

వాల్పుచేయు (క్రి.) సంచేసేటప్పుడు పడుగు ఆరు
బడునుతో ఉండగా సందు (=రెండు కచ్చల మధ్య
భాగం) సందుకూ కుంచెతో రెండోసారి దువ్వటం
(రా. 21).

వావిలి ఒకరకం చెట్టు; దళలికాయలు ఉడకబెట్టే
టప్పుడు వెన్నకుందలో దళలికాయలపోసి గడ్డివేసి
కుండ తలకిందుగా చేసినప్పుడు దళలికాయలు జారి
పోకుండా ఉండటానికి ఈ చెట్టు కర్రలు గడ్డిమీద పెడ
తారు (తె. 7).

వాసం నూలుచిలపలు ఆరవేసే పెదురుబొంగు
(కో. 12).

వాసుకంచు పాము ఆకారంలో దీక్షైను నేసి. అంచు.
చూ. చిత్రం 199 (కో. 23).

విఘ్నేశ్వరపండుగ పర్యా. చూ. వినాయకచవితి.
భాద్రపదశుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామాను
లన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసుకొం
టారు (రా. 7).

5 విఘ్నేశ్వరుడిచవితి పర్యా. చూ. వినాయకచవితి.
భాద్రపదశుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామాను
లన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు
(కో. 31).

విజియాదూది ఒకరకం పత్తి (కో. 14).

10 విడదీసుడు ఉ. ఇడదీసుడు. కత్తిరించి ఉన్నది
ఏరంగు కారంగు విడవియ్యటం (తె. 20).

విడబడు (క్రి.) ఉ. ఇడబడు. సరిచేసిన పడుగు
పోగులు అవి విడివిడిగా కావటం; వేరుపడటం (కో. 34).

విడెంకనుము సారెకుపెట్టే రవికెలగుడ్డ; తెల్లది
15 (తె. 24).

విడెవువల్లె ఉ. విడపొల్లె. చూ. విడెమొల్లె (తె.
11, 31, 32).

విడెమొల్లె (< విడెం + ఒల్లె) రూ. విడెవువల్లె;
పర్యా. చూ. ప్రధానపుచీర. తాంబూలాలు పుచ్చు
20 కొనేటప్పుడు మగ పెళ్ళివారు పెళ్ళికూతురికి పెట్టేచీర;
కొన్నిచోట్ల పట్టుది; పచ్చరంగులోగాని వయితల్
రంగులోగాని రెండువేళ్ళ వెడల్పు అంచులు, తెత్తెడు
వెడల్పు కమ్ములూ నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లచీర
(చిన్నది); ఇటీవల కొన్నిచోట్ల ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ,
గులాబి మొ. రంగుల్లో నేస్తున్నారు; మూరెడు పొడుగు
25 కొంగు రంగులోనూ జరితోనూ నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల
బీరపువ్వు, తెలుపు రంగుల పోగులు వరసగా పెట్టి
అంచులో దీక్షైస్తు నేస్తారు; ఎరుపు, నలుపు రంగులు
మాత్రం వాడరట (తె. 25).

30 వినాకమయ్యపండుగ ఉ. ఇనాకమయ్యపండుగ,
ఇనాకమయ్యపండుగు; రూ. బెనకయపండుగ; పర్యా.
చూ. వినాయకచవితి. వినాయకచవితి పండుగ;
భాద్రపదశుద్ధ చవితినాడు నేతపనివాళ్ళు మగ్గం
సామానులన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసు
కొంటారు (రా. 7, 9, 11, 12, 19).

35 వినాయకచవితి ఉ. ఇనాయకచవితి, వినాయక
చవతి, వినాయకచవుతి, వినాయకచౌతి. వినాయక
సవితి, వినాయకసౌతి; రూ. వెనకయచవితి; పర్యా.
ఉండ్రాళ్ళచవితి, గణపతిచవితి, గణపతిపండుగ, చవితి
40 (పండుగ), పిళ్ళూరి చవితి, పెద్దపండుగ, బెనకల్
పండుగ, బెనగల్చవితి, విఘ్నేశ్వరపండుగ, విఘ్నే
శ్వరుడిచవితి, వినాకమయ్యపండుగ, సిద్ధివినాయక
చవితి, భాద్రపదశుద్ధ చవితి; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం

సామానులన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (కో. 6, 22, 26, 28, 32, 34, 36, 37; తె. 21, 24, 26, 28; రా. 3, 4, 10, 12, 19, 20, 23).

వినాయకపీఠం ఇంట్లో మగ్గం అమర్చుకొన్నచోట గొడకు తగిలించిన విఘ్నేశ్వరుడితోమృత్యు. చూ. చిత్రం 108.1 (కో. 36).

వినోలా ?తేత ప్రాసురంగు (కో. 3).

విష్ణు (క్రి.) ఉ. ఇష్ణు; పర్యా. చూ. ఏకు(1). కమానుతో దూది పిండెపింజెలుగా విష్ణుకొనేటట్లు చెయ్యటం (తె. 5, 11).

విఘాతరంగు బూడిదరంగు; గ్రేకలరు (తె. 26).

వియ్యంపొత్తు ఉ. ఇయ్యంపొత్తు. పెండ్లికి పిల్లలను ఇచ్చి పుచ్చుకొనే (=వియ్యమండే) అనుకూల్యం; పత్తికంకణం కుర్రమలకు, ఉన్నికంకణం కుర్రమలకు కంచంపొత్తే కాని వియ్యంపొత్తులేదు (తె. 23).

విరగుంచె (-పెట్టు -వేయు) ఉ. ఇరగుంచె ఈరగుంచె, ఈరిగుంచె; దూ. విర్లుగుంచె. సరిచేసేటప్పుడు వదుగు అరుబదునుతో ఉండగా అంటుకొన్న పోగులు విడబడేట్లు కుంచెతో దువ్వటం; సందు (=రెండు కచ్చుల మధ్య భాగం)సందుకూ కుంచె అప్పుడూ దువ్విన చోటనే మళ్ళీ దువ్వతారు (తె. 11-13, 17).

విరగుద్దు (క్రి.) ఉ. ఇరగుద్దు. పడుగుపోగులు విడబడేట్లు తట్టటం (తె. 16).

విరగుప్పాడు (క్రి.) ఉ. ఇరగుప్పాడు. ఇరగుప్పాడు. ఆరిన నూలును విడిచివేటం (తె. 10, 31).

విరగుబ్బు (క్రి.) ఉ. ఇరగుబ్బు. దులపటం; విడదియ్యటం; విరగువ్వటం; రంగు అద్దిన నూలులడిలు పిడుపుకర్రతో దులుపుతారు (కో. 2).

విరడియు (క్రి.) ఉ. ఇరడియు. సరిచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు విప్పటం (కో. 37).

విరుచు (క్రి.) ఉ. ఇరుచు; పర్యా. విరువేయు (2). పడుగును రెండేసి గజాలకు ఒక్కొక్క మడతగా విడదియ్యటం; మామూలుగా మగ్గం అమర్చుకొనే ఇళ్ళు చిన్నవిగా ఉంటాయికనక నేతలయలు పొడుగుకు తగ్గట్టు పడుగు మడతలేస్తారు (కో. 34).

విరుపు ఉ. ఇరుపు. 1. పడుగులో కొలతనుబట్టి వేసిన మడత (కో. 38); 2. పర్యా. విరుపుచివ్వ. కొలతనుబట్టి పడుగు మడిచినచోట ఎక్కించిన కర్ర; మామూలుగా ఒకకర్ర, ఒకబద్ద ఎక్కిస్తారు (కో. 34, 36).

విరుపుకోల పడుగుమడత (=విరుపు)లో దూర్చిన కర్ర. చూ. చిత్రం 129 ట (కో. 36).

విరుపుగుది ఉ. ఇరుపుగుది; పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడకోలకు తగిలించే మలగర్ర-కొన్నిచోట్ల మలబద్ద-దారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (కో. 29, 32, 34-36).

విరుపుచివ్వ ఉ. ఇరుపుచివ; పర్యా. విరుపు(2). కొలతనుబట్టి పడుగు మడిచినచోట ఎక్కించిన కర్ర; మామూలుగా ఒకకర్ర, ఒకబద్ద ఎక్కిస్తారు (కో. 25, 28, 32).

విరుపుమల పర్యా. చూ. సరెంటి(3). చుట్టనుట్టిన పడుగునూలు; మగ్గంమీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒకకర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పెడకోలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రాలు 128 ట. 1, 128 జ. 2 (కో. 33).

విరుపులాక కొలతనుబట్టి పడుగు మడిచినచోట ఎక్కించే పెదురుబద్ద; మామూలుగా ఒకకర్ర, ఒకబద్ద ఎక్కిస్తారు. చూ. చిత్రం 129 ట (కో. 32, 36).

విర్లబడు (క్రి.) ఉ. ఇర్లబడు. ఏటేటప్పుడు దూది విచ్చుకొంటుంది (కో. 7).

విర్లుకుంచె ఉ. ఇర్లుకుంచె; చూ. విరగుంచె (కో. 9; తె. 12).

విల్లంబు (<విల్లు + అంబు) ఉ. ఇల్లంబు; పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). తాడుకట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (కో. 13, 14).

విల్లు ఉ. ఇల్లు; పర్యా. చూ. ఉండేలు(బద్ద). తాడుకట్టిన వింటిబద్ద; దీనికి తాడుతో కమాను వేలాడగట్టి దూది ఏకుతారు. చూ. చిత్రం 9.12 (రా. 7).

విష్టుకాంతరంగు ఉ. ఇష్టుకాంతరంగు. ఒకరకం లేతనీలం (=మబ్బు) రంగు; విష్టుకాంతపుష్పం రంగు; ఆనందకలర్ (తె. 12).

విసి నెకర్రపీరె ఉ. ఇసి నెకర్రపీరె. అంచులమధ్య పడుగులో విసి నెకర్రమాదిరి డిజైన్లు వేసిన చీర (తె. 11).

విసిదినపడుగు ఉ. ఇసిదినపడుగు. మరాసుకుచుట్టిన పడుగునూలు (కో. 27).

పిసురు (క్రి.) పర్యా. చూ. అనుపోయు. అనుగొట్ట లోకి పోగు తీసుకొని అనుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్లు చెయ్యటం (కో. 18-18, 21, 23, 24, 28, 29, 30, 32, 33, 35-37).

పీడు (క్రి.) ఉ. ఈడు. సరిచేసిన పడుగుపోగులు ఆరి విడివిడిగా కావటం; వేరుపడటం (కో. 34).

పీధి ఉ. ఈది. మొదటి అనుపీట కొయ్యలకు, చివరి అనుపీట కొయ్యలకు మధ్యభాగం (కో. 33, 34, 36, 37).

వీరశైలికండువా ఉ. వీరశైలికండా. ఒకరకం

కందువా; వీరుల సంబరం చేసేటప్పుడు వేసుకోటానికి వేసింది (కో. 19).

వీరముష్టులు ఉ. వీరముష్టు. నేతవనిచేసే దేవాంగులను అడుక్కొనే ఒక తెగవారు; కానానులు; దేవాంగుల ఇక్కోలో భోంచేస్తారు (కో. 22 24).

వెంకప్పరంగు ఉ. ఎంకప్పరంగు. ముదురుమామిడి చిగురు రంగు (కో. 24).

వెంటి చూ. ఎంటి (కో. 11).

వెండిజిరి ఉ. ఎండి-. వెండిమంచి తీసిన నన్నరారం; దీనికి బంగారుపూత వేస్తారు (కో. 23).

వెడటిబిడ్డ 1. పర్యా. చూ. ఆకు(5). రాటికి పై నాకిండా కట్టిన వెదురుబిడ్డలు. చూ. చిత్రం 21 క. 2 (తె. 10); 2. ఉ. ఎడటిబిడ్డ; చూ. వెదురుబిడ్డ (తె. 13).

వెడటిలాక ఉ. ఎడటిలాక. 1. పర్యా. చూ. లాక (2). వడుగులో అనివెంబడి దూర్చిన వెదురుబిడ్డ; మామూలుగా ఇటువంటివి అనికి రెండువైపులా ఉంటాయి; పడుగులో అని చెదిరిపోకుండా ఉండటానికి లాకలువేస్తారు. చూ. చిత్రం 23 చ. 2 (తె. 17); 2. చూ. వెదురులాక (తె. 5, 12).

వెడడుదబ్బి ఉ. ఎడడుదబ్బి; పర్యా. చూ. కుంచెలాక. కుంచె కట్టుబడిలో పురిబిగింపుకు రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబిడ్డ (లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 5 (తె. 5).

వెదురుకర్ర ఉ. ఎదురుకర్ర. నూలుచిలపలు ఆరేసే బొంగు; తడినూలు చిలపలు చిన్నబొంగులతో పిండి పెద్దకర్రలమీద ఆరేస్తారు (కో. 14, 20, 21).

వెదురుగుండు ఉ. ఎదురు-. ?దనలి (పట్టు)వడుగు సరిచెయ్యటానికి నిలబెట్టే ఊడైకువైన బిగించిన అడ్డ కట్టె. చూ. చిత్రం 297.10 (తె. 7).

వెదురునాడె ఉ. ఎదురునాడె. వెదురుగొట్టంతో చేసిన నాడె; చూ. నాడె (కో. 24).

వెదురుబిడ్డ ఉ. ఎదురుబిడ్డ. రూ. వెడటిబిడ్డ. కుంచె కట్టుబడిలో పురిబిగింపుకు రెండుపక్కలావేసి కట్టిన వెదురుబిడ్డ(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 5 (కో. 8, 25; తె. 10).

వెదురుబిర్రె పర్యా. చూ. ఆకు(1). రాటికి పై నాకిండా కట్టిన వెదురుబిడ్డ(లు). చూ. చిత్రం 21 క. 2 (తె. 2).

వెదురులాక ఉ. ఎదురులాక; రూ. వెడటిలాక. కుంచెకట్టుబడిలో పురిబిగింపుకు రెండుపక్కలా వేసి కట్టిన వెదురుబిడ్డ(లు); కొన్నిచోట్ల అయిమూలగా కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 5 (కో. 17).

వెనకచివర ఉ. ఎనికిచివర. దండెదగ్గర నేత వడుగులో దూర్చిన చువ్వ (రా. 16).

వెనక(టి)కొయ్య(లు) ఉ. ఎంగటికొయ్య, ఎనక్కొయ్య, ఎనికొయ్య; పర్యా. కొనకొయ్య, మారుగోలకొయ్య. ఆను వెనకపీటకు బిగించిన పుల్ల (లు); తలకొయ్యలకంటే వీటిసంఖ్య ఒకటి తక్కువ ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 45 క. 4 (కో. 28-25, 27; తె. 24, 29, 32, 33).

వెనక(టి)పీట ఉ. ఎంగటిపీట, ఎనకటిపీట, ఎనికిపీట; పర్యా. కొనపీట, చిన్నఅడ్డపీట, చిన్నపీట, మడకబల్ల, వెనకపట్టె, వెనకబల్ల. ఆనుపీటల్లో చివరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆనుకొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (కో. 28; తె. 28, 29, 32, 33).

వెనకనిచ్చెన తివాసీ వేసేటప్పుడు నేతవనివాడు కూర్చోనే బల్లను ఎత్తుచెయ్యటానికి వెనకాలవైపు అమర్చిన నిచ్చెన (కో. 16).

వెనకపట్టె ఉ. ఎనికిపట్టి; పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. ఆనుపీటల్లో చివరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆనుకొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (కో. 27; తె. 31).

వెనకబల్ల ఉ. ఎనికిబల్ల; పర్యా. చూ. వెనక(టి)పీట. ఆనుపీటల్లో చివరిది; దీనికి మామూలుగా ఒక చాలులో ఆనుకొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 45 క. 2 (కో. 28, 27, 29-32, 35).

వెనకయచవితి ఉ. ఎంకయచవితి; చూ. వినాయక చవితి (తె. 2-5).

వెనకయ్య(పీట) ఉ. ఎంకయ, ఎంకాయ, ఎనుకయ్య, ఎన్కయ్య. 1. పర్యా. చూ. బొమ్మ(8). రాట్నంపీటకు ఎడమవైపున కదురు బిగించే నిలుపు కొయ్య; చాలాచోట్ల దీన్ని వినాయకుడిబొమ్మ ఆకారంలో చెక్కుతారు; వెనకయ్య అంటే వినాయకుడు. చూ. చిత్రం 15.10 (తె. 2-7, 9, 15, 17, 21, 25-27, 30, 31); 2. పర్యా. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.2 (తె. 5).

వెనక్కొయ్య (< వెనక+కొయ్య) ఉ. ఎనక్కొయ్య; పర్యా. చూ. పాపుచెక్కులగూటం. మగ్గం గుంటలో పాపుచెక్కుల బిగింపుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమ దగ్గర ఉంటుంది; పాపుచెక్కుల వెనకతాక్కు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పాపుచెక్కులకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (తె. 29).

వెన్ను పర్యా. కుంచెగోడ, కుంచెగోడ, కుంచెగోడు, కుంచెబుజం(1), కుంచెమేరువ, కుంచెవెన్ను, కుంచెచీపు, గోడు, దండెకట్టు(1), మేరువ, వెన్నుకట్టు. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలివారతోగాని, పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 3 (కో. 8; తె. 15, 20, 28, 29).

వెన్నుకట్టు పర్యా. చూ. వెన్ను. పిడికి కిందగా ఉండే కుంచె పై భాగం; మొగలివారతోగాని పేముతోగాని దీన్ని కడతారు. చూ. చిత్రం 78 క. 3 (తె. 19).

వెన్నుగూటం ఉ. ఎన్నుగూటం, ఎన్నుగోటం; పర్యా. గూటం(12), తోకగూటం(4), దోనుగగూటం, మగ్గంగూటం(1). ఉన్నిమగ్గం దోనుగను మోసే ఎడమ వైపు కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 815.2 (తె. 10, 11, 25, 28).

వెప్పుకుండ ఉ. ఎప్పుకుండ; రూ. ఉప్పెకుండ. దనలికాయలను ఎవరిమీద ఉడకబెట్టే కుండ. చూ. చిత్రం 290 (తె. 7, 17).

వెప్పుపెట్టు (క్రి.) దనలికాయలను కుండలో పోసి ఎవరిమీద ఉడకబెట్టటం (తె. 17).

వెప్పువేయు (క్రి.) ఉ. ఎప్పు-. నీళ్ళు వెచ్చబెట్టటం; కాచడం (రా. 18).

వెయ్యగంగడ్లకోక ఉ. ఎయ్యిగంగడ్లకోక. పర్యా. వెయ్యిగంగడ్లచీర. ఒకరకం గళ్ళచీర; ఊళ్ళో జాతరలకు కట్టుకొంటారు; నాలుగు కొలుకులు తొగరు, రెండు కొలుకులు తెలుపు పెట్టి నేసిన చీరను 'ఎమ్మనూరి ఎయ్యిగంగడ్లకోక' అంటారు (రా. 19ఎ).

వెయ్యిగంగడ్లచీర రూ. వెయ్యిగగన్నులచీర; పర్యా. వెయ్యిగంగడ్లకోక. ఒకరకం గళ్ళచీర; ఊళ్ళో జాతరలకు కట్టుకొంటారు (రా. 19బి).

వెయ్యిగగన్నులచీర చూ. వెయ్యిగంగడ్లచీర(రా.20).

వెలితికట్టు (క్రి.) ఉ. ఎలితికట్టు. పన్నెకట్టుబడిలో దండెలమధ్య పుల్లలు దూరదూరంగా పెట్టి పుల్లల మధ్య నందులు వెడల్పుగా ఉండేటట్లు కట్టటం (కో.33).

వెలితిపుంజంపన్నె ఊనెలు దూరంగా వచ్చేట్లు కట్టిన పన్నె (కో. 2).

వెలిబూడిదే పిడకలబూడిద; తెల్లటిది; అచ్చతికేటప్పుడు వేళ్ళకు చెమట పట్టకుండా పొడిగా ఉండటానికి రాసుకొంటారు (కో. 20).

వెలుచు (క్రి.) ఉ. ఎలుపు. 1. రూ. ఎలుచు. పర్యా. చూ. తోడు(1). పంచెకుగాని డబ్బాకుగాని నూలు చుట్టటం (కో. 11, 21); 2. పోగులు విడదీయటం (రా. 17).

వెల్లినేత ఉ. ఎల్లినేత; పర్యా. చూ. చల్నేత.

వేకపోగులు కలవకుండా విడివిడిగా కనిపించేటట్లు నేసిన నేత; మైటీనేత మాదిరిది; అనిమూసి నేస్తారు (కో. 11; రా. 12).

వెల్లి పర్యా. తెల్ల(చాయ). తెలుపురంగు (కో.7). వేటుకుంచె (-తీయు) ఉ. ఏటుకుంచె. సరిచేసేటప్పుడు వడుగు ఆరుబడునుతో ఉండగా అంటుకొన్న పోగులు విడబడేటట్లు కుంచెతో దువ్వటం; నందు (=రెండు కచ్చల మధ్యభాగం) నందుకూ కుంచె అపుతుం వేసిన చోటనే మళ్ళీ వేస్తూ దువ్వుతారు (కో. 1, 8).

వేలక్షగుండు ఉ. వేలచ్చగుండు; పర్యా. చూ. నవలక్షగుండు. దండెగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారం కట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని చిన్న చెక్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.3 (కో. 9; తె. 4, 5).

వేలుచెక్క పర్యా. చెయ్యి(4). వట్టుదారం వడికే పెద్దరాట్నం కట్టుబడిలో ఇరును తిప్పటానికి బిగించిన కొయ్యపిడి; కొన్నిచోట్ల దీనికి చేసిన చిల్లిలో వేలుపెట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 293 చ. 8 (తె.7).

వేసంగిఉన్ని ఉ. వసంగిఉన్ని. ఏరువాకపున్నమికి కత్తిరించే ఉన్ని; పింజుడున్ని (తె. 7).

వేట్ పెద్దడబ్బా; పూర్యం విదేశాలనుంచి వచ్చే రంగులు పెద్దడబ్బాలలో దిగుమతి అయ్యేవి (తె. 8).

వేట్ కలరు ఉ. వేడ్ కలరు. వేడ్డిళ్ళలో ఉడకబెట్టి తయారుచేసే రంగు(లు); ?Vat colour; నీలం, గ్రీను, వయిలెట్, చెంద్రకాంత మొ. రంగు(లు); ఇండంత్రిన్ రంగు(లు). (కో. 2, 11, -18, 15; రా. 8).

వ్యవసాయమంచుపేటు ఉ.- పేటి. నాగలి, రెండెడ్లు, రైతు కలిసి ఉన్నట్లు నేసిన ఒకరకం అంచు డిజైను. చూ. చిత్రం 248 (తె. 21).

వ్యవసాయమంచుపేలు చీర అంచులో నాగలి, రెండు ఎడ్లు, మనిషి నమూనాలు వడెట్టు నేసిన డిజైను (తె. 21).

వైక్రాంతచీర అంచులో ఒకరకం డిజైను నేసినచీర (కో. 34).

వైక్రాంతం అంచులో నేసే ఒకరకం డిజైను. చూ. చిత్రం 247 (కో. 34).

వైగదురు పర్యా. తొడగదురు. ఒకరకం ఉన్ని కదురు; అడవాళ్ళు వడికేది; తొడమీదపెట్టి తిప్పుతూ వడుకుతారు. చూ. చిత్రం 311 చ (తె. 10).

వైలు పర్యా. చూ. వడి(8). పేటుదారానికి చివర కట్టిన పురిదారం; మామూలుగా మైనం పూసింది;

కొన్నిచోట్ల ఇగవత్తిగ; దీనికి మధ్యన బెజ్జించేసిన చిన్న ఇగవత్తి కంటుంది; దానికి కొలలు పైకి లేచినప్పుడు ఇవి అంచుహాగులను పైకిలేపుతాయి. చూ. చిత్రం 192 చ. 12 (తె. 24, 29).

శ

శకుంతలచీర ఒకరకం ఆకుపచ్చ (= శకుంతలపచ్చ) రంగులో నేసిన చీర (తె. 10).

శకుంతల(పచ్చ) ఉ. శకుంతలా, సెకుంతల.

1. ఒకరకం తేత ఆకుపచ్చరంగు; (కో. 14; తె. 5, 18; రా. 10, 20); 2. రామపచ్చలో తేతరంగు (కో. 2);

3. తెలుపులో పసుపుపచ్చ (తె. 10); 4. పచ్చలో నలుపు.

తెలుపు కలిసిన వన్నె (తె. 20, 22); 5. ముదురు

పచ్చలో నలుపుకాయ (తె. 26).

శతరంజి లావుపాటి నూలు (8-10 నెంబరు నూలు)తో

నేసిన ఒకరకం దుప్పటి; కింద పరుచుకొనేది; బుజ్జానా

(తె. 17).

శబరి ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు.

శబరిచీర ఒకరకం ఆకుపచ్చరంగు చీర (కో. 85).

శాచకావివన్నె ఉ. -ఎన్నె. ఒక కొలికి తెలుపు,

రెండు కొలుకులు నీలిరంగు. ఇలా మూడు వర్ణాలు నేసి

తరవాత రెండు కొలుకులు తెలుపు, రెండు కొలుకులు

నీలి చొప్పున పెట్టి నేసిన నేత (రా. 19).

శాలువ ఉ. శాలవ. బుజాలు కప్పుకొనే ఒకరకం

నేతబట్ట; బుటిపొరది (కో. 26; తె. 6).

శాల్మి పర్యా. చూ. ఉరుపు. నేసిన ఒకబట్ట; single

unit (కో. 28).

శిరంజిపూలు ఒకరకం పువ్వు (శిరంజిపువ్వు) నమూ

నాలో నేసిన డిజైను (కో. 9).

శివారుగుంజ పర్యా. చూ. మిడిగూట (2). నేత

బయలులో చివర పాతిన కొయ్యి; దీనికి నేతమోకుతో

కొలికినేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిర్రుపెట్టటానికి

వెనక్కు గుంజతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడ

కోలకు కట్టి దీనికి పనుగుమెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల

ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టంతో దుగుతారు. చూ. చిత్రం

127.18 (తె. 19).

శుభ్రకాటుచీర తెల్లరంగు పట్టుతో నేసిన చీర

(తె. 21B).

శుభ్రకుప్పణంచీర ఉ. శుభ్రకుప్పణం. ఒకరకం

కుప్పడం నేతచీర; చూ. కుప్పడం (తె. 28).

శుభ్రకుప్పణంఅంచు ఉ. శుభ్రకుప్పణం. ఒకరకం

కుప్పడం అంచు; చూ. కుప్పడం (తె. 28).

శుభ్రగళ్ళచీర తెల్లగళ్ళచీర (తె. 28).

శుభ్రగళ్ళంచు తెల్లగళ్ళ అంచు (తె. 28).

5 శుభ్రపట్టి తెల్లపట్టెలు పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 28).

శుభ్రపట్టిచీర తెలుపు పట్టెలు పడేట్టు నేసిన ఒక

రకం చీర (తె. 26).

శోభ ఉ. శోబ. అంచులో నేసే ఒకరకం డిజైను

(తె. 25).

10 శోభనకడ్డి ఉ. శోబనకడ్డి. అంచులో నేసిన ఒకరకం

నన్నపట్టె (తె. 25).

శోభనతీగ ఉ. శోబనతీగ, శోబనతీగె. అంచులో

నేసిన ఒకరకం డిజైను. చూ. చిత్రం 249 (తె. 25,

21).

15 శోభనంచీర ఉ. శోబనంచీర; పర్యా. చూ. కార్యం

చీర. గర్భాధానంనాడు పెండ్లి కూతురికి పెట్టే తెల్ల చీర;

ఒరిలోగాని మామూలుగాగాని వెడల్పాటి అంచులు

పెట్టి నేస్తారు (కో. 24).

శ్యామసుందరంచు ఉ. శామసుందరంచు. ఒకరకం

20 రంగులో నేసిన చీర అంచు (తె. 6).

శ్రావణపౌర్ణమి పర్యా. చూ. నూలుపున్నమ.

శ్రావణపౌర్ణమి; నేతపనివాళ్ళు ముఖ్యంగా చేసుకొనే

పండుగ; కొత్తజంధ్యాలు వేసుకొంటారు; రాణిలు

కట్టుకొంటారు; చౌడేశ్వరికి జ్యోతి ఉత్సవం చేస్తారు;

25 అగ్నిగుండులో నడవటం, గంగపూజచెయ్యటం,

ఆనందంచేసుటం మొ.వి చేస్తారు (రా. 1).

ష

30 షర్దింగు ఉ. నర్టింగ్; పర్యా. చూ. అంగీగుడ్డ.

చొక్కాలకొనం నేసిన బట్ట; రకరకాల రంగుల్లోను,

గళ్ళలోను, చాల్లోను. డిజైన్లలోను నేస్తారు (కో. 6,

11-15, 18, 19, 36).

35 షా నలుపుపన్నె; తివాసి నేతపనివాళ్ళ వాడుక

(కో. 16)

షాంబాడరు లాహిరి, గొలుసు, మొగ్గ వరసగా

పడేట్టు నేసిన అంచు (తె. 18).

షాపుకారు నేతపనివాళ్ళకు కూలిఇచ్చి పనిచేయించే

40 వాడు; master-weaver (కో. 28).

షికారికొంగు జింక, పెద్దపులి, పతులు, తుపాకి

పట్టుకొన్న వేటగాడు కలిసి పడేట్టు డిజైను నేసిన

చీర అడ్డకొన (=కొంగు) (తె. 21).

షెడ్డా ఉ. పడ్లు, సెడ్లు, సెమ్మా; పర్యా. చూ. పాగ. తలకు చుట్టుకోటానికి నేసినట్టు; మామూలుగా అయిదు, కొన్నిచోట్ల 2½-3, గజాబాడుగు నేస్తారు; అడ్డం ముప్పాతిక గజం నుంచి, గజంపై వరకూ పెడతారు; కొన్నిచోట్ల అంచు లేకుండా నేస్తారు; మామూలుగా తెల్లది; కొన్నిచోట్ల రంగులు. గీరలు గళ్ళు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల పెళ్ళికొడుకు తలకు చుట్టుకోటానికి జరిపెట్టి నేస్తారు; తలంబ్రాలసెల్లా; ఒక కొన తోకమాదిరిగా వెనకాల విడిచి తక్కిన భాగం తలకు చుట్టుకొంటారు (తె. 4, 5, 8, 11, 31).

షోడా పర్యా. చూ. కాస్టిక్ (సోడా). అడ్డకంరంగు తయారుచెయ్యటానికి వేడినీళ్ళలో కలిపే ఒకరకం లవణం; caustic soda (రా. 5).

స

సతేరియా ముదురు చందనంరంగు (కో. 23).

సక్కట్టు పర్యా. చూ. ఉడక. మరమగ్గనాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టుటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి, కింద తోలు ఉంగరం బిగించిన కొయ్యబిళ్ళు; ఇటువంటివి రెండు సొరుగులపై నా అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 119 (రా. 10).

సక్కుచాయి ఒకరకం తేత నీలంరంగు; సిరారంగు (కో. 8, 14, 21, 24; తె. 15, 17; రా. 7, 19బి).

సగంకట్టు (-వేయు) రాట్నంమీద చుట్టిన అరచిలప పట్టుదారం; ఒక తులం బరువు తూగేది (తె. 21).

సగంకమ్మి ఎరుపు, కపిల, బిరపుపువ్వు, తెలుపు రంగుల్లో అడ్డకొన నేసిన జంపఖానా (తె. 17).

సగంకొయ్యి జైనకొయ్యకు మరొక జైనమ దూరంలో బిగించిన కొయ్య; దీనికూడా ఆనుపోస్తే పడుగు మరొక జైనమ పెరుగుతుంది; దీన్ని 'మూరెడు కొయ్య' అంటారు. చూ. చిత్రం 45 ట.3 (కో. 37).

సగంపలక ఉ. సొకంపలక. దోనెకూ చేతిపలకకూ మధ్య సగం వరకూ నేసిన నేత (కో. 32).

సగంపాయ పర్యా. చూ. సడింపాయ. అచ్చు పళ్ళలో అచ్చుకర్ర చివరిగుదులు రెంటికీ మధ్యభాగం; సగానికి చీలిఉన్నది; దాంతోబాటు పడుగులో చీలిప పక్కపాయలు రెంటికీ మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 100.7 (కో. 28).

సగ్గపొర ?సరిచేసిన తరవాత పడుగులో సగం వరకూ చుట్టిన పైపొగులు (కో. 33, 34).

సంకటి ఉ. సంకట. గంజావార్చకుండా ముద్దగా వండిన అన్నం; దీన్ని గుడ్డమీద తోమి వచ్చిన గంజి పడుగుకు పెడతారు (కో. 8; తె. 1).

సంకటకుంచె ఉ. సంకటికుంచె. పర్యా. చూ. అలు క్కుంచె. ఒకరకం కుంచె (=పడుగుకువ్వేది); సుమారు రెండు జేలం పొడుగుంటుంది; సరిచేసేటప్పుడు పడుగు అరుబడనుతో ఉన్నప్పుడు దీంతో పై న గంజి చిలక వస్తారు; అల్లుచేసేటప్పుడు అతుకుపోగులకు సంకటి (=ముద్దగా వండిన అన్నం)వూస దువ్వుతారు; పడుగేరే టప్పుడు పొగులు సావుచెయ్యటానికి దీంతో దువ్వుతారు. చూ. చిత్రం 79 (రా. 12).

సంకౌంఠికమ్మి ఒకరకం చీంకమ్మి (రా. 24).

సంగటితోట పర్యా. ఇరుసు(1), కోడు(1), కోల (1), గిరక(2). గిరకకదురు, గిరకకోల, గుండ్ర కొయ్య, నడ్డకోల. పోరు, మురి. పత్తిరాట్నం నిలుపుల మధ్య రూళ్ళకర్ర మారిరిగా ఉండే కట్టె; ఇటువంటివి రెండు ఒకదాన్నొకటి ఆనుకొని తిరుగుతూ ఉంటాయి; వాటి మధ్య ముడిపత్తి పెట్టినప్పుడు ఒకవైపు గింజలు, మరొకవైపు పత్తి పడతాయి. చూ. చిత్రం 1-1 (తె. 12).

సంగడం (-పట్టు) చూ. సంగడి. పత్తిరాట్నం కోలకు చుట్టూ గాట్టుపెట్టి చేసే వడ్డంగివని (తె. 13).

సంగడి చూ. సంగడం (తె. 13).

సంగ్గి పర్యా. చూ. మలుకు. ముడి; మెలిక; పన్నె కట్టుబడిలో దండెల మధ్య బిగించిన ఈనెకు దారంతో వేసిన ముడి. చూ. చిత్రం 88 క. 12 (కో. 7).

సజ్జ పర్యా. చూ. మగ్గంపట్టు. మరమగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగుపట్టెలకు కుచ్చు తాళ్ళు కట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కింది పట్టెమీద (కండె) నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (కో. 27).

సబలుమగ్గం ఉ. చటల్మొగ్గం; సటాలుమొగ్గం; రూ. సటిల్మొగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకదారం చెయ్యటానికి కుచ్చు పట్టుకొని గుంజేది; మగ్గం పలకలో పన్నె ఒక కొయ్యచట్రంలో బిగించి పై న కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (రా. 18, 23, 24).

సటాలుకొమ్మ ఉ. సటాల్కొమ్మ; పర్యా. చూ. మరనాడె. ఒకరకం నాడె; మరమగ్గంది; పడుగు పై పొగులకు కిందిపొగులకు మధ్య చేసే పేకదారం పడటానికి కండె అమర్చి కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో విసిరే కొయ్యనాడె; కుచ్చుగుంజినప్పుడు పడగుపొగుల మధ్య పానుపుపట్టెమీద ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడుతుంది; చేతినాడె కంటె ఉరువు పెద్దది;

దీంతో నేత సులువుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (రా. 24).

సత్యుడబ్బా ఉ. సత్యుడబ్బా; రూ. సత్యుడబ్బా. పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పామపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కలగూడు; నేత నేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (రా. 28).

సత్యుగుంజ మరమగ్గం చట్రం మోపటానికి నేత బయలులో పాతిన రాట; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; చూ. మగ్గంచట్రం (తె. 7).

సత్యుడబ్బా ఉ. -డబ్బా; చూ. సత్యుడబ్బా (తె. 7).

సత్యుదంత మరమగ్గం చట్రంలో మధ్య బిగించిన అడ్డపట్టె. చూ. మగ్గంచట్రం (తె. 7).

సత్యుమగ్గం ఉ. -మొగ్గం; చూ. సత్యుమగ్గం (తె. 7).

సత్తురుచ్చు (< సత్తురు + అచ్చు) అంచులో డీతైస్తు పడటానికి తయారుచేసే ఒకరకం అచ్చు; జంటఅచ్చు; పైన నాలుగు, కింద నాలుగు కర్రలు అమర్చి వడి రారాలు కట్టింది; ఇది అమర్చిన మగ్గానికి నాలుగు పావుచెక్కలు కడతారు (తె. 8, 18).

సత్తురు 1. ఉ. సటర్, సత్తుర్; రూ. సటరు; పర్యా. చూ. మగ్గంచట్రం. మరమగ్గంలో పన్నె, పలక మొ.వి బిగించిన నాలుగుపట్టెల చట్రం; మామూలుగా దీని నిలువు పట్టెలకు కుచ్చుతాళ్ళు కట్టే కొయ్యలు బిగిస్తారు; కింది పట్టెమీద(కందె) నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118 (తె. 9, 8, 19-22, 25); 2. పర్యా. చూ. పామపుకట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కి.ది కొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 19).

సత్తురుఅడ్డపట్టె పర్యా. చూ. అడ్డపట్టె(14). మర మగ్గంచట్రంలో మేరువుపలకకు కిందగా నిలువుపట్టెలు బిగించిన మధ్యకర్ర; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చుతాడు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 18).

సత్తురుకొయ్య ఉ. సటర్కొయ్య; పర్యా. చూ. సత్తురుగుంజ(1). మరమగ్గంచట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటు వంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 81).

సత్తురుగుంజ పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 80).

సత్తురుగుంజ 1. పర్యా. కాలుగుంజ, కుత్తికాలు, గుంజ(8). గోడిగుంజ, నిలువు(9). నిలువుకొయ్య(5). నిలువుగుంజ(5), నిలువుస్తంభం(2). శ్రేణిగుంజ, మగ్గం గుంజ, లాటుగుంజ, సత్తురుకొయ్య, సత్తురుసింగర్, సోగ, స్తంభం(8). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి

ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటు వంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 20, 28, 28, 28, 30);

2. పర్యా. కత్తెకొయ్య. మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గంగుంటకు పక్కన పాతిన ఒక రకం పొడుగురాట; దీనికి పైన ఒకటి, పటాలుగా మరొకటి చిన్న కొయ్యలు బిగించి ఉంటాయి (తె. 8).

సత్తురుచంక పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 26).

సత్తురుచెంప ఉ. సత్తురుచెంప; పర్యా. చూ. నిలువు పట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 19).

సత్తురుచెయ్యి పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 38).

సత్తురుజబ్బ పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 25).

సత్తురుడబ్బా ఉ. సటర్డబ్బా; పర్యా. చూ. సొరుగు (2). మరమగ్గంచట్రంలో పామపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆవేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 19, 20, 32, 38).

సత్తురుతాడు మరమగ్గం చట్రంలో నిలువుకొయ్య బిగించిన తాడు. చూ. చిత్రం 118 క. 6 (తె. 11).

సత్తురుదండె పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చట్రంలో నిలువుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చు చెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనేసేటప్పుడు ఇది మగ్గంపందిరిమీద అటూ ఇటూ ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 8, 18, 19, 25).

సత్తురునాడె ఉ. సటర్నాడె; రూ. సత్తురునాడె; పర్యా. చూ. మరనాడె; ఒకరకం నాడె; మరమగ్గం; పడుగు వైపుగలకు, కిందిపోగులకు మధ్య పేకరారం పడటానికి కందె అమర్చి కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో విసిరే కొయ్యనాడె; కుచ్చు గుంజినప్పుడు పడుగుపోగుల

మధ్య పానుపువట్టెమీద ఒక సొరుగులోంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడుతుంది; చేతినాడె కంటె ఉరుపు పెద్దది; దీంతో నేత మలుపుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (తె. 8, 10, 11, 15, 17-19, 25-28, 38).

సట్టరునిలుపు పర్యా. చూ. నిలుపువట్టె(10). మర మగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగువట్టె; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (తె. 22, 24).

సట్టరువన్నె ఒకరకం వన్నె (మరువైన లాంటి పరికరం) సట్టరు మగ్గానికి బిగించేది; కొన్నిచోట్ల వన్నె దండెలమధ్య కొన్ని కలపపుల్లలు, కొన్ని ఉక్కుఊచలు బిగిస్తారు (తె. 18).

సట్టరుపలక ఉ. సటరుపలక. సటర్పలక; పర్యా. చూ. పలక(7). మరమగ్గంలో వన్నె బిగించిన వైచెక్క; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకపోగు వేసి దీంతో అదుముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (తె. 24, 26, 27, 29, 38).

సట్టరుపాను ఉ. సటర్పాను, సట్టరుపాన; పర్యా. చూ. పానుపువట్టె. మరమగ్గంలో వన్నె బిగించిన కింది కొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఉడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (తె. 8, 28, 29).

సట్టరుపెకాసి పర్యా. చూ. పికాసి. మరమగ్గ నాడెను ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నెట్టటానికి, సొరుగులోకి వచ్చిన నాడెను నిలపటానికి అమర్చిన కొయ్య గిలక; మామూలుగా మిషను దారం చుట్టే కొయ్యగిలక; ఇటువంటివి ఉడతలకు బదులు రెండు సొరుగుల్లోనూ అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 120 (తె. 5).

సట్టరుపేటీ ఉ. సటర్పేటీ, సట్టర్పేటీ; పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు ఒక వైపు బిగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.3 (తె. 23, 25, 29).

సట్టరుబుజం పర్యా. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపువట్టెకు ఏటవాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 29).

సట్టరుబొమ్మ పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మర మగ్గం సొరుగుకు చివర, నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 19, 20).

సట్టరుమగ్గం ఉ. సటర్మగ్గం. పర్యా. చూ. మర మగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చుపట్టుకొని గుంజేది; మగ్గం పలక, వన్నె ఒక కొయ్యచట్రంలో బిగించి వైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్య వచ్చు. చూ. మగ్గచట్రం. చూ. చిత్రం 108 (తె. 1, 3, 9-11, 17-19, 21-29, 32, 38).

సట్టరుమొకం పర్యా. చూ. బొమ్మ(9). మర మగ్గం సొరుగుకు చివర నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి బిగించిన కొయ్యచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.16 (తె. 21).

సట్టరులాడె ఉ. సటర్లాడె; చూ. సట్టరునాడె. (తె. 3, 6).

సట్టరునింగర్ ఉ. సటర్నింగర్; పర్యా. చూ. సట్టరుగుంజ(1). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా నేతబయలులో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటు వంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (తె. 32).

సట్టరుసూత్రం పర్యా. చూ. చెంపతాడు(4); కుచ్చుతాళ్ళలో దై మనుతాడుకు ఒకవైపు కట్టిన దారం; దీన్ని వైన మగ్గం నిలుపువట్టెకూ కింద ఉడత తాడుకూ కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.28 (తె. 18).

సట్టికత్తిరింపు చలికాలంలో ఉన్ని కత్తిరించటం; మాగి కత్తిరింపు (తె. 27).

సడుగు పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్ల; కొన్ని చోట్ల సత్తుది; నేతనేసేటప్పుడు అని మూసిన తరవాత వడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (తె. 21).

సడుపు బరువు (తె. 13).

సడెంనూలు తెల్లటి జనపనార; దీన్ని కదురుమీద వడికి దారంశీస్తారు; నేతలోనిలుపుకు వాడతారు (తె. 25).

సంటరు ఉ. సంటర్; చూ. సట్టరు(1). (తె. 31).

సంటరుదబ్బా పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మర మగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (తె. 31).

సంటరునాడె ఉ. ఉ. సంటర్నాడె; పర్యా. చూ. మరనాడె. ఒకరకం నాడె; మరమగ్గంది; పడుగు పై పోగులకు కిందిపోగులకు మధ్య పేకదారం పడటానికి

కండ అమర్చి కుచ్చుతాళ్ళ సాయంతో వినీరే కొయ్య నాడె; కుచ్చుగుంజినప్పుడు పడుగుపోగులమధ్య పానుపు పట్టెమీద ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి పరుగెడుతుంది; వేతినాడె కంటె ఉచువు పెద్దది; దీంతో నేర నులుపుగా తొందరగా అవుతుంది. చూ. చిత్రం 181 క (తె. 31, 32).

సంకరపలక ఉ. సంకర్షణక; పర్యా. చూ. పలక (7). మరచుగ్గంలో పన్నె బిగించిన పై చెక్క; నేకనే నేటప్పుడు పడుగులో వేకపోగువేసి దీంతో అద ముతారు. చూ. చిత్రం 118.10 (తె. 31).

సంకరచుగ్గం పర్యా. చూ. మరచుగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేకనే నేటప్పుడు పడుగులో వేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చు పట్టుకొని గుంజేది; మగ్గంవలె; పన్నె ఒక కొయ్యచక్రంలో బిగించి పై న కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (తె. 30, 36).

సన్వేపూర్వచీర పడుగుకు లాకి వేకకు దమయంతి పచ్చ రంగులుపెట్టి నేసిన కలనేత చీర (కో. 7).

సనుగు 1. చూ. సనుపు. ఒక నేతకు సరిపడే నూలు; మామూలుగా పడహను మూరల పొడుగు ఉంటుంది; పన్నెండు చిలపల నూలు విడుతుంది (తె. 3, 20, 31, 33); 2. ఒక నేతబట్ట; కాల్చి; చీరగాని, పంచెల చాపు గాని (తె. 1-5, 23, 32).

సనుగు(నూలు) ఒక గొంగడికి సరిపడేటంత(చుట్ట) ఉన్న దారం (తె. 20, 25).

సనుగుబద్దె పర్యా. చివరిబద్దె. బట్ట (=సనుగు)లో చివరివైపు నేసి వదిలిన బద్దె (తె. 2).

సనుపు గొర్రెబొమ్మ మెత్తడనం; "కొడమగొర్రెల ఉన్న సనుపు" (తె. 11).

సనుపు చూ. సనుగు(1). (తె. 10).

సంతనోకోరా ఉ. -కోర. పనుపుచ్చ పన్నెలో ఉండే ఒకరకం ముడిపట్టు; దీని చిలప పెద్దది; వెడల్పుగా ఉంటుంది; పొడుగు ఆరు గజాలు (తె. 12).

సంతానంపేటు బాతుమీల్లల తొమ్మలు పడేట్టు అంచులో నేసిన డిత్తెను. చూ. చిత్రం 250 (రా. 8).

సందు 1. (-ఎత్తు, -ఏరు, -వేయు) పర్యా. అంటు(3). కచ్చి(3), సందుకచ్చె. పడుగులో రెండు అనుల మధ్యభాగం (కో. 1, 3, 4, 6, 10; తె. 7, 28; రా. 1, 8, 10, 11, 13, 15-19, 23, 24); 2. పర్యా. చూ. గూడు(3). పన్నెచండెలకు బిగించిన పుల్లల మధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు ఒక్కొక్కదాంట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేకనే నేటప్పుడు పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో

ఉడతాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 9 (కో. 1, 7, 24; రా. 11); 3. పర్యా. గోటు, చిట్టి(1). అంచులో రెండు రకాల డిత్తెల్లలో నేసిన భాగాలకుమధ్య మామూలుగా నేసిన భాగం. చూ. చిత్రం 163.1 (తె. 13, 14);

4. కమ్మినేతలో తలచిట్టెకు, పెద్దపట్టెకుమధ్య మామూలుగా నేసిన భాగం (కో. 5); 5. కమ్మిచివరి బద్దెకు తలచిట్టెకు మధ్యభాగం. చూ. చిత్రం 272 (కో. 6).

సందుకచ్చె పర్యా. చూ. సందు(1). పడుగులో రెండు అనుల మధ్యభాగం (కో. 6).

సందుకుంచె (-ఉప్పు, -తీయు, -వేయు) ఉ. సందుకుంచి. సరిచేసేటప్పుడు పడుగు ఆరుబడునులో ఉండగా సందు (=రెండు కుచ్చుల మధ్యభాగం) సందుకూ కుంచె అవులూ దువ్వటం; పడుగు బాగా ఆరేవరకూ సందుసందుకూ రెండు మూడుసార్లు నిదానంగా దువ్వతారు; కొన్నిచోట్ల సన్నపడుగులు ఇలా దువ్వతారు (కో. 2, 7ఎ; రా. 11, 13, 15-17, 23).

సందునేత చీర కొంగులో రెండు పట్టె (=సెలుపు)ల పడిమినేత (రా. 14).

సందుపోగు పడుగులో కిందిపోగులకూ పైపోగులకూ మధ్య అనిలోకి వచ్చిన దారం (కో. 2).

సందులాక పడుగులో రెండు కచ్చుల మధ్య(సందు)లో దూర్చే అడ్డబద్ద; మామూలుగా అని లేపటానికి అనిలాక వెంబడి మరొక లాక దూరుస్తారు (రా. 11, 13, 23).

సందులుకొట్టు (క్రి). ఉన్నిపడుగు సరిచేసేటప్పుడు అనులమధ్య (=సందు) పోగులు అంటుకుపోకుండా తిప్పటం (తె. 11).

సందులెత్తు (క్రి). 1. పడుగులో రెండు కచ్చుల మధ్య(సందు) పోగులు అంటుకుపోకుండా లాకలతో విడదియ్యటం (కో. 4, 6; రా. 1, 8, 10, 11, 15-17, 19, 23, 24); 2. పడుగులో అనిపోగులు లాకలతో విడదియ్యటం (కో. 2, 8; రా. 13).

సందులేయు (క్రి). సరిచేసేటప్పుడు అనులెత్తటం (రా. 18).

సంధ్యాబొగిడి నిండుబుగిడి (=మొగ్గ) కింద మరొక అర్థబుగిడి (త్రిభుజాకారంలో) పడేట్టు నేసిన డిత్తెను; అంచుల్లోనూ కమ్మిల్లోనూ నేస్తారు (తె. 12).

సన్నగళ్ళగుడ్డ ఒకరకం చొక్కాగుడ్డ; సన్నగళ్ళు పెట్టి నేసినది (కో. 34).

సన్నగుది పర్యా. చూ. పంటిగుది. దోనెగాడిలో బద్దెవచ్చు బిగించటానికి పుల్ల(పన్ను)కు కట్టినతాడు; ఇటువంటివి పంటికి ఒక్కొక్కటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 1).

సన్నగోరంచు రెండుపోగుల దారంతో సన్నటి గీర వట్టెను నేసిన అంచు (కో. 31).

సన్నజాణిపేటు అంచులో సన్నజాణిపువ్వు ఆకారంలో నేసిన డిజైను. చూ. చిత్రం 173 (కో. 16, 20).

సన్నజాణిబుటా సన్నజాణిపువ్వు మాదిరి నేత డిజైను (కో. 24).

సన్నచోరియా అంగీగుడ్డలో ఒకరకం నేత (తె. 24).

సన్ననూలు పర్యా. నయం(నూలు). పోగుసన్నగా నున్నితంగా ఉండే నూలు; నాణ్యమైన నూలు (కో. 31, 8-21; రా. 3).

సన్నవట్టె పర్యా. చూ. రెక్క(1). మంచుగ్గం బొమ్మకు నిలుపుపట్టుకు ఏటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118, 18 (తె. 1).

సన్నపుటాణిచీర రెండు కొలుకులు నలుపు, రెండు కొలుకులు లాక్కి పెట్టి నేసిన సరివన్నె (=రెండురంగులూ సమానంగా పెట్టి నేసిన)చీర; పుటానిగడి పాతిక అంగుళం పొడుగు వెడల్పు ఉంటుంది (కో. 7).

సన్నపుసరి సన్నపోగుల వడుగు; సరిచేసేటప్పుడు దీన్ని కుంచెతో రెండోసారి దువ్వతారు (తె. 14).

సన్నబుగిడి సన్నటి మొగ్గ ఆకారంలో నేసిన డిజైను (తె. 1).

సన్నమండిక సరిచేసేటప్పుడు వడుగుమీద చిలక రించటానికి గంజి పోసుకొనే ఒకరకం చిన్న మట్టిపాత్ర (కో. 28).

సన్నముంగి ఒకరకం చిన్నగడి (తె. 6).

సన్నయికోటుచీర ఒకరంగు రెండుకొలుకులు ఒక రంగు ఒకకొలికి చొప్పున అచ్చతికి వడుగు, పేక సమంగా నేసిన చీర (రా. 17).

సన్నసందు (-వేయు) వడుగులో రెండుఅనుల మధ్య వెలితి తక్కువ ఉండటం; వడుగు కొద్దిగా అరి సప్పుడు వెలితి తక్కువగా ఉంచుతారు (రా. 18).

సపోటా సపోటాపండురంగు (కో. 2, 6; రా. 8).

సప్తదారి(చీర) అంచుల్లో ఏడేసి జరిగళ్ళు వరసగా నేసిన చీర (తె. 28).

సప్తకొరడు 1. నూలులడిలు తడిసి మురికి పోవటానికి దంపే కొయ్య (తె. 24); 2. నీళ్ళలో తడివిన లడిల మురికి పోవటానికి బండమీద కొట్టే కర్ర. చూ. చిత్రం 282 చ. 1 (తె. 24).

సప్పా 1. పర్యా. చిలకపుల్ల(2). ఒకరకం పాపు చెక్క; పొడుగుంటిది; నేతనేసేటప్పుడు వడుగులో అని (పోగులు) తెరవటానికి పాపుచెక్క తొక్కుతారు; చూ. పాపుచెక్క (కో. 24); 2. పర్యా. మేనా. చేత్తో

డిజైను(రంగు)లు అద్దే ఒకరకం కొయ్యఅచ్చు. చూ. చిత్రం 283 క. 1 (కో. 8).

సప్పాకొయ్య పర్యా. చూ. పాపుచెక్కలగూటం. మగ్గుంటలో పాపుచెక్కల బిగించుకు పాతినకొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమ దగ్గర ఉంటుంది; పాపుచెక్కల వెనకతాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పాపుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (కో. 24).

సప్పారంగు పర్యా. మీసారంగు. నేటి అడ్డకంలో మేనా(సప్పా, ఒకరకం కొయ్య అచ్చు)తో అద్దినరంగు (కో. 8).

సప్పరి (కన్నడ. సప్ప = తక్కువ) కొద్దిపాటి దారపు వడి (రా. 14).

సప్పరినూలు (< సప్ప + పురి-) రూ. జబ్బరి నూలు. పురి తక్కువగా ఉండే నూలు (రా. 24).

సప్పరిరేషం పురి తక్కువ ఉన్న పట్టుదారం; దీన్ని వేకలు వాడతారు (రా. 14).

సప్పల్ తివాసిమగ్గం దోనె బిగించుకు పక్కన బెజ్జంలో దూర్చిన గడ్డపార. చూ. చిత్రం 220, 10 (తె. 17).

సమగడిచీర నలుచదరపు గళ్ళు నేసిన చీర (కో. 24).

సమగొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేత బయలులో చివర పాతినకొయ్య; దీనికి నేతమోకుతో కొలికి చేసి పెడకోలకు చుట్టి పడుగు బిరుపెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల నేతమోకు పెడ కోలకు కట్టి దీనికి పనుగుమెలిక చేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అరిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127, 13 (కో. 27, 31).

సమతానిచీర ఒకరకం చిన్న గడిచీర; సాతానిచీర; సంతానం కోరేవాళ్ళు కట్టుకొంటారు (కో. 19).

సమయంవాళ్ళు ఉ. సమయమోళ్ళు. పద్మసాలీల దగ్గర అమక్కొనేవాళ్ళు; ఏటేటా వచ్చి మగ్గునికి కొంత చొప్పున అమక్కొంటారు (కో. 5, 7, 10, 22, 23).

సమచాపు ఉ. సముసాపు. సమానంగా నేసిన రెండు పంచెలు; ఒక బద్దెకు కలిసి ఉన్నవి (కో. 24).

సముద్రకుమారిపేటు సముద్రంకెరటాల మాదిరిగా అంచుల్లో నేసే డిజైను (కో. 12ఎ).

సముద్రంహరి సముద్రంకెరటాల సమూహంలో అంచుపెట్టి నేసిన చీర; దీన్ని జాకార్లురాబీమీన నేస్తారు (తె. 28).

సంపంగి 1. వాసనతేని చిన్న సంపంగి పువ్వుల రంగు (కో. 2, 4, 6-9, 36, 37; తె. 18,

15, 17; రా. 1, 7, 8, 10, 11, 14, 19, 20, 22); 2. గోధుమవస్త్రే మాదిరి రంగు (కో. 11); 3. పసుపుతో నలుపువస్త్రే (కో. 14); 4. ఆకుపచ్చతో పసుపువస్త్రే (కో. 16); 5. పండుపొగాకురంగు (తె. 12); 6. ముదురు నవస్త్రం రంగు (తె. 27).

సంపంగిచీర సంపంగిపువ్వు రేకలరంగు చీర (కో. 2, 4, 9, 14, 26, 27; తె. 12, 15; రా. 1, 7, 8, 10, 14, 19, 20, 22).

సంభారితాడు పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి కిందిగూటానికి విగించేతాడు; ఇటు వంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 12).

సమ్మెలు ఒక తెగ విచ్చగాళ్ళు; చేనేత పనిచాసి దగ్గర వంశకథలు చెప్పి అడుక్కొంటారు (కో. 34).

సమ్మెట ఉ. సమ్మిట; పర్యా. దుక్క(2). పెద్ద సుత్తి; దీంతో ఊడై గూటాన్ని నేలలోకి దిగ్గోడతారు (కో. 22, 23, 25, 28).

సంరక్ష(ణ)గుండు ఉ. నవరచ్చగుండు. సౌరచ్చ గుండు; పర్యా. చూ. సవలక్షగుండు. దండెరగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా చానం కట్టి దండె అవతలకు వేలాడదీసిన గుండ్రటి రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని చిన్నచైత్రంగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.2 (కో. 9; తె. 4, 5).

సంసారంపీర నలుపు, కెంపు రంగుల్లో నేసిన చీరలో నిలుపుగా వీరపువ్వురంగు గీరలు వడెట్టు నేసిన చీర; ఒక సినిమా పేరుమీద ప్రచారంలోకి వచ్చింది (తె. 15).

సరట్టగుంజ పర్యా. చూ. గూటం(9). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో విగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని ఇనపదిగాని రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (తె. 22).

సరట్టతాడు పర్యా. చూ. సరితాడు(8). సరిచేయ టానికిచాపిన ఉన్నిపడుగును గూటాలకు విగించే తాడు. చూ. చిత్రం 314.8 (తె. 22).

సరట్టి (బహు. సరట్టు) ఉ. సరట్ట, సరట్టు. 1. పర్యా. చూ. సరిగుంజ(1). ఆరుబయట చాపిన పడుగు రెండోవైపు కట్టటానికి పాతినకొయ్య; కొన్ని చోట్ల రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి రెండు ఉంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (తె. 19, 22, 23, 28, 29, 33); 2. పర్యా. చూ. సరిగూటం (9). సరిచేసేటప్పుడు ఉన్నిపడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర(=చానె)ను విగించటానికి నేలలో పాతినకొయ్య; ఇటువంటివి మామూలుగా ఒకవైపు రెండు, మరొక

వైపు ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.11 (తె. 20, 22).

సరట్టిగుడి ఉ. సరట్టుగుడి; పర్యా. చూ. సరిమట్టు గుడి. సరిగుంజల అడ్డకట్టకు వేసినతాడు; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి పడుగేరుకర్ర తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 85 ట. 1 (తె. 22, 29, 33).

సరట్టిబడితె ఉ. సరట్టుబడితె; పర్యా. చూ. సరి మట్టుబడితె. సరిగుంజల వైపున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 85 క. 1 (తె. 29).

సరస్వతిపేటుచీర ఉ. సరస్వతిపేటీ. ఒకరకం దీక్షెనులో నేసిన చీర (తె. 7).

సరస్వతి(రంగు) 1. మెజంటాలో లేతరంగు (కో. 9); 2. ఒకరకం ఎరుపు(క్రిమ్మన్)రంగు (రా. 3, 19, 24).

సరాట (? < సరిచాటు) ఉ. సరటు, సరాటు, సరోటి, సర్రాట, సారట, సారవటి, సారాట; పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరుబయట పడుగు చాపటానికి నిలబెట్టే కొయ్య పనిముట్టు; రెండు పొడుగుపట్టెలు మడత మంచం కోళ్ళ మాదిరిగా అమర్చి పైన అడ్డపట్టె చేర్చి విగించి ఉంటారు; కొన్నిచోట్ల దీని నిర్మాణం వేరుగా ఉంటుంది; తొగటవాళ్ళ వాడుక. చూ. చిత్రం 83 క (కో. 8; రా. 4, 8, 11, 13-15, 17-19).

సరాటకాలు ఉ. సారాటకాలు; పర్యా. చూ. ఊడైకాలు. నేలమీద మోసే ఊడైకొయ్య; ఇటువంటివి మడతమంచం కోళ్ళమాదిరిగా రెండుంటాయి; వీటిపైన అడ్డపట్టె విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 1 (రా. 11).

సరాటగుంజ ఉ. సరటుగుంజ; సారాటుగుంజ; పర్యా. చూ. సరిగుంజ(1). ఆరుబయట చాపిన పడుగు రెండోవైపు కట్టటానికి పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి ఒకటి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (రా. 11, 14).

సరాటగుడి పర్యా. చూ. ఊడైగుడి(2). పడుగు చాపేటప్పుడు ఊడై అడ్డపట్టెను పడుగేరుకర్రనూ కలిపేతాడు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (రా. 18).

సరాటతాడు ఉ. సరోటితాడు. పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి కింది గూటానికి విగించేతాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (రా. 4, 17).

సరాటపట్టె ఉ. సారాటపట్టె; పర్యా. చూ. ఊడై దండ. ఊడై వైపున విగించిన అడ్డపట్టె. చూ. చిత్రం 83 క. 8 (రా. 11).

సరాటమోకు ఉ. సరటుమోకు; పర్యా. ఊడై

తాడు(1). ఊడైనను నిలబెట్టి కిందిగూటానికి విగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (రా. 15).

సరి 1. పర్యా. సరిసాగు. గంజిపెట్టి చాపిన పడుగు (కో. 8, 9, 22-24, 22; తె. 1, 2, 6, 7, 9, 11-14, 19-22; రా. 8, 10, 18, 19, 22, 24); 2. గంజి ఆరబెట్టి నేతకు అనుకూలంగా పోగు బిరుసెక్కటట్టు చేసిన పడుగు (తె. 8, 10, 19-20, 28-33; రా. 17, 18, 23, 24); 3. పడుగు (కో. 28, 29, 30, 35; రా. 15, 17); 4. పడుగుకుపెట్టే గంజి; కొన్నిచోట్ల అంబలి; నూలు కిరుసెక్కటానికి దీంతో పడుగు తడుపుతారు (కో. 2-7, 10); 5. నార పడుగును తడిపే చింతగంజి (తె. 25); 6. నేతలో నిలుపు (తె. 32); 7. పర్యా. చూ. పడుగు(3). నేతలో నిలుపుకు వాడే పట్టు (తె. 21); 8. (-తడుపు) పర్యా. పడుగు(4). సరిపడుగు(3). ఉన్ని నేతలో ఆసుపోసి నిలుపుకువాడే నూలు; పోగులు బిరుసెక్కటం కోసం దీన్ని చింతఅంబలితో తడిపి ఆరబెడతారు. చూ. చిత్రం 814.3 (తె. 7, 9, 25, 28).

సరిఅటికె ఉ. సరిఅటిక. 1. పర్యా. గంజిఅటికె. పడుగుకుపెట్టే గంజి పోసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర (తె. 2, 4, 6, 7; రా. 15); 2. ఉన్నిపడుగుకు పెట్టే చింతఅంబలి పోసిన చిన్నకుండ. చూ. చిత్రం 814.13 (తె. 6).

సరిఅతుకు (క్రి.) పర్యా. చూ. అచ్చతుకు. బెట్టి పోగులకు పడుగుపోగులు కలిపి వడిపెట్టడం (తె. 18).

సరిఎత్తు (క్రి.) పడుగు ఆరుతున్నప్పుడు కచ్చి పోగులు అంటుకుపోకుండా విడదీయటం; మామూలుగా అనిలాక దగ్గర మరొక లాక దూర్చి పైపోగులు పైకి కింది పోగులు కిందికి విడదీస్తారు (తె. 26).

సరికచ్చి (-పట్టు) పడుగులో అని వెంబడి దూర్చిన రెండు లాకల మధ్యభాగం (తె. 25).

సరికట్టు (క్రి.) గంజిపెట్టిన పడుగును నేతకు అనువుగా సాపుచేయటం; ఊడైలకు చాపి కుంచితో దువ్వుతూ ఆరబెడతారు (కో. 14).

సరికాకు చింతఅంబలి కాచే కుండ (తె. 7).

సరికానోడు నేతలో నిలుపుకువాడే నూలుకు గంజి పెట్టి సాపుచేసేవాడు; సరిచేసేవాడు (కో. 1).

సరికుంచె 1. (-పెట్టు) ఉ. సరికుంచి; పర్యా. చూ. కుంచె. గంజిపెట్టిన పడుగును ఆరుబయటచాపి దువ్వే పనిముట్టు; గంజి ఆరటానికి దీంతో దువ్వుతారు. చూ. చిత్రం 76 (తె. 11, 22, 26, 30, 33); 2. పర్యా. చూ. కురమకుంచె. అంబలి పెట్టిన ఉన్ని పడుగును

దువ్వేకుంచె; గొంగళ్ళు చేసే కురమవాళ్ళది; పదెగడ్డి వేళ్ళు (=పురి)కూర్చి కట్టించి; దీనికి పిడి ఉండదు. చూ. చిత్రం 814.12 (తె. 6).

సరికుండ 1. గంజి తియ్యటానికి అన్నంవండే కుండ; ఈ గంజి పడుగుకు పెడతారు (తె. 27, 32); 2. చింత అంబలి (ఉన్నిపడుగు తడిపేది) కాచేకుండ (తె. 6).

సరికూటిగంజి పర్యా. కూటిగంజి. పడుగుకుపెట్టే గంజి (కో. 7).

సరికూడు గంజి, అన్నం (కో. 3).

సరికూలి నిర్ణయించిన దానికంటె అవసరంగా నేత పనివాడికి బహుమతిగా ఇచ్చిన కూలి; సీతాదేవి సరి కూలి ఇచ్చినట్టు కథ చెపుతారు (తె. 14, 7).

సరికొండె ఉ. సరికొండె; పర్యా. చూ. గడ్డగోడు. ఊడై అడ్డవట్టుకు విగించిన ఇనపకొక్కెం; సరిచేసే టప్పుడు వాడుక. చూ. చిత్రం 83 గ. 1 (తె. 19, 24).

సరికొయ్య 1. ఉ. సరిగొయ్య; పర్యా. కొయ్య (3), గూటకొయ్య(1), పడుగుకొయ్య, వాటకొయ్య. ఊడైనను నిలబెట్టి తాడుతో విగించటానికి నేలలో పాతిన కొయ్యగూటం. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (కో. 25, 27, 31; తె. 10, 11, 17, 24, 25, 28-30, 33); 2. పర్యా. చూ. సరిగుంజ(1). ఆరుబయట చాపిన పడుగు రెండోవైపు కట్టటానికి పాతినకొయ్య; ఇటు వంటివి ఒకటి, రెండు ఉంటాయి; ఒకవైపున ఊడై, రెండోవైపు సరిగుంజ(లు) పాతుతారు. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (రా. 22).

సరికోల 1. పర్యా. చూ. ఊడైదండె. ఊడై పై వైపున విగించిన అడ్డవట్టు. చూ. చిత్రం 83 క. 3 (తె. 20); 2. పర్యా. చూ. గూటం(2). ఊడైనను నిలబెట్టి తాడుతో విగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 83 క. 7 (తె. 12); 3. పర్యా. చూ. పడుగేరుకల్ల. పడుగు చాపినప్పుడు కిందిపోగులు కలిపి పోకుండా వేరుచేసే గుండ్రటి, నున్నటి కల్ల; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి; మామూలుగా సరిచేసేటప్పుడు వాడుక. చూ. చిత్రం 83 (తె. 8, 22-24, 28, 31, 32).

సరిగ పర్యా. చూ. జరి. బట్ట అంచులకుగాని డిత్తెన్ల కోసంగాని నేతలో వాడే సన్నటి మెరుపు దారం; బంగారం, రాగి, వెండి మొ. వాటితో తయారు చేస్తారు (కో. 3).

సరిగపీర జరిపెట్టి చేసిన చీర (కో. 3)

సరిగంజి మెత్తగా ఉడకబెట్టిన తియ్యపుజావ; దీన్ని ఒక గుడ్డలో తోమి పడుగుకు పెడతారు (కో. 34).

సరిగదబ్బు చూ. సరిగబద్ధ (తె. 8).

సరిగబద్ధ చూ. సరిగదబ్బు; పర్యా. చూ. సరిబద్ధ.

ఉన్నివడుగులో అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురుబడ్డ; పడుగుపోగులు నావుగా ఉండటానికి ఇటువంటివి దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల తాటిబడ్డలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 314.4 (తె. 6).

సరిగుంజ 1. పర్యా. అరేట్లగుంజ, కడి, కంజం(2). కొయ్య(2). గుంజ(14). నిలువురాయి. పడుగుగుంజ(2). మేకు(4). మొద్దు. పరట్టి(1). సరాకిగుంజ. సరి కొయ్య(2). సరిమట్టు. ఆరుబయట చాపిన పడుగు (=సరి) రె.దోవైపు కట్టటానికి పాతినకొయ్య; కొన్ని చోట్ల రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి ఒకటి రెండుంటాయి; ఒకవైపున ఊడై. రెండో వైపున సరిగుంజ(లు) పారుతారు. చూ. చిత్రాలు 63 త. 1 63 ర. 1 65 (కో. 13, 14; తె. 1, 2, 5, 6 9-16, 20, 21, 25-27; రా. 4, 6, 22); 2. పర్యా. చూ. గూట(2). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం. చూ. చిత్రం 63 క. 7 (తె. 19).

సరిగుండు 1. సరిబండివ ఉన్ని రుట్టే పాత్రం (రాయి). (తె. 7); 2. పర్యా. చూ. రుబ్బరాయి. రోట్లో పిండి రుట్టే రాయి; చింతగింజలు నానబోసి రోట్లో రుట్టి ఉడతబెడతారు (తె. 7).

సరిగుది ఉ. సరిగుతి; పర్యా. చూ. తిరుగుడుగుది. తిరుగుడుకు రెండువైపులా కట్టిన తాళ్ళు; ఊడై అడ్డవట్టెను. పడుగుద్రలను కలిపేవి. చూ. చిత్రం 71.2 (తె. 9; 19, 24).

సరిగునపం పర్యా. చూ. గడ్డపాం(1). ఊడైను నిలబెట్టి మోకుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గునపం. చూ. చిత్రం 63 త. 1 (కో. 30).

సరిగుర్రం పర్యా. చూ. దొగ్గను. ఆరుబయట ఊడైలకు చాపిన పడుగు కిందికి దిగబడకుండా ఎత్తు పెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; ఊడై మాదిరిగా వెదురు కర్రలు బిగించింది; చాపిన పడుగును బట్టి ఇటువంటివి 1-3 వాడతారు. చూ. చిత్రం 107 (రా. 1).

సరిగూటం 1. పర్యా. చూ. గూటం(2). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో బిగించటానికి నేలలో పాతిన గూటం; కొయ్యదిగాని ఇనపదిగాని రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 63 క. 7 (కో. 25; తె. 6; రా. 23); 2. పర్యా. చూ. గూటం(4). ఊడైగూటాన్ని నేలలో దిగగొట్టే ఇనపమొద్దు (కో. 25); 3. పర్యా. ఊకరగుంజ, తల గూటం(1). పరట్టి(2). సరిచేసేటప్పుడు ఉన్నిపడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర (=దానె) బిగింపుకోసం నేలలో పాతిన కొయ్య; ఇటువంటివి మామూలుగా ఒకవైపు రెండు, మరొకవైపు ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 814.11 (తె. 6, 10, 25-28).

సరిగోలుసు పర్యా. చూ. గోలుసు. ఊడై అడ్డ వట్టెకుగాని సరగుంజకుగాని బిగించిన ఇనపనిముట్టు; దీనికి పొడుగాటి ఇనపకొండ్లు రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 63 ర. 2, 70 (కో. 9).

సరిగోలుసుతాడు పడుగుచాపేటప్పుడు గోలుసు డియాన్ని సరిగుంజకు కలిపికట్టే తాడు. చూ. చిత్రం 64 క. 1 (తె. 2).

సరిగోక ఉ. సరిగాక, సరిగోకు; పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు బడపటానికి గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల ఒడ్డపేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజికాని అబలికాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (కో. 9, 7, 12, 20, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 35-37).

సరిచిలరచ ఉ. సరిచిలకడ; పర్యా. చూ. చిలకడ(1). సరిచేయటానికిగాని నేతనేయటానికిగాని చాపిన ఉన్ని పడుగు బిగింపుకు తలకోలకు తగిలించినతాడు; దీన్ని ఊహగోలకు వేస్తారు; సరిచేసేటప్పుడు సరట్టకు వేస్తారు; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 314.9 (తె. 6, 11).

సరిచేయు (క్రి.) ఉ. సరిశేయు. 1. పర్యా. చూ. ఏరు. ఆరుబయట చాపిన పడుగు(=నేతలో నిలుపుకు వాడే నూలు)పోగులు అటుకుపోకుండా విడదీసి నెరవటు; తెగినపోగులు సరిచూసుకొని అతుకుతారు (కో. 20); 2. పర్యా. ఆరకశేయు. పడుగుచేయు. గంజి పెట్టిన పడుగును ఊడైలకు చాపి కుంచెతో దువ్వుతూ నేతకు అనుకూలంగా చెయ్యటం (కో. 8-10, 12, 19, 20, 23, 25; తె. 1-18, 23, 28, 30-33; రా. 1, 10, 11, 13, 15-20, 22, 28).

సరిజాప మెత్తగా ఉడికబెట్టిన బియ్యపుజాప; దీన్ని ఒక గుడ్డలో తోమి పడుగుకు పెడతారు (కో. 34).

సరిపెద్దు (-పెట్టు) (? < సరాటువాద్దు) రూ. సరి నెద్దు, సరెద్దు; పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరుబయట పడుగు చాపటానికి నిలబెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు పొడుగు పట్టెలు మడతమంచు కోళ్ళ మాదిరిగా అమర్చి పైన అడ్డవట్టె చేర్చి ఉంటారు; తొగటవాళ్ళ వాడుక. చూ. చిత్రం 63 క (కో. 4).

సరితడుపు (క్రి.) ఉ. సరిదడుపు. పడుగుకు గంజి పెట్టటం (కో. 9; తె. 2, 6, 7-11, 15, 17, 26-28; రా. 21, 22).

సరితాడు 1. కమాను(=దూదికే కొయ్యపని ముట్టు) సరం మనువుగా వచ్చేటట్టు చేసే తాతనారతాడు (తె. 28); 2. ఉ. సర్తాడు, సర్తాడు; పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి కిందిగూటానికి

విగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి; ఊడై అడ్డపట్టెనుంచి కొంకివరకూ, తేడా విళ్ళవరకూ ఒకటి, కొంకి నుంచి గూటం వరకూ మరొకటి ఉంటాయి; కొన్నిచోట్ల సరిచేసేటప్పుడు ఊడైను విగించే తాడు, చూ. చిత్రం 82 క. 5. (కో. 9.14, 28 30; తె. 1 2.4, 8, 10-13, 15-17, 19 20, 24, 25, 29, 31, 33); 3. పర్యా. ఊకరతాడు, ఊడుగుతాడు, సంట్ల తాడు, సరిపగ్గం. సరిచేయటానికి చాపిన ఉన్ని పడుగును గూటాలకు విగించే తాడు. చూ. చిత్రం 314.8 (తె. 6, 9, 25, 26, 28).

సరితిరుగుడు పర్యా. తిరుగుడు(1). చాపి పడుగు తిరగవెయ్యటానికి ఉపయోగించే కొయ్యపనిముట్టు; దీన్ని ఊడైకుగాని సరిగుంజకుగాని తాళ్ళతో కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇసుపది; కొన్నిచోట్ల తాడు; సరిచేసేటప్పుడు అంటారు. చూ. చిత్రం 71 (తె. 19).

సరితొట్టి 1. పర్యా. చూ. గంజితొట్టి(1). ఒకరకం మట్టిపాత్ర; పడుగుకు పెట్టటానికి దీట్లో గంజి పోసుకొంటారు (తె. 11, 22, 25); 2. పర్యా. చూ. అంబలి తొట్టి(2). చింతఅంబలి పోసిన తొట్టి; చిన్నకుండ (తె. 25).

సరిదండిగి పర్యా. చూ. దానె(1). సరిచేసేటప్పుడు ఉన్నిపడుగు ముందువైపు దూర్చిన లావాటి కడ్డి; పడుగేరుకర్ర మదిరిది; కొన్నిచోట్ల పడుగులో చివరి ఎక్కించి సరిగుంజకు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 314.1 (తె. 28).

సరినక్కు పర్యా. చూ. గూటం(8). ఊడైను నిలబెట్టి తాడుతో విగించటానికి నేలలో పాతిన కొయ్య గూటం; కొయ్యదిగాని ఇనపదగాని రాతిదిగాని. చూ. చిత్రం 82 క. 7 (కో. 30).

సరిసేళ్ళు పడుగు తడిపే గంజి(నీళ్ళు). (రా. 21).

సరినూలు పర్యా. పడుగునూలు. నేతలో పడుక్కు వాడే నూలు (కో. 20).

సరినెరపు (క్రి.) పర్యా. పాడుగునెరపు. సరిచేసేటప్పుడు పడుగుపోగులు విడదీసి వెడల్పుగా వరవటుం (కో. 32).

సరినేత 1. రెండు రంగులనూలు చెరికొక సగంపెట్టి నేసిన నేత (రా. 1, 19); 2. నిలువు, అడ్డం ఒకే నెంబరు నూలుపెట్టి నేసిన నేత (కో. 12); 3. ఒక రకం దారం వైనా ఇంకొకరకం దారం కిందా సమంగా వచ్చేట్టు నేసిన నేత (కో. 18); 4. పచ్చి నూలు సరిచేసి నేసిన నేత (కో. 20).

సరిపగ్గం పర్యా. చూ. సరితాడు(8). సరిచేయ

టానికీచాపిన ఉన్ని పడుగును గూటాలకు విగించే తాడు. చూ. చిత్రం 314.6 (తె. 27).

సరిపంగి (-వచ్చు) పర్యా. పంగి. పడుగులో పై పోగులూ కింది పోగులూ కలవకుండా ఉండటం; కచ్చులు వేస్తే సరిపంగి వస్తుంది (తె. 5).

సరిపట్టు (క్రి.) 1. పర్యా. చూ. చాపు(2). ఆరు బయట పడుగు వరవటుం; రెండు ఊడైలకు మధ్యగాని ఒక ఊడైకూ సరిగుంజ(అ)కూ మధ్యగాని పడుగు చాపుతార (తె. 5); 2. పడుగుకు గంజి అంటటం; పడుగుకు గంజి పట్టుకపోతే సరిచేసేటప్పుడు అలుకు వేస్తారు (కో. 7); 3. నేతలో నిలువుకు వాడే పట్టురావం (తె. 5).

సరిపడుగు 1. గంజిపెట్టిన పడుగు (కో. 10; తె. 1, 2); 2. పర్యా. చూ. పడుగు(3). నేతలో నిలువుకు వాడే పట్టు (తె. 21); 3. పర్యా. చూ. సరి(8). ఉన్ని నేతలో అనుపోసి నిలువుకు వాడే నూలు; పోగులు విరు నెక్కటం కోసం దీన్ని చింతఅంబలితో తడిపి ఆరబెడతారు. చూ. చిత్రం 314.3 (తె. 7).

సరిపాయ పర్యా. చూ. పాయ(8). పడుగుపోగుల్లో కొంతభాగం; అచ్చకేటప్పుడు పడుగు పాయలుగా విడదీసి ఒక్కొక్క పోగే అచ్చపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (కో. 38).

సరిపిడచ ఉ. సరిపిడన, సరిపిడిసి; పర్యా. చూ. పిడచ(1). పడుగు రడపటానికి గంజిలో ముంచిన గుడ్డ; కొన్నిచోట్ల బద్దెవేలికలు కుప్పచేసి పిడచగా ఉపయోగిస్తారు; దీంతో పడుగుకు గంజికాని అంబలికాని పట్టిస్తారు. చూ. చిత్రం 74.2 (కో. 31, 36; తె. 18, 22-25, 32; రా. 23).

సరిపీట పర్యా. పూతపీట. సరిచేయటానికి చాపిన ఉన్నిపడుగును బిరుపెట్టటానికి సరితాడుకు తగలించిన కొయ్యబిళ్ళు. చూ. చిత్రం 314.10 (తె. 28).

సరిపూయు (క్రి.) పడుగుకు గంజిపెట్టటం; గంజి పూయటం (కో. 2).

సరిపెట్టు (క్రి.) పడుగుకు గంజిపెట్టటం (కో. 6ఎ). సరిపోగు అచ్చకికే పడుగుదాం (తె. 15).

సరిబండ పర్యా. చూ. గంజిబండ. గంజి, అంబలి మొ. వాటితో పడుగు తడపటానికి పరిచిన రాయి. చూ. చిత్రం 74.1 (కో. 4, 6, 9, 14, 30; తె. 1, 3, 7-9, 11, 13-15, 19, 21-28, 30, 31; రా. 11, 22-24).

సరిబద్ధ పర్యా. పడుగేరుబద్ధ, బద్ధ(11). సరిగబద్ధ, సరిసలిగె. ఉన్నిపడుగులో అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురు బద్ధ; పడుగుపోగులు పాపుగా ఉండటానికి ఇటువంటివి దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల తాటిబద్ధలు వాడతారు. చూ. చిత్రం 314.4 (తె. 9, 11, 25-28).

సరిబయలు సరిచెయ్యటానికి పడుగుచాపే బహిరంగ ప్రదేశం (రా. 15-18, 24).

సరిదాన పర్యా. చూ. గంజిబాన. పడుగుకు పెట్టుటానికి గంజి పోసుకొనే ఒకరకం మట్టిపాత్ర (తె. 19).

సరిమట్టు ఉన్ని పడుగులో కిందిపోగులకు పైపోగులకు మధ్య దూర్చిన తాటిబద్ద(లు); పడుగుపోగులు పావుగా ఉండటానికి ఇటువంటివి దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల వెదురు బద్దలు వాడతారు; చూ. సరిబద్ద. చూ. చిత్రం 314.4 (తె. 10).

సరిమట్టు ఉ. సరిమట్టు; పర్యా. చూ. పరిగుంజ(1). అరుబయలు చాపిన పడుగు రెండోవైపు కట్టుటానికి పాతిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల రాతి స్తంభం; ఇటువంటివి ఒకటి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రాలు 83 ట. 1, 83 ర. 1, 85 (తె. 30-32).

సరిమట్టుగుది ఉ. సరిమట్టుగుది; పర్యా. అట్టిగుది, సరట్టిగుది, సరిమట్టుతాడు. సరిగుంజల అడ్డకట్టెకు వేసిన తాడు; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి పడుగేరుకర్ర తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 85 ట. 1 (తె. 31, 32).

సరిమట్టుతాడు పర్యా. చూ. సరిమట్టుగుది. సరిగుంజల అడ్డకట్టెకు వేసిన తాడు; మామూలుగా ఇటువంటివి రెండుంటాయి; వీటికి పడుగేరుకర్ర తగిలిస్తారు. చూ. చిత్రం 85 ట. 1 (తె. 30).

సరిమట్టుబడితె ఉ. సరిమట్టుబడితె; పర్యా. అడ్డకట్టె(8), అడ్డవట్టె(12), అడ్డబడె(1), అడ్డెట్టుబడె బయలుకట్టె, సరట్టిబడితె. సరిగుంజల పైవైపున అడ్డంగా కట్టిన కట్టె. చూ. చిత్రం 85 క. 1 (తె. 31, 32).

సరిమండిగె ఉ. సరిమండిక; పర్యా. చూ. మండిగె (1). వెడల్పు మూతిగల గుండ్రటి మట్టిపాత్ర; మామూలుగా పడుగుకు పెట్టే గంజి దింట్లోకి తీసుకొంటారు (కో. 29, 31).

సరిమల్లు ?ఒకరకం గడినేత; సరిమళ్ళు(రా. 10).

సరిమట్టా 1. (-చుట్టు) పడుగులో చివర చుట్టిన పాయ (తె. 1, 2, 8); 2. పర్యా. చూ. పాయ(8). పడుగుపాయల్లో కొంత భాగం; అచ్చతికేటప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడదీసి ఒక్కొక్క పోగే అచ్చపోగుకు అతుకుతారు. చూ. చిత్రం 102 క. 4 (తె. 1, 9).

సరిముంత కుండలో మంచి అంబలి తీసుకొనే పిడత (తె. 38).

సరిమోకు పర్యా. చూ. ఊడైతాడు(1). ఊడైమ నిలబెట్టి కింది గూటానికి దిగించే తాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 10, 16, 26, 32, 34, 35; తె. 1, 2; రా. 23).

సరిమోకువిడి సరిమోకు (=ఊడైతాడు) దిగించి వేసిన ముడి (కో. 34).

సరింజేక(లు) పర్యా. చూ. నిలుపుంజేక(లు). నేతలో పొడుగు, అడ్డం (తె. 32).

సరిరాయి పర్యా. చూ. దాసెరాయి. సరిచేసేటప్పుడు ఉన్ని పడుగులో చివర ఎక్కించిన కర్ర (=దాసె) దిగింపుకోసం నేలలో పాతిన రాయి; ఇటువంటివి మామూలుగా ఒకవైపున రెండు, మరొకవైపున ఒకటి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 314.2 (తె. 25).

సరిలాక (-ఎక్కించు, -నడుపు) ఉ. సల్లాక; పర్యా. అనిలాక. సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో దూర్చిన అడ్డబద్ద(లు); మామూలుగా అని వెంబడి దూరుస్తారు; చూ. లాక (కో. 28; తె. 19, 20, 22-25, 29, 31, 32).

సరిపడుకు (క్రి.) ఉ. -ఒడుకు. నేతలో నిలుపుకు వాడే పట్టుదారం; పెద్దరాట్నంమీద; వడకటం (తె. 5).

సరిపన్నె(నేత) పడుగు, పేక ఒకరంగు పోగులు (సమానమైన సంఖ్యలో) పెట్టి వేసిన నేత (కో. 7).

సరిసలిగె పర్యా. చూ. సరిబద్ద. ఉన్ని పడుగులో అనిపోగుల్లో దూర్చిన వెదురుబద్ద; పడుగుపోగులు పావుగా ఉండటానికి ఇటువంటివి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 314.4 (తె. 7).

సరిసాగు పర్యా. సరి(1). గంజిపెట్టి చాపిన పడుగు (తె. 15).

సరిసారు (క్రి.) ?సరిచేసేటప్పుడు పడుగుకు పెట్టిన గంజి చేతులతో సమంగా రుద్దటం (తె. 16).

సరిసుక్కిచీర రెండు కొలుకులు తెలుపు, రెండు కొలుకులు వక్కరంగు పెట్టి అంచుల మధ్య వేసిన చీర (రా. 15).

సరిసెద్దు చూ. సరికెద్దు (రా. 16).

సరిసెద్దుబయలు సరిచెయ్యటానికి ఊడై(సరిసెద్దు) ఒక పడుగు చాపే బహిరంగ ప్రదేశం (రా. 16).

సరుకుచెక్కరంగు సరుకుచెట్టు అకుతోగాని చెక్కతోగాని తయారుచేసిన ఎరువురంగు (కో. 7).

సరుగుడు బియ్యం నానబోస రుబ్బి ఉడకబెట్టింది; ఇది పడుగుకు పెడతారు (కో. 5).

సరుగునేత (? < చెరగు-) పర్యా. చూ. గట్టినేత. పడుగులో పేకదారం పోగులు కలిసిపోయేటట్లు చిక్కగా వేసిన నేత (రా. 3).

సరెంటి (-వేయు) ఉ. సరెంటు, సరెంటె. 1. పర్యా. ఎంటి(1). వడిదిప్పి చుట్టిన నూలు; సరిచేసిన తరవాత మామూలుగా ఒక కర్రకు చుడతారు; అల్లుచేసిన తరవాత చుట్టుగా చుడతారు. చూ. చిత్రం 83 (తె. 4, 5, 11-15); 2. పర్యా. చూ. ఎంటి(2). అచ్చతికిన తర

వాత చుట్ట బెట్టిన పడుగుమూలు. చూ. చిత్రం 11:2 క. 5 (తె. 10); 3. (< సరి + ఎంటి) పర్యా. ఎంటి(5). చుట్టు(5), శేతకట్టు. మూలుంటు. పడుగుకట్టు. పడుగు చుట్టు. పాగడ(4). విరుపుమల. చుట్టచుట్టిన పడుగు మూలు; మగ్గంమీద కొంత చాపగా మిగిలింది ఒక కర్రకు చుడతారు; కొన్నిచోట్ల పురబెట్టి చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పెడకోలకు కట్టి ఉంచుతారు. చూ. చిత్రం 128 ట. 1, 128 జ. 2 (తె. 4, 15).

సరెంటిపాగడ సరిచేసిన తరవాత చుట్టిన పడుగు (తె. 12).

సరెంటియు (క్రి.) పర్యా. ఎంటియు. సరిచేసిన పడుగు చుట్టి వెయ్యటం (తె. 13, 14).

సరెడ్డు ఉ. సరద్దు; పర్యా. చూ. ఊడై. ఆరు బయట పడుగు చాపటానికి నిలబెట్టే కొయ్యపనిముట్టు; రెండు పొడుగుపట్టెలు మడతమంచంకోళ్ళ మాదిరిగా అమర్చి వైన అడ్డపట్టె చేర్చి ఉంటారు; హరిజనుల వాడుక. చూ. చిత్రం 83 క (కో. 6, 8, 9; తె. 18; రా. 21).

సరెడ్డుమోకు పర్యా. ఊడైతాడు(1). ఊడైను నిలబెట్టి కింది గూటానికి బిగించేతాడు; ఇటువంటివి మామూలుగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 83 క. 5 (కో. 9).

సరేపోలప్పుపండుగ దేవాంగులు వైశాఖమాసంలో చేసుకొనే ఒక పండుగ; ఇల్లు శుభ్రం చేసుకొని బంధు బలగాన్ని పిలుచుకొని అట్లు, బూరెలు, గారెలు, పళ్ళు, బియ్యం, పసుపు, కుంకుమ, మొ.వి కొత్తకుండలో పెట్టి వైన అన్నముద్దంపెట్టి దానిపైన దీపంపెట్టి నెత్తిమీద పెట్టుకొని అమ్మవారి గుడికి వెళ్తారు (కో. 35).

సరోజ ఒకరకం గులాబి(లేత)రంగు (కో. 2).

సర్వ గుండ్రంగా ఉండే ఒకరకం ఇత్తడిగిన్నె; పట్టుపడుగుకు పెట్టే గంజి తయారీకి దీంట్లో తెల్ల జొన్నలు నానబెడతారు (తె. 17).

సర్వబీగుంజ దసలి(పట్టు)పడుగు సరిచెయ్యటానికి ఊడైకు రెండోవైపు నేలలో పాతిన కొయ్యరాట; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 297:6 (తె. 7).

సలకం పర్యా. చూ. గొట్టం(2). రాటిఆకులు బిగించిన వెదురుగొట్టం; దీన్ని సూలానికి దూర్చి రాటి తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 31 త. 1 (తె. 32).

సలాక ఉ. సలాకు. 1. రూ. సలాకి(2). పర్యా. చూ. సూలం(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనవది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడిలోనే ఒకభాగంగా ఉంటుంది;

కొన్నిచోట్ల చూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 17 18 27 32); 2. పర్యా. చూ. పలక(7). మరమగ్గంలో పన్నె బిగించి వైచెక్క; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకలోగు వేసి దీంతో అద ముతారు. చూ. చిత్రం 118:10 (తె. 18); 3. రూ. సూలాయి; పర్యా. కడ్డి(5) కమ్మి(10). నేత బద్దెను దోసెకు బిగించే పొడుగాటి ఇనవచువ్వ; చూ. బద్దెచువ్వ (తె. 22); 4. రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడక బెట్టటానికి నూలులడిలు తగిలించిన ఇనవజీవ; దీన్ని పట్టుకోటానికి వీలుగా రెండు వైపులా వంపులు ఉంటాయి; దీంతో లడిలు రంగునీళ్ళలోకి దించి అండా అంచుల మీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (తె. 1, 2, 3, 23, 24).

సలాకి 1. రాటి సూలం దూర్చిన ఇనవ జీవ. చూ. చిత్రం 31 త. 2 (తె. 14); 2. చూ. సలాక(1) (తె. 10, 11, 14); 3. చండెదగ్గర నేతపడుగులో దూర్చిన ఇనవజీవ; వెదురుబెత్తానికి మారుగా పెడతారు (తె. 19); 4. పర్యా. చూ. పాసుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా సొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118:9 (తె. 15).

సలాకులు జంపణానా మగ్గం దోసె గాడిలో బిగించిన చిన్నపుల్లలు; పండ్లు (తె. 17).

సలాఖ పర్యా. చూ. కొడుపు. పత్తినుంచి గింజలు నేరుచెయ్యటానికి వాడే ఇనవకడ్డి; ఇది అప్పడాలకర లాగ ఉపయోగిస్తుంది. చూ. చిత్రం 2:2 (తె. 28).

సలాయి చూ. సలాక(3) (తె. 9).

సలాయి(వీర) 1. అంచుల మధ్య నేతలో నన్న గీరలు పడేట్టు సేసిన చీర (తె. 24); 2. అయిదు కొలు కుల దారం కడవనల్ల (=నీలి). రెండుకొలుకుల దారం మరొక రంగు పెట్టి వేసిన చీర (రా. 24).

సవాలగడి ఒకరకం నేతగడి (కో. 20).

సవకాలగడివీర చూ. చాకంగడివీర (కో. 20, 21).

సవకాలవీర ఉ. సవకాత్తిరి. ఒకరకం గళ్ళచీర; మట్టిరంగు పడుగులో తెల్ల గళ్ళు పడేట్టు నేస్తారు; ఈ రకం చీరకు ఎర్రగుండంచు పెడతారు (కో. 22).

సవర ఉ. సార. నూలుపోగులతెక్క: 1. ఆరుపోగుల దారం (తె. 28, 33); 2. నాలుగు పోగులదారం; చూ. సవెడు (కో. 30).

సవరచేయు (క్రి.) రూ. జవరచేయు. సరిచేసేప్పుడు పడుగుకు పెట్టిన గంజి చేతులతో సమంగా రుద్దటం (తె. 18, 20, 22).

సవలక్షగుండు ఉ. సవలచ్చగుండు, సవలక్షగుండి,

సవాలక్షగుండు, సాలక్షగుండు; పర్యా. ఊటగుండు, కూకుడుగుండు, గజ్జిరాయిగుండు, గుండు(8), గుండ్రాయి(1), చివరరాయి, చివ్వగుండు, చూకరాయి, తూకంగుండు, తూకు(డు)రాయి, తూగుడుగుండు, తూంగుండురాయి, తూట్రాయి, తూనికగుండు, తూనికరాయి, దండెగుండు, దండెరురాయి, దండెముందలిరాయి, నడిమిగుండు, పూనుగురాయి, వింగిసిరాయి, రాయిభారం, లక్షవరాలగుండు, లాకలగుండు, వేలక్షగుండు, సంరక్ష(ణ)గుండు, సూత్రపుగుండు(2). దండెదగ్గర పడుగులో దూర్చిన చువ్వ కిందికి జారకుండా దారం కట్టి దండె అవతలకు వేలాడ దీనిన (గుండ్రటి) రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని చిన్న చెక్కింగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.3 (కో. 14; తె. 1. 2, 7-5, 21-22 25-28; రా. 28, 24).

సవితె నూలుపోగులతెక్క: నాలుగు పోగులదారం; చూ. సవెడు (తె. 5).

సవెడు ఉ. చొడు, సవడు, సవ్వడు, సాడు; పర్యా. పణం. నూలుపోగులతెక్క: 1. మూడుపోగులదారం (తె. 9, 11); 2. నాలుగుపోగుల దారం; కొన్నిచోట్ల పట్టుదారం (కో. 19, 22, 27; తె. 5, 12).

సాగనార నడిమి ఎత్తుకు పెరిగే ఒకరకం మొక్క మట్టలనుంచి తీసిన నార; కిత్తనార (కో. 11. 18).

సాగు 1. పర్యా. చూ. తొక్కుడుపట్టె(2). రాట్నం అడ్డపట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కిపట్టి రాట్నం తిప్పుతారు. చూ. చిత్రం 15.3 (తె. 9). 2. పర్యా. జారు(8). పడుగేరేటప్పుడు, సరిచేసేటప్పుడు, అల్లుచేసేటప్పుడు. చాపిన పడుగు; ఆరుబయట రెండు ఊడైలకు మధ్యగాని ఒక ఊడైలకు సరిగుంజ(ల)కు మధ్యగాని చావుతారు; నేతనేసేటప్పుడు దోనెకు, మలగట్టు కర్ర(ల)కు మధ్య చావుతారు (కో. 6, 9బి, 10); 3. పర్యా. చూ. నేతసాగు(2). మగ్గానికి అమర్చి నేతబయలులో చాపిన పడుగు నూలు. చూ. చిత్రం 127.17 (కో. 9బి; తె. 8, 17, 25, 32).

సాగుకేయు (క్రి.) ఉ. సాక్కేయు. అల్లుచెయ్యటానికి ఆరుబయట పడుగు చావటం (కో. 9ఎ).

సాగుచావు (క్రి.) ఉ. సాగుసావు. ఆరుబయట సాగు (=చాపేపడుగు)పరచటం; రెండు ఊడైలకు మధ్యగాని ఒక ఊడైలకూ సరిగుంజ(ల)కూ మధ్యగాని చావుతారు (కో. 10).

సాదినూలు పర్యా. మెతువునూలు. మెత్తగా ఉండి తెగే నూలు; పందలపాక నూలును అనేవారు (రా. 20).

సాంచా పర్యా. చూ. అడ్డబేలు. చేతిమగ్గంమీద

డికైన్లు నెయ్యటానికి నేతపడుగుకు పైన వంతెన మారిరిగా అడ్డంగా కట్టిన లావుదారాలు. చూ. చిత్రం 186 క. 1 (తె. 21).

సాంచై(లు) డికైన్లు నేసే చేతిమగ్గంలో అడ్డబేలు నుంచి పడుగులోకి వేలాడే దారాలు. చూ. చిత్రం 186 క. 8 (తె. 18).

సాంట్ (హం.) పర్యా. చూ. గూడు(8). పన్నెదండెలకు విగించిన పుల్లమధ్య వెలితి; అచ్చుకట్టేటప్పుడు ఒక్కొక్క రాంట్లో రెండేసి బద్దెపోగులు దూరుస్తారు; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో కిందిపోగు ఒకటి, పైపోగు ఒకటి దీంట్లో అడతాయి; పన్నెగట్లవాళ్ళ వాడుక. చూ. చిత్రం 88 క. 9 (కో. 7).

సాటా (హం.) పర్యా. చూ. దండె(2). పన్నెకట్టు బడిలో ఈనెల విగంపుకోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురు బెత్తం; ఇటువంటివి పై నా కిందా రెండేసి ఉంటాయి; పన్నెగట్లవాళ్ళ వాడుక. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (కో. 5, 7; రా. 24).

సాటింగుపేటంచు రిబ్బను మారిరిగా నేత అయి మూలగా కనబడేట్టు (=రిబ్బనుపేటు) నేసిన అంచు; ?నేటిన్ పేటు (రా. 7).

సాదాఅచ్చు మామూలు అచ్చు; పైన ఒక పోగూ కింద ఒక పోగూ పన్నెగూట్లో నుంచి దూర్చింది. చూ. అచ్చు (కో. 9).

సాదాఅంచు చీర అంచులో నిలుపుకు రంగుపోగులు పెట్టి అడ్డానికి పేకదారంపెట్టి నేసిన మామూలుఅంచు; సుమారు బెత్తెడు వెడల్పుది (కో. 5, 8, 9, 18, 34, 37; రా. 13, 16, 17).

సాదాకండువా ఉ. సాదాకాండువా. మామూలుగా నేసిన కంచువా (కో. 34).

సాదాకమ్మి మామూలుగా బెత్తెడు వెడల్పున నేసిన కమ్మి; కొన్నిచోట్ల బొటనవేరెడు వెడల్పు పిల్లి చెరగు నేసి రెండువేళ్ళ వెడల్పు మామూలు గళ్ళు నేస్తారు (కో. 4, 10, 13, 25, 28, 30; రా. 8, 11).

సాదాకుంచె ఉ. సాదాకుంచి. 1. పర్యా. చూ. పలకకుంచె. కుంచెపరుపు (=పురి అడుగుభాగం)సమతలం (=చదును)గా ఉన్న కుంచె. చూ. చిత్రం 78 క. 11 (రా. 15, 17); 2. (-లాగు, -వేయు) పడుగు మీద ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు ఆపకుండా కుంచెతో దువ్వటం; సరిచేసేటప్పుడు మొదట కొంతసేపు ఇలా దువ్వతారు (కో. 7; రా. 1, 2, 7, 8).

సాదాకుప్పడం అంచులకు ప్రత్యేకంగా వేరేరంగు పేకదారాలు పడేట్టు నేసిన మామూలునేత; చూ. కుప్పడం (కో. 34, 38).

సాదాకొంగు పడుగుకు ఏదైనా రంగుపెట్టి డిజైన్లు లేకుండా మామూలుగా నేసిన చీర చెరగు (తె. 18).

సాదాగట్టికమ్మి డిజైన్లు లేకుండా మామూలుగా చిక్కగా నేసిన కమ్మి (కో. 5).

సాదాగడిచీర మామూలుగా నేసిన గళ్ళచీర (కో. 12).

సాదాచీర డిజైన్లు లేకుండా నేసిన మామూలు నేత చీర; మామూలుగా పడుగు చిగురంచు ఒకరంగు(తెలుపు)లోను అంచు, కమ్మి ఒకరంగు(నలుపు)లోను పెట్టి నేస్తారు (కో. 8; రా. 3).

సాదాచెట్లకమ్మి చెట్ల మాదిరి నమూనాలు నేసిన ఒకరకం కమ్మి (తె. 13).

సాదాజమ్మఖానా ఒకేరంగు నూలుతో నేసిన జంప ఖానా (తె. 1).

సాదాతువ్వలు ఉ. సాదాతువాలు. మామూలుగా నేసిన తువ్వలు (తె. 1, 24, 25).

సాదాధోతి ఉ. సాదాదోతి. మామూలుగా నేసిన పంచె (తె. 28).

సాదానాడె 1. ఉ. సాదానాడి. మామూలు నేత నాడె; చూ. నాడె. (కో. 25-28, 30-32); 2. వజా నేతలో అంచుల మధ్యభాగం నెయ్యిటానికి పేకదారం కండె బిగించిన మామూలునాడె; చూ. నాడె. చూ. చిత్రాలు 131 క, 131 చ (కో. 84).

సాదానేత ఉ. సాదనేత. పడుగు, పేక ఒకే రకంగా ఉండేటట్లు నేసిన నేత; డిజైన్లు లేకుండా నేసిన నేత (కో. 4, 6, 9, 11-21, 24, 26, 29, 31-27; తె. 1, 4, 5, 11-17, 23-33; రా. 3, 7, 9, 10, 12-15, 19-22).

సాదాపరుపుకుంచె పర్యా. చూ. పలకకుంచె. కుంచె పరుపు (=పురి అడుగుభాగం) సమతలం (=చదును)గా ఉన్నకుంచె. చూ. చిత్రం 76 క. 11 (రా. 11).

సాదాపేటు అంచులో నేసిన ఒకరకం డిజైన్లు (రా. 19బి).

సాదాబుటా రెండు అంచుల మధ్యభాగంలో నేసిన ఒకరకం డిజైన్లు (కో. 17).

సాదామలుకు పన్నెకట్టుబడిలో దండెల మధ్య ఈనెలు బిగించి దారంతోవేసిన మామూలు కట్టు (కో. 1).

సాదాముంగి మామూలు నేతగడి; చిన్నది (తె. 28).

సాదారేషన్ మామూలుపట్టు (=రేషన్ (కో. 15).

సాదాలుంగి మామూలుగా నేసిన లుంగీ (కో. 38).

సాదావజా పేకపోగులు అంచులోకి రాకుండా చేరే పోగులు పెట్టి నేసిన డిజైన్లు నేత (కో. 34, 37).

సాదావడి మామూలు దారంతో అచ్చుకర్ర(ల)కు వేసిన అల్లిక; చూ. వడి (కో. 28).

సాదావల్లె ఉ. -ఒల్లె. కన్నెపిల్లలు కట్టుకొనే చిన్న చీర; మామూలుగా నేసింది (తె. 28).

సాధనాశూరులు పద్మసాలీల దగ్గర గారడివంటి వినోదవిద్యలు ప్రదర్శించి అడుక్కొనేవాళ్ళు; పద్మ సాలీలలో ఒక కాళి (కో. 3, 7; తె. 4).

సాన(రాయి) ఉ. సానాయి; పర్యా. నిషానా. పన్నె కట్టటానికి వాడే కత్తులకు పడునుపెట్టె సున్నపు రాయి. చూ. చిత్రం 89 త. 1 (కో. 1, 5).

సానిక వెడల్పు మూతిగల తొట్టి (=మూకుడు); దింట్లో నూలుకండెలు వేసుకొంటారు; కండెలు చుట్టే టప్పుడు దింట్లో నీళ్ళుపోసి ఉంగరంగాని గుండుగాని పెట్టి పోగు తీస్తారు. చూ. చిత్రం 55 (కో. 8).

సాపుకత్తి పర్యా. పనికత్తి, మారుకత్తి. పన్నె దండెల మధ్య బిగించిన పుల్లలు సాపుచేసే కత్తి; ఒక మొద్దుకత్తి, ఒక పదునుకత్తి వాడతారు. చూ. చిత్రాలు 89 క. 1, 89 చ. 1 (కో. 88).

సాన్ని రేకుడశ్శాల మీద నూలుచుట్టే యంత్రం; నూలుమిల్లుల్లో ఉండేది (రా. 17).

సాప్లవరు ఉ. సాప్లవరు. ఒకరకం లేత నీలంరంగు (కో. 24).

సాబుదానాగంజి ఉ. సాబుదానగంజి. సగ్గుబియ్యం ఉడకబెట్టి చేసిన గంజి; దీన్ని పడుగుకు పెడతారు (తె. 21).

సాంపోంకాహనర్ శివానీనేతలో పాముల నమూనాలు నేసిన డిజైన్లు (తె. 17).

సాయబ్బులు. తురక(సాయేబు)లు; చేనేతకు పనికి వచ్చే పన్నె, అచ్చు మొ. తయారుచేస్తారు (రా. 1, 5, 6, 21).

సారం పర్యా. చూ. కారం(2). చౌడు, సున్నం కలిపిన నీళ్ళు; రంగు అద్దేముందు దింట్లో నూలులడిలు వేసి ఉడకబెడతారు (రా. 13).

సారంగి పెద్దగడిలో నన్నగళ్ళు పడేట్లు నేసినచీర; మల్లిపందిరి అనీ అంటారు. చూ. చిత్రం 275 (తె. 1).

సారణంచేయు (క్రి.)? సరిచేసేటప్పుడు పడుగుకు పెట్టిన గంజిచేతులతో సవంగా రుద్దటం (తె. 18).

సారంతీయు (క్రి.) రంగు అద్దే ముందు నూలు తడవటానికి చౌడు, సున్నం నీళ్ళలో కలపటం (రా. 13).

సారెచీర పెళ్ళికూతురుకు అత్తవారు సారెపెట్టే చీర (కో. 38, 35).

సారొల్లె (< సారె + వల్లె) పిల్లను అత్తవారింటికి

పంపేటప్పడు పుట్టింటివారు పెట్టే చిన్నచీర; ఆడపిల్లలకు పెట్టే సారెచీర; తెల్లటిది (తె. 21, 22).

సాలారిఅంచు ఒకరకం సన్నఅంచు (రా. 8).

సాలారిచీర నేతలో నిలుపున పదిపన్నెండు కొలుకుల గీరలు పడేట్టు నేసిన చీర (రా. 14, 15).

సాలికట్టునేత చూ. సాలుకుట్టునేత; పర్యా. చూ. చల్నేత. పేకపోగులు కలవకుండా విడివిడిగా కనిపించేట్టు నేసిన నేత; మైటీనేత మారిరిది; అనిమూసి నేస్తారు (రా. 7, 8).

సాలిపెద్దీలు రెండు మూడళ్ళ కొకసారి నేనాపతుల దగ్గర అడుక్కోనేవాళ్ళు (కో. 22).

సాలుకుట్టునేత చూ. సాలికట్టునేత (రా. 13).

సాలుమజేయు (క్రి.) సరిచేసేటప్పడు పడుగు తిరగెయ్యటం (కో. 37).

సాలెబట్టులు చేనేతపనిచేసే వాళ్ళలో ఒక తెగ; సాలీలు (కో. 18).

సాలూడె ఉ. సాలూడి; పర్యా. అంచునాడె. అంచునేతకు ప్రత్యేకంగా వాడె కొమ్మునాడె; చిన్నది; వజానేతకు వాడతారు. చూ. చిత్రం 131 ట (కో. 38, 34, 36, 37).

సావా నూలుపోగుల తక్కు; ఆరుపోగుల దారం (తె. 27).

సిగ ? అనికట్టు (కో. 1).

సిగకొండి ఉ. సిక్కిండి. ?అంచుల్లో డిశైన్లు పడటానికి మగ్గానికి పైన అమర్చిన ఒకరకం పనిముట్టు; దీంతో నేసే మగ్గానికి మగ్గంగుంటలో మూడు పాపుచెక్కలు అమరుస్తారు (తె. 25).

సిగకొండి(అంచు) ఉ. సిక్కిండి-. మగ్గానికి పైన సిగకొండి(=డిశైన్లు నేతచేసే ఒకరకం పనిముట్టు) అమర్చి పేకదారంరంగు అంచులో కలవకుండా వేరే రంగు దారంతో నేసిన అంచు; పైన కొండ్లుగట్టి మగ్గంగుంటలో పాపుచెక్కలకు దారంకట్టి నేస్తారు (తె. 25).

సిగకొండికోతికొయ్య ఉ. సిక్కిండి-. అంచుల్లో డిశైన్లు పడటానికి మగ్గానికి అమర్చిన ఒకరకం పనిముట్టు కట్టుబడితో ఒక భాగం (తె. 25).

సిగకొండికోల ఉ. సిక్కిండి-. అంచుల్లో డిశైన్లు పడటానికి మగ్గానికి అమర్చిన ఒకరకం పనిముట్టు(=సిగకొండి)కట్టుబడితో భాగం (తె. 25).

సిగకొండినేత ఉ. సిక్కిండి-. మగ్గానికి పైన సిగకొండి(=అంచుల్లో డిశైన్లు పడటానికి ఉపయోగించే ఒకరకం సాధనం) అమర్చి నేసిన నేత; మగ్గంగుంటలో మూడుపాపుచెక్కలు అమర్చి రెండునాడెలతో నేస్తారు; అంచులకు వేరే నూలు పెడతారు (తె. 25).

సిగకొండినూత్రం ఉ. నూత్రం. అంచుల్లో డిశైన్లు పడటానికి మగ్గానికి పైన అమర్చిన ఒకరకం పనిముట్టు (=సిగకొండి)కట్టుబడితో ఒక భాగం (తె. 25).

సిగళ్ళకోల ఉ. సిళ్ళకోల; పర్యా. చూ. పైకోల. అనుపోసిన పడుగులో మొదటి అని పద్ద భాగం (=కోల) (కో. 1).

సిగరె 1. చూ. సివర (తె. 4); 2. చూ. నూరె (4) (తె. 4).

సిగుడు చూ. సిడు(5) (రా. 7).

సిగురుపుల్ల పర్యా. చూ. బద్దెవ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం(=బద్దె)లో ధూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇవచవవ్వగాని పెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 21).

సిద్ది చిన్నకండెలతేలు (తె. 11).

సిగ్గులు పర్యా. చూ. కత్తెరగుంజ(2). మంమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి నేతబయలులో పాతిన ఒకరకం నిలుపుగుంజ; పైన ఒకటి. ఏటవాలుగా మరొకటి కొయ్యవట్టెలు బిగించింది; కత్తెర మారిరిగా, లేక రైలురెక్క. మారిరిగా ఉంటుంది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 117 (కో. 32, 33).

సిగ్గులుకర్ర ఉ. సిగిసలుకర్ర. మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా కత్తెరగుంజకు పైన అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యవట్టె. చూ. చిత్రం 117.1 (కో. 32).

సింగపూచుకైల సింగపూరుకు ఎగుమతి చెయ్యటానికి నేసిన తురకల గళ్ళలుంగీ (కో. 1).

సింగంవాళ్ళు ఉ. సింగమోళ్ళు. నేతపనిచేసే దేవాంగుల దగ్గర అడుక్కోనేవాళ్ళు (కో. 1, 3).

సింగల్ బాణా ఒకరకం కృత్రిమపువట్టు(=బాణా); పురిలేకుండా ఒక పోగుగా ఉన్నది (తె. 28).

సింగాలు నేతపనిచేసే దేవాంగుల దగ్గర అడుక్కోటానికి వచ్చేవాళ్ళు; అచ్చులుకడతారు; పిళ్ళకు కంబళ్ళు ఇవ్వటం మామూలట (కో. 28).

సింగితాడు పర్యా. చూ. మలగుది(2). పెడకోలకు తగలించే మలగర్ర కొన్నిచోట్ల మలబద్దదారం; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 127.11 (తె. 18).

సిడిమాను బండిమీద ఎత్తుగట్టిన నొగలాంటి కర్ర; "నరేపోలమ్మ" పండుగనాడు దేవాంగులు అమ్మవారి గుడికి వెళ్ళేటప్పడు ముందర దీన్ని తీసికెల్తారు(కో. 35).

సిత్తి (బహు. సిత్తులు) ?కృత్రిమపువట్టు(=నార) చిలవ (రా. 9).

సిద్దిపేటు పర్యా. చిత్రబుడి. రెండుమొగ్గ

(=బుగిడి)ల పరసలో బొమ్మలు పడేటట్లు చేసిన డిత్తెను చూ. చిత్రం 186 (తె. 19).

సిద్ధివినియకపవిత్రి ఉ. సిద్ధ:- పర్యా, చూ. వినాయక చవిత్రీ భాద్రపదశుద్ధ చవిత్రీ; నేతపనివాళ్ళు మగ్గం సామానులన్నీ కడిగి బొట్టుపెట్టి పూజచేసి పండుగ చేసుకొంటారు (కో. 24).

సిందూరం ఒకరకం ఎర్రరంగు; సిందూరతలకం రంగు (కో. 9).

సిలురు చూ. నివర (రా. 24).

సిల్పి ఉ. చిల్పి. మట్టిమూత; గంజిపోసినకుండ మీద మూత పెడతారు (తె. 11, 14, 17).

సిమెంటురోడ్లంచు రంగుదారంతో పట్టే మాదిరిగా చేసిన అంచు (తె. 21).

సిమ్మెంటుకలరు ఉ. సిమ్మెంటుకల్లు. పర్యా. సిమ్మెంటు(రంగు). ఒకరకంబూడిదరంగు (కో. 10; రా. 6).

సిమ్మెంటు(రంగు) ఉ. సిమెంట్, సిమెంటు(రంగు) సిమ్మెంట్రంగు; పర్యా. సిమ్మెంటుకలరు. ఒకరకం బూడిదరంగు (కో. 2, 6, 18, 19, 22, 23).

సిమ్మెంటులైట్ లేత బూడిదరంగు (కో. 2).

సింహాలంచు సింహాంతకారంలో డిత్తెను పడేట్లు చేసిన అంచు; నేత ఉల్టా సీదా (=పై న ఒకరకంగానూ కింద ఒకరకంగానూ కనిపించే నేత)గా వస్తుంది; దీన్ని నెయ్యిటానికి మగ్గంగుంటలో రెండు పావుచెక్కలు అదనంగా అమరుస్తారు (తె. 5).

సిరంజిచెక్క రంగుల అద్దకం తయారీలో వాడే ఒకరకం కొయ్యచెక్క (కో. 12).

సిరారంగు ఒకరకం నీలరంగు: 1. వయితెట్ లో లేతరంగు (కో. 9, 98); 2. వయితెట్. సిరావన్నె కలిపినరంగు (తె. 15); 3. ఆస్ట్రాన్ రంగు (తె. 18).

సిరికచ్చి పర్యా. కచ్చి(4). నేతలో రెండు పోగుల మధ్య వచ్చిన వెలితి; వలచగా చల్లైతే నేసినప్పుడుగాని పోగులు తెగినప్పుడుగాని పేకపోగుల మధ్య వెలితి జాడలుగా వస్తుంది (కో. 28, 87).

సిరివేరుచాయ ఉ. సిరివేరుసాయి. పర్యా. సిత్వేరి (చెక్క)రంగు. ఒకరకం ఎరుపురంగు; చిక్కటి రక్తం రంగు; సిత్వేరిచెట్టు చెక్క పొడిచేసి తయారుచేస్తారు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (కో. 7).

సిరిమానుఅంటు సిరిమానుచెట్టు జిగురు; పట్టుపడుగుకు పెట్టే గంజిలో కలుపుతారు (రా. 22).

సిలకపంట (< silk-) పట్టుదారం చుట్టే ఒకరకం కొయ్యపంట; చూ. తెలకపంట (తె. 18).

సిలారునేత పడుగుకు రెండు రంగులూ పేకకు ఒకరంగూ పెట్టి చేసిన నేత (తె. 82).

సిలిందరు పర్యా. చూ. దిండు(1). డాబీలో అడ్డంగా బిగించిన కొయ్యగుండు; బోట్ల పింజెర దిండుకు బొడిపెలు, తొల్లి పింజెర దిండుకు గాళ్ళూ ఉంటాయి; గోలుసుపింజెర దిండుకు ఇవి ఉండవు; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర ఇనపమేకుల చెక్రంగాని రేకు పళ్ళచెక్రంగాని బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 182 క. 1 (కో. 12).

సిల్కాలివు ఉ. సిల్క్-అలివ్, సిల్కాలిబు. 1. పాచి రంగులో లేత వన్నె (కో. 2; రా. 8); 2. పేదరంగు; silk olive. చూ. చిత్రం 288 (కో. 18).

సిల్కు ఉ. నీలక, సిలుకు. 1. పర్యా. చూ. పట్టు. పట్టుపురుగుల నుంచి వచ్చేదారం (కో. 16, 19, 23, 26; తె. 24); 2. ఒకరకం కృత్రిమపువ్వు; రాతినార (తె. 8; రా. 15).

సిల్కుపేటించు ఉ. సిలుకుపేటిఅంచు. పట్టులో డిత్తెను పడేట్లు చేసిన ఒకరకం అంచు (రా. 16).

సిల్కుపంటె ఉ. నీలకపంటె. పట్టుదారం చుట్టే కొయ్య పనిముట్టు; నూలుపంటెకుంటె చిన్నది; చూ. పంటె (తె. 10, 18).

సిల్కుమైజారు ఉ. నీలక మైజారు. పట్టునూలు పెట్టి చేసిన పైటకొంగు (కో. 24).

సిల్కులడి ఉ. సిలుకు-. పట్టుదారంతెక్క: చూ. లడి (రా. 15).

సిల్వురుపట్టె పర్యా. చూ. ఒగ్గులపట్టె. మరాను కట్టుబడిలో పడుగుపోగులు దూర్చే జెజ్జాలుగల రేకు ముక్కలు, ఉంగరాలు బిగించిన కొయ్యపట్టె. చూ. చిత్రం 50.11 (కో. 4).

సిల్వర్ గ్రే ఒకరకం బూడిదరంగు (రా. 15).

సిల్వర్ రంగు అల్యూమినియం (జెర్మన్ సిల్వర్) రంగు (తె. 13).

సిల్వరుతాంబుదీర అంచులో తెల్లగీరలు పడేట్లు చేసిన చీర (తె. 24).

సిల్వరుదుమాలు ఉ. నీల్వరుమాలు. తెల్లనూలుతో చేసిన తలపాగ (తె. 24).

సిత్వేరి (చెక్క)రంగు ఉ. సిత్వేరురంగు; పర్యా. సిరివేరుచాయ. ఒకరకం ఎరుపురంగు; చిక్కటి రక్తం రంగు; సిత్వేరిచెట్టు చెక్క పొడిచేసి తయారుచేస్తారు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (తె. 4, 5, 18).

సిత్వేరిబండ్ల సిత్వేరిచెక్క పొడుకొట్టే రాయి; పెద్దది (తె. 5).

సివర (-తొడుగు) ఉ. చివర; రూ. సిగరె(1), సిలురు; పర్యా. చూ. బద్దెమవ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోసెగాడిలో పండ్లగురులతో బిగిస్తారు; కొన్ని

కోట్ల ఇనపచువ్వగాని వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 8 11, 14, 17, 18, 23).

సివాగం (బహు. సివాగులు) అచ్చతికే బద్దెపోగుల పాయ; చెమికి-(చూ.)కొయ్యగా మిగిలింది; ఇటువంటి పాయలు వరసగా ఉంటాయి (రా. 24).

సివాబండ పర్యా. చూ. బద్దెసువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం(=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడిలో పండ్లగుదులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇనపచువ్వగాని వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (కో. 18).

సిస్తచ్చు ఒకరకం అచ్చు; ఎక్కువ పుంజాల నూలు పడుగు (పెద్దపడుగు) అతికి నేసేది; డిక్లె నునేతకు ఉప యోగిస్తారు (తె. 11).

సికు 1. పర్యా. చూ. మూలం(1). రాటి తిరగ టానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇనపది; కొన్నిచోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటికట్టుబడిలోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (తె. 10, 19, 20); 2. పడుగు చివరిభాగంలో ఎక్కించిన కర్ర (తె. 10); 3. రంగునీళ్ళ అండాలో ఉడకబెట్టటానికి నూలులడిలు తగిలించిన ఇనపక్షిచ; దీన్ని పట్టుకోటానికి పీలుగా రెండువైపులా వంపులు ఉంటాయి; దీంతో లడిలు రంగునీళ్ళలో దించి అండాఅంచులమీద మోపుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 4 (తె. 19, 20, 22).

సింగ్ (హిం; బహు. సింగు)పర్యా. చూ. దిద్దు(దు) బిళ్ళ. అచ్చుకర్రకు కట్టిన వడిదారం బిల్లుగా ఉండటానికి వై మెలికె(=పూస)లమీద రుద్దే దుప్పికొమ్ము; అచ్చుకట్టే సాయేబుల వాడుక. చూ. చిత్రం 98 (కో. 5).

సిడీ పర్యా. చూ. లడి(1). పెట్టెలో ఉండే నూలు కట్టె. ఏ నెంబరు నూలో అన్ని లడిలు ఒక్కొక్క పెట్టెలో ఉంటాయి. సిడీబరువు = నూలు నెంబరు పదిపాన్లు (కో. 27).

సిడు ఉ. చీడి, చీడు, పీడు, సిడి, నీడి, పీలు. 1. నూలు తెక్క: లడిలో పదోవంతు నూలు (కో. 26, 28-30; తె. 28); 2. లడిలో అయిదోవంతునూలు (కో. 1; రా. 4); 3. 80 నెంబరు లడిలో ఇరవయ్యో వంతు నూలు (కో. 24); 4. ఒక లడినూలు (కో. 27); 5. రూ. సిగుడు. అనులుపదకుండా ఆసుపోసిన నూలు. కొన్నిచోట్ల వడికిననూలూ మిల్లునూలూ కూడా సిడంటారు (కో. 1, 25-30; తె. 5, 11; రా. 4, 7, 8, 17, 18, 23, 24); 6. పడుగులో సగంనూలు(కో.

8, 8; తె. 6; రా. 18); 7. పడుగులో కొంతభాగం నూలు (కో. 7; తె. 2; రా. 11, 13, 18); 8. ఆసు పొయ్యటం ఉపవృత్తిగా గల రైతులు మొ.వారు అనులు తేకుండా పోసిన నూలు; పూర్వం వాడుకలో ఉండేది (కో. 9; తె. 12); 9. పర్యా. చూ. పడుగు (2). ఆసుపోసిన నూలు; నేతలో నిలుపుకువాడే నూలు (కో. 8, 9; రా. 9, 15, 18, 20); 10. (-పాపు) పర్యా. చూ. పాయ(4). పడుగులో విడదీసిన కొంత భాగం; సరిచేసేటప్పుడు పడుగులో చివరిభాగం పాయలు పాయలుగా విడదీస్తారు (తె. 1).

సిడుకొయ్య పర్యా. చూ. అనుగొట్టం(1). ఆసు పోసే గొట్టం; దీంట్లోకి పోగు తీసుకొని ఆసుపోస్తారు. చూ. చిత్రం 48 (రా. 15).

సిడుజరుపు (క్రి.) పర్యా. చూ. అనుకులుదాటించు. అచ్చతికిన పడుగులో అనుకుపోగులు అచ్చులోనుంచి ఎన్నె ఇవతలకు జరపటం (తె. 31).

సిడుపోయు (క్రి.) పర్యా. చూ. ఆసుపోయు. ఆసు గొట్టంలోకి పోగు తీసుకొని ఆసుకొయ్యలకు చుట్టి వచ్చేట్టు చెయ్యటం (రా. 15, 18, 19).

సిడుమాను పర్యా. చూ. ఆసు(1). పడుగునూలు పోసే కొయ్యపనిముట్టు. చూ. చిత్రాలు 45-47 (రా. 15).

సిడులాక పడుగులో మొదట దూర్చిన లాక(తె. 31).

సీత(కలరు)ఉ. సీతకల్లు. ఒకరకం రంగు; కాఫీరంగు మాదిరిది. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2, 7, 10, 12, 21).

సీతడివ్ ఒకరకం ముదురు రంగు; లేత కాఫీరంగు మాదిరిది. చూ. చిత్రం 288 (కో. 2).

సిపాన్ తాడు ?ఒకరకం డిక్లె నునేతలో అనులు లేపటానికి కట్టినతాడు (తె. 21).

సిమకాటురంగు ఉ. చీమకాటురంగు. నారింజరంగు; ఆరంజెన్, పటిక, తేజాపు. నైట్రేట్ సోడాలు కలిపి తయారుచేస్తారు (తె. 5, 21, 27).

సిమసీలి ముదురు నీలిరంగు; విడేశాల(=సీమ)నుంచి దిగుమతి అయింది (కో. 7, 8).

సిమనూలు పర్యా. చూ. మిల్లునూలు. మిల్లులో యంత్రతామీద తయారయిన నూలు (కో. 6, 33, 34, 37).

సిమపట్టు(రంగు) ఉ. చీమపట్టు. సీమపొట్టు. 1. ఒకరకం(ముదురు)నారింజ(పండు)రంగు (తె. 12, 15, 18); 2. గుమ్మడిపువ్వులో ఎరుపువన్నె కలిసిన రంగు (తె. 14); 3. తిరుమార్గంరంగులో నిండురంగు (కో. 7).

సీమపత్తి ఉ. సీపత్తి. పెద్దకాయపత్తి; దూది తెలుపు; బరువు తక్కువ (రా. 2, 24).

సీమమగ్గం ఉ. సీమ్మొగ్గం; పర్యా. చూ. మరమగ్గం. ఒకరకం మగ్గం; నేతనేసేటప్పుడు పడుగులో పేకదారం వెయ్యటానికి కుచ్చు పట్టుకొని గుంజేది; ఇంగ్లీషువాళ్ళ కాలంలో వాడుకలోకి వచ్చిందట; మగ్గం పలక, పన్నె ఒక కొయ్యచటంలో బిగించి వైన కుచ్చుతాళ్ళు కడతారు; దీంతో తొందరగా నెయ్యవచ్చు. చూ. చిత్రం 108 (కో. 1).

సీల ఉ. చీల. 1. పర్యా. చూ. అసుకొయ్య(రి). అసుపీటలకు దిగగొట్టిన నిలువుపుల్లి(లు); వీటిని చుట్టిపచ్చేటట్టు అనుకు నూలు పోస్తారు. చూ.చిత్రం 45 క. 4-8 (కో. 16); 2. పర్యా. చూ. చిరతలి. అసు పీటల బిగింపుకు వేసే కొయ్యపేడు; నేత పొడుగును బట్టి అసుపీటలను దగ్గరికిగాని దూరానికిగాని జరుపు కొని పేడు బిగిస్తారు. చూ. చిత్రం 45 క. 8 (కో. 7, 10); 3. పర్యా. చూ. మేకు(రి). మరాసుమీద పడుగు పోసేటప్పుడు పడుగులో అనులు రావటానికి అడ్డకట్టకు బిగించిన ఇనపపుల్లి; మరాసు తిగేటప్పుడు ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగి పోగులు అనిపడేట్టు దీనికి చుట్టుకొంటాయి; ఇటువంటివి 80-100 ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 50 (కో. 14; తె. 18; రా. 2); 4. పర్యా. చూ. ఒగ్గి. మరాసుమీద పడుగుతోడేటప్పుడు అనులుపడేట్టు పోగును జరపటానికి ఒక కొయ్యపట్టెకు బిగించిన రేకు ముక్క; సుమారు మూడంగుళాల పొడుగుది; దీని వెజ్జంలోనుంచి తీసిన పోగు మరాసుకు చుట్టుకొంటుంది; మరాసు తిరిగినప్పుడు కీలు అడుతూ కొయ్యపట్టె జరిగి దానికి బిగించిన ఈ రేకుముక్క పోగునుగూడా జరుపు తుంది; ఇలా జరగటంలో పడుగులో అని పడుతుంది; ఇటువంటివి పట్టె పొడుగునా వరసగా(కొన్నిచోట్ల 40) ఉంటాయి; వీటికి ఎరురుగా పట్టెకు రెండోవైపు బిగించిన రింగులను గూడా సీలలనే అంటారు. చూ. చిత్రం 50.14 (కో. 2); 5. పర్యా. ఊడైసీల. ఊడైకాళ్ళు బిగించిన మేకు; కొన్నిచోట్ల కొయ్యపేడు; ఊడైకాళ్ళు కలిసేదోట అడ్డపట్టెకు బిగించే చోట వేస్తారు. చూ. చిత్రం 83 క. 2 (కో. 28, 32, 34, 37); 6. పర్యా. చూ. పలకసీల. చేతిమగ్గం పలకనూ గుండునూ కలిపి బిగించిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల దీనికి వైభాగంలో నగిపీలు చెక్కుతారు; కొన్నిచోట్ల దీన్ని తొలిచి లోపల గడ్డెలు బిగిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 109 చ. 3 (కో. 3, 9, 22-24; తె. 21); 7. పర్యా. చూ. చిల్లి(7). మగ్గం కుచ్చుతాడు కట్టటానికి ఆధారంగా చటం నిలువుపట్టెకు బిగించిన

కొయ్యపుల్లి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.8 (కో. 21; రా. 9); 8. పర్యా. చూ. వారు పుల్లి. మరమగ్గం ఉడతకు వైన ఉడతతోలు(=వారు) కొనలు బిగించిన ఇనపపుల్లి. చూ. చిత్రం 119.3(తె.18); 9. పర్యా. చూ. పావుచెక్కలగుంటం. మగ్గంగుంటలో పావుచెక్కల బిగింపుకు పోతిన కొయ్య; మామూలుగా వెనకవైపు మడిమ దగ్గర ఉంటుంది; పావుచెక్కల వెనక తాళ్ళు దీనికి కడతారు; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటి గూటాలు పావుచెక్కలకు పక్కగా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 2 (రా. 3, 8, 9); 10. పర్యా. చూ. పన్ను(2). దోనెగాడిలో బద్దెయ్య బిగించటానికి అమర్చిన కొయ్యపుల్లి; కొన్నిచోట్ల ఇనపపుల్లి; కొండి. చూ. చిత్రం 121 క. 4 (తె. 24; రా. 9); 11. పర్యా. చూ. కొండి(8). అచ్చుగుడులు తగిలించే వంకర ఇనప ఊకు; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం పైదండెకు వేలాడ దీస్తారు; కొన్నిచోట్ల అచ్చుగుడికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్నిచోట్ల గిరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (రా. 11); 12. పర్యా. చూ. నాడెగుబ్బ. మరనాడె మొన అరిగి పోకుండా బిగించిన ఇనపపొన్ను; కొన్నిచోట్ల ఇత్తడిది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 131 క. 1 (రా. 10); 13. పర్యా. చూ. తూకం. పేటువడికి కింద వేలాడగట్టిన బరువు; మామూలుగా ఇనపపుల్లి; కొన్నిచోట్ల సత్తుది, నేతనేసేటప్పుడు అనిమూసిన తర వాక పడి కిందికి దిగటానికి కడతారు; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా గుంటల్లో వేలాడతాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 15 (రా. 7, 12, 13).

సీలతొలి పర్యా. చూ. నాలికతొలి(1). దోనెపలక విప్పటానికి పల్లెకట్టె దూర్చే దోనెగాడి; కుడివైపున ఉంటుంది; ఇటువంటివి నాలుగుంటాయి. చూ. చిత్రం 123 క. 10 (తె. 19).

సీలగుంత ఉ. చీలగుంత. పర్యా. జాల్లగుంట, తూకాలగుంత, పేటుగుంత, పక్కగుంట, వాదాటు. పేటుతూకాలు సేలకు తగలకుండా వేలాడటానికి మగ్గం గుంటకు పక్కగా తీసిన గొయ్యి; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 132 చ. 18 (రా. 12, 13).

సీల(ల)పత్తి పర్యా. చూ. మేకులకమ్మి. మరాసు మీద పడుగుపోసేటప్పుడు పడుగులో అనులు రావటానికి మేకులు బిగించిన అడ్డకట్టె; ఒగ్గులపట్టె పక్కకు జరిగినప్పుడు పడుగులో అనులు పడతాయి. చూ. చిత్రం 50.8 (కో. 8).

సీల్పాదేశద్విగు నేతనేసేటప్పుడు నాడెలుమారుస్తూ

నేసిన ఒకరక చొక్కాగుడ్డ; మూడురంగుల చారపు కండెలు మూడు నాడెల్లో బొంచి రెండేసి కొలుకుల చొప్పున రెండు రంగులు ఒక కొలికి మరొక రంగుపెట్టి నేస్తారు (కో. 8).

సీల్లాక 1. (? < సీవలాక) అల్లు చేసేటప్పుడు పడుగులో దూర్చిన వెరుబుద్ద (తె. 32); 2. పర్యా. చీరులాక(2). నేతపడుగులో చండెకూ అచ్చుకూ మధ్య దూర్చిన వెరుబుద్ద (తె. 31, 32).

సీళ్ళవంటె పర్యా. చూ. పంట. చేత్తోనూలు (=సీళ్ళు)చుట్టే పనిముట్టు. చూ. చిత్రం 19 (రా. 6).

సీళ్ళూటం పర్యా. చూ. దబ్బా(ల)రాట్టుం. దబ్బాటకు నూలుతోడే రాట్టుం: చూ. సీటు. చూ. చిత్రం 41 (రా. 8).

సుకన్యపేటచీర ఒకరకం డిత్తెనులో నేసిన చీర (తె. 7).

సుక్కుతీగ నేతలో తీగ మాదిరిగా నేసిన ఒకరకం డిత్తెను (తె. 25).

సుఖంసాలీలు ఉ. సుకసాలీలు. నేతపని చేసే వారిలో ఒక తెగ (రా. 8, 16).

సుగిరె చూ. సూరె(4). (తె. 5).

సుంకలకోల చూ. సుంగుడుకోల (తె. 1).

సుంకు (-పోపు)?మాల్సన్; రసలి(పట్టు)పురుగులు పెట్టిన గుడ్డను ఒక గొంగడలో పోసి శుభ్రంచేస్తారు (తె. 7).

సుంకోల చూ. సుంగుడుకోల (రా. 24).

సుంగితాడు ఉ. సింగితాడు; పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరి పాయకు కట్టిన దారం; పొట్టె కొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.8, 128 చ. 1 (తె. 22, 23, 25, 29, 33).

సుంగు 1. (-వేయు) పర్యా. చూ. పొట్టె(7). పడుగునూలుతో చివరపాయగా విడదీసిన పోగులు; అల్లుచేసేటప్పుడు పడుగును పాయలుగా విడదీస్తారు; మగ్గంమీద ముడులు వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల కర్రలకు చుడతారు. చూ. చిత్రం 127.7 (రా. 16, 17); 2. పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరి పాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 127.8, 128 చ. 1 (తె. 23); 3. కమ్మపక్కన (=ఇవతల) మామూలుగా నేసిన కాగం; సుమారు బెత్తెను లగాయకు తేనెడు పొడుగు వరకూ నేస్తారు (కొ. 2).

సుంగుడుకోల రూ. సు. కలకోల; సుంకోల; పర్యా. చూ. పొట్టెకోల. నేతపడుగు చివర పాయలతాళ్ళు

కట్టిన కర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ద జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెలు మెలివేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 చ. 1 (రా. 23).

సుంగుదారం పర్యా. చూ. పొట్టెతాడు. నేతపడుగులో చివరి పాయకు కట్టిన దారం; పొట్టెకొక దారం చొప్పున మలగర్రకు కడతారు. చూ. చిత్రం 127.8 (రా. 16, 17).

సుంగుబద్ది రూ. బద్దిసుంగు; పర్యా. బరబద్దె. నేత చీరకు ముందువైపు వదిలిన బద్దె; బట్ట కట్టుకొనే ముందు ఈ బద్దెకొని పారేస్తారు; చూ. బద్దె (కో. 2).

సుంగలకట్టె 1. ఉ. సుంగలకట్టె. సుంగులుకట్టె. సుంగుల్కట్టె; పర్యా. చూ. పొట్టెకోల. నేతపడుగు చివర పాయలతాళ్ళు కట్టిన కర్ర; దీనికి కొన్నిచోట్ల మలబద్ద జోడిస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి పొట్టెలు మెలివేస్తారు. చూ. చిత్రం 128 త. 1 (తె. 2; రా. 16-18); 2. ఉ. సుంగలకట్టె; పర్యా. చూ. మలగర్ర. నేత పడుగులో చివరి పాయలు లిగించినకర్ర; మామూలుగా దీనికి మలబద్ద జోడించి పాయలు చుడతారు; కొన్ని చోట్ల పొట్టెలుగాని పొట్టెతాళ్ళుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 127.10 (తె. 1, 2).

సుజిని 1. చూ. సుదినీ (కో. 17); 2. నెమలికన్ను నేతలో నేసిన బంపఖానా (తె. 1).

సుడినూలు చూ. సురినూలు (కో. 19).

సుతిలి పర్యా. పకునార. పకుబద్దకు కట్టిన గట్టి పురిదారం; నారతాడు; దీనిమీద గూటాలతో కొడుతూ ఉన్ని పకుతారు. చూ. చిత్రం 309.1 (తె. 28).

సుత్తిదొరి దారం; తివాసీనేతలో నిలుపుకు చాడతారు (తె. 17).

సుత్తిదారం నారతో వేసిన తాడు; పురికోస; చిటికె అద్దకంలో నూలుబొందుకు కడతారు (తె. 5).

సుత్తె ఊడై గూటాన్ని నేలలోకి దిగగొట్టే సుత్తి (కో. 28, 29).

సుదినీ ఉ. సుతినీ. సూదినీ; రూ. సుజినీ(1); పర్యా. గింటందుప్పటి, ఒములుదుప్పటి. నేతలో నిలుపుకు, అడ్డానికి రెండేసి పోగుల చొప్పున పెట్టి నేసిన దుప్పటి; కొన్నిచోట్ల గళ్ళుగళ్ళుగా నేస్తారు (తె. 11, 13, 14).

సుద్దులవాళ్ళు ఉ. సుద్దులోల్లు. నేతపనిచేసే దేవాంగుల దగ్గర కథలు చెప్పి అడుక్కునేవాళ్ళు (రా. 193).

సుందరసుజిచీర డై మండ్రుచక్క మాదిరి డిత్తెను పడేట్టు నేసిన చీర (కో. 33, 34, 37).

సున్నం నూలును చలవచెయ్యటానికి చౌడుతో బాటువేసి ఉడకబెట్టే ఒక పదార్థం; lime (రా. 6.15).

సుఫేద్ (<హిం. సఫేద్). తెలుపు; తివాసీనేత పనివాళ్ళ వాడుక (కో. 1).

సువిరె 1. చూ. సూరె(2). (తె. 18, 20, 22, 23); 2. చూ. సూరె(4). (తె. 18, 22, 23).

సువిరెలాక పర్యా. చూ. బద్దెగుచ్చుదులాక. దోనె గాడిలో బిగించే పొడుగాటి వెదురుబద్ద; కొన్నిచోట్ల కర్ర. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 23).

సుబ్బారాయదువీర ఒకరకం నాగులవీర; ఒక అంచు ఎరుపు, ఒక అంచు నలుపు పెట్టి పైటచెరగులో ఎరుపు, నలుపు పోగులు(పాములు) దూర్చి నేసిన వీర (కో. 7).

సురి (-పెట్టు) పర్యా. చూ. పురి(2). దారపు పోగు మెలిదిరగగా వచ్చిన గట్టిదనం (కో. 22, 23).

సురిగె చూ. సులిగె (తె. 20).

సురినూలు రూ. సుడినూలు; పర్యా. పురినూలు (1). పోగులు కలిపి పురిపెట్టిన నూలు; గట్టినూలు; (కో. 16, 17).

సురిపట్టు రెండుమూడు పోగులు కలిపి వడి (=సురి) పెట్టిన పట్టు; art silk (కో. 23).

సుర్లే ఎరుపువన్నె; తివాసీనేతపనివాళ్ళ వాడుక (కో. 18).

సుర్లచెక్క ఉ. సుర్ల నెక్క. రంగు తయారు చెయ్యటానికి వాడే ఒకరకం చెట్టుచెరడు; సుర్లచెట్టుచెక్క (కో. 1).

సులప పర్యా. బానెపోగు. గొంగడినేతలో పొడుగ్గా ఒక వక్రం వచ్చిన తెల్లదారం (తె. 11).

సులిగె రూ. సులిగె; పర్యా. చెరుగుకడ్డి. బరుగు, బొడ్డుబరగ, బొడ్డుసులిగె. నేసిన గొంగడి బిగింపు కోసం ఉన్నిమగ్గం దోనుగాడిలో పెట్టిన కర్ర; దీన్ని గొంగడికొనలో దూర్చి దోనుగగాడిలో పండ్లకు బిగిస్తారు (తె. 3, 23, 25-28).

సులుపుతాడు పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చు వడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు పోగుల వరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 8).

సులుపుదారం ఉ. సాలుపుదారం; పర్యా. చూ. పూదారం. అచ్చువడుట్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు పోగుల వరన చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల నన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 18, 19).

సులోచనవీర లేత ఆకుపచ్చ (=సులోచన) రంగు నూలుపెట్టి నేసిన వీర (రా. 19).

సులోచన(పచ్చ) లేత పచ్చరంగు. చూ. చిత్రం 289 (కో. 4, 8, 9బి, 11, 35; రా. 19).

సులోలు ఉ. సులోలి; పర్యా. చూ. పానుపుపట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేతనేసే టప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది; దీనికి రెండు చివరలా పొరుగులు ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.9 (కో. 6, 8, 9బి; రా. 20).

సూక ఉ. చూక. 1. పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి తెల్లం; దీన్ని దోనెగాడిలో పండ్లగురులతో బిగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇనపచువ్వగాని వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (రా. 6); 2. పర్యా. చూ. నేతలాక. నేత పడుగులో వైపోగులకు పిందిపోగులకు మధ్య దూర్చిన వెదురుబద్ద. చూ. చిత్రం 127.6 (రా. 6).

సూతు (<హిం. సూత్) పత్తిదారం; నూలు(తె. 8) సూత్రకొయ్య పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేత నేసేటప్పుడు అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగురులు మెలిపెడతారు; ఇటు వంటివి రెండు నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (తె. 33).

సూత్రదారం ఉ. సూత్రుదారం; పర్యా. చూ. బిర్రుతాడు(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెను మేరువుపల కకు బిగించి నన్నపుల్లతో వడిపెట్టిన దారం; మేరువు పలకను పైకిగాని కిందికిగాని జరుపుకొని దీంతో బిర్రు పెడతారు. చూ. చిత్రం 118.6 (రా. 14).

సూత్రపకట్టె ఉ. సూత్రుపకట్టె; చూ. సూత్రాల కట్టె(2) (తె. 31).

సూత్రపబండి పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేత నేసేటప్పుడు అచ్చుకర్రలు సులువుగా లేవటానికి మగ్గం మీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చుగురులు మెలిపెడతారు; ఇటు వంటివి రెండు నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 1 (కో. 30).

సూత్రపుకర్ర చూ. సూత్రాలకర్ర (కో. 9, 25; రా. 21).

సూత్రపుకొండి పర్యా. చూ. కొండి(6). అచ్చు గురులు తగిలించే వంకర ఇనపకొండ; దీన్ని మామూలుగా మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; కొన్నిచోట్ల అచ్చు గురికి తగిలిస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి; కొన్ని చోట్ల గిరక, కొండి కూడా కడతారు. చూ. చిత్రం 121 క. 9 (తె. 10).

సూత్ర(పు)కొయ్య పర్యా. చూ. మిడిగూటం(2). నేతలయలులో చివర పాతిన కొయ్య; దీనికి నేత మోకుతో కొలికివేసి పెడకోలకు చుట్ట పడుగు బిరు పెట్టటానికి వెనక్కు గుంజుతారు; కొన్నిచోట్ల నేత మోకు పెడకోలకు కట్టి దీనికి పనుగువెలిక వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇది అకిగిపోకుండా గొట్టం తొడుగుతారు. చూ. చిత్రం 127.18 (కో. 16, 17, 21, 23-26, 28, 29, 32-37).

సూత్రపుగుండు ఉ. సూత్రపుగుండు. 1. పర్యా. చూ. పుల్లిరుసు. మగ్గమీద అచ్చుతాళ్ళు తగిలించిన రోకలివంటి గుండ్రటి పొడుగుకర్ర; గిలకలకు మారుగా అమర్చింది; కొన్నిచోట్ల ఇటువంటివి చిన్నవి రెండుంటాయి; నేతనేసేటప్పుడు అచ్చుతాళ్ళు దీనిమీద ఆడతాయి. చూ. చిత్రాలు 121 చ. 3, 121 ప. 1 (కో. 8); 2. పర్యా. చూ. నవలతగుండు. దండెగ్గర పడుగులో దూర్చి చువ్వు కిందికి జారుకుండా రాంం కట్టి దండెఅవతలకు వేలాడదీసిన(గుండ్రటి)రాయి; కొన్నిచోట్ల ఇనపగుండుగాని చిన్న చెక్కుగాని కడతారు. చూ. చిత్రం 128.3 (రా. 16).

సూత్రపుతాడు చూ. సూత్రంతాడు (కో. 9, 11; రా. 20).

సూత్రపుబడిత చూ. సూత్రాలబడిత (తె. 11).

సూత్రపుబద్ద 1. చూ. సూత్రాలబద్ద (రా. 21); 2. పర్యా. చూ. నిలుపుబద్ద(1). రాటి ఆకులను కలిపే నిలుపుపుల్ల(లు); కొన్నిచోట్ల తాళ్ళు వాడతారు. చూ. చిత్రం 81 క. 4 (కో. 28).

సూత్ర(పు)బల్ల పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె(2). మగ్గంతాళ్ళు(=పలక తాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి అధారంగా మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 38).

సూత్రపుల్ల ఉ. సూత్రపుల్ల; పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరువుపలక బిగించి తాడు వడివెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (రా. 14).

సూత్రబడె ఉ. సూత్రబడె; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె(2). మగ్గంతాళ్ళు(=పలక తాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి అధారంగా మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (రా. 18).

సూత్రం పర్యా. చూ. అచ్చసూత్రం(2). అచ్చను పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల

కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (కో. 9, 11; తె. 1, 15; రా. 6, 8, 9, 11, 13, 18).

సూత్రంకట్టె పర్యా. చూ. బిరుపుల్ల(2). మరమగ్గం నిలుపుపట్టెకు మేరువుపలక బిగించి తాడు వడివెట్టే పుల్ల; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.7 (తె. 14).

సూత్రంకమ్మి పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టె(2). మగ్గంతాళ్ళు(=పలక తాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి అధారంగా మగ్గానికి పైన అమర్చిన కొయ్యలు; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 22).

సూత్రంచెక్కు ఉ. సూత్రంసెక్కు; పర్యా. చూ. గిరక(6). మగ్గమీద అచ్చుగుదులు తగిలించే కొయ్య కప్పి; దీన్ని మగ్గం పై దండెకు వేలాడదీస్తారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 క. 11 (కో. 22, 31).

సూత్రంతాడు ఉ. సూత్రం(ంతాడు; రూ. సూత్రపుతాడు; చూ. అచ్చసూత్రం(2). అచ్చను పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (కో. 4, 6, 22; తె. 8, 13, 15; రా. 1, 9, 10, 22).

సూత్రం(దారం) ఉ. సూత్రం(దారం). 1. పర్యా. చూ. అచ్చగుది(1). అచ్చకర్రకు పైన కట్టిన దారం; సుమారు క్షేత్రం పొడుగుది; ఇటువంటివి కర్రకు రెండేసి కడతారు; అచ్చను మగ్గానికి అమర్చటానికి వీటితో వేలాడదీస్తారు; కింది గుదులు అడుగర్రల తాళ్ళకు కడతారు. చూ. చిత్రాలు 91 క. 8, 100.9, 100.11, 121 క. 10 (తె. 1; రా. 20, 24); 2. పర్యా. చూ. అచ్చసూత్రం(2). అచ్చను పైనుంచి వేలాడదీసే పొడుగుతాడు; దీనికి కొన్నిచోట్ల కోతిపుల్ల కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 గ. 1 (రా. 2).

సూత్రంపుల్ల పర్యా. చూ. కోతిపుల్ల(1). నేతనేసేటప్పుడు అచ్చకర్రలు సులువుగా లేపటానికి మగ్గమీద దారంతో అడ్డంగా వేలాడదీసిన కొయ్యపుల్ల; దీనికి రెండువైపులా అచ్చగుదులు మెలిపెడతారు; ఇటువంటివి రెండు నేతనేసేటప్పుడు పైకి కిందికి ఆడుతుంటాయి. చూ. చిత్రం 121 త. 1 (రా. 5).

సూత్రాలకట్టె ఉ. సూత్రాలకట్టె. 1. పర్యా. చూ. మేరువుపలక. మరమగ్గం చక్రంలో నిలుపుపట్టెలకు పైన బిగించిన అడ్డపట్టె; కొన్నిచోట్ల దీనికి చివర రేకులు

వేస్తారు; కొన్నిచోట్ల దీనికి కుచ్చుచెంపతాళ్ళు కడతారు; నేతనే సేటప్పడు ఇది మగ్గంవదిరిమీద అటూఇటూ అడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.8 (తె. 17); 2. రూ. సూత్రపకటై; పర్యా. అడ్డకట్టై(1), అడ్డదండె(2), అడ్డపట్టై(20), అడ్డబడె(2), అడ్డబెండు(4), అంబారి దండె, అమురుదండె, దండికొయ్య, వైదండె(2), సూత్రపుబల్ల, సూత్రబడె, సూత్రంకమ్మి, సూత్రాల కర్ర, సూత్రాలదండె, సూత్రాలబడితె, సూత్రాల బొంగు, సూత్రాలమాకు. మగ్గంతాళ్ళు (=చేతివలక తాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 9; తె. 18, 26, 32; రా. 8, 10, 13).

సూత్రాలకర్ర రూ. సూత్రపుకర్ర; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టై(2). మగ్గంతాళ్ళు (=చేతివలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కర్ర; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 30, 31; తె. 10).

సూత్రాలకుచ్చ పర్యా. చూ. కుచ్చు. మర మగ్గంలో ఒక సొరుగులోనుంచి మరొక సొరుగులోకి నాడెను నెట్టటానికి చేత్తో తాళ్ళనుగుంజే పిడి; మామూలుగా గుడ్డపేలిక (కొన్నిచోట్ల బద్దెపేలిక)లు కలిపి కట్టింది; కొన్నిచోట్ల దారపుకిలు కడతారు. చూ. చిత్రం 118.21 (తె. 18).

సూత్రాలదండె ఉ. సూస్త్రాల-; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టై(2). మగ్గంతాళ్ళు (=చేతివలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (తె. 13).

సూత్రాలపట్టె దాబీబొమ్మను పట్టుకొని ఉండే కొయ్యపట్టె; సూత్రాలను దీనిమీదినించి వేస్తారు. చూ. దాబీ (రా. 18).

సూత్రాలబడితె ఉ. సూస్త్రాలబడితె; రూ. సూత్రపు బడితె; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టై(2). మగ్గంతాళ్ళు, (=చేతివలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కొయ్య; కొన్నిచోట్ల వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 9, 31; తె. 21, 27, 30, 32).

సూత్రాలబద్ద రూ. సూత్రపుబద్ద(1). మగ్గంతాళ్ళు కట్టిన ఇరవలదండిని సూత్రాలకట్టెకు కలపటానికి

నిలువుగా విగించిన బద్ద. చూ. చిత్రం 121 క. 15 (తె. 32).

సూత్రాలబొంగు పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టై(2). మగ్గంతాళ్ళు (=చేతివలకతాళ్ళు, కోతిపుల్లలతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కొయ్య; వెదురుది. చూ. చిత్రం 121 క. 14 (కో. 8; రా. 28).

సూత్రాలమాకు ఉ. సూస్త్రాల-; పర్యా. చూ. సూత్రాలకట్టై(2). మగ్గంతాళ్ళు (=చేతివలకతాళ్ళు, గిరకలతాళ్ళు, పుల్లిరుసుతాళ్ళు మొ.వి) కట్టటానికి ఆధారంగా మగ్గానికి వైన అమర్చిన కొయ్య; వెదురుది. చూ. చిత్రాలు 109 త. 2, 121 క. 14 (తె. 5).

సూది ఉ. చూది; పర్యా. చూ. చేదుముల్లు(1). నేతనే సేటప్పడు గుడ్డను విరువెట్టటానికి అంచుచివర గుచ్చే సన్నటి లోహపుముక్క; చివర వాడిగా ఉంటుంది; ఇత్తడి, ఇనుము, రాగి మొ. వాటిలో చేస్తారు; కొన్ని చోట్ల బలసుముల్లు; కొన్నిచోట్ల చేమబద్దకు చివర విగించింది; ఇటువంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 125 క. 6 (తె. 1; రా. 17, 24).

సూదిచేయు (3.) పర్యా. తీర్పుచేయు. పన్నె ఈనెల కొనలు మొనదేలేటట్టు కత్తికో గీరటుం (కో. 26).

సూరతేనిల్లు సూరత్ (గుజరాతు రాష్ట్రం) ప్రాంతంనుంచి వచ్చే పట్టు; మంచిరకం; తెల్లగా ఉంటుంది (కో. 18, 17, 29).

సూరిపేటుఅంచు పావుఅంగుళం వెడల్పు జరిపట్టెలు, మధ్యమధ్య రేఖ (=పట్టు) గీలూ వడేట్టు నేసిన అంచు (రా. 14).

సూరి 1. పర్యా. చూ. దండె(2). పన్నెకట్టు బడితో ఈనెల విగింపు కోసం అడ్డంగా కట్టిన వెదురు బెత్తం; ఇటువంటివి వైనా కిందా రెండేసి ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 5 (తె. 12); 2. రూ. సులిరె(1). పర్యా. చూ. చువ్వ(3). అచ్చుకట్టేటప్పడు అనివెంబడి పోగులు చెరరకుండా పెట్టిన సన్న బెత్తం; ఇటువంటివి రెండు అంశం అడ్డపట్టె కొయ్యకు, నిలువట్టెకొయ్యకు విగిస్తారు. చూ. చిత్రం 102 త. 2 (తె. 5, 11, 12, 18, 19, 33); 3. పర్యా. చూ. బద్దెచువ్వ. మగ్గానికి అమర్చే పడుగు మొదటిభాగం (=బద్దె)లో దూర్చిన పొడుగాటి బెత్తం; దీన్ని దోనెగాడితో పండ్లగుదులతో విగిస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఇంపచువ్వగాని, వెదురుబద్దగాని వేస్తారు. చూ. చిత్రం 124.1 (తె. 10-12); 4. రూ. సిగిరె(2), సుగిరె, సులిరె(2); పర్యా. చూ. చువ్వ(7).

దండెదగ్గరి పడుగుపోగులు నెరపటానికి అచ్చుదగ్గర నేత పడుగులో దూర్చిన సన్న బెత్తం; ఇటువంటివి దండెకు

రెండువైపులా ఉంటాయి; నేత అవుతున్న కొద్దీ వీటిని ముందుకు జరుపుతూ ఉంటారు. చూ. చిత్రం 127.8 (తె. 8-5, 9-12, 20).

సూర్యకమలం(అంచు) ఉ. సూరకమలం. విచ్చిన తామరపువ్వు ఆకారంలో డిక్షై ను నేసిన అంచు; కొన్ని చోట్ల చిన్నవి నేస్తారు. చూ. చిత్రం 252 (తె. 1, 4, 5, 8, 11, 12).

సూర్యకమలంపీర అంచులో తామరపువ్వు డిక్షై న్ను నేసిన చీర (తె. 7).

సూర్యహారం ఒకరకం కంఠహారం మాదిరిగా అంచులో నేసిన డిక్షై ను. చూ. చిత్రం 253 (కో. 34).

సూల 1. చూ. సూలం(1). దేవాంగుల వాడుక (కో. 7); 2. పర్యా. చూ. నాడెముల్లు. నాడెలో పేకదాంకంకె గుచ్చే ఇవపుల్లి; దీన్ని నాడెగాడిలో ఒకటై పున విగించి ఉంటారు. చూ. చిత్రం 181 క. 3 (కో. 8; తె. 15-17, 28-28, 30-33; రా. 21).

సూలం 1. చూ. సూలం(1); పర్యా. ఊచ(2), కడ్డీ (1), కడురు(4), కమ్మి(2). గిరకఊచ, గిరకదామ, గుమ్మికామ, గుమ్మికొయ్య(1), గుమ్మిపుల్లి(1). గుమ్మినలాకి, గుమ్మిసీకు, చువ్వ(1), చెడి(1), తిరిగిడి కడ్డీ, దూపిరిఊచ, దూపిరితుండు, దొలకకడ్డీ. నిలుపు కామ, పడతమేకు, పుల్ల(1), బండికర్ర, బండికజెం, బండిచువ్వ, బండిసూల, బొంగరంకడ్డీ ముద్దగొయ్య(4), మొద్దుపుల్లి, రాటికర్ర, రాటిపుల్లి, రాటిమొల, రాటి సూలం, సలాక(1), సీకు(1). రాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న ఇరుసు; మామూలుగా ఇవపరి; కొన్ని చోట్ల కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల రాటి కట్టుబడితోనే ఒక భాగంగా ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల దూపిరికి దిగగొట్టి ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 31 క. 2 (కో. 18, 28-30, 32-37); 2. పర్యా. చూ. గంటం(1). డబ్బారాట్నం బొమ్మలకుగాని దొడ్డినిలుపులకుగాని విగించే మందపు కడ్డీ; పెద్దకడురు. చూ. చిత్రం 41 క. 12 (కో. 37); 3. తొవరరాటి తిరగటానికి ఆధారంగా ఉన్న నిలుపు కర్ర; దీనిచుట్టూ పొడుగుబద్దలు విగిస్తారు (కో. 30).

సూలాలసంబరం కార్తికపౌర్ణమినాడు గోరిచేవి పూజకు దేవాంగులు చేసే పండుగ (కో. 24).

సూసీ తురకల ఆడవాళ్ళు కట్టుకొనే పరికిణీ (కో. 14).

సెట్టె పర్యా. చూ. పిక్క. డాబీగొలుసు బద్దకు విగించిన కొయ్యముక్క; డిక్షై నును బట్టి అవసరమై నన్ని విగిస్తారు; దిండును చుట్టి గొలుసు తిరిగినప్పుడు ఇవి కోలలను వైకి లేపుతాయి. చూ. చిత్రం 182 చ. 2 (తె. 81).

సెట్టె సెలంనేయ (క్రి.) బట్ట మొదట బద్దె నెయ్యటం (కో. 37).

సెనగసూనె ఉ. చెనగసూని. వేరు సెనగసూనె; పడుగుకు పెట్టే గంజితో కలుపుతారు (రా. 5).

సెనగపూలకోక ఉ. ?చెనిగపుల్లకోక. నీలి(=ఒకరకం కలుపు), తొగరు(=ఒకరకం ఎరుపు), తెలుపు రంగుల్లో నేసిన చిన్న గడిచీర (రా. 19a).

సెమీఅబోమెటిక్ మగ్గం ఒకరకం మరమగ్గం; దీంట్లో పలక జరిపితే అని తెరుచుకొని నాడె దానంతట అది ఆడుతుంది; ఇటీవల వాడుకలోకి వచ్చింది (రా. 24).

సెంబెల్లి ఒకరకం డిక్షై ను నేత చీర (తె. 11).

సెలుపుకోమ్ము నేతలో డిక్షై న్ను పడటానికి చేత్తో విసురుతూ నేసే ఒకరకం నాడె; గేదెకొమ్ముతో చేసింది; చేతినాడెకంటే సన్నగా ఉంటుంది. చూ. చిత్రం 181 ట (రా. 14).

సెలుపుజుట్టు ఉ. సెల్పు. డిక్షై న్ను నేసే చేతి మగ్గంలో అద్దజేలునుంచి పడుగులోకి వేలాడే దారాలు; సాంచె. చూ. చిత్రం 183 క. 3 (రా. 14).

సెలుపునేత ఉ. సెల్పునేత. చీరకొంగులో పట్టెలు పట్టెలుగా నేసిన నేత (రా. 14).

సెలుపుపలక పర్యా. పేటుపలక. చేతిమగ్గంమీద డిక్షై న్ను నేసేటప్పుడు అనిదొక్కగా లేచిన పోగులను నిలిపిఉంచటానికి పడుగులోగాని అద్దజేలులోగాని దూర్చే కొయ్యచెక్క; అద్దజేలులో చిన్న చెక్క దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 183 క. 2 (రా. 18).

సెల్లా ఉ. చెల్ల, చెల్లా, సెల్ల. 1. పర్యా. చూ. కండువా. బుజాలమీద కప్పకోటానికి నేసిన చిన్నబట్ట; గోరంచు, కడ్డీఅంచు అత్తాకోడలంచు పూవంచు మొ.వి పెట్టి నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల జరిపెడతారు; దీన్ని కొన్ని చోట్ల మడిచి బుజంమీద వేసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల మెడమీద వేసుకొంటారు; కొన్నిచోట్ల 16-20 మూరల పొడుగు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల (గొల్లవాళ్ళకోసం) రెండున్నర, మూడున్నర గజాల పొడుగు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఒకటై పున నీమవట్టంచు పెట్టి నేస్తారు (కో. 8, 23; తె. 4-7, 8, 11, 15, 18, 19, 24, 31; రా. 18-18, 23, 24); 2. పర్యా. దుప్పటి(1). ఒంటి మీద కప్పకోటానికి నేసిన ఒకరకం ముతకబట్ట; వక్క మీద కూడా పరుచుకొంటారు (తె. 32; రా. 11); 3. పర్యా. చూ. వైటకండువా. ఆడవిల్లలు (పరికిణీ మీద) నడుముకు చుట్టుకొని వైన కప్పకొనే బట్ట; రెండుమూడు మూరల పొడుగుది (కో. 15, 23).

సేడుగీరు(క్రి.) నేత నేసేటప్పుడు బట్ట అంచులకు చేదు ముళ్ళుగుచ్చినచోట గంజిపూసి పాపుచెయ్యటం(తె. 11).

సేనాపతులు చేనేత పనివాళ్ళలో ఒక తెగ; వీరు పద్మసాలీలేనట (కో. 22-24, 31).

సేరుకోల పర్యా. తునకాల. దూదితూచే ఒకరకం తక్కువకట్టె; దీనికి పన్నుగా ఉన్నవైపు గాట్లుచేసి నేర్ల గుర్తులు-కొన్నిచోట్ల పీసెల గుర్తులు-వెడతారు. చూ. చిత్రం 12.1 (తె. 17).

సేరుతాడు పర్యా. తూకంతాడు. సేరుకోల(=దూది తూచే తక్కువకట్టె)కు పైన వేసిన తాడు; సేరుకోలకు పెట్టి గుర్తు(ల) దగ్గరికి తాడు జరుపుకొని తూస్తారు. చూ. చిత్రం 12.2 (తె. 17).

సేరుబద్ద(లు) పర్యా. తక్కిడిబద్ద(లు). దూది తూచటానికి త్రిభుజాకారంలో తాళ్ళతో బిగించి సేరు కోలకు వేలాడదీసిన బద్ద(లు). చూ. చిత్రం 12.4 (తె. 17).

సేరు(లు) పర్యా. తాడు(1). సేరుకోల(=దూది తూచే ఒకరకం తక్కువకట్టె)కు సేరుబద్దలు(=తక్కిడి బద్దలు) వేలాడదీసిన తాడు. చూ. చిత్రం 12.3 (తె. 17).

సేలమంచు ఉ. చేలమంచు. కడ్డీమాదిరిగా పంచెలకు నేసే అంచు; అంచు చివరిభాగంలో తెలుపు విడిచి పైన ఏదో ఒక రంగులో అరంగుళం వెడల్పున నేస్తారు. చూ. గుండంచు(1). (కో. 8; తె. 15).

సేలంకిమ్మి ఒకరకం(చీర)కమ్మి : 1. ఒకరంగు (పచ్చ)దారం పదికొలుకులు, తెలుపుదారం ఒక కొలికి చొప్పున రెండువరసల్లో నేసి తరవాత రంగు (పచ్చ), తెలుపు పదేసి కొలుకులూ రంగు(పచ్చ) ఒక కొలికి చొప్పున మూడేసి పట్టులుగా నేసిన కమ్మి (కో. 2); 2. అరంగుళం వెడల్పు పట్టెకు రెండువైపులా గీరలు పెట్టి నేసిన కమ్మి (కో. 14).

సేలంకుంచె ఉ. సేలంకుంచి. ఒకరకం కుంచె; పురి అడుగుభాగం(=పరుపు)గుండ్రంగా ఉన్నది; ఇది సేలం (తమిళనాడు)లో ఎక్కువగా వాడుకలో ఉండటం. చూ. చెండుపువుకుంచె (రా. 18).

సేలంవజాకమ్మి ఒకరకం చీరకమ్మి; చీరకొంగులో పూలు, డిజైన్లు పడేట్లు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల అంచు మాదిరిగా నేస్తారు (కో. 84, 87).

సేదీసువన్నె ఉ. సాటిన్-. 1. ఒకరకం నీలరంగు (కో. 2, 18, 21); 2. ఒకరకం లేతనీలరంగు; సక్కువాయిరంగు కంటే ముదురుది; రూబి (కో. 8); 3. రామనీలరంగుకంటే లేతరంగు (కో. 18); 3. నీలం (బులుగు)రంగులో మధ్యరకంగా ఉండేది (రా. 8).

సేవవట్టొడై పెళ్ళికూతురికి(పెళ్ళి అయిన మర్నాడు) అత్తవారు పెట్టే ఒకరకం చీర (తె. 81).

సైకిలురాటం ఉ. సెయికిలురాటం; పర్యా. చూ. డబ్బా(ల)రాట్నం. డబ్బాలకు నూలుతోడే రాట్నం; దీనికి సైకిలుచెక్రం అమరుస్తారు. చూ. చిత్రం 41 (రా. 17).

సైదుకొయ్య పర్యా. చూ. తన్నుడుకొయ్య. పళ్ళ చెక్రం గూటం పైపట్టెకు ఆధారంగా పక్కగా బిగించిన కొయ్య. చూ. చిత్రం 122 ట. 5 (కో. 18).

సైదుతాడు పర్యా. చూ. ఉడతతాడు. మగ్గం ఉడతకు పైన కట్టిన దారం; ఇటువంటివి రెండు, ఒకటి కుచ్చుతాడుకూ మరొకటి రెక్కకూ కడతారు. చూ. చిత్రం 118.20 (కో. 24).

సైదుపింజెర పర్యా. చూ. గొలుసుపింజెర. ఒక రకం దాబీ; పన్నుబద్దల గొలుసు దిండుకు తగలించింది. చూ. చిత్రం 182 త (తె. 32).

సైలన్ గుడ్డ తురకలు కట్టుకోటానికి నేసిన గళ్ళ లుంగీ (తైల)గుడ్డ (కో. 2).

సొరపేటు ఒకరకం డిజైను; అంచుకు పొరవేస్తే రకరకాలుగా వస్తాయి (కో. 18).

సొరుగు ఉ. చొరుగు. 1. పర్యా. చూ. పానుపు పట్టె. మరమగ్గంలో పన్నె బిగించిన కిందికొయ్య; నేత నేసేటప్పుడు దీనిమీద నాడె ఆడుతుంది. చూ. చిత్రం 118.9(కో.5); 2. పర్యా. సొరుగుచెక్కలు(2). సొరుగు బల్లలు, డబ్బా(2), డొక్క, డోలు, తొట్టి(2), తొట్టి చెక్కలు, తొట్టివలకలు వలకడొక్క, పెట్టె, పెట్టెవలకలు మగ్గంగడి, లాటుతొట్టి, నటాలుడబ్బా, నట్టరుడబ్బా, నట్టరుపేటీ, నటరుడబ్బా, సొరుగుచెక్కలు(1).

సొరుగుబల్లలు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు గూడు మాదిరిగా బిగించిన చెక్కలు; నేత నేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆపటానికి ఇటు వంటివి రెండువైపులా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 7, 8, 10-14, 18, 21, 22, 24-26, 28, 29, 32, 33, 35); 3. పర్యా. చూ. నాడెగాడి. నాడెలో పేకదారంకంటె అమర్చేసండు. చూ. చిత్రం 181 చ (కో. 24).

సొరుగుచెక్కర పర్యా. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో పానుపుపట్టెకు వక్కన బిగించిన సొరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండువక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 29).

సొరుగుచెక్క(లు) 1. పర్యా. చూ. సొరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపుపట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కలగూడు; నేతనేసేటప్పుడు నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 20, 23); 2. పర్యా. చూ.

దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు పక్కన బిగించిన సౌరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండు పక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 7, 8, 11, 12, 14, 16, 18, 22, 24).

సౌరుగుచెయ్యి ఉ. సౌరుగుచెయ్యి; పర్యాయ. చూ. రెక్క(1). మరమగ్గం బొమ్మకు, నిలుపువట్టెకు పటాలుగా బిగించిన కర్ర; దీనికి ఉడతదారం కడతారు; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 29, 32).

సౌరుగుదాపు పర్యాయ. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు పక్కన బిగించిన సౌరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.12 (కో. 28).

సౌరుగుపలక పర్యాయ. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు పక్కన బిగించిన సౌరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 30).

సౌరుగుపేడు పర్యాయ. చూ. దవడచెక్క. మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు పక్కన బిగించిన సౌరుగుచెక్క; ఇటువంటివి రెండుపక్కలా ఉంటాయి. చూ. చిత్రం 118.15 (కో. 28).

సౌరుగుబల్ల(లు) 1, పర్యాయ. చూ. తొక్కుడువట్టె (2). రాట్నం అడ్డవట్టె; దీన్ని ఒక కాలితో తొక్కివట్టి రాట్నం తిప్పతారు. చూ. చిత్రం 15.8 (కో. 30).

2. పర్యాయ. చూ. సౌరుగు(2). మరమగ్గం చట్రంలో పానుపువట్టెకు ఒకవైపు బిగించిన చెక్కలగుడు; నేత నేసేటప్పుడు-నాడె బయటికి పోకుండా ఆపేది; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.18 (కో. 30).

సౌరుపుతాడు పర్యాయ. చూ. పూదారం. అచ్చు వడుల్లో దూర్చిన బద్దెపోగుల్లో అనివెంబడి దూర్చిన దారం; అచ్చుతికేటప్పుడు పోగులవరస చెదరకుండా దారం దూరుస్తారు; కొన్నిచోట్ల సన్నబద్దలతో కలిపి దూరుస్తారు. చూ. చిత్రం 102 చ (తె. 8).

సొర్పు (నేయ) చిట్టచివర ఒకటిరెండు నేళ్ళ వెడల్పున కచ్చికి రెండువైపులా నేసిన నేత; చూ. కచ్చి (తె. 5).

సొలనుగొర్రె. ఒకరకం చిన్నచెవులు గల గొర్రె (తె. 22).

సొలుపునుమిరె అమ్మపోగుల్లో అనివెంబడి పోగులు చెదరకుండా దూర్చిన సన్నతెత్తం; చూ. బద్దెవవ్వ (తె. 28).

సోగ పర్యాయ. చూ. నట్టరుగుంజ(1). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా నేతఇయలులో

పాతిన కొయ్యరాట(లు); ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 12).

సోడెరంగు బొగ్గుమాదిరి నల్లరంగు; sodium colour (తె. 21).

సోదించు (క్రి.) ఉ. సోదిచ్చు; పర్యాయ. చూ. తోము. గంతి. వడగట్టటానికి గుడ్డలోని రుద్దటం; పామటం; వడగట్టటం; వస్త్రకాశితం చెయ్యటం (రా. 15, 18, 24).

సోనరు కేచెక్క బోట్లలను బిగించే ఇవపనిముట్టు; పట్టకారు మాదిరిది; wrench (రా. 10).

సోపు అంచుపోగులు దూర్చే చిన్నపన్నె; ఉక్కు తీగలు బిగించిది; దీన్ని మామూలు పన్నె లో పక్కన బిగిస్తారు. చూ. పన్నె (తె. 32).

సోప్ బాన్ రుమాలు ఒకరకం తలపాగ; మూడు చాంలు పడెట్టు నేసింది (తె. 25).

సోమి ఒకరకం చెట్టు (సోమిచెట్టు); దీని తెరడు (=తాట) రంగు(లు) తయారు చెయ్యటానికి వాడతారు (కో. 3).

సోళి పర్యాయ. చూ. పావు(2). రంగు కొలుచుకొనే చిన్నపాత్ర; సుమారు అయిదు తులాలు పట్టేది. చూ. చిత్రం 282 వ. 1 (కో. 1).

సౌకుంచె (-ఈచ్చు) పడుగుమీద ఒకవైపునుంచి మరొక వైపుకు ఆవకుండా కుంచెతో దువ్వటం; సరిచేసేటప్పుడు మొదట కొంతసేపు ఇలా దువ్వతారు (రా. 28).

సౌతు గడి విడిచి గడి డిత్తెను పడే పట్టెమార్పు నేతకు వ్యాపారసంస్థ నిర్ణయించిన నమూనా; కాలుతంమీద గీసింది గాని డిత్తెను బద్దెగాని. చూ. చిత్రం 104 (కో. 1).

సౌతు(బద్దె) డిత్తెను(బద్దె) నమూనా; తురకల (రంగు)గళ్ళు లుంగీ(=తైల)లు చెయ్యటానికి నేతపని వాళ్ళకు ఇచ్చే డిత్తెను; పట్టెమార్పు డిత్తెను మాదిరిది; మామూలుగా కాలుతంమీద వేసి ఇస్తారు (కో. 4).

సౌరులాడె పర్యాయ. చూ. చేతినాడె. పడుగు పై పోగులకు, కిందిపోగులకు మధ్య వేసే పేకదారం కండె అమర్చిచేస్తో విసిరే నాడె; గేదెకొమ్ముతోచేసింది; చూ. నాడె. చూ. చిత్రం 181 చ (తె. 8).

స్టెప్పల్ ఉ. శుబిల్, శేబిల్, స్టెబిల్. కృత్రిమపు పట్టు, మాలు కలిసిన ఒకరకం దారం; పోగు మెత్తగా మెరుస్తూ ఉంటుంది; ఈ దారం గంతికో తడవకుండా నేస్తారు (తె. 18-20, 22, 24, 25, 29, 33).

స్తంబంబల్ల పర్యాయ. చూ. నిలుపు(8). డబ్బా రాట్నం ఇరుసు బిగించిన నిలుపుకొయ్యి; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (కో. 35).

స్తంబాలరాటి ఒకరకం రాటి; చూ. రాటి, చూ. చిత్రం 31 క (కో. 25).

స్తంభం ఉ. స్తంబం. 1. పర్యా. చూ. నిలువు(2). ఆకులరాట్నం ఇరును దిగించే నిలువుకొయ్య; ఇటు వంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 15.2 (కో. 32, 35; రా. 6, 19, 20, 22); 2. పర్యా. చూ. నిలువు (10). మరాసు ఇరునును మోసే పొడుగుకొయ్య(లు); గోతిపక్కన పాతినవి. చూ. చిత్రం 50.9 (కో. 21, 28); 3. రూ. కంబం(3). పర్యా. చూ. నట్టరుగుంజ (1). మరమగ్గం చట్రం నిలబెట్టటానికి ఆధారంగా నేత బయలులో పాతిన కొయ్యరాటు; ఇటువంటివి మామూలుగా నాలుగుంటాయి; కొన్నిచోట్ల రెండు. చూ. చిత్రం 118.2 (రా. 6, 19); 4. రూ. కంబం(4). పర్యా. చూ. నిలువుపట్టె(10). మరమగ్గం చట్రంలో పక్కగా బిగించిన పొడుగుపట్టె; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 118.1 (కో. 26, 32; రా. 6, 12); 5. పర్యా. చూ. కాని(గుంజ). రంగులో తడిపిన నూలులడిలు పిండటానికి నేలలోపాతిన పొడుగురాటు; మామూలుగా కొయ్యది; కొన్నిచోట్ల ఇనవది; మామూలుగా దీనికి శిలువ మాదిరిగా అడ్డకట్టె అమర్చి ఉంటుంది; కొన్నిచోట్ల గుంజకు చిల్లి చేసి దాట్లో గునపం దూర్చి లడిలు తగిలించి పిడుపుకర్రలతో పిండుతారు. చూ. చిత్రం 282 క. 1 (కో. 8).

స్తాంబాలం చూ. తాంబోళం (తె. 7).

స్టేట్ కలర్ ఉ. సితేటు. రాసుకొనే పలక (=బలపపు రాసు)రంగు. చూ. చిత్రం 288 (కో. 35; తె. 5, 10, 17; రా. 18).

స్వదేశం(అంచు) ఉ. సుదేశం(అంచు). బోచలి అంచు అయిదు కొలుకులు, తెలుపు, అయిదు కొలుకులు, పదిపదిపాను కొలుకులు గోటు, అయిదు కొలుకులు రంగు, తరవాత చిగురు చొప్పున వరసగావచ్చేట్టు నేసిన అంచు (తె. 14).

స్వదేశంవీర రెండు రంగుల్లో వదేసి కొలుకులు పెట్ట నేసిన చీర (తె. 18).

స్వప్నసుందరిపేటు అంచులో పిందెలు, ఆకులు, గొలుసు వడెట్టు నేసిన ఒకరకం డిజైను (రా. 8).

స్వస్తిక్ (పేటు) ఉ. స్వస్తిక్ పేటి. అంచులో రంగులో నేసిన స్వస్తిక్ డిజైను. చూ. చిత్రం 254 (కో. 34; తె. 1; రా. 13, 22).

హ

హకాదా పర్యా. చూ. బొమ్మ(7). పన్నెదండెల బిగింపుకు దారాలు కట్టిన జుత్తం నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 88 క. 2 (కో. 5, 7).

హాబీ రూ. ఆత, ఫాటీ. పన్నెకట్టేటప్పుడు బద్ద (=దండె)ల మధ్య పుల్లలను సమంగా ఒకటే కొయ్య బిళ్ళ. చూ. చిత్రం 89 చ. 3 (కో. 7).

హత్తోన ఏకేటప్పుడు కమాను (=దూదిపకే కొయ్య పనిముట్టు) దండెను పట్టుకోటానికి అనువుగా చుట్టిన గుడ్డదిండు. చూ. చిత్రం 9.7 (కో. 28).

హన్నీకోంట్ ఒకరకం తువ్వలు (తె. 1).

హరిచిన్నీ తెల్లఉన్నికి నేసిన ఆకుపచ్చవన్నె; తివాసేతపనివాళ్ళ వాడుక (కో. 16).

హషంఖానీ తివాసేతలో వచ్చే ఒకరకం డిజైను; పెషియన్ డిజైను (కో. 16; తె. 17).

హంసశిగిపేటు అంచులో నేసే ఒకరకం డిజైను (రా. 8).

హంసపాదు పర్యా. చూ. నిలువు(6). డబ్బా రాట్నం ఇరును బిగించిన నిలువుకొయ్య; ఇటువంటివి రెండుంటాయి. చూ. చిత్రం 41 క. 2 (తె. 21).

హంసపేటుచీర అంచులో హంసడిజైన్లు వచ్చేట్టు నేసిన చీర (కో. 14).

హంసబేలు రెండాకులు, తీగ, హంస వరసగా వడెట్టు నేసిన డిజైను (తె. 21).

హంసబోర్డరు పర్యా. చూ. హంసలంచు. హంస ఆకారంలో డిజైన్లువడెట్టు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల హంస, తీగ, ఆకు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 157 (రా. 24).

హంసరాజు ఒకరకం నేతడిజైను (రా. 8).

హంస(ల)ంచు ఉ. అమనలంచు, అంస(ల)ంచు; పర్యా. అంసపేటంచు, హంసబోర్డరు. హంసఆకారంలో డిజైన్లు వడెట్టు నేసిన అంచు; కొన్నిచోట్ల హంస, తీగ, ఆకు నేస్తారు. చూ. చిత్రం 157 (కో. 23; తె. 10, 12, 14; రా. 1).

హంస(ల)పేటు ఉ. అమనపేటి, అంసపేటి, హంస పేటి, హంసలప్లేటు. అంచులో హంసఆకారంలో బొమ్మ(లు) వడెట్టు నేసిన డిజైను; కొన్నిచోట్ల రెండు ఆకులు, పువ్వు, తీగ, హంస నేస్తారు. చూ. చిత్రం 157 (కో. 2, 11, 24; తె. 1, 2, 4, 15, 21; రా. 10, 16).

హాష్యాజముఖానా నాలుగుపక్కల ఒకరంగు, మధ్య వేరొక రంగు నూలు పెట్టి నేసిన జంపఖానా (తె. 1).

హుసర్ (హు.) డిత్తెను; తివాసినేతలో వచ్చిన పనివరస. చా. చిత్రం 920 (తె. 17).

హైకోర్ట్ పప్పళి ఉ. హైకోట్ పప్పి; చా. హైకోర్ట్ పాప్పి (రా. 24).

హైకోర్ట్ పొప్పి (చీర) ఉ. హైకోట్ పొప్పిలి; చా. హైకోర్ట్ పప్పళి. ఒకరకం పెద్దగడి(పొప్పిలి)చీర; ఒక

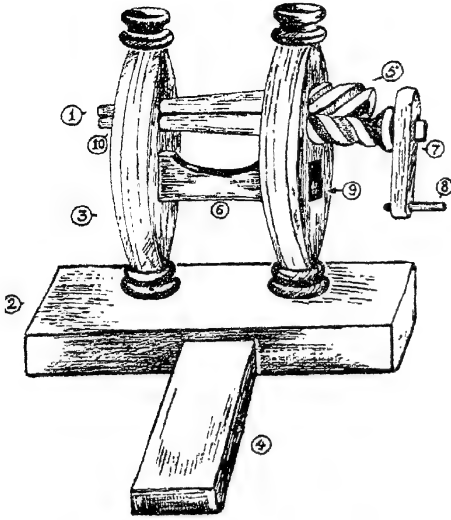
సన్నగీర, సందు మూడంతలగీర. మళ్ళీ మూడంతలగీర వరసగా పడేట్లు నేస్తారు; కొన్నిచోట్ల ఒకకొలికి ఒక రంగు, అయిదు కొలుకులు మరొక రంగు పెట్టి, ఒక కొలికి మొదటిరంగు, అయిదుకొలుకులు రెండో రంగు, రెండు కొలుకులు మొదటిరంగు వరసగా వచ్చేట్లు పెట్టి నేస్తారు (రా. 18, 14).

హైకోసు (ద్రావకం) అష్టకంరంగు తయారు చెయ్యటానికి ముడిరంగులో కలిపే ఒకరకం రసాయనం (రా. 6, 8, 15).

మా ండలిక వృత్తిపదకోశం
రేఖాచిత్రాలు

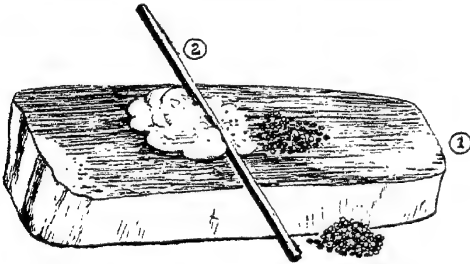

చిత్రం 1 పత్తిరాట్నం

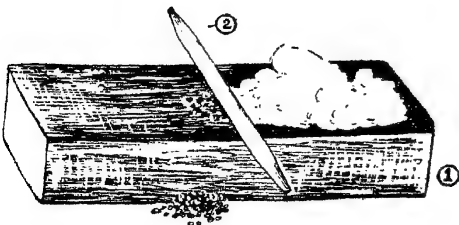
1. సంగటికొల	2. అడ్డపీల
3. నిలుపు	4. తొక్కుడుపట్టె
5. నడ్డ	6. అడ్డబల్లి
7. చెయ్యి	8. చెయ్యిపుల్ల
9. ఎత్తుసీల	10. బిడ్రుసీల

చిత్రం 2 పత్తి విడదీసే సాధనాలు

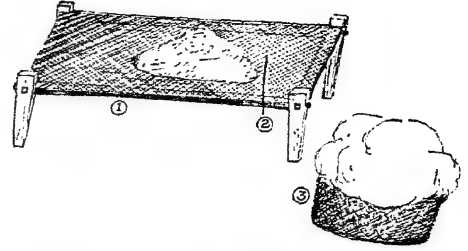
1. పత్తిరాయి	2. తొడుపు

చిత్రం 3 పత్తి విడదీసే సాధనాలు

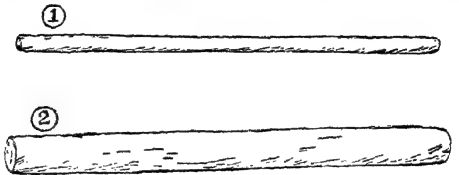
1. దుక్క	2. తొడుపు

చిత్రం 4 పత్తి విడదీసే సాధనాలు

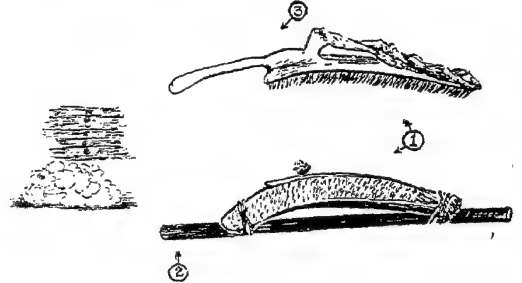
1. పాలమంచం	2. బొంగుబర్రె	3. దూదిగుల్లి

చిత్రం 5 పత్తి శుభ్రంచేసే సాధనాలు

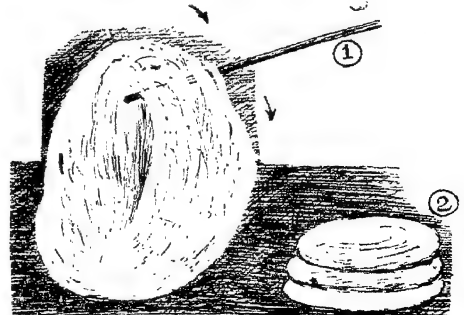
1. దుల్లుకర్ర	2. కోడు

చిత్రం 6 పత్తి శుభ్రంచేసే సాధనాలు

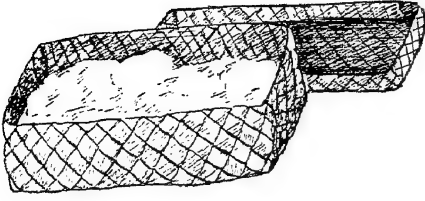
1. చేపదవడ	2. కర్రచెక్కముల్లు
3. దుంపచెక్కముల్లు	

చిత్రం 7 పత్తి చిగిలించటం

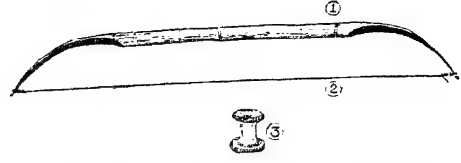

1. చీపురుపుల్ల	2. పింజె

చిత్రం 8 దూదిగుల్ల

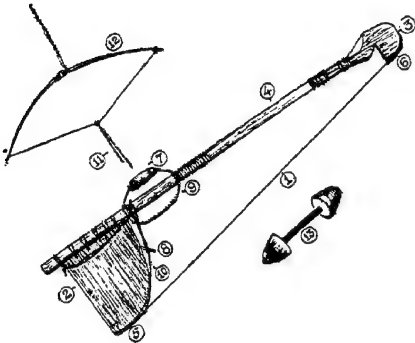

చిత్రం 10 క. దూది ఏకే సాధనాలు

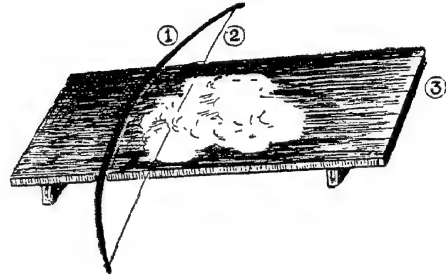
1. ఏకువిల్లు 2. ఏకునార 3. బొడ్డుఉండ

చిత్రం 9 క. కమాను

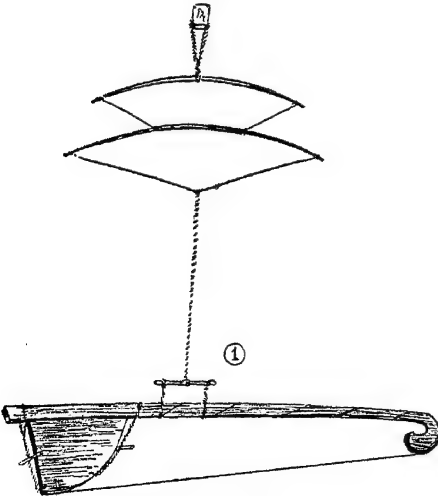
1. నరం 2. తలవలక 3. పలక
4. దండె 5. వారు 6. కొప్పుతోలు
7. మెత్త 8. చిరతపుల్లి 9. పట్టెడ 10. చిరతతాడు
11. బిసితాడు 12. ఉండెలు(బద్ద) 13. గూటం

చిత్రం 10 చ. దూది ఏకే సాధనాలు

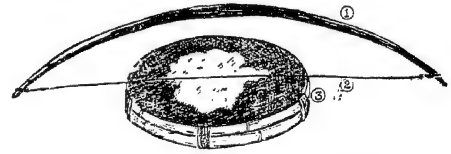
1. ఏకువిల్లు 2. ఏకునార 3. బల్లపీట

చిత్రం 9 చ. కమాను

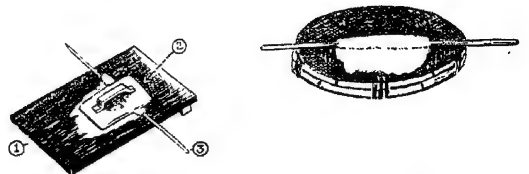
1. దండెకట్టె

చిత్రం 10 ట. దూది ఏకే సాధనాలు

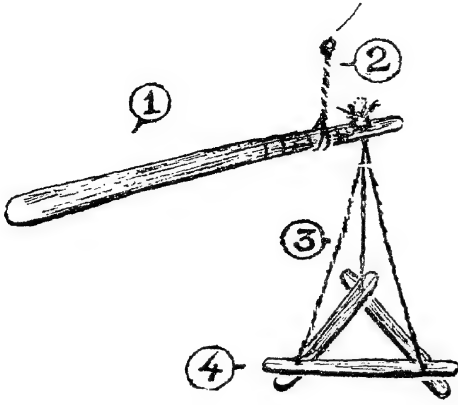
1. ఏకుబద్ద 2. నరం 3. జల్లెడ

చిత్రం 11 ఏకులుచేసే సాధనాలు

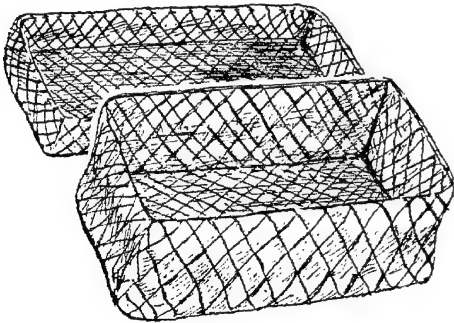
1. ఏకు(ల)పీట 2. చే(తి)పీట 3. ఏకుపుల్లి

చిత్రం 12 సేరుకోల

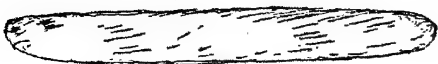

1. సేరుకోల	2. తూకంతాడు
3. సేరు	4. సేరుబద్ద

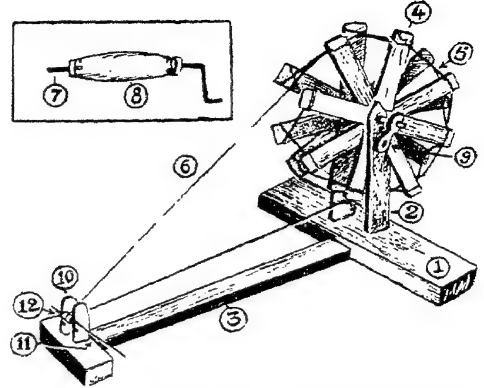
చిత్రం 13 ఏకులబుట్ట

చిత్రం 14 ఏకు

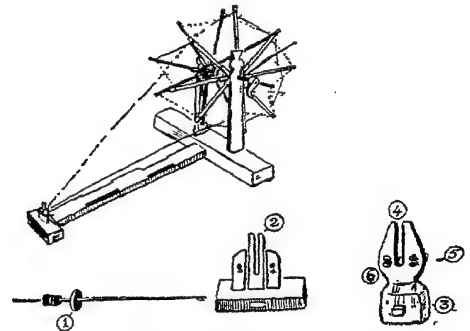

చిత్రం 15 క. రాట్నం

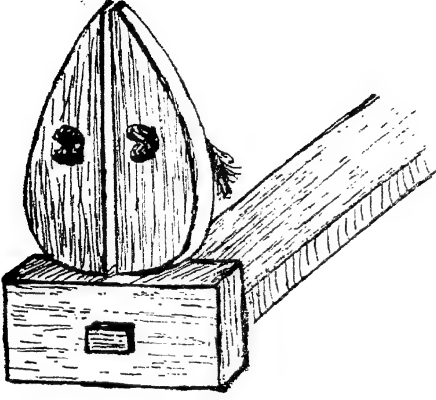
1. పీట	2. నిలువు	3. తొక్కుడువట్టె
4. ఆకు	5. ఆకులతాడు	6. వురి
7. ఇరుసు	8. దిండు	9. చెయ్యి
10. బొమ్మ	11. కదురు	12. దిండు

చిత్రం 15 చ. రాట్నం

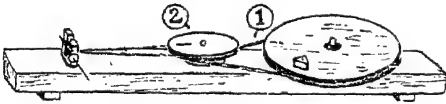

1. కదురుబిళ్ళ	2. ఏగర్ర
3. బొమ్మ	4. చీర
5. చెవి	6. చెవిదిడ్డి

చిత్రం 15 ట. బొమ్మ

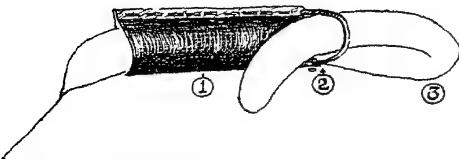
చిత్రం 16 కిసాన్‌రాట్నం

1. మూల

2. గతిచక్రం

చిత్రం 17 క. ఏకుపొత్తి

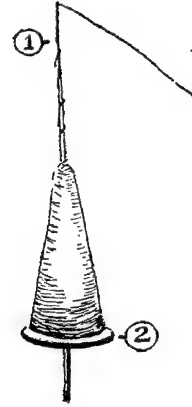

1. ఏకుపొత్తి(తోలుది) 2. ఉంగరం 3. ఏకు

చిత్రం 17 చ. అరటిపొత్తి

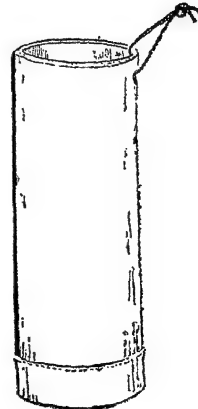
చిత్రం 17 ట. కదురు

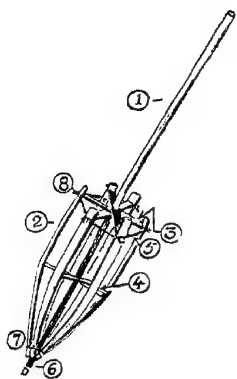
1. కదురు

2. విళ్ళ

చిత్రం 18 కదురుగొట్టం

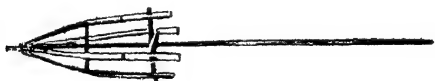

చిత్రం 19 క. పంట

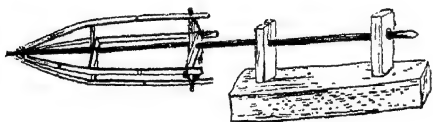

1. పంటకామ	2. ఆకు
3. తలచిత్తె(లు)	4. బిరుచిత్తె(లు)
5. తలకట్టుతాడు	6. పంటముక్కు
7. ముక్కుకట్టు	8. పంటచెవి

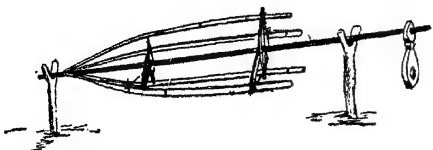
చిత్రం 19 చ. చంకపంట

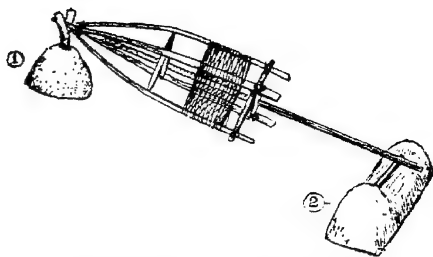
చిత్రం 19 ట. పంట

చిత్రం 19 త. పంట

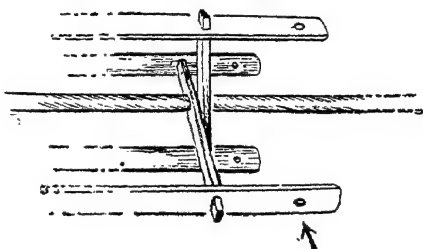

చిత్రం 19 ప. పంట

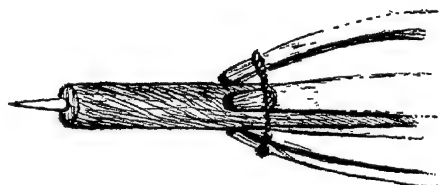

1. కామిమొద్దు	2. కామిపీట

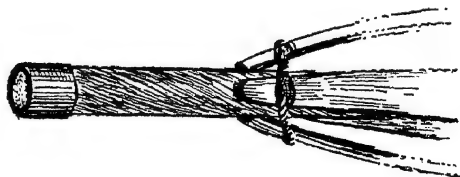
చిత్రం 20 తలకట్టుచిద్రం

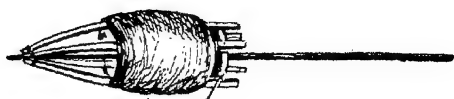
చిత్రం 21 మొల

చిత్రం 22 పొన్న

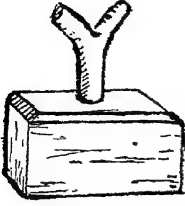

చిత్రం 23 చెక్రం

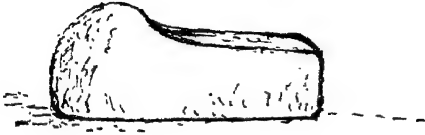

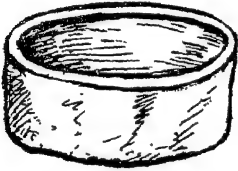
చిత్రం 24 ముద్దగొయ్య

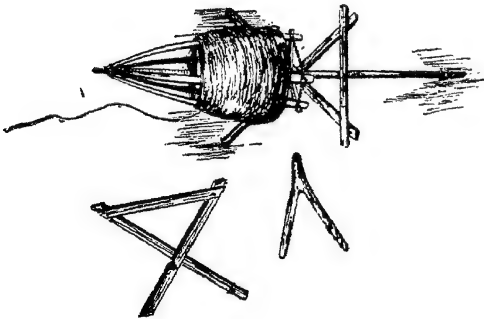
చిత్రం 25 ముద్దగోలు

చిత్రం 26 కుంది

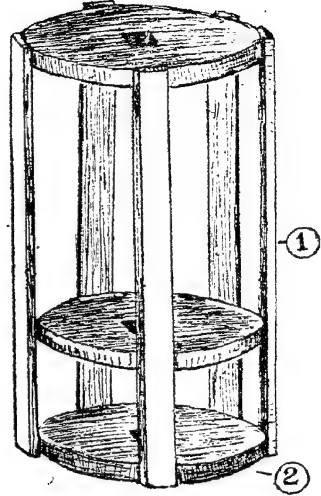
చిత్రం 27 ఒగ్గుడై

చిత్రం 28 కాటుపీట

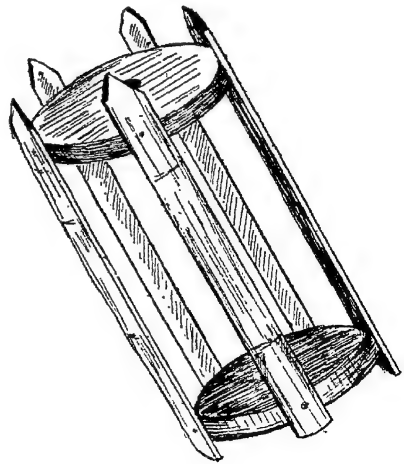
చిత్రం 29 క. చెలకపంటె

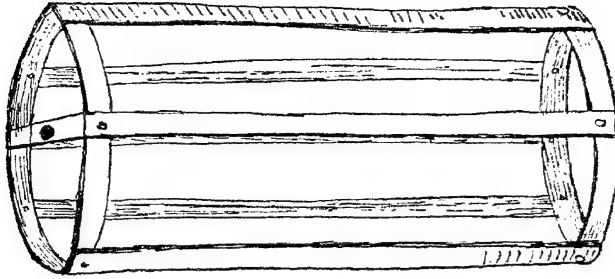
1. ఆకు

2. బిళ్ళ

చిత్రం 29 చ. చెలకపంటె

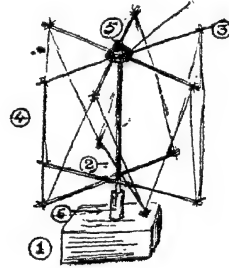
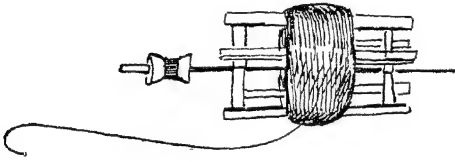

చిత్రం 29 ట. చెలకపంటె

చిత్రం 31 క. రాటి

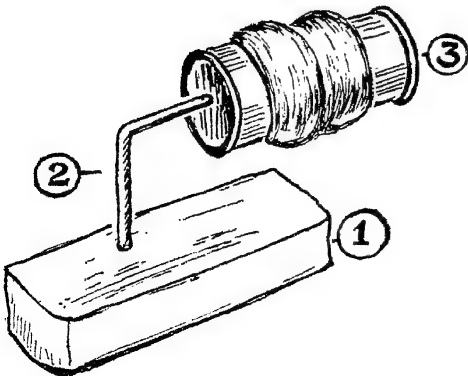
చిత్రం 29 త. చెలకపంటె

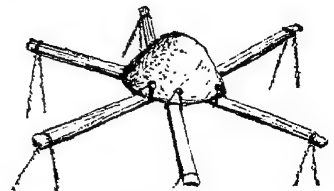
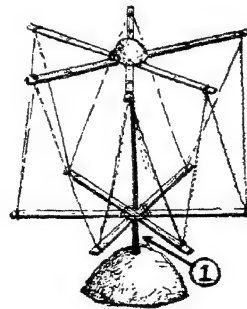
1. దూపిరి	2. నూలం	3. ఆకు
4. నిలుపుబద్ద	5. చిన్న	6. గొట్టం

చిత్రం 31 చ. తాళ్ళరాటి

చిత్రం 30 డబ్బా

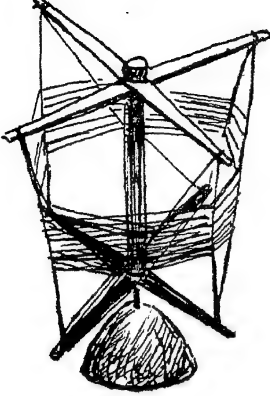

1. కండెలదిబ్బ 2. కమ్మి 3. డబ్బా

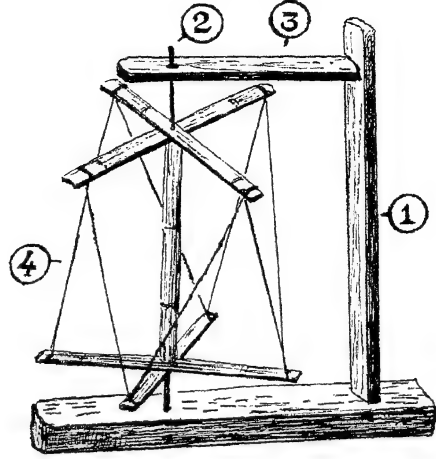

1. గూటుం

చిత్రం 31 ట. రాటి

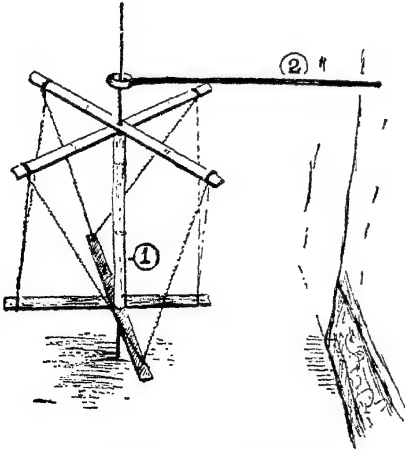

చిత్రం 31 వ. రాటి

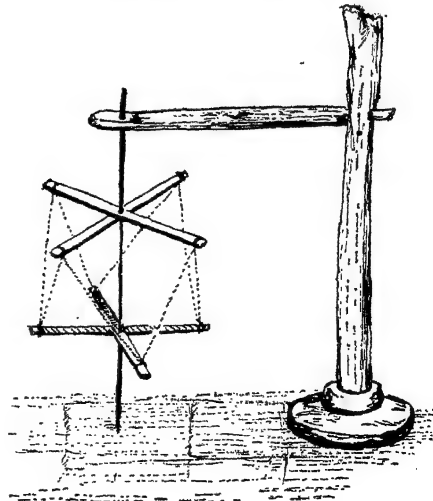
1. నిలువు   2. రాటిముక్కు
3. బెజ్జంకట్టె   4. గుమ్మిదారం

చిత్రం 31 త. రాటి

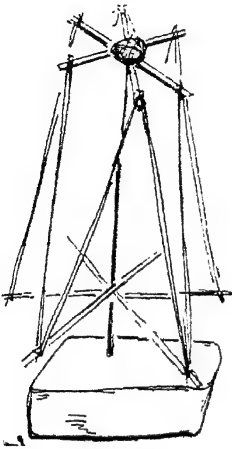

1. గొట్టం   2. చలాకి

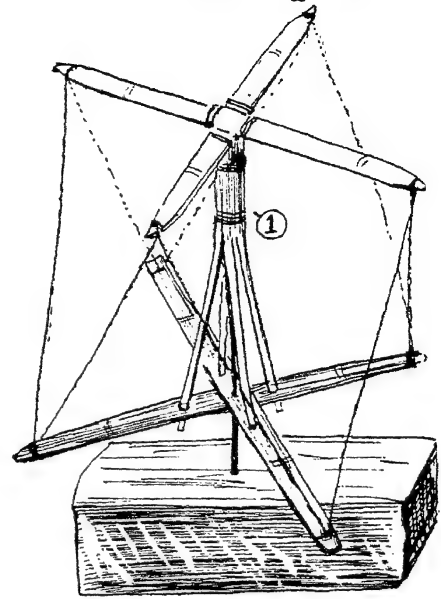
చిత్రం 31 గ. బినరాటి

చిత్రం 31 జ. రాటి

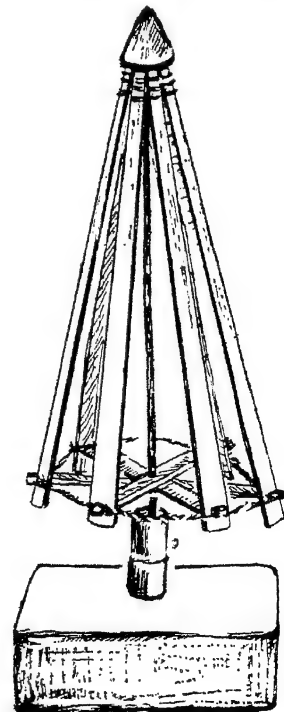
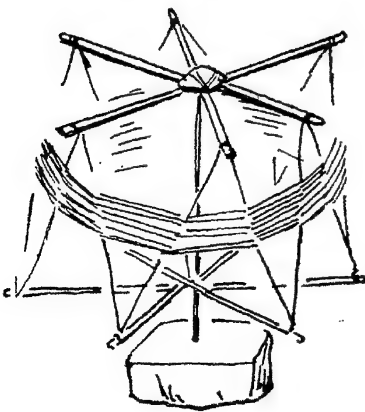
చిత్రం 31 ద. నిట్టరాటి

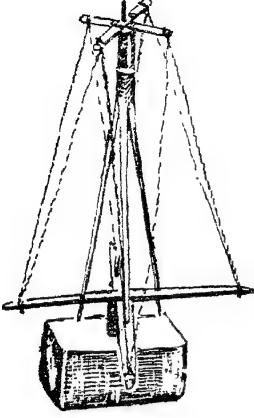
1. నిట్ట

చిత్రం 32 తాడెకొంతలి

చిత్రం 31 డ. రాటి

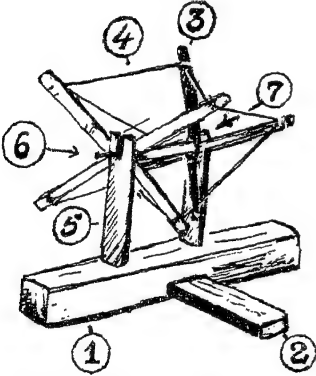
చిత్రం 33 జరీకొణతలి

చిత్రం 36 క. దూపిరి

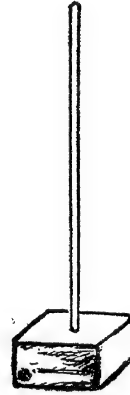

చిత్రం 34 అడ్డగుమ్మి

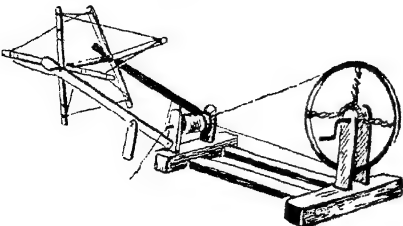

1. అడ్డకట్టె 2. మొద్దుకాలు 3. ఆకు
4. బిరుకాదు 5. గుమ్మినిలుపు 6, 7. ఇరుసు

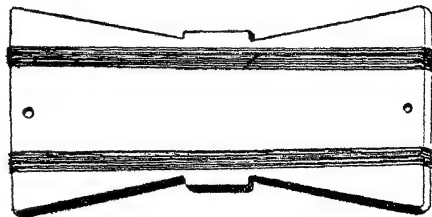
చిత్రం 36 చ. దూపిరి

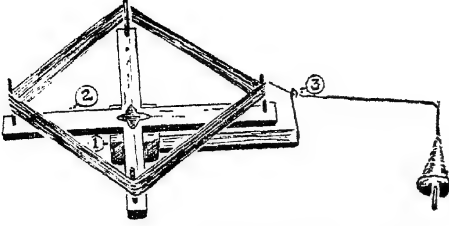
చిత్రం 35 అడ్డగుమ్మి, మరరాట్నం

చిత్రం 37 లపేటా

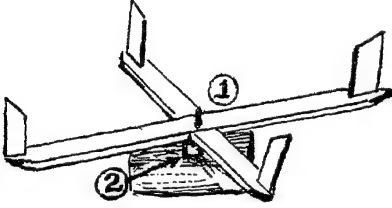

చిత్రం 38 క. వంకరు

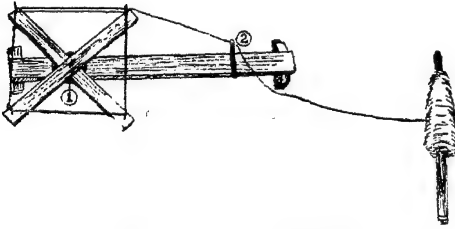
1. వంకరుదుక్క 2. వంకరుచేక 3. కొండి

చిత్రం 38 చ. వంకరు

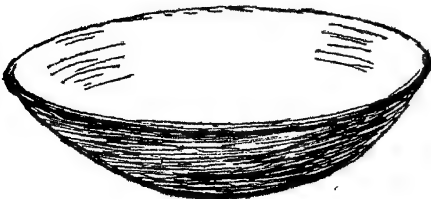
1. వంకరుమేకు 2. వంకరుగొట్టం

చిత్రం 38 ట. వంకరు

1. గిరక 2. కొండి

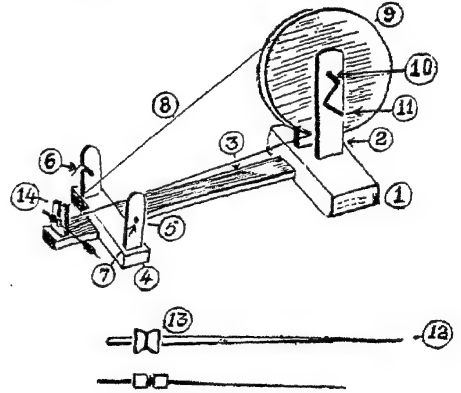
చిత్రం 39 పెంకె

చిత్రం 40 మండ

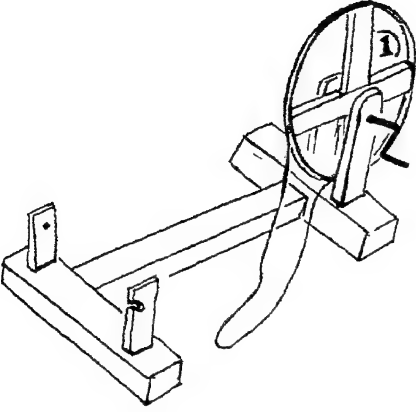

చిత్రం 41 క. ధబ్బాలరాట్నం

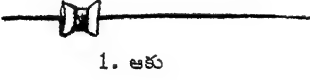
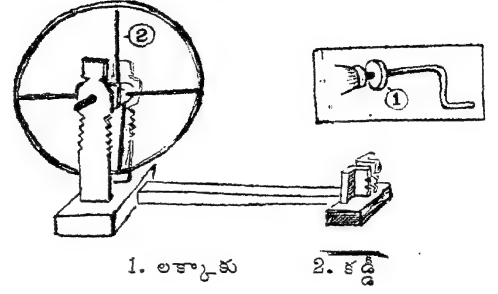

1. పీట 2. నిలుపు 3. తొక్కుడుపీట
4. అడ్డపట్టె 5. బొమ్మ 6. కిక్కు
7. చెవి 8. వడిదారం 9. చెక్రం
10. ఇరుసు 11. చెయ్యి 12. గంటం
13. దిండు 14. కాట్లపీట

చిత్రం 41 చ. డబ్బాలరాట్నం

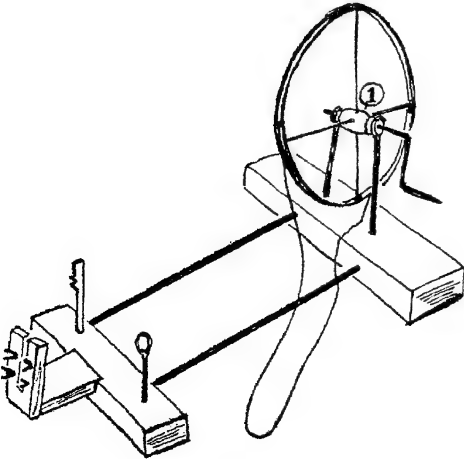
చిత్రం 41 త. డబ్బాలరాట్నం

చిత్రం 41 ప. కదురు

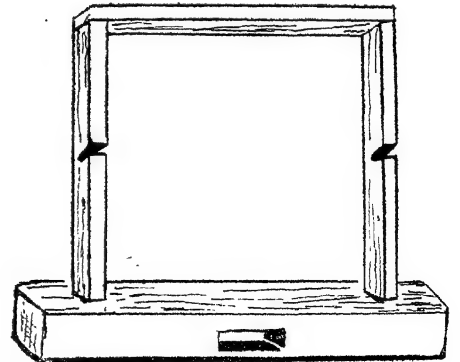

చిత్రం 41 ట. డబ్బాలరాట్నం

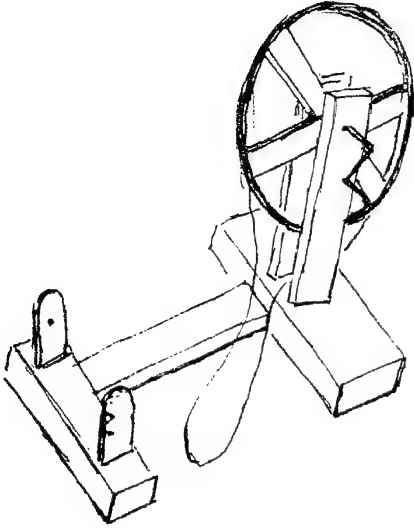

1. దిండు

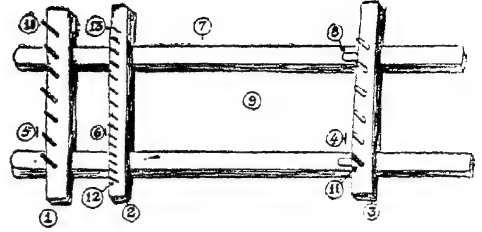
చిత్రం 42 వాడ్డి

చిత్రం 43 నిలువుదొడ్డి

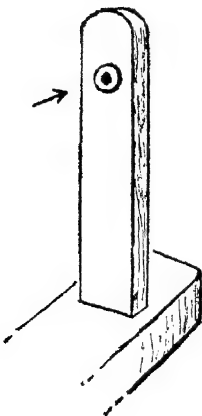

చిత్రం 45 క. ఆసు

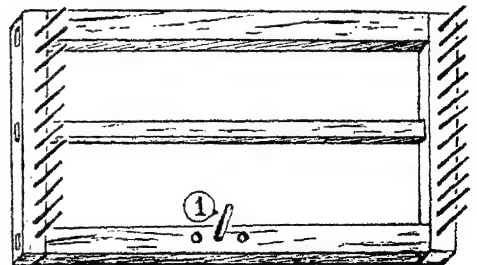

1. వలపీట (ఆసుపీట)	2. కచ్చిపీట (ఆసుపీట)
3. వెనక(ట)పీట (ఆసుపీట)	
4. వెనక(ట)కొయ్య (ఆసుకొయ్య)	
5. వలకొయ్య (ఆసుకొయ్య)	
6. అనికొయ్య (ఆసుకొయ్య)	7. ఆసుజంగ
8. చిరతలి	9. తానెదొడ్డి
10. కొంకొయ్య(లు)	11. కిందికొల
12. కిందికచ్చి	13. మీదికచ్చి

చిత్రం 44 ఉలవాయి

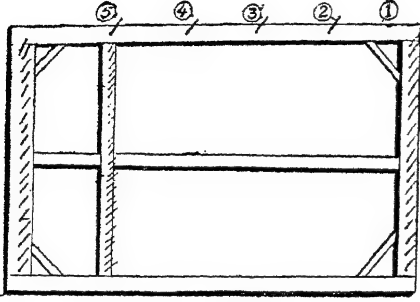
చిత్రం 45 చ. దొడ్డి(ఆసు)

1. వలకొలికి

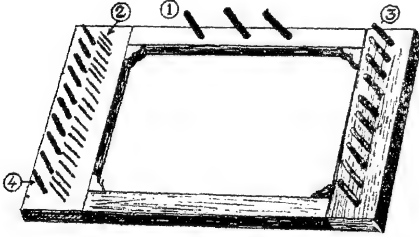

చిత్రం 45 ట. ఆసు

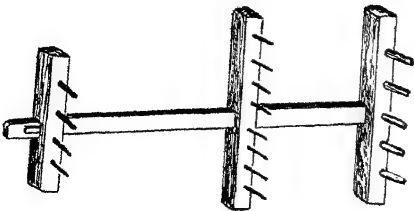
1. పై పీట
2. తీసకొయ్య
3. సగంకొయ్య
4. ముక్కాలుకొయ్య
5. గజంకొయ్య

చిత్రం 45 థ. ఆసు

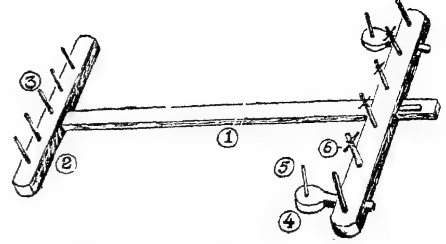

1. మీడికొయ్య
2. చిరతకొయ్య(లు)
3. కుంచెకోల
4. గొలికాలుకోల

చిత్రం 46 ఆసు

చిత్రం 47 మొగలాసు

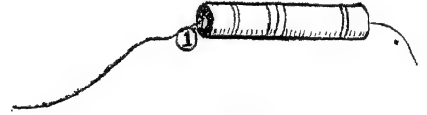

1. నిలుపుపీట
2. అడ్డపీట
3. గుంజ
4. అనిగుంజలపట్టె
5. అనిగుంజ
6. అనిచిడత

చిత్రం 48 క. ఆసుగొట్టం

చిత్రం 48 చ. చెక్కకోవి

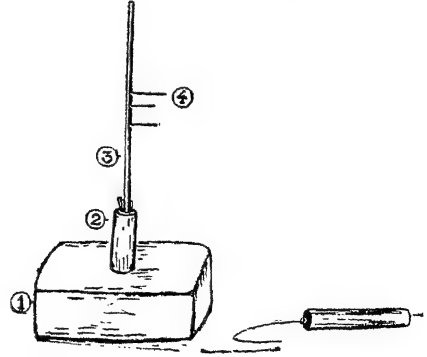

1. ఆసుపూస

చిత్రం 48 ట. బొక్కఆసుగొట్టం

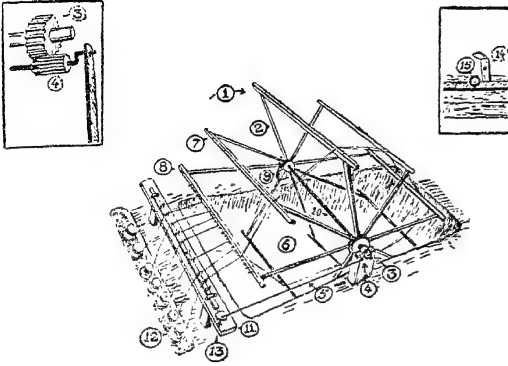

చిత్రం 49 కుంటిపుల్ల

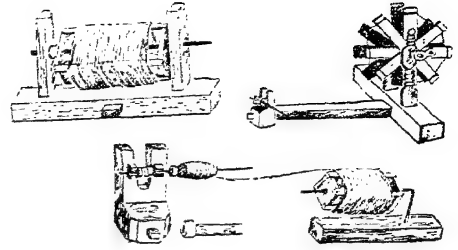
1. కుంటిపుల్ల దుక్క
2. అడ్డ
3. కుంటిపుల్ల
4. పుల్లూచ

చిత్రం 50 మరాసు

1. చెక్రం	2. అకు	3. పళ్ళచెక్రం
4. బెండకాయ(చెక్రం)	5. కీలు	
6. మరాసుగొయ్యి	7. అడ్డకట్టె	
8. మేకు(ల)కమ్మి	9. నిలువు	
10. ఇరుసు	11. ఒగ్గలవట్టె	
12. డబ్బా	13. మూలమట్టం	
14. ఒగ్గి	15. ఉంగరం	

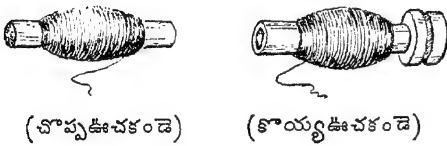
చిత్రం 53 కండెలరాబ్బం

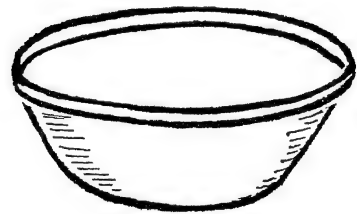
చిత్రం 54 కండెలమండిగ

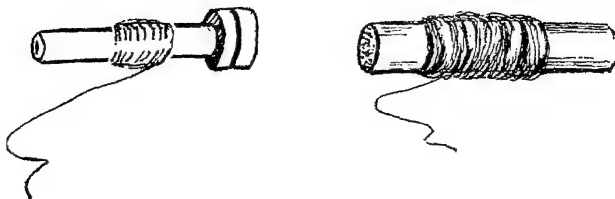
చిత్రం 51 కండె

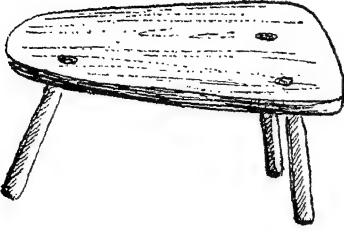
చిత్రం 55 సానిక

చిత్రం 52 బోటు

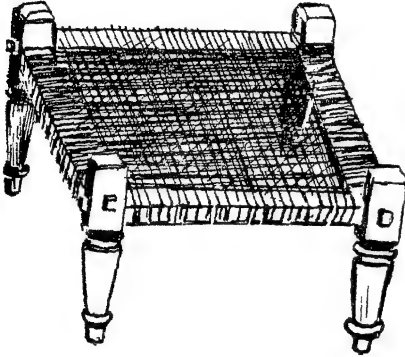
చిత్రం 56 క. పీట

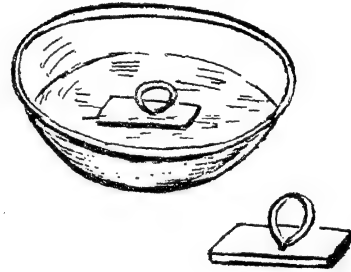
చిత్రం 59 కందెలబుట్ట

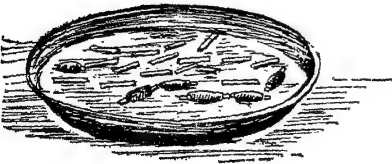
చిత్రం 56 చ. పీట

చిత్రం 60 ఉంగరం

చిత్రం 57 గుంజు

చిత్రం 61 కందెలుచుట్టటం

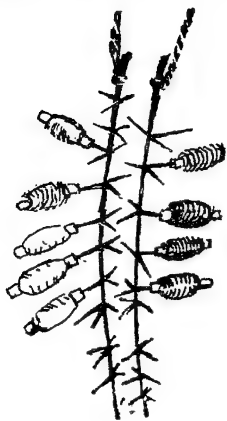

1. గుండు

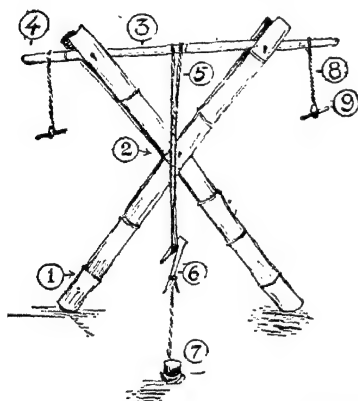
చిత్రం 58 కందెలకదురు

చిత్రం 62 కండెలముల్లు

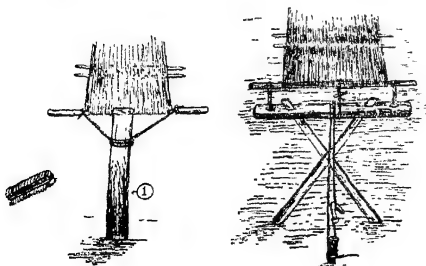

చిత్రం 63 క. ఊడై

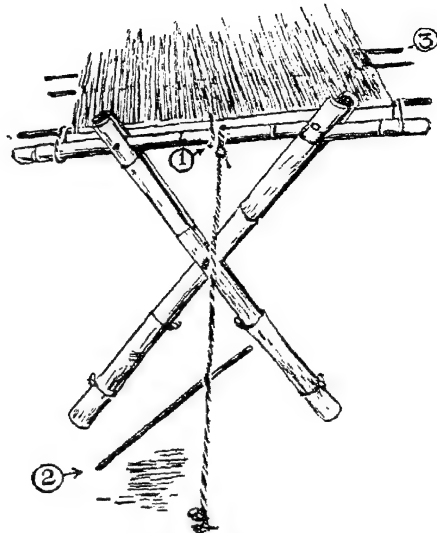
1. ఊడైకాలు	2. సీల	3. ఊడైదండె
4. ఊడైచెయ్యి	5. ఊడైతాడు	6. కొంకి
7. గూటం	8. ఊడైగుడి	9. చిల్లి

చిత్రం 63 ట. సరిగుంజ, ఊడై

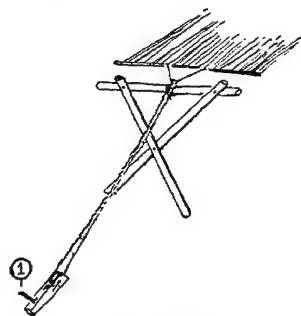
1. సరిగుంజ

చిత్రం 63 చ. ఊడై

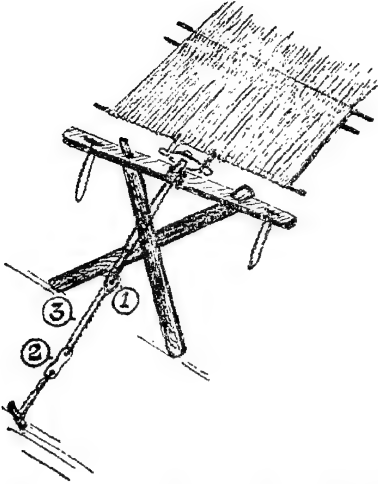
1. నడికట్టు (తాడు)	2. విడికర్ర	3. లాశ

చిత్రం 63 త. ఊడై

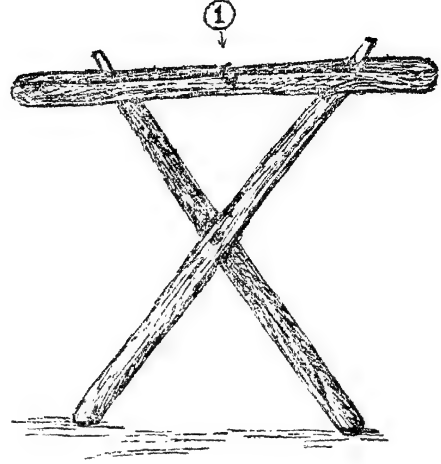
1. గడ్డపార

చిత్రం 63 ప. ఊడై

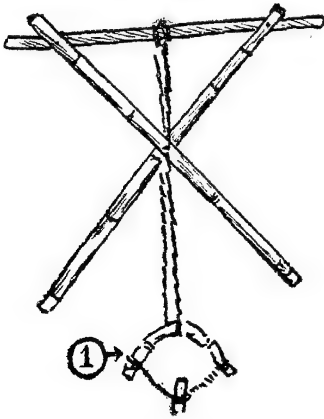
1. విళ్ళ   2. కొణతం   3. విళ్ళకాదు

చిత్రం 63 గ. ఊడై

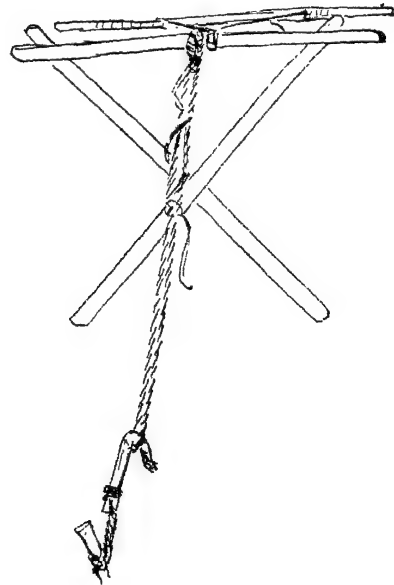
1. గడ్డగోడు

చిత్రం 63 జ. ఊడై

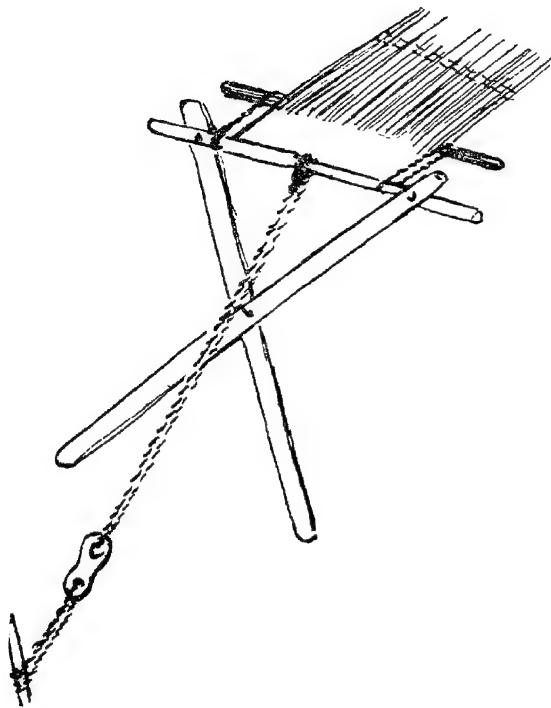

1. పోటె

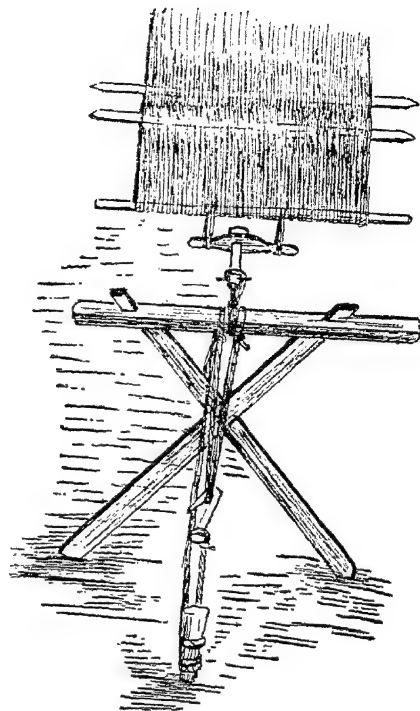
చిత్రం 63 డ. ఊడై

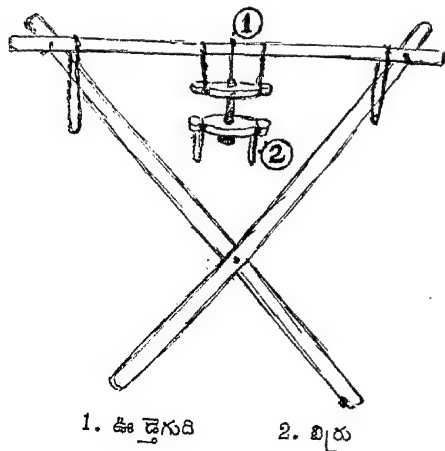
చిత్రం 63 ద. ఊడై

చిత్రం 63 య. ఊడై

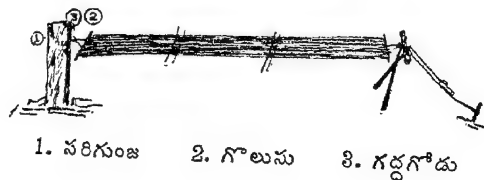
చిత్రం 63 బి. ఊడై

1. ఊడైగురి

2. బిరు

చిత్రం 63 ర. పడుగుసాగు

1. పరిగుంజ

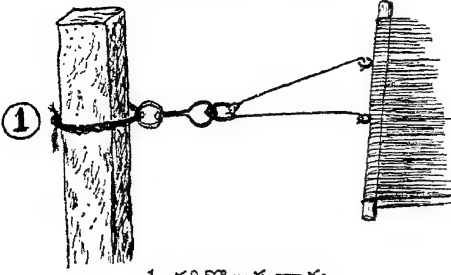
2. గొలుసు

3. గడ్డగోడు

చిత్రం 63 లి. పడుగుసాగు

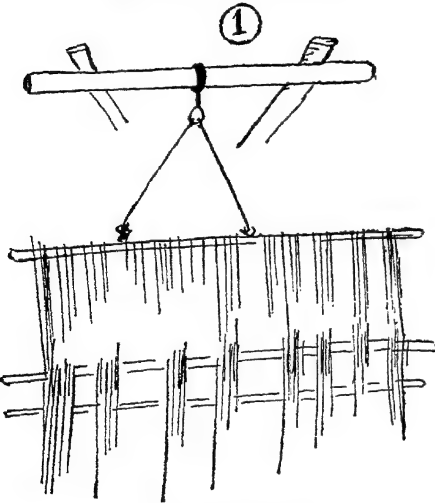

చిత్రం 64 క. సరిగుంజ

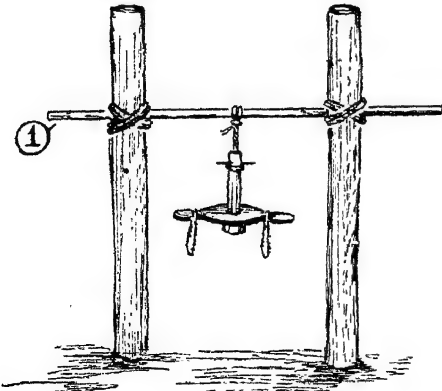
1. సరిగొలుసుతాడు

చిత్రం 64 చ. ఊడై

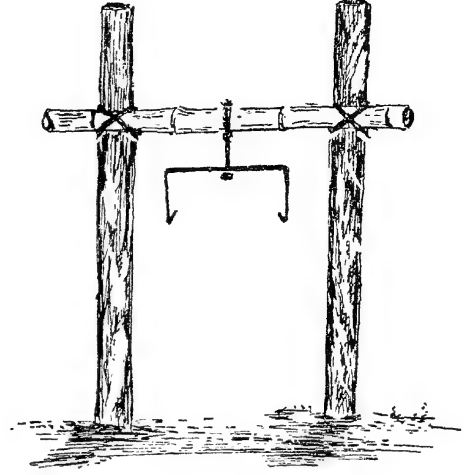
1. గొలుసుకడియం

చిత్రం 65 క. సరిగుంజలు

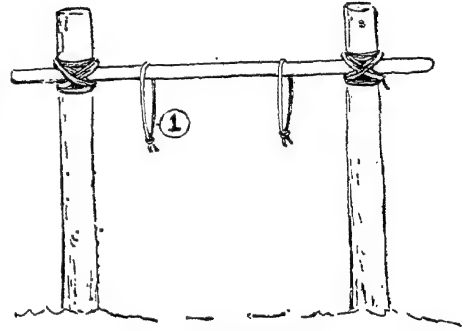

1. సరిమట్టుబడితె

చిత్రం 65 చ. సరిగుంజలు

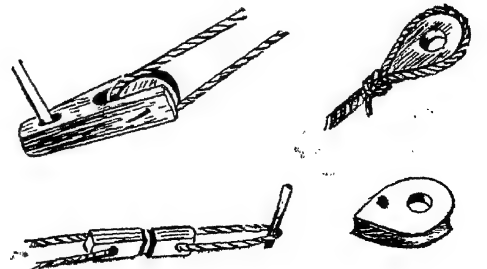

చిత్రం 65 ట. సరిగుంజలు

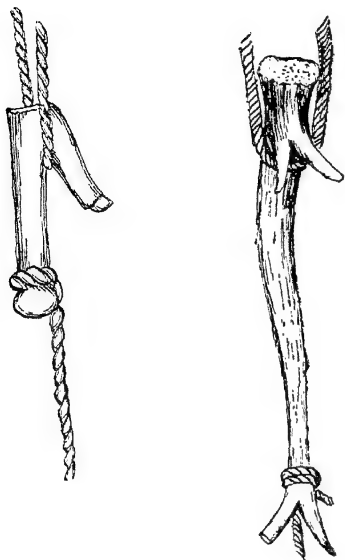

1. సరిమట్టుగుది

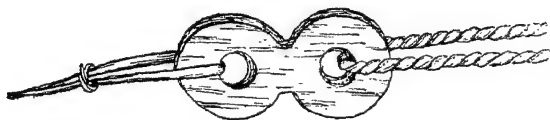
చిత్రం 66 ఊడైబిళ్ళ (రకాలు)

చిత్రం 67 క. కొంకి చిత్రం 67 చ. కొంకి

చిత్రం 68 క. కొంకతలి

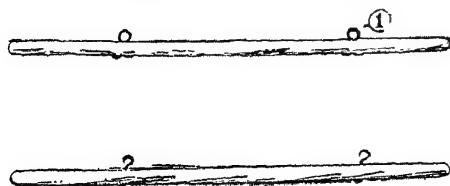

చిత్రం 68 చ. కొంకతలి

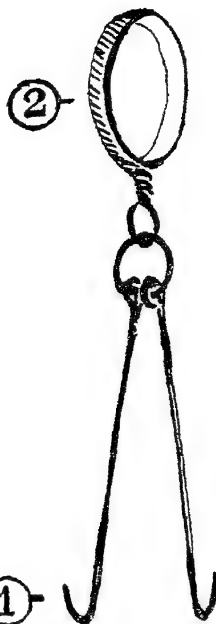
1. కల్లు

చిత్రం 69 పడుగేరుకర్ర

1. ఉంగరం

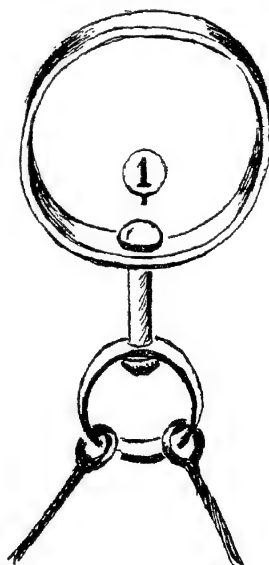
చిత్రం 70 క. గొలుసు

1. కొండె

2. కడియం

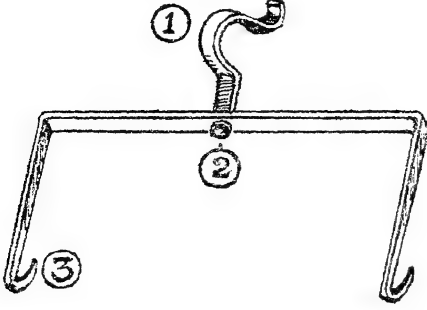
చిత్రం 70 చ. గొలుసు

1. బొడ్డ

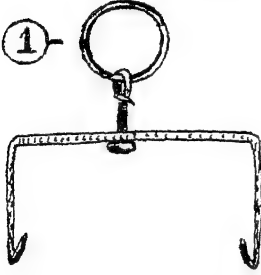

చిత్రం 70 ట. వంకెన

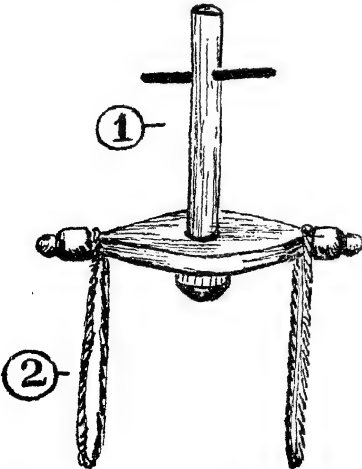
1. వడిగె 2. బొడ్డె 3. కొండె

చిత్రం 70 త. వంకెన

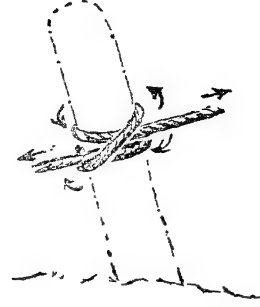
1. వంకెనకడియం

చిత్రం 71 తిరుగుడు

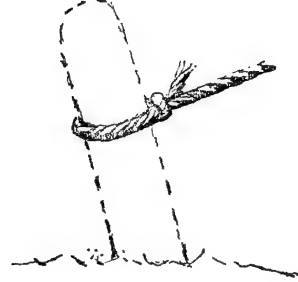

1. తిరగలిపిడి 2. తిరుగుడుగుడి

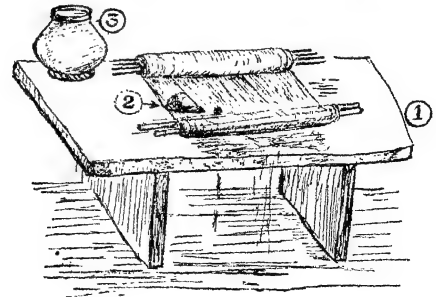
చిత్రం 72 మేడిమెలక

చిత్రం 73 కొలికి

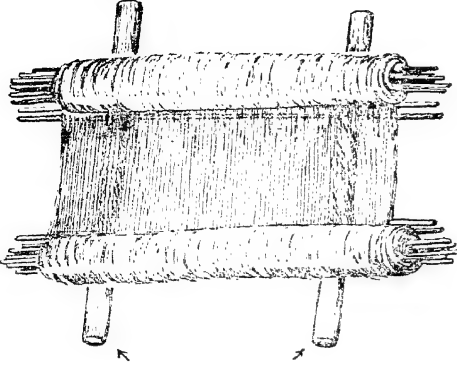

చిత్రం 74 పడుగుకు గంజిపెట్టటం

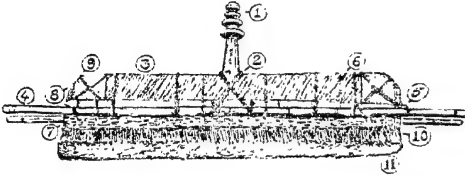

1. గంజిబండ 2. విడచ 3. గంజికుండ

చిత్రం 75 అరికెతుండు

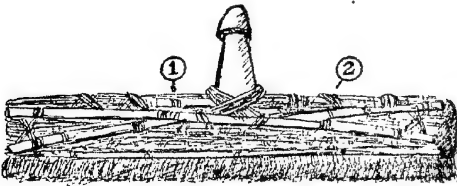

చిత్రం 76 క. కుంచె

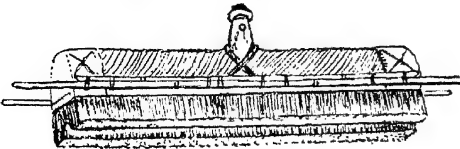
1. కుంచెపిడి	2. బాసిగంకట్టు	3. వెన్ను
4. కుంచెకర్ర(లు)	5. కుంచెలాక	
6. పేముకట్టు	7. కుంచెకట్టు	
8. చెంప	9. చెంపకట్టు	
10. పురి	11. పరుపు	

చిత్రం 76 చ. కుంచె

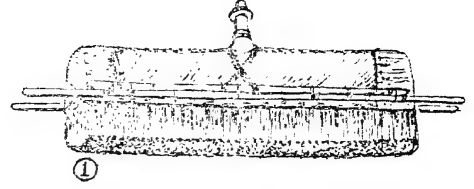

1. కుంచెదండె	2. పెండెకట్టు

చిత్రం 77 గాడికుంచె

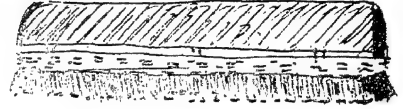

చిత్రం 78 చెండుపువుకుంచె

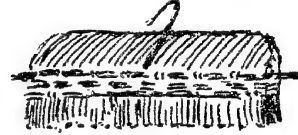

1. చెండుపరుపు

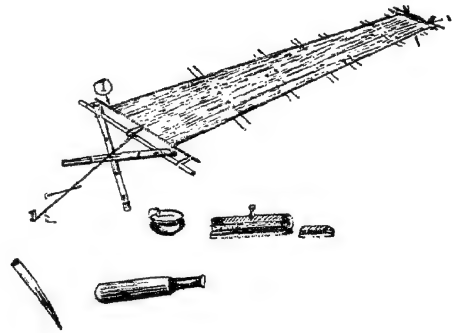
చిత్రం 79 క. అలుక్కుంచె

చిత్రం 79 చ. అలుక్కుంచె

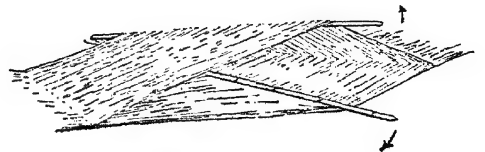

చిత్రం 80 సరిచెయ్యటం

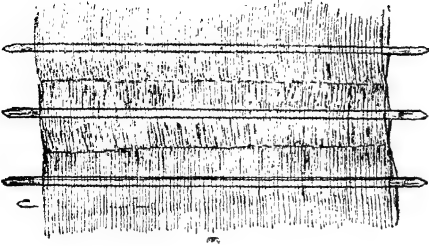

1. వాండ్ల

చిత్రం 81 కచ్చిఎత్తటం

చిత్రం 82 ముక్కచ్చి

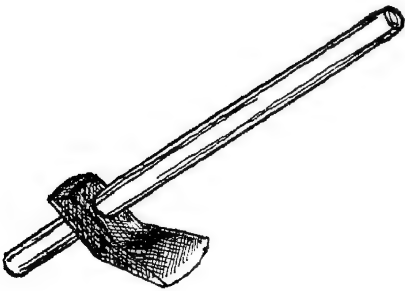
చిత్రం 83 ఎంటి

చిత్రం 84 కుంచెగొడ్డెలు

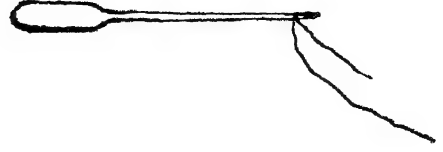
చిత్రం 85 కుంచెబాడిసె

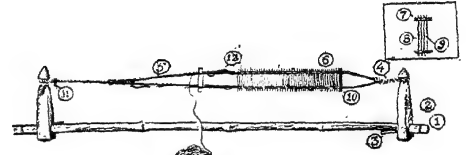
చిత్రం 86 కొత్తె

చిత్రం 87 దబ్బలం

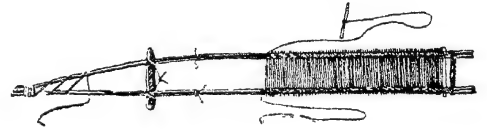

చిత్రం 88 క. జంత్రం

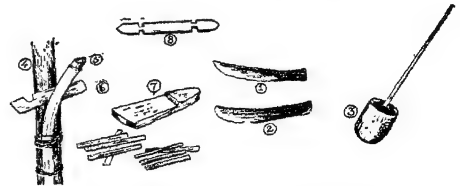

1. జంత్రంక్రర	2. బొమ్మ
3. చతుర్	4. జంత్రంతాడు
5. దండె	6. పన్నెగోడ
7. పన్నెకట్టు	8. ఈనె
9. గూడు	10. దవడ
11. బందా	12. మలుకు

చిత్రం 88 చ. జంత్రం

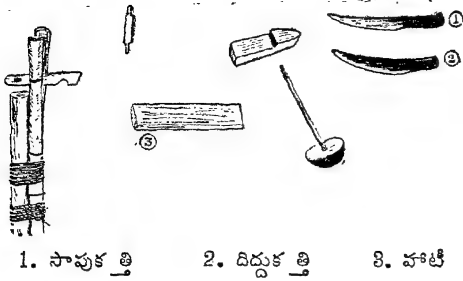

చిత్రం 89 క. పన్నెకట్టే సామగ్రి

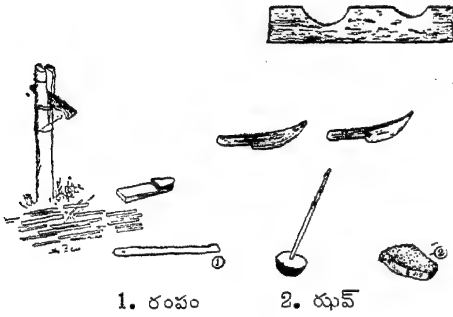

1. సాపుకత్తి	2. దిద్దుకత్తి
3. బట్న	4. గూటం
5. కోటాబద్ద	6. గీరుకత్తి
7. టుకనీ	8. గిరిడి

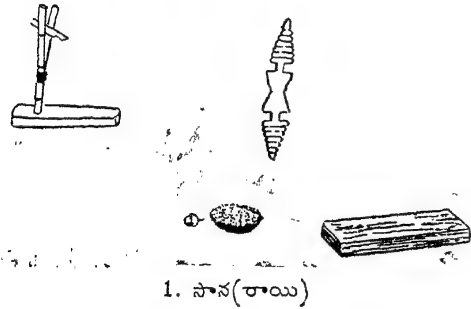
చిత్రం 89 చ. పన్నెకట్టే సామగ్రి

చిత్రం 89 ట. పన్నెకట్టే సామగ్రి

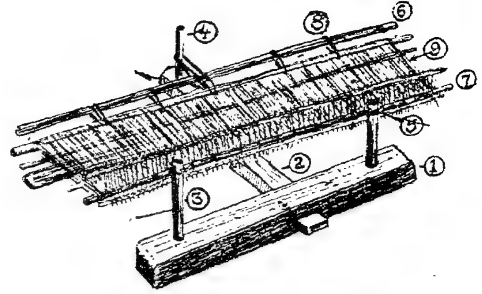
చిత్రం 89 త. పన్నెకట్టే సామగ్రి

చిత్రం 90 పన్నె

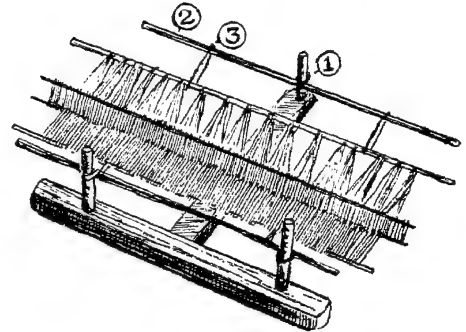

చిత్రం 91 క. జంత్రం (అచ్చుకట్టేది)

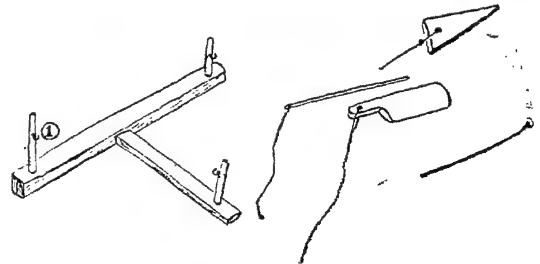
1. జంత్రందండె	2. నిలువుకమ్మి
3. కొయ్య	4. నిడిదండెకొయ్య
5. జంత్రపుగుది	6. మలగట్టుకర్ర
7. అచ్చుకర్ర	8. అచ్చుగుది
9. బెంతుదారం	

చిత్రం 91 చ. జంత్రం (అచ్చుకట్టేది)

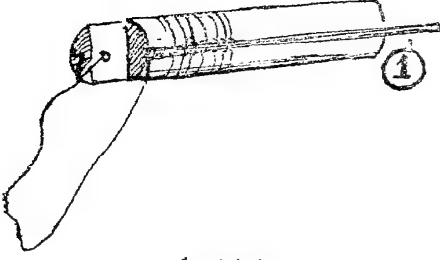
1. తీపుకాడు	2. ఎలుపుచివ్వ	3. ఎలుపుచివ్వగుది

చిత్రం 91 ట. జంత్రం (అచ్చుకట్టేది)

1. కొండి

చిత్రం 92 క. అచ్చుబిళ్ళ

1. కదురు

చిత్రం 96 దిద్దు(దు)బిళ్ళ

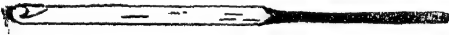
చిత్రం 92 చ. అచ్చుబిళ్ళ

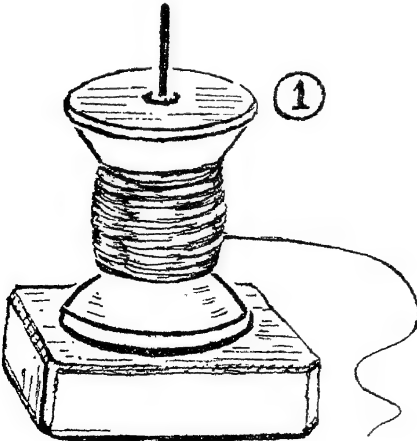
చిత్రం 93 వడిబిళ్ళ

చిత్రం 94 బెంతికదురు

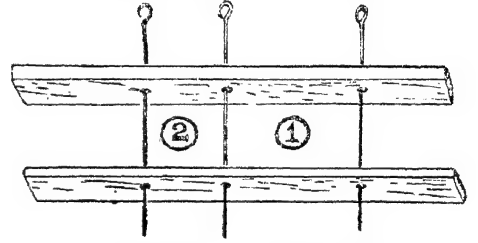

చిత్రం 95 కీలుదిమ్మ

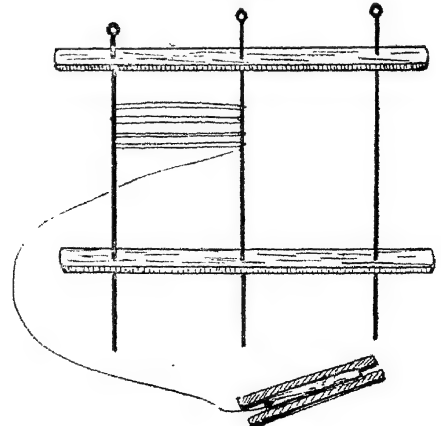
1. దారపుబండి

చిత్రం 97క. తడికిబిళ్ళ

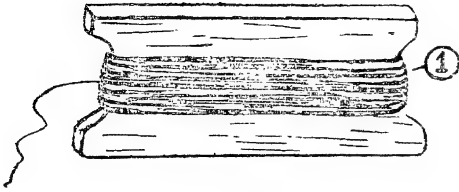

1. పెద్దగది 2. చిన్నగది

చిత్రం 97 చ. తడికిబిళ్ళ

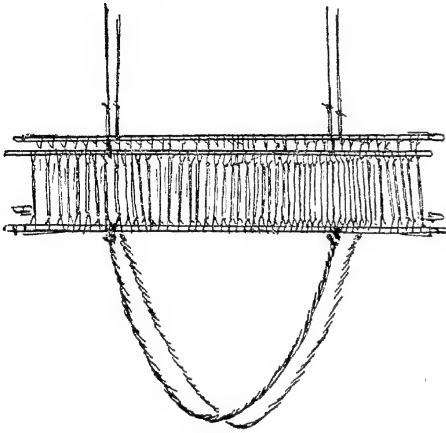

చిత్రం 98 నాడిపుల్ల

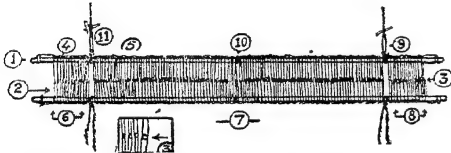

1. చెక్కుదారం

చిత్రం 99 తడికి

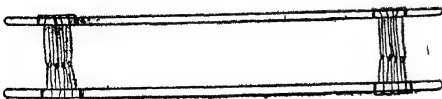
చిత్రం 100 అచ్చు

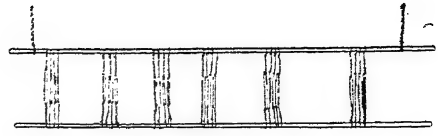
1. అచ్చుకర్ర	2. వడి
3. కొలికి	4. పూస
5. కొండితాడు	6. అంచగుడిపాయ
7. నడిమిగుడిపాయ	8. అంచగుడిపాయ
9. అచ్చుగుడి	10. నడిమిపాయతాడు

11. అచ్చుగుడి

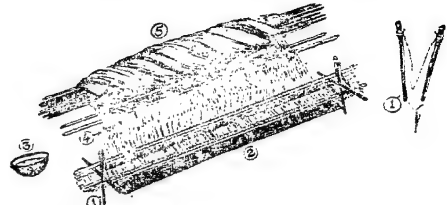
చిత్రం 101 క. నాలుగండ్ల అచ్చు

చిత్రం 101 చ. బోనచ్చు

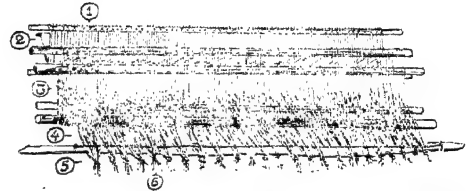

చిత్రం 102 క. అచ్చుతకటం

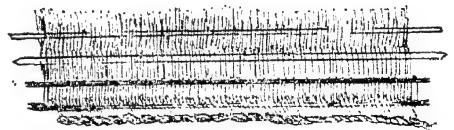
1. ఎత్తుపుల్ల(లు)	2. బద్దె	3. బుగ్గిబరికి
4. పాయ	5. సరెంటి	

చిత్రం 102 చ. అచ్చుతకటం

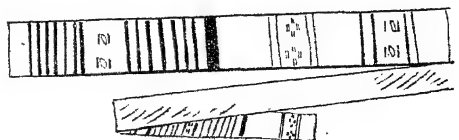

1. పన్నె	2. బద్దె	3. అచ్చు	4. పాటై
5. చెమికముడి	6. చెమిక		

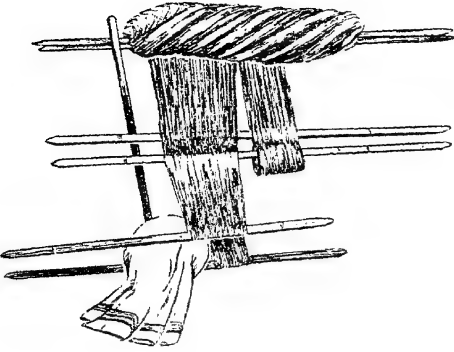
చిత్రం 103 బెంతుబద్దె

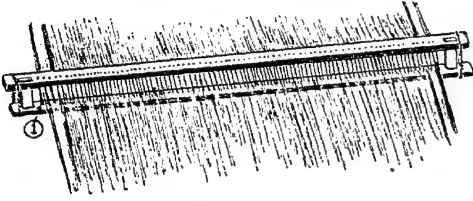
చిత్రం 104 సాతు

చిత్రం 105 తివాటువెయ్యటం

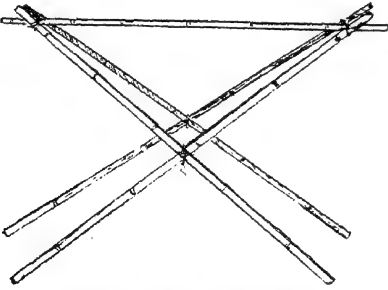

చిత్రం 106 బెంతువనె

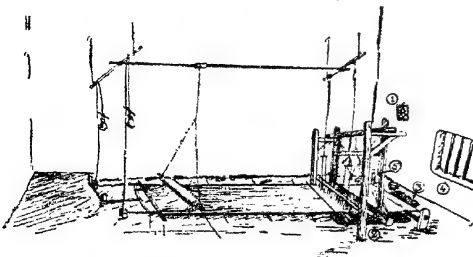

1. బెంతుసీలలు

చిత్రం 107 దొగ్గనం

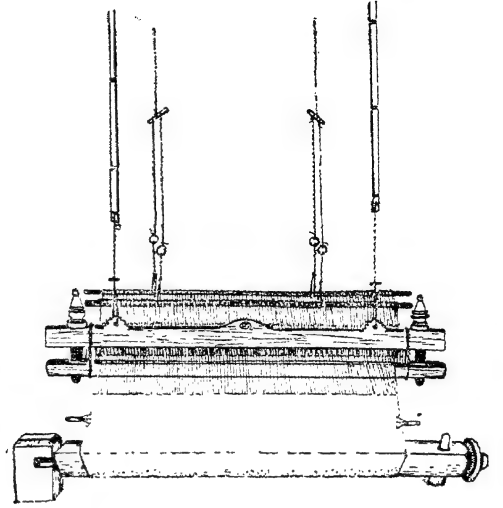

చిత్రం 108 మరమగ్గం

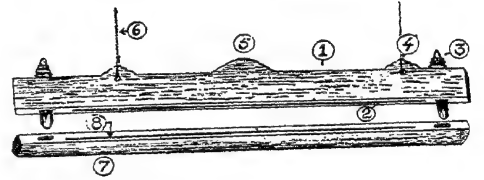

1. వినాయకపీఠం 2. మగ్గంగుంట
3. పిర్రపట్టు 4. గనిగుంత 5. చేతిగూటం

చిత్రం 109 క. చేతిమగ్గం

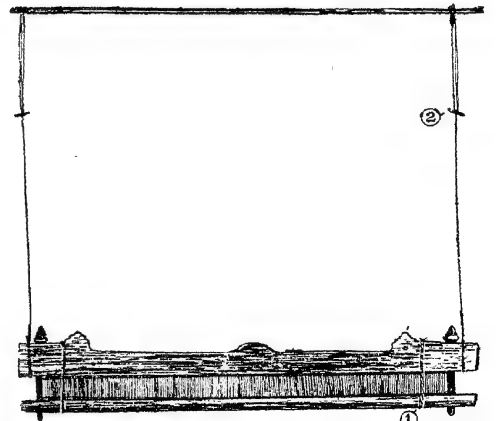

చిత్రం 109 చ. చేతిమగ్గం

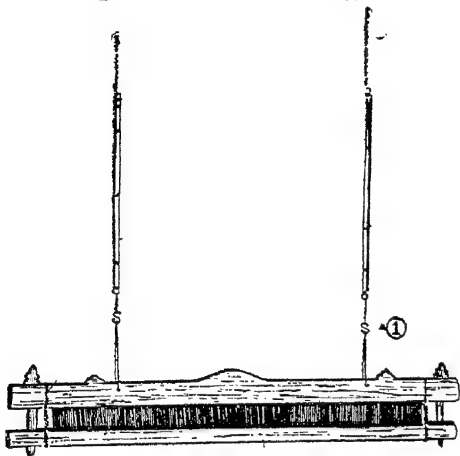
1. పలక 2. పలకగాడి 3. పలకసీల
4. పలకబుజం 5. డిజపురం 6. పలకనూత్రం
7. గుండు 8. గుండిగాడి

చిత్రం 109 ట. చేతిమగ్గం

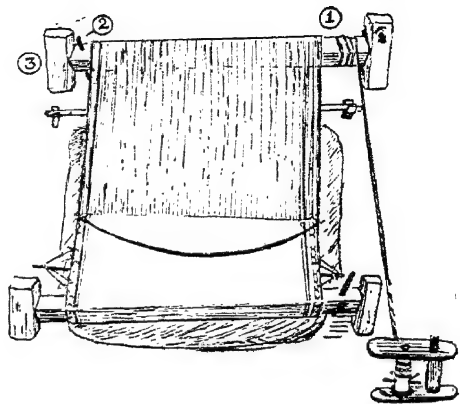
1. చెంపతాడు 2. చిలక్కొయ్య

చిత్రం 109 త. చేతిమగ్గం

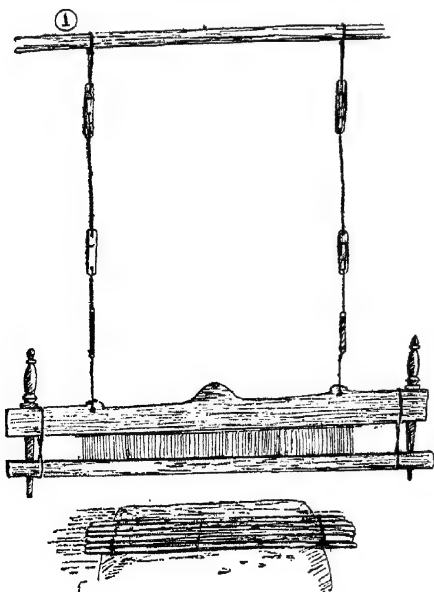
1. కొండి

చిత్రం 110 ఎదురుదోనేమగ్గం

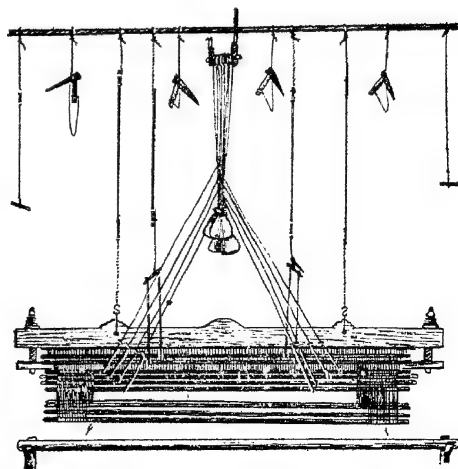
1. ఎదురుదోనే 2. గతం 3. గుబ్బకొయ్య

చిత్రం 109 ప. చేతిమగ్గం

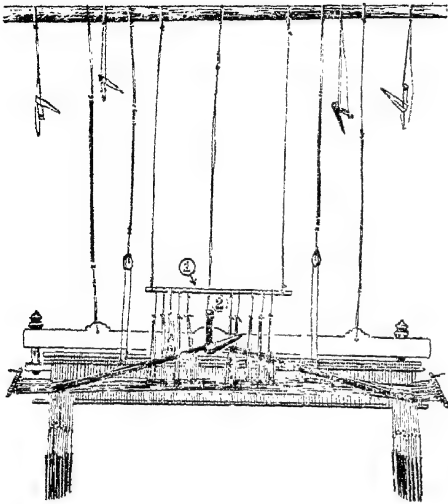
1. స్తూతాలమాకు

చిత్రం 111 క. బేలుమగ్గం

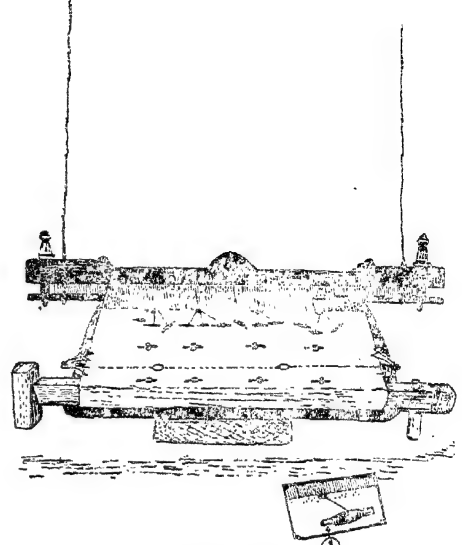
చిత్రం 111 చ. బేలుమగ్గం

1. గొండ్లకోల

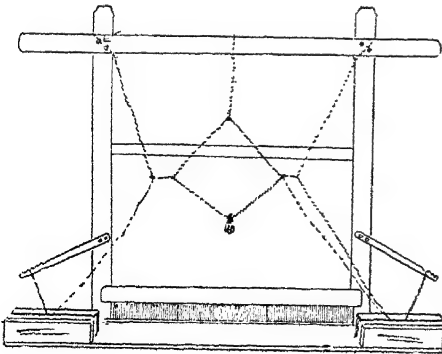
2. నాగలి

చిత్రం 112 క. బుటామగ్గం

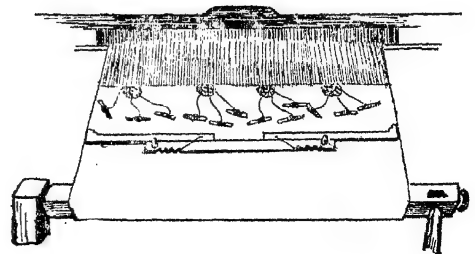

1. జముదానిపుల్ల

చిత్రం 112 చ. బోట్టమగ్గం

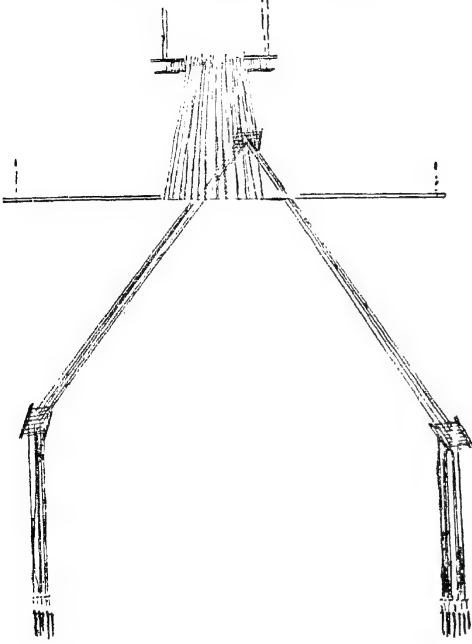

చిత్రం 113 చ. బుటామగ్గం

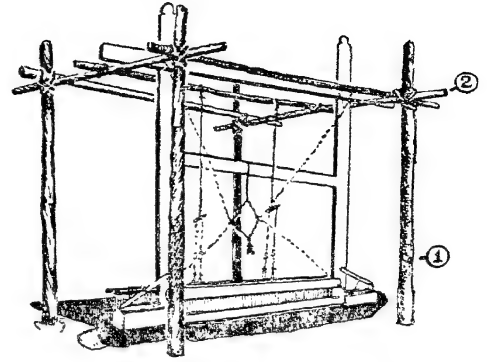

1. పాత

చిత్రం 114 అడమగ్గం

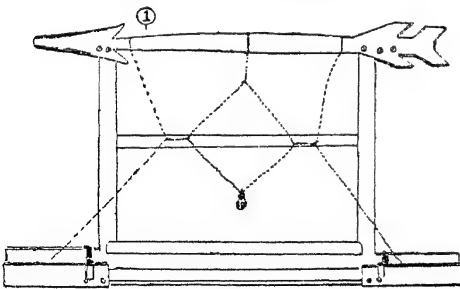
చిత్రం 116 మగ్గంపందిరి

1. పందిరిరాట

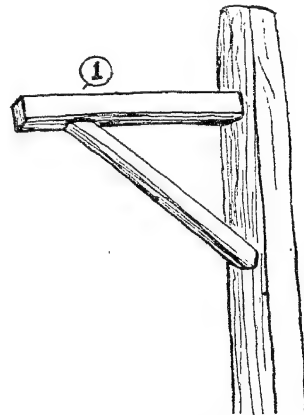
2. పందిరిబద్ద

చిత్రం 115 రాకెటుమగ్గం

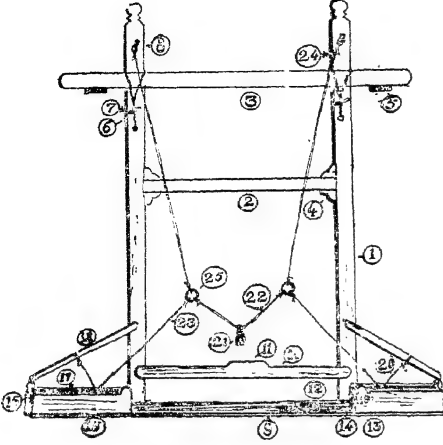
1. గొడ్డేలకమ్మి

చిత్రం 117 కత్తెరగుంజ

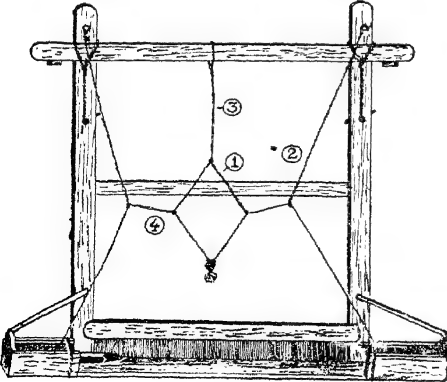
1. సిగ్గులుకర్ర

చిత్రం 118 క. మగ్గంచట్టం

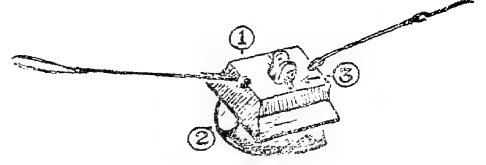
1. నిలుపుపట్టె	2. అడ్డ(ం)పట్టె
3. మేరువుపలక	4. నిమాయిస్
5. శీకు	6. బిరుతాడు
7. బిరుపుల్లి	8. చిల్ల
9. పానుపుపట్టె	10. పలక
11. పలకపిడి	12. పలకగాడి
13. సొరుగు	14. తొట్టిగాడి
15. దవడచెక్క	16. బొమ్మ
17. కప్పచెక్క	18. చెక్క
19. గుర్రం	20. ఉడతతాడు
21. కుచ్చు	22. కుచ్చుతాడు
23. చెంపతాడు	24. ముందరిచిరతతాడు
25. మట్టె	

చిత్రం 118 చ. మగ్గంచట్టం

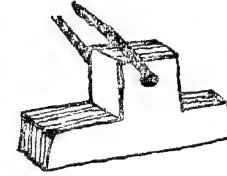
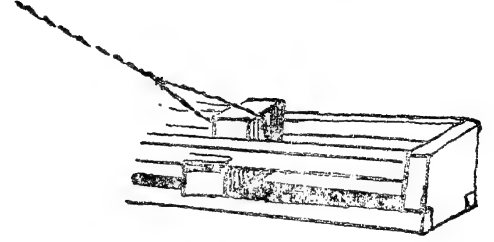
1. డై మనుతాడు	2. జందెంతాడు
3. వై కుచ్చుదారం	4. అడ్డదారం

చిత్రం 119 ఉడత

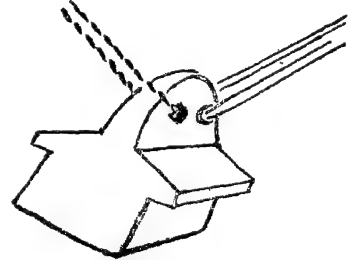

1. తొడపబల్లి	2. ఉడతతోలు	3. వారుపుల్లి

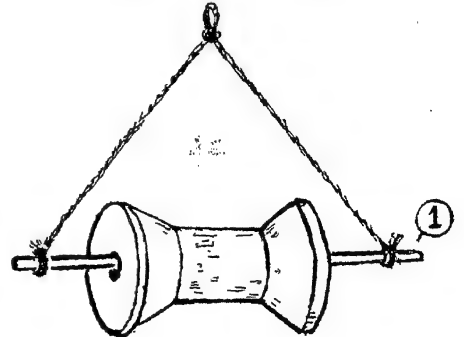
చిత్రం 120 క. పికాసి

చిత్రం 120 చ. పికాసి

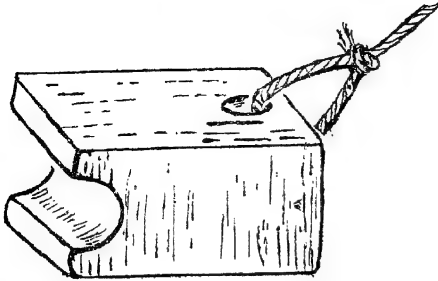

చిత్రం 120 ట. పికాసి

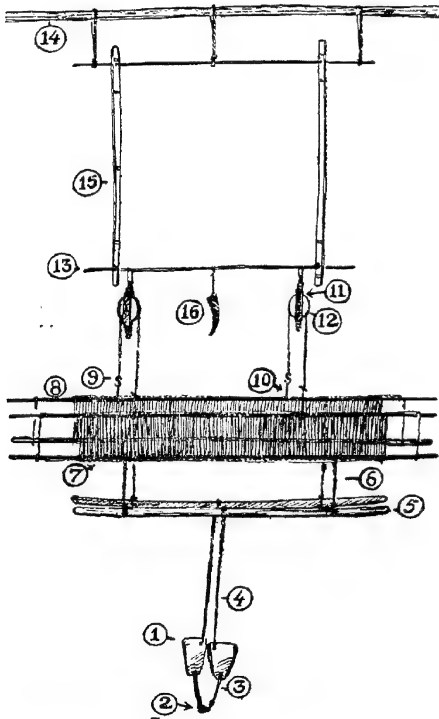

1. పికాసినలక

చిత్రం 120 త. పికాసి

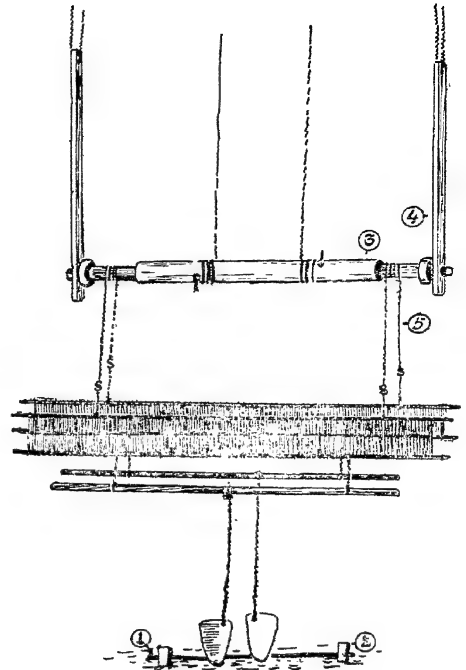

చిత్రం 121 క. చేతిమగ్గం

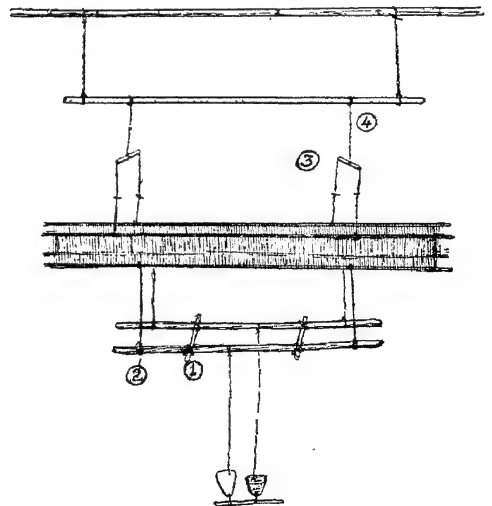
1. పావుచెక్క	2. పావుచెక్కలగూటం
3. మడిమితాడు	4. పానతాడు
5. పూనుగర్ర	6. అచ్చుగుడి
7. అచ్చు	8. అచ్చుకర్ర
9. కొండి	10. అచ్చుగుడి
11. గిరక	12. గిర్ర
13. ఇరవలదండి	14. సూత్రాలకట్టె
15. సూత్రాలబద్ధ	16. చమురుకొమ్ము

చిత్రం 121 చ. చేతిమగ్గం

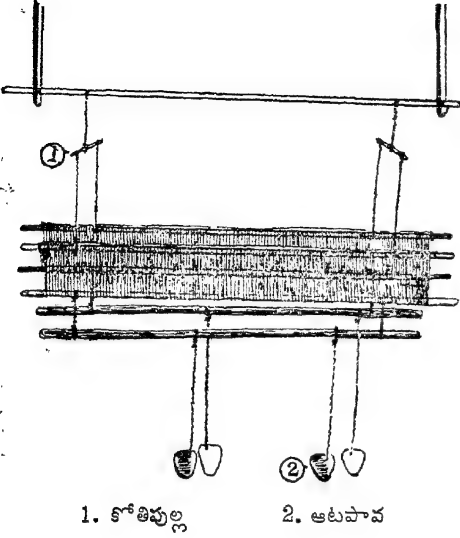
1. కమ్మి	2. గసికెప్పల్ల	3. పుల్లిరును
4. చెవుకట్టు	5. వాయితాడు	

చిత్రం 121 ట. చేతిమగ్గం

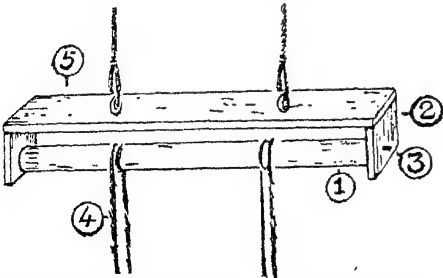

1. నడిమిపాయకర్ర	2. గాటు
3. పూనకోలు	4. పూనకోలుసూత్రం

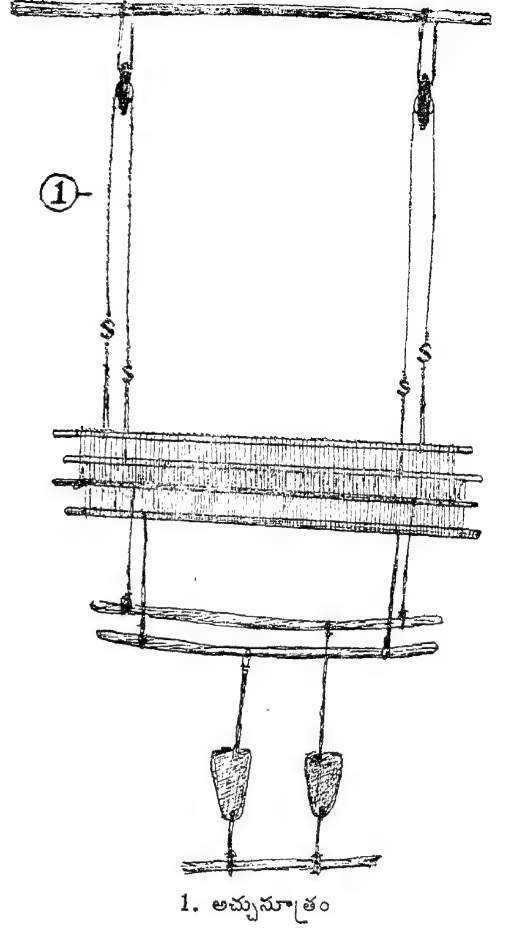
చిత్రం 121 త. చేతిమగ్గం

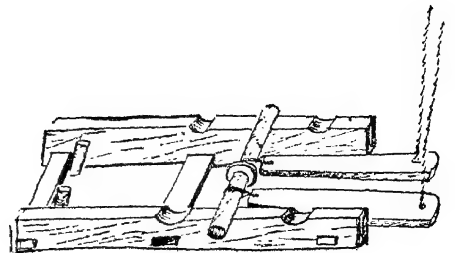
చిత్రం 121 ప. పుల్లిరుసు

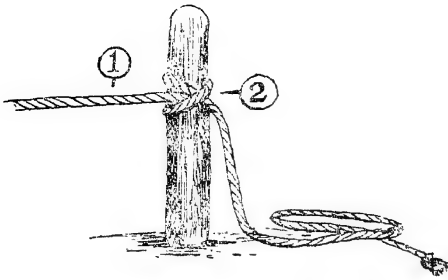
చిత్రం 121 గ. చేతిమగ్గం

చిత్రం 121 జ. పరువు

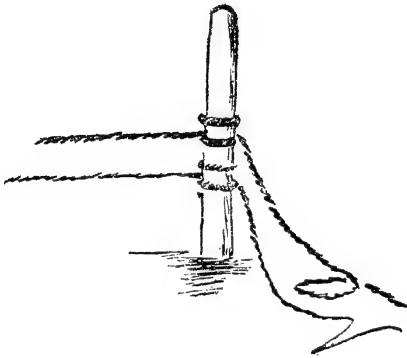

చిత్రం 122 క. చేతిగూటం

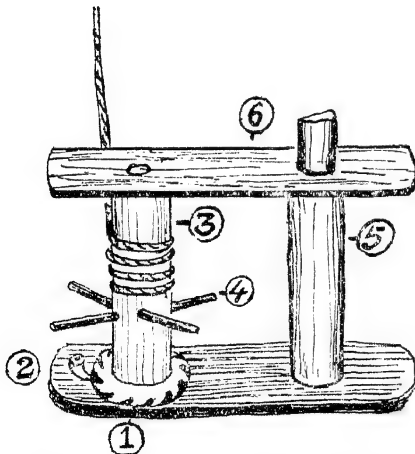

1. సేతమోటు 2. మేడిమలక

చిత్రం 122 చ. చేతిగూటం

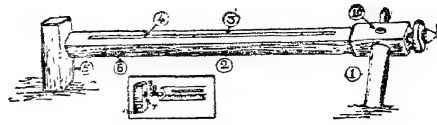

చిత్రం 122 ట. పళ్ళచెక్రం

1. పళ్ళచెక్రం 2. నాగపాసెం
3. పళ్ళచెక్రంకొయ్యి 4. విడి
5. తన్నుడుకొయ్యి 6. తుంటకొయ్యి

చిత్రం 123 క. దోనె

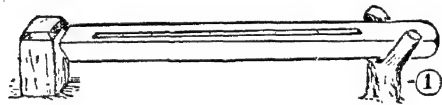
1. నాలికకొయ్యి 2. దోనె
3. దోనెగాడి 4. పన్ను
5. బొడ్డుగొయ్యి 6. పలక
7. తొలి 8. బొడ్డు
9. గుబ్బపొన్ను 10. నాలికతొలి

చిత్రం 123 చ. దోనె

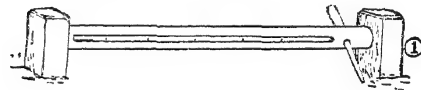
1. దోనెగుంజ 2. పల్లెకట్టె
3. నాలికతొలి 4. తొలి

చిత్రం 123 ట. దోనె

1. చీలికగుబ్బ

చిత్రం 123 త. గుండుదోనుగ

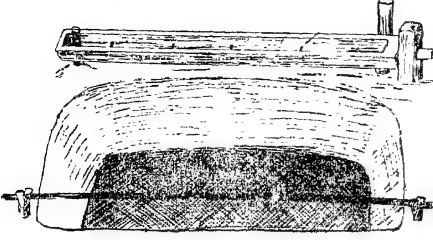
1. రోలరుకొయ్యి

చిత్రం 123 ప. దోనె

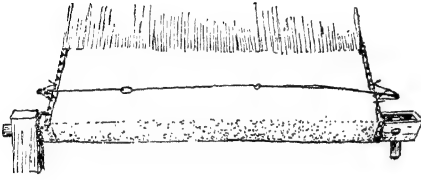

1. చివర

చిత్రం 123 గ. దోనె

చిత్రం 123 జ. దోనె

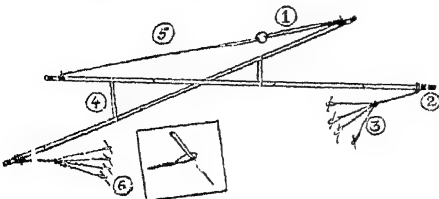
చిత్రం 124 దోనె

1. బద్దెచువ్వ

2. పంటిగుడి

చిత్రం 125 క. చేడుకర్ర(లు)

1. బొందు

2. పొన్ను

3. చేడుపలుపు

4. బిగుతాడు

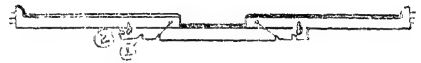
5. బొడ్డుతాడు

6. చేడుముల్లు

చిత్రం 125 చ. చేడుకర్రలు

చిత్రం 125 ట. చేడుపలకలు

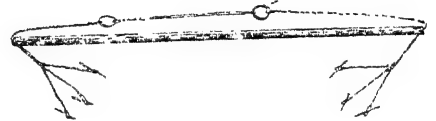
1. కిక్కు

2. చిలక

చిత్రం 125 త. చేడుపలకలు

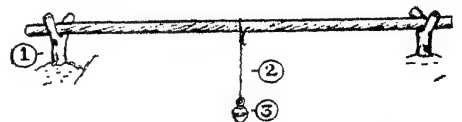
చిత్రం 125 ప. చేడుపలక

చిత్రం 125 గ. తన్నుడుబద్దె

చిత్రం 126 దండె

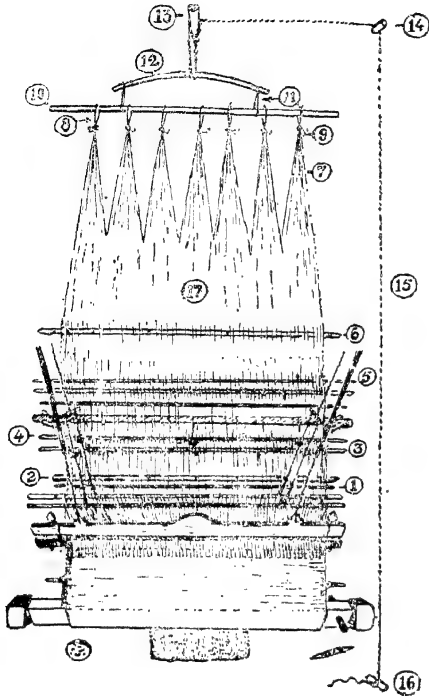

1. దండెచెవి

2. దండెతాడు

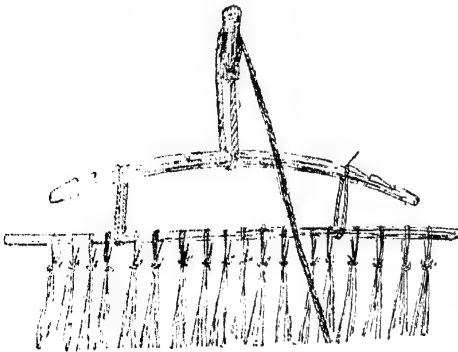
3. నవలక్షగుండు

చిత్రం 127 చేతిమగ్గం, నేతసాగు

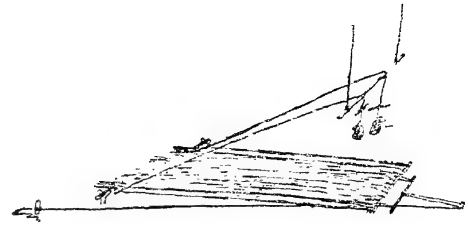

1. అచ్చుచివ్వ	2. అస్తాలలాక	3. సూరె
4. తూగుండుబిచ్చ	5. మునులూక	
6. నేతలాక	7. పొట్టె	
8. పొట్టెతాడు	9. పొట్టెలమల	
10. మలగర్ర	11. మలగుది	
12. పెడకోల	13. మిడిగూటం	
14. తట్టుడుకొయ్య	15. నేతమోకు	
16. చేతిగూటం	17. నేతసాగు	

చిత్రం 128 క. మగ్గం చివరిభాగం

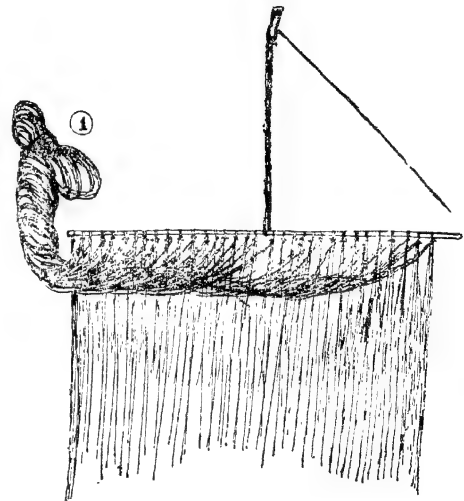

చిత్రం 128 ట. మగ్గం చివరిభాగం

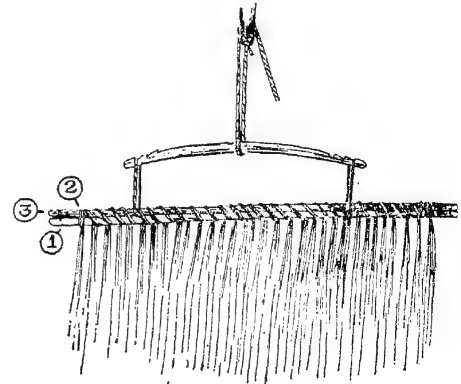
1. పొట్టెతాడు

చిత్రం 128 చ. మగ్గం చివరిభాగం

1. నరెంటి

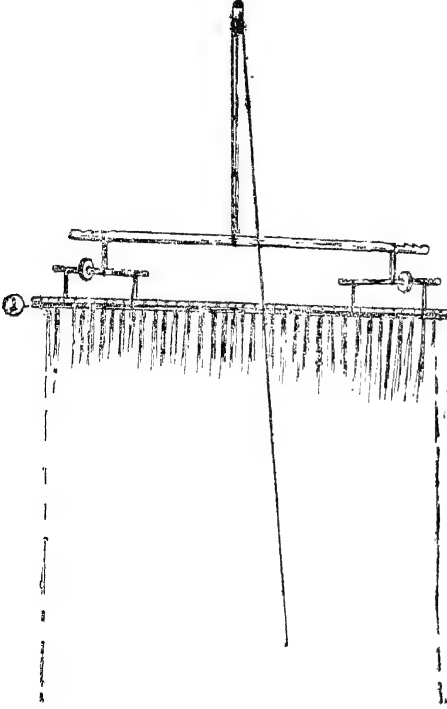
చిత్రం 128 త. మగ్గం చివరిభాగం

1. పొట్టెకోల	2. అల్లికదారం	3. మలగర్ర

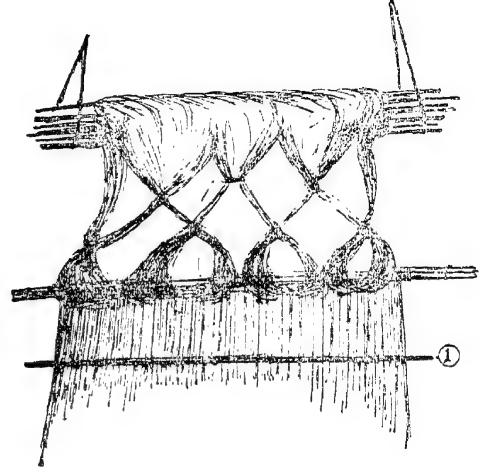

చిత్రం 128 ప. మగ్గం చివరి భాగం

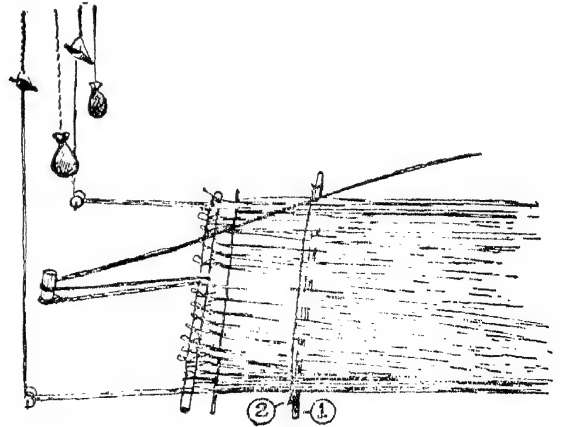
1. గుడులూక

చిత్రం 128 జ. నేతసాగు చివరిభాగం

1. ఎక్కింపుచివ్వ

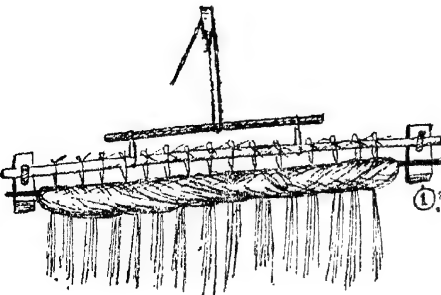
చిత్రం 128 డ. నేతసాగు చివరిభాగం

1. లాక

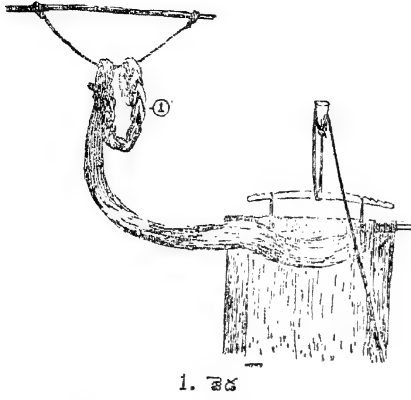
2. లాకదారం

చిత్రం 128 గ. మగ్గం చివరిభాగం

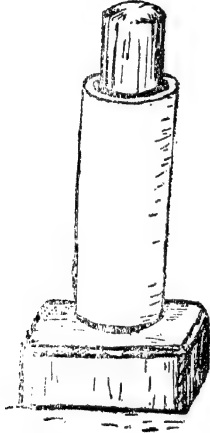
1. చుట్టకట్టె

చిత్రం 128 ద. నేతసాగు చివరిభాగం

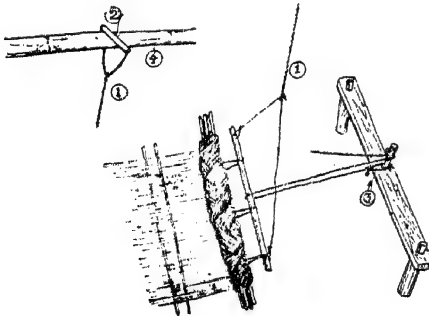

1. నెడ

చిత్రం 128 బి. కొళిపిగూటం

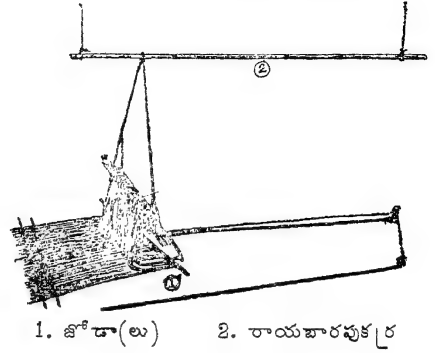

చిత్రం 129 క. మగ్గం చివరిభాగం

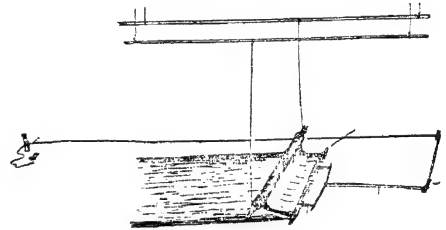
1. రాయబారపుతాడు 2. రాయబారపుగొట్టం
3. కొలికి 4. రాయబారపుకర్ర

చిత్రం 129 చ. మగ్గం చివరిభాగం

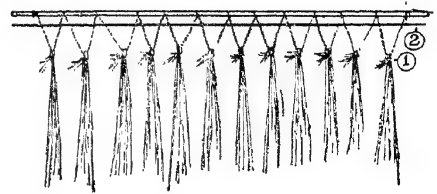

1. జోడా(లు) 2. రాయబారపుకర్ర

చిత్రం 129 టి. మగ్గం చివరిభాగం

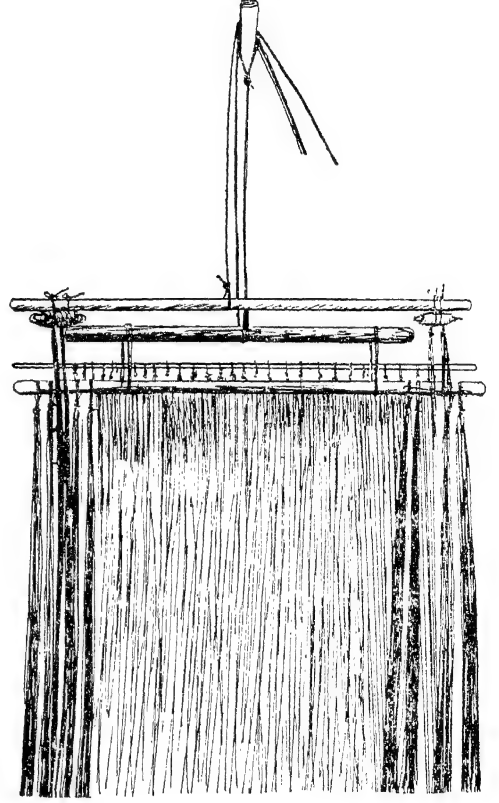

చిత్రం 129 త. నేతసాగు చివరిభాగం

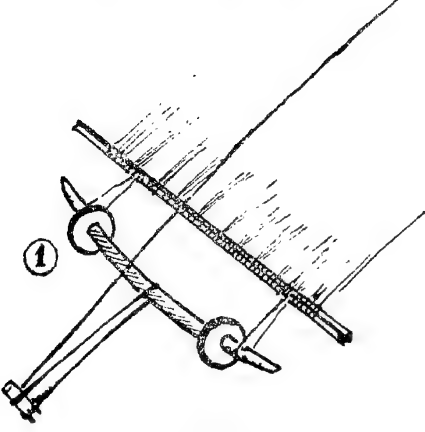

1. జాలెతాడు 2. మలబద్ద

చిత్రం 129 జ. మగ్గం చివరిభాగం

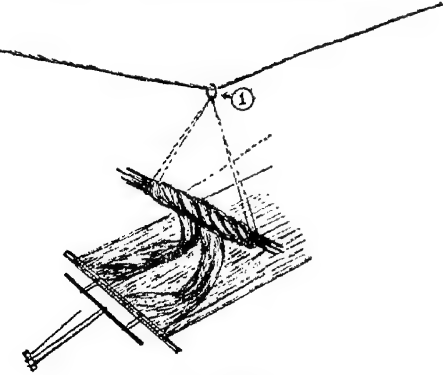

చిత్రం 129 ప. పెడకోల

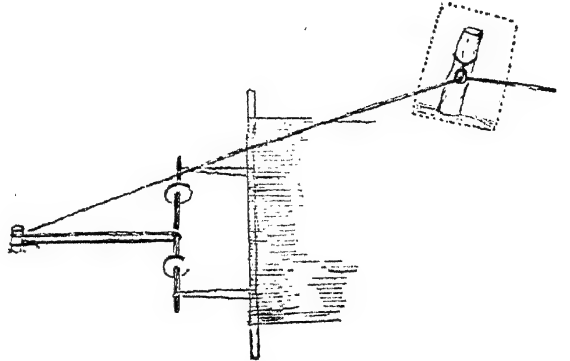
1. పెడకోలచైకం

చిత్రం 129 గ. రాయబారంతాడు

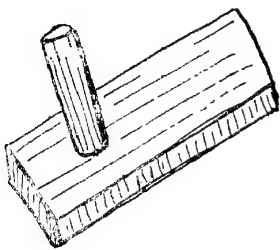

1. కడియం

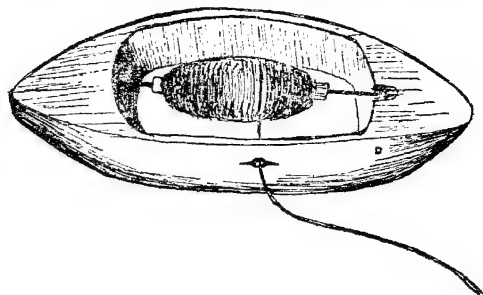
చిత్రం 129 డ. మగ్గం చివరిభాగం

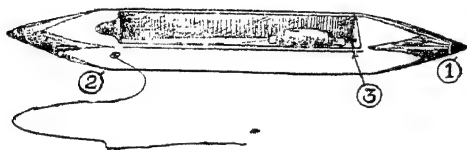
చిత్రం 130 జరుగుచుచెక్క

చిత్రం 131 వ. నాడె (జంపఖానా నేసేది)

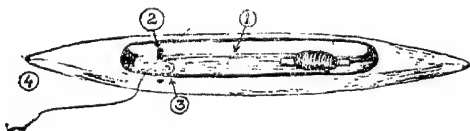

చిత్రం 131 క. మరనాడె

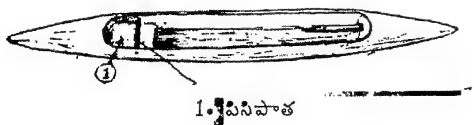
1. నాడెగుబ్బ 2. నాడెబెజ్జం 3. నాడెముల్లు

చిత్రం 131 వ. చేతినాడె

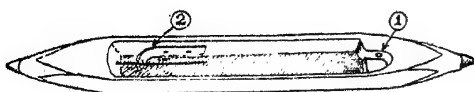
1. నాడెగాడి 2. బుసీపుల్ల
3. ఉంగరం 4. నాడెముక్కు

చిత్రం 131 ట. సాల్నాడె

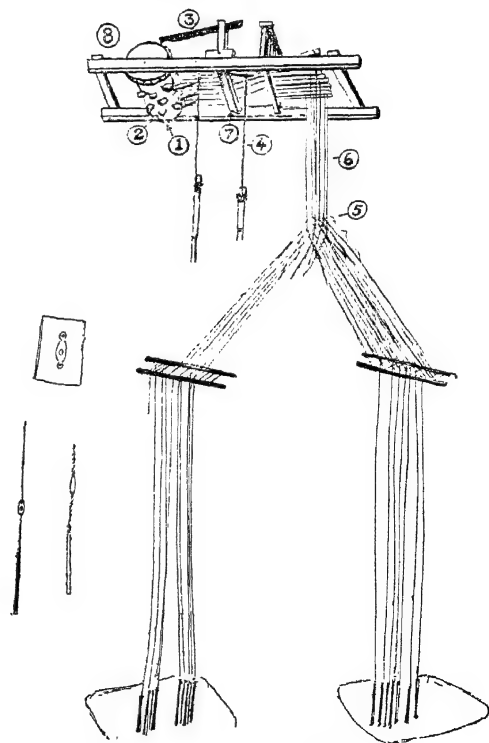
1. పిసిపాత

చిత్రం 131 త. మరనాడె

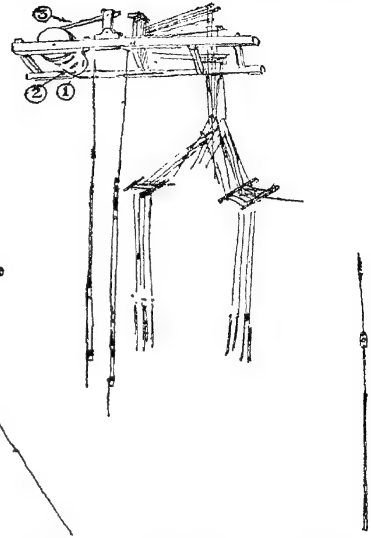
1. నాడెపూస 2. కమాను

చిత్రం 132 క. డాబీ

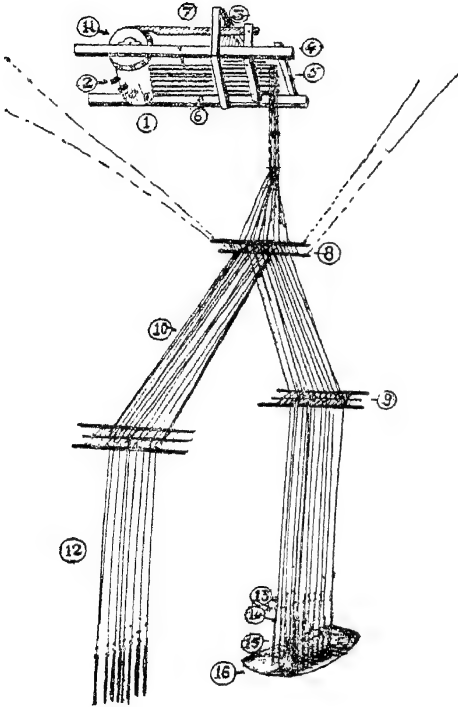
1. దిండు 2. దిమ్మ
3. కుక్క 4. కుక్కనూత్రం
5. అడ 6. ఈడుపు
7. కుక్కకర్ర 8. దొడ్డి (చట్రం)

చిత్రం 132 ట. తొట్టపింజెర

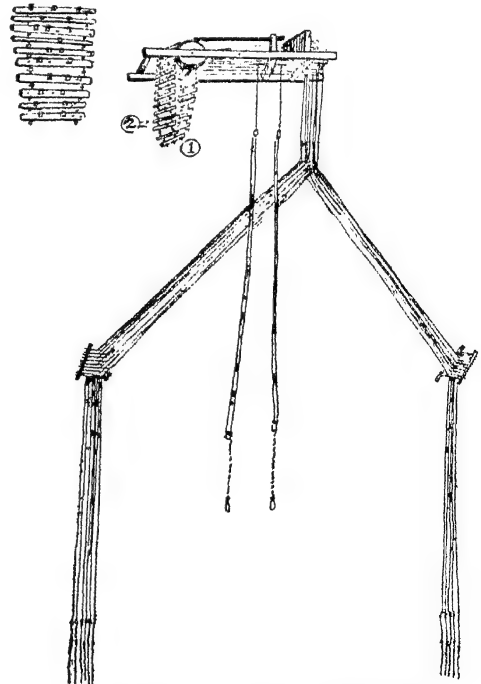
1. దిండు 2. కూటి 3. కుక్క

చిత్రం 132 చ. బోట్టపింజెర

1. బోట్ట ఆడ	2. పిక్క
3. తడక	4. నిలువుపట్టె
5. అడ్డపట్టె	6. డాబీకోల
7. కుక్క	8. పేటుపన్నె
9. పక్కపన్నె	10. పేటుదారం
11. డాబీచెక్రం	12. వడి
13. తంతె	14. పూస
15. తూకం	16. పీలలగుంత

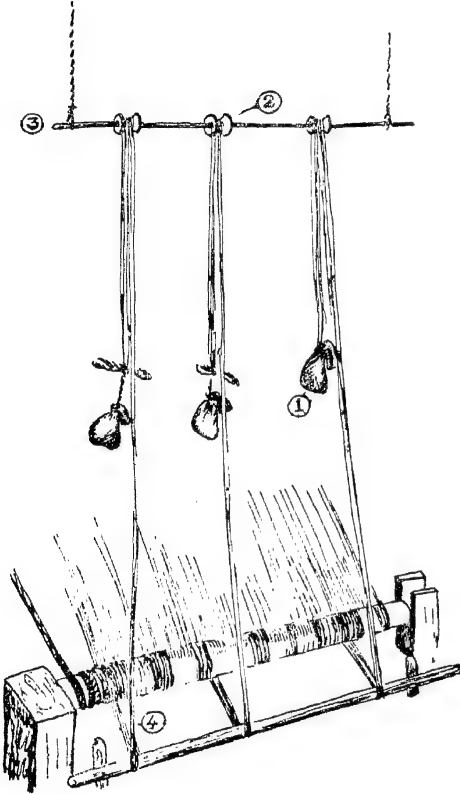
చిత్రం 132 త. గొలుసుపింజెర

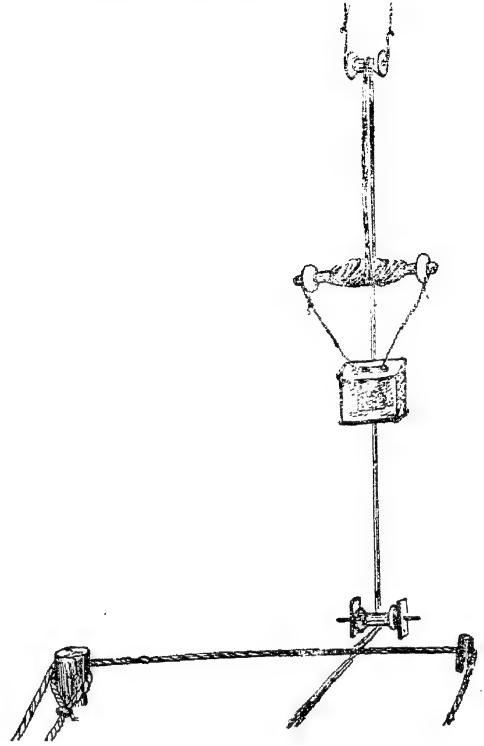
1. గొలుసు 2. గొలుసుబద్ద(లు)

చిత్రం 133 వ. పేటుదారం

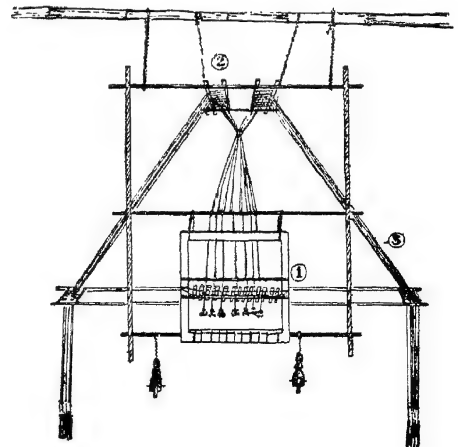
చిత్రం 133 క. పేటుదారం

1. పేటుమూట	2. దారపుబండి
3. కప్పీలకర్ర	4. కప్పీరు

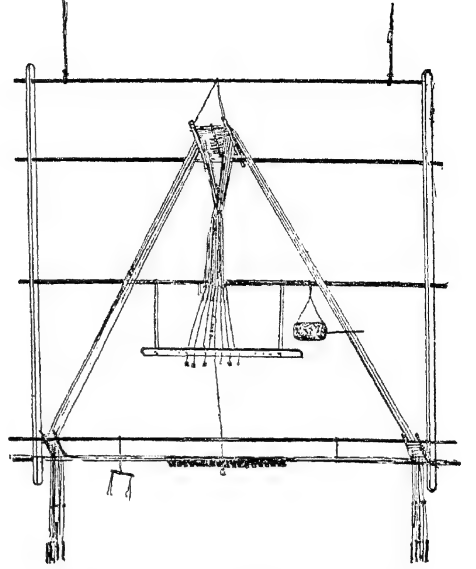

చిత్రం 134 క. దొడ్డినేత (సాధనాలు)

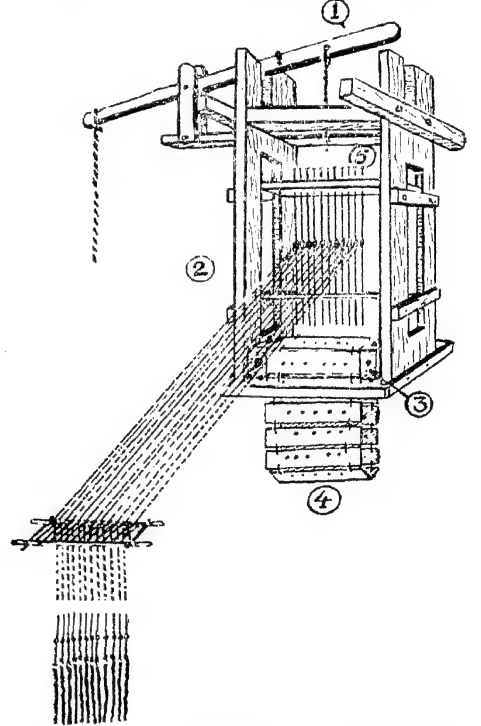

1. కొక్కిలదొడ్డి	2. కుచ్చుదొడ్డి	3. దొడ్డితాగు

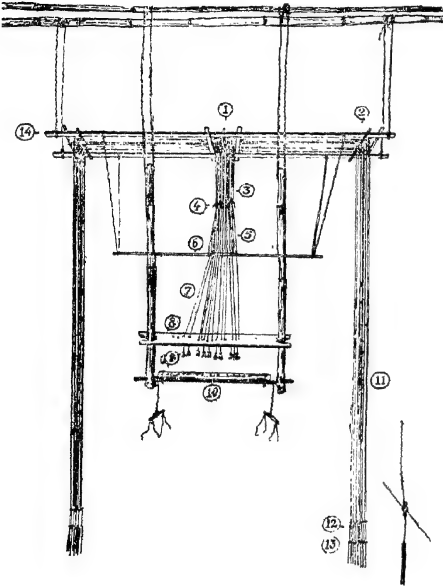
చిత్రం 134 ట. దొడ్డినేత (సాధనాలు)

చిత్రం 135 జాకార్డు (సాధనాలు)

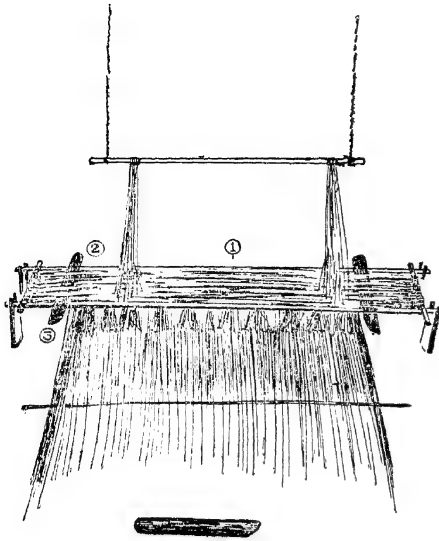
చిత్రం 134 చ. దొడ్డినేత (సాధనాలు)

1. నడిమిజల్లి	2. పక్కజల్లి
3. అడ	4. కుచ్చు(అడ)
5. అడగుదులు	6. తెరచివ్వ
7. కొక్కేలతాళ్ళు	8. కన్నాలబల్లి
9. కొక్కెం	10. టిక్కబల్లి
11. దొడ్డితాళ్ళు	12. వడితాడు
13. పూస	14. పేటుకట్టె

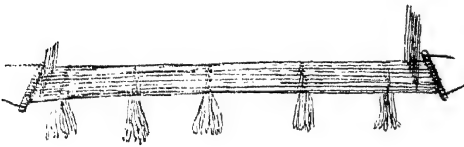
1. పతం	2. దొడ్డి	3. దొడ్డిఅడ్డ
4. జాకార్డుదండ	5. పోక్కుపుల్ల(లు)	

చిత్రం 136 క. అడ్డబేలు

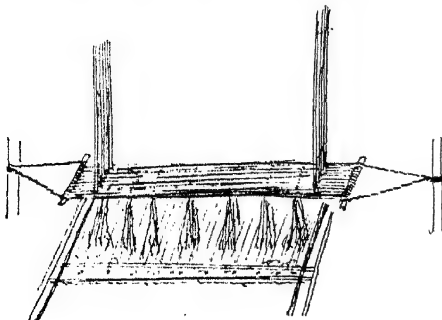

1. అడ్డబేలు 2. పేటువలక 3. బుటాబట్టు

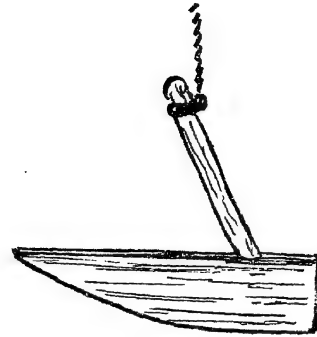
చిత్రం 136 చ. అడ్డబేలు

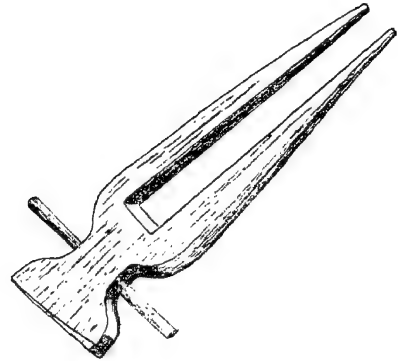
చిత్రం 136 ట. అడ్డబేలు

చిత్రం 136 త. నాగలి

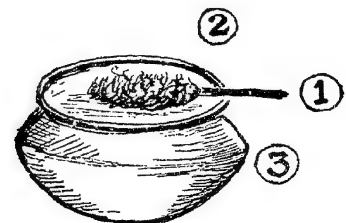
చిత్రం 137 బొమ్మ

చిత్రం 138 చురకతి

చిత్రం 139 గోండుపుల్ల

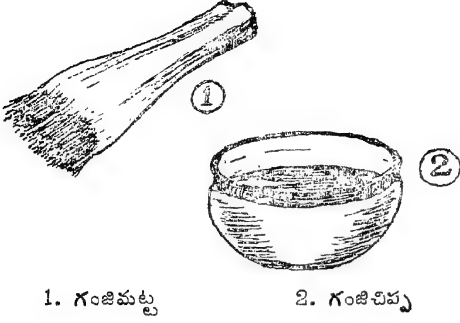

1. గోండుపుల్ల 2. తిరి 3. గంజిమండిగె

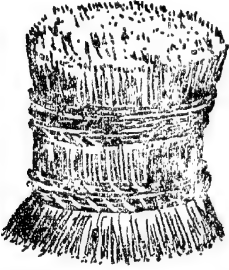

చిత్రం 143 క. దీపాదా

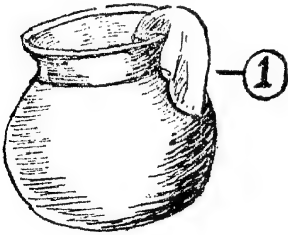
చిత్రం 140 గంజిమట్ట

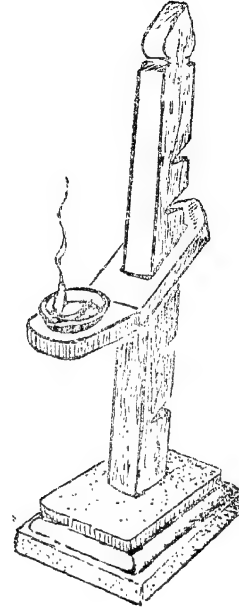
చిత్రం 141 కొబ్బరికుంచె

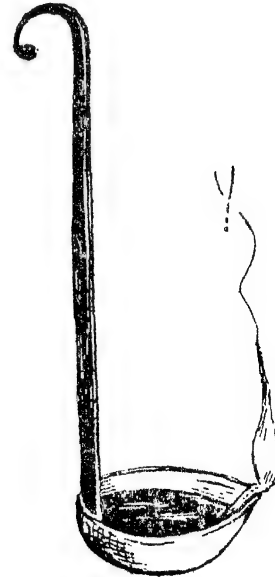
చిత్రం 142 వాయికుండ

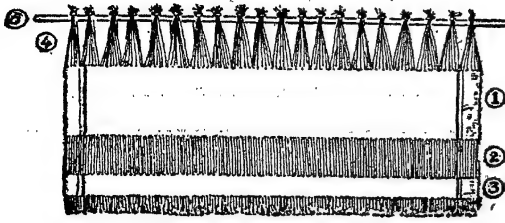
1. వాయిపిడచ

చిత్రం 143 చ. గంబేదీపాదా

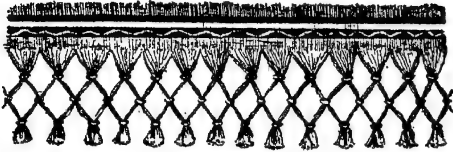

చిత్రం 144 బద్దె

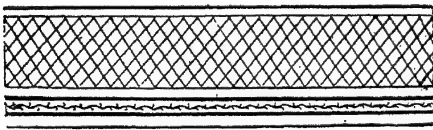

1. బద్దె 2. కచ్చి 3. పిల్ల బద్దె
4. చేకిముడి 5. బద్దెచువ్వ

చిత్రం 145 కర్రగట్టం

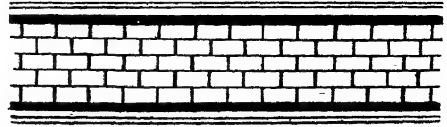
చిత్రం 146 అక్షింతలపేటు

చిత్రం 147 ఆకుతీగ

చిత్రం 148 ఇటికెపేటు

1. అంచుకోపు

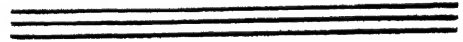
చిత్రం 149 లాహిరీబంచు

చిత్రం 150 ఈనెగోరంచు

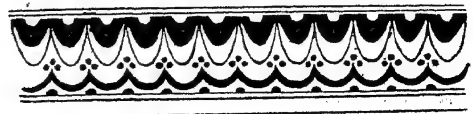
చిత్రం 151 ఈనెబొత్తంచు

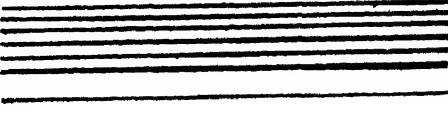
చిత్రం 152 ఉదతచారలంచు

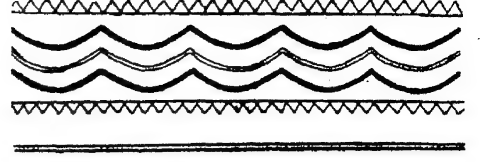
చిత్రం 153 ఉయ్యాలపేటు

చిత్రం 154 అజంతా

చిత్రం 158 అరవంకిపేట

చిత్రం 155 అడకపేట

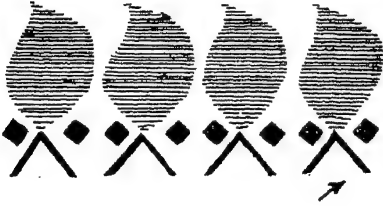

1. చిగురు

చిత్రం 159 అర్థబుగిడి

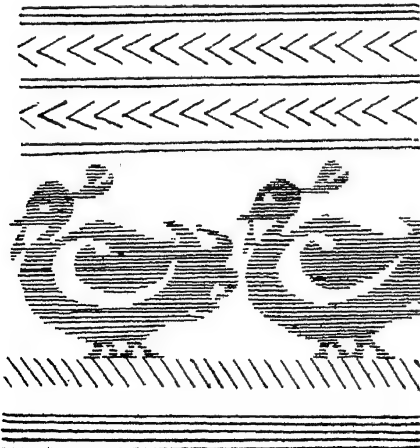
చిత్రం 156 అడుగు

చిత్రం 160 అనరబ్బి

చిత్రం 157 అంసపేటంచు

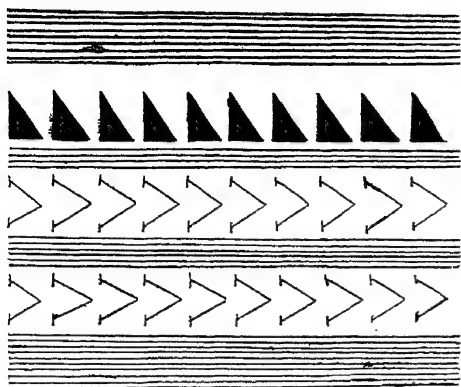
చిత్రం 161 ఆకుతీగెనులికాయ

చిత్రం 162 ఆకుపారిజాతం

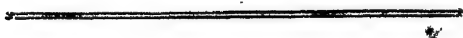
చిత్రం 163 ఎరకలంచు

చిత్రం 164 ఎస్సంచు

చిత్రం 165 చిగురంచు

చిత్రం 166 కడ్డిఅంచు

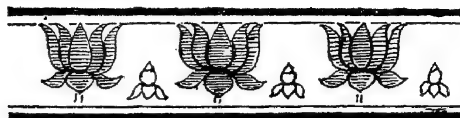
చిత్రం 167 కంచెంచు

చిత్రం 168 అల్లెంచు

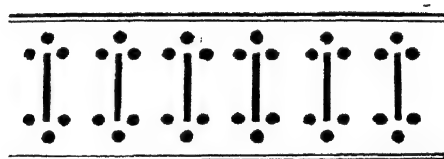
చిత్రం 169 కమలమంచు

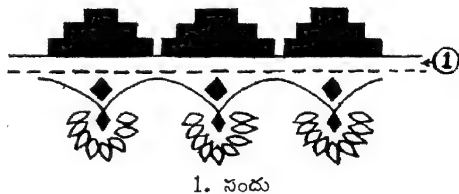
చిత్రం 170 కలశంమల్లిమొగ్గపేటు

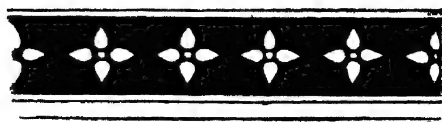
చిత్రం 171 కల్యాణతలకమంచు

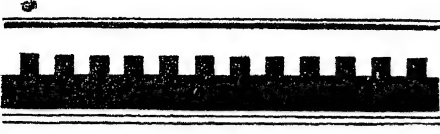
చిత్రం 172 కూవరంచు

చిత్రం 173 ఒంటిపువ్వంచు

చిత్రం 174 క. కోటకొమ్మంచు

చిత్రం 179 బనారస్

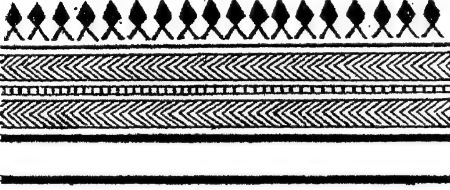
చిత్రం 164 చ. కోటకొమ్మంచు

చిత్రం 180 సంగొలుచు

చిత్రం 175 గద్దాలించు

చిత్రం 181 గొలుసుబుగిడి

చిత్రం 176 గజ్జెలపేటు

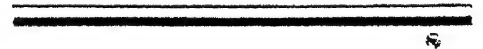
చిత్రం 182 గోరుబుగిడి

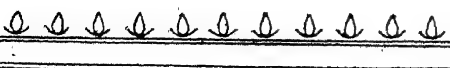
చిత్రం 177 గువ్వకన్నంచు

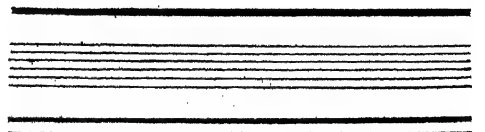
చిత్రం 183 గోవ

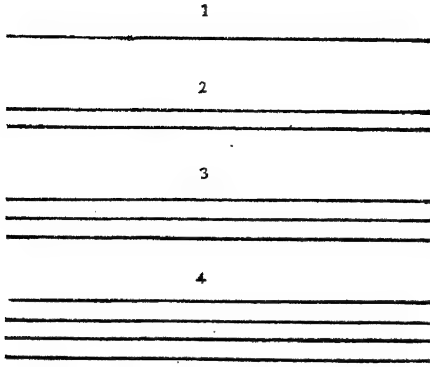
చిత్రం 178 అంటిమొగ్గపేటు

చిత్రం 184 కోకిలించు

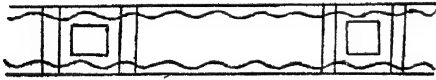

చిత్రం 185 కోరిఅంచు

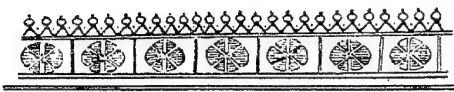

1. కోరి   2. దోకోరి
3. తీన్ కోరి   4. చార్ కోరి

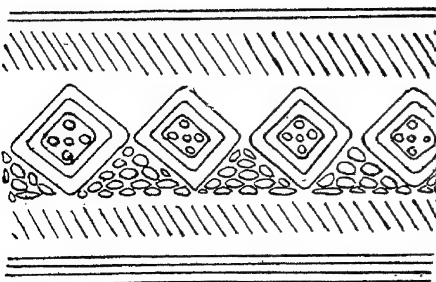
చిత్రం 186 చిత్రబుగిడి

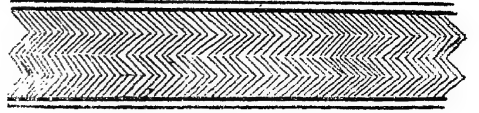
చిత్రం 187 చిరుగజ్జెలరుద్రాక్షపేటు

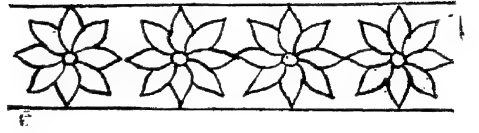
చిత్రం 188 చెంద్రహారం

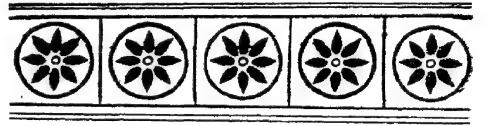
చిత్రం 189 జోడులాహిరి

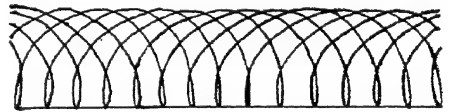
చిత్రం 190 జాజిపువ్వుంచు

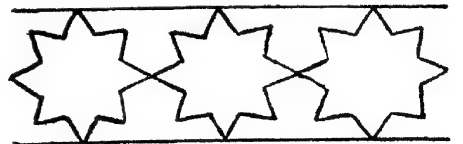
చిత్రం 191 జెగన్మోహిని

చిత్రం 192 జెడకమలం

చిత్రం 193 నక్షత్రంపేటు

చిత్రం 194 డైమనుచుక్క

చిత్రం 195 తలుకు

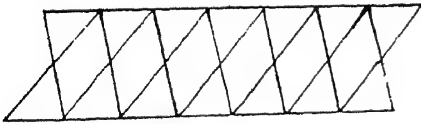
చిత్రం 196 తులసిగద్దె

చిత్రం 197 దువ్వెనంచు

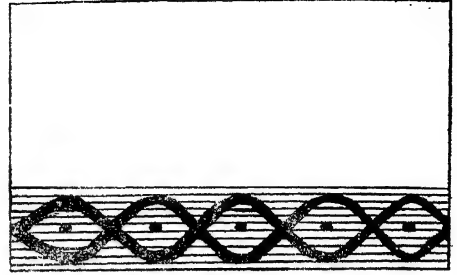
చిత్రం 198 నగిషీ

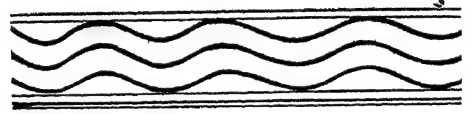
చిత్రం 199 నాగదారిపేటు

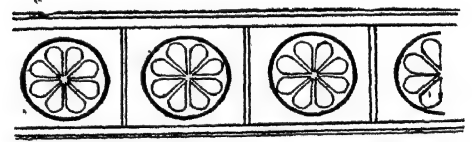
చిత్రం 200 నాగబంధం

చిత్రం 201 నాగమణిపేటు

చిత్రం 202 నిప్పాణిఅంచు

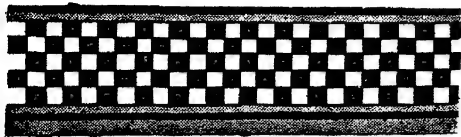
చిత్రం 203 నులికాయ

చిత్రం 204 నెమలికన్నంచు

చిత్రం 205 పద్మనాభుడు

చిత్రం 211 ప్రమీలించు

చిత్రం 206 పనసపేటించు

చిత్రం 212 బిన్నించు

చిత్రం 207 వల్లెడుకాయించు

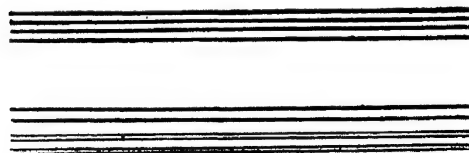
చిత్రం 213 బలపాలించు

చిత్రం 208 పిండెలపేటు

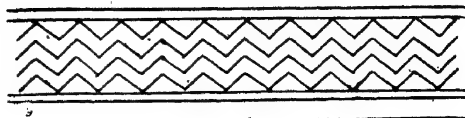
చిత్రం 214 బల్లెమించు

చిత్రం 209 పెద్దపట్టెకోరు

చిత్రం 215 వంకీపేటు

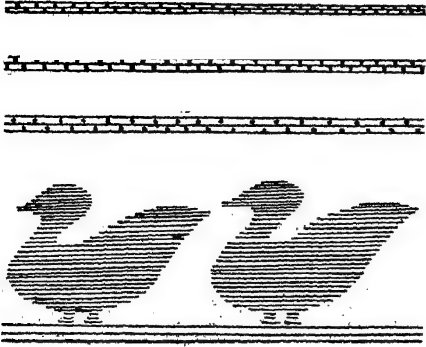

చిత్రం 210 పెద్దగోరంచు

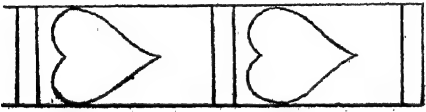

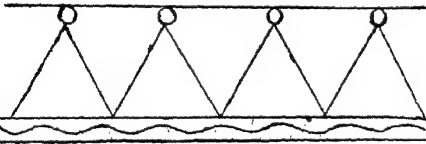
చిత్రం 216 బాతుపేటు

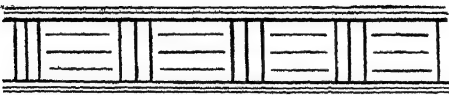
చిత్రం 217 బాదామి

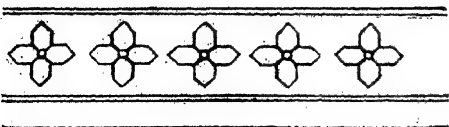
చిత్రం 218 బాంబుగోల

చిత్రం 219 బాసింగంపేటు

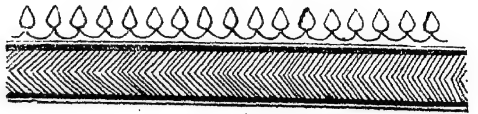
చిత్రం 220 దీరపువ్వంచు

చిత్రం 221 బుగిదంచు

చిత్రం 222 బుగిడికటారి

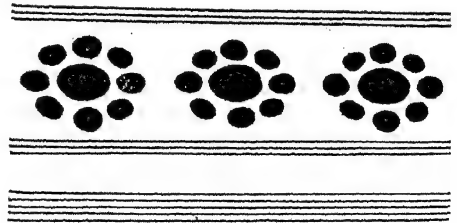
చిత్రం 223 బుగిడిగొలుసు

చిత్రం 224 బుగిడిసాదా

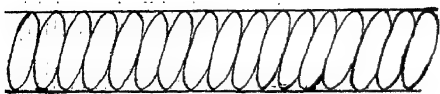
చిత్రం 225 క. బెండపువ్వంచు

చిత్రం 225 చ. బెండపువ్వంచు

చిత్రం 226 బోడనరం

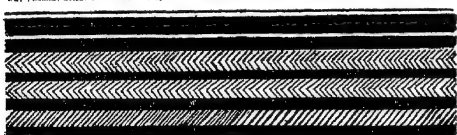
చిత్రం 227 మల్దాడం

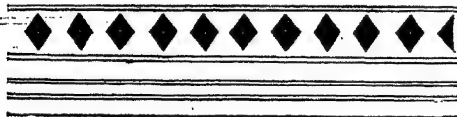
చిత్రం 228 మల్లెపూవ్వం

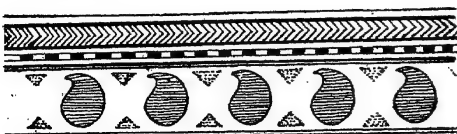
చిత్రం 229 మహేశ్వరిపేట

చిత్రం 230 పల్లెం

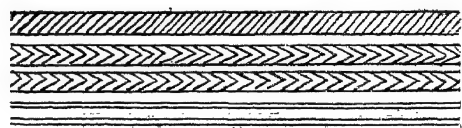
చిత్రం 231 మామిడిపిందెబార్డు

చిత్రం 232 క. మాలెగాంతు

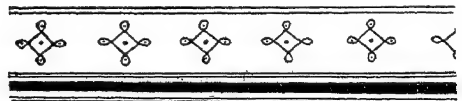
చిత్రం 232 చ. మాలెగాంతు

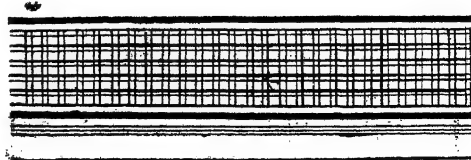
చిత్రం 233 మిరపపూలం

చిత్రం 234 ముగ్గుపేట

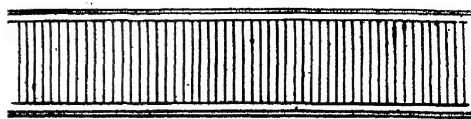
చిత్రం 235 ముంగిటం

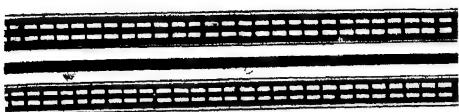
చిత్రం 236 ముత్యం(పేటు)

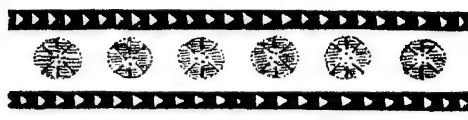
చిత్రం 242 రిబ్బనంచు

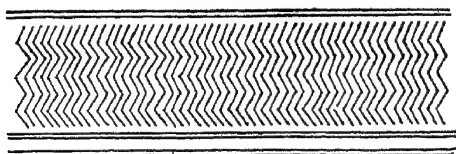
చిత్రం 237 ముత్తుకడ్డి

చిత్రం 243 దుద్రాక్షపవ్వు

చిత్రం 238 నూడుకటారి

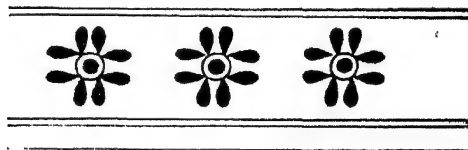
చిత్రం 244 దుద్రాక్ష(పేటు)అంచు

చిత్రం 239 మట్టమంచు

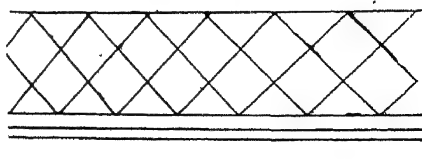
చిత్రం 245 రుయిపూలంచు

చిత్రం 240 మొగిలాకుపేటు

చిత్రం 246 లేసుపేటు

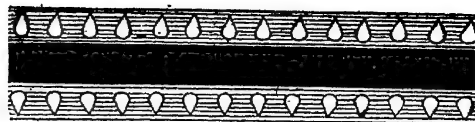
చిత్రం 241 మొలికి

చిత్రం 247 వైకాంతం

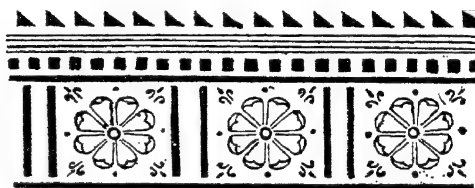
చిత్రం 251 జీపుకాటు

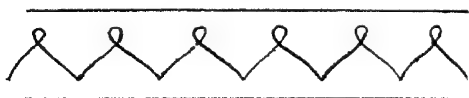
చిత్రం 248 వ్యవసాయమంచు

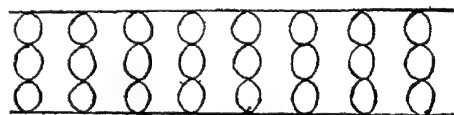
చిత్రం 252 సూర్యకమలం

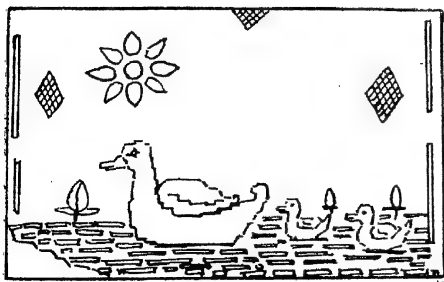
చిత్రం 249 శోభనతీగ

చిత్రం 253 సూర్యహారం

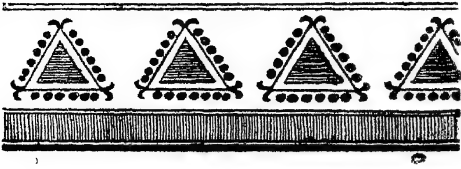
చిత్రం 250 సంతానంపేటు

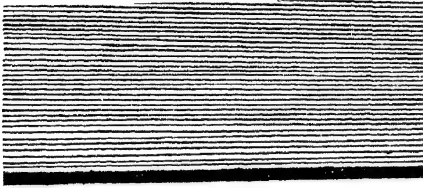
చిత్రం 254 స్వస్తికపేటు

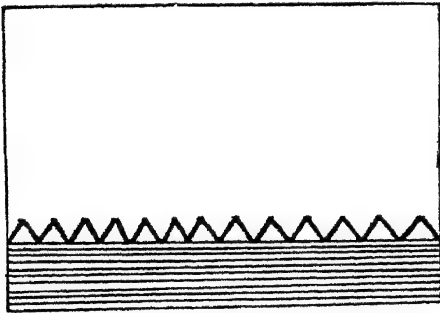
చిత్రం 255 పరంగిపేటు

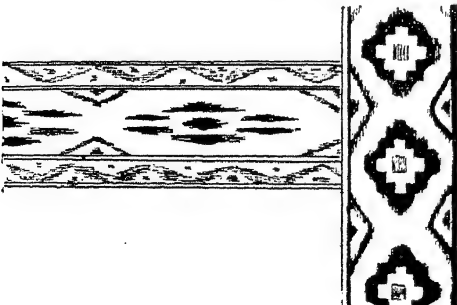
చిత్రం 256 తీతబొత్తంచు

చిత్రం 257 చిగురుబొత్తంచు

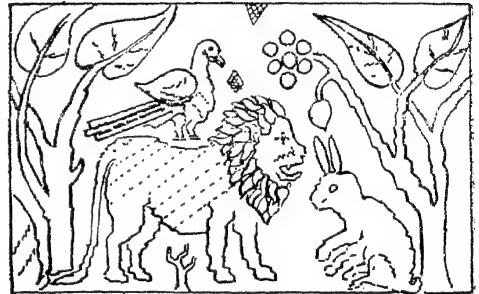
చిత్రం 258 లింగాలమండపం

చిత్రం 259 నెమిలిఅంచు

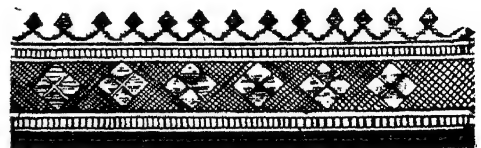
చిత్రం 260 మిత్రబాధం

చిత్రం 261 దారకాసు

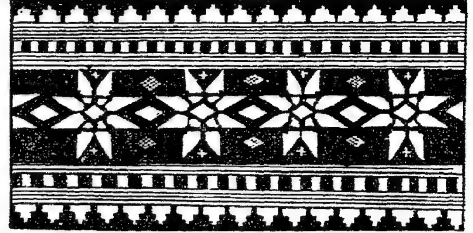
చిత్రం 262 ప్రభావతిపేటు

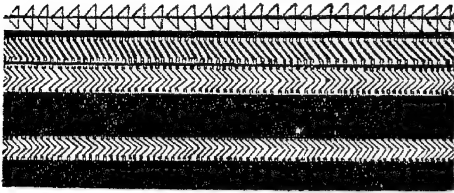
చిత్రం 263 పంచశీలాపేటు

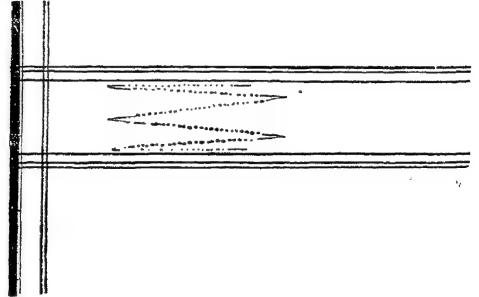
చిత్రం 267 కాకరపువ్వంచు

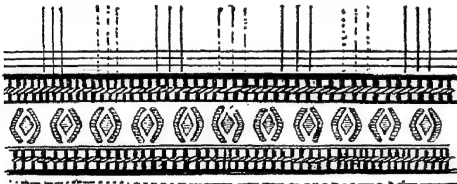
చిత్రం 264 మంగలాపేటు

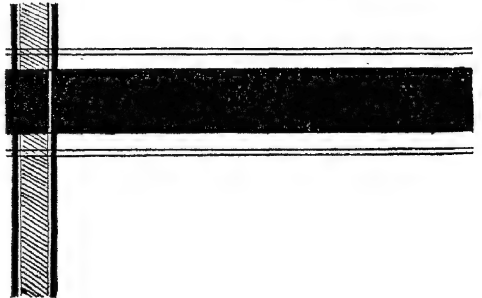
చిత్రం 268 కంగోరు

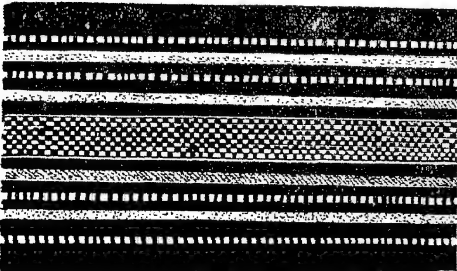
చిత్రం 265 చిన్నఖయలుపేటు

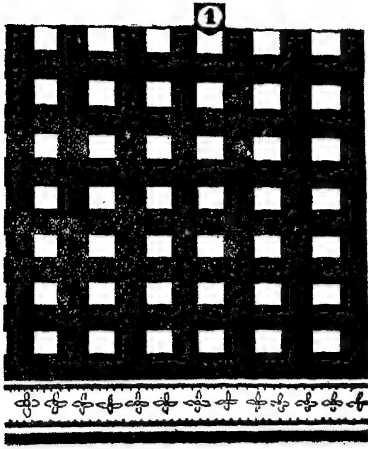
చిత్రం 269 కడ్డికమ్మి

చిత్రం 266 పరానుపేటు

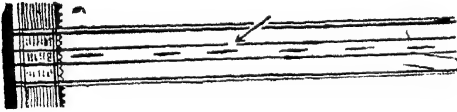

చిత్రం 270 కండ్లచీర

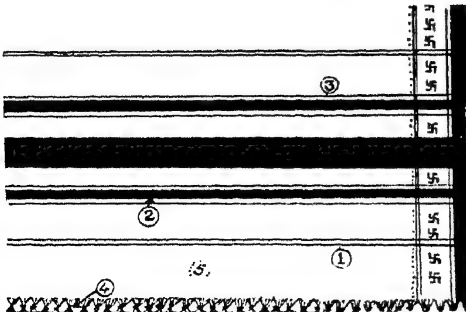

1. కన్ను

చిత్రం 271 కన్ను

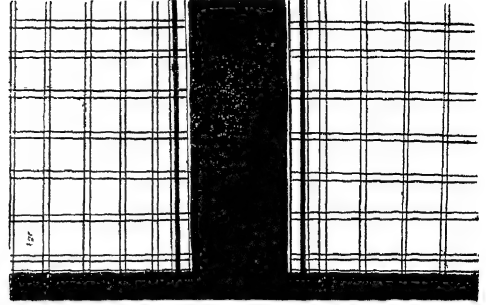

చిత్రం 272 కమ్మ

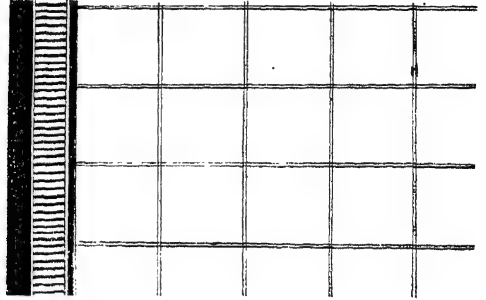

1. తలచిట్టె 2. కర్ర 3. కర్రచిట్టె
4. చేతిముడి 5. పిల్లచెరగు

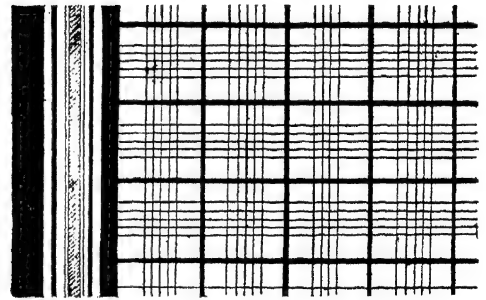
చిత్రం 273 కంబాయి(పట్టి)

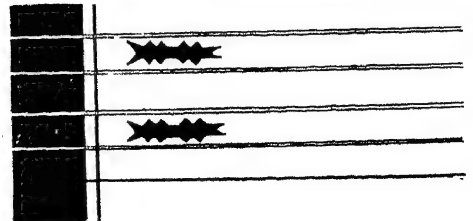
చిత్రం 274 కూనలమ్మచీర

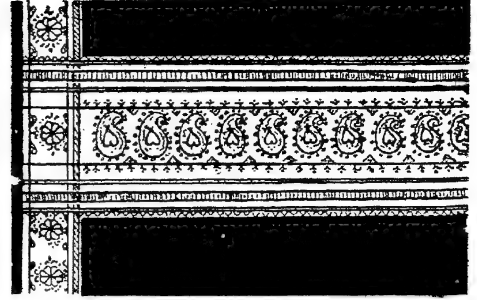
చిత్రం 275 మల్లిపంపిరి

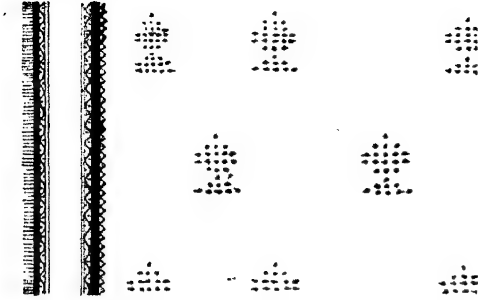
చిత్రం 276 తురంజీలకమ్మ

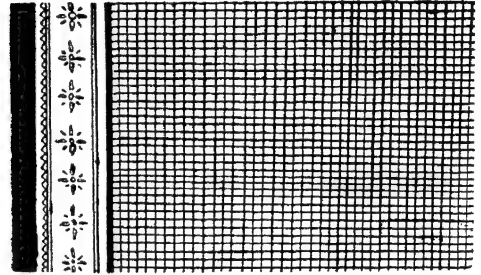
చిత్రం 280 బుటా(ల)కమ్మి

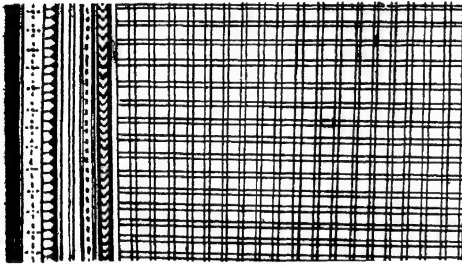
చిత్రం 277 తులసికోట

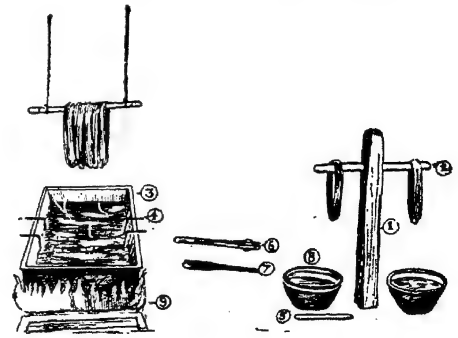
చిత్రం 281 ముంగిచీర

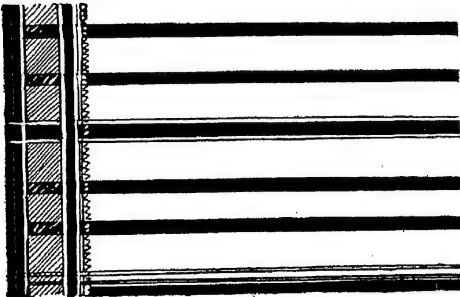
చిత్రం 278 పొప్పిలిచీర

చిత్రం 282 క. అద్దకంసామగ్రి

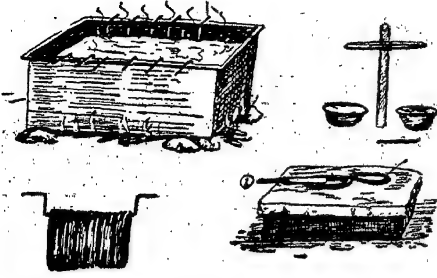
చిత్రం 279 పూనాకమ్మి

1. కాని(గుంజ)
2. క నికటై
3. అండా
4. కమ్మి
5. విడుపుకర్ర
6. కొలతతెడ్డు
7. తెడ్డు
8. గోలం
9. బట్టి

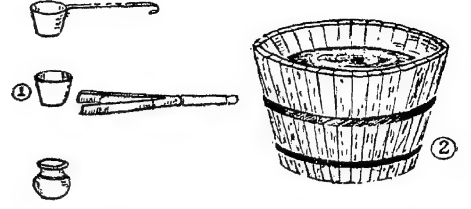

చిత్రం 282 చ. అద్దకంసామగ్రి

1. నవ్వుకొరడు

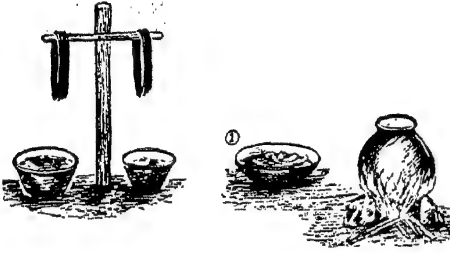
చిత్రం 282 ప. రంగులు కలుపుకొనేసామగ్రి

1. పావు

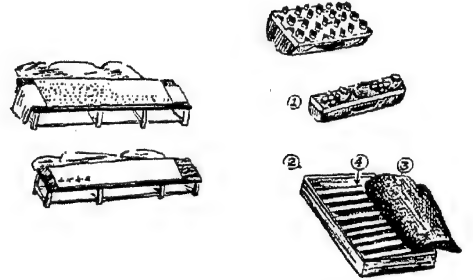
2. మానుతొట్ట

చిత్రం 282 ట. అద్దకంసామగ్రి

1. చెంకె

చిత్రం 283 క. చేతిఅద్దకం పనిముట్లు

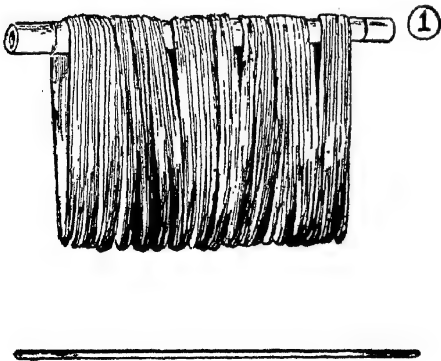
1. అచ్చు

2. అద్దకంతొట్ట

3. కంబడిమెత్త

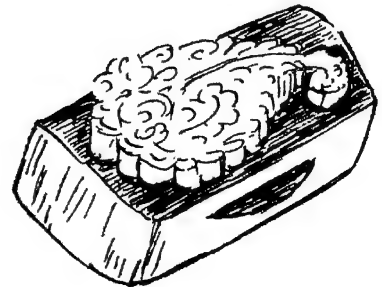
4. పింజెర

చిత్రం 282 త. అద్దకంసామగ్రి

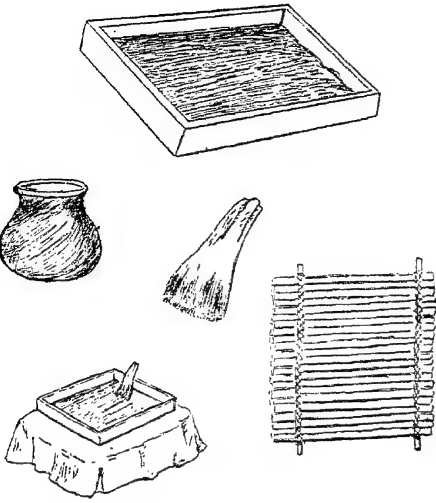

1. అద్దకంబొంగు

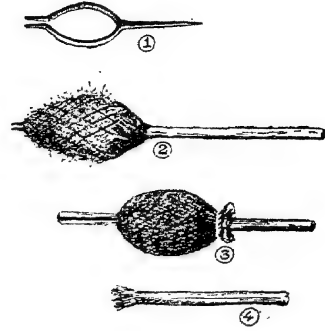
చిత్రం 283 చ. అచ్చు(రాగిది)

చిత్రం 283 ట. చేతిఅద్దకం సామగ్రి

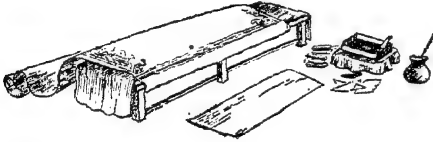

చిత్రం 283 గ. కలం(కుంచె)

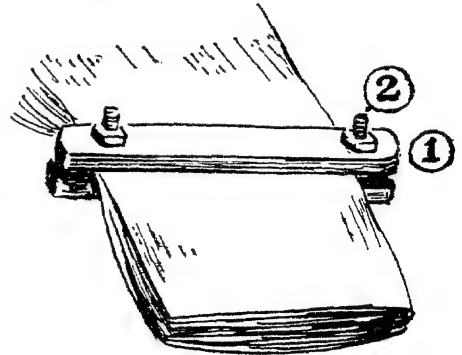

1. (ఇసప)కలం	2. మైనపుకలం
3. అల్లుకుంచె	4. (ఈత)కుంచె

చిత్రం 283 డ. చేతిఅద్దకం సామగ్రి

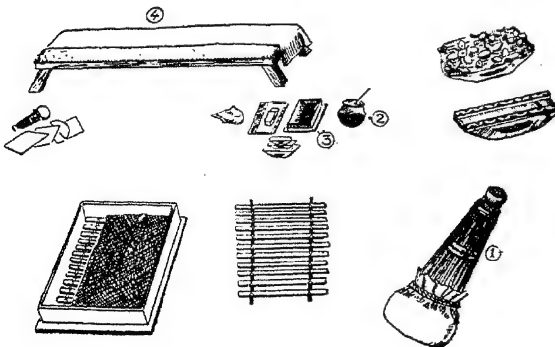

చిత్రం 283 జ. అంచుచెక్కలు

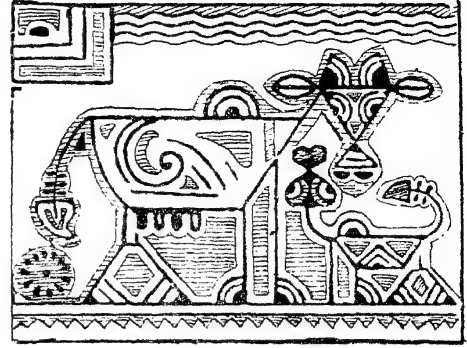
1. అంచుచెక్క	2. బోటు

చిత్రం 283 డి. కలంకారీఅద్దకం పనిముట్లు

1. ముఖ్య	2. కశింతొట్టి
3. కారంతొట్టి	4. మెత్త

చిత్రం 283 ద. 1. తల్లిపేమ

చిత్రం 283 ద. 1. తురాయి (కలంకారీ)

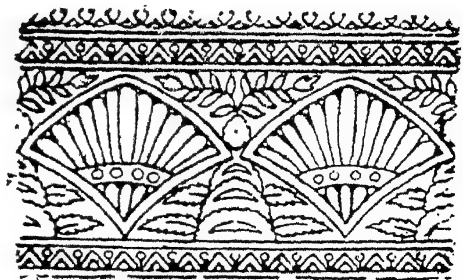
చిత్రం 283 ద. 2. గుర్రపునవారి

చిత్రం 283 ద. 2. రాజహంస (కలంకారీ)

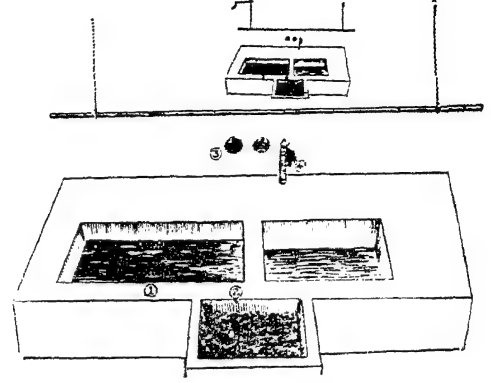
చిత్రం 283 ద. 3. డైమండు

చిత్రం 283 ద. 4. భక్తురాలు

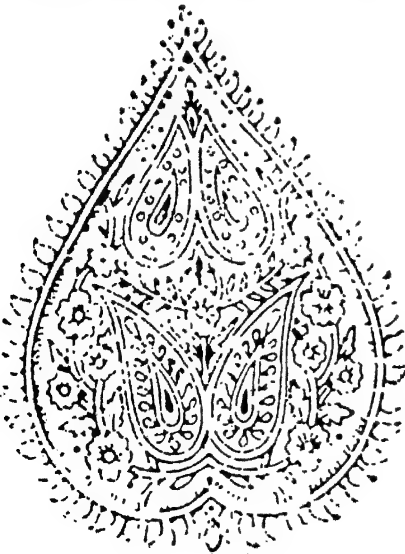

చిత్రం 284 క. నీలితొట్టి

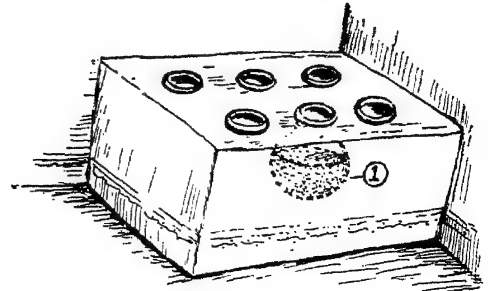

1. నీలితొట్టి	2. ఒండుమట్టి
3. గంగానమ్మ	4. పోతురాజు

చిత్రం 283 ద. 5. మూలబుటా

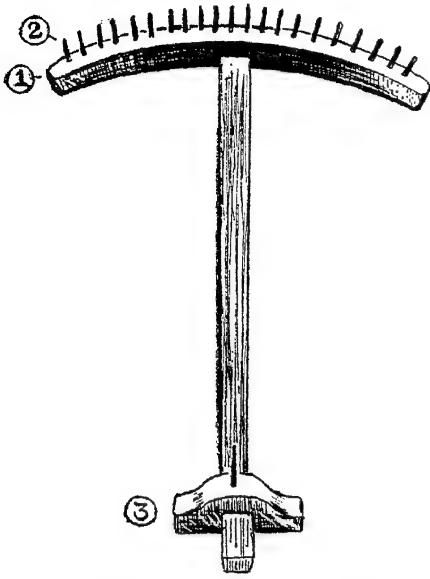

చిత్రం 284 చ. నీలికుండ

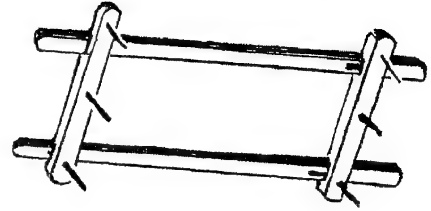
1. నీలికుండ

చిత్రం 285 చిటికెపీట

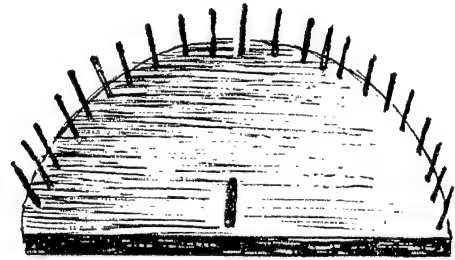

1. అడ్డపీట 2. కొయ్య 3. పీట

చిత్రం 286 ట. జంత్రం

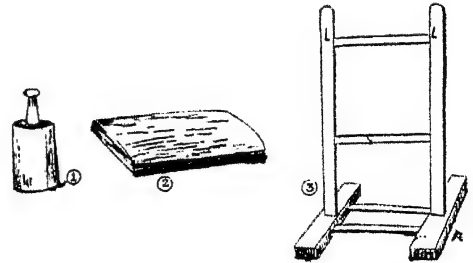
చిత్రం 287 క. అడచెక్క

చిత్రం 286 క. చెరగుమొద్దు

చిత్రం 287 చ. మీటర్ గడిపరికరం

చిత్రం 286 చ. అడ్డకొంగువట్టె

1. గట్టం 2. మొద్దుగట్టం 3. మీటర్ గడిపరికరం

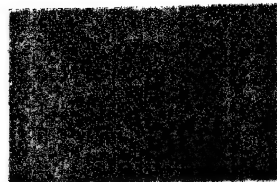
చిత్రం 288 రంగుల పట్టిక

కనకాంబరం

బ్లౌగ్రే

క్రోతుసు

రామ (చిలక) పచ్చ

రాయల్ బ్లూ

నీలం

తెంపు

రోజా

క్రిష్టిన్

గ్రేకలరు

పీతాంబరం

చిలక (అడు) పచ్చ

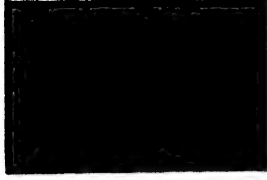
మేనకపచ్చ

ఓవర్లన్

పిగ్రిన్

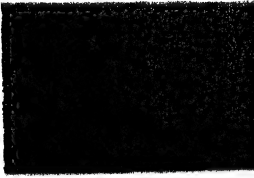
దూదీ

వక్కరంగు

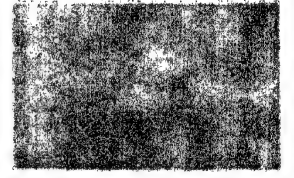
నలుపు

సులోచనపచ్చ

లాకి

పిండు

పయిలెట్

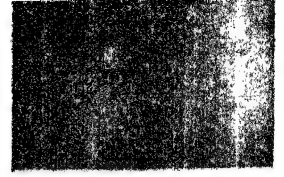
దమయంతిపచ్చ

త్రౌసు

చేపిలేటు

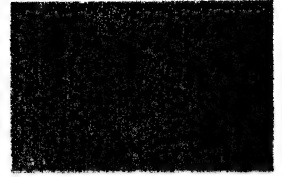
నరస్వతి

మోటిలాల్

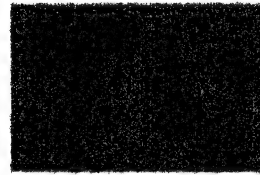
ద్రావది

నీత

సక్కుబాయి

గైస్రైల్

బుద్దా

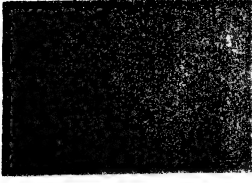

సిల్కాలిపు

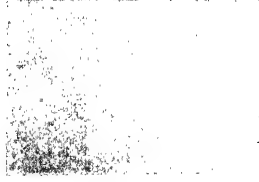

శకుంతలపద్మ

జ్ఞాపింగు

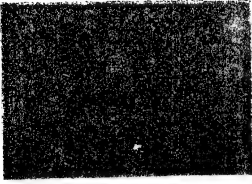
స్వామి

అంజలి (తార)

మెజంటా

నంపంగి

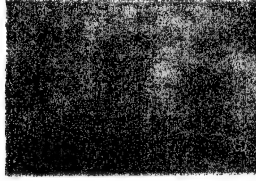
నింజోలి (తెనుగు)

పంతులమ్మ

చింతామణి

అంబర్ రోజా

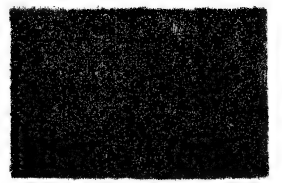
మట్టురంగు

అవండరు

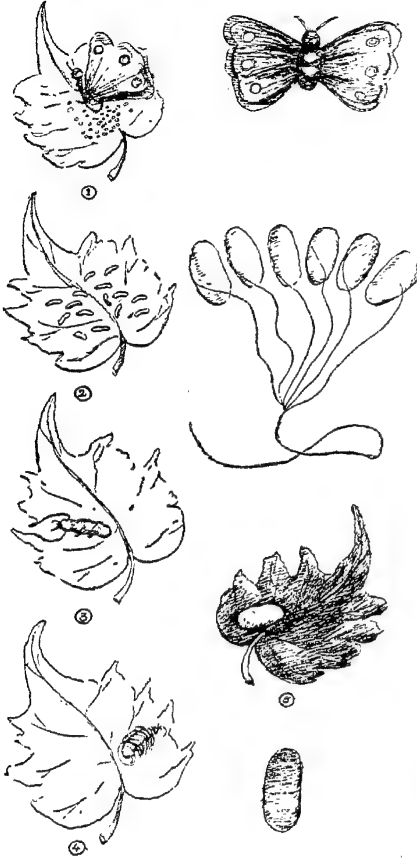

విన్నోలా

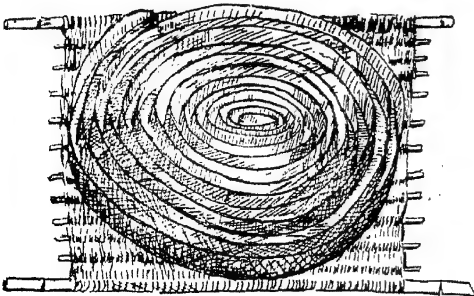

క్రోక్

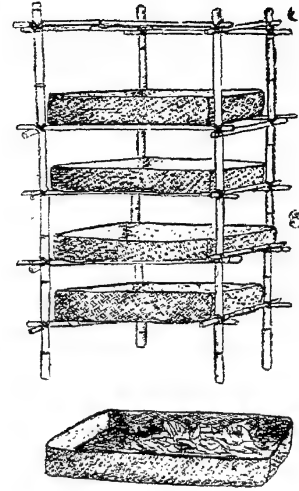
చిత్రం 289 క. వట్టుపురుగు(దళలు)

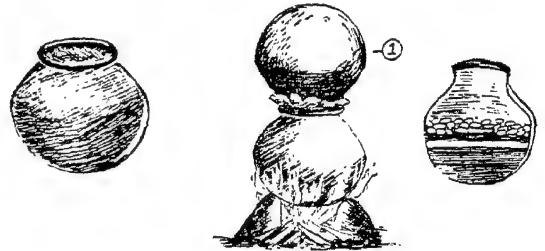
చిత్రం 289 చ. చెంద్రవంకెలు

చిత్రం 289 ట. మేజు

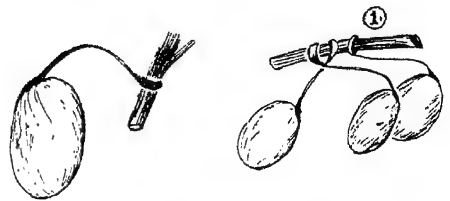

చిత్రం 290 దసలికాయలు ఉడకబెట్టటం

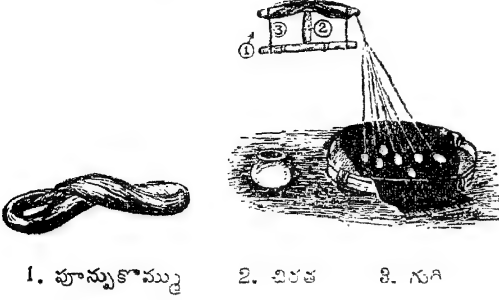
1. పేర్పు

చిత్రం 291 దసలికాయ

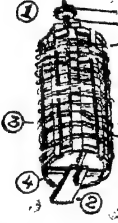

1. ఉంగరందండి

చిత్రం 292 పూన్పు

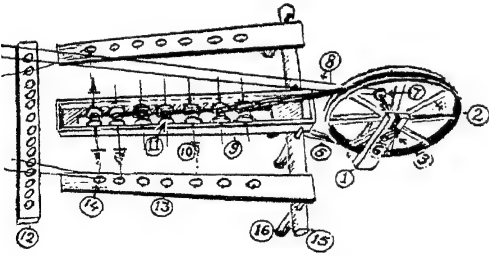

చిత్రం 293 క. దొలక

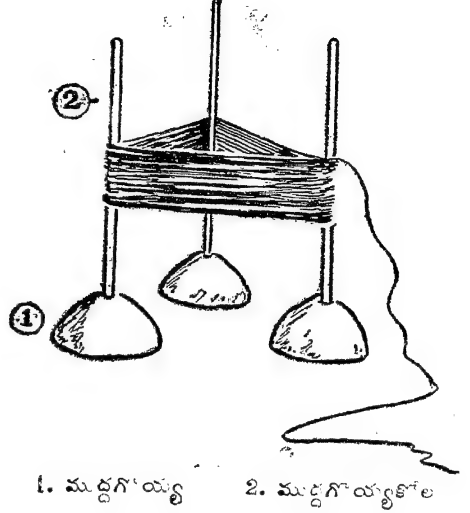
1. ఇరుసు 2. గుడ్డ 3. అడ్డాకు 4. నిలువారు

చిత్రం 293 చ. పెద్దరాట్నం

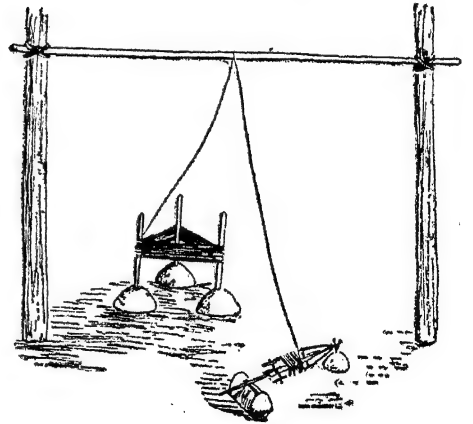

1. ఇరుసుచెవి 2. చెక్రం
3. ఇరుసు 4. అకు
5. పురి 6. చెయ్యి
7. బిళ్ళ 8. చంకతాడు
9. కదుర్లపీట 10. కదురు
11. దిందు 12. పెద్దగాజులపట్టి
13. గాజులకట్టె 14. గాజు
15. అడ్డకట్టె 16. కొమ్మ

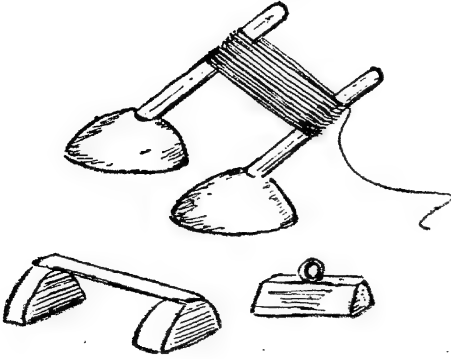
చిత్రం 294 క. రేషంగూటం

చిత్రం 294 చ. పట్టుతోడటం

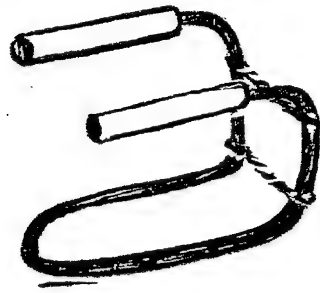
చిత్రం 294 ట. పట్టుతోడటం

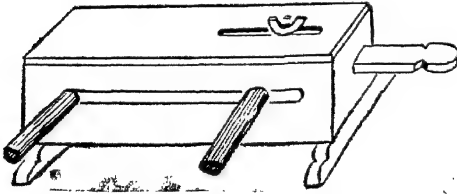
చిత్రం 295 చ. కొలకర్ర(లు)

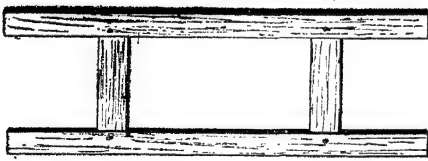
చిత్రం 295 ట. జరిచుట్టేపనిముట్టు

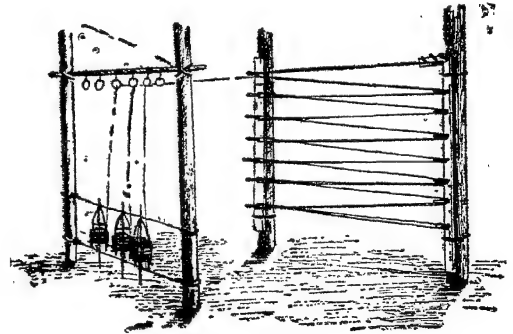
చిత్రం 294 త. జిహ్వాపట్టె

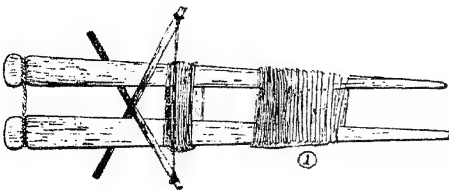
చిత్రం 294 వ. వళ్ళకట్టె

చిత్రం 296 పట్టు ఆనుపోయటం

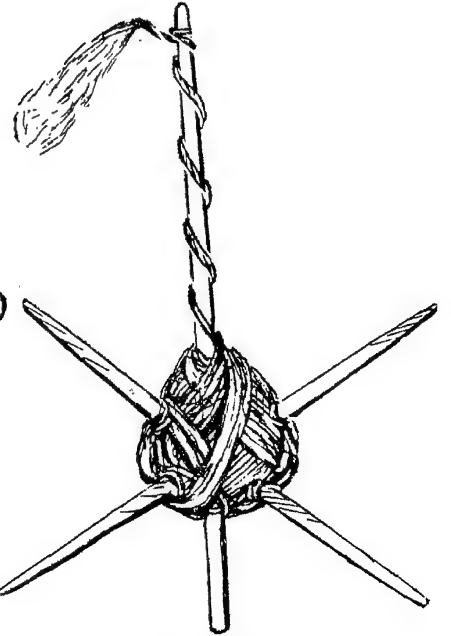
చిత్రం 295 క. కొలకర్ర(లు)

చిత్రం 299
వడుకుడుకట్టె

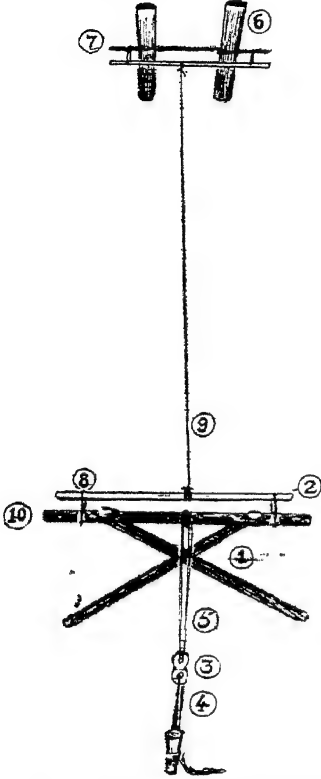

చిత్రం 300 తిక్కిడి

1. తిక్కిడిపుల్ల

చిత్రం 297

1. జమళ్ళకుడితె	2. జమళ్ళబొంగు
3. కొడితం	4. బిర్రు
5. ఊరైతాడు	6. సర్వటిగుంజ
7. అడ్డకట్టె	8. గుడి
9. జమళ్ళతాడు	10. పెరుగుగుండు

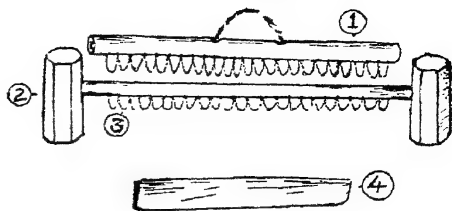
చిత్రం 298 కట్లకట్టె

చిత్రం 301 జంగ

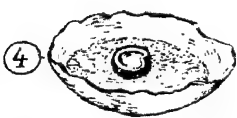

చిత్రం 304 నారపట్టానేత సామగ్రి

1. గొట్టం	2. గుర్రం
3. బెడనుతాప	4. పలక

చిత్రం 302 కదురు (నారపడికేది)

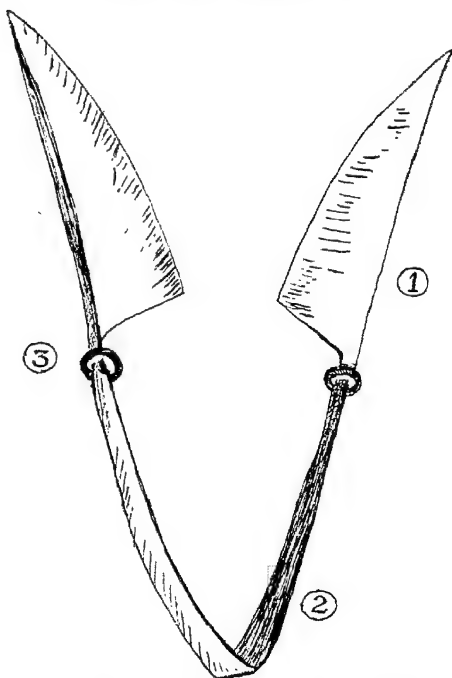
1. పొత్తె	2. బిళ్ళ
3. ములిక	4. మండపెంకు

చిత్రం 305 వల

1. కన్నె

చిత్రం 306 ఉన్నికత్తెర

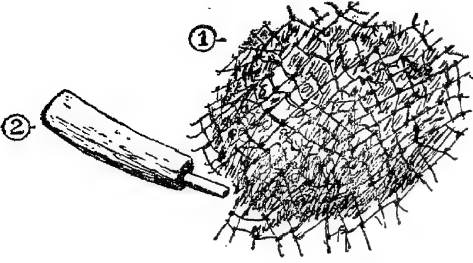
1. ఆకు	2. తొడ	3. ఉంగరం

చిత్రం 303 కొత్తెం

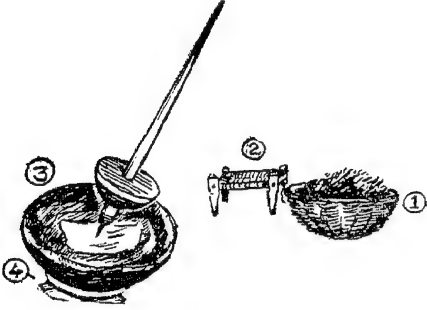
చిత్రం 307 ఉన్నివల

1. వల

2. కొడతం

చిత్రం 308 ఉన్నివడికే సామగ్రి

1. ఉన్నిగుల్లి

2. రాకెపీట

3. బోకి

4. పిరికి

చిత్రం 309 క. ఏకుబద్ద

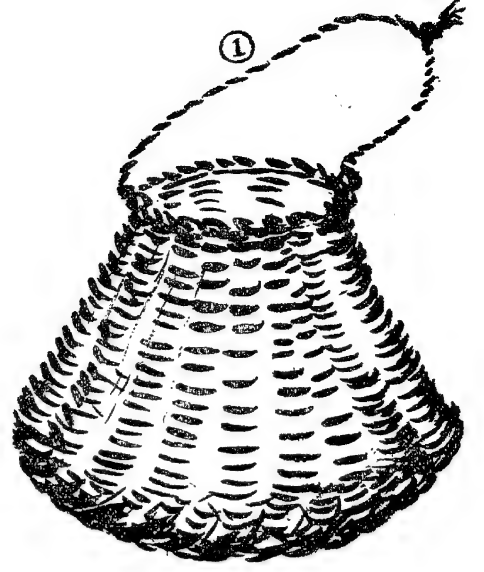
1. నరం

చిత్రం 309 చ. ఏకుబద్ద

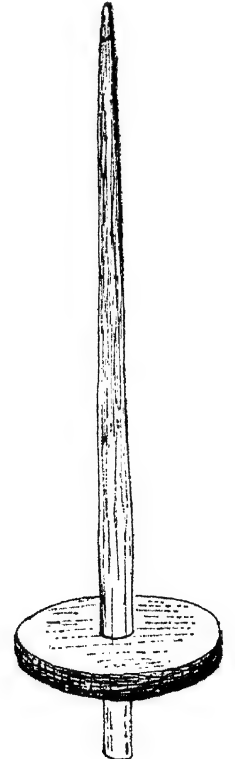

1. పిడికిలిగూటం

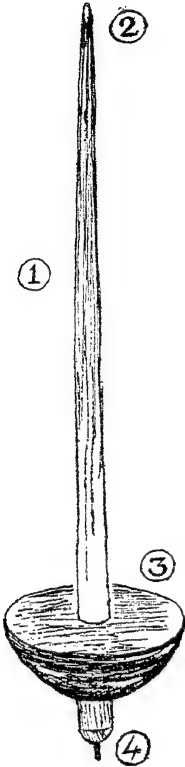
చిత్రం 310 ఏకులబుట్ట

1. ఉగ్గంతాడు

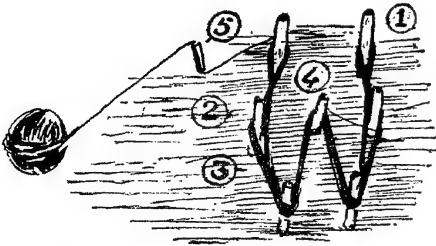
చిత్రం 311 క.
దండెగదురు

చిత్రం 311 చ. తొడగడురు

1. ఊచ 2. కాటు 3. మరబింద 4. మొలకి

చిత్రం 312 ఉన్నిపడుగుతోడటం

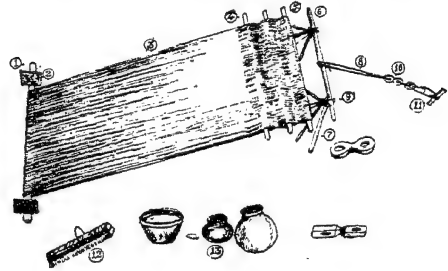

1. అనుగూటం 2. అనిగూటం
3. అని 4. మూరగూటం 5. అనుగొట్టం

చిత్రం 313 అనుగట్టం (ఉన్నిపడుగుతోడేది)

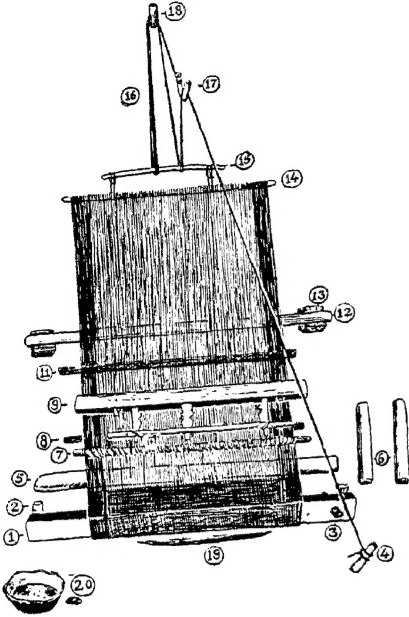

చిత్రం 314 ఉన్నిపడుగు సరిచెయ్యటం

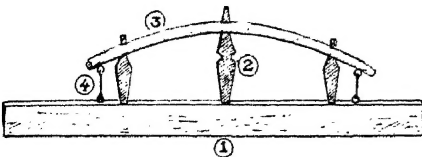
1. దానె 2. దానెరాయి
3. సరి 4. సరిబద్ద
5. తలకోల 6. ఊడుగోల (కట్టె)
7. రాగోల (కట్టె) 8. సరితాడు
9. చిలకడ 10. సరిపీట
11. సరిగూటం 12. కుండుకుంచె 13. సరిఅటకె

చిత్రం 315 కురమమగ్గం

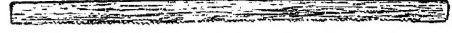
1. దోమగ	2. పెన్నుగూటం
3. బిర్రుకట్టె	4. చేతిగూటం
5. జేము	6. జేముశారుకట్టె
7. అచ్చుగోల	8. తోగోల
9. జంత్రి	10. మెలుగు(లు)
11. పండ్లబద్ద	12. అడ్డదారికట్టె
13. అడ్డదారిరాయి	14. తలకోల
15. ఊడుగోల(కట్టె)	16. మగ్గంతాడు
17. దోటి(కట్టె)	18. తలగూటం
19. మగ్గంగుంత	20. అంబలిపిడచ

చిత్రం 316 జంత్రి

1. జంత్రిందిండు	2. బొమ్మ
3. నాగవాసం	4. గొలుసు

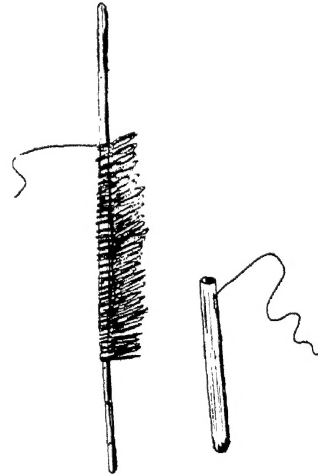
చిత్రం 317 పండ్లబద్ద

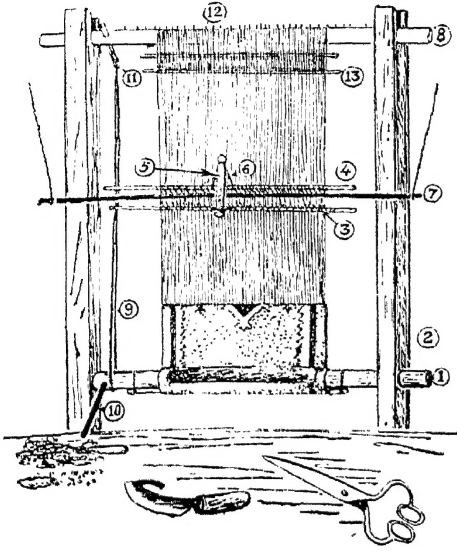
చిత్రం 318 పేకగొట్టం

చిత్రం 319 పేకకట్టె

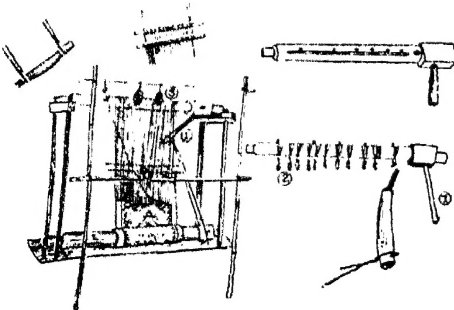

చిత్రం 320 తివాసీమగ్గం

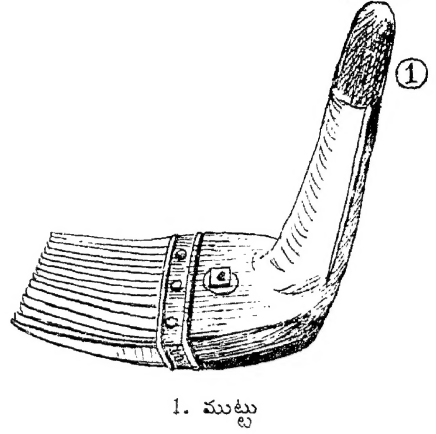
1. దోనుగ	2. బాబ
3. అచ్చ	4. అచ్చకర్ర
5. కమానుకర్ర	6. కమానుబందను
7. గుల్లి	8. టంగు
9. బిగుతాడు	10. ఝేరి
11. ఖాటీ	12. మొల
	13. ఛడి

చిత్రం 321 తివాసీమగ్గం

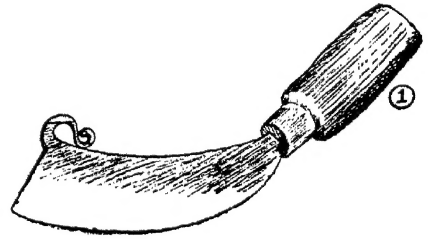
1. టంగు	2. ముట్టి	3. గుడ

చిత్రం 322 క. పంజా

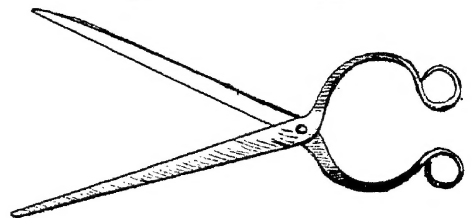
1. ముట్టు

చిత్రం 322 చ. తివాసీకత్తి

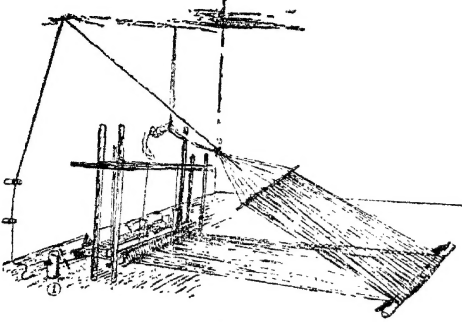

1. ముట్టు

చిత్రం 322 ట. కత్తెర

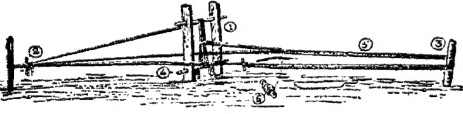

చిత్రం 323 చేతిమగ్గం (జంపఖానాలువేసేది)

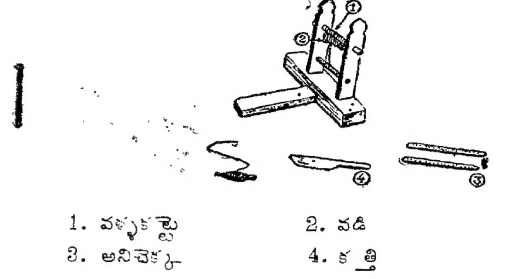
1. దోరియా

చిత్రం 324 క. నవారుమగ్గం

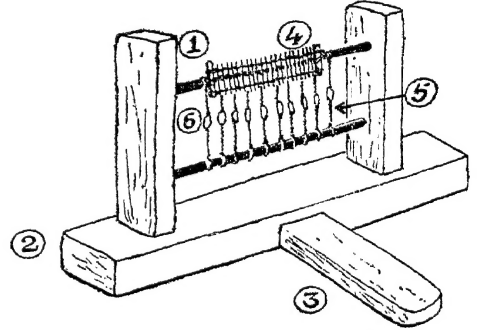
1. గుర్తు	2. చుట్టుకట్టె
3. నిలువుగూటు	4. అచ్చుకట్టె
5. నవారు	6. కండె

చిత్రం 324 చ. నవారుమగ్గం

1. చుట్టుకట్టె	2. పడి
3. అచ్చుకట్టె	4. కట్టి

చిత్రం 324 ట. నవారుమగ్గం

1. అడ్డంపట్టె	2. అడ్డపిట
3. తోక	4. పన్నెరట్టం
5. తంతిక్షిర	6. బిరక

